RIJKS
GESCHIEDKUNDIGE
PUBLICATIËN
GROTE SERIE
270

GENERALE MISSIVEN

VAN GOUVERNEURS-GENERAAL EN RADEN AAN HEREN XVII DER VERENIGDE OOSTINDISCHE COMPAGNIE DEEL XIV: 1761-1767 | BAND 1

BEWERKT DOOR
H.K. s'JACOB

GENERALE MISSIVEN

VAN GOUVERNEURS-GENERAAL EN RADEN AAN HEREN XVII DER VERENIGDE OOSTINDISCHE COMPAGNIE DEEL XIV: 1761-1767 | BAND 1

Sidestone Press

GENERALE MISSIVEN

VAN GOUVERNEURS-GENERAAL EN RADEN AAN HEREN XVII DER VERENIGDE OOSTINDISCHE COMPAGNIE DEEL XIV: 1761-1767 | BAND 1

BEWERKT DOOR
H.K. s'JACOB

RIJKS GESCHIEDKUNDIGE
PUBLICATIËN GROTE SERIE
270

© 2017 Huygens ING (KNAW), Amsterdam
Postbus 10855 · 1001 EW · e-mail info@huygens.knaw.nl
www.huygens.knaw.nl

Uitgegeven door Sidestone Press, Leiden
www.sidestone.com

Imprint: Sidestone Press

Vormgeving binnenwerk: Frans Aussems grafisch ontwerp, Haren
Omslagontwerp: Sidestone Press, Leiden

978-90-8890-533-9 (Softcover)
978-90-8890-534-6 (Hardcover)
978-90-8890-535-3 (PDF e-book)

Band 2 (separaat verkrijgbaar):
978-90-8890-536-0 (Softcover)
978-90-8890-537-7 (Hardcover)
978-9088-90-538-4 (PDF e-book)

ISSN 0921-90 / NUR 680

Het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis (Huygens ING) maakt
deel uit van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

Inhoud

Band 1

VII Inleiding

IX Lijst van Generale Missiven 1761-1767

XI Titels van geraadpleegde werken

1 Generale Missiven Van der Parra 1761-1767
17, oktober 1761 – 20, oktober 1764

Band 2

XIX Lijst van Generale Missiven 1761-1767

537 Generale Missiven Van der Parra 1761-1767
31, december 1764 – 15, mei 1767

1077 Toelichting bij de indices

1079 Index van persoonsnamen

1105 Index van geografische namen

1131 Index van scheepsnamen

1139 Index van overige termen

Inleiding

Gedurende de lange periode waarin de Generale Missiven zijn verschenen is er enige verandering in de manier van bewerking opgetreden. Waar Coolhaas wegliet wat hij voor onderzoek onbelangrijk vond, streefden Van Goor en Schooneveld-Oosterling er naar geen informatie verloren te laten gaan. Dit streven is door mij voortgezet, maar dit deel verschilt in zoverre van het ook door mij verzorgde deel XIII dat de samenvattingen een groter deel van de tekst beslaan en de getranscribeerde passages minder. De samenvattingen vormen een lopend verhaal wat de leesbaarheid heeft verbeterd. Ook dit deel geeft informatie over alle aspecten van het reilen en zeilen van de VOC in de Oost en biedt een toegang tot de verzameling Overgekomen Brieven en Papieren in het VOC-archief in het Nationaal Archief in Den Haag. Slechts in de personalia zijn namen weggelaten, hoofdzakelijk die in de lange opsommingen van bevorderingen. Wel worden de dienaren vermeld die naar Batavia zijn teruggeroepen, die zijn overleden of repatrieerden. Overigens zijn de opvarenden op de schepen van de VOC die naar Azië vertrokken, ontsloten in de database http://vocopvarenden.nationaalarchief.nl. Daarin kan op naam naar de dienaren gezocht worden die in de Scheepssoldijboeken voorkomen. Vervolgens volgt een verwijzing naar het desbetreffende deel.

In de jaren 1761-1767 raakte de Compagnie op Ceylon verwikkeld in een oorlog met Kandy. Bovendien wordt er in de missiven vrij uitgebreid aandacht besteed aan de botsing van de gouverneur op de kust van Coromandel Christiaan van Teylingen met een inheemse koopman en zijn spectaculaire desertie naar de Engelsen te Madras. Tenslotte werd de vestiging op Kharg in de Perzische Golf verlaten.

Het laat zich aanzien dat dit het laatste deel in de serie Generale Missiven is dat primair in druk op papier verschijnt. Hoewel de Generale Missiven met dit deel in papieren vorm worden afgesloten, heeft het Huygens ING het voornemen de missiven tot 1799 digitaal te ontsluiten. In het kader van deze ontwikkeling publiceert Huygens ING de delen van de reeks Rijks Geschiedkundige Publicatiën, waarin de serie Generale Missiven verscheen, niet meer in het vertrouwde uiterlijk, maar in nieuwe vorm bij Sidestone Press. Alle delen van de Generale Missiven zijn tevens digitaal beschikbaar via http://resources.huygens.knaw.nl/retroboeken. In dit verband is het nuttig te wijzen op de digitale applicatie www.historici.nl/resources/boekhouder-generaal-batavia, waarmee op basis van de scheepsladingen het goederenverkeer tussen de afzonderlijke vestigingen en die tussen de Republiek en het Octrooigebied te reconstrueren is. Ik dank het instituut voor de faciliteiten om als gastonderzoeker aan deze mij zo dierbare serie te kunnen werken. In Prof. Dr. Gerrit Knaap kon ik mij geen meer betrokken en deskundiger 'toezichthouder' wensen. Ger Ruigrok en daarna voor lange tijd Jolanda Buis assisteerden mij met grote precisie en waren zeer geïnteresseerde kopiisten en kritische lezers van de samenvattingen. Ik draag dit deel op aan mijn leermeester en initiator van de Generale Missiven wijlen Prof. Dr. W. Ph. Coolhaas bij wiens acht delen de door mij bewerkte twee in het niet vallen.

Den Haag, november 2016. Hugo s'Jacob

Lijst van Generale Missiven 1761-1767

VAN DER PARRA, 17 oktober 1761-15 mei 1767

Band 1

pag. 1 I. Van der Parra, Van der Spar, Van Bazel, Hooreman, Van Riemsdijk, De Klerk, Van Mijlendonk en Romp, Batavia 17 oktober 1761

33 II. Van der Parra, Hooreman, Van der Spar, Van Riemsdijk, Van Bazel, De Klerk, Van Ossenberg, Van Mijlendonk en Romp, Batavia 31 december 1761

149 III. Van der Parra, Hooreman, Van Riemsdijk, Van Bazel, Schreuder, De Klerk, Van Ossenberg en Romp, Batavia 4 mei 1762

161 IV. Van der Parra, Hooreman, Van der Spar, Van Riemsdijk, Schreuder, Van Bazel, De Klerk, Van Ossenberg, Romp en Hilgers, Batavia 18 oktober 1762

191 V. Van der Parra, Hooreman, Van Riemsdijk, Schreuder, Van Bazel, De Klerk, Van Ossenberg, Romp en Hilgers, Batavia 31 december 1762

301 VI. Van der Parra, Hooreman, Van der Spar, Van Riemsdijk, Schreuder, Van Bazel, De Klerk, Van Ossenberg, Romp en Hilgers, Batavia 10 mei 1763

315 VII. Van der Parra, Hooreman, Van Riemsdijk, Schreuder, Van Bazel, De Klerk, Van Ossenberg, Romp, Hilgers, Haksteen en Alting, Batavia 18 oktober 1763

349 VIII. Van der Parra, Hooreman, Van Riemsdijk, Schreuder, Van Bazel, De Klerk, Van Ossenberg, Romp, Hilgers, Haksteen en Alting, Batavia 31 december 1763

479 IX. Van der Parra, Hooreman, Van der Spar, Van Riemsdijk, Schreuder, Van Bazel, De Klerk, Van Ossenberg, Taillefert, Romp, Hilgers, Haksteen en Alting, Batavia 8 mei 1764

491 X. Van der Parra, Hooreman, Van Riemsdijk, Schreuder, Van Bazel, De Klerk, Van Ossenberg, Taillefert, Romp, Hilgers, Haksteen en Alting, Batavia 20 oktober 1764

Band 2

537 XI. Van der Parra, Van Riemsdijk, Schreuder, Van Bazel, De Klerk, Van Ossenberg, Taillefert, Romp, Hilgers, Haksteen en Alting, Batavia 31 december 1764

681 XII. Van der Parra, Van Riemsdijk, Schreuder, Van Bazel, De Klerk, Van Ossenberg, Taillefert, Romp, Hilgers en Alting, Batavia 8 mei 1765

695 XIII. Van der Parra, Van Riemsdijk, Schreuder, Van Bazel, De Klerk, Harting, Taillefert, Romp, Van Ossenberg, Hilgers en Alting, Batavia 20 oktober 1765

745 XIV. Van der Parra, Van Riemsdijk, Schreuder, Van Bazel, De Klerk, Harting, Taillefert, Romp, Van Ossenberg, Hilgers, Alting en Hasselaar, Batavia 31 december 1765.

883 XV. Van der Parra, Van Riemsdijk, Schreuder, Van Bazel, De Klerk, Harting, Taillefert, Romp, Van Ossenberg, Hilgers, Alting en Hasselaar, Batavia 8 april 1766

893 XVI. Van der Parra, Van Riemsdijk, Schreuder, Van Bazel, De Klerk, Harting, Taillefert, Romp, Van Ossenberg, Hilgers, Alting en Hasselaar, Batavia 21 oktober 1766

943 XVII. Van der Parra, Van Riemsdijk, Schreuder, Van Bazel, De Klerk, Romp, Van Ossenberg, Hilgers, Alting en Hasselaar, Batavia 31 december 1766

1063 XVIII. Van der Parra, Van Riemsdijk, Schreuder, Van Bazel, De Klerk, Romp, Van Ossenberg, Hilgers, Alting en Hasselaar, Batavia 15 mei 1767

Titels van geraadpleegde werken

Arasaratnam, S., *Maritime Commerce and English Power: Southeast India, 1750-1800* (Aldershot 1996).

Balk, G.L., F. van Dijk, D.J. Kortlang, *The Archives of the Dutch East India Company (VOC) and the Local Institutions in Batavia (Jakarta)* (Leiden 2007).

Bruijn, J. R., F.S. Gaastra and I. Schöffer ed., *Dutch-Asiatic shipping in the 17th and 18th centuries.* Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Grote Serie nr. 165, 166, 167 (3 dln.; 's-Gravenhage 1979-1987). Ook digitaal: www.resources.huygens.knaw.nl/das

Bruijn, Jaap R., *Commanders of Dutch East India Ships in the Eighteenth Century.* Translated by R.L. Robson-McKillop and Prof. R.W. Unger (Woodbridge UK 2011).

The Cambridge History of Iran 7: From Nadir Shah to the Islamic Republic, edited by Peter Avery, Gavin Hambly and Charles Melville (Cambridge etc. 1991).

Chijs, J.A. van der, ed., *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek 1602-1811* (17 dln.; Batavia/ 's-Gravenhage 1885-1900).

Clowes, Wm. Laird, *The Royal Navy. A History from the Earliest Times to the Present* IV (Boston/London 1899).

Corpus Diplomaticum Neerlando-Indicum, verzameld en toegelicht door J.E. Heeres (deel 1-2) en F. W. Stapel (deel 3-6) ('s-Gravenhage 1907-1955).
Corpus diplomaticum Neerlando-Indicum 6 (1753-1799). F.W. Stapel ed. ('s-Gravenhage 1955).

Farrington, Anthony, *A biographical index of East India Company maritime service officers 1600-1834* (London 1999).

Gaastra, Femme S., *The Dutch East India Company. Expansion and Decline* (Zutphen 2003).

Groot Woordenboek der Geneeskunst / Encyclopaedia Medica (Leiden 1955-57, 1969).

Grote atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie / Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company
I Günter Schilder e.a., Atlas Isaak de Graaf / Atlas Amsterdam (Voorburg etc. 2006).
II Gerrit Knaap e.a., Java en Madoera / Java and Madura (Voorburg etc. 2007).
III. Arend de Roever, Bea Brommer, Indische Archipel en Oceanië (Voorburg etc. 2008).
IV. Rob van Diessen, Bert Nelemans, Ceylon (Voorburg etc. 2008).
V. Brommer, Bea e.a., Afrika (Voorburg etc. 2009).
VI. Jos Gommans, Jeroen Bos, Gijs Kruytzer e.a., Voor-Indië, Perzië, Arabisch Schiereiland (Voorburg etc. 2010).
VII. Jos Gommans, Rob van Diessen, Oost-Azië, Birma tot Japan (Voorburg etc. 2010).

Habib, Irfan, *An atlas of the Mughal empire: Political and economic maps with detailed notes, bibliography and index* (Delhi 1982).

Hägerdal, Hans, *Lords of the Land. Lords of the Sea. Conflict and adaptation in early colonial Timor, 1600-1800*. (Leiden 2012).

Hartkamp-Jonxis, Ebeltje, ed., *Sits. Oost-west relaties in textiel* (Zwolle 1987).

Holmes, Richard e.a., *Wapens: 5000 Jaar geschiedenis* (Tielt 2007).

Horst, A.J. van der, *Roemloos vergaen. Compendium van verloren gegane schepen 1500-1800* (Amsterdam 2011).

s'Jacob, Hugo K., *The Rajas of Cochin 1663-1720. Kings, Chiefs and the Dutch East India Company* (New Delhi 2000).

Jacobs, Els M., *Merchant in Asia. The Trade of the Dutch East India Company during the eighteenth century.* Transl. from the Dutch by Paul Hulsman (Leiden 2006).

Knaap, Gerrit J., *Shallow waters, rising tide: shipping and trade in Java around 1775.* Verhandelingen van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde 172 (Leiden 1996).

Noorlander, J.C., *Bandjarmasin en de Compagnie in de tweede helft der 18de eeuw* (Leiden 1935).

Opkomst (De) van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië: verzameling van onuitgegeven stukken uit het oud-koloniaal archief. Uitgegeven en bewerkt door J.K.J. de Jonge, deel XI ('s-Gravenhage/Amsterdam 1862-1888).

TANAP monographs on the history of Asian-European interaction, 16 dln. (Leiden/Boston 2006-2012).

Truhart, P., *Regents of nations. Systematic chronology of states and their political representatives in past and present. A biographical reference book* 3 dln. 4 banden (München/New York 1984-1988).

VOC glossarium. Verklaringen van termen, verzameld uit de Rijks Geschiedkundige publicatiën die betrekking hebben op de Verenigde Oost-Indische Compagnie. Samengesteld door M. Kooijmans en J.E. Schooneveld-Oosterling. Instituut voor Nederlandse Geschiedenis (Den Haag 2000).

Wagenaar, Lodewijk, *Galle. VOC-vestiging in Ceylon. Beschrijving van een koloniale samenleving aan de vooravond van de Singalese opstand tegen het Nederlandse gezag* (Amsterdam 1994).

Van der Parra, 17 oktober 1761 – 15 mei 1767

I. PETRUS ALBERTUS VAN DER PARRA, JURGEN VAN DER SPAR, HUIJBERT WILLEM VAN BAZEL, LIBRECHT HOOREMAN, JEREMIAS VAN RIEMSDIJK, REYNIER DE KLERK, JAN ELIAS VAN MIJLENDONK EN MICHIEL ROMP, BATAVIA 17 OKTOBER 1761.
VOC 2998 (Kol. Arch. 2890), fol. 7-129.

(Na het verzenden van de laatste brief van 29 april 1761met het naschip de Vredestein werd er nog niet gedacht aan de grote verandering die in de Hoge Regering zou plaatsvinden. Er werd gehoopt dat gouverneur-generaal Jacob Mossel, zoals eerder geschiedde, zou herstellen van zijn langdurige ziekte. Hij overleed evenwel in de nacht van 14 op 15 mei en is vier dagen later met dezelfde plechtigheden als gouverneur-generaal Gustaaf Willem van Imhoff begraven. [fol. 8] De directeur-generaal Petrus Albertus van der Parra riep, direct nadat het overlijden hem bericht was, de acht presente leden van de Hoge Regering bijeen. Hij werd eenstemmig verkozen tot gouverneur-generaal. Hij is hiervoor en voor alle gunsten die Heren XVII hem eerder verleenden, zeer erkentelijk. Maar de zorgelijke omstandigheden waarin de Compagnie zich bevindt, heeft hem toch enigszins doen aarzelen deze benoeming te aanvaarden.)

Want werwaards men sijne oogen wende, alomme is de staat der Nederlandsche bezittingen, in vergelijking van de vorige florisante tijden, dermate quynende en vervallen dat de enkelde overdenking daarvan iemand, hoe gehard ook, in een kommerlijk gepeyns over het toekomende moet storten. Vestigen wij onse aandacht op Ceylon, wij vinden dat dierbare kleynood van 's Compagnies bezittingen door eenen swaren opstand der Cingaleezen, gestijfd door het Candiase hoff en andere verborgen vijanden, in zulk eene gevaarlijke gesteldheyd dat 's Compagnies belangen aldaar, sonder den kragtdadigen bijstand des allerhoogsten, in 't blijkbaarste gevaar in gewickeld sijn, in soverre zelfs dat de herstelling van zaken in jaren verloops zal moeten gezocht worden. De bekommering moest ten dien opzigte nog grooter worden, omdat de machtelooze staat van 's Compagnies land- en zeemacht (die te dier tijd, in en rondom Batavia uyt weynig meer dan 1300 soldaten en nog geen 600 matrosen bestond) ons volstrekt buyten staat stelde de minste hulp aan dat gouvernement te besorgen, om niet te spreeken van de ruïneuse en schier disperate gevolgen, die eene onverhoopte onlust, op andere plaatsen ontstaan, noodwendig zoude naar zich sleepen.

Voegt men hier nog bij de bekommerlijke gesteldheyd van de Bengaalse directie, en overdenkt men de aanmerkelijke verliezen die de Maatschappij, door gestadige convussiën en door 't ruïneeren van haren handel in alle artikulen, zedert eenige jare herwaarts heeft moeten ondergaan, met eene rechtmatige beduchting dat onse bekende mededingers, bij het verder slagen hunner onderneemingen, nog wel eens onse totale opbraak konden teweegbrengen.

Fol. 8v-9v.

([fol. 10] Hoewel Van der Parra bij deze omstandigheden zijn bedenkingen tegen het aanvaarden van de benoeming tot gouverneur-generaal gerechtvaardigd vond, heeft hij niet geschroomd zijn plicht te doen en zijn geringe ervaring van 33 jaar in dienst bij de Compagnie, waarvan 20 als secretaris en lid van de Hoge Regering, beschikbaar te stellen. Hij vertrouwt erop dat Heren XVII zijn verkiezing zullen goedkeuren, en belooft de belangen van de Compagnie met gelijkblijvende ijver en trouw te zullen behartigen. De Heren Raden die hem unaniem verkozen, zullen zeker in hun achting en genegenheid voor hem volharden en hem eensgezind van goede raad dienen. [fol. 11] De plechtigheden gebruike-

lijk bij de aanvaarding van het ambt van gouverneur-generaal zijn voltrokken en beschreven in de resolutie van 15 mei 1761. Hoewel het in die tijd van het jaar nog wel mogelijk zou zijn geweest een adviesschip naar Nederland te zenden, is daarvan eenstemmig afgezien, omdat van de twaalf schepen op de rede slechts één daartoe geschikt was, waarvoor echter niet genoeg matrozen voor handen waren zonder de vaart in Azië te schaden. Jacob van der Waeyen maakte als oudste lid aanspraak op de post van directeur-generaal, maar Jurgen van der Spar en Librecht Hooreman stemden op elkaar en de vijf overige leden van de Hoge Regering met de gouverneur-generaal [fol. 12] op Hooreman, waardoor deze met meerderheid van stemmen provisioneel directeur-generaal werd. Heren XVII wordt verzocht deze benoeming goed te keuren. Hooreman zal trachten dit ambt met trouw en ijver uit te oefenen. De kermisschepen van 1760 kwamen pas in de eerste dagen van juli 1761 opdagen. De brieven uit Nederland van 30 september en 15 oktober 1760 zijn op 6 juli ontvangen en besproken in de vergaderingen van 10, 14 en 17 augustus 1761. De brief van 30 september wordt nu in de gebruikelijke volgorde van de kantoren beantwoord. [fol. 13]

AMBON

De opdracht het bij het huidige aantal van 587.742 kruidnagelbomen te laten wordt opgevolgd, aangezien de laatste oogst ruim twee miljoen pond was. Oude bomen zullen vervangen worden. Ondanks alle moeite die er vele jaren aan besteed werd, leert de ervaring dat de verbouw van peper niet veel succes heeft. Dat zou kunnen liggen aan de kwaliteit van de grond of de luiheid en onwilligheid van de Ambonezen, maar om ze niet van het planten van kruidnagelstruiken en het onderhouden van de perken af te houden, is het beter hen niet met vergeefse moeite en kosten te belasten. Het is onzeker of de verbouw van peper op Buru, waar geen kruidnagelen worden verbouwd, met meer ijver zal geschieden. [fol. 14] Ieder gebied heeft bovendien zijn eigen producten. In de brief van 15 oktober 1760 is de noodzaak om per jaar aan zes schepen de vaart van Ambon en Banda naar Makassar toe te staan aangegeven. Daarvan zal slechts bij schaarste van levensmiddelen gebruik gemaakt worden. Er wordt op vertrouwd dat Heren XVII de genoemde redenen voldoende zullen vinden. De voorzorgen die in de brief van 2 oktober 1759 werden voorgeschreven, zullen aan de dienaren op Ambon en Banda worden doorgegeven.

TERNATE

De Raad van Justitie veroordeelde op 4 februari 1761 de oud-gouverneur Abraham Abeleven tot een boete van zesduizend rsd, de helft voor de Compagnie, de helft voor het fiscaalkantoor. Het vonnis is bij resolutie van 22 mei ingeschreven. [fol. 15] Op 6 mei 1761 veroordeelde de Raad, optredende voor de koning van Gorontalo, Abeleven tot het voldoen van rsd 4247,19½ stuiver, of wat de koning als schadeloosstelling eiste. Deze uitspraak is op 26 mei ingeschreven. De bevelen die aan Ternate gegeven werden, en de minzame ontvangst van de gezanten van de koning waren bedoeld om de bevolking van Magindanao voor handel naar Ternate te lokken en van de vaart op Manilla af te houden. Daarom is, conform het besluit van 9 september 1760, de gouverneur van Ternate in een geheim briefje van 17 januari 1761 opgedragen om één of twee personen, Europeanen, of inlanders naar Solak, een eiland niet ver van Magindanao, te zenden om inlichtingen in te winnen over de Spanjaarden en over de kaneel, die dezelfde kwaliteit als die van Ceylon zou hebben. Het is besloten dit nog eens aan het bestuur op te dragen [fol. 16] en om de onderdanen van de koning van dit eiland uit te nodigen op Ternate handel te komen drijven. Er is onophoudelijk aangespoord de verbouw van peper op Ternate te bevorderen en de koning het voordeel voor hemzelf, voor zijn onderdanen en voor de Compagnie onder ogen te brengen. Hopelijk heeft dit succes, maar wat eerder over Buru is gezegd, geldt ook hier.

MAKASSAR

Evenals Heren XVII verbaasde het de Hoge Regering dat te Makassar 5952 lb ijzer

met slechts 41 % winst was verkocht, daar met de schepen naar Azië nauwelijks in de behoefte kan worden voorzien en er te Batavia 75 % op te behalen is. Daarom is op 4 augustus 1761 besloten geen ijzer naar Perzië, Surat, Malabar of Sumatra's Westkust voor verkoop te zenden en om de besturen te verbieden meer te bestellen dan voor eigen gebruik volstrekt nodig is. [fol. 17] De kantoren waar er op ijzer niet genoeg winst wordt gemaakt, krijgen niet meer dan dat. Betreffende de eerst goedgekeurde, maar later onbruikbaar bevonden, smeekolen wordt verwezen naar het antwoord in de marge van het extract uit de brief uit Nederland van 10 oktober 1758, gevoegd bij de brief uit Makassar van 3 mei 1760. Daaruit blijkt dat de baas-smid zich heeft beholpen met door hem betaalde houtskool en dat de smeekolen van die plaats onbruikbaar waren. Dat zou gebleken zijn uit de monsters die in het najaar van 1759 met de Nieuw Nieuwerkerk, Oudkarspel en Amstelveen aan de kamers van Zeeland en Amsterdam zijn gezonden. Ten aanzien van het verwijt dat in 1758 particuliere schepen uit Ambon en Banda niet allen en slechts met weinig rijst zijn teruggekeerd, wordt opgemerkt dat vijf van de zes Ambonse schepen met 100 last rijst teruggingen en [fol. 18] het zesde naar Surabaja voer, waar veel rijst wordt verhandeld door schepen die uit Ambon en Banda direct naar Batavia gaan en daarlangs terugkeren.)

Van de acht Bandase burgersloepen in 't selfde jaar op Macasser gekomen, waren weliswaar maar vijf naar huys gekeerd, maar U Wel Ed. Hoogagtb. gelieven in aanmerking te neemen dat de lijst dier aangekomene en vertrokkene vaartuygen al in de maand october, bij de depeche der laatste adviesen van dat jaar, opgemaakt sijnde, het vertrek van de drie overige sloepen daarbij niet konde bekend gesteld worden, wijl deselve, gelijk doorgaans om de dan eerst doorbreekende westelijke winden geschiet, eerst na dien tijd vertrokken sijn.

Fol. 18r-v.

(De aanbeveling om aan Ambonse en Bandase burgers uitsluitend voor rijst vaart op Makassar toe te staan, wordt opgevolgd en het bestuur is bevolen dit na te komen. In de vergadering van 26 juni 1760, waarin de brief van Heren XVII van 2 oktober 1759 werd behandeld, is besloten wissels slechts met een agio van 4 % uit te geven [fol. 19] en geen uitzondering meer te accepteren onder het voorwendsel van ernstige behoefte aan geld. De schadelijke gevolgen van herhaalde wijzigingen van opperhoofden van de kantoren worden, net als door Heren XVII, onderkend. Wie uitblinken in trouw en liefde voor de Compagnie, zullen bewogen worden aan te blijven. Dit gebeurde met betrekking tot oud-gouverneur Roelof Blok en er zou mee door gegaan zijn, als hij niet zo graag gerepatrieerd zou zijn. Hij vertrekt nu met veel lofprijzingen en tot een voorbeeld voor anderen.

Bandjarmasin

Heren XVII klaagden over de geringe peperleverantie uit Bandjarmasin in 1758. Hoewel de twee laatste jaren weer slechter waren, was er een verbetering. [fol. 20] In 1759 werd 967.765 lb verworven, 618.000 lb in 1760 en 601.082 lb in 1761. Het was inderdaad wenselijk geweest dat de Hoge Regering uitleg had gegeven over het in 1747 gesloten maar nooit geratificeerde verdrag. Daarop wordt geantwoord)

---dat wij in latere dagen ons overtuygd hebben gevonden van nimmer op eene compleete voldoening van de zijde der Banjareesen te kunnen staat maken, omdat sij, en voornamelijk de jongst overleeden vorst, daarop al vrij veel speculatie maakten. En dit is de reden dat van onsen kant best g'oordeeld is dat werk maar in sijne gedaante te laten.

Fol. 20r.

(Over het bouwen van een versterkt kantoor, wat Heren XVII slechts nadelig vonden, is al geschreven in de brief van 15 oktober 1760. In de brief van 15 november 1760 naar Bandjarmasin was het besluit van 26 juni om de bouw toe te staan, medegedeeld. Maar toen de resident in zijn brief van 14 mei 1761 op de kwade gevolgen wees die zo'n bouw bij de achterdochtige Bandjarees reeds had veroorzaakt, is op 2 juli ter vermijding van nadelige gevolgen besloten [fol. 21] geheel van bouw af te zien. De resident is slechts opgedragen om binnen een eenvoudige omheining een betamelijke woning voor het personeel met een paar

pakhuizen op te trekken. Daartoe is besloten, omdat het onmogelijk was het verzoek van de resident om hem van twee goed bewapende sloepen en voldoende versterking van soldaten te voorzien, in te willigen. Het is nooit de bedoeling geweest om zich daar met geweld te vestigen en de peper met dwang van wapenen te kopen. Hopelijk wordt dit besluit, evenals dat met het bevel om de schulden ter plaatse te innen het geval was, goedgekeurd. De residenten hebben steeds met uitvluchten, zoals insolventie of het overlijden van peperleveranciers, verklaard waarom een bedrag van ƒ 14.030, dat al sinds 1752 opgeëist werd, niet was betaald. Aangezien deze vordering hopeloos was en de schuldenaar zonder iets na te laten was overleden, is ze bij besluit van 2 juli 1761 afgeschreven. [fol. 22] Maar over een bedrag van ƒ 3707 op ƒ 18.789, die door resident Nicolaas Ringholm was uitgezet, is toen besloten dit door hem te laten vergoeden. De huidige resident Lodewijk Wilkens de Lile is herhaaldelijk opgedragen zeer voorzichtig met kredieten te zijn, aangezien hij voor wanbetaling aansprakelijk zal worden gehouden.)

Teffens is hem nadrukkelijk gerecommandeert bij den ouden sulthan, als executeur in den boedel van den jongst overledenen vorst, alle devoiren aan te wenden ter invordering van des laastgemelde restant-schuld, die groot geweest is ƒ 31.154,8,-, doch waarop zedert ƒ 6400,- betaald sijn, die wij haast van 't overige hoopen gevolgt te zien. De voordeelige verwachting die U Wel Ed. Hoogagtb. bij eene trouwe behandeling van den diamanthandel schijnen te voeden, sijn desen jaare eenigermaate b'antwoord door den ontfang van 477½ karaat dier edelgesteenten, volgens des residents getuygenis ingekocht en aangereekend in sodanige zoorten en prijzen, als U Wel Ed. Hoogagtb. hebben gelieven voor te schrijven. 'Twelk wij hoopen dat bij de bevinding in Nederland, werwaards die thans gesonden worden, nader blijkende U Wel Ed. Hoogagtb. niet onaangenaam zal sijn en van goede winsten gevolgt worden. Echter moeten wij tot ons leedweesen hierbij voegen dat, volgens 't g'adviseerde bij des residents brief van den 23e julij, die handel gevaar liep gestremd te worden door eene gerechtigheyd van 5 ten hondert, die de zulthan op den uytvoer gesteld had.
Fol. 22r-23r.

TIMOR

(In de brief van 15 oktober 1760 werd reeds bericht dat de Hoge Regering, evenals Heren XVII, weinig verwachten van de goudwinning op Timor en dat ze heeft bevolen er niet langer kosten aan te spenderen en een derde gedeelte van de bevolking van Amakong er voor eigen rekening aan te laten werken tegen hoofdelijke opbrengst van het goud. Deze opdracht is dezelfde dag naar Timor gezonden en op 30 december herhaald, vooral daar het bestuur in een brief van 15 september 1760 heeft bericht dat de kosten ƒ 16.882 bedroegen en de inkomsten maar ƒ 1024. De opdracht de verpachting van de Amarasische parelbanken op te schorten totdat er winst van te verwachten is, zal zo snel mogelijk worden doorgezonden. De parelvisserij moet enige jaren stil liggen om de oesters en parels te laten groeien. Heren XVII hebben de memorie van opperhoofd Elias Jacob Beijnon opgevraagd. [fol. 24] Deze is nooit ontvangen. Mocht hij een memorie hebben nagelaten, dan krijgt het bestuur hierbij de opdracht die naar Batavia op te zenden.

PALEMBANG

Met Heren XVII hoopt de Hoge Regering op een betere peperleverantie. De koning is aangespoord om tenminste evenveel peper als tin te leveren. Zijn vaartuigen voerden dit jaar 1.030.648 lb peper aan en 3.024.023 lb tin, dat wel geaccepteerd moest worden, omdat het enerzijds voor de handel op China nodig was, anderzijds om de koning door afwijzing niet in een slecht humeur te brengen. Aangezien peper en tin voordeliger met de vaartuigen van de koning aangevoerd kunnen worden, is er bovendien slechts 100.000 lb tin en 15.000 lb witte peper ontvangen, zonder vooruitzicht op nog 1000 pikol peper. [fol. 25] Dat er tegen smokkel wordt opgetreden, blijkt uit het besluit van 24 juli om de koning er over te onderhouden dat er 44.352 lb peper en 74.462 lb tin minder werd aangevoerd dan de lijsten van de

residenten aangaven. Zo wordt nagegaan of zij geen verboden havens hebben aangedaan. De residenten is bevolen na te vragen of de gezagvoerders wel zoveel hebben ingeladen als in hun passen staat vermeld. Naar aanleiding van de klacht dat er met drie scheepjes en een bark maar 384.250 lb tin en 734.562 lb peper was vervoerd, zullen de schepen zo efficiënt mogelijk gebruikt worden. De Hoge Regering beaamt dat er op de beloften van vorsten niet te bouwen is en dat de contracten met andere middelen gehandhaafd dienen te worden.)

Maar voegen daar teffens bij dat men, door gebrek aan de noodzakelijkste zaken in eenen gantsch machtelosen staat gebragt sijnde, wel genoodzaakt is zich langs wegen die anders niet betreden souden worden, te laten leyden, en dikwijls zaken, die wel eenig pressentiment souden vorderen, als ongemerkt te passeeren.

Fol. 25v-26r.

Djambi

(Om niet langer genoegen te nemen met loze beloften is onderkoopman Ajax Fredrik van Solms in november 1760 met twee bewapende vaartuigen naar Djambi gezonden om op het nakomen daarvan aan te dringen. Deze berichtte in zijn brief van 13 april 1761 dat de koning en rijksgroten verklaarden dat zij de schadeloosstelling niet ineens, maar wel geleidelijk konden betalen.)

Tegelijk deet dese Van Solms een voorstel om Pangerang Natta Koessoema (eene broeder van den koning van Palembang en door huwelijk aan 't huyz van Jambij vermaagschapt, en bij den Jambijnees zeer bemind) ter laatstgemelde plaatse tot koning te verklaren, met verzekering dat al het volk hem, om den haat welken sij den tegenwoordigen koning toedragen, straks souden toevallen. Dit voorstel ter onser sessie van den 2e junij in rijpe overweging genomen sijnde, hebben wij, ingevolge de secreete resolutie van dien dag, daarin gecondescendeert en gemelde Pangerang Natta Koessoema verklaard tot koning van Jambij, mits alvoorens met de Compagnie aangaande sodanig contract, als waarvan een concept bij gemelde resolutie, door den eerst ondergetekende gouverneur-generaal ontworpen, g'approbeerd en den resident van Palembang, De Heere, die den nieuwen koning in sijn rijk installeeren soude, toegesonden is. Dog dit project, niettegenstaande ons van Palembang de genegentheyt des konings aldaar om sijnen broeder tot die waardigheyt verkooren te zien, mede was bedeelt, is genoegsaam bereets teniete gelopen. Also na het berigt van den resident De Heere van den 29e augustus jl. den eerstgemelde vorst, beginnende te twijffelen of zijne broeder wel als sodanig door de Jambijse volkeren soude werden aangenoomen, hem aan geen affronten exponeeren en dienvolgende niet consenteeren wil in het vertrek van sijnen voormelde broeder, die egter daartoe wel inclineert, dog ook zig submitteert aan het welbehagen van zijnen koning en broeder. Des men daaromtrent, sodra mogelijk, tot een nader besluyt zal moeten overgaan en sien wat weg ten zekersten men in desen zal moeten inslaan?

Fol. 26v-27v.

(Op 19 juni is besloten om de sterkte van kleine omvang, die verlaten is, op een betere plaats dan de vorige op te bouwen met, buiten enige andere personeelsleden, een bezetting van 15 Europese en 13 inlandse soldaten. De kosten bedragen f 6325. [fol. 28] Hopelijk zijn Heren XVII het hiermee eens. Nadere berichten zullen in de algemene beschrijving opgenomen worden.

Siam

Hoewel Heren XVII schreven niet te begrijpen waarom er in Siam een kantoor diende te zijn, is het nodig, omdat het Siamse sapanhout voor Japan nodig is en de Japanners geen andere soort wensen. Er moet wel een schip naar Siam gezonden worden, omdat het hout niet op een andere manier is te verkrijgen en een jaar in voorraad moet blijven. In Japan kan per jaar 700.000 lb verkocht worden en de retourschepen hebben jaarlijks 480.000 lb

nodig. Bima leverde over vijf jaar gemiddeld maar 480.000 lb per jaar, zodat sapanhout uit Siam niet gemist kan worden.

Cochin Chine

Betreffende Cochin Chine worden de verantwoording van Christoffel van Cappelle en de besluiten van 4 december 1759, 25 januari, 1 juli, 26 augustus 1760 en 13 februari 1761 als bijlagen meegezonden, [fol. 29] waaruit blijkt dat uit de hem opgelegde vergoeding van f 19.788 maar f 7381 uit zijn insolvente boedel is voldaan en de rest door de gevolmachtigden van de gerepatrieerde medecarga Jan van Oldenzeel.

Japan

Heren XVII vonden het zenden van meer dan twee schepen of grotere ladingen naar Japan weinig voordelig. Zij hoeven zich geen zorgen te maken, want dit jaar gingen er, evenals voorafgaande jaren, maar twee schepen heen en de lading was zelfs minder dan voorgeschreven, doordat de textiel te laat aankwam.

Sumatra's Westkust

De nog niet overgezonden brieven van Sumatra's Westkust van 2 mei en 22 juni 1758 worden nu meegestuurd. Over de Engelsen te Natal en Tapanuli werd op 25 april 1760 bericht dat deze posten, nadat de Engelsen er door de Fransen waren verdreven, weer uit de handen van de wettige regenten waren teruggekregen. Een boekhouder met een kleine bezetting heeft er reeds een partij goederen verkocht. [fol. 30] Het oude verdrag met de regent is vernieuwd, maar het opwerpen van een fortje, dan wel een omwalde schans, waar de regenten om gevraagd hadden, is verboden. In de generale beschrijving van december zal er meer over worden gezegd. Er is op 4 december 1759 niet alleen besloten de vrije vaart naar Sumatra's Westkust weer in te trekken, maar ook op 18 en 25 maart 1760 om de hele zouthandel weer tot een monopolie van de Compagnie te verklaren. Er wordt gehoopt dat de afzet hierdoor zal toenemen en dat er voor de textiel meer goud zal worden verkregen. Om verwarring door het opwaarderen van het goud, waarmee de winsten op textiel hoger lijken, te vermijden, is het bestuur te Padang opgedragen om niet meer, zoals op 15 september 1752 was bepaald, het goud op f 378,- het mark fijn in te boeken, maar als daarvoor tegen f 326,-. [fol. 31] De prijzen van de textiel moeten overeenkomstig vastgesteld worden. Het Ternataanse goud moet als vanouds op 10 rsd de reaal berekend worden, of omstreeks f 225,- het mark. Volgens geheim besluit van 25 januari 1757 was in de vergadering over de radicale beschrijving van het gouvernement het mark bruto op f 300,-, of ongeveer 11 rsd 28 stuivers, gesteld. Er is, uitsluitend om het risico van de zee bij het verzenden van geld te vermijden, toegestaan om zoveel zilver specie als voor de huishouding nodig is, op wissel met 4 % agio op Batavia te accepteren. Hoewel hier nog geen gebruik van gemaakt is, zal de aanbeveling van Heren XVII hierin matig te zijn worden opgevolgd. Dat er wordt gelet op de hoge lasten, blijkt uit het besluit van 27 april 1759, waarbij de uitgaven voor fortificatie en timmerwerk in 1756/57 van f 10.292 zijn goedgekeurd, maar f 5291, [fol. 32] dat over 1757/58 te hoog scheen opgevoerd, ter vergoeding zijn opgelegd. De inkomsten ter plaatse worden niet meer zelf opgehaald, maar aan de meestbiedende verpacht.

Bengalen

Heren XVII wilden nog liever van de Engelse kooplieden gebruik maken om textiel te verwerven, dan er geheel van verstoken te blijven. De situatie in Bengalen is slechts verergerd. Voor alle artikelen moet er tegen de Engelsen opgebokst worden. Op de bestelling van 1200 kisten opium zijn er slechts 300 bemachtigd. Daarom moet men zich wel tot de concurrenten wenden om langs indirecte weg te bereiken wat langs directe weg onmogelijk bleek. [fol. 33] Omdat het beter is iets te verkrijgen dan met op zijn stuk te blijven staan niets, is)

---den 5e junij secreetelijk g'arresteerd den heer directeur en den hoofdadministrateur te gelasten om, indien sij volstrekt geen middel kunnen uytdenken ter bemachtiging van de benodigde salpeter en amphioen uyt handen der mooren, zich alsdan van 't canaal der Engelsen te bedienen, onder sodanige limitatiën, als bij onse aparte missive van den 9e junij voorgesz. sijn. Dese onse qualificatie, als geheel overeenstemmende met de gedachten die U Wel Edele Hoogachtb. zich van den presenten handel in Bengale formeeren, zal, gelijk wij vertrouwen, de verhoopte approbatie wegdragen.

Fol. 33r-v.

(Het bestuur zal de reden van het mindere rendement van het baar goud, vergeleken met de dukaten, wel langs de directe weg hebben meegedeeld. Die zal wel zo gerechtvaardigd blijken te zijn dat het besluit van 9 juli, dat in de brief van 25 augustus is overgebracht, om het verzoek tot ontheffing van de belasting daarop in te willigen, door Heren XVII zal worden goedgekeurd. Hoewel het verkrijgen in eigendom van Banquibazar door Heren XVII was goedgekeurd [fol. 34] en de Hoge Regering bij geheim besluit van 26 juli 1759 had toegestaan om daartoe de nodige stappen bij het hof van Delhi te doen, is dit plan door de onrust in het najaar van 1759 en door de huidige slechte situatie geheel mislukt. Zonder aanzienlijke verandering is er niets goeds van te verwachten.

Coromandel

Om slechte gedachten betreffende het voormalig opperhoofd van Sadras, Philippus Jacobus Dormieux, en de hoofden van Bimlipatam, Jan Aping en Frederik Willem Bloeme, wegens de vermindering van de textielverwerving in 1758 in Coromandel te voorkomen, wordt er op gewezen dat eerstgenoemde bij de raad te Nagapattinam heeft aangetoond, dat de slechte verwerving en afzet slechts aan de slechte tijden kon worden toegeschreven. Dormieux heeft het geld van de Compagnie nooit aan zijn dienaar toevertrouwd, maar deze had met de kooplieden een rekening uitstaan. [fol. 35] Dormieux kwam op eigen verzoek met de desbetreffende papieren naar Batavia. Daaruit, en uit de verklaring van het bestuur te Coromandel, bleek dat wat werd aangevoerd, juist te zijn. Op 14 augustus 1760 is Dormieux weer benoembaar verklaard en op 29 mei 1761 als opperhoofd te Pulicat aangesteld. De zaak tegen de gewezen dienaren te Bimlipatam, Aping en Bloeme, is op Coromandel nog niet afgerond, maar de huidige opperhoofden gaven goede berichten over de invordering van hun schulden. Conform de opdracht van Heren XVII is aan de opperkooplieden van het kasteel te Batavia bevolen om in facturen naar Nederland aan te geven op welke goederen speciaal gelet moet worden, of waarvan het preciese rendement bekend moet zijn. Aan hen, zowel als aan Ceylon, Bengalen en Surat, is ook opgedragen om van monsters van textiel, of van andere goederen, steeds een gedeelte aan de kamer van Amsterdam te zenden. Eveneens is het personeel op Ceylon, Bengalen en Surat, conform het verzoek van Heren XVII, opgedragen om in de facturen aan te geven op welke textiel en op welk rendement speciaal gelet moet worden. [fol. 36] Dit moet ook geschieden bij het zenden van textiel naar Nederland dat voor Azië was gekocht. Deze voorschriften zullen de opperkooplieden van het kasteel te Batavia eveneens nakomen. De opmerkingen van Heren XVII over de onvoordelige verzending van zilver naar Coromandel en het daarop hoger dan elders geleden verlies bij verkoop zijn juist en ook nimmer uit het oog verloren. Er is slechts zilver gezonden, wanneer er geen goud beschikbaar was. Hopelijk wordt de nu verzonden bestelling van goud uitgevoerd. Daar tot ongenoegen van Heren XVII de assignaties op Nederland getrokken tot f 364.417 zijn gestegen, is het bestuur te Coromandel opgedragen uitsluitend wissels uit te geven, als het zelf behoefte aan geld heeft.)

Wij bidden U Wel Edele Hoogachtb. voorts verzekert te sijn dat wij, uyt overtuyging van de noodzakelijkheid om in dit netelig tijdsgewricht eene stipte neutraliteyt onder de oorlogende mogentheeden te betrachten, de ministers, en hier en op alle andere plaatsen van 's Compagnies gebied, daartoe onophoudelijk aansporen, met gedurige aanmaning om al 'tgeene daartegen enigsints mogt strijden, zorgvuldig te ontwijken. Gelijk wij zulx

alhier ter plaatse mede in agt nemen.
Fol. 37r.

Ceylon

(Er zijn zoveel patrouillevaartuigen tegen de thevar en de smokkelaars naar Ceylon gezonden, als er gemist konden worden. Een op Java gebouwde pantjalang wordt binnenkort nog gezonden, vooral aangezien in het geheime besluit van 19 juni het belang van zulke vaartuigen in deze tijden werd benadrukt.

Surat

Heren XVII schreven dat er in Ketsmanduwe naast veel schade, hoon en smaad was geleden. Sinds de schadeloosstelling en genoegdoening verleden jaar, zijn er weer betrekkingen met de raja en [fol. 38] is diens uitnodiging daar weer te komen handeldrijven en een kantoor te stichten, aangehouden totdat bevelen zijn ontvangen. De argumenten in de aparte brief van het bestuur van 10 april, die gebaseerd zijn op zijn besluit van 30 januari, zijn zo gegrond)

---dat bij de besoigne van den 31e julij besloten is gemelde ministers te qualificeeren om daaromtrent sodanig te werk te gaan, als sij ten meesten oirbare van de Compagnie zullen bevinden te behooren, onder ernstige recommandatie nogtans om bij de oprechting van dat comptoortje op de zuynigste wijze te werk te gaan en vooral niet te veel te hazardeeren, tensij ze zich soveel mogelijk van eenen goeden uytslag konden verzekeren.
Fol. 38r-v.

(Verder wordt verwezen naar de brief naar Surat van 20 augustus en de desbetreffende papieren, waarvan nu een afschrift naar Nederland wordt gezonden. Gezien de verliezen daar, is het bevel het kantoor te Ahmadabad te sluiten uitgevoerd, maar de resident kon door de regentijd nog niet terugkeren. [fol. 39] Het geringe belang van het kantoor te Broach is aangegeven in de marginale beantwoording van de brief uit Nederland van 8 oktober 1759, die bij de brief uit Surat van 10 december 1760 was gevoegd. Het was niet aan onoplettendheid van de Hoge Regering te wijten dat in 1758 geweren als onverkoopbaar waren teruggezonden. De baas van de wapenkamer had bericht hoeveel geweren en andere goederen uit zijn voorraden ongebruikt waren. Op 10 december 1756 was ook besloten een gedeelte daarvan voor verkoop naar de Westerkwartieren te zenden. Die geweren zijn naar Surat gezonden. Heren XVII schreven dat het voor een ordelijk bestuur op de uitvoering en toezicht op de ondergeschikte dienaren aankomt. De directeur te Surat, Jan Drabbe, [fol. 40] zal zeker ijver en toewijding tonen en maatregelen die zijn voorgangers hebben genomen, instandhouden. Daarom kreeg hij op zijn verzoek bij besluit van 30 juli de rang van directeur. Heren XVII berichtten dat het wegen van de kisten met specerijen bij ontvangst en verscheping, in het bijzonder voor de kruidnagels, nog niet erg tegen fraude helpt. De inpakkers en overbrengers van de kisten kunnen bij een afwijkend bruto gewicht bij ontvangst en verscheping nog niet van hun verantwoordelijkheid ontslagen worden. Het bevel van 23 juni aan de kantoren in het westen om, onverminderd de voorschriften van 22 mei 1760 voor tekorten op de specerijen, deze buiten de kisten op bruto- en nettogewicht te controleren, zal zeker een goede maatregel tegen fraude zijn. Daarna moeten ze weer in de kisten gepakt worden, die dan verzegeld aan de pakhuismeester moeten worden overgedragen. [fol. 41] Zo zijn fraude en onenigheid tussen de gezaghebbers van de schepen en de pakhuismeester te voorkomen. De nadelige gevolgen van het overmeesteren van Surat door de Engelsen en de daarmee samenhangende bevelen die aan het kantoor te Surat zijn gegeven, werden reeds gerapporteerd. Overeenkomstig het besluit van 6 februari 1759 had de Hoge Regering noch tijd, noch gelegenheid gehad om over de instructie door Louis Taillefert voor een betere administratie van de justitie in de buitenkantoren een evenwichtig oordeel te geven. Daarin is geen verandering gekomen. De goedkeuring door Heren XVII van de instructie, die al op 31 oktober 1759 naar Nederland is gezonden, wordt afgewacht.

Mokka

Het rapport over de goederen die in april 1755 met de Bloemendaal uit Surat naar Mokka zijn gezonden, is nog niet ontvangen. Het is van het kantoor Surat geëist [fol. 42] en zal, zodra het is ontvangen, worden opgezonden.

Perzië

Zoals in de brief van 25 april 1760 reeds werd bericht, is kapitein Wolphert Abraham Brahe, die wegens plichtverzuim op Diwel Chindi werd vervolgd, door de Raad van Justitie vrijgesproken met vergoeding van zijn kosten.

Kharg

Heren XVII spraken met recht bevreemding uit over de geregelde vaart van vreemde handelaren op Kharg.)

Dese is ons al lang bedenkelijk toegescheenen, te meer nadat dit jaar bij de vandaar ontfangene lijst der vreemde vaartuygen gebleken was dat in den tijd van maar vijf maanden ten dien eylande aan geweest sijn dertien schepen en vaartuygen, beladen met 1600 packen Bengaalse en Souratse lijwaten, buyten eene onbepaalde quantiteyt manufacturen en andere waren. Ten desen opzigte dient men egter in aanmerking te neemen dat de vreemde negotieanten niet wel in 't geheel van dit eyland kunnen geweerd worden, wil men den verkoop van 's Compagnies koopmansz. niet grotendeels den bodem inslaan. Want genoegsaam al hetgene 's Compagnies schepen daar aanbrengen, word door diergelijke vreemde kooplieden naar den vasten wal, of daar omstreeks leggende eylanden, vervoerd en verkogt, of tegen 's lands producten verruyld. En 'tgene de inwoners van Karreek zelve, die ternaauwernood 2400 in getal sijn, tot hun gebruyk kopen verdient weynig of gene opmerking.

Fol. 42r-43r.

(Mocht het afwijzen van vreemde kooplieden voor de Compagnie schadelijk zijn, dan mogen zij worden toegelaten onder een tol bij in- en uitvoer van 5 %, waarvan de inning verpacht moet worden. Overeenkomstig het bevel van Heren XVII is opgedragen om een lijst van Armeense christenen en van de bezoekers van de Griekse-orthodoxe, zowel als van de roomse kerkelijke plechtigheden, onder vermelding van de orde waartoe de priesters behoren, op te maken. Als deze ontvangen is, zullen de overwegingen betreffende de tolerantie, die de residenten zonder toestemming aan de roomse en Griekse-othodoxe kerk verlenen, bericht worden. Van degenen die deze toestemming verleenden, zal zekerheid worden gevraagd voor de kosten die voor de kerkgebouwen gemaakt zijn. [fol. 44] Mochten Heren XVII geen toestemming voor deze tolerantie verlenen, dan kunnen ze op deze personen verhaald worden. Het bijgaande bericht van de visitateur-generaal, ingediend bij de vergadering van 25 augustus, laat zien dat Kharg sinds de oprichting vanaf 1 september 1753 tot het einde van augustus 1760 aan inkomsten f 1.047.039 heeft opgebracht bij uitgaven tot f 630.181, zodat de winsten in zeven jaar f 416.858 bedroegen, of gemiddeld per jaar f 59.551. Dit kantoor zal in het vervolg voordeliger zijn, want de uitgaven zijn nu aanmerkelijk lager dan direct na de oprichting.

Batavia

De Hoge Regering is niet in staat het bevel van Heren XVII uit te voeren om ambassadeur Elbert baron de Hochepied voldoening te geven in zijn eis ten opzichte van opperkoopman Tido Frederik van Kniphausen. Wat De Hochepied aan Van Kniphausen leende kan niet teruggevorderd worden, omdat hij, volgens zijn gemachtigden, zonder iets achter te laten al een jaar geleden is gerepatrieerd. Uit de apologie van Van Kniphausen, die in 1758 direct van Kharg over land en over zee met de Huis te Manpad is verstuurd, kan blijken [fol. 45] in hoeverre de eis van De Hochepied gefundeerd is. Er zal goed op de kwaliteit van het zoute vlees en spek gelet worden. Sinds 1758 zijn er geen klachten meer

over het aangevoerde vlees of spek geweest. Hoewel Heren XVII kritiek hadden op het besluit van 4 april 1758 om 20.000 rsd om te wisselen voor duiten, moest deze transactie wel geschieden aangezien de bevolking veel schade leed door de grote hoeveelheid duiten die in omloop waren. Hoewel de uitgifte van duiten uit de kas van de Compagnie gestaakt was, werd bij inwisseling van groot geld voor duiten nog 12 à 15 % verlies geleden. De Compagnie had geen nadeel bij de opkoop van duiten geleden, omdat de aanbieder 10 % opgeld moest betalen. Aan de andere kant was het krediet van die koperen munt hersteld, want volgens een rapport van gecommitteerden, [fol. 46] en uit het besluit van 2 mei 1758, blijkt dat binnen een maand de inwisseling praktisch stilstond. Het is echter de bakkers toen toegestaan de helft van de tarwe die ze van de Compagnie kochten, met een opgeld van 10 %, waarvan de tweede kassier 2 % krijgt, in duiten te voldoen, omdat het te hard was van hen betaling in zilvergeld te eisen. Zij worden door de bevolking bijna met niets anders dan duiten betaald, die zij met groot verlies voor zilvergeld zouden moeten inwisselen. Doordat de uitgifte van duiten uit de kas van de Compagnie niet is hervat, is het restant per eind september tot f 443.257 gestegen zonder uitzicht op vermindering. De Hoge Regering gaat niet meer in op het verwijt dat door het accepteren van ropia's te Surat op wissel tegen 30 stuivers de winst op de wissel weer verloren gaat, aangezien ze later met verlies in Coromandel en Bengalen verkocht moesten worden. Immers, zoals in april 1760 werd bericht, is bij resolutie van 8 januari 1760 besloten om de ropia zonder onderscheid op 27 stuivers te stellen.)

Egter moeten wij ten opzigte van de waarde der Souratsche ropijen in Bengale nog met één woord aanmerken dat deselve in 't voorleden jaar, schoon toen al eene aanmerkelijke partij versonden is, omgezet sijn de $105\frac{1}{2}$ tegen 100 sicca's, 'twelk op *f* $1{,}9{,}13\frac{23}{32}$ het stuk uytkomt, en een verlies geeft van slegts $\frac{7}{16}$ procent, terwijl 't bhaar zilver volgens de jongste rendementen van $1\frac{3}{8}$ tot $3\frac{9}{16}$ ten hondert verlooren heeft.

Ten aansien van 't ongenoegen 'twelk de excessive sommen aan assignatiën bij U Wel Ed. Hoogachtb. tot ons bijsonder leedweesen veroorzaakt hebben, vinden wij ons verplicht in consideratie te geven dat, hoezeer die importante remisen omtrent de betaling in Nederland eenige belemmering moeten gegeven hebben, het egter niet geraden schijnt derselver bedragen, ingevolge het aangehaalde bij vaderlandsche missive van den 17e november 1738, op 9 tonnen 's jaars te bepalen. Want hierdoor soude men den particulieren, welke hunne penningen in Europa begeren te hebben, eene deure openen om zig in Bengale, Souratte, of elders, van 't canaal der Engelschen, of andere vreemde natiën te bedienen. En tot afsnijding van die verkeerde wegen hebben wij geen ander middel weten uyt te denken, dan een ieder de vrijheid te laten sijn geld door 't canaal van de Nederlandsche Compagnie te remitteeren.

Fol. 47r-v.

(Heren XVII zullen wel spoedig bericht ontvangen over het bedrag aan assignaties en de bestelling van geld wordt eraan aangepast. [fol. 48] Alle gelden zullen geaccepteerd worden, mits ze, zoals werd bevolen, worden voldaan in Nederlandse dukatons te rekenen op 72 stuiver. De koop van wissels bestemd voor de eerste, zowel als de tweede bezending moet voor 15 september worden aangemeld bij de directeur-generaal en storting dient voor de eerste schepen uiterlijk op 15 oktober te geschieden en voor de januari schepen uiterlijk 15 december. Met het naschip worden geen assignaties verzonden. Bij de bestelling van geld in oktober wordt met de gelden die op assignatie zullen worden ontvangen, rekening gehouden. De grootkassier zal de ontvangsten aan dukatons bijhouden en aangeven waaraan ze zijn besteed en ook wanneer zij van 72 op 78 stuiver zijn gesteld. [fol. 49] De maatregelen die zijn goedgekeurd, worden niet veranderd zonder voorkennis. Op 10 maart is besloten om in plaats van de te ontvangen ijzeren blokken, keistenen als ballast te gebruiken. Bij bericht van 11 augustus van de opperequipagemeester en tien deskundige zeeofficieren is het gewicht bepaald)

voor een schip van 150 voeten, met thee op vragt beladen, op

225.000 lb. kostende *f* 567, -, -
voor een diergelijk schip met coffij, specerijen, pakken, enz.
100.000 lb. „ *f* 252, -, -
voor een van 140 of 136 voeten met thee gevuld op
185.000 lb. „ *f* 466, 4, -
voor één van die charter, 'twelk andere lading vervoert, op
70.000 lb. „ *f* 176, 8, -

Fol. 49v.

(Dit besluit wordt hopelijk goedgekeurd, want er is gebrek aan salpeter voor ballast van de retourschepen, waarvan het restant eind juli 250.000 lb, of maar een jaar lang werken van de kruitmolens, is. Heren XVII verklaarden geen oordeel te hebben over de inwisseling in 1758 van Spaanse realen tegen f 318,12,-, of f 321,2,- de honderd stuks. [fol. 50] Daarvoor zijn, hoewel ze nu goedkoper zijn, dukatons gebruikt tegen 78 stuivers het stuk, die nodig waren voor de peperhandel, waarop een goede winst gemaakt kon worden. Zo is geen verlies geleden, omdat de reaal op de peperkantoren tegen 64 stuivers, of f 320,- de honderd, wordt uitgegeven. Aangezien, tot leedwezen van de Hoge Regering, de verkoop van de Huigenwaard is afgekeurd, is besloten voortaan geen schepen meer aan particulieren te verkopen. Vreemde schepen zullen overeenkomstig de opdracht bij uitzondering toegelaten worden en men zal weinig toegeeflijk zijn in de verkoop van hun lading. De verkoop van enige kleinigheden voor de inkoop van voedsel en uitrusting is hun slechts toegestaan, als het echt niet geweigerd kon worden. Er zouden geen vreemde schepen op de rede van Batavia moeten verschijnen. [fol. 51] Er zal slechts ten behoeve van de koning van Spanje oorlogstuig worden verkocht, als dat zonder onheus gedrag niet te vermijden valt. Het bevel dit af te wimpelen met het argument dat men het zelf nodig heeft, zal nauwlettend opgevolgd worden. Uit wat daarover onder Surat werd vemeld, blijkt dat er scherp wordt gelet op ondergewicht bij specerijen. Aangezien deze bij naweging aan boord slechts een $\frac{1}{2}$ %, $1\frac{3}{5}$ % en $\frac{3}{4}$ % bedroegen, zijn bij besluit van 27oktober 1758 onderwichten in dat jaar van 259 lb op 50.000 lb kruidnagels, van 964 lb op 55.991 lb peper, en van 336 lb op een tweede partij peper van 45.167 lb slechts genoteerd. Het wegen aan boord is door het deinen van het schip altijd onnauwkeurig en het geringe verschil rechtvaardigt geen verdenking. Daarom worden zulke onderwichten niet van verdiensten afgeschreven. De overwegingen over het toenemen van het Indisch kapitaal zijn van meer belang. Dat is geen verbetering, als het ten koste van de situatie van de Compagnie in Europa gaat. [fol. 52] Vermindering van de uitgaven in Azië is de enige remedie. Tot nu toe hebben de geringe tijd en de drukte het onmogelijk gemaakt hierover te rapporteren, maar de gouverneur-generaal zal in het komende voorjaar, op basis van zijn beperkte kennis en ervaring betreffende Batavia, Java, Bantam en Cheribon, een plan voor verbetering opstellen en dat, na behandeling door de Hoge Regering, ter goedkeuring toezenden. De overige leden zullen hetzelfde doen betreffende de kantoren die zij behandelen. Om Heren XVII in staat te stellen de betrouwbaarheid van de apologie van opperkoopman Jean Simeon Elin na te gaan, is commandeur Christiaan Lodewijk Senff opgedragen om, aan de hand van een extract uit de brief van Heren XVII, zijn belangen tegenover Elins verantwoording op te zenden. Deze worden dan doorgezonden, [fol. 53] zoals nu gebeurt met stukken die in 1759 helemaal niet of slecht zijn overgekomen. Tenslotte wordt ingegaan op de opmerkingen van Heren XVII over de netelige omstandigheden in Azië en de inbreuken van concurrenten op de wettig verkregen rechten van de Compagnie daar. Het is duidelijk dat er door de afgelegenheid van kantoren en het daardoor veroorzaakte tijdsverloop geen duidelijke bevelen mogelijk zijn. Het stemt tevreden dat de maatregelen van het geheime besluit van 15 januari 1759 zijn goedgekeurd. De aanbevelingen in de brief van 10 oktober 1758 betreffende Sumatra's Westkust zullen niet uit het oog verloren worden. Om misverstand met vreemde Europese mogendheden te vermijden, zullen de rechten en bezittingen van de Compagnie met passende middelen [fol. 54] krachtig beschermd worden.)

Maar zullen wij hiertoe in staat sijn, zal U Wel Ed. Hoogachtb. tijdige voorsiening ons met de daartoe onontbeerlijke middelen dienen te adsisteeren. Welke thans des te noodzakelijker sijn geworden, nu de zorgelijke omstandigheeden, waarin 's Compagnies belangen genoegsaam alomme in gewikkeld waren, wel verre van te verbeteren, zedert merkelijk verslimmerd sijn, en men meer dan te veel redenen heeft om te geloven dat het oog onser mededingeren, sowel op onse oostersche als op de westersche conquesten, namelijk op Ceylon en één der oostersche comptoiren, gevestigd is. Hoe sij, éénmaal eene vasten voet krijgende, daar weder uyt te drijven waren, soude de tijd leeren. Maar wij durven U Wel Ed. Hoogachtb. wel vooraf verzekeren dat daartoe dan sonder eene formidable macht, en verregaande verwijdering, weynig apparentie zoude sijn.

Het is met den allergrootsten grond dat wij onse vorige en so menigmaal herhaalde instantiën, om eene buytengewoone uytzending van schepen, volks en oorlogstuyg bij U Wel Ed. Hoogachtb. op het nadruckelijkste vernieuwen, met ernstige bede van niet verantwoordelijk gesteld te mogen worden voor de noodlottige gevolgen, die eene contrarie of niet tijdige schikking veelligt konde naar haar sleepen. Jaaren agteréén hebben wij reeds de vrijheyd genomen onsen in allen opzigte magteloosen staat, en het daaruyt te dugten gevaar, met de aller levendigste coleuren af te schilderen. En egter zien wij tot onse innigste smerte dat de voorgebragte redenen dien ingang, welken wij daarvan met grond verwagten, niet gevonden hebben.

Fol. 54r-55r.

(Om maar niet te spreken van het ontbreken van de drie Amsterdamse schepen van 1759/60, noch van het late vertrek van de kermisschepen van 1760. Men doet zijn beklag over het gebrek aan manschappen voor de meeste van de nu uitkomende schepen. Uit de brief van 15 oktober 1760 blijkt dat de bemanning van de vloot van 1760/61 op dezelfde manier was bepaald om grote sterfte wegens te veel volk te voorkomen. Meer volk was gezien de netelige omstandigheden en het gebrek daaraan wenselijk geweest. De ondervinding leert dat een talrijke bemanning geen oorzaak van ziekte en sterfte is, als de bevoorrading deugdelijk is en de gezagvoerders goed op het voedsel en een gezonde lucht aan boord letten. Dan kunnen schepen van 150 voet [fol. 56] zonder vrees voor sterfte met 380 of 400 koppen, en die van 136 of 140 voet met 80 of 90 koppen minder bemand worden. Heren XVII wordt verzocht erop te letten dat er geen besmette of ongezonde mensen aan boord gaan. Dat gebeurt maar al te vaak wel. Heren XVII gaf de kamers toestemming de schepen maar met de helft aan zeevarenden te bemannen, waarom voor de zeevaart maar van militairen gebruik gemaakt moet worden, liever dan van dure moslim matrozen en inlandse soldaten, die respectievelijk f 11,19,6 en f 11,13,6 per maand aan gage, kostgeld en rantsoenen kosten. Het is bekend hoeveel vertrouwen er in hen, vergeleken met Europese matrozen en soldaten, te stellen is. Als de inlandse soldaten door langdurige dienst geoefend zijn in het gebruik van de wapenen dan kunnen zij bij onlusten gevaarlijk worden. Het is gunstig dat de kamers 25 of 30 koppen aan bemanning boven het normale aantal mogen aannemen [fol. 57] en dat ze schepen spoedig en boven het vastgestelde aantal mogen uitzenden. Het zou wenselijk geweest zijn dat het goede resultaat daarvan reeds was gebleken, daar er nu tot het midden van augustus slechts vier schepen van de recente uitrusting met 1004 koppen zijn aangekomen. Momenteel is er van de 1600 man waaruit de twee bataljons van het garnizoen te Batavia zouden moeten bestaan, nauwelijks voor de helft voorzien en op de schepen op de rede te Batavia konden er per schip maar 50 zeevarenden, de jongens, eigenlijk kinderen, meegerekend, geplaatst worden. Nu zijn er tien schepen op de rede, waarmee 2251 zeevarenden, soldaten en ambachtslieden zijn aangevoerd. Dit helpt weinig voor het opheffen van het tekort. De Ceylonse schepen konden maar van een beperkt aantal zeelieden en vrijwel bijna geen Europese soldaten voorzien worden. De nood dwong om wijdlopig te zijn over de huidige machteloosheid. Er is te Batavia een groot garnizoen nodig [fol. 58] om onlusten in de kiem te smoren. Nu moet men met de armen over elkaar toezien hoe de eerbied voor de Compagnie afneemt. Heren XVII merkten op dat de werkelijke uitgaven en inkomsten

in de Indische negotieboeken slecht te vinden zijn. De uitgaven voor schepen staan in de generale Indische staatrekening onder de generale scheepsonkosten en ongelden, zowel als in de Bataviase negotieboeken onder equipage van schepen.)

Daarentegen kan de onvolmaaktheyd van de staatrekeningen omtrent het articul der zoldijen geensints ontkend worden, dewijl men de in Nederland betaald wordende gagiën nooyt daarbij bekend steld. Wij souden, ter wegneminge van dit gebrek en in opvolging van het door U Wel Ed. Hoogachtb. aangeschrevene, die wel bij eene afzonderlijke post hebben doen brengen, in soverre de overgemaakt werdende zoldijreekening betreft. Maar daar tegens quam in aanmerking dat de licentiën tot overmaking van verdiende gagiën eerst in 't najaar, even voor het vertrek der eerste of tweede retourbesendinge, van tijd tot tijd versogt worden en dat men dus bij de staatreekening, die bijvoorbeeld onder ult. augustus jongstleeden gesloten is, eerst de overgemaakte zoldijen van 't vorige boekjaar soude kunnen bekend stellen, 'twelk de opgave der eygenjarige lasten weder onvolmaakt liet.

Fol. 58v-59r.

(Daarom is afgezien van het noteren van overgemaakte soldijen in de staatrekeningen, maar aan het opperhoofd van het Bataviase soldijkantoor is, conform de tweede opdracht van Heren XVII, bevolen daarvan bij iedere retourzending een lijst naar Nederland te sturen. De directeur-generaal zal na 15 oktober geen vergunning voor overmaking van soldijgelden met de eerste bezending meer verlenen en na 15 december niet meer met de tweede. Vergunningen voor het naschip worden niet meer verleend. In de winstrekening worden Nederlandse waren bij inkoop in Nederlandse specie en bij verkoop in Indische genoteerd. Als het eenvoudig was zouden goederen uit Nederland in Indisch geld zijn genoteerd met de inkoopsprijs in Nederland binnen de lijn, [fol. 60] maar uit voorzichtigheid en om verwarring te voorkomen is de opperkooplieden van het kasteel te Batavia met de visitateur-generaal en de boekhouder-generaal verzocht hierover eerst advies te geven. Hiervoor hebben ze een extract uit de brief van Heren XVII gekregen. Hun advies zal zo snel mogelijk aan Heren XVII worden toegezonden. Om de winsten beter te berekenen hadden Heren XVII voorgesteld om alle goederen met een bedrag te belasten, hetzij door verhoging van de inkoopsprijs, hetzij door vermindering van de verkoopsprijs in verhouding tot de hoeveelheid, de vracht, het risico van vervoer over zee, de afstand tussen de plaatsen en overige relevante zaken.)

De wezendlijkheyd deser berekeninge willen wij in genen deele tegen spreeken. Wij bekennen ook gaarne dat de nagulen, noten, en foelij niet op 8, 4 of 12 stuyvers 't pond, soals de aanreekening respectivelijk geschied, te staan komen, maar waarlijk veel hoger, indien men, gelijk de heer generaal Mossel L.G. in sijne <u>bedenkingen over den intrinsiquen staat van de Compagnie</u> gedaan heeft, de lasten der specerij gevende comptoiren en de vragt van scheepen (schoon dese egter vrij hoog genomen sijn) ten laste van den inkoopsprijsz brengt. Maar wij hebben niettemin alvorens aan U Wel Ed. Hoogachtb. doorzigtig oordeel willen voorstellen, of zulks omtrent de specerijen, en zelfs omtrent alle andere articulen, wel raadsaam zij. In de verhoging van den inkoop der specerijen dunkt ons geen de minste noodzakelijkheyd te sijn en de verlaging van den verkoopsprijs zoude geen geringe belemmering geven, dewijl die, volgens de voorgestelde schicking naar de distantie van de plaatsen werwaards de versending geschied, geschat wordende, een verschil in de prijzen soude veroorzaaken, waarvoor men zig, ter voorkominge van onvermijdelijke verwarringen, in vroegere en ook in dese dagen, altoos zorgvuldig gewagt heeft.

Fol. 60v-61r.

(Dit is in overeenstemming met de brief van Heren XVII van 15 september 1730, waarin het besluit van de Hoge Regering van 15 juni 1728 om specerijen in de Westerkwartieren voor verschillende prijzen te verkopen werd afgekeurd en opgedragen gelijke prijzen te bedingen. Er zullen voor de specerijen en andere handelswaren geen nieuwigheden worden ingevoerd, omdat er zonder voordeel te geven [fol. 62] maar verwarring van te

duchten valt. Er is wel aan genoemde opperkooplieden, visitateur- en boekhouder-generaal opgedragen te rapporteren hoe deze berekening in de negotieboeken of de rendementen kan geschieden, om zoveel mogelijk aan de wens van Heren XVII te voldoen. Het bericht dat het aan particulieren is toegestaan om op vracht diamanten naar Nederland te zenden tegen 1 % in plaats van 3 % is op 7 juli, de dag na ontvangst, bekendgemaakt. Tegelijk is afgekondigd dat de recognitie voor thee op vracht van 40 % tot 50 % is verhoogd en dat voor thee met een prijs onder 20 stuivers, 10 stuivers in plaats van 8 stuivers het pond voldaan moet worden. Op 14 juli voerden de geïnteresseerden in deze handel aan dat zij, in de veronderstelling dat de voorwaarden niet gewijzigd zouden worden, in april en mei aanzienlijke partijen van de Chinese jonken hadden ingekocht. Hoewel met de Gustaaf Willem, die in september uit Zeeland was vertrokken, nog geen enkel gerucht over een hogere recognitie was vernomen, was die nu tot hun verdriet door aanplakbiljetten bekendgemaakt. [fol. 63] Wegens de lage prijzen in Nederland zouden vele handelaren geruïneerd worden. Zij vroegen of de thee voor deze keer nog voor de vorige recognitie van 40 % zou kunnen worden aangenomen. Dit verzoek is niet ingewilligd, maar de Hoge Regering stuurt het wel door en ondersteunt het. Het is immers juist dat de thee eerder dan deze hogere recognitie werd afgekondigd, is ingekocht en ze kan alleen maar naar Nederland verzonden worden. De verscheping van thee door particulieren benadeelt de Compagnie niet. Ze ontvangt er aanzienlijke vrachtlonen voor en verscheidene ingezetenen van de verarmde kolonie vinden in de verscheping een bestaan. De handel met de Chinese jonken levert de Compagnie tolgelden op. Als de recognitie zo hoog blijft, dan gaat deze handel geheel te gronde. [fol. 64] Velen van de welvarendste burgers zullen een bron van inkomsten missen. De Chinezen, die dit jaar met twaalf jonken thee aanvoerden, zullen zich wel wachten dit te herhalen. Arme lieden die detailhandel in Chinese waren bedrijven, zullen een middel van bestaan missen. Wanneer de tollen verminderen, zal de verpachting van de in- en uitvoerrechten, die dit jaar f 330.336, ofwel f 50.400 meer dan het voorafgaande jaar, opbracht, lager uitvallen. Er wordt op vertrouwd dat deze en nog andere argumenten, waaraan kortheidshalve voorbij wordt gegaan, Heren XVII zullen bewegen om de verhoging van de recognitie in te trekken. Het is de handelaren vergund om onder borgstelling 8 stuivers per pond voor thee met een prijs lager dan 20 stuivers te betalen, en 40 % voor de fijnere soorten, onder de voorwaarde dat hun Nederlandse correspondenten de hogere recognitie onverwijld zullen voldoen, [fol. 65] indien Heren XVII het verzoekschrift tot intrekking van de verhoging onverhoopt zouden afwijzen.)

Dog wij keeren weder tot den inhoud van U Wel Ed. Hoogachtb. missive, welker ordre om de kombuysen, 'tsij onder de bak, 'tsij tusschendeks te laten, soals die bij het vertrek van de scheepen uyt Nederland geplaatst sijn, aan den opperequipagiemeester ter prompte observantie is aanbevolen. En dus ook de zorg dat op de retourbodems, welker combuyzen tusschendeks sijn, het grote en 't koksluyk, ingevolge U Wel Ed. Hoogachtb. ordre, niet toegekalfaat, maar eenige peperzakken tusschen twee ligte schotjes van één der voornoemde luyken tot onder de combuys geplaatst worden. De scheepsoverheeden sijn ook bij eene expresse ordre, waarmede hunne instructie g'amplieerd is, gelast die zakken nu en dan gedurende de reyze te bezigtigen, ter ontdekkinge of er ook eenige blijken van doorbranding of lekkasie te bespeuren sijn, en bij toelating van weer of wind en bij heete dagen gezegde luyken, somede die van de provisiekamers, open te zetten om daardoor eene onverhoopte broeijing tijdig te ontdekken en de gevaarlijke gevolgen daarvan tegen te gaan.

Fol. 65r-v.

(De instructies voor de bevordering van de gezondheid aan boord zijn met genoegen gelezen. Onder andere krijgen de scheepschirurgijns een lijst mee van de middelen ter verkwikking en lafenis. Op de bestemming moeten ze die verantwoorden. [fol. 66] Het hoofd van de chirurgijns in Batavia en de dienaren op Ceylon en te Bengalen werd opgedragen bij aankomst van een schip na te gaan of de middelen gebruikt zijn volgens bedoeling. De betreffende rapporten zullen naar Nederland gestuurd worden. De opperequipagemeester

werd bevolen in de scheepsjournalen na te gaan of het bevel voor het gebruik van de ventilator was opgevolgd. Bij nalatigheid moet hij direct de vastgestelde straf toepassen. Voor de tweede bezending zal hij daarvan verslag doen, wat dan aan Heren XVII wordt toegezonden. Het stempelen van de Nederlandse gekartelde dukaten is, anders dan Heren XVII veronderstellen, slechts ten voordele van de Compagnie geschied. Conform het bevel is de stempeling gestaakt en zijn de stempels vernietigd. [fol. 67] Als bijlage gaat een rapport over deze stempeling van de raad extraordinaris Huijbert Willem van Bazel mee. Sinds 1753, toen Van Bazel commissaris van de stempeling werd, zijn er 257.808 dukaten gestempeld t.w.v. f 1.350.757, waarop f 350.775 is ontvangen. De dag van stempeling kan niet vermeld worden, doordat slechts mondeling rapport aan wijlen gouverneur-generaal Jacob Mossel werd gedaan. De grootkassier kreeg opdracht vanaf het lopende boekjaar een rekening-courant van het stempelen bij te houden. Deze zal naar Nederland gezonden worden. Het verbod om Nederlandse dukaten in te wisselen, of Nederlandse specie door stempeling op te waarderen, zal opgevolgd worden. Wel vroeg men zich af of de volgens plakkaat van 31 december 1753 en 8 januari 1760 gestempelde gekartelde Hollandse dukaten, waarvan de koers op f 6,12,- is bepaald, [fol. 68] in de kolonie zouden moeten rouleren, dan wel uitsluitend voor de textielkantoren zouden moeten worden aangehouden. Moet in het eerste geval de koers niet verhoogd worden, aangezien de dukaten, behalve de gestempelde, tot die tijd tegen f 5,8,- in omloop waren? De gouverneur-generaal betoogde in een schriftelijk stuk in de vergadering van 17 augustus dat het het meest passend is de ongestempelde gekartelde dukaten met de gestempelde op f 6,12,- te stellen.)

1. Om daardoor soveel mogelijk den uytvoer te beletten en die gouden munt, die geene besnoeing onderworpen is, evenals de gecartelde dukatons, als eene standpenning hier te houden.

2. Omdat de Compagnie door dese verhoging der ongestempelde ducaaten, sonder eenig nadeel voor haar of voor particulieren, eene aanzienlijke winst genieten soude.

3. Omdat, mits de lage markt van 't goud in Bengale, het senden van ducaaten groot nadeel soude geven, die ook op Chormandel zedert 1755/6 voor niet méér dan f 5,12,- ieder hebben kunnen verkogt worden.

Tegelijk vertoonde de eerstgetekende dat de winst, die particulieren dan ook op hunne uytbrengende ducaaten zouden behaalen, geen reden konde uytmaken om de Compagnie van dit voordeel te ontzetten en den uytvoer dier munt, welke zelfs tegen 21 schellingen gretig ingewisseld word, te faciliteeren; dat ook die winst ('tsij men hier geld in cas telle om daarvoor ducaaten te laten uytkoomen, 'sij men, penningen in 't vaderland hebbende, die in sodanige gouden speciën late uytkomen) volgens eene beredeneerde koopmansreekening so gering word dat mogelijk niemand zig daarom aan 't gevaar van confiscatie bij agterhaling soude blootstellen.

Fol. 68r-69r.

(Conform dit voorstel is besloten alle gestempelde of ongestempelde gekartelde Hollandse dukaten tegen f 6,12,- in omloop te laten zijn. De bevolking, die de gestempelde voor die prijs heeft geaccepteerd, zal geen bezwaar maken tegen dezelfde koers van de ongestempelde, immers in de brief van 15 oktober is slechts verboden om Nederlandse muntspecie door stempelen enigszins in koers te verhogen. Stempelen is een daad van soevereiniteit en werd daarom afgewezen. Op dit besluit verwacht de Hoge Regering goedkeuring, temeer daar de verhoging van gekartelde dukaten tot 80 stuivers Heren XVII niet mishaagd heeft. De officieren van justitie, speciaal de waterfiscaal, is bevolen scherp te waken tegen het door particulieren uit winzucht invoeren van deze munt uit Nederland. [fol. 70] Verzocht wordt om het verbod uit 1738 op uitvoer vanuit Nederland van alle gemunte specie, in het bijzonder van dukatons en dukaten, te vernieuwen. De Raad van Justitie, de advocaat-fiscaal en de curator ad lites zijn in kennis gesteld van het akkoord met mr. Adriaan Isaak Valckenier over de nalatenschap van de gewezen gouverneur-generaal Adriaan Valckenier. Aan de curator ad lites is als opperhoofd van het soldijkantoor bevolen de opbrengst van die boedel in

de soldijboeken op te nemen, over de uitvoering vandaar te rapporteren en de fouten, zoals die in de overgezonden soldijmemorie zijn aangeduid, te herstellen. Bij de retouren wordt er op gelet dat de kamer van Amsterdam de helft van de goederen krijgt toebedeeld. De opperkooplieden van het kasteel te Batavia toonden in hun bericht van 30 september 1761 aan dat het onmogelijk was om dit jaar de opdracht van Heren XVII om 300.000 lb koffie en eveneens 300.000 lb peper boven zijn aandeel aan de kamer van Amsterdam te zenden, uit te voeren, omdat de Ceylonse en Bengaalse retourschepen reeds vertrokken waren, toen dit bevel werd ontvangen. [fol. 71] De directeuren van de Franse compagnie eisten schadeloosstelling voor het wegnemen door de Engelsen binnen het bereik van de kanonnen van Nagapattinam van de brigantijn Le Rubis. Wegens zijn overlijden kon de opdracht om gouverneur Steven Vermont ter verantwoording te roepen niet uitgevoerd worden.)

Maar is egter ordre gesteld dat uyt sijnen boedel, die volgens de opgave der executeuren bedraagt *f* 130.871, tot nadere ordre niets afgegeven worde, behalven alleen *f* 21.324,10,-, soveel de volmachten van den E. Vermond, de heeren Adrianus Canter Visscher en Jan Coningh, tot uitkoop van hunnen principaal uyt 't burger-weeshuys te Amsterdam, uyt de penningen van den heere generaal Mossel Z.G. genegotieerd hadden en waarvan een wissel getrokken was, tot welker afbetaling ter sessie van den 1e deser verlof verleend is, op speciaal versoek van de executeurs in den boedel van wijlen Sijne Excellentie.

Fol. 71r-v.

(Het antwoord van de Franse directeuren op de eis van schadeloosstelling van Heren XVII is pas op 15 september jl. met de Huis ten Donk ontvangen. Wegens grote drukte kon er nog niet met de nu vertrekkende retourschepen op geantwoord worden. Het zal bij eerste gelegenheid geschieden. Betreffende de fatale gebeurtenissen met de Engelsen in Bengalen wordt verwezen naar de aparte brief van [fol. 72] 25 april 1760 naar Nederland, naar de overgezonden papieren en naar het verbaal van wat tussen de wederzijdse dienaren passeerde. Een commentaar in de marge op het Engelse verhaal, gevoegd bij de memorie van de Engelse gezant Jorke, gaat nu als bijlage mee. Waarschijnlijk hebben de Engelsen 3625 lb kruidnagels die de Pitt en Holdernes in Engeland aangevoerd hebben, ergens op een afgelegen plaats in de Molukken bemachtigd. De brief die onderschept werd over de reis van de Pitt via de oostelijke eilanden naar China en die als bijlage bij de aparte brief van 25 april 1760 werd gevoegd, versterkt de indruk dat de Engelsen daar rondzwerven. Een aparte brief uit Ambon van 24 mei berichtte dat de Engelsen zich op Salawati, behorend onder de koning van Tidore, vestigden. [fol. 73] Reynier de Klerk en Jan Elias van Mijlendonk kregen bij geheime resolutie van 19 juni opdracht de wettige rechten van de Compagnie en onwettigheid van indringers daar of elders te onderzoeken. Na indiening van hun verslag zal er een besluit over genomen worden. Het krijgt voortdurend alle aandacht dat de specerijen buiten vreemde handen blijven. Hiervoor is krachtdadige versterking nodig, want van de ondernemende Engelsen is slechts nadeel te duchten. De resident van Djambi berichtte in zijn brief van 12 juni dat men een Engels schip had verhinderd de rivier daar binnen te dringen. Uit de bijgevoegde resolutie van de weesmeesters blijkt dat het verzoek van mr. Caspar Balthazar Doll van Ouwrik in december zal worden ingewilligd. Als een rekest van Willem Beens, als gemachtigde van Willem Camerling, [fol. 74] is ontvangen, zal het behandeld worden.[1] Bij brief van de presidiale kamer van Zeeland van 28 november 1760 is bevolen de ongelukkige expeditie naar Bengalen te onderzoeken. Naast wat op 14 augustus 1760 is besloten, zal, conform het besluit van 9 juli 1761, van oud-directeur Adriaan Bisdom en secunde George Lodewijk Vernet schadeloosstelling geëist worden voor ropia's 75.428, die zij als gepretendeerde schadevergoeding aan de Engelsen moesten betalen. Louis Taillefert,

1 In de marge: verzoeker vond na verkregen toestemming verzending niet meer nodig. Get. A. v. Son.

die de Bengaalse kwestie onderzocht, verklaarde in een aparte brief van 4 december 1760 dat deze twee, en niet de hele raad te Hooghly, hiervoor verantwoordelijk waren. Op grond van een bericht van de visitateur-generaal is bij resolutie van 4 en 11 september besloten om van de exorbitante kosten van de expeditie van f 450.917 provisioneel f 13.897 door de dienaren te Bengalen te laten vergoeden. Men wacht de besluiten van Heren XVII naar aanleiding van de slechte uitslag van de expeditie en het gedrag van de dienaren af.)

Moetende voor 't overige ten opzigte van de herstelling onser gekrenkte voorregten, welke de presidiale kamer ons gelast heeft bij het Indostansche hof te bewerken, tot ons gevoelig leedwesen melden dat daartoe, solang de Engelschen het spel daar meester blijven, in 't minste geen apparentie is, soals U Wel Ed. Hoogachtb. uyt de uyt Bengale na de ordre direct overgaande copia aparte missive van den heer Taillefert, duydelijk zullen kunnen ontwaren.

Fol. 75r.

(Over de eis van retouren voor 1762 is in de vergadering van 17 augustus het volgende besloten.[2] *Heren XVII hebben bericht dat door grote aanvoer uit Batavia en de aanvoer door de Engelsen de prijzen voor de peper zeer zijn gedaald. De eis van vier miljoen lb is meer dan de voorraad en de beschikbare scheepsruimte. Het schrale gewas zal niet veel meer opleveren. De Bengaalse retourschepen vervoerden reeds 1.200.000 lb, de Ceylonse naar schatting 1.000.000 lb, terwijl de rest uit Batavia zal worden gezonden. Uitgezonderd, conform het besluit van [fol. 76] 17 april en 21 mei, 1500 pikol voor Limpho en 75 pikol voor de Manillase handelaren, is niets aan particulieren verkocht. Men zal tevreden moeten zijn met het hele restant van 27.000 lb witte peper, omdat het voorafgaande jaar 144.000 lb werd verzonden. Om zeker te zijn van een retour van 50.000 lb per jaar, werd de residenten te Palembang bevolen zoveel te leveren. Er wordt op gelet dat deze zuiver en vrij van bruine korrels is. De Hoge Regering is dankbaar dat werd goedgekeurd, dat in de voorafgaande twee jaren meer witte peper is gezonden dan was besteld. Hopelijk geschiedt dit ook met het op advies van de equipagemeester en tien zeedeskundigen genomen besluit van 11 augustus over het sapan- en calatarshout. De hoeveelheid is bepaald naar wat de buitengewone partij specerijen noodzakelijk maakte. [fol. 77] De eis van 150.000 lb calatarshout is uit het restant van 375.919 lb voldaan. Salpeter kan te Batavia niet gemist worden. Hopelijk komt er op de geheime brief van 23 juli een goede partij uit Bengalen. De eis van 4.000.000 lb overjarige koffie is voldaan. Tevens is volgens bevel als herhaalde proef 25.000 lb van de oogst van 1760 in twee partijen aan de kamer van Amsterdam gezonden. De zwarte of dode bonen in het retour van 1760 kwamen niet in de monsters voor en moeten niet droog geleverd zijn. In vier of vijf honderd pikols zijn ze moeilijk op te sporen, maar er zal goed op gelet worden. De gevraagde verantwoording door de dienaren te Kharg van de slechte kwaliteit van de Mokkase koffie die in 1758 met de Vrouwe Petronella Maria naar Nederland werd gezonden, is nog niet ontvangen. [fol. 78] De retourzending van specerijen is ruimer dan in jaren, namelijk 1 miljoen lb kruidnagels uit een voorraad van 1.923.000 lb en, indien de voorraden het toestaan, met deze en de komende tweede zending 500.000 lb nootmuskaat, waarvan nu 284.780 lb wordt verzonden, waaronder 37.277 lb vette en de rest van gemiddelde kwaliteit. Bovendien gaan er 1200 sokkels foelie, waaronder het hele restant van 411 sokkels klimsoort. Er is bevolen dat een sokkel 150 lb bruto moet wegen, wat neerkomt op 120 lb goede kwaliteit, maar de aanrekening geschiedt op de wijze te Banda voor 154 lb. Er is te Batavia geen kaneel in voorraad, maar Ceylon werd opgedragen om alles wat ingezameld kan worden, naar Nederland te zenden en niet onverkoopbaar aan te houden, omdat ze dan smakeloos wordt. In de bijlagen bij het bericht van de gecommitteerden voor de inlandse zaken staat over de indigoverbouw)*

---dat tot die teelt eene grote uytgestrektheyd lands, veele handen en niet minder

2 In de marge: gedateerd Middelburg 9 oktober 1760.

arbeyds vereyscht word, sonder dat de revenuen van de geringe inzamelingen de kosten kunnen goedmaken. En wanneer hierbij aangemerkt word dat een stuk lands, eenmaal met indigo beplant, nimmer tot een ander gebruyk dienen kan, zal men ligt kunnen opmaken, waarom de landman dien heerendienst so schoorvoetende betragt, en daartoe door gestadige aanmaningen moet aangezet, en als 't ware gedwongen worden.

Fol. 79r.

(De dienaren zijn op de hoogte gesteld van de slechte staat van vier kisten Pekalonganse indigo in 1760 met de dringende aanbeveling dit te verbeteren. De klachten over de zeer slechte kwaliteit van de Bataviase, of vierde soort, indigo zijn met leedwezen ontvangen. De voorraad is 77.947 lb gekocht voor 12 stuivers, 68.396 lb voor 9 stuivers en 107.920 lb voor 6 stuivers. Aangezien er geen idee is hoe dit voordelig af te zetten, is 100.000 lb van de beste soort bijeengebracht en aangerekend tegen 6 stuivers verzonden. Op 13 april is besloten leverantie te staken en dus zullen er geen zendingen meer komen. De overige partij wordt of verkookt en tot een betere kwaliteit vermaakt, dan wel zo voordelig mogelijk verkocht. Uit de extracten uit [fol. 80] de besluiten van 30 december 1760, 24 februari en 13 april 1761 blijkt dat Petrus Albertus van der Parra nog als directeur-generaal driemaal heeft gewaarschuwd voor inkoop van grote partijen, terwijl het rendement in Nederland onbekend was. Op aandringen van wijlen gouverneur-generaal Jacob Mossel is steeds tot inkoop besloten. Hij wilde liever de prijs verlagen. De beide secretarissen, die bij afwezigheid van Mossel hem over de besluiten rapport deden, getuigden ook dat deze steeds dit advies gaf. Het bestuur te Ambon berichtte dat het voorafgaande en dit jaar de indigoverbouw daar zo hopeloos was, dat men ervan zal moeten afzien. Te Makassar was ze zo slecht dat er niets verzonden wordt. Benzoë gaat in de gevraagde hoeveelheid van 5000 lb; hopelijk is de kwaliteit beter dan in 1760. Omdat de vaart daarheen gestaakt is, komt er geen mirre uit Muscat en [fol. 81] wegens de hoge prijs van f 1,12,- het lb is er daarvan aan Surat geen eis gedaan. Aangezien het een Arabisch en Perzisch product is, zal de mirre in Muscat wel 10 stuivers en in Surat 27½ stuivers het lb kosten. Het bestuur in de laatste plaats zal informatie geven. De resident in Siam kreeg opdracht 4000 lb guttegom te kopen en de Timorse stampparels zullen, als ze in Azië niet boven de 60 à 80 stuivers te verkopen zijn, naar Nederland worden gezonden. Omdat ze in China meer opbrengen, is een partij van 1006 realen, van Banda en Ceylon tegen f 1493 ontvangen, daarheen gezonden. Om ze uit vreemde handen te houden, is alle Japanse kamfer die door particulieren werd aangevoerd, voor 11½ stuivers het lb opgekocht. Het restant is nu opgelopen tot 116.285 lb. Er is 50.000, of 30.000 lb boven de eis, naar Nederland verzonden, omdat Coromandel, Surat en Malabar maar 28.000 lb vragen en de kamfer niet in Azië kan worden afgezet zonder het risico te lopen dat Engelsen of anderen haar opkopen en naar Europa vervoeren. Het overblijvende zal men voor 18 i.p.v. 20 stuivers het pond trachten te verkopen, waarbij de winst [[fol. 82] dragelijk is, zonder het risico van particuliere export naar Europa. De bestelling aan Japan zal 20.000 lb i.p.v. 50.000 lb bedragen met verbod van aanvoer door particulieren. Wegens de grote voorraad van 361.961 lb wordt aan curcuma tweemaal de eis, of 100.000 lb, verzonden. De voorraad is door de late ontvangst van de laatste eis slechts gedeeltelijk ingezameld naar het voorbeeld dat bij de eis van 1761 is te vinden. Van de rest gaat 50.000 lb naar Kharg en 20.000 lb naar Surat om daar minimaal tegen inkoopsprijs te verkopen. De directeur-generaal mag wat dan rest verkopen. Om het aanbod te verminderen is te Batavia en Cheribon de prijs verlaagd van 6 rsd tot 5 rsd en is de inkoop in de laatste plaats verboden. Aan Malakka's en Bangka's tin wordt als besteld 30.000 en 200.000 lb verzonden. De Bengaalse retourschepen kunnen geen tin meenemen en, om de redenen vermeld in de brief van 31 december 1760, kan Bangka's tin niet in blokken geleverd worden. Poedersuiker gaat over in de bestelde hoeveelheid van 1 miljoen lb, tenzij de partij groter wordt om de lagen rieten manden egaal te maken. [fol. 83] Hoewel dit jaar wat bruin uitgevallen, is, volgens het bericht van de administrateur van het suikerpakhuis gevoegd bij de resolutie van 1 oktober, de kwaliteit goed. Er komen volgens plan maar 10 kelders Japanse soja. Hopelijk hebben Heren XVII, anders dan over

de zending van 1760, geen klachten over slechte belading van de drie geplande schepen met 15.619 kisten thee op vracht. Om vooral de productie van de twee eerste soorten te stimuleren, is op 21 mei, lang voordat de bestelling werd ontvangen, de inkoopsprijs van katoenen garens met 2 stuivers vermeerderd.)

Wat aangaat de eygentlijke redenen van de vermindering dier fabriek[3] en waarom Souracarta en Sourabaja thans geene fijne zoorten leveren, dese sijn nergens anders te zoeken dan in 't algemeene volkgebrek door de droevige sterfte in de Jaccatrase, Cheribonsche en veele delen van de Javase landen veroorzaakt, welke laatste daarenboven door de langdurige onlusten nog niet regt in den vorigen florisanten staat geraakt sijn.

Fol. 83v-84r.

(In vervolg op de brief van 29 april wordt kort verslag gedaan over de kantoren.

Ambon

Ambon had een kruidnageloogst van 2.060.776 lb, 435.917 lb meer dan de bekende grootste oogst van 1708. Met de Kattendijke, Kasteel van Tilburg, Hercules en de bark Noordwijk is nu 1.990.524 lb aangevoerd; de rest bleef achter bij gebrek aan scheepsruimte.

Banda

Uit Banda kwamen de Jager en Erfprins met 445.685 lb nootmuskaat, en 1272 hele en 73 halve sokkels foelie. Gezien de ongeregelde huishouding door de slechte gezondheid van oud-gouverneur Jacques Bariel, zou het wenselijk zijn geweest dat zijn vervanger Jacob Pelters eerder met de bark de Lieftallige, die hem van Ternate ophaalde, was aangekomen. Dit schip is naar Ceram afgedreven. Daar zijn bij een dorp verscheidene schepelingen en de onderkoopman Rijklof Breekpot, die tot secretaris [fol. 85] van Banda was benoemd, door trouweloze inlanders vermoord. De bark de Lieftallige is vervolgens naar Buru gevaren en nu hopelijk op Banda aangekomen of daarheen op weg.

Ternate

De Vrouwe Elisabeth Dorothea bracht uit Ternate via Gresik $156\frac{781}{864}$ mark fijn stofgoud. Uit de meegekomen geheime brief van 30 juni 1761 blijkt hoe gegrond de vrees is dat vreemden inbreuk zullen maken op de door de Compagnie zo gekoesterde specerijhandel. De inlanders zeggen dat de schepen die sinds enige tijd en ook dit jaar rond Nieuw-Guinea en de Papuase eilanden zwierven, Spaans zijn. De schepen die Salawati, Misoöl en andere Papuase eilanden aandeden, horen onder een andere Europese natie, zoals blijkt uit het meegezonden briefje van de kapitein van het Engelse compagnies schip de Princess Augusta. Misschien weten de inlanders dat ook wel. Binnenkort zal er vergaderd worden hoe deze belangrijke bezittingen met Compagnies zwakke krachten [fol. 86] tegen onwettig binnendringen van vreemden te beschermen zijn. Er kunnen slechts maatregelen genomen worden, als de schepen tijdig aankomen. Tegen deze ondernemende en door voorspoed hooghartige natie helpen geen papieren protesten, maar slechts door ze in 't nauw te drijven. Het bestuur meldt nog geen vestiging op Salawati, waarvan de geheime brief van 24 mei uit Ambon repte. Van het opwerpen door de Spanjaarden van een sterkte op één van de Papuase eilanden, wat door de koningen van Tidore en Ternate wordt gevreesd, valt niets goeds te verwachten. De dienaren te Ternate vroegen al om enige voor de oorlog uitgeruste schepen met de nodige vaartuigen.)

Verder gewagen de gemene advijsen nog van eene ijsselijke aardbeving, die het opspringen van den berg op Makjan den 22e september des verweeken jaars veroorzaakt heeft en waarbij omtrent tweeduyzend van de ingezetenen, met twee mannen onser kleyne bezettinge, het leven verloren hebben. Het geluyd waarmede die gedugte aardschud-

3 Fabriek, product namelijk katoenen garens.

dingen verzeld gingen en naar een swaar schutgevaart zweemde, is terselfder tijd door gansch Ambon, en zelfs tot in Banda, gehoord. En de verbaasde Makjanders hadden toen hunne nare en akelige woonplaats verlaten en zig, ten getalle van vijf of sesduyzend, op Ternaten ter neder gezet, daar de aardbeving, welke verscheyden maanden met eenige verposingen tusschen beyden aanhield, eenige schade aan de gebouwen veroorzaakt heeft en op den 22e september zelve zulke duysternis maakte dat men tot den middag bij het kaarsligt heeft moeten zitten. Dog latere berigten melden dat de inwooners van Makjan, zedert de schuddingen opgehouden sijn, hunne oude woonplaatsen weder beginnen op te zoeken en men hope had om de vernielde negorijen binnen twee of drie jaaren weder hersteld te zien.

Fol. 86v-87r.

(De Waakzaamheid is over Bima van Makassar teruggekeerd met 232.625 lb sapanhout en de Rozenburg van Sumbawa met 589.375 lb verfhout. De Waakzaamheid had tien inlandse matrozen aan boord. Ze waren door kapitein William Fernell van het Engelse schip de Valentine bij het dorp Sape, niet ver van Bima, aan land gezet met een briefje aan alle Compagnies dienaren hen naar Madras voort te helpen. Ze zijn op verzoek van een zekere John Herbert van de Engelse compagnie, omdat het niet te weigeren was, bij besluit van 28 juli uitgeleverd, uitgezonderd twee die geboren zijn in Batavia en die drie jaar geleden met een burgervaartuig naar Coromandel waren vertrokken en [fol. 88]] zich, tegen de plakkaten in, in Engelse dienst hadden begeven.)

Dese laatste hebben voor den eersten clercq ter generale secretarije verklaard dat de Engelschen sterk vijf schepen, te weten de Griffin, de Valentin, de Suffolk, de Pocock en de Oxfort, met de sloep Cuddelore, uyt Canton gezeyld waren, met voornemen, so zij zeyden, van langs den gewonen weg naar Europa te stevenen. Maar tot nabij de Straat Banca gevorderd, soude de sloep die vooruyt zeylde, hen gewaarschouwd hebben dat zig daar eenige Fransche oorlogschepen onthielden. Waarvoor ze bevreesd den coers oostwaards geboegd en hunnen weg door de Molukse eylanden vervolgd hadden, bij welke gelegendheyd de Griffin in de Straat Solor verongelukt, dog het volk door sijne makkers geborgen was.

Fol. 88r.

(De verklaring gaat met de bijlagen mee en stemt overeen met het bijgevoegde relaas van twee inlanders, die het afgelopen voorjaar op Solor handel hebben gedreven, dat vier Engelse driemasters en een tweemastige brigantijn uit het noorden verschenen waren. Deze getuigen konden slechts zeggen dat de Engelsen met de koning, die zelf verklaarde onder de bescherming van de Nederlandse Compagnie te staan, hadden gesproken. Deze zouden hem het geschut van waarschijnlijk hun schip de Griffin, dat bij het eiland Basilan[4] aan stukken was geslagen, geschonken hebben, omdat hij met zowel de Nederlanders, als de Engelsen in vriendschap leefde. [fol. 89] Zij zouden de Buginezen slechts drie dozijn geweren hebben kunnen verkopen en waren, na zeven dagen en het innemen van ververs ingen, van Solor zuidwaards vertrokken. Een brief uit Makassar van 24 mei berichtte dat dezelfde brigantijn de Cuddelore op 16 april bij het kasteel Rotterdam voor anker was gegaan om ververs ingen in te nemen. Hoewel eerst was gezegd te vertrekken, kregen deze Engelsen, omdat ze het dringend nodig hadden, twee last rijst en enige leggers water. Het schip was na vier dagen met negen saluutschoten, volgens zeggen naar Madras, vertrokken. Tijdens het verblijf was er met twee gewapende vaartuigen op toegezien dat de kapitein zijn belofte om geen contact met de inlander te zoeken, gestand deed. Deze berichten over dit vaartuig, dat waarschijnlijk hetzelfde is waarvan de dienaren te China in een rapport van 6 februari 1761 hebben gemeld dat het in de Chinese zeeën rondzwierf,

4 Er staat "--- zeker eyland Baselan, niet verre van Solor,"; waarschijnlijk is het Basilan, één van de Sulu eilanden.

bevestigen de genoemde [fol. 90] verstrekkende oogmerken van de Engelsen.

Timor

Uit Timor zijn er geen berichten, doordat noch het vewachte schip de Batavier, noch een burgervaartuig aankwam.

Palembang

Uit Palembang en Djambi kwam de bark de Afrikaan terug, terwijl de sloep de Leguaan en de bark Noordwijk daarheen zijn vertrokken. De Bronstee zal binnenkort volgen met materialen voor de bouw van de nieuwe loge.

Siam

De Kasteel van Tilburg is met een lading t.w.v. f 78.125 naar Siam vertrokken met aan boord de onderkoopman Anthonij Abraham Werndley die, zoals gemeld in de brief van 31 december 1760, de omgekomen koopman Nicolaas Bang zal vervangen als resident. Een bedrag van f 40.000, die van het geld van Bang gered zijn, moet in mindering gebracht worden op de zoekgeraakte f 58.484. [fol. 91] Ook dient men er alles aan te doen dat f 12.800, die door de Siammers bij het bergen van de goederen verduisterd is, terugkomt. De goede stemming van de koning en de phra-klang moet uitgebuit worden voor het verkrijgen van nieuwe voordelen.)

Voornamelijk nu de Siamsche priesters (die, na hunne verjaging van 't hoff van Candia, met 't schip de Snoek van Ceylon hier aangeland en met 't Casteel van Tilburg naar huys gekeerd sijn) getuygenis zullen kunnen dragen van 't heusch onthaal 'tgene men hun hier aangedaan heeft, door hen te defraieeren en van het nodige voor de reyze te voorsien.

Fol. 91r.

Japan

(Uit Japan brachten de Duinenburg en Bosschenhove t.w.v. f 417.577 aan suiker, sapanhout etc. Uit de geheime resolutie van 2 juni blijkt dat, gezien de grote voorraad, de prijs van staafkoper is verlaagd om de afzet in de Westerkwartieren te stimuleren.

Malakka

Uit Malakka is er sinds de komst van de Spaarzaamheid geen nieuws. De Zeelelie is via dat kantoor naar Bengalen gezonden.

Sumatra's Westkust

De Bronstee, die reeds in het begin van april uit Padang was vertrokken, moest na twee maanden terugkeren. Pas 20 juli kwam ze met ruim 522 mark, of f 160.103, [fol. 92] aan goud, 71.378 lb peper en 12.500 lb benzoë terug. De Hercules is naar dit kantoor vertrokken en de Waakzaamheid zal volgen beide met textiel, zout en andere goederen. Over de textielhandel valt niet veel goeds te zeggen, maar die in zout bloeide op. De bestelling van zout van 300 last zal uitgevoerd worden in de hoop dat dit te verkopen is voor 3 realen goud het last. Men moet trachten de levendige handel van de Engelse smokkelaars zoveel mogelijk te beletten. Nu de Engelsen Benkulen weer bezitten zullen ze Compagnies handel in de noordelijke gebieden schade berokkenen. Na het vertrek van Charles-Henri graaf d'Estaing, verschenen daar vier Engelse sloepen om in ruil peper te verwerven van de inlanders. Kort daarop verschenen op weg naar China de Osterley, Prince George en Worcester. De twee laatsten voeren met peper door naar Kanton, maar de Osterley, waarvan de kapitein ad interim als gouverneur optrad, bleef achter. [fol. 93] In hun kleine kantoren was nog geen bezetting, maar de regenten van Mukomuko en Krui zouden de contracten met de Engelsen bevestigd hebben. Op beide plaatsen was op St. George Dag de Engelse vlag gehesen. Of

de Engelsen iets te Natal en Tapanuli zullen ondernemen is onzeker. Als vorige maand hun nieuwe gezaghebbers uit Madras zijn aangekomen, zullen ze naar al hun vorige kantoren volk sturen. Dat zal in de twee laatst genoemde plaatsen, waar de Compagnie zijn wettig recht zal handhaven, wel problemen geven.

Bengalen

Uit Bengalen kwam de Zeelelie aan met een lading t.w.v. f 221.312, maar zonder opium, zodat men zich met de eerder ontvangen 293 kisten moest tevredenstellen. Om van dit lucratieve product de bestelde 1200 kisten binnen te krijgen, zijn in de geheime brieven van 9 juni en 23 juli instructies gegeven die met de brief van Heren XVII van 30 september geheel overeenstemmen. Met de Deunisveld, Wildrijk en Kattendijke, die met de 's Gravezande via Bengalen naar Nederland terug zullen varen, [fol. 94] werd de bestelling van geld van 10½ ton schats uitgevoerd. Het kantoor heeft nu, behalve f 439.255, op Nederlandse wijze berekend en ontvangen met het directe schip uit Nederland, f 100.000 aan Suratse ropia's die te Bimlipatam voor nog geen 30 stuivers zijn uit te geven. Daarom is voor f 260.744 aan dukaten, die met de Huis ten Donk naar Bengalen zouden gaan, te Batavia aangehouden. Als onderlaag is wegens tekort aan salpeter, aan ieder schip 100.000 lb stenen, 50.000 lb hout en 300.000 lb peper meegegeven. De dienaren is bevolen daar voor ieder schip 1000 zakken salpeter bij te doen. Wat overblijft dient naar Batavia te gaan. Als er meer is, dan moet de onderlaag van stenen eruit gehaald worden voor een winstgevender ballast. Het voorstel van Louis Taillefert in zijn brief van 4 december 1760 om met de Engelsen te Londen een verdrag te sluiten over de hoeveelheid en prijs van de salpeter wordt met een gunstig advies voorgelegd. De Engelsen zijn door hun positie aan het moslimhof steeds onhandelbaarder. [fol. 95] Dat brengt nadeel, of tenminste onzekerheid. Een overeenkomst met de Engelse compagnie te Londen is des te meer noodzakelijk, daar Lubbert Jan van Eck in zijn aparte brief van 5 juni berichtte dat er in het noorden van Coromandel slechts een kleine partij salpeter te verkrijgen is. Zoals reeds gemeld op 29 april 1761, is assistent Willem Beens gearresteerd en zijn goederen zijn in beslag genomen op verdenking van medeplichtigheid aan twee diefstallen van geld. De advocaat-fiscaal berichtte in de vergadering van 24 april dat hij geen actie tegen Beens kon instellen, omdat hij die slechts op één verhoor van de benjaan te Hooghly, Gerridoor, kon funderen, bovendien slechts in kopie ontvangen, waarin deze zichzelf van medeplichtigheid beschuldigde. Daarom is dat geen bewijs. Volgens resolutie van 22 mei bleek een poging om Beens zelf te doen bekennen vruchteloos [fol. 96] en ontkende hij meesterlijk. De advocaat-fiscaal verklaarde dat verdere actie bij gebrek aan bewijs onmogelijk is. Omdat hij moreel schuldig was, is Beens als een schadelijk persoon via Ceylon naar Nederland gezonden met het verzoek hem nimmer meer in dienst te nemen. In een aparte brief van 25 augustus is verzocht het verduisterde bedrag van 22.310 sicca ropia's na aftrek van f 9600,- die de borgen van de gerepatrieerde kassier Michiel Bastiaanse hadden voldaan, op diens rekening te laten voortlopen, totdat het Heren XVII bij ontvangst van de voorjaarsbrieven duidelijk is wat van hem kan worden teruggevorderd. Er is een bedrag van 170.000 sicca ropia's dat door dezelfde benjaan Gerridoor, in november 1756 in plaats van het van de kleine in de grote kas over te brengen, met hulp van de gerepatrieerde [fol. 97] assistent Emanuel Hendrik Kantzou zou zijn verduisterd. Aan de hand van de schriftelijke verantwoording van oud-directeur Adriaan Bisdom is op 21 juli voorlopig besloten Bisdom en hoofdadministrateur Robbert Hendrik Armenault ieder de helft van 100.000 sicca ropia's te laten voldoen en de overige 70.000 door de gecommitteerden die eind mei 1757, 1758 en 1759 de jaarlijkse opneming van de grote geldkas deden. Als de negotieboeken met de door hen geleverde rapporten overeenstemmen, dan is duidelijk dat er geen telling plaatsvond, maar dat de rapporten vals waren, omdat de 170.000 ropia's al sinds 1 december 1756 ontbraken. Als de gecommitteerden kunnen aantonen dat de rapporten klopten en van de negotieboeken afweken, dan worden zij van die 70.000 ropia's vrijgesteld. Deze worden dan de negotieboekhouder en de gecommitteerden van de kleine kas van november 1756,

toen de diefstal is geschied, aangerekend. [fol. 98] Zij controleerden volgens de resolutie te Hooghly van 22 januari 1757 immers deze kas. Als de negotieboekhouder volgens de voorschriften de boeken met de rapporten had vergeleken, dan zou hij de verschillen hebben opgemerkt. Volgens de gevangengenomen Gerridoor is de rekening van 170.000 ropia's nooit ingeleverd, zodat de opnemers van de kleine kas ze nimmer met de ordonnantiën hebben kunnen vergelijken. Ze hebben dus een vals rapport opgesteld. Kunnen zij aantonen dat de originele ordonnantie bij de controle van de kas wel aanwezig was, dan gaan zij ook vrijuit. Mocht evenwel blijken dat de vergelijking van de negotieboeken met de generale opneem in 1757, 1758 en 1759 was verzuimd, dan moet oud-directeur Bisdom $\frac{2}{3}$ vergoeden en hoofdadministrateur Armenault $\frac{1}{3}$, omdat zij daar beide verantwoordelijk voor zijn. Conform de opdracht [fol. 99A] van 25 augustus zal het bestuur in Bengalen wel de nodige informatie verstrekken. De beëdigde borgstelling die Bisdom en Armenault van hun goederen in Bengalen deden, is geëffectueerd. Mocht dit niet genoeg zijn, dan moeten alle bezittingen van de uiteindelijke dief Gerridoor te gelde gemaakt worden en moet hij, als dat zonder nadelige gevolgen kan geschieden, met zijn medeplichtige broer Okker, met de belastende stukken naar Batavia worden gezonden.

Coromandel

De Nijenborg keerde terug van Coromandel met 1000 pakken textiel t.w.v. f 465.340 en even later de Prinses van Oranje, die in april met contanten daarheen was gestuurd om in ballast met de laatste berichten van Ceylon terug te komen.)

Den staat deser custe uyt der ministers directe advisen zullende blijken, zullen wij hier eenlijk mentie maken van onse verleende approbatie omtrent het in dienst neemen van 150 Franschen met hunne officieren, zijnde oude ervaren troepen, waartoe de presente zwakheyd van het Nagapatnamsche guarnisoen en de toestand van Ceylon ons wel gedrongen heeft. Gelijk het gebrek aan bekwame subjecten aan de artillerij en genie oorzaak is geweest dat wij verscheydene luyden van die kunst, die bevorens de Franschen gedient hebben, onder anderen nog twee capitains en een lieutenant, bij resolutie van den 11e september vermeld, op de voordragt van den gouverneur Van Eck in dienst genomen hebben.

Met de Princes van Orange sijn ons ook ter hand gekomen 12 verscheydene wissels, te zamen bedragende 66.500 ropia's, of 159.600,- Fransche livres, die door den gewesen gouverneur en raad van Pondicheri op de koninglijke schatkist getrokken, en door monsieur Le Verrier geëndorseert sijn op monsieur Jean Dumont, en door desen op de kamer van Amsterdam, alwaar de wissels dan ook dienen voldaan te worden. Deselve dienen ter aflegging van 29.613$\frac{3}{4}$ sicca-ropijen, die in Bengale aan de Franschen geleend sijn; van 12.251 ropia's door de Jaggernaykpoeramse bedienden voor hun uytgegeven en van 3100 pagoden, die de troupen van monsieur De Lallij voormaals, bij hunne passagie voorbij Nagapatnam, aan mondbehoeftens genoten hadden.

Fol. 99Av-99Br.

(Doordat Pondicherry geheel verwoest is, valt dit geld niet in India te innen. De assignaties dienen de Compagnie in Europa als onderpand. Ze worden met de adviesbriefjes voor de directeuren van de Franse compagnie onder de bijlagen meegezonden. Gouverneur Lubbert Jan van Eck is benoemd tot gouverneur van Ceylon. De opperkoopman en opperhoofd te Pulicat, Christiaan van Teylingen, volgt hem op. Van hem wordt dezelfde ijver en tact als die van Van Eck verwacht. De Luxemburg en Leiden vertrokken in juni 1761 met een lading t.w.v. f 288.326 naar Coromandel. [fol. 100] Samen met de Bengaalse retourschepen Wildrijk en 's-Gravenzande vervoerden zij f 1.122.592 aan contanten. Dit moet, naast de f 201.340 die de Prinses van Oranje meenam, deze kantoren vrijwaren van geldgebrek. Door schaarste aan goud was men genoodzaakt het grootste deel van de bestelling in ropia's, dukaten, kobans en baar zilver te voldoen.

CEYLON

In de voorjaarsbrief is al over Ceylon gesproken.)

De zedert ontfangen berigten sijn niet gunstiger geweest en U Wel Ed. Hoogachtb. zullen uyt de directe advisen vandaar kunnen beogen dat niet alleen Mature, waarvan de bezetting maar even tijd heeft gehad om zig te bergen, in de handen der muytelingen gevallen is, maar dat sij ook middel hebben weten te vinden om zig van Hangwelle, eene veldschans zes uuren van Colombo gelegen, meester te maken en de bezettelingen op weynige na om hals te brengen. De brief der Gaalsche ministers van den 16e mey, ook de aparte brieven van den E. Van Eck gedagtekend den 5e junij en 10e julij, behelsen wel eenigsints gunstiger berigten, alsof de blokkade van Gale in 't laatste van april door twee gelukkige uytvallen opgeslagen was en, volgens het geadviseerde door den heer Schreuder aan meermelde nieuwen gouverneur Van Eck bij brieve van den 21e junij, dat 't hof van Candia wat scheen te willen bijkomen. Maar dese flikkeringen van hoop sijn nog te flaauw om er zig sterk mede te vleyen.

Fol. 100r-v.

([fol. 101] Op het schriftelijk advies van de toenmalige directeur-generaal Gustaaf Willem van Imhoff waren in de geheime zitting van 10 april 1761 de bevelen opgesteld om de gemoederen van de Kandyers en de Singalezen, die onder gouverneur Jan Schreuder zo vervreemd waren, tot bedaren te brengen. Ze zijn in de geheime brief van 14 april vervat. Toen Van Imhoff als gouverneur-generaal was aangetreden, heeft hij de leden van de Hoge Regering gevraagd welke maatregelen er nog meer wenselijk waren, maar, zoals uit de geheime resolutie van 29 mei blijkt, konden er menselijkerwijs geen betere maatregelen bedacht worden. In dat besluit valt ook te lezen waarom gouverneur Schreuder eervol werd ontslagen en Lubbert Jan van Eck als zijn opvolger is benoemd. Hem was al in een geheime brief van 14 april opgedragen desnoods naar Jaffna over te steken voor het nemen van maatregelen. Hopelijk helpen de middelen die Schreuder in de geheime brief van 14 april zijn opgedragen, om het weerbarstige hof van Kandy en de vervreemde Singalezen weer aan het belang van de Compagnie te verbinden. De bekende doortastende en tegelijk zachtzinnige en onbaatzuchtige aard van Van Eck geeft daarop goede hoop. [fol. 102] De aftredende en aantredende gouverneur zijn in de geheime brief van 9 juni gemachtigd om dienaren die oorzaak tot de onlusten gaven of die door de inwoners gehaat worden, naar Batavia te sturen. Mocht het hof er weer om vragen dan mag, indien dat de situatie verbeterd, toegezegd worden dat de sinds een jaar of vijf verbannen groten vrijgelaten zullen worden. Degenen die naar Tuticorin zijn gestuurd, kunnen dadelijk de vrijheid krijgen. Er is om een lijst van ballingen met de reden van hun verbanning gevraagd. Deze zullen voorlopig van Kaap de Goede Hoop en Banda naar Batavia ontboden worden. Trouwe Singalezen dient men zoveel mogelijk te bevoordelen. Er is aan de koning van Kandy een vriendelijke brief geschreven met een geschenk t.w.v. f 11.682. Hopelijk heeft dit een gunstige uitwerking op deze gestoorde vorst. Tevens wordt gewenst dat de geheime opdracht van 25 augustus, die naar de gouverneur van Coromandel werd gestuurd, betreffende een zekere oom van de koning, die eerst in Nagapattinam en later in Thanjavur woonde, effect heeft. Volgens nadere berichten heeft hij evenwel weinig invloed op de koning van Kandy. [fol. 103] Om alle bevelen te kunnen uitvoeren zijn er troepen, ammunitie, geld en levensmiddelen naar Ceylon gezonden. Nicolaas Harting had zeer ijverig op Java's Oostkust inlanders geworven, maar gebrek aan Europeanen verhinderde het vertrek van de schepen en sloepen. Behalve de Zuiderburg en de Mossel, waarvan het vertrek al in de voorjaarsbrief was vermeld, zijn de Vlietlust, Keukenhof, Ruiteveld, Sparenrijk en Schoonzicht met de sloepen de Rijder, Sunda, Arend en Nagapatnam gestuurd. Daarop waren 1570 inlandse soldaten met hun uitrusting en proviand. Er konden slechts 130 Europese soldaten gemist worden, die binnenkort gevolgd worden door 100 met de Noord-Beveland op weg naar Surat. Bij gebrek aan schepen konden de nog aan de bestelling ontbrekende 228 lasten rijst niet direct naar Ceylon gezonden worden. Er wordt gehoopt dat deze hulp samen met 295 Europese en 2000 inlandse

militairen uit Nagapattinam en Cochin en met een flink aantal vaderlandse recruten, die hopelijk met de Vrouwe Rebecca Jacoba, Amerongen en Rhoon zullen komen, het mogelijk zal maken [fol. 104] om ongewenste aanhoudende onrust het hoofd te bieden. Gouverneur Van Eck mag op Coromandel zoveel sipoys, of inlandse soldaten, in dienst nemen als hij nodig heeft. In de brieven uit Coromandel van 23 mei en 5 juni werd gemeld dat er velen uit Franse dienst zouden willen overkomen. Het zou wenselijk geweest zijn als er meer soldaten gezonden hadden kunnen worden, vooral omdat uit de geheime brieven blijkt dat er alle reden is het hof van Kandy ervan te verdenken contacten met andere inheemse en vreemde machten te onderhouden.)

Daar sijn, dat meer is, blijken gevonden dat sij met oorlogsvoorraad voorzien sijn door vreemden of Engelschen, die zelfs, volgens de berichten, met hun al in onderhandeling geweest waren om voor 't verleenen van secours eenige zeeplaatsen te bedingen. Ten welken opzigte U Wel Ed. Hoogachtb. maar gelieven te lezen 'tgeene de gouverneur Van Eck bij secreete brieven van den 23e may en 5e junij en de commandeur van Mallabaar bij gelijke missive van den 3e may, geschreven hebben. Wij hebben daarom ook bij secreeten brief van den 23e julij naar Ceylon gelast hiernaar met alle mogelijke zorgvuldigheyd, zelfs door het spendeeren van geschenken, onderzoek te doen en zich van alle verdagte perzoonen, die ergens betrapt mogten werden, te verzekeren.

Fol. 104v-105r.

(De schepen Schoonzicht en Sparenrijk, en de sloepen Arend en Nagapatnam zijn gezonden om op plaatsen waar een landing zou kunnen plaatsvinden, te patrouilleren. Er is bevolen de fortificaties van Colombo, Galle en Trincomale te verbeteren en deze plaatsen van een goed garnizoen te voorzien. Voor de textielhandel op de kust van Madurai, waar ook onrust is, is voor de dagelijkse uitgaven en om schulden af te lossen voor f 358.334 aan goud, f 700.100 aan Suratse ropia's en f 150.000 aan duiten toegezonden.

Malabar

Sinds april is met de Bosschenhove en Ruiteveld uit Malabar 860.500 lb peper en 6000 lb cardamom ontvangen. De Vosmaar en Huis te Manpad vertrokken naar Japara om suiker te halen en daarna met nog hier ingescheepte andere waren naar Cochin te varen. Doordat er schepen van 136 voet moesten worden gebruikt, kon de bestelde 200 last rijst niet meegegeven worden. Die moet maar duurder op Malabar gekocht worden, tenzij Ceylon, zoals is geschreven, 100 last kan missen.

Surat

Op de lading [fol.106] van de Duinenburg, Lapienenburg en Torenvliet, die het voorafgaande jaar naar Surat vertrokken is, is de aanzienlijke winst van $8\frac{1}{2}$ ton schats behaald. De winst op suiker was meer dan een kapitaal. Uit Surat is dit jaar f 900.000 aan contanten en f 150.000 aan textiel en andere goedern ontvangen. Hoewel het bestuur om vijf scheepsladingen had gevraagd, waren er maar drie, waarvan één van 136 voet, beschikbaar. Daarvan is de Borssele met een lading t.w.v. f 140.095 vertrokken en zullen de anderen binnenkort volgen.

Kharg

De Renswoude gaat met suiker, die te Cheribon wordt opgehaald, en met de gebruikelijke lading naar Kharg. De Mariënbos, die al in november van het voorafgaande jaar daarheen is vertrokken, wordt nog terugverwacht.

Java's Oostkust

Aan Nicolaas Harting is op eigen verzoek toegestaan na zeven jaar het bestuur van Java's Oostkust neer te leggen en zijn zetel in de Hoge Regering in te nemen. Hij wordt binnenkort verwacht. Als zijn opvolger is Willem Hendrik van Ossenberg benoemd, die

onlangs door Heren XVII tot raad extraordinaris van de Hoge Regering was bevorderd. Hij kent het land en de taal, is zachtzinnig en weet met de inlandse vorsten en groten om te gaan. [fol. 107] Er wordt verwacht dat dit gouvernement, dat zich onder Harting van een vorige verderfelijke oorlog begon te herstellen, ten voordele van land en volk en van de Compagnie rustig zal blijven. De susuhunan en de sultan kregen bericht van het overlijden van Jacob Mossel en het aantreden van Petrus Albertus van der Parra als gouverneur-generaal en ontvingen geschenken van respectievelijk f 1375 en f 1200. Zij zonden bedankbrieven en felicitaties en hun gezanten zullen volgens gebruik de nieuwe gouverneur-generaal tegen het eind van deze maand oktober komen begroeten.

Cheribon

Ook de vorsten van Cheribon zijn van de opvolging van Van der Parra op de hoogte gebracht met daarbij een geschenk van f 1404.

Bantam

In Bantam is Willem Hendrik van Ossenberg opgevolgd door opperkoopman Hugo Pieter Fauré. Alles is daar in rust. De sultan zond een gezantschap, met aan het hoofd de rijksbestuurder en een geschenk van 75.000 lb peper, om Van der Parra te feliciteren. Het werd op 29 juni in een vergadering van de Hoge Regering ontvangen en vertrok weer op 16 juli. De gecommitteerden die het terug naar de sultan begeleid hebben, kregen nog een geschenk van 18.750 lb peper. [fol. 108] In drie etappes werden de sultan geschenken t.w.v. f 10.087 gegeven. Zijn Hoogheid en de rijksbestuurder zijn vergenoegd over de verlaging van de bij contract van 1753 overeengekomen recognitiegelden van 18.875 Spaanse realen naar 12.000, waarbij het minderen volgens besluit van 9 juli door een langere voortzetting van een jaarlijkse verstrekking wordt voldaan. Toen is ook besloten om $\frac{2}{3}$ te betalen wanneer de peper in de pakhuizen van de vorst binnen is, en $\frac{1}{3}$ wanneer ze in de schepen van de Compagnie geladen is. De vorst is daar net zo tevreden over. Hij krijgt het geld nu des te eerder in handen, wat hem aan de Compagnie verplicht. Uit de brieven van de sultan ontvangen blijkt zijn genoegen. De leveranciers, die nu direct met geld naar huis kunnen, zullen hun tuinen met groter ijver verbeteren. Daardoor neemt de levering toe en de bevolking van de Lampongse districten wordt aangemoedigd om de peper naar Bantam te brengen in plaats van naar de Engelsen te Benkulen of elders.

Batavia

[fol. 109] De papieren van wijlen Jacob Mossel die de Compagnie betreffen, zijn door Jeremias van Riemsdijk en de eerste secretaris Willem Arnold Alting naar de secretarie overgebracht. Van Riemsdijk dankt voor de benoeming tot raad ordinaris van de Hoge Regering. Michiel Romp en Willem Hendrik van Ossenberg danken voor hun benoeming tot raad extraordinaris. Deze werden op 6 juli in de vergadering geïntroduceerd. Allen legden zij de zuiveringseed af. [fol. 110] Raad extraordinaris Adriaan de Nijs is overleden en raad ordinaris Jacob van der Waeyen kreeg in de vergadering van 21 juli verlof te repatriëren. Hij zal binnenkort als admiraal van de retourvloot op de Lapienenburg vertrekken en als gebruikelijk aan Kaap de Goede Hoop als commissaris optreden en daarvan aan Heren XVII en de Hoge Regering verslag doen. Van der Waeyen en zijn vrouw mogen zes lijfeigenen meenemen, van wie de vaststelling van transportkosten aan Heren XVII wordt overgelaten. Mr. Willem Vincent Helvetius treedt nu op als president van de Raad van Justitie; hij heeft in de vergadering van de Hoge Regering zitting genomen naast het jongste lid. Hij dankt Heren XVII voor zijn benoeming. Aangaande het rekest van de Utrechtse Weeskamer en Jan Henrik van Ewijk, [fol. 111] dat bij de brief van 26 oktober 1759 werd ontvangen, is in de brief van 15 oktober 1760 reeds gemeld)

---dat 'tzelve in handen van weesmeesteren gesteld was. Dat collegie heeft zig ter sessie van den 15e der voorleedene maand bij ons geaddresseert, vertoonende, onder ex-

hibitie van twee notitiën, ééne van de papieren die, betrekkelijk tot den boedel van wijlen den ordinaris raad Johannes Mattheus Cluijsenaar, reeds overgesonden waren en eene andere van die er nog gerequireert worden. Hoe zij ter zake van de excessive kosten geen reden vonden om de laatste van de voormelde momboir-kamer over te senden, dewijl Hunne Edele van de finale afdoening van 't proces, door weesmeesteren tegen den heer directeur Hooreman nomine uxoris gevoerd, reeds verwittigt waren. En deswegens hunne goedkeuring betuygt hadden, bij eenen brief op den 9e october 1758 aan de Weeskamer alhier geschreven, dat Hunne Edele bij eene volgende missive van den 19e october 1759 de noodzakelijkheyd van de gerequireerde stukken wel gesustineert hadden om indertijd buyten verantwoording te blijven. Dog sonder reden, nadien de voogdij over de kinderen van wijlen den heer Cluijzenaar en de administratie hunner middelen alleen aan de Weeskamer van Batavia sonder eenige restrictie opgedragen sijnde, dese dan ook alleen daarvoor aansprekelijk soude sijn. Zij besloten hun addres met een versoek dat wij, ter vermijdinge van verdere kosten die al vrij hoog gelopen waren, sodanig wilde disponeeren, als ten meesten nutte van de pupillen en tot zekerheyd Hunner Eerwaardens geoordeelt soude worden te behooren.

Fol. 111r-v.

([fol. 112] De notitie wordt als bijlage meegestuurd. Weesmeesters kunnen volstaan met wat ze gedaan hebben. Noch heeft de Weeskamer te Utrecht het recht om van de Weeskamer te Batavia verantwoording te eisen, noch hoeft deze die te geven. Als iedere weeskamer in Europa rekenschap van die in Batavia zou kunnen vragen, dan zou er nimmer een eind aan haar administratie komen en zou ze steeds klaar moeten staan om verantwoording af te leggen. Er is hier uitvoerig bij stilgestaan om weesmeesters te ontlasten. In de vergadering van 1 oktober vroegen de hoofdparticipanten van de Opium Sociëteit hun verzoek om verlenging van het exclusieve octrooi, dat per eind augustus 1765 afloopt, met twintig jaar te ondersteunen. Uit hun extract-resolutie, die als bijlage meegaat, blijkt hoe de afzet vermindert door het gestaag afnemen van het verbruik en door de smokkelhandel. [fol. 113] Er wordt schade geleden door grote voorraden, door verkopen op krediet en door jaarlijkse bankroeten, terwijl er verplicht per jaar 1200 kisten moeten worden afgenomen. Wegens de voordelen die de Opium Sociëteit de Compagnie geeft, ondersteunt de Hoge Regering het verzoek krachtig. Ook het verzoek om de verplichte afname tot 1000 kisten te mogen beperken tegen de oude prijs van rsd 450 verdient het zeker te worden ingewilligd. Bij de huidige situatie in Bengalen zou er niet eens zoveel kunnen worden ingekocht en de Opium Sociëteit verplicht zich bij groei van de afzet weer 1200 kisten af te nemen tegen een meerprijs van 100 rsd voor iedere kist boven de 1000. Bij de zeedienst is er, naast het gebrek aan schepen en matrozen, ook een tekort aan goede scheepstimmerlieden. Eind september waren er op Onrust niet meer dan 124 en 80 op de [fol. 114] equipagewerf, van wie maar de helft bekwaam. Bij besluit van 28 juli kregen de commandeur en opperequipagemeester toestemming om 30 inlandse kalfaters tegen 15 stuivers per dag in te huren. Hopelijk worden er spoedig veel bekwamere Europese timmerlieden gestuurd, zodat deze dure huurlingen weer kunnen worden afgedankt en in deze zuinigheid kan worden betracht. Om die reden is het jacht de Nederlandsche Maagd, waaraan sinds 1747 f 76.849 werd besteed en dat per jaar wel f 4000,- kost, bij besluit van 29 mei verkocht voor f 24.000,-. Wat de militie aangaat zijn op voorstel van de gouverneur-generaal bij besluit van 28 juli de kosten van het korps dragonders, dat als lijfwacht dient, met f 30.000,- verminderd. Bovendien was reeds bij besluit van 30 juni het hospitaal bij het warme bad wegens gering nut en vele problemen gesloten, wat een besparing van 12 à 13 duizend gulden per jaar betekent.)

Maar hiertegen hebben wij, om het swakke Bataviasche guarnisoen in de sware togten en wagten eenigsints tegemoet te komen, den 26e may besloten 150 inlandsche christenen uyt de burgerij, tegen de gewone bezolding van 9 guldens ter maand in dienst te neemen, die maandelijks door anderen vervangen worden. En dus met minder tegenzin dienen, dan het corps mardijkers, 'tgeene zeedert ook afgedankt is, en de ongelden

dus bijna gelijk gebleven sijn.

Fol. 115r.

(Wat betreft de vreemde natiën kwamen sinds april de Franse ridder Louis de Joannis aan met het oorlogsschip de Comte d' Artois, het compagnies schip de Comte d' Argenson en het fregat Le Marie met aanbevelingsbrieven niet alleen van de Hoge Raad van Mauritius[5] *aan de Hoge Regering, maar ook apart van de Raad, van de gouverneur Antoine Marie Desforges-Boucher en van het hoofd van het eskader de ridder van St. George aan wijlen de gouverneur-generaal Jacob Mossel en aan de toenmalige directeur-generaal Petrus Albertus van der Parra en de overige leden van de regering. Omdat de Fransen geen gebied in Azië meer bezitten, kon, om ze net zo als de Engelsen te behandelen, hun verzoek om enige provisiën en toestemming om toegestane goederen ter verkoop aan land te brengen in de vergadering van 16 september niet geweigerd worden. Wel is een opgave [fol. 116] geëist van wat ze aan land wilden brengen. Bij de behandeling daarvan op 22 september zijn 50 kisten opium tot hun vertrek in Compagnies pakhuizen bewaard, maar 686.700 lb zeer goede koffiebonen zijn tegen 12 gulden de 125 lb overgenomen met de nadrukkelijke boodschap dat dit, nu zij in nood waren, slechts voor eenmaal geschiedde. Als ze meer koffie zouden aanvoeren, moesten zij die onverkocht weer meenemen. Deze handelwijze is geen inbreuk op de neutraliteit. Bovendien kocht het bestuur van Kaap de Goede Hoop een paar maanden geleden 424.351 lb koffie voor f 14,8,- de 100 lb, omdat er voor 125 lb Jakatrase bonen niet meer wordt betaald. Dat bestuur zal opgedragen worden, om, net zomin als door de Hoge Regering, aan de Fransen niet te veel gunst te bewijzen en zulke aankopen te staken. Eveneens wordt verboden vreemde naties zulke diensten te bewijzen, zoals gebleken is uit de brief vandaar van 30 mei aan Heren XVII. Er zijn namelijk tien matrozen aan het Engelse oorlogsschip de Liverpool geleverd en dat terwijl de Compagnie daar zelf zo'n gebrek aan heeft en de Engelsen zulke beleefdheden [fol. 117] slechts met ondankbaarheid belonen. Zoals uit de resolutie van 1oktober blijkt, zijn aan de Fransen 300 last rijst tegen f 96,- het last en nog enige andere goederen tegen de normale verkoopsprijs geleverd. Zij mochten bij particulieren arak en maximaal 200 pikol suiker inkopen. Het vaststellen van de retourschepen op 9 juli heeft veel moeite gekost, waarbij zes schepen nog uit Nederland moesten aankomen en vijf, namelijk de Sloterdijk, Amstelveen, Nieuw Nieuwerkerk, Vrouwe Elisabeth en Langewijk heden nog niet zijn gearriveerd. Bij resoluties van 11 augustus, 1, 8, 15 en 22 september zijn in plaats daarvan, buiten de Sloterdijk die verwacht wordt, bestemd voor de kamer van Amsterdam de Lapienenburg, Lekkerland, Kievitsheuvel en Amstelveen, voor de kamer van Zeeland de Zuid-Beveland, Torenvliet en Snoek, voor de kamer van Delft de Gouverneur-Generaal en Erfprins, voor de kamer van Rotterdam de Rotterdam en Huis ten Donk, voor de kamer van Hoorn de Nijenborg en Schagen en voor de kamer van Enkhuizen de Stralen. De Amstelveen, Snoek en Huis ten Donk zullen thee op vracht vervoeren, [fol. 118] maar het eerste schip wordt nog uit Nederland verwacht en zal mogelijk niet voor januari 1762 met de schepen van de tweede bezending kunnen vertrekken. Een tweede bezending is onmogelijk, als er geen twee schepen uit Nederland zullen komen. In april volgt alleen een naschip als men daartoe in de gelegenheid wordt gesteld. Om de berichten wat vroeger te laten aankomen is de Rotterdam als voorzeiler aangewezen. Het bestuur van Kaap de Goede Hoop kreeg opdracht het tegen 30 januari 1762 te laten vertrekken, tenzij Heren XVII bevelen alle schepen samen te laten zeilen, zoals dat nu al zes jaar geschiedt. Hoewel niet in de bestelling genoemd, worden 22.928 lb gomlak op stokjes en 11.205 lb Kirmanse wol gezonden, die, op de eis van het voorafgaande jaar ingekocht, te Batavia niet met winst te verkopen zijn. Onder de textiel bevinden zich 75 pakken fijne Bengaalse, die de Armeniër Alexander Satoer voor de handel op de Filippijnse eilanden en vandaar op Acapulco, te Batavia aanvoerde. [fol. 119] Wegens het verstrijken van het seizoen kon hij niet*

5 Mauritius, dan in bezit van de Franse Oost-Indische compagnie als Ile de France.

vertrekken en bood hij de textiel aan voor 12 % winst op de inkoopsprijs van f 292.987,-. Omdat ze van goede vaderlandse kwaliteit zijn en goedkoper dan te Bengalen, en omdat de retouren vandaar schaars zijn en inkoop daar onzeker is, werd op 24 juli 1761besloten ze met 6 % winst op de inkoopsprijs aan te kopen. De Armeniër ging niet alleen akkoord, maar accepteerde in betaling Suratse ropia's à 30 stuivers. Hopelijk wordt dit besluit goedgekeurd en behaalt men op de goederen voor de kamer van Amsterdam een goede winst. Hoewel ze voor de handel in Azië geschikt waren, zijn 10 pakken cassas bij besluit van 11 september 1761 afgescheept in de hoop er winst op te maken. Er gaan met de retouren 131 pakken firtij, of uitschot, mee, die met de Huis te Manpad uit Bengalen zijn aangevoerd. Zoals deze in de vergadering van 28 juli 1761verzocht, gaan ze op rekening van de eigenaar oud-directeur Adriaan Bisdom mee naar Nederland. Het zijn doeken van redelijke kwaliteit, [fol. 120] die waren afgekeurd, omdat ze niet geheel met de monsters overeenkwamen. Ook gaan nog 199 pakken firtij mee, ontvangen met de Zeelelie, eveneens uit Bengalen, die, volgens de brief van 16 maart 1761, geaccepteerd zijn om de grote schuld van de kooplieden te verminderen en tot een nieuwe aanbesteding te kunnen overgaan. De oud-gouverneur Roelof Blok, die al op 14 juli het commando over zijn retourschip Lekkerland had ontvangen, is op zijn verzoek op 4 september aangewezen om, als de admiraal van de vloot Jacob van der Waeyen mocht uitvallen, het commando over te nemen. Op voordracht van de admiraal zijn op dezelfde dag koopman Jan Carel van der Upwich tot fiscaal en onderkoopman Adolph Thierens tot secretaris benoemd. Eveneens repatriëren oud-gouverneur mr. Willem Dekker, die volgens besluit van 8 september zijn aandeel in een belasting te Malakka in kas voldeed, oud-directeur Eijso de Went, opperkoopman en gewezen gecommitteerde over de zaken van de inlander Johannes de Pril, de kapiteins Stefanus Elias van Stek en Thomas Neuman, de eerste praktizijn in het hospitaal Jan Andries Stier, de chirurgijn-majoor [fol. 121] Gustavus Christoffel Nass, de kornet Burghart Johan baron van Deneke, die wegens niet voltooid dienstverband zonder gage repatrieert, de onderkoopman Jan Henseler Rode en de vaandrigs Johan Hendrik Pretorius, Christiaan Lodewijk Franke en Johan Fredrik Jonas. Bovendien gaan naar Nederland verscheidene burgers, vrouwen en kinderen voor wie passage betaald is, en de huisvrouw van praktizijn Stier en van kapitein Van Stek, het zoontje van eerstgenoemde en een dochtertje van kapitein Neuman, voor wie een besluit over betaling, daar zij dat wegens beperkte middelen niet in Azië hoefden te doen, aan Heren XVII wordt overgelaten. Volgens artikel 13 van de instructie door Heren XVII voor predikanten van 1657 is aan de weduwe van de lutherse predikant Morhard met haar dochter, en aan Denis Louis Gouijon, eerder kapitein-ingenieur in Franse dienst, die de Compagnie als zodanig op Ceylon heeft gediend, vrij transport naar Nederland verleend bij besluit van 12 juni en 8 september 1761. De bagage is volgens de regels behandeld en de gecommitteerden voor het brandmerken zijn bij besluit van 4 september benoemd.)

Alleen hebben wij aan den oud-directeur De Wend bij besluyt van den 14e augustus geaccordeert eenige kassen porcelein onder betaling van 15 percentos aan vracht, buyten de tien die in Nederland van den verkoop gekort worden, mede te neemen, omdat men de retourbodems tog met steenen moest ballasten.

Van de repatrieerende dienaren hebben de opperkoopman De Pril en de vaandrigs Franken en Pretorius verzoek gedaan om onse voorschrijving aan U Wel Ed. Hoogachtb. om, in tijd en wijle daartoe verzoek doende, in hunne vorige qualiteyten weder te mogen uytkomen. Welker instantie wij de vrijheyt nemen U Wel Ed. Hoogachtbare gunstig voor te dragen. Noch vertrekt tans met de retourvloot de gewesen Bandasch predikant Gerardus Verbeet, laatst vermeld bij onse letteren van den laasten december 1760 en die, ingevolge bijleggende sententie van den Raad van Justitie, van ampt, qualiteyt en gagie gedeporteerd en voor eeuwig uyt 's Compagnies gebied gebannen is.

Fol. 121v-122r.

(Aan assignaties gaat met de eerste bezending mee f 2.417.371. Aan commissarissen van de bank zijn bij besluit van 28 juli 1761 authentieke kopieën van assignaties tot rsd

26.500 verleend, die op de naam van de in 1756 gerepatrieerde, maar verongelukte predikant Libreght Augustus Behmer stonden. De commissarissen waren gemachtigd voor ontvangst door de volmachten van deze, Jan George Hohlfeld en Jan Loling, kooplieden te Amsterdam. Er wordt op aangedrongen dat van de bestelling van contanten, koopwaren en benodigdheden voor 1763, waarbij grote zuinigheid is betracht, [fol. 123] vooral de 30 ton aan goud en zilver zullen worden geleverd. Als dit door een ongeval op zee zou ontbreken, moet in Azië weer geld worden geleend, boven de f 7.301.119 die per eind augustus 1761 in de boeken op rente voortloopt. Het is slechts mogelijk om daarop per eind december tien ton af te lossen, wanneer de gelden op assignatie zijn binnengekomen, waardoor de renten met f 45.309 per jaar zullen verminderen. Daar er in vergelijk met vroeger weinig specie wordt gevraagd, dringt men aan op het uitvoeren van de bestelling. Daar de bestelling van 15 oktober 1759 van 200 vaten boter niet is uitgevoerd, moeten de gevraagde 500 vaten zeker geleverd worden. Die 200 vaten zouden tot het vroege voorjaar van 1762 toereikend zijn geweest, maar nu diende men op 7 juli te besluiten om dure en slechte boter van Bengalen, Coromandel en Malabar te bestellen tot tienduizend pond van ieder kantoor. Sedert drie maanden kon er geen verstrekking [fol. 124] van rantsoenen voor de dienaren te land en op zee, ja zelfs niet aan de retourschepen gedaan worden. Als er geen boter van de kantoren komt, zijn verstrekkingen gedurende nog zeven maanden onmogelijk. Hopelijk brengen de in 1760 bestelde 500 vaten in het voorjaar van 1762 verlichting. Als Heren XVII besluiten jaarlijks minstens 400 vaten te zenden, dan zullen er geen tekorten meer zijn. Er is ook een tekort aan olijfolie, waardoor de wal en de schepen in Azië daarmee niet bevoorraad konden worden, en de retourschepen niet naar behoefte. Het was nodig olijfolie te kopen die de Engelsen aan particulieren hadden geleverd. Het bestuur aan Kaap de Goede Hoop kreeg toestemming om boter van het land daar te verstrekken aan schepen op weg naar Azië en desnoods olijfolie te halen uit de retourschepen en naar Batavia terug te zenden. [fol. 125] Dit betekent wel een vermindering op de in Azië benodigde 350 halve amen, zodat de nu verzonden bestelling uitgevoerd dient te worden. Dat geldt ook voor platen rood en geel koper, waaraan zo'n tekort was dat uit ieder van de uit Nederland aankomende schepen een koksketel genomen moest worden. De kombuizen op de schepen en in de hospitalen konden ternauwernood voorzien worden. Om te voorkomen dat, zoals onlangs geschiedde, de bestelde hoeveelheid en kwaliteit aan ijzeren hoepels van de Engelse schepen gekocht moeten worden, dan wel spijkers uit staafijzer op Java tegen een hoge prijs door de Chinezen daar aangemaakt moeten worden, is levering van beide beslist noodzakelijk. Ook de bestelling van ijzer is nodig voor de huishouding en de verkoop. Dat is tevens het geval met de geweren voor de koning van Travancore en met de dranken voor de hospitalen, voor de bijzondere verstrekkingen aan dienaren en voor de Japanners. Voor de laatste zijn vooral de Spaanse wijn en het jopenbier nodig. Er wordt opnieuw aangedrongen voor hen de in de bestelling genoemde manufacturen per eerste gelegenheid te zenden. [fol. 126] Dit jaar zijn ze na het vertrek van de schepen aangekomen, waardoor verliesgevende Bengaalse textiel gezonden moest worden. Daar van uitrustingsstukken slechts besteld wordt wat beslist nodig is, vraagt men dringend om vooral de volgende goederen te mogen ontvangen.)

Zware	touwen	van	18	tot	tien	duym
Cabel	,,	,,	9	,,	ses	,,
Reepen	,,	,,	10	,,	vijf	,,
Wandt	,,	,,	8	,,	ses	,,

Schooten,
Lijnen in zoort,
Loodlijnen,
Paardelijnen,
Gordings,
Poortlaken,
Groene zeep,

Handlantherns,
Slonsjes,
Dubbeld blik,
Kopere wijn- en bierkranen,
Stuurreepstrossen,
Zware ankers,
IJzere trossen en

2 brandspuyten met haar toebehooren, ten dienste van de equipagiewerf. Dewijl men om alle dese benodigtheeden vrij wat gebrek staat te lijden, indien U Wel Ed. Hoogachtb. mogte goedvinden daaromtrent eenige vermindering te maken, hetgeene wij het contrarie verhopen.

Fol. 126r-v.

(Als ballast gaan 36 metalen kanonnen mee, in totaal 71.781 lb. Er wordt verzocht voor een gelijk gewicht aan 12-ponder metalen kanonnen te zenden. De repatriërende ondermeesters is wegens hun behoeftigheid eenzelfde privé kist [fol. 127] als de bootslieden toegestaan. Dienaren die ongeveer f 14,- per maand verdienen en als ongeneeslijk repatrieren, hoewel hun diensttijd nog niet is verstreken, behouden hun gage, maar niet de door Heren XVII beschikbaar gestelde premie. De van de kamer van Hoorn met de Schagen ontvangen molenstenen zijn wel geschikt voor de korenmolen, maar niet voor de kruitmolen. Zoals reeds in de brief van 15 oktober vermeld, is daaraan ernstig gebrek. Daarom moeten de bestelde leggers en lopers voldoen aan de eisen daaraan gesteld in het bijgevoegde bericht van de fabriek, en geschikt zijn voor een kruitmolen. Om de herhaaldelijk gebeurende ongelukken door het barsten te voorkomen, moeten ze van metaal, of koper en zink zijn. Het is wenselijk dat ze gauw verzonden worden. [fol. 128] Nadat deze brief tot zover gereed was, overleed op 15 oktober 1761 Jacob van der Waeyen. Zoals bepaald, vervangt oudgouverneur Roelof Blok hem. Gezien diens karakter, zijn functie als kapitein in het admiraliteitscollege van het Noorderkwartier en zijn bewezen diensten is hij tot admiraal benoemd en mag hij van de steng van zijn retourschip de Lekkerland zijn vlag laten waaien. Dit is een eenmalig besluit en geen precedent; men vertrouwt dat Heren XVII het goedkeuren. [fol. 129] Ondertekening.)

II. PETRUS ALBERTUS VAN DER PARRA, LIBRECHT HOOREMAN, JURGEN VAN DER SPAR, JEREMIAS VAN RIEMSDIJK, HUIJBERT WILLEM VAN BAZEL, REYNIER DE KLERK, WILLEM HENDRIK VAN OSSENBERG, JAN ELIAS VAN MIJLENDONK EN MICHIEL ROMP, BATAVIA 31 DECEMBER 1761.

VOC 2999 (Kol. Arch. 2891), fol. 510-1032.

(De vorige brief van 17 oktober 1761 is met de voorzeiler de Rotterdam verstuurd. Op 2 november vertrokken de overige twaalf schepen met de brieven aan de kamers. Drie dagen daarna waren zij Straat Sunda gepasseerd. Op 25 november kwam met de Vrouwe Elisabeth van de kamer van Rotterdam de brief van Heren XVII van 9 april 1761 aan. Deze was met de Overnes op Kaap de Goede Hoop ontvangen en door de Vrouwe Elisabeth meegenomen. Onder Batavia wordt daarop geantwoord. [fol. 511] Doordat de Amstelveen van de kamer van Amsterdam nog niet is aangekomen en er geen ander schip beschikbaar is, kon de thee op vracht tot grote schade voor de betrokkenen nog niet verzonden worden. De Luxemburg kan daar ternauwernood voor gebruikt worden. Voor de overgebleven retouren en wat sindsdien van Coromandel is aangevoerd zijn nog twee schepen nodig, die uit Nederland verwacht worden.

Ambon

[fol. 512] In de laatst verzonden brief is reeds vermeld dat de kruidnageloogst op Ambon dit jaar 2.060.776 lb bedroeg, wat 435.917 lb meer is dan de tot nu grootste van het jaar 1708. Met de schepen Kattendijke, Kasteel van Tilburg en de bark Noordwijk is 1.990.524 lb aangevoerd. Om de rest en wat van de volgende oogst beschikbaar zal zijn af te halen en rijst, koopwaren en verdere benodigdheden naar Ambon te brengen zijn de Gustaaf Willem en de bark de Draak uitgezonden. Conform het besluit van 23 oktober 1761 is het bestuur op Ambon en dat op Banda opgedragen om bij vervoer naar Batavia de kruidnagels zonder het overwicht van $\frac{1}{2}$ % en de nootmuskaat zonder 1 % aan de gezagvoerders van de schepen toe te rekenen. Van Ambon werd bericht dat bij de jaarlijkse beschrijving van de kruidnagelbomen er 587.691 waren, ofwel 1238 minder dan in het voorafgaande jaar. [fol. 513] Samen met een extract van het besluit van 10 augustus 1761 is het bestuur bevolen, als het voldoende is, niet meer dan 587.742 bomen aan te houden en voor de dode exemplaren jonge aan te planten. Aangezien de laatste oogst zo groot is, maar de inlandse hoofden de komende oogst op $95\frac{400}{500}$ bahar, of 52.650 lb, kruidnagels berekenden, is bericht dat men hoopt dat ze wat groter zal zijn. Het stemt tot tevredenheid dat de hongitocht in oktober vorig jaar voor het eerst langs de buitenkust van Klein-Ceram is gemaakt en dat het hout en andere materialen voor de bouw van een uitkijkpost al klaar lagen. Dat geldt ook de opdracht aan de korporaal en vier soldaten daar, om, uitgezonderd enige volken uit de Hituse districten, alle clandestiene aanloop te verhinderen. [fol. 514] De overige verrichtingen tijdens de hongitocht zijn goedgekeurd. De vernietiging van de specerijbomen op de illegale plaatsen Klein-Ceram, Cerams noordkust, Buru en enkele kruidnageldistricten in het gebied van het gouvernement, is naar behoren geschied. Uitgeroeid zijn 123 echt vruchtdragende, 1930 halfvolgroeide en jonge, en 5676 wilde kruidnagelbomen, en 102 vruchtdragende en 493 halfvolgroeide en jonge nootmuskaatbomen, samen 8324 stuks. De controle door de in het voorafgaande jaar aangestelde boslopers was zeker niet tevergeefs. De kosten van de beloning van rsd 3,- voor het vernietigen van een vruchtdragende boom zijn tot rsd 309 opgelopen. Dit is wegens het nut ervan maar geaccepteerd. De verbouw van peper op Buru verloopt gunstig. Er zijn nu 246 mooi uitgeschoten boompjes. Er is opgedragen deze cultuur met kracht voort te zetten.

Omdat ze op Manipa slecht verloopt, [fol. 514][1] is bevolen de peperverbouw daar te staken. De patrouillering op de gebruikelijke plaatsen is uitgevoerd. Ook na het verschepen van de oogst is met enkele lichte zeil- en roeivaartuigen gepatrouilleerd, vooral op de stranden van Nusa Laut en Honimoa, omdat zich dikwijls snuffelaars uit Ceram vertoonden. Om die reden besloot het bestuur op Ambon de wachtposten daar te versterken en er 12 militairen boven de memorie van bezuiniging aan te houden voor nachtelijke patrouilles rond Nusa Laut. Dit is goedgekeurd en ter aanmoediging is de commandant-posthouder in het redoute Beverwijk bevorderd van korporaal tot sergeant. Het is ook een goede maatregel dat de onbewoonde strook land op de uitstekende noordwesthoek van Honimoa, een wachtpost met een korporaal en twee soldaten is geplaatst.)

En aangezien de bekende swervende roofvolkeren vanuyt de Pajouse eylanden Salawatty, Eis, Wanka, Wardjo en Waygamma, ten principaalen onder den aanvoer van een soon van den radja van Salawatty, tans in een zoo groten magt en menigte in die quartieren quamen rond te schieten dat daardoor niet alleen de afgelegene oorden dier provinciën, maar ook almede nietmin die des Ternaats gouvernements de Xullase eylanden van tijd tot tijd meer en min in geduurigen onrust en bekommeringen gesteld worden. Vermits na der ministers reets herwaarts gecommuniceerde eersten inval, den moord van diverse en voorts de opligting van 107 koppen zo mans, vrouwen en kinderen, vrije inlanderen en slaven op Bouro, kort daarna tijding bekomen zijnde dat als bij hervatting en het pleegen van veelerhande zoort van geweldenarijen ter distructie van veele inlandse wooningen, ruïne van bezaayde velden, 't omkappen en verwoesten van beplante thuynen en spolie van goederen den 14e en 15e mey met 38 vaartuigen almede 't postje Balseto op Bouro tot gantsche plundering bezogt hadden, en voorts ook 't opligten van één der aldaar bescheydene twee soldaaten, sekeren Europees, eenen Johan Alexander Lang, nevens vrouw, moeder en twee kinderen, alsook de vrouw en twee kinderen van een dat geweld vroegtijdig ontwekene inlands soldaat Marten Arendsen, zoals dezelve vervolgens na de Xullas zouden hebben begeven, daar dat rot volgens gerugten ook diergelijken forcen inval gepleegt en wel 180 menschen opgeligt hadden enz.

Fol. 514v-515v.

(Het bestuur te Ambon is opgedragen hiertegen [fol. 516] te land of ter zee op te treden en deze rovers, tegen de tijd dat ze op Buru te verwachten zijn, daar zo te ontvangen dat hun de lust om terug te keren wordt ontnomen. Zonodig kan de bark de Draak hiervoor gebruikt worden. De uitgaven in het laatst afgesloten boekjaar bedragen f 242.206 en de inkomsten f 51.691. De oorzaak van de vermeerdering is te vinden in de brieven van Ambon. De uitgaven bedragen f 27.246 meer dan in de memorie van bezuiniging voorgeschreven. Door de daling van de inkomsten en de groei van de uitgaven is er ten opzichte van de memorie van bezuiniging een nadelig saldo van f 75.555, maar ten opzichte van het voorafgaande jaar is er een verbetering [fol. 517] van f 30.280. Hopelijk komt het resultaat op het peil van de memorie van bezuiniging, wanneer de buitengewone fortificatiewerken zijn voltooid. Desalniettemin is het bestuur aanbevolen de inkomsten te vergroten en de uitgaven te verminderen. De sagobossen op Luhu en Hennetello brachten dit jaar f 3597 op, d.w.z. f 1439 minder dan het voorafgaande. Men hoopt op verbetering. De verpachting van de landerijen bracht f 18.640 op, d.w.z. f 352 meer dan het voorafgaande jaar. Het restant aan buskruit is 47.568 lb en op de buitenkantoren 3149 lb, of samen 50.717 lb, die volgens de gecommitteerden van goede kwaliteit is. Er is in toegestemd dat de kruitmolen wordt veranderd tot een rosmolen met een horizontaal in plaats van een verticaal rad. Het is dan door dieren voort te bewegen. Het bestuur zegt [fol. 518] dat het kruit dan in voortdurende arbeid beter te produceren is. Zoals het bestuur heeft verzocht, is een bekwaam molenmaker toegezonden. Het bestuur berichtte dat sinds de brief van 25 september 1760 door het oproepen

1 Er zijn twee folio's 514.

van 236 inlanders uit Buru, Manipa en Boano het gewone werk aan de ringmuur zover is gevorderd dat de grachten tot het doorspoelen gevormd en uitgediept waren, de binnenwal met klipstenen is bekleed, de drie gereed zijnde bastions en de twee tussenliggende gordijnen aan de binnenzijde met aarde waren aangevuld, de gordijn van de zuidoost- tot de oostpunt tot borstweringshoogte is opgetrokken, evenals het heiwerk is gedaan. De metselaars zijn op de funderingen bezig met de borstweringen. Hopelijk is het werk het aanstaande voorjaar gereed. Over het bericht betreffende de bouw van een kruitmagazijn, zowel binnen, als buiten het kasteel, is nadere informatie gevraagd en een plan van de ingenieur, berg- en landmeter te Batavia, Claudius Antoni van Luepken, is meegezonden. Er is toestemming gegeven om het woonhuis [fol. 519] van het hoofd te Hila op zuinige wijze te herstellen en de spouwen te vernieuwen, en ook op Haruku de nodige reparaties te verrichten. Eveneens mogen de gerapporteerde gebreken op Saparua conform het voorstel van het bestuur met hulp van inlanders op zuinige manier hersteld worden. Van Buru mag met een geschikt vaartuig al het zogenaamde kaju nani houtwerk opgehaald worden dat van pas komt voor de funderingen. Om dure aanvoer van hout uit Batavia te voorkomen, moet, indien mogelijk, zulk of dergelijk houtwerk in Ambon bemachtigd worden. Betreffende de kerkelijke zaken is aanvaard dat de laatste jaarlijkse schoolinspectie is uitgesteld. Maar er is bevolen dat ze voortaan door welke predikant dan ook moet worden uitgevoerd, mits dat hij, of van de Nederduitse gemeente, het Maleis beheerst in zoverre dat voor de inspectie nodig is.)

Waarenboven men verstaan heeft dat tot een permanente ordre over Amboina en de geheele oost zal moeten strekken, dat alle aankomende predikanten zig in een jaar tijds bequaam zullen moeten maken om het evangelium in verstaanbaar Maleyts te konnen verkondigen. Gelijk als wij ook goedgevonden hebben de predikanten in de vier oostersche gouvernementen van Amboina, Banda, Ternaten en Macasser, en op Timor boven de tans genietende emolumenten, tot meerder encouragement in het aanleeren van de Maleytse taale en opwekking van haaren iever in het werk van den godsdienst, jaarlijx uit 's Compagnies cassa aldaar ieder toe te leggen, als een douceur of beter middel van bestaan, een montant van vijfhonderd guldens, of rds. 208,16,-.

Fol. 519v-520r.

(De verstrekking van rijst aan de predikanten bij de Maleise gemeente op Ambon wordt dan beëindigd. Ter vervanging van ds. Adriaan Pietersz. Steutel, die naar Banda is vertrokken, is ds. Noach Tileman Schenk reeds op Ambon aangekomen. Ds. Sibrandus Abrahami is reeds daarheen gezonden. De goedkeuring door het bestuur van de verkiezing door kerkenraden van leermeesters, ouderlingen en diakenen is aanvaard. Het kapitaal van de kerken onder beheer van de kerkmeester is f 8995. Voor de overige huishoudelijke en inlandse zaken [fol. 521] wordt verwezen naar de algemene brief naar Ambon en de brieven vandaar ontvangen. De behandeling van Nicolaas Maurits, de gezagvoerder van de patrouille pantjalang de Hoop, wegens zijn slecht gedrag toen hij twee Tidorese vaartuigen ontmoette, wordt goedgekeurd. Deze vaartuigen waren met passen van de sultan van Tidore op weg naar Keffing. Aan boord bevonden zich de zuster van de moeder van de sultan en een dame met een dergelijke naam. Maurits werd veroordeeld tot een boete van 6 maanden gage, die ten goede komt aan de armen, en inbeslagneming van rsd 200, die hij had verworven met de verkoop van een slavin en drie jongens, die hem bij het ontmoeten van die vaartuigen cadeau waren gedaan. Maurits zal geen patrouilletochten meer mogen maken. Daarvoor moet een trouw en bekwaam persoon gebruikt worden. Het kapitaal van de Weeskamer op Ambon bedraagt per het eind februari 1761 rsd 58.534, dat van de boedelmeesters rsd 6635, [fol. 522] en dat van de diaconie rsd 6431. De gage van acht oude en gebrekkige dienaren wordt gecontinueerd.)

Mitsgaders de Ambonse ministers gerecommandeert om, bij weder verschijning van sendelingen van den koning van Batchian op Saway zonder pas, derzelve op te laten pakken en straffen na merite, dewijl Zijn Hoogheid geen leen- nog grondregt meer op Ceram heeft en hem het verleenen van passen ook zoo duydelijk is verboden door de Ternaatse

ministers blijkens haren brief aan dese regeering van ultimo augustus passato.
Fol. 522r.

(Er is een extract van de resolutie van de Hoge Regering van 10 augustus 1761 gezonden, waarin erop gewezen wordt dat de particuliere vaartuigen die met passen uit Batavia naar de oostelijke gebieden vertrekken, daar werkelijk moeten heengaan. De sjahbandars is opgedragen lijsten te maken van passen die sinds het begin van januari 1761 naar de Grote Oost, Java, Cheribon en Bantam, alsmede naar Sumatra's Westkust zijn verleend en daarmee voort te gaan. [fol. 523] Zoals al met Ambon is geschied, werd de besturen van deze kantoren bevolen om aan te tekenen welke schepen met zulke passen zijn aangekomen en wat hun lading is. Zulke lijsten moeten naar Batavia worden gezonden, waar ze door de ontvanger-generaal en de sjahbandars met de lijsten van verleende passen vergeleken kunnen worden. Aan de Hoge Regering wordt dan gerapporteerd welke schepen aankwamen en welke niet, opdat naar het laatste onderzoek gedaan kan worden. Betreffende de vaart door burgers van Ambon en Banda en van zes vaartuigen om van Makassar rijst te halen, moet erop gelet worden dat deze vaart echt noodzakelijk is en dat er geen verboden handel, in het bijzonder in specerijen, wordt gedreven. Het antwoord van het bestuur op het extract uit de brief uit Nederland van 2 oktober 1759, dat met de meest recente brief werd ontvangen, is naar Nederland doorgezonden. [fol. 524] Er wordt verwacht dat de beloften van het behouden van de kruidnagelverbouw, van de bevordering van de pepercultuur en van het vermeerderen van de inkomsten en het verminderen van de uitgaven zullen worden nagekomen. De bestelling van contanten en goederen zijn uitgevoerd. De wissels tot een bedrag van rsd 30.000 en rsd 17.056 zijn onder uitbetaling van het agio aan de tellers afgelost. De Gustaaf Willem en de bark de Draak zijn gezonden om de kruidnagels naar Batavia te vervoeren. De vier schepen, namelijk de sloep de Nagelboom, de pantjalangs de Hoop en de Spion, en de sloep de Pepertuin zijn voldoende, mits er een andere lichte pantjalang i.p.v. de laatstgenoemde 24 jaar oude sloep wordt gestuurd. [fol. 525] Er is een pantjalang gebouwd, die het komende jaar wordt gezonden. Het bestuur op Ambon is bevolen om de Gustaaf Willem op de terugreis langs een kantoor op Java te sturen om daar rijst voor Batavia in te laden. Om ruimte te winnen moet er achter de balk van het koksluik een hok getimmerd worden, waarin via het achterluik 50 à 60.000 lb kruidnagels gestort kunnen worden. Men moet dit hok met planken bekleden en 4 à 5 voet met ballast ophogen en met gaba-gaba afwerken. Aan de andere zijde moet het schot behoorlijk worden afgemat. Na het laden dient men het luik te verzegelen, terwijl het bestuur de gezaghebbers schriftelijk moet opdragen, ook bij het laden van rijst op Java, tegen fraude en bederf te waken. De particuliere handel en vaart op Ambon omvatte zeven sloepen, twee kuntings, zeven sampans en negen opgeboeide orembaais. Tevens kwamen dit jaar uit Makassar vijf vaartuigen met 347 last rijst aan. [fol. 526] Het bestuur verklaarde dat deze vaart nodig was voor de aanvoer van rijst en dat er geen angst hoefde te zijn voor smokkel in specerijen door de burgers en bevolking. Er is opdracht gegeven hiertegen te waken met de wens dat er geen gebrek aan rijst mag komen. Laatst was er zo'n schaarste dat de prijs tot rsd 80 het last steeg. Het is goedgekeurd dat toen aan de arme bevolking uit de pakhuizen met een enkele maat rijst tegen rsd 55 het last is geleverd, totdat door de komst van een burgervaartuig de prijs tot rsd 50 het last was gedaald.

Mutaties onder de dienaren. Opperkoopman en hoofdadministrateur Pieter van Jongstal vertrok op zijn verzoek met behoud van gage naar Batavia en is opgevolgd door koopman Govert Ludolph van Beusechem; deze is vervangen als hoofd op Saparua door onderkoopman Gabriël Adrianus de St. Glain, die tot koopman is bevorderd. Diens post als hoofd op Haruku is ingenomen door de onderkoopman en soldijboekhouder Matthijs Hartog. De provisionele aanstelling van onderkoopman en winkelier Johan Constantijn Cruijpenning als resident op Buru [fol. 527] ter vervanging van onderkoopman Gijsbertus Theodorus Papegaaij, die zonder gage naar Batavia was overgekomen, is bevestigd. Tevens is de aanstelling tot winkelier van onderkoopman Jacobus Olivier goedgekeurd, terwijl zijn

plaatst als kassier werd ingenomen door de zonder werk zijnde onderkoopman Johannes Houtuijn. Tot resident te Manipa is in plaats van de overleden onderkoopman Otto van Rijswijk de boekhouder en secretaris van boedelmeesters Jan Hendrik Knop aangesteld, wiens plaats is ingenomen door boekhouder Joachim Adriaan Treno. In plaats van Matthijs Hartog, die tot hoofd te Haruku werd aangesteld, is de onderkoopman en soldijoverdrager Carel Fredrik Treno tot soldijboekhouder benoemd. Tot luitenant van de artillerie is de buitengewoon vuurwerker Simon Progas benoemd, in wiens plaats de bombardier Jan Jansen is aangesteld. De sergeanten Albertus Michiel van den Eynde en Matthijs Goedhard zijn tot vaandrig bevorderd. Voor overige personele zaken wordt verwezen naar de algemene brief naar Ambon. Op de aparte brieven van 23 september en 7 oktober van gouverneur Meijert Joan van Idsinga is geantwoord)

---dat ons met seer veel bevreemding en ontstigting is tevoren gekomen de tijding van de intrigante en onredelijke onderneming der Engelschen van in de Moluccos in te dringen en door geweldige opwerping van een fort op 't Tidoreese eiland Salawatti, benoorden den noordwestelijken hoek van het zogenaamde Nova Guinea, of na 's lands benaming Tannapapoea, als in alle vernietiging der tusschen alle Europese natiën tot nog subsisteerend geweest zijnde tractaten van 't regt des vaderlands en eygendommen, dus gedwongen onregtvaardiglijk aan te tasten 's Compagnies voornaamste voordeel. De Ambonse ministers hebben welgedaan daarvan reeds kennisse gegeven te hebben naar Macasser, zoals zij dat mede stonden te doen aan de ministers van Banda en Ternaten tot haarder narigt. En wij twijffelen niet of den Tidoreesen vorst, zowel als de bewoonders van 't voormelde eyland Salawatti, zullen de Engelschen in 't geheel niet de minste hulp, maar daarentegen alle hinder en beletzelen toebrengen. Hebbende ondertusschen de ministers gerecommandeert een gestadige toezigt te doen houden, om na te gaan het bedrijf der vreemden, hetgene tans seer noodsakelijk ja meer dan ooyt is, ofschoon wij hoopen dat men in Ambon wat te schielijk van aanneeming of geloof zal zijn geweest omtrent de tijding der voormelde Engelschen.

Fol. 527v-528v.

(Verder wordt verwezen naar de aparte brieven aan gouverneur Meijert Joan van Idsinga.[fol. 529]

Banda

In de laatste brief van 17 oktober is de terugkomst van de Jager en Erfprins uit Banda gemeld. Zij brachten brieven van 12 juni en 7 september met een aparte van 12 september, waarop in de brieven van 30 november en 1 december 1761 is geantwoord. De schepen Hercules en Batavier zijn op Banda geweest. Over de ladingen en de besluiten in de marge van de resoluties van 26 mei en 18 juni valt niet veel op te merken. Wel is men niet weinig ontsticht dat op de vraag naar de verrotte of nat geworden textiel, die het bestuur voor de verkoopsprijs op de rekening van de gezagvoerders van de Lekkerlust en Rozenburg had opgevoerd, is geantwoord dat die onder provisioneel hoofdadministrateur Daniël Lacaze in het vergeetboek [fol. 530] was geraakt en onder opperkoopman Gerrit Aansorg weer was opgedoken. Deze had twee salempuris uit de partij van de Lekkerlust op 18 juli voor rsd 5 verkocht en bevonden dat de rest op deze en gene rekening was verstrekt en afgeschreven. Hoewel er op deze textiel, behalve op de twee verkochte, geen verlies is geleden, maakt het toch een slordige indruk. Dat geldt ook voor 78 stuks guinese textiel, die het voorafgaande jaar op de rekening van gezaghebber Cornelis Pietersz was gesteld en op 2 oktober 1760 en 18 juli 1761 voor f 716,- was verkocht. In de vergadering zijn ten gunste van de schepelingen alleen de schippers Jan Doensen en Cornelis Pietersz verantwoordelijk gehouden voor het verlies op deze textiel. Omdat het, evenals de sterfte van 22 koeien, overeenkomstig de op 15 april 1760 gedane verklaringen niet aan menselijk verzuim is toe te schrijven, is Pietersz ontheven van de verantwoordelijkheid voor 18 vaten bedorven buskruit en 4344 lb verrotte tarwe die door het bestuur naar Batavia waren gezonden. De afboeking van de 22 koeien is

geaccepteerd en het is goedgevonden dat de Erfprins en Jager voor het vervoer van specerijen zijn gebruikt. [fol. 531] In de vergadering van 1 oktober is besloten om commandeur en equipagemeester Hendrik Booms en diverse deskundigen in de zeevaart ten overstaan van de advocaat-fiscaal te laten onderzoeken waarom het bestuur met deze schepen ongeveer 250 last rijst minder had ontvangen dan was voorgeschreven. Deze verklaarden in de vergadering van 1 december 1761 dat de Jager in een hevige storm, komende uit het westen, na het verlies van twee ankers en het doordrijven voor twee andere de rede van Bonthain had moeten voorbijvaren om schip en volk te behouden. Dit moet maar aanvaard worden, evenals dat de Batavier uit Timor maar 23 mannelijke en vrouwelijk slaven in plaats van 100 heeft aangevoerd. Voor Banda zijn de Jager, Hoop en Leiden in gereedheid gebracht. De eerste gaat via Java, de tweede via Makassar en de laatste rechtstreeks. Zij moeten 750 à 800 last rijst, 10.000 bossen padi, 36 kalveren en zoveel contanten, koopwaren, voorraden en andere benodigheden overbrengen, als is besloten op de bestelling te voldoen. De Hoop moet met de voorradige specerijen naar Batavia terugkeren [fol. 532] en de Leiden via Bima om sapanhout op te halen. De Jager kan aangehouden worden om het nagewas mee te nemen. Wat uit Banda in een heel jaar is ontvangen, bracht f 154.997 op en wat daarheen is gezonden f 227.372. Hoewel het bestuur het een gewone verwerving vindt, is het, zoals in de brief van 17 oktober reeds vermeld, een gunstige, ongerekend de 253.001 pond bestaande uit op 3 juni verbrande kleine, aangestoken of uit goede gegarbuleerde nootmuskaat. Dat er niet gedacht is aan de lading van de Jager is verwijtbaar onoplettend. Het moet maar geaccepteerd worden, evenals het over het hoofd zien van de in het voorafgaande jaar voor de rekening van het bestuur gelaten verbrande noten. De hoeveelheden zijn nu vastgesteld met de overgekomen bewijzen. Het bestuur is bevolen dat, als de verwerving van vette en standaard noten minder dan 500.000 lb is, deze met magere moet worden aangevuld. De rest daarvan dient men als gewoonlijk te verbranden. Ter voorkoming van fouten [fol. 533] moet de nootmuskaat zonder een overwicht van 1 % aan de gezaghebbers van de schepen toegerekend worden en dient men de sokkels foelie van de nodige merkbordjes en getekende inpakbriefjes te voorzien. Als er zoveel slordigheden geconstateerd worden, als het bestuur in Bengalen bij 9 sokkels heeft waargenomen, dan zal men passende maatregelen nemen. Boswachter Hellemans heeft een bezwaarschrift tegen de resident te Oerien ingediend, dat bij het besluit van 10 juni is opgenomen. Door nalatigheid in het wegen van foelie zou de perkenier Van Toutere zijn voorraad van 700 pond wel hebben moeten verkopen. Daar dit land buiten de groeiperiode nooit zoveel heeft opgebracht en de foelie met veel minder moeite en kosten te Lonthoir te verkrijgen was, is de verantwoording van de resident te Oerien, Jan Hendrik Ruijsch, gevoegd bij het besluit van 15 augustus, voor waar aangenomen. Het is duidelijk dat deze schurk Van Toutere slechts op deze verfoeilijke manier [fol. 534], op de raad van sommige van zijn schuldeisers, die zo aan hun geld wilden zien te komen, de betaling van zijn achterstallige renten heeft getracht te ontgaan. Het bestuur heeft de boswachter zijn verdacht optreden verweten.)

Gelijk w' ten vervolge den gouverneur Pelters almede hebben aanbevolen, de goede ordre, niet alleen op het foelij wegen, 't afkloppen en ontfangen der nooten stiptelijk te doen observeren, maar ook alle andere permanente beveelen, bij diverse nagelate memoriën te vinden, en wel principaal bij de radicale beschrijving van den raad extraordinair De Klerk, die den gouverneur Barriel, volgens de door ons gestelde ordre aan sijn vervanger soowel sal moeten ter hand stellen, als behoorlijk transport doen van het landschap Bejouw, met de daarbij gehoorende slaven en andere perkbehoeftens, om door den gouverneur Pelters na d' ordre beheert te werden en te dienen tot sijn ordinair verblijf.

Fol. 534r-v.

(Uit de aparte brief van 12 september bleek dat, tot de ontstichting van de Hoge Regering tegen haar bevelen van het voorafgaande jaar in, de reeds als onrustig aangemerkte perkenier Adrianus Versteegh op grond van een onbehoorlijk verzoekschrift was gehandhaafd. De nieuwe gouverneur is bevolen om deze duistere en konkelende perkenier in de gaten te

houden en hij werd gemachtigd [fol. 535] om alle andere brutale sujetten in militair arrest te nemen en met de desbetreffende bezwarende stukken naar Batavia te zenden. Dit is het enige middel om zich van zulke weerbarstige personen te ontdoen en Banda weer tot de vroegere rust te brengen. Gouverneur Jacques Bariel ving de inspectie van de perken aan op 20 oktober 1760 en beëindigde haar conform de aantekening bij de resolutie op 20 november. Het enige noemenswaardige is dat de toestand van de perkeniers door hun zorgeloosheid en slechte huishouding weinig is verbeterd. Het is duidelijk dat de slechte betalers slechts tot hun plicht gedwongen kunnen worden door beslaglegging op de helft van hun specerijenleverantie, wat sommigen allang verdienen. Het is het bestuur aangeraden zo op te treden. Het is onaangenaam dat volgens het rapport van het bezoek aan de perken in juni, de perkeniers in een jaar 176 slaven verloren, ofwel 62 meer als het voorafgaande jaar. Het bestuur heeft verklaard dat het land voor peperverbouw, waarvan maar één plantje op Pulau Pisang over was, totaal ongeschikt is. De Hoge Regering meende dat al geruime tijd [fol. 536] en daarom wordt ervan afgezien. De nieuwe gouverneur Jacob Pelters is aanbevolen de djaticultuur te bevorderen. Het jongste rapport meldt dat er op Rosingain 2500 grote, 2270 middelgrote en 2030 kleine boompjes zijn en op Pulau Run 873 grote en kleine bomen. Daarom is opdracht gegeven een proef te nemen met het omhakken van grote bomen en de bestelling van hout daarnaar te regelen. Het hout mag uitsluitend door de Compagnie gebruikt worden en, om fraude bij contante verkoop te vermijden, mag men twee- of meermaal de prijs betalen. Betreffende de tocht ter bevoorrading van de Zuidwester- en Zuidoostereilanden is helaas vernomen dat de Papuase rovers de eilanden Romang, Leti en Damar hebben gebrandschat, wat voor de onderdanen van de Compagnie zeer nadelig is. Als enige remedie is aangegeven om aan de regenten ter verdediging wat geweren, kruit en lood ten geschenke te geven. [fol. 537] Daarmee kan aan dit bandeloze gespuis een gevoelige klap worden uitgedeeld, opdat het van deze voor de Compagnie zo gunstige eilanden afblijft. Met genoegen is vastgesteld dat de dienaren op hun tocht 42 pikol en 39 pond was, 57 pond karet, vijf mannelijke en vier vrouwelijke slaven, en 400 bossen zogenaamd bindrotan hebben ingekocht. Maar op de Zuidoostereilanden was de handel als gebruikelijk matig met 6 slaven, 11kati vogelnestjes, 22 lb karet en 10 kaketoes. Dit bewijst hoe weinig er hier, zolang de parelriffen niet bedoken kunnen worden, voor de Compagnie te doen is. Immers, de zwarte, rode en witte tripang, de sago en enige andere producten die Aru en omliggende eilanden opleveren, zijn van zo weinig belang dat ze van oudsher aan de burgers zijn gelaten. Er is door het bestuur veel te veel over geschreven en het is er aan herinnerd dat het belang van de Compagnie met zich brengt, dat de parelbanken niet te vroeg bedoken en ontijdig geruïneerd worden. [fol. 538] Daar moeten de dienaren die daarheen gaan, en de er posthoudende sergeant op letten en ter plaatse kijken of er specerijbomen zijn, dan wel vreemde handelaren geweest waren. De dienaren schijnen op Pulau Kai een Cerams vaartuig in beslag genomen te hebben en de opvarenden zijn, zonder te letten op de nabijheid van hun land, verkocht in plaats van ze gevangen te zetten. In het vervolg dienen ze tot 25 jaar dwangarbeid met een ketting veroordeeld te worden en nadien zonder ketting. Wat de huishoudelijke zaken betreft zijn de plakkaten en biljetten vernieuwd, de ellenmaten en gewichten geijkt en in de vergadering van 26 november 1760 en 15 augustus 1761 zijn de opperchirurgijns de noodzakelijke verstrekkingen toegekend. Dit alles is goedgekeurd, evenals dat in de vergadering van 2 maart was besloten [fol. 539] om wegens schaarste de verstrekking aan de bazar van een half last rijst te verminderen tot een kwart last. Bij resolutie van 10, 18 en 25 juli moest hierop teruggekomen worden en is de dagelijkse verstrekking op basis van het persoonsregister op een half pond rijst gesteld. Hopelijk is er genoeg voor zes maanden en daarom is de sloep Agatha Susanna naar Ambon of Makassar gezonden om rijst op te halen. Daar had men wel een paar maanden eerder dan 18 juli aan mogen denken. Er is op aangedrongen om de verkoop van rijst op basis van de voorraad te regelen, wat bij het uitblijven van een schip met rijst het beste middel is.)

Daarentegen hebben we desen jaare tot geen geringe ergernisse vernomen dat de

godtsdienst, na sooveel door ons uit den weg geruimde inconveniënten en andere impedimenten, nog in een gehuurt huis werd verricht, ter saacke het nu wederom scheen te haperen aan een goed bouwmeester en aan werklieden. En alwaaromme w' den gouverneur Pelters hebben gelast om den opbouw van dat godtshuis eens een ongeïnterrumpeerde voortgank te doen besorgen, al souden z' daartoe ook huurlingen moeten employeren. Omdat sulx na ons begrip nog veel beter sal uitkomen, als dat de in voorraad gebragte materialen weder absent en de finale extructie langer blijft gestaakt.

Fol. 539v-540r.

(Omdat de achterstallige renten op het kapitaal van de onbekende wezen al tot rsd 1582,44,- en die van de kerk te Banda-Neira tot rsd 397,36,- waren opgelopen, is de gouverneur opgedragen de inning zelf ter hand te nemen. Tevens is bevolen om jaarlijks een schriftelijk rapport op te maken van de passen die te Batavia waren verleend en daar waren binnengekomen, alsmede van de ontvangen ladingen. Op grond van de brieven van Heren XVII van 2 en 16 oktober 1759, die het voorafgaande jaar met de Jager en Erfprins zijn toegezonden, is opnieuw aanbevolen slechts vaartuigen naar Makassar te zenden voor het afhalen van rijst. Die extracten uit de patriase brieven hadden allang beantwoord moeten worden en er is geen beginnen aan om aanstoot te nemen aan alle ongeregeldheden, verwaarlozing, [fol. 541] onhebbelijkheden en strafbare nalatigheid. Er is slechts aangedrongen in de marge te antwoorden. Voor kennisgeving is aangenomen dat het perk Bejouw in de voorafgaande 12 maanden een voordelig saldo van f 4520 heeft opgeleverd en de pantjalang Amarantha Maria voor rsd 62 is verkocht. Uit het ontwerp op de negotieboeken blijkt dat in 1759/60 de uitgaven f 201.764 waren en de inkomsten f 44.638, zodat het nadelig saldo f 157.126 bedraagt. Het voorafgaande jaar waren ze respectievelijk f 178.846 en f 37.583, zodat het nadelig saldo toen f 141.263 is geweest. Ondanks alle aansporingen tot het tegendeel, is het nadelig saldo weer toegenomen met f 15.863. Er kan nog niet op de boeken vertrouwd worden, want in de brief van 7 september werd enerzijds bericht dat er bij de opneming van de administraties en bij de controles geen fouten zijn ontdekt, [fol. …][2]anderzijds dat gecommitteerden, die in de vergadering van 20 maart waren aangesteld, op 15 augustus rapporteerden dat de boeken tekortschoten, maar het waarnemen van de belangen van de Compagnie eruit bleek. Dit is wartaal en het is een raadsel wat met deze tegenstrijdigheden wordt bedoeld. Een oordeel wordt uitgesteld tot het rapport van de visitateur binnen is gekomen. Het is hoofdadministrateur Gerrit Aansorg aanbevolen om, zoals elders, de negotieboeken op tijd te verzenden. Omdat het bestuur niets heeft gezegd over de, in het voorafgaande jaar gevraagde, verantwoording van de zonder toestemming verkochte goederen en bedorven tarwe en padi, het eerste met 43 % en het laatste met 43 $\frac{1}{4}$ % verlies, is besloten om een oordeel over de procenten aan in- en afschrijvingen uit te stellen. Deze bedragen moeten door Aansorg worden voldaan, [fol. 542] alsmede het verlies bij verkoop op 20.499 lb tarwe, eveneens op 11 doeken, tenzij het volgens besluit van 20 maart reeds in de kas was gestort. Dat is ook het geval met de tekorten van de gewezen opperhoofden van Pulau Ai, of dat ze worden verhaald op wie voor betaling had moeten zorgdragen. Om een einde aan de verwarring te maken is het nadelig saldo dat op 15 oktober was vastgesteld, alsmede het verlies op 10 verkochte baftas ook daaronder begrepen. Het bestuur hoopt dat de handel, die sinds twee jaar slecht was gegaan, door herstel van de eendracht zal verbeteren. Dit impliceert een onbeschaamde volledige erkenning van de hatelijke onrust onder degenen die juist het belang van de Compagnie behoren te behartigen. Door de wanorde was een restant textiel in de winkel zo hoog in prijs gestegen dat ze de gewone percentages niet meer zouden opbrengen. [fol. 543] Totdat de rendementen bekend zijn, zal dit als kennisgeving worden beschouwd. De verontwaardiging hierover is kenbaar gemaakt, alsmede dat kapitein-luitenant Hendrik van den Brink gebleekte dongries met rode hoofden pu-

2 Ongenummerd folio.

bliekelijk had verkocht, zonder dat de zwakke gouverneur Jacques Bariel, of één van drie dienstdoende fiscaals, zich dat had aangetrokken. Deze schadelijke fraude deed de Hoge Regering besluiten gouverneur Bariel voor zijn toegeeflijkheid met rsd 500 te beboeten en de drie fiscaals met rsd 100 ieder ten gunste van de armen. Om er achter te komen hoe dit alles is geschied en welke maatregelen er tegen genomen moeten worden, is de dienaren verantwoording gevraagd van hun toegeeflijkheid. Aangezien in de resolutie van 15 augustus tegen verwachting is gezien dat op de verkochte textiel een winst van f 9560, ofwel 59 %, en op de bieren f 894, [fol. 544] of nauwelijks 46½ %, op de inkoop van f 6157 is gemaakt, dan zou er niets opgemerkt hebben hoeven worden, als de prijzen daaraan achtergesteld waren. Dit is nog eens aanbevolen en tevens om vast te houden aan de vruchteloos verlopen verpachting, vooral omdat de inkomsten van de bazar het voorafgaande jaar f1552 en nu slechts f 1088 hebben bedragen. Het is als kennisgeving beschouwd dat volgens het rapport van 20 juli de burgersloepen en -vaartuigen bestaan uit 7 sloepen, 3 sampans en 3 paduakans. Het is beter te aanvaarden dat er het afgelopen jaar slechts het hoognodige aan de fortificatie en gebouwen is hersteld en dat het bestuur het werk aan de post de Voorzichtigheid aan gouverneur Jacob Pelters heeft overgelaten. Wat de justitie betreft is grote onvrede ontstaan [fol. 545] over de uitgezette gelden uit de boedel van de oud-resident te Oerien, Von Glan, en van de gedetineerden Jochem Jacob Poelenburg, Jan Spaay, Casparus Greven en Anthonij van der Truijn.)

Ter saake de ministers, in stede van letterlijk aan onse in anno passato soo serieuslijk verleende bevelen te voldoen, ons als nu hebben tragten te paayen met een verhaal hoe den sequester Cederwal d' onder hem gesequestreert hebbende penningen (sonder iets van den boedel van Von Glan te reppen) voor het grootste gedeelte had t' soek gebragt en sig vervolgens vrijwillig had begeven in militair arrest, met bijvoeging dat z' ter sessie van den 19e september anno passato, om den boedel van Cederwal te inventariseeren en ten gelde te maken, hadden genomineerd de gecommitteerdens den capitain-lieutenant Van den Brinck en den Ouriens resident Ruijs. En hoe die gecommitteerdens na een verloop van negen maanden, ofwel op den 10e junij, hadden van rapport gedient dat dien boedel nog eenelijk had tevooren gestaan een somma van rijxdaelders 4887,46,8, daar de gesequestreerde boedels, buiten die van den onderkoopman Von Glan, volgens het schriftelijk gerapporteerde door den doenmaligen fiscaal Rijke in anno passato hadden gerendeert rijxdaalders 13.209,10,- en de ministers, volgens hun gedane opgave bij letteren van den 12e junij, nog hadden betuigt dat Cederwals boedel niet meer had afgeworpen dan rds. 7793,13,7. Soodat, van wat zijde w' den loop deser proceduren ook hebben beschouwt, er alomme schijnen te resideeren vehemente suspiciën van supine negligentie en ontrouw.

Fol. 545r-v.

([fol. 546] Dit kan worden afgeleid uit het feit dat de gecommitteerden, in plaats van binnen ongeveer acht dagen, na sterk aandringen hun rapport pas na negen maanden op 25 mei uitbrachten. Het bestuur had de verschillende opgaven trachten te stellen op rekening van genoemde Cederwal met bedriegerijen als valse verkoop- en boedelrollen, terwijl uit zijn besluit van 10 juni duidelijk is dat het toe te schrijven is aan de sindsdien gedane afbetalingen aan de secretaris van weesmeesters en aan de sekwester. Om deze redenen is besloten de boedel van Von Glan alsnog op te eisen, en de afbetalingen uit Cederwals boedel ten gunste van de kas van de Compagnie aan de secretaris van weesmeesters en de sekwester in rekening te brengen en bij de boeken te laten voortlopen. De papieren betreffende de onterecht naar Batavia gezonden Cederwal zijn in de handen van de advocaat-fiscaal gesteld, wiens bericht in de vergadering van 24 november is binnengekomen. [fol. 547] Om de daarin genoemde redenen en omdat de stukken zeer onvolledig waren, is besloten Cederwal terug te zenden, opdat hem naar de zaak vereist recht wordt gedaan. Tevens is het bestuur bevolen om het geld dat maandelijks bij de sekwester binnenkomt, niet aan de president van de Raad van Justitie in bewaring te geven, maar in de kas van de Compagnie te storten. Het had dit in de vergadering van 18 juli, toen het te laat was, vernomen. De leden van de

colleges en van de weeskamer hebben om rsd 20.000 uit het kapitaal van de onbekende wezen te Batavia gevraagd, om de boedels van Casper en onderkoopman Carel Jacobsz af te betalen. De Weeskamer te Batavia is daarvoor toestemming verleend op voorwaarde dat dit bedrag op de beste perken wordt overgeschreven en de jaarlijkse rente prompt wordt voldaan. Zo is men gebleven bij het bevel van het voorafgaande jaar betreffende achterstallige interesten, die van rsd 6814 met rsd 409 hoger uitvielen. [fol. 548] Ds. Adriaan Pietersz. Steutel is overleden in wiens plaats de, onlangs uit Nederland aangekomen, Wolter Hendrik Tenkinck is aangesteld. De predikanten in de oostelijke gewesten is aanbevolen om zich toe te leggen op het verkondigen van het evangelie in het Maleis. Ter stimulering krijgen ze een extra toelage van f 500,- per jaar en in dit dure en nare gewest een halve last rijst per maand. Ze mogen na drie jaar om overplaatsing vragen, waarmee hopelijk de klachten uit de weg zijn geruimd. Het is aangenaam dat het kapitaal van de diaconie in 12 maanden is gegroeid met f 3544 tot f 157.964, maar onaangenaam dat de achterstallige renten [fol. 549] van rsd 2250 tot rsd 3072 zijn toegenomen. De diakenen moeten tot inning aangespoord worden. Op verzoek van het bestuur zijn de rustgages gecontinueerd en zijn de wissels tot een bedrag van f 81.058 uitbetaald. De nieuwe gouverneur Jacob Pelters zal wel zijn aangekomen.)

En al ten eersten zal getreden sijn in het generale maniement van saken, ter herstelling van sooveel ingeslopen abuysen en andere incongruiteyten, als een partij onbesonne en petulante knapen gedurende den swacken staat van haren gouverneur hadden durven introduceren. En welken laatstgemelde w' vertrouwen dat, na gedaan transport van 't gouvernement, sig wel sorgvuldig sal willen houden aan sijn gedane promesse om voortaan in een diepe rust, sonder sig met eenige saaken te bemoeien, sijn nog overige dagen op sijn landgoed te eyndigen.

Fol. 549r-v.

(Anders zal men hem en de zijnen naar Batavia oproepen, wat men vast besloten is te doen met alle onhandelbare, kwaadaardige of arrogante onderdanen, personeel of burgers. [fol. 550] Gouverneur Jacob Pelters kreeg daartoe ruime bevoegdheden. Tot een beter middel van bestaan voor hem en zijn opvolgers is, verdeeld over drie schepen, rsd 20.000 uit het kapitaal van onbekende personen daarheen gezonden, om door het bestuur op de beste perken te worden uitgezet en de jaarlijkse rente aan de gouverneur uit te betalen om hem tot ijver en oplettendheid aan te sporen. Koopman Johannes Damius is tot hoofd van Pulau Ai bevestigd. Aangezien fiscaal Daniël Lacaze met afgeschreven gage naar Batavia is opgeroepen, werd in zijn plaats de eerste klerk bij de Raad van Justitie te Batavia Jan Daams als zijn opvolger benoemd met bevordering tot koopman. De resident Jan Hendrik Ruijsch is te Oerien gecontinueerd, in de verwachting dat hij zijn schuld aan de Compagnie heeft afgelost. Nadat soldijboekhouder Guitton zijn valselijk ontvangen gage zal hebben terugbetaald en de onder hem berustende boedels aan zijn vervanger heeft overgedragen, zal hij met afgeschreven gage naar Batavia worden opgeroepen. [fol. 551] Met secretaris Lodewijk Aschen zal het laatste ook gebeurenen, omdat hij zich heeft beroemd op zijn bekwaamheden en zijn eerlijk handelen en de leden van de Politieke Raad in ongepaste en bitse termen heeft beschreven, waarmee hij ongewild zijn slechte karakter duidelijk heeft getoond. Hun vervanging en die van de eveneens opgeroepen equipage-opzichter Hinsch wordt aan de gouverneur overgelaten. Hopelijk is het gouvernement nu van een aantal nutteloze heren verlost. Personalia.

Ternate

[fol. 552] Met de Vrouwe Elisabeth Dorothea en de bark de Leervis zijn op 24 september en 1 november uit Ternate 1773$\frac{1}{16}$ realen, of 197$\frac{1}{144}$ mark stofgoud, 127 lb karet, 3000 lb was en 200 bundels lont aangevoerd. De waarde was, met de geschenken meegerekend, f 52.550. In januari was daarheen met de bark Lieftallige gezonden)

12.000 stux silvere, Souratse ropia's
1800 ,, gecartelde ducatons

$1562\frac{1}{2}$ rds aan nieuw payement

1	pak	guinees fijn gebleekt cust
50	„	dito gemeen dito dito
19	„	guinees bruin blaauw cust
4	„	salempoeris fijn gebleekt dito
20	„	dito gemeen gebleekt dito
2	„	dito ruwe cust
21	„	dito bruin blaauw dito
1	„	baftas gemeene swarte dito
8	„	dito bruyn blaauw dito
7	„	parcallen fijn gebleekt dito
1	„	dito bruyn blaauw dito
1	„	moerissen fijn gebleekt dito
3	„	dito gemeen dito dito
3	„	bethilles bruin blaauw dito
2	„	dito gemeen gebleekt dito
1	„	dito roode dito
1	„	zeyldoek fijn gebleekt dito
2	„	hamans gemeen de Hendiaal met goude hoofden Bengaals
2	„	fotassen fijne met hoofden Bengaals
4	„	baftas swarte breede heele Sourats
4	„	dito swarte smalle halve „
6	„	dito roode „
1	„	deekens gecattoeneerde „
2	„	karikams groote roode „
10	„	kannekijns swarte „
1	„	sprijen of palemposen „
4	„	tape kankenia fijne breede „

Al 'twelke, met de ordinaire geschenken, diverse benodigtheden en eenige aanrekeningsposten, monteeren *f* 152.418,2,8.

Fol. 552r-553r.

(Het belangrijkste uit de ontvangen brieven van 30 april, eind juni, 8 juli, 30 en 31 augustus en de opmerkingen erover in de vergaderingen van 30 november, 1 en 22 december gemaakt, zullen vermeld worden. Er zijn zorgen over de koningen van Ternate en Tidore.)

Want niet alleen dat het voorjarig geschil over de grensscheyding van de negorije Foya nog open staat, dewijl den Ternaatsen vorst, van die van Tidor geen satisfactie kunnende bekomen nopens de aldaar door zijne onderdaanen gepleegde hostiliteyten, zig ook nog niet heeft laten vinden tot het door de ministers geproponeerde middel van decisie. Maar daarbij is ook nog gekomen verscheide nieuwe moorden en roverijen door Tidorse aan Ternaatse onderdanen gedaan, waaronder den inval van 1500 Papoes met 28 groote en diverse kleyne vaartuigen in de Xullas de voornaamste en van dat gevolg geweest is dat den koning van Ternaten, bij den brief die hij nevens zijne rijxgrooten in de maand augustus aan ons heeft geschreven, daarover in significante termen doleert en niet onduideleik te kennen geeft zijne inclinatie om, in cas van verder uitstel der gepretendeerde voldoening, den koning van Tidor daartoe met den degen in de vuyst te noodsaken.

Fol. 553v-554r.

(Hoewel de koning van Tidore het straffen van de misdadigers wat meer ter harte neemt, voorspelt dit niet veel goeds. Ofschoon de Tidorese vorst op herhaald aandringen van het bestuur beloofde die van Ternate genoegdoening te geven, voegde hij daaraan toe dat die volkeren zich weinig van hem aantrekken en aanstalten maken hem af te vallen. Als bewijs geldt dat een Chinees vaartuig van Tidore naar Salawati vertrokken om tripang en kulit-lawang in te kopen, onverrichter zake heeft moeten terugkeren, omdat de vorst van

Tidore de onderkoning van dat eiland met teveel aandrang had bevolen de Chinees behulpzaam te zijn. [fol. 555] Uit twijfel over de macht van deze vorst over de rebellen, had de Chinees de Compagnie en de koning van Ternate om hulp gevraagd. Het bestuur verklaarde dat de vorst van Tidore enerzijds zijn leedwezen over de moorden en roverijen betuigde, maar anderzijds zich niet inspant om de schuldigen te vangen en, als deze al worden gepakt, hij hen verbergt. Omdat de koning van Ternate blijft aandringen, is het wenselijk dat een paar misdadigers worden gepakt. De rest valt dan wel te plooien. Wat het bestuur in deze zaak deed is goedgekeurd. Het moet alles doen om beide vorsten te verzoenen. In de brieven zal de vorst van Ternate op het nadeel van wraakzucht worden gewezen en die van Tidore op die van een bestuur dat geen straffen uitdeelt. In vervolg op de brief van eind december 1760 wordt gemeld dat de gouverneur verantwoording heeft afgelegd over de klachten van de koning van Tidore [fol. 556] aangaande het voornemen een besluit in de zaak van Foja uit te stellen en over de eis van vermeerdering van de recognitiegelden. Hij toonde aan dat het eerste ongegrond was en het tweede door de geldzucht van de rijksgroten was veroorzaakt. Deze zijn verantwoordelijk voor deze klacht, temeer daar de vorst, toen hij door de tolk daarover werd gepolst, er niets van scheen te weten. Hoewel de vorst en de rijksgroten geen nader verzoek aan het bestuur hebben gedaan om recognitiegelden van rsd 6600 voor Zijne Majesteit en rsd 750 voor de rijksgroten, lieten zij dit niet na in hun brief aan de Hoge Regering. De afwijzing van het voorafgaande jaar is gehandhaafd. De vorst en rijksgroten van Ternate herhaalden het verzoek van de hoofden van Halmaheira om rsd 2000 voor het uitroeien van de specerijen te mogen ontvangen. Dit is eveneens afgewezen, maar om de groten niet te zeer tegen het hoofd te stoten zullen vier grote spiegels voor deze vorst t.w.v. f 1440,-, waarover zij schreven dat ze kapot in de kist waren aangetroffen, [fol. 557] nu door de Hoge Regering vervangen worden. Hoewel de koning van Batjan aan de daar gestationeerde sergeant had bericht dat hij drie kora-kora's en zeven prauwen met de oude en jonge gugugu naar Ceram had uitgezonden om negen afvallige onderdanen, die door de Papua's gevangen genomen waren, op te halen, hoorde het bestuur dat ze met 2 à 300 Cerammers waren teruggekeerd.)

Hoewel Zijne Hoogheid kort daarop bij zijn schrijvens aan de ministers, voorwendede dat de volkeren van zekere 9 negorijen of dorpen te dier custe door de harde behandelingen, zoo van den sergeant van Saway als den Amboinas gouverneur, zig genoodsaakt hadden gevonden twee differente malen daarover aan Zijne Hoogheid te klagen, met beede om haar van de biterheid der Ambonse regeering te verlossen en van Ceram af te laten halen. Dat egter Zijne Hoogheid daaraan geen geloof had willen slaan tot na verloop van twee maanden, wanneer nog 12 gemeene met een capitain en een iman (hogepriester) vandaar bij hem gekomen waren en hem de bevestiging gebragt hadden van de onlijdelijke behandelingen door die van Amboina. Waarop dan ook aanstonds zijne vaartuigen ter afhaling dier verdrukten gezonden had.

Fol. 557r-558r.

(Omdat wat Zijne Hoogheid aan de sergeant zei strijdig was met zijn schriftelijk bericht, kon het bestuur er geen geloof aan hechten, maar als er al iets van waar is, dan had hij dat direct aan het bestuur moeten melden in plaats van ontevreden onderdanen van de Compagnie in bescherming te nemen. Hoewel het bestuur had getracht hem door speciale gezanten daarvan te overtuigen en te bewegen die Cerammers naar Ternate te zenden, beloofde hij slechts om zich te zijner tijd aan het besluit van de Hoge Regering te onderwerpen. Deze vorst en de rijksgroten hebben hier een uitvoerige brief over geschreven. De voorvader van de vorst van Batjan heeft in het contract van 9 mei 1682 afstand gedaan van aanspraken op de hele noordkust van Ceram ten gunste van de Compagnie en uit, in de periode 1707-1711 tussen Ternate en Batavia gewisselde, brieven blijkt dat de Hoge Regering toen door de vorst daarover ook is lastig gevallen. [fol. 559] In een brief naar Ternate van januari 1711 is de pretentie van het tegendeel van de hand gewezen, wat in een brief van 25 januari 1714 is bevestigd. In de brief aan Zijne Hoogheid is daaraan herinnerd en is hij op het verzoek van

het bestuur ernstig onderhouden om de Cerammers naar hun woonplaats terug te brengen en zich daarmee niet meer te bemoeien. Aangezien het bestuur meent dat die Cerammers zich, als werd bericht, al direct over hun behandeling ontevreden hadden betoond en dat deze vorst veel te bars is om nieuwe onderdanen te winnen, zal dat wel succes hebben. De vacante plaats van gugugu, of rijksbestuurder, van het rijk van Ternate, zoals vermeld in de brief van eind december 1760, is door de vorst vervuld met de hukum Hairoen. Het bestuur acht hem ervaren en heeft goede verwachtingen van hem. Deze benoeming en die van twee nieuwe sengadji's van Makéan en Tahauy zijn goedgekeurd. Over de aanspraak van de vorst van Attingola op rsd 800 is het bericht ontvangen dat [fol. 560] hij aan de oud-gouverneur Abraham Abeleven twee slaven en twee degens met gouden gevesten had gegeven, aan de bij hem geplaatste sergeant enige gouden knopen en aan de beide tolken een slaaf en wat stofgoud. Dat de geschatte waarde van rsd 300 vrij veel verschilt van de pretentie door de vorst van het vorige jaar van rsd 800 aan twee niet bij name genoemde gouverneurs zou zijn gegeven, is als kennisgeving aanvaard. Het bestuur gelooft dat hij zo wil ontkomen aan de levering van acht kwartodienstplichtigen, zoals bij artikel 20 van het contract van 20 mei 1757 gesloten met Abeleven is overeengekomen. Hieruit blijkt hoe gevaarlijk het voor een oppassend bestuurder is om geschenken aan te nemen. Er zijn twee inlandse christen vissers van Busuanga, dat onder Manilla ressorteert, die door storm naar de westkust van Magindanao waren gedreven en door volk van de koning van Ternate waren opgepakt, naar Batavia gezonden. Daar ze geen kwaad hadden gedaan, noch dat van plan waren geweest, zijn ze vrijgelaten. Uit de ondervraging van drie andere inlanders, [fol. 561] die wegens medeplichtigheid aan het Limbunuse verraad naar Batavia zijn gezonden, bleek dat zij de ons tot nu goedgezinde koning van Gorontalo Mono Arfa ervan beschuldigden indirect aan die opstand te hebben deelgenomen. Tegen de betrouwbaarheid van deze beschuldiging is in te brengen dat de beschuldigers juist door die koning wegens medeplichtigheid waren uitgeleverd en dus uit wraak kunnen handelen. Het is evenwel juist dat het bestuur de resident te Gorontalo heeft bevolen om de koning in de gaten te houden. Deze kan wegens de harde maatregelen van het vorige bestuur wraakzuchtig zijn en toentertijd het spoor bijster zijn geweest. Doordat de resident te Gorontalo zo onvoorzichtig was de verkleining van de post te Parigi aan de koningen bekend te maken en deze er tegen protesteerden, is deze nog niet geheel uitgevoerd. [fol. 562] Het bestuur heeft aangevoerd dat voor een ontvangst van 50 à 60 realen goud per jaar, en omdat dit volk voor een andere expeditie nodig is, het toch begrijpelijk was dat er daar niet zoveel bezetting kon worden aangehouden. Het bestuur vernam dat de koningen geen volk naar de goudmijnen hadden gezonden, omdat zij dagelijks tegen de rovers zouden moeten waken. Het is in de brief van eind december 1759 reeds gemachtigd om die post, zoals het voorstelt, geheel op te breken.)

Volgens berigt van den Manados resident hadde zig aldaar in het vaarwater 40 Thedongse roofvaartuigen vertoont, die, zo op Amoerang en Donowanka, als in Banka, aan de stranden 34 's Compagnies onderhorigen, waaronder een te Amoerang bescheyden zoldaat, gerooft en vervoert hadden, neevens 2 hoekums en 2 capitains. Wanneer wij nu daar bijvoegen de aanstoot die Xullabessij, eerst van de Papoes, vermengt met die van Maba, Weda en Patani, en naderhand van de 28 groote en diverse kleyne Papoese vaartuigen, voorwaards gemelt, geleeden heeft, dan vinden wij reden om <u>die toenemende stroperijen zeer te dugten</u>. Wenschelijk ware het dierhalven dat wij door de goedheid Uwer Ed. Hoogagtb. in staat gesteld wierde om, wat beter als tot hiertoe te konnen doen, doorstaan het noodsakelijk werk der bekruissingen. Temeer uit het, bij Ternaatse resolutie van 11 september 1760 g'insereerd, rapport van den gezagvoerder van de barcq Nassau, die door de ministers langs Halmaherra en de verdere aangrensende specerij eylanden uytgezonden was, en bijzonderlijk uit de op zeker eyland, <u>Pisang</u> genaamt, <u>ontwaarde nootenboomen</u> derzelver nuttigheid blijkt.

Fol. 562v-563r.

(Daarom is het betreurenswaardig dat onder schepen en vaartuigen wordt gerappor-

teerd dat de sampan Catharina Cornelia door het breken van haar mast op het rif tussen de zogenaamde Spanjaardsbaai en de Dorre Hoek is gestrand. Het verlies is beperkt, want het tuig en overige uittrusting zijn gered, terwijl maar drie last zout verloren ging. Hopelijk komen de nodige vaderlandse schepen, zodat er genoeg vaartuigen en manschappen gezonden kunnen worden om, conform de brief van eind december 1760, de Palopo voor het overrompelen van Limbunu te straffen. Het gaat erom inbreuken door vreemden op de kostbare specerijhandel te beletten. [fol. 564] Daarvan moesten, ook in de voorafgaande brief, genoeg voorbeelden gegeven worden. In de sedertdien ontvangen geheime brief van 30 augustus wordt gemeld dat het bestuur hetzelfde bericht van de vestiging van de Engelsen op Salawati had ontvangen, als de Hoge Regering van Ambon. Om poolshoogte te nemen is de bark Nassau met de onderkooplieden Johan Sebastiaan van Masson en Gregorij en de Tidoorse majoor c.s. daarheen gezonden. Treffen zij de Engelsen aan en willen deze niet vertrekken, dan zal een protest van het bestuur en van de koning en rijksgroten van Tidore worden overhandigd, zoals gevoegd bij de geheime resolutie te Ternate van 7 augustus. Naar Ternate is heden geschreven dat het resultaat van deze missie moet bepalen of het voorstel van de koning van Tidore om op Salawati een fort tegen de smokkelhandel te bouwen, nuttig is. Als de Engelsen zich daar al hebben gevestigd, dan zal dat slechts tot botsingen leiden. [fol. 565] De missie van de raden extraordinaris Reynier de Klerk en Jan Elias van Mijlendonk, en eerste secretaris Willem Arnold Alting, waartoe bij geheime resolutie van 19 juni was besloten, is uitgevoerd. De besluiten daarop zijn te vinden in de meegezonden geheime resoluties van 22 en 24 december, waaraan het desbetreffende rapport is toegevoegd. Uit de aparte brieven van het bestuur blijkt de aanhoudende goede gezindheid van de koning van Tidore aangaande de uitroeiing van specerijen. Hij zond immers zijn majoor naar Maba om de uitvluchten van de dorpshoofden te beteugelen. Aan zijn aanwezigheid is het toe te schrijven dat in de twee districten van Maba 64.651 specerijbomen, of 48.073 meer dan bij het laatste bezoek in 1746, zijn vernield, waaronder op de nu pas in het gebergte ontdekte plaatsen drie stuks van 10, 7 en 4 voet doorsnee. Hierover is, hoewel de slechte uitvoering van de vorige missie eruit blijkt, tevredenheid geuit. Aan de dorpshoofden zijn de volgende gewone en buitengewone geschenken gegeven)

rds. 433$\frac{3}{8}$ aan contant

14	pees	guinees gemeen gebleekt cust
18	,,	cambayen ruwe cust
16	,,	dongrijs gebleekt cust
3	,,	salempoeris bruyn gebleekt cust
1	,,	guinees bruyn gebleekt cust
18	,,	deekens gecattoeneerde en
10	,,	manshemden

item nog de aan de commissianten toegelegde huurloon van 8 bagagiedragers, ter montant van rds. 337.

Fol. 566r.

(De majoor van Tidore is bij zijn terugkeer voor zijn waakzaamheid beloond met 1 stuk cassa fijn met gouden hoofden, 2 stuks sollogesjes fijn, 3 stuks guinees gemeen gebleekt en 2 stuks salempuris bruin blauw kust. Dit moet hem aansporen om de belangen van de Compagnie, waarvoor hij in de geheime resolutie te Ternate van 19 augustus al zeer geprezen wordt, verder te blijven behartigen. Om dezelfde reden is goedgekeurd dat het bestuur, onder gebruikmaking van de toestemming in de geheime brief van 2 februari 1757, de koning van Waygama, op verzoek van de koning van Tidore, voor uitroeiing op Pulau Pisang rsd 150 hebben gegeven. [fol. 567] Desnoods mogen er om dat eiland, waarvan de toestand onder de patrouillering is beschreven, geheel van specerijbomen te zuiveren, meer kosten gemaakt worden. Op Batjan en Obi zijn 37.680 specerijbomen uitgeroeid. Het daarvoor betaalde huurloon aan 16 werklieden à 6 stuivers per dag gedurende 7$\frac{1}{2}$ maand, 12 stuivers per dag aan de uitvoerder voor twee bagagedragers en rsd 10 voor uitgedeelde tabak

zijn goedgekeurd. Het bestuur had meer moeite om twee nieuw ontdekte specerij-eilanden, Madioli met omliggende eilandjes en Batu Ampat, 2 mijl recht tegenover Batjan gelegen, die de vorst van dat eiland verborgen had gehouden, te zuiveren. De sergeant daar zou de vorst daartoe slechts met een extra geschenk kunnen overhalen. Speciale gezanten wisten hem tenslotte onder dreiging van inhouding van de gewone recognitiegelden tot uitroeiing te dwingen. De vorst zou eerst geweigerd hebben, omdat de sergeant hem zo krachtig had aangesproken. [fol. 568] Dit lijkt eerder een uitvlucht, want de vorst vroeg in zijn brief aan de Hoge Regering of de sergeant met zijn vendel beloond mocht worden. Desondanks werd de gouverneur opgedragen deze onderofficier te berispen. Op genoemde eilanden zijn 131 specerijbomen vernield; de rsd 20 voor 16 werklieden en de kosten van twee bagagedragers voor de uitvoerder zijn goedgekeurd. Er is bevolen deze uitroeiing jaarlijks te herhalen. De vijf van Madioli ontvangen muskaat noten zijn in de vergadering van 21 december gekeurd. Ze waren goed besloten in de houten bast, maar wat aangevreten, daar ze niet gekalkt waren, en wat kleiner en langwerpiger dan de magere Bandase noten. Het bestuur heeft te Ternate van een prauw uit Magindanao, die tot het gevolg van de in de brief van verleden jaar genoemde Radja Dieta behoorde, 21$\frac{4}{5}$ pikol, of 2725 lb, was tegen de prijs van verleden jaar van 20 rsd het pikol gekocht. Voor het gevraagde verslag over de toestand van de Spanjaarden en verbouw van wilde kaneel op genoemd eiland, waarvan in de brief van eind december 1760 werd gerept, wacht het bestuur de terugkomst van de Magindanaoërs af. Ze zullen dan heimelijk worden uitgehoord en er wordt geprobeerd dat een inwoner van Ternate met een pas daarheen of naar Solak gaat [fol. 569] en één à twee inlanders met een behoorlijke instructie meeneemt om de situatie te verkennen. Van de belangrijkste koningen meldde alleen die van Tidore dat er van één à tweeduizend peperstaken in zijn rijk slechts één à twee waren opgegroeid. De grond en het klimaat op de Molukken zijn dus ongeschikt voor de verbouw van peper, hoezeer de vorsten en de boeren ook tot deze cultuur zijn aangespoord. De verwerving van goud is hierboven vermeld en het bestuur is bevolen aan dit voor de handel naar het westen zo belangrijke artikel bijzondere aandacht te schenken. Volgens een bericht uit Gorontalo [fol. 570] belemmeren de in de Molukken zwervende rovers de vaart naar de goudmijnen en verhinderen de groei in de verwerving. De onregelmatigheden in de handel zijn veroordeeld, maar ze zijn niet zo aanzienlijk dat ze vermeld hoeven te worden. Voor de waren verkocht op Ternate, Gorontalo en Menado is in 1759/60 bij een inkoopsprijs van f 92.479 een bedrag van f 53.186, of 57$\frac{1}{2}$ %, ontvangen, waaronder de textiel bij een inkoopsprijs van f 32.725 een bedrag van f 17.274, of bijna 53 %, opleverde. Bij de openbare verkopingen van midden november 1760 en 20 maart 1761 is op textiel etc. bij een inkoopsprijs van f 9299 een winst van f 4307, of 46$\frac{1}{3}$ %, gemaakt en op 18 vaten bier f 586, of 147 %. Dit is aangenamer dan dat, onder enige gewilde, diverse ongewilde textiel van Menado en Gorontalo moest worden teruggezonden en op Ternate verkocht. Dit is aanvaard, omdat op een inkoopsprijs van f 4408 [fol. 571] volgens resolutie van 7 augustus 1761 nog f 1893, of 43 %, winst was gemaakt.)

De generale lasten en ongelden bedragen in het boekjaar 1759/60	*f* 175.061, 16, 8	
Daarentegen de winsten en inkomsten	*f* 78.237, -, 4	
Dus de lasten de winsten surpasseeren tot		*f* 96.824, 16, 4
De lasten in het voorige boekjaar 1758/59 beliepen	*f* 175.138, 17, 8	
En de winsten en voordeelen	*f* 87.260, 11, 4	
Dus meerder lasten dan winsten		*f* 87.878, 6, 4
Weshalven blijkt dat dit boekjaar 1759/60 in vergelijking van het vorige met een veragtering geslooten is van		*f* 8.946, 10, -

Fol. 571r.

(Er is ongenoegen over geuit dat in 1759/60 de uitgaven f 30.561 meer bedroegen dan in de memorie van bezuiniging voorgeschreven en de inkomsten slechts f 3774 meer. De gouverneur is bericht dat hij de resultaten moet verbeteren. De verpachting van de domeinen bracht vergeleken met het voorafgaande jaar rsd 5558 op, of rsd 48 meer, en de herenrechten rsd 446, of rsd 133 meer, maar de inkomsten van het gezegeld papier maar rsd 494, of rsd 43 minder. [fol. 572] Ter gelegenheid van het plaatsen van geschut op de voltooide punten van het nieuwe fort te Gorontalo gaf resident Jan Wttewall de koningen een geschenk van f 479. Omdat deze vorstjes een geschenk zeer op prijs stellen, is het en dat aan de koning van Tidore met tegenzin goedgekeurd. Het eerste, bestaande uit 2 stuks guinees gemeen gebleekt, 4 dongries gebleekt en 3 salempuris in soort, diende ter vergoeding van een mannelijke slaaf; het tweede, bestaande uit 2 stuks guinees gemeen gebleekt, 8 Patnase sitsen, 8 fijne parcallen, 2 fijne sollogesjes en 2 fijne muris, was bij de geboorte van een prins onvermijdelijk. Wat betreft de belastingen is tot grote ergernis geconstateerd dat de oud-resident te Gorontalo Thomas Thornton ervan beschuldigd wordt de garnizoenen te Parigi en Limbunu aan gage en rantsoenen rsd 1093 tekort te hebben gedaan, rsd 86 in rekening bracht voor 4 overleden militairen en rsd 50 die de kapitein-laut Parada aan de Compagnie schuldig was, heeft opgestreken. [fol. 573] Dit is te erg om dit geld slechts van Thorntons borgstelling af te houden. Hij is in oktober van deze drie zaken beschuldigd, zodat hij zich kan verdedigen. Met genoegen is gezien dat 5 kanonnen, 121 stuks ronde en lange ammunitie en 2 ankers door oplettendheid van equipagemeester Dirk Vrijmoed zijn gered na het ongeval te Makéan, beschreven in de voorafgaande brief. De afschrijving van de rest bij besluit van 13 februari 1761 begroot op f 770, wat echter onder aftrek van de door de posthouder niet uitbetaalde kostgelden maar f 493 bedraagt, is goedgekeurd. In de vorige decemberbrief is gemeld dat van de residenten te Menado en Bwool verantwoording was gevraagd over de geringe bestelling van textiel. [fol. 574] Het bestuur voerde aan dat het de bestelling had gedaan conform het rapport van gouverneur-generaal Jacob Mossel over de Indiase textielhandel, vastgesteld bij resolutie van 4 december 1759. Er is geantwoord dat die vaststelling maar ruwweg op de gis is gedaan. Hoewel de residenten nog niet hebben opgegeven wat zij ieder afzonderlijk kunnen afzetten, is het bestuur opgedragen voortaan zelf de bestelling op te maken. Hopelijk wordt dit goedgekeurd, evenals de vermeerdering voor Menado van 100 lb tot 150 lb buskruit per jaar, van 6 naar 12 kannen arak per maand en het in rekening brengen van f 10,- voor 100 strozakken, ofwel f 4,-- meer als eerder, mits er voor een last rijst niet meer dan 8 gebruikt worden. Van de overige huishoudelijke zaken [fol. 575] is slechts van belang dat de commissie ter controle van de inlandse soldijboeken over 1751/52 tot 1757/58 blijkens de resolutie van 29 december 1760 tot een voordelig verschil van f 5644 is gekomen, maar de rollen en akten van de inlandse leermeesters te Menado moeten nog binnenkomen. Vierduizend rijksdaalders die à depositie bij de Weeskamer zijn opgenomen, zijn door het bestuur afgelost, terwijl dat college rsd 5869 uit de rekening van de onbekende erfgenamen naar de Compagnie heeft overgeboekt, waarover geen rente schuldig is. Er moet wel rente betaald worden over rsd 9500 opgenomen bij de diaconie. Het verkwistend en frauduleuze gedrag van dispensier en soldijboekhouder Zacharias l' Honoré, [fol. 576] die aan voorraden rsd 865 tekort kwam, is onaangenaam. Zijn ontslag uit beide ambten en verwijdering uit de Politieke Raad is goedgekeurd en hij mag met afgeschreven gage naar Batavia gezonden worden, mits dat hij de Compagnie schadeloos stelt. In zijn plaats is onderkoopman Jan Jonkers benoemd. Hendrik Munnik is bevorderd van vaandrig tot luitenant. De sergeant Jan Jurgen Frij en de adjudant Abraham Rijchel tot vaandrigs. Op verzoek van de vorst van Batjan is de daar gelegerde sergeant Christiaan Manus tot vaandrig bevorderd. Er zijn nu zes vaandrigs, maar het getal van drie in de memorie van bezuiniging vastgesteld, is te weinig, omdat als er één is uitgezonden voor uitroeiing van struiken, de twee achterblijvende elkaar op de wacht moeten aflossen. [fol. 577] Bij ziekte van één van hen heeft de andere het wel heel zwaar. Daarom mag het aantal vaandrigs op vier gebracht worden en moeten bij gelegenheid de supernumeraire aanstellingen afgeschaft

worden. De Vrouwe Elisabeth Dorothea zal de in de brief van 30 augustus bestelde koopwaren en benodigdheden overbrengen. Verder wordt verwezen naar deze brief, naar de gewone en geheime brieven uit Ternate en naar de beantwoording daarvan.

MAKASSAR

[fol. 578] De Waakzaamheid, Rozenburg en particuliere vaartuigen brachten uit Makassar brieven van 15, 24 en 30 mei, 4, 5, 14 en ...[3] *juni, 4 augustus, 9 september, 2 en 18 oktober 1761, zowel als de aparte brieven van gouverneur Cornelis Sinkelaar van 24 mei en 18 oktober. Er is daarover op 3 en 4 december 1761 vergaderd. Voor de besluiten over de inlandse zaken wordt verwezen naar het uitgaande geheime Indische briefboek. Hopelijk heeft de Hoop, die op 11 december 1761 over Makassar naar Banda vertrok, meer geluk dan wat onder Banda over de Jager werd gemeld en kan dit schip te Makassar 250 last rijst en 3000 bossen nely voor Banda meenemen. Er zijn ook twaalf volwassen kalveren meegegeven, zoals op 9 november is besloten wegens het gebrek aan rundvee, voor ieder schip dat via Java of Makassar naar Banda vertrekt. Met de Hoop is een lading t.w.v. f 118.146 naar Makassar gezonden, [fol. 579] bestaande uit contanten, Coromandelse en Bengaalse textiel, en diverse huishoudelijke benodigdheden. Met de particuliere sloep Johanna Elisabeth is f 12.000 aan nieuw Nederlands payement verzonden, terwijl de rest van de bestelling met de Kasteel van Tilburg zal gezonden worden, die via Java zal terugkeren met een lading rijst. Behalve enige teruggestuurde goederen en daar voor de vastgestelde prijs onverkoopbare textiel, werd uit Makassar 12 last kadjang, 822.000 lb sapanhout Bima's en 335 slaven ontvangen, met wat Batavia in rekening werd gebracht voor een bedrag van f 69.111. Omdat maar 335 van de 400 bestelde slaven werden geleverd, zijn er voor 1762 nog eens 300 besteld en is het toegestaan dat de resident te Bima deze daar koopt, op de voorwaarden waarop de Compagnie ze te Makassar van de burgers betrekt. Het is goedgekeurd dat het bestuur aan textiel f 45.273 heeft verkocht met een winst van f 23.947, ofwel ruim 52¾ %, en dat van de fijne textiel [fol. 580] slechts de losse stukken uit geopende pakken onder de vastgestelde prijs zijn verkocht en de rest met de Waakzaamheid naar Batavia is teruggezonden. De Bengaalse textiel, die volgens de brief van eind december 1760 tegen inkoopsprijs afgezet mocht worden, is bij een inkoop tegen f 9223 met een winst van f 231, ofwel 2½ %, verkocht. Uit de brieven van 24 mei en 18 oktober blijkt dat diverse gevlekte, gescheurde en niet te verkopen textiel toch nog met voordeel is afgezet. Er is echter opdracht gegeven bij het rendement en het pakbriefje van pakken die in goede staat waren, maar waarin zulke exemplaren voorkomen, ook een beëdigde verklaring van degene die dat pak opende, te voegen, zodat de schade op de verantwoordelijke inpakkers verhaald kan worden. Het verlies op 33 last zout die met de sloepen de Verloren Zoon [fol. 581] en Sukkelaar uit Rembang zijn aangevoerd, t.w.v. f 287 is afgeschreven, maar mag niet aan Java in rekening gebracht worden, omdat deze schepen naar Makassar waren gezonden er daar ook arriveerden. Aangezien er nog ruim 2.000.000 lb sapanhout in voorraad is, wordt het verzoek om voor vervoer van zulk hout twee schepen te zenden, afgewezen. In 1762 en 1763 is één scheepslading voldoende en in 1762 kan daarvoor de Leiden gebruikt worden, die van Banda via Bima of Sumbawa zal terugkeren. De bossen met sapanhout blijven dan in rust, zodat ze later een dikkere en betere kwaliteit leveren.)*

Met het sluiten der negotieboeken van anno 1760/1 hebben

de generale lasten van het gouvernement bedragen	*f*	182.201,	3,	8
en de winsten	*f*	98.134,	18,	8
sodat den staat van hetzelve is veragtert	*f*	84.066,	5,	-

ofte in vergelijking van de memorie van menagie *f* 9.066,5,-, also die voor de lasten stellende *f* 175.000,-,- en voor de winsten *f* 100.000,-,-, de eerstgemelde *f* 7.201,3,8 meerder

3 De datum is niet ingevuld.

en de laastgemelde *f* 1.865,1,8 minder zijn geweest.

Fol. 581v-582r.

(Er is aanbevolen de inkomsten, die f15.158 lager waren dan het voorafgaande jaar, te vermeerderen en de uitgaven, die vergeleken met 1759/60 f 22.568 hoger waren, te verminderen tot wat voorgeschreven is. Over de uitstaande gelden, het debet van f 55.956 en de hopeloze schulden van f 11.262 is informatie gevraagd. Omdat uit de maandelijkse rapporten over de kleine kas vanaf 1 september 1760 tot eind augustus 1761 niet blijkt dat deze was nageteld, moeten de rapporten onder ede bevestigd worden. Nu wordt daarin slechts vermeld wat volgens de kassier in de kas aanwezig is. Als de gecommitteerden niet kunnen verklaren dat zij de kas hebben nageteld, verbeuren zij een boete van twee maanden gage ten gunste van de armen. [fol. 583] Het bestuur schijnt oud payement en duiten tegen weinig dukatons op te kopen om er zich elders van te ontdoen met de opzet om nieuw payement tegen groot geld of duiten aan particulieren te verkopen met 5 tot 10 % winst. Er mogen niet meer oud payement en duiten ontvangen worden, dan wederom zonder nadeel kunnen worden uitgegeven, omdat het geld van de Compagnie niet mag gaan rondzwerven. De gouverneur van Bonthain en Tompoballang en voor de overige districten resident Godfried Carel Meurs hebben de vertiening in de Zuiderprovincies verricht. Dit jaar heeft zij 263 last en 70 gantang rijst en 8755 bossen nely opgebracht, wat 37 last, van 3066$\frac{2}{3}$ lb, en 332 gantang rijst minder is, maar 1771 bossen nely meer dan het voorafgaande jaar. De vertiening in de Noorderprovincies bracht 191 last en 1376$\frac{1}{6}$ lb rijst en 12.781 bossen nely op, wat 35 last en 1690 lb rijst en 1408 bossen nely minder is dan het voorafgaande jaar. [fol. 584] Door de droogte in mei en juni is het grootste gedeelte van het gewas op het veld door de zon verbrand. Bij de verpachting van de domeinen op 24 december 1760 zijn de in- en uitvoerrechten opgehouden bij rsd 1000 per maand en, daar er geen liefhebbers waren, twee dagen later daarvoor gegund, wat rsd 1900 minder is dan in het voorafgaande jaar. De pacht van de sterke drank bracht rsd 1200 per jaar op, wat rsd 90 minder is, die van het hoofdgeld van de Chinezen rsd 1020, wat 96 meer is, de speeltafels rsd 878, wat rsd 28 minder is, de bazar- en neringkraampjes rsd 230, wat rsd 8 meer is, en het slachten van vee rsd 175 per jaar, of rsd 21 minder dan het voorafgaande jaar. De pachters van de tol voerden met betrekking tot de in- en uitvoerrechten het volgende aan voor de lage opbrengst, waaronder het derde, vierde en vijfde punt opmerkelijk zijn.)

Het eerste dat veele met negotie geladene vaartuigen van Macassar vertrekken na Toratea, Neratte, Saleyer en Boegies, en dat die, om bevrijd te zijn van de thol, een pas nemen na Bonthain, alwaar ze dan van den resident een pas neemen om verder na evengemelde plaatszen te gaan en dus ongestraft de pagt fraudeeren.

Het tweede dat de inwoonders van het eiland Sabouton op Macassar een pas neemen voor een ledig vaartuig na de Boegis en, die verkregen hebbende, hare lading ten gemelde eylande inneemen tot prejuditie en merkelijke schade der pagters, en

Het derde dat er sommige vaartuigen clandestin na Passir en Cayelie varen, nemende een pas na Mandhar, almede om bevrijd te blijven van het betalen der thollen. Weshalven wij hebben goedgekeurt de middelen van voorziening die de ministers ter harer sessie van den 5e januarij deses jaars daartegens hebben tewerkgestelt, met niet alleen de residenten der buitenposten te interdiceeren het geeven van passen aan sodanige vaartuigen, als van Macassar derwaards vertrekken en aan deselve eenlijk te permitteeren om in dorso van gezegde passen bekent te stellen, wanneer sodanige vaartuigen aldaar zijn aangeland, en weder na Macassar cours neemen. Maar ook met den sabandhaar te gelasten om alle degeene die aan 't casteel Rotterdam passen neemen, daarvan kennis te geven en wijders die van Sabouton aan te zeggen dat ze, een pas neemende om na de Boegis dan wel ergens anders te navigeeren, na het verkrijgen derzelve direct na Macassar moeten onder zeyl gaan, sonder het eyland Sabouton vooraf aan te doen, op pæne van confiscatie harer inhebbende marchandises en verbeurte der boete daarop gestelt. Met dese ampliatie nogtans dat de confisctatie van vaartuig en lading mede sal moeten plaats-

vinden omtrent degeene die invoegen voorsz. op een clandestine wijs na Passir en Cayelie komen te vaaren, om dus diergelijke bedriegerijen te beter te weiren, niet twijffelende of, een iegelijk daarvan bij een biljet geadverteert zijnde, sullen de inkomende en uitgaande regten wel weder toenemen.

De 20e penning, ofte 's heeren geregtigheid, van den verkoop der vaste goederen en vaartuigen heeft dit jaar afgeworpen een montant van rds. 774,33½, ofte rds. 283,44½ meerder als het vorige jaar.

De timmeragiën en reparatiën aangaande hebben wij als welgedaan geconsidereert dat tot goedmaking der kosten van de reparatie en vernieuwing van seven hecken in de negorij Vlaardingen de gemeente is opgelegt van hare erven te betalen 4¼ rds. ten hondert, in stede van een half percent, en ook daartoe afgegeven zijn de nodige houtwerken tegens een in plaats van twee capitaal advans.

Fol. 584v-586v.

(De afschrijving van f 680 voor de afgebrande residentswoning te Maros is goedgekeurd. Omdat er nogal vaak brandschade is, doordat de residentswoningen van bamboe en klapperblad zijn opgetrokken, [fol. 587] werd toestemming gegeven ze van steen te maken, mits de inlanders de kalk en stenen vrijwillig willen leveren. De Compagnie mag het ijzer leveren, maar wel zuinig. Overtollig werk moet door de verantwoordelijken vergoed worden. De borgstelling voor de overleden hoofdadministrateur Gabriël de Lopes voor rsd 5000 is slechts op een termijn van twee jaar gesteld, terwijl deze termijn bij besluit van 28 september 1758 op vier jaar werd bepaald. Er is bevolen zich in het vervolg hieraan te houden en het toe te passen tot een bedrag van rsd 5000,- dat de executeurs naderhand als borg stelden, alsmede op rsd 10.000,- die de gerepatrieerde gouverneur Roelof Blok en de rsd 1000,-, die dispensier Christoph Reijnhard Wehr als borg in de kas hebben gestort. [fol. 588] Over dergelijke gelden mag, conform het besluit van 15 januari 1754, maximaal ⅜ % per maand depositorente betaald worden. Om misleiding, zoals die met de steenkool plaats had, te vermijden, is er een preciese opgave gevraagd en monsters van de zwavel, salpeter, djati en ander bruikbaar hout dat beschikbaar is om kolen tot buskruit te branden. Volgens resident Johannes Tinne in een brief van 10 maart 1761 zou dit alles op Bima aanwezig zijn. Zwavelaarde moet uitgezonderd worden, want wat daarvan met de Waakzaamheid werd ontvangen, is van zo'n slechte kwaliteit dat 24 juli is besloten zending ervan naar Batavia te verbieden en de verwerving te staken, mits de onkosten worden bepaald om de prijs per 125 lb vast te stellen. Aangezien, volgens de aparte brief van de gouverneur van 18 oktober 1761, de indigoverbouw niet aan de verwachtingen voldoet, is bevolen deze wegens de hoge kosten geheel te staken, hoewel de eerste snee van 5 lb redelijk goed was. [fol. 589] Verzocht wordt om ziekenbezoeker Dirk Termeulen, die wegens aanstootgevend en voor de gemeente zeer ergerlijk gedrag volgens besluit van 3 december met afgeschreven gage van Makassar naar Nederland wordt gezonden, niet weer te laten uitkomen. Kapitein-militair David Bacheracht is naar Batavia gezonden om in het garnizoen daar dienst te doen, en in zijn plaats is kapitein Jean Baptist de la Houte Maison naar Makassar gezonden als hoofd van de militie. Personalia. [fol. 590]

Bandjarmasin

Het lopende jaar is van Bandjarmasin 619.002 lb zwarte en 1158 lb witte peper aangevoerd, waarbij 119.500 lb zwarte peper van de nieuwe oogst is meegerekend. De oogst van het voorbije jaar 1760/61 heeft, volgens de resident in zijn brief van 30 oktober 1761, 8072$\frac{86}{125}$ pikol, ofwel 1.009.056 lb, bedragen. Dit is 1124$\frac{55}{125}$ pikol meer dan in 1759/60. Daarvan is 5952$\frac{86}{125}$ pikol, ofwel 744.086 lb, aan de Compagnie geleverd en de overige 2120 pikol aan de Chinese jonk. Verder is ingekocht en naar Batavia gezonden 593½ karaat aan ruwe diamanten en 579¾ realen stofgoud. Het totaal verzondene, inclusief enige teruggestuurde goederen, bedraagt f 159.433, terwijl naar Bandjarmasin aan contanten 45.000 ronde realen, 10.600 nieuwe gekartelde dukatons en 6093¾ rsd aan nieuw payement zijn verstuurd met enige

benodigdheden etc. voor het kantoor t.w.v. f 218.226. Hoewel het plezierig is dat de peperverwerving vergeleken met het voorafgaande jaar is vermeerderd, is ze te gering om winstgevend te zijn. [fol. 591] Daarbij moest daarvan nog 2000 pikol aan de jonk worden afgestaan. Hoewel de residenten volgens de brief van 30 oktober in hun rapporten een schrale oogst voorspellen, verwacht men derhalve toch een rijke oogst. De levering van 2120 pikol peper aan de Chinese jonk, die de resident met de sultan op zijn buitensporige eis overeenkwam, is goedgekeurd, maar er is wel aanbevolen om het voortaan zonder geweld tot 2000 pikol beperkt te houden. Op het ogenblik past bruut optreden niet.)

En zulx temeer, omdat, volgens de aparte missive van den resident De Lile van den 11e mey passato, de sulthan in een particuliere audiëntie voorgeslagen hadde dat, ofschoon bij 't 7e articul van 't contract van 't jaar 1747 een quantiteit van 4000 picols 's jaars aan de jonk wierd belooft, hij egter voor dit jaar een mindere quantiteit soude eysschen. Hebbende de sulthan op de verwondering van den resident, wijl bij het contract onder den resident berustende geen quantiteyt bepaald stond, uit het contract onder hem berustende aangetoond dat op 't eynde van het 7e articul in 't Maleyts de Compagnie 4000 picols in 't jaar aan de jonk afstond, alhoewel in het Hollands daartegenoverstaande, daarvan niets gerept wierd.

Fol. 591v-592r.

(Dit is vreemd, want ook in het contract in het Nederlands dat in Batavia is, staat geen hoeveelheid vermeld. Daar dit wegens het allang overlijden van degene die dit zou weten, moeilijk valt uit te zoeken, moet, als de vorst op 4000 pikol staat, een vermindering als inschikkelijkheid van hem beschouwd worden en moet deze met een vriendelijk en meegaand gedrag daartoe gestimuleerd worden. De resident moet een kopie van het contract in het Maleis naar Batavia zenden. Volgens zijn aparte brief van 23 juli 1761 weigerde de resident de sultan toe te staan om 200 pikol peper naar China te verzenden zonder betaling van de Compagnies tol van 2 Spaanse realen per pikol. [fol. 593] Deze is toen door de schipper van de jonk betaald. Aangezien de sultan er zeker aanstoot aan had genomen als hij tol had moeten betalen, is dit goedgekeurd met de aanbeveling de tol dan van de koper of ontvanger te eisen. Aangezien de sultan klaagde dat hem in het contract met opperkoopman Steven Marcus van der Heyden een jaarlijkse uitvoer van 200 pikol peper was beloofd en het veel aanstoot geeft dat hij in zijn eigen land tol moet betalen, is het goedgevonden dat de sultan over 50 of 100 pikol, of iets meer, die hij als geschenk naar China wil zenden, geen tol betaald. De sultan is schriftelijk voorgehouden dat die 200 pikol niet in het contract zijn gevonden en dat de Hoge Regering er niets van weet. Er is bevolen van de peper voor de jonk niet meer dan 2 Spaanse realen per pikol tol te vragen, omdat de sultan hevig klaagde dat de resident daarboven nog een dukaton had geëist. Dit was eerst goedgekeurd, omdat de resident in zijn brief van 23 juli 1761 aanvoerde dat er bij het leegmaken van de pakhuizen zo'n buitengewoon verlies [fol. 594] op de peper was voorgekomen dat de schipper van de jonk daaraan, alsmede in de onkosten aan de peperwegers, hoorde bij te dragen. Dat is op zichzelf wel juist, maar de inlander vindt het ergerlijk omdat het een nieuwigheid is die in het contract niet werd bedongen. De vorsten weigeren de resident de overeengekomen 2 % overwicht te geven. Deze is geschreven dat hij dit overwicht niet kan eisen, omdat het niet in het contract staat vermeld. Op zijn herhaald verzoek om meer procenten afschrijving op de peper te krijgen, is geantwoord dat hij genoegen zal moeten nemen met met de 5 % provisie van de Compagnie en de $1\frac{1}{2}$ % verlies bij het leegmaken van de pakhuizen. Men is niet bereid om meer dan deze $6\frac{1}{2}$ % aan de Compagnie in rekening te brengen. Daarom is het verzoek om 223 pikol te mogen afschrijven wegens indroging en verlies, wat wel 3 % op de gehele inkoop is, afgewezen in zoverre deze de toegestane $1\frac{1}{2}$ % overschrijdt. [fol. 595] In de verwachting dat ze van de gevraagde soort en voor de bepaalde prijs waren, is tevredenheid geuit over de inkoop van $593\frac{1}{2}$ karaat aan ruwe diamanten. De residenten is geschreven zich aan deze eisen, die hun nogmaals in kopie zijn toegezonden, te houden. Dat is voor hun risico. Op het bericht van de residenten dat deze handel en de verwerving van goud zou

verminderen door een pacht van 5 % die de sultan daarop had gelegd, is geantwoord dat de sultan als soeverein vorst wetten kan uitvaardigen en dat de Compagnie zich daarmee met voorzichtigheid en vereiste discretie niet verder dient te bemoeien dan haar belang eist. De sultan is hierover wel onderhouden en erop gewezen dat deze pacht de handel teniet zal doen, of aan het kwijnen brengt.)

Voorts is ons niet onaangenaam geweest de ontfangst vandaar van 579¾ realen stofgoud. Dog wijl wij hetzelve na gedane smelting en essayeering alhier bevonden hebben maar in te houden het gehalte van 20 en van 20½ caraat, waardoor hetzelve, aangerekent zijnde tegen 11½ Spaans de reaal, het marcq fijn op *f* 420,5,- doet lopen, so hebben wij, uit hoofde die prijs niet alleen verre boven de daarop bepaalde prijs klimt, maar ook dat bij versending van dit goud na de buitencomptoiren tegen *f* 400 het marcq fijn, daarop een verlies soude vallen van *f* 20,5,- per marcq fijn, goedgevonden het goud voor dese keer te accepteeren tegen *f* 400 het marcq fijn, en den resident gelast, hetgeen daar boven is aangerekent, aan de Compagnie te vergoeden, en voortaan sorg te dragen om hetselve niet hoger in te koopen en in rekening te brengen, dan tegens 11½ Spaans de reaal, mits het goud alsdan 21 caraat komt te essayeren wanneer het marcq fijn nog geen *f* 390,- kost.

Onder het voormelde goud mede geweest zijnde 48 realen, soo genaamt doussons goud[4], de reaal tegen 10 Spaans aangerekent en met 2½ percento provisie beswaard, is hetzelve alhier bevonden maar te essayeeren 13 caraat en 7 greyn, waardoor het marcq fijn wel op *f* 535,8,8 te staan komt. 'Twelk wij voor dese keer voor de Compagnie tegen de aangerekende prijs hebben geaccepteerd, omdat hetzelve ter preuve door den resident is ingekogt en overgesonden, met ordre egter om daarvoor bij verderen inkoop niet meer te besteden dan 7½ Spaanse reaal, 'tgeen uitkomt met de voorsz. 11½ Spaans voor 't goud van 21 caraat. Hebbende aan den resident teffens bij die gelegentheid overgesonden een alhier opgemaakt prijscourant van 't goud in haare verschillende gehaltens, om sig daarna bij den inkoop te konnen reguleren en naauwkeurig te weten, welke prijs volgens de bepaling besteed mag werden.

Fol. 595v-597r.

(Er zijn orders gevraagd betreffende de vaart van de bewoners van Bandjarmasin, maar intussen zijn twee passen voor Bali verleend, terwijl in de brief van 15 oktober 1760 was bevolen om zich bij passen voor Bali, Sumbawa en andere verboden plaatsen strikt aan het contract en de nadere bevelen in de brieven van 21 juni 1757 en 20 april 1758 te houden. Ter geruststelling is verklaard dat, als de vorsten om passen blijven vragen, ze naar Batavia moeten worden verwezen. De residenten rapporteerden dat een vaartuig van Buton en verscheidene uit Biliton, Trengganu en andere eilanden de rivier de Tatas zonder pas in- en uitgevaren waren. Als het mogelijk is, moeten de uitvarende schepen conform het contract gecontroleerd worden en de binnenkomende slechts bij verdenking [fol. 598] en op een gematigde manier. Als de vorsten om hulp tegen zeerovers of vijanden vragen, moet hun die volgens het contract geleverd worden, als Bandjarmasin door een of andere vijand wordt aangevallen. Een post van f 45 die in 1759 aan onkosten voor Batavia was opgevoerd en de sultan in rekening was gebracht, mag wegens de geringe grootte afgeschreven worden en eveneens een post van f 41 voor vier donderbussen in 1756 gezonden, maar waarvan de sultan zei ze nimmer ontvangen te hebben, aangezien degene die informatie zou kunnen geven ontbreekt. Omdat er genoeg sloepen voorhanden waren, is de aankoop van een pantjalang voor 253 Spaanse realen afgekeurd, maar het huurloon van 56 Spaanse realen voor de daarop geplaatste inlandse matrozen is goedgekeurd. [fol. 599] De kosten van 156 Spaanse realen, of f 509, voor een pantjalang die was uitgestuurd om een sloep van de Compagnie te helpen en naar Makassar was afgedreven, zijn aanvaard. Hoewel het voor een klein vaartuig

4 Dousson zou dusun, dorp, platteland kunnen betekenen; wellicht is bedoeld goud uit een dorp, dus geproduceerd door de bevolking, of bevolkingsgoud.

wat veel is, is f 394 voor het kalfaten en smeren van de tandjungpura de Zachtmoedigheid geaccepteerd, maar wel is bevolen niet tweemaal, maar eenmaal per jaar te kalfaten en smeren. De reparatiekosten van de lekgeslagen sloep de Haak van f 661 en voor verstrekkingen aan de schepen de Huis te Manpad van f 318, aan de sloep de Nagapatnam van f 192 en de Schildpad van f 248 zijn goedgekeurd. Van verstrekkingen aan de sloep de Roos van f 1058 en aan de Nachtegaal van f 1621 moet, omdat ze te hoog zijn, f 145 aan de Compagnie vergoed worden, plus $\frac{1}{6}$*, of f 24,6,-, als premie voor de visitateur-generaal. Drie dreggen, die in 1752 met particuliere schepen [fol. 600] die met peper naar Batavia vertrokken, zijn meegegeven, zijn de gemachtigden van de gerepatrieerde resident Bernard te Lintelo in rekening gebracht. Een eveneens in 1752 gestolen metalen kamer komt voor rekening van de vroegere resident Nicolaas Ringholm. Men had slechts kosten voor timmerwerk en reparatie verwacht voor de verbetering van de loge en gebouwen te Bandjarmasin, waarin echter enige verandering is aangebracht. Goedgekeurd zijn een afscheiding in het rijstpakhuis voor f 103 en een nieuw peperpakhuisje naast de loge voor f 493. In het vervolg mogen er geen pakhuizen gebouwd worden, als er schepen voorhanden zijn waarin de peper kan worden opgeslagen. [fol. 601] Ook is afgeschreven f 132 voor reparatie aan de omgevallen gordijn aan de rivierkant, f 207 aan reparatie en afdekking van het hospitaal en de woningen van de hoofden van de ambachtslieden, en f 55 voor uitbreiding van het kalkhok en de houtloods. Tevens is afgeschreven f 209 aan reparatie van de vervallen woning van de moren en slaven, en f 128 voor het vastmaken van de verrotte palissade van de loge en het bouwen van wachthuisjes tijdens de gevaarlijke omstandigheden. In de brief van 15 oktober 1760 werd toestemming gegeven voor vernieuwing en versterking van de loge.)*

Soo hebben wij sedert, onder de besoigne over Banjermassing op den 2e julij passato, uit overweging der argwaan die zulx onder de groten gegeven hadde, niettegenstaande de resident De Lile het project op de eenvoudigste wijse hadde getragt voor te stellen en de aanleiding die daardoor tot quade raisonnementen en raadslagen gegeven was geworden, mitsgaders de gistinge, die hetzelve in de gemoederen der Banjareesen hadden verwekt, en de verdere particuliere berigten die door den resident De Lile, buiten het aangehaalde bij desselfs aparte missive van den 11e may passato aan den overleden heer gouverneur generaal Mossel (Z.G.) in het particulier gegeven waren, het beste en raadsaamste geoordeeld, mitsgaders tot voorkoming van alle funeste gevolgen die daaruit souden konnen resulteeren, goedgevonden van dat werk in 't geheel af te zien. Temeer men in de presente tijd buiten ongerief niet in staat was de door den resident De Lile versogte twee welgemonteerde chialoupen tot pretexie en een versterking van het guarnisoen te senden. En men nooit van intentie geweest is om sig op Banjer door dwang of geweld te versterken, of, gelijk men segt, met den degen in de vuist aldaar de peper in te koopen.

Fol. 601v-602r.

(Er is opdracht gegeven het werk te staken en de materialen naar Batavia te zenden, behalve wat nodig is voor een compacte woning voor de dienaren, één à twee pakhuizen en een enkele omheining, die niet op een fortificatie mag lijken, maar slechts de vrije toegang moet verhinderen. Er mogen geen andere kosten gemaakt worden dan voor het aannemen van huurlingen voor het ophogen van de grond of andere onvermijdelijke zaken, maar geen uitgaven, op straffe van vergoeding, die de bedoelingen van de Hoge Regering te boven gaan. De vorst moet het zo duidelijk worden dat de Compagnie met een beperkte versterking genoegen neemt. [fol. 603] Resident Lodewijk Wilkens de Lile zond de gevraagde informatie over de uitstaande schulden. Daaruit, en uit zijn brief van 15 oktober 1760 blijkt dat deze voor een bedrag van f 14.030 voortkomen uit vorderingen op diverse Bandjarmasinse peperleveranciers uit 1752, die door de lange tijd zijn verlopen. Hoe ongunstig het ook is voor een post waar de winsten zo beperkt zijn, moeten deze maar afgeschreven worden. Degene op wie verhaal gehaald zou kunnen worden, is reeds lang overleden zonder iets na te laten en de volgende residenten beriepen zich op de insolventie of het overlijden van de schuldenaren. De residenten is dit als een waarschuwing voorgehouden en opgedragen

voorzichtig te zijn met het geven van krediet aan de inlander. Bij wanbetaling wordt hij die het krediet verstrekte, ervoor verantwoordelijk gesteld, zoals bericht in de brieven [fol. 604] van 15 oktober en 15 november 1760. Verontschuldigingen, zoals de onvermijdelijkheid van voorschotten, worden niet aanvaard. Van f 10.789 die de vroegere resident Nicolaas Ringholm aan enige Bandjarmasinse handelaren had verstrekt, is hem f 3637 opgelegd, die evenwel volgens resident De Lile niet geïnd kon worden. Volgens het bericht van 20 april 1761 van De Lile heeft de onlangs overleden vorst een schuld van f 31.154. De oude sultan is als executeur aangemaand deze af te lossen. De resident is opgedragen om te proberen deze met alle middelen in te vorderen, waarbij de pretentie van de overleden vorst dat de vorige resident 2475 Spaanse realen teveel aan overwicht had ontvangen, in mindering mag worden gebracht. De residenten rapporteerden in hun brief van 30 oktober 1761 dat slechts 2000 Spaanse realen waren afgelost, [fol. 605] zodat de schuld nog f 24.555 bedraagt, terwijl het totale bedrag aan schulden f 54.452 is. Daarvan mag f 14.031 afgetrokken worden als oninbaar, f 42 en f 45 op rekening van winst en verlies en f 2819, waarvan de helft aan Ringholm ter vergoeding is opgelegd en de andere helft mag worden afgeschreven. De restant schuld te Bandjarmasin is dan f33.808.[5] *De negotieboekjes 1756/57 t/m 1758/59 zijn in orde bevonden en teruggestuurd; die van 1760/61 zijn ontvangen. Er is bevolen de ontbrekende over 1759/60 op te zenden en staatrekeningen op te maken over de jaren waarvoor dit nog niet is geschied. Op grond van de eerstgenoemde boekjes is resident Ringholm voor teveel betaalde koelielonen f 3.503, voor teveel verstrekte lampolie f 10 en de beloning van $\frac{1}{6}$ voor de ontdekker, ofwel f 585, opgelegd. Omdat te Bandjarmasin per eind oktober 1761 nog f 157.987 aan contanten is, [fol. 606] inclusief de som door resident De Lile uitgezet voor inkoop van goud en diamanten, is besloten de bestelling van 50.000 Spaanse realen, 10.000 dukatons en rijksdaalders, en 6000 aan payement geleidelijk uit te voeren. Overigens is de residenten bericht dat het uitzetten van contanten geheel zonder toestemming is geschied. Uit het antwoord op de extracten uit de patriase brieven, opgenomen in de brief van de resident van 30 oktober, blijkt dat er te Bandjarmasin dikwijls daar geslagen vals geld in omloop is. Er is daarvan 6 realen en 16 schellingen ontvangen. De residenten moeten er beter op verdacht zijn.)*

Bij aparte missive van den 30e april passato heeft de resident De Lile gecommuniceert het overlijden van den Banjers vorst en successie van den oudsten zoon van den ouden sulthan, Pangerang Nata Dilaga, sijnde bij gelegentheid der lijkstatie van den overleden vorst op verzoek van den ouden sulthan aan geschenken door de resident gespendeert een bedragen van 303½ Spaanse realen of *f* 921,4,-. 'Twelk wij, op de versekering dat sulx met geen gratie te ontseggen is geweest, ter afschrijving gepasseerd hebben, alsmede 783¾ Spaanse, of *f* 2504,-, die door den resident De Lile bij sijn eerste audiëntie bij den nieuwen vorst, soo aan denselven, als aan de hofsgroten en andere aan geschenken zijn afgegeven, in onderstelling dat daaromtrent het meeste welzijn der Compagnie in agt is genomen.

Fol. 606v-607r.

(In de hoop dat ze de aflosssing van de schulden zullen bevorderen, konden de geschenken niet zuiniger. Tevens is 200 lb buskruit afgeschreven, die op verzoek van de jonge vorst bij het overbrengen van de brief van de Compagnie zijn afgegeven. Aangezien Bandjarmasin geen buitengewone uitgaven kan velen, is tot zuinigheid aangespoord. De zware brand, die blijkens de brief van 11 mei 1761 aan de overkant in de Chinese kampong is ontstaan door het schieten op enige Bandjarmasinse vaartuigen die de loge te dicht naderden, en waarbij daarop een dode en een gewonde viel, is zeer onaangenaam. Er werd een hele maand met het hof overleg gepleegd en de oude sultan eiste in een scherpe brief rsd 500 boete. Daarbij kwam nog dat, volgens de aparte brief van De Lile van 23 juli 1761, de

5 Deze berekening is onduidelijk; het lijkt dat de schuld op *f* 37.515 uitkomt.

toegang tot de loge aan ieder was ontzegd en de aanvoer van levensmiddelen korte tijd was verboden. [fol. 608] De Hoge Regering heeft haar ongenoegen over dit haastig optreden met slechte gevolgen kenbaar gemaakt. Zoiets zet kwaad bloed bij de vorsten. Men moet minder driftig en hoogmoedig, en zachtmoediger en vriendelijker tegen hen en de inlander in het algemeen optreden. Aangezien de vorsten hierover, en over andere geschillen met De Lile, hebben geklaagd, is hen bericht dat de resident ernstig is aanbevolen om gematigd op te treden, maar is in de brief aan de regerende vorst ook het contract van 1747 opgenomen met het verzoek om het, gelijk de Compagnie, nauwkeurig te willen nakomen. Een bedrag van f 184,- voor herstel van bij de brand omvergehaalde daken en 115 kannen arak voor het garnizoen en de moslims voor hun diensten bij de bestrijding van de brand zijn afgeschreven. Hoewel men in het begin met resident De Lile tevreden was en hij tot koopman werd bevorderd, [fol. 609] kwamen er daarna van de vorsten klachten over zijn gedrag. Daarom verzoeken deze wederom met nadruk dat hij naar Batavia opgeroepen wordt. Als de klacht van de sultan dat De Lile de helft van de geleverde peper niet betaalde, waar is, dan verdient hij zeker meer dan een verbale correctie. Maar oproeping naar Batavia zou hard vallen en het is niet geraden om telkens aan zo'n wens van de vorsten gehoor te geven, als residenten hen niet zinnen, of als zij zich op de naleving van de contracten beroepen. Daarom is hun wens niet ingewilligd in de verwachting dat De Lile zich gematigd zal gedragen en de vorsten meer tevreden zal stellen. [fol. 610]

TIMOR

Dit jaar is op 1 november uit Timor met de pantjalang de Garnaal slechts 44 taël, 4 maas en 1 condrin, of 7$\frac{3}{8}$ mark goud, aan drie staven aangevoerd t.w.v. f 1643, aangezien opperhoofd Hans Albregt van Pluskouw de Batavier daar om futiele redenen, vermeld in de gewone en geheime brieven van 30 september 1761, heeft vastgehouden. De Batavier was op 23 december 1760 van Batavia vertrokken en op 1 maart 1761 met 22 van de 28 Balische slaven die in 1758 naar Timor waren gezonden voor de goudwinning, vanuit Timor naar Banda doorgestuurd en tenslotte op 8 juli weer aldaar teruggekeerd. Zakelijk kwamen de redenen dat het schip was vastgehouden erop neer)

---dat het Portugees gouvernement van Liphao door het over en weder woelen van een geestelijken superieur, bij onse eerbiedige van ultimo december 1760 vermelt, en zeekeren capitain De Prassa, welke beyde, naar de arresteering en verzending naar Goa van den gouverneur, almede bij gemelde onze onderdanige aangehaalt, zig het gezag hadden aangematigt, in zodanige verwarde situatie was geraakt, dat den laastgemelde ten langen laatsten is genoodzaakt geweest, nevens alle zijne raadslieden, de wijk te neemen naar onse bediendens, verzoekende om hem c.s. tegen zijn voorsz. mededinger te protecteeren. Dat dezen pater gouverneur het vervolgens op Liphao zo bond hadde gemaakt dat men hem aldaar had moeten arresteeren. Dat daarop gevolgt was eene uitnodiging der Liphaose ingesetenen van den capitain gouverneur, die dierhalven weder van de bediendens verzogt hadde hem met een genoegzame magt, 's Compagnieswegen, na zijn pretens gouvernement te escorteeren. Dat ondertusschen, volgens het apart schrijvens van het opperhoofd, der rest der toepassen of zwarte Portugeesen te Oeykoessi, benevens de Naymoetiers, die met den pater gouverneur hadden geheult en consequentelijk door den capitain gouverneur voor rebellen waren verklaart, mits den quaden uitslag hunner desseinen, zodanig in het nauw waren gebragt dat zij almede 's Compagnies protexie hadden laten verzoeken. Dat het opperhoofd daarop een paar duysend mardijkers en Timoresen naar die kant had afgezonden, om, onder pretext van 't verleenen der verzogte protexie, de Oeykoessiers en Naymoetiers, evengemelt, tot hem over te brengen, waardoor hij meende gelegentheid te zullen bekomen deze nadeelige volkeren voor altoos de rest, zoals hij 't noemt, te geeven. Dat hij, om dit zijn oogmerk door het verder in vreeze houden van dat volk des te zeekerder te berijken, den gemelde capiteyn gouverneur belooft heeft met voorengemelde bodem de Batavier na Liphao te zullen escorteeren en hem tegens de

muytelingen behulpzaam te zijn, daartoe in het publicq veele toebereydselen maakende. Dat hij egter het vertrek van gemelde gouverneur nog had moeten uitstellen, totdat hij tijding zou hebben erlangt van den uitslag der voorgewende onderwerping dier Oeykoesiers en Naymoetiers. Want, bij een goed succes van dien en zodra hij verneemt dat zij op weg naar ons casteel zijn, zegt hij van intentie te wezen dien gouverneur slegts in zijn gouvernement terug te brengen, omdat die muytelingen dan hunne vaste plaatsen geruimt hebbende, hij opperhoofd dus aan haar geen nadeel zou kunnen toebrengen en egter aan de begeerte van den gouverneur voldaan hebben. Terwijl hij, bij een quaden uitslag voorneemens was zig van die gelegentheyt te bedienen om, des magtig genoeg zijnde, die misleyders op 't lijf te vallen. Dat hij, op die manier en zonder verdere oorlogskosten, deze toepassen en de Naymoetiers tot onderwerping kunnende brengen, daarin vermeende te veel voordeelen voor het toekomende te resideeren, om dezelve door het wegzenden van het schip te laten slippen. Invoegen dien bodem niet voor het laast van october na herwaarts zullende kunnen gedepecheert werden, hij zelfs bekent dat genoodzaakt zal wesen op Java te overwinteren.

Fol. 610v-612v.

(In de vergadering van 7 december kwam men tot de slotsom dat dit voor Hans Albregt van Pluskouw geen voldoende reden was om dit schip zolang vast te houden. Ten eerste gaat de hele zaak van het bestuur van Lifao de Hoge Regering niet aan en bovendien is het onderbrengen van de toepassen en Naymoetiërs [fol. 613] zoveel kosten niet waard, zolang die niet precies door het opperhoofd zijn opgegeven. Bovendien gaat het om onderdanen van Portugal en is het opperhoofd in een brief van het voorafgaande jaar bevolen zich niet te bemoeien met zaken dat land betreffende. Hoewel op voorstel van Johannes Andreas Paravicini het onderwerpen van de toepassen en Naymoetiërs de laatste vijf jaar goed in de gaten is gehouden, werd bevolen dit niet direct, maar indirect als hulp aan de bondgenoten uit te voeren. Het zou onlogisch en een nieuwigheid zijn dat men rebellen tegen een ander ging straffen. De verklaring van de kapitein-gouverneur waarin hij uit de naam van de koning verklaart dat Oeykoessy in Ambeno en Naymoetie in Sonbay ligt, waarbij hij de muiters aan de Compagnie overdraagt en waarop het opperhoofd zich beroept, is waardeloos en neemt de bezwaren geenszins weg. Als aan andere opmerkingen voorbijgegaan wordt, blijft het de vraag wie die laffe gouverneur heeft gemachtigd [fol. 614] om onderdanen van de koning ter bestraffing in vreemde handen over te geven. Het vasthouden van de Batavier, het uitlenen van rsd 2300 aan de gouverneur t.b.v. zijn onderhoud tegen een obligatie van de regering in Goa voor terugbetaling met 10 % rente en alles wat Van Pluskouw verder deed is voor zijn rekening gelaten en nadere uitspraken worden pas gedaan, als de uitkomst van deze ongeoorloofde handelingen bekend is. De Hercules zal pas met de bestelde goederen vertrekken als de berichten die Van Pluskouw in de geheime brief van 30 september heeft beloofd over land via Java te zenden, zijn ontvangen. In de geheime brief van 22 december 1760 werd verklaard)

---<u>dat ons</u>, namentlijk, <u>aan Maubara veel gelegen legd en dat wij menen 't zekerste middel, ter bekoming der meeste Timorse producten te zijn, dat een post aan de zuydwestkant, omtrent Beloe, tussen Alas en Loeka, of Wayreke g'extrueerd wierde.</u>

Fol. 614v-615r.

(Zo'n post zou volgens het opperhoofd Hans Albregt van Pluskouw bij het ophouden van de onlusten te Lifao een bron van onenigheid met de Portugezen zijn. Omdat zo'n uitbreiding aan de Compagnie geen zicht op voordeel geeft, is er, evenals van een door het opperhoofd voorgestelde post op Sonay, vanaf gezien. Deze bezittingen zouden, evenmin als die te Maubara, de gemaakte kosten goedmaken. Van Pluskouw, die nogal oorlogszuchtig is, is verboden het voltooide fort verder te versterken, of er reservetroepen aan te houden voor dienst in het veld. Alle argumenten die Van Pluskouw in zijn geheime brief aanvoert om de Naymoetiërs te onderwerpen, [fol. 616] ontberen het bewijs dat ze tegen de noodzakelijke kosten opwegen. Zolang daaraan niet is voldaan, moet iedere actie tegen Naymoetie

gestaakt worden. De Compagnie is te zwak en andere nuttiger vestigingen verdienen steun. Het is onmogelijk zoveel versterkingen te zenden dat er enig uitzicht op succes is. De militairen waarom verzocht werd, zijn niet beschikbaar. Het voorstel van Van Pluskouw om zich van Ade Mantoetoe meester te maken, is afgewezen. Er moet naar vrede gestreefd worden en als die is bereikt, dienen de troepen boven de strikt nodigen naar Batavia te komen. In de huidige omstandigheden [fol. 617] moet men de inlandse koninkjes maar laten begaan en geen acties ondernemen, zodat men niet met bebloede koppen zal moeten terugkeren. Dat gebeurde het voorafgaande jaar bij de expeditie tegen Naymoetie en dit jaar tweemaal tegen Roti. Immers de daar gelegen plaatsen Bulba, Rengkow, Batuïsi en Dieuw kwamen tegen de belofte in weer in opstand en het opperhoofd Van Pluskouw probeerde tweemaal tevergeefs dit roofnest te onderwerpen. Dit wordt aan de aarzeling en de laksheid van de medeoptrekkende Rotiërs en Timorezen geweten, van wie de eersten zelfs ontrouw waren. [fol. 618] Geen van beide wenst dat de klip Bulba wordt onderworpen, omdat deze een toevluchtsplek biedt.)

Egter voegen zij daarbij zedert van de hongerige overloopers narigte hebben ontfangen dat de welgezinde negorijen den vijand veel afbreuk gedaan, en dat de negorijen Renkouw en Batuissi zig reets van Bulba gesepareert en weder op haar land begeeven hadden, van zins zijnde voor haar aandeel vergiffenisse te komen smeeken. En dat de Bulbaneesen daartoe ook geneegen waren, dog door den rijksbestierder van Bulba Folliok en den tommegong Datok Thijs nog tegengehouden wierden. Hoewel de bediendens nogthans vermeenen dat dese oproerders nooit volkomen zullen te beteugelen zijn, nog uitscheyden onlusten te verwekken, zolang als de klip haar voor de straffe beveyligt. En welke zij niet geheel zullen verlaten voor en aleer met force daartoe genoodsaakt worden.

Fol. 618r-v.

(Het voorspelt niet veel goeds dat de koning van Maubara de bewoners van zijn dorpen, zowel als van niet hem onderhorige dorpen, dwingt alle was aan hem te leveren en niet aan onderhorigen van de Compagnie. [fol. 619] Hij vraagt buitensporige prijzen voor levensmiddelen die nodig zijn voor het garnizoen, overheerst de bondgenoten van de Compagnie, neemt hun de geschenken voor haar bestemd af en zet de dorpen tegen elkaar op. De dorpen veronderstellen dat, zoals de koning hun had weten in te prenten, de Compagnie dit hem had toegestaan. De dorpen Leymea, Kaylako, Vehelaia en Balibo aarzelen om de Compagnie trouw te blijven en verscheidene brachten de vlaggen die zij van de Compagnie hebben ontvangen, reeds naar de Portugezen te Lifao. Hoewel het bestuur de koning van Maubara bij zijn laatste bezoek aan het kantoor voorzichtig op zijn verkeerd gedrag heeft gewezen en de overige regenten heeft verzekerd dat deze zich buiten medeweten van de Compagnie de heerschappij aanmatigt, [fol. 620] vertrouwt het diens plechtige beloften niet. Immers de tenenty cornel, broer van de koning en een trouw bondgenoot van de Compagnie, gaf te kennen dat de koning geneigd was weer naar de Portugezen over te gaan. Om dit te voorkomen kon geregeld worden dat deze zijn twee zonen bij het bestuur achter liet. Het garnizoen in het fort is tot 71 man uitgebreid en vier 1-ponder bassen zijn er naartoe gezonden. Dit geschiedde temeer daar de pater gouverneur onlusten had veroorzaakt.)

Want dezen had weten te bewerken dat de negorij Eremera, 's Compagnies bondgenoot, door die van Dilly vijandelijk aangegrepen was. En zig van tevooren eenen hang in die negorij gemaakt hebbende, was daardoor veroorzaakt dat dezelve, onderling verdeelt wezende, zonder een kragtdadig secours zou verlooren zijn gegaan. Daarenboven had dien pater bij 3 brieven niet alleen de Nederlanders op een impertinente wijze afgeschildert, maar teffens de Maubareese regenten van hunne engagementen met de Compagnie aangegaan arglistelijk zoeken af te trecken, mitsgaders nog andere negorijen meer met vuur en zwaart bedreygt, bijaldien de Compagnie niet wilden verlaten. 'Twelk zekerlijk zoude g'effectueert zijn, had 't voorval op Liphao hem niet in zijne voorneemens gestuit enz.

Fol. 620v-621r.

(De mardijker kapitein Hendrik Pieters is met enige van zijn manschappen in een inheems gewapend vaartuig daarheen gestuurd. Hierop is, behalve de verboden verdere versterking van het fort, niets aan te merken. De koning van Ambeno was na enige aarzeling bereid naar Kupang te komen, waarop volk is gestuurd om hem af te halen. Maar het Portugese bestuur te Lifao heeft hem opgehaald en in het kasteel gevangen gezet, waar hij is gestorven. Het bestuur heeft hierover een klacht ingediend en volk gezonden om de rest van de Ambenoërs, waaronder twee kinderen van de overleden vorst, op te halen en naar Kupang te brengen. [fol. 622] Nadat ze de eed van trouw hebben afgelegd, zijn de dorpen Klein Zamora en Doumara in de buurt van Maubara onder de bescherming van de Compagnie gekomen. Maar gezien de wispelturige en samenzweerderige aard van de Belonezen moet men hiervan geen hoge verwachtingen hebben, als een sterk garnizoen te Maubara hen niet in toom houdt en de Portugezen te Lifao niet op afstand. Met genoegen is vernomen dat de koningen van Aynana, Naytimo, Manreo, Manleo, Wiewoki, Dirmang en Bani Bani om bescherming door de Compagnie verzochten en dat het op Faro en Rindjoa rustig is. Behalve het dorp Batu Kapedoe, waar de dienaren geen gehoor vonden, willen alle dorpen van Sumba zich onder de bescherming van de Compagnie stellen. Er kan pas weer naar de eerste nederzetting gegaan worden, als de onlusten op Roti zijn beëindigd. Op Solor is nog geen formele vrede gesloten, maar het is er wel rustig. De bondgenoten van de Compagnie willen de bevolking van Larantuka, hoewel ze verdeeld is, niet aanvallen. [fol. 623] Het bestuur wil het daarom niet langer beveiligen en heeft het garnizoen van het fort Frederik Hendrik teruggeroepen. Aan de benoeming van regenten, andere kleine zaken en het wijdlopige en slordige verantwoording van het opperhoofd op de brief van de Hoge Regering van 22 december 1760 over het arresteren van twee jonge Sawunese regenten, het gevangenzetten van de vroegere koning van Kupang Carel Buni en het slechte beleid bij de mislukte expeditie tegen Naymoetie wordt voorbijgegaan. Naar aanleiding van de bezwaren van de dienaren en de koningen van Kupang tegen het langere verblijf van Carel Buni in Batavia is besloten hem naar Ceylon te verbannen met 20 rsd per maand. Het is onduidelijk waaruit het belang van Sumba en de voordelen van de producten vandaar, buiten de sluiting van Straat Sape, zoals beschreven in antwoord op de brief van Heren XVII van 2 oktober 1759, bestaan. De voormalige commissaris Johannes Andreas Paravicini vond dat aan deze goederen geen behoefte was en dat ze slechts voor de inlander van belang waren, zoals touwwerk van de bast van bomen, timmerhout voor hun schepen [fol. 624] en dat het voornamelijk levensmiddelen waren, waaraan buiten Kupang geen behoefte was. Er is verzocht een exacte opgave te doen. Er is gevraagd om een monster van 100 lb salpeter en zwavel is overbodig. Deze grondstoffen zouden op Adonara en Pulau Semau te vinden zijn. Met de salpeter zal het ook wel niets worden en het is ongewenst er hoge kosten voor te maken. Mocht Van Pluskouw menen dat er buskruit van te maken is en de prijs, inclusief onkosten, f 12 of f 13 per 100 lb bedraagt, dan moet er zoveel mogelijk naar Batavia worden gezonden. Door de nu gestuurde Balische slaven en de Amakongers is één taël goud opgegraven; hiermee dient men door te gaan. [fol. 625] Met de verbouw van peper gaat het slecht. Van de gezonden 1000 planten sloegen er maar 100 aan.)

De reeden daarvan zeggen zij te wezen de onbedwingelijke luyheid en hoofdigheid dezer eylanders. En wijl de regenten gantsch geen gezag hebben over hunne onderdanen, zoo zouden zij ook onvermogens zijn daartegens eenige middelen in 't werk te stellen. De bij haar predomineerende oorlogszugt zoude ook groote hindernisse aan den voortgang van dit werk toebrengen, omdat volgens hunne bijgeloovige gewoontens geen 't minste werk ter hand durven neemen zolang den oorlog duurt.

Fol. 625r.

(De peperverbouw dient voortgezet te worden, evenals het inzamelen van was. Van het laatste is, door gebrek aan textiel wegens het uitblijven van de bark de Kaaskoper, slechts 244 pikol verworven. Van de onvolbrachte reis van dit schip is in onze brief van eind september

1760 verslag gedaan. Bij onderzoek van de parelbanken bij Amarasi bleken de oesters, hoewel ze nog slechts uit stampparels bestaan, aanzienlijk toe te nemen. Er is op aangedrongen er zorg aan te besteden en bevolen de verpachting overeenkomstig de opdracht op te schorten. Omdat volgens het bestuur de inlander niet tot aanplant bereid is, is bij Kupang aan indigo maar 22 lb eerste soort verworven. [fol. 626] Er is daarvan genoeg voorraad, zodat is bevolen de inzameling te stoppen.)

De pagten en thollen voor het jaar 1761/2 hebben rds. 5600, of rds. 30 meer als 't voorleden jaar behaalt.

De generale lasten in het boekjaar 1759/60 bedragen	*f* 52.404, 19, 8	
Daarentegen de winsten en inkomsten	*f* 25.803, 9, 8	
Dus de lasten de winsten surpasseeren		*f* 26.601, 10, -
De lasten in anno passato beliepen	*f* 43.942, 1, 8	
En de winsten en voordeelen	*f* 25.558, -, 8	
Dus meerder lasten dan winsten		*f* 18.384, 1, -
Weshalven blijkt dat dit boekjaar 1759/60 in vergelijking van 't vorige met een veragtering gesloten is van		*f* 8.217, 9, -

Fol. 626r.

(De redenen die in de brief van 30 september voor dit verlies zijn aangevoerd, zijn onvoldoende. Er is het uiterste misnoegen over geuit, als mede over het verschil van de uitgaven en inkomsten met de memorie van bezuiniging. Helaas konden er dit jaar geen slaven van de regenten verkregen worden, zodat de opdracht er 100 naar Banda te zenden niet werd uitgevoerd. Men moet er nu 200 kopen om in het voorjaar van 1763 naar Banda te verschepen.[fol. 627] Opperhoofd Hans Albregt van Pluskouw krijgt op zijn verzoek ontslag met een terechtwijzing voor de onbehoorlijke uitdrukkingen in sommige van zijn brieven. Als gunst behoudt hij zijn rang en gage. Koopman Johan Willem Daniel Erhard ter Herbruggen volgt hem op. Ds. Jan Rudolf Waschmuth is op zijn verzoek een extra toelage van f 500,- per jaar toegestaan. Dit geldt ook voor zijn opvolgers. Verder wordt verwezen naar de afschriften van de brieven uit en naar Timor. Tevens gaat er een kopie mee van een landkaart van Timor, die Van Pluskouw onder voorbehoud van maat en afstanden heeft getekend, maar waarop hij wel baseert dat die landen zonder de vernietiging van Naymoetie waardeloos zijn.

Palembang

[fol. 628]Met de schepen van de koning is 1.034.398 lb zwarte peper aangevoerd en met die van de Compagnie 14.640 lb witte peper.[6] Met de laatstgenoemde schepen is ook 100.000 lb tin aangevoerd en met de schepen van de koning 3.023.663 lb.[7] De totale waarde van peper en tin is f 1.018.769. Dit jaar is uit Batavia naar Palembang aan contanten en benodigdheden t.w.v. f 73.819 gezonden, waaronder f 1288 aan geschenken voor de koning. De Bronstee, de sloepen Om en Bij, en Golconda, de pantjalang Leguaan en de bark Noordwijk vertrokken naar Palembang en Djambi. Op 15 april is aan de koning van Palembang bericht dat zijn brief is ontvangen en zijn verzoek om het opperhoofd Huijbert Johan de Heere wat langer te continueren in overweging wordt genomen, in de verwachting dat de koning zich van zijn kant coöperatief opstelt. [fol. 629] Van haar kant gaf de Compagnie aan de gezant die te Batavia kwam, als betaling de gevraagde 10 vaatjes buskruit en een aanbeveling aan Java om voor de koning twee vaartuigen te laten kopen en een roer te laten maken. Het is aan de koning bekendgemaakt)

---dat dese regering nu laast tot hare grote verwondering vernomen hadde en seker

6 In een andere hand is dit opgeteld tot 1.049.038 lb.

7 In de marge staat een optelling: 3.023.663 + 100.000 = 3.123.663.

berigt gekregen van 's Compagnies Chinase carga's dat 5 Palembangse vaartuigen voorleden jaar te Canton in China aangekomen waren en ter verkoop aangebragt hadden 11.000 picols thin. Dat genoeg aantoonde hoe groot de sluykerijen wierden gepleegt in den vervoer van thin en mogelijk dat het niet minder zoude wezen omtrent de peper. Want het anders niet wel te geloven was, hoe de Compagnie niet meerder peper van Palembang zoude krijgen als voorleden jaar geschied is, daar men integendeel met groote quantiteyten thin vandaar wierde overkropt.

Fol. 629r-v.

(In de verwachting dat de koning maatregelen neemt tegen de smokkel van tin en peper, zal er voor de tin die dit jaar nog wordt aangevoerd, betaald worden. Bovendien is er ontevredenheid geuit [fol. 630] over het bericht dat het niet alleen aan de pangeran ratu, maar ook aan andere groten wordt toegestaan om peper voor een zeer lage prijs van de bovenlanders af te dwingen. Deze willen daarom geen peper meer aanplanten en verwaarlozen hun tuinen. De koning lijkt de contracten met de Compagnie slecht na te leven, wat voor Palembang nadelig is. Dat geldt ook voor het bericht dat de koning door de kroonprins is overgehaald om een nieuwe dalem van hout te bouwen, omgeven door een nederzetting die met palen is versterkt. De koninklijke familie zou daar gaan resideren. De kroonprins zou de bovenlanders en de peperplanters daarvoor bomen hebben laten kappen en vervoeren, [fol. 631] zodat ze al twee jaar niet naar hun pepertuinen konden omzien. Deze zijn verwilderd, wat nadelig is voor Palembang en waardoor de Compagnie te weinig peper krijgt. De koning is te verstaan gegeven dat hij van zulke handelingen moet afzien. Op 21 april is dit alles aan de residenten bekendgemaakt en resident Huijbert Johan de Heere is opgedragen de koning te verzoeken hiertegen maatregelen te nemen en de smokkel tegen te gaan. Uit een brief van 27 december 1760 uit Palembang werd vernomen dat de koning de betaling van de helft van de tin die in 1753 door de Westhoven in beslag is genomen, heeft geëist. Volgens de ontvangen kwitantie hebben de residenten de koning rsd 6233 betaald. [fol. 632] Ter voorkoming van moeilijkheden met het hof van Palembang zijn twee vaartuigen van het type rungku van de sultan en de kroonprins, die twee jaar geleden naar Siam waren vertrokken, en een sloep van Trengganu vrijgegeven. Zij vervoerden naast wat Chinese goederen geen verboden waren. Het is de residenten wel verweten dat ze pas op 10 december bekend maakten, dat de kruidnagels in het eerder in beslag genomen vaartuig uit Djambi tevoren van de Compagnie waren gekocht. Verleden jaar werd het tegendeel gerapporteerd zonder het gewicht of de hoeveelheid te vermelden. Er is bevolen die specerijen naar Batavia te zenden en dat in zulke gevallen altijd en voorzichtig te doen. Het valt daarentegen te prijzen dat goederen die kunnen bederven, reeds verkocht zijn en het is toegestaan [fol. 633] om acht ijzeren en vier metalen draaibassen van de afgeschreven sloep de Meermin, en vier ijzeren en vijf metalen stukjes uit Djambi meegebracht, tegen de gangbare prijs aan de koning van Palembang te verkopen. Ze waren overbodig en de sultan kan ze goed gebruiken op zijn vaartuig. Op 22 mei is geschreven dat, hoewel de situatie in Straat Malakka is verbeterd, de vaart naar Siak verboden blijft, maar die naar Malakka vrij is, mits bij terugkomst wordt aangetoond dat men daar inderdaad is geweest. Aan degenen die dit nalaten, mogen geen passen meer verleend worden. In een brief van 28 juli is het goedgekeurd dat aan een jonk uit Kanton het binnenlopen van de rivier van Palembang is geweigerd. [fol. 634] Het schip is weggejaagd en is om de noord waarschijnlijk naar Trengganu gevaren. De goederen van de Djambiërs, die eerder in beslag waren genomen, zijn getaxeerd op f 8100 en brachten bij openbare verkoop 2915$\frac{5}{8}$ Spaanse realen, of f 9330,-, op. Dit bedrag is op de rekening van de koning van Djambi in Compagnies kas gestort, terwijl zijn overige debet voortloopt. Aangezien uit de brief uit Palembang van 30 april is gebleken dat er met 43 schepen van de koning niet meer dan 8600 pikol peper naar Batavia is gezonden, werd de residenten de ontevredenheid daarover bericht. Er is daarentegen 24.788 pikol tin gezonden. Het is onbegrijpelijk dat er zoveel schepen uitsluitend met tin zijn beladen. Resident Huijbert Johan de Heere is opgedragen het ongenoegen hierover aan de vorst van Palembang over te brengen

en dat in het vervolg meer peper wordt verwacht. [fol. 635] De sultan is op 5 oktober bericht dat gouverneur-generaal Jacob Mossel op 15 mei is overleden en is opgevolgd door het eerste lid van de raad en directeur-generaal Petrus Albertus van der Parra. Daarbij is de hoop uitgesproken dat de sultan hem evenveel vriendschap en genegenheid zal betonen als aan Jacob Mossel. Van der Parra zal van zijn kant de banden van vriendschap tussen de Compagnie en de sultan des te meer verstevigen. Om dit te bevestigen zijn enige geschenken meegezonden. Op 6 november zijn met de Bronstee 20.000 nieuwe ronde realen van achten en benodigdheden samen t.w.v. f 73.819 naar Palembang gezonden en naar Djambi benodigdheden t.w.v. f 2318 met de aanbeveling om scherp op de particuliere smokkel van peper te letten. [fol. 636] Het is aangenaam dat de sultan beloofde particulier vervoer van enige omvang van peper niet te zullen toelaten. Voor hem zijn de gevraagde twee trommels en vier ijzeren dreggen meegestuurd. De residenten zijn aangespoord om jaarlijks 50.000 lb witte peper voor Nederland naar Batavia te zenden. Volgens de residenten zal de koning van Palembang informeren naar de clandestiene vervoerders van tin en hen bij opsporing straffen. Hij beloofde alles te zullen doen om smokkel in het vervolg te beletten. In de veronderstelling dat dit zal geschieden is er tevredenheid over betoond.)

Maar aangaande de gedanen voorstel van de residenten omme tegen de maand mey of junij 3 gemonteerde chialoupen na Banca te zenden, een voor de negorij Triyong Oular, een voor de negorij Mumto en een voor de negorij Belo, als de drie principaalste smelterijen zijnde, te gaan leggen om zoveel te beter te beletten de sluykerijen van de thin. Zulks heeft men niet konnen goedkeuren, omdat bijna alle de winsten van de thin niet zouden konnen goedmaken de ongelden van zodanige bekruissinge.

Fol. 636v-637r.

(Om deze reden en omdat er de manschappen voor ontbreken, werd patrouillering niet raadzaam geacht. Het bestuur is bevolen met eigen schepen de smokkel op de rivier van Palembang zoveel mogelijk te beletten. Verder wordt verwezen naar de meegezonden brieven dit jaar met Palembang gewisseld, waarin ook de gewone en bijzondere verhogingen van gage zijn vermeld. De besluiten in juli genomen betreffende Djambi zijn te vinden in de resoluties. Daarin wordt de reden aangegeven om het aanbod van de koning van Palembang en de bereidwilligheid van zijn broer Pangeran Nata Kusuma om, met hulp van de koning van Palembang [fol. 638] en de instemming van de vorst en edelen van Djambi, zich daar als koning te laten bevestigen, te aanvaarden. Resident Huijbert Johan de Heere kreeg daartoe opdracht en de nodige instructies. In zijn brief van 29 augustus bericht De Heere helaas dat de koning nu bezwaren maakt en dat hij zijn broer Nata Kusuma niet naar Djambi zal laten vertrekken. De Hoge Regering koesterde ook al bedenkingen tegen een troonswisseling, maar wilde de koning van Palembang tegemoetkomen [fol. 639] en Djambi uit zijn slechte omstandigheden halen. Er was evenwel niet verwacht dat de koning, als het op uitvoering aankwam, zou terugkrabbelen onder voorwendsels en redenen die hij tevoren wist, of had moeten weten. Want, toen de zaak al gevorderd was, ging hij de prinsen en edelen raadplegen om zich overeenkomstig te kunnen redden. Op 30 oktober 1761 is aan Palembang geschreven dat hieruit de wispelturigheid van de koning blijkt en dat er in het vervolg niet op zijn beloften te vertrouwen valt. Daar deze zaak slechts met gevaar van geweld is op te lossen, is besloten het er maar bij te laten. Resident De Heere is geschreven om deze kwestie warm te houden en, als er berichten uit Djambi komen die een goede afloop beloven, [fol. 640] de koning aan zijn beloften te herinneren. Wanneer er enige kans op succes is, moet met de Bronstee, die via Palembang naar Djambi zal gaan, volgens de reeds aan De Heere gegeven instructies gebruikt worden om prins Nata Kusuma naar Djambi te brengen. Wellicht zal de eer van het zenden van de Bronstee de koning van Palembang daartoe overhalen. Mocht dat niet het geval zijn, dan moet dit schip naar Djambi doorvaren met een bericht aan resident Ajax Fredrik van Solms hoe de zaken er voorstaan en de opdracht dienovereenkomstig te handelen. [fol. 641]

Djambi

Het voorafgaande jaar is uitgelegd waarom het kantoor Djambi eerst gesloten is en waarom daarna onderkoopman Ajax Fredrik van Solms er als resident naartoe werd gezonden. Er is ook gerapporteerd welke instructies hij kreeg. Hopelijk wordt dit beleid en dat ten aanzien van de koningen van Palembang en van Djambi, wat hierboven werd weergegeven, goedgekeurd. Eind april is te Djambi de bark Afrikaan uit Batavia afgelost door de pantjalang de Leguaan, die rantsoen voor acht maanden voor de bemanning van de Kaaskoper heeft meegekregen. Eind juli is de bark Noordwijk er heengezonden [fol. 642] met benodigdheden en geld voor de uitgaven en voor resident Van Solms en overige dienaren t.w.v. f 21.374. Boekhouder Arnoldus Weiting blijft te Djambi aangesteld en zal daar, net als te Cheribon, als beëdigd schrijver blijven fungeren. Naast een onderchirurgijn zijn daar aangesteld 1 sergeant, 2 korporaals, 12 Europese soldaten, 12 Buginese soldaten onder 1 Buginees korporaal, 2 handlangers en 2 busschieters. Zij zijn met acht 4-ponders daarheen gezonden voor het nieuwe fort. Resident Van Solms dient zich te gedragen overeenkomstig wat de resident te Palembang Huijbert Johan de Heere hem over de koning van Djambi zal berichten. Als deze in Djambi is, moet Van Solms het gezag aan hem overdragen. De laatste wordt als resident gecontinueerd en men verwacht [fol. 643] dat hij als een oplettend en trouw dienaar zal optreden.)

Ondertusschen heeft men voor welgedaan gehouden dat dien resident op het verzoek van den Jambijsen koning, terwijl een vaartuig met 4 Boeguineesen daar waren, die buiten andere moorden naar 's konings leven hadden gestaan, om Zijn Hoogheid te helpen, daarop afgezonden hadde 's Compagnies gewapende schuiten met volk. Die voormelde Boeguineesen, nadat zij op de onze geschoten hadden en een matroos doodelijk gequetst was, vervolgens alle doodgeschoten waren. Voor welke gedane bijstand voorsz. Jambijse vorst zijne dankbaarheid betuigd hadde aan den resident.

Fol. 643r-v.

(De resident berichtte dat hij een goede plaats voor een loge had uitgezocht, maar dat het water slechts gekookt of gestaald drinkbaar is. Daarom zijn er zes stalen naartoe gezonden. Zoals reeds aan het bestuur te Palembang is doorgegeven, moeten de daar in beslag genomen en verkochte goederen t.w.v. f 9330,- op het debet van de koning worden gekort. Op 19 juni 1761 is naar een ontwerp en berekening [fol. 644] voor een stenen fort, opgemaakt door kapitein-ingenieur Claudius Antoni van Luepken, en naar een tekening door fabriek Johannes Hartkop, besloten te Djambi een fort en houten gebouwen op te trekken. Er was bepaald welke houten gebouwen op een stenen fundering nodig waren en berekend wat de kosten van de materialen zouden zijn, exclusief het loon van ambachtslieden en koelies. Het toezicht over de bouw werd opgedragen aan boekhouder en opzichter van werken Jean Guillaume d'Arnaut, die net uit Ambon te Batavia was teruggekeerd. Het fort zal verrijzen bij de Grote Compe, omdat die plaats het beste is om de twee grote rivieren te beheersen. D'Arnaut is naar Djambi gezonden en, om het werk snel te kunnen beginnen, de benodigde kalk en metselstenen, 6 metselaars, 2 timmerlieden en 25 slaven. Om het werk te bespoedigen mag de resident nog 25 koelies tegen maximaal 6 stuivers per dag huren. Het houtwerk en verdere materialen voor de gebouwen binnen het fort zullen zo snel mogelijk verzonden worden. [fol. 645] Als onderdak voor de dienaren en slaven zullen op het bouwterrein bamboe en atap woningen worden gebouwd. D'Arnaut krijgt 10 % van de bouwkosten. Met de Bronstee zijn naar Djambi benodigdheden t.w.v. f 2318 gezonden. Op 6 november is resident Ajax Fredrik van Solms geschreven dat men zeer tevreden is en dat zelfs kleine kano's pas mogen passeren na controle op smokkelwaar. Engelsen, van wie daar in de rivier een schip was waargenomen, en andere smokkelaars mogen slechts water en brandhout laden en moeten vriendelijk verzocht worden te vertrekken. Contacten tussen hen en de koning of edelen van het land, waar niets goeds van kan komen, moeten verhinderd worden. [fol. 646]

Siam

In de vergadering van 25 juni 1761 over Siam is, zoals beloofd in de brief van 31 december 1760, gesproken over de brief van de assistent Nicolaas van Berendregt van 30 november 1760, die in kopie aan Heren XVII is toegezonden. In de brief van 17 oktober 1761 werd daarover al gerept. Van de hoeveelheid tin van 242 bahar en 216 lb in 1232 grote en kleine schuiten en een groot aantal blokjes die aan de luang krai[8] *in bewaring waren gegeven, waren maar 1034 schuiten en 2000 blokjes, dus zeker 198 schuiten te weinig, over. Resident Nicolaas Bang had ze hem toevertrouwd, toen hij halfdood van de wonden, hem door de Birmezen toegebracht, in de stad was teruggekeerd. Hij had de luang krai als bergloon schriftelijk de helft beloofd. Na herstel van de rust had deze, hoewel hij veroordeeld was de hele partij te restitueren, maar 967 schuiten en 1687 boeters verantwoord, of 49.988 lb. [fol. 647] Dat is 35.896 lb aan 67 schuiten en 313 boeters minder t.w.v. f 12.979. Tot na de uitslag van de zaak die assistent Nicolaas van Berendregt hierover na het vertrek van de Gerechtigheid zal aanspannen, moet de nieuwe resident Anthonij Abraham Werndley dit bedrag in de boeken laten voortlopen. De geschenken voor audiëntie bij de phra-klang t.w.v. f 980,- en f 117,- aan de okluang choduk*[9] *voor een spoedig vertrek van de vaartuigen zijn goedgekeurd. Dit is ook het geval met f 561 voor vernieuwing van deuren en vensters van de loge en van de bijna geheel verbrande pagger aan de zuidzijde, en tevens van f 112,- voor herstel van wat de Siammers tijdens de onlusten van de staatsieprauw haalden. De koning retourneerde van de geschenken 20 zwarte baftas en 10 patholen en de phra-klang 10 zwarte baftas en 4 patholen. Daar ze deze in het vervolg niet meer willen ontvangen, zullen ze niet meer ten geschenke gegeven worden. De contrageschenken van de koning waren 871 pikol en 93 kati sapanhout en 19 bahar en 45 kati tin [fol. 648] en die van de phra-klang 389 pikol en 9 kati sapanhout, en 8 bahar en 1 pikol en 15 kati tin. Assistent Nicolaas van Berendregt heeft de phra-klang gevraagd of de prijs van sapanhout, tin en olifantstanden uit de pakhuizen van de koning niet verlaagd kan worden, en of de dukaton niet op 40 of 41 i.p.v. 42, en de Spaanse reaal niet op 50 of 51 i.p.v. 52 stuks per kati kan gesteld worden. Deze beloofde het de koning te zullen voorleggen. Deze antwoordde dat het verzoek schriftelijk moest geschieden. Dat is geschied en wegens de grote verliezen door de inval van de Birmezen is verzocht deze door nieuwe gunsten enigszins te vergoeden met niet alleen de prijzen van de genoemde artikelen te verlagen [fol. 649], maar de khaluangs te bevelen een kati op 40 of 41 dukaton, en 50 en 51 Spaanse realen te berekenen; 42 dukaton en 52 Spaanse realen op een kati geeft verlies, zoals voor de dukaton in de brief van december 1760 reeds is aangetoond. Aangezien de vorst en zijn dienaren daartoe wel bereid schijnen te zijn, moet dit met kracht bij de phra-klang bepleit worden. Het textiel met de Gerechtigheid verzonden, is het afgelopen jaar tegen de gewone prijzen aan de chao-klangs verkocht, namelijk)*

600	pees	hamans	à	f 11, 10, -	't pees bedragende	f 7.590,	-,	-		
492	„	sanen	„	f 8, 15, -	„ „ „	f 4.305,	-,	-		
110	„	moerissen rode	„	f 10, -, -	„ „ „	f 1.100,	-,	-		
500	„	salempoerissen	„	f 9, 10, -	„ „ „	f 4.750,	-,	-		
					sommeerende	f 17.745,	-,	-	en	
volgens factuur						f 12.438,	6,	8		
soodat daarop geprofiteert is						f 5.306,	13,	8,		

die voldaan zijn $\frac{1}{3}$ in contant, $\frac{1}{3}$ met 2033 picols en 33 lb. sappanhout, en $\frac{1}{3}$ met 41 bhaaren en $74\frac{2}{3}$ lb. thin.

Fol. 649v-650r.

(Hier is tevredenheid over geuit en er is wederom opgedragen een lijst te zenden van de verkoop, waarin de aangerekende en de verkoopsprijs en de zuivere winst wordt vermeld.

8 De luang krai is een ambtsdrager aan het hof van Siam.

9 De okluang choduk is een ambtsdrager aan het hof van Siam.

De inkomsten en uitgaven over 1759/60 kunnen nog niet opgegeven worden, doordat de negotieboeken door de nu overleden resident Nicolaas Bang tot eind maart bijgehouden, bij de overgave van de sloep waarin hij zich had teruggetrokken, zijn zoekgeraakt. Hopelijk kunnen ze opgemaakt worden door resident Anthonij Abraham Werndley, die daarvoor een afschrift van de laatst ontvangen boeken meekreeg. In 1759 hebben de gecommitteerden de pakken textiel geopend zonder ze bruto te wegen. Ze zijn in 1760 voor het tekort aangeslagen, maar omdat ze de pakken op bevel van resident Bang slechts hebben geteld [fol. 651] en niet gewogen, zijn ze daarvan ontslagen. Er is opgedragen de pakken voortaan te wegen; bij nalatigheid volgt er straf. De Gerechtigheid voerde in december 1760 uit Siam aan)
707.000 lb. sappanhout
49.988 lb. thin
16.163 lb. geconfijte gember
22.400 lb. gomlak op stokjes
4185 lb. gomme gutte
1200 pees roggevellen, benevens eenige kleynigheden en schenkagiegoederen, tesamen in gelde belopende *f* 62.925,17,8.

Waarentegen derwaarts sub dato ultimo julij passato met het schip 't Casteel van Tilburg vanhier versonden is een carguasoen van *f* 78.125,13,-, bestaande in
10.000 pees ducatons à *f* 4 ieder
480 pees salempoerissen roode cust
1200 pees hammans grove Bengaals
700 pees zanen grove
1200 pees moerissen rode cust
560 lb. spijkers
39.351 lb. poederzuyker
2 kelders brandewijn
1 kelder gedestileerde wateren
642 kelders plat loot, en
diverse andere goederen meer, so voor de huishouding, als om te dienen tot geschenk.

Dewijl evengemelde bodem 't Casteel van Tilburg nog voor het afgaan dezes alhier komt te retourneeren met
798.547 lb. sappanhout
26.505$\frac{2}{3}$ lb. thin
5000 lb. waxkaarssen
3611 lb. namrak
13.600 lb. gomlak op stokjes
1200 lb. honing
16 pees eliphantstanden en
145 potten atchiar etc.,
in gelde bedraagende *f* 54.645,14,8.

Fol. 651r-652r.

(Uit de brief van 4 december 1761 van resident Anthonij Abraham Werndley wordt vermeld wat hierboven aan de orde kwam en wat in de brief van 17 oktober is gemeld over de contanten die bij de overrompeling van de loge zijn zoekgeraakt. De phra-klang antwoordde op het verzoek dat de prijzen van tin, sapanhout en olifantstanden, en van de dukatons en Spaanse realen tegen Siamse munt verlaagd zouden worden, dat hij de khaluangs daarover inlichtingen zal vragen. Betreffende de restitutie van het bij de luang krai zijnde en het overige gestolen tin, beloofde hij het proces te vervolgen. Er is ook onderzoek gaande naar de zoekgeraakte negen zakken dukatons en naar de, volgens assistent Nicolaas Bang aan de vrouw Nangpaan in bewaring gegeven, zeven zakken dukatons van 5 kati ieder en nog apart 17 kati en 15 taël. [fol. 653] Zij heeft 1 kati terugbetaald, wat is ingeboekt. Hierop zei de phra-klang dat hij Nangpaan tot teruggave zou dwingen, maar daar bleek

nog niets van. Assistent Bang compareerde namens resident Werndley herhaaldelijk bij de zogenaamde Siamse rechter over de actie tegen de luang krai en Nangpaan en tevens over het onderzoek naar het geld dat door de koelies was zoekgemaakt, en dat naar het gestolen tin. Daarop zei de phra-klang slechts te kunnen helpen, als men de daders wist aan te wijzen. Bij de comparitie was de luang krai soms aanwezig en bleef erbij dat hij alles had afgeleverd, hoewel hij er geen eed op wilde doen. Hij weigerde de eed van assistent Nicolaas van Berendregt, dat hij 67 schuiten en 313 boeters minder had gerestitueerd, aan te nemen. De vrouw Nangpaan zocht bescherming bij een prinses, waartegen de macht van de phra-klang te gering is.)

Den berquelang heeft kort daarop, om zig te wagten voor moeylijkheden en schade, die hem eenige princen en princessen sogten aan te doen, ter sake hij deselve in hare onredelijke pogingen te veel tegen en meer voor de regtzake dan zijlieden was, zijne waardigheid afgelegt en het geestelijke gewaat aangetoogen, waardoor alles is blijven steken. Dog de gerugten willen dat hij het bestier van zaken weder aan zal nemen, hetgeen te wenschen is, omdat ieder sustineert dat het met een ander berquelang niet beter maar eer slimmer sal gaan.

Fol. 653v-654r.

(De tweede phra-klang is eveneens tevergeefs verzocht de zaken af te handelen en de prijs van tin, sapanhout en olifantstanden, en van het vermunten van de dukatons en Spaanse realen, te verlagen. Ter delging van de oorlogsschade willen de khaluangs ze eerder verhogen, hoewel de resident aanvoerde dat de Compagnie ook schade had geleden. Op de textiel geleverd aan de chao-klangs, namelijk 1183 hammans, 697 sanen, 1194 rode murissen kust en 480 salempuris, met een inkoopsprijs van f 22.559, is een winst van f 13.643, of bijna 60½ % gemaakt. De negotieboeken over 1759/60 en 1760/61 zijn nu ontvangen.)

Hebbende de generale lasten		
in anno 1759/60 bedraagen	*f* 7.199, 13, -	
en in anno 1760/1	*f* 6.627, 19, 8	
dus in het laatste jaar minder		*f* 571, 13, 8
mitsgaders de winsten in anno 1759/60	*f* 13.214, 9, -	
en in anno 1760/1	*f* 4.778, 15, -	
gevolglijk in 't laaste boekjaar almede minder		*f* 8.435, 14, -
Soodat de meerdere lasten van de mindere winsten afgetrocken werdende, den staat deses comptoir in vergelijking van het jaar 1759/60 in anno 1760/1 veragtert is		*f* 7.864, -, 8

Fol. 654v.

([fol. 655] De inkomsten waren lager door minder verkoop van textiel en de lasten waren minder door lagere maandgelden en de voordelen op de in het voorafgaande jaar aangevoerde beschadigde goederen. Er kwamen twee particuliere schepen uit Surat in Siam, die handelden in grove sitsen, dadels, atlassen etc. en weer suiker, tin, lood, olifantstanden etc. meenamen. Wegens de grote geschenken die zij moesten geven, en de betaling van 8 % over hun invoer, kunnen ze volgens de resident nauwelijks winst hebben gemaakt. [fol. 656]

Japan

De Keukenhof en Zuid-Beveland, waarover in de brief van eind december 1760 is gesproken, keerden op 4 januari 1761 terug met een lading t.w.v. f 442.871. Met verwijzing naar de brief van 17 oktober 1761, wordt bericht dat de handel in 1760 geen belemmering ondervond en dat de gewone hoeveelheid van 11.000 kistjes koper is bemachtigd. Op de goederen met een inkoopsprijs van f 307.294 werd, na aftrek van een verlies van f 14.591, een winst van f 91.272, of 29¾ %, gemaakt. Dit is 2 % minder dan het voorafgaande jaar, als daarbij de f 12.000 opgeld en de inkomsten van 1 staaf koper worden opgeteld, wat uitkomt op f 124.300. De inkomsten komen dan op f 227.572, of na aftrek van de afboekingen op

winst en verlies van f 63.962, op f 163.610. De uitgaven bedroegen f 120.227, of f 6640 minder dan het voorafgaande jaar. Inkomsten overtroffen de uitgaven dus met f 43.383, of 14$\frac{1}{8}$ %. In vergelijk met 1759 is dat f 59.915, of 11$\frac{1}{2}$ %, minder, [fol. 657] maar in 1760 is enerzijds een schip minder naar Japan gezonden en derhalve zijn er 4000 kisten koper minder retour gezonden, anderzijds zijn er wegens gebrek aan koopwaren minder verliesgevende goederen verzonden. Dat moest nu wederom gebeuren, doordat de schepen uit Nederland zo laat aankwamen. Er wordt een dringend beroep gedaan op Heren XVII dit voortaan te voorkomen, zodat er genoeg waren voor de schepen naar Japan zijn. De geschenken op de hofreis en te Nagasaki, die na aftrek van de 50 rokken van het contrageschenk een inkoopsprijs van f 59.137 en een verkoopsprijs van f 60.595 hadden, zijn goedgekeurd. Doordat er ditmaal f 7376 minder aan rariteiten is geschonken, zijn deze prijzen respectievelijk f 6551 en f 7412 minder dan in 1759. De kosten van de hofreis bedroegen f 23.152. Dit is f 126 meer dan in 1759, maar aangezien er zuinigheid is betracht, is dit geaccepteerd. [fol. 658] Voorts is f 1875 aan reparatie van gebouwen en vaartuigen, en f 707 voor de bouw van een nieuwe sampan gepasseerd. Zoals gemeld in de brief van eind december 1760, mocht zelfs een monster tot twee pikol ruwe zijde gezonden worden. Deze wordt echter niet in Japan geproduceerd, maar door Chinezen aangevoerd en is voor niet minder dan f 26,10,- het 1$\frac{1}{2}$ lb te krijgen. Daarom is er slechts een monster van aangevoerd, dat in kwaliteit niet beantwoordde aan de prijs. Er is van inkoop afgezien. In plaatkoper moet voor particuliere rekening gehandeld worden, dan wel, indien ondoenlijk, zo weinig mogelijk door de Compagnie, mits overeenkomstig het monster uit Europa. Als dat lukt, kan er 40 tot 50.000 lb worden ingekocht tegen de prijs van het voorafgaande jaar. Mochten de Japanners door hun grillige aard [fol. 659] het koper niet op de beschreven wijze willen bewerken en mochten de gestelde eisen nadelig zijn voor andere goederen, dan kan er op de oude voet doorgegaan worden, omdat koper in platen nog wel verkoopbaar is. Voor de huiselijke zaken wordt verwezen naar de kopie van de brieven van het bestuur van 11 november 1760 en 4 januari 1761 en het antwoord daarop door de Hoge Regering van 25 juni 1761. Er waren geen veranderingen bij de dienaren. Het opperhoofd Johannes Reijnouts c.s. is wederom met de schepen Duinenburg en Bosschenhove met een lading t.w.v. f 417.577 uitgezonden. Deze zijn heden teruggekomen, zodat de brief van het bestuur van 30 oktober 1761 nu meegezonden kan worden. De handel is vredig en tamelijk voordelig verlopen. Op een bedrag van f 311.194 is, na aftrek van een verlies [fol. 660] van f 9032, een winst gemaakt van f 77.136, of 24$\frac{3}{4}$ %. Met de hierboven genoemde inkomsten van f 136.300, komen deze op f 213.436, of na aftrek van het op winst en verlies afgeboekte van f 62.995, zuiver op f 150.441. De uitgaven bedroegen f 118.873, of f 1354 minder dan het voorafgaande jaar. De inkomsten overtroffen de uitgaven met f 31.568, of 10$\frac{1}{8}$ %, terwijl er 11.000 kisten staafkoper werden verworven.)

Dog om het plaatkoper voor particuliere rekening na het overgesonden Europis monster geslagen te krijgen, seggende de bediendens dat daartoe geene mogelijkheid geweest is, vermits de Japander alsdan 38 percento meer als de voorjarige prijs daarvoor pretendeerden.

Zij sijn dierhalven, en omdat zig tegens de geheele afwijsing groote swarigheden opdeden, genoodsaakt geweest alweder 500 picols, of 60.000 lb., van dat mineraal, na de vorige manier gegoten, voor particuliere reekening te accepteeren.

Voorts melden de bediendens op de van haar gerequireerde elucidatie omtrend den insaam en vervoer van koper en camphur, item wat gebruik daarvan in het Japanse rijk gemaakt werd, dat het gantsche rijk in 't geheel 's jaarlijx 36.000 à 40.000 picols koper van 120 lb. ieder uitleverd, waarvan de Compagnie 11.000 picols, de particulieren 900 picols en de Chineesen 15.000 picols vervoeren, mitsgaders in Japan zelfs 10.000 à 13.000 picols gebruikt werd, en dat de erts ter zuyvering en versmelting in Osacca overgebragt, en door den keyser des jaars bepaald werd.

Fol. 660r-661r.

(Aan kamfer wordt het meeste door de Compagnie en zeer weinig door de Chinezen

vervoerd. Zij beloofden, voorzover een jaar van tevoren aanbesteed, daarvan 125.000 kati aan de Compagnie te leveren. Op 10 oktober zijn door een zware zuidwester storm drie sampans van de Compagnie van hun ligplaatsen geslagen, is de stenen muur rondom het eiland op vijf plaatsen weggevaagd, de kraal voor koeien ingestort en één van de sampans op de klippen stukgeslagen. De onderkoopman en negotieboekhouder Cornelis van Brattem is op de heenreis overleden. [fol. 662]

Malakka

In de brief van eind december 1760 kon door trage berichtgeving vandaar geen volledig verslag over Malakka opgenomen worden. Nu werden de langdradige brief van 26 december 1760, die met kleine zaken gevuld is, en de geheime van 25 december op 7 januari 1761 ontvangen. Als excuus voor de late brieven voerde het bestuur aan dat het de uitslag van een actie tegen de vijanden wilde mededelen. Er wordt echter verondersteld dat het uitstel aan de onnodige lengte van de brief moet worden toegeschreven. In de brief van 20 april is hierover ongenoegen geuit. Het bestuur beloofde om kort en bondig te zullen rapporteren. Dat bleek uit de gewone en geheime brieven van 6 maart, 4 [fol. 663] en 19 september 1761. Daarin wordt gewaakt tegen het verwijt van onoplettendheid. Maar de Pasgeld is nog niet aangekomen met alle gegevens over 1759 en 1760, zodat de vergadering over de twee laatst ontvangen brieven moest worden uitgesteld. Het bestuur schrijft de late komst toe aan gebrek aan zeevarenden en uitrusting, maar het schip zal wel in januari of daaromtrent samen met de Middelburg verschijnen. Het verslag zal dus tot het aanstaande jaar moeten wachten. Dit is minder bezwaarlijk nu er geen bijzondere gebeurtenissen zijn te verwachten na de overwinning op de rivier van Siak en de onderwerping van Radja Mahmud. Als Radja Alam het verdrag met hem van 16 januari 1761[10]naleeft, is er hoop dat de bewoners van Malakka kunnen bekomen van de rampen en dat de Compagnie [fol. 664] winst kan maken. In de gewone en geheime brieven van 20 april en 31 mei zijn de besluiten van de vergaderingen van 13 en 17 maart en van 28 april 1761 aan het bestuur medegedeeld. Hiervan wordt hierna verslag gedaan. Eerst wordt gemeld dat met de sloep de Haak, de barken de Draak en Buis, en met de Spaarzaamheid 93.648 lb tin in inktkokers, 600.530 lb tin in blokken, 16.813 lb olifantstanden, 47 stuks masthouten, 135 lb radix china, 49 lb radix columbo en diverse oorlogsgoederen samen t.w.v. f 279.980 zijn aangevoerd. Met de Middelburg, de Zeelelie en een particulier vaartuig werd naar Malakka verzonden 40.000 nieuwe ronde realen, 313 last en 10 ganting rijst, 1000 lb koffiebonen en 20.000 lb kurkuma Java's. [fol. 665] Met enige huishoudelijke benodigdheden en equipagegoederen, en exclusief de te Batavia voldane wissels, is de totale waarde f 204.983. Als het tin en enige andere ingekochte goederen op tijd waren binnengekomen, dan zou dit het verzondene ver hebben overtroffen. Dit is lang niet voorgekomen. Met de Nijenborg zijn 3 masthouten en 25.008 lb tin direct naar Coromandel verzonden en naar alle waarschijnlijkheid nog met de Zeelelie tin en masthout naar Bengalen. De pakhuizen te Malakka zullen in het komende jaar dus wel leeg zijn. Hopelijk zullen zij door goed beleid en prompte betaling van de leveranciers spoedig weer gevuld zijn met winstgevende goederen. In de brief van 22 april 1760 is toegestaan schepen en kleinere vaartuigen zolang als nodig aan te houden. Maar de rechtvaardiging daarvan in de brief [fol. 666] van 26 december 1760 was onvoldoende, want het was niet de bedoeling die schepen af te varen, maar ze bijtijds naar Batavia te zenden voor reparatie. Met de Spaarzaamheid had zo gehandeld moeten worden, aangezien er lekken in waren ontdekt, die provisorisch gerepareerd zijn. De equipagemeester en scheepstimmerman waren onzeker wat er bij het laden kon gebeuren. Daarom is bevolen dit schip en alle andere vaartuigen met gebreken direct naar Batavia te zenden. De Spaarzaamheid kwam daar behouden aan. In de brief van 4 september heeft het bestuur de aanhouding en reparatie verantwoord. In de brief van 6

10 Zie voor dit verdrag *Corpus 6*, p. 215-218.

maart legde het niet uit waarom de Pasgeld niet met de Spaarzaamheid was vertrokken, hoewel het bestuur dat had gewenst. De uitleg klonk niet erg overtuigend. [fol. 667] Daarom is bevolen slechts indien noodzakelijk schepen aan te houden. Het bestuur wordt daarvoor verantwoordelijk gehouden en zal bij nalatigheid de kosten moeten dragen. Men zal dit wel niet uit het oog verliezen. Door gebrek aan schepen kon de Hof d' Uno niet naar Malakka gezonden worden en evenmin de drie vaartuigen die in de brief van 31 mei het bestuur waren beloofd via Djambi te zullen komen. Het aantal van zeven is zo niet bereikt. Het was tot drie gedaald door de verkoop van de Vriendschap voor rsd 157 en de sloep Cadauwa voor rsd 54, en het zinken van de Salapadjang, waarvan de goederen zijn geborgen. Daarom is de Middelburg gestuurd, welk schip bij gebrek aan een lastpoort [fol. 668] geen masthout kan vervoeren. Het bestuur toonde dit in de brief van 4 september aan en verzocht de Zeepaard, Parelmoer en Vrijheid te mogen aanhouden, totdat in het bepaalde aantal schepen is voorzien. Wegens het uitstel van de vergadering over Malakka is hierover nog geen besluit genomen. Naast de genoemde twee schepen en drie kleine vaartuigen zijn er daar een roeigalei, de pantjalangs Surabaya en Standvastigheid, en twee stropantjalangs. Er is met nadruk bevolen om masthout naar de Westerkwartieren te vervoeren. Het bestuur besloot op 1 februari 1760 de gezaghebbers van schepen daartoe te dwingen en bij weigering dit aan de vestiging waarheen ze op weg zijn, te rapporteren. Dit is onvoldoende en de Compagnie heeft er geen voordeel aan door dit van zich af te schuiven. [fol. 669] De schepen moeten door de equipagemeester geïnspecteerd worden en op basis van zijn rapport moet er een besluit genomen worden. Uitvluchten hierop worden uitgesloten en de nakoming zal duidelijk zijn, wanneer er bericht is ontvangen hoe de Zeelelie half november of uiterlijk december naar Bengalen vertrokken is. De resolutie van 1 februari 1760 over de afschrijvingen op geleverde ladingen en het tekort op de lading rijst, dat ter verantwoording van opperstuurman Jacobus van Wiek van het Zeepaard is gebracht, zijn goedgekeurd. Tevens ging men akkoord met de afschrijving van 3 % smeltverlies op 33.238 lb tin aan inktkokers die in 1759 met de Krabbendijke aan Malakka was toegerekend. Het bericht van de negotieoverdrager van eind maart 1760 toonde aan dat het inderdaad bij de versmelting verloren was gegaan. [fol. 670] De onderkooplieden Frans Lodewijk Piazzol en Johan Gilbert mochten zich van het bestuur tot de Hoge Regering wenden met een verzoek tot ontheffing van de opgelegde belastingen en vergoedingen voor het ongeoorloofde vertrek van de Kievitsheuvel naar China in 1756. Dit was reeds in de brief van 9 oktober 1759 definitief geweigerd. Bovendien had de vergoeding door ontvanger Gilbert van achterstallige pacht net zo goed aan het bestuur kunnen worden opgelegd, behoudens hun verhaal op wie het betreft. Daartoe is niet overgegaan, maar het bestuur is erop gewezen dat het bevelen moet uitvoeren, wil het voorkomen dat hetzelf de vergoeding moet betalen. Het bestuur voerde na herhaald bevel de inning van de achterstallige pachtgelden van Gilbert bij besluit van 4 augustus 1761 uit. De verdeling van ieders aandeel is bij besluit van de Hoge Regering van 20 november 1761 goedgekeurd. Zo is de Compagnie als gewenst schadeloos gesteld. [fol. 671] Er is akkoord gegaan met de algemene inventarisatie over 1758/59, gevoegd bij het besluit van 1 februari 1760, maar de afschrijving van 602 kannen houtolie is de dispencier in rekening gebracht, wat bij besluit van 4 augustus 1761 is geschied. Dat de olie door de martavanen zou zijn gedrongen is lichtzinnig en ongehoord. Op een aannemelijk verzoekschrift is kapitein Jan Jansz. Visboom ontheven van een belasting te Padang van f 767. Ze was hem opgelegd over teveel in de Padangse boeken van 1754/55 afgeschreven ammunitiegoederen. Uit de brief van 22 april blijkt dat vergoedingen en ontheffingen, gemeld in de decemberbrief van 1759, door het bestuur zijn uitgevoerd. De fiscaal is wederom aangespoord de schadeloosstelling van het tekort van de overleden winkelier Elisa Wittens af te wikkelen. [fol. 672] Als hij daarmee langer talmt, komt het ten laste van hem. Dit had tot gevolg dat bij vonnis van 21 augustus de erven van de eveneens overleden luitenant Hendrik Ackermans werden veroordeeld tot voldoening van f 3360. Dit was de waarde van een huis en drie slaven die Ackermans twee dagen voor diens schorsing van Wittens had gekocht. Het is zeer onzeker of een bedrag van

f 1520 dat daaraan nog ontbreekt, ooit zal te innen zijn. De goederen die op verzoek en voor rekening van de vroegere pakhuismeester De Wind naar Batavia waren gezonden, zijn daar openbaar verkocht en het tekort op de opbrengst is aan Malakka in rekening gebracht. De afschrijving van 5750 lb bedorven buskruit die door de Krabbendijke werd aangevoerd, en van 3 stuivers per stuk op 4626 Arcaduse ropia's is goedgekeurd. [fol. 673] De ropia's waren reeds te Malakka in kas, voordat het bevel tot reductie was uitgevaardigd. Betreffende de in- en afschrijvingen zijn de besluiten van 18 april, 29 augustus en 29 september 1759, en die van 1 februari, 14 april, 23 juni en 8 augustus 1760 goedgekeurd. Dit betrof grote tekorten op de geweren en tuigen van het garnizoen in 1756/57 en 1757/58, wat in 1758/59 aan land en op de schepen onbruikbaar bleek te zijn, alsmede $3\frac{1}{4}$ en $2\frac{1}{4}$ % smeltverlies op 165.688 en 45.740 lb tin. De schade van f 6004 bij het verlies van Pulau Pintu Gedong en van op proef naar Siak gezonden textiel t.w.v. f 4300, die toen door Radja Mahmud geroofd was, mag ten laste van de Compagnie afgeschreven worden. Hoofdadministrateur Noël Anthon Lebek had om dit laatste gevraagd en het is toegestaan, daar het blijkens de brief van 1 mei 1759 om goederen op proef ging, waarvan het verlies hem niet was aan te rekenen. [fol. 674] Mochten de wapenen op Radja Alam enig succes hebben, of als er een overeenkomst met hem wordt gesloten, dan moeten deze verliezen aan de Compagnie vergoed worden, zoals door het heroveren van geschut reeds is geschied. De goede afloop van de onderwerping van Radja Mahmud, die in de brief van 26 december 1760 is voorspeld, voedt de nieuwsgierigheid naar de uitvoering daarvan.)

Wij confirmeerden ons met de intentie der ministers om, na de verzeekerde ingekomene berigten van Radja Mahomets doodt, een voordeeligen coup te doen, sonder te wagten na zeeker beloofd secours van Rombouw. En veronderstelden, dat de twist onder de Siacse grooten tot voordeel soude geamplecteert sijn.

Fol. 674r-v.

(Het verdrag van 16 januari 1761 met Radja Alam werd in de geheime brief van 22 april, en de gewone van 29 en 31 mei aan hem, met enige veranderingen goedgekeurd. Daarbij is ook een lening van rsd. 5000 aan Radja Alam geaccepteerd, mits er scherp op de terugbetaling wordt gelet.)

En vervolgens wierd ons ter bijsonderen vergenoeging bij brieve van den 6e maart en 4e september volleedig aangeschreven dat de commissianten, den capiteyn Visboom en onderkoopman Verbruggen, voorsien met een instructie gedateerd 21 januarij 1761, met 4 brigantijns en een pantjalling, buiten de zeevarende met 89 Europeese en 91 inlandse militairen bemand en van al het nodige voorsien, ter extructie van een sterkte in gezelschap van Radja Alam, sterk 20 vaartuigen, na de rivier Siac waren afgezakt en den 25e januarij daaraan gearriveert. Hebbende de vijanden haar alle bovenwaarts te Mapoura verzamelt, alwaar de onsen hun langs die passagie geheel ingeslooten hielden en voorgaven geresolveert te zijn onse magt te attacqueeren. En ingevalle van de nederlaag krijgende, het geschut overboord te willen werpen en met de vlugt over land haar na een bijgeleegene negorij genaamt Campar te zullen begeeven, werwaarts volgens de toenmaalige gerugten zij haare wijven en kinderen reeds hadde getransporteerd. Waaromtrent, op advis der ministers bij brief van den 10e februarij, 19 vaartuigen onder 't gezag van Sait Osman, versterkt met eenige onser Bougineese militairen met haaren capitain, derwaarts sijn afgezonden om die negorij te vermeesteren en wijders door Campar na Mapoura opwaarts te trecken. Wanneer na het vooruitsigt der ministers de vijanden, van alle kanten ingeslooten, door gebrek van leevensmiddelen wel souden genoodsaakt werden haar op discretie over te geeven. Sijnde middelerwijle het fort te Poulo Gontong weder g'occupeert in sijn geheel, extra sterk opgeworpen, van de nodige ammonitie en bezetting voorsien. En dus in een weerbaaren staat gebragt en rondom met een gragt voorzien, waarin altoos water kan werden gehouden.

Fol. 674v-676r.

(Vanwege dit alles, en omdat enige inwoners van Siak zich al hadden onderworpen,

heeft het bestuur bevolen ze heus te behandelen. Dit deed de moed van de vijanden wankelen, maar ze konden niet onderworpen worden. Daarom heeft het bestuur in zijn brief van 6 april met de Pasgeld verzonden, bevolen hen zonder uitstel te vernietigen.)

Waarop den 21e april van 's morgens te 7 tot 11 uuren een heevig gevegt is voorgevallen, tot groot nadeel der vijanden, die het met de vlugt naar boven hadden gezet, alwaar sij na dato tot bij een spruit Songij Pinang sijn vervolgt, leggende in een bogt van Mapoura, alwaar sij sig op de wal met 4 bentings, of inlandsche sterktens, hadden verschanst en deselve met swaare arthillerij beplant. Hier vond men swarigheid dezelve te attaqueeren, dog der ministers nadere ordre en recommandatie bij brief van den 30e mey, waarbij den schipper Driesen tot tweede der commissie in steede van den ziek naar Malacca opgekomene Verbrugge is aangesteld, mitsgaders adsistentie van ammonitie en 50 Europeese militaire, zijn door 's hemels bijstant van dat geluckige evenement geweest dat, in stede van 4, bij nadere ontdecking 15 bentings op den 16e junij 's avonds om 9 uuren tot 's anderen daags middaegs om 11 uuren zijn g'attaqueert, verovert en den vijand volkomen op de vlugt gedreven. Waarbij aan onse zijde 25 gesneuvelt en 30 swaar gequest zijn, sonder dat ijmand der vijanden heeft kunnen agterhaalt werden, agterlaatende deselve verschijdene ontraponeerde vaartuigen en 103 stucken cannon van diverse calibre. Weshalven gepræsumeert werd dat zij haare beste effecten in negen vaartuigen hebben afgelaaden, die sij voorbedagtelijk, indien sij de neederlaag kregen, in de rivier Campar hadden agtergelaaten. Om hetwelke te agterhalen heeft Mahomet Alie, de zoon van Radja Alam, versterkt met 30 Bougineese militairen, sig over land derwaarts begeeven en aldaar die negorij met al het gevlugte volk van Siac onder de gehoorsaamheid van sijn vader gebragt, sonder dat al wederom eenigen buit nog de hoofden sijn gevangen geraakt. Waarmede Sait Osman wel slaags geweest is, dog die sijn het door een gunstige geleegentheid naar Poulo Borong ontsnapt en derwaarts eenelijk vervolgt geworden.

Fol. 676v-677v.

(Bij deze expeditie liep de Pasgeld zware schade op door 109 schoten, waarvan enige onder water, in de scheepshuid. Er zijn timmerlieden met materialen voor herstel [fol. 678] naar de rivier Siak gestuurd, die alle behouden te Malakka zijn teruggekeerd. Voor deze overwinning is op 12 juli te Malakka een dank- en biddag gehouden. Kapitein Jan Jansz. Visboom deed vergeefse pogingen om de resterende zaken met Radja Alam te regelen, maar onderkoopman Everhard Cramer wist te bedingen dat 52 van de zwaarste veroverde kanonnen voor de Compagnie zouden zijn en de overige 51 voor Radja Alam. Deze heeft daarover nog niets aan de Hoge Regering laten horen. De verdeling schijnt problemen te geven, maar er wordt op vertrouwd dat het bestuur de vrede met Radja Alam koestert. Verder wordt verwezen naar de brief van 4 september uit Malakka, waarin ook de dood van Radja Mahmud wordt bevestigd. Daëng Cambodja vroeg 20 februari pardon en vrij verblijf, al was het maar in het district Johore, voor Radja Ismaël, die een zoon, en Ibrahim, die een halfbroer van [fol. 679] Radja Mahmud is. Zij waren de leiders van de opstandelingen. Het bestuur vond dit voor deze gevaarlijke en onrustige lieden onaannemelijk. De Hoge Regering verwacht dat ze met andere oproerlingen gepakt zullen worden en voorbeeldig gestraft kunnen worden. Het was wenselijk geweest dat het antwoord van het bestuur van 30 april 1759 op het voorstel van Radja Trengganu, als gemachtigde van de overleden Radja Sulayman, van 26 april eerder dan dit jaar was toegezonden. De overwegingen daarop hebben nu niet veel zin meer en zullen door Radja Trengganu met niet zoveel ijver worden opgevolgd, als waartoe hij aanvankelijk bereid leek. Zijn voorstel om de vorsten te dwingen tot het aanhouden van handelsvaartuigen, wat slechts met kanonnen is uit te voeren, is het beste middel om de zeestraten daar van zeerovers te zuiveren en de kleine handelaren te beschermen. Het bestuur heeft vele bezwaren aangevoerd, waarom zoiets onmogelijk is. De koning van Johore, Radja Sulayman, overleed op 20 augustus 1760 en is opgevolgd door zijn zoon, de rechtmatig erfgenaam, die onder voogdij van Daëng Cambodja en de dato tummenggung staat. Een relaas van een zekere Stephan Arkissa suggereert dat van deze jonge koning niet

veel goeds is te verwachten. Het bestuur is geschreven dat dit van hemzelf zal afhangen door een vriendelijk en verstandig gedrag. Het is gunstig dat de Buginezen geen twist met de Johorezen hebben veroorzaakt en, anders dan gevreesd, niet van plan zijn vijandelijkheden tegen Radja Trengganu te ondernemen. De vernieuwing op 14 april 1760 van het verdrag met Naning en de volkeren stroomopwaarts de rivier van Malakka is prijzenswaardig, in het bijzonder het vierde artikel [fol. 680], waarbij steeds een van de oudsten te Malakka moet verblijven om maandelijks verslag te doen aan de gouverneur en om de bevelen naar Naning over te brengen. De patrouillering en het verleende convooi aan de schepen naar Siam en Cambodja en het verdrag van 11 november 1759 met Daëng Cambodja, Radja Tua van Kelang en de negen nederzettingen in Rembau zijn goedgekeurd. Het vijfde artikel verplicht hen tegen 64 stuivers minder het bahar te leveren dan ropia 52, zoals voorgeschreven in de brief van 1 mei 1759. Enige andere kosten mogen niet in rekening gebracht worden. Als er een buitengewone leverantie fijne tin in inktkokers wordt gedaan, dan is het doel toentertijd van de prijsverhoging bereikt. De uitkering van rsd. 100 aan degenen die het verdrag sloten en daarvoor zeven weken op Linggi vertoefden, en van 7 bahar en 328 lb tin aan Radja Said van Selangor zijn geaccepteerd. [fol. 681] Wegens de vrees van tinsmokkel te Perak is kapitein Jan Jansz. Visboom naar de koning gestuurd en is het verdrag van 1753 vernieuwd. Ter opheldering van het vierde en vijfde artikel zijn per 3 juni 1759 twee artikelen toegevoegd, waarbij de vorst zich, net als de andere leveranciers, verbindt alle tin aan de bezetting van de Compagnie te leveren en deze met de balans en schaal van de Compagnie te laten wegen. Als hoofd van de kooplieden beloofde hij, conform het vorige artikel zes van het contract, zijn en alle andere vaartuigen te laten doorzoeken. Gevonden tin zal geconfisqueerd worden, maar het schip krijgt hij terug. Nu moet dit slechts worden uitgevoerd, hoewel daarover in de brief van 4 september bedenkingen staan. De bevelen van het bestuur in de brieven van 14 mei en 7 augustus 1759, en van 19 november 1760 naar Perak en het besluit van 30 november aangaande extra arak en klapperolie bij het smelten en dragen van tin te Perak, zoals beschreven in de brief van 22 april, zijn uitstekend. [fol. 682] Er zijn enige vragen gesteld over het voorkomen van smokkel. Om de Spaanse realen tegen 68 stuivers in omloop te laten zijn, zijn er 15.000 verzonden. Het bestuur verklaarde wederom dat dat onmogelijk is. Er is weinig reden tot tevredenheid betreffende de verkoop van goederen in 1758/59. Behalve de specerijen werd er op een inkoop van f 47.246 een winst van f 13.624, of $28\frac{3}{4}$ %, behaald en op een inkoop aan specerijen van f 859 een winst van f 10.344, of 1204 %. De totale winst is f 23.969, of ruim 50 %. Omdat ze in de huishouding nodig zijn, is de verkoop van spijkers verboden. Volgens bevel van 13 oktober moet de curcuma tenminste voor iets minder dan de inkoopsprijs verkocht worden, of bij besluit van 1 december 1761 voor wat ervoor te krijgen is. De 35.199 stalen beitels t.w.v. f 5658 die daar eind augustus 1759 over waren, moeten ter voorkoming van verder verlies net zo verkocht worden. De kosten van f 7165 aan fortificatie en gebouwen en de bij besluit van 5 februari 1760 gedane aanbesteding van de vervallen linie om de stad zijn aanvaard. [fol. 683] Uit de bijgesloten specificatie van 6 maart blijkt dat de verpachting per eind juni van de Chinese topbanen over de tweede helft van 1760 maar rsd 540 opbracht, maar de algemene verpachting half november en eind december betreffende 1761 gelukkig rsd 42.119, of rsd 3198 meer dan het voorafgaande jaar, waaronder de pacht van de boom rsd 3000 hoger uitviel. Dat bij resolutie van eind december 1759 enige verandering in het hoofd- en ankergeld is aangebracht om de arme inwoners tegemoet te komen en de aanvoer van levensmiddelen te stimuleren, is met genoegen goedgekeurd. Dat de boompacht voor de beste prijs door een ander gemeind, op diens verzoek aan Malik Fasulla wordt gegund, mag in het vervolg niet meer geschieden. In de brief van 23 mei 1758 is een kwestie tussen een pachter en handelaren naar het zuiden toe, in het voordeel van de eerste beslist. Tolvrijheid bij besluit van 28 juli en 25 oktober 1760 aan vaartuigen van vreemde naties verleend wegens ernstige lekkage en het lossen van twee Engelse compagnies schepen zijn goedgekeurd. Voortaan moeten gevallen gelijk de laatste in een geheime brief behandeld worden. [fol. 684] Het is in deze onrustige tijden verstandig

dat bij besluit van 12 november 1760 de neutraliteit van de rede van Malakka is vastgelegd. Een lijst van aankomende en vertrekkende vreemde schepen is te vinden in de brieven uit Malakka.)

De generaale winsten in anno 1758/9 hebben gemonteert *f* 115.924,7,8, of *f* 7011,7,- minder als het jaar bevorens, en de generale lasten van het gemelde boekjaar 1758/9 *f* 168.348,13,-, of *f* 45.158,13,- minder dan het jaar bevorens. Waardoor dit gouvernement bij wege van vergelijking ten aansien van het vorige jaar is tevoren geraakt een montant van *f* 38.147,6,-.

Fol. 684r-v.

(Over dit resultaat is tevredenheid geuit en zuinigheid is aanbevolen. Over de laatste belangrijke zaak deed het bestuur in een aparte brief van 26 december 1760 voorstellen, waarover in een geheime brief van 20 april 1761 bevelen zijn gegeven. Als de koning van Kedah bezwaar mocht maken tegen de voorschriften voor de inlandse vrije vaart, kunnen hem op verzoek één of meer passen gegeven worden. [fol. 685] Daarom mocht een Chinese jonk naar Malakka vertrekken, hoewel het in het vervolg beter achterwege kan blijven. De geheime voorstellen van gouverneur David Boelen in de brief van 6 maart aangaande het stimuleren van de vaart op Malakka, zijn in de geheime brief van 20 april 1761 goedgekeurd. De visitatie van de schepen van Radja Alam bij het in- en opvaren van de rivier Siak en bij Pulau Pintu Gedong moet discreet en zonder er iets uit te nemen geschieden. De handelaars die rechtstreeks van Malakka naar Siak varen betalen $2\frac{1}{2}$ % aan de landregent. Bij vaart daarheen zonder Malakka aan te doen mag Radja Alam dubbele tol eisen. Aan de besluiten over weesmeesters, diakenen en over sommige huishoudelijke zaken wordt voorbijgegaan. De gage van dominee Salomon van Echten is verhoogd tot f 120,-. [fol. 686]

Sumatra's Westkust

Met de sloep Goudvink en de Hercules is naar Sumatra's Westkust verzonden)

550 packen Chormandelse lijwaten bedragende	*f*	226.661,	2, -
66 packen Bengaalse lijwaten bedragende	*f*	43.866,	4, -
43 packen Souratse lijwaten bedragende	*f*	12.540,	2, -
10.000 pees Spaanse ronde reaalen	*f*	32.000,	-, -
192.000 pees kopere duyten	*f*	2.413,	16, -
100 lasten zout	*f*	2.150,	-, -
Item diverse andere koopmansz., schenkagiegoederen, mitsgaders provisiën en benodigtheden	*f*	65.630,	14, 8
Waarbij gevoegd de 2 percent Bataviase ongelden tot	*f*	5.976,	18, 8
Zo bedraagt het versondene	*f*	391.238,	17, -

Fol. 686v.

([fol. 687] De Waakzaamheid, waarvan op 17 oktober 1761 was besloten dat ze kon vertrekken met textiel en zout, moest wegens een lek gelost worden en in de vergadering van 23 oktober 1761 is besloten dat ze niet kon vertrekken. Er was geen ander schip beschikbaar om de lading te vervoeren. Met de sloepen Roos en Nagapatnam, en de schepen Bronstee en Hercules werd uit Sumatra's Westkust ontvangen)

$1392\frac{1435}{1536}$ mq. $8357\frac{465}{768}$ thailen of							
$12.536\frac{209}{512}$ realen aan goud bij gewigt, kostende				*f*	459.922,	-,	8
103.850	lb. benzuin als						
3600	lb. extra witte	*f*	2.480, 17, 8				
72.750	,, ordinaire witte	*f*	30.958, 3, 8				
27.500	,, zwarte	*f*	5.205, 16, -	*f*	38.644,	17,	-
128.039	lb. peper zwarte			*f*	21.965,	10,	8
375	lb. camphur Baros			*f*	8.461,	9,	-

aan monster kleeden en eenige andere goederen	*f*	1.539,	3,	-
„ schenkagiegoederen	*f*	384,	12,	-
in aanreekening	*f*	3.888,	14,	-
Dus bedraagt het ontfangene in desen jare	*f*	534.806,	6,	-

Fol. 687v.

([fol. 688] Er is over het commandement vergaderd op 26 juni, 2 juli en 17 augustus 1761. In de eerste vergadering kon slechts gesproken worden over de ontvangen brieven van 16 september en 15 december 1760, en 6 januari 1761, terwijl enige zaken overgebleven uit de brieven van 10 april en 25 augustus 1760 zijn behandeld. Dat de sloep Roos op weg naar Batavia Benkulen aandeed was nodeloos. Het is, samen met het kopen van equipagegoederen van de Engelsen, zoals kabeltouw voor de sloep Goudvink, verboden. Opdat de Compagnie niet door onderkruipers benadeeld wordt, is het zenden van particuliere vaartuigen naar Batavia op straffe van confiscatie verboden. Bij de brief van 6 januari 1761 is een journaal gevoegd van de schipper van de Bronstee, Lieve de Timmerman, waarin de slechte staat wordt beschreven waarin zijn schip in 1760 uit Batavia moest vertrekken. [fol. 689] In de vergadering van 24 juli is het rapport, waar door commandeur en opperequipagemeester Hendrik Booms om was gevraagd, behandeld. Er bleek uit dat opgaven van schipper De Timmerman strijdig met de waarheid zijn en dat hij zich met de opperstuurman aan enige misbruiken schuldig heeft gemaakt. Zij zijn veroordeeld tot een boete van een maand gage ten bate van de diaconie te Batavia. Men is tevreden dat de expeditie tegen de Atjehers voorspoedig is verlopen en met de gift aan de leider secretaris Jan Boudewijns. De opstandige regent van Surcam, Radja Bukit, is niet alleen in zijn slechte voornemens gestuit, maar in handen van de Compagnie gevallen. Het is ook plezierig dat de wettige pretendent van Natal, Baginda Maharadja Lello, vrede en vriendschap met Dato Bazaar heeft gesloten. De resident kon zo op verzoek van de kooplieden wat textiel, ijzer en andere waren bestellen. [fol. 690] Het bestuur is opgedragen deze bestelling uit te voeren, maar niet onder de vastgestelde prijzen, en het contract dat de onderkooplieden Christiaan Ernst van Sijffert, Jan Anthonij Thierens en Jan Boudewijns met de regenten sloten, te handhaven. Aangezien het de Compagnie niet uitkomt meerdere forten op de Westkust te bouwen, is hun verzoek om meer versterking en toestemming voor de bouw van een stenen fort afgewezen. Wel moet de handel bij goede vooruitzichten uitgebreid worden. Daarom is het goed dat het bestuur de resident te Airhadji heeft geschreven om de keizer van Indrapura aan te sporen het Engelse fort te Mukomuko in bezit te nemen. Deze was daartoe geneigd, hoewel dit wel door terugkomst van de Engelsen verijdeld zal worden. De door de administrateur opgegeven afwijking van de normale lengte is een onvoldoende verklaring voor de vermindering van de verkoopsprijs van 2631 stuks guinees van $5\frac{3}{4}$ tot $5\frac{1}{4}$ taël de corge. Het nemen van een enkel stuk uit ieder pak is onvoldoende bewijs en het argument [fol. 691] dat de textiel aan bederf onderhevig is, is uitzonderlijk. Bovendien zegt het bestuur dat de kooplieden voor wit guinees met rode hoofden niet meer wil betalen dan voor guinees zonder dat. Het dient daar bij de bestelling op te letten. De mindere opbrengst van 100 stuks guinees gewoon gebleekt, doordat ze als beschadigd verkocht zijn in plaats van dat ze volgens het besluit van het bestuur van 11 augustus 1760 op rekening van winst en verlies werden afgeschreven, is voor rekening van de administrateur gelaten. Dit gebeurt ook met 286 parcallen, die door vochtigheid van het pakhuis zouden zijn bedorven. De verklaring van het eerste is onvoldoende en voor het tweede zijn de administrateurs verantwoordelijk. Het besluit van 22 juli 1760 om de prijs van de Coromandelse en Suratse textiel $9\frac{2}{5}$ en 8 % boven de vastgestelde te bepalen en om de lang onverkochte Bengaalse, conform de opdracht gegeven in de brief van 10 april, voor de hoogste prijs te verkopen, zijn goedgekeurd. Aangezien volgens de twee laatst ontvangen brieven de handel lijkt op te leven, [fol. 692] is besloten met de Hercules een goede partij textiel te zenden. Betreffende belastingen en ontheffingen is het besluit over het rekest van de oud-commandeur Fredrik van de Wal te vinden in de resoluties van de vergaderin-

gen van 13 januari en 13 februari 1761. Bij besluit van 27 februari is f 4405 in rekening gebracht wegens een opbrengst minder dan de inkoopsprijs van de benzoë met de Waakzaamheid te Batavia aangevoerd. De inkopers dienen dit te vergoeden. Het verzoek van het bestuur in zijn brief van 25 augustus 1760 om ontheffing van het in rekening brengen, volgens besluit van 8 januari 1760, van teveel opgevoerde onkosten voor het hospitaal in de negotieboeken van 1754/55 en 1757/58, is stilzwijgend gepasseerd. Dit is ook het geval met f 3778, gespecificeerd bij resolutie van het bestuur van 10 juni 1760. Het overige is evenwel in rekening gebracht, evenals f 5291 voor teveel in rekening gebrachte fortificatie- en timmerkosten. [fol. 693] De argumenten voor ontheffing in de brief van 25 augustus 1760 waren onvoldoende. Dit bedrag is reeds gevorderd van weesmeesters als administrateurs van de boedel van commandeur Thijmon Pieter van Herseele. Het verzoek in de brief van 25 augustus om f 44.794 te mogen afschrijven voor diverse materialen en gereedschappen die reeds in gebruik zijn, is ingewilligd. Ze moeten evenwel binnenlijns blijven doorlopen. De afboeking van f 954 wegens onvoldoende restant premie voor de opsporing van fouten is afgekeurd, omdat de ervoor aangevoerde redenen ongeldig zijn. Het bedrag moet door de betrokkenen direct in de kas gestort worden. Bij besluiten van 13 maart, 4 augustus, 11 september en 23 oktober zijn deze kust enige geweren aangerekend, waarvoor kapitein Jan Jansz. Visboom eerder was belast. Er is echter ontheffing verleend voor f 7623 wegens minder gehalte van enige [fol. 694] partijen goud die te Batavia en op Coromandel geëssayeerd waren, en voor f 1423 wegens minder gehalte van 16 staven goud die van Pulau Tjinkuk waren aangevoerd. Ook is ontheffing verleend voor $\frac{155}{384}$ mark op $195\frac{179}{384}$ mark die met de Bronstee uit Padang is ontvangen. De inkopers moeten dit vergoeden. Op de geheime brieven van 25 en 26 augustus 1760 is geantwoord dat de commandeur zich zo weinig mogelijk met de teruggekeerde Engelsen moet inlaten, maar dat een zodanige verwijdering waardoor vriendelijke ondersteuning wordt geweigerd, voorkomen moet worden. In het voorafgaande jaar is bevolen om Natal en Tapanuli van hun de regenten te accepteren. Daar de overwegingen van het bestuur daarmee stroken, zijn ze aanvaard. Die regenten en de andere dienen krachtig aan de Compagnie te worden verbonden. Op verzoek is een ingenieur gezonden om de rivier en rede van Padang op te nemen. [fol. 695] Hij zal snel een kaart maken en een plan opstellen om Padang tegen een Europese, zowel als een inlandse vijand te beschermen. De nodeloze kosten van een batterij aan de rivier die het vorige bestuur heeft voorgesteld, worden zo vermeden. Commandeur Christiaan Lodewijk Senff kreeg een exemplaar van de radicale beschrijving die raad extraordinaris Huijbert Willem van Bazel voor Sumatra's Westkust opstelde. Deze en de desbetreffende geheime besluiten van 13 april zijn met de brief van 17 oktober 1761 meegezonden. Voor de verdere behandeling van de ontvangen brieven wordt verwezen naar de desbetreffende vergadering en het antwoord van 31 juli dat met de Hercules verzonden zou worden. Op 20 juli kwam evenwel de Bronstee aan [fol. 696] met brieven van 31 maart, 15 mei en 15 juni 1761 en die van de residenten te Pulau Tjinkuk en Airhadji van 11 en 18 april. De Bronstee is nog even vastgehouden, zodat het antwoord op deze brieven meegezonden kon worden. Op 17 augustus werd erover vergaderd. Er is ontevredenheid over geuit dat dit schip, na vertrek uit Padang begin april, door tegenwind en stromen twee maanden op zee ronddreef en weer naar Padang moest terugkeren. Er is op aangedrongen dat schepen snel gelost en beladen worden en op tijd naar Batavia terugkeren. Als dat niet gebeurt, dan komen de soldijen van de schepelingen en andere onkosten voor rekening van het bestuur. Op voordracht van het bestuur is tevens besloten om de commandanten van de Bronstee en de gezagvoerder [fol. 697] van de sloep Taxisboom te ontheffen van de geringe vergoedingen voor te Padang aangebrachte beschadigde textiel. De schade is hun niet te verwijten. Omdat de handel in zout groeiende is, is met de Hercules 100 last verzonden. Het was de bedoeling om met de Waakzaamheid nog 200 last te zenden, maar dit schip kon niet naar Java gestuurd worden om zout te laden. Het bestuur heeft volgens de brief van 31 maart goede hoop om bij verkoop van zout goud te vragen, als het het last van goede kwaliteit voor 2 taël goud verkocht mag worden.)

Zo hebben wij, ofschoon dit dies prijs van rds. 55,- volgens de bepaling eenigzints zoude verminderen, egter om de wille der door de ministers ten dien opsigte geallegueerde redenen, namentlijk dat de inlanders de waarde van gemelde twee thailen goed goud hooger stelden, als wanneer ze voor 't last de bepaalde prijs van rds. 55,- aan ropijen, schellingen, en dubbelde stuivers, waarmede ze tot alsnog volstaan konden, quamen te betalen. Alsmede, omdat onse benodigtheid omtrent dat mineraal merkelijk accresseert, goedgevonden haar te qualificeeren om, wanneer ze voor het last zout twee thailen of drie realen goud, mits houdende 21 caraat, konnen bedingen, hetselve daarvoor af te staan en daarmede als met den eersten een begin te maken.

Fol. 697v-698r.

(Daar uit de brief van 31 maart bleek dat de fijne rode gingams nauwelijks voor de helft van de kostprijs omgezet konden worden, is besloten ze naar Batavia te laten komen, als ze niet de kostprijs halen. Het verzoek van onderkoopman Jacob van Oudenstein Elias in zijn brief van 11 april om niet gewilde textiel te Pulau Tjinkuk t.w.v. f 96.896 te mogen terugzenden, is niet ingewilligd. In de marginale beantwoording van de brief van Heren XVII van 2 oktober 1759 wordt iedere twijfel weggenomen dat ongewilde niet samen met gewilde textiel te verkopen is. Tot zolang er niet uitsluitend gewilde textiel gezonden kan worden, moet de gewilde met de ongewilde afgezet worden. [fol. 699] Om van de zogenaamde ongewilde textiel te Batavia, zowel als op Sumatra's Westkust, af te komen is op 11 augustus besloten om met de Hercules 553 pakken gewilde textiel te zenden, namelijk voor Padang 326, voor Pulau Tjinkuk 127 en voor Airhadji 100. Deze dienen met de 300 pakken daar aanwezige blauw goed te worden afgezet, samen met 500 pakken zogenaamde ongewilde blauwe en andere doeken die met de Waakzaamheid zouden meegezonden worden, maar nu in het voorjaar zullen volgen. Samen zijn dat niet zoveel pakken dat het bestuur zou moeten doorgaan twee pakken ongewilde samen met één pak van wat het gewilde textiel noemt, aan te bieden. Er is opgedragen de gewilde met de ongewilde textiel af te zetten en niet de laatste in de pakhuizen te laten liggen. [fol. 700] Mocht de resident te Pulau Tjinkuk daarin niet slagen, dan mag daar de ongewilde soort 4 à 5 % beneden de gangbare bepaalde winst verkocht worden. In de vergadering van 10 augustus 1761 werd besloten om zowel op Sumatra's Westkust, als te Ternate het daar ingekochte goud weer te berekenen op de oude voet van $15\frac{1}{3}$ rsd in plaats van $17\frac{1}{2}$ rsd het reaal fijn. Om zekerder van de winst te zijn, moeten de prijzen van de textiel daaraan aangepast worden, zodat duidelijk is of dit naar Sumatra's Westkust, of beter naar andere kantoren in Azië kan worden gestuurd. De negotieboeken geven aan dat de inkomsten in 1759/60 f 140.887 hebben bedragen, of f 11.431 meer dan in het voorafgaande jaar. De uitgaven bedroegen evenwel f 101.838, of f 4088 meer dan in het voorafgaande jaar. Vergeleken met het bedrag van f 75.000,- in het reglement van bezuiniging van 7 augustus 1759 is dit een overschrijding van f 26.838. In de brief van 25 augustus 1761 is bevolen om dit voortaan door zuinig beheer te voorkomen. [fol. 701] Daarom is het juist dat het bestuur op 31 januari 1761 heeft besloten om de residenten van de onderhorige kantoren f 2715 voor overbodige uitgaven te laten vergoeden. Het is tevens prijzenswaardig dat commandeur Christiaan Lodewijk Senff het totale bedrag aan uitgaven in het reglement van bezuiniging bij besluit van 23 februari 1761 per onderhorig kantoor heeft laten specificeren. De Hoge Regering keurde dit besluit goed en beval de opperhoofden van de onderhorige kantoren zich eraan te houden. De vastgestelde uitgaven zijn: te Pulau Tjinkuk f 5940,-, te Airhadji f 4900,-, te Baros f 5200,- en te Natal f 5000,-, of in totaal f 21.040,-. Mocht overschrijding onvermijdelijk zijn, dan moeten de redenen aan het bestuur te Padang worden medegedeeld [fol. 702] en aan de Hoge Regering worden voorgelegd. Het besluit van het bestuur te Padang van 23 februari 1761 om de posten te Tapanuli, Airbangis, Tiku en Priaman te sluiten is goedgekeurd. Zo blijven naar het noorden slechts de onderkantoren te Baros en Natal over. De vele posten maken niet veel uit: ze kunnen bij moeilijkheden weinig uitvoeren, ze verzwakken de hoofdposten maar en vergroten slechts de uitgaven. Desnoods kan er uit Baros, Natal of Padang enig volk met een vlag of ander teken van het recht van

de Compagnie heengezonden worden. Commandeur Senff is opgedragen de uitgaven per hoofdpost te specificeren. Het oud Spaans mag niet meer voor twee ropia's, of 60 stuivers, het stuk worden geaccepteerd, maar, indien het wordt aangeboden, het nieuw rond Spaans wel. In de brief van 31 maart 1761 wordt bericht dat er grote schade werd geleden op ontvangen slechte ropia's. [fol. 703] Het is juist dat dit op degenen die ze in de kas brachten, dan wel hebben geaccepteerd, is verhaald. Het is verboden om deze slechte ropia's naar Batavia te zenden. De goede, die bij besluit van 4 maart 1761 tegen 25 stuivers het stuk waren verworven, of in kas waren geaccepteerd, mogen wel naar Batavia gestuurd worden. De terugzending van nutteloze en niet gangbare nieuwe Zeeuwse duiten voor een bedrag van f 6240,- is goedgekeurd.)

En weder op haar versoek derwaards gezonden rds. 1000, of drie vaten, aan heele nieuwe duiten van de munt Westfrisia met twee leeuwen. Nadien ze vermeenen dat dese in 't gebergte gangbaar zoude wesen, met ordre om, zulx bevindende, daarvan nadere eysch te doen, teneynde ons zoveel mogelijk van die kopere muntspeciën, waarvan 't restant hier nog zeer considerabel is, te ontlasten.

Fol. 703v.

(Het is afgekeurd dat volgens de brief van 15 juni 1761 [fol. 704] een gedeelte van de ropia's en andere slechte munt in kas tegen goud à 25 rsd de taël goede kwaliteit zijn ingewisseld. Het teveel in rekening gebrachte moet door de administrateurs worden vergoed. Maar hun verzoek dat de penningen die hun gemachtigden te Batavia voor hun rekening aanbieden, via het kantoor Padang met hen verevend mogen worden, is ingewilligd, omdat hun oud restant hierdoor verminderd, dan wel gezuiverd wordt. De voorraden hebben per eind augustus een waarde van f 1.137.032, die aan contanten van f 258.375 en die aan uitstaande schulden van f 78.600. Daarom is opgedragen geen contanten boven het nodige aan te houden en de uitstaande schulden te vereffenen. De verkoop op krediet is de voornaamste oorzaak van de achterstallige schulden. [fol. 705] Het kantoor te Airhadji is daarvan een schrijnend voorbeeld. Het geven van krediet is daarom ten enenmale verboden en wordt aan degenen die het toch verlenen, in rekening gebracht, aangezien het totaal overbodig is. Uitstaande schulden mogen niet meer in de negotieboeken worden opgenomen en die er al instaan, komen voor rekening van de verleners van het krediet. In het antwoord in de marge op de brief van Heren XVII van 2 oktober 1759 staat dat voor het weren van aanvoer van textiel door pacticulieren, patrouillering door een los vaartuig onvoldoende is, maar dat een bewapende bark, of een klein scheepje met een pantjalang, vereist zijn. [fol. 706] Daarmee zou smokkel langs de hele kust kunnen worden geweerd. De Hoge Regering meende evenwel dat, als er een scheepje met een pantjalang werd ingezet, wat wegens gebrek aan vaartuigen en volk onmogelijk was, de kosten dan de geringe winsten op de textiel zouden opslokken. De in de memorie van 1755 toegewezen twee sloepen en twee kleine vaartuigen moeten voldoende zijn, als er maar ernstig naar wordt gestreefd om alle particuliere aanvoer van textiel en andere illegale waren te weren. Het bestuur had zich wel voorgenomen Engelse smokkelaars zo te onthalen dat ze niet zouden durven terugkomen, maar dat moest wel zo voorzichtig geschieden dat er enerzijds geen strubbelingen met dat land ontstonden, anderzijds geen smokkel werd gedoogd. Het is geprezen voor de voorzichtige manier waarop het volgens de brief van 31 maart 1761 enige dergelijke gelukzoekers tegemoet is getreden. [fol. 707] Het bestuur heeft herhaaldelijk gevraagd hoe men zich diende te gedragen, als zulke vreemde kooplieden mochten terugkomen. Wanneer het duidelijk is dat ze dienaren of onderdanen van de Compagnie trachten te verleiden tot verboden particuliere handel, dan mogen ze slechts van water en brandhout voorzien worden zonder hun enige handel toe te staan. Maken ze gebruik van sluipwegen dan moet dat verhinderd worden en moeten de waren in beslag genomen worden. Brieven van belang mogen niet met Engelse vaartuigen naar Batavia gezonden worden, zoals de brief van 15 mei 1761 met de Golconda werd meegegeven. Wat de dienaren betreft, is ongenoegen geuit over het arrogante en slechte gedrag van de onderkoopman en resident te Airhadji Christiaan Ernst van Sijffert, zoals dat in de brieven

van 15 mei en 15 juni 1761 is beschreven. Het is frappant [fol. 708] hoe onverantwoordelijk hij met de bezittingen van de Compagnie is omgesprongen, want er is op dat kantoor een tekort geconstateerd van f 3654 aan contanten en van f 71.282 aan goud. Bovendien was er een minder gehalte tot een bedrag van f 25.676 op het goud dat Van Sijffert naar Batavia zond, en een tekort te Padang van f 15.468 op door hem verzonden lading met de Bronstee. Dit is tezamen f 116.080. De maatregelen die tegen hem genomen zijn om de Compagnie te vrijwaren van schade, zijn goedgekeurd. Aangezien Van Sijffert verklaarde dat het tekort bestond uit kredieten die in Sungaipenuh zijn verleend, is het juist dat de regent ernstig is gemaand om deze gelden te voldoen. Hoewel Van Sijffert beloofde het tekort binnen acht à tien dagen aan te zuiveren, is er nog niets ontvangen. Het bestuur is bevolen [fol. 709] zijn boedel t.w.v. f 36.000,- in beslag te nemen. Te Batavia zal wat van hem bij de vendumeester Christiaan Willem Meij berust, in beslag genomen worden. Het bedraagt slechts rsd 96,-. Het is goedgekeurd dat de commissie die naar Airhadji werd gestuurd, Van Sijffert slechts in civiel arrest had genomen en zijn goederen had geïnventariseerd. Zo wordt achterdocht bij de inlander voorkomen. Omdat noch de Songipaginezen de 1700 taël aan goud, die Van Sijffert zegt dat ze schuldig zijn, noch de overige bergvolken de schulden die ze mogelijk hebben, zullen aflossen als deze wordt gearresteerd, is bevolen om hem voor het uiterlijk het gezag in Airhadji te laten uitoefenen, totdat de kredieten zijn terugbetaald. Er dient echter een bekwame en betrouwbare persoon naast hem gesteld te worden om hem te controleren en alles wat binnenkomt naar Padang te laten overbrengen. [fol. 710] Er dient alles gedaan te worden om de Compagnie schadeloos te stellen. Van Sijffert heeft in zijn brief van 18 april 1761, en vooral in zijn postscriptum, geklaagd over de behandeling die hij van zijn medebestuursleden ondervond. Zij moeten zich hierover verantwoorden. Dit alles is vervat in de brief van 25 augustus 1761 en in die van dezelfde datum aan de provisionele resident te Pulau Tjinkuk Jacob van Oudenstein Elias en aan Van Sijffert. Op 8 oktober kwam met het genoemde Engelse particuliere scheepje de Golconda een brief van 15 juli 1761 aan, die op 16 oktober is besproken. Hieruit bleek dat Van Sijffert reeds in civiel arrest naar Padang was overgebracht, waarmee het bevel in de brief van 25 augustus hem te Airhadji te houden was vervallen. [fol. 711] Mocht hij nog te Padang zijn en zouden de achterstallen te Airhadji daardoor niet verergeren, dan moet hij met de desbetreffende papieren maar naar Batavia gezonden worden, temeer omdat het bestuur meent dat Airhadji hem nimmermeer kan worden toevertrouwd. De benoeming in zijn plaats van onderkoopman Joseph Chailje tot provisioneel resident aldaar is goedgekeurd. Uit de brief van 15 juli bleek ook)

---dat de gedane expeditie na de noord, volgens het schrijvens van den Baros resident Sieben, van dat succes was geweest dat deselve de aldaar zig een geruime tijd onthouden hebbende Atchinders een grote schrik aangejaagd en al veele van dat roofgeboefte genoodsaakt hadden met zak en pak vandaar na Atchin te verhuisen. Zo hebben w' daarover ons genoegen betuigt en den resident voormeld gerecommandeert alles aan te wenden, wat in zijn vermogen is, om dat gespuis geheel en al vandaar te weeren.

In selver voegen hebben w' als een zeer goede zaak aangemerkt het bedeelde door de ministers wegens de afkomst van genoegsaam alle de voornaamste hoofden van de Tigablas Cottas te Padang tot het drijven van handel, mitsgaders de goede apparentie, welke zig opdeede, van weder, gelijk bevorens, bij de de Compagnie ter markt te zullen komen. En also dit den vertier van lijwaten en sout merkelijk zoude doen toeneemen, zoo hebben wij de ministers gerecommandeert die kooplieden, door allerley redelijke en minsame behandelingen, daartoe te animeeren en vooral sorge te dragen dat deselve door contraire behandelingen niet genoodsaakt werden zig na onze competiteuren te begeven, om aldaar hare benodigtheden te soeken.

En ofschoon wij voor welgedaan hebben aangemerkt dat de ministers, even gelijk bevorens, stilzwijgende hebben van de hand gewesen de opnieuw weder gedane instantie, bij eenen door de te Padang overgekomene gezanten van Maning Cabo en Sourouassa aan haar overgegevene brief, ter erlanging van eenduizend rijxdaalders, alsmede dat ze

bij de beantwoording van dien brief zig wat ernstig daaromtrent hadden gedeclareert. Zo hebben wij de ministers nogthans gelast altoos in het oog te houden dat de vreede in het land geconserveerd, mitsgaders de voordeelen van den handel hoe langs hoe groter wierde.

Fol. 711v-712v.

(In een briefje van 23 oktober 1761 is het ongeval met de Waakzaamheid medegedeeld, waardoor dit schip te Batavia weer moest worden uitgeladen en dus niet naar Sumatra's Westkust zal komen. Er moeten passende maatregelen worden genomen, net zoals voor de gezamenlijke verkoop van de gewilde textiel die met de Hercules komt, en de ongewilde textiel daar in voorraad. De ongewilde textiel die in Batavia achterbleef, zal in april met het zout verscheept worden [fol. 713] in de schepen naar Bengalen, die daartoe Padang zullen aandoen. Doordat de Hercules al op 27 november 1761 is teruggekeerd, kan de brief van 1 november nog behandeld worden. Alle oude en nieuwe vergoedingen zijn afgedaan, maar van de uitstaande schulden van Van Sijffert is nog niets binnen. Ze bedragen f 84.108. Omdat de Songipaginezen allerlei uitvluchten gebruiken, overweegt het bestuur om Van Sijffert weer naar Airhadji te zenden om onder toezicht van de provisionele resident Joseph Chailje te proberen om de rekeningen van de bergvolken te vereffenen. Te Padang en onderhorige kantoren is de toestand, voor zover bekend, gunstig: de handel leeft weer wat op en met de Hercules kon 400 mark goud naar Batavia verzonden worden.) [fol. 714]

Bengalen

Na Bengalen hebben wij in dit jaar 1761 met de schepen Dunisveld, 's Gravesande, Wildrijk, Cattendijke, de Zeelelij, en de chialoup 't Schildpad gezonden

Aan contanten		
16.696 mq. trois aan 2087 staven bhaar zilver	f 523.837, -, -	
292.800 pees ropia's zilvere	f 439.200, -, -	
100.000 pees nadries klein Persiaans	f 87.500, -, -	f 1.050.537, -, -
Aan koopmanschappen		
100.000 lb. koper Japans in staven	f 30.560, -, -	
34.978 lb. spiaulter	f 5.976, 17, -	
50.000 lb. coffijboonen	f 5.720, -, -	
10.040 lb. nootenmuschaten	f 2.008, -, -	
5.048 lb. garioffelnagulen	f 2.019, 4, -	
80 lb. canneel	f 24, 7, -	
25.000 lb. curcuma Java's	f 3.037, 6, -	
5075 lb. indigo Batavia's	f 2.220, -, -	
5 pees lakenen	f 1.019, 8, 8	f 52.585, 2, 8
Tot onderlaag pro patria		
1.166.349 lb. peper swarte	f 166.787, 18, 8	
150.000 lb. sappanhout Siams	f 7.020, -, -	
50.000 lb. sappanhout Bima's	f 1.560, -, -	
	f 175.367, 18, 8	
provisiën voor de thuisreyse	f 16.703, 6, 8	f 192.071, 5, -
Uit de administratiën alhier diverse equipagie en wapengoederen, provisiën, etc.		f 35.380, 18, -
En in aanrekening en Bataviase ongelden		f 9.338, 19, 8
Te samen beloopende een montant van		f 1.339.913, 5, -

Waarbij geaddeert de contanten die met het

schip de Vrouwe Rebecca Jacoba uit Nederland over Ceylon na Bengalen gezonden zijn, bedragende na de vaderlandse prijs *f* 304.380,11,- en na de Indiase valuatie		*f* 382.900, -, -
Item hetgeene volgens missive van de Cormandelse ministers de dato 23 mey 1761 aan zilvere Souratse ropia's, omdat te Bimilipatnam voor geen 30 stuivers uit te geven waren, na Bengale zoude verzonden werden		*f* 100.000, -, -
Mitsgaders het geaccepteerde door de ministers op assignatiën en wissels soo na Nederland als Batavia in het boekjaar 1759/60 hetwelk volgens Houglijse brief van den 31e januarij en 16 maart 1761 beloopt:		
op assignatiën na Nederland	*f* 92.553, -, 8	
op wissel na Batavia	*f* 480, 3, -	*f* 93.033, 3, 8
Overzulx blijkt dat Bengale in anno 1761 bekomen heeft 19 thonnen schats ruim ofte		*f*1.915.846, 8, 8

Daarentegen is met de scheepen 't Huis te Manpad, Leckerland, Osdorp en de Zeelelij van Bengalen op Batavia aangebragt

43.800 lb. amphioen in 292 kisten	*f*162.709, 13, 8
9 kisten met zijde stoffen divers	*f* 15.261, 1, -
685 pakken met diverse lijwaten	*f*568.803, 18, 8
50 ponden zijde	*f* 381, 18, -
1000 dito zeylgaren	*f* 527, 11, -
17.596 dito lont	*f* 1.438, 8, 8
14.000 dito pakgaren	*f* 4.598, 11, 8
59.000 pees lange goenijs	*f* 14.791, 6, -
32.590 pees goenij zakken	*f* 12.552, -, 8
6 pees hoofdciersels	*f* 3.151, 3, 8
Eenige kleenigheden	*f* 2.420, 5, -
In aanrekening na deese hoofdplaats	*f* 7.638, 5, 8
Somma	*f*794.274, 2, 8

En met de scheepen de Orangezaal voor de kamer Amsterdam, Vlissingen voor Zeeland en Blijswijk voor Delft, volgens de sommariums geïnsereerdt in de copia der brieven aan U Wel Edele Hoogagtb. geschreven, gedateert 12 november 1760 en 8 jannuarij 1761, vandaar na Nederland gesonden een montant van *f* 1.710.625,6,8.

Den generalen inzaam zedert primo september 1759 tot ultimo augustus 1760 heeft volgens notitie, te vinden in der ministers missive van den 16e maart 1761, bestaan in

Voor Europa		
50.421 pees fijne Houglijse lijwaten	*f*618.519, -, 8	
47.040 pees grove ditodito	*f*414.222, -, 8	
26.042 lb. Cassembazaarse zijde in zoort	*f*204.498, 15, 8	
51.218 pees Pattenase lijwaten	*f*339.066, 9, -	
467.793½ lb. salpeter	*f* 76.713, 15, 8	
20.000 lb. schellak	*f* 12.314, 6, 8	
23.400 lb. borax	*f* 13.208, 7, -	*f*1.678.542,14, 8

Voor India

21.072 pees Houglijsefijnelijwaten	*f* 252.685,13, -	
15.952 pees ditogrovedito	*f* 92.010, 9, 8	
1154 pees Cassembazaarse zijde stoffen	*f* 15.261, 1, -	
43.800 lb. amphioen	*f* 162.709,13, 8	
68.590 pees goenij sakken	*f* 21.970,10, 8	
2000 pees hembden	*f* 3.892, 2, -	*f* 548.529, 9, 8
	Somma	*f* 2.227.072, 4, -

De generale restanten hebben onder ultimo augustus 1760 volgens de boeken bedragen

te Hougly		*f* 6.971.526, 7, 8
te Cassembazaar		*f* 325.880, 11, 8
te Pattena		*f* 158.767, 7, -
	Of te samen	*f* 7.456.174, 6, -

Waaronder op gemelde datum aan contanten en koopmanschappen bevonden zijn

te Hougly aan contanten	*f* 2.316.033, 1, 8	
en aan koopmanschappen	*f* 1.522.999,19, 8	*f* 3.839.033, 1, -
te Cassembazaar aan contanten	*f* 10.318,10, 8	
in de munt te Carieamabaath	*f* 96.071, 9, -	
aan koopmanschappen	*f* 23.556, 1, -	*f* 129.946, -, 8
te Pattena aan contanten	*f* 25.709, 5, 8	
aan koopmanschappen	*f* 78.288,16, 8	*f* 103.998, 1, -
	Somma	*f* 4.072.977, 2, 8

Waarvan de contanten zedert of onder dato 25 januarij 1761 door de meerder aangebragte dan uitgegevene partijen, volgens den van Bengalen ontfangen formeelen eysch gedateerd den

3e februarij 1761, in die directie vermeerderd zijn tot	*f* 2.570.500, -, -
Dog wanneer daar afgetrocken werden de schulden van de Compagnie die in Pattena blijkens evengemelte eysch belopen	*f* 680.400, -, -
Soo blijkt dat de contanten in de directie van Bengalen onder dato 25e jannuarij 1761 nog bedragen hebben 19 thonnen schats schaars of	*f*1.890.100, -, -

Fol. 714r-716v.

([fol. 717] Er is op 16, 17, 20 en 21 juli 1761 vergaderd over de gewone en geheime brieven van 4 december 1760 en eind januari, 28 februari, 16 en 20 maart 1761. Voorzover niet reeds in de vorige brief van 17 oktober 1761werd vermeld, zal het besproken worden. Betreffende schepen en vaartuigen berichtte het bestuur dat blijkens drie verklaringen, gevoegd bij de resolutie van 20 oktober 1760, en een rapport van zee- en scheepsbouwkundigen de Osdorp zo slecht was bevonden dat ze niet op de thuisreis werd gezonden. De commandeur en de opperequipagemeester, alsmede zij die voor de inspectie werden aangewezen, is gevraagd waarom ze dit schip geschikt hadden bevonden om de thuisreis van Batavia via Bengalen te ondernemen. Uit de resolutie van 28 augustus 1761 blijkt dat zij zich van verzuim of wanprestatie hebben gezuiverd. Er kan een verborgen lek geweest zijn, dat slechts tijdens de vaart duidelijk werd. Speciale zeeofficieren bevonden het schip in een goede conditie [fol. 718] en hadden dus geen reden het ongeschikt te achten. Het rapport van

de scheepstimmerman van de Osdorp Johannes Claassen, opgesteld te Bengalen, is geheel onwaar en daarom is deze gedegradeerd tot matroos. Aangezien er weinig voorraad voor het retour was, is het juist dat geen ander schip is uitgerust en dat de peper en het sapanhout over de andere retourschepen zijn verdeeld. De vervanging van de Oranjezaal, die pas 12 oktober 1761 aankwam, door de Vlissingen, die als vroegschip voor de presidiale kamer van Zeeland werd aangewezen, is eveneens juist. Het is toegestaan om van één van de naar Batavia terugkerende schepen een boot achter te houden. Naar Surat is bevolen daar een overdekte horry met het tuig van een smal schip te bouwen en naar Bengalen te zenden. Er wordt een verklaring meegezonden van verscheidene officieren van de Huis te Manpad, die direct uit Nederland was aangekomen, dat diverse meegegeven touwen bedorven en reeds drie jaar aan boord waren. [fol. 719] Elf beëdigde verklaringen van onkosten in 1758/59 gemaakt voor vervanging van verloren of versleten dreggen, touwen en zeilen t.w.v. f 9490 zijn aanvaard. Dat is ook het geval met f 27.899, ofwel f 7397 minder dan in het voorafgaande jaar, voor reparaties aan zeil- en roeivaartuigen in 1759/60 en voor deze keer met f 13.105 die volgens een rapport van de onderkooplieden Kist en Otto Willem Falck teveel aan de retourschepen naar Nederland waren verstrekt. De schuldigen zijn niet meer aan te wijzen en er wordt vanuit gegaan dat zulke schadelijke dingen niet meer voorkomen en dat het jongste reglement wordt nageleefd. Daarom is men tevreden dat werd bevolen, dat de dispensier en de factuurhouder opdrachten voor verstrekkingen controleren, voordat de directeur ze tekent. [fol. 720] De terugbetaling van f 245 aan kapitein Willem Vrucht van de Osdorp voor onvermijdelijke reparatiekosten te Madras is goedgekeurd. Het is ook juist dat de scheepskleding op de Huis te Manpad, die direct uit Nederland kwam, is ingenomen. Er is bevolen dat steeds te doen en de kleding weer uit te geven aan de repatriërende schepelingen. Aangezien de gezagvoerder aanspraak maakte op een premie voor een snelle reis van Nederland tot Nagapattinam, moet deze evenwel berekend worden tot aan de directie Bengalen wat de bestemming was. De schade op 742½ valse ropia's, die de Bleiswijk heeft aangevoerd, moet verhaald worden op degene die deze munten bij verwerving in Bengalen heeft nagezien. Wat de Oranjezaal te weinig aan ropia's aanvoerde, wordt Perzië in rekening gebracht en 35½ stuks op de partij van de Osdorp worden afgeschreven, aangezien niemand hiervoor kan worden aangesproken. Immers het bevel [fol. 721] om zakken met te weinig of ondeugdelijk geld op te zenden, is niet nagekomen. Om klachten van de gezagvoerders over het laden van de schepen te voorkomen, is het een goede zaak dat aan hen een afschrift van de resolutie van 15 augustus 1736 met het bijvoegsel van 1 november 1760 wordt meegegeven. Deze schrijft voor om bij verdenking van diefstal de stuurman en de pions aan de provoost van de fiscaal te Volta over te geven en naar Hooghly te zenden. In afwijking van het vorige bevel mag de salpeter, met een afschrijving voor verlies aan de wal, aan de gezagvoerders geleverd blijven worden in plaats van aan boord. Het laatste is namelijk ongunstig voor de pakhuismeester. De verklaring betreffende 15 sokkels foelie die in 1759 geopend waren, waaruit blijkt dat een ondergewicht van 57⅔ % is veroorzaakt door oudheid en de sokkel van 123 lb bruto op 154 lb netto te berekenen, is aanvaard. De afschrijving van 30 onbruikbare tenten van de Patnase vloot, van 13.106¼ lb [fol.722] grof Bengaals en van 2044¼ lb Batavia's buskruit, onbruikbaar geworden in Bengalen, is goedgekeurd. Er is bevolen de kruitkelder te verbeteren.)

Wij hebben al verder gepasseerd de gedane afschrijving van 11$\frac{29}{32}$ marcq bhaar zilver op den aanbreng van Bleyswijk, Welgelegen, Vlissingen en de Princes van Orange te min bevonden, dog tot voorkoming van die minwigten en ontdekking, waaraan het hapert, derwaarts gezonden twee geldbalancen met hun schalen, en twee stellen g'eykt en tegens het Bataviase standgewigt geconfronteerde marcq gewigten, met ordre om bij dies ontfangst de aldaar aan handen zijnde marcq gewigten, waarmede het bhaar zilver gewogen is, ten eersten te verzegelen en na deese hoofdplaats te senden.

Fol. 722r-v.

(De afschrijving van 20 onbruikbare ijzeren kogels van 8 lb en 34 met een lager ge-

wicht, die voor het leggen van tonnen dienen, en enige andere kleine posten genoemd in de brief van 25 augustus 1761, is eveneens goedgekeurd. Openbaar mag voor de beste prijs verkocht worden: 14 kharradherries, 20 effen gingams doolmarra, 3 effen gingams Engelse soort, 72 sanen uit Balagarh, 4 sichtermans neusdoeken en 36 tansjeebs uit Daudpur. Deze textiel was zonder nalatigheid door vocht in het textielpakhuis beschadigd. De beperkte tekorten op de specerijen [fol. 723] en koopwaren die naar Patna zijn vervoerd, mogen ook worden afgeschreven. Op grond van de verantwoording van de hoofdadministrateur, gevoegd bij de Hooghlysche resolutie van 23 december 1760, zijn de vroegere pakhuismeesters Robbert Hendrik Armenault en Arent Horeman ontheven van een ondergewicht van 80.440$\frac{1}{4}$ lb op 4.676.975 lb salpeter van 1754 tot 1756 uit Patna aangevoerd. Maar 361$\frac{3}{4}$ lb salpeter, die echt teveel is afgeboekt, moeten ze ieder voor de helft vergoeden. De boedels van onderkoopman Jan Jacob Baptist Trembleij en boekhouder Flemming te Batavia worden ontheven van een boete voor slechte salpeter in 1759 met de Osdorp aangevoerd. De boedel van de overleden Trembleij is insolvent en bij Flemming is niets te halen. Het aandeel van Trembleij van f 4183 dient men af te schrijven. Het bestuur te Patna moet f 9568 blijven vergoeden voor slechte salpeter en de gezagvoerders [fol. 724] van de Vlissingen wegens een partij slechte salpeter ontvangen te Hooghly. De laatsten en de gezagvoerders van de Bleiswijk zijn ontslagen van tekorten op salpeter uit Calcutta te Batavia aangebracht. In de brief van 4 december 1760 verklaarde het bestuur dat geen van de stuurlieden aanwezig was bij het laden te Calcutta en dat er enkele zakken van de Engelse soort waren gebruikt. Door het bevel aan de gecommitteerden andere zakken uit Hooghly mee te geven, die over de eerste zak getrokken kunnen worden, wordt dit voorkomen. De 441 stuks textiel die in 1760 gestolen zijn uit een partij uit Hooghly naar de Vlissingen gezonden, en een kist opium en 20 zakken salpeter die vermist zijn uit de Bleiswijk, zijn afgeschreven. Volgens het bestuur hadden de pakhuismeesters de uiterste zorg betracht en waren de dieven ondanks alle pogingen niet gevonden. [fol. 725] Het is goed dat het bestuur een erf met twee huisjes, waarin een voorraad textiel van de heler Mabethian was, die van de Compagnie was gestolen, heeft verkocht voor f 945 en dit bedrag op de rekening waarop deze textiel was afgeschreven, heeft bijgeschreven. Daarom is het juist dat er ter wering van diefstal aan de pakhuismeesters f 1200 per jaar is toegekend voor het aanstellen van pions op de vaartuigen. Naar aanleiding van het bezwaar van pakhuismeester Jan Albert de Wijs mag dit bedrag, indien nodig, verhoogd worden. Te Batavia mag f 2347 afgeboekt worden op vergoedingen van tekorten en afschrijvingen, die aan de gezaghebbers van schepen en pakhuismeesters waren toegestaan, opgelegd aan oud-directeur Jan Kersseboom, dispensier Gualterus van der Beets, soldijboekhouder Copper en kolonel Bernardus Macaffry. De drie eersten zijn gerepatrieerd en hun borgtochten zijn verlopen, de laatste is insolvent overleden. Over het aandeel van de oud-pakhuismeester Anthony d'Arnout in deze vergoedingen [fol. 726] en de overige vorderingen op hem, waarover het bestuur de fiscaal opdracht gaf het belang van de Compagnie te behartigen, is nadere informatie gevraagd. Men wil weten of de burger Jan Bolst, die een huis en erf van Anthony d'Arnout bewoonde en veroordeeld was tot betaling van f 5033, aan dit vonnis gehoor heeft gegeven. Daar Bolst voor aankomst te Batavia is overleden, werd besloten dat de secretaris van schepenen dit bedrag uit zijn nalatenschap aan de Compagnie zal betalen. Op grond van de overwegingen van het bestuur in de brief van 4 december 1760 zijn oud-directeur Adriaan Bisdom en overige betrokken raadsleden op verzoek ontheven van vergoeding van de helft van wat in 1756/57 73 staven goud bij openbare verkoping minder dan de dukaten opbrachten. Het aandeel van Bisdom is in mindering gebracht op zijn tekort op de rekening van sicca ropia's, waarover in de brief van 17 oktober 1761 uitvoerig is gesproken. De schuld van f 9487 van boekhouder Bartholomeus Aukema moet wegens onvermogen op zijn soldijrekening geboekt worden, [fol. 727] totdat hij deze kan voldoen. Er is opgedragen de tweede makelaar Bendra Bonray gedurende zijn onvermogen aan zijn verplichtingen te voldoen niet aan te spreken voor een achterstal van f 15.890 wegens aan hem teruggegeven opium uit Puraini. Ten aanzien van het bericht van opperkoopman en

hoofdadministrateur Robbert Hendrik Armenault en de in de marge vermelde besluiten van eind december 1760, en van de hoge oorlogskosten in de opgave over 1759/60 van f 450.917 is over deze stukken, en in het bijzonder over f 3140 voor medicamenten tijdens de onlusten met de Engelsen en moslims en over de zeer hoge kosten te Kasimbazar van f 59.427, een advies van de visitateur-generaal gevraagd. Er zijn op 4 en 11 september 1761 over diverse posten besluiten genomen, [fol. 728] maar de behandeling van die posten waarover de visitateur-generaal wegens onduidelijkheid geen advies kon uitbrengen, is uitgesteld totdat het oordeel van Heren XVII over deze slecht afgelopen expeditie is ontvangen.)

Nopens de schulden der kooplieden zijn wij wel genoodsaakt geweest de ministers te qualificeeren tot de afschrijving van de schulden van Raadjent Serkaar tot *f* 7.141,8,-, Radinaat Serkaar tot *f* 13.949,4,8 en Gopinaat Raay tot *f* 36.721,4,8, vermits wij ontwaarden dat den heer Taillefert bij onderzoek bevonden heeft, dat tot inpalming van die agterstallen alle devoir vrugteloos aangewend is en die leveranciers door de troubelen geheel geruïneert geraakt zijn. Terwijl wij op der ministers remonstrantie van absolut geen vooruitverstrekking tot eygen pericul te konnen doen, en, ingevalle haar sulx mogte gevergd werden, zij genoodzaakt soude wesen van alle contracten van aanbesteding af te zien, om sig niet somwijle, gelijk zij zeggen, in korten tot den bedelzak gebragt te zien, haar eenlijk hebben voorgehouden dat het thans meer dan ooyt noodsaakelijk schijnt om de voorsigtigheyd in desen te observeeren, dog ook niemand der dienaren gevergt wierd zig te risiqueeren sonder dat zij zig voor schade gedekt en versekert sagen.

Inmiddens hebben wij ons genoegen betuigd over de verevening der schuld van den voormaligen Deccasen leverancier Mirza Resa, in hoope dat het agterstal van den goenij leverancier Herry Kisschen Sjern, als onder ultimo julij 1760 maar groot geweest zijnde *f* 10.600,-,- ruym, reets mede ingekomen wesen of eerlange inkomen zal. En voorts g'approbeert der ministers besluit om de leveranciers wegens de verstrecking van ieder jaar een rekening bij de boeken te geven, in stede van haar van het eene jaar in het andere te laten voortdragen, zoals tot nog toe geschied was, dewijl daardoor meerder ligt omtrend derselver agterstallen zal kunnen gevonden worden. Gelijk mede dat ze, na resumtie van de afrekening met de erfgenaam van den overleden hoofdgomasto Totaram, desselfs reekening bij de boeken hebben doen crediteeren voor sodanige posten, als hem nog competeerden en niet ten goeden waaren gebragt, vermeld staande bij haare resolutie van den laatsten december des voorleden jaars. Mitsgaders denselven daarentegen debiteeren voor *f* 5.983,14,8 wegens te hoog gestelde prijsen van diverse versonden lijwaten, bij een aparte memorie gespecificeert, en het saldo van *f* 10.999,9,- door zijne erfgenamen in 's Compagnies cassa laten tellen.

En dewijl ons wijders ten opsigte van de schuld van den overleden tweeden makelaar Damoeder Serkaar, wegens de aan Coja Wazit betaalde *f* 15.647,14,8 is komen te blijken dat de ministers van desselfs te Calcatta aanweesende zoon en erfgenaam Ramanend Daas hebben g'accepteerd een speciale procuratie, door hem aldaar op den heer Taillefert en verdere leden van den raad gepasseerd, om van zijn vaders volmagten, den oud directeur Bisdom en gewesen fiscaal Schevikhaven, te vorderen de gelden die door hun ontfangen zoude zijn op een onderhands obligatie, ten zijnen behoeve verleend door den gerepatrieerden oud directeur Kersseboom, groot buiten de interessen Arcatse ropia's 133.342,5¾, of *f* 200.013,10,12½. En na aftrek van *f* 75.444,15,12, die daarop voldaan zijn, *f* 124.568,15½ ter voldoening van zijn vaders debet, so aan de Compagnie, als den heer Taillefert op een obligatie groot buiten de verlopene intressen *f* 36.000,- en het overige aan hem te restitueeren. Zoo hebben wij uyt aanmerking dat dien stap reets gedaan is, den heer Taillefert gequalificeert deze zaak aan U Wel Edele Hoogachtbaare voor te dragen, dog haar teffens te kennen gegeven dat wij ons egter dientwegen niet konde voldaan houden voor en aleer de voorsz. obligatie door gemelde Kersseboom betaald zoude wesen.

Fol. 728r-730v.

(Betreffende de verkoop van goederen is goedgekeurd dat er zoveel naar Patna zijn

gezonden, als onder de aanhoudende onlusten, [fol. 731] zonder gevaar dat ze onverkocht bleven of zouden bederven, op de bestelling kon worden voldaan. Wegens deze omstandigheden had het bestuur, hoewel er eind januari 1761 nog 150.000 lb aluin en 64.000 lb peper in voorraad was, besloten verder geen goederen naar Patna te zenden. Het bestuur is voorgehouden zulke overwegingen blijvend als richtsnoer te volgen. Het is goedgekeurd dat het bestuur heeft besloten de dienaren te Patna te bevelen het staafkoper 15 % boven de jongste prijs te Hooghly van f 100,16,- de 100 lb te verkopen en het tin met 50 % winst, of het anders niet te bestellen. Dat is ook het geval met het bevel om een partij kruidnagels van 3548 lb, die bij het vervoer nat was geworden, beneden de vastgestelde prijs van 105 stuivers het pond te verkopen, of, indien onmogelijk, naar Hooghly terug te zenden. Eveneens is goedgekeurd om 8 stuks groen en 5 geel laken, die nat waren geworden, indien ongeschikt als geschenk, voor de prijs te Hooghly te verkopen. Er moet maar geprobeerd worden om enige, al lang in voorraad zijnde, fluwelen met ongewilde kleuren voor de inkoopsprijs af te zetten, of ze anders [fol. 732] naar Hooghly terug te zenden. Er moet nagevraagd worden of deze textiel besteld of niet besteld was, zodat de schade bij nalatigheid verhaald kan worden. Uit het rendement bij de brief van 4 december 1760 is gebleken dat de gehouden openbare verkoping op 15 november 1760 zeer slecht is geweest. Er is besloten peper en staafijzer, waarnaar bij deze verkoping in het geheel geen vraag was, voor de bepaalde prijs ondershands te verkopen. Zo werd 53.600 lb staafijzer en 1360 lb peper verkocht. Peper die niet tegen de door Heren XVII vastgestelde prijs verkocht kan worden, moet naar Nederland verzonden worden. Van de 1.200.000 lb in de vier retourschepen – de 's-Gravenzande en Wildrijk voor de kamer van Amsterdam, de Kattendijke voor die van Zeeland, de Deunisveld voor die van Enkhuizen – mag niets verkocht worden, tenzij er onverwacht [fol. 733] ruimte voor retouren uit Bengalen nodig is. Dan kan er peper zo voordelig mogelijk onderhands of met een openbare verkoping afgezet worden. Aangezien de tijden zeer veranderd zijn, neemt de Hoge Regering aan dat het verbod om ondershands te verkopen niet meer van toepassing is. Als het mogelijk is, zal staafijzer en peper dus zo verkocht worden in plaats van met ongewilde goederen te blijven zitten. De verkoop in 1758 van katoen, asa foetida en cardamom, zoals vermeld in het bericht van de hoofdadministrateur en de brief uit Bengalen van 28 februari 1761, is goedgekeurd. [fol. 734] De openbare verkoop van dranken en andere natte waren in september 1760 voor f 6588 wordt als winst beschouwd. Er is besloten geen was meer naar Bengalen te zenden, omdat het de inkoopsprijs niet haalt. Wat naar Bengalen werd verzonden is reeds in de brief van 17 oktober 1761 en hierboven vermeld. In de geheime brief van 9 juni 1761 staat waarom er, in plaats van de bestelde 50.000 lb Japans staafkoper, 100.000 lb is gestuurd. Heren XVII moeten maar een besluit nemen over de direct verzonden bestelling van 8 januari 1761. Omdat er maar voor f 32.447 aan sicca ropia's in de grote kas was en voor f 18.578 in de kleine kas, is op 4 april 1760 besloten aan goud en zilver [fol. 735] 2000 Venetiaanse dukaten voor de hoogste prijs van f 6,15, $15\frac{1}{2}$ het stuk te verkopen. Hoewel dit f -,5,$14\frac{1}{2}$, of $4\frac{1}{3}$ %, minder was dan bij de vorige verkoping, is het toch goedgekeurd. Aangezien deze en alle andere dukaten, en het goudgeld in Bengalen, als koopwaar moeten worden beschouwd, is erop gewezen dat steeds de hoogste prijs bedongen dient te worden. Er is dit jaar geen goud uit Batavia gezonden. Hopelijk leveren de dukaten, die tegen f 5,5,6 het stuk via Ceylon met de Vrouwe Rebecca Jacoba uit Nederland zijn ontvangen, dan wel niet de jongste laagste prijs van f 6,11,- het stuk op, maar toch niet veel minder. Totdat men weet hoe de verkoop van voorafgaande partijen is verlopen, worden de dukaten die met de Huis ten Donk t.w.v. f 260.744 te Batavia zijn ontvangen, aangehouden. In de vergadering van 28 april 1761 was al besloten voor de handel $10\frac{1}{2}$ ton aan zilver te zenden, omdat volgens het jongste bericht de prijs van goud aanzienlijk was gedaald. [fol. 736] Toen was nog onzeker wanneer de Huis ten Donk met de dukaten zou aankomen.)

Nopens de, blijkens Houglijse resolutie van den 10e november 1760 verkogte, 142.216 pees zilvere Persiaanse nadries met $6\frac{1}{16}$ percento schaars, 140.728 pees dito met $5\frac{5}{8}$ percento ruim, en 89.990 dito kleene met $3\frac{7}{16}$ percento schaars, en $134.748\frac{1}{2}$ pees Souratse ropias met

$\frac{7}{16}$ percento, en 89.396 ditto met $1\frac{7}{16}$ percento schaars, 7500 Javase ropijen met $8\frac{5}{8}$ percento, $187\frac{5}{16}$ mq. markrealen met ruim $5\frac{1}{2}$ percento, 20.243 pees keysers daalders met $\frac{1}{4}$ percento ruim verlies, mitsgaders eenige ropias en andere geldspeciën in soort te samen met een verlies van *f* 576,9,8 hebben wij niets te remarqueeren gevonden. Maar wel omtrend de door haar bij resolutie van den 21e februarij laatsleden beslotenen verkoop, teneynde in tijds gangbare specie tot het doen der nodige vooruitverstrekkingen op leverantie van lijwaten in handen te krijgen, van 176.550 pees Souratse ropias voor 165.000 sicca ropijen, of de 107 stux Souratse ropias voor 100 sicca ropias swaarte, zijnde het pees *f* 1,9,7 of $1\frac{7}{8}$ percento verlies. Also ons die prijs, in comparatie van 'tgeen deselve bevorens of in 't boekjaar van 1759/60 gerendeert hebben tot $106\frac{1}{2}$ en $105\frac{1}{2}$ Souratse ropias de 100 pees sicca ropias, dat dus maar een verlies van $1\frac{7}{16}$ en $\frac{7}{16}$ percento geeft, seer laag, en ten opzigte van het verkogte bhaar silver van 3200 mq. trois met $2\frac{9}{16}$ percento, 9640 mq. trois met $1\frac{3}{8}$ en 5440 mq. trois met $3\frac{9}{16}$ percento verlies, het verschil van $1\frac{3}{8}$ en $3\frac{9}{16}$ vrij groot is voorgekomen op een articul van die natuur.

Fol. 736r-737r.

(Het laatste komt door verandering van de markt. Hopelijk brengt het geringe aantal ropia's dat dit jaar is verzonden, daarom 30 stuivers het stuk, of 100 sicca ropia's voor 105 Suratse ropia's op. Het bestuur is geschreven dat zoveel mogelijk zilver verkocht moet worden, wanneer men denkt dat de markt het hoogste punt heeft bereikt. Uit de resolutie van 20 maart 1760 is gebleken dat de dienaren te Kasimbazar het bevel kregen om, wegens de kritieke omstandigheden en de onbetrouwbaarheid van de munt door de grote verlegenheid waarin de nawab verkeerde, Jagat Seth te polsen of hij het daar voorradige baar zilver niet tegen wissels op Patna of Hooghly wilde kopen. Zo was 30.352 mark baar zilver tegen de prijs van het voorafgaande jaar van ropia $91\frac{1}{2}$ de 100 sicca ropia's zwaarte, of f 30,8,14 het mark-troys, verkocht. [fol. 738] Dit was echter tegen contante betaling geschied, omdat de wisselaar zei geen geld in Patna en heel weinig in Hooghly te hebben. Zo verkeerden de ontvangen ropia's echter in hetzelfde gevaar als het baar zilver. In zulke omstandigheden moeten de dienaren te Patna aan wissels de voorkeur geven, al was het met meer dan het normale verlies. Omdat de ropia's beter te Hooghly dan te Patna te verkopen waren, had het bestuur dat dan ook gedaan. Dit bleek uit de proef dat 100 Suratse ropia's die naar Patna waren gezonden, daar maar 92 Biharse sicca ropia's de 100 sicca ropia's opbrachten. Daar het bestuur onzeker was of zelfs deze lage prijs bij een grote hoeveelheid wel te behalen was, spreekt het vanzelf dat Patna zulk geld niet hoeft te krijgen. Het is geaccepteerd dat in 1759 te Kasimbazar een ondergewicht van $916\frac{11}{31}$ dukatons op 61.954[$\frac{1}{2}$] stuks is gevallen, de 100 dukatons gerekend tegen de zwaarte van 282 sicca ropia's, of mark $13\frac{1}{4}$. Ter voorkoming van verliezen moeten alle dukatons die naar Bengalen gezonden worden, te Batavia met het mark gewicht gewogen worden. [fol. 739] Dit dient op de facturen en zakken te worden aangeduid. Nadat de onrust in Baharampur en rond Murshidabad scheen te zijn opgehouden, was in oktober 1760 16.000 mark zilver naar Kasimbazar gezonden die door de dienaren eerst in november naar de munt was gebracht, omdat de nieuwe nawab Mir Kasim Ali Khan alle geld dat hij maar kon krijgen, in beslag nam. Het bestuur had hun verdere bestelling niet kunnen uitvoeren, omdat het hele restant naar Patna was gezonden en er geen andere specie voorradig was die met meer voordeel vermunt dan verkocht kon worden, namelijk 4895 Javase ropia's, $87\frac{59}{64}$ markrealen en $11\frac{5}{8}$ mark niet gangbaar payement, dat het eventueel ter vermunting mee kon geven. Het bestuur is om deze voorzichtigheid geprezen en tevens is de verwachting uitgesproken dat ijverig geprobeerd zal worden de restanten van de muntbeambten terug te ontvangen. Het bestuur antwoordde dat de Engelsen beloofden van dienst te zijn en dat zijn eigen pogingen tot nu geen succes hadden. [fol. 740] Louis Taillefert is opgedragen om de verkoop van gouden en zilveren specie en het munten zo voordelig mogelijk te laten uitvoeren. Evenals het bestuur keurde de Hoge Regering het volgende goed: geldtransacties te Kasimbazar, het trekken van wissels op Hooghly om zijde en zijden stoffen aan de leveranciers te leveren, de totale aflossing van de schulden van dit kantoor,

evenals het trekken van wissels en het accepteren van gelden op assignatie naar Nederland door het bestuur te Patna om de leveranciers van opium, de tolgelden en enige andere schulden te voldoen. Volgens de bestelling van 3 februari 1761 bedroegen deze op 25 januari 1761 f 680.400,-. Er is geschreven dat erop werd vertrouwd, dat deze uit f 2.570.500,- die op die datum beschikbaar was, zou zijn afgelost. Ook is een overmaking naar Dhaka van f 3150,- goedgekeurd. Deze diende om de obligatie te voldoen [fol. 741] die de assistent daar had aangegaan voor dagelijkse uitgaven van f 1575 en voor daglonen van in totaal f 1142 aan de ruiters en schutters, die hem gedurende de onrust van het voorafgaande jaar in arrest hadden gehouden. Er is bevolen om geldtransacties zoveel mogelijk te vermijden en de bestelling van contanten daarbij aan te passen. Uitheemse ropia's moeten bij een voordelige markt uitgegeven worden, maar, indien voordeliger, bij een slechte markt verkocht worden. Het is het beste geweest dat het bestuur op 6 november 1760 heeft besloten om, wegens de onrust, voor de bestelling van 1760 geen algemene aanbesteding te houden, maar slechts deugdelijke en redelijk geprijsde textiel in te kopen. Dit blijkt uit de direct gestuurde brieven van 12 november 1760 en 8 januari 1761. [fol. 742] Er wordt aangenomen dat Heren XVII het daarmee eens zijn. Tevens is goedgekeurd dat, zoals voor de hammans en baftas werd bevolen, is besloten een enkel pak of kist firtij van de Nederlanse soort als proef naar Nederland te sturen. Men is van mening dat wegens het groter risico te Kasimbazar de witte grove textiel uit Barddhaman en Birbhum beter te Hooghly verhandeld kan worden. Gebrek aan geld voor vooruitbetaling van textiel moet voorkomen worden. Bij de uitvoering van de bestelling van 1760 te Patna gebeurde dit niet. De uitslag van de leverantie door de inlandse koopman Santok Ray, die een dienaar van de Engelsen is, van een partij textiel te Dhaka, zoals beschreven in de brief van 16 maart 1761, [fol. 743] wordt afgewacht. Het is juist dat het bestuur)

---de bediendens te Patna, die, vermits de betoonde ongeneegentheid van de leveranciers Maneram en Alemsjent om met de bezorging der lijwaten ten haaren periculen voort te gaan, na een ander subject omgezien hadden op wien sij dat aangelegen werk met gerustheid konden verlaten, en die ze vermeenden in den persoon van eenen Gourisjern gevonden te hebben, gequalificeert hadden het werk aan te vangen en gaande te houden door middel van matige vooruitverstreckingen van tijd tot tijd te doen na mate dat hetzelve schot zoude nemen, en mits toesiende wie zij betrouwden.

Fol. 743r-v.

(Het bestuur te Patna beweerde dat, als het te zeer op een verlaging van de prijs aandrong, de kwaliteit van de textiel afnam. Het is juist dat het bestuur daarop schreef, dat er dan nimmer op prijsverlaging kon worden aangedrongen, en dat niets moest worden geaccepteerd dat niet met de monsters overeen kwam. Tevens is goedgekeurd [fol. 744] dat, om de achterstallen van de kooplieden tot f 362.778,- op de bestelling van 1759 te innen, alles aan firtij en anderszins dat in het pakhuis is en dat enigszins door de beugel kan, te accepteren. Voorts kan de firtij van alle grove textiel voor Azië tegen de prijzen genoemd in de brief van 16 maart, conform de resoluties van 12 en 13 januari 1761, aangenomen worden. Toen hadden de kooplieden nog een schuld van 139.000 ropia's, waarover ze na een ernstige aanmaning aan Louis Taillefert zeiden dat ze die onmogelijk konden voldoen. Op hun nader verzoek is op 28 februari 1761 alles wat nog in voorraad was en niet gevlekt of gescheurd was, als vierde soort aangenomen. Er zou dan een schuld van 20.000 ropia's overblijven die makkelijk te delgen zou zijn. Het bestuur kan dan weer met de kooplieden over een algemene aanbesteding onderhandelen. [fol. 745] Dat is zeker het voordeligste geweest. Dat is ook het geval met het besluit van 14 maart 1761 om 996 gewone cassa uit Jagannathpur, lang 40 en breed $2\frac{1}{2}$ cobido, 545 fijne witte neusdoeken uit Haripal en 130 sichtermans saai, zoals ze uit de weverijen kwamen, op dezelfde voorwaarden te accepteren. Enige kooplieden hadden daarom gevraagd, toen ze na het aannemen van de firtij konden berekenen hoeveel ze nog schuldig bleven, en ze niet in staat waren dit contant te voldoen. Op het bericht van 16 maart 1761 dat deze textiel veel beter is dan de eerder genoemde firtij, is zij apart gehouden.

Op 28 juli 1761 is besloten om de textiel voor rekening van oud-directeur Adriaan Bisdom, die met de Huis te Manpad was aangevoerd, zo snel mogelijk naar Nederland te zenden. Dit is geschied met de schepen van de presidiale kamer van Amsterdam de Lapienenburg, Lekkerland en Kievitsheuvel. Het wordt afgewacht of de 534 stuks diverse textiel, die volgens de geheime brief van 2 februari 1761 [fol. 746] nog onder Ghulabsen te Rohtas ligt, aan de Compagnie dan wel tot de boedel van wijlen het opperhoofd te Patna Jacques la Tour behoort. Wat betreft de inkoop van zijde is zowel de toestemming aan de dienaren te Kasimbazar de helft van de bestelling van de adapangia en tanna, en van de moghta alles aan te besteden, goedgekeurd, als hun besluit de inkoop van moghta te staken wegens een prijsstijging van 4 à 5 stuivers het pond en van die van tanna-banna geheel af te zien, omdat ze veel te duur op f 7,-,11$\frac{1}{3}$ het pond kwam en om een matig voorschot op de patteni van de novemberoogst te kunnen geven. De toestemming die het bestuur gaf, om voor de leverantie van de moghta f 9450,- af te geven, is goedgekeurd. Dat geldt ook de toestemming om deze producten in te kopen zolang de prijs niet stijgt. De dienaren gaven de prijzen op en de monsters waren volgens besluit van 20 februari 1761 gekeurd. Men diende wel rekening te houden met de gebreken. Bovendien zou er wegens het verbod weinig zijde uit China komen. [fol. 747] Mocht de prijs evenwel stijgen, dan moet overeenkomstig de bedoeling van Heren XVII de inkoop gestaakt worden. Wat de zijden stoffen betreft is de opdracht aan de dienaren te Kasimbazar om, indien de leveranciers bereid waren de prijs van de grote stoffen met f -,7,8 te verminderen en de kleine met de helft daarvan, de gehele bestelling aan bandanoese sjappalens en sjappasarries aan te besteden, goedgekeurd. De voor Europa bestelde stoffen mogen echter slechts voor de prijzen, die zijn vastgesteld in 1758, gegund worden. Die voor Japan en de kantoren in Azië moeten compleet zoals besteld, ingekocht worden, maar de rode armozijnen voor Airhadji slechts, als ze voor de vastgestelde prijs te krijgen zijn. Aangezien de kooplieden beloofd hebben de zijden stoffen tegen de prijzen van het voorafgaande jaar te leveren, is het de dienaren toegestaan alles aan te besteden waarvoor geen vaste inkoopsprijs is vastgesteld. [fol. 748] Overeenkomstig de opdracht van Heren XVII in de brief van 30 september 1760 moeten monsters en goederen op proef steeds ook aan de kamer van Amsterdam gezonden worden. In de facturen bij textiel voor Nederland moet men bijzonderheden en het rendement vermelden, en bij die voor Azië dient men ook de nodige toelichting te geven. De inkoop van 800 kisten opium, in plaats van de bestelde 1200, zou al voldoende zijn, zoals geschreven in de geheime brief van 9 juni 1761, aangezien er een voorraad van 600 kisten is. Het moet vroegtijdig, of via de gewone kanalen, dan wel via de Engelsen in Calcutta geschieden. In die plaats moet er 300 sicca ropia's, of f 472,10,-, per kist voor betaald worden, dan wel zoveel meer als wenselijk is.)

Onder aanmerking dat men thans gebragt zijnde in de noodsalijkheyd om een andere vertooning als die van den voorgaanden tijd te maaken, ook geheel het caracter van een koopman aanneemen en den handel drijven moest langs de wegen die, hoezeer de Nederlandsche natie na den ouden smaak beredeneert onaangenaam voorquamen, egter niet verwerpelijk zijn, als men bevind dat men daarmede nog voor en niet agteruit ging. Inmiddens hebben w' ook g'approbeert dat de ministers de Patnase bediendens, wegens de continueele misleydingen van zekeren inlander Mier Asseraf (met welke zij dierwegens gecontracteerd hadden) omtrend de successive afgezondene quantiteyten, gelast hebben het aangaan van eenige contracten dierwegens met inlanders, en insonderheid met mooren niet onder 's Compagnies regtdwang gehoorende, te vermijden, als sij het hegt niet in handen konden houden.

Fol. 748v-749v.

(Volgens opgave van hoofdadministrateur Robbert Hendrik Armenault kan salpeter van de Engelsen gekocht worden tegen 6 Calcuttase ropia's de man van 72$\frac{1}{2}$ lb tegen 4 ropia's ilahi te Patna. Daarom moeten er bij hen 10.000 zakken tegen die prijs besteld worden. Men moet de handel in salpeter en opium voortzetten zonder zich aan de superioriteit en hoogmoed van de Engelsen te storen. Het voorstel van het overleden opperhoofd te Patna

Jacques la Tour om de tweede en derde persoon [fol. 750] daar ter plaatse bij de handel te betrekken is goedgekeurd. Maar omdat geheimhouding net zo belangrijk is als de aanwezigheid van een vervanger bij ziekte of een sterfgeval, is directeur Louis Taillefert en de hoofdadministrateur te Hooghly opgedragen hiervoor alleen de eerste en tweede persoon te Patna, met uitsluiting van de derde, te gebruiken. Aangezien de handel de enige reden is van het verblijf in Bengalen en daarvoor veel afpersing moet worden ondergaan, is het bestuur aangespoord alles in het werk te stellen deze te verbeteren. In het antwoord in de marge van het extract van de brief van Heren XVII van 2 oktober 1759, gevoegd bij de brief van 4 december 1760, is door het bestuur voorgesteld, ter bevordering van de handel in textiel, jaarlijks zoveel katoen uit Surat te bestellen, als er daarvoor ruimte in de schepen is om het via Batavia naar Bengalen te zenden. [fol. 751] Er is besloten het bestuur te Surat toe te staan jaarlijks 4 à 500.000 lb katoen in te kopen, als de prijs rond f 25,- de 100 lb ligt. Helaas is een schip van de Patnase vloot beneden Jellingij omgeslagen en een ander bij Jiaganj gezonken. Van de drie kisten baar zilver van ieder 150 staven in het eerste schip konden er twee opgevist worden, terwijl van de lading van het tweede schip 7 kisten met kruidnagels die enigszins vochtig waren, en na vijf dagen werken de rest van de lading, op een schuit tin en twee staven ijzer na, geborgen konden worden. Hoewel Bengalen slechts schade en droevige berichten geeft, wordt gehoopt op verbetering. Hopelijk heeft de premie van 100 sicca ropia's voor de vondst van de vermiste kist met 150 staven zilver enig resultaat. Zo niet, dan moet die het aangaat, een eed op trouwe behandeling en goed toezicht afleggen. [fol. 752] Om bij het passeren van forten problemen met moslims te voorkomen, moeten er op de vloten naar en van Patna bekwame en ervaren Europeanen als opzichters geplaatst worden. Omdat het voordeliger lijkt, is toegestaan dat de ingenieur voortaan het timmer- en reparatiewerk aan de forten uitvoerd voor 10 % boven het ware verschot onder de voorwaarden gevoegd bij het besluit van 28 februari 1761. Uit een proef bleek dat particulieren dit werk niet wilden doen. Het bestuur voert aan dat dat niet zal veranderen. Inmiddels zullen de gewone herstelwerken, en van de buitengewone de allernodigste, als gewoonlijk uitgevoerd worden. Te Fatwa en Dhaka dienen slechts de hoognodige reparaties uitgevoerd te worden. Als het onzeker is dat deze kantoren worden aangehouden, dienen ze achterwege te blijven. [fol. 753] De gewone en buitengewone geschenken, de uitgaven aan het hof en de zichtgiften in 1759/60, zowel als in het voorafgaande jaar f 28.827 aan de grote nawab en f 21.280,- aan de kleine nawab, zijn goedgekeurd. Er wordt aangenomen dat men met de eerste zuinig is geweest en dat de tweede wegens de netelige omstandigheden onvermijdelijk waren. De staatrekening in de brief van van 16 maart 1761 toont in 1759/60 aan uitgaven f 1.867.515 en aan inkomsten f 277.165, zodat het verlies f 1.590.350 bedraagt, wat f 1.356.426 verschilt met het verlies in het voorafgaande jaar. Hoewel men zich afvraagt waar dit heengaat, wordt een oordeel over de groei van de uitgaven opgeschort tot de resolutie van 14 maart 1761 is ontvangen. [fol. 754] Daar dit verlies Heren XVII onverwacht en ongehoord zal voorkomen, wordt erop gewezen dat, ondanks de slechte tijden, de situatie niet echt zo nadelig is)

---vermits, bij een samentrecking van de in Bengale gevallene lasten na aftrek van de aldaar behaalde winsten geduurende de vijf laatste jaaren, of zedert het jaar 1755/6 tot 1759/60, komt te blijken

dat de meerdere lasten bedragen hebben	*f* 2.132.121, 19, 8
en dat de winsten in die jaaren op den amfioen behaald, volgens de Bataviase negotieboeken belopen	*f* 3.540.678, 19, 8
soodat de winsten op den amfioen in die vijf jaaren meerder bedragen hebben als de lasten	*f* 1.408.557, -, -

of 's jaars door den anderen gerekend aan meerder winsten een somma van *f* 281.711,8,-.

Fol. 754r-v.

(Het bestuur is aanbevolen om in zijn brief van maart steeds de voorraden aan con-

tanten en koopwaren per eind februari en die per eind augustus van het voorafgaande jaar op te geven. Tevens dient men te melden hoeveel zilver er per eind februari in de munt te Karimabad [fol. 755], of op weg naar naar Kasimbazar of Patna is en van de voorraden dient te worden afgetrokken. De uitvoering van de bestellingen is dan beter te regelen. Aangezien in de rekening de onkosten op uitvoerproducten veel meer bedroegen dan de 1½ % waarmee ze belast werden, is toegestaan ze met 3 % te belasten, totdat de rekening is opgemaakt. De inkomsten van de dorpen van de Compagnie en van de markt zijn voor 1761 verpacht voor f 13.072, ofwel f 315 meer dan in het voorafgaande jaar. Het verbod op het stoken van sterke drank dat aan de pacht verbonden is, is opgeheven, omdat het bestuur berichtte dat er toch werd gestookt en dat dit voor degene die het moest handhaven, juist een bron van inkomsten was geworden. Tevens is de pacht op eetwaren wegens de duurte voor twee maanden afgeschaft en de pachter is er voor die tijd van gevrijwaard. De particuliere tol heeft een tekort van f 71.234. [fol. 756] De kosten bedroegen f 97.735 en de ontvangsten over 15 jaar maar f 26.501. Dit moet men maar als een gedane zaak en in het belang van de particuliere handel aanvaarden, omdat deze handel teniet is gegaan. Jaarlijks moet de vermindering van het tekort gemeld worden. Bij gelegenheid moet het besluit van 17 september 1760 om met de moslimregering een contract te sluiten waarbij de tol op een vast bedrag wordt gesteld, uitgevoerd worden. Dan blijven loze pretenties van de moslims achterwege. Aangezien het geringe bedrag van de particuliere tol of consulagie in 1759/60 bedenkelijk was, heeft het bestuur de fiscaal opgedragen voortaan daarvan, en ook van het heerlijke recht op de verkoop van onroerende goederen, schepen en vaartuigen, maar tweemaal per jaar financiële verantwoording af te leggen. Dit is goedgekeurd. Wel is bevolen op te geven [fol. 757] voor hoeveel het op Malabar thuishorende particuliere schip de Juliana Johanna is verkocht en dat ook aan het bestuur daar door te geven. Daar het heerlijke recht op deze verkoop niet in Bengalen werd geïnd, moet dit alsnog in Malabar geschieden. Er is bevolen om deze heffing voortaan op de plaats van verkoop te innen. Wegens kwade praktijken is de gewezen fiscaal en dorpsmeester Schevickhaven bij besluit van 20 juli 1761ontslagen. Hij misleidde zijn vervanger Andreas Franciscus Immens en overhandigde hem niet alleen diverse recognitiegelden t.w.v. rsd 900,-, of f 2160,-, niet, maar evenmin de moslim en Compagnies tol van verscheidene schepen t.w.v. ropia's 2635, of f 4150. Het laatste bedrag is gespecificeerd in de brief uit Bengalen van eind januari 1761. Bij Schevickhaven valt niets te halen en Immens wordt, omdat hij aan dit bedrog weinig kon doen, maar toch voor de betaling had moeten zorgen, [fol. 758] met de helft van deze bedragen belast. De andere helft mag afgeschreven worden, evenals f 454 die Schevickhaven tweemaal ten laste van de rekening van condemnatie en confiscatie bracht en genoten heeft. De papieren over de schuld van de Engelsen, die vermeld zijn in de brief uit Bengalen van 4 december 1760, moeten zo spoedig mogelijk aan Heren XVII gezonden worden. Zaken betreffende deze en andere vreemde mogendheden, en over inlandse zaken dient men in aparte brieven te behandelen. Zo werden zulke en andere belangrijke zaken behandeld in de geheime en aparte brieven van Louis Taillefert alleen en van de voltallige raad van 29 november en 4 december 1760, 1, 2, 26 en 28 februari, 16 en 18 maart 1761. Het belangrijkste daaruit voor en vanaf de aankomst van Taillefert wordt vermeld. [fol. 759] De schadevergoeding aan de Engelsen wegens de expeditie moest, na aftrek van tweemaal opgevoerde posten, met 75.428 courante ropia's voldaan worden. Het bestuur wilde slechts voor ropia's 45.951 garant staan, omdat het vond dat de overige ropia's 29.477 waren afgeperst. Dit is tegen het bevel om voor het hele bedrag garant te staan. De Engelsen hebben schadevergoeding geëist wegens het gedrag van het vorige bestuur en deze is aan hen uitbetaald.)

En vermits ons voorts niet onduyster is gebleken dat na een naauwkeurig onderzoek omtrent die fatale expeditie niemand aansprekelijk kan werden gehouden, als den oud directeur Bisdom en het Cassembazaars opperhoofd Vernet, te meer de heer Taillefert ronduit verklaard niet te hebben kunnen zien of ontwaren dat de raadsleeden, van den hoofdadministrateur af tot den minsten toe, weegens die zaak, en den aankleeven

van dien, verantwoordelijk zouden kunnen werden geagt, zoo hebben wij ook uit hoofde van de hardigheid die er in zoude resideeren, om degeene die in 't geheel vrij gekent werden mede den misslag te doen boeten, goedgevonden door deselve ieder de helft, of in een eguale portie, de voorsz. ropias 75.428,10,6 te doen betalen, onvermindert nogtans de dispositie die U Wel Edele Hoogachtbaare daaromtrent, en ten aansien van het vorig ministerie met betrecking tot de geduite expeditie, mogten gelieven te maken.

Ondertusschen hebben wij ten opzigte van hetgeene het gemelde vorig ministerie bij missive van den 29e november 1760 aanhalen dat, doen de leden geraadpleegd waaren over het voormelte poinct, de zaak reets te verre gevordert was om eenigsints te aarselen, sonder sig bespottelijk te maken en d' eere van de natie als met den voet te schoppen, niet kunnen voorbijgaan aan te merken dat men met die ijdele uitdrucking in Bengale in vroegere, en ook in dese dagen, al vrij wat heeft geschermt. Daar het in desen maar alleen was aangekomen om sonder bedoeling van iets dat de grootsheid en eere der natie ten grond hadde, door eendragtigheid en gepaste besluiten zig van een goede uitkomst te verzeekeren, onder voorhouding dat die, na onze gedagten, niet soude gemist hebben, als men zig ook aan dies uitvoering het meeste hadde laten gelegen sijn, in onderstelling dat zulks niet slegts geschiede om de eere der natie op te houden, maar een vrij aangelegener poinct, namentlijk om onsen handel en commercie in Bengale gerust en veylig te stellen. Daar nu het tegendeel niet alleen schade en schande te wege heeft gebragt, maar ook de eere der natie veragt, en onse vrije en gepriviligeerde handel den bodem ingeslagen was, sonder hoope genoegsaam van eenig herstel. Dog dat wij voor 't overige die zaak in zijn geheel latende, souden afwagten in hoeverre U Wel Edele Hoogagtbaare in haare verantwoording soliditeyd zouden vinden.

Fol. 759v-761v.

(Helaas moesten er grote sommen worden uitbetaald om de onverzadigbare hebzucht van de moslimregenten te stillen en van hun kwellingen verlost te worden. Het bedrag van f 744.073, afgedwongen gedurende de blokkade van de loge te Kasimbazar en de gevangenschap van de secunde Arend Jacob de Wilde daar, is aanvaard. [fol. 762] Toen het water aan de lippen stond en de ondergang nabij was, moest de kleine nawab wel tevredengesteld worden. Hopelijk kan dit alles eens vergoed worden.)

Inmiddens zijn die afpersingen nog te harder, omdat d' onse daarbij nog de bespotting moeten ondergaan van dezulke die zig onse vrienden en geloofsgenoten veinsen en noemen. Gelijk gebeurt is aan de Europeesen die ter voldoening van het beloofde aan de kleinen nabab van Cassembazaar na Hougly zijn gezonden, welke door sipais en d' Europeesen in 's nababs dienst zijnde, niet alleen overvallen, tot op het hemd na uitgeschut en gevangengenomen, maar ook door de officieren der Engelschen in 't passeeren van haar campement bespot en uitgelachen zijn, in sooverre dat het een en ander door den nabab zelfs als een trouwloose daad, die hij zig schaamde, aangemerkt is.

Fol. 762r-v.

(Het is allemaal diep treurig, alsmede de desertie van 20 soldaten van de Compagnie. [fol. 763] De uitslag van het verzoek om op het gezag van de Engelsen de goederen t.w.v. ropia's 3525¼ die bij die gelegenheid geroofd zijn, vergoed te krijgen, wordt afgewacht. Het bestuur is terecht niet ingegaan op het schandelijke voorstel van de vroegere interim gouverneur John Zephaniah Holwell te Calcutta om alle artillerie en oorlogsbenodigdheden onder andere aan de Engelsen in bewaring te geven, om te voorkomen dat ze door de nawab opgeëist worden. Tevens is het juist dat de raad te Calcutta is gevraagd te bemiddelen, toen de kleine nawab dreigde met zijn leger naar Hooghly te zullen komen om van de Compagnie de zijns inziens gedane beloften af te dwingen. De Engelsen hebben aangeboden te bemiddelen en dit was wegens de gevaarlijke situatie niet te vermijden. Daarom is het goedgekeurd dat de gecommitteerden voor de onderhandelingen met de Engelsen [fol. 764] gemachtigd werden neutraliteit en het niet aangaan van een verbond met de inlandse vijanden van de Engelsen en de nawab te beloven. Het bestuur werd daartoe door de intriges van gouver-

neur Holwell en het voorstel van de Engelse majoor Chialloud om geschut en ammunitie aan een neutrale natie te geven, wel gedwongen. Het is ook goedgekeurd dat het voorstel van de gecommitteerden om te trachten van de nawab de jurisdictie tot de doodstraf toe over personen onder de vlag van de Compagnie te verwerven, af te wijzen. In de huidige omstandigheden zijn er belangrijker zaken en het gaat erom de geschillen uit de weg te ruimen. Als de handel er niet onder lijdt, moet, wat de justitie betreft, het oude gebruik maar gevolgd worden. Men heeft gemerkt dat de nawab het bestuur [fol. 765] beschuldigd heeft, dat het tegen het verdrag met zijn vijanden heeft samengespannen, dat er fortificaties, kruit en krijgsbehoeften zijn aangemaakt en meer troepen zijn gerecruteerd. Aangezien er hierover in het bestuur onenigheid is ontstaan, zal er wel iets van waar zijn. Het bestuur is voorgehouden dat er eerlijk met de nawab moet worden omgegaan en dat de schuldigen moeten worden aangewezen, zodat ze ter verantwoording geroepen kunnen worden. Directeur Adriaan Bisdom had geen kanon moeten laten gieten, want dat wekt maar achterdocht en zulke overbodige zaken dienen achterwege te blijven. In zijn geheime brief van 4 december 1760 noemt Louis Taillefert de maatregelen die zijn inziens in de huidige omstandigheden nodig zijn. [fol. 766] Met hem is de Hoge Regering van mening dat men niet moet proberen met de wapenen verbetering te bereiken. Tailleferts rechtvaardiging van het verdrag met de Engelsen wordt gedeeld en het sluiten van een verdrag met de inlandse regering, zoals dat wordt voorgesteld, is een goede zaak. Er is met het bouwen van forten, het aanhouden van een groot garnizoen en bemoeienis met de regering van het land niets bereikt en eerder alles verloren. Wat Taillefert als de derde en vierde reden van de verslechterde situatie in Bengalen noemde, [fol. 767] namelijk dat de Engelsen hun macht ongebreideld benutten en een verkeerde opvatting over hun eigen belang hebben, verdwijnt hopelijk, maar dat is wel twijfelachtig. Ze zijn te trots op hun succes en te verlekkerd door hun voorrechten om er iets van te willen afstaan. De overwegingen van het bestuur over de waarde van een verdrag dat zonder goedkeuring van superieuren werd afgesloten en nog geratificeerd moet worden, zijn gemotiveerd, maar het is niet noodzakelijk daar een uitspraak over te doen. Het is een goede zaak om de zekerheidstelling van de Engelsen voor het verdrag met de nawab niet te gebruiken, zolang de Compagnie zichzelf van kwellingen door de inlander kan vrijwaren. Dat is niet zozeer om de eer van de natie te bewaren, dan wel om niet gedwongen te zijn [fol. 768] steeds het gehele gedrag en optreden bij de Engelsen te moeten bepleiten. Toch is men het met het bestuur eens dat zoiets niet geheel te vermijden zal zijn, als de Engelsen de Compagnie zo afhankelijk van hen willen maken, of men zou blootgesteld blijven aan de kwellingen door de moslims.)

Terwijl wij op het genoteerde dat de inlanders ons ten schande toerekenden, dat wij Choja Wasid, wiens vervoer na Calcatta wel te verhinderen soude sijn geweest, soo slegt en selfs tegen de gedagten der Engelschen geprotegeert hadden, hebben geremarqueert dat men, soo het tegendeel sulks niet absolut vereyscht, in alle omstandigheden moet sorgen om in geen brouillerijen met de Engelschen of hare adherenten te geraken, dewijl men tegen hare presente overmagt niet aan kan en veel eerder door onse tegenkanting tegen hare ondernemingen, hoe onregtmatig ook, buiten de schande, teffens de nadeelige gevolgen ondergaan moet.

Alwaaromme wij dan ook voor welgedaan hebben gehouden dat zeekere brief, door den koning Cha Alem Badur aan den directeur Bisdom, en twee dito door den Bhierbhoemsen ragia en semien[11] daar aan den heer Taillefert geschreven, onbeantwoord waren gelaten, vermits de gevaarlijke tijden sulks geensints kwam toe te laten, en zekerlijk bij ontdekking, voor een heymelijke verstandhouding met 's nababs vijanden soude gedebiteert sijn geworden.

11 Semien semianna, een aan de zijden open tent waarin een hoge persoon mensen ontvangt; deze radja hield waarschijnlijk hof in zo'n tent.

Fol. 768r-769r.

(Het is met leedwezen waargenomen hoe Louis Taillefert en enige leden van het bestuur moeilijkheden ondervonden, toen zij twee soldaten die naar de moslims waren gedeserteerd, oppakten, omdat hun beledigingen en misdaden niet langer geduld konden worden. Hoewel deze actie een goede zaak was, is dat niet het geval met het arresteren van de duan van Hooghly om de door de moslims gearresteerde vaandrig George Lodewijk Singelman en sergeant Suijkers vrij te krijgen. Deze staat onder de faujdar, of onder het hof van Murshidabad, over wie de Compagnie, anders dan over de deserteurs, geen rechtsmacht heeft. Zo werd de faujdar of het hof beledigd, omdat het bestuur zich er niet van had vergewist [fol. 770] of deze daad geen kwade gevolgen zou hebben. Het meende dat het dat wel kon voorkomen en dat het de eerste brief aan de Engelse gouverneur Henry Vansittart zo had ingekleed dat er niet uit geconcludeerd kon worden, dat het met het arresteren van de duan een groot risico had genomen. Zo werd al wat verder was voorgevallen, bij de gouverneur gladgestreken. Er is aangespoord om te blijven aandringen op het terugzenden van dienaren die naar de moslims deserteren. Zij hoeven niet gestraft te worden, maar moeten wel naar Batavia gezonden worden. Gezien wat Taillefert in zijn particuliere brief van 23 maart 1761 over het gedrag van de faujdar te Hooghly aanhaalt, moet men zich geen illusies maken over het effect van het terugeisen van deserteurs. Desertie en andere onrechtvaardige behandeling moeten maar verdragen worden [fol. 771] tot betere tijden aanbreken. Als het niet zonder nadelige gevolgen kan geschieden, moet het bestuur afzien van het in dienst nemen van overlopers van de Engelsen te Patna en Kasimbazar. Hoewel de Engelsen eigenlijk met gelijke munt betaald zouden moeten worden, is het juist dat de dienaren daar zo'n verbod reeds kregen opgelegd. Het besluit om geen oorlogstuig naar Kasimbazar te zenden, omdat de Engelsen en moslims daardoor grote argwaan zouden krijgen, is goedgekeurd. Tevens is er akkoord gegaan met het zolang als nodig in dienst houden van 300 fuseliers te Patna, die het voorafgaande jaar werden gerecruteerd, en met het aanhouden van enige vaartuigen. Dit is ook het geval met het huren van 45 fuseliers onder twee hoofdmannen, van 6 vaartuigen om daarmee desnoods met de bezittingen te kunnen vluchten, van 9 fuseliers en 40 koelies om de goederen te verwerken en te verschepen, en het zenden van 40 man ter bescherming van de vloot naar Patna. [fol. 772] Er moet door de dienaren te Kasimbazar geen te groot geschenk gegeven worden om een exemplaar van het vredesverdrag tussen de Engelsen en de mogol te bemachtigen. Het wordt toch wel openbaar, maar als het vermoeden dat de Engelsen slechts op een gelegenheid wachten, om ons door de moslims de huur in Bengalen te doen opzeggen, daarmee bevestigd zou worden, dan verandert alles en dienen er passende maatregelen te volgen. Het is juist dat de dienaren te Patna werd bevolen om die vorst niet te gaan begroeten. Dat zou zeer kostbaar zijn en zolang hij onder de macht van de Engelsen is, belooft het weinig goeds. Men moet zich maar bij deze voor de Compagnie ongunstige troonswisseling neerleggen. [fol. 773] Dat de vorst vijf gouden ropia's, die op zijn naam te Benares waren geslagen, zijn gegeven, zal ertoe bijdragen diens gunst te verwerven zonder dat er dure geschenken voor nodig zijn. Uit de brief naar Patna en die van 4 december 1761 van Louis Taillefert blijkt dat het bestuur minder dan tevoren achter de geheimen van het hof te Murshidabad kan komen, doordat de makelaars van de Compagnie meer zijn onderdrukt dan gesteund. Taillefert werd gemachtigd om weer enige geschikte personen te trainen voor het verzamelen van informatie. Het bestuur schreef in zijn brief van 16 maart 1761 n.a.v. de berichten uit Kasimbazar dat, als de groot-mogol Alamgir II naar Bengalen zou komen, men met koninklijke geschenken zijn opwachting bij hem zou moeten maken [fol. 774] om niet in ongenade te vallen, geen stremming van de handel te moeten ondergaan, of zelfs uit Bengalen verdreven te worden. Er is geantwoord dat uitzetting met zo weinig mogelijke geschenken voorkomen moet worden; de andere zaken zijn in afwachting van betere tijden nog wel te verdragen. Uit de brief van 29 november 1760 blijkt dat het verdrag dat met de Engelsen werd gesloten, zeer onvoordelig is. Op de vraag hoe te handelen is geantwoord het maar op zijn beloop te laten en de overeenkomst na te komen. Inmiddels

was ten aanzien van de Engelsen en moslims reeds zeer voorzichtig opgetreden aangaande die punten. [fol. 775] De Hoge Regering verwacht geen uitzetting, maar mocht het zover komen, dan vroeg het bestuur of het alles wat de moslims zouden eisen moest ingewilligen, dan wel tegenstand moest bieden totdat men bezweek. Hierop is geantwoord dat men met geven moest voorkomen dat alles verloren ging en men uit Bengalen zou worden verdreven. Terugkomen zou zeer moeilijk zijn.)

En dewijl de ministers al verder melden dat er geen hoop was, om de Engelschen van het reeds ingevoerde gebruik om alle capitains, of schippers van eerst aangekomene schepen, bij het passeeren van Calcatta aldaar te doen aangieren, om rekenschap te geven wie sij toebehooren, van waar komen, wat sij mede brengen en nieuws hebben, te doen desisteeren en daaromtrent ons goedvinden versoeken, so hebben wij daarop g'antwoord van gedagten te zijn dat zulks, zoolange den oorlog continueert, tot voorkoming van affronten, wel gepractiseerd mag werden, maar verder niet, omdat zij schijnen te onderstellen haar zulks, als een regt dat de in oorlog zijnde volkeren oeffenen, tot haar veyligheid te competeeren, met verder recommandatie om de vriendschap met den presente Engelsch gouverneur van Calcatta Henry van Sittart, die opregter als zijn predecesseur scheen en niet ongenegen om deselve te doen herleven, te onderhouden, alsoo sulks niet dan voordeelig te agten is en sekerlijk in de presente omstandigheden van veel gewigt kan zijn.

Fol. 775v-776r.

(Hoewel het volgens het nieuwe verdrag met de Engelsen was afgeschaft, omdat het vrije handel in salpeter betrof, moest te Patna toch peshkash gegeven worden. Het bestuur had, zonder naar het verdrag te verwijzen, aan de Engelsen om restitutie gevraagd. Het had daar niet verder op aangedrongen, omdat het er achter was gekomen dat peshkash voor alle handel in Bihar gegeven werd. Er is bevolen verder niets te doen, als die restitutie niet vanzelf komt. Dat is zeer onwaarschijnlijk. [fol. 777] Wel is opgemerkt dat de peshkash beter onderzocht had moeten worden, voordat men zich tot de Engelsen had gewend. Het is goedgekeurd het geven van peshkash af te schaffen, maar om hun gunst niet te verliezen de regenten van Bihar met geschenken te compenseren. De dienaren moeten daarvoor wel de zuiveringseed afleggen. Overigens heeft het de levering van opium niet mogen bevorderen. Het bestuur wees het verzoek van de inlandse schrijver te Balasore Coenja Beharie om, naast de portier, de kosten van een pion en een tuinier te mogen declareren af. Dit is goedgekeurd. Het is nadrukkelijk aanbevolen om alle overbodige uitgaven af te schaffen. In de brief van 16 maart 1761 wordt gemeld dat gedeserteerde zeelieden zullen worden gedaagd en dat er tegen hen zal worden geprocedeerd. Dat is goedgekeurd. [fol. 778] Op het verzoek om bevelen hoe deserteurs naar mate van hun schuld te straffen, is de verklaring van Louis Taillefert inzake de gedeserteerde soldaten Jan Marten Keeler en Jan Hagemeester, met de stukken in appèl aan de Raad van Justitie, overhandigd om van advies te dienen. Daarna neemt de Hoge Regering een besluit. Ontslag en aanstelling van dienaren.[fol. 779] Ontslag en aanstelling van dienaren. Veranderingen onder het lagere personeel zijn te vinden in de brief naar Bengalen van 25 augustus 1761. De besluiten de loodsen tussen de eerste mei en eind februari dubbel kostgeld te geven en alle loodsen een gage van f 32,- toe te kennen, als zij daartoe van kwartiermeester bevorderd worden, zijn goedgekeurd. Naar aanleiding van de toestemming voor repatriëring van de loods Jan van Nieuwland en sergeant Samuel Schreuder is het bestuur verboden dit voortaan te verlenen aan dienaren tot en met de rang van provisioneel assistent of daaraan gelijkgestelden. Er is mee akkoord gegaan dat ouddirecteur Adriaan Bisdom tot zijn vertrek kostgeld en emolumenten kreeg en dat kapiteinluitenant Simon de Hoog als emeritus met behoud van gage in Bengalen blijft. [fol. 780] Nu volgen de belangrijkste zaken uit de brief uit Bengalen van 25 augustus 1761, die op 16 november via Bimlipatam werd ontvangen. Ondanks de bezwaren van de kooplieden en de prijsverhogingen die zij wensten, kon er eindelijk op 13 april 1761 een aanbesteding voor leverantie van textiel voor 1761 gehouden worden volgens de methode van 1759, namelijk tegen vaste prijzen en met voorschotten onder toezicht van de makelaars van de Compagnie.

De kooplieden beloofden de bethilles, cangans, de kharradherries, de sichtermans saaien en fijne malmals uit Santipur tegen de prijzen van 1759 te leveren, de overige textiel voor die van 1757, die uit Baddegasje en Daudpur tegen 5 % meer, maar die uit Chandrakona tegen 5 % minder. Voor de soorten die in die jaren niet besteld zijn, zal een evenredige prijs betaald worden. Uit de resolutie van 1 mei 1761 blijkt [fol. 781] dat van het voor de eerste maal door Nederland bestelde op 11 oktober 1759 is beloofd te leveren 3000 stuks Jagannathpurse cassas cobido Engelse soort, lang 38 à 39, breed $2\frac{1}{8}$ à $2\frac{3}{16}$, voor 10,4,- ropia, de cassas cos, lang 40, breed 2 cobido, voor 10,7,- ropia, de gebloemde douriassen uit Cassisjoera of Jaconaat voor 32,8,- ropia en de fijne cassas nadona met gouden lijsten, lang 24 à 25, breed $2\frac{1}{4}$ cobido, voor 6,12,- ropia. Er is afgezien van malmals uit Haripal, lang 38 à 39, breed $1\frac{7}{8}$ cobido, en cassa adaties, omdat ze bij verre na niet voor de bij de bestelling vastgestelde prijs te krijgen waren. Hoewel de neusdoeken uit Haripal niet minder dan voorheen kostten, is toch de helft van de bestelling aanbesteed. De kooplieden te Hooghly eisten een prijsverhoging van 25 %, die te Kasimbazar nog meer. Tenslotte lieten zij zich met moeite overhalen tot 22 %. Er is driekwart van de bestelling voor Nederland en niets voor Azië gecontracteerd. Voor het laatste zal firtij gebruikt worden tegen prijzen overeenkomstig kwaliteit, lengte of breedte. De maartteelt aan tanna-banna zijde kwam uit op de hoge prijs van het voorafgaande jaar, namelijk f 7,-,$11\frac{1}{3}$ het pond. Te Patna mag maar de helft van de bestelling aanbesteed worden. [fol. 782] In de brieven van 25 april en 17 oktober 1761 is uitgebreid gesproken over de diefstal uit de kleine of dagelijkse kas. Bij de dief Gerridoor, die bekend heeft, zijn broer Okker en medeplichtige Radu Coja zijn 17.507,11 Arcaduse ropia's achterhaald, die van het tekort aan sicca ropia's zullen worden afgetrokken. Voormalig kassier Michiel Bastiaanse en assistent Emanuel Hendrik Kantzou zijn voor de Raad van Justitie gedaagd. Aan opium zijn, buiten de ontvangen 292 kisten, maar 131 kisten van 150 lb en 1 van 102 lb verworven, dus in totaal in 1760/61 bijna 424 kisten. Een goed gewas in 1761/62 is onzeker. Hoewel er te Patna in april een voorschot van f 39.375,-,- voor levering van opium is verstrekt, was er in juli 1761, net zomin als door de Engelsen, niet meer dan 2 à 300 man verworven. Het bestuur gaf de dienaren te Patna toestemming, opdat de ongeveer ontbrekende 1069 kisten verkregen worden. De Engelsen beloofden om een kwart van de door hen verworven salpeter tegen de prijs van het voorafgaande jaar van 6 ropia de man te zullen leveren. Zij dachten dit jaar 70 à 80.000 man, of 35 à 40.000 zakken, te Patna te zullen ontvangen. [fol. 783] Als ze hun woord nu beter houden, rekenen de dienaren op 8 à 9.000 zakken. Er was toestemming verkregen om de door het overleden opperhoofd te Patna, Jacques la Tour, verworven salpeter af te voeren. De nodige vaartuigen zijn gezonden om 1489 man uit Sangraanpoer in Bettiah af te halen. Op een partij van 3977 man, die exclusief 1444 man ruwe salpeter die op drie plaatsen in Oudh in het district Ghazipur zou moeten zijn, kan niet gerekend worden. De verwerving van maar 100 zakken te Santipur is te verwaarlozen. Op 21 december 1761 kwam de Vrouwe Rebecca Jacoba, die via Ceylon naar Bengalen was gezonden, met een lading t.w.v. f 114.406 terug. Deze bestond uit 117.548 lb, of 868 zakken, salpeter, 19.752 lb, of 132 kisten, opium, 10.000 lb boter, 4000 stuks hemden voor het garnizoen, wat zeil- en pakgaren, zeildoek en andere kleinigheden. Dit schip bracht ook brieven van 6 en 10 november 1761. Daar het onmogelijk was een bijna vol beladen vroegschip in november te sturen, zonder alle zijde en borax te gebruiken, wat tegen het bevel is om alle goederen evenredig over de kamers te verdelen, besloot het bestuur daarvan af te zien. [fol. 784] Hoewel er dan nauwelijks genoeg lading is, zullen drie van de vier retourschepen tussen 1 en 15 januari 1762 vertrekken. Het vierde schip zal dan naar Batavia teruggaan. Dit zal in een apart briefje met het Engelse schip de Hawke aan Heren XVII worden bericht. Als de Engelsen inderdaad een vierde van hun inkoop aan salpeter overdoen, kunnen er, naast het voorzien van de retourschepen met een voldoende onderlaag, 4000 zakken naar Batavia gezonden worden. De Engelsen zijn er zeker van dat ze meer dan 100.000 man, of 50.000 zakken, kunnen verwerven. Het bestuur ontving van hen reeds 3741 zakken en verwierf zelf 126 zakken salpeter uit Santipur. De 1762 man, of 881 zakken, van

in Bettiah verworven salpeter, is eindelijk te Patna aangekomen. Onderweg is nog 220 man, of 110 zakken, opgekocht. De gehele voorraad van 991 zakken had door tekort aan vaartuigen nog niet naar Hooghly gezonden kunnen worden. De Engelsen hadden alle schepen opgeëist. Doordat de gomasto door slimme streken en hebzucht had weten te bewerkstelligen dat de regenten het afvoeren ervan weigerden, valt er op de salpeter van Ghazipur nauwelijks te rekenen. [fol. 785] Omdat de Engelsen er zeker van waren opium te Calcutta voor 400 ropia de kist te kunnen verkopen, kwam er niets van inkoop bij het voormalig opperhoofd te Patna, Macquire. Door de voorbarigheid en hebzucht van Macquire bedroeg de gehele oogst dit jaar in Bihar slechts 4000 man, of 2000 kisten. Na de inkoop door de kooplieden uit de bovenlanden zou er 3000 man, of 1500 kisten, voor de Engelsen en de Compagnie overblijven. De Engelsen beweerden met de helft tevreden te zijn, maar het bestuur meent dat men daar niet op kan vertrouwen. Zo is het onzeker of er wel 750 kisten te verwerven zijn. De Engelsen hebben al 250 kisten naar Calcutta gezonden, maar de dienaren in Patna verwierven nauwelijks 200 man voor f 304,2,12 de 100 lb. Deze prijs werd veroorzaakt door de schrale oogst, duurte van levensmiddelen, tegenwerking door de leveranciers en de machinaties van de Engelsen. [fol. 786]

Coromandel

Sinds het verzenden van de generale missive van 31 december 1760 werden op 3 maart en 6 mei 1761 met de schepen Duinenburg en Bosschenhove via Ceylon brieven van 9 en 30 december 1760, en 23 januari 1761 ontvangen. Op 3 augustus, 1 september, 20 november en 1 december 1761 werden met de Nijenborg, de Prinses van Oranje, de sloep Sunda en het schip Leiden direct uit Coromandel gewone, zowel als aparte en geheime, brieven ontvangen van 23 mei, 10 en 15 juli, 10 september en 17 oktober 1761. Met de Luxemburg werden op 19 november 1761 brieven van de opperhoofden te Bimlipatam en Jagannathpur van 6 en 24 september, en 6 oktober 1761 ontvangen. De genoemde schepen voerden de volgende goederen aan)

640	pees	of	8	pak	baftas bruyn blaauw	f	3.972,	13,	8
400	,,	,,	5	,,	baftas gemeen gebleekt	f	1.871,	5,	8
1600	,,	,,	13	,,	bethilles Calleawaphoe	f	12.927,	3,	8
1400	,,	,,	17	,,	bethilles Sestraganty	f	17.716,	14,	-
900	,,	,,	9	,,	bethilles allegia	f	7.628,	15,	-
2400	,,	,,	24	,,	bethilles otizaals	f	16.263,	3,	8
600	,,	,,	6	,,	bethilles Ternatanes	f	4.241,	18,	8
600	,,	,,	11	,,	bethilles supra fijne	f	18.708,	-,	8
4700	,,	,,	47	,,	bethilles gebleekte	f	31.355,	3,	-
700	,,	,,	7	,,	bethilles bruyn blaauw	f	4.525,	10,	-
100	,,	,,	1	,,	bethilles Madrapakse	f	1.251,	13,	8
2800	,,	,,	18	,,	chelase cust	f	21.207,	10,	8
320	,,	,,	2	,,	cambaye ruwe roode	f	1.020,	-,	-
240	,,	,,	1	,,	cambaye fijne roode	f	1.287,	-,	-
2200	,,	,,	22	,,	comitters roode	f	7.144,	2,	8
600	,,	,,	6	,,	comitters blaauwe	f	1.856,	2,	8
1600	,,	,,	16	,,	comitters swarte	f	4.952,	7,	8
3895	,,	,,	17	,,	chitsen diverse	f	44.296,	2,	-
2400	,,	,,	15	,,	dongrijs gebleekt	f	4.087,	15,	-
960	,,	,,	24	,,	deekens gecattoeneerde	f	4.193,	4,	-
8600	,,	,,	215	,,	guinees fijn gebleekt	f	143.153,	4,	-
46.960	,,	,,	1174	,,	guinees gemeen gebleekt	f	424.947,	6,	-
2040	,,	,,	51	,,	guinees gemeen ruuw	f	19.309,	10,	-
3160	,,	,,	79	,,	guinees Engelse soort	f	40.407,	12,	8
8600	,,	,,	215	,,	guinees bruin blaauw	f	118.348,	-,	-

6400	„	„	64	„	gingam taffachelas	*f*	69.709,	2,	8
900	„	„	41	„	gingam fijn gebleekt	*f*	9.928,	18,	-
100	„	„	1	„	gingam onderbroeks	*f*	1.368,	8,	8
13.000	„	„	13	„	hembden	*f*	20.235,	19,	-
900	„	„	9	„	moeris fijn gebleekt	*f*	8.692,	10,	8
1200	„	„	12	„	moeris gemeen gebleekt	*f*	5.104,	16,	8
800	„	„	4	„	monthering rokken etc. broeken	*f*	4.078,	18,	-
24.400	„	„	16	„	neusdoeke fijne	*f*	23.973,	6,	8
1200	„	„	6	„	parcallen fijn gebleekt	*f*	4.379,	14,	8
6560	„	„	41	„	parcallen gemeen gebleekt	*f*	14.881,	12,	8
7680	„	„	48	„	parcallen bruyn blaauw	*f*	22.895,	16,	8
91.250	„	„	88	„	roemaals in soort	*f*	119.501,	5,	8
25.760	„	„	322	„	salempoeris gemeen gebleekt	*f*	122.116,	10,	8
9060	„	„	91	„	salempoeris fijn gebleekt	*f*	57.480,	17,	8
720	„	„	9	„	salempoeris gemeen ruw	*f*	3.064,	-,	-
6480	„	„	81	„	salempoeris bruin blaauw	*f*	38.418,	13,	-
100	„	„	1	„	tafta extra fijne	*f*	1.800,	13,	-
650	„	„	13	„	zeyldoek gemeen gebleekt	*f*	3.266,	6,	8
250	„	„	5	„	zeyldoek gemeen ruw	*f*	1.217,	5,	-
230	corgies		$5\frac{1}{2}$	„	manskousen	*f*	5.854,	-,	8
	„	„	2	cassa	manufactuuren	*f*	4.693,	13,	8
11.100	pees	„	37	pakk.	roggevellen	*f*	2.206,	7,	-
			$2.912\frac{1}{2}$ pakken te samen						

127.583	lb.	calleatourshout	*f*	10.297,	1,	8
2508	„	thin Malacs	*f*	8.133,	16,	-
5	pees	proefjes goud	*f*	770,	17,	8
9600	„	arduyne vloersteene	*f*	2.168,	1,	-
200	lb.	indigo	*f*	167,	7,	-
52.235	„	thin Bancas	*f*	16.547,	7,	-
4000	„	zaadlak	*f*	2.020,	-,	-
72	„	Golcondase thuynsade	*f*	178,	6,	-
15.745	„	plaatkooper Japans	*f*	9.053,	7,	8
166	„	seens blaederen	*f*	46,	2,	8
1516	pees	arduine neuten[12]	*f*	2.257,	17,	8
		wapengoederen	*f*	65,	16,	8
50	lb.	1 pees gewigte diverse	*f*	-,	-,	-
36.963	„	bedorvene specerije	*f*	-,	-,	-
	over het te min berekende in de factuur van					
	´t schip Leyden van Nagapatnam		*f*	2.999,	-,	-
	In aanreekening		*f*	33.611,	12,	8
		Somma	*f*	1.589.857,	5,	-

Daarentegen hebben wij, zo met de direct voor deze cust geprojecteerde schepen de Princes van Orange, Luxemburg en Leyden, als die na Bengale gedestineert zijn geweest en dewelke w' Nagapatnam hebben laten aangieren, namentlijk ´s Gravezande, Wiltrijk en Cattendijke, op den 16e april, 15 en 24e junij, item 17 en 24 julij derwaarts gesonden te weeten:

12 Arduine neuten, blokken van arduinsteen.

					Voor Nagapatnam			
$558\frac{39}{128}$ mq. trois of								
mq. *f* 461,19,$1\frac{311}{512}$ goud								
	bij gewigt				*f*190.412,	17,	-	
975 staven bhaar zilver					*f*244.725,	-,	-	
6800 stux ropias goude Perziaans					*f*142.120,	-,	-	
231.037 ,, ropias zilvere in soort					*f*317.899,	19,	-	
64.662 ,, ducaten goude Nederlandsche					*f*426.769,	4,	-	
$8364\frac{12}{29}$ stux keyzersdaalders					*f*24.256,	16,	-	
798	stux	dubloenen of						
		goude Johannissen			*f*18.194,	8,	-	
450	,,	coubangs goude Japanse						
		in soort			*f* 7.170,	12,	-	*f*1.371.548, 16, -
300.000	lb.	koper Japans in staven			*f*91.680,	-,	-	
$2005\frac{1}{8}$ lb.		camphur Japanse						
		of Satsumase			*f* 846,	10,	-	
1015	lb.	indigo Bataviase vierde soort			*f* 644,	-,	-	
500		dubbelde bossen bindrottings			*f* 193,	16,	-	
100		pees stroosakken kleene			*f* 13,	4,	-	
26.286	lb.	nootenmuschaten			*f* 5.257,	4,	-	
28.909	,,	garioffelnagulen			*f*11.563,	12,	-	
9240	,,	foelij			*f* 5.544,	-,	-	
41.522	,,	ijzer plat			*f* 4.982,	13,	-	
5.966	,,	spijkers in soort			*f* 686,	2,	-	
100	,,	staal			*f* 18,	10,	-	
452	,,	slootplaten			*f* 63,	5,	8	
50.730	,,	zuyker candij			*f* 8.356,	2,	8	
500	,,	vermiljoen ongemalen			*f* 1.059,	5,	-	
1188	,,	platloot			*f* 118,	16,	-	
1		kelder brandewijn conjacque			*f* 21,	8,	-	
2		kelders gedisteleerde wateren						
		Hollands			*f* 105,	16,	-	
2		balijs zooya Japanse			*f* 29,	4,	-	
2		pees essay tregters			*f* -,	6,	8	
7		,, chitzen in soort }			*f* 70,	11,	-	
		} tot monster						
1		,, roemaals of }						
		neusdoeken }			*f* 10,	6,	8	*f*131.264, 12, -
Uit de administratiën, als								
de		arthillerije			*f* 8.839,	17,	-	
,,		medecinale winkel			*f* 8.315,	1,	-	
,,		wapenkamer			*f*14.307,	19,	-	
,,		kleene winkel			*f* 1.119,	11,	-	
,,		equipagiewerf			*f* 7.532,	13,	-	
't		ambagtsquartier			*f* 2.217,	13,	-	
,,		provisiemaguazijn			*f* 3.708,	18,	-	
,,		ijzermaguazijn			*f* 48,	19,	-	*f*46.090,11, -

In aanreekening					*f*	47.445,	19,	4
Voor 2 percento Bataviase ongelden					*f*	3.546,	12,	-
ten goede brenging		*f*24.409,	-,	8				

Sommarium

den	16 aprilper 't schip de Princes van Orange	*f*224.801,	9,	12				
„	„ „ „een factuur van aanrekening per evengemelden bodem	*f* 578,	18,	-				
„	15 junij per 'tschip Leyden	*f*486.637,	14,	-				
„	15 „ „ „ „ Luxemburg	*f*376.805,	8,	-				
„	24 „ „ „ „ 's Gravesande	*f*371.307,	3,	-				
„	17 julij „ „ Wildrijk	*f*43.697,	2,	8				
„	24 „ „ „ „ Cattendijke	*f*57.453,	7,	-				
„	13 october een factuurtje van aanrekening per een particulier vaartuig van den burger Adam Keyzer	*f*38.615,	8,	-				
	Voor Nagapatnam bedraagt					*f*1.599.896,	10,4	

Voor Sadraspatnam

6214	lb.notenmuschaten	*f* 1.242,	16,	-				
2010	„garioffelnagulen	*f* 804,	-,	-				
4620	„foelij	*f* 2.772,	-,	-				
200	„spijkers in zoort	*f* 23,	-,	-				
250	„vermiljoen ongemale	*f* 531,	2,	8				
16.598	„zuyker candij	*f* 2.433,	10,	-	*f*	7.806,	8,	8
Uit de administratiën, als								
De	kleene winkel	*f* 45,	15,	-				
„	wapenkamer	*f* 10,	14,	-				
„	arthillerije	*f* 3,	-,	-				
„	equipagiewerf	*f* 58,	-,	-				
't	ambagtsquartier	*f* -,	6,	-	*f*	117,	15,	-
Voor 2 percento Bataviase ongelden					*f*	158,	10,	-
Voor Sadraspatnam op den 15e junij per 't schip Leyden rendeert						*f*8.082,13,		8

Voor Palliacatta

25.000	lb. koper Japans in staven	*f* 7.640,	-,	-				
30	dubbele bossen bindrottings	*f* 9,	7,	-				
5790	lb. nootenmuschaten	*f* 1.158,	-,	-				
2010	„ garioffelnagulen	*f* 804,	-,	-				
1232	„ foelij	*f* 739,	4,	-				
200	„ spijkers	*f* 23,	-,	-				
250	„ vermiljoen ongemale	*f* 542,	15,	-				
2	kelders brandewijn conjacque	*f* 42,	15,	8				
1	„gedestileerde wateren inlands	*f* 28,	16,	-	*f*	10.987,	17,	8
Uit de administratiën, als								
De	kleene winkel	*f* 137,	5,	8				
„	wapenkamer	*f* 332,	-,	-				
„	medecinale winkel	*f* 88,	19,	-				

,,	arthillerije	*f*	16,	16,	-			
,,	equipagiewerf	*f*	194,	11,	8			
’ t	provisiemaguazijn	*f*	12,	-,	-			
,,	ambagtsquartier	*f*	-,	4,	-	*f*	781, 16,	-
Voor 2 percento Bataviase ongelden						*f*	235, 8,	-
Voor Palliacatta op den 15e junij per ’t schip Leyden							*f*12.005,1,	8

		Jaggernaykpoeram						
150.000	lb. koper Japans in staven	*f*45.840,	-,	-				
3051	,, loot in zeugen en schuyten	*f* 305,	2,	-				
10.054	,, notenmuschaten	*f* 2.010,	16,	-				
9957	,, garioffelnagulen	*f* 3.982,	16,	-				
3080	,, foelij	*f* 1.848,	-,	-				
5000	,, ijzer	*f* 600,	-,	-				
25	dubbele bossen bindrottings	*f* 10,	19,	-				
51.012	lb. zuyker candij	*f* 7.747,	16,	-				
250	,, vermiljoen ongemalen	*f* 529,	12,	8				
3	kelders brandewijn conjacque	*f* 64,	3,	8	*f*	62.939,	5,	-
Uit de administratiën, als								
de	equipagiewerf	*f* 1.069,	17,	-				
,,	arthillerije	*f* 7,	10,	-				
,,	kleene winkel	*f* 132,	15,	-				
,,	wapenkamer	*f* 897,	4,	-				
’t	ambagtsquartier	*f* 577,	5,	-				
,,	provisiemaguazijn	*f* 192,	-,	-	*f*	2.876,	11,	-
Voor 2 percento Bataviase ongelden					*f*	1.298,	15,	-
Voor Jaggernaykpoeram op den 15e junij per Luxemburg bedraagt							*f*67.114,11,	-

		Voor Bimilipatnam						
150.000	lb. koper Japans in staven	*f*45.840,	-,	-				
9924	,, garioffelnagulen	*f* 3.969,	12,	-				
4006	,, ijzer in soort	*f* 480,	14,	8				
200	,, spijkers	*f* 23,	-,	-				
200	,, staal	*f* 37,	-,	-				
554	,, kopere gewigte	*f* 368,	14,	-				
		*f*50.719,	-,	8				
2	kelders gedisteleerde watere inlands	*f* 57,	12,	-				
1	pees groote ijzere balans	*f* 33,	7,	8				
2	,, schaalen	*f* 26,	12,	-	*f*	50.836,	12,	-
Uit de administratiën, als								
de	medecinale winkel	*f* 11,	5,	-				
,,	kleene winkel	*f* 71,	12,	-				
,,	arthillerije	*f* 21,	10,	-				
,,	equipagiewerf	*f* 422,	10,	-				
,,	wapenkamer	*f* 10,	14,	-				
’t	ambagtsquartier	*f* 336,	5,	-	*f*	873,	16,	-
Voor 2 percento Bataviase ongelden					*f*	1.034,	4,	-
Voor Bimilipatnam op den 15e junij per Luxemburg bedraagt							*f*52.744,12,	-

Het versondene na Chormandel monteeren te samen een somma van *f* 1.739.843, 8, 4

Fol. 786v-791v.

([fol. 792] Op 6 en 7 april 1761 werd er vergaderd over de brieven van 25 september, 24 oktober, 9 en 30 december 1760 en over die uit Jagannathpur, Sadras, Bimlipatam en Pulicat van 21 en 30 september en 8 oktober 1760. Ten aanzien van de textielhandel is met genoegen in de brief van 30 december 1760 gelezen dat er in 1759/60 2951½ pakken werden verworven, wat 254 pakken meer is dan in het voorafgaande jaar. Het bestuur en de overige dienaren zijn geprezen voor hun ijver, vooral daar, volgens de op 13 januari en 27 februari 1761 binnengekomen rapporten, de textiel die met de Hof d' Uno en Leiden werd aangevoerd, van goede kwaliteit was. Tevens is men heel tevreden dat volgens de brief van 9 december 1760 de slechte gewoonte [fol. 793] te Bimlipatam om dongry's te accepteren en deze over te schrijven als ruw guinees en gebleekte uitschotten is afgeschaft. Aan de opperhoofden daar is bevolen om deze textiel met het overige geaccepteerde guinees in te boeken voor wat ze waard is en voortaan geen vodden meer te accepteren. Het bestuur bracht in zijn brief van 8 oktober 1760 het verzoek over van de dienaren te Bimlipatam dat 70 pakken gewoon guinees gebleekt die boven de bestelling van 1759 uitgingen, aangenomen zouden worden. Er is geantwoord dat ze, als ze maar deugdelijk waren, niet alleen geaccepteerd zouden worden, maar dat alles wat boven de bestelling uit zou gaan aanvaard werd, als er niets aan te merken viel op de verhouding tussen prijs en kwaliteit. In de brief van 9 december 1760 staat dat het bestuur, om de bestelling uit Nederland van salempuris van 18 conjangs en guinees van 9 cal des te beter uit te voeren, op 8 oktober 1760 besloot [fol. 794] de dienaren te Palicol te bevelen om 50 pakken van de eerste soort en 30 van de laatstgenoemde te leveren. Er werd wel geëist dat aan de opgegeven lengte en breedte, en aan behoorlijke kwaliteit zou worden voldaan. Daarbij voegde de Hoge Regering nog de eis van Heren XVII dat de inkoopsprijs verlaagd zou worden. Tevens is er bevolen om de, weliswaar nogal verlaagde, bestelling van textiel uit Kharg conform de monsters ten spoedigste uit te voeren. Er is nog niet ingegaan op het bericht in de brief van 25 september 1760 over wat de dienaren te Jagannathpur in hun brief van 9 oktober 1759 vermeld hebben aangaande een tol van 3 %. Het bestuur zou nader onderzoek doen.)

Nopens de agterstallen der kooplieden ons uit der ministers brief van den 9e december 1760 ten genoegen gebleeken zijnde de goede getuigenisse, dewelke de Bimilipatnamse opperhoofden gegeven hadden, wegens het goed gedrag van de hoofdhandelaars aldaar, in namen Sieka Wierana en Ankol Pandakistnama, dewelke hun voor de schulden van de kooplieden, ten tijde van de vorige opperhoofden Apping en Bloeme gemaakt, verbonden hadden, temeer, dewijl men, behalven de onder ultimo augustus 1759 in mindering van dien debet reets afgelegde 2000 pagoden, in het daarop gevolgde jaar nog 4 à 5 duysend gelijke pagoden verhoopten in te krijgen.

Fol. 794v-795r.

(Het bestuur is bevolen om de dienaren op te dragen alles op alles te zetten de uitstaande vorderingen te innen en jaarlijks een duidelijke lijst van alle vorderingen naar Batavia te zenden. Men heeft zijn ongenoegen uitgesproken over het pas in oktober en december 1760 verzenden van de negotie-, soldij- en hoofdboeken over 1758/59 en dat nog wel over Ceylon. Uit de brief van 30 december 1760 blijkt dat in dat jaar de inkomsten maar f 532.451 bedroegen, of f 116.491 minder dan in het voorafgaande jaar, en de uitgaven f 483.610, of f 32.784 meer, zodat er een verslechtering t.o.v. het voorafgaande jaar van f 149.275 op is getreden. De winst bedroeg dus maar f 48.841. [fol. 796] Als dit zo doorgaat, dan wordt Coromandel een verliespost, wat hoe dan ook voorkomen moet worden. Gelukkig bericht de brief van 9 december 1760 dat de verkoop van de handelswaren in 1759/60 f 670.568 opbracht, of f 285.655 meer dan in het voorafgaande jaar. Als onlusten en oorlogen wegblijven, is deze verbetering een goed teken. Daarom is het bestuur aanbevolen om er steeds voor te zorgen, dat de kantoren van de vereiste goederen zijn voorzien, speciaal te Jagannathpur, waar de handel bloeide en de verkoop f 293.079 aan

inkomsten opbracht. [fol. 797] Uit de brief van 24 april 1760 naar die plaats is gebleken dat de dienaren daar voor specerijen en andere goederen naar andere kantoren zijn verwezen. Dat was naar Bimlipatam voor specerijen het geval. Als er geen voorraad is, kan er niet op een goed moment verkocht worden. Men is er op geattenteerd dat het het onverkoopbare zink maar voor 25 pagoden de bahar van 480 lb, of met $35\frac{5}{8}$ % winst, heeft verkocht, terwijl op dit artikel te Jagannathpur een winst van $81\frac{1}{8}$ %, te Bimlipatam van $72\frac{1}{16}$ % en te Sadras van 74 % werd gemaakt. Er is op gewezen dat het meer in het belang van de Compagnie zou zijn geweest, als het daarheen was gezonden. Er is weer op aangedrongen van ieder kantoor 100 lb indigo op proef te zenden. Op dringend verzoek van het bestuur heeft men de vergissing met te Pulicat verkocht koper laten passeren [fol. 798] en is de boete daarvoor van een maand gage opgeheven. Dat het stichten van een dabus munt te Pulicat, waartoe per brief van 10 juni 1760 toestemming was verleend, wegens de slechte tijden uitgesteld werd, is goedgekeurd, maar deze zaak moet wel in de gaten gehouden worden. Wat betreft de contanten staan in de brief van 25 september 1760 de redenen waarom 10.000 pagoden, die in 1759 tegen rente waren geleend, niet zijn afgelost. Op die gronden mag de verschenen rente tot oktober 1759, of tot wanneer aflossing plaatsvond, in de boeken worden opgevoerd. De verantwoording voor het feit dat van f 950.000 aan zilveren specie, die op 30 september 1758 in kas was, niet meer dan [fol. 799] f 693.951 naar Bengalen is gezonden, werd aanvaard. Het werd verkocht of vermunt ter financiering van de textielhandel. Wel is opgemerkt dat de restanten die in de brief van 25 september 1760 worden genoemd, van 87.262 pagoden te Nagapattinam groot, en die van f 55.935 te Bimlipatam veel te groot zijn. Er is bevolen de restanten in de buitenkantoren beperkt te houden. Het besluit om, als het gehalte aan goud in het gemunte geld volgens de vroegere essayeur, alsmede de huidige adigar en muntmeester Cornelis Pieters, teveel verschilt met wat is opgegeven, een proef te laten nemen en als deze overeenkomt met de overige proeven, de munting voort te laten gaan, is goedgekeurd. Het munten kan immers niet door de gewezen essayeur Jacob Leonard Topander, of te Sadras, omdat het te ver is, plaatsvinden. Omdat er te Batavia een tekort aan essayeurs is, is bevolen om behalve degenen die eerder daartoe werden aangewezen, nog iemand op te leiden [fol. 800] en naar Batavia te zenden. Volgens de brief van 9 december 1760 bracht de verpachting van domeinen en inkomsten per eind augustus 1760 te Nagapattinam pagoden 11.390 op, of 475 meer dan in 1759.)

En dewijl de ministers zeggen daartoe veel te hebben gecontribueert dat ze de nabijgelegene dorpen Wellepalium, Anthonypette en Perchallewery, in zooverre het uytwisselen der kopere kasjes betrof, onder dese pagt mede hadden doen stellen, zo hebben wij dese hare behandeling dan ook goedgekeurt, en teffens voor communicatie aangenomen dat 's Compagnies domeynen te Palicol bij de jongste opveyling *f* 26,8,- en die van Sadraspatnam voor drie jaaren pagoden 205 's jaars meerder afgeworpen hadden. In voegen ook nog door ons als welgedaan aangemerkt zijn der ministers behandelingen met opsigt tot het opnieuw weder gedane aansoek vanwegens den prins Visiamarasoe, en zijne betoonde inclinatie om het dorp Bimilipatnam, aan de Compagnie in eygendom af te staan. Van welkers uitslag wij nader denken berigt te zullen worden.

Fol. 800r-v.

(Bij de brief van 24 oktober 1760 werd een verbetering van het plan van dat wat eerder met de Vrouwe Elisabeth Dorothea was verstuurd, betreffende de fortificaties en gebouwen ontvangen. [fol. 801] Het betreft het insluiten van de binnenstad en het opwerpen van een hele en twee halve bolwerken en facen, i.p.v. drie hele en twee halve bolwerken, alsmede het achterwege laten van een ravelijn bij de landpoort. Er is geen besluit over genomen, omdat het oorspronkelijke plan in de brief van 13 september 1760 reeds geheel was verworpen. Met verwondering is gezien hoeveel haast er is gemaakt met het voltooien van twee kazernes aan weerszijden van de poort Middelburg voor pagoden 2413, of f11.587, zonder dat er daartoe uit Batavia opdracht was gegeven. Het is ditmaal aanvaard, maar, als die nog niet is gebouwd, moet er van een kazerne naast de landpoort worden afgezien. Al deze bouwerij

had achterwege moeten blijven. Daarom is het plan voor deze kazernes in de brief van 13 september 1760 verworpen. [fol. 802] Het besluit van 30 oktober 1760 om de bouw van deze kazerne aan de opzichter van de werken te gunnen in plaats van aan de bij publieke aanbesteding goedkoopste uitvoerder, is tegen de bedoeling. Deze regel dient in het vervolg nageleefd te worden. De bouw van een nieuw hospitaal voor pagoden 3112, of f 14.939, is veel te duur en daarom afgewezen. Dit is meer als tweemaal zo duur als de opgave van kosten in 1736 van pagoden 1410. Dit plan is aangepast naar Coromandel gezonden en mag, als een nieuw hospitaal beslist nodig is, voor die prijs uitgevoerd worden. De kosten van f 16.530 over 1759/60, of f 4493 minder dan in het voorafgaande jaar, aan timmerwerk en reparatie zijn afgeschreven. [fol. 803] Op dit punt moet men de hoogst nodige zuinigheid betrachten. In genoemd boekjaar waren de kosten voor geschenken f 9562 bij inkoop en f 13.394 bij verkoop. Dit is f 10.673 bij inkoop en f 10.849 bij verkoop minder dan in het voorafgaande boekjaar. Deze uitgaven zijn aanvaard. Tevens is goedgekeurd dat de dienaren te Jagannathpur f 185 bij inkoop en f 330 bij verkoop voor buitengewone jaarlijkse uitgaven moeten vergoeden. Deze betroffen regenten van enige plaatsen waar de gesaaide kleden worden gemaakt en kwamen in plaats van 3 % tol. Hoewel eigenlijk de kooplieden die bij contract de kleden en textiel leveren er onkosten over moeten betalen, vindt men dat, omdat het om kleine bedragen gaat, niet de onvrede van de kooplieden moet opwekken. Men is tevreden dat in de brief van 9 december 1760 een vermeerdering van de voorraad buskruit te Pulicat en Sadras tot 123.316 lb wordt gemeld. Dat geldt ook de zorg voor de ammunitiegoederen daar en speciaal de affuiten en rampaarden. [fol. 804] Er is bevolen voor de zekerheid een kwart stel affuiten en een half stel rampaarden in voorraad te hebben. De maatregelen om de kanonnen op de bolwerken te Nagapattinam gemakkelijker te kunnen gebruiken zijn goedgekeurd. Daarvoor werd zoveel mogelijk hout toegezonden. Er is aangespoord om voor het garnizoen daar rijst en nely voldoende voor vier jaar in voorraad te hebben, maar wel wordt verweten, dat de huidige voorraad, die in de huidige toestand veel aandacht vereist, niet werd opgegeven. Het is afgekeurd dat van de Prinses van Oranje een opperchirurgijn is gehaald, omdat in Pulicat slechts een chirurgijn of ondermeester mag zijn. Ook is er ongenoegen over geuit over het niet straffen van een onderstuurman en konstabel die hun scheepje hadden laten wegvaren, hoewel ze door de fiscaal waren opgeroepen, die daartoe was aangezet door de Raad van Justitie te Nagapattinam, [fol. 805] om naar Batavia te worden gestuurd. Dit omdat zij, behalve de voor iedereen toegestane kist, nog twee lasten hebben meegenomen, onder voorwendsel dat ze aan boord gewoon dienst zouden doen. Zoiets is nogmaals streng verboden en er is bevolen om schuldigen aan zulke feiten door de Raad van Justitie ter plaatse volgens de wetten te straffen. Er is niets op te merken over de besluiten over de verkochte goederen, terwijl over de in- en afschrijvingen een besluit wordt genomen, nadat een rapport van de visitateur-generaal is ontvangen, en over de onderwichten in 1757/58 te Sadras en andere kantoren, nadat er volgens de voorschriften geïnventariseerd is. Over de huishoudelijke bestellingen is niets op te merken. [fol. 806] Het verzoek van de opperchirurgijn te Nagapattinam om voor zieken die hij buiten het hospitaal behandelt, net zoals voor de intern verpleegden, boven één stuiver per dag vier stuivers te mogen declareren is ingewilligd, mits er voor hen geen andere hospitaalkosten worden opgevoerd. Aangaande de moslim- en hindoeregering zijn goederen met een waarde van ongeveer 3 à 400 pagoden als geschenk voor de vorst van Thanjavur bij zijn komst naar Tiruvalur goedgekeurd. Betreffende de vreemde natie alhier wordt verwezen naar de brief direct uit Coromandel aan Heren XVII van 9 december 1760, waarin de schade aan de Compagnie, de kooplieden en de ingezetenen door de overrompeling van Sadras door de Fransen is vermeld. Er is bevolen Heren XVII ook de schade en winstderving in de handel van de Compagnie te rapporteren en nogmaals is verboden om residenten van de Fransen of de Engelsen binnen te laten. Ze zijn slechts te beschouwen als particulieren die daar wonen.)

Daarentegen hebben wij ten vollen goedgekeurt dat de ministers bij den Engelschen gouverneur en raad te Madraspatnam op ´t ernstigste geprotesteerd hebben tegens

het geweld en de schade, die eenige Engelsche sipais, onder commando van haar hoofd in januarij 1760, bij en omtrent Jaggernaykpoeram aan ´s Compagnies onderhorige gepleegt en toegebragt hadden, en waarvan het verlies wel op 8000 pagoden was begroot geworden. Gelijk mede over de bij die gelegentheid aan dat ministerie gedane doleantien over het terughouden van twee onser gedeserteerde en na Carcal vervoerde militairen, contrarie het met die natie aangegaan cartel, als van dat gevolg gweest zijnde, dat het voormelde Engelsche ministerie daarop geantwoord hadde, van ons, na genomene informatie dierwegens, onpartijdige justitie te zullen doen. Waarop wij de ministers gelast hebben, in cas van de agterblijving deser belofte, op het ernstigste te moeten blijven aandringen.
Fol. 807r-v.

(Op dit protest hebben de Engelsen geantwoord dat de Compagnie hun vijand de Fransen herhaaldelijk heeft geholpen en wel in het bijzonder de manschappen die met De Moracin naar Genssam vertrokken waren. [fol. 808] Het bestuur zegt dat dit het tweemast schip betreft, dat het opperhoofd van Jagannathpur Abraham van Weijdon aan de Fransen heeft geleverd om naar Pondicherry te gaan, en het beladen van de sloep Vianen met Franse goederen en passagiers. Er is verbazing geuit dat deze dingen, vooral omdat het eerste reeds in 1760 gebeurde, pas zo laat werden gerapporteerd. Daar ze strijdig zijn met het bewaren van neutraliteit, worden ze geheel voor de verantwoordelijkheid van Van Weijdon gelaten. Het is goedgekeurd dat het bestuur de kosten van het schip en de levensmiddelen van 12.251 ropia door hem liet vergoeden. Tevens is het bestuur verboden voortaan enige neutrale natie met schepen te helpen. Tevens moet het aandringen op het terugzenden van drie soldaten die van Sadras [fol. 809] naar de Engelsen te Allamparwa deserteerden, en van vee en schapen van de inwoners van Sadras die zij meenamen. Dat betreft ook een vaartuig, varende onder Compagnies vlag, van de inlander Dama Dera Pillai te Nagapattinam dat zij met de lading bestaande uit goederen en contanten meenamen, en het geld dat zij uit een particulier vaartuig, eveneens onder Compagnies vlag, met de opvarenden Singaayen en Welappa Chettiar met dat schip naar een zekere Sjoekalinge Chettiar te Madras zonden. Terecht protesteerde het bestuur en eistte het restitutie. Uit de correspondentie blijkt dat het bestuur, dat van Ceylon voorstelde de stempels van de pagoden die te Tuticorin worden geslagen, te veranderen. Zo zijn ze beter van die te Nagapattinam geslagen zijn, te onderscheiden. Wegens de heersende onrust heeft Ceylon dit afgewezen. [fol. 810] Als er een verschil tussen deze munten is, kan de uitgifte van de Tuticorinse weleens belemmerd worden. Om het bestuur te Nagapattinam gerust te stellen, stelde Ceylon voor om elke partij pagoden niet alleen door de fiscaal en de leden van de justitie te laten essayeren, maar twee ongeëssayeerde door hen te laten verzegelen en in de grote geldkassa te doen, waarvan twee rapporten zullen worden opgemaakt. De Hoge Regering is het daarmee eens en gaf opdracht niets te veranderen.
Mutaties onder de dienaren: onder andere is het besluit van het bestuur van 22 augustus 1760 om wegens onbedachtzaamheid tegen insubordinatie, Abraham van Weijdon als opperhoofd te Jagannathpur [fol. 811] te vervangen door onderkoopman Frederik Jan Lovenaar, goedgekeurd. Ook de mutaties onder de lagere dienaren en inlanders zijn goedgekeurd. [fol. 812] Het bevel van het bestuur om 46 inlandse matrozen die ter bediening van het geschut te Jagannathpur in dienst waren, te ontslaan, is bevestigd. Het verzoek van de resident te Machilipatnam Jacobus van Nes om vier pions voor het bestellen van brieven en andere werkzaamheden in dienst te mogen houden, is ingewilligd. Een en ander is uitgebreider te vinden in de resolutie van de vergadering van 6 en 7 april 1761 en in de brief van 15 april naar Coromandel, waarin ook is bevolen om het geld van de uit Bengalen gerepatrieerde ontrouwe assistent Emanuel Hendrik Kantzou, dat onder de secunde te Pulicat Nicolaas de Joncheere berust, in te vorderen en aan Bengalen te crediteren. Uit de aparte brief van het bestuur van 3 september 1760 bleek niet zonder bevreemding dat)

---niet alleen de door den gouverneur Van Eck in ’t particulier aangevangene onderhandeling met den nabab Nisa Mally en zijne broederen, teneynde van denzelven voor de Compagnie in eeuwige pagt te bekomen de in ’t district van Goentoer geleegene en

daaronder sorteerende drie plaatsen, met namen Moeta Pilly, Naayidy Pilly en Santarraroer, alwaar, volgens opgave, de gesaayde kleeden beter in soort gefabriceert en goedkoper te bekomen waren. Maar ook dat de ministers, ter harer resolutie van den 12e july bevorens, op de propositie van den gouverneur voormeld, zonder de minste hæzitatie, of uitstel, hadden kunnen goedvinden die onderhandeling en negotiatiën al immediaat te laten voortgang neemen, door aan de Palicolse bediendens in mandatis te geeven om ten eersten seekere habile personen in alle secretesse na het leeger van gemelde nababs af te senden, teneynde die plaatsen voor eene notable somme van 15.000 ropijen, of wel iets meerder, in eeuwige pagt te bekomen, en dat nog buiten de betaling eener jaarlijkse recognitie van 3000 pagoden, die er gezegt werden dat uit derselver inkomsten wel zoude gevonden werden.

Fol. 812v-813v.

(Uit de resolutie van de vergadering van 6 april 1761 en de aparte brief van 14 april naar Coromandel blijkt waarom dit, als tegen alle bevelen in, geheel is afgekeurd en voor rekening en verantwoording van het bestuur is gelaten. In een geheime brief van dezelfde datum is gouverneur Lubbert Jan van Eck [fol. 814] ingelicht over de maatregelen betreffende Ceylon die in de vergadering van 10 maart en 10 april 1761 bij geheime resolutie zijn vastgesteld. Daarin zijn ook de bevelen aan hem te vinden. Van Eck moet ook zoveel mogelijk salpeter zien te bemachtigen. Hij is tot gouverneur van Ceylon benoemd en als zijn opvolger werd als gouverneur en directeur van Coromandel de opperkoopman Christiaan van Teylingen aangesteld. In de brief van 17 oktober 1761 was dit reeds aangekondigd. In een brief van 15 juni 1761, verzonden met de Luxemburg, werd het aan Coromandel bericht en tevens dat koopman Philippus Jacobus Dormieux, toen nog te Batavia, als opvolger van Van Teylingen tot opperhoofd van Pulicat is benoemd. Hij vertrok ook met de Luxemburg. Personalia. [fol. 815] Op de eis van Coromandel van 40.000 lb nootmuskaat is 10.000 lb toegezonden en van 40.000 lb kruidnagels 20.000 lb. Er was nog genoeg in voorraad te Nagapattinam. In de vergadering van 28 april 1761 werd besloten de gevraagde 60 sokkels foelie te zenden, alsmede, zoals uit de geheime resolutie van 2 juni blijkt, 625.000 lb Japans staafkoper. Er is ook nog een monster van 1000 lb Bataviase indigo gestuurd. Door het lange uitblijven van schepen uit Nederland, alsmede die van Sumatra's Westkust, en door het mislukken van de verwerving van goud in China, waardoor er maar ter waarde van f 267.781 hiervan in voorraad was, [fol. 816] was dit niet eens genoeg voor Ceylon. Daarom is er, tegen eerdere besluiten in, vier ton aan gestempelde en ongestempelde dukaten naar Coromandel gezonden, die zijn gewaardeerd op f 6,12,- het stuk. Ze moeten voor de hoogst mogelijke prijs verkocht worden. Op 3 augustus 1761 zijn met de Nijenborg brieven van 23 mei en een aparte van de aftredende gouverneur Lubbert Jan van Eck en raad te Nagapattinam van dezelfde datum ontvangen. Uit de laatste bleek dat bij aanvang van de onlusten op Ceylon, de oom van de thans regerende vorst van Kandy zich naar Thanjavur had begeven. Reeds op 18 augustus is over deze brief vergaderd en besloten om Van Eck en Christiaan van Teylingen op te dragen om met deze oom te onderhandelen en hem met geschenken en beloften te bewegen behulpzaam te zijn de rust op Ceylon te herstellen. [fol. 817] Dit blijkt uit de betreffende resolutie en uit de geheime brief die op 25 augustus werd verzonden. Uit de paragraaf over de schepen in de brief van 23 mei 1761 bleek dat de Nijenborg van 9 april tot 23 mei op de rede van Nagapattinam verbleef. Dit is verdacht en daarom werd de commandeur en equipagemeester, en enige zeekundigen opgedragen dit te onderzoeken. Zij vonden de uitleg van het bestuur dat het schip was vastgehouden, omdat de oost- en zuidoosterwind een moeilijke reis zouden hebben veroorzaakt, acceptabel en dat het daar maar bij moest blijven. Er is tevredenheid over betuigd dat de textielhandel te Nagapattinam en onderhorige kantoren redelijk verloopt en aangespoord om op de nog voorkomende gebreken te letten. [fol. 818] Het rapport van 11 september 1761 over de textiel die met de Nijenborg werd aangevoerd, is het bestuur toegestuurd. Over de verkoop van goederen is te melden dat 25.008 lb tin, die met de Nijenborg uit Malakka werd aangevoerd en niet

verkocht kon worden, evenals de onverkoopbare textiel en overige manufacturen, volgens de bevelen naar Batavia zijn gezonden. Als de rendementen zijn ontvangen, volgt hierover een definitief oordeel. Naar aanleiding van het rapport van hoofdadministrateur David Coenraad Vick wordt opgemerkt dat de uitgaven in 1758/59 het bedrag in de memorie van bezuiniging met f 195.395 overschrijden. De uitgaven voor timmerwerk en bouwen die aanmerkelijk zijn gestegen, moeten verminderen en [fol. 819] de uitstaande schulden per eind augustus 1759 van f 665.880 dienen ingevorderd te worden. De onzekere hebben voorrang op de zekere schulden en als degenen die moeten invorderen, dat weigeren, moeten ze het uit hun privégelden vergoeden. Betreffende de rekeningen is besloten)

---de ministers te gelasten om sekere daarbij ten agteren staande post ten bedraage van *f* 574.672,16,-, ofte de geconquestreerde penningen en goederen, uit het, door den Franschen admiraal monsieur D' Aché genomene en door die natie aangehoudene, schip Haarlem, zowel, als die ter montant van *f* 126.851,5,-, wegens het door haar geligte in den jare 1749 te Pondichery uit het schip Schellag, bij hare boeken te doen levendig houden, alsmede uit de tevoren staande reekeningen, in selver voegen te laten handelen met die van *f* 126.312,12,-, ofte het bedragen van het geligte door de ministers uit zeker particulier scheepje in Bengale thuis gehoord hebbende. Daarentegen hebben wij de ministers gequalificeert om de op laatsgemelde reekening nog voortlopende post wegens oorlogsongelden, of het overschot van het aangeslagene van de Tanjourse ingeseetenen in den oorlog met dien vorst in anno 1743/44, na gedane detractie van alle de oorlogskosten, alsmede de schade der ingeseetenen van de Compagnie, nog monteerende een sommetje van *f* 939,12,8, bij hare boeken op voorjarige winsten en verliesen in te neemen en dus te verevenen. Waarbenevens ons ook nog onder 't oog gekomen zijnde dat bij de gemelde boeken sonder geldsom waren ingenomen de gerelaxeerde goederen der Franschen door den admiraal der Engelschen Pocok, welke wij veronderstellen degeene te zijn die uit het, ter Nagapatnamse rheede door de Engelsche weggenomene, Fransche chaloupje de Robijn gekomen en, op de geweygerde acceptatie door de Franschen, door de ministers volgens onse ordre publicq verkogt zijn voor een montant van pagoden 285¾.

Fol. 819r-820r.

(Aangezien dit tegen de opdracht in de brief van 13 september 1760 is, moet dit bedrag alsnog apart in de boeken worden opgenomen en daarin voortlopen. Betreffende de munt is uit het Padangse goud dat via Malabar en Ceylon werd aangevoerd, uit een staafje waarin de meeste afwijking met het allooi voor kwam, een stukje gehaald en met een essaybriefje naar Batavia gestuurd. Het kon niet geëssayeerd worden, omdat slechts de essayeur die dat ook al voor de verzending uit Batavia had gedaan, beschikbaar was. [fol. 821] Het bestuur is in de brief van 15 april 1761 opgedragen dat twee personen zich in het essayeren moeten bekwamen en daarna zo snel mogelijk naar Batavia komen. Uit de bijlagen blijkt dat bij de vorige pachting van Bimlipatam en onderhorige dorpen een tekort van f 78.027 is ontstaan. De uitgaven die daartoe aan de vorst Visia Ramarasu zijn gedaan, komen ter verantwoording van de vroegere residenten Gijsbert van Velsen en Jacobus Henricus van Jever. Hiervoor zijn ze evenwel door de Raad van Justitie te Batavia reeds vrijgesproken, zodat de schade niet meer te verhalen is. Bovendien is Van Velsen overleden en Van Jever in armoede vervallen en niet in staat enige opheldering te geven. De enige mogelijkheid is de inlandse kooplieden die deze gelden ontvingen, [fol. 822] daarvan met betamelijke middelen te overtuigen en wel speciaal van 6000 pagoden die volgens Vicks rapport door Van Jever aan het hof van Salabat Jang zijn uitgegeven. Deze verklaarde in de vergadering van het bestuur te Nagapattinam dit volkomen vergeten te zijn. In de brief van 14 oktober 1761 is bevolen om die mogelijkheid te beproeven, maar als er niets naders valt te vernemen, moet het daar maar bij blijven. In de brief van 25 mei 1761 vroeg het bestuur ontheffing van de inkopers van de vergoeding van f 2781, of de winst onder de 50 %, op textiel die in 1759 met de Leiden en de Eendracht te Batavia werd aangevoerd. Als een bijzondere gunst is ontheffing van vergoeding van een behaalde winst tot 25 % toegestaan. In de vergadering van 15

september 1761 [fol. 823] bleek uit een rapport van de opperkooplieden van het kasteel te Batavia dat, tegen het besluit van 14 maart 1760 in, de berekening van winst onder 50 % slechts over de verkochte 13 pakken in plaats van de vereiste 110 pakken was geschied. De vergoeding voor de winst onder de 25 % voor de hele partij komt dan uit op f 5540. Een schrijven van luitenant-ingenieur Jan Fredrik Duntzfeld over verbetering van de vestingwerken te Nagapattinam en een plan voor een bouwproject aan de zeekant is door kapitein-ingenieur Claudius Antoni van Luepken schriftelijk becommentarieerd. In de vergadering van 15 september 1761zijn deze stukken behandeld. [fol. 824] De veranderingen die in het voorstel van Duntzfeld zijn aangebracht, zijn te vinden in de resolutie en het antwoord aan Coromandel. Omdat het een kostbare aangelegenheid is, werd Duntzfeld opgedragen overeenkomstig de wijzigingen een duidelijk plan op te stellen met een preciese berekening van de kosten, die zo gering mogelijk dienen te zijn. Van deze en eerdere plannen moeten met de lijsten van de kosten en de wijzigingen door Batavia drie stel gemaakt worden om er via Ceylon elk één aan de kamer van Amsterdam en van Zeeland te zenden, en een exemplaar naar Batavia, dat met het commentaar van de Hoge Regering naar patria zal gaan. [fol. 825] Het bouwen van een nieuwe kruitmolen conform de brief van 15 juli 1761, die vrij veel meer kruit zal produceren en goedkoper zal werken dan de bestaande, is goedgekeurd. De kosten zijn 1885 pagoden.)

De moor en heydensche regeering concernerende, hebben w' alweder moeten ontwaren de onbehoorlijke en extravagante pretensie van den duan van den onmondigen prins Sieta Ramarasoe, met name Wengada Kistnarasoe, teneynde van de Bimilipatnamse bediendens ter leen te erlangen een a twee lak ropijen, dan wel eene vooruitverstrecking van pagtpenningen, voor drie jaren, met bedrijging van andersints het fort aldaar met een groote magt te zullen overrompelen. Dog nadien alle die sterke bewegingen en enorme pretentie met dien prins vervolgens door de opperhoofden aldaar afgemaakt is met het afgeeven van twintigduisend ropijen, ofte de vooruitverstrecking van een rond jaar pagtpenningen, zoo hebben wij ons dit nog te gemackelijker kunnen getroosten, deels omdat den buitengemeene ophef der opperhoofden ten dien comptoire, en derzelver gemaakte bewegingen in dat opsigt, ons voor vrij nadeeliger gevolgen moesten doen dugten, en ten anderen dewijl men reden heeft te mogen vaststellen dat die penningen indertijd behoorlijk zullen kunnen verevend worden. Tot welk een en ander wij de ministers dan ook het nodige hebben aangeschreven.

Fol. 825r-826r.

(Het is goedgekeurd dat deze dienaren is verweten dat zij veel te voorbarig zijn geweest, en dat zij een vlag van pardon en van de prins lieten waaien en een plakkaat hebben aangeslagen en pardonbriefjes hebben uitgestrooid om deserteurs en andere Europeanen in het leger van genoemde inlandse vorst naar zich toe te lokken. Dit ging boven hun macht en getuigt, ook volgens het bestuur, van onkunde. Wat betreft de vreemde naties blijkt uit de brief van 15 juli 1761 hoe onbescheiden en absurd de Engelsen handelden. Hun bestuur te Madras weigerde 2800 Spaanse realen te voldoen die het bestuur te Padang in 1759 aan enige Engelsen in nood tegen een schuldbekentenis, ten laste van de Engelsen Richard Wyatt en Alex Halt, heeft verstrekt. De Engelsen zouden met gelijke munt betaald moeten worden. [fol. 827] Het is juist dat het bestuur de dienaren te Pulicat opdroeg de belangrijkste debiteuren hiervoor aan te spreken. Uit genoemde brief blijkt ook dat wordt geprobeerd de wissels van het bestuur te Bengalen op gouverneur en raad te Pondicherry van ropia 29.613 te innen. Dat geschiedt ook met ropia 12.251 die de dienaren te Jagannathpur verstrekten, en met 3100 pagoden voor levensmiddelen etc. verstrekt aan het leger van de Franse generaal Thomas Arthur de Lally-Tollendal. Daarvoor zijn er van de Franse resident Jean Dumont, die nog te Nagapattinam is, twaalf wissels tezamen 66.500 ropia ontvangen en naar Batavia gestuurd. Ze zijn voor hun vertrek door de gouverneur en raad te Pondicherry getrokken op de koninklijke Franse schatkist en door het lid van genoemd bestuur Le Verrier overgeschreven op Dumont en door hem op de bewindhebbers van de kamer van Amsterdam.

[fol. 828] Reeds op 17 oktober 1761 zijn ze met een brief van Dumont aan de Franse Oost-Indische compagnie in Parijs naar Heren XVII verzonden. Nu volgen de kopieën die uit Coromandel zijn ontvangen. Het bevel in de generale missive van Heren XVII van 30 september 1760 om te Coromandel slechts in het uiterste geval geld op assignatie te accepteren, is met een extract uit deze brief op 14 oktober 1761 doorgegeven. Ook zijn toen bevelen gegeven aangaande goederen op proef, over textiel waarover in Nederland wordt nagedacht, en waarvan het rendement vermeld moet worden. Wat betreft het personeel zijn wegens de omstandigheden de afwijkingen van de voorschiften en de aanzienlijke veranderingen die gouverneur Lubbert Jan van Eck in het aantal officieren aanbracht, zeer gegrond. [fol. 829] Dit diende vooral om Ceylon te helpen met soldaten en officieren. Personalia. [fol. 830] Personalia. De gage van dominee Wiardus Bernardus Hommes is wegens het bereiken van de helft van zijn tienjarig dienstverband verhoogd tot f 110. Tweede pakhuismeester Daniel de Bordes is overleden. De secunde te Sadras Hendrik Schoffier is benoemd tot opperhoofd te Palicol in plaats van de overleden Jacob van der Dorst. Personalia. [fol. 831] Het is juist dat op verzoek van de gouverneur van Ceylon Jan Schreuder, bij besluit van 6 maart 1761, met de sloep 't Gekroonde Zwaard en enige op vracht genomen vaartuigen ter assistentie 145 Europese militairen onder kapitein Lodewijk Frijtag, luitenant Johannes Josephus Tournoij en vaandrig Joseph Vedel via Jaffna naar Ceylon zijn gezonden, vergezeld van 312 inlandse militairen onder bevel van hun eigen officieren. Daarom moesten wel ter vervanging uit ervaren militairen, die door de Fransen waren afgedankt, 150 man in dienst genomen worden onder de voorwaarden te vinden in de brief van 23 mei 1761 en de resolutie van 6 maart. Tevens is goedgekeurd dat 90 sipoys niet zijn afgedankt en dat gouverneur Van Eck de artillerie met degenen, die reeds bekwaamheid hadden als bombardier en kanonnier, op 24 man heeft gebracht. [fol. 832] Het is de bedoeling dit korps uit te breiden met nog op te leiden artilleristen. De training van zulke specialisten is met het oog op tijden van nood zeer wenselijk. Na behandeling van de aparte brieven van het bestuur van 23 mei en 15 juli, en van de geheime brieven van gouverneur Van Eck van 5 juni en 10 juli, zijn er ten slotte op 11 september 1761 besluiten over genomen. Het oprichten en zenden naar Ceylon van een korps van 500 à 600 sipoys is in overeenstemming met het bevel in de geheime brief van 14 april 1761 aan Van Eck. Het zenden naar Ceylon van de in dienst genomen afgedankte Franse troepen is, zolang men daartoe door gebrek aan eigen troepen niet toe gedwongen wordt, niet toegestaan. Ze moeten te Nagapattinam blijven. [fol. 833] Het zenden van eigen troepen uit de garnizoenen is absoluut te prefereren. Daarom is het juist dat uit de onderhorige kantoren Pulicat, Sadras, Jagannathpur en Bimlipatam militairen, die daar niet strikt nodig waren, naar Nagapattinam zijn opgeroepen. In genoemde plaatsen kunnen ter vervanging sipoys gerecruteerd worden. Te Bimlipatam valt het te proberen om Europeanen uit het leger van de vorst van Srikakulam weg te lokken en als soldaten voor f 12,- per maand in dienst te nemen, om ze zo spoedig mogelijk naar Nagapattinam over te brengen. In de aparte brief van 23 mei staat dat een Engelsman bij het hof van Kandy verzocht twee à drie plaatsen af te staan, maar dat het geweigerd was, omdat het als enige reeds aan de Nederlanders was gegund. [fol. 834] Dit is onwaarschijnlijk, aangezien het totaal niet strookt met het gedrag van de koning. Deze mening is in een aparte brief van 29 september 1761 aan gouverneur Christiaan van Teylingen bekend gemaakt. Hij moet met alle mogelijke middelen de contacten van de Engelsen met Kandy nagaan en de gouverneur van Ceylon daarover inlichten. Deze kan dan maatregelen nemen. Uit de aparte brief van 23 mei 1761 blijkt dat tevergeefs is geprobeerd de dorpen Muttupilly, Nayodipilli en Santararoer te verkrijgen. De ver gaande eisen van nawab Basaleth Jengo waren: ten eerste een geschenk van 100.000 ropia, ten tweede verdubbeling van de pacht en vooruitbetaling daarvan voor [fol. 835] een periode van twee jaar en ten slotte hulp aan hem met militie en ammunitie. Het is goedgekeurd dat verdere pogingen zijn gestaakt en dat de daarheen gezonden inlandse soldaten zijn teruggehaald. Deze pogingen hadden beter helemaal niet ondernomen kunnen worden. Ze hebben 1693,8$\frac{1}{8}$ pagode gekost. Dit is, conform de brief van 14 april 1761, wegens de

goede bedoelingen van gouverneur Lubbert Jan van Eck niet aan het bestuur ter vergoeding opgelegd. Men heeft zijn snelle hulp aan Ceylon en het nemen van maatregelen om in noodgeval meer troepen te kunnen sturen, of om zelf weerbaar te blijven, zeer gewaardeerd. Het is goedgekeurd deze kosten af te schrijven. Daarom is het ook aanvaard dat Van Eck, [fol. 836] om weglopen te voorkomen, de hoofden van de gerecruteerde sipoys wat geld heeft gegeven. Hopelijk zijn ze niet nodig, aangezien de gouverneur van Ceylon Jan Schreuder in een brief van 21 juli 1761 heeft bericht dat Kandy enigszins is bijgedraaid.)

En ofschoon gemelde gouverneur Van Eck bij een secreete missive, aan den heer Ceylons gouverneur Schreuder de dato 14 julij geschreven, mentie maakt van de door Zijn E. genomene informatie bij den hiervoren gewaagden oom des konings van Candia, nopens het treffen van de vreede met laatstgemelde vorst. Dog dat daartoe weynig apparentie scheen te wesen, om reedenen dat aan d' eene kant dien oom na zijne gedagten geen crediet genoeg aan het Candiase hof zoude hebben, en ten anderen, omdat denselven aan hem Van Eck eenlijk hadde doen weten dat daarover schrijven zoude, onder 't zeggen dat men het op geen veertig a vijftigduizend pagoden moeste laten aankomen, zo hebben wij egter geen verandering in het bevorens dierwegens aangeschrevene bij secreet briefje van den 25e aug. willen maken.

Fol. 836r-v.

(Gouverneur Christiaan van Teylingen is in een geheim briefje van 30 september 1761 bericht dat, als die oom van de koning van Kandy zo weinig invloed aan het hof heeft, dat wat betreffende hem is geschreven [fol. 837] maar naar mate het voordelig of nadelig is, moet worden uitgevoerd. De toenmalige gouverneur van Coromandel Lubbert Jan van Eck stelde in een aparte brief van 10 juli 1761 voor om de Franse troepen, net als de andere troepen, in vaste dienst te nemen, of ze anders af te danken. Hij meent dat het nog lang kan duren, voordat het duidelijk is of de Fransen zich in Azië herstellen. In het dertiende artikel van het contract met kapitein Marchand was bepaald dat, als herstel niet plaats vond, de tijdelijke dienst van zijn troepen in een vast verband voor drie jaar, beginnende 1 maart, zou worden omgezet. Daar Van Eck schreef dat het met de Europese en Maleise soldaten van de buitenkantoren wel te doen was, is het goedgekeurd hen te gebruiken, mits de omstandigheden niet zo veranderen zouden dat er meer troepen naar Ceylon zouden moeten gaan. De nieuwe gouverneur Van Teylingen is gemachtigd [fol. 838] naar bevind van zaken te handelen. Hij mag de Fransen aanhouden of afdanken naar het voor de Compagnie het nuttigst is. Met de sloep Sunda kwam nog een brief van het bestuur van 10 september 1761 met het bericht dat, na een verzoek van de gouverneur van Ceylon om vooral enige bekwame, officieren, vooral van de artillerie, een kapitein-militair, vier luitenants van de artillerie en drie luitenants uit andere onderdelen in dienst waren genomen. Dit is goedgekeurd. Tevens is het bestuur van Ceylon opgedragen om, als ze daar niet meer nodig zijn, buitenlandse officieren naar Nagapattinam terug te zenden. Gouverneur Van Teylingen kan ze daar desgewenst afdanken. In de gewone brief van 23 mei 1761 werd voorgesteld om wegens de duurte van levensmiddelen de militairen in de garnizoenen, net zoals in Bengalen en Surat, een hele pagode i.p.v. een halve als kostgeld te geven. In Coromandel is desertie even gemakkelijk als op die plaatsen. Dat dit voorstel in een gewone brief [fol. 839] en niet in een aparte door de gouverneur is gedaan, is onvoorzichtig. Gouverneur Van Teylingen kreeg daarover een aparte brief. Aangezien de prijzen van levensmiddelen in Coromandel lager zijn dan in Bengalen en Surat, en een verhoging van kostgeld moeilijk weer is af te schaffen, is het kostgeld niet veranderd. Toen het verslag tot hier was voltooid, kwam op 1 december met de Leiden nog een brief van 17 oktober 1761 aan. Bericht werd dat naar verwachting de verwerving van textiel even gunstig als het voorafgaande jaar zou uitvallen. Verder zijn de voor Europa bestelde 50 pakken salempuris van 18 conjang en 30 stuks guinees van 9 cal [fol. 840] te Palicol, conform het bevel van Heren XVII, voor een lagere prijs aanbesteed. De eisen voor Nederland en Azië zijn over het hoofd- en de bijkantoren verdeeld. Over de nog uitstaande schulden te Sadras en Bimlipatam zijn bezwaren gemaakt, waarover in de komende vergadering beslui-

ten zullen worden genomen. De afzet te Nagapattinam was redelijk. Op de handelswaren werden de volgende winsten behaald)

Te Nagapatnam	van	september	1760	tot	julij	1761	*f* 38.486, 2, 8
„ Sadraspatnam	„	december	„	„	„	„	*f* 88.335, 5, 8
„ Paliacatta	„	september	„	„	„	„	*f* 69.270,14, -
„ Jaggernaykpoeram	„		„	„	„	„	*f*265.700,13, -
„ Bimilipatnam	„	october	„	„	„	„	*f* 76.048,15, 8
ofte te samen							*f*537.841,10, 8

Egter hadden de negotieboeken van anno 1759/60, mits den debilen toestand van den negotieboekhouder Bonk en gebrek aan scribenten, niet konnen in gereedheid gebragt werden.

Fol. 840v.

(De afgezette opperhoofden te Bimlipatam Jan Aping en Frederik Willem Bloeme is toegestaan met hun bewijsstukken naar Batavia te gaan. Zij hebben de 20.000 ropia die zij in mindering op de pachtpenningen aan de prins Ananda Rasu gaven, nog niet vergoed. [fol. 841] Het zou een geschenk voor hem zijn geweest. Een besluit volgt in de voorjaarsvergadering.)

Omtrent het articul der moorse- en heydense regeering melden de ministers, eenlijk, dat vanwegens den groot nabab Salabeth Jengo te Arcadoe gekomen was den jongsten zoon van een zijner ministers, genaamt Codja Abdulachan, met een gevolg van 100 ruyters, 300 sipays, 2 eliphanten en diverse cameelen, om van den nabab Mamoed Alichan rekenschap te vorderen van 'tgeene den laatstgemelde wegens het soubaschap dier beneden landen verantwoorden moesten, en om bij manquement van dies promte voldoening dan selfs die waardigheid te aanvaarden. En alhoewel, zeggen de ministers, dezen regent volgens de lopende gerugten daartoe onwillig scheen, zo hadde hij egter geen zwarigheid van het soubaschap te verliesen, dewijl hij grotelijks van d' Engelschen geprotegeerd wierde.

Fol. 841r-v.

(De hierboven genoemde wissel te Padang van 2800 Spaanse realen is voldaan. De maatregelen tegen de aanvoer van textiel uit Coromandel door particulieren zijn te vinden bij de resolutie van 18 december 1761 en het briefje aan het bestuur van 21 december.

CEYLON

[fol. 842] In de brieven van 29 april en 17 oktober 1761 is reeds bericht over de opstand van de onderdanen van de Compagnie en de verwijdering met het hof van Kandy. De geheime brieven van het bestuur van Ceylon van 1 februari, 4 maart en 6 april 1761 zijn naar Nederland doorgezonden met de geheime antwoorden daarop van 14 april, 9 juni en 23 juli 1761. Met de Mariënbos en de sloep Sunda kwamen op 15 en 16 november de geheime brieven uit Ceylon van 25 juli en 1 oktober 1761 aan. De hoop op verzoening met het hof van Kandy is vervlogen. Na drie maanden zijn de onderhandelingen afgebroken, zoals blijkt uit de ola van de dessave van de Drie en Vier Korala, die bij de brief van 1 oktober is gevoegd. Op 30 november 1761is daarop geantwoord. [fol. 843] Het bestuur zal niets nalaten om vrede te bereiken, waartoe de spoedige komst van troepen uit Batavia en de vroege aankomst te Ponnekail van de Vrouwe Rebecca Jacoba, Rhoon en Amerongen met 600 Europese militairen zullen bijdragen. Dan zijn de zes compagnieën sipoys en de drie Maleise, samen 1010 man, die op verzoek van gouverneur Jan Schreuder door de verkozen gouverneur Lubbert Jan van Eck naar Jaffna werden gezonden, niet eens meegerekend. Ook werden nog een groep infanterie- en artillerieofficieren gezonden. Van Eck hoopt samen met enige Franse vrijwilligers nog voor november te Colombo te zijn. Dit is te vinden in een apart briefje uit Coromandel van 10 september, dat eveneens met de sloep Sunda is ontvangen. De gewone zaken zijn behandeld in de brieven van het bestuur van 24 januari, 1 februari, 4 maart, 6 en 7 april, en 1 oktober 1761, en in diverse briefjes uit Galle. De besluiten hierover [fol. 844]

zijn te vinden in de uitgaande brieven van 15 april, 5 mei, 9 juni, 23 juli en 21 december 1761. Het voornaamste daaruit volgt nu. De besturen op Coromandel, te Bengalen en Surat is aanbevolen de bestellingen voor het hof van Kandy snel en zonder uitzondering te voldoen. Het zal de vrede bevorderen, als het hof merkt dat geheel aan zijn wensen wordt tegemoetgekomen. Die was op de overwal in Madurai ook verstoord, doordat de zogenaamde Engelse commandant en hoofdpachter Camsaayba de Compagnie stoorde in haar vredige en onomstreden bezit langs de stranden. Dit is te vinden in de geheime brief uit Ceylon van 6 april en in het antwoord daarop van 23 juli 1761. Daarin wordt ook gesproken over de [fol. 845] katta thevar. Hopelijk gaat het daar nu beter, want het heeft de Hoge Regering ontsticht dat, toen de koning van Travancore was bericht dat de parels van de soort anie, waarom deze in een ola had gevraagd, niet geleverd konden worden, hij kapitein De Lannoy met enige manschappen had gezonden om de parelbanken te inspecteren. Deze nam daarbij drie thonies van parelvissers in beslag. Het is goed dat het opperhoofd te Tuticorin hiertegen niet alleen heeft geprotesteerd, maar ook de sloep Weltevrede heeft gestuurd. Daarop zijn de thonies teruggegeven en is De Lannoy naar huis teruggekeerd.)

Dog daarentegen hebben w' met relatie tot de Maldivose eylanden en de verheffing van den vice sulthan tot sulthan onder de naam van Assulta Misgotie Assen Asseden, mitsgaders 't door dien vorst aan de ministers afgevaardigde gesantschap, tot genoegen bespeurt dat de door die sendelingen medegebragte brief hoofdsakelijk behelsde de continue en bevestiging van de goede intelligentie, gepaart van een versoek om de van dien vorst gestrande onderdanen terug willen senden.

Fol. 845v.

([fol. 846] Omdat deze vorst nooit hulp heeft geweigerd, wordt ook nu niet aan vervulling van deze belofte getwijfeld. Helaas zijn het afgelopen jaar met drie vaartuigen slechts 76.995 pond cauris geleverd. De redenen daarvan zijn moeilijk te verhelpen, vooral het binnendringen van de Engelsen, die er rond Ceylon en op de Maldiven op uit zijn de cauris zelf naar Bengalen te vervoeren. Volgens het bestuur maken zij er de cotti meer dan f 3,12,- voor, wat het heeft afgeleid uit de prijs die de Compagnie in 1739/40 van f 6,- en in 1753 nog van f 4,16,- de cotti heeft betaald. De prijs is echter niet verhoogd. Bevelen uit Nederland worden afgewacht. Hoewel er oproerlingen waren in de korala's die aan de landen van de koning grenzen, namelijk de Hina Korala, Hapittigam Korala en de Alutkura Korala, was het er tot het einde van november van het voorafgaande jaar tamelijk rustig. [fol. 847] Diverse oproerkraaiers zijn gearresteerd en bij besluit van 15 april, 3 juni, 12 september en 8 oktober 1760 op het Robbeneiland en het eiland Alendele geïnterneerd, in de boeien geslagen, of gegeseld. De fatale en vruchteloze uitslag is te lezen in de geheime brief rechtstreeks aan Heren XVII van 25 januari 1761. In de gewone brief van 23 juli is onder andere bevolen van de gelden van de geïnterneerden Leander de Zaram, Louis Pereira en diverse andere personen in de negotieboeken als een aparte rekening op te nemen om de opbrengsten uit deze boedels en de reden van inbeslagneming te kunnen verantwoorden. De vernieuwing van de thombobeschrijving is zover dat de vidanie Gampaha de Raygam, de Alutkura Korala, en het district Negombo zijn beschreven. Te Galle zijn 2605 huisgezinnen met 688 bezittingen, bestaande uit 1033 tuinen en 1898 zaaivelden beschreven, waarmee de thombo van acht dorpen in de Gangebodde Pattu is afgerond. [fol. 848] Te Matara zijn in de Beligal Korala 972 families met hun bezit van 292 tuinen en 502 zaaivelden, omvattende 7 dorpen, beschreven. Tijdens de onlusten lag het werk stil. Aangezien de bewoners rond Matara en de meeste onderdanen van de Compagnie een grote afkeer van de beschrijving hebben, moet deze tot nader order uitgesteld worden. Een verklaring over wat ter bevordering van de beschrijving van de tuinen is gedaan, is te vinden in de geheime brief van 14 april 1761. Dit hangt samen met de ware bezwaren tegen de inning van de taxaties in het rapport van de oud-dessave Robertus Cramer, dat is opgenomen in de resolutie van het bestuur van 2 mei. De tegemoetkomingen die Cramer voorstelde, waren zo afdoende dat het bestuur niet had geaarzeld hem te bevelen van inning af te zien, als bezittingen tussen een gulden en een stuiver getaxeerd waren.)

Op fundament van de soo eclatante armoede, die d' introducteurs van dat fonds na ons begrip alvorens hadden behoren in serieuse overweging te nemen, als een bekende saak sijnde dat men immers een conquest te veel beswaren, en daarvan in dese gewesten niets verwagten kan dan een hevige verbittering, die gemeenelijk overslaat tot verloop van volk, of een generalen opstant. Welkers demping en het gemis der producten, mitsgaders het stilstaan van alle andere inkomsten, de Compagnie veel meer komen te staan, dan alle de voordeelen die men van diergelijke hatelijcke fondsen ooyt verwagten kan.

Fol. 848v-849r.

(Op de opmerkingen van het voorafgaande jaar over de vorderingen, heeft het bestuur geantwoord dat de eerste op de inkomsten van land betrekking hadden, en de laatste niet alleen de uitstaande schulden betreffen, maar ook de debetposten die bij besluit van 18 november 1760 niet meer apart, maar onder een hoofdrekening zijn opgenomen. Dit is aanvaard. Omdat die posten in de negotieboeken van 1759/60 nog voor f 401.773 open stonden, is een uitgebreide opgave van de dubieuze en van mogelijk nog te innen rekeningen gevraagd. Hiervan zijn de posten waarvoor de commandeur van Malabar, Casparus de Jong, is aangesproken, uitgezonderd. [fol. 850] Op zijn verzoek mag hij zich hiervoor verantwoorden. De verkoop van de vaderlandse en Aziatische handelswaren, zoals areka, olifanten, paarden en textiel, bracht het afgesloten boekjaar, op een bedrag van f 241.091, een winst van f 308.567, ofwel 128 %, op. Dit is net zo gunstig, als dat de algemene verpachting in het lopende boekjaar f 373.329, ofwel f 32.914 meer dan het voorgaande jaar, heeft opgebracht. De redenen gegeven voor deze verbetering zijn afdoende. Hopelijk gaat deze ontwikkeling verder, wanneer de rust weer is hersteld.)

Gelijk w' ook als niet wel mogelijk te bepalen sijnde, hebben beschouwt dat de negotieboecken van anno 1759/60 waren gesloten met een veragtering van *f* 5.771,2,8, gemerkt de generale lasten van anno 1758/59

maar hadden gerendeert	*f*1.054.251, 4, -
en jongstleden	*f*1.107.963, 2, 8
dus aan meerdere lasten	*f*53.711, 18, 8
Maar daarentegen hadden de winsten bij de	
vorige boeken maar bedragen	*f*936.875, 13, 8
en nu jongst	*f*996.358, 14, 8
gevolglijk meerder winsten	*f*59.483, 1, -

soodat de meerdere lasten van de meerdere advancen gesubstraheert, de opgemelde veragtering komen aan te wijsen.

Fol. 850v-851r.

(Op de vergelijking van de inkomsten en uitgaven met de memorie van bezuiniging valt weinig aan te merken. Dat geldt ook voor de zes memories door visitateur Jacobus Bartholomeus Raket over de fouten in de negotieboeken. Het bestuur heeft deze door de verantwoordelijken laten herstellen of vergoeden op grond van de arresten van 11 februari, 4 maart, 3 juni en 5 december 1760. Er is bevolen met zulk onderzoek voort te gaan. Nu er door het missen van kaneel en andere fondsen tekorten ontstaan, moet men zuinig zijn in de huishouding. In de brief uit Ceylon van 23 januari zijn daar voorbeelden van te vinden. In de resoluties van 4 en 17 maart, 3 juni en 12 september 1761zijn mogelijke bezuiningen aangegeven op wapenkamergoederen, schrijfgereedschappen en ijzer voor het beslaan van affuiten. Betreffende belastingen en ontheffingen is in de besluiten van 29 oktober en 18 november gezien dat, overeenkomstig de bedoeling, op de textiel voor Nederland 5 % is gelegd. [fol. 852] Een hoger tekort hebben de inzamelaars moeten vergoeden, hoewel die textiel, uitgezonderd wat de textieldeskundige Gerrit Blaauw Nicolaasz te Ponnekail had verworven, overeenkomstig de monsters was. Om de redenen in de brief uit Ceylon van 24 januari 1761vermeld, is de afschrijving van 8400 lb buskruit die in 1759 door de dienaren te Trincomale in ontvangst was genomen en nu bedorven is, aanvaard. Opperhoofd Marten Rijn schreef het bederf toe aan een vochtige kruitkelder. Die gebreken moeten helemaal

verholpen worden. De mindere aanrekening van f 2033 en f 482 is overgenomen. Het eerste kwam door te hoge aanrekening van het goud, aangevoerd met De Drie Papegaaien, het tweede van 500 ijzeren oorbanden die per de Leimuiden zijn aangevoerd, in vergelijking met de direct ontvangenen met de Bosschenhove, die maar op f 17,5,- waren berekend. De laatste post is ter vergoeding aan Heren XVII voorgelegd. Het bestuur moet maar 300 planken, die met de Luxemburg niet uit Surat ontvangen werden, aan die directie aanrekenen, omdat deze ze niet per factuur in rekening heeft gebracht. De belastingen bij besluit van 11 februari, 4 en 17 maart, [fol. 853] 1 en 15 april, 2 mei, 3, 4 en 23 juni, 21 en 25 juli, 28 augustus, 12 september, 1, 8 en 29 oktober, 3, 12 en 18 november, 5, 26 en 30 december 1760 opgelegd, zijn voorlopig goedgekeurd. Het afgelopen jaar was het verworven textiel merkbaar in kwantiteit en kwaliteit verbeterd. Op de vaderlandse eis van 2537$\frac{1}{2}$ balen , zijn 1456 balen voldaan, ofwel 374 balen meer dan het voorafgaande jaar. Het stemt tot tevredenheid dat er hierboven nog 300 balen waren verworven, die door tijdgebrek en omdat ze nog niet gecontroleerd waren, niet waren verscheept. Wegens het nadeel daaraan verbonden, is dat onwenselijk, maar de Hoge Regering vertrouwt erop dat deze balen met de eerst vertrekkende schepen naar Nederland zullen worden verzonden. Om de buitengewone kosten door de onrust die Camsaayba, zoals onder Madurai vermeld, veroorzaakt, te kunnen dragen, overtreft de komende verwerving van textiel hopelijk nog die van het afgelopen jaar. Het is goedgekeurd dat het bestuur erin toestemde om ter bevordering van de handel op de kust van Madurai [fol. 854] de Suratse ropia op 27 stuiver te waarderen, mits ze naar Colombo worden gezonden om daar als 30 stuivers te gelden. Wellicht neemt zo de afzet van handelswaren en de verwerving van textiel toe, hoewel de textiel vandaar naar Batavia gezonden, die uit enige pakken Madurai's grof ruw guinees derde soort en salempuris ruw vierde soort bestond, van wat voor Nederland was bestemd, een gewoon rendement opleverde. De verkochte acht pakken guinees leverde een verlies van ruim 2 % en de salempuris niet meer dan 8 % winst op. Op 29 december 1761 werd besloten de verzending van zulk uitschot te verbieden. De besluiten betreffende de kust van Madurai zijn te vinden in de brief naar Ceylon van 23 juli 1761. Voor de munt te Tuticorin is vaandrig Andreas van Nes als directeur en korporaal Dammen als essayeur aangesteld. Hij werd bedrogen en toonde daarop de fouten in de essaaigewichten aan en het verschil in het stempel te Nagapattinam. [fol. 855] Het bestuur heeft dit hersteld, maar vermoedt dat er ook een fout in het essaai te Batavia zit. Dit is niet zoals in Nederland vast te stellen. Er is een gebrek aan deskundige essayeurs en als er fouten worden opgemerkt, dan blijven ze toch op hun stuk staan. Het bestuur is aanbevolen in deze belangrijke zaak voorzichtig op te treden en de Tuticorinse pagode in essaaigewicht en stempel met die te Nagapattinam te laten overeenstemmen. Het is geruststellend dat het bestuur beval om van iedere vermunting twee pagoden naar Nagapattinam te zenden en een schriftelijk rapport naar Colombo. Kinderziekte, buikloop en zware koortsen onder de schillers en andere inwoners, alsmede de gevaarlijke opstand onder Compagnies onderdanen, waren nadelig voor de kaneeloogst. [fol. 856] Het is gunstig dat aan de eis van retourgoederen en die voor Azië is voldaan en ook 20 balen voor Bengalen. Hopelijk is de verwachting in de brief van 1 oktober, dat er tegen eind december een redelijke hoeveelheid is verworven, niet ijdel. Om aan hun behoeften te voldoen moeten de schillers niets anders dan Coromandelse of Bengaalse rijst ontvangen. Als er nog enige balen kaneel gevonden worden,van welke hoeveelheid ook, moeten ze voor Nederland bestemd worden. Omdat er tussen de balen kaneel met rode of zwarte letter geen verschil is op te maken, werd het bestuur op 15 april 1761opgedragen om uitsluitend met rood te merken. De inzameling van Singalese peper is geslaagd [fol. 857] en bedroeg het afgelopen boekjaar 214.641lb, ofwel 23.110$\frac{1}{4}$ lb meer dan het voorafgaande jaar. Het is gunstig dat het bestuur probeerde de peperaanplant van de commandeur van Malabar, Casparus de Jong, te verkopen. Dit mislukte evenwel en daarom moet het maar aan de jagerero's overgelaten worden, als de jaarlijkse opbrengst maar wordt gemeld. Van areka is het afgelopen jaar, door meer aanvoer uit de landen van de koning en meer inkoop te Kalpitiya, 13.394$\frac{7}{24}$ ammanam, ofwel 4491 meer

dan het voorafgaande jaar, ingezameld. Het is eveneens gunstig dat ruim 12.955 ammenam met een winst van f 100.127 is afgezet. Waarschijnlijk door de hogere prijs is het afgelopen jaar 16.163 lb Singalese cardamom, ofwel 772 lb meer dan het voorafgaande jaar, verworven. De prijs zal zo gauw mogelijk weer op de oude voet gebracht worden. Met een verkoop van 82 olifanten voor f 95.392, [fol. 858] ofwel met een zuivere winst van f 88.119, is een zeer goed resultaat behaald. Toch moet men hier niet te veel van verwachten, want er zijn maar 20 olifanten van de gewoonste soort voor de handel over. Eind augustus 1761 hadden de fokkerijen op de eilanden Delft, Hoorn en Enkhuizen samen 524 paarden, waarvan de jaarlijkse kosten f 750,- bedroegen. De maatregelen van Jan Schreuder zijn geprezen, zeker daar in het laatste boekjaar 16 hengsten met een winst van f 3375 zijn verkocht en er in het voorafgaande jaar boven een winst van f 1357 nog 18 hengsten aan Colombo, 4 aan Coromandel en 2 aan Jaffna zijn geleverd, om maar te zwijgen van soms 1 à 2 aan het hof. Men is het met het bestuur eens dat het wat betreft de onkosten deze fokkerij niet meer zo afkeurenswaardig is. Hoewel de inkoop van roggenvellen in het afgelopen jaar is toegenomen tot 3600 stuks, is er weinig verbetering. Het bestuur te Japan keurde hele partijen af, omdat ze niet de vereiste knobbels hadden en slecht gedroogd waren. [fol. 859] Gelukkig beloofde het bestuur verbetering. Er zijn 51.760 lb sayewortels ingekocht. Schreuder heeft bij zijn aanwezigheid de belasting daarvan bij de adigars verhoogd van 19.000 tot 28.500 lb te Jaffna, en van 30.000 tot 45.000 lb te Mannar. Dat is goedgekeurd. Zoals uit zijn dagregister blijkt, heeft hij ook goede maatregelen voor de roodververij genomen. Deze zijn ook aanvaard. Hopelijk worden de resultaten nu beter, ook wat betreft de eens zo schitterende parelbanken, die dit jaar zullen worden geïnspecteerd. Daar er voor de pacht van de chancoduikerij maar 8000 was geboden, moest dit opnieuw voor rekening van de Compagnie gebeuren. Helaas bracht de meest recente duikerij maar 262.033 chanco´s op, wat 23.432 stuks minder is. Het bestuur schreef dit toe aan plichtsverzuim, waarvoor wel een ernstigere bestraffing passend zou zijn geweest dan een mondelinge. [fol. 860] In ieder geval had men een schadeloosstelling moeten eisen. De tijden zijn er niet naar om edelmoedig te zijn. Het is wel goedgekeurd dat volgens het besluit van 12 september de genoemde partij chanco´s, waarvan de onkosten $980\frac{159}{180}$ pagoden hebben bedragen, voor $5734\frac{159}{180}$ pagoden is verkocht met een krediet van zes maanden. Hoewel er wel om was gevraagd, is er uit Bengalen geen bericht over verkoop ontvangen. De chancoduikerij langs de stranden van Mannar, Karaitivu en Kalpitiya is verpacht voor f 12.720, ofwel f 2121 meer dan het voorafgaande jaar. Op de herhaalde bevelen is zoveel Malabarse peper naar Nederland verzonden, als de schepen maar konden bevatten. De Bosschenhove is met peper naar Batavia gezonden. Het bestuur schat dat er voor het komende retour nog een voorraad van $1.051.262\frac{1}{4}$ lb is. Betreffende schepen en vaartuigen [fol. 861] zag men met genoegen dat de retourschepen Walcheren en Giessenburg op 15 november 1760 met een lading van f 545.546 en De Drie Papegaaien en de Leimuiden op 31 januari 1761 met een lading van f 729.611, of samen f 1.275.157, zijn vertrokken. De verstrekkingen aan deze schepen geschiedden met overleg. De voorraad aan retouren bedraagt na deze afvaarten 1.051.262 lb Malabarse peper, 783 balen kaneel en 31.962 lb sapanhout. De Vlietlust, Ruiteveld en Keukenhof zijn via Ceylon naar Nederland uitgevaren, maar als er onverhoopt geen lading genoeg voor die schepen is, moet er één worden terugestuurd. Naar Ceylon is in een jaar voor f 1.676.452 gezonden en vandaar is voor f 422.282 ontvangen. In afwijking van het reglement zijn in plaats van zes maanden om gewichtige redenen deze retourschepen met voorraden voor negen maanden aan vlees, spek en arak voorzien. Tevens kregen ze voor de reis van Ceylon naar Nederland tamarinde, brandhout, lampolie, gezouten vis, mosterdzaad, tarwe, padi, guinees papier, lak enz. mee [fol. 862], in een hoeveelheid die gewoonlijk op Ceylon wordt verstrekt. Daar Batavia wegens ziekte maar 90 man op de retourschepen kon plaatsen, is bevolen om de bemanning op Ceylon uit de aankomende schepen tot 110 aan te vullen, inclusief de verloste militairen en anderen. De gezagvoerders van de schepen uit Batavia moeten de meegegeven levensmiddelen voor de zeevarenden en overige manschappen verantwoorden volgens de door de equipagemeester

meegegeven en getekende lijsten.)

Dog daarentegen meriteert het na ons begrip de novo al vrij wat speculatie, d a t de schepen Boschenhoven en Renswoude op den 26e maart de rhede van Texel verlaten hebbende en den 5e julij in de Baay Vals g'arriveert sijnde, den eerstgemelde bodem die den 22e daaraan de reys na Colombo had aangenomen, aldaar op den 9e aug. was g'arriveert met 22 dooden, daar Renswoude, die den 9e aug. d' opgemelde rheede had verlaten op den 24e november eerst ter Colombose rheede was verscheenen, met 107 dooden. Door welke fatale sterfte w' hoe langs hoe meer bevestigt zien de, al voor lange jaaren geformeerde, sustinuen dat de maanden van mey junij en julij wel de favorabelste moeten werden g'oordeelt om van den Africaansen uithoek de reys na Ceylon te ondernemen. Sooals dat desen jare nader kan werden afgelegt uit de geluckige en spoedige arrive van de in den beginne desen gemelde uit Nederland te Ponnecailse rheede g'arriveerde schepen, te weten de Rebecca Jacoba gedestineerd na Bengale op den 16e julij met 359 koppen gezond volk, waarvan de ministers 161 militairen en 44 matrozen hebben geligt.

Den 23e september het Zeeuwsche kamerschip Rhoon met 292 koppen, en op den 1e october het schip Amerongen met 306 koppen. 'Tgeen alhier maar eenelijk werd aangehaalt ter schultpligtige aanwijsing dat de vorengeciteerde maanden seer verre te prefereren zijn boven de latere om het volk van Cabo de Goede Hoop voorspoedig en fris over te brengen.

Fol. 862v-863r.

(Het is geruststellend dat het bestuur van Malabar met de schepen Snoek, Ruiteveld en Lapienenburg, naast de manschappen die uit Coromandel en Batavia werden ontvangen, en de Europese en moslimmatrozen die van de schepen zijn gelicht, Ceylon met aanzienlijke versterkingen heeft ondersteund. Wegens het tekort zou het beter zijn geweest, als het lichten van matrozen niet nodig was geweest. Het is gunstig dat de sloep Johan Carel, die het voorafgaande jaar naar de Malediven was afgedreven, [fol. 864] op 11 juni te Tuticorin is aangekomen, maar het is nadelig dat de Aletta Adriana, na het afleveren van een kistje pagoden, Ceylon mis liep en in Machilipatnam belandde. Daar uit een rapport bleek dat dit door hevige stromen werd veroorzaakt, is het daarbij gelaten. Uit de brief van 1 oktober bleek dat van de snauw de Jonge Jacob, die op weg naar Trincomale met voorraden door plotselinge valwinden is omvergewaaid en gezonken, slechts zeven man zijn gered. Over de ladingen en onderwichten, vermeld in de resoluties van 4 en 17 maart, 3 en 12 november, 5, 26 en 30 december, is niets bijzonders opgemerkt. Wel valt het op dat specerijen altijd bruto voor twee gecommitteerden worden gewogen, verzegeld en aan de pakhuismeester in bewaring worden gegeven. Later na het verbreken van de zegels moet deze ze netto verantwoorden. Dit en andere voorzorgen zijn te vinden in de brief van 24 januari 1761. De gezagvoerders van de schepen hebben hierover herhaaldelijk geklaagd [fol. 865] en daarom is in de vergadering besloten het bestuur te bevelen de aangevoerde specerijen eerst bruto en netto ten overstaan van hen en twee gewone gecommitteerden te wegen, weer in te pakken en te verzegelen. Ze blijven dan ter verantwoording van de pakhuismeester. Mocht er bij verkoop een onderwicht zijn, dan moet er in het belang van de Compagnie opgetreden worden, onverlet het arrest van 21 mei 1760 dat tekorten voor rekening van de gezagvoerders komen, met vermelding van wat daar voor en tegen pleit. Daar drie kistjes medicijnen daar met het juiste bruto gewicht waren ontvangen, en aan Batavia, of aan wie vergoeding diende te geven, waren aangerekend, is het juist dat de gezagvoerders van De Drie Papegaaien, Walcheren en Leimuiden niet aansprakelijk waren gesteld voor de tekorten daarin. Over het patrouilleren valt over het afgelopen jaar niets op te merken. [fol. 866] De mening van het bestuur dat dit aan de vrees die is ingeboezemd, is toe te schrijven, blijft voor zijn rekening. Er wordt geprobeerd het komende jaar nog een pantjalang te zenden. Het is overeenkomstig de bedoeling dat in ruil voor de hulp van Malabar, die onder schepen en vaartuigen is vermeld, het bestuur de vorst van Travancore, die niet gediend was van overtollige oude geweren, 600 snaphanen met Nederlandse laden en ijzeren laadstokken, en bovendien 6000 vuurstenen

en 20.000 lb buskruit heeft geleverd. Hiermee dient, zolang er zelf geen tekort ontstaat, te worden doorgegaan. Het timmerwerk en reparaties aan gebouwen en vestingwerken voor f 103.480, die de memorie van bezuiniging te boven gaat, moet om de aangevoerde redenen maar gedragen worden. Misschien vermindert deze post wel.)

Temeer nu den bedekten weg van de punt Middelburg tot aan de kruytmolen soo wel was g'absolveert geworden, als de smitspunt, de nieuwe winkel, de pakhuisen voor de kuyper en baas smit, de drie kamers voor d' arthilleristen, d' affuit logie. Daarenboven was d' afgebroke houte brug voor de sortie Rotterdam mede van steen met gewelfde boogen lang 120 voeten klaar geraakt, met meer andere reparatiën van minder belang, die w' met den anderen hebben gepasseerd. Gelijk w' ten aansien van de alverder door den heer Schreuder geproponeerde verbeteringen aan de post Oostenburg te Trincomale, en 't aanleggen van een batterij onder aan den voet van den berg, volgens het daarvan overgekomen plan, de nodige qualificatie bij onse secrete letteren van den 23e julij wel hebben willen verleenen.

Fol. 866v-867r.

(Bij het laatste werk dient men zich zoveel mogelijk aan het toegezonden rapport van de ingenieurs François Jacob Berg en Claudius Antoni van Luepken te houden. Het is goedgekeurd de punt Den Briel tot onder de hoge klippen aan het uiteinde van het Kaffersveld te verplaatsen en de courtine daar rechthoekig op aan te sluiten. Het opwerpen van een geduchte batterij, of een ander beknopt verdedigingswerk, op het eiland Kalenberg in de baai van Galle is aan het inzicht van het bestuur overgelaten. De ingang van de baai is dan beter beveiligd en een aanzienlijk terrein tussen de berg en de stad is dan gewonnen, of althans de vestiging [fol. 868] van andere naties is dan te beletten. Het bestuur mag ook beslissen over het opwerpen van een fortje voor 100 à 125 militairen en artilleristen te Matara of Dondure, maar er is afgezien van de herbouw van de landinwaartse post Katuna. Er is nog geen beslissing genomen over het voorstel dat gouverneur Jan Schreuder na zijn inspectie in zijn dagregister heeft gedaan, over de omvang van de garnizoenen en de artillerie en het benodigde groter aantal militairen in Galle, Trincomale, Jaffna etc. Nu Ceylon van zoveel militie is voorzien, is dat overbodig, alsmede het zenden van het beloofde korps militairen, aangezien Batavia daar zelf gebrek aan heeft. Bovendien komt Schreuder binnenkort zelf naar Batavia en Ceylon kan na het ophouden van de onlusten 500 à 600 man Europese militie en nog een paar honderd oosterlingen behouden. Wat de godsdienst betreft is dominee Petrus Cornelisse naar Cochin vertrokken en het bestuur besloot op 18 november om dominee Carel Zezillen in de Portugese gemeente te Jaffna te benoemen. [fol. 869] Dominee Siegbert Abrahamsz. Bronsveld, die verleden jaar door de Hoge Regering te Nagapattinam was benoemd, vertrok niet daarheen, omdat het bestuur uit zuinigheid voor deze kleine gemeente een proponent voldoende vond. Dit verrassende besluit is geaccepteerd, omdat deze zuinigheid niet de moeite waard is. Het getuigt van aandacht voor de kerkelijke zaken dat op 4 maart 1761 is besloten, om de kerkenraad een kerkorde, door Rijklof van Goens sr. 1671 opgesteld, te doen toekomen, met diens overwegingen in de marge en besluiten dienaangaande van het bestuur van 13 maart tot 13 april 1688 en van 30 oktober tot 1 december 1670, en met twee uittreksels uit brieven uit Batavia van 22 augustus en 7 september 1668, gevoegd bij de resolutie van het bestuur van die datum. De kerkenraad nam deze orde over. De kerk in Batavia heeft geen leraar die Portugees kent. Daarom is aanbevolen één van de boventallige predikanten naar Cochin te zenden, om daar die taal te leren en hem daarna naar Batavia te zenden. Of een leraar te Jaffna of elders zou aangespoord kunnen worden Portugees te leren, zodat hij dan te Batavia kan dienen. Voor kennisgeving is aangenomen dat er volgens de rapporten te Ceylon 283.951 christenen zijn en 720 lidmaten, exclusief de Nederduitse gemeente met [fol. 870] 1571 leden. Het bestuur heeft in de vergadering van 5 en 30 december 1760 op basis van stukken door Jan Schreuder)

---met relatie tot het zeminarium g'arresteert om, conform 't geproponeerde, niet alleen terug te treden tot hun besluit van anno 1739, maar tot dies eerste opregting door d'

heer commissaris generaal Van Rheede d' anno 1696, waardoor de queeckelingen voortaan stonden g'excuseert te werden van het aanleeren der Hebreeuwsche, Grieksche en Latijnsche taalen. En dus maar eenelijk stonden onderwesen te werden in de Hollandsche, Mallabaarsche en Zingaleesche taalen, en in de de waare gronden van den christelijken godsdienst.

Fol. 870r.

(Er is geen enkele reden om deze heilzame veranderingen niet goed te keuren. Echter wie op eigen kosten de lessen willen volgen, moeten zonder meer worden toegelaten, tenzij de schoolvergadering meent een jongeling niet te kunnen accepteren. Aangaande de justitie valt slechts te wijzen op het dagregister van Jan Schreuder, waarin hij uitgebreid de slordige manier van procederen in Jaffna beschrijft. Er zal wellicht nader [fol. 871] op teruggekomen moeten worden. De restanten bedroegen eind augustus 1760 aan contanten f 1.056.785, aan buskruit 389.170$\frac{15}{16}$ lb, aan rijst 585, en aan nely 1788 lasten. Het restant kasgeld bestaat merendeels uit duiten. De uitvoering van de eis van dit jaar betreffende contanten, handelswaren, levensmiddelen en andere behoeften is te vinden in de brief van 17 oktober 1761. Met de voldoening van het gevraagde goud voor de textielhandel, moet er, met 5 ton baar goud uit Nederland en wat er boven de voorgenomen 4 ton het komende jaar uit Batavia zal worden gezonden, een voorraad voor ruim een jaar zijn. De klachten over gebrek aan baar geld zullen nu wel weggenomen zijn. Het is echter niet goed mogelijk om naast de Mariënbos nog twee schepen met rijst te zenden. De Vrouwe Elisabeth is met een lading rijst boven de eis van 1600 lasten uitgezonden. Als de zendingen naar de Oosterkwartieren zijn uitgevoerd en er schepen met extra bemanning uit Nederland komen, zal er in de tekorten van Ceylon voorzien worden. Aan wat het bestuur over het accepteren van geld op assignatie opmerkt, gaat men voorbij. [fol. 872] Nu de ropia voor assignaties op 27 stuivers mag worden gesteld, zijn de problemen denkelijk opgelost. Betreffende de huishoudelijke zaken is het goed dat de arme bevolking van rijst tegen f 120,- het last is voorzien. De Hoge Regering had ze tijdens de onlusten op f 84,- gesteld. Verder wordt verwezen naar de brieven van 12 november 1760 en 24 januari 1761 direct uit Ceylon aan Heren XVII, en naar het antwoord op extracten uit de brieven uit Nederland van 20 maart, 2 en 16 oktober 1759, die bij de berichten van 24 januari 1761uit Ceylon naar Batavia waren gevoegd. Ook wordt verwezen naar de brieven aan Ceylon genoemd in het begin van het verslag over dit kantoor. Mutaties onder de dienaren: veranderingen in het hoofdbestuur en de hoofdadministratie zijn te vinden in de aparte brieven van 9 juni en 14 april 1761 en een specificatie van de in dienst genomen Franse officieren in de geheime brief van 30 november; de overleden dessave Robertus Cramer is opgevolgd door [fol. 873] opperkoopman Jan Bauert; wegens goede dienstvervulling is het opperhoofd te Tuticorin Godfried Sweepe tot opperkoopman bevorderd en tot koopman het opperhoofd te Mannar Arnoldus Adrianus de Leij, de eerste visitateur Jacobus Bartholomeus Raket en het hoofd van de Mahabadde Jan van der Weerd. Personalia. [fol. 874] De overleden kapitein Bauer is vervangen door de kapiteins-luitenant Leonard de Coste en Jan Hendrik Medeler. Personalia. De provisionele aanstelling als opperhoofd te Batticaloa van Johan Christiaan Phijffer is goedgekeurd; [fol. 875] onderkoopman François d' Hanes is wegens zijn hoge ouderdom en 51-jarig dienstverband met behoud van rang en gage ontslagen en onderkoopman Carel Fredrik Schultze mag op dezelfde voet naar Nederland repatriëren. In de vergadering van 8 oktober 1760 besloot het bestuur voor dominee Andreas Frederik Schultze na 10 jaar dienst te Galle met een vol salaris het daarbij te laten, in het vertrouwen dat ieder in deze dienst door dubbele ijver en trouw zal tonen deze gunst waardig te zijn.

Malabar

[fol. 876] Uit Malabar werden gewone en geheime brieven ontvangen van 22 oktober en 18 december 1760, 8 februari, 7 maart, 3, 4 en 19 mei 1761. Op 28 augustus werd hierover vergaderd. Door gebrek aan schepen konden slechts de Vosmaar en Huis te Manpad uitge-

zonden worden, zodat de bestelling van suiker, hoewel er daarvan genoeg voorraad was, niet werd uitgevoerd. Naar Malabar is verzonden)

Aan coopmanschappen

200.000	lb.	Japans staafkoper	*f*	61.120,	-,	-
50.000	,,	Malax thin	*f*	16.250,	-,	-
25.054	,,	ijzer in zoort	*f*	3.006,	9,	8
1.085.735	,,	poeder zuyker	*f*	93.560,	2,	-
75.534	,,	candij dito	*f*	11.963,	12,	8
1210	,,	quikzilver	*f*	2.436,	12,	-
13.086	,,	notenmuschaten	*f*	2.617,	4,	-
30.016	,,	garioffelnagulen	*f*	12.006,	8,	-
3080	,,	foelij	*f*	1.848,	-,	-
5934	,,	camphur Japanse of Satsumase	*f*	2.566,	11,	
4930	,,	indigo Bataviase 4 zoort	*f*	3.128,	-,	-
500	,,	vermiljoen	*f*	1.118,	5,	-
80	leggers	arrak apij	*f*	7.520,	-,	-
	teldt		*f*	219.141,	4,	8
	En aan diverse benodigtheden aanreekening etc.		*f*	25.267,	10,	-
	En dus tezaamen		*f*	244.408,	14,	8

Waarentegen met de schepen 't Slot van Capelle, Ruyteveld en Lapinenburgh de volgende koopmanschappen en benodigtheden van daar alhier zijn aangebragt, als

700.000	lb.	peper zwarte	*f*	164.851,	-,	8
6000	,,	cardamom	*f*	9.150,	18,	-
$63\frac{1}{8}$	,,	indigo	*f*	157,	11,	-
$8\frac{1}{2}$	,,	colinjas cordiaal[13]	*f*	39,	-,	-
13.500	pees cabok steenen		*f*	439,	5,	8
	of tezaame		*f*	174.637,	15,	-

Fol. 876v-877r.

(Onder de inlandse zaken valt te melden dat de koning van Travancore, onder het mom van hulp aan Cochin, zijn veroveringen in het noorden verder probeert uit te breiden en voorbereidingen treft om de zamorin uit Parur en Alangadu, wat deze nog bezuiden de rivier van Chettuvay bezit, te verdrijven. De groei van zijn macht is zorgelijk, maakt de vorsten en landheren in de buurt neerslachtig en kan inbreuk maken op de rechten van de Compagnie daar. Het is wenselijk dat Travancore met de huidige veroveringen tevreden is en niet meer gebied zal overmeesteren. [fol. 878] Helaas zal deze hoop wel ijdel zijn. Vanwege de neutraliteit moet deze vorst vriendelijk behandeld worden. Het is gunstig dat hij af en toe eerbied toont, zoals het op 9 maart 1761 onverwacht terugzenden van vijf deserteurs. Aan deze verplichting in het vredesverdrag van 1753 heeft Travancore, ondanks vriendelijke verzoeken, nog nimmer voldaan. Het bestuur vleit zich met de hoop dat uit deze welnemendheid blijkt, dat deze vorst de overige punten van het verdrag nu ook wat preciezer zal nakomen. Op de vriendelijke woorden van commandeur Godefridus Weyerman en eerder aan de afgetreden commandeur Casparus de Jong heeft de vorst van Travancore, toen hij op Vaikam, ongeveer vijf mijl van Cochin, verbleef, beloofd, en zijn regedors daartoe opdracht gegeven, om spoed te betrachten met de leverantie. [fol. 879] Maar doordat de rivieren op sommige plaatsen door de uitzonderlijke hitte waren opgedroogd, kon de peper nog niet aangevoerd worden, hoewel er te Purakkad en Kayamkulam een begin mee was gemaakt. De tijd zal het leren, maar er is wel opgedragen om de vorst in die goede stemming te houden. Maar omdat de beloften van de vorst van Travancore dikwijls afwijken van zijn daden,

13 Colinjas cordiaal, kalanjus is een gewichtseenheid in Malabar, cordia is aloëhout (Vriendelijke mededeling Dr. Mark de Lannoy).

moet men aan de voorrechten van de Compagnie blijven vasthouden.)

Den koning van Cochim op den 18e augustus passato overleden, en gesuccedeert zijnde door den kroonprins zijn broeder Wira Keroela, waren de gewone plegtigheden afgelegt, en dese nieuwen vorst geregaleert met een geschenkje ter waarde van *f* 55,18,- 'tgeen door ons, als bij diergelijke gelegentheden gebruiklijk zijnde, is gepasseert.

Deze koning, berooft van veele schone landen om de zuyd en noord, had zig daarover bij de ministers bitter beklaagdt, en verzoek gedaan niet alleen om adsistentie tot herstelling van zijne vervallen zaken, maar ook dat de Compagnie hem tot soulaas van zijnen soberen staat de 18½ dorpen wederom mogte afstaan, onder belofte dat, wanneer hij in zijne landen en staten hersteld mogte worden, de helfte van alles vrijwillig aan de Compagnie zoude afstaan. Dog dezen klagenden vorst was door de ministers van de hand gewezen, op fundament dat, bij het sluiten van de jongste vrede den sammorijn bij een expres artikul dese 18½ dorpen aan d' E. Compagnie in vollen eygendom gecedeert hebbende, dien vorst gevolgelijk nooit met goede oogen aanschouwen, veelmin gedogen zoude, dat den koning van Cochim daarvan bezitter bleef, maar dat hij ter contrarie deze dorpen zig met veel regt wederom zoude tragten toe te eygenen.

Fol. 879v-880v.

(Deze handelwijze is goedgekeurd. De achttieneneenhalve dorpen moeten van de Compagnie blijven en niet aan Cochin overgegeven worden. Men moet de jongste bevelen hierover stipt nakomen, want het is niet raadzaam om onder de huidige omstandigheden de bezittingen in Malabar uit te breiden. Over de zamorin, die meestal boven Calicut verblijft en zijn veroverde gebieden [fol. 881] in het noorden bezet houdt, is er het gerucht dat Travancore aan de kroonprins van Cochin, de paliyath achan en kodacherry kaimal hulp heeft aangeboden om hem te verdrijven uit de gebieden van Cochin en die van andere landheren die hij heeft veroverd. De overleden koning van Cochin heeft indertijd bijna dagelijks de commandeur daarop aangesproken, maar hierop is niet ingegaan. Het bleken ook vruchteloze pogingen te zijn, want de zamorin wil, net zomin als zijn voorouders, iets van zijn veroveringen afstaan, maar wil die zelfs uitbreiden. Intussen zoekt hij vriendschap. Van zijn schuld loste hij ropia 6284¼ af, wat het totaal op ropia 35.084¼ bracht. Via een voorname regedor beloofde hij de vorige commandeur Casparus de Jong dat hij bij terugkomst uit de bergen het restant van zijn schuld van ropia 29.915¾ onverwijld zou voldoen of stukken land als onderpand geven. Hij bood daarom het eiland Purumportu Kunu[14] aan, maar dit was maar 15 à 16.000 ropia's waard. De afhandeling van deze zaak is uitgesteld [fol. 882] tot na het Onamfeest[15]. Ali Radja gaat door met vijandelijkheden tegen de bondgenoten van de Compagnie en bracht met Engelse hulp het rijk van de kolathiri in verwarring. Ondanks alle vermaningen en oproepen bekommeerde hij er zich weinig om om zijn tekort op de peper af te lossen. Hij leverde niet meer dan 18.016 lb. Het bestuur is bevolen om zich buiten de geschillen met de kolathiri van Cannanur te houden. Het moet Ali Radja in de gaten houden en hem bij gelegenheid vriendelijk maar beslist erop aanspreken aan zijn leverantie te voldoen. De koningen van Cranganur en Airur kwamen onverwacht met bezwaren tegen de tienden op Pappinivattam[16]. Zij dreigden, als de Compagnie geen medelijden toonde, met hun onderdanen dat land te verlaten en hun geluk elders te zullen zoeken. [ongenummerd folio] Het bestuur heeft hun bezwaren van de hand gewezen, omdat ze onredelijk waren en deze vorstjes slechts probeerden onder deze belasting uit te komen. Deze verovering is bij het vredesverdrag van 1717 vrijwillig afgestaan en deze rechten zijn toen ingevoerd om de oorlogskosten te dragen. De vorstjes hebben daarvoor ook rechten onder de naam mareagis aan de Compagnie als opperheer betaald in ruil voor bescherming. Wegens bezuiniging

14 Muttu en Kunu zijn twee eilanden even bezuiden Cranganur.
15 Het Onamfeest valt jaarlijks in februari / maart.
16 Pappinivattam in de tekst Paponetty genoemd.

is het bestuur bevolen om de jaarlijkse betalingen aan de desinganadu van Quilon van f 1350,-,- en aan de prinses-regentes van Nedumangadu van f 1215,-,- te beëindigen, tenzij die beslist noodzakelijk zijn. Wat betreft de handel is in het voorafgaande jaar 1759/60 [fol. 883] f 294.521aan inkomsten ontvangen, terwijl tussen 1 september 1760 en eind april 1761 te Cochin en Cannanur aan handelswaren is omgezet voor f 202.714 met een winst van f 249.211. Dit is te vinden in brieven van 7 maart en 4 mei 1761. Sinds het vertrek van de Ruiteveld op 7 maart was de handel zo goed gegaan, dat er geen voorraad suiker en specerijen meer was. Hierover en over de verwerving van textiel te Ketsmanduwe en Surat is tevredenheid betoond. De commandeur berichtte in zijn aparte brief van 3 mei 1761 dat de textiel die te Surat was besteld, het komende vaarseizoen beschikbaar zal zijn, mits de Engelsen door een aanzienlijke aanbesteding de prijzen niet zullen hebben opgedreven. [fol. 884] De vaarlui van de bombara's gaven goede hoop dat ze aanzienlijke partijen zouden kunnen aanvoeren vanuit Ketsmanduwe en Goga. De commandeur verzekerde dat, als deze handel goed op gang kwam, Malabar voldoende retouren van Surat voor zowel Nederland als Azië zal kunnen leveren. Maar de Suratse textiel is thans in Batavia niet erg gewild, zodat is bevolen voorlopig niet meer aan te besteden dan te Malabar is af te zetten. Met een partij op Suratse manier geperste en verpakte caetjes en Porbandarse textiel, waarvan 156 kandijl door brand verloren ging, kan een proef genomen worden en naar Batavia worden gestuurd. De domeinen en rechten van de Compagnie zijn per 31 juli 1761 verpacht voor f 44.308, wat vergeleken met het voorafgaande jaar f 1329 meer is. De tolheffingen op in- en uitvoer zijn op 5 % gebracht. Verwacht wordt dat [fol. 885] de handel op Cochin hierdoor zal toenemen. De inkomsten van tuinen en landerijen over 1759/60 van f 16.310 zijn voldaan, alsmede die van de dharmottu panikkar van f 47 en 607 parra nely. Ook de rechten van Pappinivattam en de achttieneneenhalve dorpen, alsmede de tiende van de particuliere landerijen brachten f 2264 en 37.450 Cochinse parra's nely op. Het is gunstig dat deze pachters nu geen achterstal meer hebben en dat de twintigjarige verpachting van 26 tuinen en landerijen f 7876 heeft opgebracht, ofwel f 1139 meer dan bij de voorafgaande verpachting in 1750. Dat geldt ook voor de ongehinderde verpachting van de tiende van Pappinivattam die voor een vol jaar 9960 Cranganurse parra's nely, ofwel 2770 meer dan het voorafgaande jaar, opbracht. De vorstjes van Cranganur en Airur hebben geen stappen ondernomen, noch bezwaren gemaakt, hoewel zij van tevoren waren ingelicht.)

Mogelijk dat, van hunne onredelijkheid overtuigt zijnde, tot inkeer zullen gekomen zijn. Ondertussen hadden d' onwillige contribuanten Moerianatty Nambiaar, den prins Cartamana, en de bediendens van de pagood Triwanja Colam eyndelijk het spoor van de koningjes van Cranganoor en Ayroer opgevolgt, en de thiende van hunne landerijen opgebragt en voldaan. Dog Belosta Nambiaar blijft tot heden nog in gebreke, op prætext dat hij die geregtigheden betaald aan den sammorijn, als presenten bezitter van dat land en den samorijn, hierover aangesproken werdende, laat die post onbeantwoord.

Fol. 885v-886r.

(Er is bevolen bij de zamorin aan te houden en er in het algemeen voor te zorgen dat wat de Compagnie toekomt, desnoods met dwang, wordt verkregen. In 1759/60 bedroegen de uitgaven f 302.268, dus f 15.082 minder, en de inkomsten daarentegen f 377.796, ofwel f 10.797 meer dan het voorafgaande jaar. De inkomsten bedroegen dus f 75.528 meer dan de uitgaven, wat vergeleken met het voorafgaande jaar een verbetering van f 25.879 is. Het bestuur is geprezen en [fol. 887] aangespoord de inkomsten te vermeerderen en de uitgaven te verminderen, zodat deze op het bedrag vastgesteld in de memorie van bezuiniging van 1755 komen. Het is aangenaam dat er tussen 1 april 1760 en eind februari 1761 in geheel Malabar 1.604.954½ lb peper is verworven, maar dit is wel 325.819½ lb minder dan het voorafgaande jaar, toen vergeleken met 1758/59 al 469.226 lb minder was binnengekomen, zodat er in de laatste twee jaar 795.045½ lb minder is verkregen. Niet geheel ten onrechte schreef het bestuur dit toe aan de karige oogst te Cannanur, de moeilijkheden in het rijk van de kolathiri, alsmede dat Ali Radja zijn contract slecht nakwam en andere belemmeringen, en vooral omdat de

koning van Travancore zijn contract niet na kwam als voorheen. Deze vorst heeft niet alleen de wegen naar het noorden bezet, maar zware boetes[fol. 888] op het vervoer van peper geheven. Hopelijk wordt het vergaren ervan beter nu hij zijn genegenheid voor de Compagnie heeft benadrukt. Daar de koning van Travancore meester is van de landen waar de peper groeit, zullen, zolang hij geen werk maakt van nakoming van de contracten, alle pogingen tot verbetering ijdel blijken te zijn. Met de Slot van Kapelle is 500.000 lb naar Batavia gezonden en naar Galle met de Bosschenhove 860.500 lb, naast de met de sloep Johanna Catharina 94.103 lb, zodat Ceylon 954.600 lb voor de retourschepen heeft. Wat de dienaren op de subalterne kantoren overhouden op de toegestane afschrijving op peper, mag het bestuur in plaats van voor f 44,- de 100 pond, voortaan maar voor f 30,- het pond inkopen, te betalen direct uit de kas en niet als voorheen door bijschrijving op de soldijrekening. [fol. 889] Wat de vestingwerken en de gebouwen betreft is de voorkant van het waterpas, het vierkante plat tussen de punten Gelderland en Hollandia, langzamerhand weggespoeld, zodat de zee de fundamenten ondermijnt en de muur heeft doen instorten. De hoofdmuur is door het heien van palen en het beschoeien met planken onbeschadigd gebleven. Het bestuur is van mening dat dit buitenwerk maar ingetrokken moet worden, zodat er weer voorgrond te winnen is. Zonder voorgrond zou de zee ook een nieuw werk kunnen doen instorten. Om kosten en moeite te sparen is toegestaan, zo goedkoop, beknot en verdedigbaar mogelijk, een ravelijn tussen de punten Gelderland en Hollandia op te bouwen volgens het ontwerp vanuit Batavia toegezonden, en wel zo dat deze tegen de werking van de zee bestand is. De gordijn van de punt Stroomburg is door het wegspoelen van de voorgrond eveneens ingestort. Het is het bestuur toegestaan voort te gaan met de verlaging van deze punt met twee voet [fol. 890], zodat dit werk en de verdediging verbetert. De ingevallen muur te Quilon moet maar blijven liggen en bij verdere instorting moet er maar een borstwering van aarde komen. Er is daar geen duurzaam werk op te bouwen en de hoge kosten en moeite voor opbouw zijn niet absoluut noodzakelijk. Het bestuur heeft vanwege zeerovers de schepen en vaartuigen voor Perzië en Surat gezamenlijk laten vertrekken. Dit moet voortgezet worden. De openbare verkoop van de twee afgekeurde boten Chettua en Cranganoor voor f 704 en aankoop van een ander hecht en sterk vaartuig voor f 480 is goedgekeurd. Het is aanvaard dat de inkoopsprijs van de geschenken dit jaar f 206 en de verkoopsprijs f 427 was. Dit was van weinig belang, want ze waren f 1363 bij inkoop en f 1916 bij verkoop minder dan het voorafgaande jaar. Het bestuur [fol. 891] mag geen geschenken aan vorsten geven, zoals bijvoorbeeld vanwege zijn eerder vermelde droevige toestand aan de koning van Cochin een geschenk t.w.v. f 340. Betreffende de huishoudelijke zaken, ondersteunde Malabar Ceylon met manschappen en levensmiddelen. Het bestuur is bevolen Ceylon, zolang de onlusten duren, hiermee op verzoek zoveel mogelijk te helpen en in het bijzonder met rijst, ook als de prijs boven de markt ligt. Volgens het bericht van 19 mei 1761 verloren de Fransen al hun bezittingen op de kust van Malabar aan de Engelsen, die deze afbraken. Zij beheersen nu de stranden van het rijk van de kolathiri en houden de noordgrens van de zamorin met patrouilleschepen onder controle. De inlandse vorsten durven hun bevelen niet meer te negeren. Het bestuur nam de neutraliteit strikt in acht, [fol. 892] in het bijzonder wat betreft Franse deserteurs die werden opgevraagd door de Engelsen. De commandeur kon zich niet verenigen met de veroordeling door de raad van drie delinquenten tot de geselpaal. Zij wilden met twee slaven vluchten. Ze werden naar Batavia overgebracht. Het bestuur is opgedragen de statuten bij de Bataviase resoluties van 23 juni 1732, 19 juni 1733, 11 februari 1734 en 20 september 1757, alsmede de brief uit Nederland van 4 september 1739, toe te passen. Mutaties onder het personeel: het opperhoofd te Quilon Andries Jacobus de Leij is overgeplaatst naar Colombo als opperkoopman en hoofdadministrateur, in wiens plaats is benoemd in de rang van koopman Daniël Burnat; personalia.

Surat

[fol. 893] Uit Surat is met de Duinenburg, Lapienenburg en Torenvliet aangevoerd)

245 pakken diverse lijwaten voor India
600.000 pees zilvere ropijen
nevens eenige gommen, drogues en wesmeer
te zamen bedragende *f* 1.054.878, 12, -
Waarenboven vandaar met
Duynenburg, evengemelde na Ceylon,
pro patria verzonden is een
inkoopsmontant van *f* 108.713, 11, -
en voor Ceylon aan lijwaten
en etter van rosen tot *f* 1.318, 18, 8
Zoodat het verzondene vandaar
in 't geheel sommeert *f* 1.164.911, 1, 8

Daarentegen is van hier met de schepen Borsselen, Noordbeveland en de Getrouwigheid derwaarts gezonden, buiten eenige articulen van klein belang, 't volgende

380.000	lb.	kooper Japans in staven
30.000	,,	kooper Japans in platen
10.000	,,	loot in zeugen en schuyten
1.822.673	,,	zuykerpoeder
182.313	,,	zuyker candij
8010	,,	camphur Japanse of Satsumase
50.000	,,	tin Bancas
5000	,,	staal
300	,,	hoepijzer
13.311	,,	spijkers in zoort
33.014	,,	nootenmuschaten
60.030	,,	garioffelnagulen
2618	,,	foelij
10.000	,,	curcuma Javaas
5000	,,	peeper lange
2000	,,	roode menij
1146½	,,	quikzilver
4930	,,	indigo Bataviase vierde soort
850	,,	koopere gewigten
2038	,,	eliphantstanden
85	leggers	aracq apij

belopende met eenige aanreekeningsposten *f* 409.254,6,-.

Fol. 893r-894r.

(Toen is ook de uitslag van de vergadering van 30 en 31 juli 1761 aan Surat bericht. Daarin werden de gewone en geheime brieven van 10 december 1760, 10 en 20 april 1761behandeld. Er wordt verwezen naar de gewone en geheime brieven naar Surat van 20 augustus en 31 oktober 1761, waaruit en uit de ontvangen brieven het voornaamste wordt aangehaald. Op grond van de brief van eind december 1760 mochten voor het laden en lossen sjouwers in dienst genomen worden. Het is goedgekeurd dat deze [fol. 895] door moslimmatrozen zijn vervangen om dit werk te bespoedigen. De Hoge Regering zag met genoegen dat de normale reparatie van vaartuigen maar f 13.794, ofwel f 4106 minder dan het voorafgaande jaar, heeft bedragen, zodat tot afschrijving kon worden besloten. De peilingen door de uitgezonden maritieme deskundigen van de rede van Surat zijn aan de opperequipagemeester doorgegeven voor de zeilorders van de schepen die daar heen gaan. Conform de resolutie van 18 augustus 1761 zijn de kaarten van het Suratse vaarwater eraan aangepast. Naar aanleiding van het antwoord op de extracten uit de brieven uit Nederland, werd opgemerkt dat een tijdelijk vertrek uit Surat, om de regenten daar tot rede te brengen, net als het bestuur zeer gevaarlijk werd gevonden. [fol. 896] De pakhuismeester beweerde

dat het hem soms onmogelijk is om het bevel uit te voeren de nummers van de canasters met slechte suiker aan te geven. Immers niet iedere canaster is voorzien met een omslag van een matje, waarop het nummer wordt gezet. Dat was het geval met zeer veel van de lading van de Lapienenburg en Torenvliet. Daar deze schepen de suiker te Cheribon hebben ingeladen, is de resident daar en het bestuur te Semarang opgedragen beter op de nummering te letten. Het bestuur berichtte ook dat 12 sokkels foelie in deze schepen, die ieder netto 154 lb moeten wegen, bruto maar 154$\frac{1}{4}$ tot 157$\frac{1}{2}$ lb wogen. De Bataviase factuur gaf netto 1848 lb aan, terwijl de weegverklaring [fol. 897] bruto 1886 luidde, terwijl die 12 sokkels met de tarra 2088 lb hadden moeten wegen. Te Surat zijn ze ontvangen met een brutogewicht van 1861$\frac{1}{4}$ lb. Dat scheelt slechts 24$\frac{3}{4}$ lb met het brutogewicht opgegeven door Batavia. Voor de tarra van de 12 sokkel zou er niet meer dan 11$\frac{1}{4}$ lb overschieten in plaats van 240, ofwel 20 lb de sokkel. Dit is verrassend, hoewel de verklaring te Surat beëdigd is en het geringe verschil tussen het brutogewicht te Batavia en Surat de scheepsoverheden en de pakhuisdienaren te Surat vrijpleiten. Het is onzeker of dit onderwicht door indrogen of anderszins werd veroorzaakt. Het zou wenselijk geweest zijn als aan de hand van de afpakbriefjes het jaar en het gewas van de foelie was opgegeven. Hier moet beter op gelet worden. Zulke onzekerheid over geleverde specerijen zal echter niet meer voorkomen, [fol. 898] omdat bij het gecirculeerde besluit van 23 juni maatregelen zijn getroffen. Op de lading van de Lapienenburg was een tekort aangetroffen van 61 lb op netto 642$\frac{3}{4}$ lb cochenille. Daarom is bevolen om in geval van onderwicht steeds op te geven of de vaatjes met deze verfstof vol waren. Op de bevindingen van de visitateur-generaal aangaande de negotieboeken van 1757/58, alsmede op een door de boekhouder-generaal gemelde verkeerde boeking van f 10.220, die het bestuur vorig jaar onder ogen is gebracht, zijn bij resoluties van 18 augustus en 4 september besluiten genomen. Bij besluit van 15 april 1760 was de directeur en factuurhouder ter vergoeding f 262 opgelegd, wegens het in 1759 zonder vermelding op de juiste factuur naar Batavia zenden [fol. 899] van te Batavia niet verantwoorde zespond gewichten. Het originele bewijs van ontvangst is met de Amelisweert binnengekomen en de gewichten zijn in Batavia gevonden. Daarom zijn deze dienaren van vergoeding ontheven. Betreffende de in- en afschrijvingen werd lof geuit dat Compagnies goederen, die tot nu toe te goeder trouw onder de administratie van de equipagemeester en opperchirurgijn hebben berust, in de boeken zijn opgenomen. Wat verder over dit onderwerp staat, is goedgekeurd. Er is evenwel bij het doornemen van de resoluties een contradictie opgemerkt bij het afschrijven van 351$\frac{3}{4}$ lb peper en 205 lb staafkoper die, bij het overbrengen van de pakhuizen per eind maart 1760, als tekort bevonden zijn. Onder de verkoop van handelswaren is het slechte rendement van het staal en de moeite die het heeft gekost om het voor f 23,13,8 de 100 lb af te zetten, ongaarne vernomen. Het kwam door de slechte kwaliteit, weinig beter dan [fol. 900] gewoon ijzer. Als een goede zaak echter wordt beschouwd, dat met de makelaars is afgesproken, dat de specerijen en het koper van het eerste schip voor eind februari en alle overige handelswaren voor eind april 1760 door hen zullen worden afgehaald en betaald en dat daarna het risico van verlies voor hun rekening blijft. In de brief van 10 december 1760 stond geschreven dat het artal niet was verkocht, omdat het risico van een verlies van 26$\frac{5}{8}$ % te hoog werd gevonden. Daar het vorige bestuur in de brief van 9 april 1760 heeft gerapporteerd dat het restant daarvan met een verlies van 22$\frac{3}{8}$ % was verkocht en de Hoge Regering dit in de brief van 9 augustus had aanvaard, is om opheldering gevraagd. [fol. 901] Tot tevredenheid bleek het ruwe rendement op de lading van de Duinenburg, die bij inkoop f 160.926 was en waarop f 312.357 pure winst gemaakt was, dus bijna 194$\frac{1}{8}$ % te zijn, en op die van de Lapienenburg en Torenvliet van f 277.589 bij inkoop, waarop f 555.228 werd gewonnen, ruim 200 %. De winst over alleen al de specerijen was f 474.095. Het bestuur zegt dat de rendementen nog hoger zouden zijn geweest, als de olifantstanden in de Duinenburg vergeleken met 1758 niet 18 % duurder waren gewaardeerd en de kaneelolie niet 144$\frac{1}{4}$ % hoger dan het restant dat daar in 1753 lag. De Hoge Regering wijst erop dat de olifantstanden van 1758 voor het grootste gedeelte van de kwaliteit bedoeld voor Nederland en Kaap de Goede Hoop waren en dat die uit de Dui-

nenburg de veel duurdere uit Siam waren. Wat betreft de kaneelolie wordt gesteld dat van de 12 once er 10 once voor Nederland en maar 2 once voor Ceylon bestemd was, terwijl de vorige zendingen uitsluitend uit die voor Ceylon bestonden. Uit de brief van 10 april 1761 is gebleken)

---dat de zuivere winsten, na aftrek van alle ongelden, die in 't boekjaar 1758/9 maar bedragen hadden *f* 618.965,11,-, of 125$\frac{3}{8}$ percento ruim, in het laatste boekjaar gemonteerd hebben *f* 819.521,9,-, of 183$\frac{3}{8}$ percento schaars en daarvan *f* 412.750,14,8 of 1207$\frac{5}{8}$ percento ruim, op de specerijen en *f* 406.770,14,8, of 98$\frac{1}{2}$ percento ruim, op d' andere koopmanschappen over dit alles, zowel als den verkoop in 't generaal, bezonderlijk over d' advancen op de poederzuiker tot *f* 18,2,- zuyver geld gelopen hebbende, heeft men haar in 't generaal, en den directeur in 't particulier, niet kunnen onthouden den lof dat zij zich in dit aangelegene articul allezints wacker gedragen hebben.

Fol. 902r.

(Uit dezelfde brief blijkt dat de zuivere winst in 1759/60 te Ahmadabad op de verkochte suiker f 4394 bedroeg, waarvan f 900, ofwel 45$\frac{1}{3}$ %, op de kandij en 3493, of 60 %, op de poedersuiker. Sedert die tijd is nog 22.599$\frac{1}{2}$ lb poedersuiker met een zuivere winst van 66 tot 71$\frac{1}{2}$ % afgezet. De 100 leggers arak konden slechts de prijs van het verleden jaar van f 200 per legger behalen, doordat de Engelsen op de kust van Coromandel bleven en niet te Bombay overwinterden. [fol. 903] De verwerving van textiel is onder de beantwoording van de eisen te vinden. Daar de smalle bherms voor Nederland zeer slecht waren, is het juist dat de hele partij van 160 stuks is afgewezen. Om de leveranciers af te leren zo met het geld van de Compagnie te spelen, zal er bij de terugbetaling $\frac{3}{4}$ % rente worden geheven. De bevinding van Heren XVII op de 10 stuks van iedere soort sits, de niquanias Engelse sortering en de deriabadijs wordt afgewacht. Met de Hoge Regering zullen ook zij zich wel neerleggen bij de plausibele redenen die de leveranciers aanvoerden, dat zij de setterawiedas, waarop de Ahmadabadse sits gedrukt wordt, niet volgens de partriase eis kunnen vervaardigen. Deze zijn te vinden in de beantwoording van de eisen en de resolutie van het bestuur van 2 september 1760. Aangaande de binnengekomen textiel op de eis van 1760, [fol. 904] wordt opgemerkt dat de dienaren te Broach, om de eis te vervullen overeenkomstig de markt, boven de bedongen prijs hebben betaald)

ropia	7$\frac{1}{2}$	of	*f*	11,	15,	-	op 't corge	baftas witte breede heele
,,	3$\frac{1}{4}$	,,	*f*	4,	17,	8	dito	dito swarte
,,	8$\frac{5}{8}$	,,	*f*	12,	18,	8^{rm}	dito	dito smalle
,,	-$\frac{7}{16}$	,,	*f*	-,	13,	-	dito	dito kannekijns

Fol. 904r.

(Het bestuur vond het geen grote hoeveelheid, maar omdat het hiervoor vooraf geen toestemming had verleend, moeten deze dienaren het meerdere dat werd betaald, vergoeden. Met de nieuwe aanbesteding waren er veel moeilijkheden, doordat de prijzen te Broach, zowel als te Surat, waren gestegen wegens aanzienlijke uitvoer naar Mokka, Jedda en Basra en ongewoon zware regens, waardoor het gewas op de velden en, dus ook de kapok, beschadigd werd. De aanbesteding is tot het laatste schip uitgesteld, maar toen dat niet hielp, [fol. 905] is overwogen het nog verder op te schorten. Langer uitstel had het risico dat de eisen niet voldaan werden en dat de prijs nog meer zou stijgen. De leveranciers van de Compagnie wilden, net zomin als die van de Engelsen, prijzen van de katoenen garens opgeven en vroegen één à twee maanden uitstel. Toen de prijzen te Broach eindelijk waren ontvangen, is van twee kwaden het minst kwade gekozen en zijn de prijzen van sommige soorten verhoogd. Deze zijn te vinden in de brief uit Surat van 28 april 1761. Evenwel was de prijs te Surat acceptabeler dan die te Broach, namelijk voor sommige soorten de prijs van het voorafgaande jaar [fol. 906] en zelfs lager. Te Broach heeft voor alle artikelen de verhoging 3$\frac{1}{8}$ tot 5$\frac{7}{8}$ bedragen. Het bestuur droeg de dienaren daar op alle soorten in te slaan. Het voerde aan dat nauwkeurige vergelijking uitwees dat de prijzen te Broach lager waren dan te Surat en dat de leveranciers te Surat hadden geweigerd textiel uit Broach te leveren, omdat de Compagnie

daar zelf een kantoor heeft. Deze leveranciers zeiden door hun commissionairs daar schandelijk te worden bedrogen en dat zij zo verliezen lijden. Gezien de trouw en oplettendheid van het bestuur, en in het bijzonder de directeur, meent men dat deze belemmeringen niet overkomen konden worden. Er is geen reden tot klagen, wanneer wordt vergeleken met anderen met niet minder voorrechten. [fol. 907] De leveranciers van de Compagnie beloofden geheel en tijdig te leveren, terwijl die van de Engelsen ten minste 18 maanden bedongen. Het gedrag van het bestuur is onberispelijk, maar over de aanbesteding voor Nederland heeft men zich niet uitgelaten. De slechte markt voor de Suratse textiel heeft ertoe geleid de prijsverhoging voor de Aziatische eis af te keuren. Het bestuur moet zich stipt aan de eisen houden en waken tegen particuliere handel met schepen van de Compagnie. De opperchirurgijn kocht 3000 lb mirre voor Nederland in tegen f 147,15,- de 100 lb, ofwel f 21 duurder dan vroeger. Daar is een opmerking over gemaakt. Kapok is door een slechte oogst en door de inkoop van drie scheepsladingen door de Engelsen, [fol. 908] van f 150,- tot f 200,- het kandijl in prijs gestegen. Dit is onaangenaam, want het bestuur te Bengalen zag er voordeel in, wanneer er 4 of 500.000 lb tegen f 25,- de 100 lb naar die directie gestuurd zou kunnen worden. Helaas kon de eis van spijkers niet uitgevoerd worden, omdat er zo weinig uit Nederland waren gezonden. Er was al niet genoeg voor Batavia en Java's Oostkust berichtte dat het de laatste twee jaren daaraan ook al gebrek had voor de timmerwerf. Wegens tekort en geringe winst werd ook geen lood en ijzer naar Surat gezonden. Bestellingen die het huishoudelijk gebruik te boven gaan, zijn verboden. [fol. 909] Bij gebrek aan scheepsruimte kon de eis niet voldaan worden. Wegens gebrek aan mankracht, zijn slechts vertrokken op 21 augustus de Borssele, de Noord-Beveland pas op 12 november en de Getrouwigheid op 22 november 1761. Het bedrag voor timmerwerk en reparatie in de brief van 10 april 1761 van f 12.539 is als redelijk beschouwd. Het pleisteren van de beide beren en de voormuur van de werf, het bouwen van een gevangenenhuis, alsmede, zoals in de geheime brief van 10 december 1760 vermeld, het bouwen van een goede en veilige kruitkelder, zijn goedgekeurd. Maar de f 9000,- voor het eerste is exorbitant [fol. 910] en de juistheid ervan onzeker. De reiskosten van f 732 voor de komst van de voormalige secunde De Wind c.s. van Ahmadabad zijn aanvaard, met nog f 161 voor het vervoer naar Ahmadabad van voornamelijk geschenken. De gewone jaarlijkse geschenken bedroegen daar, samen met die te Surat en Broach, in 1759/60 f 9883 bij inkoop en f 12.949 bij verkoop, en de buitengewone f 2966 bij inkoop en f 3357 bij verkoop, alles tezamen f 12.850 bij inkoop en f 16.307 bij verkoop. Dit is bij inkoop f 1572 en bij verkoop f 1156 meer dan in het voorafgaande jaar. Deze kosten moeten zoveel mogelijk verminderd worden. De generale uitgaven bedroegen in 1759/60)

Sommeeren	*f* 178.507, 2, -
de winsten	*f* 760.187, 18, -
En dat dus deze directie in 't gepasseerde boekjaar te vooren is geraakt	*f* 581.680, 16, -
En in vergelijking met 't vorige boekjaar 1758/9 wanneer de winsten de lasten maar surmonteerden	*f* 320.271, 17, -
Een soet montantje van	*f* 261.408, 19, -

Fol. 910v-911r.

(Het bestuur is aangespoord de uitgaven binnen de voorschriften van de memorie van bezuiniging te houden. In 1759/60 bracht het kleinzegel f 576 meer op dan het voorafgaande jaar. Daar er geen particuliere vaartuigen verkocht zijn, kwam er aan heerlijke rechten niets binnen, terwijl de particuliere tol f 76 minder dan in 1758/59 opbracht. De vrije vaart en handel is na enige tijd van stilte hervat door een scheepje naar Mokka. De reders kochten van het bestuur 2744¾ lb kruidnagels en 341 lb nootmuskaat conform de voorschriften in de brief van 20 november 1747. Deze zijn dat het verzoek in volle vergadering van het bestuur dient te geschieden, de hoeveelheid wordt vastgelegd en dat onder ede door de reders

en de gezagvoerders van de schepen wordt verklaard, dat zij alleen vervoeren wat van de Compagnie is gekocht. [fol. 912] De groei van de rekening van het geroofde katoen en zink door de expeditie naar Ketsmanduwe van f 12.332, mag ten goede gebracht worden op de rekening van inkomsten en uitgaven van het voorafgaande jaar. Het stemt tevreden dat met de Engelsen een kartel tot uitwisseling van deserteurs is gesloten. In de periode 1 april 1760 tot eind maart 1761 liepen 8 man naar de Engelsen over en deserteerden 16 van de Engelsen naar de Compagnie. Het kartel en het gedrag van het bestuur, vermeld in de geheime brief van 10 april 1761, ten aanzien van deze bond- en geloofsgenoten de Engelsen, is prijzenswaardig. Een voorbeeld is ook het gedrag tegenover Zweedse kooplieden die daar kwamen handeldrijven. Het leidt tot een goede harmonie, veel beter dan in de brief van het voorafgaande jaar is gemeld. Zo kon een onbehoorlijke weigering van het Franse opperhoofd De Breancourt om vier deserteurs terug te geven, hoewel hij zich in een netelige positie ten opzichte van de Engelsen bevond, afgewezen worden. [fol. 913] Dit is beschreven in de al eerder genoemde brief van 10 april 1761, evenals de penibele financiële positie van de Engelsen. Op 19 augustus 1760 was besloten en in de brief van 18 oktober opgedragen, om de dubieuze schuld te Mokka van f 63.666,- in te vorderen. De gouverneur te Mokka eiste daarvoor, net zoals bij een eerdere gelegenheid, originele obligatie van het debet van de koninklijke kamer. Uit het besluit van 9 maart 1761 blijkt dat deze papieren ten laste van de nu geheel onvermogende debiteuren, op de secretarie te Batavia zouden berusten. Er is onderzoek naar gedaan, waaruit bleek dat de obligatie van de koninklijke kamer in 1747 met de expeditie naar Mokka van Pieter Hendrik van Nimweegen en Pieter van Jongstal zijn meegegeven. [fol. 914] Het bestuur is opgedragen er naar te zoeken, want ze zouden weleens door deze dienaren kunnen zijn teruggegeven aan het Suratse bestuur. Er is op aangedrongen de schuld van de oude Ahmadabadse makelaar van f 5850 en die van de gouverneur te Khambat Mumin Khan Bahadur van f 27.379 in te vorderen. Deze en een nieuwe van de makelaar te Broach, Goverdhandas Girdhardas, van f 16.648 lijken dubieus. Het laatste krediet op leverantie heeft deze makelaar gebruikt om zijn crediteuren af te betalen. De middelen die het bestuur volgens de brief van 10 april had gebruikt, om deze vorderingen te incasseren zijn toepasselijk en met enig succes aangewend. In de brief van eind december 1760 is reeds gesproken over bestraffing van de radja van Ketsmanduwe. Dat had succes. Zoals reeds in de brief van 17 oktober vermeld, [fol. 915] vroeg de radja aan de directeur om het kantoor te Ketsmanduwe te heropenen. Het antwoord daarop staat in de Suratse resolutie van 31 januari 1761. Dat is goedgekeurd en het bestuur is gemachtigd naar bevind van zaken te handelen. Het kantoor moet met zo min mogelijk risico zo zuinig mogelijk ingericht worden. Men is daar gerust op, daar uit de genoemde resolutie en uit de gewone en geheime brief van 10 april blijkt dat met overleg en in belang van de Compagnie is gehandeld. Ten overvloede is in het geheime antwoord erop aangedrongen daarmee voort te gaan. Men had gewenst dat conform de brief van eind december 1760 het vertrek uit Ahmadabad gemeld had kunnen worden. [fol. 916] Uit de geheime brieven van het bestuur van 10 december 1760 en 10 april 1761 blijkt dat de stagnerende afzet van suiker dit heeft belemmerd. Van het restant op eind augustus 1760 van 39.149½ lb was in het voorjaar nog maar 16.000 lb verkocht. Andere belemmeringen zijn te vinden in de Ahmadabadse brief van 25 maart 1761, die is gevoegd bij de bundel met geheime brieven, in de geheime resolutie van 20 februari en in de brief naar Ahmadabad van 4 maart 1761. Hieruit blijkt dat alles is geprobeerd om het kantoor te sluiten. Op een verzoek van de nieuwe gouverneur en de zogenaamde kwart-invorderaar[17] om de handel te hervatten, is afhoudend gereageerd. Toen is er ook bij hen op aangedrongen dat [fol. 917] de f 2162, die in 1758 en 1759 van de begeleiders van de karavaan was afgeperst, zou worden gerestitueerd. De facteur is opgedragen zich hiervoor in te zetten. Over de inlandse zaken meldt de brief van 1 april dat er aan het

17 Kwart-invorderaar, persoon die een heerlijkrecht van een kwart int.

hof van de mogol herhaaldelijk revoluties en troonswisselingen zijn.)

De Souratse regenten moeten danssen, zooals de Engelsen spelen, hebbende de stadsgouverneur genoegsaam niets te zeggen en deszelfs stedehouder Faroschan, nevens eenen Sidy Giasser, het bewind der stad, onder het gezag van den casteels gouverneur, geheel in handen gegeven, waarvan zij zig nu en dan bedienen om de kooplieden te plukken.

De door d' Engelsen gedepossideerden casteels gouverneur Sidy Stavis Ehmetehan is aldaar in een sobere en obscure staat overleden.

Fol. 917r-v.

(De Basseiners laten zowel de Compagnie, als de Vallabhipurse rover ongemoeid. Deze laatste houdt zich voornamelijk bezig met de inlandse vaartuigen en maakt er af en toe eentje buit [fol. 918] De Bijapurse rovers waren zo stoutmoedig om de horries van de Compagnie Brootrot en Lastdrager aan te vallen en de laatste bijna buit te maken. Het bestuur schrijft dit toe aan de afwezigheid van Europese militairen op deze schepen. Daaraan is groot gebrek, maar zover de geringe aanvoer uit Europa dit toeliet, is hierin voorzien. In verband met de onlusten op Ceylon is aangespoord om de eis van geschenken voor het hof van Kandy steeds snel en in zijn geheel uit te voeren zonder te scherp op de prijs te letten. Daarbij moeten 2 à 3 mooie Suratse dan wel Arabische hengsten zijn. Uit Cochin ontving Surat het bericht dat in 1760 op de poedersuiker maar 76 % en op de kandijsuiker [fol. 919] maar 60 % winst was gemaakt, terwijl er in Surat 95½ tot 100 % op te maken viel. In de brief van 10 april klaagt het bestuur dat de concurrenten met uitvoer uit Cochin naar Surat de markt daar makkelijk kunnen bederven. Deze opmerking komt eerder voort uit naijver dan uit kennis over de handel tussen deze ver uit elkaar liggende plaatsen. Een zeer kundig dienaar verzekerde echter dat afzet te Cochin die in Surat niet kan beïnvloeden. Daarom is aan het bestuur te Surat opgedragen de prijs van suiker, zowel als van staafkoper steeds met het laatst vertrekkende schip aan Malabar door te geven. Aangaande de huishoudelijke bestellingen is de afschrijving goedgekeurd van f 1746 voor het in guni naaien van enige beschadigde canasters suiker en vervoer naar het gehuurde pakhuis, en van f 58 die de pakhuismeester besteedde aan twee gecommitteerden en een helper, [fol. 920] ingezet bij het wegen en lossen van specerijen op de Duinenburg.

Mutaties onder de dienaren: gezaghebber Jan Drabbe kreeg de rang, gage en douceurs van directeur; personalia. Hiervoor wordt verwezen naar de met de oktober schepen verzonden resolutie van 30 juli. Overige kleinere zaken zijn te vinden in de brieven naar Surat. Het bleek niet nodig de werving van moorse matrozen te bevorderen door hun gage van 6 ropia met een ropia te verhogen. De toestemming daarvoor blijft van kracht, omdat er grote behoefte aan moorse zeevarenden is. Het blijft wenselijk er steeds 100 op elk terugkerend schip te plaatsen.

KHARG

[fol. 921] Hoewel de onlusten en de afwezigheid van een heerser in het Perzische rijk voortduren, meldde de brief van 30 november 1760 dat de wegen veilig zijn en de karavanen gaan en komen. Ondanks de toenemende verwijdering tussen de regenten aan deze zijde van de Perzische Golf, blijven de schepen van de Compagnie en anderen, varende naar en van Kharg, ongedeerd. Hopelijk gaat het nu met de handel beter. De staatrekening over 1759/60 vertoont aan uitgaven f 80.040, ofwel f 2130 meer dan in het voorafgaande jaar. De inkomsten bedroegen f 226.260, ofwel f 17.458 minder dan in het voorafgaande jaar. Vergeleken met het vorige jaar was het resultaat dus f 19.588 slechter. De memorie van bezuiniging berekendef 200.000 winst, zodat het bedrag van f 226.260 daar f 26.260 boven kwam. Hoewel daar tevredenheid over betuigd is in de brief van 31 oktober van dit jaar, met aanbeveling de handel daar verder uit te breiden [fol. 922] en alert te blijven op alles wat zal kunnen leiden tot vermeerdering van de winsten, is er ongenoegen over geuit dat de uitgaven van f 80.040 met een bedrag van f 37.509 het berekende van f 42.531, in de memorie van

bezuiniging genoemd, hebbben overschreden. Dit is hoofdzakelijk veroorzaakt door het stilliggen van de Slot van Kapelle gedurende 4½ maand in verband met reparaties en andere kosten, die samen met die van de Middelburg f 19.230 hebben bedragen, door de reparatie van de vestingwerken voor f 9314,- en doordat de soldijen, rantsoenen, hospitaalkosten etc. f 8831 boven de begroting van de memorie van bezuiniging zijn gegaan. Dit wijst op een te royale huishouding met weinig oog voor zuinigheid. Men sprak de verwachting uit dat de uitgaven voortaan de norm in de memorie van bezuiniging niet meer zullen overschrijden. Het bevel in de brief van 31 maart 1761 om de schepen spoedig te laten vertrekken, is herhaald. [fol. 923] Men moet dagelijks aantekeningen van het lossen en laden maken, die naar Batavia gezonden dienen te worden, zodat duidelijk is wie voor vertraging zal moeten boeten. In de brief van 31 oktober 1761 is de schadelijke inkoop te Surat van rijst, kaarsen en lampolie verboden en uitdrukkelijk bevolen de rijst voor het personeel uit Batavia te betrekken. Bij overtreding zal men de meerdere kosten moeten vergoeden. Ook moet men zich niet schuldig maken aan de 'timmerziekte', maar slechts het hoogst noodzakelijke bouwen. In het voorafgaande jaar is aan geschenken aan inlanders f 806 besteed. Men dient zuiniger te zijn. Zo is er onlangs nog een geschenk van f 1137 aan Muhammad Karim Khan gegeven. Dat was een contrageschenk voor een cholaat, of erekleed, voor resident Jan van der Hulst. Daarom is overeenkomstig een brief van 24 november 1761f 1137 voor zijn rekening gelaten. De Mariënbos is behouden uit Kharg aangekomen. [fol. 924] Samen net de Slot van Kapelle en Middelburg voerde het aan)

in diverse goude en zilverde muntspeciën	*f*	741.417,	17,	8
aan koopmanschappen	*f*	29.839,	6,	-
„ herwaarts gezondene vaderlandsche manufacturen	*f*	23.447,	16,	-
en in aanrekening	*f*	5.211,	11,	-
te samen	*f*	799.916,	10,	8

Fol. 924r.

(Met de Mariënbos is uit Gamron het restant bergzout en zwavelaarde aangevoerd. Kapitein Cornelis Eijke en de logebewaarder David Rufkens schreven in hun brief van 14 oktober 1760 dat de khan van die streek de loge in bezit nam en heeft afgebroken, opdat, naar zijn zeggen, de naderende vijand er geen gebruik van zou kunnen maken. Hij beloofde om alles als er vrede zou zijn te zullen herstellen. In de brief van 31 maart 1761 is de residenten opgedragen daarop aan te dringen. Met de Slot van Kapelle en Renswoude werden handelswaren en benodigdheden naar Kharg gezonden t.w.v. f 181.567 en werd voor f 30.018 aangerekend, in totaal f 211.585. Vandaar zijn vaderlandse manufacturen die niet voor de inkoopsprijs verkocht konden worden, naar Batavia gestuurd. In de brief van 31 maart 1761 is bevolen [fol. 925] hetzelfde te doen met niet gewilde Tonkinse pelings en chiavonijs rode kust. Er is echter toestemming gegeven om 2615¾ lb cardamom eventueel met 10 à 15 % verlies te verkopen. Hoewel de residenten beweerden dat er veel goederen verkocht zijn, kunnen de voorraden toch niet als contante waar beschouwd worden. De algemene restanten per eind augustus 1760 bedragen f 665.421, waaronder de aanzienlijke som van f 255.552 aan handelsgoederen. Daar is het een te groot kapitaal voor, dat ook nog renteloos is. In de brief van 31 oktober 1761 is het bestuur voorgehouden dat er beter wat goederen voor wat minder verkocht hadden kunnen worden. Er is nogmaals bevolen om overeenkomstig de brief van 8 juli 1756 zeer voorzichtig met bestellingen te zijn, geen ongewilde of bederfelijke goederen te vragen, en in bijzonder die niet [fol. 926] de voorgeschreven winst opleveren. Bij nalatigheid komt dit voor rekening van de residenten. Het zenden van Coromandelse textiel is dit jaar achterwege gelaten, omdat deze maar 20 en 30 % winst opbracht en langzaam verkocht werd. Daarom had het bestuur er maar weinig van besteld en werd het verzoek gedaan goed op de toegezonden monsters te letten. Evenmin werd er porselein gestuurd, omdat het niet voordelig is dit breekbare goed voor een winstje van 33⅓ % elders vandaan te halen. Ook dit jaar werd in de Perzische handel op de munten verlies geleden. Op 7561½ muskal goud aan kleine staafjes, aangevoerd door de Slot van Kapelle, werd bij versmelting en es-

sayering f 14.958 verloren. Het is Kharg aangerekend en aldaar afgeschreven. In de brief van 31 maart 1761 is conform de brief van 23 september 1760 opnieuw bevolen het muskal voor niet meer dan f 7,- in te kopen bij een goud karaat van 19, en voor f 6½ bij 18 karaat. [fol. 927] Om schade te voorkomen is een stel toetsnaalden en een toetssteen toegestuurd. Munten moeten als volgt geaccepteerd worden)

De	goude	ropias wigtig zijnde tegens	*f* 19,	10,	-
,,	dito	dubloenen (of so genaamde Johannissen) van Portugal	*f* 22,	10,	-
,,	ropias	Persische zilvre	*f* 1,	8,	-
,,	nadries	groote	*f* 1,	8,	-
en de	dito	kleyne	*f* -,	16,	12

Dog de residenten antwoorden, bij haar schrijvens van den 22e junij dezes jaars op voorsz. onze ordre van den 23e september bevorens, dat het goud tegens opgemelde prijsen niet te bekomen sal wesen, nadien de Engelsen het tegens veel hoger prijsen opkoopen, mitsgaders dat de muntspeciën die wij requireeren, gaandeweg schaarser worden en de silvere ropijen binnenkorten in sijn geheel niet meer te zien zullen wesen. Als waaromme de residenten ons met Mariënbos hebben toegesonden een soort van nieuwe goude munt, te weten 30 stux fundiclis, of Turkse ducaten, aldaar in te wisselen zijnde voor *f* 6,18,- item 30 sermaboubs tegens *f* 5,-,-. Welke speciën alhier versmolten en geëssayeert wesende, zijn de eerste, of Turkse ducaten, niet meer waardig bevonden dan *f* 5,9,7$\frac{7}{30}$, en de tweede, of sermaboubs *f* 4,1,8$\frac{8}{15}$. 'Tgeen een te groten verschil uitmackende, hebben wij de residenten het daarvan ingekomene bericht toegesonden en haar bij onze jongste rescriptie van den 24e november aangesz. wij nog de een, nog de ander speciën niet hooger konnen aannemen, dan deselve in voegen voorsz. getaxeert sijn.

Fol. 927r-928r.

(Er is door Heren XVII verantwoording gevraagd voor een partij Perzische koffiebonen die in 1758 met de Vrouwe Petronella in Nederland is ontvangen. In de brief van 31 oktober 1761 is de residenten verweten dat zij het bevel uit Nederland niet hebben opgevolgd. Er is een extract uit de eis van 9 oktober 1760 gestuurd met de opdracht aan het verlangde te voldoen en voortaan dit en andere extracten uit missiven en eisen van Heren XVII bij het antwoord aan Batavia te voegen met de beantwoording in de marge. Dit is van oudsher de gewoonte, waarvan men in Perzië onkundig schijnt te zijn. De residenten lieten oud-resident Tido Frederik van Kniphausen vertrekken zonder hem f 4790 te laten voldoen, die hij, wegens bevindingen in de negotieboeken van Basra en Kharg van 1751 tot 1758, moet vergoeden. [fol. 929] Zij lieten hem ook geen borg staan, zoals in de hun toegezonden resoluties van 23 december 1749 en 10 juli 1750 is voorgeschreven. Wegens deze nalatigheden is de vordering van f 4790 voor ⅔ aan resident Jan van der Hulst en voor ⅓ aan secunde Johannes Wilhelmus Buschman opgelegd, afgezien van hun garant staan voor Van Kniphausen. Het afgelopen jaar is bevolen enige vorderingen in de onlangs gesloten Gamronse boeken naar die van Kharg over te schrijven. Naar aanleiding daarvan rapporteerden de residenten in een brief van eind november 1760 dubieuze vorderingen uit de Basrase boeken van 1749/50 en 1751/52 ten bedrage van f 32.371, namelijk Frans de Canter voor een tekort op geleend geld van f 22.293 en door hem aan de kapitein-pasja van f 10.078. Het eerste bedrag mag worden afgeschreven [fol. 930], maar men moet met alle middelen proberen het tweede binnen te krijgen. Omdat de Minabse Sjarij Arij een schuld van f 14.267 ontkent, is bevolen alle papieren op te zoeken die de rechtmatigheid ervan aantonen, en het bedrag in te vorderen. Verwezen wordt verder naar de brieven uit Kharg van 1, 14 en 15 oktober en eind november 1760 en die van 22 juni en 28 juli 1761. Ook wordt verwezen naar de brieven daarheen van 31 maart, 31 oktober en 24 november 1761.

Kaap de Goede Hoop

[fol. 931] Met de provisieschepen de Gouverneur-Generaal, vertrokken op 20 januari 1761, en de Schottenburg, vertrokken op 9 november 1761, werd de eis van dit kantoor

uitgevoerd. De waarde van de lading is f 117.957. Het eerste schip kwam pas op 3 mei aan en mocht volgens het voorschrift niet meer in de Tafelbaai verblijven. Er is reeds gerapporteerd waarom daarvan is afgeweken. Dit is goedgekeurd in de brief van 17 oktober, evenals de behandeling van de overige daar aangekomen schepen. De Gouverneur-Generaal is alweer teruggekomen. De inkoop van 424.351 lb koffiebonen uit Réunion om het ruim van het Chinese retourschip Kronenburg te vullen, is afgekeurd. [fol. 932] In de brief van 17 oktober is dit en het afstaan van militairen of zeevarenden aan vreemde naties verboden. Dit geschiedde bij het Engelse koningsschip Liverpool. Overigens is er niets bijzonders te melden. Wegens aanhoudend tekort werd een bestelling van boter uitgevoerd tegen de excessieve prijs van 12 stuivers het pond. Dat is maar aanvaard. Het kantoor heeft stilzwijgend de vrijheid bij het uitvoeren van opnieuw een bestelling van 150 vaten boter en daarboven nogmaals 50 vaten.

Java's Oostkust

[fol. 933] Volgt De Jonge, Opkomst *X, p. 376 r. 3v.b. – p. 379 r. 6v.b. [fol. 937v.] Het gouvernement had in 1759/60 een voordelig saldo van f 76.635. De uitgaven van f 376.950 waren f 12.946 lager dan de memorie van bezuiniging voorschreef en de inkomsten van f 453.585 waren f 53.585 meer. Deze zullen niet verslechteren. [fol. 938] Immers de domeinen zijn per eind december 1760 opnieuw voor drie jaar verpacht en deels aan de respectievelijke regenten als tegemoetkoming gegeven voor f 335.436,-, ofwel f 2088,- meer dan per eind december 1757. Toen heeft Nicolaas Harting --- Volgt De Jonge,* Opkomst *X, p. 379 r. 8v.b. – p. 380 r. 8v.b.)*

Het dezen jare vandaar aangebragte bestaat in

15.201.400	lb.	rijst
1.068.550	,,	groene katjang
53.615	,,	witte bonen
457	lasten	zout
43.813	lb.	cattoengaren
18.555	,,	zwarte peper
24.564$\frac{3}{4}$	,,	lange peper
1411	,,	staartpeper
1.430.710	,,	poedersuiker
5156$\frac{1}{4}$	,,	indigo

1 sloep
1 pantjallang
2 tanjongpoeras
4 sjampangs
1 boot
5 schuiten
6 schouwen
8 Dordsche schouwetjes

bedragende, met eene grote quantiteit houtwerken en eenige kleinigheden, in gelde *f* 454.678,18,8.

Daarentegen is derwaards gezonden de waarde van *f* 568.140,2,8, daaronder *f* 461.020,16 in contanten (indien men de *f* 182.186,11,8 op gisteren afgescheept, mederekend,) om alhier afbetaald *f* 218.400,- voor wissels op ons getrokken.

Fol. 939v-940r.

(Als er geen gebrek aan schepen was geweest, zou er nog veel meer aangevoerd hebben kunnen worden. Er is in verscheidene kantoren nog een grote voorraad aan rijst en houtwerk. Dat kan pas in het voorjaar afgehaald worden. De verkoop van rijst aan particulieren, waarmee zoals bericht eind december 1760 een proef zou worden genomen, ondervond volgens de brief van het bestuur van 3 maart 1761 zoveel moeilijkheden dat op 26

mei is bericht, dat er maar van moest worden afgezien. Volgt De Jonge, Opkomst *X, p. 380 r. 8v.b. – p. 381 r. 2v.o. [fol. 943] Van het bestuur zijn drie stropantjalangs gevraagd, omdat deze voor het patrouilleren dicht onder de wal het meest geschikt zijn. Het doet genoegen dat de fortificatie van Semarang uit de kas van de boedelmeesters voltooid is, maar helaas konden er ter versterking van het verzwakte garnizoen niet meer dan 100 rekruten gestuurd worden. Het zwakke garnizoen te Batavia kon er niet meer missen. Om zoveel volk als mogelijk op Java te houden mocht de gage van wie het dienstverband was verstreken, zelfs met f 4,- per maand verhoogd worden. Hoewel het een dure maatregel is, heeft het wel gewerkt. Geen dienaar stond op zijn verlossing. Voor verdere huishoudelijke zaken wordt naar de onderling gewisselde brieven verwezen.*
Mutaties onder de dienaren: mr. Dirk van der Sluijs, onderkoopman en tweede resident bij de sultan, valt zo in de smaak bij deze vorst dat hij tot koopman en eerste resident is bevorderd; hij volgt de overleden majoor Christiaan Donkel op; personalia; [fol. 944] personalia; de susuhunan van Surakarta vroeg om de kapitein van de dragonders, Jan Christoffel Beuman, die resident aan zijn hof is, te bevorderen tot majoor; personalia; de vaandrig Jan Godlieb Seiler is van Java's Oostkust verlost, maar te Batavia overleden. De aanstellingen en overige kleine zaken zijn te vinden in de uitgaande brieven van 26 mei, 5 juni, 3 oktober en 19 november.)

Cheribon

Cheribon's leverancie bestaat dezen jaare in

1.542.312½	lb.	coffibonen
762.500	,,	poedersuiker
28.812½	,,	zwarte peper
300.000	,,	kurkuma
14.000	,,	indigo
33.875	,,	cattoengaren
7	,,	ruwe zijde

bedragende, met de houtwerken, enz. eene somme van *f* 307.640,19,8.

En het verzondene derwaards beloopt in gelde

f	209.702,	10,	8	waaronder
f	129.600,	-,	-	aan contanten, buiten nog
f	38.400,	-,	-	aan afbetaalde wissels.

Fol. 945r.

(Hoewel de resident in zijn brief van 9 november schreef dat hij geen moeite gespaard had, waren er onder de geleverde katoenen garens weinig van de eerste soort. Zolang er geen straf wordt uitgedeeld, zullen volgens de resident zijn vermaningen weinig uitmaken. Hoewel de prijs met 2 stuivers het pond is verhoogd, achtten de regenten leverantie wegens grote ontvolking onmogelijk. Er moet maar vriendelijk opgetreden worden, omdat dat bij de inlander het meeste helpt. [fol. 946] Hopelijk komt er een gunstige wending. Toen de Cheribonse prinsen bij hem op bezoek waren, heeft de gouverneur-generaal sterk aangedrongen op een verbetering van de leverantie van katoenen garens en andere produkten. De resident had geringe verwachtingen van de zijdeteelt, omdat de hevige droogte tijdens de laatste oostmoesson veel schade heeft aangericht. Er was een tekort aan moerbeibladeren en de toestand van de grond was niet gunstig. Dit verkleinde de kans op verbetering. Zoals bericht in de brief van 17 oktober, is de inkoopsprijs van curcuma verlaagd van 6 tot 5 rijksdaalders het pikol en verwerving tot nader order verboden. De pacht van tollen en rechten, die in 1760 afliep, [fol. 947] is voor de oude pachters vernieuwd tegen f 6555,- per maand, wat ze in 1757 al hebben opgebracht. De resident schreef in zijn brief van 19 februari 1761 dat de pachten als gunst in één pakket waren uitgegeven, omdat ze apart minder zouden hebben opgebracht. Op 31 mei is geschreven dat de opmerking over verpachting slechts op de vorsten sloeg en dat die aan andere belangstellenden uitsluitend bij openbare veiling

diende te geschieden. Zeerovers schaden niet alleen hier, net als langs Java's Oostkust, de inlandse handel, maar het volk van de roeigalei die langs de kust patrouilleert, maakt zich ook schuldig aan afpersing. Daarom is de resident gevraagd om notariële verklaringen door de inlanders die schade hadden ondervonden. [fol. 948] Er is bevolen deze zaak te onderzoeken en de schuldigen naar Batavia te zenden, zodat ze als voorbeeld kunnen worden bestraft. In 1760/61 bedroegen de inkomsten f 98.184 en de uitgaven f 19.568, zodat het voordelig saldo f 78.616 is. Dat is f 2272 meer dan in 1759/60, waarvoor de resident werd geprezen. Aan de aanstelling van een regent te Sumadang bij brief van 20 september 1761 en andere huishoudelijke zaken wordt voorbijgegaan.

Bantam

[fol. 949] Volgt De Jonge, Opkomst *X, p. 381 r. 1v.o. – p. 382 r. 14v.b. Uit Bantam werd in 1760/61 samen met enige kleinigheden ontvangen t.w.v. f 287.979. Ter betaling daarvan en voor de huishoudelijke kosten is daarheen gezonden f 215.925 aan contant geld, voor f 43.417 aan levensmiddelen en andere benodigdheden en f 6783 aan voldane wissels. In 1760/61 bedroegen de uitgaven f 58.736 en de inkomsten f 10.923, zodat het verlies f 47.813 bedraagt. [fol. 950] Dit is f 5769 minder dan het voorafgaande jaar. Van het nadelig saldo gaat nog f 10.000 af, die de koning jaarlijks voor het onderhoud van de buitenposten betaalt. Volgt De Jonge,* Opkomst *X, p. 382 r. 15v.b. – p. 383 r. 1v.b. [fol. 951] Zoals in de brief van 31 december 1760 vermeld, zijn twee gewapende vaartuigen naar Pulau Legoendi gezonden om te patrouilleren tegen Mandarese smokkelaars. Zij keerden 24 januari terug zonder een dergelijk schip aangetroffen te hebben. Het is niet onwaarschijnlijk dat, zoals in de missive van 14 maart staat, zij geen opium en benzoë konden krijgen, omdat de Engelsen van Benkulen verjaagd waren, en ze dus eerder naar huis zijn teruggekeerd. Uit de brief van 24 oktober blijkt dat de koning weer heeft geklaagd over zeerovers die in de bocht van Lampong pepervaartuigen zouden bedreigen. Hij vroeg om patrouilleschepen om samen met zijn schepen die plaats van hen vrij te houden. Bij gebrek aan geschikte vaartuigen zal slechts de bark de Afrikaan, [fol. 952] die het goud, dat uit China verwacht wordt, gaat overnemen, tot 25 november daar kunnen patrouilleren om daarna op de gebruikelijke plaats, of op het Noord-Eiland, de retourschepen uit China af te wachten. Nadere berichten ontbreken nog.)*

Bij de aparte brieven van den commandeur zal U Wel Edele Hoogachtbaare een geval voorkomen van zekere Engelsche brigantijn de Golconda, gevoerd door Alexander Balneavis, en toebehorende aan den Engelschen gouverneur in Bengale, die, den wil van Bankahoeloe naar Batavia hebbende, den 30e september ter Bantamsche rede verscheen, en, uit vreze, zo hij zeide, voor de toen zich hier bevindende Fransche schepen, de protectie onzer vlagge verzocht met de nodige mondbehoeften.

Fol. 952r-v.

(Commandeur Hugo Pieter Fauré is direct bevolen om deze Engelsman van het nodige te voorzien en hem te zeggen de rede van Bantam te verlaten. De koning had evenwel de dag na diens aankomst door twee hovelingen aan Alexander Balneavis laten weten dat daar geen vreemde schepen werden toegelaten, maar ook aangeboden dat hij zich op Pulau Pandjang kon verbergen. [fol. 953] Zo kon hij bij komst van de Fransen weer bescherming zoeken onder het geschut van Bantam. Balneavis protesteerde evenwel dat hij schip en goed liever aan de koning of aan de Compagnie overgaf, dan de bescherming op de rede tegen de Fransen te verliezen. Hij wees iedere verantwoordelijkheid voor schade aan de Engelse kroon, aan haar vloot en aan zijn reders af. De Hoge Regering was in de geheime vergadering van 6 oktober van oordeel dat de koning van Bantam onbetwistbaar op de rede mocht toelaten wie hij wilde, en dat men de Engelsman maar moest laten begaan. Er werd een contraprotest opgesteld, dat overbodig bleek, omdat de Engelsman door de commandeur bevoorraad, op 5 oktober Bantam verliet. Hij bevond zich inmiddels op de rede van Batavia zonder aanstoot te geven. Het garnizoen van Bantam kon dit jaar slechts met 13 soldaten

worden uitgebreid. Van het onlangs aangekomen schip Vrouwe Elisabeth mocht door het bestuur de militie worden gelicht, wat evenwel de bezetting niet op de vastgestelde sterkte kon brengen. [fol. 954] Mutaties onder de dienaren: de fiscaal te Bantam Johan Willem Daniel Erhard ter Herbruggen is tot opperhoofd van Timor benoemd; personalia. De memorie van overgave van de commandeur te Bantam Willem Hendrik van Ossenberg voor zijn opvolger Hugo Pieter Fauré is in de vergadering van 17 augustus 1761 goedgekeurd. Ze ging als bijlage al mee met de brief van 17 oktober 1761.

Batavia

[fol. 955] Weinige dagen nadat de bevordering van Michiel Romp en Willem Hendrik van Ossenberg tot extraordinaris lid van de Hoge Regering was ontvangen, is op 7 juli 1761 de beschrijving van de kantoren als volgt verdeeld: de gouverneur-generaal Petrus Albertus van der Parra naast Java's Oostkust, Cheribon, Bantam en Batavia, en, wegens het geringe aantal leden, ook China en Malabar; de directeur-generaal stelt de brieven naar de kamers van Amsterdam en van Zeeland op; Jurgen van der Spar de kantoren Ambon, Palembang en Djambi; Jeremias van Riemsdijk Bengalen, met de marginale aantekeningen op de negotieboeken; Huijbert Willem van Bazel de kantoren Surat, Japan en Kaap de Goede Hoop, tevens de brieven aan de kamers van Rotterdam, Delft, Hoorn en Enkhuizen; Reynier de Klerk krijgt Ceylon en Banda toegewezen; Jan Elias van Mijlendonk de kantoren Malakka en Perzië; Michiel Romp krijgt Coromandel en Sumatra's Westkust; Willem Hendrik van Ossenberg doet Ternate en Timor; de eerste secretaris Bandjarmasin; de tweede secretaris Makassar en Siam. [fol. 956] Op 9 november is het deel van Van Ossenberg aan Nicolaas Harting, die net uit Semarang was aangekomen, toebedeeld. De leden van de Raad van Justitie mr. Johannes Schevenhuijsen, Johannes Nobel en Johannes Verklokke zijn overleden. De plaats van president Willem Vincent Helvetius is nog vacant en sommige leden zijn verzwakt door ziekte. Om het werk te laten voortgaan zijn op 6 maart, 7 en 24 juli, 18 augustus en 18 september enige leden gecoöpteerd: oud-directeur Eijso de Went, opperkoopman Hugo Pieter Fauré; het hoofd van het soldijkantoor Thomas Fredrik Wannemaker, de boekhouder-generaal Nicolaas Laurens van Engelsdorp, de schepen mr. Hendrik Adriaan Lokman; de kooplieden Philippus Gijsbertus Meurs en Reijnier van Oosterhout. Eijso de Went is inmiddels gerepatrieerd en Hugo Pieter Fauré is als commandeur naar Bantam vertrokken. Mr. Dirk Joan Dibbetz kwam aan met de Overnes en is op 24 december in de Raad geïntroduceerd, en [fol. 957] op zijn verzoek benoemd als gewoon lid. De secretaris Jacob van der Sleijden is wegens ziekte op 7 juli uit de raad ontslagen en daarna overleden. In zijn plaats is de adjunct beëdigde klerk Jan Hendrik Pook benoemd onder bevordering tot koopman. Deze is opgevolgd door mr. Jacob Gobius. Het verzoek van het geassumeerd lid van de Raad van Justitie Lokman om tot gewoon lid bevorderd te worden, werd ondersteund. Hij kwam in 1754 als advocaat in Batavia aan en trad tot 1760 als zodanig op bij de Raad van Justitie en het College van Commissarissen van Huwelijkse en Kleine Rechtszaken. Nadien was hij schepen en trad daarna toe tot de Raad van Justitie. Bij hun missive van 22 oktober 1755 hadden Heren XVII op grond van hun besluit van 3 april 1742 gevraagd om leden voor deze raad voor te dragen. Lokman is alleszins bekwaam in het recht. [fol. 958] Sommige leden van de Hoge Regering vroegen zich af of er geen andere hoge gekwalificeerde dan een lid van de Hoge Regering, als reviseur van vonnissen kon optreden. Bij meerderheid van stemmen is op 10 maart 1761 besloten om het besluit van 26 september 1749, dat een lid van de Hoge Regering adjunct-reviseur van vonnissen moet zijn, te handhaven. Als bijlage bij de brief van 17 oktober is een bericht van de advocaat-fiscaal dat is vermeld bij het besluit van 28 april. Bij besluit van 14 juli 1760 was hem bevolen onderzoek te doen naar het gedrag van de schipper van de Visvliet, Justus Baak, die het eskader voor Bengalen had verlaten en eerder dan de andere schepen voor de Ganges was aangekomen. Hij kon het onderzoek niet doen, doordat het journaal van Baak, en dat van de andere schepen, niet beschikbaar was. [fol. 959] Volgens het Bengaalse register van papieren waren de journalen van Baak en van

de schipper van 't Huis ten Donk, Arend van der Deuren, verloren gegaan.)

Verder berigtte den advocaat fiscaal dat hij het gedrag van den gewesen Houglijsen fiscaal Jacob Larwood van Schevichaven, wien in Bengale het doen van enquesten naar dit geval opgelegd wierdt, nagegaan hebbende, hem voorgekomen was dat het journaal van geduide Baek, door vier schippers, niet ten overstaan, gelijk het betaamde, van gemelden Schevichaven, als fiscaal, waarvan den equipagiemeester Zuijdland g'examineerd is, zonder dat Schevichaven zigh eens bemoeit hadt met de officieren en gemeenen van Visvliet, gelijk ten hoogsten noodzakelijk was geweest, te ondervraagen: en dat deze egter, op het gebrekkelijk berigt dier gecommitteerde schippers, en op andere nog minder in regten bestaanbare actens, hadt kunnen goedvinden, gezegden Baek van alle geregtelijke aanspraak vrij te spreken.

Fol. 959r-v.

(De Hoge Regering kon onder deze omstandigheden geen besluiten nemen, omdat het opleggen van vergoedingen of straf wegens het onvermogen van de schuldige vruchteloos is, hoewel hij dat wegens zijn verdachte gedrag zeker heeft verdiend. [fol. 960] Bovendien was Jacob Larwood Schevichaven op 14 augustus 1760 met afgeschreven gage ontboden en bij besluit van 20 juli 1761 ontslagen. Een kopie van het rapport van de advocaat-fiscaal is naar Bengalen gezonden. De advocaat-fiscaal berichtte in de vergadering van 12 juni dat hij, toen hij met enige leden van de Raad van Justitie bij Schevichaven thuis een rekening van f 6887, die door de visitateur-generaal was opgemaakt, wilde invorderen, hij niet eens genoeg vond om de justitiële kosten goed te maken. Wegens de nutteloosheid ervan is van verdere actie afgezien. Uit de besluiten van 12 juni en 24 juli bleek dat ook twee pakken textiel van Schevichaven, die in de boedel van de raad ordinaris Pieter van de Velde zouden zijn, ook niet in beslag genomen konden worden, omdat de executeurs verklaarden dat zij deze niet in de papieren van de boedel voorkwamen. [fol. 961] In vervolg op het gerapporteerde op 17 oktober 1761 aangaande een vordering op gouverneur Abraham Abeleven, wordt gemeld dat de advocaat-fiscaal op 26 mei berichtte, dat hij conform de resolutie van 5 mei een extract uit de brief uit Ternate van 25 april 1759 had gekregen. Het betrof een bedrag van rsd 5000, waarop het koninkje Mono Arfa, boven de rsd 4807 waartoe Abeleven veroordeeld was, beweerde recht te hebben. De fiscaal kon geen verdere stappen doen, aangezien er in het extract slechts werd gesproken van schade door het verbranden en roven van Mono Arfa's goederen, zonder dat werd aangegeven, waaruit die hadden bestaan. Het bestuur te Ternate zal hierover onderhouden worden. De zaak blijft voorlopig rusten. Uit het besluit van 26 mei blijkt dat er in de tweede plaats de voorkeur aan is gegeven, dat de advocaat-fiscaal op de boedel van de overleden resident te Djambi, Johannes Aalders, een vordering van f 35.443 uitbrengt. Dit is de schade door het nalatig verlaten van de loge daar in 1754. Uit het besluit van 26 juni blijkt dat daarvan slechts f 1623, [fol. 962] of zoveel er onder de sekwester berustte, in beslag genomen is. Aangezien het bestuur te Bengalen in een brief van 16 maart 1761 vroeg hoe met deserteurs te handelen en de plakkaten zich daarover tegenspreken, is de Raad van Justitie op 24 juli om advies gevraagd. Op 26 november is het bevel van 8 juli 1746 vernieuwd om geen Europeanen tot dwangarbeid te veroordelen. Als deze straf kan worden gegeven, dan moet het aantal jaren verbanning of iets anders, verlengd worden. Het proces tegen koopman Jochem Jacob Poelenburg en onderkoopman Casparus Greven, dat eind december 1760 onder Banda is vermeld, is afgerond. Op verzoek van de gevangenen en om de redenen bij besluit van 11 december 1761 is uit gratie de straf [fol. 963] van het schavot en het zwaard over het hoofd kwijt gescholden. Poelenburg is voor levenslang uit Compagnies gebied verbannen en Greven voor vijftig jaar naar Buru. Op 29 december sprak de Raad van Justitie dit vonnis uit. Tot president van schepenen is de overleden raad ordinaris Jacob van der Waeyen bij besluit van 24 juli opgevolgd door de raad extraordinaris Jan Elias van Mijlendonk. Michiel Romp is bevorderd tot raad extraordinaris; zijn functie als baljuw wordt nu vervuld door de secretaris van schepenen Pieter Haksteen. Bij besluit van 7 juli is diens functie overgenomen door koopman en kassier van de bank Johannes Vos met bevor-

dering tot opperkoopman; hij moet, evenals zijn voorganger, de protocollen van overleden of ontslagen notarissen bijwerken. Bij besluit van 28 juli is koopman [fol. 964] Olphert Elias, in plaats van de bij coöptatie tot Raad van Justitie benoemde advocaat mr. Hendrik Adriaan Lokman, tot schepen gekozen. In het College van weesmeesters zijn bij besluit van 2 juni en 29 december als Compagnies dienaren aangesteld onderkoopman Johan Laurens Huijghens en koopman Jan van Swaart; zij vervangen de tweede opperkoopman van het kasteel te Batavia Mattheus de Klerk en de provisioneel visitateur-generaal Anthony Hendrik Dormieux. Per eind augustus 1761 is volgens een op 20 november behandelde opgave het kapitaal van de Weeskamer f 5.857.105, waarvan f 3.264.845 rente geeft. Toen is ook besloten f 52.635, die tussen 1695 en 1735 geboekt waren en waarvan geen erven zijn, in Compagnies kas te storten op een aparte rekening in de negotieboeken. Daarvan is, zoals reeds onder Banda vermeld, f 48.000,- als middel van bestaan voor de gouverneur daar bestemd. Bij Heemraden is de gerepatrieerde [fol. 965] gecommitteerde over de inlandse zaken Johannes de Pril opgevolgd door mr. Arnoldus Adrianus van Tets. Het secretariaat, dat vacant is geworden door het overlijden van Egbert Duijm, is bij besluit van 24 maart overgenomen door onderkoopman Gustaaf Willem van Hoorn met bevordering, zoals zijn voorganger, tot koopman. Het kapitaal van Heemraden is van f 129.193 per eind augustus 1759 verminderd tot f 101.872 per eind augustus 1760. De afdracht van een vierde van de wagenpacht, die op 23 februari 1759 was opgelegd om de stadskosten van Schepenen goed te maken, is op 7 juli weer ingetrokken. Volgt De Jonge, Opkomst *X, p. 383 r. 3 v.b. tot r. 13 v.o.)*

Het 19e articul harer instructie is, bij gelegendheyd van zeker disput, tusschen commissarissen en de executeurs in den boedel van den heer generaal Mossel Z.G., ter sessie van den 31e julij zodanig geïnterpreteerd en geamplieerd, dat het gezegde articul alleen op volmagtschappen door levende personen opgedragen, en geensints op testamentaire dispositiën, betrekkelijk zal zijn; en dat commissarissen, gelijk het regt en billijk is, evenals andere particulieren, geene andere volmachtschappen zullen behoeven te accepteren, dan die zij in staat en genegen zijn waar te nemen. Gelijk het één en ander, met de motiven onzer dispositie, breedvoerig te lezen is bij het voorgemeld besluyt van den 31e julij.

Fol. 966v-967r.

(In het College van Commissarissen van Huwelijkse en Kleine Rechtszaken is op 2 juni onderkoopman Willem Rogier 't Houtenhoofd tot lid benoemd in plaats van de ontslagen onderkoopman Jacobus François Somers. Volgens een staatrekening d.d. 26 juni 1761 is het kapitaal van het College van Boedelmeesters per eind augustus 1760 f 293.752, ofwel f 31.990 meer dan vorig jaar. Betreffende de burger-dienaren is op 26 juni, wegens het overlijden van de tweede stadsdokter Jan Goedhart Stelt, die op 15 mei was aangesteld, besloten deze post onvervuld te laten. Het tractement van de eerste dokter Samuel Christiaan Kriel is daarom uit de kas van de stads- en boedelmeesters vermeerderd met f 960,-, waarmee deze post voor Schepenen met f 960,- verminderd is. Assistent Fredrik de Bruyn Nollet is, in plaats van Paul Fredrik von Everson die beëdigd klerk bij de Raad van Justitie werd, aangesteld [fol. 968] tot procureur met stilstand van gage. Door de komst van mr. Hermanus Dutri is het aantal advocaten toegenomen. Volgt De Jonge, Opkomst *X, p. 383 r. 12v.o. tot r. 6v.o. Onder de kerkelijke dienaren is ds. Nicolaas Graij in het begin van 1761 overleden. Door de komst van de dominees Simon Gideons, Sibrandus Abrahami, Wolter Hendrik Tenkinck en Arnoldus Arentse is het aantal predikanten buiten beroep toegenomen. Bij besluit van 22 december is ds. Gideons ter assistentie van de zieke predikant David Daniel van Vianen naar Semarang beroepen, ds. Abrahami naar Ambon en ds. Tenkinck naar Banda. Omdat men de predikanten bijna moet pressen naar Banda te gaan, is toen ook bepaald dat de termijn daar drie jaar mag zijn, [fol. 969] waarna ze verlossing kunnen vragen, mits ze zich in het preken in het Maleis hebben bekwaamd. Op 26 november is op voorstel van de gouverneur-generaal een circulaire naar de Oosterkwartieren gestuurd om erop te letten dat predikanten binnen een jaar verstaanbaar Maleis spreken, zodat ze het evangelie beter*

kunnen verspreiden. Ds. Gerardus Klein bediende de sacramenten te Bantam en daarna in de oosthoek van Java. Hij blijft nu in Batavia om Portugees te leren. De Portugese gemeente heeft nu twee predikanten, terwijl er drie nodig zijn. Ds. Arentse zal daarheen beroepen worden, waar hij nodig is. Op 17 maart 1761 is besloten om de aanstootgevende brief die ds. Gerardus Verbeet in 1759 uit Banda naar de kerkenraad te Batavia zond, op te eisen en [fol. 970] aan de advocaat-fiscaal te overhandigen. Over hem was reeds in de brief van 17 oktober 1761 terloops gesproken. De advocaat-fiscaal rapporteerde op 24 april 1761 dat Verbeet zijn ergerlijke en honende opmerkingen niet slechts staande hield, maar beweerde dat hij de hoge overheid niet heeft beledigd, maar slechts zijn gekwetste eer verdedigde.Hij meende dat zijn woorden in overeenstemming zijn met het hem aangedane ongelijk. De fiscaal vroeg een kopie van een verzoekschrift door Verbeet op 30 december 1760 ingediend. Deze bekende daarin schuld en vroeg om vergeving, maar er werd weinig oprechtheid en voortdurende weerbarstigheid van Verbeet geconstateerd. Het verzoek van de fiscaal is ingewilligd en Verbeet is bij vonnis van de Raad van Justitie van 2 juli uit ambt en rang gezet en als een weerbarstig, oproerig en voor de kolonie gevaarlijk persoon voor eeuwig uit Compagnies gebied verbannen. [fol. 971] Verbeet zal in Nederland zeker ophef van de hardheid van de Compagnie maken. De brieven van 31 december 1758 en 1759 onder het hoofd Banda en de beschrijving van Banda en Batavia in de generale brieven van 1760 getuigen van het karakter van Verbeet en van de toegeeflijkheid van de Compagnie. In de staatrekening van 13 februari en 2 juli is het kapitaal van de gereformeerde kerk, per eind december 1759 nog f 30.192, per eind december 1760 verminderd tot f 29.447. De diaconie had toen f 274.942. Bij besluit van 22 mei is f 1589 uit insolvente boedels van burgers waarop geen aanspraak is gemaakt, aan de diaconie geschonken. Op 6 juni 1755 was besloten om het landgoed Tjimanggis aan de daconie te geven om door personen die ondersteund worden te laten bebouwen. Diakenen toonden aan dat deze grond [fol. 972] daarvoor niet geschikt was en slechts een lastpost was. Op 30 juni is besloten de armen weer naar Batavia te laten komen. Het landgoed is verkocht voor f 1332,-. Betreffende de hospitalen is op 26 mei bepaald dat alle zieken van de aankomende schepen over het water naar het buitenhospitaal, een halve mijl van de stad, vervoerd zullen worden, uitgezonderd die wegens zwakte niet te verplaatsen zijn, of slechts uitwendig letsel hebben. De frisse lucht en de landelijke omgeving daar zullen vooral de lijders aan scheurbuik sneller doen herstellen. Bevolen is enige nieuwe logementen voor zieken te bouwen en de verstrekking aan de binnenregent enigszins te verruimen. Herstelde zieken die volgens de praktizijns nog te zwak zijn om te werken, moeten nog een halve maand in het buitenhospitaal verblijven om verder op te knappen. Zo is al het mogelijke gedaan om het hoognodige volk te behouden. [fol. 973] De staatrekening van het leprozenhuis, op 1 september behandeld, geeft een kapitaal van f 157.562 per eind juni 1761. Die van de lutherse gemeente, op 9 juli ingediend, geeft per eind december 1760 f 7153, ofwel f 2121 meer dan het voorafgaande jaar.)

De leeraar dezer gemeente ds. Henricus Hollenhagen is, volgens besluit van den 20e januarij, ernstig gereprimendeert over het afnemen van de belijdenis des geloofs van eene jonge dogter die, uit gereformeerde ouders geboren, naar den teneur van het op den 6e en 31e december 1754 g'arresteerde niet vermogt onder de luthersche gemeente aangenomen te worden. Waartegen voor den aanstaande eene boete van 500 rijksdaalders gestatueerd is, met recommandatie aan weesmeesteren om voortaan geene pupillen van een gereformeerden vader of moeder onder de opvoeding van een lutheraan te stellen, gelijk in het bovenstaande geval hadt plaats gehad.

Fol. 973r-v.

(Uit het besluit van 1 september blijkt dat alle opgenomen kapitalen per eind augustus f 7.909.974 bedroegen, [fol. 974] waarvan f 7.301.191 op rente. Heden zal volgens besluit van 13 oktober 10 ton afgelost worden. Bij besluit van 17 november was per eind van die maand f 244.800,- afgelost met de rente. Dit bedrag was op diverse tijden door Nicolaas Harting te Semarang aan de Compagnie geleend. De inkoop van goud, waartoe op 10 maart was be-

sloten en vermeld in de brief van 29 april, is niet geschied, omdat niemand het voor f 48,- de reaal, of f 432,- het mark fijn, wilde verkopen. Er wordt dringend verzocht de bestelling voor 1763 te voldoen, omdat het anders nadelig voor de textielhandel zou zijn.)

De inkoop heeft in 't afgelopen boekjaar 1760/1 bestaan in

11.043½	lb.	Jaccatrase cattoengarens		
977 25/32	real	goud aan diverse munten		
798	pees	gouden Johannissen of dubloenen		
59.577	lb.	Japans plaatkoper		
77.675¾	,,	zwarte	peper	
171	,,	witte	,,	
65.090½	,,	Jaccatrase	swarte	peper
1.034.398	,,	Palembangse	,,	,,
19¼	,,	staartpeper		
13.667½	,,	lange	,,	
523.525	,,	Bimas	sappanhout	
185.907	,,	Manilhasch	,,	
205.499	,,	Siamsch	,,	
3.027.597	,,	Bancas tin		
1.627.429	,,	Jaccatrase coffijboonen		
25.000	,,	Cheribonse	dito	
3571	,,	coffijbonen Cambodiase		
33.780	,,	curcuma		
4625	,,	Mochase coffijbonen		
3081	,,	Jacatrase	indigo	
292.436	,,	Bataviase	dito	4de soort
463.758	,,	candijzuyker		
6.080.244	,,	poederzuyker		

belopende, met eenige kleynigheden, de somma van *f* 2.066.203,15,-.

Waartegen de verkoop gedurende dien tijd bedraagt *f* 2.245.354,1,- bestaande in

10000	kisten	amphioen
200.000	lb.	calliatourshout
14	balen	cattoengaren
1000	,,	caneel
6250	lb.	Japans staafkoper
6250	,,	loot
8750	,,	nagulen
3000	,,	muscaatnoten
209.375	,,	swarte peper
3241	,,	plat loot
37.500	,,	Manilhasch sappanhout
348.750	,,	Bancas tin

nevens eene goede parthije beschadigde en onbeschadigde manufacturen, lijwaten, benzuin en andere goederen.

Fol. 974v-976r.

([fol. 976] De Mokkase koffie is door particulieren aangevoerd en gekocht voor 8 stuivers het pond. In 1750 was de prijs daarvoor op 9 stuivers gesteld en de laatste Nederlandse rendementen gaven een verkooopsprijs van 13 tot 19 stuivers. Eveneens is, om te voorkomen dat ze in verkeerde handen valt, 3571 lb koffie, aangevoerd door een jonk uit Cambodja en Siam, voor f 9,12,- het pikol ingekocht. Volgt De Jonge, Opkomst *X, p. 383 r. 2v.o. – p. 384 r. 8v.b. Betreffende de Opium Sociëteit [fol. 977] wordt verwezen naar de brief van 17 oktober en naar het gedeelte over Bengalen. Omdat Librecht Hooreman tot directeur-generaal is*

benoemd, werd de ex-raad ordinaris Reynier de Klerk op 5 juni directeur van deze sociëteit. Aangaande de belastingen en de in- en afschrijvingen, zijn de pogingen om schade door het tekort op de kas te Bengalen te voorkomen, vermeld in de brief van 17 oktober. Op 26 juni is besloten dat de oud-commandeur van Malabar, Casparus de Jong, f 13.560 moet vergoeden. Uit hoofde van zijn vroegere functie van dessave te Matara deelt hij in de vergoeding van nely tekorten die in de brief naar Ceylon van 23 september 1758 is opgelegd. De Jong kon zijn zaak schriftelijk bepleiten. Dat is geschied en de kwestie is toen uitgesteld, totdat er informatie is ontvangen over alle dergelijke posten. [fol. 978] Uit het besluit van 25 augustus blijkt dat opperchirurgijn François Mensma, die nu vrijburger is, zijn restant schuld van f 9242 heeft voldaan en dat zijn hypotheek nu is opgeheven. Hij kreeg die schuld in zijn eerdere functie van gecommitteerde in de medicinale winkel. Op 15 december is besloten enige posten die Padang moest vergoeden, niet in te vorderen, omdat wie het aanging zijn vertrokken. Hierover is geregeld dat Weesmeesters, als zijn boedeladministrateur, het deel van wijlen commandeur Thijmon Pieter van Herseele van f 11.665 moeten vergoeden, en verder f 2381 door de gemachtigden van de gerepatrieerde commandeur Fredrik van de Wal en f 2549 door de volmachten van de gerepatrieerde onderkoopman Jan Fredrik Lansius. Bovendien heeft men bevolen elders nog enige kleine posten in te vorderen. Bij resolutie van 9 juni is f 27.359, die op 1 februari 1760 [fol. 979] wegens fouten in de soldijen die Malabar waren aangerekend, afgeschreven. De schuldigen zijn overleden of gerepatrieerd zonder goederen achter te laten. Ook is op 24 juli f 2498 op dezelfde post afgeschreven. Onderequipagemeester Hendrik Swart, aan wie vergoeding was opgelegd, omdat hij gehuwd was met de weduwe van de Malabarse secunde Nicolaas Bowijn, had aangetoond dat deze vordering krachtens erfopvolging zonder testament geheel aan de erfgenamen van zijn vrouw was gekomen. Op 9 juni was vastgelegd dat bij hen niets te halen viel. Op 4 augustus is f 20.885 afgeschreven. Het betrof een verlies veroorzaakt door minder allooi dan de aangerekende 21 karaat van een partij Chinees goud die in 1759 op Coromandel werd ontvangen. Daar was het goud op 10 schuitjes geëssayeerd en overeenkomstig aangerekend. Tevens is f 1732 afgeschreven die bovendien op die partij is verloren. Bij de jaarlijkse verbranding is aan bedorven en aangevreten specerijen vernietigd: 98.855$\frac{9}{16}$ lb nootmuskaat, 8790 $\frac{1}{2}$ lb stof en gruis van kruidnagels, [fol. 980] 12.004 $\frac{9}{12}$ lb stof en witte blaadjes van foelie en 33 lb kaneel. Er wordt verwezen naar het besluit van 28 augustus, waarbij de namen van de gecommitteerden zijn vermeld. Hun rapport werd ingediend in de vergadering van 22 september. Het is beëdigd voor de Raad van Justitie. De halfjaarlijkse opneming van administraties is geschied. De boekingen en afschrijvingen blijken uit de besluiten van 17 april en 23 oktober. Aangezien de administrateurs bij het verschepen van Javase suiker veel verlies moesten dragen, werd hun, in plaats van een verzochte vergoeding van 3 %, 1$\frac{1}{2}$ % op de Javase en Cheribonse suiker toegestaan. Uit een bericht dat de administrateurs van de graanmagazijnen op 22 september indienden, bleek dat de 3$\frac{1}{33}$ % die hun bij het reglement van 28 augustus 1755 op de rijst werd toegekend, geen voldoende middel van bestaan opleverde. Op de 14.565 last in 2$\frac{1}{2}$ jaar verscheept, zou dat 441 last betekend hebben, maar in werkelijkheid was dat 85 last. [fol. 981] Om dit argument en nog enige andere is besloten om, boven de 100 lb die is toegestaan bij ontvangst van een last van 3300 lb rijst, aan hen bij verzending of verstrekking nog 2 % afboeking toe te kennen. In totaal is dat 5$\frac{1}{33}$ % geworden, zoals op de overige granen altijd 5 % verlies is toegestaan.)

Kleyne ampliatie op den jongst afgeganen eysch, waarbij onder anderen een groot staand horologie, naar het bijgaand berigt van den fabrijk gemaakt, wordt gepetitioneerdt. Om welke spoedige voldoening wij U Wel Edele Hoogachtb. op 't instantigste verzoeken, vermits het tegenwoordig in 't generale gouvernement staande, en het eenigste publicq uurwerk, waarnaar zigh alle andere klokken reguleeren, in zoverre verlopen is dat het nog maar weynig tijds zal kunnen dienen.

Fol. 981r-v.

(Het is al lang in gebruik. De inkoop komt in de aanwezige boeken niet meer voor. De

twee eerste praktizijns in het binnenhospitaal menen dat de bestelling voor 1763 aan medicamenten wat ruimer [fol. 982] dan de jongste eis moet zijn. In bijgaande notitie is aangegeven welke vermeerdering van de bestelling in oktober wordt gevraagd. Uit het bericht van de administrateur van de medicinale winkel Rasché blijkt hoe weinig er van de bestellingen van medicijnen is uitgevoerd, hoeveel potten en flesjes er boven de eis zijn ontvangen en hoelang de voorraad strekt. Men verzoekt de Heren XVII om zo goed te zijn de nodige maatregelen te treffen. Aangezien de Japanners op zulke kleinigheden prijs stellen, wordt zeer op spoedige uitvoering van de bestelling voor de Japanse keizer van enige chirurgische instrumenten en flesjes en van drie stukken stof aangedrongen. Voor de zeedienst wordt steeds gelet [fol. 983] op de verbetering van de zeekaarten en zeilinstructies. De straat en het eiland Bangka zijn opgenomen en de kaart van Sumatra's Westkust, die van de Javase kusten, van het vaarwater naar Japan en van de rede van Surat zijn verbeterd. Nassaus droogte in het vaarwater naar Palembang evenals de klip Karang, bij aankomst of vertrek van Tegal te vinden, zijn opnieuw verkend en de peilingen zijn op de kaarten ingetekend. Meer informatie geven de besluiten van 20 januari, 3 februari, 26 mei, 30 juli, 18 augustus, 13 oktober en 17 november. In die van 29 mei zijn de beste tijden om Ceylon en de Perzische Golf te bevaren, zoals enige ter plaatse bekende zeelieden die opgaven, vermeld. De Papuase eilanden, die de baas-kaartenmaker op bevel van Jacob Mossel zaliger uit de kaarten van de Grote Oost had gelaten, zijn bij besluit van 25 augustus daarin toch opgenomen, omdat ze in de Franse [fol. 984] en Engelse zeeboeken voorkomen. Dit toont het zwerven van die vreemde schepen daar duidelijk aan. Het verbod op het verkopen, uitgeven, of schenken van Compagnies zeekaarten is met vermelding van de lijfstraffen daarop vernieuwd. De concept zeilinstructie voor schepen die in maart en april uit Bengalen naar Batavia gaan, die het bestuur vandaar heeft gezonden, is door de commandeur en opperequipagemeester met andere deskundigen van de zee onderzocht. Zij prefereerden de Bataviase instructie van 2 september 1760. Op 15 september is besloten aan Bengalen te berichten dat het voorstel is verworpen en dat de Bataviase instructie gevolgd moet worden. Wanneer de commandeur en de baas-kaartenmaker de vernieuwde kaart van de Timorse eilanden hebben onderzocht, wordt besloten of een kopie ervan wordt toegezonden. Een landkaart van Timor, waarvan het opperhoofd Hans Albregt van Pluskouw zegt dat hij deze naar eigen bevinding heeft opgemaakt, wordt wel toegezonden. [fol. 985] De schipper en opperstuurman hebben te Padang geklaagd over de slechte uitrusting van de Bronstee toen die in het voorjaar van Sumatra's Westkust terugkwam. Commandeur Hendrik Booms heeft zich hierover in de vergadering van 24 juli voldoende verantwoord. De genoemde scheepsofficieren kregen voor hun zorgeloosheid en onjuiste bewering een boete van een maand gage voor de armen. Uit het bericht van Hendrik Booms bij de geheime resolutie van 15 december bleek dat, na het vertrek van de retourschepen en die naar de Westerkwartieren, de vloot in een zo desolate toestand is, dat men niet weet hoe de diensten op de werf en de rede te laten voortgaan. Er kan geen schip meer weggezonden worden en de bemanning van twee schepen net uit Japan aangekomen, moest direct op andere vertrekkende schepen geplaatst worden. De schepen uit de Grote Oost die direct horen terug te keren, [fol. 986] zullen eerst de producten van Java's Oostkust moeten afhalen. Dit is in het besluit van 11 december, over de verwachte Ambonse kruidnagels, te lezen. Daarom is met zorg uit de brief van 9 april begrepen dat er drie schepen zijn gebouwd, terwijl er veel meer nodig zijn. Hopelijk gaan Heren XVII in op de herhaalde vertogen, opdat het niet nodig is dat kostbare retouren blijven liggen, of dat de vaart in Azië gebrekkig wordt uitgevoerd, zoals helaas al met die op Surat en Malabar plaats had. Als de verwachte schepen en volk niet komen, kan de vaart naar Bengalen en Perzië in het voorjaar niet uitgevoerd worden. Sinds de oktoberbrief kwamen er slechts vier schepen uit Nederland aan, [fol. 987] waarvan twee tot de uitrusting van 1759/60 behoren. De geringe bemanning was net voldoende voor de vaart naar de Grote Oost en om de retourschepen van de tweede bezending daarmee voor een klein gedeelte te voorzien. De rest moest uit de schepen die waren teruggekeerd uit Japan, gehaald worden. Om de gegrond-

heid van de klachten over de zwakte van de land- en zeemacht aan te tonen is een lijst van aangekomen, vertrokken en overleden dienaren meegezonden. Over het hele jaar en met de retourvloot zijn er in 1761niet meer dan 4435 man aangekomen, ongeveer 2632 man vertrokken en 1036 man overleden. Er zijn dus maar 767 soldaten en matrozen overgebleven. Men zal niet detailleren of dit voor het bedrijf in Azië voldoende is. [fol. 988] Er wordt echter bij de Heren XVII op aangedrongen alle noodzakelijke maatregelen te treffen, zodat zij tevreden kunnen zijn en de Hoge Regering voelt dat ze alles heeft gedaan, om de dienst naar behoren te vervullen. De consumptierekeningen van de aangekomen schepen zijn gecontroleerd en goedgekeurd, zoals blijkt uit de besluiten van 3 en 13 februari, 6 maart, 14 en 24 juli, 4 en 11 augustus, 18 september, 6, 23 en 30 oktober en 20 november. De premies zijn naar mate van de snelheid van de reis uitgekeerd, waarbij de gezagvoerders van de Damzicht, Getrouwigheid, Borssele, Rotterdam, Vosmaar, Schagen en Scholtenburg de volle premie van f 1200,- hebben ontvangen. De Ruyskenstein is verkocht, [fol. 990[18]] omdat ze ook na een kostbaar herstel slechts kort op rustig water zou kunnen varen. Ze bracht f 18.235 op, waarbij, om de kopers tegemoet te komen, wat uitrustingsstukken en ammunitie gratis zijn achtergelaten. Het besluit van 24 februari en 8 september geeft aan dat de romp van de Admiraal Tromp voor f 1128,- verkocht is. Op 18 december is besloten het oude schip de Appelboom te verkopen. Uit het bijgevoegde geheime bericht van commandeur Hendrik Booms van 15 december blijkt welke aanzienlijke gebreken de schepen hebben, die nog op stil water gebruikt worden. Bij de militie werd men wegens het gebrek aan volk te Batavia en op Java's Oostkust ertoe gedwongen om, door een verhoging van de gage met drie en vier gulden per maand, aan degenen die zouden kunnen repatriëren, aan te moedigen hun dienst voort te zetten. Dit heeft resultaat gehad, maar de onderbezetting te Batavia blijft gelden. Het hele garnizoen van hoog tot laag bestaat [fol. 991] momenteel uit niet meer dan 1691 man. Dit betekent een verzwaring van de dienst. Ter verlichting zijn, zoals op 17 oktober reeds vermeld, 150 inlandse christenen uit de burgerij aangemonsterd. Ter aanmoediging en toen er 100 mardijkers voor Ceylon geworven moesten worden, is op 24 maart besloten om een generaal pardon voor gedeserteerde christen inlanders af te kondigen. Verscheidene van hen keerden terug. Voor de artillerie en wapenkamer is op 5 en 29 mei besloten dat van alle aanzienlijke partijen artillerie- en wapengoederen die uit de buitenkantoren als in goede conditie zijn ontvangen, maar bij ontvangst te Batavia onbruikbaar blijken, verklaringen, beëdigd door de majoor van de artillerie, of door de baas van de wapenkamer, en door de gecommitteerden voor de visitatie, zullen moeten worden opgesteld. Gezien de beperkte voorraad buskruit is op 26 juni besloten dat aan in Azië varende schepen van 150 voet maar 3500 lb buskruit in plaats van 5700 lb wordt meegegeven, en aan schepen van 136 of 140 voet 2400 lb. Ook wordt opgemerkt dat [fol. 992] een partij zwavelaarde uit Bima bij raffinage 35 % verlies gaf, terwijl die uit Perzië maar 15 %. Op 24 juli is derhalve besloten de inkoop te Bima te staken. Aangaande fortificatie en gebouwen is gerapporteerd dat de baas van het eiland Onrust akkoord is gegaan om voor f 14.400,- de tweede en geheel vervallen zaagmolen daar te herbouwen. Volgens besluit van 9 juli bedong hij nog dat de Compagnie hout en materialen zou verstrekken. Op 3 maart was gerapporteerd dat hij de chirurgijns- en timmerliedenwoning, reeds genoemd in de missive van eind december 1760, had voltooid. Bovendien is op 30 juni besloten om de vijf kruithuizen in het kasteel te Batavia en de stad, en het laboratorium van de artillerie te repareren en te verbeteren. Omdat de huidige vier kruithuizen wat te weinig zijn en het gevaar niet goed gespreid is, wordt gezocht naar geschikte plaatsen voor nog twee meer.)

Bij besluit van den 11 augustus ordre gegeven om de capitale gebreken aan de kruitmolens, en de vaart, die het water uyt de Molenvliet aanvoert, te doen verhelpen, en om de duursaamheid alles van steen op te halen, 'tgene bevorens van hout geweest is. Het be-

18 Folionummering springt van 988 over naar 990.

kostigde van de door 't volk van 't ambagtsquartier voltooyde, of nog onder handen zijnde, gebouwen, bedraagt in 't boekjaar 1760/1 *f* 6399,16,-, volgens eene ingediende rekening van de fabrijk en boekhouder van 't ambagtsquartier.

Fol. 993r.

(Wat de huishoudelijke zaken aangaat, zijn de eigenaars van vaste goederen in fideïcommis bij besluit van 12 juli 1759 opgeroepen voor Schepenen te verschijnen om hun eigendom te bewijzen. Dit college heeft een uitgebreid schriftelijk stuk ingediend, waarin is aangegeven wie zijn fideï-commissen niet wilden verkopen en wie niet verschenen. Op 24 en 27 februari, en 2 maart is besloten welke percelen door Schepenen verkocht mochten worden. De eigenaars die hun bezit mogen houden, moeten iedere tien jaar de veertigste penning aan de heer van het land betalen. Bovendien is op 2 maart besloten notarissen bij herhaling te verbieden om fideï-commissen [fol. 994] omtrent vaste goederen ten behoeve van niet-christenen, inlanders, of vrijgelaten slaven in testamenten op te nemen. Dit was al bij besluit van 27 september 1757 verboden, maar nu zijn roerende goederen daarvan uitgesloten. Tevens werd besloten dat alle eigenaars vaste goederen binnen drie maanden op hun naam moeten laten overschrijven en dat notarissen dat in de akten moeten opnemen. Op verzoek van Schepenen is, wegens het grote aantal overschrijvingen, op 16 juni deze termijn met drie maanden, en op 8 september met zes maanden verlengd. Aangezien sommige kantoren daarin nalatig zijn, is op 24 juli besloten de circulaire van 17 september 1756, waarin is bevolen om orders successievelijk apart te verzamelen, te vernieuwen. Tevens is bevolen dit register tot eind december 1760 bij te werken. Daarna zullen de beide archivarissen en de bibliothecaris van de algemene secretarie het bijhouden. Dat moeten zij ook met de plakkaten doen en daarover op het eind van het jaar [fol. 995] aan de gouverneur-generaal verslag uitbrengen. De Hoge Regering hoopt dat deze maatregel voor een goede administratie wordt goedgekeurd, evenals het besluit van 11 december om 400 last rijst van particulieren tegen rsd 30 het last in te kopen. Dit is de prijs waarvoor het de buitenkantoren in rekening zal worden gebracht. Deze rijst is voor Ceylon, waar schaarste aan levensmiddelen is. Deze voorzorg is genomen om het aanstaande voorjaar niet in verlegenheid te raken. (Volgt De Jonge, Opkomst *X, p. 384 r. 9v.b. tot r. 14v.b.). Uit een bericht van de gecommitteerde voor de inlandse zaken, gevoegd bij een besluit van 31 december, blijkt dat --- Volgt De Jonge,* Opkomst *X, p. 384 r. 15v.b. tot r. 11v.o. [fol. 996] De regent van Bandung zamelde tussen de 130 of 140 pikol curcuma in. Het is, omdat hij er anders mee zou blijven zitten, bij besluit van 6 oktober geaccepteerd. Voor 1762 en 1763 mag slechts 50.000 lb ingezameld worden voor de op 17 augustus vastgestelde prijs van rsd 5 het pikol. Daarmee is te Batavia, zowel als te Cheribon, de prijs met één rijksdaalder verminderd. Reeds in de brief van 17 oktober is aangegeven welk een belasting het kweken van indigo voor de inlander is. Daarbij is een bericht van de gecommitteerde voor inlandse zaken gevoegd, waarbij in de vergadering van 22 september een tweede is gedaan, [fol. 997] te vinden bij de bijlagen, waarin de Jakatrase regenten klagen dat het leveren van indigo in koekjes, waartoe op grond van de eis van retouren voor 1761 op 10 juni 1760 was besloten, voor de landman zeer bezwaarlijk is. Dit formaat eist langer koken, waarbij meer verlies optreedt. Daarom is bevolen de indigo in de minder kostbare vorm van kurken te accepteren. Volgt De Jonge,* Opkomst *X, p. 384 r. 4v.o. – p. 385 r. 2v.b. Tegen het weglopen van slaven is op 24 juli besloten de dienaren van de gecommitteerde over de inlanders, de commandanten van de buitenposten Tandjungpura, Meester Cornelis, Tangerang en Qual en de inlandse hoofden toe te staan [fol. 998] om hen bij verzet met geweld aan te pakken en desnoods neer te slaan. Dat zal hen leren. Volgens een bericht van de negotieboekhouder, ingediend in de vergadering van 6 oktober, waren de inkomsten van het koninkrijk Jakatra in 1760/61 toegenomen tot f 1.038.134, ofwel f 66.519 meer dan in het voorafgaande jaar. Van de achterstallige pacht is f 56.330 geïnd. Per 31 december is de verpachting van de Jakatrase domeinen naar gewoonte voor één jaar geschied. Tegen verwachting zijn ze gemijnd voor gezamenlijk f 75.564 per maand, wat weliswaar f 756,- minder is dan het voorafgaande jaar, toen ze buitengewoon hoog waren. Neemt men*

de vermindering van de pacht van de inkomende en uitgaande rechten door het verbod op particuliere invoer van textiel in aanmerking, dan kan men met de huidige opbrengst tevreden zijn. [fol. 999] Voor de invordering is naar vermogen zorg gedragen en er is geen kwijtschelding gedaan. Ter vergadering van 24 november is slechts aan de pachter van de korenmolen voor een maand, ofwel voor maar f 1968,- vermindering verleend, wegens schade door stilstand van zijn bedrijf tijdens de uitzonderlijk droge oostmoesson. De gerechtigheid van de waag is bij besluit van 15 en 18 december als gunst voor f 1680,- per maand aan de vier luitenants van de Chinezen gelaten. De pacht van het passeergeld van de Utrechtse Poort na halfzeven 's avonds, waarvan de opbrengst, volgens besluit van 6 maart 1759, voor het College van Heemraden was, is afgeschaft. Om het zwakke garnizoen zoveel mogelijk te ontzien, is deze poort, zoals vroeger, na zonsondergang gesloten. Volgt De Jonge, Opkomst *X, p. 385 r. 4v.b. tot r. 8v.b. [fol. 1000] Om allen die het aangaat, in het bijzonder de gegadigden voor de pacht van de inkomende en uitgaande rechten, op de hoogte te brengen, is op 18 december op voorstel van de gouverneur-generaal besloten om aan iedereen die bij reglement op de toegestane bagage van 1 februari 1760 enige pakken textiel mochten meenemen, de verscheping naar de buitenkantoren of de invoer in Batavia, ten strengste te verbieden, zolang de bestellingen voor Nederland en voor de Aziatische handel niet afgehandeld zijn. De sanctie is verbeurdverklaring van het goed tot de viervoudige waarde. Om het doel te beter te bereiken is het de gezagvoerders van schepen verboden enige textiel, ook geen bestelgoed, aan te voeren. De kantoren die textiel leveren, en de officieren van justitie alhier is bevolen hier scherp op te letten. Bij oogluikend toelaten zullen ze als overtreders van plakkaten en naar vereist gestraft worden. De pachter van het recht bij de boom diende in de vergadering van 24 december een verzoekschrift in, [fol. 1001] waarin hij aantoonde dat dit verbod zijn inkomsten met f 48.000,- zou verminderen. Een berekening toonde echter aan dat de winst voor de Compagnie het nadeel van vermindering van de pacht zou overtreffen. Daarom is dit besluit van 18 december gehandhaafd. De pacht van de boom vond gegadigden en leverde tot op heden slechts rsd 770, ofwel f 1848,- per maand minder, op dan het voorafgaande jaar. Om te onderzoeken hoe de afzet van textiel te Batavia te bevorderen is, zal, overeenkomstig het besluit van 24 december 1761en op voorstel van de gouverneur-generaal, de directeur-generaal bij de rijkste en kundigste kooplieden, zowel Europeanen als inlanders, navragen welke soorten textiel door particulieren zijn aangevoerd en welke ten minste 50 % winst zouden kunnen geven. [fol. 1002] De directeur-generaal moet achter de inkoopsprijzen en alle andere nuttige informatie zien te komen. Zo kunnen er maatregelen ten aanzien van Bengaalse, Coromandelse en Tuticorinse textiel, alsmede voor de doeken uit Surat genomen worden. De directeur-generaal mag daarover ook informatie inwinnen. Volgt De Jonge,* Opkomst *X, p. 385 r. 9v.b. tot r. 12v.b. De gezagvoerders van de schepen mogen suiker en arak onder de hun toegestane lasten naar de Westerkwartieren vervoeren, zonder dat is vastgesteld hoeveel leggers of canasters per last gerekend moeten worden. Daarom is op 15 december bepaald dat men drie leggers, of tien canasters per last moet rekenen. Om het aandoen van andere havens tegen te gaan, is op 28 augustus bepaald dat gezagvoerders de hun toegestane lasten slechts in de haven van bestemming mogen verkopen. [fol. 1003] Tevens is toen besloten de buitenkantoren te bevelen de schepelingen bij de verkoop aan geen onaangenamen en ongepermitteerde bepalingen te onderwerpen. Met name is het gezagvoerders verboden op weg naar Surat Malabar aan te doen en naar Kharg Muscat op straffe van terugzending naar Nederland met afgeschreven gage. Te Cochin mag uitsluitend water ingenomen worden zonder aan de lading te komen. De sjahbandar maakt volgens besluit van 17 maart per drie maanden een lijst op van vreemde Europeanen te Batavia. De Engelse brigantijn de Success verscheen in het begin van maart op de rede, en daarna te Bantam, op weg van Madras naar Sumatra's Westkust om naar de Fransen uit te kijken. Het verzoek goederen te mogen verkopen is bij besluit van 3 maart afgewezen, aangezien uit een lijst van de kapitein bleek dat er geschikte smokkelwaar als opium, textiel, kamfer en benzoë aan boord was. Een schip mag alleen water en [fol. 1004] brandhout in-*

nemen en moet, zoals geschied is, binnen drie etmalen de rede verlaten. Uit de besluiten van 1 september, 13 oktober en 29 december blijkt dat de Engelse schepen de Pocock, Golconda en wederom de Success verschenen. Aangezien Benkulen weer is betrokken, kon, zoals uit besluiten van 16 juni, 28 juli en 8 september blijkt, toestemming voor de inkoop van levensmiddelen en ander benodigdheden niet geweigerd worden. Toen hij drie weken op de rede was, bood de kapitein van de Pocock aan zijn 34 kisten opium in het pakhuis van de Compagnie op te slaan. Dit is bij besluit van 25 september geschied en ze zijn na enige tijd weer teruggegeven. Zo was er scherp toezicht op smokkel. Bij besluit van 5 mei en 16 juni zijn van de Engelse krijgsgevangenen, aangebracht door Charles-Henri graaf d'Estaing, er 37 met particuliere vaartuigen naar Coromandel en de overige naar Benkulen vertrokken. Op 17 oktober was al gemeld dat er Fransen [fol. 1005] van Mauritius waren aangekomen. Tot hun vertrek in het begin van november hebben zij zich als mannen van eer en goede naam gedragen. Toen hun commandant, ridder Louis de Joannis, zijn scheepje met twintig man naar Straat Sunda wilde zenden om een in moeilijkheden geraakt Frans scheepje, de Deodat, ook uit Mauritius, bij te staan, vroeg hij keurig om toestemming. Hij beloofde dat hij de Engelse schepen Golconda en Success, die te Bantam lagen, geen schade zou berokkenen. Dit is te vinden in het besluit van 6 oktober. Er was geen reden om hem voor Franse rekening geen scheepje te laten kopen en te provianderen en de Deodat niet op Compagnies werf op Onrust te laten onderzoeken. Toen bleek dat reparatie niet goed mogelijk was, is op 23 oktober toestemming tot verkoop en koop van een vervangend scheepje bij particulieren gegeven. Zoals in de voorjaarsbrief vermeld, is een Frans vaartuig uit de vloot van d' Estaing losgeraakt en in reddeloze staat [fol. 1006] te Batavia aangekomen. Op verzoek van de gezagvoerder aan de gouverneur-generaal is bij besluit van 26 mei een schriftelijke verklaring over de slechte staat waarin dit scheepje verkeerde, afgegeven. Bij besluit van 9 juni is toestemming verleend om het scheepje, dat door de graaf d' Estaing was ingekocht, te verkopen. Hij moest eerst zijn eigendom zonder de lading bewijzen. Er is geen toestemming verleend de lading te verkopen. Wel mochten de uit Benkulen meegebrachte inlandse of Chinese vrouwen aan personen die zich daartoe aanboden, afgegeven worden. Sindsdien is die gezagvoerder met wat van de bemanning nog over was, met de gemelde ridder De Joannis naar Mauritius teruggekeerd. Van de drie scheepjes die uit de Filippijnen zijn gearriveerd, mocht er volgens besluit van 10 april één verkocht worden en een ander ter vervanging worden gezocht. [fol. 1007] Naast enige kleinigheden kochten zij voor de gewone prijs van de Compagnie 1000 balen kaneel, 12.500 lb peper, 1250 lb kruidnagels en 250 lb nootmuskaat. De ridder De Faiyet is voor rekening van de Spaanse koning bij besluit van 10 april voorzien van vier ijzeren vierponders, tweehonderd kogels en een klein anker van 500 lb. In de vergadering van 2 juni klaagde één van de kapiteins dat twee van zijn schepelingen met een burgervaartuig gedeserteerd waren. De waterfiscaal is opgedragen dat schip bij terugkomst te visiteren. Ter voorkoming is besloten dat alle particuliere vaartuigen voor het ontvangen van een pas door twee boomwachters, desnoods geassisteerd door een gerechtsdienaar van de waterfiscaal, onderzocht moeten worden en bij het vinden van een vreemde deserteur een boete van 100 dukaton krijgen. Bij het vervoeren van een deserteur van de Compagnie zal men gerechtelijk vervolgd worden. Het verbod van 28 februari en de daaruit voortvloeiende circulaire van 28 maart 1758 op het vervoeren van vreemde Europeanen of inlanders [fol. 1008] bleek onvoldoende. Op 31 maart 1761 is het gerenoveerd en toepasselijk verklaard op scheepsleidingen die op eigen gezag vreemdelingen vervoeren, of daaraan steun verlenen, op straffe van een jaar gage. Alle schepen krijgen een afschrift hiervan mee. Hetzelfde verbod geldt voor particuliere handelaren op straffe van rsd 1000, waarvan naast de passen gedrukt melding wordt gemaakt.)

Wat aangaat de inlandse zaken, ten dien reguarde moeten wij U Wel Edele Hoogagtb. ter kennisse brengen dat bij de komste van seven Aymuysche en eene Cantonsche jonk gebleken is, dat onse in den voorleden jare gebruykte toegeeflijkheyt in het niet streng executeeren van het op den 23e junij 1758 geëmaneerde placaat tegen den invoer van Chi-

nese nieuwlingen, de hoofden dier vaartuigen nog stouter gemaakt hadt in 't aanvoeren van een onmatige menigte van passagiers, zodat het getal der aangekomen Chinezen zelfs boven de 2400 beliep, daar het placcaat voor eene grote jonk niet meer dan 130 en 110 voor eene kleyne toestondt. Het besluit viel dierhalven op den 24e februarij om van ieder kop boven het bepaalde getal aangebragt, de boete van 15 rijxd. te laten betalen, na aftrek van dertig passagiers die voor ieder vaartuig g'accordeert wierden. Dog welke zij, zowel als de ongepermitteerde manschap, bij vertrek weder zouden moeten medevoeren.

Fol. 1008v-1009r.

(In de vergadering van 31 maart verzocht de gezamenlijke scheepsleiding van de jonken van die straf verschoond te mogen blijven, omdat zij anders totaal geruïneerd zou worden. Zij beloofden zich aan de voorschriften te zullen houden. De kapiteins en luitenants van de Chinezen ondersteunden dit verzoek. Daar Batavia veel voordeel van de Chinese vaart heeft, is besloten dat een grote jonk 250 man zal mogen aanvoeren en een middelmatige 200 man. Dit geldt ook voor de net aangekomen schepen. Personen boven dit getal en boven wie mee teruggaan, zullen in beslag genomen worden. [fol. 1010] De officieren van de Chinese natie moeten dit mondeling en schriftelijk aan de gezagvoerders van de jonken laten weten. De vijf jonken die meer dan 250 man aanvoerden, betaalden de vastgestelde boete. De verdeling daarvan is 27 februari geschied. Het compendium van Chinese civiele wetten is voltooid. Volgt De Jonge, Opkomst *X, p. 385 r. 13v.b. tot r. 18v.b. Het verzoek van Armeniërs om zich net als vroeger te Malakka te mogen vestigen is op 18 september afgewezen, omdat dit schadelijk zou zijn voor de Compagnie. Het arrest van 1 mei 1759 blijft gehandhaafd. Mutaties onder het personeel. [fol. 1011] Personalia. De tweede opperkoopman van het kasteel te Batavia Philip Christoffel Elias is overleden. Personalia [fol. 1012] Voordat de eerste beëdigd klerk van de generale secretarie Jacobus Johannes Craan wegens zwakke gezondheid met behoud van gage en emolumenten wordt ontslagen, moet hij de de verzameling van plakkaten geheel bijwerken. De opperkoopman en gecommitteerde over de inlandse zaken Johannes de Pril is gerepatrieerd. Op 19 juni is hij opgevolgd door mr. Arnoldus Adrianus van Tets, die op 7 juli, om hem de nodige aanzien bij de inlanders te geven, van koopman tot opperkoopman is bevorderd. Op 9 juli is de geheimschrijver van de gouverneur-generaal mr. Iman Willem Falk volgens vele eerdere voorbeelden tot opperkoopman bevorderd. [fol. 1013] Onder bevordering tot koopman is op 24 juli François de Valbert aangesteld om de realia, de zakelijke inhoud van de besluiten van de Hoge Regering, bij te houden. Dit is een nieuwe functie. Daarom is ook besloten om het aantal collationisten op de algemene secretarie van negen tot zes terug te brengen. Op 8 september is de oud-gouverneur van Ternate Abraham Abeleven in afwachting van zijn proces per 1 september weer hersteld in het ontvangen van soldij. Toen is ook de naar Batavia gekomen opperkoopman en hoofdadministrateur te Bengalen Robbert Hendrik Armenault, in plaats van de overleden Nicolaas Keyser, tot sjahbandar van de niet-christenen benoemd. Personalia. [fol. 1014] Personalia. Koopman en boekhouder van de inlandse militairen Anthony Obreen is overleden. Personalia. Koopman en kassier van de kostgelden Krijn Laven is overleden, evenals de tweede in de grote winkel onderkoopman Henrik van Bazel. Personalia. Jan Andries Stier, eerste praktizijn in het binnenhospitaal, is gerepatrieerd. [fol. 1015] Personalia. De opperchirurgijn in het kasteel te Batavia en visitateur van de schepen op de rede Hendrik Rademaker is overleden. Personalia. [fol. 1016] De majoor van de lijfwacht van de gouverneur-generaal Matthijs Warnar Bleeker is overleden. Personalia. Kornet Burghart Johan baron van Deneke is wegens voortdurende ziekte gerepatrieerd. Personalia. De baas-blokmaker Arnoldus Frankendaal, die op klachten van de opperequipagemeester wegens brutaliteit was geschorst, [fol. 1017] en met afgeschreven gage naar Nederland zou gaan, mag tot het aanstaande jaar blijven. De bekwaamheid van de net uit Nederland aangekomen scheepstimmerlieden is zeer gering; ze kunnen nauwelijks aan het kappen gezet worden. Christiaan Nering en Jan Evert Wijtler verklaarden zelf dat ze dat vak nooit hadden uitgeoefend; ze zijn als matroos aangesteld. De Hoge Regering vraagt dringend dat er minstens middelmatig*

bekwame scheepstimmerlieden worden gezonden. Door de komst van de Bosschenhove en Duinenburg uit Japan op 11 december konden deze bij de voor de retourvloot klaar liggende Luxemburg gevoegd worden, het eerste voor de kamer van Amsterdam en het tweede voor die van Zeeland. [fol. 1018] Als er een geschikt schip is wordt dat in april als naschip gestuurd. De retouren zijn in de korte en lange facturen te vinden. De opperkoopman van het kasteel te Batavia Christiaan Zurhosen heeft op 25 augustus bericht dat een tekort van f 26.224 op de het voorafgaande jaar verzonden foelie is veroorzaakt door een onjuiste opvatting over het besluit van 27 juni 1757. Van een sokkel werd aangenomen dat die in Nederland 120 lb goede foelie opbracht, waarop het personeel van het negotiekantoor ze hadden berekend op 120 lb van 12 stuiver het pond, terwijl dat altijd 154 lb is geweest, waardoor ze niet op 12 stuiver, maar op 14 stuiver en 11 penningen kwamen. Op de 1632 sokkel in 1759/60 verzonden is dat een verschil van 55.488 lb of f 26.224, waarmee de rekening van de foelie is belast en die nu op het kantoor generaal moesten worden afgeschreven. Volgens besluit van 17 augustus [fol. 1019] moet de sokkel op de volle 154 lb, zoals ze uit Banda wordt aangerekend, ook naar Nederland aangerekend worden. De volgende personen repatriëren: oud-visitateur-generaal Jan Hendrik Bolender, onderkoopman Jan Gijsbert Decker, de gewone schrijver bij de algemene secretarie Jan Hutman, die bagage voor een onderkoopman is toegestaan, boekhouder Herman Steynouw, wiens vrouw en zoontje wegens armoede gratis transport genieten. De oud-directeur van Bengalen Adriaan Bisdom verzocht op 13 oktober ook te mogen repatriëren, maar er is besloten dat pas toe te staan, als de besluiten van Heren XVII over de zaken van Bengalen zijn ontvangen. In plaats van de vereiste borgtocht heeft visitateur-generaal Jan Hendrik Bolender op 22 december rsd 3000 in de kas gestort. Dit bedrag, bepaald voor alle vertrekkende visitateurs-generaal voor een tijd van twee jaar, dient voor verhaal van premies voor opgespoorde fouten in de negotieboeken, [fol. 1020] waarvan het personeel op de buitenkantoren later ontheven zou kunnen worden. Bij besluit van 24 februari zijn deze kantoren per hernieuwde circulaire aangeschreven om vertrekkenden die een administratie behartigden, de vereiste borg te laten geven. De hoofden moeten erop letten dat hun voorganger, of hun erven of executeurs, voldoende borg geven. Bij nalatigheid moeten zij de vergoedingen waarvoor geen borg aanwezig is, zelf betalen. Verzoeken van drie boekhouders om de rang van onderkoopman te krijgen worden ondersteund. Bij besluit van 17 maart zijn de Bataviase negotieboeken gezuiverd van enige oninbare posten. [fol. 1021] Zij zijn per eind augustus 1761 gesloten)

---met eene aanzienelijke overwinst boven de de lasten van *f* 938.891,6,2, of *f* 269.722,14,- meer dan in het vorige boekjaar, zijnde

de winsten in 1760/1 aangegroeyt tot	*f*	3.666.784,	11,	14
en de lasten daarentegen vermindert tot	*f*	2.727.893,	5,	12
uitmakende de bovengemelde verbetering van	*f*	938.891,	6,	2

de crediteuren bedroegen	*f*	7.925.051,	10,	12
de restanten	*f*	21.055.274,	14,	-
of	*f*	13.130.223,	3,	4

boven het bedragen der schulden, die in 't lopende boekjaar, gelijk bevorens reeds gemeld is, met ruim thien tonnen schats zullen vermindert worden.

Fol. 1021r.

(Op 22 december is besloten de negotieboeken van heel Azië te sluiten zonder dat de hoofdboeken van Coromandel en de negotieboeken van Malakka, Bandjarmasin en Siam daarin zijn verwerkt. Deze zijn nog niet binnengekomen. Helaas is er in totaal een verslechtering per eind augustus 1760 van f 2.066.066. Uit de op 29 december ingediende staatrekening blijkt)

---dat de generale lasten van Indië in 't boekjaar 1759/60 gesommeerd hebben

een considerabel montant van	*f*	7.680.388,	1,	10
Waarvan afgetrokken de voordeelen groot	*f*	7.514.985,	15,	12

bedraagt de eygen jarige veragtering	*f*	165.402, 5, 14
Hierbij gevoegd het meerder bedragen der voorjarige nadelige partijen boven de voordelige	*f*	1.900.664, 1, 4
Zo blijkt dat 's Compagnies staat agteruit geteerd is	*f*	2.066.066, 7, 2

En bedroeg het in Indië verbleven capitaal ultimo augustus 1760 *f* 43.503.367,18,7. Onder de boven gespecificeerde lasten participeert alleen Bengale voor *f* 1.050.210,2,8, waarboven nog bij de negotieboeken dier directie op 't generaal en andere rekeningen afgeschreven is eene excessive somme van *f* 1.010.419,5,8. Omtrent welke posten den boekhouder generaal ter sessie van den 6e october zijne beswaarnis ingedient hebbende, is hij niettemin tot de intrekking gequalificeerd. En zo ook bij resolutie van den 8e dezer om op rekening van generale verliezen ter zee te mogen afschrijven *f* 17.762,2,8, of het resteerende der ladinge van 't schip Ouwerkerk, 'tgene in 1759 op de reyze naar Banjermassing verongelukt is.

Fol. 1021v-1022v.

(Totdat de schadevergoeding door de Franse compagnie bekend is, zal volgens het besluit van 6 oktober de lading van de Oostkapelle van f 365.001 in de boeken voortlopen. De niet opgemaakte negotieboeken van Bandjarmasin van [fol. 1023] 1756/57, 1757/58 en 1758/59 zijn volgens besluit van 1 augustus 1760 door de boekhouder-generaal bijgewerkt. Hij kreeg ten laste van de gewezen residenten Bernard te Lintelo en Nicolaas Ringholm een premie van 300 dukaton. Hun is aan fouten nog f 6607 ter vergoeding opgelegd met de premie voor de ontdekking. In de brief van 17 oktober was bericht dat de beide opperkooplieden van het kasteel te Batavia met de boekhouder en de visitateur-generaal zouden onderzoeken hoe volgens bevel van Heren XVII de inkoopsprijzen van de vaderlandse retouren en de reële inkomsten in Azië beter berekend kunnen worden. Dit rapport is nu ontvangen en wordt ter kennisneming meegestuurd. Alle goederen uit Nederland zullen per 1 september 1762 in de negotieboeken opgenomen worden met de bedragen in licht en zwaar geld, overeenkomstig de overgezonden facturen en het bevel van Heren XVII van 15 oktober 1760. Dit bevel gaat ook naar Ceylon en Bengalen, de enige kantoren [fol. 1024] die direct goederen uit Nederland ontvangen. De Hoge Regering is onzeker of alle koopwaar en benodigdheden uit Nederland in Indisch of zwaar geld, nadat ze, zoals zilver specie en munten met 20 % belast zijn, geboekt moeten worden. Dat is de winst die op die gelden, of mineralen wordt gemaakt. Of moeten zij met 25 % worden verhoogd, dan wel zullen Heren XVII ze zelf in licht en zwaar geld boeken? De gegeven order zal worden uitgevoerd, maar men wil uitsluitsel over deze zaak. Daarbij dient men te bedenken dat de uitgaven voor geheel Azië dan met een vierde of een vijfde worden verhoogd en dat de verkoop uit de hand van die koopwaar daardoor kan mislukken. [fol. 1025] De inkomsten op de koopwaar zullen overeenkomstig minder zijn. De voorgestelde verhoging van de pagode van f 4,8,14$\frac{2}{9}$ tot f 5,- betekent slechts dat de textiel uit Coromandel 20 % duurder wordt. Ook zal het verlies bij het munten van goud toenemen, aangezien dan aan Coromandel in plaats van f 400,-, f 450,- het mark fijn in rekening moet worden gebracht. De visitateur-generaal zal berekenen hoeveel verlies er sinds 1750 op het vermunte goud zou zijn geleden, als het tegen f 450,- het mark fijn in rekening zou zijn gebracht. Dit stuk gaat nog mee of volgt later. Betreffende de soldijen is slechts te melden dat in de vergadering van 20 november is besloten om de oudburger-majoor Jan Hendrik Coortsen [fol. 1026], die gerechtelijk curator in de boedel van Elzo Sterrenberg was, te ontheffen van het beslag dat op 14 oktober 1749 op diens soldijrekening was gelegd. De achterstallige pacht van Sterrenberg van 10.047 Spaanse realen was namelijk in 1750 en 1756 al voldaan. In antwoord op de brief van 9 april wordt opgemerkt dat de memorie van de Engelse envoyé Yorke al in oktober in de marge is beantwoord en dat van het antwoord van Heren XVII op de Engelse klachten kennis werd genomen. Het antwoord van de directeuren van de Franse compagnie op de klachten van Heren XVII is van het Frans in het Nederlands vertaald en zal volgens besluit van 28 december naar Ceylon, Coromandel, Malakka en Bengalen gestuurd worden om in de marge te beantwoorden.

Met de bewijzen ter weerlegging moeten ze naar Batavia gaan. Een uittreksel betreffende Bengalen [fol. 1027] is aan oud-directeur Adriaan Bisdom voor commentaar overhandigd. Wanneer al deze stukken zijn ontvangen, zal de Hoge Regering haar commentaar opstellen. Voor zover de neutraliteit het toelaat zullen de schepen van de Engelse koning geholpen worden. De gelden van de Weeskamer van Rotterdam voor die te Batavia zijn aan Weesmeesters overgedragen. Het verzoekschrift van de erven van raad extraordinaris Jan Huyghens om het beslag aan de Kaap de Goede Hoop op rsd 2737¾ op te heffen, is ingewilligd. Het verlies van Huyghens te Surat op een partij verkochte Bengaalse zijde werd voldaan en er is volgens de boeken niets meer ten laste van die boedel. Het bestuur aan de Kaap [fol. 1028] is op 15 december opgedragen de gelden aan gerechtigden af te geven. Op 22 december is een brief van de Heren Staten-Generaal gelezen ter aanbeveling van de als assistent aangestelde Henrik Ambrosius Johnson. Wanneer hij verschijnt, zal er gevolg aan gegeven worden. Het origineel en een kopie van het antwoord aan Haar Hoog Mogende is bijgesloten. Met deze retouren gaat voor f 772.090 aan assignaties mee, wat met die van de eerste bezending tezamen uitkomt op f 2.602.509. Dit is f 185.138 meer dan de op 22 september vastgestelde bestelling van geld voor 1763. Bij besluit van 8 en 22 december is de directeur-generaal, in de hoop dat Heren XVII dit goedkeuren, gemachtigd om op verzoek van verscheidene particulieren [fol. 1029] nog twee à drie ton in kas aan te nemen. Indien gewenst, kan dit bedrag op de bestelling van contanten in mindering worden gebracht. Op verzoek van zijn weduwe zijn rsd 70.000, waar assignaties voor waren uitgegeven, van wijlen Jacob van der Waeyen aan haar teruggegeven en is de directeur-generaal op 16 oktober toegestaan voor dit bedrag andere stortingen te accepteren. Daar de oud-commandeur van Malabar Casparus de Jong nog een jaar in Azië zal blijven, moet de f 50.000 die hij te Cochin heeft gestort, aan zijn volmachten de contra-boekhouder van de Wisselbank Jacob Calcoen, de medisch docter Jacobus Oosterhout en aan de kooplieden te Amsterdam Jan Visscher en Zoon worden uitbetaald. In de vergadering van 17 en 21 december is het rapport van [fol. 1030] Reynier de Klerk, Jan Elias van Mijlendonk en de eerste secretaris Willem Arnold Alting betreffende de Grote Oost behandeld. Daarin zijn de rechten van de Compagnie nagegaan en de bevelen die gegeven zijn. In de geheime besluiten van 22 december zijn de te nemen maatregelen te vinden. Hoewel de nodige scheepjes en vaartuigen beschikbaar zijn, kunnen de regelingen die daarover zijn voorgeschreven pas uitgevoerd worden, als er genoeg bemanning wordt ontvangen. Uit het bericht van de administrateurs van de westzijdse pakhuizen blijkt dat van de 187.684 lb nootmuskaat die er op de vastgestelde zending van 500.000 lb nog ontbraken, maar 110.000 lb verzonden zijn. [fol. 1031] Er is in de oogst van 1757 bij reiniging en sortering uitzonderlijk veel bederf aangetroffen.)

Op het sluiten dezes door den capitain van de Franse chialoup Le Julia, in name Pierre Alain Hesry, gehorende onder de schepen van de voorwaarts vermelden ridder De Joannis, aan ons verzoek zijnde gedaan om, mits de omstandigheden der tijds, dat vaartuig alhier te mogen verkopen en dat aan hem, nevens zijnen tweden lieutenant Gumard Danson, en schrijver Louis Le Frenc gepermitteert mogte zijn te dezer plaatse, tot het opdagen van een bequame gelegentheid ter harer vertrek, te mogen continueeren, mitsgaders aan den eersten lieutenant van dat bodemtje, Patrice Hurel, en stuurman Michel Le Grende, om met een der thans vertreckend rethourschepen na Nederland te mogen overgaan. Item dat twintig matrosen op voorgemelde kiel bescheiden, in dienst aangenomen en almede in dier voegen datheen toegelaten mogten worden, zo heeft men in het een en ander gecondescendeerd.

Fol. 1031r-v.

(De genoemde personen hoeven wegens armoede geen transportgeld te betalen. [fol. 1032] Ondertekening.)

III. PETRUS ALBERTUS VAN DER PARRA, LIBRECHT HOOREMAN, JEREMIAS VAN RIEMSDIJK, HUIJBERT WILLEM VAN BAZEL, JAN SCHREUDER, REYNIER DE KLERK, WILLEM HENDRIK VAN OSSENBERG EN MICHIEL ROMP, BATAVIA 4 MEI 1762.

VOC 3003 (Kol. Arch. 2895), fol. 1756-1800.

([fol. 1756] Begin april was er nog geen schip beschikbaar om de voorjaarsbrieven over te brengen. Van de dertien Amsterdamse en Zeeuwse schepen met de vloot van 1759/60 en 1760/61 die nog moesten aankomen, kwam alleen de Voorland op 23 maart in redelijke staat binnen. Op 2 april had een besluit over het zenden van een schip genomen moeten worden, maar de Deunisveld die uit Bengalen [fol. 1757] aangekomen was, is, omdat ze uit 1749 is, te oud om de gevaarlijke tocht als naschip te ondernemen. De Visvliet werd spoedig te Batavia verwacht, daar de Voorland het bericht bracht dat ze bij Kaap de Goede Hoop was aangekomen. Dit schip is evenwel nog niet gearriveerd. Het tamelijk nieuwe schip de Schoonzicht kwam uit Ceylon aan en daarom is op 13 april besloten dat te zenden. Het kreeg, net als het vorige voorjaar de Vredestein, de opdracht de Kaap voorbij te varen en slechts bij hoge noodzaak Sint Helena aan te doen. De voorvallen sinds de brieven van 31 december 1761 en 29 januari 1762 zullen in de gebruikelijke volgorde worden behandeld.

Oosterkwartieren

Zoals reeds vermeld in de brief van 31 december 1761 blijft het patrouilleren rond de Papuase eilanden zeer noodzakelijk. [fol. 1758] Wegens de zwakte van de land- en zeemacht kon het geheime besluit van 22 december 1761slechts gebrekkig uitgevoerd worden. In de verwachting dat er troepen uit Nederland zouden komen is op 22 januari een geheim besluit genomen over een instructie voor de hoofden van de patrouillering. Op 9 februari was er nog geen schip aangekomen en deskundige zeelieden zeiden dat 15 februari de uiterste dag is om naar Ternate te vertrekken. Op 12, 15 en 18 februari zijn voor het patrouilleren de schepen Vrouwe Elisabeth Dorothea en Prinses van Oranje, de barken Buis en Leervis, de sloep Roos en de pantjalang Kaneelboom naar Ternate vertrokken. De pantjalang Garnaal ging daarheen via Ambon om daar de geheime orders af te geven. De sloep Nachtegaal die ook daarheen zou vertrekken, kwam te laat terug van Straat Sunda in verband met het vervoeren van equipagegoederen voor de retourschepen uit China. Op 23 februari is besloten dat scheepje niet meer te laten vertrekken. [fol. 1759] Het patrouillevlootje kon slechts met 250 matrozen en 100 soldaten versterkt met 47 moorse matrozen en 100 inlandse militairen bemand worden. Zo karig uitgerust moest het, zoals aangetekend in het geheime besluit van 9 februari, wel vertrekken. Hopelijk kunnen Makassar, Ambon en Ternate, zoals in een geheime instructie staat, ieder twee extra vaartuigen toevoegen. Maar door gebrekkige rekrutering zijn de garnizoenen in de Grote Oost al ver onder het vastgestelde aantal. Banda vroeg 250 soldaten, maar kreeg er maar 150, Ambon maar 100 en Makassar van de gevraagde 100 maar 60, zonder een enkele matroos. Ternate kreeg buiten de militairen op de patrouillevloot geen rekruten, hoewel er 80 soldaten gevraagd waren. Er wordt gehoopt dat een ruime zending van militairen deze beperkingen zal kunnen opheffen en dat Compagnies bezittingen in een behoorlijke staat van verdediging gebracht kunnen worden.

Makassar

De Kasteel van Tilburg is met een lading [fol. 1760] van f 34.250 aan contanten, levensmiddelen en koopwaar naar Makassar gezonden.

Bandjarmasin

De sloep Nachtegaal is met f 40.550 aan contanten naar Bandjarmasin gezonden.

Timor

Timor ontving met de Hercules voor f 68.820 aan contanten, koopwaar en andere benodigdheden. Met dit schip ging ook het nieuw benoemde opperhoofd, de koopman Johan Willem Daniel Erhard ter Herbruggen mee. Verder wordt naar het briefje van 29 januari 1762 verwezen.

Palembang

Volgens de geleidebriefjes voerden de schepen van de koning slechts 1578 pikol peper en 15.540 pikol tin aan. Daarom werd op 9 februari besloten om de betaling op te schorten, maar op 23 februari om, naar het voorbeeld van het besluit van 1 mei 1759, daarop terug te komen en 10.000 pikol van het tin af te betalen en het overige ten gunste van de koning in de negotieboeken in te boeken. Als de schepen op betaling zouden hebben moeten wachten, dat konden ze, zoals ze gewoon waren, niet tijdens de westmoesson naar Java's Oostkust gaan om er rijst en andere benodigdheden voor Palembang in te kopen. [fol. 1761] Over het tegoed in de boeken zal een besluit genomen worden, voordat de aangekondigde gezanten van de koning te Batavia aankomen. Dit kan zijn of een beperkte afneming van geleverde peper, dan wel een vermindering van wat voor de tin wordt betaald. Om de koning niet ontijdig te alarmeren, is de resident opgedragen om met het verlenen van passen voor schepen met uitsluitend tin voort te gaan.

Djambi

Volgens de brief van 18 maart is Djambi nog in een onzekere toestand. Zoals gemeld in de brief van 31 december 1761 is resident Ajax Fredrik van Solms bezig het fortje op te bouwen. De Bronstee bracht er bouwmaterialen heen en de bark Afrikaan is er onlangs naar vertrokken met zulke materialen en levensmiddelen. Dit schip zal te Palembang 10.000 Spaanse realen afgeven. De bark Kaaskoper kwam terug uit Djambi om te Batavia gerepareerd te worden.

China

De retourschepen uit China, Jonge Lieve en Damzicht, hebben hun reis begin februari door Straat Sunda voortgezet. Ze hadden zowel op de uitreis, als de terugreis zwaar weer. De gezagvoerders vroegen bij het passeren van Bantam de resident om ankers, touwen en andere equipagegoederen. Dat verzoek kwam te Batavia binnen en de gouverneur-generaal liet conform het besluit van 2 februari deze materialen meteen [fol. 1762] in de sloep Nachtegaal laden. Toen dit schip te Bantam aankwam, was de vloot reeds doorgevaren met slechts één anker van dit kantoor. De Nachtegaal kwam drie weken later onverrichterzake terug. Het goud uit China aangevoerd, zoals het door de vorige dienaren was gecontracteerd, is na het essayeren op het mark fijn 597 en $6\frac{793}{1024}$ aas aangerekend tegen f 239.952,-. Bij de gebruikelijke aanrekening van f 400,- het mark fijn zou dit maar f 238.809 zijn. Op een bericht van de eerste koopman van het kasteel te Batavia is het verlies van f 1143 op 12 maart afgeschreven, net zoals op 23 maart 42 stuks Nankingse textiel die tekort kwamen uit twee pakken ontvangen met de Damzicht. Op 23 februari is van de inkoop van een partij Limphose zijde die door de jonken was aangevoerd, afgezien. Ze was slechts tweede soort en de eigenaren vroegen rsd 500 het pikol, terwijl ze in China al op de hoge prijs van 165 taël, of rsd 300 het pikol, getaxeerd is.

Malakka

Uit Malakka kwamen de Pasgeld en Middelburg [fol. 1763] met 450.782 lb tin, 113.059 lb sapanhout en enige kleinigheden aan met een totale waarde van f 153.205,-. Er zijn brieven van 28 december 1761 en 9 januari 1762 ontvangen. De staatrekening over 1759/60 in

de brief van 28 december geeft als uitgaven f 140.974 en aan inkomsten f 84.016, zodat het nadelig saldo f 56.958 bedraagt. Na de nederlaag van de aanhangers van Radja Mahmud is er redelijke bescherming tegen zeeroof.

Sumatra's Westkust

De sloep Goudvink bracht in een brief van 15 maart het bericht dat het op Sumatra's Westkust vreedzaam is. Hoewel er te Padang 140 mark gesmolten en 492 mark ruw goud in voorraad was, vonden de dienaren het niet raadzaam dat met zo'n lekke sloep te verzenden. De gebreken aan de Waakzaamheid, reeds vermeld in de brief van 31 december 1761, maakten het onmogelijk de bestelde koopwaar te zenden. Wegens gebrek aan schepen kan er geen direct schip gestuurd worden. Daarom is op 2 april besloten het Bengaalse retourschip Deunisveld via Padang te zenden. Dit gebeurde al vele malen. [fol. 1764] Dit schip zal daarheen 200 pakken textiel en 100 last zout meenemen en tevens essayeur Fredrik Altena, die onlangs met de Voorland aankwam. De dienaren op de Westkust moesten vaak onderwichten op het goud vergoeden. Altena zal iemand opleiden en al het goud smelten en essayeren, zodat dat dat niet te Batavia hoeft te worden gedaan. Te Batavia is nog een essayeur en een kwekeling van Coromandel wordt verwacht.

Bengalen

De Deunisveld kwam terug uit Bengalen. Dit schip was als vierde retourbodem bedoeld, maar kon wegens gebrek aan lading niet naar Nederland doorvaren. Het bracht een lading t.w.v. f 351.270 aan, hoofdzakelijk 363 kisten opium, waarvan 210 gekocht van de Engelsen, en 2440 zakken salpeter door de Engelsen afgestaan. De Deunisveld zal als retourschip voor de kamer Amsterdam weer naar Bengalen gaan. Als de brieven vandaar binnen zijn, zullen de Huis te Boede ook voor genoemde kamer, Visvliet voor die van Zeeland en Scholtenburg voor die van Delft volgen. [fol. 1765] Deze schepen moeten dan op tijd uit Nederland en van Kaap de Goede Hoop aankomen. De directe brieven uit Bengalen geven informatie. In de brief van 31 januari 1762 verzoekt Louis Taillefert om diverse redenen dringend om naar Batavia te worden overgeplaatst. In vervolg op het voorstel in de brief van 15 oktober 1760 wordt de goedkeuring binnenkort verwacht. De voorlopig voor Bengalen gevraagde 16$\frac{1}{4}$ ton aan contanten zullen worden toegezonden.

Coromandel

Er wordt verwezen naar de via Ceylon direct verzonden brieven uit Coromandel. Uit een brief van 30 december 1761 blijkt dat in 1759/60 de uitgaven f 575.848 bedragen en de inkomsten f 833.103, zodat het positieve saldo f 257.255 is. De negotieboeken werden pas onlangs met de Borssele ontvangen.

Ceylon

Op 9 en 14 april kwamen uit Ceylon de Borssele en Schoonzicht aan, waarvan het eerste schip de retouren uit Surat naar Galle heeft overgebracht. [fol. 1766] Daarmee kwam Jan Schreuder aan en de geheime en gewone brieven van 24 januari en 17 maart 1762. De eerste brief sluit aan op de geheime van 1 oktober 1761, waarover in de brief van 31 december 1761 is gesproken. Een afschrift van de brief van 24 januari werd direct uit Galle met de retourschepen in februari verzonden. Ter wille van de geheimhouding wordt alleen een afschrift van de brief van 17 maart meegezonden.)

En uit welker beyde inhoud wij tans maar succinctelijk melden zullen dat, hoezeer de zaken aldaar, door het weder naar onze zijde toevallen van een gedeelte van 's Compagnies onderdanen, ten goede verandert zijn, het Candiasche hof echter, na ons verscheydene maanden lang met vruchteloze briefwisselingen opgehouden te hebben, nog even onwillig schijnt te blijven om hare vijandelijke bedrijven te doen cesseren. Desselfs aarsseling in het ontfangen van de missive, die in 't voorleden jaar nevens enige geschen-

ken uit naam dezer regeeringe aan den koning gericht is, bewijst dit genoegzaam en het blijkt nog nader uit het andermaal afkomen der Candiasche groten in 's Compagnies districten, die niet alleen hunne bevorens verlatene posten weder bezetteden, maar ook werkelijk voornemens waren om het fort te Nigombo door het opwerpen van verscheidene werken te omcingelen en dus tot overgave te noodzaaken. Doch drie wel g'executeerde uitvallen hebben dit hun voornemen verijdeld en zeven stukken geschut in onze handen doen vallen. Hiermede had men aan dien kant wel weder wat lucht, doch de Colombosche bovenlanden bleven niettemin nog evenzeer blootgesteld aan den overlast der Candianen en Mature door hun nog werkelijk bezet. Waarom ook de ministers, oordeelende niet langer te kunnen stilzitten, twee commandos naar de Hina en Hewegam Korle gezonden hebben, op welker nadering de Candianen met achterlating van hun kanon uyt hunne werken gevlucht zijn, terwijl een sterk detachement, over zee naar Mature gezonden, en ondersteund door een ander, 'twelk van Gale over land gemarcheert is, na eene geringen wederstand eerstgemelde plaats weder geoccupeert en zig meester gemaakt heeft van 15 andere stukken kanon, daaronder een Engelsche twaalfponder, zijnde men nu ook op Mature werkelijk bezig met de opbouwing van een beknopt fortje.

Fol. 1766v-1767v.

([fol. 1768] Uit verdere brieven zal moeten blijken hoe de zaken zich ontwikkelen en dan kunnen er besluiten in het belang van de Compagnie genomen worden. De Hoge Regering kan erop rekenen dat alles wordt gedaan wat van trouwe dienaren verwacht mag worden. Op het verzoek om 2000 last rijst en vele andere goederen is aan Java's Oostkust bevolen om die aanzienlijke hoeveelheid rijst te verwerven, die dan successievelijk met beschikbare schepen zal worden afgehaald.

Malabar

Malabar zond, boven de reeds naar Ceylon gestuurde oosterse en Europese soldaten, nog 900 gerekruteerde sipoys en een aanzienlijke hoeveelheid levensmiddelen.

Surat

De lading van de Borssele van f 130.747 is te Surat voor f 287.510, dus met de aanzienlijke winst van 219$\frac{7}{8}$ %, verkocht. Behalve de retouren voor Nederland van f 123.470 vervoerde het een lading van f 316.975, waaronder 200.000 ropia's. [fol. 1769] De helft daarvan, bestemd voor Malabar, was daar niet nodig. Het is met de andere helft bestemd voor Batavia op Ceylon voor de nodige uitgaven achtergelaten. De dienaren te Surat vrezen dat de Engelsen wegens onkosten en betaling van de aanbestede textiel bij gebrek aan contanten weleens kunnen besluiten de Compagnie via de moslims de uitvoer van contanten te verbieden. Hopelijk zal blijken dat deze vrees ongegrond is.

Kharg

Van Kharg is met de Slot van Kapelle aan gouden en zilveren contanten voor f 175.575 ontvangen en nog f 45.348 aan teruggebrachte goederen. Volgens de brief van 30 september 1761 zou in 1760/61 de handel nogal geslaagd zijn met op een bedrag van f 249.660 aan inkoop ontvangsten van f 252.222. Maar de ontvangsten zullen beduidend minder zijn, als het verlies in Bengalen en Coromandel over de contanten uit Kharg meeberekend wordt en tevens de uitrustingskosten van de twee schepen die die tocht jaarlijks maken. Om hierover duidelijkheid te krijgen is de visitateur-generaal bevolen [fol. 1770] een algemeen overzicht van inkomsten en uitgaven te Kharg sinds de vestiging daar op te maken. Hij moet aangeven hoeveel er bij verkoop of vermunting van contanten is verloren en wat de uitrusting van schepen en hun slijtage heeft gekost. Uit dit rapport, dat als bijlage meegaat, blijkt dat van 1753/54 tot 1761/62)

Gewonnen is	*f* 1.366.463, 14, 4
Daarentegen bedragen de lasten in denzelfden tijd	*f* 760.533, 6, -

Dus voor de zuyvere winsten,				
volgens de negocieboeken zouden overschieten	*f*	605.930,	8,	4
Doch wanneer men daarvan aftrek 'tgene op de speciën				
verloren is, ten bedrage van	*f*	251.227,	3,	12
blijft er voor de winst dier negen boekjaren niet meer over dan	*f*	354.703,	4,	8
en zo men de kosten van de scheepsequipagie wilde mede				
rekenen, die, volgens de gewone calculatie, belopen zouden	*f*	549.224,	4,	-
bleef er een wezentlijk verlies van	*f*	194.520,	19,	8

Deze en diergelijke bedenkingen, breder vermeld bij onze resolutoire besoigne van den 11e maart, deden ons bij meerderheid van stemmen besluiten tot de opbrake van dit voor de maatschappij zo onvoordelig comptoir, gemerkt de suiker en specerijen die Kareek slijt, met evenveel gemak kunnen vertierd worden op Mallabaar en Suratte, zonder dat er op deze comptoiren meerder lasten dan de tegenwoordige behoeven gedragen te worden.

Fol. 1770v.

(Er werd te Kharg maar een verdachte 88 % winst op de poedersuiker en 44½ % op de kandijsuiker gemaakt, [fol. 1771] terwijl te Surat op de poedersuiker die zowel in het voorafgaande jaar, als dit jaar door de Borssele is aangevoerd 100 % winst werd gemaakt en op de kandijsuiker 47 tot 52⅞ %. Omdat die winst er ook te Kharg makkelijk op gemaakt had kunnen worden, is besloten om wat er in 1760/61 op de poedersuiker aan mindere winst dan 100 % en op de kandijsuiker minder dan 50 % was, door de residenten te laten vergoeden. Maar verscheidene leden van de Hoge Regering meenden op 11 maart dat de sluiting van Kharg aangehouden moest worden totdat Heren XVII een besluit hebben genomen. Daarom is op 6 april op voorstel van de gouverneur-generaal besloten nogmaals een proef met de handel te nemen, maar ten eerste de bezetting te halveren tot 100 man en de uitgaven op f 33.000 minder dan in 1760/61 te stellen. Ten tweede zal wegens verdacht gedrag de eerste resident Jan van der Hulst met afgeschreven gage naar Batavia worden opgeroepen en de tweede resident Johannes Wilhelmus Buschman diens plaats innemen. In plaats van de bestelde 1.500.000 lb poedersuiker en 200.000 lb [fol. 1772] kandijsuiker zal er respectievelijk 1.700.000 lb en 50.000 lb gezonden worden. De poedersuiker geeft de meeste winst, en mag niet voor minder dan f 22,- het pikol, of met 100 % winst, verkocht worden. Als dat onmogelijk is, dient dat te worden gemotiveerd en zal de Hoge Regering nader overleggen. Dit is vervat in de resolutie van 6 april, waarbij ook bevelen over het aannemen van contanten zijn gegeven. Er wordt op aangedrongen om spoedig een besluit over het aanhouden of sluiten van de loge, en wat de werkelijke winsten bij aanhouding moeten zijn te mogen ontvangen.

Batavia

Nu volgen de voornaamste besluiten van de Hoge Regering.)

Waaromtrent het voorgevallene met de Engelschen de voornaamste plaats beslaan zal. Dezen hadden zodra geen post weder gevat op Bankoeloe, of zij gaven dadelijk klare blijken hoezeer hun de possessie van Natter en Tappanoeli ter harte gaat, en hoe qualijk zij onze posthouders aldaar, die er na het vertrek der Franschen gelegt zijn, verdragen kunnen. Zekere Fredrik Vincent, zich bij zijne brieven uitgevende voor agent der Engelsche compagnie op Sumatra's Westkust, doch die, volgens zekerder berichten, slechts capitain is van een compagnies schip, schreef deswegens aan den Padangschen commandeur Senff eene wijdlopigen brief bij forme van protest, waarbij hij de onbestaanbaarheid onzer postvattinge op Natter trachte te bewijzen, voegende daarbij verscheidene naar dreigementen zweemende perioden wegens de mesures, die hij, tot handhaving van het recht zijner meesteren, genoodzaakt zoude zijn in 't werk te stellen. De commandeur Senff hierop een gepast antwoord gezonden, en teffens de nodige ordres gesteld hebbende, waarnaar onze resident te Natter zich zoude moeten gedragen, indien het den Engelschen gelusten mogte hunne dreygementen metderdaad ten uitvoer te brengen.

Fol. 1772v-1773v.

(Frederick Vincent zond daarop een tweede brief in dezelfde trant, waarop commandeur Christiaan Lodewijk Senff overeenkomstig heeft geantwoord. Dit blijkt uit de geheime brieven van 31 oktober 1761 en 12 maart 1762, waarnaar wordt verwezen. Vincent zond aan wijlen gouverneur-generaal Jacob Mossel een brief van 14 december 1761 gelijk aan die naar Padang. [fol. 1774] In de geheime vergadering van 11 maart is besloten daar niet op te antwoorden, omdat commandeur Senff dat reeds heeft gedaan. Het recht van de Compagnie op Natal is duidelijk en als de Engelsen zich daar weer wilden vestigen, dan hadden zij dat wel gedaan voordat de dienaren te Padang instructies uit Batavia hadden ontvangen. Bovendien is de status van Frederick Vincent onduidelijk en zou er voor Benkulen een nieuwe gouverneur uit Madras komen met wie deze kwestie besproken kan worden. De besluiten van commandeur Senff in zijn geheime brief van 31 oktober zijn goedgekeurd. Met de sloep Goudvink kwam het bericht dat de, als gouverneur van Benkulen benoemde, Samuel Ardley met twee schepen te Padang was geweest en daar ververst had. [fol. 1775] Uit de geheime brief uit Padang van 12 maart blijkt dat hij verklaarde zich niet te willen inlaten met het optreden van kapitein Frederick Vincent en geen instructie betreffende Natal had. Dat schreef Ardley ook in een brief van 19 januari uit Padang aan de Hoge Regering, waarvan een kopie is meegezonden. Hij beklaagt zich wel dat de dienaren te Padang hem niet direct hadden gegeven wat hij voor Benkulen nodig had, maar dat hij wel de verversingen kreeg die hij behoefde. Zelfs mocht hij iemand te Padang achterlaten om benodigdheden voor Benkulen in te kopen. Na aankomst daar zond Ardley het scheepje Plassey naar Batavia. Het kreeg bij besluit van 13 april toestemming om hout en levensmiddelen in te kopen, mits suiker en arak, waarvan de uitvoer verboden is, omdat de Compagnie het nodig heeft, bij haar ingekocht worden. Met dit scheepje kwam een zekere Randolph Marriot mee, [fol. 1776] met een brief van Ardley van 15 maart met het verzoek hem alle hulp te geven. Ook bracht hij een brief van de gouverneur en raad van Madras van 16 november 1761 mee met bericht dat Ardley was aangesteld om Benkulen weer op te richten, dat John Herbert, die te Batavia is om voor Benkulen in te kopen, als assistent van Ardley was benoemd en dat Marriot hem te Batavia zou vervangen. Er wordt verzocht op zijn vertogen acht te slaan. Dat zal wel te maken hebben met een klacht dat de Compagnie zich te Natal en Tapanuli vestigde en enige Engelse vaartuigen met lading en uitrusting heeft aangehouden. Er wordt aangenomen dat daar aandacht aan wordt besteed. Zo niet, dan moet de zaak bij de commanderende hoofden van de land- en zeemacht van de Engelse koning worden aangebracht met alle gevolgen van dien. [fol. 1777] Beide brieven zijn onder de bijlagen te vinden. Aannemende dat Marriot opening van zaken zal geven en zal uitleggen wat met de laatste opmerking door de regering te Madras wordt bedoeld, is op 13 april besloten om Marriot naar vermogen te helpen, maar hem niet te erkennen, als agent of resident namens de Engelse compagnie. Ardley schreef namelijk dat Marriot namens die compagnie te Batavia zou resideren. Marriot zal na uitvoering van zijn opdracht naar Madras of Benkulen moeten terugkeren. Men beroept zich daarbij op de brief van 3 april 1759 aan gouverneur en raad van Benkulen. Daarin stond dat John Herbert nog enige tijd te Batavia mocht verblijven en er is aan toegevoegd dat de Compagnie geen resident of agent van een vreemde compagnie te Batavia toelaat en daarom Marriot niet als zodanig kan erkennen, maar ook dat de Engelse schepen [fol. 1778] met zoveel vriendschap en ondersteuning, als zonder inbreuk voor de Compagnie kan worden bewezen, zullen worden ontvangen. Dit is onlangs nog getoond met de schepen van commandeur John Bladen Tinker, wat echter met weinig dank is beloond.)

Den 11e januarij quam hier de raadspersoon van Bombay John Hunter met het provizieschip den Admiraal Stevens, en deed den 12e, in de qualiteit van commissaris van voormelde commandeur Tinker's esquader, verzoek tot den inkoop van arak, suiker, rijst en andere provisiën, 'tgene hem ook ingewilligt wierdt, zowel als de betaling van 20.000 Suratsche ropijen, welke hij te Colombo (want aldaar waren deze oorlogschepen bevorens aangeweest) in kasse geteld had, om hier zonder rabat ontfangen te worden.

Fol. 1778r-v.

(Het is raadzaam gevonden om een verzoek op 19 januari om ankers, touwen en andere uitrustingsstukken door Randolph Marriot, samen met de Engelse kapitein Watson, die inmiddels met het compagnies oorlogsschip de Revenge was aangekomen, in te willigen, hoewel daar een beperkte voorraad van was. Dit geschiedde op grond van de brief van Heren XVII van 9 april 1761 voor zover de voorraden dit toelieten. [fol. 1779] De Engelsen ontvingen 2 ankers, 7 kabeltouwen, 5 masthouten, 6 spieren, 120 rollen zeildoek, 40 ijzertrossen, 13 wieltrossen, 14 vaten teer en 70 pikol Malaks tin. Kapitein Watson, die tot de vloot van admiraal Samuel Cornish behoort, had bij Mauritius veel averij geleden. Hij kreeg toestemming tot herstel op Onrust. Op 8 februari kwam commandeur John Bladen Tinker met de oorlogsschepen de Medway en de Panther met ieder 64 stukken, La Baleine van 36 en de Seahorse van 20 stukken. Te Bantam hadden ze een bark naar de wal gestuurd om levensmiddelen in te slaan, maar commandeur Hugo Pieter Fauré had wegens schaarste de uitvoer ervan, die zelfs aan de koning verboden was, niet toegestaan. De Engelsen gedroegen zich hooghartig en wilden de gebruikelijke eer niet aan de Hoge Regering bewijzen. Dit is als een particuliere zaak maar aanvaard conform de geheime resolutie van 12 februari. Buiten waartoe op 19 januari reeds besloten was, zijn volgens besluit van 19 maart aan commissaris John Hunter [fol. 1780] nog vier kabeltouwen en f 64.800 in contanten geleverd. Voor de contanten zijn wisselbrieven op de gouverneur en raad van Bombay ontvangen, te voldoen te Cochin in Suratse ropia's. Op 26 maart is besloten hem op zijn verzoek nog 40 vaten gezouten vlees en spek te leveren. Hunter toonde evenwel zijn verwondering dat deze levensmiddelen met 100 % boven de inkoopsprijs bezwaard werden. Om reden tot klagen te ontnemen is op 30 maart besloten om op deze en andere goederen uit Nederland maar 75 % te leggen. Daarop zijn door Hunter maar 20 vaten afgenomen. De aanzienlijke schade aan de sloepen La Baleine en de Panther is op Onrust hersteld en bij de inkoop van benodigdheden bij particulieren is zoveel als mogelijk was hulp verleend. Het strekt commandeur John Bladen Tinker tot eer dat hij vier matrozen, van wie één op Ceylon en de drie andere te Batavia, die waren overgelopen, op belofte van straffeloosheid heeft overgeleverd. Ze zijn voorlopig op het eiland Edam geplaatst en daarna op vertrekkende schepen. Daarom moesten drie van de acht Engelsen die waren gedeserteerd en weer achterhaald, [fol. 1781] aan Tinker en commissaris Hunter worden uitgeleverd. Men probeert de vijf overige op te sporen om hen ook uit te leveren. Op 2 maart vertrok de Seahorse met het bevoorradingsschip en op 6 april volgde commandeur Tinker met de Medway, La Baleine en de Revenge. De Panther bleef achter, omdat het nog niet geheel gerepareerd was. Deze zal naar verluid naar Benkulen gaan. Tinker bleek de ontvangen ondersteuning gauw te zijn vergeten. Toen hij de Schoonzicht onder Pulau Pandjang ontmoette, dwong hij kapitein Boudewijn Molen met drie schoten met scherp en door hem tussen twee van zijn oorlogsschepen te nemen om zijn wimpel te strijken. Een afschrift van het rapport van Molen is bijgevoegd en van de brief van Tinker, waarin hij stelt dat de Nederlandse oorlogsschepen in de kleine zeeën, en koopvaardijschepen overal ter wereld, de wimpel bij het ontmoeten van Engelse koningsschepen strijken. [fol. 1782] Dat dit ongerijmd is blijkt uit het vierde artikel van het traktaat van Westminster uit 1674 en dat Engelse vlagofficieren en kapiteins dit eerbewijs nimmer van Compagnies schepen hebben geëist. Dit weten alle zeelieden. Een bewijs daarvoor is dat de oud-commandeur van Malabar, Casparus de Jong, zijn vlag niet heeft moeten strijken toen hij een jaar geleden de admiraals Charles Stevens en Samuel Cornish ontmoette. Ook streek kapitein-ter-zee Cornelis Eijke zijn wimpel niet toen hij $2\frac{1}{2}$ jaar geleden admiraal Cornish alleen heeft ontmoet. Op de vraag van de gouverneur-generaal antwoordde de kapitein van het oorlogsschip de Panther, Newson, dat hij geen instructies voor een dergelijke begroeting had. Uit de meegezonden verklaring blijkt dat Newson dit aan de sjahbandar Jacob Cornelis Mattheus Radermacher heeft bevestigd. Het optreden van commandeur John Bladen Tinker moet als zeer kwetsend voor het aanzien van de Compagnie in de Aziatische zeeën beschouwd worden en geschiedde op zijn eigen gezag. [fol. 1783] Uit een bericht

van kapitein-ter-zee Cornelis Eijke, die de Engelsen tot aan kombuizen van Straat Sunda begeleid heeft, kan afgeleid worden welk oogmerk Tinker, en ongetwijfeld meer van zijn landgenoten, hebben gehad. Men verzoekt aandacht aan deze zaak te schenken, dat het aan het Engelse hof wordt voorgelegd en dat er instructies worden gegeven hoe bij dergelijke ontmoetingen te handelen.)

Met deze en diergelijke honende bedrijven schijnd de Engelsche natie ons bij alle gelegenheden te willen trotseren. Maar dat zij daarenboven met zeer nadenkelijke desseinen omtrent de Grote Oost zwanger gaat, hebben wij Uw Wel Edele Hoogachtb. al te meermalen ter kennisse gebragt, en blijkt tans nog nader bij het contract, 'twelk zeker Engelsch capitein Dalrijmple (zijnde, naar 't schijnt, denzelfden, die volgens het vermelde bij onze letteren van den 17e october 1761 op Macassar geweest is) gesloten heeft met den koning van Sollok, een eyland gelegen niet verre van de noordoostkust van Borneo, bij de Ternaatsche papieren welbekend, en met welkers vorst wij noit eenig verbond of accoord hebben aangegaan. Van dit contract heeft meermelde commandeur Tinker aan den ondergetekenden gouverneur-generaal kennis gegeven en betuigt te verhopen dat de vriendschap tusschen de Engelsche en Nedelandsche natie, om dien oord, gelijk tot nog, zoude worden onderhouden bij ontmoeting van den anderen. De ondergetekende gouverneur-generaal heeft een Maleitsch, en ook een Engelsch, afschrift van dat contract bekomen, beyde in copy afgaande, en in welke, schoon niet alleszins met elkander overeenstemmende, geen wezenlijk verschil van inhoud is. Wanneer Uw Wel Edele Hoogachtb. nu gelieven in overweging te nemen de gelegenheid van dit eyland, niet alleen om den sluikhandel, die uit de Straat Malacca over bijna gansch Celebes gedreven wordt, te favoriseren, maar ook om de specerijen, die op verscheyde niet verre van daar leggende eylanden, als Ceram en Halamahera vallen, te sluiken, kan deze factorij der Engelschen niet als met een zorgelijk oog aangezien worden.

Fol. 1783r-1784v.

(Dit geldt temeer daar de gouverneur-generaal particuliere berichten uit Manilla ontving dat 13 à 14 vaartuigen met naar schatting 100 tot 130 pikol kruidnagels, waarschijnlijk van Ceram en Halmaheira, ter hoogte van Solok zijn gezien en naar Manilla voeren. Om deze smokkel tegen te gaan zijn maatregelen genomen te vinden in de geheime resolutie van 6 april. [fol. 1785] Tevens wordt verwezen naar de geheime resolutie van 13 april betreffende de opiumhandel, die hopelijk wordt goedgekeurd, aangezien ze overeenkomt met de huidige stand van zaken en de alom drukkende lasten enigszins verlicht. Dit alles brengt de specerijhandel in gevaar. Herhaaldelijk, en onlangs nog in de brief van 17 oktober 1761, is er op gewezen in welke deplorabele toestand de land- en zeemacht van de Compagnie zich bevindt. Daarom hoopt men dat er spoedig versterkingen komen om deze en andere gevaarlijke plannen van de concurrenten het hoofd te bieden. Uit de bewering van commandeur John Bladen Tinker is af te leiden dat ze op de hoogte zijn van de zwakte van de Compagnie. De concurrenten zullen steeds minder beschroomd worden om hun voornemens uit te voeren, waarmee zij zeker niet anders bedoelen dan zich van de hele handel in deze gewesten meester te maken. [fol. 1786] Een verslag van de overige gebeurtenissen vanaf het begin van het jaar wordt naar de gewone beschrijving verschoven. De Hoge Regering is door het overlijden van Jan Elias van Mijlendonk op 24 april 1762 weer kleiner geworden. In zijn plaats is raad extraordinaris Huijbert Willem van Bazel tot president van de schepenen aangesteld. Als president van Heemraden is deze door extraordinaris raad Nicolaas Harting opgevolgd. De memorie van overgave die deze voor zijn opvolger als gouverneur van Java's Oostkust opstelde en die reeds op 31 december 1761 in kopie werd meegezonden, werd op 11 en 16 maart in de raad behandeld en geheel goedgekeurd. Deze memorie moet zijn opvolger Willem Hendrik van Ossenberg naleven. [fol. 1787] Bijzonderheden zijn in de geheime resolutie te vinden. Door het overlijden van mr. Nicolaas van Landschot is de vijfde zetel in de Raad van Justitie vacant. Er wordt verzocht nieuwe leden te benoemen. Er zijn nu naast de president maar vijf permanente leden. In de brief van 31 december 1761 is

al bericht dat er vijf andere zijn geassumeerd. Met de komst van mr. Dirk Joan Dibbetz is er één van hen ontslagen. Uit de bijgaande lijst van retouren over 1761/62 blijkt dat er voor f 8.601.709 verstuurd is. [fol. 1788] Dit is evenals het voorafgaande jaar inclusief de Chinese retouren van f 1.524.936. De Schoonzicht voor de kamer van Amsterdam, die deze brief meeneemt, heeft aan peper, suiker en sapanhout een lading van f 104.300. In de brief van 17 oktober 1761 beloofde de gouverneur-generaal een plan voor voortgezette bezuiniging te zullen opstellen. Dat is helaas nog niet gereed, wegens diens aanhoudende ziekte daarna en drukke bezigheden door de komst van de Engelsen en andere zaken, waarvan de gewone en geheime resoluties blijk geven. Hopelijk kan het bij nadere gelegenheid worden aangeboden samen met de plannen voor bezuiniging [fol. 1789] die de leden van de Hoge Regering over de kantoren zullen opstellen. Toen deze brief tot hier was geschreven, kwam de Vrouwe Kornelia Hillegonda van de kamer van Delft aan met brieven en papieren, waaronder een rapport van schipper Simon van Dalen. Hij had onder het Prinseneiland[1] commandeur John Bladen Tinker met drie oorlogsschepen ontmoet en moest aan La Baleine onder kapitein Affleck twee vaten vlees, vier met spek en vier met gort afgeven. Deze gaf ter verontschuldiging een uiterlijk beleefde brief voor de gouverneur-generaal mee, die vertaald in kopie wordt meegezonden. Het is een voorbeeld van de Engelse willekeur, want Affleck beweert dat hij bij vertrek uit Batavia gebrek aan levensmiddelen had, terwijl zijn verzoek om 40 vaten vlees en spek werd ingewilligd. [fol. 1790] Commissaris David Hunter nam er echter maar twintig van aan, waarvan hij een bewijs van ontvangst gaf. Kapitein Affleck gaf de gouverneur-generaal een opdracht aan de Engelse zaakwaarnemer er voor te betalen wat werd gevraagd. Op 30 april is besloten het vlees en spek te verkopen met een winst van 75 % en het gort voor f 24,- het vat. De opdracht van Randolph Marriot is nu duidelijk uit de memorie die hij indiende en die met de brief van het bestuur te Madras overeenstemt.)

Want:

1. Verzoekt hij restitutie van Nattar en Tappianoeli, doch voegt erbij door den commandeur Tinker onderricht te zijn dat deze dit geschil met den eerstgetekende reeds beslist, en belofte gekregen hadt tot de teruggave dier plaatzen.
2. Eischt hij satisfactie wegens den hoon door het aanhouden en confisqueren van verscheidene vaartuigen op de Westkust en door het verbannen naar 't eiland Edam van éénen hunner anachodas aangedaan. En hieromtrent zoude den heer Tinker van den eerstgetekende almede verzekering erlangd hebben, dat het vereischte onderzoek deswegens stondt te geschieden. Eindelijk behelst de memorie
3. Eene instantie dat hij Marriot hier mogt blijven resideren om er de belangen zijner natie waar te nemen en, voegt hij erbij, over te schrijven de tijdingen die tot de securiteit en 't welzijn hunner bezittingen dienen, gelijk ook aan den admiraal van Zijn Majesteits vloot de bewegingen van hare vijanden, de Franschen.

Fol. 1790v-1791r.

(Op 27 april is deze memorie besproken en op voorstel van de gouverneur-generaal is besloten, zoals uit de geheime resoluties van die dag en van de dertigste blijkt. Het antwoord zal ten eerste luiden dat het weer in bezit nemen van Natal en Tapanuli geen inbreuk op de vrede is, maar dat het recht van de Compagnie op deze plaatsen in verscheidene brieven en protesten aan het Engelse bestuur duidelijk is aangetoond. De Hoge Regering kan ze dus niet aan de Engelsen overgeven, zolang de Heren XVII daartoe geen opdracht hebben gegeven. Met het nu vertrekkende schip zal om orders gevraagd worden. [fol. 1792] Ten tweede wordt aangevoerd dat de Hoge Regering van geen onwettige inbeslagneming weet en dat die er zijn geweest, volkomen wettig waren. Als het tegendeel bewezen kan worden, dan verwacht men een opgave van de vaartuigen en een betoog over de onwettigheid. Ook wenst men opheldering over de eis de anachoda vrij te laten, aangezien er niemand onder

1 Prinseneiland wordt ook Nieuwe Eiland genoemd.

die naam bekend zijnde naar Batavia is gezonden, laat staan naar het eiland Edam verbannen is. Commandeur John Bladen Tinker onderhield de gouverneur-generaal nimmer over zoiets. Als er bewijs is, dan zal de Compagnie, zoals een Nederlander aan een vriend gewoon is, de Engelsen hun recht toestaan. Ten derde zal men blijven bij het besluit van 13 april en Randolph Marriot niet te Batavia laten resideren, zeker nu hij getuigde inlichtingen over de Fransen aan de admiraal te willen doorgeven. [fol. 1793] Anders steunt de Compagnie de plannen van de Engelsen en blijft ze niet neutraal. Marriot krijgt als antwoord op zijn verzoek te Batavia te mogen resideren, dat hij om deze redenen na het uitvoeren van zijn opdracht moet vertrekken. Het is onduidelijk waarom Tinker hem de indruk heeft gegeven dat de gouverneur-generaal Natal en Tapanuli reeds had afgestaan. Daar is nooit sprake van geweest. Commissaris David Hunter, die Tinker steeds heeft vergezeld, bevestigde dit ook. Het is mogelijk dat de sjahbandar Georg August van Koningsfeld, zoals Hunter verklaarde, zo onvoorzichtig is geweest om Tinker te verzekeren dat er reeds tot overdracht van bedoelde plaatsen was besloten. Daar Van Koningsfeld is overleden, valt dat niet meer na te gaan. Verder wordt voor de gesprekken tussen de gouverneur-generaal en Tinker verwezen naar het stuk van eerstgenoemde bij de geheime resolutie van 27 april. [fol. 1794] Er wordt eerbiedig gevraagd om zo spoedig mogelijk instructies te geven over het aanhouden of afstaan van Natal en Tapanuli. Sinds de Engelsen zich in 1751 geheel illegaal van Natal meester maakten, is er meermalen gewezen op het belang van Natal en Tapanuli voor de handel op het noordelijke gedeelte van Sumatra's Westkust. De Engelsen kunnen daar textiel afzetten en een aanzienlijke hoeveelheid goud verwerven. Met de bezetting van Tapanuli in 1756 konden de Engelsen er de beste soort benzoë en kamfer bemachtigen. Het behouden van de twee plaatsen is van groot belang en de Compagnie heeft er alle recht op. Dat is al vaak betoogd en alles is nog eens precies in de geheime resolutie van 27 april uiteengezet. [fol. 1795] Zulke rechten zijn evenwel weinig waard, als de middelen ontbreken om ze met kracht te handhaven. Daarom moeten de instructies van Heren XVII afgewacht worden.)

Uw Wel Edele Hoogachtb. verklaren sig, weliswaar bij missive van den 10ᵉoctober 1758 onder het artikel van Sumatra, duidelijk genoeg dat, hoezeer het belang van de maatschappije absolut vordert, om alle troebelen en onlusten met inlanders of andere natiën, soveel mogelijk, te vermijden en om vooral van 's Compagnieswegen geen aanleiding te geven tot brouilleriën met eenige Europese natie, waarmede de republiek in vrede is, egter 's Compagnies wettige verkregene regten en possessiën naar behoren moeten worden gemainctineert en alle feitelijke indrang naar vermogen tegengegaan. En wij zouden op fundament deser ordre geen swarigheid maken om onse regten op Nattar en Tappianoeli, met lief of leed van allen die er zig tegen zouden willen stellen, met alle vigeur te willen maintineren. Dog, aan den anderen kant considererende hoe wijnig onse geringe magt in consideratie moet komen bij eene natie, die, gelijk de Engelschen, zulke geduchte vlooten in dese zeën onderhouden en het alles met schrik voor hunne magt vervult hebben.

Fol. 1795r-v.

([fol. 1796] Daarom is een afwijzend besluit genomen, waarmee het bestuur te Madras op afstand gehouden wordt, totdat Heren XVII inzicht in de toestand hebben gekregen. Er wordt dringend om instructies gevraagd en om de middelen om ze met enige hoop op succes uit te voeren, als Heren XVII vasthouden aan hun standpunt. In de brief van 17 oktober 1761 is bericht dat overeenkomstig de opdracht van 15 oktober 1760 uitkering van geld uit de boedel van de oud-gouverneur van Coromandel Steven Vermont tot nader order is verboden. Op aandringen van de executeurs in de vergadering van 27 april 1762 wordt nu gevraagd om in deze zaak een finaal besluit te nemen. De afvaart van de Schoonzicht is enige dagen uitgesteld [fol. 1797] om de berichten die met de Amerongen uit Ceylon kwamen, op te nemen. De brief vandaar van 2 april bevat)

---de smertelijke tijding dat den 27ᵉ maart, door een ijsschelijken storm uit den n.w., die bij menschen geheugen in dat jaargetijde noit beleeft is, het schip Mariënbosch op de Colombosche reede, en de schepen Roon en Sparenrijk met de barcq den Rijder voor

Mature gebleven zijn.

Fol. 1797r.

(De Mariënbos stond met levensmiddelen en contanten uit Batavia op het punt naar Galle te vertrekken, toen ze op de binnenbank werd geslagen. Na het kappen van de masten probeerde men de lading zoveel mogelijk te redden, maar de rijst is door het zeewater geheel nat geworden. De Rijder was de vorige dag met levensmiddelen en rsd 15.000 aan contanten voor de rede van Matara aangekomen. Van dit schip zijn slechts enige contanten gered. De overige lading, en die van de Rhoon en Sparenrijk, is geheel verloren gegaan. Van de bemanning van deze drie schepen zijn er maar veertien ieder van de Sparenrijk en de Rhoon gered en negentien van de bark Rijder. De Zuiderburg en de sloep Nagapatnam hebben het maar net, [fol. 1798] zij het met veel schade, voor hun ankers kunnen houden. Dit verlies van schepen en mensenlevens is een zware slag voor de Compagnie. Het is nog beklagenswaardiger, daar de geheime brief van 2 april uit Ceylon meldt dat de zaken betreffende het hof van Kandy nog in dezelfde onzekerheid zijn. De bestelling aan contanten, geweren en ammunitie is bij besluit van 30 april, voor zover de voorraad dit toeliet, uitgevoerd. Het oorlogstuig kan, anders dan de gevraagde 4 ton aan contanten, niet geheel geleverd worden. Het ontbrekende wordt uit Nederland besteld. Er wordt nederig verzocht het gevraagde met schepen direct voor Ceylon mee te geven. Uit de berichten uit Malabar via Ceylon [fol. 1799] van 25 februari 1762 wordt gemeld dat)

---dat den koning van Trevancoor met den koning van Cochim in verbond getreden zijnde, sij gezamentlijk den koning sammorijn den oorlog hebben aangedaan, bereets met dat succes dat van de laatstgemelde twee vastigheden met haar geschut, na het verlies van een goed getal zijner krijgslieden, in handen van Trevancoor geraakt zijn. Dus het te dugten is dat zijne victorieuse wapenen desselfs heerschappij in het noorder gedeelte van Mallabaar al vrij wat uitbrijden zal.

Fol. 1799r.

(Hopelijk gaat dit, hoewel niets zeker is, niet ten nadele van de Compagnie. Personalia. [fol. 1800] Ondertekening.)

IV. PETRUS ALBERTUS VAN DER PARRA, LIBRECHT HOOREMAN, JURGEN VAN DER SPAR, JEREMIAS VAN RIEMSDIJK, JAN SCHREUDER, HUIJBERT WILLEM VAN BAZEL, REYNIER DE KLERK, WILLEM HENDRIK VAN OSSENBERG, MICHIEL ROMP EN MAURITS THEODORUS HILGERS, BATAVIA 18 OKTOBER 1762.

VOC 3029 (Kol. Arch. 2921), fol. 6-126.

([fol. 6] Kort na het vertrek van het naschip de Schoonzicht met de brief van 4 mei 1762 werden de brieven van 24 september en 5 oktober 1761 ontvangen. Ze zijn op 19 mei 1762 geopend, waarbij al enige maatregelen zijn getroffen, en op 8, 9 en 12 juli in de vergadering behandeld. Eerst wordt de brief van 24 september 1761 beantwoord.

Ambon

[fol. 7] Het bevel om de nootmuskaat- en kruidnagelbomen op ongeoorloofde plaatsen en ook als de vruchten niet van goede kwaliteit zijn, te vernietigen, zal herhaald worden. Ook de smokkel, die ondanks alle inspanningen zeker niet geheel verhinderd is, zal worden tegengegaan. De uitgestrektheid van het gebied waar specerijbomen voorkomen en het gebrek aan patrouillevaartuigen belemmeren het uitroeien. De rondzwervende vreemde Europeanen stimuleren de smokkelaars. Men vreest de gevolgen. Dit blijkt uit het geheime besluit van 6 april. Er wordt daar naar verwezen voor de maatregelen die tegen de smokkel van de bevolking van Ceram genomen zullen worden, mits daarvoor tijdig personeel komt. De burgervaart is in de brieven van 15 oktober 1760 en 17 oktober 1761 uitvoerig behandeld. [fol. 8] De bevelen daarover zullen stipt uitgevoerd worden. Naar aanleiding van de zorgen van Heren XVII over de groei van het aantal burgerschepen wordt opgemerkt dat de sampans en orembaais maar kleine vaartuigen zijn, die niet ver de zee opgaan. Zij vallen niet onder burgervaartuigen en doen hun aantal niet toenemen.

Banda

Het uitblijven van de extracten uit de kasrekeningen van Banda is te wijten aan degene die ze vandaar moet verzenden. Er zal geschreven worden de schuldigen te straffen met de afdracht van een maand salaris voor de armen en met hun namen bekend te maken. Het bestuur moet zich verantwoorden waarom het op 27 februari 1759 heeft besloten om de verkoop van rijst op de markt tot 1 mei uit te stellen, terwijl er nog voor negen maanden voorraad was. [fol. 9] Het vernietigen van bomen op Banda en elders is nimmer aan de aandacht ontglipt. Het is de basis voor het monopolie op de specerijhandel.

Ternate

Het monopolie is zeer belangrijk, zeker nu, zoals onder Ternate door Heren XVII werd opgemerkt, de concurrenten in de Oosterkwartieren proberen binnen te dringen. Voor tegenmaatregelen wordt verwezen naar de geheime resoluties van 22 december 1761 en van 22 januari en 9 februari 1762. Deze kwamen voort uit het rapport van Reynier de Klerk, Jan Elias van Mijlendonk en secretaris Willem Arnold Alting over Compagnies rechten en bezittingen in de Grote Oost en hun handhaving. Hopelijk zijn de maatregelen effectief. Uit de geheime brief van gouverneur Jacob van Schoonderwoerd van 8 mei 1762 blijkt)

---dat volgens het relaas van een Europeër en twee Xullaneezen, die hunne gevangenis op Salawatti ontvlucht waren, de Engelschen toen nog geen vastigheid op dat eiland hadden, maar dat er geruchten waren, alsof zij zich op een eilandje, leggende voor het bekende sluyknest Oning of Woni, (een negerij van Nova Guinea) zouden gevestigt hebben. Welke plaats, als in de Straat Batante leggende, naar de gedachten van gemelden gouver-

neur, rechtbequaam zoude zijn voor hun oogmerk, als vanouds de rendez-vous zijnde van de sluykers, die daar gewoon zijn hunne nagelen en nooten te markt te brengen en andere waaren van hunne gading weder mede te neemen.

Fol. 9v-10r.

(Daarom is het vlootje patrouilleschepen, dat conform de brief van 4 mei naar Ternate is gezonden, opgedragen aandacht te besteden aan de bestraffing van Woni en specerijbomen zoveel mogelijk te vernietigen. Het bestuur van Ternate berichtte in de aparte brief van 30 juni 1761 dat daar bij de jongste extirpatietocht 153.778 bomen waren geveld. Als men zich tot het eigenlijke Ternate had beperkt, dan was het werk al gedaan, omdat er op dat eiland geen specerijbomen zijn. Op de uitgestrekte kust van Halmaheira, de andere grote eilanden daar, en vooral op de Papuase eilanden zijn zeer veel kruidnagel- en nootmuskaatbomen. [fol. 11] De ontoegankelijkheid van de bossen en de verraderlijke aard van de bewoners verklaren waarom de al honderd jaar durende uitroeiing nog steeds niet voltooid is. Daarom is er geen reden om aan de juistheid van de extirpatierapporten te twijfelen. Heren XVII hebben goed begrepen dat beloningen voor het aanwijzen van bomen een goed middel zijn. De Molukse koningen ontvangen daarvoor de contractuele recognitiegelden, waarvoor hun onderdanen verplicht zijn specerijbomen aan te wijzen en te vernietigen. Het contract van 1734 met Maba, Weda, Patani en andere dorpen van Halmaheira bepaalt dat het aanwijzen van bomen op verborgen en afgelegen plaatsen wordt beloond met rsd 5, te verhogen in evenredigheid met het aantal. Uit de geheime resolutie van 22 december 1761 blijkt dat de gedachten van de Hoge Regering met die van Heren XVII overeenstemmen. Daarbij mag het bestuur van Ternate een buitengewone beloning geven aan inlanders en anderen die zich bij het aanwijzen van bomen onderscheiden. [fol. 12] Het resultaat zal de kosten zeker dubbel goedmaken. De voorschriften voor getuigenverklaringen op onderhorige kantoren zullen worden opgevolgd. Zo zullen te Menado en Gorontalo attestaties in strafzaken worden opgemaakt en desnoods beëdigd. Maar in halszaken moet het opmaken steeds voor de behandelende rechter geschieden en evenzo, als er ook maar enige bedenking is over de wijze waarop de verklaring is verleend.

Makassar

Betreffende de memories van gouverneur Roelof Blok wordt opgemerkt dat het reglement voor dienaren, op enige kleine punten na, in de vergadering van 20 maart 1760 is goedgekeurd. In de brief van 31 december is bevolen het met de wijzigingen toe te passen. Ook de memorie van overgave van Blok aan Cornelis Sinkelaar is behandeld en de besluiten staan in de geheime resoluties van 21 april 1761. [fol. 13] Zoals reeds in de brief van 11 december 1761 daarheen is opgemerkt, viel de Makassarse indigo slecht uit. Omdat de monsters waardeloos waren en wegens vele belemmeringen, is opgedragen geheel van de verbouw af te zien.

Bandjarmasin

Ondanks de voortdurende beloften van de resident en de aanleg van nieuwe tuinen, zijn de verwachtingen niet uitgekomen en is er te Bandjarmasin slechts 94.941 lb peper verworven. Overeenkomstig de generale beschrijving van 1759 is t.w.v. f 79.870 verzonden naar Bandjarmasin, waaronder f 66.560 in contanten. Een bedrag van f 172.875 is met de Kasteel van Tilburg vanuit Makassar gezonden, omdat eenzelfde bedrag met de Ouwerkerk verloren was gegaan. Het hoort dus onder 1758. Om tekort te voorkomen, [fol. 14] was ook al met de Vrouwe Elisabeth zo'n bedrag naar Bandjarmasin gezonden. Daar het overbodig was, is het met de Kasteel van Tilburg teruggekomen. Wat dus in 1759 verzonden is, is niet meer dan f 79.870,-.

Timor

Omtrent de schadelijkheid van de uitvoer van was uit Timor door particulieren en de

beste middelen de bestelling van de Compagnie voldaan te krijgen, wordt het bericht van de dienaren ter plaatse afgewacht. De vraag is of deze uitvoer geheel verboden moet worden, of gedeeltelijk, dan wel slechts toegestaan, nadat wat de Compagnie nodig heeft, is verworven. De tolboeken te Batavia wijzen uit dat er door particulieren in 1759 aan was 300 pikol is ingevoerd, wat in 1760 is verminderd tot 269 en in 1761 tot 150 pikol. In 1759 voerde de Compagnie 16.350 lb in, en 35.460 lb in 1760. Doordat het opperhoofd Hans Albregt van Pluskouw de Batavier niet op tijd terugzond, is er in 1761 niets ingevoerd. [fol. 15] Met de aankomst van dit schip is er dit jaar 34.625 lb was aangevoerd. Over de onderhandelingen tussen Frankrijk en Portugal over de Portugese bezittingen op Timor kan geen opheldering gegeven worden. Sedert commissaris Johannes Andreas Paravicini die in zijn rapport deze onderhandelingen veronderstelde en de tweede te Lifao ze bevestigde, is er geen informatie ontvangen. Als deze onderhandelingen al geen hersenschim zijn, dan hebben ze althans geen voortgang gehad. Over het debet van de oud-secunde Joan Louis Hosselie mag dan in de brief van 31 december 1759 naar Timor niet gesproken zijn, maar enige extractresoluties die daarheen met de bark Kaaskoper zijn gestuurd, maken er wel melding van. Nadat die bark zijn reis had gemist, zijn ze in december 1760 nog eens gestuurd, maar het bestuur roerde in zijn antwoord van 1761 deze zaak niet aan. De brief van 15 september 1760 meldt dat door intrekking van f 2804 van de gage van Hosselie, [fol. 16] zijn schuld tot f 21.705 verminderd is, en dat er geen andere vorderingen op hem zijn. Er zal om nadere informatie gevraagd worden. De Hoge Regering had, evenals Heren XVII, gewenst dat opperhoofd Hans Albregt van Pluskouw, zoals hij beloofde, het roofnest Naymoetie niet voor de tweede maal had verlaten voordat het met de grond gelijk was gemaakt. In de generale missive van 31 december 1760 is reeds gemeld dat de tweede expeditie net zo slecht als de eerste is afgelopen. Sindsdien is Van Pluskouw, zoals bericht in het briefje van 29 januari 1762, door zijn onbezonnen gedrag aan zijn einde gekomen. Wegens de huidige omstandigheden is behoorlijke wraak voor deze moord achterwege gebleven.

Palembang

Over de verminderde leverantie van peper, waarvoor met het tin het kantoor Palembang dient, is verscheidene jaren bij de sultan geklaagd en getracht, nu eens met vriendelijke dan weer ernstige woorden, te bereiken dat hij net zoveel peper [fol. 17] als tin levert. Dit was tevergeefs. Met schepen van de koning en met de Bronstee is 9028 pikol peper aangevoerd en de ongehoorde hoeveelheid van 35.365 pikol tin. De koning beroept zich op een slechte oogst en de residenten hebben afdoende verzekerd dat er geen smokkel is. Betreffende de peper moest men het hierbij laten, maar over de tin is op 9 en 23 februari 1762 voorlopig besloten, wat reeds in de brief van 4 mei is bericht, dat de gezanten van de koning zullen worden afgewacht. Deze kwamen na enige tijd en de gouverneur-generaal rapporteerde op 25 juni over de onderhandelingen. Hij wees erop dat de aanmaningen tot een betere nakoming van het jongste contract weinig effect hadden. Het besluit van 4 mei om naast de volle betaling voor 10.000 pikol tin, voorlopig rsd 10 voor iedere pikol daarboven te geven, [fol. 18] was niet uitgevoerd)

---vermits de hoofden van 's konings vaartuygen betuygt hadden niet bevoegd te zijn om dien minderen prijs te accepteeren. Dat ook de gezanten verklaard hadden, buyten 's konings' voorweeten, in geen prijsvermindering te kunnen bewilligen, beroepende zich op het 10e art. van het jongste contract, waarbij de koning zich verplicht heeft, al het tin, op Banca en Billiton vallende, aan de Compagnie te leveren, met uytsluyting van alle andere natiën. Dat den gezanten wel tegengeworpen was, hoe de onmiddelijk volgende woorden, in zulke quantiteiten, als de Compagnie requireeren zal, de zaak genoegsaam ten onzen faveure besliste. Doch dat het slot van gemelde 10 art. waarbij de quantiteiten zo groot bepaald worden, als de daartoe overgezonden contanten bedragen zouden, de zaak geheel duister maakte, dewijl bijna al het tin door 's konings vaartuigen aangebragt en hier afbetaald word.

Fol. 18r-v.

(Om dit artikel duidelijk te maken en om de aanvoer van tin, zolang die zoveel met die van peper verschilde, vast te stellen, stelde de gouverneur-generaal voor de aanvoer op 20.000 pikol tin per jaar te bepalen en voor het meerdere een lagere prijs te betalen. Besloten werd om naast de betaalde 10.000 pikol nog eens 10.000 pikol aan te nemen tegen de volle prijs van rsd 15. [fol. 19] De gouverneur-generaal werd gemachtigd om een overeenkomst te sluiten voor het aannemen van meer tin tegen rsd 12 of 13 het pikol. Maar overigens zou te Palembang en te Batavia samen niet meer dan 20.000 pikol geaccepteerd worden. Na veel talmen kwam er bij besluit van 29 juni uit de onderhandelingen dat wat er dit jaar boven de 20.000 pikol is aangevoerd, voor rsd 13 het pikol gekocht zou worden. Maar de gezanten voerden in de vergadering van 6 juli aan dat zij uit vrees voor hun koning niet minder dan rsd 15 het pikol konden aannemen. De Hoge Regering hield echter voet bij stuk, waarop de gezanten zeiden dat ze dan slechts 20.000 lb voor de oude prijs zouden leveren en eventueel de peperleverantie geheel zouden staken. Daarop is geantwoord dat men het belang van de koning en rijksgroten genoeg kende om hiervan onder de indruk te zijn. Men zou de koning hierover een brief schrijven en op antwoord wachten, en vervolgens handelen in het belang van de Compagnie. De gezanten bleven echter bij hun besluit. [fol. 20] Ze ontvingen 20.000 lb voor de volle prijs; het meerdere is onbetaald gebleven. Dit is de koning bericht en tevens dat de Compagnie zoveel tin heeft, dat ze niet meer dan 20.000 lb zal aannemen. Er is op gewezen dat dit hopelijk niet betekent dat er minder peper wordt geleverd. Dit zou nadelig zijn voor de koning. Nu was het probleem hoe het grote restant van wel 5.200.000 lb tin uit Siam, Malakka en Bangka aan de man te brengen. De Chinese jonken hebben dit jaar bijna geen tin vervoerd. Dit is toe te schrijven aan de slechte markt voor thee en een te hoge verkoopsprijs voor de afzet in China. Daarom is bij besluit van 25 juni de prijs van rsd 20, die op 19 mei 1758 was vastgesteld, verlaagd tot rsd 19 het pikol. Dat is nog altijd één rijksdaalder meer dan de prijs van 1758. De Westerkwartieren zal bericht worden [fol. 21] dat , evenals met het het Japans staafkoper is geschied, de prijs ter bevordering van de afzet verlaagd kan worden. Er kon zo een aanzienlijke partij aan de Chinezen verkocht worden, zodat het restant verminderd is tot 2.796.029 lb.

Siam

Er pleit zoveel tegen het opheffen van het kantoor te Siam dat dit nog niet is uitgevoerd. Ten eerste levert Bima weliswaar sapanhout, maar de Japanners willen slechts dat uit Siam. Er wordt door hen vijf of zes honderduizend pond gevraagd. Van Bima komt niet eens genoeg voor de retourschepen. Ten tweede kan Siam bij een slechte oogst, of bij onlusten, Java van rijst voorzien. [fol. 22] De prijs is niet veel hoger dan op Java. Volgens de jongste berekening kost een Siamse kojang van 2640 lb f 33,4,- en het last van 3066$\frac{2}{3}$ lb f 40,16,-. Het is onduidelijk hoe Heren XVII op een prijs van wel rsd 100 het Siamse kojang komen. Ten derde wordt men in Siam niet meer afgeperst. Ten vierde hebben de pretenties over geschenken niet veel om het lijf. Maar, ten vijfde, bedraagt volgens de visitateur-generaal de schuld van de koning per eind augustus 1761 wel f 29.063. Dat kan evenwel wel met f 14.515 verminderd worden, als de voor de Compagnie ongunstige balans voor geschenken, die de residenten op de rekening van de koning zetten, er weer afgetrokken wordt. De restant schuld van f 14.548 valt wel te innen. Ten zesde bedroegen de geschenken wel aanzienlijke sommen, maar ze zijn deels door ontvangen geschenken gecompenseerd. [fol. 23] Er kan bevolen worden om de balans voor geschenken globaal in evenwicht te brengen. Ten zevende kan er aangemaand worden dat de afgeperste veertig kati zilver, zoals de phra-klang in 1759 beloofde, inderdaad wordt teruggegeven. Ten achtste kunnen de uitgaven op een vaste som gesteld worden, waarboven de resident niets zal ontvangen. Vooral om de rijst en het sapanhout is tot het aanhouden van dit kantoor besloten. Op 8 juli zijn de jaarlijkse uitgaven op f 4000,- gesteld met bevel aan de resident zich daaraan te houden. Bovendien is toen besloten om van de schuld van de koning van, als gezegd f 29.063, f 14.515 af te schrijven.

Dat is het bedrag waarvoor de geschenken die van de koning ontvangen werden, minder waard waren dan de gegeven geschenken. Van de overblijvende schuld van f 14.548 komt f 4408 voor rekening van de koning en f 10.140 voor die van de phra-klang. De resident moet op voldoening aandringen. Het tin is sinds 1739 van f 29,2,8 [fol. 24] successievelijk gesteld op f 45,4,- het pikol exclusief de onkosten van 10 %. Zo is het tin berekend dat van de koning en de phra-klang ten geschenke werd ontvangen en het sapanhout tegen f 3,8,4 het pikol. Nu is het tin op f 35,- en het sapanhout op f 3,- het pikol gesteld. De geschenken en contrageschenken zullen op die voet berekend worden en dienen in evenwicht te blijven. Hopelijk kunnen deze besluiten de goedkeuring van Heren XVII krijgen. De noodzaak om voor Ceylon twee scheepsladingen rijst in te kopen, bewijst dat een argument voor het behoud van Siam gegrond is.

China en Cochin Chine

De Hoge Regering heeft zich de kritiek op het zenden van de Zuid-Beveland naar China en Cochin Chine, daar die handel slecht is uitgevallen, aangetrokken. Men dacht te handelen in het belang van de Compagnie. De ernstige aanbeveling er voortaan vanaf te zien, [fol. 25] wordt in het oog gehouden.

Japan

Doordat de goederen voor Japan die uit Nederland besteld waren, weer te laat kwamen, moesten deze met verliesgevende Bengaalse en andere goederen aangevuld worden. Hoewel het geen gewoonte is, is het zenden van niet-bestelde goederen noodzakelijk om het kapitaal voor de inkoop van de Japanse retouren vol te maken. Daarom wordt er nogmaals ernstig op aangedrongen de goederen uit Nederland voor Japan tijdig te verzenden. Het bevel om niet meer dan twee schepen te zenden, zelfs als er één verloren is gegaan, zal worden opgevolgd. Sinds 1759 zijn er nooit meer dan twee gezonden.

Malakka

Hoewel Heren XVII daaraan nog lijken te twijfelen, maken de Engelsen bij het verkopen van oorlogstuig geen onderscheid tussen vriend en vijand. [fol. 26] Daarvan zijn genoeg bewijzen, maar dat helpt weinig. Men doet er het zwijgen toe. Om het onderscheid tussen het Malakse tin in inktkokers en blokken aan te geven, wordt een partij uit Perak, zoals het uit de bovenlanden gegoten in inktkokers komt, met een aparte factuur meegezonden. De verhoging van de inkoopsprijs stimuleerde de verwerving van tin uit de bovenlanden. Dit jaar is 831.420 lb uit Malakka ontvangen, terwijl dit het voorafgaande jaar 480.639 lb was. Om meer voordeel te hebben van de openstelling van de vaart op Siak en Indragiri dan het eisen van tol, stelde het bestuur voor een lastgeld te heffen. Dit is afgewezen om de vaart op Malakka niet nog meer te belemmeren. Om de vaart met minder gevoelige middelen van andere plaatsen in Straat Malakka af te leiden, is op 28 april 1761 [fol. 27], op het voorstel van gouverneur David Boelen in de aparte brief van 6 maart, besloten de vaart van Java naar Siak vast te stellen op drie vaartuigen van Batavia, twee van Java's Oostkust en één van Cheribon, waarvoor, om de handelaars des te meer af te leiden, een zegel van rsd 100 wordt geheven. Over Indragiri is sinds de brief van 15 oktober 1759 niets meer besloten, maar om de vaart op Riau te beperken is, eveneens op voorstel van gouverneur Boelen, in hetzelfde besluit een dubbele tol ingesteld voor alle goederen die op Java's Oostkust of te Cheribon worden aangevoerd uit plaatsen in Straat Malakka buiten het hoofdkantoor Malakka zelf.

Sumatra's Westkust

De Hoge Regering is het ermee eens dat de Compagnie niet samen met haar dienaren in zout kan handelen. Sinds de vrije vaart bij besluit van 4 december 1759 is gesloten, werd deze handel op 18 en 25 maart 1760 tot een monopolie verklaard. De prijs is bij geheim besluit van 13 april 1761 en in de brief van 25 augustus naar Padang op rsd 55, of 2 taël goud

van 21 karaat vastgesteld. Er wordt alles aan gedaan [fol. 28] om van de grote hoeveelheid duiten te Batavia en elders af te komen. Het staken van de uitgifte heeft de roulatie nog niet veel verminderd, maar te Batavia is het restant, dat eind juni nog f 325.889 bedroeg, op heden geslonken tot f 280.537.

Bengalen

Heren XVII spoorden aan om zuinig met schepen om te gaan. Gezien het tekort aan schepen zijn de nu gezonden zes zeer welkom. Van de vier Bengaalse retourschepen moesten er twee gebruikt worden om het bestelde uit Sumatra's Westkust gedeeltelijk daarheen te vervoeren, om zo een tweede direct retourschip voor dat kantoor uit te sparen. De Langewijk, die met rijst en andere behoeften naar Ceylon gaat, moet naar Bengalen doorvaren om de goederen voor de handel in Azië vandaar over te brengen. Hieruit blijkt dat alles wordt gedaan om scheepsruimte uit te sparen. [fol. 29] Naar aanleiding van de opmerking over vertrek of insolventie van administrerende dienaren is naar een niet te zeer drukkend middel gezocht. Bij besluit van 10 juli 1750 met latere aanvullingen waren reeds voorzieningen voor repatriërende, ontslagen of overleden dienaren getroffen.)

Doch om Uw Wel Edele Hoogachtbaare oogmerk ten volle te beantwoorden, is den 9e juli gearresteert dat alle dienaren welken, 'tzij hier, 'tzij op de buytencomptoiren, eenige administratie of directie van 's Compagnies penningen of goederen word toebetrouwd, voor het aanvaarden hunner bedieningen diergelijke borgtochten zullen moeten stellen, die vier jaren na hun overlijden of ontslag stand grijpen en relatie hebben zullen tot al hetgeene, waarvoor ieder uyt hoofde zijner administratie aanspreekelijk geoordeelt mogt worden. Met dien verstande echter dat wanneer iemand, repatrieerende of andersints zijn ontslag obtineerende, bij het quiteeren zijner administratie de vanouds gestelde cautie voor vier jaaren kwam te stellen, de borgtocht, die bij het aanvaarden zijner bedieninge gesteld heeft, cesseeren zal. En deeze laatstgemelde borgtocht (buyten extraordinaire gevallen, die meerder precautie mogten vereisschen) is in zulker voegen bepaald, als bij eene ter resolutie van den 9e juli geïnsereerde lijst specifique aangetoond word.

Fol. 29r-v.

([fol. 30] De dienaren blijven verplicht om transport van liquiditeiten te doen en de Compagnie houdt, indien noodzakelijk, haar recht boven de borgtochten uit. Als ervoor wordt gekozen om als borgstelling een bepaalde som in de kas te storten, dan wordt daarover geen rente betaald en is daarop geen aanspraak. Om het voor dienaren makkelijker te maken borgen te vinden, mogen deze bij ziekte of overlijden van degene voor wie ze garant staan, in pakhuizen of elders nagaan of alles naar behoren wordt behandeld en of er van de zieke of van de overledene niets ontvreemd wordt, mits de zieke daarvan op de hoogte is en toestemming heeft gegeven. Bij insolventie van een dienaar met een comptabel ambt houdt de Compagnie [fol. 31] het recht van voorkeur op een borgtocht in de zevende plaats, of onmiddellijk na degenen die huis- of landhuur te vorderen hebben, en voor wettelijke hypotheken en alle andere crediteuren. Doch als twee administrerende of andere dienaren hoofdelijk aansprakelijk zijn voor enige posten, dan houdt de Compagnie bij insolventie van de ene, zijn voorrecht op de vorderingen van de andere en zal deze toegelaten worden met de andere crediteuren van de insolvente boedel. Deze regels betreffende de zekerheden voor borgen en het voorrrecht van de Compagnie zijn aan de Raad van Justitie te Batavia, aan de buitenkantoren en met aanplakbiljetten daar en elders bekendgemaakt. Nu er zo aan de wens van Heren XVII is voldaan, wordt de goedkeuring van deze regelingen afgewacht. Daar de essayeur Fredrik Altena al voor het ontvangen van de generale missive uit Nederland naar Padang was vertrokken, kon hij geen mondelinge inlichtingen verschaffen hoe het baar zilver in Nederland wordt gewogen. De opperkooplieden van het kasteel werd bevolen iedere staaf baar zilver bij ontvangst afzonderlijk te wegen en daarvan rapport te doen [fol. 32] ter verzending naar Nederland. Door vergelijking daarvan met de rapporten uit Bengalen en met de gegevens uit Nederland kunnen fouten opgespoord en later voor-

komen worden. De twee berichten van de Bengaalse essayeur Jan Hendrik Haghadamius, die op 31 december 1759 verzonden zijn, maar niet werden ontvangen, gaan nu weer met de bijlagen. De schuld voor deze vertraging ligt geheel bij de dienaren in Bengalen, die reeds volgens een bevel uit 1755 zulke gegevens direct naar Nederland moeten doorgeven. Door het verzenden van 100.000 lb aluin, die nodig is voor de roodgeverfde doeken, is met het niet sturen daarvan naar Bengalen en Surat, maar naar Patna, de opmerking daarover gemaakt, beantwoord. Uit de besluiten van 13 april en 25 mei 1762 blijkt dat er bij het verzenden van contanten naar Bengalen rekening wordt gehouden met wat er uit Nederland is gestuurd.

Coromandel

[fol. 33] Het bevel om op de bestellingen aan de kantoren die textiel leveren, geen andere soorten te zenden wordt stipt opgevolgd. Het bestuur te Coromandel zal berichten of het Tegenapatnamse guinees, waarvan een onbepaalde hoeveelheid was besteld, alleen voor de handel in Azië, of ook voor die op Europa gediend heeft. Van de drie pakken guinees en één salempuris, beide Engelse Cuddalorese soort, en acht andere pakken salempuris zijn de drie pakken guinees bij factuur van de Eendracht, d.d. Nagapattinam 31 augustus 1759, als monsters voor Batavia aangeduid. Daarvan is een pak bij openbare verkoping verkocht voor rsd 260,- en een ander voor rsd 306,34,- bij een kostprijs van rsd 200,30,- per pak, wat een winst van respectievelijk 30 % en 53 % betekent. Het derde pak gaat mee voor de kamer Amsterdam. Het pak salempuris Engelse Cuddalorese soort is ook publiekelijk verkocht met 12 % winst, aangezien er op de inkoop van rsd 211,8,- rsd 38,40,- verdiend is. [fol. 34] Van acht pakken salempuris, volgens de factuur van de Oudkarspel d.d. 16 april 1759 van de fijne gebleekte Porto Novose soort van 8 kaal, die voor Nederland bestemd waren, zijn met de retourschepen van oktober en november 1759 er twee voor de kamer Amsterdam, vier voor die van Hoorn en twee voor die van Enkhuizen verscheept. Daarbij was niet vermeld dat ze van de Cuddalorese soort waren en als monsters dienden. In het vervolg zal in de facturen steeds duidelijk worden aangegeven, wanneer er op zendingen speciaal gelet moet worden. Om de officieren van justitie op hun plicht betreffende de verboden handel te wijzen, kon niets beters gedaan worden dan hun een uittreksel uit de brief van Heren XVII te geven. Van de memorie over textielmonsters die wijlen de lijwatier Daniel de Bordes uit Nederland heeft meegebracht, gaat op verzoek van Heren XVII een authentieke kopie mee. Hoewel baar goud voor Coromandel inderdaad voordeliger is dan dukaten, moest er bij gebrek aan het eerste toch boven de bestelde f 1.440.000 [fol. 35] een twee ton aan dukaten gestuurd worden. De Chinese goudhandel ging namelijk slecht, op Padang bleef door gebrek aan veilige omstandigheden ruim 140 mark fijn en 492 mark ruw liggen en de twee ton baar goud die in Nederland was besteld, bleef uit. De dukaten zijn onlangs nog voor f 5,12,- het stuk verkocht. De bestelling van baar goud zal in het vervolg zo vergroot worden dat er geen toevlucht tot dukaten meer nodig is. Met het meegezonden afschrift van de brief van 12 april 1759 van het bestuur te Nagapattinam valt te oordelen over de permissie door nawab Mamoed Ali Chan voor het slaan en vermunten van ropia's, fanums en kasjes bij Companies munt te Pulicat. Naar aanleiding van de vraag om bescheiden betreffende de vreemde naties is bevolen om alle brieven en papieren gewisseld met de dienaren van de Franse en Engelse compagnies, voor zover nog niet naar Nederland gezonden, alsnog daarheen te zenden. Verder is conform de opdracht van Heren XVII aan Bengalen, Coromandel, [fol. 36] Ceylon, Surat en Malabar bevolen om alle papieren met vreemde Europeanen gewisseld, met de Bengaalse en Ceylonse schepen naar Nederland te versturen. Het bestuur te Nagapattinam is speciaal opgedragen alle papieren over de klachten die het bestuur van Pondicherry deed over het buitmaken van een Frans scheepje door een particulier Nederlands schip onder Engelse vlag, daarbij te voegen. Daarbij moet ook de brief van de raad te Pondicherry van 13 november 1759 met een procesverbaal van de aanhouding van de Oostkapelle, en tenslotte alle bescheiden betreffende de gebeurtenissen te Sadras en de proviandering van het Franse leger van Thomas Arthur de Lally-Tollendal bijgesloten worden. Wat betreft de

gevraagde memorie van het voorgevallene met vreemde Europeanen zullen het Bengaalse en Coromandelse bestuur Heren XVII het beste kunnen inlichten. Deze is opgedragen om Heren XVII over het voorgevallene in te lichten en de bewijzen hodig om de eisen te ondersteunen, direct naar Nederland te zenden. [fol. 37]

Ceylon

Op bevel van Heren XVII is het bestuur van Ceylon niet alleen bevolen om geen andere munten dan pagoden op assignatie naar Nederland te accepteren, maar ook om f 56.719, die volgens het bericht van 23 januari 1760 in andere munt ontvangen is, alsnog in pagoden om te wisselen. De belofte de bestellingen zo nauwkeurig mogelijk uit te voeren zal de handel op Ceylon bevorderen. Daarom wordt aangedrongen om vooral de gevraagde geschenken voor het hof, waarvan de noodzaak in de huidige omstandigheden geen uitleg eist, te zenden. Volgens opdracht zijn er geen dukaten gezonden en is bovendien bevolen wat er nog vanuit Nederland wordt ontvangen, direct naar Batavia te sturen. Naar aanleiding van zijn overwegingen in de brief van 23 januari 1760 over het weren van vreemde handelaren, is het bestuur op 5 augustus slechts geantwoord [fol. 38] het grote aantal Engelse schepen in de gaten te houden om niet door een list om de tuin te worden geleid. Hopelijk is met het bevel om afschriften van de sinds 1757 uit Bengalen, Coromandel en Ceylon naar Batavia gezonden aparte geheime brieven met de nodige bescheiden naar Nederland te zenden en dat in het vervolg stipt te doen, het misnoegen over het slecht ontvangen van papieren weggenomen.

Malabar

Over de verzending van snaphanen met ijzeren laadstokken voor de vorst van Travancore wordt bericht)

---dat in den jaare 1759 weezenlijk 1139 diergelijke geweeren afgescheept zijn, omdat de baas van 's Compagnies wapenkamer berichtte zoveele met houten laadstokken niet aan handen te hebben, en men echter de geheele partij in eene egale soort voldoen wilde. Op de voldoening echter van de voor Mallabaar gevraagde geweeren insteeren wij eerbiedig, doch voornamelijk dat er door kundige lieden meerder toezicht gebruykt mag worden op de deugdsaamheid van 't verzondene, alzo er bij het probeeren alhier niet alleen telkens eenige komen te springen, maar ook op Mallabaar een partij uytgeschoten is, waardoor men terstond ontrijfd raakt en den grilligen vorst niet zelden ongenoegen geeft.

Fol. 38v.

([fol. 39] Er is steeds op aangedrongen de schepen van de Compagnie op tijd te laten vertrekken en ze uitsluitend met Compagnies goederen te beladen. Om hier opnieuw aan te herinneren is weer een circulaire uitgegaan en is de opperequipagemeester bevolen hier nauwkeurig op te letten. Er is gezien dat Heren XVII de beoordeling of de verkoop te Malabar die te Surat benadeelt, wil opschorten, totdat de gevraagde overwegingen uit beide kantoren zijn ontvangen. De stukken over deze materie worden in een aparte bundel meegezonden. Nu de omstandigheden in Surat veranderd zijn, zal er geen gebruik van gemaakt worden in het belang van Malabar. De Hoge Regering heeft zich evenals Heren XVII geërgerd aan het buitensporig gedrag van het garnizoen en gewenst dat het bestuur deze tomeloze bende door middel van een strafoefening als voorbeeld op hun plicht had gewezen. [fol. 40] Hoewel een wisseling van het garnizoen onmogelijk was, zijn de voornaamste oproerlingen door de zorg van de nu repatriërende commandeur Casparus de Jong sindsdien weggezonden en volgens besluit van 12 augustus 1760 gedegradeerd tot matroos, veroordeeld tot een jaar werk onder de vlag op Onrust en daarna naar Nederland gestuurd. Zo'n straf maakt indruk als geen andere.

Kharg

Een bericht over het monster zijde is in de brief van 5 oktober aangetroffen en een afschrift is in juni 1762 met de Vrouwe Rebecca Jacoba verzonden met bevel zich er bij de inkoop van zijde aan te houden. Een oordeel over dit kantoor staat in de brief van 4 mei. Nadere bevelen worden afgewacht.

Cheribon

De inkoop van rijst, waarvoor rsd 16 het last moet worden betaald, wordt zoveel mogelijk voorkomen.

Bantam

De uitgaven zullen nog stijgen, [fol. 41] omdat maar een gedeelte van de gebouwen voltooid is en reparatie en een vergroting van andere gebouwen nog moeten plaatsvinden. De kosten zijn indertijd gemeld. Er wordt zuinigheid betracht.

Batavia

Er zou begonnen moeten worden met een overzicht van de inkomsten en uitgaven voor de suikerhandel over de laatste tien jaar. De visitateur-generaal heeft het zo druk dat zijn rapport nog niet gereed is. Als het bericht tijdig binnen is, wordt er aan het eind van deze brief op teruggekomen, of anders in de generale missive van december. Voorkomen zal worden dat de Compagnie schade lijdt door onderwicht op de opium. De verantwoording die commandeur Koert Rozeboom op 21 september 1759 heeft ingediend, voor zover wordt gesproken over de Voorzichtigheid en het journaal van opperstuurman Jeronimus Jongenberg, waarin men vele veranderingen meende ontdekt te hebben, zijn aan de advocaat-fiscaal ter hand gesteld. [fol. 42] Deze diende daarop geen bericht in, maar meldde desgevraagd op 30 juli 1762 dat hij reeds op 15 november 1759 een rapport bij gouverneur-generaal Jacob Mossel had ingediend. Hij leverde een kopie daarvan in, waarin hij verklaarde dat noch de veranderingen in het journaal van de oppersturman, noch enkel het vermoeden van kwader trouw hem noopten om de opperstuurman, of iemand anders te vervolgen. Dit bericht, dat zeker door de ziekte van Mossel is blijven liggen, wordt nu overgezonden. Het is niet onwaarschijnlijk dat de agenten van concurrenten te Batavia en elders nadelige zaken voor de Compagnie deden. Daarom is Randolph Marriot, die door de Engelsen uit Madras was gestuurd om te Batavia te resideren, niet toegelaten. Dit is reeds in de brief van 4 mei bericht. In de vergadering van 29 juni herhaalde hij zijn verzoek, [fol. 43] maar men bleef bij het besluit en verleende hem op de Scholtenburg vervoer naar Coromandel. Hopelijk leveren de vertogen van de Staten-Generaal bij het hof van Engeland enige genoegdoening voor de ongelukkige expeditie naar Bengalen. De noodzakelijkheid daarvan blijkt uit wat onder vreemde Europese mogendheden wordt vermeld. Hiermee is de brief van 24 september 1761 beantwoord. Nu volgt het antwoord op die van 5 oktober 1761. Van de vloot van 1761/62 zijn slechts de Aschat voor de kamer van Amsterdam, de Kronenburg en Walcheren voor die van Zeeland, de Vrouwe Kornelia Hillegonda en Bleiswijk voor die van Delft, de Standvastigheid voor die van Rotterdam, de Lycochton voor die van Hoorn en de Immagonda voor die van Enkhuizen aangekomen.)

Hoezeer dit tot verachtering van 's Compagnies dierbare belangen strekken moet, kunnen wij niet levendig genoeg afschilderen, vooral in deezen tijd dat het gouvernement Ceilon alleen zulke groote eisschen doet, dat men schier geen raad weet om de benodigde scheepen daartoe uit te vinden. Dit is ook de reden dat voor de tegenwoordige retourbezending niet meer dan 8 scheepen hebben kunnen bijeengebragt worden. Suratte, alwaar in 't voorleden jaar door het verongelukken van 't schip de Getrouwigheid, maar twee scheepsladingen ontvangen zijn, heeft tot nu toe maar één schip voor zijn deel kunnen krijgen, en Mallabaar zal zich in 't geheel met één moeten tevreeden houden, niettegenstaande de verkoop op die beide comptoiren niet weynig tot vermindering van 's Compagnies zwaar drukkende lastposten contribueeren kan.

Fol. 43v-44r.

(Het is onduidelijk hoe aan de nodige schepen te komen. Hopelijk brengen de schepen die worden verwacht, de oplossing. Heren XVII maken helaas geen melding van nieuwbouw. De drie waartoe in het voorjaar van 1761 besloten is, zijn onvoldoende. De vloot in Azië is met negen schepen verminderd: vier zijn verongelukt en vijf afgeschreven. Veel schepen zijn oud en afgevaren, andere kunnen na reparatie maar net in de rustige Aziatische wateren gebruikt worden. Onder de bijlagen gaat een lijst die was gevoegd bij het besluit van 12 juli. [fol. 45] Daarin verklaart de opperequipagemeester dat er per 8 juli 1762 in Azië slechts 34 schepen zijn, waarvan zeven slechts op de stille wateren binnen Straat Sunda en nog eens zeven alleen langs de kust van Java gebruikt kunnen worden. Zo zijn er slechts twintig als retourschepen en voor de Westerkwartieren beschikbaar. Er is ook een tekort aan manschappen zowel te land, als te water. Er is weinig gemerkt, zowel dit als vorig jaar, van enig gevolg van de toestemming sinds 1760 aan de kamers om de schepen van zoveel mogelijk bemanning te voorzien als de ruimte toeliet. De schaarste aan militairen is nog groter. Van de 733 soldaten op de tien schepen de Oudkarspel, Liefde, Aschat, Vrouwe Petronella Maria, Admiraal de Ruyter, Kronenburg, Immagonda, Lycochton, Walcheren en Bleiswijk kwamen er maar 222 in Batavia aan. De rest overleed, is vermist of werd te Kaap de Goede Hoop op de schepen voor Ceylon geplaatst. Op het dringend verzoek van gouverneur Lubbert Jan van Eck konden er maar 150 koppen naar Ceylon gezonden worden en naar Malabar, waar de oorlog tussen Travancore [fol. 46] en de zamorin gevaar oplevert, geen enkele om het garnizoen voltallig te maken. Malakka kon van de beloofde 100 man er maar 25 krijgen. Als het aantal militairen in de oostelijke garnizoenen vergeleken met hun vroegere sterkte vermeld zou worden, dan zouden Heren XVII zich des te meer zorgen maken over de gevaarlijke plannen van de concurrenten in de specerijplaatsen. Behoudens een onverwachte komst van een aanzienlijk aantal troepen, is het onmogelijk om in de behoefte daar te voorzien. Per eind september 1762 bedroeg het garnizoen van Batavia en buitenposten 1381man, van wie er 150 in het hospitaal liggen. Om de uitgestrekte vestingwerken te bemannen en om de soldaten om de derde of vierde nacht op wacht te zetten, zijn al 1500 man en voor de buitenposten nog 420 man nodig. Hieruit blijkt de zwakte te Batavia en buitenposten. De langdurige oorlog in Europa moge schaarste aan militairen veroorzaken, maar dit verhelpt het gebrek in Azië niet, noch vermindert het het gevaar [fol. 47] voor de bezittingen van de Compagnie. Vergelijking met de generale monsterrollen van 25 of 30 jaar geleden zou de zwakte van de garnizoenen aantonen en de noodzaak daaraan met buitengewone middelen wat te doen. Ook aan zeevarenden is gebrek. Per eind september 1762 was er slechts 1470 man voor de 22 schepen op de rede, waaronder 8 retourschepen. Men vraagt zich af hoeveel personen er dan nog voor de barken, sloepen en losvaartuigenen, en voor de dienst op de werf op de eilanden Onrust en Edam zijn. Men neemt voor het vertimmeren en repareren van de schepen al enige jaren inlandse werklieden, maar er is op de kwaliteit van hun werk minder te rekenen en ze zijn ook nog duurder. Wat er dan nog als scheepstimmerlieden uit Europa komt, blijkt onbekwaam volk te zijn dat het kappen nauwelijks verstaat. Bij gebrek aan bekwaam volk moeten ze echter wel gebruikt worden. Met ambachtslieden ziet het er al [fol. 48] even slecht uit. Om Heren XVII niet met een lang verhaal te vermoeien, dient als voorbeeld dat een zekere Jacobus Verschuur die in 1761 met de Getrouwigheid als wagenmaker aankwam, niet anders dan voor pruikenmaker had geleerd. Heren XVII zullen nu wel overtuigd zijn van de noodzaak om een buitengewone versterking van bekwame militairen, zeevarenden en ambachtslieden te zenden. De vraag daarnaar wordt nogmaals met nadruk herhaald en vooral om bij de ambachtslieden in het bijzonder artilleristen te mogen ontvangen. Dit korps heeft per eind september 1762 maar uit 107 man bestaan. In geval van nood zijn die in Azië niet te vinden. Het is dus onnodig langer bij dit verzoek stil te staan.)

Met de toegezegde *f* 2.229.730,- op den geldeisch voor 1762 zullen wij naar vermogen zien rond te schieten, en bedanken Uw Wel Edele Hoogachtb. voor de uytgezondene

halve ducatons, verzoekende met alle eerbied dat, zo ook de versochte quart dukatons, en dubbelde schellingen, of vijftien stuyvers stukken, voldaan mogen worden, alzo de gemeente, dewijl de ropijen genoegsaam uyt de wandeling zijn, niet weynig gemak van die speciën genieten en de Compagnie daarop alsnog profiteeren zoude een zoet advans.

Fol. 48v-49r.

(De onderkooplieden en assistenten die geen werk hebben, zullen zo spoedig mogelijk aangesteld worden. Te Batavia zijn er geen boven het bepaalde aantal. Per eind september 1759 waren er daar 66 en per eind september 1762 is dat verminderd tot 46. In afwachting van aanstelling zijn er volgens de jongste berichten op Ceylon 7, Coromandel 5, Bengalen 3, Surat 2, Malabar 2, Ambon 1, Ternate 2, Makassar 1 en op Java's Oostkust 2, dus in totaal 71. De bevelen omtrent aanstelling en bevordering in de brief van 20 maart 1759, zowel als het wegzenden van onbekwame personen zullen worden uitgevoerd. Zo is, in de vacature van de inmiddels overleden hoofdadministrateur en opperkoopman van Malakka, Hendrik Duurvelt, opperkoopman Godfried Kretschmar benoemd [fol. 50], ondanks diens verzet en verzoek zonder gage te Batavia te mogen blijven. Niemand van die rang heeft nu geen aanstelling, aangezien Pieter van Jongstal van Ambon is teruggekeerd naar Batavia en gerepatrieerd. Van de kooplieden is er te Batavia al lang geen zonder aanstelling geweest en de vier te Colombo moeten volgens de brief van 31 juli 1762 op vacante koopmansplaatsen in Ceylon benoemd worden. De voorlopig daarop benoemden onderkooplieden zijn teruggetrokken en ook de boekhouders die voorlopig onderkoopmansplaatsen hebben bezet. Zo wordt men bevrijd van een groot aantal onnodige dienaren. Hoewel deze maatregelen hard nodig waren, moeten ze, met alle eerbied, toch nadelig genoemd worden. De schrijvers, die tegen lage beloning het meeste werk verrichtten, werden tot nu toe slechts aangespoord in de hoop dat zij op zo'n kantoor bij een bevordering een onderkoopsmansplaats zouden krijgen. Zulke posten hebben nu niets aanlokkelijks meer, omdat zij ontbloot zijn [fol. 51] van voordelen die wel aan rekenplichtige plaatsen in meer of mindere mate verbonden zijn. Als men de schrijvers niet geheel moedeloos wil maken, wat bij velen al gemerkt werd, dan moet men ze naar ouderdom en bekwaamheid laten opklimmen. Daarom zijn onderkoopmansplaatsen die sinds het ontvangen van de brief van 20 maart 1759 op de schrijfkantoren vacant werden, met de bekwaamste schrijvers vervuld. Ze worden nogmaals voorgedragen voor de rang van onderkoopman. Onder de aankomende onderkooplieden zijn er zelden liefhebbers of bekwame personen voor zulke lastige en weinig opbrengende posten. Bovendien ontstaat er door hun onervarendheid maar chaos. Het bevel geen overplaatsing uit een buitenkantoor naar Batavia, of verlossing naar Nederland te geven met behoud van gage voordat de ambtstermijn is verstreken, zal uitgevoerd worden. Zo is kapitein Dominicus von Staeden reeds zonder gage repatriëring naar Nederland toegestaan. [fol. 52] De commissarissen die bevoegd zijn ontslag te geven, is opgedragen alle ambachtslieden en andere die binnen hun dienstverband ontslag krijgen, in te lichten dat zij op reis geen gage ontvangen. Degene die bij aflopen van hun dienstverband niet willen repatriëren, zullen geen gage meer ontvangen, totdat ze weer in dienst treden, of naar Nederland terugkeren. Zo kon de commandeur van Jaffna Jacob de Jong jr., van wie het dienstverband al geruime tijd was verstreken, naar Batavia komen maar zonder genot van gage. Het bevel in de brief van 5 oktober 1761 om degene van wie het dienstverband was verlopen voordat deze brief was ontvangen, na een jaar geen gage meer te geven, is op 19 mei 1762, toen ze geopend werd, uitgevoerd. De opperhoofden van de kantoren is bevolen een lijst van deze dienaren op te stellen en hun gage per 19 mei 1763 te beëindigen. Schout-bij-nacht Houtingh, die is aangekomen, [fol. 53] zal men naar vermogen behulpzaam zijn en zijn instructie zal men naleven. Overeenkomstig artikel vier zullen geen vreemde of particuliere schepen op de werven van de Compagnie vertimmerd worden. Zoals reeds in de brief van 4 mei werd bericht, kregen de Engelse oorlogsschepen La Baleine, Panther en Revenge op grond van de brief van 9 april 1761 toestemming voor reparatie. De rang van genoemde schout-bij-nacht, waarover niets wordt gezegd, is aan brigadier en hoofd van de militie naar anciënniteit ge-

lijkgesteld tijdens de vergadering van 19 mei 1762, zoals eerder tussen de sergeant-majoor en de opperequipagemeester is geschied. Hij is immers uitsluitend als hoofd over de vloot van de Compagnie uitgezonden en zal op enig kantoor naast de gouverneur, directeur of het opperhoofd ter plaatse zitting krijgen in de politieke raad. [fol. 54] In de Hoge Regering zal hij plaatsnemen naast de president van de Raad van Justitie. Als middelen van bestaan krijgt hij net zoveel als een opper- en onderequipagemeester, maar als de scheepsruimte meer beperkt wordt, kan niet worden aangevoerd dat dit niet ten laste van de Compagnie komt. Op 8 juni is evenwel besloten hem tweemaal zoveel toe te staan, als een opperequipagemeester in een schip mag laden, namelijk acht last voor een schip van 150 voet, zes voor een van 140 of 136 voet, vier voor 125 of 120 voet en twee voor scheepjes en vaartuigen. Dit moet met de bedoeling van Heren XVII overeenkomen, want Houtingh kreeg in Nederland volgens de lijst toestemming om tweemaal het aantal pijpen en kastjes van een kapitein-ter-zee te mogen meenemen. Volgens hetzelfde besluit moet de opperequipagemeester, [fol. 55] wanneer het hoofd van de zeemacht in Batavia is, een derde van zijn jaarlijkse voordelen aan hem uitkeren. Hij mag twee derde houden, aangezien hij veel minder gage en emolumenten dan Houtingh heeft, maar wel het meeste werk moet doen en daarvoor verantwoordelijk is. De uitreisboeken van de Bevalligheid, Osdorp, Bronstee en de Vrouwe Elisabeth Dorothea komen direct uit Bengalen. Er is bevolen dat ze beter moeten zijn dan die ontvangen van de Huis te Manpad. Zo moet iedere persoon in de soldijboeken een afzonderlijk blad krijgen. Bovendien is de soldijbedienden in de kantoren bevolen om, wanneer iemand die in Azië overlijdt, vrouw of kinderen nalaat, dit in de doodrekening te vermelden. In artikel 21 van de instructie van 1647 wordt de onderkooplieden en assistenten opgedragen om de goederen van op de uitreis aan boord overledenen direct publiekelijk te verkopen. Onlangs deed onderkoopman Pieter Houtingh dat met de nalatenschap van een ziekentrooster op de Vrouwe Geertruida. [fol. 56] Hieruit komen onregelmatigheden voort, de erfgenamen krijgen minder dan ze in Batavia konden verwachten en het innen van de recognitiegelden voor fust en pijp levert moeilijkheden op. Artikel 81 van de artikelbrief van 1742 bepaalt dat de verkoop alleen lijfgoed betreft. Verzocht wordt om ter wille van nalatenschappen en ter verwijdering van tegenstrijdigheid de instructie van 1647 met artikel 81 uit 1742 aan te vullen.)

Ten opzichte van de klachten die Spaansch minister plenipotentiaris bij Hunne Hoog Mogende wegens het verkopen van christeninwooners uyt de Philippijnen gedaan heeft, kunnen wij Uw Wel Edele Hoogachtb. naar waarheyd berichten dat ons nu en dan, en nog in dit jaar, door de Manilhase traficquanten bericht is, hoe die van Sollok genoegsaam jaarlijks langs de Philippijnse eylanden komen rooven en veele menschen in slavernij vervoeren naar plaatsen, daar de Batavische ingezeetenen gewoon zijn hunnen smalllen handel te drijven. Deezen hebben dan meermalen diergelijke ongelukkigen ter goeder trouwe ingekocht, zonder dat het doorgaans eer dan lang daarna bekend word, hoedanig en waar die menschen tot slaven gemaakt zijn? Derselver conditie oordeelen wij ook door diergelijken koop vrij wat verbetert te zijn, als wanneer zij dus uyt handen van ongelovigen in die van onze christeningezeetenen vervallen en de gelegenheyd krijgen (gelijk veelmalen geschied is) om door de jaarlijks hier aanlandende Manilhase trafiquanten gelost te worden, daar zij anders misschien altoos in slavernij zouden gebleven zijn. Om die redenen zien wij deezen inkoop geensins aan, als eene onnatuurlijke en tegen de menschelijkheyd aanlopende daad, zoals de marquis van Puentafuerte het met de allerhaatelijkste benamingen gelieft te doopen. En wij oordeelen inteegendeel dat die verboden inkoop dier elendigen een veel erger remedie kan genoemt worden, dan het pretense quad zelve, zolang die van de Philippijnen niet in staat zijn die roverijen metderdaad te beletten.

Fol. 56v-57v.

(Om echter aan de bedoeling van de Staten-Generaal en Heren XVII te voldoen, is de inkoop van christenslaven die onderdanen zijn van de Spaanse koning, in alle gebieden van de Compagnie verboden op straffe van nietigheid en het verbeuren van rsd 500 voor de ar-

men. [fol. 58] Meer informatie geeft het besluit van 21 mei, waarbij de officieren van justitie wordt opgedragen hierop te letten en het notarissen verboden wordt om in de akte van transport zulke slaven op te nemen. Toen dit verbod nog niet bekend kon zijn, kwam er een te Batavia thuishorend schip uit Pasir onder een Chinese schipper die te goeder trouw enige Filippijnse ingezetenen, die op Sulu-eilanden geroofd waren, had gekocht. Hoewel de gouverneur-generaal degene die zich voor christenen uitgaven, aan de toen aanwezige Spanjaarden te koop of voor lossing heeft aangeboden, wezen deze dit van de hand. Aangezien het hard zou zijn de onschuldige Chinees van zijn bezit te beroven, is op 12 juni besloten dat deze Filippijnen niet onder het plakkaat zouden vallen en dat dit pas op 1 januari 1763 van kracht zou worden. Wel is verboden om christenen in deze groep te verkopen aan niet-christenen. De beantwoording van de brief van 5 oktober 1761 wordt nu voortgezet. Gezien het ongunstige vonnis door het Hof van Holland in de zaak tegen de gerepatrieerde onderkoopman Gualterus van der Beets, [fol. 59] wordt als bijlage een rekening van de vorderingen op hem en wat daarvan binnenkwam, samen met alle andere stukken meegezonden. Dit is alles wat mogelijk is, omdat de vorderingen op Van der Beets een politiek besluit zijn en er geen gerechtelijke actie tegen hem is ingesteld. Slechts werd de advocaat-fiscaal bij besluit van 17 juli 1758 bevolen om bij de Raad van Justitie actie te ondernemen betreffende een legaat voor Van der Beets. Hieruit moest f 8284 verkregen worden, maar uit het besluit van 9 mei 1760 blijkt dat de Compagnie maar f 3583 inde. Houtingh, de commandeur van de werf en zes zeeofficieren hebben onderzoek gedaan naar het gedrag van de gezagvoerders op de Voorland bij de passage van de Noordzee. Uit hun rapport in de vergadering van 8 juni 1762 blijkt dat schipper Paulus Hansen de zeilorders niet heeft gevolgd, noch behoorlijk zeemanschap heeft betoond. Hij heeft de koersen [fol. 60] niet behoorlijk met de stuurlieden uitgezet en één van hen die op een fout wilde wijzen, onheus behandeld. Hij heeft geheel zijn eigen zin gedaan en de stranding op de Vlaamse banken komt geheel voor zijn rekening. Schipper Hansen is geschorst en repatrieert zonder rang op de Walcheren. Jan Schreuder dankt voor de benoeming tot ordinaris raad en zal zich geheel voor de dienst aan de Compagnie inzetten. Hij voelt zich daartoe temeer verplicht nu Heren XVII zich zo gunstig over hem uitlieten in het geschil met Louis Taillefert. Hij legt zich daarbij neer en voert de wens van Heren XVII uit. Maurits Theodorus Hilgers dankt voor de benoeming tot extraordinaris raad en prijst zich gelukkig dat hij nu nog meer gelegenheid heeft om zijn wens zich voor de Compagnie in te zetten te verwezenlijken. [fol. 61] Mr. Paulus Ferriet kon kiezen tussen voortzetting van zijn ambt als ordinaris lid van de Raad van Justitie, of dat van waterfiscaal. Hij koos, zoals vastgelegd in het besluit van 24 mei 1762, voor dat van waterfiscaal en behoudt op zijn verzoek zijn rang. Hij dankt voor de bewezen gunst. Een beslissing over het ontslag dat Louis Taillefert verzocht als directeur van Bengalen, was uitgesteld totdat antwoord zou zijn ontvangen op het voorstel in de brief van 15 oktober 1760. In de brief van 5 oktober 1761 kwam de toestemming een besluit te nemen. In de vergadering van 25 mei 1762 is enerzijds overwogen dat Heren XVII in genoemde brief, en in een brief direct naar Bengalen, gunstig over Taillefert oordeelden. [fol. 62] Het was dus wenselijk dat hij, gezien de netelige toestand daar, zijn deskundigheid nog wat langer voor Bengalen zou inzetten. Bovendien is het uiterst onzeker iemand van zijn kaliber en ervaring als opvolger te zullen vinden. Taillefert dringt in zijn brief van 30 januari 1762 echter zeer aan op zijn ontslag en noemt voortzetting van zijn verblijf in Bengalen voor zichzelf noodlottig. In de brief van 27 mei is Taillefert voorgehouden dat Heren XVII verwachten, dat hij nog geen gebruik zal maken van de toestemming tot ontslag en is gewezen op de situatie in Bengalen. De hoop is uitgesproken dat dit hem zou aansporen om nog een jaar aan te blijven. Hij is wel gemachtigd om, [fol. 63] als zijn gezondheid het niet zou toelaten de zware last te dragen, het gezag over te dragen aan secunde George Lodewijk Vernet. Hij moet wel het volste vertrouwen in hem hebben en hem bekwaam vinden. Deze voorwaarde moest wel gemaakt worden, omdat er, wegens eerdere berichten, onzekerheid is over de capaciteiten van Vernet. Zijn verzoek om Taillefert te mogen opvolgen is door deze noch in brieven, noch particulier on-

dersteund. Dat deed hij wel in het geval van zijn opvolging door Jan Drabbe als directeur van Surat. Dit stilzwijgen nu geeft te denken en de meest dichtbijzijnde is niet altijd de beste. Een besluit wordt geheel aan Taillefert overgelaten, wiens trouw en ijver doet verwachten [fol. 64] dat het het beste voor de Compagnie zal zijn. Omdat onzeker is of Taillefert wil aanblijven of niet, is het onmogelijk iemand als opvolger naar Bengalen te zenden. Mocht het gezag aan Vernet worden overgedragen dan moet de raad te Kasimbazar het gezag daar voorlopig overnemen en geen voorlopig opperhoofd aanwijzen, totdat de Hoge Regering daarover een besluit heeft genomen. Het rekest van schipper Helmstroom is in de vergadering van 21 september behandeld. Besloten is hem en zijn opperstuurman Pieter van Mechelen te ontheffen van de levering van 3600 lb oud Perzisch koperwerk dat hun bij besluit te Hooghly van 21 maart 1760 was opgelegd, alsmede van 18.104 lb salpeter die boven de toegestane afschrijving tekort was bevonden en op 20 juni 1760 ter vergoeding aan hen was opgelegd. Het verzoek van de moeder van tamboer Henrik François Dams aan Heren XVII om hem [fol. 65] na zijn dienstverband desgewenst naar Batavia te laten gaan, zal bij gelegenheid aan Ternate worden doorgegeven. In de vergadering van 30 juli is een bericht van de eerste klerk van de algemene secretarie behandeld, waarin hij verklaart dat de generale missive van eind december 1760, met de papieren voor de kamers van Zeeland, Delft en Rotterdam, met het provisieschip voor Kaap de Goede Hoop is verzonden. Dat is eerder verscheidene malen gebeurd. Om het gevaar van de zee zoveel mogelijk te spreiden, zouden ze daar over de Bengaalse en Ceylonse retourschepen verdeeld moeten worden. Met de tweede bezending waren toen met de Jerusalem voor de kamer van Amsterdam, met de Oosthuizen voor die van Hoorn en met de Pijlswaart voor die van Enkhuizen de papieren voor die kamers meegegeven. Aan de Kaap zijn ze met het Ceylonse retourschip De Drie Papegaaien meegegeven dat echter als laatste in Nederland aankwam. Zo kregen Heren XVII deze papieren wat laat. [fol. 66] Op 18 juli is vergaderd over de bestelling van retourgoederen voor 1763. Er zal niet meer overmatig veel witte peper gestuurd worden, doordat voor de bestelling van 20.000 lb maar 8300 lb is binnengekomen. Van de Japanse, ofwel Satsumase kamfer gaat ook maar 20.000 lb mee. Hierover is op 18 juni vergaderd en toen wees de gouverneur-generaal erop dat op 17 augustus 1761 was besloten de bestelling aan Japan op 20.000 lb vast te stellen met een verbod op particuliere invoer, dat toen de verkoopsprijs op 18 stuiver het pond was bepaald en er reeds 51.500 lb was verkocht met ruim 100 % winst bij een aanzienlijke particuliere verkoop. Bovendien wees hij erop dat de kamfer onlangs te Surat voor f 1,1,8 was verkocht, op Malabar voor f 1,- en f 1,5,-, op Coromandel voor f 1,4,- en in Nederland voor f 1,-. Voor de drie eerst genoemde kantoren was 36.000 lb besteld, terwijl de voorraad 47.000 lb was. Zo stelde de gouverneur-generaal de vraag of naar het voorbeeld van 17 augustus 1761 [fol. 67] uitsluitend 20.000 lb naar Nederland zou worden gezonden, of dat in Azië ook kamfer verkocht moest worden.)

Verschillende waren hierover de opiniën der leeden, vermits sommige meenden dat, wanneer de partikuliere invoer verboden bleef en de Engelsche dus geen gelegenheyd hadden om hier zulke groote partijen, als jongst uyt te voeren, de prijzen op de buytencomptoiren wel rijzen zouden, en dat men derwaards behoorde ordre te stellen om de kamfer voor niet minder dan 24 stuyvers het lb. af te staan. Anderen weder meenden dat de beduchting voor den uytvoer der Engelschen, bij eene behoorlijke executie van het verbod tegen den particulieren aanbreng uyt Japan, vanzelve verviel, en dat men, de ordre Uwer Edele Hoogachtb. stipt opvolgende, den handel vooreerst aan Nederland alleen diende te bepaalen, alzo de prijzen op de buytencomptoiren naar hunne gedachten geen stand zouden houden door de groote partijen die de Engelschen hier jongst uytgevoerd hebben.

Fol. 67r-v.

(Daar de eerste opvatting de meerderheid had, is besloten in Japan 50.000 lb te bestellen, namelijk 20.000 lb voor Nederland en 30.000 lb voor Azië, de particuliere invoer nogmaals te verbieden en de Westerkwartieren te bevelen niet voor minder dan 24 stuiver

het pond te verkopen. [fol. 68] Als dat onmogelijk is, moet er tot nader order niet verkocht worden. De directeur-generaal mocht ter aanvulling op wat te verwerven bleek, want er was 47.000 lb in voorrraad en er was 56.000 lb gevraagd, en om de handel in het komende jaar geheel te beheersen, van particulieren kamfer opkopen voor 12 stuiver het pond. De directeur-generaal rapporteerde echter op 25 juni dat er bij particulieren niets meer te krijgen was. De bestelling van curcuma wordt conform de vraag uit Nederland van 50.000 lb voldaan. Omdat er nu nog een voorraad van 155.000 lb is, is besloten er niets meer van in te kopen. De hele inkoop van ruim 62½ Javaanse cardamom wordt overgezonden. Hoewel de verwerving van Bataviase indigo allang gestaakt is, moet de zending maar niet terugkomen, omdat de voorraad nog 131.218 lb is. Het zakje met 138½ lb salpeter op de Oranjezaal is een monster van de salpeter die direct uit Bengalen komt. [fol. 69] De 1222⅝ lb Nankingse zijde die vanuit Nederland was besteld, was vrij beschimmeld te Batavia aangekomen en daarom volgens besluit van 13 februari 1761 verkocht met 19¼ % winst. Het is aan de opperkooplieden doorgegeven om de opdrachten over de genummerde goederen en over de nummering van fusten zoveel mogelijk uit te voeren. De factuurhouder heeft echter op 15 juni een bezwaarschrift ingediend tegen de voorschriften voor het noteren van de textielprijzen in de Bataviase facturen. Het wordt ter lezing meegezonden. Dit is zo redelijk gevonden dat nu de kopieën van de facturen van Coromandel met de Bataviase worden meegezonden voor die kamers, waarvoor de textiel is bedoeld. De opzet wordt daarmee bereikt en er is bevolen om, net zoals in de facturen van Pulicat, de prijzen in guldens en binnen de lijn in pagoden te noteren. Volgens opdracht zullen parelmoerschelpen in aantal, zowel als in gewicht worden opgegeven. Wat betreft het belasten van de retouren uit Coromandel met 4 % interest, [fol. 70] wordt gemeld dat de dienaren daarin niet consequent zijn geweest. Als ze niet op Coromandel belast waren, is dat alsnog te Batavia gedaan, maar de door Heren XVII bedoelde textiel is niet belast, omdat dat met deze Aziatische kwaliteit reeds op Coromandel met 4 % gebeurd was. Het genoemde geschrift van de factuurhouder bevat hier meer over. Hem is bevolen om Aziatische kwaliteit steeds duidelijk aan te geven, zodat direct gezien kan worden waarom deze niet met 4 % belast is.)

Om geen lijwaten voortaan met de benaaming van Engelsche soort bekend te stellen, is naar Chormandel en Bengale aanschrijving gedaan, gelijk naar laatstgemelde directie ook bij herhaling gelast is tegen de grof en groot in zwang gaande dieverijen uyt de lijwaatpakken, hoedanige men hier ook al ontdekt heeft, naar uytterste vermoogen te waaken.

Fol. 70v.

(Te Palembang, Bantam en Bandjarmasin is zo weinig bruine peper verworven, dat de bestelling niet kon worden uitgevoerd. Dit najaar en het komende voorjaar zal de gehele zending, inclusief die met de Bengaalse en Ceylonse retourschepen, maar 4.000.000 lb bedragen. [fol. 71] Hopelijk leggen Heren XVII zich hierbij neer, aangezien er in 1761 bijna 5.500.000 lb verscheept is. Tegen een geringe oogst valt niet meer te doen dan de peperverbouwers aan te sporen en voor de toekomst op een betere oogst te hopen. Na aftrek van de afzet in Azië kan er maar 663 sokkel foelie worden gezonden. De foelie voor Europa is van de eerste soort en bij het aftrappen wordt nimmer zeewater gebruikt, maar wel bij de kwaliteit voor Azië. Op de bestelling aan nootmuskaat wordt 400.000 lb geleverd en op die van kruidnagels eveneens 400.000 lb, waarvan de voorraad per eind september 1762 nog 360.000 lb was. Het bestuur van Ceylon is bevolen om voorzieningen te treffen voor de ondeugdelijke pijpen in de balen kaneel. Wegens het voortdurende gebrek aan koeienhuiden uit Malabar moet een proef genomen worden met telkens tien balen voor iedere kamer en voor Batavia met een bekleding van goed kayirudraad, zogenaamde balkvangers. Als dat werkt, zou het ook de gunizakken kunnen vervangen. [fol. 72] Uit de overjarige voorraad koffie is 3.324.250 lb verscheept en in de Amsterdamse schepen Oudkarspel en de Liefde nog eens 200.000 lb van de jongste oogst. Omdat de voorraad nauwelijks genoeg is voor de kruitmolens, is er geen salpeter gestuurd. Van de suiker wordt de bestelde 1.000.000 lb

voldaan en wellicht meer, als die wegens het tekort aan salpeter als ballast nodig is. De volledige bestelling tin is voldaan, maar aan staartpeper maar 3750 lb bij gebrek aan voorraad. De bestelling van 6000 lb Javaanse lange peper is uitgevoerd en de overige waren zoveel mogelijk. Thans volgt een kort verslag over de kantoren sinds het vertrek van het naschip.

Ambon

Met de Gustaaf Willem is wegens een slechte oogst maar 57.412 lb kruidnagels in Batavia aangevoerd en nog 70.252 lb van het voorafgaande jaar. Wegens tekort aan schepen voer dit schip via Gresik, waar het volgeladen werd met rijst.

Banda

De nieuwe gouverneur Jacob Pelters [fol. 73] kwam na vele rampen op zee pas op 10 december 1761 op Banda aan. Door de zwakte van de ondertussen overleden gouverneur Garriël en het achteloos gedrag van de meeste dienaren, trof hij daar een zeer vervallen toestand aan. Een nadere uitleg zal in de decemberbrief volgen. De schepen de Hoop en de Jager kwamen vandaar terug met 1013 sokkel foelie en 553.208 lb nootmuskaat. De Leiden, die ook naar Banda ging, voerde vanuit Bima een lading sapanhout aan.

Ternate

Volgens de brief van 30 juni 1762 is er, ondanks roof en stroperij op de plaatsen die goud leveren, daar 2341½ reaal verworven. Het wordt deze of de komende maand met de daar thuishorende schepen verwacht met de brieven, die in de jaarlijkse generale missive zullen worden behandeld.)

Als dat wij tot gerustheyt van Uw Wel Edele Hoogachtb. hiernevens voegen een copia geloofwaardig relaas van zeeker, op zijne reyze van Ternaten na deeze hoofdplaats bij Macassar desselfs chialoup verloren hebbende parnackan-Chinees Kan Soenko, ten blijke dat de Engelsen wel in het voorgaande jaar op Sallawattij aangeweest, maar daar thans geene der vreemde natiën present of gezeeten zijn.

Fol. 73v.

Makassar

([fol. 74] De Oosterkwartieren, vooral die specerijen leveren, zijn behalve Banda, nimmer in zulke zorgelijke omstandigheden geweest. De inlanders treden steeds brutaler op en drijven de spot met de bevelen van de Compagnie, omdat zij zich bewust zijn van haar zwakte en gering vermogen, waarmee tegen de smokkel van specerijen kan worden opgetreden. De brieven van de gouverneurs Meijert Joan van Idsinga (van Ambon) en Jacob van Schoonderwoerd (van Ternate) van respectievelijk 26 en 8 mei tonen dat aan. De Papuaas, versterkt met andere ontevredenen, houden zich meer dan ooit bezig met zeeroverij. Zij landen in de Ambonese en Ternaatse gebieden, plunderen de weerloze dorpen en nemen inwoners gevangen, of doden ze. Dat deden ze in het achterland van Manipa en op de Sulaeilanden. Op de laatste plaats doden zij vijf soldaten en enige inlanders. Deze waren door de resident van Sulabesi met een klein vaartuig tegen de rovers uitgezonden. [fol. 75] Een busschieter namen zij mee naar Salawati, die echter door toedoen van de koning van Tidore weer naar Ternate is gebracht. In Ambon hebben zij de posthouder van Nusa Laut en een korporaal van de post Hatuana gevangengenomen. In de gewone brief uit Ambon van 8 mei zijn de extreme daden van een tweede groep rovers beschreven. Het bestuur heeft wegens de onveiligheid enige kleine posten opgeheven. Deze geweldpleging is des te ernstiger, omdat uit het aantal geweren van de zeerovers blijkt dat de concurrenten hen steunen en tegen de Compagnie ophitsen. Het bestuur van Ambon schrijft dat op 15 maart twee zware schepen zonder vlag voor de inham van het hoofdkantoor zijn waargenomen, waarvan één lang voor Keffing voor anker lag en het tweede tenslotte naar Salawati is gevolgd. Uit Ternate is bericht dat het patrouilleschip Nassau het Engelse schip de Warwick heeft ontmoet tussen

de Papuase eilanden Misoöl en Popa. De onderkooplieden Johan Sebastiaan van Masson en Gregorij waren daar aan boord geweest. De kapitein van dit schip wilde van hen kruidnagels kopen. [fol. 76] Hij vertelde dat hij in Straat Batanta was geweest en dat de koning van Salawati, toen deze aan boord was gekomen, enige geschenken van hem had ontvangen. Compagnies dienaren hebben de Engelse kapitein een protest overhandigd, waarop het schip in westzuidwestelijke richting was weggevaren. Het vlootje patrouilleschepen, genoemd in de brief van 4 mei, kwam veilig in Ternate aan. Als de zwakte van het volk en heersende kinderziekten onder de inlanders dat niet verhinderen, zal de patrouille ter bestemder tijd worden begonnen. Ambon en Makassar was bevolen daar schepen aan te leveren. Ambon was daartoe, wegens patrouilleren langs de eigen kusten en grote sterfte onder de bezetting, niet in staat geweest en Makassar niet, omdat volgens de brief van de gouverneur van 12 mei, toen het bevel kwam, de schepen niet aanwezig waren en toen ze terugkwamen, de tijd voor de vaart naar Ternate voorbij was. In Banda en Ambon waren geen vrijburgers bereid hun scheepjes aan de patrouillevloot toe te voegen. Het plan een geduchte vloot te vormen is zo verijdeld. [fol. 77] Er wordt niet meer aan getwijfeld dat de Engelsen met de sultan van Solok een contract hebben gesloten. Daarover was in de brief van 4 mei reeds bericht. Uit de geheime resolutie van 29 juni blijkt met hoeveel zekerheid is te veronderstellen)

---dat zeekere bark van den Engelschen gouverneur in Bengale, dewelke met amfioen en lijwaten geladen op een eylandje niet verre van Saleyer verongelukt is, gedient zou hebben om aan den inhoud van dat contract te voldoen.

Fol. 77r.

(Door deze zeeramp is dit mislukt. Wat er op voorstel van de gouverneur-generaal is besloten om de mogelijke doeleinden van de Engelsen te verijdelen, is te lezen in de meegezonden geheime resolutie van 29 juni. In de aparte brief van de gouverneur van Makassar van 12 mei is te lezen hoe de omstandigheden van het verongelukken van die Engelse bark zijn geweest, en hoe bedreven de kapitein, Thomas Forrest, zich reeds had betoond in de smokkel op Sumatra's Westkust. Volgens de verklaringen was dit schip met 60 pakken textiel en 172 kisten opium [fol. 78] op weg om)

---over Sullok naar China te varen. Dat het, voorzien met eene pas van het Calcatsche ministerie in 't begin van januari uyt Bengale vertrokken en vervolgens over Benkoele naar 't eiland Bali gestevend was, van waar het, drie dagen ter inneeminge van water en ververschingen daar doorgebragt hebbende, verder den steven wendde naar Sullok, toen het ongeval, hiervoor gemeld, hun overquam.

Fol. 78r.

(De resident te Saleyer had slechts 16 kisten half bedorven opium, nog wat ammunitiegoederen en materialen van het schip die geborgen waren, ontvangen. Hij heeft de bemanning van een vaartuig met voedsel voorzien om naar Benkulen terug te keren. Nadat dit schip wegens lekkage naar Bulukumba was teruggekeerd, stuurde de gouverneur van Makassar, Cornelis Sinkelaar, de bemanning op eigen verzoek en om van hen af te zijn, met de Kasteel van Tilburg naar Batavia. Het probleem was nu hoe met deze evidente smokkelaars te handelen. Omdat het schip een pas had en handeldrijven in het gebied van de Compagnie niet te bewijzen viel, is de veiligste weg gevolgd door de bemanning met de geborgen goederen [fol. 79] op de Scholtenburg transport naar Bengalen te verlenen. De directeur daar, Louis Taillefert, is geschreven dat hij de goederen aan de gouverneur van Calcutta moet overhandigen, hem de bewezen vriendschap ten zeerste moet aanrekenen en er tevens op moet wijzen, dat de vaart en goederen van het schip en de onbepaalde omschrijving in de pas dat er langs de grenzen van de landen van de Compagnie gehandeld mocht worden, te denken geven. Toen de Engelsen arriveerden, was de Scholtenburg reeds vertrokken. Hun is toegestaan met een schip van de Engelse compagnie, de Plassey, naar Benkulen te vertrekken. Kapitein Thomas Forrest tekende voor de ontvangst van de geborgen goederen. Taillefert kreeg daarvan een afschrift met de opdracht f 1651, die te Makassar voor de Engelsen was uitgegeven, van de Engelse gouverneur terug te vorderen. Forrest bood de 16 kisten

opium aan de Compagnie te koop aan, maar omdat ze bij bezichtiging onleverbaar bleken, is dit afgewezen. Verder wordt verwezen naar de resoluties van 25 juni, 22 en 27 juli, en 3 augustus. [fol. 80] Uit de eerste blijkt dat de Engelsen hebben geprobeerd gebruik te maken van de diensten van de matroos Hermannus de Jong uit Amsterdam. Hij is door het bestuur te Makassar naar Batavia gezonden en op het eiland Edam geplaatst om bij gelegenheid naar één der Oosterkwartieren gestuurd te worden.

Bandjarmasin

Hierover valt niets te melden.

Timor

Met het schip de Batavier is een brief van 1 juni 1762 ontvangen, waarin de toepassen onhandelbaar en gekant tegen een vrede worden genoemd. Na de wrede moord op het opperhoofd Hans Albregt van Pluskouw bereiden de inlanders zich voor op de oorlog. Daarom zijn de inlandse solaten die om geld te sparen waren teruggeroepen, toch niet naar Batavia gezonden. Het zou de bondgenoten de moed maar ontnomen hebben.)

Ondertusschen is het op 't Portugeesche comptoir alles in verwarring. De gouverneur Vicenta Ferera de Carvalho, door zeekeren geestelijke uyt zijnen zetel geschopt, is met den Batavier in eene zeer armoedigen staat hier aangeland en wij hebben hem, om er te eerder van ontslaagen te raaken, vrij transport naar Macao verleend met het schip den Admiraal de Ruyter, volgens het aangetekende ter resolutie van den 10e augustus.
Fol. 80v-81r.

Palembang

(Volgens de brief van 8 januari heeft de koning het maken van witte peper verboden, omdat het de beste korrel en twee pikol zwarte peper per pikol witte kost. De residenten zullen hun best doen heimelijk zoveel mogelijk in te kopen. Het zal moeilijker worden, omdat de kroonprins alle pepertuinen het maken van witte peper heeft verboden onder bedreiging met dwangarbeid en verbanning. In een briefje van 21 september is resident Huijbert Johan de Heere bevolen de kroonprins, die al vaker bewees de Compagnie ongenegen te zijn, in de gaten te houden. Hij dwarsboomt als eerste het plan om Pangeran Nata Kusuma op de troon van Djambi te krijgen. [fol. 82]

Djambi

Volgens resident Ajax Fredrik van Solms zijn de zaken zeer veranderd. De koning doet of hij verknocht is aan de belangen van de Compagnie, en dat hij slechts een besluit over zijn, of het bewind van een ander afwacht. De bouw van een fortje gaat onbelemmerd voort en de resident, die 700 lb peper kon inkopen, zal het rijk tot rust brengen, als de koning maar bij zijn opvattingen blijft. Hem werd geschreven dat het van zijn gedrag en van het inwilligen van de redelijke eis om schadeloosstelling voor de eerdere expeditie te betalen, afhangt, of hij zijn doel om vriendschap met de Compagnie te onderhouden bereikt. De resident is bevolen om, als de omstandigheden er naar zijn, de koning persoonlijk te ontmoeten en op basis van de ontvangen instructie en contract een voorlopige overeenkomst met hem te sluiten. Met Pangeran Nata Kusuma wordt het toch niets. Daarom moet de koning maar op de troon blijven en moet men van hem voordelige condities zien te bedingen. [fol. 83] Het fortje moet spoedig voltooid worden, waarvoor de materialen met de sloep Nachtegaal zo goed mogelijk zijn verzonden. Helaas is de bark Noordwijk op de terugweg op één van de eilanden van de Wapens van Hoorn vastgelopen, maar de bemanning en ammunitiegoederen zijn geborgen.

Siam

De Borssele, Osdorp en Gustaaf Willem zijn met f 158.995 aan koopwaar, geschenken

en contanten vertrokken. Het laatste schip zal met de gewone retouren in het najaar terugkeren, terwijl de twee andere met 450 last rijst naar Ceylon zullen gaan. Tot de inkoop daarvan en voor een officieel bezoek aan de koning, waarover de geheime resolutie van 3 augustus spreekt, zijn opperkoopman Marten Huysvoorn, koopman Jan Emmerik en onderkoopman Pieter Gerardus de Bruijn vertrokken. Hun instructie staat in het geheime afgaande Indische briefboek, waarnaar ter wille van geheimhouding wordt verwezen.

Japan

Naar Japan is met de Burch en de Overnes een lading van f 380.769 gezonden. [fol. 84]

Malakka

Naast twee pantjalangs, vertrokken daarheen de Huis te Manpad en de barken het Zeepaard en de Kaaskoper met een lading van f 255.402, waaronder f 192.000 aan contanten. Evenmin als uit Sumatra's Westkust zijn er na het vertrek van het naschip uit Malakka berichten ontvangen.

Sumatra's Westkust

Met het Bengaalse retourschip de Vrouwe Kornelia Hillegonda, de Huis te Boede en de bark de Lieftallige is daarheen een lading van f 463.380 vervoerd, waaronder 971 pakken textiel en 300 last zout. Bovendien gingen daarheen de sloepen de Goudvink en Ida Wilhelmina.

Bengalen

Er wordt verwezen naar de missiven direct vandaar naar Nederland. Met de retourschepen Deunisveld, Vrouwe Kornelia Hillegonda, Visvliet en Scholtenburg is daarheen een lading van f 2.232.034 gezonden, waaronder f 1.850.014 aan baar zilver en Suratse ropia's. Naast deze contanten ging er met de Langewijk over Ceylon nog $4\frac{1}{4}$ ton, dus in totaal aan contanten $22\frac{3}{4}$ ton, ofwel $4\frac{1}{4}$ ton boven de bestelling. Dat was noodzakelijk, omdat Bengalen met de Oosterbeek geen baar zilver uit Nederland heeft ontvangen. Naast wat, zoals reeds gemeld in de voorjaarsbrief, de Deunisveld aanvoerde, bracht de Zeelelie uit Bengalen een lading van f 143.488, [fol. 85] waaronder 156 kisten opium. Dit jaar kwamen er maar 519 kisten aan, waarvan 210 te Calcutta en maar 309 te Patna werden gekocht voor f 320,17,11 de 100 lb, ofwel f 84,19,6 duurder dan het voorafgaande jaar. In 1761/62 zullen de inkomsten te Batavia dus beduidend lager zijn. Er zijn nog geen berichten over de inkoop vermeld in de geheime resolutie van 13 april. De inkoop van salpeter is niet veel beter. Dit jaar zijn maar 2440 zakken ontvangen. Het bestuur is nogmaals opgedragen om tenminste 3000 zakken voor Batavia te bewaren en de rest in de retourschepen te laden. De toestemming voor de verwerving van salpeter en opium staat in de geheime brief van 9 juni 1761. Het inzamelen van salpeter voor de kruitmolens, zowel als voor Europa, waar de verkoopsprijs hoger is, heeft alle aandacht. Naar Ceylon en Malabar is het bevel gestuurd om van de daar binnenvallende vreemde schepen [fol. 86] uit de, naar verluid mooie partij salpeter, aankoop te doen voor 20, of ten hoogste 22 gulden de 100 lb. Dit is niet te hoog, want de Bengaalse prijs is met onkosten f 18,- en de verkoopsprijs in Nederland is tot f 53,- gestegen. Bij resolutie van 8 juni is bepaald dat het bestuur ter plaatse van de zo verworven salpeter een deel voor eigen gebruik mag afhouden en de rest met de Ceylonse retourschepen moet meegeven. Als bijlage gaat een afschrift van een Hooghlyse factuur, waarin dit kantoor f 1329 in rekening wordt gebracht voor wat op de inkoop van retouren te weinig werd berekend. De eerste post van f 548 komt voort uit wat meer dan de rekening vermeld, werd betaald voor 185 fijne tansjeebs met gouden hoofden die onlangs met de Wildrijk en 's-Gravenzande voor de kamer van Amsterdam zijn verzonden. Het stuk zijn ze in rekening gebracht voor f 41,2,-, terwijl ze f 44,1,4 hebben gekost, wat fouten bij de bestelling kan veroorzaken. Er is bo-

vendien f 91,10,- te weinig berekend voor 150 roemaals in januari 1761 met de Oranjezaal verstuurd, en f 650,- in het journaal van 1758/59 te weinig berekend voor 100 kisten [fol. 87] gomlak voor Nederland, en tenslotte f 40,- te weinig voor 100 bethilles cangan die in 1761 met de Bleiswijk zijn verscheept. In de missive van 17 oktober 1761 werd een voorlopig besluit betreffende de diefstal van 170.000 ropia sicca vermeld. Nadat het antwoord op vragen aan het bestuur was ontvangen en de verantwoording van opperkoopman Robbert Hendrik Armenault, de voormalige hoofdadministrateur te Hooghly, was behandeld)

---bleek ons nader dat, ofschoon hij nevens den oud-directeur Adriaan Bisdom, d' één in eene minderen, de andere in eene meerderen graad, in hunnen plicht nalatig zijn geweest, de gecommitteerden echter die de kassareekening van november 1756 hebben nagezien, hun werk mede niet behoorlijk verrigt, maar een valsch rapport overgegeven hebben, vermits andersints de diefstal al terstond zoude ontdekt zijn. Het bleek teffens dat de directeur Bisdom de eerste aanleyding tot het fieltestuk gegeven had, doordien hij de ordonnancie ter overbrenging uyt de kleine in de groote kasse van voorschrevene 170.000 ropijen aan den kassier Bastiaanse overgaf, zonder er Armenault, die het geld ontfangen moest, van te verwittigen, en dat hij directeur dus in de eerste plaats aanspreekelijk was. Doch dat de hoofdadministrateur en beyde gecommitteerdens teffens door het verzuymen van hunnen plicht in eene zaak van dat gewicht oorzaak zijn geweest dat het schelmstuk eerst zolang daarna ontdekt is, nadat de auteurs de vergoeding, buyten eene welverdiende straffe, al ontkomen waaren.

Fol. 87r-88r.

(Bij besluit van 6 juli is de vergoeding van twee derde, ofwel van f 178.500,- aan oud-directeur Adriaan Bisdom opgelegd en de rest van f 89.250,- in gelijke delen aan opperkoopman Robbert Hendrik Armenault, koopman Johannes Bacheracht en aan de nalatenschap van onderkoopman Pieter Johan Ribout, de laatste twee daar zij deze omstreden rekening hebben nagezien. Daarom is het bestuur te Bengalen opgedragen om de boedel van Ribout, wiens weduwe is hertrouwd met nu wijlen de opperkoopman Arend Jacob de Wilde, in de oorspronkelijke staat terug te brengen en de Compagnie preferentie voor haar vordering te geven. Wat bij de dieven en hun helpers is achterhaald, is pro rato op de vorderingen in mindering gebracht. De per persoon gespecificeerde posten zijn te vinden in het besluit van 6 juli. [fol. 89] Daaruit blijkt ook dat op wat Bisdom nu en bij besluit van 9 juli 1761 en 28 juni 1762 in rekening is gebracht, f 176.342 is afbetaald, of hem is kwijtgescholden. Er blijft zo een vordering van f 54.253 over. In de vergadering van 1 december toonde hij aan deze schuld niet te kunnen vereffenen, maar bood wel aan om f 26.266 aan creditposten die in de resolutie zijn vermeld, ter beschikking te stellen. Dit is aanvaard. De negotieboekhouder is opgedragen nog een debet van f 27.986 ten laste van Bisdom in de Bataviase negotieboeken op te nemen, totdat Heren XVII hierover een besluit hebben genomen.

Coromandel

(Met de Nieuw Nieuwerkerk en de Vrouwe Geertruida, en met de Bengaalse retourschepen Visvliet en Scholtenburg is naar Coromandel een lading t.w.v. f 1.694.823 gezonden, waarvan f 1.378.629 aan goud. Aan het bestuur te Padang is opgedragen de hele voorraad aan goud daar voor Coromandel in de Vrouwe Kornelia Hillegonda en de Deunisveld te laden, althans wanneer het laatste schip bij ontvangst van deze opdracht nog niet vertrokken is. Verder wordt verwezen naar de brieven direct vandaar naar Nederland verstuurd. [fol. 90]

Ceylon

Verwezen wordt naar de geheime resoluties van 14 juni, 3 en 23 augustus.)

Uyt de motiven dier besluyten zal Uw Wel Edele Hoogachtb. duydelijk blijken dat het Candiasche hof niet alleen zijne buytensporige eisschen telkens verzwaard, maar ten laatste zelfs zoverre uytgestrekt heeft dat men dezelve, behoudens onze veyligheyd, on-

mogelijk inwilligen kan. Hierbij is het niet gebleven, want zij hebben ook van elders hulp gezocht, en zullen het misschien ook, zo niet openlijk, tenminsten onder de hand wel krijgen. Ziende dan dat met toegeven eer verloren dan gewonnen wierd, hebben wij het hoog tijd geacht om van maatregelen te veranderen, die na rijpe deliberatie zodanig geregeld zijn, als voormelde resolutie van den 3e augustus breedvoerig aantoond. De noodzaaklijkheyd om krachtdadiger besluyten te neemen zal Uw Wel Edele Hoogachtb. onder andere blijken uyt den inhoud eenen particuliere missive, den 8e juli laastleden door het opperhoofd van Trinkonomale aan den ondergeteekenden gouverneur generaal gericht, en waarvan hiernevens een afschrift overgaat tot een ontegenzeggelijk bewijs van de verre uytziende desseynen onzer mededingeren, die tans in verscheidene opzichten schijnen het momaanzicht geheel te willen afligten.

Fol. 90r-v.

(Om gouverneur Lubbert Jan van Eck in staat te stellen de rechten van de Compagnie te handhaven, [fol. 91] zijn al vroeg zoveel mogelijk levensmiddelen en oorlogstuig bijeengebracht, die met de Langewijk, Voorland, Amerongen, Noord-Beveland, Kronenburg, Standvastigheid en met de bark Mossel op verschillende momenten zijn verscheept. Ze namen 1407 last rijst mee en f 578.015 aan contanten. De Borssele en Osdorp[1] *gingen via Siam naar Ceylon. Vandaar keerden, zoals in de voorjaarsbrief werd vermeld, de Schoonzicht en Amerongen terug en daarna de Zuiderburg, Vrouwe Elisabeth en de Vosmaar. Het laatste schip was door het bestuur van Malabar met een partij granen en met inlandse soldaten naar Galle gestuurd. Onlangs verscheen nog de Blijdorp uit Ceylon terug. Ondanks dat er zoveel schepen naar Ceylon gingen, is er toch nog gebrek aan, want de bestelling van 2000 last rijst en van een zeer grote partij houtwerk kon niet uitgevoerd worden. Er is toestemming gegeven om aan de behoefte aan rijst met zendingen uit Coromandel en Malabar tegemoet te komen. [fol. 92] Om een kundig en ervaren hoofd over alle schepen te hebben en vooral om bij Trincomale de wacht te houden, is het hoofd van de zeemacht Houtingh naar Ceylon gestuurd, maar door gebrek aan schepen en vooral aan bemanning kon hij op 16 september op de Kronenburg slechts in gezelschap van de Noord-Beveland en Standvastigheid daarheen vertrekken. Het laatste schip gaat direct naar Colombo en de twee andere naar Trincomale om daar te blijven, dan wel om later, naar bevind van zaken, naar Colombo, of Galle te gaan. Er zijn 50 twaalfponders met ammunitie verscheept om, wanneer dat nodig mocht zijn, de aanwezige schepen daarmee voor de patrouillering van de kust te voorzien. Gouverneur Van Eck ontving een kopie van de instructie voor rang en voorrechten van het hoofd van de zeemacht Houtingh. Hij is aangespoord om van diens raad bij het overleggen [fol. 93] en het verijdelen van de plannen van de vijand gebruik te maken. Op 13, 16 en 20 september is er over de memorie van overgave van Jan Schreuder vergaderd. De besluiten zijn vermeld in de geheime resoluties van die dagen die in de kantlijn van de memorie zijn opgenomen. Vele punten zijn goedgekeurd en andere aan de huidige omstandigheden aangepast. Besluiten over nieuwe versterkingen aan de kust, het intrekken van posten in het binnenland, het vaststellen van bezettingen en oorlogstuig, het toelaten van vreemde schepen en het verhogen van de inkoopsprijs van de cauris worden aan Heren XVII overgelaten. De bevelen over het toelaten van vreemde schepen vereisen bijzondere aandacht, omdat degene die sinds enige jaren zijn ontvangen, zo verschillen van de daaraan voorafgaande. Uit de gebeurtenissen op Ceylon blijken de gevolgen van de inschikkelijkheid in deze. [fol. 94] Dat is ondervonden door het gedrag van de Engelse vloot onder admiraal Samuel Cornish, waarover de brief van het opperhoofd te Trincomale meer bijzonderheden verschaft. Ondanks protesten bracht Cornish een op de Fransen gekaapt schip in de binnenbaai. Hij zond voortdurend vaartuigen naar de baai van Koddiyar, zogenaamd om levensmiddelen te halen die hij beweerde niet van de Compagnie te krijgen. Uit de laatste geheime brief uit*

1 Boven de namen van deze schepen zijn nummers geplaatst; in totaal 9.

Colombo van 22 juli blijkt dat het bestuur het garnizoen te Trincomale wil versterken en het opperhoofd bevelen wederom op grond van de verdragen bij de Engelsen te protesteren. Deze moest Cornish zeggen dat hij, nu hij zijn schepen had gerepareerd en geproviandeerd, moest vertrekken. Maar voordien was Cornish reeds snel vertrokken. Het bestuur te Colombo gaf aan dat het bij een tweede Engels bezoek zou moeten bevelen hen [fol. 95] met geweld uit de binnenbaai van Trincomale te weren, als het opperhoofd daartoe in staat zou zijn . Er is vaak naar geheime besluiten verwezen, omdat deze zaken geheimhouding vereisen. Hopelijk worden de voorgestelde maatregelen met succes bekroond en sturen Heren XVII de middelen, zodat de uitvoering niet meer, zoals nu, belemmerd wordt.)

Malabar

Mallabaar bevind zich door den oorlog die de vereenigde machten der vorsten van Trevancoor en Cochin tegen den sammorijn voeren, in eenen nietmin zorgelijken toestand. De commandeur Weijerman heeft weliswaar van den eerstgenoemden koning verworven, dat het grondgebied van de Compagnie allenthalven als neutraal geconsidereert en van de baldadigheeden zijner krijgslieden verschoond blijven zoude. Maar hoe weynig staat men op diergelijke verdragen, met inlandsche vorsten aangegaan maken kan, blijkt uyt des commandeurs aparten brief van den 24e juli, behelzende onder andere dat 's vorsten veldheer, nu zijne zeegepralende krijgsverrigtingen ter oorzaake van den wintertijd gestaakt zijn, zich met een gedeelte zijner macht geleegerd had in 't Cranganoorsche district, waarvan het koningkje, zowel als onze bijgelegen landen, allerlei geweldenarijen moesten uytstaan, zonder dat des commandeurs vertogen, of 's vorsten verzeekering van hier tegen aan zijnen veldheer de nodige ordres te zullen geven van eenige uytwerking geweest waren, 'tzij dat de laatste zich weynig kreune aan de beveelen van zijnen heer, 'tzij ('tgeene wel het waarschijnlijkste is) dat de koning het gedrag van zijnen generaal om redenen van staat afkeure en er echter heymelijken last toe geve.

Fol. 95v-96r.

(Men tracht de Compagnie in slaap te sussen met de milde belofte alle peper uit de veroverde gebieden aan haar te zullen leveren. Het is moeilijk deze trotse veldheer tevreden te stellen, zonder geen gehoor te geven aan het dringend verzoek van de zamorin hem met wapens en ammunitie te ondersteunen. Het is te vrezen dat Travancore van de machteloosheid van de zamorin gebruik maakt om zijn macht uit te breiden en nog gevaarlijker voor de Compagnie wordt. Noch de Travancoorse heerszucht, noch de positie van de Compagnie staan toe enige weerstand te bieden. In het noorden rond Cannanur verhindert de oorlog tussen de kolathiri en Ali Radja [fol. 97] de peperleverantie. In het zuiden zijn de vooruitzichten beter. Om het tekort op te heffen is het bestuur van Ceylon opgedragen één van de vaderlandse schepen via Malabar naar Batavia te zenden om peper mee te nemen. Dit jaar voerde de Huis te Manpad 750.000 lb peper en 10.800 lb cardamom aan die nu met de retouren meegaan.)

Den 28e maart laatstleden, en dus één dag later dan op Ceylon, had men langs de zuydelijke kusten van Mallabaar een ijsselijken storm uytgestaan, waardoor meer dan vijftig inlandsche vaartuygen vergaan, en onze scheepen Renswoude en 't Huys te Manpad, die toen voor Cochim lagen, in groot gevaar gebragt waren.

Fol. 97r-v.

(Het laatste schip liep zoveel schade op dat het niet meer veilig is buiten Straat Sunda. Gebrek aan schepen en suiker verhinderde om aan het verzoek vroeg in het seizoen een scheepslading te zenden, te voldoen. De suikeroogst is slecht door in dit seizoen ongewoon hevige regenbuien. De onlangs aangekomen Blijdorp kan naar Malabar vertrekken. [fol. 98] De Renswoude kwam door tegenspoed te laat in Malabar aan om naar Perzië te kunnen doorvaren. De lading is te Cochin ontscheept, voor zover ze mogelijk aan de handelaren uit het noorden verkocht kon worden.

SURAT

Naast de scheepsramp bij Ceylon, waarvan melding gemaakt werd in de brief van 4 mei, kwam de Getrouwigheid op weg naar Surat ook in moeilijkheden.)

Den 14e februari laatstleden tot op de noorderbreedte van 15 gr. 40 min. gevordert, ontmoette het tegen alle verwachting vijf groote en tweeëntwintig kleyne roofvaartuygen. Waartegen de gezagvoerende opperstuurman (want de schipper was bevorens al overleden) zich niet bestand oordeelende, nam hij, met advies van den scheepsraad, het besluyt om al vluchtende den cours te stellen naar Goa. Dit wierd ook, volgens zijn schrijven aan den Cochimschen commandeur, onder een onophoudelijk schieten ter uytvoer gebragt, maar 't schip raakte in die nacht bij het inzeylen van de Goasche bai op een klip en is daar (nadat er eenige weynige goederen door behulp van den Portugeeschen onderkoning uyt geborgen waren) geborsten en de suykerlading geheel versmolten.

Fol. 98v-99r.

(Zodra dit bericht in Cochin was ontvangen, zijn er twee gecommitteerden naar Goa gezonden om de lading te bergen. Volgens de laatste brief is geborgen: een partij specerijen, waarvan de helft bedorven is, 469 kisten staafkoper, 50.000 lb tin en wat plaatkoper, staal, arak, kamfer, bovendien het grootste gedeelte van het geschut, de ankers en equipagegoederen. Een gedeelte van de goederen is verkocht en de rest zal door de bemanning, die door weglopen reeds tot 42 blanken en 8 moslims is geslonken, zo goedkoop mogelijk naar Cochin worden afgevoerd. Omdat Surat in 1761/62 maar twee scheepsladingen heeft ontvangen, zal de staatrekening ongunstig uitvallen. Bovendien wordt geen staafkoper meer besteld, omdat de verkoop door een aanvoer van 100.000 lb door de Engelsen sterk verminderd was. Het is onbekend vanwaar de Engelsen dit staafkoper hebben aangevoerd. Om de voorraad in Batavia niet zonder opbrengst te laten liggen, is toch 300.000 lb staafkoper naar Surat gezonden, in de hoop dat de vermindering van de prijs, waar in het voorafgaande jaar toestemming voor is gegeven, de afzet zal bevorderen. Het door de Engelsen ingevoerde koper is zeker Europees, [fol. 100] maar hebben ze in Japanse vorm gegoten. Dit is niet de eerste keer dat de Engelsen dit kunstje flikken. Slechts de Sloterdijk is met een lading t.w.v. f 189.238 naar Surat gezonden. De Bleiswijk zal zo spoedig mogelijk volgen en een derde schip, als dat beschikbaar is. Het bestuur zond vandaar met de Noord-Beveland een lading t.w.v. f 357.168, waaronder 100.000 ropia's, zodat dit jaar in totaal maar 300.000 ropia's zijn verscheept. Men is zeer bedroefd over het ongeval met de Getrouwigheid; diens vlucht zal de rovers des te brutaler maken. De Hoge Regering kon niet meer doen dan de schepen van de nodige middelen ter verdediging voorzien, de gezagvoerders aan te sporen op hun hoede te zijn en de zeilinstructies enigszins aan te passen, zodat ontmoeting met rovers wordt vermeden. De gevraagde papieren die in de brief van 24 september 1760 over de vaart van de Bloemendaal naar Mokka zijn gevraagd, gaan, voor zover uit Surat ontvangen, [fol. 101] als bijlage mee in een apart bundeltje.

KHARG

Kharg ontving met de Vrouwe Rebecca Jacoba een lading t.w.v. f 81.458. De Renswoude vertrok een paar dagen geleden nogmaals daarheen met f 89.487 aan suiker en koopwaren.)

JAVA'S OOSTKUST

Genieten de stranden eene gewenschte rust en sommige bovenlandsche districten door zeekeren Wiera Midja (een schoonzoon van Maas Said, en die zich met een hoop vagabonden van des soesoehoenangs hof verwijderd hadt) nu en dan ontrust zijnde, is dien quaadwilligen eyndelijk in zeekere actie met het volk van den keyzer komen te sneuvelen, waardoor men ook hoope heeft dat de binnenlanden mede in een aangename stilte blijven zullen.

Fol. 101r-v.

Bantam

(Uit de geheime resolutie van 19 maart blijkt dat de gouverneur-generaal aan commandeur Hugo Pieter Fauré opdracht gaf na te gaan of de nootmuskaatbomen waren uitgeroeid. Hij vermoedde dat er verspreid in het Bantamse gebergte nog zulke bomen waren, hoewel de koning in 1753 hem als commissaris had beloofd dat ze zouden worden vernietigd. Fauré zond een sergeant op onderzoek uit. [fol. 102] Deze verzocht de koning om enige afgezanten en met een hem naderhand door de Hoge Regering verstrekt vaandel, roeide hij 37 grote, 18 middelgrote en 50 kleine bomen uit. Hij liep daarbij levensgevaar, want de inlanders beschouwen de noten als een kostelijk geneesmiddel en lieten de uitroeiing met tegenzin toe. De koning beloofde nog overgebleven bomen te zullen laten kappen. Om onrust te voorkomen is de gouverneur-generaal toegestaan om de koning er toe te bewegen zijn belofte na te komen.

Batavia

Bij de militie moesten gages met drie en vier gulden tegelijk verhoogd worden om degene van wie de diensttijd ten einde was, te bewegen bij te tekenen. Enige zijn zo van repatriëren afgehouden. Vreemde schepen geven met hun bezoek aan Batavia voortdurend overlast. Er is al bericht dat de Engelse oorlogsschepen [fol. 103] onder commandeur John Bladen Tinker zijn vertrokken en welke ontmoeting één van Compagnies schepen daarmee heeft gehad. Kort na het vertrek van het naschip rapporteerde de schipper van de Visvliet dat hij in het begin van Straat Sunda door één van de Engelse schepen was beschoten en ten anker moest gaan. Zijn schip werd doorzocht en twee leden van zijn bemanning, van wie werd beweerd dat het Engelsen waren, zijn meegenomen. Het oorlogsschip de Panther volgde de andere Engelse schepen wat later, toen het ook gerepareerd was, en het behandelde de uitgaande schepen de Standvastigheid, Vrouwe Geertruida en Huis te Boede op gelijke wijze. Ze werden gevisiteerd en van het eerste schip zijn elf leden van de bemanning meegenomen. Dit valt te lezen in rapporten van de schippers Kornelis de Jonge en Klaas Vermeulen, het hoofd van de zeemacht Houtingh en van schipper Simon de Graaf. Uit het toegevoegde relaas van schipper Dirk Wagtels van de Burch blijkt dat deze zich niet aan het schreeuwen en tieren van de Engelsen stoorde en zonder overlast kon doorzeilen. Maar schipper Vermeulen liet zich zo intimideren dat hij zijn opperstuurman met de zeebrieven naar het Engelse oorlogsschip zond. Voor deze onvoorzichtigheid is hij beboet met twee maanden gage [fol. 104] te betalen aan de diaconie. In aanmerking nemende dat deze visitaties in Straat Sunda tussen Batavia en Bantam zijn geschied en die van de Standvastigheid zelfs in het zicht van de rede van Batavia, welke moeite zullen de Engelsen dan nog hebben hun trotse heerschappij in Bengalen en Surat, langs Coromandel en op Sumatra's Westkust uit te oefenen, waar hun schepen alom rondzwerven? Toch is de Hoge Regering wegens gebrek aan bevelen hoe bij zulke ontmoetingen te handelen, niet in staat de gezagvoerders de nodige instructies te geven. Er wordt daarom dringend gevraagd om voorschriften hoe bij visitaties en meenemen van bemanning te handelen. Dan kunnen de uitgaande schepen daarvan worden voorzien. Om zulke behandeling niet geheel over zijn kant te laten gaan, heeft de gouverneur-generaal als antwoord op de instructie die admiraal Samuel Cornish aan de kapitein van het Engelse schip de Fox gaf, deze vlootvoogd stevig onderhouden. [fol. 105] Hij verzocht hem om zijn kapiteins zulke gewelddadigheden als strijdig met de verdragen te verbieden. Op 25 mei is besloten om, aangaande het weghalen van Nederlanders uit Engelse, of andere vreemde schepen in het gebied van de Compagnie, tot nadere goedkeuring de bevelen in de vaderlandse brieven van 1 mei 1619 en 13 oktober 1656 te volgen. Uit de resoluties van 27 juli en 28 september blijkt dat op die grond Otto de Roo, die van het Engelse companies scheepje de Plassey was gedeserteerd, en Jan Klots van het Franse companies schip de Massiac in dienst van de Compagnie zijn aangenomen. De resoluties van 1 en 18 juni melden dat drie Europese en twee moslim matrozen, die van de Engelse oorlogssche-

pen de Panther en de Chattam waren gedeserteerd, aan de kapiteins van de Fox en de Plassey zijn uitgeleverd. De onbeleefde reactie daarop en het ronselen van Compagnies manschappen in Bengalen en elders deed de Hoge Regering besluiten met gelijke munt terug te betalen. Acht matrozen die deels te Trincomale, deels in Straat Sunda van de Engelsen waren gedeserteerd, zijn in dienst van de Compagnie genomen. Ook is geen aandacht besteed [fol. 106] aan het verzoek van de burger James Burnett om vier Engelsen, die met de jol van de Elisabeth bij het passeren van Straat Sunda waren gedrost, aan kapitein Jackson, die onlangs met zijn schip naar China is vertrokken, over te leveren. Aangezien deze vier vrijwillig waren overgekomen, werd een vergunning daarvoor, die Burnett toonde met een extract uit een brief van de boekhouder van de Elisabeth, niet voldoende geacht voor een uitlevering aan hem. Een en ander is te vinden in resoluties van 10 en 13 augustus. Om naar hun zeggen mishandeling te ontgaan zijn een kwartiermeester en zes matrozen met de schuit van de Horsenden in Straat Sunda naar de Compagnie gedeserteerd. Per laatstgenoemde resolutie zijn ze in dienst genomen. De schuit met de goederen, die geïnventariseerd zijn, is veilig gesteld om desgevraagd aan de rechthebbende teruggegeven te worden. Met het naschip zijn de vreemde eisen van het bestuur te Madras en de memorie die hun afgezant Randolph Marriot daarover aanbood, medegedeeld. [fol. 107] Ook het antwoord daarop naar Madras en de repliek die Marriot is gegeven, zijn toen gerapporteerd. Marriot bood kort daarop aan de gouverneur-generaal een lijst met bijlagen aan, waarin alle Engelse schepen die door de Compagnie ten onrechte waren aangehouden en geconfisqueerd, vermeld zijn. Het komt de Hoge Regering voor dat daarin de omstandigheden van de aanhoudingen zeer onduidelijk en verward vermeld zijn. Dit stuk eindigt net als het vorige met het dreigement dat, als er geen genoegdoening wordt gegeven, er een beroep op de bevelhebbers van Engelse koningsschepen zou worden gedaan. Zulke dreigementen van iemand die slechts een particuliere opdracht heeft en de restitutie van vier particuliere vaartuigen vraagt, waarmee het belang van de Engelse compagnie niet in het geding is, zijn onverdragelijk. De memorie en bijlagen zijn hem onbeantwoord teruggegeven met het argument dat ze onbetamelijke uitdrukkingen bevatten. Marriot is te verstaan te geven dat, als hij nog iets te zeggen had, hij een behoorlijke toon diende aan te slaan, [fol. 108] en overigens met de eerste gelegenheid kon vertrekken. De vertaling van deze stukken bij de geheime resolutie van 28 mei toont de grond van de verontwaardiging aan. Een afschrift van de memorie is voor commentaar naar Padang gezonden. Bovendien kregen de twee secretarissen van de Hoge Regering de opdracht om een rapport over het in beslag nemen van deze vaartuigen op te stellen en de rechtmatigheid daarvan aan de hand van de algemene gebruiken tussen volkeren en van de verdragen te onderzoeken. Een afschrift van dit rapport is meegezonden om daarmee mogelijke protesten van de Engelsen te weerleggen. Bij besluit van 28 september kreeg Padang ook een exemplaar om de fouten die het vorige bestuur bij het aanhouden en de verdere behandeling van deze schepen heeft gemaakt, zo mogelijk te herstellen en nader toe te lichten. Het bestuur moet zich ook verantwoorden voor het niet rapporteren van de moord [fol. 109] door de bemanning van de Engelse sloep Random op hun stuurman en het achterhouden van brieven die met het bestuur van Benkulen gewisseld zijn. Deze zijn alsnog opgevraagd, evenals de opbrengst van dit vaartuig en de verdeling daarvan. Tevens is bevolen om inlichtingen in te winnen over smokkelaars en waaghalzen. Als er wordt gesmokkeld, moet daarvan voldoende bewijs gegeven worden. Dat Randolph Marriot van toon kan veranderen, blijkt uit zijn rekest dat bij het besluit van 29 juni is gevoegd. De Hoge Regering heeft haar besluit evenwel niet veranderd en zijn verzoek om te mogen blijven afgewezen, omdat hij het schip de Fox moedwillig had laten vertrekken en het onduidelijk was voor welke zaken hij zou moeten blijven. Toen Marriot dan zou vertrekken, bood hij bij zijn afscheidsbezoek de gouverneur-generaal een zogenaamd protest van het bestuur te Madras aan. Deze heeft dat niet aangenomen [fol. 110] en gaf zijn verwondering te kennen dat dit stuk pas na twee maanden werd overhandigd, zeker om wegens vertrek geen gelegenheid tot overleg te geven. Tevens gaf hij aan dat diens voorstellen en het besluit daarop reeds naar Madras en Cal-

cutta waren gezonden en een beslissing aan Heren XVII was overgelaten, zoals de Engelsen dat ook aan hun superieuren hadden gedaan. De Hoge Regering heeft zich op 22 juli bij dit antwoord aangesloten en Marriot, zoals gezegd met de Scholtenburg, laten vertrekken.)

Dezen jare hebben wij ook weder het bezoek gehad van Franschen, die den 30e augustus met de oorlogscheepen Le Comte d'Artois en Le Fortuné, beiden van 64 stukken, en de scheepen Le Comte d'Argenson en Le Massiac hier ter reede quamen, staande, gelijk in 't voorleden jaar, onder het bevel van den ridder Louis de Joannis.

De gouverneur en raad van Mauricius, benevens de ridder van St. George, hadden hem zeer nadrukkelijke brieven van voorschrijving, zo aan de regeering in 't gemeen, als apart aan den gouverneur generaal medegegeven. En den 14e september quaam hunne commissaris Joseph François de Cossignij met een verzoek binnen om 700 lasten rijst, 50 leggers arak en eenige andere provisiën te mogen inkopen.

Fol. 110v-111r.

(Daar dit de Engelsen was toegestaan, kon het de Fransen niet geweigerd worden. Maar omdat zij bij particulieren veel meer zouden kunnen inkopen, is hun rijst voor rsd 40 het last en arak eveneens tegen rsd 40 de legger verkocht. De directeur-generaal kocht de rijst tegen rsd 35 bij particulieren in. Omdat de Franse commissaris zei er geen bergplaats voor te hebben, is bij besluit van 5 oktober 45½ last teruggenomen. De Fransen kregen evenwel problemen met de betaling aan de Compagnie en aan particulieren bij wie zij inkochten. De ridder Louis de Joannis en de commissaris, Joseph François de Cossigny, dienden op 21 september een verzoekschrift in om ten laste van de Franse koning een lening van rsd 60.000 te mogen afsluiten, af te lossen te Amsterdam zes maanden na zicht met 8 % agio, te voldoen door de heer De Mozy, de gecommitteerde van de koning [fol. 112] te Parijs voor de betaling van de kosten van de vloot in Azië. Dit verzoek bracht de Hoge Regering in verlegenheid, daar een lening aan de Fransen in Bengalen niet was goedgekeurd, net zomin als de verstrekkingen aan hen aan de Kaap de Goede Hoop. Het leek beter de Compagnie er buiten te houden en een lening, zoals de geruchten luidden het voorafgaande jaar was geschied, door particulieren te laten verstrekken. Volgens artikel 42 van de artikelbrief en het plakkaat van 29 maart 1754 kon dat evenwel niet en om van de bevoegdheid om dit verbod op te heffen gebruik te maken, was een stap te ver en niet raadzaam. Het sterkst voor de Fransen pleitte)

1. Hunne uyterste nood dien zij den ondergetekenden gouverneur generaal met de nadrukkelijkste termen voorgesteld hadden, onder bijvoeging dat zij op ordre en voor reekening van hunnen koning bij vrienden en bondgenoten hulp komende zoeken, hoopten geen wijgering te zullen ondergaan, wijl de Engelschen allen bijstand genoten hadden.
2. Het bewezene aan de Engelschen die niet alleen als neutralen behandeld, maar ook, uyt hoofde van Uw Wel Edele Hoogachtb. aanschrijven van den 9e april 1761, met velerhande equipagiegoederen voorzien waren en hunne scheepen op 's Compagnies werf vertimmerd hadden.

Fol. 112v-113r.

(Als de Fransen erom zouden vragen, zou er voor hen ook wel zulk een opdracht gegeven worden, zodat zij niet minder behandeld konden worden, omdat er niets voorgeschreven was. Bovendien betrof de afwijzing van de lening in Bengalen één aan dienaren van de Franse compagnie, terwijl het nu ging om schepen van de koning en een lening aan Zijne Majesteit. Bovendien is op een vraag aan Heren XVII van 31 maart 1738 hoe in zulke gevallen te handelen, op 4 september 1739 geantwoord dat men zich naar de zaak vereist moet schikken. Deze zaak scheen te vereisen dat men de Fransen, om nadelige gevolgen te vermijden, niet zonder ze te helpen moest laten vertrekken. Deze argumenten en vooral het laatste deed besluiten hen met rsd 50.000 bij te springen. [fol. 114] Er zijn vier eensluidende wissels van 129.600 Hollandse guldens door de heren ridder Louis de Joannis en Joseph François de Cossigny getrokken op de heer De Mozy, te voldoen te Amsterdam. Ze gaan mee met de Oudkarspel, Liefde, Immagonda en Lycochton. Er wordt verzocht dit besluit,

waartoe de omstandigheden dwongen, goed te keuren. Voorts zijn aan de Fransen uit de voorraad van de Compagnie nog 10 last tarwe, en op hun verzoek nog eens tien, geleverd en er zijn van enige van hun officieren 106 baaltjes koffie uit Réunion gekocht voor rsd 5 de 125 lb. Ze zijn 10 oktober 1762 naar Mauritius weggezeild. Deze kwesties met de Engelsen en Fransen zijn uitgebreid beschreven om de problemen met hun verschijnen te Batavia en het geven van een gelijkwaardige behandeling duidelijk te maken.)

Om het verbod tegen den particulieren handel van lijwaten niet infructueus te maken, hebben wij bij resolutie van den 23 e februarij gearresteert geen doeken van Malacca te laten invoeren, nog ter dezer hoofdplaatse, nog langs Java's Oostkust, Bantam, Cheribon, of Palembang, op pæne van confiscatie van 't goed met de vier dubbele waarde.

Fol. 114v-115r.

(Bij besluit van 20 juli is het legaat van rsd 30.000 door de oud-gouverneur van Coromandel Steven Vermont uit diens boedel uitbetaald aan Nicolaas Harting, als echtgenoot van de weduwe van wijlen Joan Andreas baron van Hohendorf, aan het dochtertje van de Cheribonse resident Pieter Cornelis Hasselaar en aan Arnolda Schulp. Deze betaling geschiedde onder het voorbehoud van restitutie voor twee jaar, of totdat Heren XVII een besluit hebben genomen over het verzoek van de executeur in de brief van 4 mei 1762 om te mogen uitbetalen. Deze brief gaat mee met de voorzeiler van de retourvloot de Immagonda voor de kamer van Enkhuizen. Behoudens andere orders van Heren XVII is het bestuur van Kaap de Goede Hoop bevolen dit schip zo snel mogelijk, maar niet voor 25 januari, om niet te vroeg voor de Nederlandse kust te zijn, te laten doorvaren. [fol. 116] Tegen het eind van oktober hoopt men, onder schipper Willem van Braam als commandeur van de retourvloot, te laten volgen de Oudkarspel en Liefde voor de kamer van Amsterdam, Walcheren en Vosmaar voor die van Zeeland, de Hoop voor die van Delft, de Vrouwe Elisabeth voor die van Rotterdam en de Lycochton voor die van Hoorn. Aanvankelijk zou de thee op vracht, met de 50 % verhoogde recognitie en onder de gangbare voorwaarden, met de tweede bezending gaan, maar gebrek aan peper en koffie maakte het nodig op 21 september te besluiten tot een verandering. Op voorstel van de opperequipagemeester dient de Vosmaar buiten de onderlaag voor de thee op vracht en wat overblijft gaat met de Lycochton, waarin nog 200.000 lb koffie en 80.000 lb suiker is geladen. Het deel van de specerijen voor de kamer van Hoorn is in de Immagonda voor de kamer van Enkhuizen verscheept. Er wordt op vertrouwd dat Heren XVII bij nalezing dit besluit zullen goedkeuren. Nu is er peper over voor de twee schepen voor de kamers van Amsterdam en Zeeland, [fol. 117] die in januari volgen. Door gebrek aan retourgoederen, zowel als bemanning en schepen zullen er met de tweede bezending geen twee schepen voor de kamers van Hoorn en Enkhuizen volgen. De 200.000 lb koffie voor de laatste twee kamers zijn in de nu vertrekkende schepen geladen om zo peper ter beschikking te houden. De zending aan suiker over het gehele jaar bedraagt 700.000 lb meer dan de bestelling van 1.000.000 lb, omdat deze 5 en 6 stuivers het pond opbracht en het goed als onderlaag kan dienen. Dit is beter dan stenen als ballast te gebruiken. Daarvoor was geen salpeter beschikbaar en het zenden van meer suiker was onvermijdelijk, als men tien schepen en een naschip wilde laten uitvaren. Tevens was dit nodig om Heren XVII in staat te stellen om op hun beurt voldoende schepen naar Azië te kunnen sturen. Naast wat in de aanvang van deze brief over de retouren staat, wordt gemeld dat oud-commandeur Casparus de Jong elf kassen porselein op vracht mag meenemen tegen betaling van 15 % hier, boven de de 10 % over de verkoop in Nederland. [fol. 118] Op verzoek van de executeurs in de boedel van raad extraordinaris Jan Elias van Mijlendonk gaat een rotting met gouden knop en bezet met edelstenen mee, als legaat voor mr. Cornelis Backer, secretaris van het College van de Admiraliteit te Amsterdam. Uit de nalatenschap van wijlen gouverneur-generaal Jacob Mossel gaan vier kistjes met muntpenningen mee voor diens zoon mr. Jacob Mossel en bovendien een partij van 775 karaat diamanten van Bandjarmasin en enige gemonteerde handrottingen als geschenk ontvangen. Van de gekwalificeerde dienaren repatriëren oud-commandeur van Malabar Casparus de Jong, en de oud-majoor

van de artillerie Hermanus Jesse. De laatste is binnen zijn dienstverband verlost en krijgt slechts de gage en bagage van zijn vorige rang van kapitein. Verder repatriëren opperkoopman Pieter van Jongstal, schepen Christiaan Kleijnhof, de kooplieden Arend Hooreman en Jacob Constantijn Teekman, de onderkooplieden Reijnier Christiaan Thiele, fiscaal van de retourvloot, en Jan Hazebroek met de boekhouder Fredrik Willem Cöln, als secretaris van de vloot. Uit de gekwalificeerde burgers de schepen [fol. 119] Willem Welborn en de ouderling Johannes Jansen. Bovendien repatriëren verscheidene vrouwen en kinderen voor wie transportgeld is voldaan. Daarvan zijn wegens sobere middelen vrijgesteld Maria Verhagen, weduwe van praktizijn Frans Hendrik Sanders, Maria van Eden en het jonge meisje Sara Duijm. Of er betaald moet worden voor het stiefzoontje van extraordinarisraad Maurits Theodorus Hilgers wordt aan Heren XVII overgelaten. Ook repatrieert schipper Pieter Kroonenburg van de Huis te Manpad, die wegens ziekte buiten dienst is gesteld. Conform eerdere toestemmingen kan hij op zijn verzoek als tweede schipper varen, maar het verzoek van de gewezen schipper Paulus Hansen om hem de bagage van een tweede schipper toe te staan, is afgewezen. De repatriërende gekwalificeerden verklaarden bij notariële akten dat zij niets meer op de Compagnie pretenderen. Deze stukken gaan mee. Het verzoek van opperkoopman Pieter van Jongstal om wederom in zijn rang naar Azië te mogen uitkomen, als hij het vaderlandse klimaat niet meer kan verdragen, en dat van burger-schepen Willem Welborn om [fol. 120] bij herstel van zijn gezondheid eveneens weer in zijn rang te mogen uitkomen, wordt ondersteund. In het vervolg op de brief van 31 december 1761 is, overeenkomstig het besluit van 24 augustus, op 1 september 1762 begonnen met in de Bataviase negotieboeken zowel de Aziatische, als de Nederlandse prijs van alle retourgoederen te berekenen. De factuurhouder zal de goederen op dezelfde manier aan de buitenkantoren in rekening brengen. Herhaald wordt dat daardoor de uitgaven in Azië in schijn groter worden en de winsten zullen verminderen, doordat de waren wegens de hoge prijs minder gewild zullen zijn. Naar aanleiding van de klachten van de kamer van Zeeland in de brief van 19 november 1761 zullen in de soldijboeken de gelden worden vermeld die in kas zijn gestort en waarvan de kwitanties naar Nederland gaan. De notarissen en schrijvers te Batavia en op de buitenkantoren moeten de clausule van substitutie volgen in het geval van bij waarneming ontvangen van verdiende soldijen. [fol. 121] Dit staat in het besluit van 2 juli. Op 21 september is de directeur-generaal gemachtigd om 37 ton aan geld op assignatie te ontvangen. Er gaat nu f 3.220.400 over. Daarbij is rsd 210.000 aan assignaties door de executeurs van wijlen de gouverneur-generaal Jacob Mossel, en nog rsd 26.266$\frac{4}{5}$ in assignaties voor een deposito van hem bij de Compagnie. Dezelfde redenen als in de brief van 17 oktober 1761, was de beweegreden om al het geld op assignatie dat aangeboden werd, ook nu weer aan te nemen. Men hoopt dat dit wordt goedgekeurd, omdat er van dit geld goed gebruik gemaakt kan worden. De buitenkantoren konden de gevraagde contanten krijgen en de schulden zijn van f 7.301.191 op 31 augustus 1761 door het aflossen van f 3.370.880 tot f 3.930.311 verminderd, plus dat er een voordeel op de rente van 7$\frac{9}{13}$ % is. Over 37 ton [fol. 122] bedraagt die ruim f 284.000. Het verzoek om contanten voor 1764 is zuinig berekend en daarom wordt met nadruk verzocht de 32 ton te zenden. De gevraagde naweging van de baren zilver is bijgesloten. Vanaf het einde van het voorafgaande jaar zijn alle kisten staaf voor staaf gewogen. Die gemerkt zijn met een bloempotje, kwamen het beste met het aangeduide gewicht overeen, die met een springend hert net en die met een hennetje hadden het meeste onderwicht. De gebruikte gewichten en manier waarop het gewogen is, zijn vermeld. Het bijgevoegde verzoek aan de kamers de staven tegelijkertijd per tien stuks te wegen en op de factuur te vermelden, wordt gesteund, want een onderwicht op enkele staven over vele opgeteld, leidt tot een aanzienlijk onderwicht. Tevens wordt verzocht bij geld en geldspecie te vermelden op welke bestelling de levering betrekking heeft, zodat is bij te houden wat er nog aan bestellingen openstaat. [fol. 123] De bestellingen komen nauw overeen met de behoeften en het gebrek aan benodigdheden. Men vleit zich met de gedachte dat de motivering nauwkeurig wordt nagegaan en dat er geen kortingen zullen worden toegepast. Hopelijk

hoeven niet als in het voorafgaande jaar onontbeerlijke benodigdheden van particulieren of van elders betrokken te worden. Eén voorbeeld daarvan is dat wegens gebrek aan Friese boter, die uit Kaap de Goede Hoop, Surat, Malabar en Bengalen aangeschaft moest worden, die respectievelijk 12, $9\frac{1}{4}$, $7\frac{1}{2}$ en $9\frac{1}{3}$ stuiver het pond heeft gekost. Daarmee konden de zeevarenden voor wie dat vreemd was, nauwelijks tevredengesteld worden. Hopelijk blijft men voortaan hiervan verschoond. Zo wordt verzocht om de olijfolie geheel te voldoen, want de 120 aam die voor 1762 is toegezegd, is onvoldoende bij het gemiddelde verbruik van 350 aam per jaar. De lijnolie is wegens de spaarzame levering geheel op en daarom wordt erop aangedrongen de bestelling zo snel mogelijk in zijn geheel te voldoen. [fol. 124] Het laatste geldt ook de metalen twaalfponders, bassen en mortieren, zodat men er bij expedities voor uitrusting van de schepen niet om verlegen raakt. Als er staat te maken is op levering van het in oktober 1761 bestelde ijzeren geschut, dan kan de levering nu achterwege blijven. Zo niet, dan is deze hard nodig. Om die reden wordt de bestelling van het voorafgaande jaar van leggers en lopers voor de kruitmolens herhaald. Mocht daar niet al op gelet zijn, dan wordt gehoopt dat de bestelling niet onvoldaan blijft. De hogere kosten pleiten wellicht hiertegen, maar daar leggers en lopers van metaal en zink wel 25 jaar en meer meegaan weegt dat daartegen op. Dan wordt nog niet gesproken van de ongelukken die zich met stenen exemplaren, ondanks alle voorzorgen, kunnen voordoen. Onlangs is met de Walcheren een stel stenen aangekomen, maar de baas-kruitmaker verzoekt, zo er geen metalen gestuurd worden, een wat fijnere en zwarter soort stenen te zenden. Een monster [fol. 125] daarvan is aan de commandeur van de retourvloot meegegeven. Hoewel metalen de voorkeur hebben, hoopt men dat er zo spoedig mogelijk zes leggers en twaalf lopers worden verzonden. De Turkse passen van de Herstelder, Rozenburg, Waakzaamheid en Ruyskenstein die zijn afgeschreven, en van de Mariënbos, Sparenrijk en Getrouwigheid die zijn verongelukt, worden weer aangeboden. [fol. 126] Ondertekening.)

V. PETRUS ALBERTUS VAN DER PARRA, LIBRECHT HOOREMAN, JEREMIAS VAN RIEMSDIJK, JAN SCHREUDER, HUIJBERT WILLEM VAN BAZEL, REYNIER DE KLERK, WILLEM HENDRIK VAN OSSENBERG, MICHIEL ROMP EN MAURITS THEODORUS HILGERS, BATAVIA 31 DECEMBER 1762.
VOC 3031 (Kol. Arch. 2923), fol. 775-1330.

([fol. 775] Het Enkhuizer schip de Immagonda nam als voorzeiler de vorige brief van 20 oktober 1762 mee. De zeven schepen van de eerste retourvloot vertrokken 5 november en kwamen 13 dagen daarna in volle zee. De Welgelegen kwam binnen met de brief van Heren XVII van 25 maart 1762. Deze wordt onder Batavia beantwoord. [fol. 776] De Velsen voor de kamer van Amsterdam en de Nieuw Nieuwerkerk voor die van Zeeland zijn gereed om als tweede retourvloot te vertrekken. In het voorjaar volgt het gebruikelijke naschip.

Ambon

[fol. 777] De Gustaaf Willem voerde uit Ambon 127.664 lb kruidnagels aan, waaronder 70.252 lb van het voorafgaande jaar. Aangezien de nieuwe oogst slechts 57.412 lb bedraagt, is de huidige voorraad beperkt. Via Java's Oostkust zijn daarheen gezonden de Zuiderburg en de bark Leervis met rijst, koopwaren, contanten en andere benodigdheden om naar Batavia kruidnagels mee terug te nemen, waarvan de inlandse hoofden de komende oogst op 575$\frac{362}{550}$ bahar, ofwel 316.612 lb, berekenen, in de hoop dat die in de komende jaren steeds groter zal worden. Sinds het afgelopen jaar is het aantal bomen met 1199 verminderd. Om ervoor te zorgen dat er steeds 550.000 bomen zijn, moet het bevel uit 1755 gehandhaaft blijven. Een aantal van 500.000 [fol. 778] zou voor de benodigde hoeveelheid specerijen voldoende zijn, maar de 50.000 dienen om een karige oogst op te vangen. Om krapte te voorkomen moeten dode bomen tijdig door jonge worden vervangen. Om diverse redenen kon de gouverneur de hongitocht niet zelf leiden, maar opperkoopman Pieter van Jongstal maakte deze op de gewone tijd. De kantoren zijn in orde bevonden, maar de sagobossen op Luhu zijn de laatste jaren zo intensief benut dat ze een rusttijd van twee jaar behoeven om de jonge bomen des te beter te laten groeien. Dit is onvermijdelijk en daarom goedgekeurd, maar de sagobossen mogen in het vervolg niet meer zo uitgebuit worden. Het is goed [fol. 779] dat koopman en hoofd te Hila, Johan Emans, voorlopig beval uitsluitend volwassen bomen te verkopen, of te kappen en belangstellenden bij voorkeur naar de buitenbossen op Pulau Tikus te verwijzen. In het vervolg moet de gouverneur zelf de hongitocht maken en als dat beslist onmogelijk is, twee gecommitteerden uit de raad en niet één. De uitroeiing van illegale kruidnagelbomen op Hoamoal, Cerams noordkust en Buru is geschied en er zijn volgens de rapporten 108 echte vruchtdragende, 1777 halfwassen en jonge, en 919 wilde bomen, ook tjinke outang genoemd, vernietigd. Bovendien zijn er 402 vruchtdragende en 329 halfwassen en jonge nootmuskaatbomen uitgeroeid. Het bestuur van Ambon is geschreven dat men verwacht, dat de uitroeiing precies en voortvarend wordt uitgevoerd en ook de jonge specerijbomen, zoals nu gebeurde, in het vervolg vernietigd worden. [fol. 780] Tevens is de opdracht van Heren XVII om alle kruidnagel- en nootmuskaatbomen buiten de toegestane plaatsen, ook als ze van mindere kwaliteit zijn, te vernietigen, doorgegeven. Vooral bij de huidige omstandigheden moet smokkel van specerijen belet worden en mogen er geen kora-kora kronen van kruidnagels worden gemaakt, waarvan het vervoer op boete van rsd 1000 wordt verboden. Gekonfijte kruidnagels mogen slechts worden gemaakt, voor zover de Compagnie ze nodig heeft. De peperverbouw op Buru bloeit welig, maar de inlanders doen het met weinig inzet en ijver. Ze hebben er weinig vertrouwen in dat het anders gaat dan met de koffieverbouw, die eerst is gestimuleerd en toen weer is afgekeurd. Maar het hoofd op Buru moet [fol. 781] bevolen worden om geen middel voor de peperverbouw

onbeproeft te laten en de inlanders te verzekeren dat het een blijvende zaak is. Zoals reeds verleden jaar bericht werd, is de peperverbouw op Manipa hopeloos. Er is overeenkomstig de brief van het voorafgaande jaar naar behoren gepatrouilleerd en daarna is de bark de Draak en de pantjalang Garnaal naar Ternate gezonden. Er is besloten om vier sloepen en pantjalangs en andere vaartuigen zo vroeg naar Ambon te sturen, dat ze daar in het vroege voorjaar, voordat de oostmoesson begint, kunnen zijn om verdachte schepen, waarin kruidnagels of specerijen zijn, in beslag te nemen. Het bestuur op Ambon is bevolen om dan tevens enige kora-kora's, of kleine inlandse vaartuigen, gereed te hebben [fol. 782] om naar Ceram te zenden en tegen smokkelaars op te treden. Ook het bestuur op Ternate is hiervan op de hoogte gebracht, opdat het zijn bijdrage levert. De desbetreffende brief van 10 december aan gouverneur Meijert Joan van Idsinga is bijgevoegd. De staatrekening over 1761/62 wijst aan dat inkomsten maar f 42.820 hebben bedragen, wat helaas f 57.179 minder is dan de memorie van bezuiniging voorschrijft. De uitgaven waren f 240.824, wat f 25.864 meer is dan het bepaalde in die memorie. [fol. 783] In vergelijking met het voorafgaande jaar is het nadelig saldo f 7478 meer. Men veronderstelt dat de hogere uitgaven zijn veroorzaakt door de werkzaamheden aan vestingwerken en gebouwen, maar het bestuur van Ambon is aangespoord de uitgaven te verminderen en de inkomsten te vermeerderen en de grootst mogelijke zuinigheid te betrachten. Het bestuur verzocht dat de inkomsten op uitbetaalde soldijen jaarlijks in een eenvoudige balans zichtbaar zouden worden gemaakt. Er is besloten daarop te antwoorden)

---dat nademaalen bij onse resolutie van den 13e december 1753 verstaan en haar dat uyttreksel ook in den jaare 1756 bedeelt is, dat bij de negotieboeken van het bedragen der afbetaalde soldijen het ordinair opgeld, ofte de 25 percento die door derselver bereekening in ligt geld de Compagnie ten voordele komt, afgetrokken en dus dies montant nog onder de lasten, nog onder de winsten opgebragt sal moeten worden, of dese affaire gestelt op den voet, waarop deselve gestaan heeft voor de executie onzer circulaire ordre van den 19e julij 1743 en bij de memorie van menagie dit poinct beredeneert en getracteert is na eeven laast vermelde bepaling, waardoor de winsten op soldijen gestelt is geworden op een montant van *f* 30.000,-, Sij voortaan in steede van die somma eenlijk *f* 10.000,-, of hetgeene er apparent op de betaalt werdende soldijen door de advance van het een vijf thiende geprofiteert zal worden, daarvoor zullen mogen stellen, en ook daarna de vergelijking bij de winst en inkomsten, in tegenstellling van het geposeerde bij gedagte memorie, maaken.

Fol. 783v-784r.

(Door de slechte toestand brachten de sagobossen f 752 minder op dan het voorafgaande jaar. In de hoop dat het voordeel geeft, is toegestaan ze een jaar of twee rust te geven, zodat ze wat bijkomen en daarna meer opbrengen. Helaas hebben de domeinen bij verpachting ook f 3820 minder opgebracht, maar daar valt weinig aan te doen. [fol. 785] Aangezien de voorraad buskruit maar 43.838 lb bedraagt en op de buitenkantoren 4326 lb, is besloten uit Batavia 10.000 lb kruit, 9000 lb salpeter en 1800 lb zwavel te zenden. Zo blijft de buskruit- productie daar opgang en kan er ook, overeenkomstig het bevel van verleden jaar, jaarlijks 4000 lb naar Banda gezonden worden. De aanmaak moet allengs vermeerderen, zodat de vereiste voorraad bereikt wordt. Tevens dient de kwaliteit jaarlijks getest te worden. Betreffende de vestingwerken en gebouwen werd bericht dat de nieuwe werken en de overige redelijk vorderen, zodat men vertrouwt dat ze in een ruim jaar voltooid zijn. De voor de werken noodzakelijke aankoop van een terreintje van chirurgijn Theodorus van Lent voor rsd 500 is goedgekeurd. Het uit Ambon ontvangen rapport van vaandrig-ingenieur [fol. 786] Charles Guillaume Sechehaije is door majoor Claudius Antoni van Luepken gecontroleerd en deze gaat er mee akkoord. Er is toestemming gegeven alle werken die daarin zijn voorgesteld, uit te voeren. Bovendien kunnen de bouwvallige gebouwen, die volgens het besluit te Ambon van 31 augustus 1762 in dat rapport waren vermeld, zo zuinig mogelijk gerepareerd worden. Men wil echter wel vernemen sinds wanneer die gebouwen zo vervallen

zijn geraakt. Er is bevolen de jaarlijks nodige reparaties voortaan wel uit te voeren, zodat er geen kostbare vernieuwingen en dubbel werk gedaan hoeft te worden. Het voorstel om het wachthuis van de Nederlandse burgerij af te breken, omdat het van geen nut is en dat van de inlandse burgerij, dat goed gelegen is, [fol. 787] te versterken en om de beide compagnieën van burgers samen te voegen, is goedgekeurd. Het krijgt de titel 'Amboinse burgers' en zal onder leiding staan van een kapitein, een kapitein-luitenant, een luitenant en een onderluitenant en tevens twee vaandrigs. Ook mag de pasar verplaatst worden om ruimte voor het kasteel te krijgen, maar zonder kosten voor de Compagnie. Wat de kerkelijke zaken aangaat werd bericht dat dominee Noach Tileman Schenk de kerken en scholen heeft bezocht, uitgezonderd Buru, Manipa en Boano aangezien daar veel rovers rondzwerven. Ds. Pierse deed zijn diensten in het Nederlands en Maleis en de predikanten Schenk en Sibrandus Abrahami bekwamen zich in het Maleis. Het bestuur keurde de benoemingen door de kerkenraad van ouderlingen, diakenen en inlandse schoolmeesters goed. Het kapitaal van de kerken onder beheer van de kerkmeester bedroeg dit jaar f 9900. Voor de huishoudelijke en inlandse zaken [fol. 788] wordt verwezen naar de algemene brief naar Ambon en de vandaar in dit jaar ontvangen brieven. De maatregelen tegen de rovers zijn goedgekeurd. Ook de voorzorg tot dekking en beveiliging van de kantoren Buru en Manipa is aanvaard en dat men twee pantjalangs in zee hield, genoemde kantoren versterkte en Nanat onbezet liet en tenslotte dat men de posten Bril en Pia verliet om Hatuana te versterken en geen dienaren aan de rovende inlanders bloot te stellen. Per eind februari 1762 bedroeg het kapitaal van de weeskamer rsd 57.360, dat van de boedelmeesters rsd 9880 en dat van de diaconie rsd 6648. Het laatste is met rsd 217 toegenomen. Het kapitaal voor de leprozen te Molana bedraagt nog f 4489. Aan de acht gegagieerde, oude en gebrekkige dienaren [fol. 789] is continuering van hun rustgage verleend. Voor het antwoord op de uittreksels uit de brieven uit Nederland van 30 september en 15 oktober 1760 wordt verwezen naar de brieven uit Ambon en het antwoord daarop uit Batavia. Het is niet alleen aanbevolen de kruidnagelverbouw te beschermen, maar de indigo- en de peperverbouw zoveel mogelijk te bevorderen. De uitgaven dienen te verminderen en de inkomsten te vermeerderen en smokkel van specerijen moet tegengegaan worden. De bestelling van contanten, koopwaar en verdere benodigdheden is, naar de mate van behoefte en voor zoveel men zelf kon missen, uitgevoerd. Ook het gevraagde volk, [fol. 790] metselaars en twee smeden zijn uitgezonden en wissels van rsd 21.181 en 12.187 zijn uitbetaald. Wat betreft schepen en vaartuigen zijn, zoals reeds gezegd, de Zuiderburg en de bark Leervis met de benodigdheden uitgezonden om indien mogelijk 300 last rijst van Java's Oostkust op te halen en bij terugkeer vanuit Ambon de kruidnagels en andere waren naar Batavia te brengen. Het bestuur zond de bark Draak tegen het einde van juli 1762 naar Ternate. De sloep Nagelboom is hersteld van schade door wormen en kan de kleine kruidnageloogst dit jaar van de buitenkantoren halen. Voor de pantjalangs Pepertuin en Hoop, respectievelijk 25 en 20 jaar oud en afgevaren, worden vervangende lichte vaartuigen gevraagd. [fol. 791] Dit is nog niet geschied, aangezien er volgens de brief van 25 september 1762 nog zes sloepen, tien sampans en dertien opgeboeide orembaais van particulieren waren. Eveneens werd gemeld dat er dit jaar voor de bevolking 255 last rijst waren aangevoerd en toegestane handelswaren, die doorgevoerd zijn. De voorlopige aanstellingen van dienaren zijn goedgekeurd. Winkelier Jacobus Olivier is overleden. Personalia. [fol. 792] Personalia. Opperkoopman en administrateur Govert Ludolph van Beusechem is verlost om te repatriëren met behoud van rang, maar zonder gage. Personalia. Tot hoofd van Larike is uit Batavia gezonden de onderkoopman Jan Willem Blijdenberg. Kapitein Johannes des Mares is overleden. Personalia. [fol. 793] Er is besloten een extract te zenden uit de brief van de koning van Tidore en zijn rijksgroten aan de Hoge Regering)

---betreffende de last aan zijnen rijxbestierder gegeven om den gouverneur van gemelde provincie te versoeken, indien eenige Serangse volkeren, onderhorige van Tidor, so aan de oost als westkant eenige hostiliteyten roof en moorderijen mogten pleegen, dat deselve dan volgens contracten, niet door 's Compagnies pantjallings van Amboina of Banda

gestraft, maar bij agterhaling overgelevert mogten werden aan Zijn Hoog Edele, opdat hij weten mogte wat volk en van wat plaatse sij zijn, teneinde een van zijne rijxgrooten naar Ambon te kunnen senden om dat gespuys aan de Compagnie te doen transporteeren.
Fol. 793r-v.

(Tevens is er een extract van het besluit van 16 november 1762 gestuurd betreffende vijandelijkheden op Pulau Ai door, volgens de dienaren op Banda, een Cerams vaartuig, komende van Keffing onder anachoda Radja Patters. Besloten is deze zo mogelijk op te pakken en naar Batavia te laten zenden. Ook is er een extract van het besluit van 19 november gestuurd [fol. 794] over het rapport van commandeur en opperequipagemeester Hendrik Booms en enige maritieme deskundigen over het journaal door de gezagvoerder van de brigantijn de Lieftallige op zijn mislukte reis van Ternate naar Banda. Er moet na behoorlijk onderzoek door het bestuur van Ambon worden aangegeven of de gronden in de bocht van Sawai vuil of anders zijn, zodat het in de zeekaart van de Grote Oost opgenomen kan worden. De raad ordinaris Jurgen van der Spar heeft als beschrijver van Ambon, Palembang en Djambi een rapport over de vermindering van de uitgaven aldaar ingediend. Een extract van het deel over Ambon is ter nakoming aan het bestuur gezonden, met het bevel om aan te geven hoe het denkt dat de inkomsten vermeerderd en de uitgaven verminderd kunnen worden. [fol. 795] In april en oktober zijn afschriften van de geheime brief van 10 februari 1762 gestuurd en nu die van 10 december, beide aan de gouverneur van Ambon. In de eerste wordt de expeditie naar de Papuase eilanden en omgeving conform de geheime resolutie van 22 december 1761 vermeld met de instructie voor de hoofden van de patrouillevloot. Er is bevolen de pantjalang Garnaal naar Ternate te zenden en twee vaartuigen aan deze vloot toe te voegen. Voor deze expeditie moet een compagnie Ambonezen geworven worden en naar Ternate gezonden, voor zover de ruimte in de schepen dit toelaat. De burgerij moet zich met vaartuigen bij deze expeditie kunnen aansluiten. Na ontvangst van deze bevelen mogen er geen passen naar de Papuase eilanden, of andere plaatsen waar uitlekken van de expeditie te vrezen valt, worden uitgegeven. Het tweede afschrift was een briefje ten geleide van de bark de Lieftallige, [fol. 796] en de sloepen Nagelboom, Notenboom en Nagapatnam met een uiteenzetting van het doel van de expeditie. Deze dient om langs de gehele kust van Ceram en andere plaatsen waar specerijen worden gesmokkeld, de handelaars te achterhalen en op te brengen, dan wel, na hen te hebben overmeesterd, hun schepen te verbranden of in de grond te schieten. De schepelingen moeten als de doodstraf verdienende dieven van specerijen behandeld worden. Het bestuur moet informatie over de schade die door de smokkelaars is aangericht, en over de weerloze inlanders die zijn opgepakt of gedwongen werden aan te geven waar geroofd, gemoord en gebrandschat kon worden, naar Ternate doorgeven. Daarmee kunnen de koningen van Tidore en Batjan dan geconfronteerd worden, in het bijzonder met de schade van rsd 3123 door de inval op Manipa, om zo enige genoegdoening te verkijgen.

Banda

[fol. 797] De Leiden voerde uit Bima een lading sapanhout aan. Met de Hoop en de Jager en met de brigantijn Lieftallige is dit jaar ontvangen)

160.324	lb.	foelij
553.208	,,	notenmuschaten
25½	realen	stamppaarlen
446	lb.	vogelnesjes
5000	,,	wax
3765	,,	paarlmoer schulpen in zoort
330	,,	caret, nevens eenige andere dingen van minder belang
		en diverse aanrekeningsposten

te samen bedragende *f* 136.707,8,8
Fol. 797r.

(Aan koopwaar, levensmiddelen en verdere benodigdheden is daarheen gezonden voor f 376.154. De Noord Nieuwland zal te Makassar 300 last rijst inschepen, en de Leiden en Batavier op Java's Oostkust 500 last, zodat Banda in het komende jaar 800 last zal ontvangen. De Noord Nieuwland moet met twee derde van de specerijen direct terugkeren en de Leiden met een derde via Java's Oostkust. [fol. 798] Daar moet ze rijst en andere producten inladen, waartoe ze met een goed schot wordt uitgerust. Het derde schip mag worden vastgehouden om de tweede oogst mee te nemen. Er zijn, langer uitgevallen dan ooit, vier vergaderingen aan dit gouvernement besteed, namenlijk 16, 18, 19 en 22 november. De nieuwe gouverneur Jacob Pelters schijnt ontevreden met maatregelen die hij in geval van verwaarloosde zaken moest nemen. Hij schrijft met veel omhaal van woorden met exclamaties over overdreven gevaar. Hij schijnt op grond van eerdere besluiten eigenmachtig niet alleen een vreemde wijze van bestuur te volgen, maar een nieuwe totaal ongebruikelijke manier van schrijven van brieven en resoluties te hebben ingevoerd. Hij vermoeide de Hoge Regering ook met wijdlopige voorstellen tot zogenaamde verbeteringen [fol. 799] van Compagnies financiën, die voor een groot gedeelte op losse schroeven staan. Aan een nauwkeurig onderzoek moest veel tijd en vlijt besteed worden. Daarom moet de behandeling van het voornaamste ook wat breedvoerig zijn. Het moet voorkomen worden dat Heren XVII door denkbeeldige winsten en vage projecten gedupeert worden, dan wel door oeverloze beschrijvingen van verval onthutst. Eerst worden de aparte brieven behandeld. Men had verwacht dat de perkeniers door de tegemoetkomingen en maatregelen van de Hoge Regering en Heren XVII [fol. 800] uit hun kommervolle en armoedige staat waren gered. Het is daarom verbazingwekkend dat de gouverneur in zijn aparte brief van 4 september onomstotelijk meende aan te tonen, dat de perkeniers jaarlijks weinig minder dan driekwart ton goud verlies leden. Het is onbegrijpelijk dat een vertoog, dat toch met bedaard gemoed geschreven moet zijn, lijdt aan zulke fouten. Eerst wordt geconcludeerd dat, wanneer de jaarlijkse uitgaven van wat er voor de specerijen wordt ontvangen worden afgetrokken, er f 19.656,- overblijft. Maar de kosten aan verloren slaven worden dan, in plaats van het gemiddelde per jaar of f 13.680,-, zoals voor de andere posten wel geschiedt, over het totaal van tien jaar, of voor f 137.448,- opgevoerd. [fol. 801] Het negatieve saldo komt dan uit op f 117.792,-. Het onderhoud van de perkeniers en hun gezinnen wordt ook over tien jaar ingeboekt voor f 556.400, waardoor het negatieve saldo f 674.192,- wordt. Dan worden de inkomsten uit overige artikelen over tien jaar van afgetrokken, waarmee het negatieve saldo op f 324.192 uitkomt. De winsten op de producten zijn de Hoge Regering bekend. Zij komen veel hoger uit dan gouverneur Jacob Pelters aanneemt. Toch wordt deze laatste gevolgd. Een berekening op die basis, maar gezuiverd van de kennelijke fouten, die in een aparte brief van 13 december naar Banda werd gezonden, toont aan dat het negatieve saldo voor de perkeniers niet f 324.192,- bedraagt, maar f 14.664,-. Uit de inleiding en het vervolg op de berekening door Pelters blijkt dat hij heeft gepoogd [fol. 802] te misleiden. In de inleiding wordt naar voor de perkeniers meest ongelukkige jaren 1732 en 1750 verwezen, maar in de memorie van de aftredende gouverneur Reynier de Klerk uit 1753 staat dat de perkeniers zoveel verliezen hadden geleden, dat ze in de eerste jaren hun achterstallige renten niet konden betalen. In 1750 stonden ze er dus slecht voor, maar de maatregelen ter ondersteuning hebben geholpen. Ondanks de aardbeving van 1751 en de liberale gift, waren de schulden aan renten van de perkeniers over wat ze van diverse colleges hadden geleend, in 1753 aanzienlijk verminderd. Van de weeskamer van rsd 13.000 tot rsd 6827 en de diaconie van rsd 3878 tot rsd 118. [fol. 803] Bij gelden van onbekende wezen en de kerk stonden geen schulden meer uit. Het vervolg van het betoog kan, evenals het voorafgaande, de toets der kritiek niet doorstaan. Ook wenste men dat maatregelen die de gewezen gouverneur De Klerk had voorgesteld, zouden zijn uitgevoerd. Ze waren door de Hoge Regering overgenomen en door de gouverneur voldoende bevonden. Verder zijn ten eerste de rsd 40.000 die de perkeniers zeggen nodig te hebben om hun bouwvallige woningen te herstellen, veel te hoog in aanmerking genomen, omdat zij eerder veel minder nodig hadden. Ten tweede wordt om rsd 18.570 ge-

vraagd om overleden slaven te vervangen, terwijl er in 1751, 1752 en 1753 bij uitzonderlijke grote oogsten niet veel meer als thans waren. [fol. 804] Als de toestand van de perkeniers dan zo slecht is, hoe konden dan nieuwe pacht en tollen die de arme ingezetenen kwellen en schijnwinsten opleveren, ingesteld worden? Die komen merendeels ten laste van de perkeniers. Op welke gronden zijn, ten koste van die en andere goede ingezetenen, aan zwervers uit Makassar passen op de Zuidoostereilanden verleend en is zonder toestemming zeer onbehoorlijk de verkoop van rijst op de bazaar gestaakt? Dit is allemaal in strijd met het zo breed uitgemeten medelijden met de behoeftige staat van de perkeniers. Men probeerde dat wijs te maken en daarop als remedie een greep uit de kas van de Compagnie te rechtvaardigen door een verhoging van prijs voor de nootmuskaat, of tenminste door de lage prijs van de rijst nog met een derde te verminderen. [fol. 805] Kort en goed, het gedrag van de gouverneur is niet doelmatig en tegenstrijdig. Daarover is verontwaardiging getoond. Het is duidelijk gemaakt dat, als de bevelen voor de behandeling van de perkeniers worden uitgevoerd en ze niet door de dienaren onderdrukt worden, deze mensen binnen een paar jaar een beter lot zullen hebben. Om dat te steunen is in de vergadering besloten om rsd 25.000 uit het kapitaal van de onbekende wezen naar Banda te zenden om op hypotheek voor het eerste jaar rentevrij onder de meest behoeftige perkeniers uit te zetten. De voorwaarde is dat met de rente jaarlijks ook 10 % wordt afgelost. Uit de aparte brief naar Banda van 13 december valt nog te melden [fol. 806] dat de gouverneur, naar aanleiding van zijn bedenkingen tegen de memorie van bezuiniging en de daarbij getoonde schijnwinsten, is aanbevolen zich daaraan te houden en zich niet met zulke loze plannen in te laten. Op zijn voorstel kunnen de gewone militairen, de zeevarenden etc. wel de helft van hun rantsoen van vlees en spek in contanten krijgen, alsmede een mutsje arak per dag. De 100 militairen die ter aanvulling van het incomplete garnizoen zijn gezonden, moeten uit fris en gezond volk bestaan. Er is besloten voor hun kleding uit de garnizoenskas voor ieder een nieuwe uitrusting mee te geven, bij aankomst door de schipper uit te delen. Net als in 1753 is voor het hele garnizoen de benodigde onder- en bovenkleding gezonden [fol. 807] ten laste van de gage van wie daarvan profiteert. Dit zal ieder jaar herhaald worden. De gouverneur heeft de perkenier Rabijn naar Batavia gezonden, zogenaamd wegens intrigerend gedrag en aanstootgevende uitlatingen. Deze diende een rekest in, waarin hij niet onaannemelijk zijn onschuld aantoont, dat hij door gouverneur Jacob Pelters bruut en onredelijk is behandeld en dat hij onwettig met geweld is weggestuurd. Hij vraagt schadeloosstelling. De Hoge Regering liet hem weer terugkeren en droeg de gouverneur op hem ongemoeid te laten. Voordat een besluit over schadevergoeding valt, moet de gouverneur zich verantwoorden. Bij de brief van 4 september zond de gouverneur ongevraagd de diepten en ankerplaatsen aan de binnenkust [fol. 808] en in de kanalen. Maar in plaats daarvan voor de verbetering van de zeekaarten gebruik te maken, is het wegens de gevolgen het voorzichtigste geoordeeld dit stuk zorgvuldig te seponeren. De aparte missiven zijn nu doorgenomen, waarop de gewone zaken zullen volgen. Over schepen en vaartuigen kon nog niet definitief geoordeeld worden, omdat het rapport van de visitateur-generaal nog niet is ontvangen en het bestuur de desbetreffende resolutie van 19 mei verzuimde mee te zenden. De gezagvoerders van de Leiden zijn ontslagen van betaling van het bedrag voor 12 kalveren, omdat die per abuis niet uit Batavia waren meegegeven. Er is door slordigheid van het bestuur 1650 lb tarwe uit Kaap de Goede Hoop op de Jager, die door waterschade bedorven was, afgeschreven, terwijl de desbetreffende verklaring van 1500 lb spreekt. Dit is niet goedgekeurd. [fol. 809] Naast kleine onoplettendheden genoemd in de brieven naar Banda bleek dat de boedel van de overleden schipper Hoogwaard belast is met 9870 lb ammunitie en $\frac{24}{675}$ stuks zwaar touw, terwijl de commandeur en opperequipagemeester c.s. hebben aangetoond dat dit onmogelijk op zijn schip de Hoop tekort bevonden kan zijn. Dit blijkt uitgebreid uit de resolutie van 25 november. De stukken over deze onbegrijpelijke belasting zijn opgevraagd en de boedel is er intussen van ontlast. Behalve de 10 koeien en 20 Chinese varkens die met ieder van de naar Banda gezonden schepen zijn meegegeven, is besloten de daarheen vertrekkende burgers aan te sporen, en door het bestuur ter

plaatse te laten aansporen, [fol. 810] om het eerstgenoemde hoornvee aan te voeren. Er kan een passende prijs voor betaald worden. Het bestuur toonde in zijn antwoord op de algemene brief uit Nederland aan dat het noodzakelijk is de bevolking van Goram en in de omliggende streken te straffen voor hun trouweloosheid. Er is gevraagd hoeveel troepen voor zo'n expeditie nodig zouden zijn. Het is nagelaten om een vordering voor 310 lb foelie op te leggen, die op een partij uit Oerien aangevoerd, tekort was bevonden. Bevolen is dat dit alsnog geschiedt. Er is ongenoegen geuit dat er Oeriense foelie werd ontvangen zonder de gebruikelijke bonnetjes en afpakbriefjes, terwijl dat in de brief van het bestuur werd gemeld, [fol. 811] zodat het op het hoofdkantoor nog best had kunnen gebeuren. Bovendien is de oogst en de verwerving van specerijen niet behoorlijk gerapporteerd en de hoeveelheid verbrande nootmuskaatnoten is onbegrijpelijk en verward opgegeven. Per september 1761 wordt 64.746 lb vernietigde nootmuskaatnoten genoemd en per juni 1762 106.372 lb, terwijl de verbrandingsrapporten respectievelijk van 191.547 lb en 205.450 lb spreken en in de resolutie van 4 augustus voor het laatste een cijfer van 97.069 lb beschadigde en aangevreten noten wordt genoemd. Bij al die tegenstrijdige berichten is om opheldering gevraagd en het bestuur is een ernstig verwijt gemaakt over al deze grove nalatigheden. Het bevel van 1751 en 1760 deze aangelegenheid ten overstaan van gouverneur en raad te laten geschieden, is vernieuwd. Tevens is bevolen dat, als er geen 500.000 vette en noten van de tweede soort zijn, die ter verzending naar Batavia met de beste magere noten aan te vullen. [fol. 812])

Middelerwijl hebben wij, uyt aanmerking van het toenemende misbruyk dat sommige dienaren en andere Bandase inwoonders komen te maken van sekere g'introduceerde en van onheugelijke tijden oogluykend gepasseerde gewoonte om aan hunne hier en elders te vindene correspondenten nu en dan te offereren een soort van kleine versierde soekeltjes met foelij, schoon nauwlijks $\frac{1}{64}$ lb. of daarontrent houdende, best g'agt zulks voor den aanstaande finaal te intendiceren op pæne van 2400 guldens boete, de eene helfte pro fisco en d' andere helfte voor de Compagnie.

Fol. 812r.

(Onder de perkvisite valt niets bijzonders, behalve een zeer grote sterfte van 231 slaven, te melden. Het is, met het bericht dat er op de omliggende eilanden geen kruidnagelbomen zijn aangetroffen, voor kennisgeving aangenomen. Er is bevolen deze controle jaarlijks nauwkeurig uit te voeren. De gecommitteerden moeten geïnstrueerd worden dat op de Zuidwester- en Zuidoostereilanden eveneens te doen. Er is alle reden om de vernietiging krachtig uit te voeren, [fol. 813] nu er zoveel illegale schepen en zwervers in dat vaarwater zijn. Over de djativerbouw was in de brief van 17 juni vrij voorbarig bericht dat alle sedert enige jaren gunstige berichten in rook zouden opgaan. Maar in die van 9 september veranderde de toon. Het aantal opgenomen djatibomen zou bestaan in 2520 stuks grote, 2370 middelgrote, 150 verdroogde en ontelbare kleine of spruiten. Bij nader onderzoek waren daaronder veel zware bomen geschikt voor allerlei soort zaken. In de brief van 15 september is dit niet alleen bevestigd, maar is een specificatie van 98 tot timmerhout verwerkte bomen gegeven.)

				het lang wesen	onderdikd.	bovendik duym
15	pees	boomen	van	33	48	24,-
16	,,	dito	,,	23	60	48,-
16	,,	dito	,,	22	60	36,-
18	,,	dito	,,	24	60	42,-
16	,,	dito	,,	32	60	30,-
17	,,	dito	,,	33	48	30,-

Fol. 813v.

(Hieruit blijkt [fol. 814] dat van deze cultuur veel voordeel valt te verwachten. Het bestuur is de behartiging daarvan zeer aanbevolen. Het bestuur van Java's Oostkust is geschreven om een zak met berg- en met strand- of moeras djatizaad naar Banda te zenden, dat denkelijk beter zal opkomen dan het zaad daar. Het rapport over de missie naar de Zuidwestereilanden, gevoegd bij de resolutie van 9 februari, meldt helaas dat)

Er niet alleen te Roma 8 corre corren, so het scheynt met Cerammers en Gorammers bemand waren aangeweest, welke aldaar sowel als op de eylanden Moa, Lethie en Damme diverse geweldenarijen hadden gepleegt, maar ook ten eylande Wetter een driemastig schip met witte wimpels van de toppen, welkers schepelingen aldaar versoek om water en brandhout hadden gedaan, en na twee dagen toevens waren weggezeylt, sonder dat ergens blijkt van wat natie dat schip is geweest, of werwaarts hetselve den steven had gewend.

Fol. 814r-v.

(Het bestuur besteedde er in zijn brieven geen aandacht aan en vroeg geen nadere informatie, terwijl dit toch een belangrijke zaak is. [fol. 815] Dat wordt niet geaccepteerd, evenmin als de toestemming om vier slaven die op de rede van Damar zijn weggelopen, af te schrijven. Met genoegen is kennisgenomen dat er in ruil voor textiel, 79 pikol was, 196 lb karet, 27 slaven en een vaatje honing tezamen voor f 8329 is verhandeld. Aangezien gouverneur Jacques Bariel in zijn memorie schrijft dat er bij het eiland Damar een baai is waar een vloot schepen ten anker kan gaan, is bevolen dit te onderzoeken. De gecommitteerden naar de Zuidoostereilanden rapporteerden dat er 383 lb vogelnestjes, 10 slaven, 98 lb karet, 30$\frac{1}{4}$ pikol parelmoerschelpen en 14$\frac{3}{8}$ reaal stampparels met een totale waarde van f 2767,- zijn ingekocht. Ook is na een hevig gevecht een smokkelvaartuig van Goram veroverd, waarvan de nog levende 12 bemanningsleden, volgens het bevel van verleden jaar, aan de ketting voor de openbare werken zijn ingezet en voor f 60 het stuk in de boeken zijn opgenomen. [fol. 816] De gecommitteerden krijgen de helft van de opbrengst. Het bestuur heeft de prijzen van door particulieren te Aru aangevoerde 36 lb karet, 83 lb vogelnestjes en 10$\frac{3}{4}$ reaal stampparels niet vermeld, noch of de tiende voor de Compagnie over de stampparels was voldaan. Er is met nadruk verwezen naar de memorie en de radicale beschrijving van raad extraordinaris Reynier de Klerk. Tot groot ongenoegen is uit het rapport van de gecommitteerden gebleken dat er te Aru drie vaartuigen uit Makassar en Ternate zijn geweest, die door gouverneur Jacob Pelters van passen waren voorzien. Hij had kunnen weten dat de vaart naar deze eilanden, in de brieven van de Hoge Regering naar Banda van 11 maart 1681, 28 februari 1693 en 30 december 1744 vermeld, verboden is. Volgens de Bandase resolutie van 3 maart en de daarvan afgeleide brief van 5 juni 1752 [fol. 817] was dit aan de burgers van Banda gelaten, omdat het met de belangen van de Compagnie overeenstemt. Deze schadelijke overtreding is nu door de vingers gezien, maar deze vaart en handel moet aan de ingezetenen als middel van bestaan overgelaten worden. De Compagnie moet van de aangevoerde parels een tiende krijgen, op straffe van inbeslagneming van de hele partij ten gunste van de aanbrengers. Wat boven de 10 % uitgaat, moet tegen een redelijke winst aan de Compagnie geleverd worden. De ingezetenen moeten worden aangezet om naar Aru en Nieuw Guinea te varen op de tijd die zij kiezen om niet achter het net te vissen. Het is duidelijk dat des te meer voorschriften er voor deze vaart worden gemaakt, het des te schadelijker voor de Compagnie en de ingezetenen is. [fol. 818] Voor de zwervers en andere avonturiers is dat integendeel voordeliger. Zij hebben zich vaak al van de beste producten meester gemaakt, voordat onze mensen daar aankomen. Wat de huishoudelijke zaken aangaat is met ongenoegen geconstateerd dat bij de komst van de nieuwe gouverneur door fraude de uitstaande posten door wanbetaling en achterhouden door sommige dienaren en anderen f 21.835,- bedroegen. Nadien is daar nog f 70.458,- bijgekomen. Door de ijver van de gouverneur is dit nu tot f 4102 teruggebracht. Die hoopt hij ook in te vorderen, behalve f 1425 die voortkomt uit een tekort bij het transport van de vestiging Oerien. Deze is in rekening gebracht op de boedel van de overleden resident Jan Hendrik Ruijsch. [fol. 819] Het bestuur getuigde dat de weduwe en boedelhoudster die niet kon opbrengen. Daarom is dit tekort afgeschreven. Om zulke zaken in het vervolg te voorkomen, is de gouverneur opgedragen om ondergeschikte opperhoofden en residenten slechts zoveel contanten in kas te geven, als voor de betaling van specerijen nodig is. Het bestuur plaatst het begin van de verwaarlozing en wanorde in 1752. Maar tot het najaar van 1753, of enige maanden na het vertrek van Reynier de Klerk,

hadden Heren XVII niets dan lof over het bewind. Om diens goede reputatie niet ter discussie te stellen is het bestuur om een duidelijke uitleg gevraagd. Het is aangenaam [fol. 820] dat er zoveel rijst en sago is aangevoerd en de bestelling van het voorafgaande jaar zo goed is uitgevoerd, dat er voor het eerste artikel geen beroep op andere gouvernementen hoefde te worden gedaan. Maar het is onbegrijpelijk dat bij zo'n voorraad en een verkoopsprijs door particulieren onder de rsd 50 het last, tegen de orders in, de verkoop is gestaakt. De particuliere handelaren kregen zo een monopolie. Hierover is duidelijk groot misnoegen geuit en het is nadrukkelijk bevolen alle eigen belang achterwege te laten en de bevelen in de brief van 28 december 1755 stipt uit te voeren. [fol. 821] Deze komen geheel overeen met wat in de generale brief uit Nederland van 24 september 1761staat, waaruit het gewone extract naar Banda is gezonden. Dit is geschied om verantwoording te eisen over een dergelijke handelwijze in 1759. Om gelijke reden is het verlenen van het privilege voor het bakken van brood aan een burger niet slechts voor de gewone prijs, maar onder het argument van 's heren gerechtigheid tegen f 24,- het last, afgekeurd. Op de bedenkingen tegen het boeken van rijst tegen variabele prijzen, is opgedragen deze voor f 72,- het last op te nemen en aan de perkeniers en andere inwoners te verkopen. Maar van vreemdelingen die een maat of twee vragen, die moeilijk te weigeren zijn, moet als in vroegere jaren f 96,- het last geëist worden. Op het besluit van 4 augustus betreffende zuinigheid met buskruit valt niets aan te merken, maar het besluit om het in het vervolg aan de burgerwachten [fol. 822] met 50 % opslag te leveren, is niet goedgekeurd.)

Ter zake ons soodanigen vordering ten uytterste onredelijk tevooren is gekomen, omdat die menschen ten dienste der maatschappij dagelijks optrekken en bij alle gelegentheeden in het geweer komen, ja selfs nu en dan gebruykt werden in gevaarlijke expeditiën, die somtijds niet sonder hun nadeel aflopen. Gelijk nog onlangs gebleeken was in de geweldadige verdrijving van seker op Poelo Aij aangeweest zijnde Cerams vaartuyg, aangesien bij die gelegentheid onder anderen drie slaven van den burger vendrig al vrij zwaar zijn gequest geraakt.

Fol. 822r-v.

(Evenmin gaat men niet alleen niet akkoord met het ontslag van verpleger Van Rijn wegens onoplettendheid, maar ook niet dat hem bij het transport een tekort van 43 kombaarsen ter vergoeding is opgelegd met een opslag van 75 % in plaats van 50 %. De vergoeding is gecorrigeerd en naar het gebruik opgelegd. Op verzoek van de nieuwe verpleger Brouwer zijn voor het ziekenhuis de gevraagde medicijnen, [fol. 823] een partij groene katjang, 60 varkens, 6 vaten gort en 3 half aam pruimen gezonden; de eerste drie tegen kostprijs, de rest voor niets. De vermindering van de rantsoenen aan de zieken om deze in overeenstemming met de memorie van bezuiniging te brengen, is afgekeurd. Dit voorschrift was gebaseerd op 45 man en niet op 100 of meer. Zoals reeds is uitgelegd in de brief naar Banda in 1755, treffen deze bezuinigingen vooral de zieken. Het plaatsen van zes slaven op de equipagewerf om kalfaten te leren wordt toegejuicht, omdat het dure gehuurde krachten uitspaart. Het bestuur poneerde dat, als de negotieboeken met een korte balans, opgenomen bij de resolutie van 26 april, overeenstemmen, de uitgaven in 1760/61 f 188.956 zouden zijn, en de inkomsten daarentegen f 38.466, wat een gunstig verschil van f 18.560 met het voorafgaande jaar betekent. [fol. 824] De mindere uitgaven waren f 12.808 en de meerdere inkomsten f 5752. De verbetering zou dan f 7056 zijn.[1] Echter in de brief van 12 juni 1761 staat dat in 1759/60 de uitgaven f 201.764 en de inkomsten f 44.637 hebben bedragen.)

Dan maken wij de reekening aldus

de lasten van anno 1759/60 sommeerden *f* 201.764, 9, -

1 De oorspronkelijke tekst 'mindere winsten', of inkomsten, is veranderd in 'meerdere winsten'. De verbetering van *f* 18.560 is daarmee in overeenstemming. Het getal van *f* 7056 hoort bij de oorspronkelijke tekst.

en die van 1760/1	*f* 188.956, 10, 8
en dus aan mindere lasten	*f* 12.807, 18, 8
De winsten van anno 1759/60 addeeren	*f* 44.637, 14, 8
en die van anno 1760/1	*f* 38.466, 4, 8
gevolgelijk aan minder winsten	*f* 6.171, 10, -

Fol. 824r.

(Dat betekent dat de verbetering f 6636 is en niet de opgegeven f 18.560. Maar in de staatrekening van hoofdadministrateur Gerrit Aansorg bedragen in 1759/60 de inkomsten niet f 44.637, maar f 32.714, wat een nadelig verschil van f 11.923 is. [fol. 825] Het bestuur maakt van deze verschillen geen gewag. Het zou best een boete verdienen, want de opmaker van de staatrekening Gerrit Aansorg moet ernstig gecorrigeerd worden. Het bestuur is echter opgedragen te melden op wiens gezag deze verandering is aangebracht en wat de reden voor de vermindering van de inkomsten is geweest. Dan kan er beter over geoordeeld worden. Bovendien is in een nagestuurd briefje van 28 december erop gewezen dat rsd 27.505 die uit de kas te Batavia in 1758 aan Weesmeesters aldaar was uitbetaald, in betaling van een erfenis die ten laste van de Bandase weeskamer liep, nog niet in de boeken was opgenomen. Dat was bevolen in de brief van 29 december 1761en ook dat er voldoende onderpand voor was en dat de renten betaald werden. De uitvoering van dit bevel is wederom opgedragen. [fol. 826] Ook is bevolen fouten, tezamen f 1217, in de boeken over 1759/60 te herstellen en de ontdekker de gewone premie toe te kennen. Uit het verslag van de handel over 1760/61, ingesloten bij de brief van 4 september, blijkt dat op een inkoopbedrag van f 54.944, inclusief de rijst, een winst van f 15.324, of 28 %, was gemaakt. Maar als de afschrijving van f 7334 in rekening wordt gebracht dan bedraagt de winst maar f 7989, of 11 %. Men schijnt met opzet niet over afschrijving te hebben gesproken, noch er een reden voor te hebben gegeven. Een besluit hierover en over andere zaken is uitgesteld tot het rapport van de visitateur-generaal is ontvangen. De gouverneur is niet alleen voorgehouden dat hij de karige inkomsten op de verkoop dient te vermeerderen, [fol. 827] maar ook de buitensporige inkoopsprijzen voor de huishouding moet verlagen. In de brieven zijn de inkoopsprijzen niet zoals gebruikelijk vermeld, maar elders bleek dat die van de lampolie, rotting, kalk enz. excessief, want hoger dan in 1750-1753, waren. In het verslag viel de inkoop te Wayer van 618 lb vlas voor f 185 en 3180 lb rijst voor f 76 op. Dit geeft te denken, aangezien er op Rosingain een tekort van 12.155 lb rijst en 1028 lb spek met een totale waarde van f 1292 was. Daarom is deze inkoop afgekeurd en het bedrag aan degenen die er toestemming voor gaven, in rekening gebracht. Het besluit van het bestuur om de toenmalige posthouder Crassouw dit bedrag te laten voldoen wordt gehandhaafd. [fol. 828] In de vorige generale missive was er melding van gemaakt dat kapitein-luitenant Hendrik van den Brink openbaar enige dongrys gebleekt met rode hoofden verkocht, zonder dat de gouverneur, of de toen fungerende fiscaals deze ontduiking van de handel van de Compagnie hebben verhinderd. Deze dienaren zijn voor deze nonchalance beboet en de fiscaals moeten zich verantwoorden. Uit de verantwoording en een betoog van wijlen gouverneur Jacques Bariel is gebleken dat die verkoop slechts een hersenschim van de secretaris Lodewijk Aschen is, die in de laatste beschrijving reeds met verve was getypeerd. Er was geen enkele grond voor. Aschen kon straffeloos zijn gang gaan wegens de machteloosheid van Jacques Bariel en de onenigheid in de raad. Door zijn dood ontliep hij zijn verdiende straf [fol. 829] voor het in elkaar flansen van brieven en resoluties zoals het hem uitkwam. Daarom zijn Bariel en de fiscaals van de opgelegde boete ontheven. Wat de belastingen en ontheffingen aangaat is besloten om van de provisioneel hoofdadministrateur koopman Daniël Lacaze geen restitutie van f 1154 te eisen. Dat was het verkoopsbedrag voor 1282½ bos rotting die hij bij het transport zou hebben overgehouden. Ook het bestuur had er bezwaar tegen gemaakt hem dit in rekening te brengen. Andere vergoedingen voor tekort of beschadigd bevonden goederen zijn goedgekeurd. Maar dat de vergoeding die aan opperkoopman Gerrit Aansorg was opgelegd

voor het verlies op zonder toestemming verkochte tarwe en padi is uitgesteld, zogenaamd omdat hij een verantwoording had ingediend, is afgekeurd. De voldoening dient onverwijld te geschieden. [fol. 830] De verantwoording bevatte overigens niets dat enige aandacht verdient. Tevens wordt er niet ingegaan op het verzoek om ontheffing van vergoeding van het te hoog berekende restant van $55\frac{29}{48}$ stuk guinees gemeen gebleekt, waardoor de Compagnie voor f 1891 werd benadeeld. Hoofdadministrateur Gerrit Aansorg moet dit vergoeden, omdat hij deze textiel aan de winkelier heeft afgegeven. Ook wordt hij niet ontheven van de Nederlandse belasting van Kirmanse wol die hij als resident van Gamron ingekocht heeft en die met verlies verkocht werd. Wel wordt ermee ingestemd dat f 2011, die door twee gestrafte matrozen op Pulau Ai uit Compagnies geldkisten was gestolen, is afgeschreven. De verpachting van de in- en uitgaande rechten bleef vruchteloos, maar die van de winkelkraampjes en kroegen op de bazaar bracht f 1548 per jaar op, wat beduidend meer is dan f 319 wat als hoogste de laatste tien jaar bij colllecte binnenkwam. In eerste instantie moet men de dienaren daarvoor dankbaar zijn. [fol. 831] Het laadt wel verdenking op de vroegere dienaren, waarop in de brief van 17 juni al wordt gezinspeeld. Uit de condities gevoegd bij de brief van 9 september blijkt evenwel dat er scherpe kantjes aankleven. De arme inwoners van dit akelig wingewest moeten, voor zover dat niet nadelig voor de Compagnie is, zoveel mogelijk ondersteund worden. Daarover gingen alle beraadslagingen over dit kantoor. Ook gouverneur Jacob Pelters heeft in zijn laatste brief zijn gedachten over de penibele situatie van de perkeniers, die toch een belangrijk deel van de ingezetenen vormen, uiteengezet. [fol. 832] Hij liep, zoals gezegd, daarin vast en stelde tollen en heffingen voor die alle goede bedoelingen ondermijnen. Men is niet onder de indruk van de voordelen en besloot na rijp beraad om de houders van kramen en de verkopers van rijst, hetzij op de bazaar of thuis, niet zwaarder te belasten dan onder gouverneur Reynier de Klerk gebruikelijk. De belasting op vervoerbare kramen of winkeltjes langs de weg, waar brandhout, sago en allerlei eetwaren worden verkocht, wordt geheel afgeschaft. Vissers zullen geheel vrij zijn om hun waar op de bazaar of elders aan de man te brengen. De ondervinding heeft immers geleerd dat des te vrijer ze worden gelaten, des te goedkoper wordt de vis. Ze mogen als vanouds ook [fol. 833] bij dag of nacht vissen of hun netten uitzetten, zoals bij iedere goede en onpartijdige gouverneur de gewoonte is geweest. Daarmee vervalt het verdachte verbod om voor het perk Bejouw van de gouverneur te vissen. De burgervaartuigen omvatten 5 sloepen, 4 pantjalangs, 7 sampans, 4 jonken en een opgeboeide orembaai. Onder timmerwerk en reparaties is de koop voor f 2570 van verscheidene huizen en erven om ruimte te maken voor de verdedigingslinie van de te bouwen post de Voorzichtigheid goedgekeurd. In de brief van 4 september staat dat deze binnenkort gereed zal zijn. Daarna moet de bouw van een ravelijn voor het kasteel Nassau conform het bevel voorrang krijgen. Daarna volgen pas het herstel van het kasteel en van de noodzakelijke woningen en pakhuizen binnen de ommuring. De nootmuskaat opslag op Compagnies perk Bejouw [fol. 834] kan ook onder handen genomen worden. Ook is erin toegestemd om op Bejouw een wachthuis te bouwen en een huis op Lonthoir, dat als kerk gebruikt werd, te repareren en in te richten voor de aankomende soldaten, die er een gezondere lucht dan op Banda-Neira zullen vinden. De kosten daarvan kunnen dan makkelijker gedragen worden, evenals van die van de reparatie van dat perk, dat volgens de laatste rekening een positief saldo van f 4381 opgebracht heeft. Omdat de huidige bouwsels en onderhanden genomen werken wel voldoende zijn, werd de oprchting van een redoute op Pulau Krakah, een fort op het rif van Lonthoir en een redoute op Comber verboden. Betreffende justitie wordt slechts gemeld dat Cederwal in arrest is overleden, want men schaamt zich in te gaan op de ongehoorde en gewelddadige behandeling van de inlandse burger Jacob Roelofs door de dienaren, of liever gouverneur Jacob Pelters. [fol. 835] Verwezen wordt naar de resoluties in de Politieke Raad van Banda op 4 augustus en wat daarover is teruggeschreven om te trachten het gepleegde onrecht te herstellen. Met genoegen is geconstateerd dat de achterstallige renten van de weeskamer, die per eind augustus 1761 rsd 5582 bedroegen, per eind augustus 1762 door de ijver van de

gouverneur waren verminderd tot rsd 1386.)

hebbende het capitaal van die kamer						
onder laatstgemelde datum bedragen			rds.	117.539,	31,	10
dat	der	onbekende wesen	,,	60.000,	-,	-
dat	,,	Neirasche kerk	,,	15.945,	34,	-
en dat	,,	diaconije	,,	66.052,	19,	8

Welkers agterstallige renten de ministers denken in het aanstaande jaar almeede geliquideert te zullen wesen.

Fol. 835v.

(Maar op het voorstel om twee perkeniers [fol. 836] van tenminste twee derde van hun achterstallen, zowel als van hun lopende portie bij de weeskamer te ontheffen, wordt niet ingegaan. De grond van zo'n steun dat vorige en nu niet meer te vinden residenten te Wayer bedrog hedden gepleegd bij de betaling van specerijen, is niet meer toepasselijk. Aangaande de dienaren wordt het herstel van de gage van weesmeester Hinsch, vermeld in de brief van 17 juni, die met afgeschreven gage naar Batavia was ontboden, zeer afgekeurd. De brieven staan vol met berichten over zwendelarij en gemene streken van dienaren. Die zouden Heren XVII maar vervelen, zodat slechts wordt opgemerkt dat de Compagnie, op een enkele post na, te vinden onder de huishoudelijke zaken, [fol. 837] schadeloos is gesteld, of dat dit binnenkort zal gebeuren. De schuldigen of verdachten zijn, voor zover niet overleden, zoals ze verdienden, gestraft. Onderkoopman Stephanus Vlaming is eerst als resident van Wayer en daarna als soldijboekhouder ontslagen met beëindiging van gage. Onderkoopman George Charles Guitton is als resident te Wayer aangesteld. Personalia. Adolf Bent is aangesteld als resident te Oerien. Personalia. Als predikant is Everhard Heijneke, die juist uit Nederland is aangekomen, aangesteld met belofte dat hij te zijner tijd naar Ambon wordt overgeplaatst. Hopelijk weet hij de Bandase gemeente stichtelijker te maken dan ds. Wolter Hendrik Tenkinck. [fol. 838] Uit de beschrijving bij de brieven van 4 en 15 september blijkt dat het bestuur over hem zeer ontevreden is. Aangezien wordt gezegd dat ds. Tenkinck weinig lust had Maleis te leren, zijn de predikanten er nog eens aan herinnerd dat wordt verwacht, dat ze binnen een jaar Maleis leren. Als Tenkinck daaraan niet voldoet, verliest hij de buitengewone toeslag totdat het wel het geval is. In de resolutie van 26 april is besloten de kapitein-miltair Cornelis Dirk van den Hamer wegens slecht gedrag met afgeschreven gage naar Batavia te sturen, maar hij is onderweg overleden. Personalia.

Ternate

[fol. 839] Ternate leverde 2472$\frac{69}{160}$ reaal stofgoud, 145 lb karet of schildpadshoorn en 5000 lb was, tezamen met enige geschenken t.w.v. f 62.630, die op 28 oktober met de bark de Leervis te Batavia zijn aangevoerd. In de voorafgaande februari is door de Vrouwe Elisabeth Dorothea, de Prinses van Oranje, de barken de Buis en Leervis, de pantjalangs de Garnaal en de Kaneelboom, en de sloep de Roos naar Ternate verzonden)

7200	pees	gecartelde ducatons	
220	,,	realen van agten nieuwe ronde	
312$\frac{1}{2}$	rds.	aan nieuwe payement	
2	pakken	baftas bruyn blauw	
1	dito	dongrijs gebleekte	
2	,,	bethiljes bruyn blauw	
2	,,	deekens gecattoeneerde	
57	,,	guinees	gemeen gebleekt
2	,,	,,	fijn gebleekt
16	,,	,,	bruyn blauw
14	,,	salempoeris	gemeen gebleekt
27	,,	,,	bruyn blauw
1	,,	,,	gemeen ruw

2	„	„ fijn gebleekt
3	„	moerissen gemeen gebleekte
2	„	moeris fijne gebleekte
5	„	parcallen fijne gebleekte
1	„	gingams onderbroeks geruyte
1	„	cassas
1	„	sanen
1	„	chitsen Pattenase
1	„	dongerijs gebleekte
2	„	baftas swarte breede heele
1	„	spreyen of palemposen

al hetgeene met de ordinaire geschenken, diverse benodigtheeden en aanreekeningsposten monteert *f* 176.898,10,8.

Fol. 839r-v.

(Er zijn gewone en geheime brieven ontvangen van 8 mei, 30 juni, 1 juli, eind augustus, 3, 4 en 7 september, waarover op 25 en 26 november vergaderd is. [fol. 840] Uit Magindanao is nog geen schip gearriveerd, maar het bestuur hoopte dat er voor het einde van de moesson nog een schip zou komen. Hierdoor kon niet onderzocht worden, waarvan in de brief van eind december 1761 melding was gemaakt. Er is aangespoord deze vaart te blijven bevorderen, omdat het er de beste tijd voor is. Anders komt de vaart op Manilla waarschijnlijk in andere handen dan van de Spanjaarden. Onder de inlandse zaken komen niet steeds gelukte strooptochten van rovers en Papua's voor.)

Want sekeren befaamden roover Pattimoe, heeft in de maand februarij het postje te Bwool de novo omcingelt en getragt te overrompelen, maar de tijdig in het werk gestelde precautiën, goede wagthouding en manmoedige defensie van den resident Wolf heeft desen rover afgeslagen en genoodsaakt tot de vlugt naar Tantolij. Waarover wij den resident de verdiende lof hebben toegevoegt en voor prijselijk ook gehouden de weder afdanking der inlanders, die tot de defensie waaren in dienst aangenomen.

Fol. 840v-841r.

(Te Obi zijn twee Papuase kora-kora's met enige geweerschoten verdreven. Het bestuur is aangespoord dapper tegen zulke rovers op te treden. Omdat de Parigiërs er niet mee wilden instemmen, is de bezetting van Parigi nog niet verminderd. Het bestuur is nog onzeker over zo'n maatregel. Een nader besluit wordt afgewacht. Toen de salahukum namens zijn vorst van Ternate aan de resident van Sulabesi hulp vroeg, toen hij in zijn ringmuur bij Pohea, een half uur van het fort, door Papua's werd aangevallen, zond resident Minte ter assistentie met een burgervaartuig een korporaal, vier soldaten, een kanonnier, en zes burgers, uitgerust met een ijzeren kanon en enige andere ammunitie.)

Die in den beginne twee roofvaartuygen hadden in den grond geboort, maar toen het vaartuyg was vastgeraakt op een rif en het canon niet meer konde gebruyken, hebben de lafhartige Xullaneesen en burgers het gevegt ontvlugt, dog de Papoeërs hetselve hervat, de Europesen omcingelt, en op den busschieter na, waarvan bij onse eerbiedige van den 18e october jongstleden reeds melding is gedaan, gemassacreert en verlooren geraakt 't inkoops kostende van *f* 337,6,8.

Fol. 841v-842r.

(Het bestuur is voorgehouden dat de vijand niet onderschat moet worden. Er is bevolen zulke expedities niet meer te laten plaatsvinden. De resident heeft nu slechts vier zieke soldaten over, waaruit blijkt hoe roekeloos deze onderneming is geweest. Het is onvoorzichtig zich in gevaar te begeven om vrienden te helpen. In de decemberbrief van 1761 is al gemeld dat het gedrag van de koning van Batjan niet gunstig was. Ook nu geeft hij geen reden tot tevredenheid, hoewel hij een vaartuig met 19 Buginezen, dat zonder pas bij het dorp Lamma aankwam, heeft aangegeven. [fol. 843] Het bestuur stelde in zijn geheim besluit van 1 september 1761 vast dat de geveinsde trouw van de koning slechts diende om betaling van

rsd 300 voor textiel en van rsd 100 voor vergunning om daar handel te drijven, te ontgaan. Het bestuur is voorgehouden niet te goedgelovig te zijn en alle middelen aan te wenden om waarheid van schijn te onderscheiden. De Buginezen zijn door kapitein Jan Cornelis van Ossenberg, 3 sergeants, 2 korporaals en 32 soldaten overmeesterd. Een rapport is bij de geheime resolutie van 22 september 1761 gevoegd. De klachten van de koning van Batjan over deze expeditie zijn door het bestuur weerlegd. Bij de genoemde resolutie is het handelen van Van Ossenberg goedgekeurd, maar hem is wel verweten dat hij te hard is opgetreden. Deze zaak is daarmee afgedaan. [fol. 844] Wel is opgemerkt dat, hoewel de omstandigheden Van Ossenberg aanleiding gaven tot snel optreden, het toch noodzakelijk is om de inlanders gematigd te behandelen, aangezien het anders maar droevige gevolgen heeft. Het bestuur heeft met alle middelen geprobeerd de koning te bewegen om de Cerammers weg te sturen, waartoe hij bereid was, als de Compagnie hun schuld van rsd 400 betaalde. Het antwoord daarop van het bestuur wordt afgewacht. De Hoge Regering schreef de koning dat zijn eisen onwettig zijn, en drong er onder dreiging met onaangename middelen op aan dat volk uit te leveren. Wegens de strooptochten van de Papua's tegen zijn onderdanen blijft de koning van Ternate ontevreden over Tidore. Het is nog niet tot een botsing gekomen en het bestuur moet dat zien te voorkomen. In de brief aan de koning van Ternate is daarop aangedrongen. Het bestuur is opgedragen zijn welnemendheid hoffelijk te beantwoorden en hem tevreden te stellen. [fol. 845] Het is goedgekeurd dat hem als betaling 4 vaten buskruit en 30 musketten zijn geleverd. De gouverneur kreeg toestemming om de koning na het aflopen van de uitroeiing voor éénmaal rsd 2000 te betalen, om de hoofden van de dorpen op Halmaheira daarmee gedurende dat werk in hun onderhoud te kunnen voorzien. De koning van Tidore schijnt niet ongenegen om Ternate genoegdoening te geven. Hij gaf namelijk verscheidene mensen die van de Sula-eilanden geroofd waren, en een groep Papua's, op de bestraffing waarvan hij zeer aandrong, terug. De rekeningen van de schade op Buru en Manipa zijn opgestuurd. Op grond van het derde artikel van het contract van 23 juni 1733 met Tidore dat bepaalt, dat schade door zijn onderdanen veroorzaakt, vergoed zal worden, moet het bestuur al het mogelijke doen dat voor elkaar te krijgen. Verdere incidenten [fol. 846] die nieuwe schadeposten veroorzaken, moeten voorkomen worden. De Compagnie moet schadeloosgesteld worden voor de f 823 die op Ambon aan de gugugu van Tidore werd verstrekt. Omdat sommige zaken voor de koning van Tidore pleiten, maar andere tegen hem, is in de verzonden geheime brief van 31 december aangegeven dat men in onzekerheid verkeert, of hij wel- dan kwaadgezind is, of dat zijn trouweloze dienaren hem misleiden bij het straffen van Papua's en hij voor hen bang is. Gehoopt wordt dat het bestuur hierachter is gekomen, en gebruik maakt van de instructies aangaande de kwaadwillende rijksgroten. Resident Jan Wttewall onderzocht de beschuldigingen dat Mono Arfa de bezetting van Limbunu om zeep wilde brengen. Hij vond niets en had geen reden om aan zijn goede gezindheid te twijfelen. Het is juist dat het bestuur de resident beval op zijn hoede te zijn, maar zonder [fol. 847] aan alle geruchten geloof te hechten. Engelse schepen zijn niet bij Ternate of in de wateren rondom gesignaleerd, noch zijn er berichten dat de Engelsen zich ergens vestigden. Alle geloofwaardige rapporten getuigen van het tegendeel. Naast het bericht in de brief van 18 oktober over de Chinees Kan Sun Ko, komt nu een kopie van de verklaring van 8 maart door kanonnier Paulus Schaar, die gevangen zat, en die van twee Sulanese inlanders van 26 april. De brief van 18 oktober gewaagde van de ontmoeting in het voorafgaande jaar van de bark Nassau met een Engels schip. Deze missie naar Salawati diende om de zorg weg te nemen dat de Engelsen daar een sterkte opwierpen. Dat is niet gebeurd, doordat de stuurman verklaarde dat de harde zuidwestelijke winden het voor anker gaan gevaarlijk en de voortzetting van de reis ondoenlijk maakten. [fol. 848] Daar heeft men zich maar bij moeten neerleggen. Ook is een geschenk met een verkoopwaarde van f 120 aan de majoor van Tidore Djouw Kottoe, die behulpzaam was bij deze expeditie, goedgekeurd. Het bestuur is opgedragen deze brave en welmenende man door vriendelijkheid te stijven in zijn welgezindheid jegens de Compagnie. Het wordt verwacht dat het patrouillevlootje dat 10 septem-

ber stond te vertrekken, overeenkomstig de Bataviase en in Ternate aangevulde geheime instructie zijn doel bereikt. Een kopie van de instructie is meegezonden. De toevoegingen door het bestuur te Ternate zijn uitstekend. Het vlootje vertrekt uit Ambon en omvat de brigantijn de Draak, waarbij te Ternate de pantjalang Arend en de kora-kora's van de koningen van Ternate en Tidore komen. De geheime brief van 1 juli uit Ternate bevat specifieke informatie. [fol. 849] De proviand is voldoende voor negen maanden. Na afloop zal het vlootje via Java terugkeren om een volle lading rijst of andere producten mee te nemen. De koning van Ternate steunde deze expeditie geheel. Daarom is goedgekeurd dat het bestuur op zijn verzoek voor rsd 600 een sloep kocht, waar de uitrusting nog bovenop komt, om in de vloot de levensmiddelen en de bagage voor de bevolking van Ternate te vervoeren. Ook is aanvaard dat aan de rijksbestuurder van Ternate, Mairoen, die als hoofd meegaat, ten laste van de rekening van recognitie contanten zijn afgegeven en aan hem 50 snaphanen en patroontassen zijn geleend. Hij kreeg een legger arak, een pikol waskaarsen en drie vlaggendoeken ten geschenke. Hoewel de koning van Tidore maar vier vaartuigen leverde, is het toch goed dat hem daarvoor voor een vol jaar recognitiegelden zijn gegeven. Tevens is een geschenk aan de welgezinde Tidorese majoor Djouw Kottoe van 8 stuk guinees [fol. 850] en een halve legger arak, en van 8 stuk guinees aan vier Tidorese kimelaha's goedgekeurd. Op 5 mei is de pantjalang Elisabeth, die op 7 april met de Tidorese deelnemers was vertrokken, op het eiland Wasile aangekomen. Daar zijn 38 vrucht- en 104 tel nootmuskaatbomen, waaronder exemplaren met een omvang van 6 en 9 voet, uitgeroeid. De uitslag van een tweede tocht daarheen wordt afgewacht. Het geschenk met een verkoopwaarde van f 141 aan de Tidorese deelnemers om de uitroeiing te stimuleren is goedgekeurd. Op het eiland Samola zijn 1318 vrucht- en 3688 tel nootmuskaatbomen uitgeroeid, waarvoor de opperhoofden een geschenk met een verkoopwaarde van f 10 ontvingen. De Ternaatse Alfur Talika kreeg een geschenk met een verkoopwaarde van f 83 om in het district Samola een kruidnagelberg aan te wijzen, maar hij is voordien gevlucht. [fol. 851] Mocht hij gepakt worden, dan moet hij als gevangene naar Batavia worden gezonden. Op Pulau Pisang zijn in vier dagen 1842 vrucht- en 5642 tel nootmuskaatbomen uitgeroeid, maar men moest zich bij de komst van enige roofzuchtige Papua's terugtrekken. De premie van rsd 150 is voorlopig ingehouden. Dit is goedgekeurd, alsmede het geschenk met een verkoopwaarde van f 46 voor de deelnemers die de koning van Tidore vertegenwoordigden. De gouverneur maakte enig bezwaar dat de koning van Batjan voor de uitroeiing van specerijbomen op de eilanden Madioli en Batu Ampat soms aanspraak maakte op de volle premie. Het is de bedoeling dat overal waar bomen gevonden worden, die uit te roeien. Er is naar de geheime brief van 2 februari 1757 verwezen om de billijkheid daarvan aan te tonen. Als daar niet naar geluisterd wordt, moeten er krachtiger maatregelen volgen. [fol. 852] De regel is dat, wanneer de inlanders niet met vriendelijkheid zijn te bewegen de bomen te vellen, er dan geweld wordt gebruikt. Het doel is niet slechts het verbranden van de vruchten. Het geschenk met een verkoopwaarde van f 67 aan de Mabase opperhoofden voor het deelnemen aan de uitroeiing, is goedgekeurd. Hopelijk wakkert het de ijver en trouw daarbij aan. Omdat het bestuur meent dat er met geschenken bij de inlanders veel bereikt kan worden en daarvan succes bij de uitroeiing wordt verwacht, is de gouverneur in de geheime brief van 10 februari daarin de nodige vrijheid gegeven. Hopelijk maakt hij daarvan goed gebruik. Om de smokkel van de Cerammers tegen te gaan, zijn op 6 april bij geheim besluit de nodige maatregelen genomen. De verbouw van peper heeft weinig succes. Van de hoofdkoningen maakt alleen die van Tidore er in zijn brief melding van. [fol. 853] Hij beloofde zijn uiterste best te doen. Op deze verbouw is zeer aangedrongen. Zoals uit de specificatie hierboven blijkt, is de goudhandel een succes. Sinds de brief van 18 oktober is deze nog aanzienlijk verbeterd. Tevredenheid hierover is geuit en bevelen voor de verwerving zijn gegeven. Aangenaam is ook de verkoop van textiel te Gorontalo en Menado in 1760/61 met 65 % en 66 % winst. De inkomsten op verkochte goederen bedroegen f 51.558, ofwel 58½ %. Met die op soldijen, stofgoud en assignaties is het totaal aan inkomsten in 1760/61 f 81.210.)

De generale lasten en ongelden bedragen in anno 1760/1	*f* 157.616, 15, 4
en daarentegen de winsten	*f* 81.210, 15, 8
dus de lasten de winsten surpasseeren	*f* 76.405, 19,12

De lasten en ongelden in het voorige boekjaar waren	*f* 175.061, 16, 8
en de winsten en voordeelen	*f* 78.237, -, 4
dus meerder lasten dan winsten	*f* 96.824, 16, 4

waaruyt blijkt dat het boekjaar 1760/1 in vergelijking van het vorige geslooten is met een mindere veragtering tot een aansienelijk montant van *f* 20.418,16,4.

Fol. 853v.

([fol. 854] De uitgaven over 1760/61 lagen f 13.116 boven de memorie van bezuiniging, maar de inkomsten waren f 6748 hoger. Het laatste getuigt van goed bestuur. Om nog meer verbetering te bewerken zijn de bezuinigingen die raad extraordinaris Nicolaas Harting heeft opgesteld, toegezonden, met bevel er in marge zorgvuldig op te antwoorden. De domeinen brachten bij verpachting maar rsd 5085 op, ofwel rsd 473 minder dan het voorafgaande jaar. Dit beviel niet, maar men verwacht dat na een vermindering de burgervaart weer zal groeien, wat verbetering zal brengen. Maar het is beter wanneer een gunstiger resultaat door een betere verkoop van textiel wordt bereikt. Betreffende de restanten moeten de schulden van de vorsten van f 9736 allengs vereffend worden. De bestelling, hoewel wat groter [fol. 855] dan gewoonlijk, zal uitgevoerd worden. Boven de bestelde contanten van f 72.000 zal nog f 24.000 worden gezonden, om het op 17 augustus wegens geldgebrek opgenomen bedrag van rsd 16.000 af te lossen. Bevolen is contanten uit Batavia te bestellen. Laatst is dat niet gebeurd, want er is maar f 28.800 besteld en voldaan. Over de verantwoordingen van de belastingen van de gewezen resident te Gorontalo, Thomas Thornton, is opheldering gevraagd, maar het antwoord was onvoldoende. Er is een exacte opgave van wat hij moet vergoeden gevraagd, om zo een einde te maken aan deze afkeurenswaardige zaak. Onder de huishoudelijke zaken valt op te maken, dat uit de inlandse soldijboekjes blijkt dat er een voordeel van f 8715 is geweest. Dit is gunstig, maar het is ongunstig [fol. 856] dat er bij de kerkschool visites tussen dominee Ulpianus van Sinderen en het koninkje van Siau, Ismaël Jacobsz, wederzijds beschuldigingen zijn geuit. Er is het bestuur verzocht bij ieder van hen navraag te doen naar de grond hiervan. Personalia. Koopman en fiscaal Matthijs Diderik van Haak is naar Batavia verlost met behoud van rang, maar met stilstand van gage. Personalia. De Zeelelie zal de bestelde waren en andere behoeften, gespecificeerd in de brief uit Ternate van 31 augustus, overbrengen. Verder wordt verwezen naar de geheime en gewone brieven uit Ternate en het antwoord daarop.

Makassar

[fol. 857] Uit Makassar is dit jaar ontvangen: 9 last katjang, 5134 pikol sapanhout en 300 slaven, samen met enige andere posten f 39.046. Daarheen is met de Noord Nieuwland op weg naar Banda, en met een inlands vaartuig verzonden: 57 pakken Coromandelse, 16 pakken Bengaalse en 10 pakken Suratse textiel, met levensmiddelen en andere benodigdheden voor een waarde van f 45.810. Wat aan de bestelling ontbreekt volgt in februari met de Jager. Bij terugkeer zal dit schip van Java's Oostkust rijst meenemen. Aan sapanhout, het enige andere belangrijke retour vandaar, is geen behoefte, want de voorraad is 2.365.064¾ lb, wat voor twee jaar voldoende is. De gewone vergaderingen over Makassar zijn op 29 november en 2 december 1762 gehouden. [fol. 858] Voor de inlandse zaken zou, zoals het voorafgaande jaar, naar de brieven verwezen kunnen worden. Toch wordt daaruit aangehaald dat er nog geen uitzicht is op vrede tussen Compagnies bondgenoot de koning van Boni en de prins van Wadjo, Aru Panike. Boni bracht een formidabele krijgsmacht op de been en ontving assistentie van de Compagnie met geld, twee kleine vaartuigen etc. Verschillende omstandigheden waren in zijn voordeel en zo had het de mogelijkheid om het gehucht Panike te overmeesteren en de rust op Celebes te herstellen. De koning van Boni stelde

zich tevreden met het omsingelen van deze plaats om zo, met het afsnijden van de toevoer, zonder bloedvergieten Aru Panike tot overgave te dwingen. Het bestuur schrijft het talmen en inactiviteit van de koning van Boni toe aan zijn geheime opzet [fol. 859] om zijn wettige opvolger, Aru Mampu, te laten sneuvelen. Diens dapperheid en beleid worden geroemd. De gouverneur stelt vast dat, als hij het commando had, de oorlog snel zou eindigen. De koning van Boni offert hem aan zijn jaloezie op om de weg vrij te maken voor zijn veel meer geliefde zoon Aru Tha, die echter door de bevolking wegens zijn dagelijkse kwaadwilligheid en omdat hij geen legitiem kind is, algemeen wordt gehaat.)

Ondertusschen heeft het vreemd gedrag van Bonij ten laasten tot gevolg gehad dat zijne inlandse bondgenoten hem verlaaten en hij selfs door zijne eygene troupen, mits gebrek aan goede ordre, slegt gediend wierd, in voegen hij den gouverneur nu de novo en zonder ophouden lastig valt om assistentie van geld tot *f* 4800, behalven de bevoorens geleende *f* 3600, vaartuygen en ammunitie van oorlog. Aan het laatste articul was voor een gedeelte voldaan, dog het tweede mits eygen benodigtheid ontsegt. Gelijk ook het eerste, of de contanten, tot den ontvangst van onse qualificatie, die wij dan ook uyt consideratie der noodsakelijkhijd om de Bonijers te adsisteren hebben verleend, onder conditie nogtans, bij al dien er kans mogte weesen, om dat bedragen selfs door leverantie van slaaven tot 50 rds. het stuk geliquideert te krijgen.

Fol. 859v-860r.

(Hiertoe is overgegaan, omdat hij de belangen van de Compagnie zeer genegen is. Dat blijkt vooral uit het strikte bevel aan Bonerate en Kalaotoa[2]*, dat in de geheime brief van het bestuur van 22 oktober 1762 te vinden is. De gouverneur had daarom gevraagd. In genoemde brief staat onder Gowa een staaltje van de intriges en geruchten, waarmee de Makassaren de Boniërs proberen te intimideren. Het is een verdrietige zaak dat Boni zo zijn eigen belang verwaarloost, temeer daar de gouverneur het wegens de wantrouwigheid en lichtgeraaktheid van de vorst het niet raadzaam acht hem op zijn tekortkomingen te wijzen. Men wenste dat dit zonder aanstoot te geven wel zou kunnen geschieden en dat de koning zou kunnen worden overgehaald om de wettige opvolger Aru Mampu, [fol. 861] volgens zijn beloften tot jonge koning te verheffen. Dat is de gouverneur geschreven met goedkeuring van zijn beleid en ook van het geschenk van f 111, dat ter gelegenheid van het einde van de vasten is gegeven. Bij die gelegenheid kreeg Gowa ook een geschenk, maar slechts van f 87. Men is echter zeer ontevreden dat de vaart vandaar zonder passen voortgaat en dat er op het smokkelnest Sampong Java handel wordt gedreven. In weerwil van de argumenten daartegen, was men zo overmoedig er onwetend van te zijn dat deze plaats een leen van de Compagnie is. Daarmee wordt blijk gegeven van een onwettige vervreemding. Het ongenoegen daarover is in nadrukkelijke termen in een brief aan de hofgroten duidelijk gemaakt. Gehoopt wordt dat dit, en de aanzegging door de gouverneur aan de hoven dat ieder die in zee betrapt wordt op het varen zonder pas, gevangen zal worden genomen, [fol. 862] het kwaad zal stoppen en het hardere maatregelen overbodig zal maken.)*

Sumbauwas rijkje was weeder in rust geraakt en de beyde combattanten bevredigd, waarvan de eene, namentlijk den prins Jereve, vervolgens door het volk tot koning verkoren was, in steede van de koninginne die de regering nedergelegd heeft. Egter is denselven van onsentwegen in die waardighijd nog niet bevestigt, omdat hij tot hiertoe gemancqueert heeft van zijne komst tot den troon in persoon ten casteele Rotterdam te komen kennisse geeven. Hebbende sig slegts vergenoegt zulks te doen door middel van gesanten, welke egter hoope hebben gegeven dat Zijn Hoogheid sig eerlang van zijn pligt zoude quyten.

Bimas koning scheynt met de voorgenomene verdrijving der Macassaren van de

2 Het origineel heeft Calawaut hier geïdenficeerd als het eiland Kalaotoa. Het zou ook Kalao kunnen zijn.

Mangarij den kreeftengang te gaan, niettegenstaande hij bij reïteratie dan met het een dan met het ander van onse zeyde g'assisteert werd, zijnde het laast aan Zijn Hoogheids sendeling, tegens betaling van twee capitalen advans 1500 lb. buskruyt en vervolgens ook ter leen afgegeven 100 snaphaanen enz. Wij willen derhalven hopen dat het volgens de jongste berigten aan dit hof genomen besluyt om die expeditie met alle vigeur in deese maand te hervatten, beeter slagen en hetselve tot gevolg hebben zal het delogement van dien gevaarlijken landaard; welkers inwoning, en daaruyt voorvloeyende sterkmaking aan deesen oord, allezins voor de rust en sekerhijd van Celebes nadeelig moet worden g'oordeelt.

Fol. 862r-863r.

(Verdere berichten over inlandse vorsten en groten zijn niet van zulk belang dat ze vermeld hoeven te worden. Een Engelse sloep is verongelukt. In zijn brief van 21 april berichtte de resident te Saleyer aan de gouverneur dat hij op 19 april had vernomen dat er tussen de eilanden Tambolongang en Tannahmalalla een Engelse tweemast sloep was gesignaleerd. Nader onderzoek leverde het gerucht op dat er enige tijd geleden twee Engelse schepen door de Boegerones waren gezeild. In de geheime brief van 10 december [fol. 864] is het bestuur aanbevolen waakzaam te zijn. Wat de schepen betreft is er het fatale bericht dat een nieuwe sloep op 1 maart 1762 met 12 last zout van Surabaja op weg naar Ternate, dichtbij het eiland Oud Calouwt[3], is verongelukt. Dankzij de hulp van een Chinees zijn de opvarenden en een deel van de uitrusting geborgen. De Chinees krijgt de gemaakte kosten, wat niet veel zal zijn, vergoed. Bovendien is ook de te Makassar thuishorende schouw Pallas bij het eiland Pasetalu verongelukt. Alleen het vaartuig ging verloren. De sloep Verlegenheid, de schouw Adam, de boot Rust en Werk en de kleine landschuit waren niet te herstellen en zijn voor de sloop verkocht. Gekocht zijn een pantjalang voor f 840, een sloep voor f 1200 en een andere voor f 1440. De noodzaak daarvan en van een verstrekking van f 715 aan de equipagemeester voor de nodige inlandse uitrustingsgoederen is duidelijk. [fol. 865] Het is goedgekeurd en tevens dat er op verzoek van het bestuur uit Batavia een schouw wordt gezonden. Uit de aparte brief van 22 oktober van de gouverneur blijkt dat hij in november twee sloepen en twee pantjalangs op een patrouille van 5 à 6 maanden wil uitzenden, om tegen de steeds vermeteler smokkelaars en zeerovers op te treden. In november moeten ze naar de bocht van Soreang gaan, in januari naar de kust van Mangerai, kaap Flores en Sumbawa en in april naar de Golf van Boni om tenslotte door de Boegerones terug te keren. De brief van 22 oktober meldt dat er in 1761/62 aan waren is verkocht voor een inkoopbedrag van f 84.614, waarop een winst van f 48.228, ofwel ruim 57 % ruim is gemaakt.)

Winsten en inkomsten bij de aangehaalde g'addeert	
zijnde, te saamen bedragen hebben	*f* 116.130, 9, -
sodat deselve van de lasten die gemonteert hebben	*f* 184.473, 12, 8
gedetracheert dit gouvernement slegts veragtert is	*f* 68.343, 3, 8
Daar de memorie van menage de jaarlijxe veragtering calculeert op	*f* 75.000, -, -
Gevende dus een voordeelig verschil van	*f* 7.343, 3, 8[4]
Hebbende de winsten en inkomsten dit jaar	
die van anno passato te boven gegaan	*f* 20.341, 5, -
en de lasten maar	*f* 2.272, 9, -
ten bewijsen dat dit gouvernement in het laatste boekjaar	
1761/2 g'advanceert is een soet montant van	*f* 18.068, 14, -[5]

3 Onzeker wat is bedoeld; wellicht het eiland Kalao dan wel Kalaotoa.

4 Ten rechte *f* 6.656,16,8.

5 Ten rechte *f* 18.068,16,-.

Fol. 865v-866r.

(De vermeerdering van de uitgaven is ongunstig, maar de motivering in de brief van 22 oktober 1762 voldoet. Om de onkosten te beperken moet nauwkeurig gelet worden op de inkoop van benodigdheden en de gehele huishouding. De gouverneur moet aangeven hoe de handel en inkomsten te vergroten en de uitgaven voor vestingwerken, vaartuigen, dienaren etc. te beperken zijn, zonder dat dit schadelijke gevolgen heeft. In een prijscourant dient men jaarlijks de kosten van materialen, equipagegoederen etc. te vermelden. De prijs van f 1 per kan olijfolie [fol. 867] is exorbitant. Deze moet in het vervolg in Batavia besteld worden. De verleden jaar gevraagde notitie van de in de negotieboeken vermelde uitstaande vorderingen en debet staande rekeningen is in kopie bijgevoegd. Uit de opmerkingen in de marge blijkt dat de niet te verhalen schulden f 13.599 zijn, in plaats van het verleden jaar opgegeven bedrag van f 11.262. In de brief naar Ternate is aangegeven dat het onbegrijpelijk is, dat schulden op obligatie, onderpand van landen, of op basis van politieke besluiten die in de boeken staan, vergeten zijn en en niet te verhalen zijn geworden. Er is niets vermeld over pogingen tot inning, antwoorden van debiteuren en of er bij hen iets te halen valt. Er valt niet aan te twijfelen dat de opeenvolgende gouverneurs de debet posten volgens de voorschriften van elkaar overnamen, dan wel hun verantwoordelijkheid daarin ontkenden. [fol. 868] Afschrijving van de volgende posten is goedgekeurd: f 557 die de koning van Boni sinds 1712 achterstond op de levering van rijst; f 44 voor kosten van de goudmijn te Tanette in 1756 en f 287 in juni 1761 verloren op 33 last zout. De volgende posten moet het bestuur op de vastgestelde tijd innen: f 39 aan schuld van de koning van Sumbawa; f 297 aan schuld van de koningin van Tanette en f 2551 aan schuld die het hof en de koning van Boni in 1760 hebben gemaakt. Men moet de overige vorsten, of hun erfgenamen, met een schuld daarop aanspreken. Als er niets hij hen te halen valt, dient men precies aan te geven wie de gelden of goederen heeft afgegeven en op welke voorwaarden. Een besluit wordt tot dan uitgesteld. De gouverneur mag zijn debet van f 1381 in rijst voldoen, maar dat de secretaris van justitie een tekort van f 1381 op in beslag genomen gelden heeft is vreemd. [fol. 869] Het voorschrift dat zulke gelden ieder half jaar in de kas moeten worden gestort, is vernieuwd, evenals de betaling van de premie iedere zes maanden voor het vinden van fouten in de negotieboeken. Deze was lang achterwege gebleven. In de gewone antwoordbrief kan men lezen welke besluiten er over kleinere posten zijn genomen. Bij besluit van 29 november is bij rondschrijven aan alle kantoren bevolen dat er jaarlijks een exacte opgave van debiteuren en schulden moet worden opgemaakt, die men naar Batavia moet zenden om er over te besluiten. Hopelijk leidt dit tot snellere inning dan tot nu toe, want des te minder men het op de trouw en precisie van de dienaren laat aankomen, des te meer is dat in het belang van de Compagnie. In de voorafgaande generale beschrijving werd gemeld [fol. 870] dat, ter meerdere zekerheid van gecommitteerden, is gevraagd of bij de maandelijkse opneming van de kleine kas van 1 september 1760 tot eind augustus 1761 de restanten wel zijn nageteld. In de brief van 12 mei werd bericht dat in de volledige vergadering van het bestuur werd verklaard, dat dit was geschied. De boete op het nalaten daarvan is derhalve niet opgelegd. Eveneens in vervolg op de voorafgaande generale beschrijving wordt gemeld dat een rapport over salpeter en djati, en ander hout waarvan houtskool valt te maken, nog niet is ontvangen. Evenmin als de Hoge Regering, zal men tevreden zijn met het antwoord op de vaderlandse brief van 30 september 1760 aangaande verkoop van ijzer met een winst van maar $41\frac{1}{4}$ %. Het werd aan de burgers ter reparatie van hun woningen en aan inlandse vorsten, Compagnies bondgenoten, op hun niet te weigeren verzoek verkocht. Omdat verkoop volgens het bestuur onvermijdelijk is, [fol. 871] werd bevolen ijzer nooit met minder dan 75 % winst te verkopen. Om de protesten onder het volk te laten ophouden, is bevolen om de bekende korting in de goede maanden te beëindigen en, behalve het $\frac{1}{15}$ deel, of $3\frac{1}{5}$ stuiver per reaal, voor de Compagnie, slechts 3 stuiver per rsd voor de winkelier of de kassier in te houden. De vertiening, de zgn. heffing van de tiend, heeft in de Zuiderprovincies opgebracht: 284 last en $1617\frac{2}{3}$ lb rijst, en 9454 bossen padi, wat respectievelijk 21 last en 812

lb, en 699 bossen padi meer is dan het voorafgaande jaar. In de Noorderprovincies was de opbrengst 298 last en 383 $\frac{1}{2}$ lb rijst, en 7938 bossen padi, wat 106 last en 2073$\frac{1}{2}$ lb rijst meer, maar 4843 bossen padi minder is dan het voorafgaande jaar. Omdat dit achterwege bleef, is over het laatste opheldering gevraagd. Het is niet raadzaam dat de secunde de vertiening in de Zuiderprovincies heeft moeten doen, omdat de gouverneur op het kasteel nodig was. [fol. 872] Er is bevolen om voortaan in dergelijke gevallen twee gecommitteerden te sturen. In het voorafgaande jaar bracht de verpachting van de invoer- en uitvoerrechten rsd 1900 minder op dan het jaar daarvoor. Hoewel allerlei problemen zijn weggenomen, is de verbetering slechts rsd 312 geweest. De opbrengst dit jaar was rsd 12.313, hoewel het bestuur naar aanleiding van een klacht van de pachter had bekendgemaakt dat er een wachthuisje op het strand moest worden gebouwd, waar alle vaartuigen moeten aanleggen en hun goederen met een door de Compagnie geijkt gewicht laten wegen.)

De pagt der sterke dranken heeft gehaalt rds. 1245, dus 45 rds. meer, die van het hoofdgeld der Chineesen rds. 1080, of rds. 60 meer, die van de toptafels rds. 1100, zijnde rds. 222 meer; die van de basaar en neeringkraamtjes rds. 234, of 4 rds. meer; en die van het slagten van het groot vee rds. 150, of rds. 22 minder als het jaar bevorens. In voegen alle de pagten gereesen zijn except de laatste sonder dat van die vermindering reeden gegeven is, welk versuym wij dierhalven niet hebben kunnen nalaaten de ministers voor te houden. 's Heeren geregtigheid der verkogte vaste goederen, heeft dit jaar afgeworpen rds. 339,2$\frac{1}{2}$.

Fol. 872v-873r.

(Betreffende de fortificatiën en gebouwen is naar aanleiding van de brief uit Makassar van 18 oktober 1761, en na advies van de fabriek op 12 januari 1762, besloten om toestemming te geven de ernstige gebreken aan het gouvernement en de overige gebouwen te verhelpen, zoals in het rapport van de fabriek is vermeld. Tezamen met het houtwerk is dat verslag naar Makassar gezonden. Het bestuur berichtte in een brief van 22 oktober 1762 dat het ravelijn buiten de landpoort van het kasteel is vergaan en dat daardoor de muren niet slechts verzakt, maar zelfs onherstelbaar waren. Bovendien dreigt de smidse en op Saleyer het kruithuis in te storten. In de laatste vergadering is niet alleen toestemming gegeven tot de onvermijdelijke reparatie, maar ook is er genoeg werk door het toezenden van de nodige zware balken en andere bouwmaterialen. Opgemerkt is dat het bestuur in het vervolg niet meer zo nonchalant mag zijn om geen begroting op te stellen. Er is bevolen dit alsnog te doen en aangespoord [fol. 874] om zuinig te zijn en met overleg tewerk te gaan. Aangaande de huishouding valt slechts te berichten dat het verbruik in het voorafgaande jaar van 11.570$\frac{1}{2}$ lb buskruit, terwijl de memorie van bezuiniging, naast de verstrekking aan de inlandse vorsten, maar 4000 lb toestaat, veel te groot is. Daaraan kan niet ongemerkt voorbijgegaan worden en daarom is het bestuur bevolen om jaarlijks een opgave te doen van het verstrekte en verschoten buskruit. Ook is het in dienst houden van vier lijfeigenen voor de tuin en de paardenstal een niet passende uitgave en daarom is bevolen deze personen naar Batavia te zenden om ze daar te laten werken. Mutaties onder de dienaren: de resident te Bulukumba Godfried Carel Meurs heeft zijn tijd ruimschoots uitgediend en kan met behoud van rang en gage naar Batavia verlost worden en repatriëren in de rang van onderkoopman, en niet, zoals hij vroeg, in die van koopman. Zijn opvolger is de resident te Maros Sergius Swellengrebel, die wordt opgevolgd door onderkoopman Volkert Thomas Higt, die nu zonder werk te Batavia is.

Bandjarmasin

([fol. 875] Dit jaar is maar 5142 pikol en 75 kati peper verworven, waarvan op verzoek van de vorst 2200 pikol aan twee Chinese jonken zijn afgestaan. Bovendien zijn daarin 1132 pikol en 98 kati zwarte en 90 lb witte peper voor rekening van de koning, zowel als voor die van de anachoda's, afgescheept. Dit betekent dat naar China in het totaal 3332 pikol en 98 kati zwarte en 98 lb witte peper is uitgevoerd. Voorts is te Batavia met de sloep de Nachtegaal aangevoerd: 737$\frac{89}{125}$ pikol, ofwel 92.214 lb, zwarte en 21$\frac{102}{125}$ pikol, ofwel 2727

lb, witte peper, 775 karaat ruwe diamanten, 525$\frac{1}{4}$ reaal stofgoud tezamen t.w.v. f 52.688. Met dezelfde sloep is naar Bandjarmasin verzonden aan contanten: 10.00 reaal van achten, 1200 gekartelde dukatons, rsd 1562$\frac{1}{2}$ aan payement. Bovendien nog benodigdheden voor de artillerie en equipage t.w.v. f 41.175. Niettegenstaande de geringe verwerving van peper moest er meer aan de Chinese jonken worden geleverd, dan aan de Compagnie. [fol. 876] Aangezien het slechts met geweld te verhinderen is, moet men er zich maar bij neerleggen als de vorsten meer dan 2000 pikol wensen. Maar de sultan is wel geschreven dat, als het zo door moet gaan, het het beste zou zijn, dat de Compagnie helemaal vertrekt, of andere maatregelen neemt. Die zouden dan dienen om de rechten die de Compagnie krachtens verbond heeft, te handhaven en de vruchten daarvan te plukken. Het ingekochte goud overstijgt met f 827 de vastgelegde verzendingsprijs van f 400 de mark. Bovendien was er een onderwicht van f 24. De resident moet dit vergoeden en zich aan de voorschriften voor de inkoop van goud houden. De resident heeft gevraagd [fol.877] of hij een bepaalde hoeveelheid kleine diamanten moet inkopen, dan wel zoveel hij voor vaste prijzen kan krijgen. Er is geantwoord dat de bevelen uit Nederland bij de bestelling van retouren van 1759 gevolgd moeten worden. Naar aanleiding van het lang aanhouden van de sloepen Nachtegaal en Haak is opgedragen de desbetreffende bevelen te handhaven. Dat is ook geschied met de Golconda, zodat het verstrekte aan dit schip t.w.v. f 246 mag worden afgeschreven. De reparatiekosten aan de tandjungpura Zachtmoedigheid van f 352, alsmede de reparaties aan de gekochte, maar op bevel van Batavia weer verkochte pantjalang, van f 198 zijn goedgekeurd. De door de resident verzochte afschrijving van Spaanse realen 350 voor 400 pikol [fol. 878] rijst is goedgekeurd, omdat dit voedsel nodig was en de prijs $\frac{1}{8}$ reaal beter dan bij de voorafgaande inkoop. Maar voortaan moeten de behoeften voor een heel jaar bij de bestelling gevraagd worden. Betreffende het timmerwerk en reparaties kan er niet aan voorbijgegaan worden dat de resident in zijn brief van 17 november 1761 de onherstelbaarheid van de woningen heeft bericht, terwijl hij in de brief van 30 juli 1762 aangaf dat ze hersteld mochten worden. Ondanks deze tegenstrijdigheid zijn de kosten goedgekeurd, alsmede die voor de inkoop van palissaden. Men verwacht dat dit de laatste uitgaven aan die gebouwen zullen zijn en dat dat werk snel en degelijk zal geschieden. Dat de Bandjarezen het laatste werk graag wilden, [fol. 879] geeft aan dat zij daar meer zekerheid aan ontlenen.)

Met relatie tot de inlandse zaaken hebben w' de verleende assistentie aan den vorst, bij verschijning van seker Sumbawas prins, die sig met het roven ter zee ophoud, g'approbeert, als overeenkomstig met het tweede articul van de aangenamene[6] conventie. Insgelijx voor welgedaan aangemerkt dat den resident aan den sultan op zijn eerste en tweede versoek 250 lb. kruyt had geaccordeert, dog op zijne nadere instantie om nog met een matige quantiteyt te mogen werden gerieft, hem hadde van de hand geweesen, onder recommandatie aan den resident omtrent dat articul vooral niet te ruymschotig te wesen.

Omtrent de uytstaande schulden hebben wij den resident gelast sorge te dragen geen nieuwe door den een of ander te laaten maaken, alschoon den ouden debet mogte verevent raaken, en zulks liever van de hand te wijsen, tenzij men vermeenen mogte dat er geen swarighijd zoude resideeren voor de penningen die men mogte belenen, en in welk geval dan zulks so spaarsaam mogelijk zal mogen geschieden. Hebbende wijders tot zijn narigt laaten strekken dat wij gantsch niet g'inclineert zijn tot de minste quytschelding van des ouden sulthans debet te treeden, gelijk wij dan ook den presenten sultan daarover ernstig onderhouden hebben.

De door den resident ingehoudene 1000 Spaanse realen van de pepertol in afkorting van sulthan Machomets debet met approbatie van den panembahan, hebben w' goedgekeurt, mitsgaders in selver voegen de afgave van 2000 Spaanse aan laastgemelde op aanstaande peperleverantie.

6 In margine: aangegane.

Fol. 879r-v.

([fol. 880] Volgens een ontwerp op de negotieboeken hebben de uitgaven in 1760/61 f 38.100 bedragen en de inkomsten f 7757, dus het negatieve saldo is f 30.343. In vergelijking met 1759/60 is dat een verslechtering van f 4779. De uitgaven waren toen f 36.541 en de inkomsten f 10.977.

TIMOR

[fol. 881] Van Timor is met de Batavier op 6 augustus 1762 en de Hercules op 3 november aangevoerd: 45$\frac{22}{25}$ taël riviergoud, 51.359$\frac{1}{4}$ lb was, zowel gekocht, als ten geschenke, 42 lb Timors indigo en 7 slaven ten geschenke. Met enige teruggezonden textiel bedraagt de waarde hiervan f 33.104. In februari 1762 is met de Hercules en de bark Vreedefest daarheen gezonden)

4062$\frac{1}{2}$	rds.	payement nieuw Nederlands		
1.161.600	stuks	oude kopere duyten		
2	pakken	salempoeris		
1	,,	roemaals geruyte kleene		
1	,,	salempoeris	roode	
2	,,	,,	bruyn blaauw	
1	,,	neusdoeken groffe		
4	,,	guinees	gemeen gebleekte	
1	,,	,,	bruyn blauw	
2	,,	baftas		
1	,,	cambayen ruwe roode		
2	,,	parcallen	bruyn blauw	
1	,,	,,	roode	
1	,,	dekens	gecattoeneerde	cust
1	,,	,,	,,	Souratse
1	,,	zeyldoek roode		

al hetgeene met de geschenken, diverse benoodigtheeden in aanreekening sommeert *f* 69.706,5,8.

Fol. 881r-v.

(Op 2 december is er over de geheime en gewone brieven van Timor van 1 en 18 juni, 10 en 28 september en 3 oktober 1762 vergaderd. Daar de drie vaten salpeter van Sumba van geen nut waren, is verdere leverantie stopgezet. Wel is bevolen [fol. 882] de situatie op dit eiland te rapporteren. Er zijn vaartuigen en een kaartenmaker naartoe gestuurd. De regenten van Bulba vroegen op Kupang vergiffenis voor hun misdaden. Het is verleend aan de oprechte hoofdregenten van Bulba, Rengkow en Dieuw. Het is goedgekeurd dat negen regenten en tummenggungs van Batuïsi, Bulba en Rengkow, en vier misdadige onderdanen van Roti op het verzoek van de Rotinese regenten die vergiffenis was geschonken, zijn gearresteerd en naar Batavia gezonden. Hen is voorgehouden dat de vrede op het eiland Roti, en vooral in Bulba, duurzaam moet zijn. De klip te Bulba met twee aldaar eerder veroverde draaibassen, is aan de Compagnie geschonken. Het is aangenaam dat de bevolking is vertrokken om volgens het contract van 1760 een dorp in de vlakte te stichten. Op de vraag van het opperhoofd in zijn brief van 10 september wat te doen met de klip, is hem in een geheime brief bevolen de klip in zijn oude staat te laten en op te geven hoeveel kruit en andere kosten nodig zijn [fol.883] om deze op te blazen, zodat het niemand als vluchtplaats kan dienen. De Timorese toepassen, of zwarte Portugezen, hielden zich stil en in de brief van 20 september schrijft het bestuur dat Timor en de onderhorige eilanden in vrede zijn. Het in dienst hebben van 79 Balise soldaten is goedgekeurd. Er waren namelijk geruchten dat de Naymoetiërs in het najaar zouden komen. Het wordt verwacht dat de Baliërs in het voorjaar naar Batavia terug zullen keren, wanneer alle geruchten van oorlogstoebereidselen door de zwarte Portugezen zullen zijn verdwenen. Het verzoek om 100 Europese militairen

is daarom afgewezen en het bestuur is bevolen dat het de Hoge Regering voortaan niet meer lastig valt met zulke loze geruchten, waarop het verzoek gebaseerd was. Omdat de Timorese regenten het roofnest Naymoetie zonder bemoeienis van de Compagnie dagelijks bedreigen, heeft men de indruk dat de toepassen daardoor zullen worden onderworpen, [fol. 884] dan wel alles zullen wagen om er een eind aan te maken. Omdat er zeer verlangd wordt naar een eind aan de onlusten, is het bestuur bevolen om zeer voorzichtig op te treden en geen onkosten te maken en de bondgenoten daartoe ook niet te animeren. Men verwacht dat de toepassen zich dan ook wel rustig zullen houden. Maubara brengt vanwege het fortje met enige militairen kosten met zich mee. Tegen afbraak stuit men alleen op verzet wegens nadeel voor de handel te Beloe. Maar de was of honing die daarvandaan komt, weegt niet tegen de kosten op. Het bestuur is bevolen het fortje geheel af te breken. Om kosten en moeilijkheden te voorkomen is van het bouwen van een fortje op Suai afgezien. Het voorstel [fol. 885] om Pulau Pantar uit te roeien om de handel in was te verbeteren, geeft geen voordeel en is de kosten niet waard. Omdat de Compagnie ermee is gediend, is het een goede zaak dat het opperhoofd de koning van Ndaomane aanbeval om zijn volk het bakken van metselstenen en dakpannen te laten leren. Omdat men tegen kosten voor oorlog is, waarmee op dit eiland nimmer enig voordeel werd behaald, is het bezetten van Naymoetie, wat wederom als noodzakelijk is voorgesteld, afgewezen. Wegens de nadelige gevolgen is het bestuur voorgehouden alle oorlogsplannen te laten varen. De oorzaken en omstandigheden die Johan Willem Daniel Erhard ter Herbruggen aan het doodslaan van Hans Albregt van Pluskouw toeschrijft, zijn ongeloofwaardig. Ze zijn hem door diegenen opgedist, die Jose Cajetano Perera da Costa met zijn aanhang proberen te ontlasten.)

De gesamentlijke koningen en regenten van Termano, Dengka, Lando, Oijnalle, Thie, Bulba, Loleij, Rengkouw, Curbattoe, Baka Batoe Issie, Ossipoka, Dieuw Dauw, mitsgaders het hoofd der mardijkers van de negorijen Bokaaij ten eylande Rottij hebben bij brief aan ons haar aangebooden over de dood van Pluskow wraake te willen gaan nemen, indien wij sulks begeerden. Dog wij hebben haar dank betuygt voor dese getoonde trouwe en beloofd van haare genegenthijd gebruyk te sullen maaken in der tijd.

Fol. 886r.

(Aangaande de huishoudelijke zaken is bevolen de gehele boedel van Hans Albregt van Pluskouw aan Batavia toe te rekenen. Zijn gemachtigden bij codicil zullen zijn schuld van f 26.608 te Batavia in de kas moeten storten en zij die wat uit deze boedel opeisen, worden naar hen verwezen. Van Pluskouw had een vrouw en zeven kinderen bij een expeditie in 1758 meegenomen en beloofd hun de vrijheid te geven. De regent van Sawu verzocht hen te mogen vrijkopen voor 10 taël goud. Er is bevolen hen aan die regent over te dragen [fol. 887] ten overstaan van twee speciale gecommitteerden zonder er iets voor te vragen dan een bewijs van ontvangst, dat als bewijs naar Batavia moet worden gezonden. De inkoop van 200 slaven voor Banda heeft opnieuw niet kunnen geschieden. Het bestuur berichtte dat behalve bij expedities weinig slaven beschikbaar zijn, maar dat het zijn best zal doen deze te bemachtigen. Er is bevolen tegen het voorjaar van 1764 voor Banda 200 slaven te leveren, gelijkelijk mannen en vrouwen, met uitsluiting van opkoop door anderen. Dit moet jaarlijks stipt herhaald worden. Voor de kerkelijke zaken zijn maatregelen conform de algemene brief genomen en de nieuwe kerk op Timor mag voltooid worden voor rekening van de Compagnie, voor zover de kerkenraad dat niet kan betalen. Daarvan moet men een rekening naar Batavia sturen. [fol. 888] In 1761/62 bedroegen de uitgaven f 60.256 en de inkomsten maar f 25.706, zodat het negatieve saldo f 34.550 bedraagt. In 1760/61 waren de uitgaven f 69.742 en de inkomsten f 26.235, zodat het negatieve saldo toen f 43.507 heeft bedragen. Het negatieve saldo is dus met f 8957 gedaald, maar het bestuur is op het hart gedrukt dit verder te verminderen. Daartoe is de memorie van bezuiniging, opgesteld door raad extraordinaris Nicolaas Harting, daarheen gezonden, met de opdracht deze met antwoord in de marge terug te sturen. De overtollige inlandse leermeesters etc. moeten in elk geval ontslagen worden. Ook is er geïnformeerd naar de schulden van de vroegere secunde

Joan Louis Hosselie. De verpachting van tollen voor 1762/63 bracht rsd 5770, of rsd 170 meer dan het voorafgaande jaar, op. De pepercultuur is geen succes. [fol. 889] Ze kan beëindigd worden. Daar het pure winst geeft, is bevolen de goudwinning door de Amakongers, waarvan hierboven de opbrengst reeds werd vermeld, aan te wakkeren, en wat daarover in de bijgaande memorie van het vroegere opperhoofd Jan Daniel Bijnon staat in overweging te nemen. Mocht de Portugese gouverneur zich op Timor willen terugtrekken, dan kan hem vervoer worden verschaft, zonder zich met de zaken op Lifao te bemoeien. De secunde Hendrik de Lange mag op verzoek met stilstand van gage naar Batavia verlost worden. Fiscaal Hendrik Friesendorp volgt hem op, terwijl dat ambt met het bijbehorende personeel wegens overbodigheid wordt opgeheven. Het kantoor wordt met de Hercules van het nodige voorzien. Verder zij verwezen naar de brieven van het bestuur en van koningen, en naar het antwoord daarop van 31 december 1762.

Palembang

[fol. 890] De koning is in een brief van 10 september voor zijn felicitaties wegens het aantreden van Petrus Albertus van der Parra als gouverneur-generaal bedankt. Hij kreeg enige geschenken en is aangespoord dat hij met zijn rijksgroten de jaarlijkse hoeveelheid peper levert en de winstgevende verbouw hiervan door zijn onderdanen stimuleert. Daar is al herhaaldelijk door de resident op aangedrongen. Dit jaar is er met de schepen van de koning te Batavia 942.443 lb zwarte peper aangevoerd en met Compagnies schepen 114.924 lb, dus niet meer dan 1.057.367 lb. Witte peper is er niet ontvangen. Met vaartuigen van de koning is nog [fol. 891] de grote hoeveelheid van 4.017.471 lb tin aangevoerd en met Compagnies schepen 157.000 lb. De waarde van peper en tin samen bedroeg f 878.460, exclusief 1.526.628 lb tin inbegrepen in het totaal aangevoerde, dat niet betaald is. Naar Palembang is verscheept aan contanten en benodigdheden voor f 33.337 en aan geschenken voor de koning voor f 5326. Daarvoor werden de bark Afrikaan, de sloep Nachtegaal en het schip de Bronstee gebruikt. In de genoemde brief is de koning bericht dat de djuragans, ofwel opzichters van zijn schepen, dit jaar 3711$\frac{11}{25}$ pikol tin minder dan de 34.109 pikol vermeld in de passen, hebben aangevoerd. Dit is verdacht, maar de opzichters zijn er niet op aangesproken. Wel is de koning verzocht een onderzoek in te stellen en maatregelen te nemen. [fol. 892] De opzichters dienen de ladingen conform de passen uit te leveren. De Hoge Regering schreef ook aan de koning dat ze volgens de contracten niet meer tin hoeft af te nemen dan ze nodig heeft. De hoeveelheid is ruim berekend gesteld op 20.000 pikol. Meer zou slechts schadelijk zijn. De exorbitante hoeveelheid van 34.109 pikol dit jaar is slechts voor deze keer uit vriendelijkheid geaccepteerd. Maar voor 20.000 pikol is de gewone prijs van rsd 15 het pikol betaald, voor de overige 12.925$\frac{120}{125}$ pikol zal de opzichters slechts rsd 13 het pikol betaald worden. [fol. 893] De eerste gezant van de koning zei dat hij het laatste niet mocht aanvaarden. De Hoge Regering hield voet bij stuk. Zij schreef de koning dat het bedrag van rsd 168.037$\frac{1}{2}$ voor het tin boven de 20.000 pikol wegens de weigering door de gezant onder haar beheer zou blijven ten gunste van de koning.)

Die men vanhier vroegtijdig genoeg g'adverteert hadde van onse intentie dierwegens en dat men daarom niet twijffelde, of Zijn Hoogheid zoude dese onse behandelinge moeten regtvaardigen en, contrarie de gemaakte swarigheeden van den voormelde eersten gesant Zijner Hooghijd dat hierdoor de peperleverantie alverder zoude verflauwen, door Zijn Hoogheids te stellene goede ordre sorge dragen dat eevenwel de leverantie van dien corl aan de Compagnie quam toe te neemen en geene meerdere thin 's jaars, so na herwaards gebragt als te Palembang in 's Compagnies pakhuysen gelevert mogte werden, dan alles tesamen gerekend 20.000 picols, nadien men geen meerder thin accepteeren soude.

Fol. 893v-894r.

(Men verwacht dat de koning dit zal aanvaarden en ook, zoals verzocht, 4 à 500 pikol witte peper, die voor Nederland zijn besteld, zal leveren. De residenten ter plaatse kregen

een afschrift van de brief aan de koning met de opdracht deze vriendelijk over de billijkheid van de inhoud te onderhouden en erop te wijzen dat de Compagnie wel meer peper dan in de contracten vermeld, kon gebruiken, maar niet meer dan 20.000 pikol tin. De residenten is ook bevolen de koning over de schadelijke zeeroof te onderhouden. [fol. 895] Hem moet worden verzocht om te verbieden zeerovers in zijn land toe te laten. Ze moeten worden opgepakt en gestraft en inkoop van geroofd volk moet worden verboden. Een en ander is te lezen in de afgaande brief aan de Palembangse residenten van 21 september 1762. Wegens de onredelijke behandeling van peperleveranciers door de kroonprins is de residenten bevolen het krediet van hem zoveel mogelijk te ondermijnen.)

Nog temeer omdat hij sig niet ontsien hadde, tot stremming en tegengang der besorging van de voor het vaderland gerequireerde 4 à 500 pikols witte peper, een circulaire ordre na alle de peperthuynen te laaten afgaan dat niemand den inwoonders sig soude verstouten witte peper aan te maaken op pæne van bannissement en kettingslag, sodat de quaadwillighijd van desen prins genoeg quam te blijken.

Fol. 895v-896r.

(Daarom is resident Huijbert Johan de Heere opgedragen voorzichtig op te treden en te vermijden dat de opzet van de Compagnie bekend wordt. Ook is De Heere in een brief van 5 april 1762 geschreven om bij een goede gelegenheid de koning te onderhouden over zijn contacten met de zeerovers, die van onder Java, of van elders Biliton en Bangka bezochten en vandaar te Palembang mensen als slaven verkochten, of voor goederen inruilden. Deze moet op het risico gewezen worden dat de Compagnie deze eilanden zou kunnen gaan bezoeken, als de zeerovers daar zijn, en hen met de grond gelijk maken, of hun kwaadaardig handelen verstoren. De verdere voorschriften zijn [fol. 897] in de brief van 5 april te lezen. Daarin is ook met genoegen geconstateerd dat uit de brief van 8 januari 1762 blijkt, dat de uitgaven in 1760/61 zijn verminderd tot f 2002 en de inkomsten f 2774 waren, zodat het saldo f 4776 bedraagt. Toch spoorde men aan de uitgaven verder te verminderen. Ze mogen best minder zijn dan wat in de memorie van bezuiniging wordt genoemd, en de inkomsten moeten met alle betamelijke middelen omhoog gebracht worden. Om de koning geen reden tot misnoegen te geven moet men met het afgeven van passen voor zijn vaartuigen, die uitsluitend tin mogen vervoeren, voortgaan. [fol. 898] Betreffende het verzoek om passen te mogen geven naar Kampar en Siak is verwezen naar de brief uit Batavia van 16 november 1759, waarin uitsluitend toestemming is gegeven om aan vier schepen passen te verlenen naar Malakka en niet verder oost- of noordwaarts, en slechts direct heen-en-weer op straffe van confiscatie. De vaart naar Kampar en Siak bleef dus geheel gesloten. De bark Afrikaan is uitgezonden met de nodige voorraden voor Djambi, en tevens met het bestelde houtwerk en spijkers voor de woning van de bezetting en zoveel kalk- en metselstenen als het kon vervoeren. [fol. 899] Ook zijn daarheen ter vervanging 1 korporaal en 12 gewone soldaten gezonden. Bovendien is er een extract uit de resolutie van 23 februari 1762 naartoe gezonden, waarbij het bestuur te Malakka werd bevolen vervoer van welke soort textiel dan ook vandaar naar Batavia, Java's Oostkust, Cheribon, Bantam, evenals naar Palembang te verbieden op straffe van confiscatie van de textiel en verbeurdverklaring van de vierdubbele waarde. Dit is aan de besturen van deze kantoren en de sjahbandars alhier medegedeeld. Op 16 oktober 1762 zijn de brieven uit Palembang van 10 en 13 juli beantwoord en is het optreden bij het verongelukken van de bark Noordwijk op weg van Palembang naar Batavia voor kennisgeving aangenomen. Tevens moet er geïnformeerd worden of de peperplanters die van Djambi naar Palembang zijn opgeroepen, daar nog verblijven. De koning van Djambi heeft ze hard nodig [fol. 900] voor de voortzetting van de peperverbouw aldaar. De koning van Palembang moet dringend verzocht worden hen te laten gaan. Men zal zo spoedig mogelijk scheepsruimte beschikbaar stellen om 200 pikol zwarte en 90 dito witte peper af te halen en tevens meezenden wat nog aan de bestelling ontbreekt, met uitzondering van contanten, omdat er juist rsd 10.000 op wissel naar Batavia werd ontvangen. Deze moeten met 4 % rabat worden afgegeven, die in Batavia bij de uitbetaling wordt ingehouden. De

weinige verbeteringen in gage van de lagere dienaren, die volgens de reglementen werden toegekend, zijn te vinden in de brieven van 5 april en 21 september. Toen men tot hier met dit rapport gekomen was, werden er nog brieven van 10 september, en 13 [fol. 901] en 11 november ontvangen. Sinds het vertrek van de Bronstee was er nog 200 pikol zwarte en met veel moeite en gevaar 90 pikol witte peper geleverd. Deze witte peper en nog 10 pikol zijn met de bark Vrijheid, die uit Malakka via Palembang voer, te Batavia ontvangen. De kostprijs is f 2560,-. Daarna verschenen de brigantijn Zeepaard en de pantjalang Standvastigheid eveneens uit Malakka via Palembang. Het eerste voerde 436 pikol zwarte en 22 witte peper aan t.w.v. f 6297. Uit de laatst gesloten negotieboeken over 1761/62 blijkt dat de uitgaven te Palembang f 24.086 en de inkomsten f 4858 bedragen, zodat het negatieve saldo f 19.228 is. Dit is f 5969 minder dan het voorafgaande jaar en vergeleken met de memorie van bezuiniging [fol. 902] f 10.745, of een derde, minder. Toen resident Huijbert Johan de Heere de koning de laatst verzonden brief overhandigde, was deze zeer misnoegd dat hij voor het tin boven het quotum van 20.000 pikol, d.w.z. ruim 12.000 pikol, maar rsd 13 het pikol zou ontvangen.)

Maar den resident hadde Zijn Hooghijd daarop g'antwoord dat die saak so uytvallende niemand te wijten was dan sig selfs, also zulx nu al drie jaren herwaards telkens Zijn Hoogheid gewaarschouwt was, van niet meer thin te senden als peper, en verders, op het seggen van den koning waar dat dan meerdere thin, als de 20.000 picols die de Compagnie begeerde te hebben, gebragt soude werden, so hadden den resident gerepliceert Zijn Hoogheid die vrage aan dese regeering selfs soude konnen doen, en dat daarop dan wel toepasselijk antwoord soude krijgen.

Fol. 902r-v.

(Hoewel de koning nog niet rsd 13 de pikol voor de boventallige tin wil ontvangen, zal zijn boosheid over deze redelijke maatregel wel slijten. Naar de slechte toestand van de geschenken, zoals aangegeven in de brief van 13 november 1762, is een nauwkeurig onderzoek gedaan. [fol. 903] Niemand heeft hiervoor straf verdiend, wat de koning bericht zal worden.)

Voorts hebben de residenten ons gecommuniceert dat de Manincabose prins en zijnen staadsdienaar Soedien sig ophielden, volgens accurate raporten met zeeroverijen, bij en omtrent het eyland Linge[7], alwaar een partij gespuys bijeen vergaderd hadde die de zee seer onveylig maakten, en dat een groote particuliere chialoup van Tagal na Malacca vertrekkende, door haar reeds genomen was en de manschappen tot slaven gemaakt waren.

Fol. 903r-v.

(De residenten te Palembang hebben resident Ajax Fredrik van Solms te Djambi bericht voor dat roofvolk op zijn hoede te zijn.

Djambi

[fol. 904] De oude koning is redelijk goed gehumeurd en wil graag weten of er een besluit over opvolging is genomen. Er is over vergaderd, waarbij de conclusie was dat deze vorst door zijn vreedzaam en harmonieus gedrag tegenover de Compagnie als de beste partij beschouwd moet worden. De Palembangse prins Pangeran Nata Kusuma, noch de rijksbestuurder zijn van het beste allooi. De oude koning moet maar op de troon blijven en met hem moeten de voordeligste voorwaarden bedongen worden. Dit is resident Ajax Fredrik van Solms in de brief van 16 oktober 1762 bericht. Hij moet met alle middelen proberen [fol. 905] dat de koning de kosten van f 71.979 die voor hem zijn gemaakt, terugbetaalt, waarvan de waarde van de in beslag genomen goederen van f 9330,- wordt afgetrokken. Op het verzoek van de koning Pangeran Nata Kusuma van Palembang naar Djambi te laten komen, om naast Van Solms hem als raadsman te dienen, moet resident Van Solms

7 Linge, bedoeld lijkt Lingga

antwoorden dat hij er oog voor heeft dat de koning van Palembang zijn broer niet op korte termijn koning zal willen laten worden, en daarom het verzoek van de Djambische koning zal afwijzen. Op het voorstel van Van Solms om de pangeran ratu, ofwel de jonge kroonprins, te Djambi tot koning te benoemen, is geantwoord dat dit maar niet moet worden aangeroerd en dat men moet zien, hoe de oude koning zich bij de ontmoeting zal opstellen. [fol. 906] Hem mag hoop gegeven worden dat zijn zoon hem zal opvolgen, als de koning zich als een vriend van de Compagnie gedraagt en zich van wispelturigheid onthoudt. In antwoord op diens brief van verleden jaar is de koning op 4 oktober geantwoord dat men het aangenaam vindt, dat hij in harmonie en vriendschap met de Compagnie wil leven en al het redelijke wil doen. Men wil ook in vriendschap leven, mits de koning aan de gerechtvaardigde wensen van de Compagnie, zoals die zijn geuit, alsook nog die door resident Van Solms zullen worden gesteld, zal voldoen. Maar als de ware bedoeling van de koning onzeker blijft, [fol. 907] dan moet de Hoge Regering, hoewel ongaarne, maatregelen nemen om haar belangen veilig te stellen. Het wordt alleszins billijk gevonden dat de onkosten, waar geen inkomsten tegenover stonden, door de koning vergoed worden. Zij bedragen f 71.979, waarop de waarde van f 9330,- aan in beslag genomen goederen zal worden afgetrokken. Dan zal men ervoor zorgen dat de Djambische peperplanters uit Palembang terugkomen, als ze de peperverbouw dan maar met kracht voortzetten. Conform de wens van koning, zal de Hoge Regering dan Van Solms in Djambi laten, [fol. 908] in het vertrouwen dat de koning hem in al zijn verzoeken zal steunen. Daaruit zal de goede gezindheid van de koning voor de Compagnie blijken. Hopelijk valt in het aanstaande jaar de goede afloop van de Djambische zaak te melden. Dit jaar is uit Djambi aan peper, roodkoper enz. ontvangen voor een waarde van f 536, waartegenover staat dat daarheen aan contanten, levensmiddelen en andere benodigdheden is verzonden voor f 20.325. Op verzoek mag de sloep Leguaan voor patrouillering worden aangehouden en de kosten van rsd 68¼ voor Makassaarse huisjes als onderdak, mogen worden afgeschreven. Men moet nodeloze kosten vermijden en vriendelijk blijven omgaan met de koning, Pangeran Nata Kusuma en andere groten van Djambi. [fol. 909] Men dient zich niet onvoorzichtig over gepasseerde zaken uit te laten. De fortificatiewerken moeten snel, maar goed en sterk, worden voltooid. Tegen de kosten van het afgelopen jaar van f 6076 dient men daar gevonden 162 stukken, of 1970 lb, roodkoper tegen 6 stuiver het pond in te boeken. Dit mineraal is naar Batavia gestuurd. De inkoop van 700 lb ongeharpte peper tegen 20¼ Spaanse reaal is goedgekeurd met de opdracht nog meer te verwerven. Als er een goede bergplaats voor is, mag er voor ongeharpte peper 5 Spaanse reaal het pikol betaald worden, mits deze goed en volgroeid is.

Siam

([fol. 910] In de brief van 31 december 1761 werd al bericht over de vergeefse pogingen om bij de phra-klang tot vermindering van de prijs van tin, sapanhout en olifantstanden te komen, alsmede van dukatons en Spaanse realen bij ruiling tegen Siamse munt. Eveneens tevergeefs is getracht om de naar gissing 35.896 lb tin die in bezit van de luang krai en voor de rest gestolen is, terug te krijgen. Men verzocht ook, zonder resultaat, om onderzoek naar verdwijning van 9 zakken dukatons tijdens de onlusten met de Birmezen in 1760 en van 7 zakken dukatons en andere goederen, die toen aan een zekere vrouw, genaamd Nangpaan, in bewaring waren gegeven.De phra-klang heeft zijn functie neergelegd en heeft het geestelijk gewaad aangetrokken om zo de moeilijkheden te ontgaan die enige prinsen en prinsessen hem aandoen, omdat hij hen in hun onredelijke eisen dwarsboomde. Desalniettemin moet resident Anthonij Abraham Werndley, bij welke dienaar dan ook, blijven aandringen op de teruggave, [fol.911] om zoveel terug te krijgen als mogelijk is, zonder enig middel onbeproefd te laten. De phra-klang is ook direct vanuit Batavia hierover onderhouden. De khaluangs weigerden restitutie van 40 kati zilver, die zij met het argument dat het verdiensten over twee jaar waren, op de geschenken hadden ingehouden. De phra-klang is verzocht hen te bewegen die uit te keren. Deze is er op gewezen dat, hoewel de khaluangs verschei-

dene malen hadden verzocht om die 20 kati zilver per jaar uitgekeerd te krijgen, dat steeds was afgewezen en dat deze verdiensten in geen enkel contract waren vastgelegd. Als ze die al moesten ontvangen, dan zou het van hun werkgever de koning of de phra-klang moeten zijn. Op die gronden meende men dat de eis tot restitutie van [fol. 912] de 40 kati zilver volkomen terecht is. Resident Theodorus Jacobus van den Heuvel mocht vroeger die recognitiegelden dan wel, maar zonder toestemming, hebben uitbetaald, dat betekende nog niet dat dit wet zou zijn. In de vergadering van 13 juli is besloten geheel af te zien van inkoop van tin, omdat ze te hoog wordt aangerekend. Daartegen is in de brief van 18 oktober ook een vermaning gedaan. De negotieboeken van Siam zijn per eind augustus 1761 met een verdere verslechtering van f 7864 ten opzichte van 1759/60 afgesloten ,zoals reeds vermeld in de brief van eind december 1761. Het bestuur is in de brief van 26 augustus 1762 opgedragen om de uitgaven op het bedrag van f 4000,-, zoals genoemd in de memorie van bezuiniging, terug te brengen. Geschenken maken daarvan een groot deel uit en moeten zoveel mogelijk vermeden worden. Bij een bezoek aan hem, kreeg de phra-klang [fol. 913] f 531 en de okluang choduk, of opperlicentiemeester, bij het feest van het haarscheren van zijn zoon f 180. Dit is geaccepteerd. Ook de f 705 aan reparatiekosten van de Kasteel van Tilburg en zijn boot is goedgekeurd. De resident berichtte in zijn brief van 4 december 1761 dat er bij het uitpakken van de textiel uit dit schip 6 stuks murissen rode kust, 3 stuks sanen grove derde soort en 17 hammans ontbraken. Op 2 maart 1762 is besloten dit door de afpakkers te laten vergoeden. Toen de Kasteel van Tilburg gereed lag om naar Siam te vertrekken, is een ernstige lekkage geconstateerd. Daarom is de Gustaaf Willem voor deze reis bestemd en op 5 september met een lading van f 68.650 vertrokken, bestaande uit)

10.000	pees	ducatons à *f* 4 ieder		
18.987	lb.	poedersuyker		
550	,,	plat loot		
2	kelders	brandewijn		
1	,,	gedistileerde wateren		
600	lb.	spijkers in soort		
20	pees	kopere g'eykte gewigten van $550\frac{7}{8}$ lb. tesamen		
160	lb.	Vriese boter		
20	pees	hamans	Bengaals	fijne met goude hoofden
480	,,	hamans	Bengaals	grove
20	,,	cassas	dito	fijne met goude hoofden
20	,,	moerissen fijne gebleekte cust		
494	,,	zanen in soort grove		
967	,,	moerissen rode cust		
640	,,	salempoerissen rode		

met eenige andere goederen meer, die tot de huyshouding dienen.

Fol. 913v-914r.

(Zoals in de brief van 18 oktober 1762 vermeld, zijn de Borssele en Osdorp naar Siam gezonden. Zij keerden op 13 december terug met de ambassadeurs, te weten opperkoopman Marten Huysvoorn c.s. Zijn rapport en de desbetreffende geheime resolutie van 14 december zijn bijgesloten. In aansluiting op het bericht in de brief van 31 december 1761 over twee particuliere scheepjes die uit Surat naar Siam gingen, wordt gemeld dat deze vandaar ook suiker meenamen. Daar er van Batavia suiker naar Siam wordt geëxporteerd, is dit verwonderlijk. De resident is bevolen na te gaan waar deze suiker vandaan komt. [fol. 915] Daar in de brief van 4 december 1761 de slechte toestand van de loge en van de zeepakhuizen op het eiland Amsterdam werd gerapporteerd, is op 13 juli 1762 besloten deze te laten herstellen. De kosten zullen wel onder de begroting, die door de resident op rsd 3500 geraamd was, kunnen blijven. De assistent Nicolaas van Berendregt, die naar Batavia is gezonden, wordt er in de Siamse papieren van beschuldigd dat hij, nadat hij het bestuur van de overleden resident Nicolaas Bang had overgenomen, uit de pakhuizen 500 pikol sapanhout voor f 2,15,- het

pikol heeft verkocht aan schipper Assuerus van den Berg. De opzichter van de pakhuizen Johannes Davids zou van resident Bang drie kati Siamse munt hebben ontvangen, die door Berendregt waren meegenomen zonder ze in de winstrekening te verantwoorden. Bovendien zou hij acht trossen touwwerk en 13 staven ijzer cadeau hebben gegeven aan Michiel Sanders, gezagvoerder op een schip van de gouverneur van Malakka. [fol. 916] Tenslotte zou hij na terugkomst van de Birmezen 64 kati en 13 taël, of f 10.344,-, hebben uitgegeven. Na onderzoek verklaarde de advocaat-fiscaal mr. Thomas Schippers in een rapport, behandeld in de vergadering van 19 januari 1762, dat hij geen vervolging tegen Berendregt kon instellen, omdat het bewijs uitsluitend uit Siam kwam en niet door ander bewijs werd ondersteund. Het gaat slechts om veronderstelde malversaties. Het bewijs aangedragen door assistent Heijkoop is ongeloofwaardig, omdat het uit passie en wraak voor geleden onrecht voortkomt en niet uit ijver voor het belang van de Compagnie en liefde voor de waarheid. [fol. 917] Het bestuur heeft de zaak van Berendregt driftig en haastig behandeld, hem in de vergadering snel enige artikelen voorgehouden en hem geen verweer toegestaan. Hij is veroordeeld zonder dat hij zich kon verdedigen, hoewel hij daarom had gevraagd. Bovendien zijn de stukken informeel en onvolledig, en dat is alleszins verwijtbaar. Het rapport van de advocaat- fiscaal is aan resident Anthonij Abraham Werndley toegestuurd. Berendregt, die naar Batavia was gezonden, is vrijgelaten en dus uit militair arrest ontslagen.

Japan

[fol. 918] In de generale missive van eind december 1761 werd nog de aankomst op 8 december van de Duinenburg en Bosschenhove bericht. Zij voerden 11.000 pikol staaf- en 500 pikol plaatkoper aan, het laatste voor de particuliere rekening van het bestuur. De totale waarde is f 424.341. Op 25 juni 1762 is met de Burch en de Overnes verzonden)

125	pees	lakens	in	soort
32	,,	lakenrassen	,,	,,
418	,,	kroonrassen	,,	,,
9	,,	imperialen	,,	,,
8095	lb.	quiksilver		
1024	vellen	goudleer		
35	kisten en pakken met diverse Bengaalse zijde stoffen en lijwaten			
40	pakken	Cormandelse lijwaaten		
2	,,	Suratse dekens		
3000	lb.	terra caatschouw		
550.000	,,	sappanhout Siams		
10.000	,,	peper		
1.801.869	,,	zuyker		
3611	,,	namrak Siams		
8040	,,	garioffelnagulen		
8004½	,,	eliphantstanden		
11.100	pees	roggevellen cust en Siams		

Fol. 918v.

(Met enige koopmanschappen van weinig belang, benodigdheden enz. t.w.v. f 380.770. [fol. 919] Op 27 april is er over Japan vergaderd. In de brief van 24 juni is nog niets gezegd over 96 stuks Suratse sits in soort, die op een bestelling op proef waren gezonden. Hoewel ze geheel naar de smaak van de Japanners waren, zou er door een slecht bod een verlies van 22¼ % en 18¼ % op gemaakt zijn. Dergelijke opzetjes zijn de Japanners eigen. Ook daarom heeft men zich neerlegd bij de verkoop van 22 stuks tafta, waarvan de Japanners zeiden dat ze een andere streep hadden, met maar 6⅛ % winst, ofwel 4 % minder dan in 1756. Een monster textiel, dat de tolken overhandigden met de belofte dat voor zulke kwaliteit de vorige prijs zal worden betaald, is aangevoerd. [fol. 920] De textiel die het voorafgaande jaar uit Coromandel aangevoerd is, stemde daarmee niet overeen. Coromandel is aanbevolen

om 300 stuks overeenkomstig het monster te produceren. Het plaatkoper dat op de vorige manier gegoten was, is niet bevallen. Daar afwijzing niet mogelijk is, moest van twee kwaden het minst erge gekozen worden. Op de dure prijs van f 82,16,- de 120 lb voor koper op de Europese manier gegoten, had maar ingegaan moeten worden. Dan was er tenminste tegemoetgekomen aan de dringende behoefte. Er is een nieuw monster gestuurd met de opdracht dien overeenkomstig 50.000 lb, of zelfs meer, te aanvaarden. Bovendien is de prijs van het Europese plaatkoper per 120 lb f 78,-, of maar f 4,16,- minder dan de Japanners vragen. De geschenken, minus f 2000,- voor het gewone contrageschenk, zijn gestegen [fol. 921] tot f 59.250 bij inkoop en f 60.705 bij verkoop. Dit is bij inkoop f 113 en bij verkoop f 110 meer dan het voorafgaande jaar. Het is maar aanvaard, omdat het hoofdzakelijk kwam door de hoge prijs toegerekend aan de daartoe gebruikte suiker en de blauwe kroonrassen. Over de laatste wordt verderop opheldering gegeven. Eveneens zijn de kosten van de hofreis van f 23.105, of f 47 minder dan in 1760, goedgekeurd. Als men daarop trots zou willen zijn, dient men te bedenken dat die f 126 meer waren dan in 1759. Dat geldt ook de reparaties. Die waren f 960,-, of f 915,- minder dan in 1760, die toen evenwel f 905,- meer dan in 1759 waren. Ze zullen het lopende jaar echter veel hoger zijn, doordat er toestemming is gegeven voor de bouw van een sampan, of losvaartuig, en de bouw van een nieuwe koekraal. De noodzakelijkheid is reeds [fol. 922] in de vorige generale beschrijving uiteengezet. Er is koper en kamfer verhandeld en 900 pikol koper op rekening van particulieren, dat zijn uitsluitend dienaren in dit kantoor, uitgevoerd, terwijl het gemiddelde de laatste jaren 500 pikol bedragen heeft. Hierover is opheldering gevraagd. Het opperhoofd Marten Huysvoorn is in de vergadering van 27 april met behoud van kwaliteit en gage ontslagen, terwijl als zijn opvolger pakhuismeester Fredrik Willem Wieneke tot opperkoopman en opperhoofd is bevorderd. Personalia [fol. 923] Personalia. Negotieboekhouder Cornelis van Brattem is overleden. Opperhoofd Huysvoorn vergeleek in zijn rapport, dat reeds is toegestuurd, de inkomsten op de verkoop van 1761 met die in 1760. In 1761 is er f 3900 meer omgezet dan in 1760. In 1761 bedroeg die f 12.718, of 4¾ % minder winst. Dat komt door de hoge waarde die aan de verkochte poedersuiker en olifantstanden is toegerekend. Ter aanvulling op het rapport wordt opgemerkt dat er voor 1761 aan suiker 568.585 lb meer aan eerste soort van f 10,16,- de pikol is verzonden en 476.146 minder aan tweede soort van f 10,4,- de pikol. Van de soort van f 9,12,- is in 1761 niets verzonden, terwijl in 1760 dat 90.987 lb is geweest. De duurdere aanrekening van olifantstanden heeft een dergelijke reden. In 1761 kon uitsluitend de Siamse soort, die veel duurder is, aan Japan geleverd worden, terwijl in 1760 conform de bestelling de Kaapse soort, die goedkoper is, werd toegezonden.

Malakka

[fol. 924] Er wordt gerefereerd aan de berichten over Malakka in de brieven van 4 mei en 18 oktober 1762. Het voornaamste uit de brieven uit Malakka van 4 en 29 september 1761, waarvan de behandeling was uitgesteld, en van 28 december 1761, [fol. 925] 9 januari en 29 maart 1762 is samengevat. Deze brieven zijn behandeld in de vergadering van 22 juli 1762. De brief van 28 september komt nog niet aan de orde. Uit Malakka is voor f 202.169 aangevoerd. Het bestaat uit)

516.966	lb.	thin aan seugen
75.907½	,,	,, ,, inktkookers
113.059	,,	sappanhout
100	,,	radix Columbo

mitsgaders diverse waapengoederen en onbekwaame gereedschappen.

En dat daarentegen het vanhier naar derwaards vervoerde bedragen heeft een tantum van *f* 260.781,- aan 60.000 nieuwe realen van agten.

160	coyangs	rijst
1532	lb.	nagulen
1578	,,	peper

160 pees guinees en
220 ,, niquaniassen
nevens nog eenige provisiën en andere benodigtheeden.

Fol. 925r-v.

(Betreffende schepen en vaartuigen is het prijzenswaardig dat de Middelburg wegens gebrek aan lading Palembang heeft aangedaan. [fol. 926] Als dit zich weer voordoet, moet zo'n maatregel herhaald worden. Het is aanvaard dat er in dit schip geen masthout is geladen, maar dat het voor het laden van slechts drie stuks rondhout van een lastpoort is voorzien, is overbodig. Het was de kosten niet waard. Daarom is de Huis te Manpad die een lastpoort heeft, naar Malakka gezonden om alle voorradige masthouten naar Batavia te vervoeren. Met dat doel zijn eveneens daarheen gezonden de barken Kaaskoper en Zeepaard. Daarvoor kunnen ook nog de daar aanwezige scheepjes de Vrijheid en Parel d'Amour gebruikt worden, tenzij ze voor andere doeleinden daar nodig zijn. [fol. 927] Aangaande in- en afschrijvingen, belastingen en vergoedingen wordt het bedrag van rsd 915 dat de gewezen pakhuismeester De Wend vraagt voor het gebruik van zijn veroverde vaartuig, te hoog gevonden. Het bestuur moet maar bepalen wat een billijke vergoeding is. Het is goedgekeurd dat de meetlonen voor de Kievitsheuvel, die in 1756 naar China vertrok, evenredig aan ieders aandeel in de inkomsten uit de tol gerestitueerd zijn. Maar het aandeel van de overleden onderkoopman Johan Gilbert, wiens rekening daarmee was belast, moet geheel aan de Compagnie voldaan worden. Dat was ook geschied met het aandeel van de vroegere gouverneur Willem Dekker en de kapitein-militair Van Heck. Tevens is er akkoord gegaan met de overige besluiten in deze. [fol. 928] De afschrijving van een schuld van de gewezen winkelier Wiltens van f 1521, waarvan de fiscaal en het bestuur verklaarden dat die niet te innen was, is aanvaard. Dat is ook het geval met de besluiten over scheepsladingen, en over de jaarlijkse inventarisatie voor zover in overeenstemming met het reglement. Wat de inlandse zaken aangaat had men, in vervolg op de berichten over de expeditie naar Siak in de brief van eind december 1761, gehoopt te kunnen berichten dat de hoofden van deze rovers hadden kunnen worden opgepakt. Dan had men hen net zo kunnen behandelen als sjeik Jambi die, overgeleverd door Radja Alam, naar Kaap de Goede Hoop is overgebracht. Wel is aangespoord om met rebellen, zoals het hoofd van Kampar en de sjahbandar van Radja Mahmud, en dergelijke lieden [fol. 929] met veel aanhang, voorzichtig om te springen. Daarom is goedgekeurd dat, op het voorstel van Radja Alam om de gevluchte Siakkers ter voorkoming van hervatting van roverij terug te roepen, hem gevraagd is, of hij de hoofden, dan wel de ondergeschikten bedoelde. Voor de ondergeschikten is terugroepen overbodig. Radja Alam toonde bij de expeditie dat hij de Compagnie welgezind is.)

Hebben wij dan ook g'approbeert der ministers gemaakte schikkinge in opsigte der met dien vorst gedaane verdeeling van de 103 pees veroverde canons, temeer dewijl de helft of 32 stuks en wel van de swaarste voor de Compagnie behouden zijn, uytgenoomen de aan het te Poeloegontong geroofde canon nog manqueeren d' een agt en vier twaalf ponders.

Dat Radja Alam zijn soon tot radja moeda gepromoveert en tot de heerschappije aangenomen had, contrarie het gestipuleerde bij het 13e articul van het contract van den 16e januarij 1761, hebben wij, hoe ongaarne ook, egter ditmaal als een gedaane zaak zijnde, gepasseert, in vertrouwen, dat Zijn Hooghijd in het vervolg het voorschreven contract in zijn geheel sonder de minste afwijking sal onderhouden.

Fol. 929v-930r.

(De radja muda is op zijn dringend verzoek vergiffenis verleend voor zijn slechte gedrag tegenover de Compagnie. Dit is hem en zijn vader in een aparte brief medegedeeld. Het bestuur is aangespoord om deze twee in de gaten te houden en de vraag over terugroeping als richtsnoer te nemen. Maar toch heeft het bestuur de brief met vergiffenis aan de radja muda gezonden. Gezien de geruchten over een ernstige ziekte van zijn vader, Radja Alam, vreesde het bestuur dat hij de heerschappij aan zich zou trekken zonder de goedkeuring van

de Compagnie af te wachten. Hij was immers door zijn vader reeds als onderkoning aangesteld. Als hij dat evenwel wegens zijn eerdere wandaden niet zou durven, [fol. 931] dan kon hij weleens met zijn aanhang wegtrekken, zich geheel van de Compagnie verwijderen, en zich bij de eerdergenoemde rebellen aansluiten. Zoiets is bevestigd door de daar naartoe uitgezonden dienaren. De radja muda en zijn volgelingen hadden zich, bang voor een spoedig overlijden van Radja Alam, reeds buiten de rivier naar Bukit Batu verwijderd, zogenaamd om te vissen. Zo konden ze onbelemmerd op zee voorzorgsmaatregelen nemen. Maar de voorzorg om een brief met het verzoek om vergiffenis te zenden heeft de radja muda aan de Compagnie gebonden en hij beloofde naar de hoofdplaats te komen, als de toestand van zijn vader, die aan de beterende hand was, dat zou toestaan. Het bestuur gaf ook vergiffenis aan een zekere Abdul Mohe, die de rebellen al lang verlaten had, [fol. 932] en aan diegenen die hadden deelgenomen aan de rebellie van Radja Mahmud, maar zich weer vreedzaam in Siak en Kampar hadden gevestigd. Evenwel zijn de vermetele rebellen Radja Ismaël, tengku Bungsu en sjeik Salem expliciet van gratie uitgesloten. Bijzonderheden zijn te vinden in de genoemde brieven met vergiffenis. Twee booswichten die hun krissen hadden getrokken tegen een sergeant, zijn door de vorst tot de orde geroepen, waarmee deze bewezen heeft de Compagnie welgezind te zijn; hij moet daarvoor bedankt worden. De vaartuigen van Radja Alam mogen slechts in uiterste noodzaak worden aangehouden, want maatregelen tegen hem hebben weinig zin. Die leiden maar tot spanningen en brengen hoge kosten met zich mee. Het vrijgeven van de panjajap die door de bezetting van Pulau Pinto Gedong was aangehouden, omdat ze naar Kampar zou gaan, [fol. 933] is daarom een goede maatregel. Het is goedgekeurd dat het bestuur het verzoek van Radja Alam om op krediet 50 kojang rijst van de Compagnie te ontvangen, heeft afgewezen, en tevens de inwoners heeft toegestaan rijst naar Siak te vervoeren. Dat is ook het geval met het verlenen van passen voor twee schepen van deze radja naar Java, terwijl het bestuur daar is opgedragen op zijn hoede te zijn voor smokkel van opium uit Malakka. In een brief van 9 oktober 1761 vroeg Radja Alam om 2 % tol te mogen heffen op alle schepen uit Batavia en Java's Oostkust. Waarschijnlijk heeft het bestuur de brief van 31 mei 1761 niet aan hem bekendgemaakt, waarin dit werd toegestaan. Dit moet nu snel gebeuren. Ook moet het restant [fol. 934] van zijn schuld van f 12.480 snel door de vorst worden afgelost. Er was al rsd 2750 binnengekomen. Uit Johore kwam het bericht)

---dat de Arouwse regenten op de aankomst van Dain Cambodia en zijn gevolg aldaar al aanstonds den jongen erfprins en wettigen erfgenaam van Radja Saleman eyndelijk in zijn overleden vaders plaats als koning hadden uytgeroepen. Waarvan wij, nevens den ministers schrijvens, de gewenschte gevolgen tegemoet sien principalijk, omdat hierdoor, na hun seggen, de heersugt der Boegineesen tot genoegen vereydelt is.

Fol. 934r-v.

(De vorst van Trengganu mag bedankt worden dat hij peper wil verkopen voor 12 Spaanse realen de pikol. Deze hoge prijs moet men maar accepteren, omdat deze vorst ook aan anderen dan de Compagnie schijnt te willen leveren. Alles wijst daarop en ook andere omstandigheden maken het zeker [fol. 935] dat de omliggende Johorese vorsten slechts met de wapenen te dwingen zullen zijn. Dit is een kostbare zaak, maar Straat Malakka kan met een beperkte patrouillering vrij van zeeroof gehouden worden. Om niet in een situatie te komen die vermeden kan worden, is van gewapend optreden afgezien en tevens van tochten naar Trengganu en de Nicobar eilanden. De peper is daar veel te duur en gebrek aan bemanning verhindert zulke ondernemingen. Het bestuur is bevolen om uitsluitend vaartuigen voor de handel in bedrijf te hebben. Aangezien er uit Linggi langs de rivier via Selangor tin uit de bovenlanden Sungai Udjung, Siryme, Naning etc. wordt uitgevoerd, [fol. 936] heeft het bestuur de pantjalang Standvastigheid ter patrouillering uitgezonden. Dit had zo'n succes dat uit de bovenlanden en Selangor in het afgelopen boekjaar de uitzonderlijke hoeveelheid van 212.731 lb fijne tin als inktkokers is aangevoerd. Dit is 55.004¼ lb meer dan de gezamenlijke leverantie in de drie jaar sinds 1758. Tevens is goedgekeurd dat het voorstel van vorig

jaar om de tin clandestien van de broers van de vorst van Perak te kopen, niet is uitgevoerd en dat Radja Halim niet naar Perak is teruggezonden)

---wijl hij, na der ministers betuyging, door bewerking van den presenten koning bij den in anno 1752 overleden vorst, in ballingschap na Malacca en vervolgens na dese hoofdplaats gesonden is, en gevolgelijk zijne terugkomst aan het Perase hof niet alleen gansch onaangenaam wesen, maar bovendes een sterk wantrouwen bij den koning verwekken. En dus van seer pernitieuse gevolgen voor het belang van de maatschappije zoude kunnen werden, daar hij integendeel, solang deselve vandaar en in leven is, een middel blijft om dat hof eenigermaten in een gestadige vrees en noodsakelijk bedwang te houden. Waaromme wij dan ook de ministers gelast hebben daarvoor de nodige sorge te dragen, en ordre te doen stellen dat die prins, wanneer tegens verwagting mogte komen op te dagen, in goede versekering werd genomen.

Belangende nu het Perase hoff selve, hebben wij het gedrag der ministers omtrent dien vorst bij gelegenthijd van den aanbouw van drie kubus, of inlandse forten, op het eyland Tanjong Poetoes, leggende boven 's Compagnies fortje, g'approbeert, en ons, als niet anders konnende, ditmaal laaten vergenoegen met 's vorsten parool van gemelde forten te zullen laaten vervallen en geen swaar kanon of menigte van manschappen op en in deselve te plaatsen.

Fol. 936v-937v.

(Wel is bevolen zeer voorzichtig met deze vorst om te springen en wat hij beneden de inkoopsprijs betaalt voor de kist opium die hem wordt toegestuurd, op de rekening van winst en verlies af te schrijven. Overigens was er in Perak rust en werd er geregeld tin verworven. Aangaande de vreemde naties [fol. 938] is opgemerkt dat er wegens tekort eraan, van de Engelsen die daar kwamen, vanwege de expeditie tegen Siak, 4728½ lb gezouten spek en vlees is gekocht. Dit en het niet vermelden van de inkoopsprijs is een onachtzaamheid, waarvoor geen dispensatie gegeven kan worden zonder een ernstige correctie. Er is bevolen dat er voortaan genoeg voorraden moeten zijn door die tijdig uit Batavia te bestellen. Dat als dienstverlening aan de Engelsen 1400 Spaanse realen op wissel naar Madras zijn gestort is evenwel een goede transactie. Ook wordt bericht dat te Malakka uit Madras op 18, 19, 21 en 29 augustus een vloot van 12 Engelse oorlogsschepen met 656 kanonnen en 4860 koppen onder vice-admiraal Samuel Cornish is verschenen. Aan boord waren naar schatting 4000 soldaten, onder wie een groot aantal sipoys, of moslim soldaten, met hun uitrusting onder bevel van generaal-majoor William Draper. [fol. 939] Hoewel ze zeiden dat ze bezuiden Straat Malakka zouden gaan patrouilleren, bleek uit hun gesprekken dat ze naar Manilla op weg waren. Dat werd bevestigd door de komst van hun compagnies schip Essex met de heer Dorsan Dreck die na verovering van die plaats daar als gouverneur zou gaan dienen, en diens adjunct-raden Loen Smit, Claude Russel en de heren Broek en Jansen. Deze vloot is op 27 augustus[8] daarheen vertrokken met nog twee compagnies schepen. Zonder eigen nadeel voor de Compagnie is deze vloot nog voorzien van van wat licht rondhout, drinkwater en levensmiddelen. Admiraal Cornish kocht nog voor f 16.364 aan benodigdheden. Maar een bedrag van f 22.000 dat generaal Draper op wissel ten laste van de thesaurier van Engeland verzocht, is geweigerd om de redenen genoemd in de brief uit Malakka van 28 september 1762. De afzet van goederen was redelijk. In 1759/60 is, exclusief de specerijen, omgezet voor een inkoopsbedrag [fol. 940] van f 15.263, met een winst van f 6814, ofwel 44¾ %. In 1760/61 is verkocht voor een bedrag van f 16.197 met een winst van f 10.389, ofwel 64¼ %. Hierover is tevredenheid geuit, alsmede over de verwerving van tin in 1759/60 van 387.287½ lb en in 1760/61 van 508.302¾ lb. De zeer gerechtvaardigde klachten van de gezagvoerders van de schepen over de geringe toerekening zijn het bestuur opnieuw voorgehouden. Uit de facturen blijkt dat het tin niet in het huisje met de weegschaal wordt

8 Deze datum is niet geheel duidelijk, daar er op 29 augustus nog schepen aankwamen.

gewogen en overhandigd aan de gezagvoerders, wat in strijd is met het bevel in de brief van 2 oktober 1750. Er is bevolen daar wel de hand aan te houden. Het is goedgekeurd dat ter ondersteuning van de arme bevolking volgens de opdracht 160 Malakse kojang rijst voor rsd 50 met 6 maanden krediet zijn verkocht. Wel moet erop toegezien worden dat de betaling na 6 maanden geschiedt. [fol. 941] Men moet slechts rijst bestellen voor het garnizoen en daar geheel van afzien, als er ter plaatse rijst evengoed als de Javase voor rsd 20 de 3066$\frac{2}{3}$ lb te krijgen is. De tol bij de boom is voor rsd 34.000 en gezamenlijk met de overige pachten voor rsd 43.237 gemijnd, wat rsd 1218 meer is dan het voorafgaande jaar. De staatrekening over 1760/61 geeft aan uitgaven een bedrag van f 192.252 en aan inkomsten f 117.487, zodat het negatieve saldo f 74.765 is. Dit is f 17.807 slechter dan het voorafgaande jaar. [fol. 942] Gezien het noodzakelijke verweer tegen rovers is dit acceptabel. Er is slechts geschreven dat er een goed resultaat wordt verwacht van de aanbevelingen om de inkomsten te verhogen, zodat deze minimaal aan de uitgaven gelijk zijn. Mutaties onder de dienaren: opperkoopman Noël Anthon Lebek is tot dessave van Jaffna benoemd; hij zou als hoofdadministrateur door de zonder aanstelling te Batavia verblijvende opperkoopman Hendrik Duurvelt worden opgevolgd, maar deze verzocht daarvan ontslagen te blijven en is inmiddels overleden; als hoofdadministrateur is nu de, ook te Batavia verblijvende, opperkoopman [fol. 943] Godfried Kretschmar benoemd; ontvanger en licentiemeester onderkoopman Johan Gilbert en secretaris Frans Lodewijk Piazzol zijn overleden. Personalia. Op 20 augustus 1762 is besloten om, als er godsdienstleraren uit Nederland komen, ds. Johannes Theodorus van de Werth, die zonder beroep is, naar Malakka te zenden om Portugees te leren en ook, naast ds. Salomon van Echten, in het Nederlands te prediken. De benoeming van de scriba Lucas van Wasbeek tot commandant te Perak in plaats van de op verzoek ontslagen vaandrig Bartholomeus Meijer is goedgekeurd.

Sumatra's Westkust

Volgens de brieven van 4 mei en 18 oktober 1762 zijn op 4 en 25 mei 1762 de retourschepen Deunisveld en Vrouwe Kornelia Hillegonda naar Sumatra's Westkust vertrokken om vandaar via Bengalen naar Nederland te gaan. Op 24 juni en 9 augustus gingen de sloepen Goudvink en Ida Wilhelmina daarheen en tenslotte op 28 september de Huis te Boede en de bark Lieftallige. Zij vervoerden de volgende goederen)

6000	pees	nieuwe gecartelde ducatons	
20.000	rds.	aan nieuw Nederlands payement	
2000	,,	aan kopere nieuwe duyten van de munt Westfrisia	
1172	pakken	diverse lijwaten namentlijk	
	708	pakken	Choromandelsche
	84	,,	Bengaalse en
	380	,,	Souratse
100.231	lb. ijser en		
396$\frac{5}{23}$	lasten sout		

nevens diverse andere coopmanschappen, schenkagiegoederen en benodigtheeden ten bedrage van *f* 656.287,16,12.

Fol. 944r-v.

(Van de 154 pakken textiel die met de Lieftallige naar Airhadji zijn gezonden, zijn, wegens gebrek aan opslagruimte en weinig uitzicht op verkoop, 98 pakken en enige overbodige essaai- en andere gereedschappen samen t.w.v. f 50.029 teruggezonden, zodat er voor een bedrag van f 606.258 is geïnvesteerd. De vorige residenten [fol. 945] bestelden 200 pakken textiel, zodat er niet geaarzeld is 154 pakken terug te sturen, nu bleek dat daar geen opslagruimte voor was. Met de sloep Goudvink is op 8 april uit Padang en met de Lieftallige op 12 november uit Airhadji ontvangen: mark 81$\frac{1}{5}$, of 488 taël, goud ongesmolten en 154 pikol, of 19.250 lb, peper t.w.v. f 27.550. Het bestuur te Padang had geen scheepsruimte om het goud, peper en benzoë naar Batavia te zenden, noch om, zoals bevolen in de brief van 25

mei, het goud naar Coromandel te sturen. Na een reis van bijna drie maanden kwamen de Bengaalse retourschepen Deunisveld en Vrouwe Kornelia Hillegonda pas op 20 augustus te Padang aan. Het lossen [fol. 946] kostte een maand, zodat, als deze schepen Nagapattinam zouden moeten aandoen, ze Bengalen wellicht niet meer op tijd zouden bereiken. Dan had men daar de lading van acht ton goud, overige goederen en benodigdheden niet ontvangen. Verwezen wordt naar de bijgevoegde Padangse resolutie van 7 september. Uit de brief van 25 oktober vandaar blijkt dat er 5500 taël, of 917 mark, goud t.w.v. f 340.000, 55.500 lb peper, 26.000 lb diverse benzoë en een kelder met kamferolie is achtergebleven. Dit moet met de Huis te Boede terugkomen. Nu volgen de gebeurtenissen en besluiten betreffende Sumatra's Westkust. [fol. 947] In de geheime resolutie van 23 februari 1762 is de memorie van commandeur Fredrik van de Wal voor zijn opvolger Christiaan Lodewijk Senff van 25 juni 1760 behandeld. In die van 11 maart de brief van een zekere Frederick Vincent, een Engelsman te Benkulen, gedateerd 14 december 1761 over de vestiging van de Compagnie te Natal. Er is besloten deze brief niet te beantwoorden. Verwezen wordt naar genoemde resoluties. In het briefje van 30 april 1762 is het bestuur voldoende geïnstrueerd hoe in deze te handelen. Op 27 april is er met het oog op het vertrek van de Deunisveld vergaderd. In de brief van 4 mei [fol. 948] zijn er bevelen gegeven in antwoord op de brief van 15 december 1761. Men heeft zijn bevreemding uitgesproken dat er werd geklaagd, dat de inlander wel de beste soort textiel, zoals Sadraspatnams guinees, wenst, maar de slechte soorten niet aanneemt. In de beantwoording in de marge op de brief uit Nederland van 2 oktober 1759, die was ingesloten bij de brief van 31 maart 1761 naar Batavia, schreef het bestuur dat er bij elk pak van de gewenste kwaliteit textiel wel twee pakken mindere kwaliteit zouden moeten aangenomen worden. Men nam aan dat daaronder ook de slechte blauwe doeken vielen. Dat is in de voorafgaande generale missive ook gerapporteerd. Men vraagt zich af wat zulke verklaringen waard zijn. Er is om opheldering gevraagd. [fol. 949] De verlaging van de prijs van baftas, salempuris, parcallen en grove murissen, waartoe wegens de ijlheid en slechte kleur was besloten, is opgeschort. Daarentegen zijn de besluiten betreffende kamfer en benzoë en de prijzen vastgesteld bij besluit van 18 mei 1761, goedgekeurd. Deze zijn)

Voor	de	campher	Baros	de	picol	van	125	lb.	*f*	2.000,	-,	-
„	„	bensuinen	1e soort	de	„	„	125	„	*f*	60,	-,	-
„	„	dito	2e „	„	„	„	125	„	*f*	36,	-,	-
„	„	dito	3e „	„	„	„	125	„	*f*	12,	-,	-

met aanschrijving nogtans om de mindere bensuin dan de voormelde bepaalde drie soorten in het vervolg selfs niet na rato van derselver mindere waarde te accepteeren, maar deselve het eenemaal van de hand te wijsen, alsmeede om het ten opsigte van de camphur daarheenen te dirigeeren dat daarvan niet meer als de, bij onse secreete resolutie van den 30e april 1761 bepaalde, quantiteyt van ses picols 's jaars g'accepteert en voldaan werden.

Fol. 949v.

(Aangaande het voorstel betreffende de verkoop van ijzer in de brief van 15 december 1761 [fol. 950] is bevolen dit met niet minder dan 75 % winst te verkopen, in de veronderstelling dat de inlander het daarvoor aanneemt en er in goud voor betaalt. Er is 100.000 lb ijzer verzonden. Onder de huishoudelijke zaken is bevolen dat de pas uit Nederland aangekomen essayeur Fredrik Altena enige andere personen zal opleiden en dat zijn rapporten van de essayering met het goud meegezonden worden, zodat dit in Batavia achterwege kan blijven. Dit blijkt uit de resolutie van 27 april en de brief van 4 mei, die met het Bengaals retourschip Deunisveld meegezonden is. Op 10 en 14 mei 1762 zijn over Sumatra's Westkust de gewone jaarlijkse vergaderingen gehouden. [fol. 951] De brief van 15 december 1761 en de, op 8 april 1762 met de Goudvink ontvangen, gewone en geheime brieven van 12 en 15 maart 1762 zijn daarin behandeld. Wat de schepen en vaartuigen aangaat zijn op de klacht dat de sloepen Hazewind en Taxisboom te diep steken en de tandjungpura 't Klatergoud te klein is, maatregelen genomen om andere vaartuigen te zenden, met opdracht de genoemden terug te sturen. Men zal zich wel moeten houden aan het aantal genoemd in de memorie van

bezuiniging. Maar de koop van een barkje met tuigage voor rsd 200 en de bouw van een waterschouwtje en twee nieuwe schuiten, in plaats van de vaartuigen die niet meer te repareren zijn, alsmede van een klein schouwtje [fol. 952] voor iedere sloep of tandjungpura, zijn goedgekeurd. Ze mogen echter niet groter zijn dan voor het lichten of uitwerpen van een dreg is vereist. Ze zijn goedkoper dan de inlandse prauwen die daarvoor gebruikt werden. De maatregelen betreffende de inlandse zaken zijn niet zo belangrijk en werden goedgekeurd. Zo is de keizer van Indrapura tevredengesteld over de behandeling die hij van de voormalig resident te Airhadji, Christiaan Ernst van Sijffert, ontving. Dit vorstje ontving een geschenk van inkoopsprijs f 48 en verkoopsprijs f 69. Datuk Mutu is als nieuwe hoofdregent te Kambang aangesteld, waardoor men hoopt op goede omstandigheden in het district Airhadji. Verdere besluiten zijn te vinden in de resoluties en de uitgegane brief van 25 mei. Over de expeditie om de noord [fol. 953] is een rapport door het voormalig hoofd, de secretaris Jan Boudewijns, gestuurd. Het was een redelijk succes en de kosten van de $5\frac{1}{2}$ maand durende expeditie van f 4920, na aftrek van de normale rantsoenen en het onderhoud van de vaartuigen ten bedrage van f 1416, mogen worden afgeschreven. Ook is goedgekeurd dat volgens besluit van 10 en 25 augustus 1761daarvan de teruggehaalde goederen van de hoofdregent van Surcam, Radja Bukit, van rsd 493, ofwel f 1184, zijn afgetrokken en dat er volgens besluit van 17 april 1761 geen patrouillevaartuigen meer om de noord zullen blijven, maar dat die naar behoefte ter beveiliging van de kust zullen worden uitgezonden. Nadere bijzonderheden staan in genoemde resolutie, die zo snel mogelijk uitgevoerd moet worden. [fol. 954] Dat geldt ook voor het besluit van 30 september 1761 dat de gezagvoerders van deze schepen er voor moeten zorgen, dat volk dat aan land gaat, de inlanders niet lastig valt, of vee dan wel vruchten rooft, op straffe dat zij bij overtreding daarvoor verantwoordelijk zullen zijn en na onderzoek zullen worden bestraft. Het is goed dat de vorst van Suruaso beloofde Compagnies belangen in zijn land te behartigen en dat, volgens enige kooplieden die in Padang kwamen, de wegen van Patahan over de bergen werkelijk gesloten waren. Dit helpt tegen smokkel van opium en andere producten. Maar uit de pogingen van een zekere Radja Jallier om de Menangkabwase hoofden tegen de Compagnie op te zetten blijkt dat op vriendschap van die vorst en zijn mederegenten niet te vertrouwen is. [fol. 955] Het bestuur is aangespoord deze volkeren over te halen om de belangen van de Compagnie te dienen, omdat dit hun eigen handel bevordert. Bovendien is het goedgekeurd dat de bendahara Souttan Basaar tot panglima-radja van Padang is aangesteld. Hij vervangt Radja Mansur, die wegens verdacht gedrag naar Batavia was gezonden en daar spoedig na aankomst is overleden. Ponglu Souttan Bongsoe is nu in plaats van Souttan Basaar als bendahara aangesteld. Ook is aanvaard dat voor het geschenk van deze regenten te Padang van 5 mark goud, die het bestuur voor f 1693 ingeboekt heeft, een contrageschenk van gelijke waarde is gegeven. Volgens de brief van 15 december 1761 bracht de verpachting van de topbaan en de sterke drank te Padang niet meer dan rsd 400 op, wat rsd 510 minder is dan in het voorafgaande jaar. Dit wordt geweten aan [fol. 956] het wegblijven van vreemdelingen en particuliere handelaren. Daarom is het maar aanvaard. Men verwacht dat dit nadeel langs andere weg, zoals het tegengaan van de particuliere vaart, waardoor de handel zal toenemen, goedgemaakt zal worden. Betreffende de huishoudelijke zaken zijn de plakkaten van 1 december 1760 en 4 maart 1761, respectievelijk tegen de aanvoer van nagemaakt steengoud en tegen gesnoeide en valse munten, goedgekeurd. Dat is ook het geval met het besluit van 24 februari 1761, waarbij de tweede administrateur werd opgedragen een contrakasboek bij te houden, en dat hij de betalingsopdrachten voor de uitvoering zou narekenen en tekenen. Men is tevreden, dat, zoals uit de brief van 15 december 1761 blijkt, de reparaties en het timmerwerk te Padang goed zijn gevorderd. Er wordt aangespoord [fol. 957] daarmee door te gaan, mits men, zoals beloofd, zuinigheid zal betrachten. Men heeft zich neergelegd bij de koop van houtwerk van particulieren t.w.v. rsd 1136, omdat het nodig was voor de voortgang van het werk en de prijs weinig verschilde van wat voor zulk soort hout uit Batavia zou zijn gerekend. Om de particuliere vaart te belemmeren, moet echter voortaan

alle hout uit Batavia besteld worden. Men heeft in de brief van 15 december 1761 met genoegen gelezen dat de post te Tiku was opgeheven, maar de sergeant, twee Europese en vijf inlandse soldaten die op dringend verzoek van de regenten nog te Priaman zijn, moeten ook worden teruggeroepen, tenzij hun verblijf beslist noodzakelijk is. [fol. 958] Wat betreft Baros, waar het rustig is, is goedgekeurd dat benzoë, die de regenten als geschenk naar Batavia hadden gezonden, maar door de resident veel te duur was aangerekend, weer op dit kantoor wordt teruggeboekt onder krachtige terechtwijzing van de resident. Ook is hem verboden dat er textiel of ander materiaal als verpakking voor geschenken wordt aangeboden. Benzoë en kamfer die de resident te Baros had ingekocht, werden te Padang lager getaxeerd dan ze in rekening waren gebracht. Ze waren met de aangerekende prijs met de Hercules naar Batavia verscheept. Na keuring daar is besloten de benzoë, die tamelijk goed is, ook dienovereenkomstig te prijzen, maar de slechts 3 pikol kamfer is veel te hoog aangerekend en niet meer waard dan het te Padang getaxeerde bedrag van f 4800,-. [fol. 959] Het bedrag van f 3631,- dat teveel was ingeboekt, is afgeboekt en moet door resident Constantijn Sibens aan de kas van de Compagnie gerestitueerd worden. Op voorstel van het bestuur moet men voorzichtig omgaan met de vastgestelde inkoopsprijzen van deze twee producten. Vooral in het begin moet zachtzinnig worden opgetreden, zodat de inlanders eraan wennen om goede kwaliteit te leveren. Het geschenk van twee geweren en rsd 12, dat de resident van Natal, Van Mosschel, aan de regenten van Tambuyung en Singkuang gaf voor het oprichten van Compagnies merkpalen in hun landen, is goedgekeurd. Ook het verstrekken van een vaatje buskruit aan de hoofdregent baginda maharadja Lello, in plaats van de zes waarom was gevraagd, is aanvaard. Aangevoerd is dat men steeds zuinig moet zijn met het afgeven van ammunitie aan de inlander. [fol. 960] Betreffende Airhadji is de gevraagde memorie van goederen die op schriftelijke of mondelinge bestelling van de gewezen resident Christiaan Ernst van Sijffert door het bestuur zijn geleverd, ontvangen. Daaruit blijkt dat zijn klachten totaal ongegrond waren en dat hij een bizar en tomeloos karakter heeft. Dit valt uit de brief van het bestuur van 15 december 1761 te halen. Daar blijkt ook duidelijk uit)

---dat hij niet anders gesogt heeft dan om zijne veels te verre gegane projecten, so ten reguarde van zijne verbintenissen met de Songipagouneesen, als zijn onverandwoordelijk gedrag gedrag in het accepteeren en versenden van goud verre beneden het bepaalde alloy de ministers ten lasten te leggen. Want dat hij in opsigte van den goudinsaam niet ter goeder trouw schijnt te hebben gehandelt, blijkt genoegsaam uyt de onwillighijd der Songijpagouneesen om haare schulden, die zij egter schijnen te erkennen, met geen ander goud te voldoen, als na de proef die se seggen dat haar door gemelde Van Seijffert zoude weesen ter hand gesteld, en die bij examinatie te Padang bevonden was maar 18 caraat in te houden.

Fol. 960r-v.

([fol. 961] Dit valt in de genoemde brief te lezen. Na rijp beraad is in het belang van de Compagnie besloten dat, als de residenten van Pulau Tjinkuk en Airhadji de Songipaginezen er, zoals was bevolen, niet van konden overtuigen dat Christiaan Ernst van Sijffert geen goud onder het gewone gehalte van 21½ karaat mocht aannemen en dat zij hun schulden daarin dus moesten voldoen, en als er geen gunstiger overeenkomst met hen te sluiten zou zijn, dat er dan goud van een lager gehalte geaccepteerd mocht worden. Dit kan niet op de schuld van Van Sijffert, maar wel op die van de Songipaginezen in mindering komen. Zo lijdt de Compagnie het minste schade, maar daarvan is nog geen resultaat gezien. [fol. 962] Er mag geen dwang worden toegepast, want dat volk moet eerder geanimeerd dan afgeschrikt worden om met de Compagnie handel te drijven. Daarom is het goedgekeurd dat het bestuur de twee residenten heeft bevolen om het niet hard over de schulden aan te spreken, maar vriendelijk te bejegenen. Men dient slechts te accepteren wat vrijwillig wordt afgelost, ja zelfs, desgewenst met dit volk opnieuw tegen goud handel te drijven, ofschoon er niets wordt vergoed. Zo'n genereuze behandeling zal deze mensen daartoe aansporen en hen verre houden van contacten met de Engelsen. Eind augustus 1761 was het kapitaal van de

armen te Padang rsd 2753, waarvan rsd 1500 zonder rente en rsd 979 bij solvabele mensen tegen rente uitstaat. Bevolen is om al het geld van de armen tegen voldoende onderpand, of anderszins, uit te zetten. [fol. 963] Wat de handel betreft moet opgemerkt worden dat er een tegenstrijdigheid is tussen het antwoord in de marge van het extract uit de brief van 30 september 1760 van Heren XVII, dat was ingesloten bij de brief van Sumatra's Westkust naar Batavia van 15 december 1761, met wat in deze brief werd gezegd. In het eerste wordt gesproken over verhoging van de prijzen, terwijl in het tweede toestemming wordt gevraagd de prijzen van blauwe textiel, vooral van murissen, salempuris, parcallen en baftas bruin blauw, te mogen verlagen wegens hun vaalheid en slechte kleuren. Deze tegenstrijdigheid is onplezierig en nog veel erger is dat, volgens de brief van 15 maart 1762, zonder een antwoord af te wachten, [fol. 964] de administrateurs wel genoodzaakt waren een prijsverlaging toe te passen, namelijk)

De salempoeris	bruyn	blaauw	't corgie	op	3	thailen	4	maas	reekenend	$46\frac{2}{3}$	percento
De baftas	„	„	„ „	„	3	„			„	27	ruym
„ parcallen	„	„	„ „	„	1	„	8	„	„	40	„
„ moerissen	„	„	„ „	„	4	„			„	$35\frac{1}{2}$	

en dat nog n.b., wanneer het goud op *f* 378,-,- het mq. fijn bereekend werd, hetwelk geheel en al strijdig is met onse ordre bij brief van den 25e augustus 1761 derwaards afgevaardigt, alswel expres dicterende om dat mineraal weeder op den voorigen voet en dus niet hooger te moeten bereekenen dan $15\frac{1}{3}$ rds., of *f* 331,10 het mq. fijn.

Fol. 964r-v.

(Er is bevolen om de prijzen van de textiel daaraan aan te passen, zodat er winst op gemaakt wordt en beoordeeld kan worden of ze niet beter naar andere kantoren gestuurd kan worden. Om deze en andere redenen is in de vergadering van 14 mei na rijp beraad besloten, en op 25 mei naar dit kantoor geschreven, dat een prijsverlaging is afgekeurd [fol. 965] en voor rekening van het bestuur komt. Het besluit van 24 juni 1757 moet gehandhaafd blijven. Daarin is bepaald dat, ter wille van de winsten op het goud, textiel uit Coromandel niet met minder dan 40 %, de Bengaalse niet minder dan met 25 % en de Suratse niet minder dan met 20 % winst verkocht mag worden. Soorten die minder opbrengen, mogen niet besteld worden. Als er te dunne of slechte textiel wordt ontvangen, die niet volgens de voorschriften verkocht kan worden, dan dient men deze naar Batavia te zenden, waar ze voor rekening van de inzamelaars verkocht zal worden. Men is tevreden dat, volgens de brief van 15 december 1761, de peperverbouw goed verloopt en dat de inwoners van verscheidene dorpen deze nadrukkelijk bevorderen. Dat belooft heel wat goeds en daarom is bevolen dat men de maatregelen [fol. 966] die in de marginale beantwoording op de brief uit Nederland van 30 september 1760 zijn aangekondigd, ten uitvoer brengt. Ook is aanvaard dat in die brief is vermeld, dat er op hun verzoek enige toegevendheid tegenover de bergvorsten wordt betracht aangaande de handel van inlandse textiel, als de uitvoer daarvan over zee maar verboden blijft. Beperkte verkoop op de binnenmarkten in de benedenlanden is toegestaan, aangezien het de Compagnie weinig schaadt. Het is ook goedgekeurd dat een particulier vaartuig, dat vijf last zout aanvoerde, in beslag is genomen en dat er een boete van viermaal de waarde van het zout is opgelegd. Hieruit blijkt hoe noodzakelijk het is de particuliere vaart op deze kust te weren. Als er wilde kaneel geconfisqueerd wordt, [fol. 967] dan moet die in aanwezigheid van twee leden uit de Raad van Justitie verbrand worden, zoals naar gebruik te Batavia is gebeurd met 1210 lb die te Priaman in beslag was genomen en daar naartoe was verzonden. Wat de dienaren betreft is in de de brief van 15 maart 1762 gezien dat ze de gewezen resident van Airhadji, Christiaan Ernst van Sijffert, naar aanleiding van het bericht van de regent van Kambang dat de Songinezen zeker naar de benedenlanden zouden komen, naar Pulau Tjinkuk zouden zenden. Maar dat is niet gebeurd en nu was men van plan hem naar Batavia te zenden. Dit is goedgekeurd, tenzij een verblijf op Sumatra's Westkust het innen van zijn schuld meer zou bevorderen. Het getal van tien deserteurs is te hoog en de premie om twee van hen, [fol. 968] die bij de inlanders in de bergen zijn,

levend of dood in handen te krijgen, is goedgekeurd. Dat zal de angst voor desertie erin houden. In de vergadering is ook de aparte brief van commandeur Christiaan Lodewijk Senff van 12 maart, over de aankomst van de gouverneur van Benkulen, Samuel Ardley, met twee schepen te Padang, behandeld. Het gedrag van deze Engelsman en de door de commandeur genomen maatregelen zijn goedgekeurd. Bijzonderheden zijn te vinden in de resolutie en de aparte brief naar Sumatra's Westkust van 25 mei 1762. Tevens is de commandeur een afschrift van de geheime resolutie van 30 april gezonden over de brieven van Madras naar Benkulen en het stuk van Randolph Marriot aan de Hoge Regering betreffende de regentschappen Natal [fol. 969] en Tapanuli. Van de gewezen resident te Airhadji, Van Sijffert, zijn brieven van 17 oktober 1761 en 30 januari 1762 ontvangen. Voor zover ze begrijpelijk zijn dienen ze ter verantwoording van zijn gedrag. Omdat ze klachten over de commandeur en overige dienaren te Padang bevatten, zijn ze daarheen gezonden voor commentaar en tevens om onderzoek te doen naar enige stukken die bij de huidige resident Joseph Chailje zouden zijn. Het bestuur moet alles in het werk stellen de schulden te Airhadji te innen en ieder lid apart moet zich verantwoorden over de beschuldigingen en speciaal over de punten genoemd in de brief van 25 mei 1762. Daar wordt naar verwezen, [fol. 970] zowel als naar een briefje van 28 september, dat met de Huis te Boede is verzonden. Met dit schip vertrok ook ds. Willem Wilbers, predikant te Batavia, die aldaar de heilige sacramenten zal bedienen en dan met dit schip zal terugkeren. Ook is het bericht van 9 juli van de secretarissen van de Hoge Regering, opgesteld op grond van het besluit van 8 juni, over hun onderzoek naar de klachten van de Engelsen over het aanhouden en confisqueren van hun vaartuigen aan het bestuur gezonden. Kopieën daarvan zijn reeds ingesloten bij de brief van 18 oktober 1762. Er is verzocht wat nog aan dit bericht ontbreekt aan te vullen en in het algemeen opheldering te geven. Het bestuur moet zich vooral verantwoorden over de moord die op de stuurman [fol. 971] van het Engelse schip de Rondom zou zijn gepleegd, maar ook over het achterhouden van brieven gewisseld met Benkulen. Die moeten alsnog toegezonden worden en tevens de gegevens over het rendement van dat vaartuig en zijn verdeling. Er is bevolen dat in het vervolg alle brieven met de Engelsen en andere vreemde naties zonder uitzondering naar Batavia gezonden moeten worden. Men moet goed op de hoogte zijn van smokkelaars en waaghalzen die zich op deze kust vertonen, en tevens bij inbeslagneming alle bewijzen van smokkel verzamelen en deze naar Batavia zenden. De bark de Lieftallige kwam snel terug en bracht een brief van resident Chailje van 5 november. Op 12 november werden de gewone en aparte brieven van 25 oktober van het bestuur ontvangen. [fol. 972] De eerste bericht dat de resident te Natal Van Mosschel wegens de dreigementen, en gedeeltelijk ook door het daadwerkelijk geweld van de Engelsen, zijn toevlucht in Airbangis had genomen. Het bestuur riep hem vandaar in arrest op en zond er een commissie heen om er een kantoor te stichten en de handel te beginnen. Dit alles en wat voorviel met het Engelse fregat Revenge onder kapitein Watson te Padang is te vinden in de aparte brief met bijlagen van commandeur Christiaan Lodewijk Senff. In de gewone brief staat dat de verkoop van textiel en ijzer door de recente voorschriften over de voordelen die men moet behalen, praktisch stil ligt. Als men ze moet berekenen volgens de lagere waarde van het goud van f 331,10,- het mark fijn, dan komt die geheel tot stilstand. Men verzoekt deze bevelen nader te overwegen. De Hoge Regering [fol. 973] zal dan zeker overgaan tot verandering van de berekening van het goud, dan wel daarin meer vrijheid vergunnen. Daarom wordt een beredeneerde prijscourant, die de administrateur volgens het besluit van 3 september 1762 heeft opgesteld, en een beëdigd rapport van de commissarissen betreffende het onderzoek van de textiel meegezonden. Omdat het bestuur dringend om bevelen verzocht, is bij resolutie van 17 december 1762 opgedragen dat niet gevraagde Coromandelse textiel die niet met minstens 30 % zuivere winst valt te verkopen, evenals de Bengaalse textiel die niet met 20 % winst valt af te zetten, en de Suratse die geen 15 % opbrengt, naar Batavia moet worden teruggezonden. Als er geen hogere prijs voor te krijgen valt, moet met de verkoop van de wel gewenste textiel worden voortgegaan. Van bestelling van textiel die naar de huidige bereke-

ning tegen goud geen 40 %, [fol. 974] 25 % of 20 % winst geeft, dient te worden afgezien. De mindere opbrengst komt voor rekening van wie die bestelling heeft gedaan. Omdat er in de prijscourant over de mindere lengte en breedte van het Bimlipatamse guinees gemeen gebleekt wordt geklaagd, moet de schade bij verkoop door een lengte onder de 50 cobido en een breedte onder de 1½ cobido op de factuur aan Batavia toegerekend worden. Dit kan dan aan de inzamelaars, van wie de namen samen met die van de commissarissen bij het inpakken vermeld moeten zijn, in rekening gebracht worden. Men dient de afpakbriefjes bij te voegen. In de brief van 17 december 1762 zijn deze bevelen aan het bestuur bericht. Deze is via Benkulen, maar om achterdocht bij de Engelsen te voorkomen onder een enveloppe van de gouverneur-generaal, verzonden. [fol. 975] Men is zeer ontsticht dat uit de brief van het bestuur van 25 oktober 1762 blijkt, dat na het overlijden van de onderkoopman en opperhoofd te Pulau Tjinkuk mr. Jacob van Oudenstein Elias, de commissarissen constateerden dat niet alleen de textielpakhuizen en het gehele kantoor verwaarloosd waren, maar dat er bij vergelijking met de boeken een uitzonderlijk tekort van f 91.930 aan contanten en goud is. Ook al zouden de schulden van de inlanders van f 24.612 worden afgelost en er, met wat naar gissing uit de boedel zou komen, f 40.000 beschikbaar zou zijn, dan nog blijft het tekort f 50.000. Het bestuur zegt dat het niet zou weten hoe daarop verhaal te krijgen. Nadere berichten met de Huis te Boede worden afgewacht, waarop in het komende voorjaar over het bestuur van dit kantoor de nodige besluiten zullen worden genomen.

Bengalen

Naar Bengalen is in 1762 via Sumatra's Westkust met de Deunisveld en Vrouwe Kornelia Hillegonda, via Ceylon met de Langewijk en direct met de Visvliet en Scholtenburg verzonden)

	Aan contanten			
58.824	mq. trois aan 7353 staven bhaar silver	f 1.845.603, -, -		
271.176	pees ropia silvere in soort	f 406.764, -, -		f2.252.367, -, -
	Aan koopmanschappen			
300.000	lb. koper Japans in stave	f 91.680, -, -		
100.000	,, thin Bankas aan 1549 schuyten	f 32.500, -, -		
150.000	,, loots Hollands aan 1078 schuyt	f 14.250, -, -		
10.000	,, spiaulter	f 1.961, 4, -		
8093	,, garioffelnagulen	f 3.237, 4, -		
3542	,, foelij of macis van de soort raap	f 2.125, 4, -		
8071	,, notenmuschaat	f 1.614, 4, -		
60.000	,, caliatourhout cust	f 1.865, 8, -		
1000	,, camphur Japanse	f 431, -, -		f 149.664, 4, -
	Tot onderlaag pro patria			
1.000.000	lb. peper swarte Bantamse	f 143.182, 19, -		
200.000	,, coffijbone Jacatrase	f 25.721, 12, -		
150.000	,, sappanhout Bimas	f 4.680, -, -		
		f 173.584, 11, -		
	Provisie aan vier schepen			
voor de thuysrijse		f 16.205, 4, 8		f 189.789, 15, 8
Uyt de administratiën alhier diverse				
equipagie en wapengoederen, provisiën etc.				f 34.371, 16, -
En in aanreekening en Bataviase ongelden				f 70.841, 3, -
Te samen belopende een montant van				f2.697.033, 18, 8

Waarbij g'addeert de contanten door de ministers op assignatiën en wissels so na Nederland als Batavia in het boekjaar 1761/2 g'accepteert, hetwelk volgens Houglijse brief van den 30e januarij en 19 maart beloopt		
op assignatie na Nederland	*f* 9.671, 3, -	
op wissel na Batavia	*f* 1.084, 17, 8	*f* 10.756, -, 8
Over zulks blijkt dat Bengalen in anno 1762 bekomen heeft 27 tonnen schats ruym, ofte		*f*2.707.790, 19, -

Daarentegen is met de scheepen de Vrouwe Rebecca Jacoba, Dunisveld en de Zeelelij van Bengalen op Batavia aangebragt

97.602 lb. amphioen in 651 kisten	*f* 409.220, 1, 8
453.635 lb. salpeter	*f* 61.115, -, -
65 pakken met diverse lijwaten	*f* 45.484, 5, -
24 kisten en balen met zijde stoffen	*f* 45.953, 18, -
47.500 pees goenijs lange	*f* 12.501, 19, -
32.000 pees goenij sakken	*f* 15.426, 5, -
22.178 lb. lont	*f* 2.202, 2, 8
4000 lb. pakgaaren	*f* 1.313, 18, -
3000 lb. zeylgaaren	*f* 1.651, 10, -
244 rollen zeyldoek	*f* 4.870, 16, -
10.000 lb. boter	*f* 4.668, 2, -
Diverse wapengoederen	*f* 2.732, -, -
Eenige kleenigheden	*f* 1.927, 13, 8
In aanreekening na dese hoofdplaats	*f* 408.857, -, 8
Somma	*f*1.017.924, 11, -

Fol. 976r-977r.

(Met de 's-Gravenzande en Wildrijk voor de kamer van Amsterdam en met de Kattendijke voor de kamer van Zeeland is, volgens de samentrekkingen in de brief van 8 januari 1762 aan Heren XVII, uit Bengalen naar Nederland verzonden voor een waarde van f 1.390.423. Volgens de brief van 19 maart 1762 is er tussen 1 september 1760 tot eind augustus 1761 verworven)

Voor Europa

15.487	pees	fijne	Houglijse	lijwaten	*f* 243.561, 5, 8	
15.353	,,	grove	dito	,,	*f* 96.862, 12, -	
2848	,,	Dekkase	fijne	,,	*f* 113.429, 7, -	
3800	,,	,,	grove	,,	*f* 23.310, -, -	
8969	,,	Cassembasaarse sijde		stoffen	*f* 88.228, 2, 8	
21.338	lb.	dito	,,	in soort	*f* 125.221, 5, 8	
4081	pees	Pattenase	lijwaaten		*f* 21.167, 14, -	
567.793½	lb.	salpeter			*f* 73.852, 13, 8	
20.000	,,	schellak			*f* 11.452, 10, -	
23.400	,,	borax			*f* 11.663, 11, -	*f* 808.749, 1, -

Voor India

1560	pees	fijne	Houglijse	lijwaten	*f* 16.948, 8, -	
1030	,,	grove	,,	,,	*f* 6.172, 17, 8	
1154	,,	Cassembasaarse		,,	*f* 13.365, 7, -	
424	,,	kisten amfioen			*f* 207.090, 17, -	
5300	,,	hembden			*f* 9.275, -, -	

Diverse kleenigheeden	*f* 781, 11, -	*f* 253.634, -, 8
	Somma	*f*1.062.383, 1, 8

De generale restanten hebben onder ultimo augustus 1761 volgens de boeken bedragen

Te	Houglij	*f*4.416.500,14, 8
„	Cassembasaar	*f* 504.174, 13, 8
„	Pattena	*f* 481.838, 16, -
	of te samen	*f*5.402.514, 4, -

Waaronder op gemelde datum aan contanten en koopmanschappen bevonden zijn

Te Houglij aan contanten	*f* 408.587, 7, -	
En aan koopmanschappen	*f* 380.549, 10, -	*f* 789.136, 17, -
Te Cassembasaar aan contanten	*f* 46.626, 17, -	
In de munt te Cariemabaath	*f* 98.540, 16, 8	
Aan koopmanschappen	*f* 22.406, 12, 8	*f* 167.574, 6, -
Te Pattena aan contant	*f* 287.868, 9, 8	
Aan koopmanschappen	*f* 45.866, 14, -	*f* 333.735, 3, 8
	Somma *f*	1.290.446,6, 8

Fol. 977v-978r.

(Per eind februari 1762 zijn volgens de bestelling van 16 maart 1762 door meer inkomsten dan uitgaven de contanten toegenomen tot f 853.000,-. In zoverre daarvan geen melding is gedaan in de generale missive van eind december 1761 en de brieven van 9 mei en 18 oktober 1762, volgt wat uit de gewone en geheime brieven van 25 augustus, 6 en 10 november 1761, 28 en 30 januari, 16 en 19 maart 1762 [fol. 979] in de vergaderingen van 27 mei, 14, 25, 27, 28 en 29 juni, 6 en 9 juli is behandeld. Betreffende schepen en vaartuigen is het goed dat, op de bezwaren van de loodsen om schepen met een diepgang van meer dan 17 à 18 voet voorbij de Haasespruit, of vooral door het Jannegat binnen te brengen, deze wateren regelmatig gepeild worden. Het is ook juist dat schepen die te diep steken, op Hijili Flat vertuid zullen worden en voor zover nodig gelost. Ondanks de lage waterstand in het najaar van 1761 hoefde dit, daar het vaarwater daar ruimer en dieper was, toen niet te geschieden. [fol. 980] Daar de Kattendijke en de Wildrijk bij het opvaren van de Ganges[9] kwamen vast te zitten, is het ook goedgekeurd dat de fiscaal is bevolen om niet alleen de schipper, de loodsen en de kwartiermeesters van de vooruitgaande sloepen, maar ook de opper- en onderstuurlieden te horen en van de ernst van zulke zaken te doordringen. Ook is het goed dat bij gebrek aan lading voor meer dan drie schepen, de peper en het sapanhout uit de Deunisveld, die voor de kamer van Enkhuizen was uitgerust, gelijkelijk over de drie andere schepen is verdeeld. Het is opgedragen dat, als er dit jaar ook maar drie schepen nodig zijn, het schip voor Amsterdam vast te houden en de overige naar hun kamer te zenden. Het is verzuimd om [fol. 981] de zakken waarin 41 ½ zilveren ropia's, die met de Wildrijk waren aangevoerd, en die waarin 36 zilveren Perzische ropia's uit de Kattendijke tekort waren, en eveneens die waarin 985½ valse ropia's uit de lading van de Vlissingen, Bleiswijk, Osdorp en Zeelelie zaten, toe te zenden. Zo is niet na te gaan wie deze fouten zijn aan te rekenen. Er is bevolen deze zakken alsnog te zenden en, als dat niet meer mogelijk is, de schade van de tekorten en de valse ropia's te laten vergoeden door die dienaren die die zakken, tegen de bevelen en de speciale besluiten van het bestuur in, verzuimden op te sturen. De hoge inkoop van geneesmiddelen tijdens de onlusten met de Engelsen voor f 3140,- en de verstrekkingen aan de sloepen en kleinere vaartuigen in 1760/61 van f 33.197 zijn, hoewel ze f 5297 meer dan het

9 Hiermee wordt de rivier de Hugli aangeduid.

voorafgaande jaar hebben bedragen, wegens de daarvoor gegeven redenen, aanvaard. [fol. 982] Het bestuur schreef op 30 januari 1762 dat het dubbele kostgeld en de huur van vaartuigen voor de gecommitteerden bij het lossen aan boord betaald, weggegooid geld is, hoewel het maar een tiende van hun kosten uitmaakt. Daarom is bevolen dit af te schaffen, evenals het naar de loge laten komen van de scheepsofficieren om de eed te doen over verloren en afgestoten ankers en touwen. Sinds dit vanaf 1753 geschiedt, waren er niet minder onbruikbaar of verloren. Het oud gebruik om verklaringen onder ede te laten afleggen, als er er geen beletselen tegen zijn, moet worden hersteld. Als dat wel zo is, dan moet de eed over wat afgeschreven of verloren gegaan is bij de afschrijving afgelegd worden. Het is aanvaard dat er f 236 voortloopt op de rekening van uitgestelde zaken door een verlies op 7500 slecht gestempelde sicca ropia's, [fol. 983] die de wegens diefstal gearresteerde benjaan Gerridoor moet worden toegerekend. Hoewel al zijn goederen zijn verkocht, valt er niets bij hem te halen. Er is in toegestemd dat 19 stuks malmals, die door de pions en mangie van een vaartuig op weg naar de Kattendijke gestolen waren, zijn afgeschreven. Deze lieden zijn daarvoor met geseling en de Europese gezaghebber zoals gebruikelijk is, gestraft. Omdat de recent van Heren XVII en de kamers apart ontvangen en hen toegezonden berichten tonen hoe schandelijk het stelen van pakken in zwang is, is aangespoord dit krachtig tegen te gaan en zonder pardon tegen de schuldigen op te treden. Aannemende dat er in het vervolg niet, of in mindere mate, over te klagen valt, is de verstrekking van f 1800,- per jaar aan de pakhuismeesters, voor het in dienst hebben van vaste pions op de vaartuigen, aanvaard. Er moet dan wel steeds goed volk in dienst zijn. [fol. 984] Ook de afschrijving van 1224$\frac{3}{4}$ lb bedorven buskruit, die nog aanwezig waren boven wat het voorafgaande jaar mocht worden afgeboekt, is goedgekeurd. Het is uitstekend dat in de kruitkelders een houten vloer op uitgebrande steenkolen is gelegd. Aanbevolen is zorg te dragen voor het goed houden van het buskruit. Betreffende de belastingen en vergoedingen is aan oud-directeur Adriaan Bisdom f 515 opgelegd voor, in 1759 gekochte en aan de officieren van de expeditie geschonken, degens en tevens f 320, die Bengalen was aangerekend van de in totaal f 2880 voor de uitrustingen van de troepen. Er is uitsluitsel over gevraagd of de overige deelhebbers in die vergoeding, of de ondertekenaars van de resolutie te Hooghly van 25 oktober 1759 aan hun verplichting hebben voldaan. Tevens is geïnformeerd of het opperhoofd te Kasimbazar George Lodewijk Vernet het geschenk aan de troepen van de expeditie in 1759 van f 7831 heeft voldaan, samen met de f 711, [fol. 985] die hij van kapitein Adam Felix Bisschoff terugkreeg, in totaal f 8542. Als dit niet het geval is, moet het direct gebeuren. Het is juist dat het aandeel van fiscaal Jacob Larwood Schevichaven is afgeschreven, want er valt niets bij hem te halen. Men mag een bedrag van f 699 voor tijdens de onlusten zoekgeraakte levensmiddelen afschrijven. Het kan namelijk aan niemand in rekening gebracht worden. Ook is goedgekeurd dat de voormalig kassier Otto Willem Falck f 1179 moet vergoeden, omdat hij onder andere het aandeel van de gerepatrieerde Michiel Bastiaanse in de vergoeding van opium die aan de makelaars was teruggegeven, niet op tijd had ingevorderd. Daar komt nog bij dat Falck Bastiaanse in de negotieboeken heeft gedebiteerd voor diverse kleinere posten die hij moest vergoeden. Het aandeel van de overleden opperkoopman Carel Phijl in de vergoeding [fol. 986] van de teruggegeven opium voor een bedrag van f 2358 moet door de fiscaal uit de nalatenschap van diens overleden weduwe worden ingevorderd. Voor het aandeel van equipagemeester Lucas Jurriaansz. Zuijdland in het bedrag van f 1179 voor teruggegeven opium moet men een andere borg stellen. Men heeft een bedrag van f 4200 laten terugschrijven, dat door de overleden fiscaal Auguste Tabuteau in beslag was genomen en abusievelijk in de boeken van Bengalen van 1758/59 was opgenomen. Zijn portie van f 1887 is geboekt op de rekening van de aan de makelaars voor verkoop gegeven opium, en het overige geld met de soldijrekeningen die hij in bewaring nam, zijn teruggegeven aan zijn executeurs-testamentair. Equipagemeester Zuijdland voldeed als borg het aandeel van f 363 van de gewezen fiscaal Jacob Larwood Schevichaven. Het is juist dat het bestuur de bewindhebbers van de kamer van Amsterdam heeft aangesteld om het debet van de oud-directeur

Jan Kersseboom bij Ramanend Daas, de zoon van de voormalige makelaar Damudar Sirkar, te innen. [fol. 987] Daarvan is in de generale missive van het voorafgaande jaar melding gemaakt. Tevens is het goed dat er geen gebruik is gemaakt van de toestemming om de schulden van de kooplieden Raadsjent Serkaar, Radinaat Sercaar en Gopinat Raaij af te schrijven, maar dat ze ter herinnering in het negotiejournaal zijn opgenomen. Dat moet voorkomen dat, wanneer andere kooplieden dit zouden horen, zij de textiel niet meer leveren in drie partijen, waarvoor iedere koopman apart verantwoordelijk is, maar op de oude manier, zodat de Compagnie de lasten moet dragen, als sommigen van hen failliet mochten gaan. In de brief van 30 januari 1762 wordt over de verkoop te Patna bericht dat op het staafkoper $232\frac{3}{4}$ %, op de peper 273 % en $256\frac{3}{4}$ %, het aluin 65 % en het staafijzer $84\frac{1}{2}$ % winst is gemaakt. Dit stemt tot tevredenheid, terwijl de winsten bij de openbare verkoop te Hooghly van staafkoper met 184 %, plaatkoper met $55\frac{1}{4}$ %, lood met $31\frac{3}{4}$ %, tin met $36\frac{1}{4}$ %, aluin met 13 % en staafijzer met 57 % acceptabel zijn. Er is aangedrongen [fol. 988] op verbetering en uitbreiding van de handel. Het bevel van 25 augustus 1761 om de voordeligste gelegenheid tot verkoop te benutten geldt inderdaad uitsluitend voor waren die bij openbare verkoop niet tegen de vastgestelde prijs van de hand zijn gegaan. Het betreft geen andere waren en ook niet die waarvan de kopers zeker zijn, dat ze tussendoor niet verkocht zullen worden. Het besluit van 10 februari 1762 om op de aankondiging voor de verkoping van 29 maart te vermelden dat van de goederen, waarvan maar iets verkocht zou zijn, voor het einde van oktober niets publiek of onderhands verkocht zou worden, tenzij ze beschadigd waren, is daarom goedgekeurd. Verder is bevolen om een restant van 384.782 stuks chanco's en wat volgens bevel uit Ceylon wordt aangevoerd, zo goed mogelijk te verkopen. Uit de brief van 25 augustus blijkt [fol. 989] dat, op de klacht van een zekere Armeense koopman betreffende vervalsing van Compagnies staafkoper, bij de koopcondities is toegevoegd dat men bij de koop op vervalsing moet letten en er daarna geen aandacht meer aan moet besteden. Niet vermeld is waaruit die vervalsing dan zou hebben bestaan. Daarvan moet in de brieven en resoluties melding gemaakt worden. In de resolutie van 16 maart 1761 staat dat een zekere koopman 50 man koper had gemijnd en Louis Taillefert had gerapporteerd dat hij het direct uit het pakhuis aan de Armeniër Alexander Roemie had geleverd. Maar na drie dagen had deze het aan hem geretourneerd en het geld onder bedreigingen opgeëist met het voorwendsel dat het koper vals was. Hij had Taillefert enige staaltjes overhandigd, maar deze had geantwoord dat de Armeniër dit loog, omdat deze van de koop, waarin hij geen voordeel zag, af wilde. [fol. 990] Maar de staafjes waren niet alleen beslagen, maar gebroken, en van binnen niet zo kleurig en glanzend als het Japans koper. Ook omdat de Engelsen uit Europa koper aanvoeren dat op Japanse manier gegoten is, is besloten dit goed te onderzoeken en zijn twee leden van het bestuur benoemd om ten overstaan van de fiscaal deze staafjes met die in het pakhuis te vergelijken. Deze rapporteerden dat er in sommige kisten staafjes waren gevonden die van buiten beslagen en doorgebroken waren, en doffer dan het gangbare Japans koper. Hoewel Taillefert meende dat dit door zeewater veroorzaakt kon zijn, liet hij ze toch in het vuur testen. Het bleek dat de staafjes van de Armeniër en die uit het pakhuis waren meegenomen, echt en onvervalst waren. De beweringen van de Armeniër [fol. 991] waren dus een frivole chicane. Het bestuur heeft derhalve besloten om de koopcontracten aan te vullen met de bovenstaande clausule, zodat uitzonderingen en slimme praatjes voorkomen worden. Een en ander staat in de bovengenoemde resolutie. Niet alleen is het bevel van vorig jaar om met het Japans staafkoper de hand wat te lichten herhaald, maar de verrichtingen van het bestuur zijn goedgekeurd, met de aantekening dat één à twee procent verschil de koop, nu men zo goed voorzien is, niet zal breken. Aangezien kamfer te Patna altijd winst geeft, is besloten daarvan 1000 lb te zenden met herhaling van het besluit van 25 juni, dat in de brief van 18 oktober is vermeld, het voor niet minder dan 24 stuiver het pond te verkopen. Het is goed dat de dienaren te Patna in hun bestelling moeten aangeven met hoeveel winst zij de kamfer denken te kunnen verkopen. [fol. 992] Als de verkoop loopt en de prijs van 24 stuiver gehaald wordt, moet er meer besteld worden. Gezien de grote voor-

raad tin, waarvan in de brief van 18 oktober reeds melding is gemaakt, mag deze met 32 % en zelfs 30 % winst verkocht worden. De 100.000 lb tin die met de Scholtenburg is verscheept, zal voor die prijs wel zijn af te zetten. Ter bevordering van de afzet van tin in Patna mag de opslag van 15 % op de prijs te Hooghly tot 10 % worden teruggebracht. Wegens het geringe voordeel wordt er geen aluin meer naar Bengalen gezonden. De voorraad oude Perzische koperwerken van 216.943 lb op het einde van februari 1762 mag, om het niet langer renteloos te laten liggen, voor de best mogelijke prijs verkocht worden. [fol. 993] Blijkens de resolutie van 16 november 1761 had het bij verscheidene veilingen zelfs de koopprijs niet gehaald. Wat van 6583 pond menie nog niet verkocht is, moet naar Batavia worden gezonden en het sapanhout dat het aanstaande jaar met de retourschepen wordt gezonden, moet gebruikt worden. Men moet de voorraad van het laatste bij de bestelling vermelden, zodat het niet, zoals dit jaar wel gebeurde, nodeloos wordt toegezonden. Aangaande goud en zilver is het bestuur te Surat geschreven om zo weinig mogelijk halve ropia's naar Batavia te zenden, aangezien ze ten opzichte van de hele ropia verlies geven. Verwacht wordt dat uitheemse ropia's zo goed mogelijk verkocht zullen worden, alsmede 2000 stuks oude Hollandse gesnoeide dukaten die nog in voorraad zijn.)

Inmiddens hebben wij voor welgedaan gehouden dat zij besloten hebben om, vermits de wisselaars gewaar geworden zijnde dat de sicca ropias van het tweede jaar van 's koning regering welhaast in de wandeling stonden te geraaken en gevolgelijk die van het voorige jaar 2 percento en meer souden daalen, haar ook geen meer bhaar silver tegens ontfangst van voorjarige sicca ropias te verkopen, als zij dagten in wijnig tijds weder uyt te kunnen geeven, om naderhand niet genoodsaakt te zijn die voorjarige ropias de kooplieden op te dringen en met het hinkend paard agteraan te komen. En daarom hebben w' ook goedgekeurt dat zij een partij van dat mineraal tegens $91\frac{1}{4}$ nieuwe siccas ropias, ofte *f* 143,14,8 de 100 sicca ropias swaarte wegende mq. $4,8,17\frac{1}{2}$, ofte *f* 30,8,- het mq. bruto bhaar silver, hebben verkogt, gelijk ook haar besluyt om, vermits het baar silver te Patna om den traagen voortgang en het meenigvuldige werk in de munt voor den nabak op het laast niet dan met kleine parthijtjes van de hand heeft kunnen werden geset, niets van dat mineraal derwaards te senden, maar de bediendens te qualificeeren de nodige gelden per wissel op Houglij te trekken.

Fol. 993v-994v.

(Het is juist dat het bestuur niet meer heeft vermunt [fol.995] dan voor het behoud van dat recht noodzakelijk is. Het schreef op 19 maart dat het bij gebrek aan baar zilver en andere specie die met evenveel verlies verkocht wordt, niet had kunnen laten vermunten. Het toegezonden baar zilver moet deze beperking wegnemen. Uit de brief van 10 november 1761 bleek dat de schulden van de moslimse munters te Karimabad ropia $42.122,4\frac{36}{63}$ bedroegen. Daarvan was volgens de brief van 25 augustus ropia 1100 door de dienaren te Kasimbasar geïnd, zodat er nog ropia $41.022,4\frac{36}{63}$, ofwel f 64.610,1,-, , openstaat. Dit mag worden afgeschreven, mits die post in gedachte blijft en binnenlijns blijft voortlopen. Om er achter te komen waaraan het verschil in het baar zilver bij weging in Bengalen en te Batavia is toe te schrijven, zijn verleden jaar twee geldweegschalen en twee te Batavia geijkte gewichten toegezonden. De gewichten die voordien in Bengalen werden gebruikt, zijn opgevraagd en met de Vrouwe Rebecca Jacoba ontvangen.)

Mitsgaders deselve alhier door den bailleuw[10] en gecommitteerde scheepenen doen confronteren tegen de in de groote geldkamer gebruykt werdende markgewigten, die dan ook hebben bevonden, dat van de Bengaalsche maar een enkeld gewigt van 50 mark $\frac{1}{16}$ mark ligter, dog verschijde mindere, als 2 van 25 mark $\frac{3}{64}$ en $\frac{1}{64}$, een van 2 mq. $\frac{3}{128}$, een van een mq. $\frac{3}{256}$, een van een half mark $\frac{1}{128}$ en een van een quart mark $\frac{1}{256}$ mq. te swaar bevonden zijn, welk berigt wij aan de ministers hebben toegesonden en waarvan wij de vrijhijd

10 Baljuw

neemen Uw Wel Edele Hoogagtb. dies copia eerbiedig te presenteeren.
Fol. 996r.

(Bij de verwerving van textiel blijkt dat het bestuur de leveranciers te Jagannathpur, Hendiaal, Baddegasje, Daudpur en Swaspur ter aanmoediging een premie van 2 % heeft beloofd. De goederen kwamen voor november binnen. In de gedachte dat deze premie daartoe nodig was, is zij goedgekeurd. De contracten met de kooplieden zijn ook aanvaard, alsmede alles wat over deze materie in de brief van 25 augustus 1761 is vermeld. [fol. 997] Daarbij is aangetekend dat de verhoging van 5 % op de textiel van Chandrakona wel anders was gewenst en dat men zich kan afvragen wat het resultaat is geweest. De goedkeuring door Heren XVII moet afgewacht worden. Men vraagt deze nu ootmoedig en hoopt op steun op dit tere punt. Het is terecht dat een partij textiel die door de kooplieden te Calcutta werd aangeboden, maar bij bezichtiging niet de kwaliteit bleek te hebben die bij de prijs paste, is afgewezen. Als de kwaliteit wel voldoet, dan moet overeenkomstig het besluit van Heren XVII worden gehandeld. Door de prijsverhoging van 25 %, die de kooplieden hebben geëist, en waarvan slechts 3 % kon worden afgedongen, zou men wel eens genoodzaakt kunnen zijn om van iedere aanbesteding af te zien, omdat er geen winst meer op te behalen valt. Dan zou er geen grove textiel [fol. 998] meer voor de bestelling uit Europa worden aanbesteed, maar zou volstaan kunnen worden met het uitschot uit de geleverde textiel. De prijs moet dan in overeenstemming met de kwaliteit zijn. Is dat niet het geval, dan dient men te wachten tot betere tijden en geen aanbestedingen van textiel voor Azië te doen. Het is goed dat de prijzen betaald te Kasimbazar maar 5 % lager zijn dan die in Hooghly, omdat anders het eerste kantoor geheel zou worden buitengesloten. Zo wordt ook gehandeld met ruwe en gebleekte dosootys en dongrys, terwijl Hooghly de overige grove soorten krijgt. Het is bevolen dat de geweldpleging door de inlandse dienaren van de Engelsen bij de weef- en inzamelingsplaatsen te Burung en Jagannathpur met woorden en vriendelijkheid overwonnen moet worden. Maar alles gaat zijn oude gang, niettegenstaande de Engelse gouverneur van Bengalen, Henry Vansittart, op de klachten [fol. 999] die door de kooplieden aan Louis Taillefert waren overgebracht, de schuld op de djimidar, of de drost, van die streek schoof, maar overigens een bevredigend antwoord gaf. Men kan slechts hopen op een verbetering van de inzameling in 1761 van slechts 455 pakken, waaronder ook nog zeven met Biharse textiel die te Hooghly waren opgekocht. Het bestuur verwachtte dat deze nu beter zou zijn dan in de brief van 19 maart was aangegeven. Het is goedgekeurd dat de textiel die in de binnenlanden was geproduceerd, is betaald uit de gelden die daarheen voor de salpeterhandel waren gestuurd, en die door wijlen het opperhoofd te Patna, Jacques la Tour, werd geleverd. Dit geld is in debet van de kas gebracht, in plaats van de rekening van de gomasto te crediteren doordat de gevolmachtigden van de onderkoopman Jan Gijsbert Decker, die met de weduwe van La Tour was getrouwd, het geld in de kas zouden hebben gestort. Tevens is aanvaard dat er geen geld meer zou worden gegeven voor levering van grove textiel in 1761. De kooplieden zou wel worden verzekerd dat wat zij voor de vastgestelde tijd mochten leveren [fol. 1000] boven dat waarvoor zij reeds geld hadden ontvangen, geaccepteerd zou worden. Ze hadden namelijk op de aankondiging dat er na eind december geen grove textiel voor Europa zou worden aangenomen, geantwoord dat de tijd al te ver verstreken was om nog meer geld te accepteren. Sommigen hadden evenwel al meer geld voor het maken van grove textiel naar de aurungs gestuurd, dan hun verstrekt was. Het bestuur hoopte namelijk dat er wel wat was af te dingen vergeleken met de exorbitante prijzen die er vorig jaar voor zulk goed waren betaald. Het is ook een goed besluit dat te Patna van de aan alle eisen voldoende soorten, de helft voor de bestelling uit Nederland voor 1761 wordt ingekocht. Uitsluitend de firtij, of het uitschot, kan tegen prijzen in overeenstemming met de kwaliteit voor Azië worden ingekocht. Van de soorten die te dun en te slecht zijn [fol. 1001] om door te gaan voor wat ze genoemd worden, moet afgezien worden, zelfs als de prijs aanzienlijk is verlaagd. Ook Heren XVII klaagden bij de bestelling van 1762 over de verslechtering van de Patnase textiel en wensten wegens hun duurte de sittaras en dongrys niet meer te ontvangen.

Het is billijk dat de inlandse koopman Santok Ray een tekort aan betaling voor 185 stuks fijne tansjeebs met gouden hoofden en nainsoeks van 40 cobido lengte en $1\frac{7}{8}$ à 2 cobido breedte, die met de Wildrijk en 's-Gravenzande in januari 1762 naar Nederland zijn gezonden, is vergoed. Er werd f 2,19,4 per stuk te weinig voor gegeven, of maar ropia 27,6, terwijl ze voor ropia 29,6 waren aanbesteed. Samen met een aparte factuur van 20 maart 1762, die Batavia in rekening was gebracht, is dit tekort met de schepen van de eerste retourvloot naar Nederland in rekening gebracht. Zo zullen Heren XVII bij het opmaken van de bestellingen de ware prijzen kennen.)

Eyndelijk hebben wij ter narigt van de ministers omtrend de interdictie van den particulieren vervoer van lijwaaten ons verklaard dat zulks aan de schepelingen in het geheel niet mag werden gepermitteerd, maar daaromtrend stipt agtervolgt het haar in duplo toegesonden placcaat van den 24e december 1761, waarbij allen handel in- en den uytvoer van lijwaaten is verboden voordat 's Compagnies eysschen voldaan zijn. Dog dat diegeene welke repatrieeren, daarvan in soverre uytgeslooten bleven dat sij de aan haar bij het reglement gepermitteerde kisten zouden mogen vullen met sodanige soorten, waarvan den eysch geheel of genoegsaam voldaan is.

Fol. 1002r-v.

(Het is goedgekeurd dat het bestuur de dienaren te Kasimbazar toestemming gaf om van de adapangia en tanny zoveel in te kopen, als op tijd verhaspeld kon worden. Dat is ook het geval met de opdracht om, wegens de hoge prijs van 5 % meer dan het voorafgaande jaar, niet meer dan de helft, of uiterlijk twee derde, van de bestelling van het floretgaren uit te voeren, tenzij de prijs zou dalen tot die van het voorafgaande jaar of nog lager. [fol. 1003] Aangezien de verhoging van de prijs van zijde stoffen tot f -,14,-, ofwel ropia -,8, die door de leveranciers werd gevraagd, niet buitensporig is, werd de toestemming voor inkoop te Kasimbazar goedgekeurd. Daarbij is wel gewezen op het extract uit de bestelling voor 1763 uit Nederland betreffende het verbod op de uitvoer van zijde in China. In de brief van 18 oktober werd reeds melding gemaakt van de slechte inzameling van opium en van de maatregelen om dat dit jaar beter te laten zijn. Uit de brieven blijkt dat de Engelsen de markt voor dit artikel beheersen, want een parwanna van de nawab aan hun vroegere opperhoofd te Patna Macquire gaf hun een voorkeursrecht, dat slechts met hun hulp kan worden ingetrokken. Bang voor het geweld dat Macquire gebruikte om als enige de opium te krijgen, hielden de inlanders die verborgen, omdat ze deze niet aan de Engelsen wilden leveren en aan de Compagnie niet durfden te leveren. [fol. 1004] De Engelsen verklaarden niet alleen dat zij met de helft, van wat overbleef voor hen en de Compagnie van 3000 man opium, tevreden zouden zijn, maar ze toonden hun macht door ieder meer vrijheid te geven om wat hij nodig had, te kopen of te reserveren. Bovendien proberen sommige inlanders om hun moverende redenen de Engelsen tegemoet te komen door, ten koste van hun eigen beurs, de opium voor minder aan hen te verkopen, dan ze er zelf voor hebben betaald. Om die reden en omdat het bestuur geheel onzeker over de inzameling was, is het juist dat het toestond, dat er contracten, die door Macquire met de inlanders te Patna waren afgesloten, met een klein voordeeltje zouden worden overgenomen. Dit zou gelden als de 1069 kisten die nog aan de bestelling ontbraken, niet uit de nieuwe oogst tegen de kavelprijs van 1759 verkregen konden worden. Hiervan kwam echter niets. De inkoop van 35 kisten opium van vorig jaar [fol. 1005] van een vriend van de vroegere leverancier, Mir Ashraf, is ook mislukt, doordat deze naar Calcutta en Murshidabad is vertrokken. Maar de toestemming in de geheime brief van 9 juni 1761 kwam wel van pas. Het is goedgekeurd dat er niet sterk is aangedrongen om de opium te Hooghly te leveren, niettegenstaande het bevel van de inlander aan zijn zaakwaarnemer. Want er zou dan te Patna betaald moeten worden, wat wegens gebrek aan baar zilver en de onmogelijkheid om wissels te krijgen, ongelegen kwam. De leverancier zou dan, door de hoge prijs verlekkerd, bij de volgende inzameling een obstakel kunnen zijn. Wederom zijn 1200 kisten besteld, met de aantekening dat er 1000 verwacht worden. Maar dan moet er niets worden nagelaten om dat te bereiken, zodat er niet, net als dit jaar, naar

andere middelen zou moeten worden gezocht om voor de handel voorzien te zijn. Niettegenstaande uit de aparte brief [fol. 1006] van 16 maart 1762 blijkt dat een ruime oogst niet waarschijnlijk is, wordt gehoopt dat er door vooruitbetaling een goede partij binnenkomt. Als dat niet zo is, dan mag men te Calcutta inkopen. Op voordracht van Louis Taillefert is, als verandering van de regeling van het voorafgaande jaar, de verdeling van de 5 % provisie op de ingekochte opium te Patna als middel van bestaan, overeenkomstig het reglement van eind mei 1755, als volgt gewijzigd: $\frac{4}{10}$ voor de directeur, $\frac{2}{10}$ voor de hoofdadministrateur, $\frac{3}{10}$ voor het opperhoofd te Patna en $\frac{1}{10}$ voor de secunde te Patna. Maar over de hoeveelheid die te Hooghly of Calcutta is ingekocht, is de verdeling $\frac{2}{3}$ voor de directeur en $\frac{1}{3}$ voor de hoofdadministrateur. Het bestuur is bevolen de inzamelaars en examinateurs ernstig te onderhouden over de slechte kwaliteit van de 156 kisten opium die met de Zeelelie zijn aangevoerd, en hen te waarschuwen dat men in het vervolg in zulk geval streng zal optreden. De geringe verwerving van salpeter is reeds in de brief van 18 oktober gerapporteerd. [fol. 1007] Bij de herhaling van de toestemming van verleden jaar om dit product van de Engelsen te kopen, is, gezien de situatie, de toestemming gegeven aan het personeel te Patna om op hun verzoek tegen een ontvangstbewijs aan de Engelsen de raffinageketels uit te lenen, goedgekeurd. Men hoopt dat door deze tegemoetkoming de bestelling uit Nederland voor 1763 van 2.000.000 lb salpeter en die van 4000 zakken door Batavia, uitgevoerd kan worden. Van de laatste moeten tenminste 3000 zakken voldaan worden. Omdat er maar 100 zakken salpeter uit Santipur werden geleverd, is het niet de moeite waard daarmee voort te gaan. Men heeft zijn tevredenheid betuigd dat er te Bettiah 1762 man, of 881 zakken, salpeter is verworven en dat er onderweg bij de afvoer te Patna nog 220 man, of 110 zakken, zijn ingekocht en te Hooghly zijn aangevoerd.)

Wijders hebben wij op het schrijven der ministers dat het volk van den inlander Golaabsjent het sodanig hadde weten te besteeken dat niettegenstaande den fausdaars van de provintie Gazipoer reets bevelschriften en paspoorten hadden verleent aan den door den Patnase bediendens afgesonden gomasta tot den onverhinderden afvoer van salpeter, die beveelen weeder waaren ingetrokken. Aangemerkt dat hij wel gemeriteert heeft, dat de bediendens hem in het blok hebben doen setten, om te beproeven, of hij door dat middel te beweegen zoude zijn om zulke nadere ordres te stellen, als ter bereyking van der bediendens oogmerk vereyscht wierden. Dog ook teffens op het daarbij gevoegd berigt dat hij uyt het blok ontsnapt was, schoon er twee pions waaren bijgeweest om de wagt te houden, dat ons zulks deed denken dat het slapende wagters zullen geweest zijn, en wij dierhalven hoopten dat het gebruykte middel door de bediendens om zijn soon en broeders soon in versekering te nemen van het gewenschte succes zullen weesen om van den salpeter meester te werden.

Fol. 1007v-1008v.

(De afschrijving van de specerijen en spiegels, die door wijlen het opperhoofd te Patna Jacques la Tour zijn geschonken om de salpeterhandel in Oudh en Bettiah te bevorderen, zoals vermeld in de geheime brief van 23 juli 1761 t.w.v. [fol. 1009] bij inkoop f 1929 en bij verkoop f 5597, is aanvaard, alsmede die voor de inzameling in Ghazipur aan de vorst zijn geschonken t.w.v. f 685 bij inkoop en f 1007 bij verkoop. Betreffende de geldzaken is met genoegen geconstateerd dat het grootste gedeelte van een opgenomen bedrag van f 726.044 is afbetaald, alsmede een obligatie ten behoeve van Fattasjent Jagat Seth van ropia 50.000 en de te Patna opgenomen bedragen van f 47.250, f 9450, f 78.750 en f 39.375. Er is te kennen gegeven dat wordt verwacht, dat het in de brief van 30 januari 1762 genoemde bedrag van f 113.500 is, of zo spoedig mogelijk zal worden, afbetaald. Dat spaart rente uit. Daarom is het goed dat het bestuur de dienaren in Kasimbazar de rente over daar opgenomen gelden tot eind april 1762 in rekening heeft gebracht, terwijl die uit Hooghly te krijgen waren zonder dat er daar geleend werd. De dienaren op onderhorige kantoren moeten het belang van de Compagnie behartigen. [fol. 1010] Daarom is het verzoek in de brief van 30 januari 1762 om kwijtschelding, als ongegrond zijnde, afgewezen. Goedgekeurd is dat het bestuur

te Kasimbazar de vooruitbetalingen voor zijde en zijden stoffen met wissels op Hooghly zal betalen. Dat er te Patna voor de opiumhandel ropia 50.000, of f 78.750, is geleend met een rente van $\frac{3}{4}$ % per maand, omdat er daar geen wissels op Hooghly te krijgen waren, is goedgekeurd. Daarom mag er geld op wissel aangenomen worden, ook al is het wisselverlies hoger dan normaal. In overeenstemming met de brief naar Bengalen van 25 augustus 1761 mogen er op de grote vloot uit Patna twee officieren worden aangesteld, zodat er ervaring wordt opgedaan. Men mag de kosten van f 2923,- voor een tevergeefs opvissen [fol. 1011] van een kist met 150 staven baar zilver, die op 2 december 1760 te Jellingij was verloren, afschrijven. Dat is ook toegestaan met het verlies, door het verongelukken van een vaartuig en het vol water lopen van zes andere in 1760 op weg naar Patna, van 22.064 lb op 50.000 lb aluin, van 91 lb peper op 20.000 lb, van een onderwicht van 80 lb kruidnagels, of $2\frac{7}{8}$ %, op 2755 lb in 41 kisten en van 74 lb of $2\frac{2}{3}$ %, op stof en kroontjes van die partij. Het verlies van $2\frac{7}{8}$ % op kisten van goede kwaliteit is buitensporig. In de retouren van Patna was een kist met acht zwarte fluwelen, samen lang $644\frac{1}{4}$ el, die in 1751 daar, zonder besteld te zijn, was ontvangen en waarvan de kleur nu zeker was verbleekt. Het moet zo goed mogelijk verkocht worden en een eventuele prijs onder die bij inkoop, moeten de opperhoofden, die de fluwelen meer dan drie jaar hebben laten liggen, vergoeden. [fol. 1012] Deze hadden ze als ze niet waren verkocht, of ten geschenke waren gegeven, moeten terugzenden. Aangaande timmerwerk en reparaties is de reden om een posthouder in Dhaka te hebben gerechtvaardigd. Ook de noodzaak van een loge te Fatwa is geaccepteerd. De kosten van gewone reparaties over 1760/61 van f 11.759 en voor buitengewone van f 12.484, alsmede van de vestingwerken van f 486 zijn aanvaard. Dat is ook het geval met de gewone reparaties te Patna, Chapra, Singia en Mau van f 2047. Een tekening van de fabriek te Batavia voor een nieuw hospitaal voor 60 à 70 man met een kostenberekening van f 5000,- is toegezonden. Het vervangt het onherstelbare gebouw, dat levensgevaarlijk was voor de zieken die daar werden verpleegd. De gewone en buitengewone geschenken, de onkosten voor het inheemse hof en de zichtgiften over 1760/61 zijn goedgekeurd. [fol. 1013] Het bevel aan de dienaren te Patna om bij hun bestellingen de gewenste geschenken op te geven is ook aanvaard, hoewel die al enige jaren achterwege bleven, omdat de verkoopsprijs zo hoog was, of omdat die alleen uit specerijen hebben bestaan. Heren XVII wordt onder ogen gebracht hoe belangrijk het zenden van de bestelde geschenken is. In 1760/61 bedroegen de uitgaven f 509.407, ofwel f 209.619 minder dan in het voorafgaande jaar. De inkomsten bedroegen f 472.458, ofwel f 195.057 meer dan in 1759/60. Er is weer aangedrongen de uitgaven door bezuinigingen omlaag te brengen. [fol. 1014] Daaraan is toegevoegd dat aan de ijver en aandacht van de dienaren, en in het bijzonder van directeur Louis Taillefert, niet getwijfeld wordt. Zij zullen bij deze bedroevende omstandigheden zeker alles in het werk stellen om de inkomsten uit de handel te vergroten. Betreffende de negotie- en soldijboeken blijkt uit de toegezonden papieren dat er opnieuw fraude is geconstateerd. Uit de grote kas wordt ropia 27.689 vermist en de negotieboekhouder en de factuurhouder wezen diverse fouten in de negotieboeken aan. Dit is in handen van de boekhouder-generaal en van de visitateur-generaal gesteld. Een memorie van fouten en excessieve verstrekkingen betreffende de soldijboeken over 1758/59 is aan het hoofd van het generaal soldijkantoor overgegeven. Zijn antwoord kwam in de vergadering van 16 juli binnen, waarop is besloten de soldijboekhouder niet alleen verantwoording te vragen, [fol. 1015] over de fouten bij het afsluiten van de soldijrekening van oud-directeur Adriaan Bisdom over 1754/55 en het weer opnemen daarvan in 1755/56, maar is hem ook de betaling van de fouten en van de excessieve verstrekkingen opgelegd, in zoverre die niet te herstellen zijn.)

Nopens de verpagting der domainen, of de inkomsten van 's Compagnies dorpen en basaar, someede de ingekomene penningen voor 's heeren geregtighijd en de particuliere thol of consulagie, hebben w' van de hand geweesen het door de ministers voorgedragen versoek van de Europese ingesetenen tot vermindering van de bepaalde 5 percento voor 's heeren geregtighijd, bij onse circulaire missive van den 20e november 1745, van den

verkoop der vaste goederen, omdat alhier niet, gelijk sij sustineren, bij verkoop maar $2\frac{1}{2}$ percento of den veertigsten, maar wel den twintigsten penning voldaan werd. Dog daarentegen hebben wij haar consideratiën omtrend onse voorjarige ordre tot het aangaan van een contract met de mooren om de thol jaarlijks op een vaste somma te bepalen, volkomen gegrond gevonden en dierhalven gelast daarvan af te sien.

Ten aansien van de inlandsche zaken, hebben wij, op de communicatie dat den Houglijsen fausdaar Mirsa Solemanbeek eyndelijk na veel tegenstrevens, op een tweede bevelschrift van den nabab onder belofte van strafvrijhijd, overgeleverd hadt agt gedeserteerde soldaten, betuygd dat ons zulks aangenaam is geweest, dog dat wij ook wel gewenscht hadden den goeden uytslag te sien van de, door de Engelsche gegevene, goede hoope tot de extraditie der overlopers, die in voorige jaaren bij de mooren dienst genomen hebben. Dog dat daarvan nu niets gevallen zijnde, hetselve, bijaldien daartoe door verandering der tijden goede occagie mogte voor komen, weleens weder levendig mag werden gemaakt.

Fol. 1015r-1016r.

(Het geschenk aan de zoon van de nawab en plaatselijk bestuurder te Murshidabad, Toerate Ali Khan, en zijn duan t.w.v. f 629 bij inkoop en f 861 bij verkoop, dat was bedoeld om deze uitlevering te bewerken, is goedgekeurd. Tevens is aanvaard dat lagere dienaren f 457 kregen en dat te Patna aan de koning zichtgiften en geschenken met een waarde van f 2067 zijn gegeven, toen deze Bihar bezocht, en dat hij bij zijn vertrek geschenken t.w.v. f 6016 bij inkoop en f 6614 bij verkoop kreeg. Omdat dit onvermijdelijk is, werd goedgekeurd dat de dienaren hem te Benares, of Eliabad, bij een verzoekschrift hebben gefeliciteerd met zijn troonsbestijging met een zichtgift van f 259. [fol. 1017] Het werkelijk uitvoeren van de schriftelijk gegeven beloften aan de dienaren te Patna zal wel zo aangenaam zijn. Het is een goede zaak dat deze dienaren in een tijd, dat men zijn gunst zo nodig heeft, toestemming kregen om de koning in Patna te bezoeken, als de geschenken maar als gebruikelijk bleven. Dat geldt ook de toestemming aan de dienaren te Kasimbazar om met de daroga van de tolplaats een verdrag te sluiten over de gevraagde gerechtigheid van sicca ropia 4000, of f 6300. Deze hield de stroomafwaarts gaande vaartuigen met opium echter tegen, totdat deze gehele som was voldaan. Daar moet men zich maar bij neerleggen, evenals bij de onrechtmatige betaling van sicca ropia 5000 aan de naib suba, van 1000 aan diens duan en 300 aan de secretaris, samen sicca ropia 6300, of f 9922. Dit was een afdoening van de onbillijke eisen van de begeleiders van 100 karren, [fol. 1018] die nodig waren voor de tocht uit Kasimbazar. Zij waren onderweg afgeperst door het volk van de nawab. Bij het uitoefenen van de eigen rechten moet men zoveel mogelijk bij het oude blijven, mits de handel er niet onder lijdt. Dan moet men het voorrecht maar laten schieten, tenzij het nadelig is voor andere voorrechten en daarom voor de handel. Directeur Louis Taillefert is geschreven dat hij steeds moet handelen, zoals ter plaatse blijkt het veiligste voor het belang van de Compagnie te zijn. Hij moet van de toezegging van de nawab dat de nieuwe rivierwachten zullen worden ingetrokken en dat bij de oude Compagnies schepen met passen niet meer dan onder zijn voorganger gewoon was zullen moeten betalen, goed gebruik maken. Zijn aanspraak [fol. 1019] op $1\frac{1}{2}$ ana, of $2\frac{61}{64}$ stuiver per ropia, ofwel $9\frac{3}{8}$ % surplus op de tol voor verwerkt zilver en op de handel, bedoeld om de oorlogskosten te bestrijden, moet zoveel mogelijk ontgaan worden. Alle maatregelen in verband met de geruchten over een oorlog met Engeland zijn goedgekeurd, inclusief de f 4989 besteed aan een maand gage voor 400 in dienst genomen sipoys. De aanmerkingen van Taillefert op het verdrag met de moslims onder garantie van de Engelsen zijn gepast. Uit de geheime resolutie te Bengalen van 1 augustus 1761 blijkt dat de nawab zich eraan houdt. Daarom wordt het raadzaam gevonden om, zolang de Compagnie zo zwak is en de Engelsen zo sterk zijn, het verbond te laten als het is. [fol. 1020] Dit betekent niet dat het ongewijzigd moet blijven, als de tijden veranderen. Intussen moet wel iedere gelegenheid worden aangegrepen om een gedeelte, dan wel het geheel, te laten vervallen zonder dat bevelen daartoe worden afgewacht. Men moet dan wel zeker zijn dat er geen

nieuwe onlusten, en dus kosten, uit voortkomen. Als er geen hoop is dat dat zal lukken, zou het bestuur zelf eens kunnen proberen om het derde en vierde punt, waaraan directeur Taillefert in zijn brief van 4 december 1760 de deplorabele toestand van Bengalen toeschrijft, weg te nemen of te verminderen. Om spanningen met de Engelsen te vermijden, zou iemand als de loods Eugenius de Mittre niet in dienst genomen hebben moeten worden, tenzij gebrek aan loodsen dat onvermijdelijk had gemaakt. Deze benoeming zou nadelige gevolgen hebben gehad, als het overlijden van De Mittre het besluit van Henry Vansittart om hem op te pakken [fol. 1021] waar hij zich ook zou bevinden, zonder zelfs Compagnies vlag te ontzien, niet had ontkracht. Om onaangename ontmoetingen als die te Patna te voorkomen, is het verboden om op enig onderhorig kantoor van Bengalen deserteurs van de Engelsen in dienst te nemen, noch hun bescherming van Compagnies vlag te geven. Daarom is goedgekeurd dat er in een brief van 10 maart 1762 aan Calcutta door de dienaren te Patna is geprotesteerd tegen het harde optreden tegen elf Engelse deserteurs, die door de naib suba gedwongen, vrijgesteld waren van dienst. Ook is aanvaard dat er met de Engelsen een overeenkomst is gesloten over het uitwisselen van deserteurs. Men vindt dat, als er geen mogelijkheid is om op de voorgestelde wijze een overeenkomst te sluiten, er beter geen enkele gesloten kan worden. Bovendien moeten slechts deserteurs worden aangenomen die een effectief onderdeel [fol. 1022] van de staat zijn en dan uitsluitend te Hooghly. Het verzoek om pardon te mogen verlenen aan alle uit eigen beweging terugkerende deserteurs, moet, gezien de huidige omstandigheden, nader overwogen worden. Het is goedgekeurd dat ieder die een deserteur terugbrengt, onmiddellijk 10 ropia op zijn soldijrekening krijgt bijgeschreven, onverminderd een strafactie door de fiscaal. Hopelijk heeft dit effect en geeft het geen problemen met de Engelsen. Hoezeer het laatste ook vermeden moet worden, dat betekent niet dat alle beledigingen en kleineringen door hen maar geaccepteerd zouden moeten worden. Niet alleen het ceremoniëel bij het recente bezoek aan Taillefert door de gouverneur te Calcutta Vansittart [fol. 1023] en zijn vrouw, vastgesteld in de geheime resolutie van 24 november 1761, is goedgekeurd, maar ook het achterwege laten van saluutschoten voor bezoekende Engelse gecommitteerden. Dit in navolging van eenzelfde behandeling van de gecommitteerde kapitein Dominicus von Staeden en onderkoopman Jan Carel Kist toen zij Calcutta bezochten. Als de Engelsen geen saluutschoten blijven geven, kan er op gelijke wijze worden doorgegaan. Volgens het bestuur betekent de belofte van Vansittart dat hij maatregelen zal nemen tegen het aanhouden van Compagnies vaartuigen, waardoor de vrachtkosten opliepen, niet meer dan dat ze gelijk blijven aan die ten tijde van de vorige nawab. Toen waren ze al onverdraaglijk hoog. Ook al veranderen de tijden, de Compagnie zal zo nooit met de Engelsen kunnen concurreren. Hierop is geantwoord dat, als zich een goede gelegenheid voordoet, geprobeerd moet worden of dit niet ten goede is te keren. Ook hebben de kooplieden bij gouverneur Vansittart geklaagd over de gewelddadigheden van de Engelse gomastos in de weverijen van de grove textiel, [fol. 1024] en over het ophouden van vaartuigen en koeriers door Engelse sipoys. Hoewel dat weinig opleverde, moet het bestuur met klagen doorgaan. Ook moet men blijven aandringen op de teruggave van de goederen geroofd van het detachement van vaandrig Louis Monrooij t.w.v. ropia 3525$\frac{1}{4}$,-. Het bestuur had zich afgevraagd of de Engelsen niet achter de inhoud van de geheime brief uit Batavia van 25 augustus 1761 waren gekomen via Randolph Marriot. Daarop is geantwoord dat deze toen niet te Batavia was, maar wel enige andere Engelsen. Er is verzocht dat er in Bengalen onderzoek zou worden gedaan wie hadden gelekt, zoals dat reeds te Batavia was geschied. [fol. 1025] Daaruit is geen reden tot verdenking voortgekomen. Hoewel men zei dat het ondoenlijk was, is bevolen om een lijst van Engelse schepen die in de rivier de Hugli zijn aangekomen, op te stellen. Aangaande vreemde naties is het optreden van directeur Louis Taillefert in het meningsverschil met de Denen over de vestiging van Alexis Winslow te Chinsura goedgekeurd. Hij was door de Denen gearresteerd, maar weer ontsnapt en opnieuw onder bescherming van de Compagnie toegelaten. De betaling van een peshkash van f 41.068, wat maar f 2047 minder is dan het voorafgaande jaar, is aanvaard. Het is goed dat de Patnase

bediendes bevolen is eerst met de moslims daarover te onderhandelen en pas na een tijd te betalen, [fol. 1026] voor zover dat nog niet, om die machthebber tevreden te stellen, was geschied. Men had zich daarbij neergelegd, omdat alle pogingen om de regenten van Bihar onder een andere naam te geven wat hun toekwam, vruchteloos waren geweest. Tevens is goedgekeurd dat is bevolen aan de hand van de overeenkomst met de nawab aan te tonen, dat de peshkash was afgeschaft, zodat de regenten het niet nakomen daarvan duidelijk werd gemaakt. De eerste gecommitteerde bij de munt te Karimabad, Johannes Mattheus Ross, en de opperchirurgijn te Hooghly, Lucas Cramer, hebben een borgtocht ten behoeve van het opperhoofd te Kasimbazar George Lodewijk Vernet van ropia 37.714 afgegeven. Dit betrof het bevel de schade te vergoeden die was ontstaan door het afgeven van ropia 75.428 aan de Engelsen bij het geheime besluit van het bestuur van 16 maart 1762. Over de waarde van die borgtocht valt niet te oordelen, maar ze moet vanaf de begindatum ieder jaar voor de helft, dus in twee jaar, worden opgeëist. [fol. 1027] Over de huishoudelijke zaken wordt ten aanzien van het besluit van 2 maart 1761 om na de regentijd wat buskruit aan te maken, bevolen daarvan af te zien. Dat wekt maar argwaan bij de moslims. Bovendien kan het uit Batavia of Coromandel worden aangevoerd. Daar het niet aan plichtsverzuim is te wijten, worden de 700 sicca ropia's en de 200 Suratse ropia's die uit de kleine kas zijn gestolen, afgeschreven. De onkosten van f 332 en die van ruim f 1500,- voor een gewelf over de kas, om deze beter tegen inbraak te beschermen, zijn goedgekeurd. Geprobeerd moet worden om de inlandse crediteuren van de boedel van koopman Arend Jacob de Wilde [fol. 1028] te bewegen tot een gelijke verdeling zonder zekerheidstelling, maar als zij dat beslist afwijzen, moet hun voorkeur gegeven worden conform het bevel in de brief uit Nederland van 17 september 1737 inclusief de rente tot de dag van betaling. Over de gelden die in de kas van de Compagnie waren gestort, moet 6 % rente per jaar worden vergoed. De boedel van burger Jan Bolst, die op weg naar Batavia is overleden, valt uitsluitend onder de administratie van het college van schepenen te Batavia. Daarover waren in de brief van 19 maart 1762 en bij besluit van 9 maart besluiten genomen. Bolst was sergeant van de burgerij en met speciale toestemming voor scheepvaart en handel naar Bengalen vertrokken. Hij vroeg geen ontslag uit die functie en hij had nimmer het burgerrecht van Bengalen verkregen, hoewel hij daar was getrouwd [fol. 1029] en tot zijn dood verbleef. Om de inlanders met een aanspraak op de boedel tegemoet te komen, kunnen zij voor de Raad van Justitie te Hooghly verschijnen, die dan een uitspraak kan doen. Deze moet naar Batavia gezonden worden om daar te worden afgedaan. Betreffende de justitiële zaken is ingestemd met het voorstel overlopers van vreemde naties te land te laten beëdigen door de commandant van het garnizoen en de soldijboekhouder, als gecommitteerden uit de Raad van Justitie, plus de secretaris, en ter zee door de gezagvoerders van schepen. Het is goedgekeurd dat de sekwester een aanspraak van koopman Fattasjent Jagat Seth op de boedel van kapitein-luitenant Jan Hendrik Swenkels zonder zekerheid van terugbetaling voldoet. Zo worden moeilijkheden door de invloed die deze wisselaar op de moslimregenten heeft, voorkomen. [fol. 1030] In de brief van 18 oktober 1762 is de beslissing betreffende de gestolen 170.000 sicca ropia's medegedeeld. Het besluit van het bestuur van 8 mei 1761 om conform het bevel van Heren XVII van 29 maart 1756 zo tegen de gerepatrieerde kassier Michiel Bastiaanse en de assistent Emanuel Hendrik Kantzou, of hun gemachtigden, te procederen, zodat die zaak in Azië wordt opgehelderd, is goedgekeurd. Dit geldt speciaal de uitspraak van de Raad van Justitie dat de gelden die in mindering op het tekort door de gemachtigden van Bastiaanse in kas zijn gestort, de Compagnie worden toegewezen, en dat Kantzou de 170.000 ropia's die hij met de benjaan en dief Gerridoor heeft gedeeld, terugbetaald. Ook is goedgekeurd dat de broer van Gerridoor, genaamd Okker, tegen wie slechts verdenkingen van medeplichtigheid zijn, zodat de zaak bij de moslimrechter niet rond komt, weliswaar niet uit hechtenis te ontslaan, maar hem zo slecht te bewaken dat hij ontsnapt. [fol. 1031] Men moet proberen tegen Gerridoor recht te krijgen, maar als dat mislukt, zal men hem moeten geselen en voor enige jaren aan de ketting klinken. Tevens is het besluit van het bestuur goedgekeurd)

---om door den fiscaal te doen sorgen voor 's Compagnies interest wegens een actio cessa door den dief Gerridoor ten behoeve van sekeren inlander van een obligatie ten lasten van den insolventen boedel van den overleeden capitain luytenant Swenkels gepasseert, alsmeede haare resolutie om door den kleen cassier een duydelijk restant boekje te doen houden, dat van dag tot dag effen weesen en alle maandagen aan den directeur sal moeten vertoond werden, en om alle reekeningen van de kleene cas, soverre mogelijk voor ultimo van de volgende maand te doen sluyten en die van augustus voor ultimo october en van september voor ultimo december.

Fol. 1031r-v.

(Personalia. Arend Jacob de Wilde, die tot hoofdadministrateur was benoemd, is voor hij met zijn ambt kon beginnen, overleden. Personalia [fol. 1032] Personalia. Over de combinatie van het ambt van hoofdadministrateur met dat van eerste in de textielzaal door een koopman of opperkoopman is nog geen besluit genomen. Op verzoek is uitgelegd dat het verbod om assistenten direct uit Bengalen te laten repatriëren niet geldt voor ziekentroosters, militairen, zeevarenden en dergelijken die geen bemoeienis met administratie, geld, goederen, handelsboeken of papieren hebben gehad. Kapitein-militair Dominicus von Staeden kan naar Nederland verlost worden en direct repatriëren met behoud van rang, maar zonder gage, omdat hij zijn tijd nog op geen verre na heeft uitgediend. Luitenant Johan Hendrik Sinner is tot kapitein-militair aangesteld. Personalia. [fol. 1033] In overeenstemming met het bevel in de brief van Heren XVII van 5 oktober 1761, is het verzoek van de loods Lodewijk Deefholtsz om met behoud van gage en kostgeld uit de dienst ontslagen te worden, afgewezen. Conform hetzelfde bevel ging de verhoging van gage van kapitein-luitenant Simon de Hoog en andere gegagieerden, als gewoonlijk en volgens het reglement van bevordering, pas in een jaar na hun bevordering. Naar aanleiding van het toekennen conform het reglement van 16 juni 1751, aan Simon Rood, van de volle bagage behorende bij zijn rang van kapitein-ter-zee, is bevolen kapiteins niet meer bagage dan schippers toe te staan, omdat de titel van kapitein, kapitein-luitenant en luitenant is afgeschaft. Het besluit om verzoeken van Europese dienaren om vrijburger te mogen worden naar Batavia te verwijzen, is goedgekeurd. Tevens is besloten vrijburgers niet meer toe te staan van Batavia naar Bengalen te vertrekken. Voor overige huishoudelijke zaken wordt verwezen naar de gewone en geheime brieven naar Bengalen van 4, 25 en 27 mei, 1 en 25 juni, en 20 juli 1762.

Coromandel

[fol. 1034] Met de Vrouwe Geertruida en de Nieuw Nieuwerkerk, die rechtstreeks naar Coromandel gingen, en met de Visvliet en de Scholtenburg, die via Bengalen naar Nederland zullen gaan, is het volgende verzonden)

Voor Nagapatnam

Aan contanten

$3466\frac{3073}{3840}$ mq. trois

of mq. fijn $2904{,}3{,}9\frac{387}{1024}$

gout bij gewicht			ƒ1.161.663, -, 8	
31.000	pees	ducaten goude Nederlandse	ƒ204.600, -, -	
1000	,,	pagoden goude nieuwe	ƒ 4.500, -, -	ƒ1.370.763, -, 8

Aan koopmanschappen

25.007	lb.	nootenmuschaten middelbaar in 265 kisten	ƒ 5.001, 8, -	
90.054	,,	garrioffelnagulen in 1114 kisten	ƒ 36.021, 12, -	
6160	,,	foelij of macis 40 sockels	ƒ 3.696, -, -	
10.039	,,	camphur Japanse		

		96 balijs		*f*	4.312,	17, 8	
3	pees	laken	schairroode	*f*	489,	1, 8	
1	„	„	blaauwe	*f*	154,	10, -	
1	„	„	swarte	*f*	228,	3, 8	
1	„	fluweel	groene	*f*	95,	3, 8	
1	„	„	carmosijn rood	*f*	54,	8, -	
350.000	lb.	koper Japans aan staven					
		in 2800 kisten		*f*	106.960,	-, -	
2	pees	brillen met goude randen		*f*	31,	19, -	
3	„	„	„ silvere „	*f*	8,	-, 8	
16	„	knipschaartjes		*f*	13,	19, 8	
100	„	armozijnen effene dubb. Bengaalse					
		in 1 kist		*f*	2.167,	18, 8	
50	„	„	„ enkelde dito				
		in 1 kist		*f*	550,	3, 8	
349	„	tafta chromon Bengaals					
		in 2 balen		*f*	1.418,	7, 8	
500	lb.	vermilioen ongemale					
		in 2 vaaten		*f*	1.068,	5, -	
200	„	quiksilver in 4 vaaten		*f*	442,	-, -	*f* 162.713, 17, 8

Aan provisiën en benodigtheden			
50.000 lb. salpeter Bengaals	*f*	7.500, -, -	
50 pees soldate hoeden	*f*	53, 10, 8	
1 doosje met mathematische instrumenten	*f*	136, 3, 8	
diverse essay gereedschappen	*f*	56, 7, -	
100 lb. kopere g'eykte proefgew. aan 2 pees	*f*	80, -, -	
2 stellen kopere mq. gewigten	*f*	23, 11, -	
3000 pees goenijs lange Bengaals	*f*	780, -, -	
300 pees porcelainen Chineese in 1 kas	*f*	92, 14, 8	
100 lb. radix china in 1 kas	*f*	9, 6, -	
1156 lb. platlood in 2 rollen	*f*	104, 1, -	
2 kelders gedistileerde wateren Hollands	*f*	62, 14, -	
1 kelder brandwijn	*f*	19, 19, -	
2 balies Japanse provisiën	*f*	37, 7, -	
32 lb. nooten geconfijte in 1 pot	*f*	20, 2, -	
26 lb. moernagulen geconfijte in 1 pot	*f*	27, 17, 8	
van het ijsermaguasijn	*f*	6.265, 16, -	
„ de wapenkamer	*f*	15.480, 15, -	
„ „ medicinale winkel	*f*	440, 5, 8	
„ „ kleene dito	*f*	1.041, 8, 8	
„ „ artillerije	*f*	61, 10, -	
„ het provisiemaguasijn	*f*	5.432, 2, -	
„ „ ambagtsquartier	*f*	1.644, 12, 8	
„ de equipagiewerf	*f*	6.522, 18, 8	*f* 45.893, 1, -
in aanreekening			*f* 17.534, 4, -
ten goede	*f*	44.194, 10, 8	
Voor 2 percent Bataviase ongelden op *f* 308.489,11,8 is			*f* 4.169, 16, -

Sommarium

Den 17e junij per 't schip

de	Vrouwe Geertruijda	*f*636.384, 2, -	
„	25e junij per 't schip		
de	Visvliet	*f*125.555, 8, -	
„	2e julij per 't schip		
de	Nieuw Nieuwerkerk	*f*715.199, 7, -	
„	21e julij per 't schip		
de	Scholtenburg	*f*123.935, 2, -	
Het versondene na Nagapatnam bedraagt			*f*1.601.073, 19, -

Voor Jaggernaykpoeram
Aan koopmanschappen

100.000	lb.	koper Japans in staven in 800 kisten	*f* 30.560, -, -	
5000	„	lood Hollands in 36 schuyt	*f* 475, -, -	
250	„	vermilioen ongemale in 1 vaatje	*f* 534, 2, 8	
12.012	„	notenmuschaten middelbaare 123 kisten	*f* 2.402, 8, -	
16.031	„	garioffelnagulen 246 „	*f* 6.412, 8, -	
1540	„	foelij of macis 10 sockels	*f* 924, -, -	
1	pees	laken schairroode	*f* 266, 15, -	
1	„	fluweel carmosijn roode	*f* 132, 14, -	
1	„	bril met goude randen	*f* 23, 1, 8	
2	„	„ „ silvere dito	*f* 16, 14, -	
50	„	„ „ hoorne „	*f* 32, 3, -	
10	„	knipschaatjes	*f* 8, 15, -	*f* 41.788, 1, -

Aan provisiën en benodigtheeden

50	bossen dubbelde bindrottings	*f* 15, 17, -	
50	flessen rosewater Persiaans 1 kas	*f* 21, 8, 8	
6	kelders brandewijn	*f* 127, 15, -	
8	gedisteleerde wateren inlands	*f* 230, 8, -	
van	de kleene winkel	*f* 130, 10, 8	
„	het ijsermaguazijn	*f* 718, 13, -	
„	de wapenkamer	*f* 957, 19, 8	
„	„ arthillerije	*f* 3, 15, -	
„	het ambagtsquartier	*f* 300, -, -	
de	equipagiewerf	*f* 763, 4, -	*f* 3.269, 10, 8
Voor 2 percent Bataviase ongelden op *f* 43.279,19 is			*f* 865, 12, -
Het versondene op den 17e junij per het schip de Vrouwe Geertruijda voor Jaggernaykpoeram bedraagt			*f* 45.923, 3, 8

Voor Bimilipatnam
Aan koopmanschappen

100.000	lb.	koper Japans aan staven in 800 kisjes	*f* 30.560, -, -
10.000	„	lood Hollands aan 70 schuyt	*f* 950, -, -
12.028	„	garrioffelnagulen in 119 kist	*f* 4.811, 4, -

250	„	vermilioen ongemale 1 vaatje			*f*	534, 2, 8			
1	pees	laken	goudgeele		*f*	160, 13, -			
1	„	„	schairroode		*f*	266, 15, -			
6	„	verrekijkers gemeene			*f*	9, 5, 8			
10	„	knipschaatjes			*f*	8, 14, 8			
1	„	bril	met goude	randen	*f*	15, 19, 8			
2	„	brille	„ silvere	„	*f*	16, 12, 8			
37	„	„	„ hoorne	„	*f*	65, 15, -	*f*	37.399, 1, 8	

Aan provisiën en benodigtheeden

30	dubbele bossen bindrottings		*f*	9,10, -			
50	flessenroosewater Persiaans in 1 kist		*f*	21, 8, 8			
2	kelders	brandewijn	*f*	41, 7, -			
2	„	gedisteleerde wateren inlands	*f*	57,12, -			
	van de	kleene winkel	*f*	90,10, -			
	„ „	medicinale dito	*f*	7,13, -			
	„ het	provisie maguasijn	*f*	12, -, -			
	„ „	ijser dito	*f*	851,14, -			
	„ de	wapenkamer	*f*	643,16, -			
	„ „	arthillerije	*f*	45, -, -			
	„ het	ambagtsquartier	*f*	265, 4, -			
	„ de	equipagiewerff	*f*	865, 6, -	*f*	2.911, -, 8	
Voor 2 percento Bataviase ongelden							
op *f* 39.021,3,8					*f*	780, 8, 8	
Het versondene op den 17e junij							
per het schip de Vrouwe Geertruijda							
voor Bimilipatnam bedraagt							*f* 41.090,10, 8

Voor Palliacatta

Aan koopmanschappen

25.000 lb.	koper Japans aan staven						
		in 200 kisten	*f*	7.640, -, -			
7045	„	notenmuschaten middelbaar					
		76 kisten	*f*	1.409, -, -			
6051	„	garioffelnagulen	115 kisten	*f*	24.208, -, -		
924	„	foelij of macis	6 soccels	*f*	554, 8, -		
100	„	vermiljoen ongemale	1 vatje	*f*	249, 8, 8	*f*	12.273, 4, 8

Aan provisiën en benodigtheden

50	dubbele bossen bindrottings		*f*	15,12, -			
1	kelder	brandewijn	*f*	19,19, -			
1	„	gedisteleerde water inlands	*f*	28,16, -			
	van de	kleene winkel	*f*	123, 9, 8			
	„ het	ijsermaguasijn	*f*	33, -, -			
	„ de	wapenkamer	*f*	19, 17, -			
	„ „	artillerije	*f*	16,10, -			
	„ het	ambagtsquartier	*f*	75, 4, -			
	„ de	equipagiewerf	*f*	402,11, 8	*f*	734, 19, -	
Voor 2 percento Bataviase ongelden							
op *f* 13.008,3,8 is					*f*	260, 3, 8	
Het versondene op den 2e julij							
per het schip Nieuw Nieuwerkerk							

voor Palliacatta bedraagt				*f* 13.268, 7, -

Voor Sadraspatnam
Aan coopmanschappen

25.000	lb.	koper Japans aan staven			
	in	200 kisten	*f* 7.640, -, -		
4027	„	garrioffelnagulen in 41 kisten	*f* 1.610, 16, -	*f* 9.250,16, -	
Aan provisiën en benodigtheeden					
3 kelders gedisteleerde wateren inlands			*f* 86, 8, -		
	van	de kleene winkel	*f* 58, 19, -		
	„	het ijsermaguasijn	*f* 22, -, -		
	„	de wapenkamer	*f* 11, 10, -		
	„	„ arthillerije	*f* 12, 10, -		
	„	het ambagtsquartier	*f* 75, -, -		
	„	de equipagiewerf	*f* 216, 1, 8	*f* 482, 8, 8	
Voor 2 percento Bataviase ongelden					
op *f* 9.733,4,8				*f* 194,13,8	
Het versondene op den 2e julij					
per het schip Nieuw Nieuwerkerk					
na Sadraspatnam bedraagt					*f* 9.927, 18, -
De geheele versending na Chormandel monteert					*f*1.711.283,18, -

Fol. 1034v-1038r.

(Om aan de vraag van het bestuur om f 1.440.000,- aan goud ter betaling van de buitengewone bestelling aan textiel te voldoen, kregen de schepen Deunisveld en Vrouwe Kornelia Hillegonda de opdracht om via Padang te varen en vandaar 2 ton goud, of de gehele voorraad, mee te nemen. Hoewel deze schepen op 4 en 25 mei 1762 uit Batavia waren vertrokken, kwamen ze pas op 20 augustus te Padang aan. Het bestuur daar heeft de opdracht [fol. 1039] via Nagapattinam te gaan, niet durven uitvoeren, omdat het bang was dat deze schepen dan Bengalen niet meer zouden bereiken. Met de Vrouwe Geertruida en de Nieuw Nieuwerkerk is op 8 en 30 november 1762 uit Coromandel ontvangen)

31	pakken	baftas	bruyn blaauw	*f* 15.468, 2, -
19	„	„	gemeen gebleekt	*f* 7.079, 18, 8
6	„	„	swarte	*f* 3.023, 8, 8
3	„	bethilles	allegia	*f* 2.524, 7, -
12	„	„	Calleawaphoe	*f* 12.333, 16, 8
5	„	„	fijne breede	*f* 6.090, 10, -
6	„	„	„ smalle	*f* 3.911, 5, -
2	„	„	grove breede	*f* 1.816, 9, -
5	„	„	„ smalle	*f* 2.128, 2, 8
27	„	„	gemeen gebleekt	*f* 14.316, 14, 8
4	„	„	bruyn blaauw	*f* 2.460, 9, 8
12	„	„	supra fijne	*f* 21.390, 9, -
17	„	„	sestergantij	*f* 18.604, 9, 8
3	„	„	neusdoeken	*f* 9.183, 8, -
2	„	„	ruwe	*f* 1.996, 15, 8
2	„	„	Madrapaxe	*f* 2.773, 19, -
13	„	„	otisaals	*f* 9.165, 1, -
8	„	„	Ternatanes	*f* 6.686, 4, -
5	„	„	ijle gebleekt	*f* 3.011, 7, 8
11	„	en		
7½	corges	chitsen	fijne	*f* 21.194, 19, -

12	pakken	„	diverse		*f*	23.542,	7,	-
25	„	chelassen	geruyte		*f*	22.704,	17,	8
18	„	cambayen	fijne	roode	*f*	23.030,	18,	-
1	„	„	„	swarte	*f*	984,	19,	8
12	„	„	ruwe	roode	*f*	6.115,	16,	-
1	„	chiavonnijs gebleekt			*f*	501,	15,	-
9	„	committers	blauwe		*f*	2.785,	-,	-
34	„	„	roode		*f*	11.079,	7,	-
18	„	„	swarte		*f*	5.571,	12,	8
7	„	dongrijs gebleekt			*f*	1.920,	8,	-
22	„	dekens gecattoeneerde			*f*	3.903,	6,	-
274	„	guinees	fijn gebleekt		*f*	187.425,	9,	-
1144		„	„ gemeen dito		*f*	418.078,	17,	8
52	„	„	's Compagnies oude zoort		*f*	28.907,	5,	-
12	pees	„	extra	fijne	*f*	862,	17,	-
101	pakken	„	gemeen ruw		*f*	40.865,	5,	8
252	„	„	bruyn blauw		*f*	140.799,	15,	8
2	„	gingam	penasse		*f*	718,	18,	-
59	„	„	taffachelas		*f*	66.784,	5,	8
8	„	„	onderbroeks		*f*	9.834,	8,	-
7	„	hembden			*f*	10.727,	10,	-
7	„	longrijs	diverse		*f*	6.144,	19,	-
26	„	moeris	fijn	gebleekt	*f*	26.268,	17,	8
28	„	„	gemeenedito		*f*	12.358,	17,	-
2	„	„	„	ruw	*f*	794,	-,	-
3	„	„	bruyn blaauw		*f*	1.671,	19,	8
4	„	monterings rokken en broeken			*f*	3.940,	9,	8
27	„	neusdoeken extra fijne			*f*	39.804,	-,	-
25	„	percallen	fijn	gebleekt	*f*	18.248,	15,	-
58	„	„	gemeen dito		*f*	21.146,	1,	-
51	„	„	„	bruyn blauw	*f*	24.610,	3,	-
250	pees	roemaals	geschilderde fijne		*f*	2.889,	-,	-
107	pakken	„	in soort		*f*	145.003,	-,	8
5	„	koussen cattoene			*f*	6.162,	8,	8
116	„	salempoeris	fijn	gebleekt	*f*	76.589,	15,	-
260	„	„	gemeen „		*f*	89.212,9,8		
18	„	„	„	ruwe	*f*	6.462,	-,	-
134	„	„	bruyn blaauw		*f*	64.050,	7,	-
1	„	zijldoek	fijn	gebleekt	*f*	320,	12,	-
31	„	„	gemeen „		*f*	7.570,	19,	8
9	„	„	„	ruwe	*f*	2.291,	13,	-
39		„	roggevellen		*f*	2.346,	19,	8
3204		„	tesamen					

82.382 lb.	calleatourhout	*f*	2.648,	2,	8
2146½ lb. boter		*f*	645,	9,	8
2 pees fluweelen Hollands		*f*	149,	11,	8
2000 lb. zaadlak		*f*	852,	12,	-
30 lb. thuynzaaden		*f*	44,	19,	-
11.480 pees arduyne vloersteenen		*f*	2.668,	14,	-
2 pees	gewigten diverse	*f*	80,	-,	-
	wapengoederen	*f*	593,	4,	-

equipagiegoederen		*f*	382, 16, -
7847¾ lb. bedurvene specerijen		*f*	-, -, -
nog 1 kasje met diverse lijwaten		*f*	2.508, -, -
In aanreekening		*f*	6.793, 8, -
ten goede	*f* 189, 12, 8		

Sommarium

Den	13 april per twee factuures van aanreekening		*f* 5.838, 6, -	
„	8 november de Geertruijda als			
van Nagapatnam		*f* 308.516, 6, 8		
van Jaggernaykpoeram		*f* 558.811, 2, -	*f* 867.317, 8, 8	
„	30 nov. per Nieuw Nieuwerkerk			
van Nagapatnam			*f* 874.394, 1, -	
Somma				*f* 1.747.549, 15, 8

Fol. 1039r-1041r.

(Op 26 februari 1762 is de memorie van overgave van de huidige gouverneur van Ceylon, Lubbert Jan van Eck, aan zijn opvolger in Coromandel, Christiaan van Teylingen, van 7 oktober 1761 behandeld. [fol. 1042] De besluiten daarover zijn te vinden in de geheime resolutie van genoemde datum en in de geheime en gewone brieven van 16 maart. In de vergadering van 10 juni zijn de brieven uit Coromandel van 10 september, 17 oktober, 10 en 30 december 1761, en 22 januari 1762 behandeld. Betreffende schepen en vaartuigen werd in de brief van 17 oktober gevraagd om vervoer naar Bengalen te verschaffen voor een restant van ruim 95.000 chanco's. Geantwoord is die maar zo goed mogelijk te verkopen, om zo scheepsruimte uit te sparen en omdat er in Bengalen nog een grote voorraad is. Aangezien het bestuur er de noodzaak van heeft aangetoond, [fol. 1043] is het goedgekeurd om om de noord twee thonys in de vaart te houden. Aangaande de textielhandel bleek uit de brief van 10 december 1761 dat, ondanks de voortdurende onlusten, op de bestellingen 3309½ pakken, ofwel 379 pakken meer dan in het voorafgaande jaar, zijn ingekocht. Het bestuur is hierom geprezen, maar er is ook op aangedrongen de prijs omlaag te krijgen, zowel als de kwaliteit te verbeteren. De witte en blauwe textiel, vooral die uit Nagapattinam, is weinig gewild, zoals onlangs op Sumatra's Westkust bleek. Het bestuur te Padang is bevolen om, als textiel wegens slecht weefsel of kleur niet is te verkopen, die naar Batavia terug te zenden. [fol. 1044] Daar zal ze voor rekening van de inkopers verkocht worden. Op 16 maart en 7 juni 1762 is een buitengewone bestelling gedaan voor textiel, waarvan deskundige kooplieden op 24 december 1761 gerapporteerd hadden dat ze door particulieren waren verhandeld. Verwacht wordt dat ze met een goede winst te Batavia te verkopen zijn. Deze bestelling moet tegen een redelijke prijs zo spoedig mogelijk uitgevoerd worden. Textiel voor de inlander moet wel mooi beschilderd, maar niet te fijn zijn. De brief van 17 oktober 1761 meldde dat de voor Europa bestelde 50 pakken salempuris van 18 consjam en 30 pakken guinees van 9 cal te Palicol waren aanbesteed, maar dat het niet gelukt was de prijzen te verlagen. Dit is tegen de bevelen van Heren XVII, want zij deden die bestelling [fol. 1045] onder de voorwaarde van een prijsverlaging. In de brief van 15 april 1761 is bevolen dat het opperhoofd te Palicol probeert een prijsverlaging te bedingen. Gezien de geringe winst die te Kharg op de textiel van Coromandel wordt gemaakt, is opgedragen de bestelling uit 1761 van sits en neusdoeken niet uit te voeren. Als ze al zijn ontvangen, moeten ze naar Batavia gezonden worden. Men is ontevreden dat volgens de brief van 17 oktober 1761 te Sadras voor de ruwe en gebleekte salempuris 1½ pagode meer per pak aan de kooplieden moest worden betaald. Het is maar aanvaard. [fol.1046] Maar als dat zo doorgaat, zal er helemaal geen winst meer op worden gemaakt. Dan zal men van de inkoop moeten afzien. Daarom moet men zich erop toeleggen de prijzen verlaagd te krijgen. Nu alle particuliere handel in textiel is verboden en er niet met dienaren gehandeld mag worden, is er hoop op succes bij trouw en oplettendheid

van het bestuur. Het is goed gedaan dat volgens genoemde brief van 17 oktober aan de kooplieden te Bimlipatam is geweigerd om hun per pak gewoon ruw guinees 3 pagode meer te betalen. Dat is ook het geval met het besluit van 26 januari 1761 de opperhoofden Pieter Abrahamsz. Bronsveld en Carel Lodewijk Hagemeester de mindere waarde te laten vergoeden [fol. 1047] voor een gedeelte van te Nagapattinam aangevoerd guinees. De waarde lag f 1001 onder de berekende prijs. Bovendien werd hun nog f 393 in rekening gebracht voor het bleken, herbleken en opmaken van 30 pakken guinees, zowel ruw als gebleekt, dat bevlekt en vuil was. Dat zal de dienaren leren om betere waar aan te nemen. Vermaningen en bedreigingen schijnen niet te helpen. Het bestuur is opgedragen in zulke gevallen precies zo op te treden. De Hoge Regering zal niet nalaten bij zulke onoplettendheid en weinig hart voor het werk overeenkomstig te straffen. Dat stelt een voorbeeld. Uit de brief van 10 december 1761 blijkt [fol. 1048] dat de bestelling voor Nederland en Azië voor 1762 voor het deel betreffende Nagapattinam is aanbesteed zonder een vermindering van de prijs. Dat moet men maar aanvaarden. De prijzen kunnen onveranderd blijven, als de kwaliteit maar goed is. Het bestuur moet de opperhoofden van de kantoren die textiel leveren, daartoe ernstig aansporen. Bestellingen moeten worden uitgevoerd, al is het niet tegen mindere, dan toch, zoals te Palicol, tegen dezelfde prijzen. Het is ook goed gedaan dat het kantoor daar nog de levering voor Europa van 1200 stuks guinees gebleekt van 9 cal en 5000 stuks salempuris van 18 consjam is opgedragen. Levering van deugdelijke textiel hangt af van de deskundigheid [fol. 1049] en de koopkracht van de inlandse kooplieden. Er is op aangedrongen daarin voorzichtiger te zijn, dan in Bimlipatam. In de brieven van 27 oktober en 10 december 1761 wordt daar uitgebreid op ingegaan met betrekking tot de overleden koopman Sjeika Wirana. Samen met de koopman Ankoel Panda Kistnama werd hij zo solvabel geacht, dat zij als borgen zijn aanvaard, niet alleen voor schulden van andere handelaars tot pagode 16.452, ofwel f 78.973, ten tijde van de opperhoofden Jan Aping en Frederik Willem Bloeme, maar ook voor later aan hen verstrekte gelden. Men kwam er achter dat de reeds overleden onderkoopman Jan Willem Bosschaart en de huidige secunde te Bimlipatam Visser, die daarheen waren gezonden als gecommitteerden om Aping en Bloeme te ontslaan, [fol. 1050] op grond van die borgstelling de bezittingen van Aping en Bloeme, die reeds waren geconfisqueerd, vrij te geven. Het bestuur heeft geen van beide gecommitteerden bij hun terugkomst daarover om uitleg gevraagd, of ter verantwoording geroepen, noch hen aansprakelijk gesteld als de borgen hun verplichtingen niet nakwamen. Dat blijkt nu bij het overlijden van borg Sjeika Wirana het geval te zijn, wat toont hoezeer de gecommitteerden zich hebben vergist hen als borgen te accepteren. Genoemde koopman liet, volgens de brief van 17 oktober 1761, slechts een huis t.w.v. 200 ropia, twee gorabs en een sloep samen t.w.v. 5000 ropia achter. Alsof dit niet genoeg is, komt er nog bij dat [fol. 1051] 20.000 ropia, die Aping en Bloeme in mindering op de pacht aan prins Ananda Rasu hadden betaald, door bedrog van Compagnies brahmaan en tolk in de kwitantie een geschenk is genoemd. Dit is reeds gerapporteerd in de twee laatste generale missiven. In de brief van 10 juni 1760 naar Coromandel zijn Aping en Bloeme daarvoor verantwoordelijk gesteld. Het bestuur was bevolen voor voldoening te zorgen, maar nu mogen Aping en Bloeme met de stukken naar Batavia komen. Het bestuur vond de verklaringen onvoldoende, maar gaf niet aan in welk opzicht. [fol. 1052] In de vergadering van 1 juni 1762 is, om redenen in de resolutie vermeld, besloten de door Aping en Bloeme afgegeven 20.000 ropia voor rekening van het bestuur te laten, behoudens zijn verhaal op anderen. Het bestuur is ook aansprakelijk gesteld voor de schulden van pagode 16.452, ofwel f 78.973, van de genoemde inlandse kooplieden te Bimlipatam tijdens het bestuur van Aping en Bloeme, behoudens verhaal op de nalatenschappen van de overleden kooplieden Jan Willem Bosschaart en Carel Lodewijk Hagemeester, op het huidige opperhoofd Pieter Abrahamsz. Bronsveld en de secunde boekhouder Visser. Wegens het overlijden van de twee eersten heeft het bestuur de twee laatsten reeds op 3 oktober 1761 aansprakelijk gesteld. Het bestuur blijft aansprakelijk, behoudens voor zover er nog wordt afbetaald en wanneer het aantoont dat het alles heeft gedaan schade voor de Compagnie te

voorkomen, [fol. 1053] of als het daartoe middelen aangeeft. De verantwoording van Jan Aping en Frederik Willem Bloeme met de stukken is in handen gegeven van de visitateurs-generaal om daarover, en op grond van de Coromandelse negotieboeken, verslag te doen. Dit is op 29 juni 1762 behandeld en er is besloten deze netelige zaak uit te stellen tot nader bericht van het bestuur in Coromandel. De verkoop van producten bracht volgens de brief van 10 december 1761 in 1760/61 slechts f 593.700 op, ofwel f 76.867 minder dan in het voorafgaande jaar. Na het sluiten van de boeken zal na aftrek van de uitgaven het resultaat niet gunstig zijn. [fol. 1054] Dat moet maar aanvaard worden, zeker zolang de onlusten voortduren en de koopwaar niet naar het binnenland vervoerd kan worden. Toch is het bestuur bevolen de afzet weer te laten toenemen en vooral naar Jagannathpur, waar het meeste wordt verkocht, koopwaar te sturen, al zal het ten koste van de inkoop te Palicol gaan. Het bestuur zegt dat dit in 1760 is geschied. Men geeft het erin gelijk dat het niet uitmaakt waar de Compagnie zijn winst haalt. Daar moet het zich maar steeds naar richten. De handel zou dan voorspoediger gaan dan tot nu. Uit de brief van 17 oktober 1761 blijkt dat te Bimlipatam een restant van ruim 151.000 lb katoen met een verlies van tussen de 41% en 46 % is verkocht. Dit zou komen door de slechte kwaliteit in vergelijking met wat door particulieren wordt aangevoerd. Daardoor lag het lang in het pakhuis [fol. 1055] en begon te verstikken. Hiermee is de Compagnie slecht behandeld en eveneens met een partij asa foetida die te Bimlipatam over was en wegens slechte staat geveild is. Er werd niet op geboden en moet nu voor de beste prijs verkocht worden. Een bericht over de opbrengst wordt ingewacht. De onlangs uit Batavia toegezonden indigo, die blijkt niet te zijn gewild, moet ook voor de beste prijs verkocht worden. Er mag op Coromandel pas indigo ingekocht worden, als er informatie over de naar Nederland gezonden monsters is. Betreffende de contanten is men het eens met wat in de brief van 17 oktober 1761 staat over het aanhouden en het gebruik van 87.262 pagoden [fol. 1056] te Nagapattinam en van f 55.935 te Bimlipatam. Er moeten op het hoofdkantoor, en vooral op de bijkantoren, weinig contanten in kas blijven. Over muntzaken wordt opgemerkt dat er 24 % is verloren op het vermunten van gouden Perzische ropia's van mark 223,1¼ tot driebeeldige pagoden. Ze waren uit Kharg naar Batavia gezonden en vervolgens naar Coromandel. Duidelijk is hoeveel verlies men daarop lijdt en daarom is het bevel van het voorafgaande jaar om eerst te proberen, of ze niet anders afgezet kunnen worden, herhaald. De verhoging van wat het bestuur aan de muntmeester voor houtskool geeft, is goedgekeurd. De 12 fanums voor iedere 1000 pagoden is toegestaan, maar dat wat aan houtskool nodig is, daar nog bovenop komt, is wat al te veel. Aangaande de domeinen en inkomsten [fol. 1057] valt te melden dat de veiling te Nagapattinam per eind augustus 1761 maar 11.122,22 pagoden, ofwel 267,22 pagoden minder dan het voorafgaande jaar, heeft opgebracht. Dat de pacht van het wisselen van koperen kasjes, duiten en penningen in pagoden 375 minder heeft opgebracht, wordt toegeschreven aan de overvloedige aanvoer uit andere plaatsen. Gevraagd is of die aanvoer niet te beletten is. Er is tevredenheid over geuit dat de verpachting te Pulicat 40 pagoden, die te Sadras 205 pagoden en te Palicol f 36,- heeft opgebracht en dat de inkomsten van de dorpen Golepalem en Gondewaron onder Jagannathpur voor drie jaar voor 110 nieuwe pagoden meer per jaar dan de voorafgaande jaren zijn verpacht. Dat is ook het geval met de nieuwe verpachting [fol. 1058] van het dorp Jagannathpur en de rivier daar voor twee jaar voor 500 pagoden per jaar. Het is vreemd dat men op het hoofdkantoor niet weet waaruit deze verpachting bestaat. Onder de geschenken is dat, wat volgens de brieven vandaar van 24 januari en 6 februari 1761, door de dienaren te Sadras aan de nawab van Arcadu, Mafuschan, bij zijn aankomst is gegeven t.w.v. bij inkoop f 433 en verkoop f532, en dat wat de zoon van nawab Mamoed Ali Chan heeft ontvangen t.w.v. bij inkoop f 506 en bij verkoop f 615.)

Dewijl se bij die gelegenthijd van den nabab g'obtineert hadden de nodige bevelschriften aan desselfs onderhorige, om alles op den ouden voet te verrigten, en waardoor, volgens het seggen der ministers bij brief van den 17e october 1761, alle opgekomene swarighieden, so ten aansien van den thol der aangebragte granen uyt het district van Singli-

pettij, die sedert anno 1722/23 aan de Compagnie betaalt, dog naderhand haar bedisputeert en onttrokken was, als wegens het aanleggen van meerder zoutpannen op Edeoer tot voordeele van die pagt dan bevorens toegestaan, nu ten eenemalen uyt de weg geruymt waaren.

Fol. 1058v-1059r.

(Het is goedgekeurd dat het bestuur de dienaren heeft aangespoord te blijven staan op deze rechten en de inkomsten van de zoutpannen te doen stijgen. De dienaren te Jagannathpur hebben gemeld dat de boekjes over 1759/60 zijn afgesloten met een voordelig saldo van f 329, wat sinds 1722/23 niet meer is gebeurd. Om hen aan te sporen, moet het bestuur deze dienaren hierom prijzen, in het bijzonder opdat zij op de verkregen rechten blijven staan. [fol. 1060] Maar er is wel een verwijt gemaakt dat uitbetaling aan de nawab van de tweede termijn van de pachtpenningen over het toen verstreken jaar is vertraagd. Dat was weliswaar gedaan om de belemmeringen op het aanleggen van zoutpannen in het dorp Eluru door de regenten en pachters van Trigiscondam en Payanoer weg te nemen, maar het was niet erg voorzichtig geschied. Dit is niet de manier om de zaak ten voordele van de Compagnie af te handelen. Daarom is het juist dat het bestuur beval om dat geld snel aan de gezanten van de nawab af te geven. Dit sorteerde effect, want de gezanten stemden vrijwillig in met het aanhouden van het geld over de derde termijn, totdat deze zaak geregeld is. Hopelijk hebben de dienaren [fol. 1061] daaraan met succes hard gewerkt. De geschenken op het hoofdkantoor en de onderhorige vestigingen betreffende 1760/61 t.w.v. bij inkoop f 10.227 en verkoop f 14.568 zijn ingeboekt, hoewel ze vergeleken met het voorafgaande jaar bij inkoop f 664 en verkoop f 1174 meer hebben bedragen. Men vertrouwt dat er zuinigheid is betracht. Uit de brief van 17 oktober 1761 blijkt dat het nalaten van de gewone jaarlijkse inventarisatie van de specerijen, wat sinds 1755 in zwang was, door de toenmalige gouverneur en hoofdadministrateur is ingevoerd om de kosten daarvan te vermijden. De specerijen zijn sindsdien voor hun bruto gewicht verzonden, [fol. 1062] wat op de buitenkantoren buitengewone onderwichten met zich meebracht. De Hoge Regering vindt deze uitleg onvoldoende en onkosten bij inventarisatie zijn haar onbekend. In de brief van 10 juni 1760 is bevolen de helft van de 583 lb kruidnagels die in 1756 te Sadras voor $19\frac{15}{16}$ % tekort kwam op 3900 lb in 130 kisten, waarop nootmuskaat was gestort, voor de verkoopprijs te doen vergoeden. Een besluit over de overige excessieve onderwichten op het hoofdkantoor en de onderhorige kantoren, die bij resoluties zijn afgeschreven, is uitgesteld, totdat de negotieboeken zijn binnengekomen en gecontroleerd. Op de vraag hoeveel onderwicht er bij de onderhorige kantoren berekend mag worden, is verwezen naar de resolutie van 23 juni 1761. [fol. 1063] Daarin is ook vastgesteld hoeveel onderwicht er bij de inventarisatie voor de verkoop berekend mag worden. Op de vraag hoe te handelen met het inboeken en afschrijven van dranken in vaten, is verwezen naar de resolutie van 23 februari 1759, waarbij is bepaald dat de legger voor 388 kannen moet worden ingeboekt, terwijl conform het reglement van 20 augustus 1753 de administrateurs ze moeten verantwoorden met 360 kannen. Doordat de negotieboekhouder Anthony Bonck ziek was en bij gebrek aan pennisten konden de negotieboeken over 1759/60 en de hoofdboeken niet eerder dan 30 december 1761, en dan nog via Ceylon, verzonden worden. Hierover is ongenoegen geuit en er is bevolen zoveel haast te maken dat ze steeds met direct terugkerende schepen verzonden kunnen worden. [fol. 1064] Uit die boeken en de brief van 30 december 1761 blijkt dat er over 1759/60 een positief saldo van f 300.772 is, ofwel f 208.414 meer dan in 1758/59. De inkomsten waren namelijk in vergelijking met dat jaar f 300.652 meer, en de lasten f 92.238 meer. In 1759/60 waren de zuivere inkomsten f 755.115 en de inkomsten f 77988, tezamen f 833.103. De uitgaven bedroegen evenwel f 575.848, zodat het positieve saldo maar f 257.255[11] bedraagt. Het valt te hopen dat de lasten beduidend verlaagd kunnen worden als er weer vrede is. [fol. 1065] Als de situatie nog een

11 Dit bedrag van *f* 257.255 is moeilijk te rijmen met dat van *f* 300.772.

paar jaar zo blijft, dan is het voor de Compagnie op die kust niet langer uit te houden. Uit het rapport van hoofdadministrateur David Coenraad Vick bleek dat in 1759/60 de uitgaven het bedrag van f 288.214 dat in de memorie van bezuiniging is bepaald, met f 287.634 hebben overschreden. Zo'n bedrag kan nooit door de handel worden goedgemaakt. Hoewel deze overschrijding geaccepteerd moest worden, is het bestuur ernstig op het hart gedrukt dat ieder zich moet inzetten om de memorie van bezuiniging na te komen. De drukkende uitgaven [fol. 1066] moeten verlaagd en dragelijk gemaakt worden. Over de vestingwerken is aan de hand van de memorie van overgave in de vergadering gesproken en er is in een geheime resolutie van 26 februari 1762 vastgelegd dat gouverneur Lubbert Jan van Eck, zonder te wachten op antwoord op de brief van 25 mei 1761, met daarbij een stuk van de luitenant-ingenieur Jan Fredrik Duntzfeld, voor zijn vertrek nog opdracht heeft gegeven tot de uitvoering van werken te Nagapattinam over te gaan. Hierover was het bestuur op 14 oktober 1761 al het nodige geschreven en het plan van Duntzfeld was gedeeltelijk afgekeurd. Van Eck, en het bestuur, moeten over dit ongehoorzame gedrag tekst en uitleg geven. [fol. 1067] In dezelfde vergadering is het besluit van het bestuur van 12 november 1761 om wat voor het fort te Bimlipatam boven het vastgestelde bedrag door de opperhoofden Pieter Abrahamsz. Bronsveld en Carel Lodewijk Hagemeester is uitgegeven, voor hun rekening te laten, goedgekeurd. Maar deze maatregelen waren niet voldoende en daarom is bevolen dat zij dit bedrag direct in de kas storten. De stillegging van dit werk is overeenkomstig het bevel, maar er had gemeld moeten worden of het fort er zo mee door kon, of wat de kosten zouden zijn om wat eraan ontbrak zo goedkoop mogelijk te verhelpen. De kosten voor een nieuw hospitaal voor een bedrag van pagode 2578 zijn goedgekeurd. [fol. 1068] Men moet, zonder gebrekkig te werk te gaan, zeer zuinig zijn. Tevens zijn de kosten van timmerwerk en reparatie over 1760/61 van f 14.391, ofwel f 2139 minder dan in het voorafgaande jaar, goedgekeurd. Er is tevredenheid over uitgesproken dat er volgens de brief van 17 oktober 1761 een vierjarige voorraad rijst en nely is aangelegd. Men moet er goed op letten dat deze hoeveelheid jaarlijks aangevuld wordt, zodat in nood ook Ceylon daaruit bevoorraad kan worden. Met genoegen is geconstateerd dat de bestelde 19.800 parra's nely naar Jaffna en [fol. 1069] Trincomale zijn gezonden. Hoewel het een goede zaak is dat volgens de brief van 10 december 1761 de voorraad buskruit, inclusief die te Pulicat en Sadras, 127.645 lb bedroeg, is deze bij de huidige omstandigheden en omdat ook Bengalen, en zonodig Ceylon, voorzien moeten worden niet te groot. In de brief van 16 maart 1762 is bevolen de nodige salpeter in te kopen en het bleek dat er 39 bahar, ofwel 18.720 lb, is verworven tegen 21 nieuwe Nagapattinamse pagoden het bahar. Om tekort te voorkomen is ook nog de bestelde 50.000 lb toegestuurd voor de kruitmolen, maar er is wel gewaarschuwd dat daar in het vervolg niet vast op gerekend kan worden. Daarom is toestemming gegeven om van particulieren uit Bengalen, of in Coromandel, [fol. 1070] salpeter in te kopen voor f 20,- tot f 22,- de honderd pond, voor zoveel als maar te verkrijgen is. Wat daar niet nodig is, kan naar Batavia gezonden worden. Voor Jagannathpur was 20.000 lb zwavelaarde besteld. Daar dit geen product voor de Compagnie is, moet men dit achterwege laten, evenals het bestellen uit Batavia van houtwerk, met uitzondering van wat beslist nodig is Ook spijkers moet men niet bestellen. Hout neemt veel plaats op de schepen in en spijkers worden niet verhandeld. Het antwoord op het extract uit de brief uit Nederland van 30 september 1760 is gevoegd bij de brief uit Coromandel van 30 december 1761. Er is alleen wat op te merken over het antwoord betreffende de pepereis in 1757 van 100.000 lb van Ceylon. Er was zoveel besteld, [fol. 1071] wegens de grote afzet. De Hoge Regering wil geen peper op Coromandel verhandelen, tenzij er meer dan f 44,- het 100 lb voor te krijgen is. In de brief van 17 oktober 1761 werd bericht dat er van de onbetrouwbare assistent Emanuel Hendrik Kantzou, die in Bengalen was geweest, te Pulicat bij de secunde Nicolaas de Joncheere geen goederen of geld meer waren, dan 60 stuks douriassen die hij onder zich moest houden. Dat moet maar aanvaard worden, en de douriassen moet men verkopen en Batavia daar voor crediteren. Voor overige huishoudelijke zaken wordt verwezen naar de brief naar Coromandel van 25 mei 1762. [fol.

1072] Betreffende de betrekkingen met de moslim en heidense regering gaat men akkoord met de vermindering van de kosten van)

---bij den op- en aftogt van 's Compagnies tolk en bramine, na en van Golconda ter verkrijging van de dorpen Moetapellij en Santararoer ter montant van pagoden 1693,8½ tot pagoden 1039,8½, uytmakende eene diminutie van pagoden 654, die zij den afgeganen Palicols secunde Visscher ter vergoeding opgelegt hadden, als die saak wel ten principaalste behandelt hebbende. In voegen almeede door ons goedgekeurt is de door de ministers g'ordonneerde restitutie aan de beyde opperhoofden te Bimilipatnam van de teveel door haar opgebragte ongelden, ten tijde van de zogenaamde belegering van dat comptoir door den tegenswoordigen prins Visiamarasoe, waarvan de reekening ter montant van *f* 11.732,8,8, als al te veel in het oog lopende, door de ministers eenlijk gestelt was geworden, op *f* 3000,-.

Fol. 1072r-v.

(Wat betreft de vreemde naties is het goedgekeurd dat Fransen die te Sadras met Engelse passen aankomen, [fol. 1073] in het dorp aldaar verblijven. Personalia. Er is ernstig op aangedrongen niet meer militaire officieren aan te stellen, of voor te dragen, dan strikt noodzakelijk is. In deze verwachting zijn onder de oosterse militairen de bevordering van een luitenant tot kapitein, twee vaandrigs tot luitenant, en een adjudant en vijf sergeanten tot vaandrig goedgekeurd. De vroegere opperhoofden te Bimlipatam Jan Aping en Frederik Willem Bloeme mogen met hun familie weer naar Coromandel terugkeren, waar hun gage weer begint te lopen, als ze daar zijn aangesteld. [fol. 1074] Deze regeling is te vinden in de brief van 20 juli 1762. De vroegere secunde te Bimlipatam Carel Lodewijk Hagemeester die naar Batavia was verlost, is onderweg te Vepery, dat onder de Engelsen hoort, overleden. Uit de brieven van 10 en 30 december 1761 blijkt tot ongenoegen dat de missionaris Johan Philip Fabricius en een zekere John Caillant, die als executeurs zijn aangesteld, weigeren de nalatenschap aan de opperhoofden te Pulicat over te dragen. Het Engelse bestuur te Madras is niet bereid om het verzoek druk op de executeurs uit te oefenen te honoreren. Het voert aan dat, als Hagemeester nog in leven was, hij zeker met zijn bezittingen naar Nagapattinam zou zijn gestuurd, maar dat, nu hij overleden is, het verzoek niet ingewilligd kan worden. [fol. 1075] Heren XVII kunnen hieruit zien hoe onvriendelijk de Engelsen tegenover de Compagnie zijn. Dit is ook duidelijk daar de executeurs zich voor alle schulden in de boedel garant stelden, en een inventaris en een afschrift van het testament wilden afgeven. Het bestuur zal ongetwijfeld de vorderingen van de Compagnie op de nalatenschap van Hagemeester bij de executeurs hebben ingediend. Het kreeg de opdracht ernstig te proberen die in te vorderen. Het is goedgekeurd dat de gevluchte gewezen koopman en ingenieur Pieter Coenraad Keller voor het gerecht is gedaagd. Mocht hij verschijnen, waarvan enige tekenen zijn, dat moet hij met de papieren in arrest naar Batavia gezonden worden. Dit is wat in de vergadering is besproken [fol. 1076] en in het formele antwoord van 25 juni 1762 naar Coromandel is bericht. Behalve een briefje van 20 juli 1762 dat met de Scholtenburg is verzonden, zijn er afschriften van de besluiten van 9 en 12 juli gestuurd. De eerste betreffen het bevel in de generale missive uit Nederland van 24 september 1761 om)

---so van hier, als van Chormandel, Bengale, Ceylon, Souratta en Mallabaar na Nederland over te senden de authenticque afschriften van alle gewisselde brieven met de ministers der Engelsche en Fransche comp. etc. En het tweede, om de bij de boeken te deser custe te voren staande intrestpenningen, de retouren ten lasten gebragt ten bedrage van *f* 46.775,6,7, dese hoofdplaats ten goede te brengen.

Fol. 1076r-v.

(Overeenkomstig de opdracht van Heren XVII is bevolen om geen textiel meer aan te duiden met Engelse soort, hoewel die term nog wel in de bestellingen uit Nederland gebruikt wordt. [fol. 1077] Op 30 november is nog met de Nieuw Nieuwerkerk een brief uit Coromandel van 17 oktober 1762 ontvangen, waarover op 21 december is vergaderd. De opdracht aan het kantoor te Jagannathpur om zich voor de prijzen van het katoenen garen

dat voor Nederland is besteld, te richten naar de bevelen van Heren XVII, is goedgekeurd. Maar het is verboden om aan de dienaren te Sadras toe te staan om bestellingen uit Nederland en van elders mede met derde soort te voldoen. Zulke soorten, en wat men niet gewoon is in Azië af te zetten, mag men niet inkopen. Wat reeds is aangenomen moet voor Azië bestemd worden en naar Batavia gezonden, met in de factuur dat het voor Nederland was aangenomen. [fol. 1078] De veronderstelling dat de bestelling van 1500 roggenvellen voor Japan een schrijffout was voor 15.000 stuks, is onjuist. Wat hierop reeds is ontvangen, moet men, voor zover van goede kwaliteit, naar Batavia zenden en de rest niet inkopen. Dat een partij kruidnagels waarop nootmuskaat was gestort, wegens tekort apart was gehouden om naar de buitenkantoren te zenden, is goedgekeurd. Maar dat men, toen het uit Batavia was aangevoerd, de nootmuskaat weer met kruidnagels had bestort, is afgekeurd. Er is bevolen dat, als dat weer gebeurde, er voor te zorgen dat de nootmuskaat behoorlijk bekalkt wordt. De 38.000 lb benzoë die nog onverkoopbaar te Jagannathpur en Sadras ligt, moet maar zo goed mogelijk verkocht worden, omdat ze bij langer bewaren vervliegt. Ook is het verboden om Hollandse gouden dukaten te laten vermunten tot driebeeldige pagoden. [fol. 1079] Dat was met 4734 stuks gebeurd, omdat het aangevoerde Chinese goud, hoewel goed smeedbaar, te laag van allooi en dat uit Padang te broos was. Er is opgedragen voortaan het baar goud uit Europa te gebruiken. Er is misnoegen over geuit dat goud uit China en Padang dat door Batavia was gezonden, bij essayering $3\frac{1}{2}$, $3\frac{3}{4}$, 4, $4\frac{1}{2}$, $5\frac{1}{2}$, $5\frac{3}{4}$, $6\frac{1}{2}$ en 9 grein, ja zelfs 1 karaat en $1\frac{1}{2}$ grein minder van gehalte was bevonden, dan waarvoor het was aangerekend. Daarom wordt er uitgekeken naar de essayeur die uit Nederland zal komen, zodat zulke verschillen vermeden kunnen worden. In de vergadering van 9 maart 1762 had het bestuur de bezwaren die luitenant-ingenieur Jan Fredrik Duntzfeld heeft [fol. 1080] tegen het bevel uit Batavia om de verbetering en versterking van de vestingwerken te Nagapattinam te stoppen, behandeld. Het besloot om slechts met het noodzakelijkste voort te gaan ter voorkoming van algehele instorting, en wel met twee ravelijns, waarvan de stenen grondvesten niet hoog genoeg zijn om één, en zeker geen twee zware natte moessons, te doorstaan. Dit alles is een gevolg van het laten voortgaan van de werken volgens het gedeeltelijk afgekeurde plan van Duntzfeld. Daarover was in de brief van 16 maart aan de vorige gouverneur Lubbert Jan van Eck en het bestuur tekst en uitleg gevraagd, zonder zich over de zaak zelf uit te laten. Het was goed gevonden met het noodzakelijkste voort te gaan. [fol. 1081] Het was uitdrukkelijk verboden nieuwe werken aan te vatten, voordat die door Heren XVII waren goedgekeurd. Tevens is ongenoegen geuit over het besluit van 9 maart om de gebreken aan woon- en pakhuizen en andere gebouwen, zowel binnen het kasteel, als op de punten en in de binnen- en de buitenstad, voor een bedrag van 6138,14,30 pagoden te herstellen. Het is belachelijk dat met die werken tot eind augustus is doorgegaan, toen reeds 4299,12,30 pagoden besteed waren. Toen eerst is er over nagedacht of het berekende bedrag niet te hoog was [fol. 1082] om zonder voorafgaande toestemming daaraan besteed te worden. Het bestuur is hierover verwijten gemaakt, maar omdat de noodzakelijkheid is aangetoond, is het gedrag voor dit keer door de vingers gezien, in de verwachting dat men in het vervolg met meer overleg en aandacht te werk zal gaan. Het berekende bedrag mag, omdat het met niet minder kan, besteed worden. Maar de reparatie dient wel zo hecht en sterk te zijn dat men lang van zulke kostbare werkzaamheden bevrijd zal zijn. Wel is men geheel akkoord gegaan met de voorzorg om genoeg nely voor eigen gebruik en voor Ceylon in te slaan. Daar was al 52.000 parra naartoe verzonden. Zoals zowel in de gewone, als de geheime brieven van 17 oktober 1762 is vermeld, is vergeefs geprobeerd om om de noord voldoende salpeter te verwerven. [fol. 1083] Bevolen is daarvoor veel moeite te doen en het bevel van 25 juni 1762 om f 22,- de 100 lb te betalen is herhaald.)

Met betrekking tot het voorgevallene omtrent de mhoor en heydense regeering, hebben wij goedgekeurt dat de ministers op eene beleefde wijse hadden van de hand geweesen, het vanwegens den vorst van Tansjour aan haar gedaan versoek, om soldaaten, mattrosen, arthilleristen en ander benodigt volk, nevens kruyt en kogels ter zijner ad-

sistentie, tegens den nabab Mamoedalichan, en de Engelschen, die voornemens zoude geweest zijn hem te belegeren. Intusschen hopen wij met de ministers dat het ongenoegen daarover van de kant van dat hof betoont, welhaast gecesseert zal wezen, ten welken eynde wij haar gelast hebben die vorst door alle andere vriendelijke middelen in ons belang te trekken.

Fol. 1083r-v.

(Tot ongenoegen is vernomen dat er bij het overlijden van de secretaris van de Politieke Raad en kassier Paulus Loman in de kleine kas een tekort van [fol. 1084] 12.258,18,60 pagoden was. Men ziet hiermee weer eens hoe schaamteloos er op de buitenkantoren met het geld van de Compagnie wordt omgesprongen. Een besluit hierover wordt opgeschort totdat de afloop duidelijk is. Wie het aangaat zal moeten zorgen dat wat de nalatenschap te boven gaat, onverwijld in Compagnies kas wordt gestort. Personalia. [fol. 1085] Personalia. De loskoppeling van de ambten van secretaris van de Politieke Raad en van kassier, waartoe het bestuur had besloten, wordt ongedaan gemaakt. Via Batavia zijn naar Nederland verlost de onderkooplieden Jan Andries Diedloff, factuurhouder, en Pieter Vermont, dispensier. Personalia. Verwezen wordt mede naar de brief van 31 december 1762 naar Coromandel. [fol. 1086] Personalia. Om de ruim 300 pakken textiel, die door het optreden van prins Visia Ramarasu te Bimlipatam niet veilig zijn, op te halen, alsmede wat inmiddels op de noorder- en zuiderkantoren is ingekocht [fol. 1087] is op verzoek als vroegschip de Borssele gezonden. Het gaat via Ceylon en moet na lossing daar direct naar Nagapattinam doorvaren. Het bestuur daar is opgedragen voorbereidingen te treffen, zodat het snel beladen wordt en spoedig naar Batavia kan terugkeren. Voor het antwoord op de geheime brieven van het bestuur en van de gouverneur apart van 17 oktober 1762 wordt verwezen naar het geheime briefje van 30 december, dat met de Borssele is meegegeven. Bovendien wordt gerefereerd aan de geheime, aparte en algemene brieven uit Coromandel, die in kopie worden meegezonden.

Ceylon

[fol. 1088] In de generale brieven van 4 mei en 18 oktober 1762 is de toestand op Ceylon beschreven op basis van de geheime brieven vandaar van 24 januari, 17 maart, 2 en 8 april, 18 en 25 juni, 8 en 22 juli 1762. Nu wordt het voornaamste uit de aparte brieven van 20 en 25 september, en uit de geheime brieven van 12 augustus en 25 september gerapporteerd. Het hof van Kandy blijft aandringen dat de Compagnie afstand zal doen van de belangrijkste districten en de adigar van het rijk pleegde in Matara vijandelijkheden om de troepen van de Compagnie te verdrijven. De tegenmaatregelen die het bestuur naar zijn beste weten nam om het het goed recht van de Compagnie te handhaven, komen aan de orde. Een kopie van het antwoord van het Engelse bestuur te Madras op het protest van 22 juni is bijgesloten. [fol. 1089] De heren Engelsen rechtvaardigen daarin het wisselen van gezanten met het hof van Kandy en wenden onwetendheid voor over zaken die zij allang hebben erkend en die heel Europa al een eeuw bekend zijn. Duidelijk is op welke gronden de Engelsen hun ondernemingen zullen voortzetten, zeker als er geen macht uit Nederland komt om hen in bedwang te houden. Dit antwoord en de gevolgen moeten maar eens serieus door Heren XVII overwogen worden. De middelen die het bestuur aanwendde, stroken met de bevelen in de geheime brieven van [fol. 1090] 6 augustus en 14 september en de besluiten van 2, 3, 6 en 23 augustus, 13, 16 en 20 september 1762. Bovendien wordt verwezen naar de verzonden geheime brieven van 20 oktober, 19 november, 10 en 14 december en de geheime resoluties van 12 en 30 november 1762. Hopelijk keuren Heren XVII dezen allen goed. Eerst worden de lopende zaken uit de gewone brieven van 24 en 31 januari, 17 maart, 2 april, 8 mei, 18 juni en 20 augustus 1762 en enige daarbij gevoegde briefjes uit Galle, Trincomale en Tuticorin behandeld. Wat daarover is besloten en aan Ceylon bevolen is op te maken uit de brieven daarheen van 12 januari, 1 en 15 juni, 31 juli, 14 september, 20 oktober en 9 november 1762, waarvan kopieën worden meegezonden. [fol. 1091] Er wordt begonnen met het rijk van Madurai. De beruchte Camsaayba verdreef de pillai thevar en onderwierp de kattapa nayak

en de nayak van Ottappidaram. Hij was van plan met de helft van zijn troepen naar Alwar Tirunagari af te zakken om op Kulasekharapatnam, Kayalpatnam, of St. Steven, een loge of fort te bouwen, en te Pattemadaer een tweede. Van de Compagnie scheen hij het deel van de nawab uit de visserij over 1746, 1747 en 1748 te willen eisen.)

Dog dat dese huurling, op het punct staande om zijn voornemen te executeren, was genoodsaakt geworden met zijn grootste macht terug te trekken en te ageeren tegens den geweesen pandanie[12] van den Masoersen vorst, die, onder desselfs bevelhebber een aansienlijk leger Maretthies vergadert hebbende, het fort Tindikal geblocqueert en dus ook ten onsen faveure een toevallige diversie had gemaakt, die misschien dese soo onregtmatige pretentie op de ons nimmer betwiste seven groote en so veel kleine havenen en de daaronder gehorende peerl en chancos reven wel weder in rook zal doen verdwijnen.
Fol. 1091v-1092r.

(Dit is dus, net als in 1746, door de ernst die de Compagnie toonde, afgeslagen. In het vervolg moet dit precies zo geschieden. De katta thevar heeft bezuiden Walimoeckan naar chanco's laten duiken en antwoordde niet op het protest van het bestuur aan de overwal. Er is naar die riffen een boot gestuurd, waarop de duikers naar hun land zijn teruggekeerd. Dit optreden is geprezen. Het was evenwel onvermijdelijk om deze bosheer toe te staan twee vaartuigen met areka naar Malabar te sturen. Hij had daarvoor wel wat meer erkentelijkheid kunnen tonen dan toe te laten dat diverse Puttalamse smokkelthony's hun areka veilig konden ontschepen. Er wordt maar gezwegen over zijn weigering doorvaart te verlenen via de Engte van Pamban, het opwerpen van batterijen [fol. 1093] op beide oevers etc. Dat zou bedenkelijk zijn geweest, als het bestuur niet had aangevoerd dat de thevar de smokkelaars beter wilde beschermen, of dat hij bang was dat, als gouverneur Lubbert Jan van Eck het kanaal zou passeren, deze hem voor zijn onrecht zou straffen. Dit laatste is het meest aannemelijk. De thevar heeft zich voor alles verontschuldigd. Het bestuur denkt dat hij zich voortaan wel redelijk zal gedragen. Tevens heeft het bestuur de dienaren op de overwal terecht een verwijt gemaakt over de scherpe en niet passende woorden die zij hebben gebruikt. Daarom laat men het daarbij rusten. Met genoegen is geconstateerd dat de sultan van de Malediven een beleefde brief heeft geschreven om zijn vriendschap zeker te maken. [fol. 1094] Dat hij dat met concrete daden heeft aangetoond, is des te beter. Er werd namelijk tegelijk met elf vaartuigen 223.425 cotti cauris aangevoerd, wat 146.130[13] cotti meer is dan 76.995 cotti in het voorafgaande jaar. Naast wat reeds in de geheime brieven is bericht, is betreffende de thombobeschrijving het bevel van het voorafgaande jaar toegelicht. Het verbod om daarmee voort te gaan staat op zichzelf. De redenen waarom het bestuur het toch noodzakelijk vindt, zijn bekend. Zolang de onlusten voortduren is beschrijving onmogelijk, maar men hoort graag wanneer en hoe er weer mee kan worden begonnen. Dat geldt ook de tuinbeschrijving [fol. 1095] die door de onlusten bij de vidane van Panture waren afgebroken. De Colombose dessavonij was daarmee geheel verwerkt en volgens de opdracht binnenlijns voor f 18.955 ingeboekt. Van de beschreven tuinen is te Colombo f 4832 en te Galle f 1616 geïnd. Het gaf ook soelaas dat aan Jaffnase hoofd- en landrente, inclusief Mannar, f 85.467 was geïnd en aan chancogelden f 5640, wat voor de eerste post f 247 meer, maar voor de tweede f 5089 minder is dan het voorafgaande jaar. Het laatste is voldoende uitgelegd. Over 1759/60 zijn de chancogelden en de derde en vierde termijn van de hoofd- en landrenten behoorlijk verantwoord, alsmede de eerste en tweede van het volgende jaar. De algemene schulden bedroegen f 651.011. [fol. 1096] Naar aanleiding daarvan diende de Malabarse commandeur Casparus de Jong een verzoekschrift in betreffende terugbetaling van zijn aandeel van f 5377 in de tekorten op de nely en van f 8182 aan resterende dubieuze schulden. Op grond van de oorsprong daarvan is De Jong van deze posten ontheven.

12 Pandanie, een pandy is een sipoy van hoge kaste.
13 Ten rechte 146.430 cotti meer.

Tevens is de voormalige dessave van Matara, Jacobus Bouer, ontheven van f 2414 en de koopman en pakhuismeester Liebert Smith, voor rekening van wijlen de gouverneur Gerard Johan Vreelandt, van f 9405. Dit betrof nog te betalen rekeningen te Matara in de negotieboeken van 1760/61aan nely en aan andere posten. Ook is een post ten laste van de gewezen luitenant dessave Joan Diderik Fedder van f 490 afgeschreven, f 18.602 ten laste van Jacobus Bouer en f 100 ten laste van de gewezen dessave Weijer. Bovendien is afgeschreven f 8489 voor pakhuismeester Smith, f 2122 voor de voormalige luitenant dessave Fedder, f 960 voor luitenant dessave Marten Rijn, f 135 voor de gewezen dessave Gerrit Kersse, f 1787 voor de gewezen dessave Johannes Ferdinandus Crijtsman, [fol. 1097] f 23.586 voor opperkoopman Henricus Leembrugge. Deze personen waren ten onrechte daarmee belast. Op hun verzoek moet wat reeds betaald werd worden gerestitueerd, of waarmee de soldijrekening was belast moet doorgestreept worden. Als uitvloeisel is de belasting van de rekening van kapitein Jacob van Berchem, die was gehuwd met de weduwe Kersse, voor f 11.748 zwaar geld, of f 15.664 licht geld ongedaan gemaakt. Deze had daar op 23 september 1760 om verzocht. Men vroeg het bestuur om een precies rapport van deze actie en een inschatting wat als werkelijk dubieus geldt en wat nog kans maakt om te worden ingevorderd. Dit betreft vooral f 457.337 die gouverneur Lubbert Jan van Eck niet voor zijn rekening had willen nemen. [fol. 1098] In de vergadering van 4 mei is betreffende belastingen, ontheffingen, in- en afschrijvingen op een stuk van de tweede administrateur in de medicinale winkel Rasché over een schade van f 314 door te weinig ontvangen of bedorven medicamenten die uit Batavia waren gezonden, besloten om hem de helft van dit bedrag ter vergoeding op te leggen. Tevens is hem f 12 in rekening gebracht voor 10 lb basilicumolie die op de Sparenrijk tekort was bevonden, maar is hem f 84 gecrediteerd voor medicamenten die over waren. Tevens is besloten om tekorten op aangevoerde medicamenten onder ede te laten bevestigen en daarvan afschriften te laten overzenden. Dit is vastgelegd in de brief van 15 juni. In de besluiten over dit onderwerp van 28 januari, 9 en 23 februari, 9 en 24 maart, 6, 17 en 28 april, 14 en 21mei, 24 en 30 juni, 20 en 25 juli, 19 en 27 augustus, 9 en 23 september, 15 en 23 oktober, 11 en 27 november, 7, 22 en 29 december 1762 [fol. 1099] zijn geen buitensporigheden gevonden, maar een besluit wordt genomen na ontvangst van het rapport van de visitateur-generaal. In de brief van 27 april en de bijgevoegde notariële verklaring van 11 maart was melding gemaakt van tekorten op textiel in de retourschepen Leimuiden en De Drie Papegaaien. De Hoge Regering ziet geen bezwaar om schipper Gillis Pieter Verlee bij terugkomst in Azië verantwoordelijk te verklaren voor pak nr. 10 met volgens de factuur 100 stuks bherm brede. Het bestuur is om opheldering gevraagd over een teveel in De Drie Papegaaien van een stuk salempuris uit het dorp Alwar Tirunagari in baal nr. 1718 en één in baal nr. 1616, en in de Leimuiden van pak nr. 51 met 80 stuks baftas Broach. De bewindhebbers van de kamer van Amsterdam [fol. 1100] kunnen dan uitleg krijgen. Uit de brief van 24 januari blijkt dat er in de negotieboeken over 1760/61 een verslechtering ten opzichte van het voorafgaande boekjaar van f 473.068 is. In het voorafgaande boekjaar waren de uitgaven f 1.107.963, in 1760/61 f 1.298.249, dus er is een toename van f 190.286. De inkomsten waren respectievelijk f 996.358 en f 713.576, dus f 282.782 minder. In 1760/61 is er dus vergeleken met het voorafgaande jaar een verslechtering van f 473.068. Maar in het jaar op zichzelf is er een negatief saldo van f 584.673. [fol. 1101] Vergeleken met de memorie van bezuiniging waren de inkomsten f 378.844 minder en de uitgaven f 395.749 meer, dus een overschrijding van f 774.593. Dit is te meer onverdragelijk, daar er nog veel uitgaven ingeboekt moeten worden. Dit betreft bijvoorbeeld buitengewone schepen en vaartuigen die andere kantoren moesten missen, de aanzienlijke winstderving op de kaneel en andere belemmeringen, waaraan men, zoals in de brief van 31 juli aangegeven, niets kon doen. Daaruit kon het bestuur opmaken dat er intens op een verandering van tijden werd gehoopt. Men zal alles op alles moeten zetten om de meest effectieve middelen tot verbetering te vinden. [fol. 1102] Op grond van het besluit van 14 augustus 1761 is het bestuur opnieuw aanbevolen om naar aanleiding van de bezuinigingen en maatregelen die Jan

Schreuder heeft voorgesteld, na te gaan waarop gekort zou kunnen worden en of de huishouding niet wat dragelijker is te maken. Te denken valt aan afschaffing van nutteloze zaken en het overwegen of gebruikelijke verplichtingen wel nodig zijn, dan wel zuiniger kunnen worden uitgevoerd. Als men daar door eenduidige klachten niet op attent wordt gemaakt, dan voert men gewoonlijk de veranderingen die de tijd vereisen, niet door.)

Gelijk w' ook om goede reeden hebben verstaan en de ministers gelast de vaderlandse goederen en coopmanschappen bij de negotieboeken van anno 1762/3 te bereekenen, of in te nemen met Nederlands en Indiaas, of swaar en ligt gelt. En den negotieboekhouder voor het sluyten derselve 's jaarlijks sal hebben te formeeren een behoorlijk of distinct berigt van de bij hun boeken voortlopende debiteuren, met aanwijsing van de oorsaken waaruyt deselve zijn afgevloeid, de apparentiën die er ten voor of nadeele voor de inpalming mogten militeeren, met en benevens de dispositiën daarop gevallen.

Fol. 1102v-1103r.

(Het bestuur moet het resultaat daarvan jaarlijks rapporteren. Met genoegen is geconstateerd dat bij de verkoop van handelswaren op een bedrag van f 124.774 een winst van f 133.094, of 106$\frac{3}{4}$ % is gemaakt. Het betreft specerijen, Nederlandse en Aziatische goederen, areka, olifanten en textiel uit Madurai. Hopelijk valt de handel nog gunstiger uit als er weer vrede is en nu de particuliere handel in textiel van de overwal verboden is. Het is gunstig dat de inkoop van textiel uit Madurai buitengewoon is geslaagd. [fol. 1104] Van een bestelling uit Nederland van 2537$\frac{1}{2}$ balen zijn er 2408 balen ingekocht, terwijl er voor Azië 96 balen binnenkwamen. Dit is samen 695 balen meer dan het voorafgaande jaar. Het bestuur schrijft dit toe aan de vreedzame omstandigheden en aan het voorradig zijn van gouden munten. Het is te wensen dat de rust voortduurt en dat de dienaren hun ijver nog eens verdubbelen. Ze zijn geprezen dat ze zo voorzichtig met de munt te Tuticorin te werk zijn gegaan. In de brief van 24 januari staat dat er nauwkeurig is gelet op het overwicht, de essaai en het stempel van de Tuticorinse en Nagapattinamse pagoden. Volgens de brief van 17 maart is er bij vijf vermuntingen maar f 1241 verloren. Dit is niet buitensporig en daarom goedgekeurd. Vergeleken met vredige jaren is de verwerving van goederen in 1760/61 normaal geweest [fol. 1105], namelijk 5109 balen kaneel, 7298$\frac{1}{2}$ balen Singalese cardamom, 53.666 cotti cauris uit de Malediven, 85.998$\frac{1}{3}$ lb peper, 5488 lb koffie en 3044$\frac{1}{2}$ ammanam areka. Daarom hoopt men dat de huidige onrust spoedig ophoudt en dat ook de geringe leveranties dan vergoed worden. Met het oog hierop is bevolen alle koffie te accepteren en leverantie te bevorderen door snelle betaling. Voor eigen gebruik en voor Nederland kan van de daar komende vreemdelingen salpeter gekocht worden voor ten hoogste f 20 à f 22. Met de kaneeloogst kon slechts in juli en augustus 1761 een klein begin gemaakt worden in de landen van de Compagnie, maar niet in die van de koning. Dat is nadelig. Zulke belemmeringen [fol. 1106] zijn vaak het gevolg van verwijdering tussen het hof en de Compagnie. Het is te hopen dat de Almogende de genomen maatregelen om tot vrede te komen met het gewenste effect zal zegenen. De lasten zijn enigszins verlicht doordat met de retourschepen 1310 balen kaneel naar Nederland konden worden verzonden en dat er nog 309 balen die te laat binnenkwamen voor verscheping, in voorraad zijn. In de hoop op een verzoening met Kandy is in de genoemde brief van 31 juli met het oog op een rijke oogst bevolen om slechts fijne en gesorteerde kaneel naar Nederland te zenden. De gerechtvaardigde klachten van Heren XVII over de successievelijke partijen cassia lignea, of wilde en grove kaneel, zijn het bestuur onder ogen gebracht. [fol. 1107] Omdat buffelhuiden uit Malabar voor verpakking van kaneel steeds schaarser worden, mag er zoveel guni uit Tuticorin en Coromandel als nodig is, besteld worden, ook als er voor de beste soort iets meer dan voorheen betaald moet worden. In dat verband is er aangeraden een proef te nemen met vlechtwerk van het beste kayirutouw voor de emballage van 10 balen kaneel voor iedere kamer en voor Batavia. Vervolgens wacht men nadere bevelen af. Om tekort te voorkomen, is het bestuur te Surat bevolen om Ceylon jaarlijks 10.000 guni's van de soort saffers te leveren. Daar Louis Taillefert dringend om enige balen kaneel voor de Bengaalse hoofden verzocht, is aanbevolen

om 10 balen te zenden. Rode verf voor het merken van de balen moet jaarlijks uit Batavia worden besteld, [fol. 1108] conform wat het voorafgaande jaar over Ceylon is gemeld. In 1760/61 is er weinig voortgang gemaakt met de handel in olifanten. Eind 1760 waren er 28 beesten in voorraad. In 1761 kwamen er acht bij, vijf uit Mannar en drie uit de Wannia. Er zijn er acht verkocht voor f 8054. Dat was nog niet zo erg geweest, als de Wannia's maar aan hun verplichtingen hadden voldaan, waarover het bestuur uitleg schuldig bleef. Daarom, en om de Wannia's daaraan te houden, is gevraagd waar het aan heeft gelegen dat er niet meer olifanten zijn verworven. Wat de paardenfok betreft waren er eind augustus 1761 422 stuks, exclusief zes hengsten, te Jaffna. Dat is een behoorlijk aantal, waarvan slechts [fol. 1109] 13 hengsten en twee merries voor f 2229 zijn verkocht, omdat daaronder vier oude en gebrekkige waren. Het is aanbevolen met de volwassen paarden de hand te lichten. Aan roggenvellen waren er te Kalpitiya maar 600 en te Mannar maar 300 geleverd. Het is juist dat het bestuur vasthield aan het monster, want de exemplaren zonder een knobbel zijn moeilijk af te zetten of zelfs onverkoopbaar. Het is terecht dat het bestuur de dienaren te Tuticorin heeft verweten dat ze geen reden voor het nalaten van inzameling hebben gegeven, en die te Kalpitiya en Mannar dat ze de vellen slecht gedroogd hadden. Met tevredenheid is geconstateerd dat de bestellingen uit Nederland, Ternate en Nagapattinam door de roodververij te Jaffna waren uitgevoerd. Echter op die uit Batavia en Siam [fol. 1110] ontbraken 7 balen parcallen, 10 balen bethilles, 1 baal gingam, 33 stuks muris en 23 salempuris. Op de bestelling uit Banda ontbrak 1 pak bethilles, op die uit Makassar 4 pakken parcallen, op die uit Padang 20 pakken gingam en 1 parcallen, en 2 pakken parcallen op de bestelling uit Kaap de Goede Hoop. Daar zou niet ongemerkt aan voorbij zijn gegaan, als het bestuur deze tekorten, en de redenen die de administrateur te Jaffna, Laurens van der Spar, daarvoor had gegeven, niet reeds nadrukkelijk had bekritiseerd. Het had bevolen het voortaan niet meer uitsluitend op de administrateur te laten aankomen en de bestellingen stipt uit te voeren. Tevens is het besluit van 31 juli om de visitatie van de parelbanken nog een jaar uit te stellen, totdat de tijden beter zijn, goedgekeurd. Als alles dan veilig is, kan het duiken, om concurrenten voor te zijn, direct hervat worden.)

Chancos rheeven op de overwal waren door gebrek aan liefhebbers weder voor reekening van de Compagnie bedoken, ter saake er niemand te vinden was geweest die deselve voor 3000 pagoden had willen overnemen. Hetgeen dan in den eersten opslag door ons als een gedwongen zaak is aangemerkt. Maar wanneer wij sagen dat er niet meer dan 144.882 pees chancossen waaren gedooken, ofwel 117.150 stux minder dan het voorige jaar, uytmakende een naamwaardig different ten nadeele van 140.582 tegens de beduyking van over twee jaaren, so wisten w' naauwlijks waaraan w' dese continueele vermindering souden attribueren. Temeer de door de Tutucorijnse bediendens geadvanceerde impedimenten dat diverse chancosduykers sig na Cormandel en Manaar hadden begeeven, bij de ministers geen of het geringste geloof had gevonden, op fundament dat er te Manaar maar twee of drie duykers waren ontdekt die dien pagter al twee à drie jaaren hadden gediend en het duykloon selfs tot *f* 2,11,8 op 3000 pees chancossen was verhoogt geworden.

Hetgeen dan met den anderen de ministers (schoon se dese so excessieve minderhijd niet op reekening van pligtversuym hadden kunnen stellen) had doen resolveeren, de zaak ten principale te laaten ter hunner nadere verantwoording.

Fol. 1111r-v.

([fol. 1112] In de vergadering is besloten dat, zolang het bestuur ter plaatste geen trouweloosheid of verwaarlozing ontdekt, de Hoge Regering moeilijk corrigerend kan optreden, hoe weinig geloof men ook aan de aangevoerde redenen kan hechten. Een oordeel wordt uitgesteld totdat de uitslag van dit jaar over het duiken bekend is, hoewel die volgens het bestuur slecht kan uitvallen, doordat het water door een hevige storm zo troebel was dat de duikers onverrichter zake zijn teruggekeerd. Hopelijk heeft de storm niet te veel schade aan de parelbanken berokkend. Met genoegen is vernomen dat de chanco's, waarvan het

reeds eerder vermelde opduiken de Compagnie 785$\frac{13}{30}$ pagoden heeft gekost, voor f 15.686 aan Don Gabriël Gomes zijn verkocht. Wel is bevolen dat, als de Langewijk, via Ceylon op weg naar Bengalen, Tuticorin aandoet, de chanco's, als ze de prijs van het voorafgaande jaar niet halen, met dat schip [fol. 1113] voor Bengalen moeten worden meegegeven. Dat is voordeliger. De verpachting van het duiken langs Mannar, Karaitivu tot aan de hoek van Kalpitiya heeft f 12.559, of maar f 184 minder dan het voorafgaande jaar, opgebracht. Betreffende schepen en vaartuigen is met genoegen geconstateerd dat de retourschepen Keukenhof, Ruiteveld en Vlietlust met een lading t.w.v. f 1.252.476 uit Ceylon zijn vertrokken. Het restant retourgoederen, inclusief de lading peper in de Amerongen, is 804.927 lb peper, 309 balen kaneel, 1957 lb sapanhout, 528 lb gezuiverde cauris, 96 pakken gebleekt guinees uit Tuticorin. De schepen Voorland, Amerongen en Noord-Beveland zullen via Ceylon vertrekken. Het bestuur is opgedragen ze met zoveel mogelijk peper te beladen. In één jaar is naar Ceylon verzonden voor een bedrag van f 1.673.891 en ontvangen voor f 38.432. [fol. 1114] Men is tevreden over tamelijk voorspoedige reizen van de schepen uit Batavia naar Ceylon, evenals het bestuur dat is over die van de schepen direct uit Nederland, de Rhoon en Amerongen en over de Vrouwe Rebecca Jacoba op weg naar Bengalen. Sommigen hebben wel wat gesukkeld en andere belandden te Trincomale, maar ze kwamen allen met de rekruten uit Batavia en Nederland in goede staat aan. Uit de brieven van 2 april en 8 mei, en briefjes uit Galle van 6 en 13 april, is helaas gebleken)

---dat de scheepen Mariënbosch, Rhoon en Sparenrijk, benevens de bark de Rijder, op den 27e maart door een so seldsaamen als eysselijken storm zijn op het land geslaagen, het eerste door de noordweste en de drie laastgemelde kielen ter Maturese rheede door de zuidzuidweste vliegende orcaanbuyen. In soverre dat ter laastgemelde rheede maar eenelijk waren behouden gebleven het schip Suijderburg en de chaloup den Arend, onder welke fatale zeerampen Mariënbosch na het kappen der masten en het verlies van 3 ankers, nog gelukkig met sleepende ankers voor de boeg, de binnenbank had aangetroffen, en dus aan de ministers nog de gelegenthijd gesuppediteerd om de contanten, arak met een groot gedeelte van de equipagie te kunnen bergen.

Fol. 1114v-1115r.

(De bij Matara verongelukte schepen zijn geheel aan flarden op het strand gesmeten en van de lading is slechts wat geld uit de Rijder geborgen. Aan mensen zijn slechts 14 van de Sparenrijk, 14 van de Rhoon en 19 van de bark Rijder gered. Het bestuur en maritieme deskundigen hebben uit het journaal van de Mariënbos en, wegens verlies van de journalen, uit ten overstaan van de fiscaal afgelegde verklaringen geconcludeerd dat er geen sprake van menselijk verzuim is geweest. Deze tegenslag moet maar als van Gods hand gedragen worden en men hoopt dat God middelen tot herstel van de vervallen staat van de Compagnie in deze gewesten zal verlenen. [fol. 1116] Het bestuur liet de beschikking van de gages aan Batavia over. Daar de geredde schepelingen geen dag buiten dienst waren, is besloten hun gages te laten voortlopen. De uitwerking van de vreselijke storm langs het zuiden van India en de kust van Malabar wordt voor kennisgeving aangenomen. Er is nadere informatie gevraagd over het bericht dat door personeel van Kaap Comorijn, behalve over schade aan hun huizen, ook gewag werd gemaakt van twee schepen die tussen Anjengo en Quilon voor anker lagen. Het ene zou een Compagnies schip zijn geweest met 500 canasters suiker, wat specerijen en 12 kisten met geld. Het zou gestrand zijn, maar de Getrouwigheid is voor Goa verongelukt en de sloep Standvastigheid is, hoewel zonder masten, behouden gebleven in de Engte van Pamban. Het is verdacht dat genoemd schip specerijen aan boord zou hebben. [fol.1117] Naar Ceylon zijn in het voorafgaande jaar de Zuiderburg, Sparenrijk, Schoonzicht, Mariënbos, Mossel, de bark Rijder en de sloepen Arend, Sunda en Nagapatnam gezonden. Daar vallen niet de retourschepen Vlietlust, Keukenhof en Ruiteveld en de al genoemde schepen die uit Nederland aankwamen, onder. Over de ladingen van de eerstgenoemde schepen nam het bestuur besluiten op 9 maart, 25 juli, 15 en 23 oktober, 6 en 18 november. Op grond daarvan en desbetreffende verklaringen is goedgevonden om 7527 lb

rijst, die in de bark Rijder door lekkage bedorven of tekort was, en f 77 die tekort kwamen op 60 vaten met duiten in de bark en in de Keukenhof, af te schrijven. Dit abuis zal in Nederland zijn gemaakt. Ook het tekort aan ropia's die in een kist met de Zuiderburg uit Batavia was gezonden, is afgeschreven. [fol. 1118] Er is niet ingegaan op het verzoek om geen acht te slaan op een tekort van 30.099 lb rijst en 546 lb groene katjang in de Ruiteveld, omdat deze goederen zouden zijn ontvangen door een konstabel die niet op dat schip diende. Dit is een vreemd argument en bovendien waren de bedragen reeds voor het vertrek van het schip door de gezagvoerders in Compagnies kas voldaan. Ook is het vreemd dat een legger Kaapse wijn, 5 halve leggers arak, 14 halve leggers kokosolie door de Schoonzicht leeg waren aangevoerd. De op Ceylon opgestelde beëdigde verklaringen spreken van slecht vaatwerk, maar de gezagvoerders hadden bij het inladen daarop moeten letten. In de vergadering is besloten, om voordat een besluit wordt genomen, de dispensiers [fol. 1119] een rapport over dit vaatwerk te laten opmaken. Dat geldt, naast diverse te weinig geleverde goederen, ook voor een tekort van 1174$\frac{1}{8}$ kannen arak en 4315 kannen kokosolie op de Sparenrijk dat door de dienaren te Galle op een rekening van 13 mei was berekend. De dispensiers kwamen op 2 en 8 juli met hun rapport over de tekorten op drank en kokosolie. Deze zijn geaccepteerd, maar er is wel bevolen om kokosolie van Batavia, of van Ceylon naar Kaap de Goede Hoop niet in groot vaatwerk, maar in bierpijpen, amen of halve amen te verzenden, tenzij de verzenders lekkage voor hun rekening nemen. Over de generale verpachting van 1761/62, die f 299.083, of maar f 74.245 minder dan het voorafgaande jaar, heeft opgebracht, wordt slechts opgemerkt [fol. 1120] dat dit wel wat sneller mag binnenkomen dan het voorafgaande jaar.)

Wanneer de ministers op fundament van hunne besluyten van den 28e april, 2 en 27 mey, 27 augustus, 13 september, 15 october en 6 november niet alleen diverse naamwaardige remisen hadden verleent ten bedraghe van *f* 44.101,4,4, maar ook de geheele pagt van de thuyn Palentchene, mitsgaders 8 maanden geregtigheid der tabakplanterij te Nigombo, 6 maanden op de visvangst te Moeroettoe, 3 maanden op de thuyn Palkisse, benevens het bedragen der steengroeven, item de Gaalse nelijpagt voor den gepasseeerden oegst maha en meer andere van minder belang. Want alschoon de reeden die de ministers daartoe hadden gepermoveert, de onvermijdelijke noodsaakelijkhijd genoegsaam hebben aangeweesen, en w' de opgemelte verleende remiesen op fundament van dien ook hebben gepasseert.

Fol. 1120r-v.

(Om de goedkeuring voor afschrijving te krijgen, had het bestuur daarvan in de brieven wel enige melding mogen maken. Er is nog eens bevolen de voorschriften daarover stipt na te leven. De godsdienst wordt op Ceylon [fol. 1121] behoorlijk nageleefd. Dominee Henricus Silvius is op zijn verzoek naar Colombo beroepen en dominee Siegbert Abrahamsz. Bronsveld is vandaar naar Galle overgeplaatst. Leraar Johannes Jacobus Meijer is naar Batavia opgeroepen en gouverneur Lubbert Jan van Eck kan voorzien in de vrijgekomen plaats van rector van het seminarium. De Nederduitse gemeente heeft 1561 lidmaten. Het seminarium geeft goede hoop dat de godsdienst onder de blinde heidenen bevorderd kan worden. Het besluit van het bestuur van 27 mei 1761 om tot nader order het verkopen van tin, lood of ijzer aan de inlandse bevolking te verbieden, is goedgekeurd. [fol. 1122] Over de justitie is niets op te merken. De generale restanten omvatten aan contanten f 1.234.040, aan buskruit 356.146 $\frac{53}{60}$ lb, aan rijst ruim 1399 last, aan nely ruim 813 last. Behalve het buskruit, dat over verschillende kantoren verspreid is, zijn deze restanten aanzienlijk. De voorraad buskruit is 33.034 lb minder dan het voorafgaande jaar. Er is op aangedrongen over vermeerdering, ook om Malabar te voorzien, na te denken. De schepen naar Ceylon kregen 25.000 lb mee en, voordat ze naar Batavia terugkeren, moeten zij wat ze meer aan buskruit hebben dan voor 50 schoten per kanon, achterlaten. Dan zou Surat nog met de Sloterdijk overtollig buskruit en ammunitie moeten sturen. [fol. 1123] Naast wat over de bestellingen in de voorafgaande brief is geschreven, is de resident te Kharg bevolen om

de contanten die met de Renswoude zullen komen, aan Ceylon aan te bieden. Hoewel de 200.000 ropia uit de Borssele en de 10 vaten Suratse boter met de Welgelegen en de sloepen Pallas en Papegaai aangevoerd voldoende waren, samen met wat deze schepen maar aan rijst en andere benodigdheden konden vervoeren. Als daar nog een lading rijst bijkomt in ieder van de schepen Borssele en Osdorp, die leeg uit Siam komen, dan krijgt Ceylon ruim de gevraagde 2000 kojang rijst, levensmiddelen, artillerie- en wapenkamergoederen en ambachtsgereedschap. Verder gaan daarheen 300 frisse en sterke slaven, of zoveel er te Batavia en elders verworven kunnen worden. De gevraagde Europese en inlandse militairen, artilleristen, matrozen etc. [fol. 1124] konden niet tot het gewenste aantal aangetrokken worden. Nog minder ambachtsgezellen zijn verscheept, hoewel het bestuur daar sterk op had aangedrongen. Daarom is toegestaan voor fortificatiewerken die geen uitstel dulden, huurlingen aan te trekken. Dit is in deze omstandigheden onvermijdelijk. Het patrouilleren viel beter uit dan het voorafgaande jaar. Er zijn drie smokkelthony's met 75$\frac{3}{4}$ ammanams areka en te Mannar drie andere met 101$\frac{1}{3}$ ammanams, 92 lb peper, 6$\frac{1}{2}$ lb kaneel aangehouden, behalve nog een thony die, om de patrouillevaartuigen te ontgaan, op een rif was gezet en daar stuk was geslagen. Het bestuur is hierom geprezen en aanbevolen smokkel krachtig tegen te gaan. Naast de sloepen Pallas en Papegaai zal het aanstaande voorjaar nog assistentie worden gezonden, als het bestuur op Java's Oostkust de gevraagde 9 sloepen of pantjalangs maar kan leveren. [fol. 1125] In het voorafgaande jaar zijn er 23 vreemde schepen aangekomen. Er is aan de gegeven bevelen herinnerd en aanbevolen om oplettend te blijven om niet door geveinsde vriendschap of list om de tuin te worden geleid. Naar aanleiding van wat in de brief van 24 september over de assignaties is gezegd, heeft men het bestuur in een brief van 31 juli bevolen)

---om de ducatons, die volgens hun directe adviesen vandaar sub 23 januarij 1760 ten bedragen van *f* 56.719,10,8 in cassa waaren getelt om in Nederland voldaan te werden, op den ontvangst onser bevelen in pagoden te doen verwisselen. En daarbenevens alverder aanbevoolen dat, alschoon de ropijen bij haar roulleerden tot 30 stuyvers, die munt alegter op wissel door gansch Indiën niet hooger sal mogen werden g'accepteert dan tegens 27 stuyvers, instede van de 4 percento rabbat.

Tegens welken cours of prijs w' de door de ministers op ons getrokke wissels door den agent van Zijn Britse Majesteits vlooten groot 20.000 ropijen alhier soowel heeft voldaan, als de door de heer Schreuder in cas gestelde rds. 15.000 en de overige wissels tot *f* 114.343,13,8.

Fol. 1125v-1126r.

(Verwezen wordt naar de brieven direct uit Ceylon naar Nederland gestuurd van 11 november 1761 en 24 januari 1762, naar het antwoord op de extracten uit de brieven uit Nederland van 2 april, 30 september en 15 oktober 1760 dat bij de brief van 24 januari was gevoegd, en naar de geheime en gewone brieven uit Batavia naar Ceylon. Betreffende het personeel werd de commandeur te Jaffna Casparus de Jong naar Batavia verlost. Hij heeft volgens het besluit van 13 september de punten van onderzoek die het bestuur hem [fol. 1127] bij besluit van 11 februari 1761 had voorgelegd, tot genoegen beantwoord. Verondersteld wordt dat zijn opvolger dessave Anthony Mooyaart, die tot commandeur is benoemd, de voorschriften aangaande de vestingwerken in de brief van 20 oktober zal nakomen en dat de vesting met alle mogelijke spoed in staat van verdediging wordt gebracht. Men gaat ervan uit dat de ontbrekende affuiten en wielen worden aangemaakt en dat de geweren voor gebruik gereed zullen blijven. Personalia. De provisioneel aangestelde dessave te Matara, koopman Andries Jacobus de Leij, wordt gecontinueerd, zolang de zaak van dessave Henricus Leembrugge aan het hof onduidelijk blijft. Personalia. [fol. 1128] Personalia. Overeenkomstig het bevel van Heren XVII is bevolen dat boekhouders in dienst als onderkoopman, weer ontslagen worden en dat op die plaatsen een onderkoopman wordt benoemd. Als onderkooplieden, zoals wellicht de juist toegezonden Thomas Thornton, ongeschikt blijken te zijn, dan moet er volgens het bevel uit Nederland dat werd toegestuurd, gehandeld worden.

De boekhouders die reeds door de Hoge Regering als onderkoopman zijn voorgedragen, zijn van deze maatregelen uitgezonderd, namelijk de eerste beëdigde klerk Willem van Damast Limberger en het opperhoofd te Batticaloa Johan Christiaan Phijffer. Zij functioneren naar tevredenheid. [fol. 1129] De koopman en administrateur te Galle Pieter Spiering is op verzoek direct van Ceylon naar Nederland verlost onder voorwaarde van een dubbele borg. Personalia. [fol. 1130] Personalia. De secretaris van justitie Joan van der Voort is met stilstand van gage naar Batavia verlost. Wegens de armoede van de dienaren en hun zware dienst is, op krachtig verzoek van het bestuur, aan kooplieden en onderkooplieden, en tevens aan de consumptieboekhouder, als vanouds het genot van huishuur toegestaan. Er is kennis van genomen dat gouverneur Lubbert Jan van Eck op 10 februari volgens gebruik aan het volk is voorgesteld en dat Jan Schreuder hem [fol. 1131] een memorie met bijlagen heeft overhandigd om voorlopig te zijn ingelicht en om deze na te komen. Personalia. [fol. 1132] Personalia. [fol. 1133] Personalia. Hopelijk stimuleren deze zo uitzonderlijke bevorderingen de dienaren om hun dienst des te ijveriger uit te voeren. Dat is wat het bestuur met deze voordrachten heeft bedoeld. Op verzoek is aan de kinderen van de burger-kapitein te Colombo Cuijlenburg meerderjarigheid verleend. Het bestuur is voorzien van extracten uit de resoluties van 9 juli die betrekking hebben op het verzoek van Heren XVII om geautoriseerde afschriften te krijgen van de brieven die het bestuur met de Franse en Engelse compagnieën heeft gewisseld, voor zover die niet reeds toegezonden waren. Voorts is opgedragen om aparte en geheime brieven en bijlagen die sinds 1757 naar Batavia zijn gezonden, onverwijld in afschrift naar Nederland te sturen en daarmee voort te gaan.

Malabar

[fol. 1134] Met de schepen Huis te Manpad, Renswoude en Vosmaar is vandaar ontvangen: 750.000 lb peper, 10.800 lb cardamom, 4060 lb indigo en 8455 lb boter. Met enige minder belangrijke zaken en met de aanrekeningsposten had dit een waarde van ƒ 211.751. Met de Blijdorp en Renswoude, welk laatste schip zijn reis naar Kharg niet heeft volbracht, werd naar Malabar verzonden)

ƒ 10.560	aan	Cochimse fanums	
ƒ 12.000	„	kopere duyten en penningen	
100.000	lb.	koper Japans aan staven	
20.000	„	lood Hollands	
7050	pees	rond scherp in soort }	
770	„	lang dito „ „ }	
20.000	lb.	ijser }	voor den koning
1004	„	staal }	van Trevancoor
1000	pees	snaphanen musquettiers }	
25.000	„	vuursteenen }	
20.000	lb.	thin Siams	
12.013	„	nootenmuschaten	
24.971	„	garioffelnagulen	
1540	„	foelij of macis in soort	
7232	„	camphur Japance	
1.322.763	„	zuykerpoeder	
57.460	„	zuyker candij	
500	„	vermilioen ongemale	
1596	„	koper Hollands in zoort,	

nevens eenige provisiën en benodigtheeden, alsmeede verscheyde posten van aanreekening tesaamen bedragende eene somma van ƒ 320.689,10,-.

Fol. 1134v-1135r.

(Uit Malabar zijn gewone en geheime brieven ontvangen van 21 oktober 1761 en 9 januari, 25 februari, 29 en 30 april, 11 en 15 mei, en 24 juli 1762. Daarover werd op 16, 17 en

19 augustus, en 4 november vergaderd. Verwezen wordt naar het vergaderboek en naar de brieven naar Malabar van 14 september en 9 november 1762.)

Ten aansien der inlandse koningen en vorsten seggen, dat den koning van Trevancoor het soverre heeft weeten te brengen dat die van Cochim sig aan zijne belangens heeft gaan attacheeren bij een solemneel contract, waarbij den eerstgemelde nu den medeleydenden spelende, quasi aanneemd des laastes vijanden uyt zijne staten te verdrijven, mits desen afstand doet niet alleen van de landen van Caraporam van de revier van Castella zuydwaards, mitsgaders Paroe en Mangattij met het gunt daaronder begreepen is, maar ook een gedeelte der inkomsten van verschijdene andere landen tot de Cochimse kroon gehorende, dog door den sammorijn successivelijk geconquesteert. En door dit middel heeft Trevancoor nu bekomen het lang gesogt pretext om de eenige overgebleevene vorst die hem in zijne wijdgapende desseynen nog eenigermaate hinderlijk konde zijn, ook was het mogelijk, uyt den weg te ruymen. Want dat dit wel het groote oogmerk van Trevancoors voorgewende goedaardighijd is, kunnen wij haast niet in twijffel trekken.

Fol. 1135v-1136v.

(Uit de geheime brief van de commandeur van 24 juli blijkt dat de koning van Cochin ontevreden is, dat de koning van Travancore deze daad van barmhartigheid zo traag uitvoert. Commandeur Godefridus Weyerman is van mening dat Travancore de oorlog slechts wil rekken [fol. 1137] om Cochin te verarmen. Zo kan het, als de ware reden van het bondgenootschap duidelijk is, Cochin later makkelijk onderwerpen. De koning van Travancore brengt zijn voornaamste vijand de zamorin van Calicut veel schade toe en maakte zich al meester van Alangadu en Parur en omliggende gebieden. Hij dreef de zamorin terug in versterkingen in Mapranam en Pudukkottai. Deze durft niets te ondernemen tegen de Cochinse troepen in de landen van Muriyanattu Nambiyar en de kotasseri kaimal , noch tegen die van Travancore. Wegens de komende regentijd zijn van de laatste 8 à 10.000 man in Cranganur, Parur en Alangadu ingekwartierd. De overige zijn naar het zuiden getrokken, zogenaamd wegens de vijand daar. [fol. 1138] Als Travancore zo doorgaat, valt het te vrezen dat het voor de Compagnie te sterk wordt. Deze zorg valt niet te verbergen. Volgens de brief van 24 juli mag de koning van Travancore dan wel al 1.523.448 lb peper hebben geleverd, hij mag dan spoedig veel meer leveren en zich welgezind tegen de Compagnie tonen. De tijd zal leren of er geen adder onder het gras schuilt. De Hoge Regering wenst dat de macht van de Compagnie aanzienlijker was, aangezien het gedrag van de veldheer van Travancore trots en onverdragelijk is. In de vorige brief staat wat men vreest dat daar achterzit, en wat het nadelig gevolg kan zijn.)

Voornamentlijk bij een langer verblijf van het Trevancoorse leger in het Cranganoorse, omdat als dan niet alleen 's Compagnies onderdanen en pagters in het nabuurige Paponettij geruïneert, maar selfs bij een aanval der sammorijnse het geheele toneel des oorlogs op 's Compagnies grondgebied, in weerwil van der beyde parthijen gedane beloften om deselve allesins te verschonen, overgebragt, mitsgaders de communicatie tusschen Cochim, Cranganoor en Chettua ten eenemale afgesneeden en daardoor de twee laastgemelde vestingen in het allerblijkbaarste gevaar gestelt konden werden.

Fol. 1138v-1139r.

(Om dit onheil het hoofd te bieden hoopt men dat Travancore in het zuiden zal worden beziggehouden, zodat de druk in het noorden van Cochin afneemt. Het voorzichtig optreden van de commandeur is goedgekeurd. Hij moet de achting voor de Compagnie handhaven, neutraal blijven en [fol. 1140] argwaan bij Travancore vermijden. Dat gebeurde door het recente verzoek van de zamorin van Calicut om ammunitie af te wijzen. Men heeft daar meer waardering voor dan voor het besluit van 4 februari om Cochin en de zamorin onderhands te ondersteunen met kruit en lood. De zamorin kan dat gemakkelijk krijgen van zijn bondgenoot, aan wie de Compagnie het volgens contract moet leveren. Levering aan Cochin wekt maar gerechtvaardigde jaloezie bij de zamorin, aan wie beslist geen hulp moet worden verleend. Aan dit hof blijft niets geheim, want het heeft niet alleen buitenlandse

vijanden, maar volgens het bestuur zijn ook de rijksraden geneigd tot verraad tegenover hun meester. Het voegt daaraan toe dat de vorst oud, zwak en onervaren is. [fol. 1141] Hij wantrouwt zijn generaals en wil bij ieder treffen tussen zijn ongeoefende troepen en de gedisciplineerde van zijn vijanden aanwezig zijn. Hij houdt zich dan bezig met heidense ceremoniën en slaat bij de minste tegenslag op de vlucht. Dit nadeel voor de zamorin van Calicut is des te treuriger, nu hij oprecht beloofde zijn schuld af te lossen. Deze bedroeg bij de laatste generale beschrijving 29.915 ropia, of f 44.874, waarvan niet alleen ongeveer 2000 ropia aan gouden panden zijn afgelost, maar ook nog voor 16.000 ropia, of f 24.000,-, het eigendom van drie eilanden, aan de Compagnie is overgedragen. Ze waren eerst getaxeerd op f 28.305, maar bij de verpachting van de producten bleken ze de helft meer waard te zijn. Commandeur Godefridus Weyerman stelde de zamorin van Calicut voor als zekerheidstelling voor zijn schuld van 12.000 ropia, zijn landen en inkomsten in het gebied van de Pazhancheri Nayar af te staan. [fol. 1142] Dit is goedgekeurd, daar men zonder veel aanstoot zekerheid heeft voor zijn vorderingen op de zamorin. Deze heeft er ook voordeel van, want zijn landen zijn nu tegen een aanval gedekt en hij kan deze verpande landen bij volledige aflossing van zijn schuld weer terugkrijgen. Als ze in handen van zijn vijanden zouden vallen, is dit verre van zeker. Uit de laatst ontvangen geheime brief blijkt evenwel dat de zamorin niet te vertrouwen is, want hoewel hij van alle kanten in het nauw zit, zond hij een regedor met enige nayars naar het gebied van de Pazhancheri Nayar om de belastingen die de inwoners aan de Compagnie verschuldigd zijn, te innen. Hij ging voorbij aan het protest van de dienaren in Chettuvay en dreigde dat hij bij verzet tegen deze onrechtmatige eis alle tuinen en bezittingen van de inwoners zou plunderen. De commandeur moest daar wel [fol. 1143] paal en perk aan stellen. Het optreden van de zamorin van Calicut is roekeloos, al zou het uit wanhoop zijn voortgekomen, net zoals zijn latere verzoek aan de onderkoning te Goa om hulp tegen Travancore en Cochin. Men is het met commandeur Weyerman eens dat de verkrijging van heel Vypin noodzakelijk is voor de veiligheid en dat het daarvoor het juiste moment is.)

Hebben wij gaarne g'approbeert de met dat insigt gedaane verstrekking aan den Cochimsen koning en zijnen paljetter op 100.000 fanums, uytmakende *f* 7500,-, op onderpand van een goed deel hunner daar leggende landerijen onder deugdelijk bewijs in scriptis.

Met een gansch ander oog hebben wij beschouwt de aan Trevancoor op leverantie van peper laatst gedaane verstrekking van 200.000 ropijen en wesmeer, tesaamen bedragende *f* 372.906,4½. En waarop denselven naar aftrek van de voorwaards vermelde quantiteyt van geduide corl, item het montant van een jaar schenkagie, nog sub dato 24 julij te quaad bleef *f* 60.573,15,8.

Fol. 1143r-v.

(Hierover is geen opmerking gemaakt, omdat er goede staatkundige redenen voor waren en er een deugdelijke schriftelijke overeenkomst is opgemaakt. Het bestuur zag er [fol. 1144] geen bezwaar in en Travancore kan de Compagnie altijd op een andere manier nadeel berokkenen. Dit is het voornaamste wat betreft de hoofdkoningen Travancore, Cochin en de zamorin van Calicut. Dit betekent niet dat de kleinere vorsten vredelievender zouden zijn. Zij leven in voortdurende onenigheid. Ali Radja maakt zich niet alleen niet druk over de aflossing van zijn schuld van f 19.945, maar het is onverdraaglijk dat hij een product van Compagnies concurrenten is en, steunend op hen zijn moslimbroeders, de handelaren weerhoudt Compagnies handelsplaatsen te bezoeken en peper te leveren.)

Maar poogd ook, in weerwil van het geheele heydendom, sekere goude knop op zijnen tempel halstarrig te mainctineren en de Collastrijse onderdanen tegens hunnen wettigen vorst te mainctineeren. Hebbende desen laatsten, nevens zijne bondgenooten, in prejuditie van onsen handel tot een openbaren oorlog getergt, de minnelijke voorslagen van assopiatie, die hem het Cananoors opperhoofd Van Vechten, ingevolge het versoek zijner parthijen, had voorgehouden, op een brutale wijse verworpen en sig daarenboven

durven onderstaan in de nabijhijd van ons fort te Cannanoor op een berg post te vatten. En op het protest onser bediendens tegens het opwerpen van batterijen aldaar, seer impertinent t' antwoorden dat hij dien berg met de wapenen hebbende ingenomen ook als een conquest sou behouden en dat men hem het bouwen van een sterkte ter zijner verwering niet anders dan door kragt van wapenen zou kunnen beletten.

Fol. 1144v-1145r.

(Dit gedrag verdient genoegdoening en Ali Radja moet de gevolgen van zijn trouweloosheid maar voelen. De Engelsen zijn evenwel betrokken bij zijn geschillen met de kolathiri en wegens de omstandigheden moeten, voor zover Compagnies voorrechten niet in het geding zijn, alle onenigheden met hen vermeden worden. Daarom is afzijdigheid goedgekeurd en ook dat Cannanur met militairen en artilleristen versterkt werd. Wegens de nadelige gevolgen is toch bevolen om Ali Radja zoveel mogelijk te verhinderen [fol. 1146] genoemde berg te versterken. Ook moet zijn schuld worden geïnd, hetzij van hemzelf, hetzij, als hij verliest, van zijn vijand de kolathiri van Cannanur. Hoewel men liever neutraal blijft, mag de kolathiri, als zijn zaken er gunstig voorstaan, met kruit en lood ondersteund worden. Neutraliteit is gewenst, omdat geruchten zeggen dat de Engelsen hem als betaling kruit en kogels hebben geleverd, nadat het opperhoofd te Cannanur hem dat had geweigerd te verstrekken. Het is veel erger dat er door deze onrust en geruchten te Cannanur geen peper werd verworven en dat het vorstje van Cranganur verzocht om geen tiende te hoeven betalen voor zijn landen in Pappinivattam. De commandeur weigerde dit toe te staan en ter geruststelling van de gekwelde inwoners [fol. 1147] plaatste hij daar een aracci en twaalf laskaren. Diverse peperleveranciers hebben samen een schuld van f 5153, die het opperhoofd te Cannanur Anthony van Vechten voor het uitbreken van de oorlog als voorschot op te leveren peper had verstrekt. Dit blijft, mede om zijn collega's aan te sporen hiermee voorzichtig te zijn, voorlopig voor zijn rekening. Naar aanleiding van het bericht dat te Kharg een scheepje van Ali Radja was aangekomen met 300 balen peper en 20 pakken wilde kaneel, waarover hij onwetendheid veinsde, is hem aangezegd dat, als er smokkelwaar op zijn scheepjes wordt aangetroffen, deze in beslag genomen zal worden. De overige inlandse zaken zijn van gering belang. Het jaarlijkse geschenk aan de verdreven prinses [fol. 1148] van de perakat tak te Nedumangadu en aan de erfgenamen van de desinganadu is afgeschaft. De inkomsten van tuinen en landerijen over 1760/61 van f 16.453, die van de dharmottu panikkar van f 47 en 926 Cranganurse parra's nely, die over Pappinivattam samen met de rechten over de achttieneneenhalf dorp van f 2069 en 35.360 Cochinse parra's nely zijn ontvangen. Onder het eerste bedrag hoort ook een eilandje dat als een beneficie aan de overleden binnenregent van het leprozenhuis toekwam en nu is verpacht voor f 90 per jaar. Zeven stukken onbebouwd land zijn aan diverse personen ter cultivering uitgegeven voor een periode van 20 jaar om in de toekomst de inkomsten uit land te vergroten. De tienden in het gebied rond Cranganur zijn verpacht voor 12.050 Cranganurse parra's nely, wat 2090 parra's meer is. Ook zijn twee pas ontdekte stukken Compagnies land in Pappinivattam [fol. 1149] voor 10 jaar en 20 Cranganurse parra's verpacht, maar de onwettige bezitters van 130 tuinen en 388 parra's zaailand daar weigerden zich vanwege de dreiging van Travancore te onderwerpen. Hun landen zijn nog onverpacht gebleven. Om dezelfde reden is nog niet geprofiteerd van het aanbod van de 300 Pappinivattamse nayars om tienden te betalen over landen die zonder bewijs door hen bezeten worden. Overtuigd van de betrouwbaarheid van de overwegingen van het bestuur in deze, is hierover slechts geschreven zo voort te gaan. De tienjarige schuld van 90 last nely van de Velosenadu Nambiyar voor Mapranam, dat in 1717 samen met Pappinivattam aan de Compagnie werd afgestaan en aan hem in leen is gegeven, is nog niet afgelost. De commandeur doet daar veel moeite voor en ontving tenslotte van de zamorin van Calicut, aan wie de nambiyar zei die rechten te betalen, [fol. 1150] ten antwoord dat er in het verdrag van 1758 over deze kwestie niet wordt gesproken en dat de rechten voor 1718 door zijn voorvaderen waren genoten. Dit bewijst dat het bestuur in de vorige jaren te inschikkelijk is geweest. Er is tekst en uitleg gevraagd waarom deze schuld zo is opgelopen en er is

bevolen haar te innen. Waarom de domeinen en gerechtigheden van de Compagnie slechts f 43.885 hebben opgebracht, ofwel f 423 minder dan het voorafgaande jaar, is te lezen in de brief van 21 oktober 1761die het bestuur direct naar Nederland zond. De opbrengst van de handel over 1 september 1760 tot eind augustus 1761 was, bij een inkoopwaarde van f 240.379, f 264.565, ofwel 110 %. Dit is gering, als men de specerijen die zijn verkocht voor f 96.729, ofwel met 1194 % winst, [fol. 1151] en het Japans staafkoper voor f 57.094, ofwel met 198$\frac{5}{16}$ % winst, buiten beschouwing laat. Voor de suiker en andere waren blijft maar f 110.741 over, wat een winst van 54$\frac{3}{8}$ % betekent, nauwelijks genoeg om de vracht van deze volumineuze goederen goed te maken. Daarom is bevolen niet meer vermiljoen en arak te bestellen dan voor de dienaren en inwoners nodig is, en als er een winst van respectievelijk 75 % en 90 % op te maken valt. De winst op poedersuiker van 85 % moet vermeerderd worden. Op het bevel geen meer ijzer en lood te bestellen dan voor de huishouding nodig is, antwoordde het bestuur dat Travancore soms aanzienlijke partijen van het eerste verzoekt in ruil voor peper. Het verbod is opgeheven, mits het ijzer en staal maar 100 % winst oplevert. [fol. 1152] Men moet geen ongewilde of weinig winst gevende waren meer bestellen. Dan kan een onaangenaam besluit als dat van 20 augustus 1761 om zulke goederen te veilen, al was het voor de inkoopsprijs, voorkomen worden. Daaronder was 6500 lb aluin, waarop nog 16 % winst is gemaakt. De in 1761 uit de grote voorraad in Batavia toegezonden 34 kisten indigo vierde soort, mogen voor de marktprijs verkocht worden. Uit de opgave van het ruwe rendement in de brief van 29 april blijkt dat in de periode eind augustus 1761 tot 15 april 1762 op een bedrag aan inkoop van f 104.529 een winst van f 165.393 is gemaakt. Dit is aangenaam, evenals dat de commandeur op de toestemming in de geheime brief van 15 juni om de prijs van het Japans staafkoper met 10 % te verminderen, heeft bericht dat er dan, ondanks de onlusten, ongeveer 250.000 lb zou worden afgezet. [fol. 1153] De prijs was nog niet verlaagd om eerst te zien, of ze niet de oude prijs zou opbrengen. In de voorafgaande brief is gewezen op de noodzaak de prijs van tin te verlagen. In het geheime briefje van 25 juni is de winst op 40 % gesteld, als de afzet daardoor bevorderd wordt. In zijn aparte brief van 25 februari meldt de commandeur over de afzet van Suratse en Ketsmanduwese textiel, die als een extra steun wordt beschouwd en slechts in geval van nood in acht wordt genomen, verschillende problemen. Zij is nu gestaakt. Men besloot daarvan geheel af te zien, maar de inkoop van katoen uit Porbandar, waarvan te Cochin niets was aangevoerd, is opnieuw aanbevolen. Over 1760/61 bedragen de uitgaven f 317.747 en de inkomsten f 334.474, zodat het positieve saldo f 16.727 is. [fol. 1154] In het voorafgaande jaar bedroegen de uitgaven f 302.268 en de inkomsten f 377.796, zodat er een achteruitgang van f 58.801 valt waar te nemen. Dit is temeer verdrietig, omdat het hoofdzakelijk is toe te schrijven aan een gebrek aan goederen, doordat de scheepsruimte om die vanuit Batavia aan te voeren, niet voorhanden was. Behalve het bevel in de rondgezonden resolutie van 21 december 1762 om de vroeger berekende interestgelden af te schaffen, is het bestuur opgedragen dat de uitgaven onder het desbetreffende jaar ingeboekt worden, dat de onkosten op de handelswaar niet boven de 2 % komen, dat van de inkoop van handelswaar, materialen, levensmiddelen, uitrustingsstukken en geschenken jaarlijks een prijscourant wordt opgemaakt en overgezonden, en dat de boekingen ten laste van de rekeningen van vorige jaren, zowel als van het kantoor-generaal, dit laatste voor zover het afschrijvingen betreft, specifiek in de brieven worden genoemd. [fol. 1155] De commandeur is verzocht te rapporteren hoe de handel en de inkomsten verbeterd kunnen worden en de uitgaven omlaag zijn te brengen zonder nadeel voor de vestingwerken, het personeel etc. Het is een nieuwigheid dat bij het reinigen van vuil en stof van 4440 lb kruidnagels 384$\frac{1}{8}$ lb, ofwel 8$\frac{11}{16}$ %, als vervlogen is aangemerkt. Daarom worden degenen die toestemming hebben gegeven om daarvoor meer dan 1 % te rekenen, voor het meerdere belast. Een tekort bij het uitzoeken van 364$\frac{1}{2}$ lb, ofwel 2$\frac{3}{4}$ %, op 13.070 lb nootmuskaat is geaccepteerd, maar voortaan moet daarvan een rapport onder ede worden opgestuurd. In de voorafgaande generale beschrijving toonde men zich ontevreden dat de peperoogst sinds de twee voorafgaande jaren [fol. 1156] met 795.045$\frac{1}{2}$ lb is verminderd. Tussen 1

maart 1761 en de verzending van de brief van 29 april 1762 is er 1.502.409 lb ingezameld, wat 102.485½ lb minder is dan in 1760/61. Het bestuur schrijft dit toe aan de brandende hitte, waardoor ranken verdord zijn, aan vernieling door onlusten, de lage prijzen die Travancore ervoor aan zijn onderdanen betaalt, waardoor ze niet meer gemotiveerd zijn in deze peper te verbouwen, en de afzet aan anderen, zowel aan de bevolking van Pandy, als aan de Engelsen. De laatsten zouden naar schatting meer dan 2000 kandijl per jaar ontvangen. Men troost zich met de gedachte dat Travancore met die bescheiden leverantie voor 1.353.673 lb, ofwel 129.426 lb meer dan het voorafgaande jaar, bijdraagt en dat men voor dit jaar reeds een aanzienlijke hoeveelheid heeft ontvangen. Van de verworven peper is 950.000 lb naar Batavia verzonden en 550.000 lb naar Ceylon. De 10.800 lb cardamom [fol. 1157] die met de oktoberschepen is verzonden, kwam uit Calicut tegen 27 stuiver het lb, omdat men deze te Cannanur voor niet minder dan 33 stuiver kon krijgen en de uiterste prijs bij de bestelling vastgesteld 30 stuivers is. Men vertrouwt op de verzekering van het bestuur dat ze beter is dan wat de Engelsen als retour inkochten, en hoopt op een goede opbrengst in Nederland. Er is opgedragen de cardamom en wat verder voor het vaderland wordt verworven, direct naar Ceylon te zenden, zodat het vroeg genoeg is voor de retourschepen die daarvandaan vertrekken. Dan hoeft het niet een jaar in Batavia opgeslagen te worden. Met deze retourschepen komt ook indigo uit Pappinivattam, ingekocht voor 36 stuiver en 12 stuiver minder dan de aanbesteding. Het is onaangenaam dat er voor Ceylon 345 last rijst is ingekocht voor f 149 het last, wat ruim eenmaal zo duur is als die van Java. [fol. 1158] Omdat het voor dat gouvernement niet gemist kon worden, is het maar geaccepteerd. Wegens gebrek aan Europese en oosterse militairen kon niet voldaan worden aan het dringend verzoek van Malabar om deze te leveren en moet de recrutering van 200 sipoys wel aanvaard worden. Sinds de bekendmaking van een generaal pardon op 8 juli 1761 zijn 25 Europese en inlandse deserteurs teruggekeerd. Daarentegen zijn 9 Europese militairen en 3 toepassen gedeserteerd. Om daartoe geen aanleiding te geven is het voorstel om Europese militairen die f 7,- ontvangen, f 9,- te gunnen, aanvaard. Overigens zijn er zo weinig soldaten met f 7,-, dat het reglement van gageverhoging er zelfs geen melding van maakt. Dat het verzoek van 78 Europese militairen om maandelijks hun volle gage te krijgen [fol. 1159] is ingewilligd, gaat de bevoegdheid van een subaltern bestuur te boven. Men heeft zelfs nagelaten deze militairen van dit verzoek af te houden en is hen zeer ter wille geweest. De motieven voor dit onwettige besluit zijn openlijk in de gewone resoluties en brieven behandeld, onder meer dat het aantal verzoekers op het totaal van de zwakke bezetting aanzienlijk was en dergelijke niet vrolijk stemmende bedenkingen. Nu deze maatregel is genomen, heeft men zich er met de nodige opmerkingen in een geheime brief bij neergelegd. In de huidige tijden is voorzichtigheid geboden. De vestingwerken liepen gevaar door de woeste zee en hevige stormen te worden weggespoeld. [fol. 1160] Het is zorgelijk dat de kostbare kades en dijken bij Cochin maar voor een onzekere tijd behouden zijn. Er is besloten om de verleden jaar aangekomen vaandrig-ingenieur Dirk Zeijnde, die als een ervaren vestingbouwkundige geldt, onder bevordering tot luitenant van de artillerie, naar Cochin te zenden. Hij moet tevens het overleden hoofd van de artillerie kapitein-luitenant Pieter Morijn opvolgen.)

Bovendien zal denselven daar ook wel van pas komen nu wij derwaards ter examinatie gesonden hebben seker alhier gemaakt ontwerp en berigt tot het verkleinen van het fort te Coijlan van welkers bekomene schade wij bij onse laatste generale beschrijving gewag gemaakt. Dog de toenmaals geprojecteerde exstructie van een ravelijn tussen de punten Holland en Gelderland te Cochim hebben de ministers uytgestelt totdat men ontwaarde, of de zee indertijd geen meerder grond sou geeven.

Fol. 1160v-1161r.

(Dit is goedgekeurd, alsmede de onvermijdelijke reparatie van gebouwen voor f 7519. Over schepen en vaartuigen valt niets bijzonders te melden. De ramp met de Getrouwigheid is in de vorige brief behandeld. In de vergadering hierover [fol. 1162] scheen het dat het verlies van dit schip aan lafhartigheid, onkunde en nonchalance van de officieren te wijten is.

Het oordeel wordt uitgesteld totdat alle papieren zijn ontvangen. Het bestuur kreeg toestemming om de onderkoning te Goa een passend geschenk te geven, opdat hij de gezanten die daarheen zijn gezonden, en de schipbreukelingen alle hulp verleent om hen en de geborgen uitrusting en lading op te halen, voor zover deze laatsten niet ter plaatse voor de Cochinse prijzen verkocht kunnen worden. De geschenken over maart 1761 tot eind februari 1762, genoemd in de brief van 29 april 1762, hadden bij inkoop een waarde van f311 en bij verkoop van f 581. Het bestuur toonde aan dat ze onvermijdelijk waren, en daarom zijn ze goedgekeurd. [fol. 1163] Bij ontmoetingen in november 1761 en april 1762 zijn aan de vorst van Travancore buitengewone schenkingen gedaan van respectievelijk f 3601 bij inkoop en f 3878 bij verkoop, en van f 1573, misschien bij inkoop. Het eerste geschenk is erg groot, maar nog altijd f 1213 bij verkoop minder dan het geschenk dat commandeur Casparus de Jong bij een dergelijke ontmoeting in 1760 gaf. Personalia. Wegens de bouwvalligheid van het kapiteinshuis is de kapitein rsd 8 per maand gegeven. De gewezen kapitein van de toepassen Silvester Mendes is weer aangesteld als tolk voor rsd 16 per maand. Hij is bedreven in de talen en zaken van het land en het zou zeer nadelig zijn, als hij naar voorbeeld van drie andere tolken naar de Engelsen zou overlopen.

Surat

Surat leverde dit jaar voor Azië 173 pakken diverse textiel en zijden kleden, 689 balen katoen, 300.000 zilveren ropia's en tevens 11.312½ lb boter, enige gommen, kruiden etc. samen t.w.v. f 676.179. De Borssele en de Noord Nieuwland brachten dit naar Batavia en Ceylon. Zoals in de vorige brief is gemeld, is de Getrouwigheid verongelukt. Met de Borssele is naar Ceylon voor Nederland verscheept t.w.v. f 123.470. Het verzondene uit Surat is samen f 799.649. Naar Surat is verzonden)

200.000	lb.	kopere Japans in staven
40.000	,,	,, ,, ,, plaaten
233.500	,,	thin Bancas
13.000	,,	lood Hollands
3020	,,	quiksilver
1.247.766¾	lb.	zuyker poeder
74.453	,,	,, candij
252	lb.	conchenille
4	,,	silverdraad
23.491	,,	notenmuschaten middelbare
37.070	,,	garioffelnagulen
2156	,,	foelij of macis
5388	,,	campher Japance
5119	,,	rode menij
34	pees	paradijsvogels,
		belopende met diverse provisiën, benodigtheden
		en eenige aanreekeningsposten *f* 343.487,17,-

Fol. 1164v.

([fol. 1165] Op 15 augustus vertrok daarmee de Sloterdijk en op 21 november de Bleiswijk. Door het uitblijven van de vaderlandse schepen kon er helaas geen derde schip vertrekken. Hoewel Surat grotere schepen vereist, kon slechts de Bleiswijk van 140 voet gezonden worden. Er was geen schip van 150 voet beschikbaar. Over de gewone en geheime brieven van 22 december 1761en van 27 en 30 april 1762 is op 20, 22 en 23 juli vergaderd. De opmerkingen en besluiten zijn te vinden in de brieven naar Surat van 14 en 16 augustus en 20 november 1762. Er is een verwijt gemaakt dat de Noord-Beveland pas op [fol. 1166] 1 mei uit Surat is vertrokken om via Malabar naar Batavia te gaan. Het is inderdaad het beste dat de goederen voor de handel en huishouding van Ceylon en Malabar met het retourschip dat via Ceylon naar Nederland gaat, worden meegezonden. Als die goederen niet zo vroeg

gereed gemaakt kunnen worden, dan gaan ze in ieder geval voor 20 maart, omdat ze later door stormachtig weer niet meer in Cochin en Surat kunnen worden afgegeven. De kosten van vaartuigen bedroeg te Surat f 9089, ofwel f 4704 minder dan het voorafgaande jaar. Dit is veroorzaakt doordat er, volgens opdracht, een smal schip minder naar Ceylon is gezonden. Wegens tekort kon het bestuur ook geen anker- of dregtouwen aan die vaartuigen leveren. [fol. 1167] Daarom moesten deze te Surat gekocht worden. Dit zal het komende jaar de kosten doen oplopen, want touwen zijn daar duurder dan in Europa. Hieruit blijkt hoe belangrijk het is, dat ook de bestellingen uit Europa van touwen stipt worden uitgevoerd. De bestellingen door Surat voor 1761 zijn voor zover mogelijk nauwkeurig uitgevoerd. Helaas zat een gedeelte daarvan in de verongelukte Getrouwigheid. Aanbevolen is om met deze uitgaven heel zuinig om te gaan. Bij besluit van 24 april 1761 was bevolen een smal schip te bouwen voor Bengalen. Nu is opgedragen dit schip, de Batavier gedoopt, naar Ceylon te zenden, [fol. 1168] omdat het een platte spiegel heeft die, volgens het bestuur, de golfslag op de Ganges niet weerstaat. Het besloot daarom een smal schip met een gewrongen spiegel te bouwen. Dit is aanvaard, hoewel het wel f 1680 in de kosten scheelt. Eveneens zijn goedgekeurd de kosten van het uitrusten van de Batavier van f 28.094, van f 427 voor de koop van een nieuwe schuit, van f 1539 voor het redden en repareren van de horry de Mosselschulp. Ze was op een plaats die zodanig niet bekend was, in de rivier in Broach vastgeraakt en door een ander toeval op de rivier in Surat vol gelopen. In antwoord op de vraag in de brief van Heren XVII van 30 september 1761 met welk schip ondeugdelijk staal uit Nederland was aangevoerd, [fol. 1169] heeft het bestuur geantwoord dat de aanvoer door elkaar in de pakhuizen wordt opgeslagen. Daarom is bevolen om goederen zo snel mogelijk te controleren en bij gebreken terug te zenden. Bij nalatigheid komt de schade voor de ontvangers. Bovendien wordt erop gewezen dat op 19 juli is besloten staal uit Nederland aangevoerd ter keuring aan de baas-smid te geven. [fol. 1170] In antwoord op de extracten uit de brieven uit Nederland, verzoekt het bestuur om ontslagen te zijn van het bevel om uitsluitend dukatons op assignatie te accepteren, indien het geld uit boedels van overledenen betreft. In Surat rouleren in het geheel geen dukatons. Per rondgestuurd bevel van 23 juni 1761 en aangehaald in de generale missive van 31 december 1761, is voorgeschreven om gestorte specerijen weer in kisten te pakken. Het bestuur meent dat dit niet doenlijk is, omdat de specerijen door de herhaalde storting, eerst bij de ontvangst en weer bij de levering aan de kooplieden, door de penetrante lucht teveel zouden lijden. Hierop is geantwoord dat geprobeerd moet worden ze bij de eerste storting af te zetten. Bij de behandeling van de resolutie betreffende de lading van de Borssele bleek [fol. 1171] dat de controleurs het totaal barsten en leeg lekken van drie leggers arak hebben toegeschreven aan de plaatsing van zware canasters met suiker er bovenop. Desgevraagd rapporteerde de commandeur van de werf op 20 augustus dat de verkeerde belading de schuld van de opperstuurman van dit schip is. Deze is veroordeeld tot gehele vergoeding van de lege leggers. Op verzoek van het bestuur is het generale reglement op de in- en afschrijving van 15 augustus 1752 aangevuld met de bepaling dat op de curcuma 5 % en op de indigo 2 % voor de gezagvoerders van de schepen, en de helft van deze percentages voor de pakhuismeesters bij weging binnen het jaar, mag worden afgeschreven. De onzekerheid over een overmatig ondergewicht op twaalf sokkels foelie, waarvan in de generale missive van het voorafgaande jaar is gesproken, is in zoverre weggenomen [fol. 1172] dat uit de ontvangen afpakbriefjes van vijf sokkels is gebleken, dat het ondergewicht voornamelijk, zo niet geheel, aan indroging is te wijten. Daardoor is men gerustgesteld dat deze oogst foelie uit 1757 en 1758, die maar acht maanden in het Suratse pakhuis heeft gelegen, bij levering aan de koopman slechts 5 en 6 lb ondergewicht per sokkel heeft geleden. De afschrijving die aan de pakhuismeester bij het zuiveren is toegestaan van 236 lb, ofwel ruim 4 %, op 5760 lb kruidnagels, is afgekeurd. Alle verlies boven de 1 % moet de pakhuismeester vergoeden. Er werd f 160, ofwel $48\frac{7}{8}$ %, afgeboekt bij de verkoop van 74 door de mot beschadigde lakens. Volgens het bericht van de hoofdadministrateur was, [fol. 1173] conform de Suratse resolutie van 13 januari 1761, een gedeelte al eind augustus 1758 beschadigd. Hoewel ze allang

uit het pakhuis gehaald hadden moeten worden, is deze schade aanvaard. Wel is bevolen om bederfelijke waren hoogstens drie jaar te bewaren en, als ze dan nog niet verkocht zijn, naar Batavia te zenden. Ook het abuis met te lang aangehouden artal, dat in de brief van het voorafgaande jaar reeds werd gemeld, is geaccepteerd. De verontschuldiging in de brief van 22 december 1761 is niet voldoende, maar de Compagnie heeft door de foutieve behandeling verloren, maar ook gewonnen. Ze is nu verkocht met slechts 20¾ % verlies, terwijl bij verkoop in 1760 het verlies 32⅜ % zou hebben bedragen, en niet 22⅜ %, zoals ten onrechte in de brief van 9 april 1760 is vermeld. Over de verkoop van handelswaren [fol. 1174] wordt in vervolg op de brief van 4 mei 1762 bericht dat de verkoop van de lading van de Noord-Beveland niet zo gunstig is geweest als die van de Borssele. De suiker en kamfer bracht net zoveel op als het meest recente, de olifantstanden en de kruidnagelolie nog iets meer, maar met het Japans koper ging het zeer slecht. De makelaars boden ten hoogste f 87,- de 100 lb inclusief rabat en makelaardij, terwijl de bij besluit van 27 maart 1756 vastgestelde prijs f 94,- de 100 lb is. De makelaars zeiden dat de handel in de Deccan al 13 maanden stilstond en dat er wegens de onrust geen herstel zou zijn, zodat de hele partij op de Noord-Beveland moest worden aangehouden. Om het nog erger te maken, meldde de directeur in de geheime brief van 27 april dat hij [fol. 1175] een verdere prijsdaling vreesde. Hij stelde voor om het koper maar voor f 90,- de 100 lb te verkopen. Conform de geheime resolutie van 2 juni 1761 is de directeur toegestaan voor meer afzet de prijs 10 % te verlagen. Hij antwoordde in zijn geheime brief van 22 december 1761dat hij, zolang de onlusten voortgaan en de handel in de Deccan stilstaat, hoopt tegen die verlaagde prijs per jaar 700.000 lb te verkopen. In 1759/60 was dit 312.122¼ lb en in 1760/61 240.394½ lb. De directeur hoopt dat in vredige tijden de afzet tot een mljoen pond toeneemt. Er is geantwoord dat hiernaar met verlangen wordt uitgezien. Nu het nut en voordeel blijkt, wordt te eerder met deze prijsverlaging voortgegaan, omdat behalve de gronden genoemd in de geheime resolutie van 2 juni 1761)

---voor de g'arresteerde vermindering militeert dat hetselve daardoor op *f* 84,12,- de 100 lb. zullende te staan komen. Zulks nog 12 stuyvers meer bedraagt, als waarop de verkoopsprijs van dat mineraal bij resolutie van den 13e november 1750 alomme gesteld, en ook gefixeert gebleeven is, tot den 7e may 1754, wanneer se door dese regering, volgens resolutie van dien datum, na de gerespecteerde intentie Uwer Ed. Hoogachtb. vervat bij patriase generale missive van 8 october bevorens, verhoogt wierd op *f* 90,-,-.

Fol. 1176r.

(Daar het bestuur niet weet waarvandaan de Engelsen 100.000 lb Japans staafkoper invoerden, is het ten strengste bevolen om te proberen die informatie altijd te verkrijgen. Tevens is gevraagd of het monopolie van het munten van paisen, wat geschiedt van Japans of Zweeds staafkoper en dat eens van de stadsgouverneur Patderchan werd verkregen, [fol. 1177] nog bestaat en of dit staafkoper nog op die conditie ter plaatse verkocht werd. Als dat niet meer zo is, wenst men de reden te weten. Men vreest zeer dat ook dit voorrecht door de Engelsen is ontfutseld. De vermindering van de afzet kan niet alleen aan de onrust toegeschreven worden. Met de Getrouwigheid ging al 90.000 lb verloren. Van de bestelde 440.000 lb Japans en de 150.000 lb Europees koper is in het totaal maar 320.000 lb Japans ontvangen, waarvan de helft nog onverkocht bleef. Dit wordt bevestigd door de genoemde geheime brief van de directeur van 22 december 1761, waarin staat dat de 450.000 lb koper die de Engelsen in voorraad hadden, successievelijk in de munt werd gebracht om er paisen van te slaan. De gemiddelde winst op twee partijen arak was nauwelijks 100 %, [fol. 1178] wat niet in overeenstemming is met het volume en zeker niet bij een gebrek aan scheepsruimte als nooit tevoren. Er is bevolen niet meer te bestellen dan voor de huishouding nodig is. Hoewel er het voorafgaande jaar verboden was om dat te bestellen, is er, omdat het zeer gewild is, 25.000 lb lood naar Surat gezonden. Per resolutie van 25 juni is toegestaan om tin slechts met 30 % winst te verkopen, als dat de afzet bevordert. Tot tevredenheid bleek dat op een inkoop over het jaar 1760/61 van f 568.821 een zuivere winst van f 855.760 is gemaakt, ofwel 150 %. De winst op suiker en andere goederen was f 475.994, op specerijen

f 379.766, wat bijna een ton is. Hieruit blijkt dat dit kantoor [fol. 1179] het bedrijf van de Compagnie bevordert, terwijl voor het vervoeren van deze goederen maar drie schepen nodig waren. In 1760/61 was de zuivere winst f 667.174, immers de uitgaven waren f 138.275 en de inkomsten f 805.449. In het voorafgaande boekjaar 1759/60 bedroeg volgens een verbeterde berekening de zuivere winst f 579.719, zodat er een verbetering is van f 87.455. Aan timmerwerk en reparaties is voor herstel van de zuidwestelijke beer f 6771 uitgegeven. Hoewel er geen begroting van de kosten was gemaakt, is dit bedrag toch afgeschreven. [fol. 1180] Het is aannemelijk dat een begroting niet mogelijk was, omdat de ernstigste gebreken onder water zaten. Bij de plannen voor de bouw van een kruit- en gevangenenhuis, die het vorig jaar was goedgekeurd, was geen begroting gevoegd. Wat daarvoor teveel is uitgegeven komt ten laste van het bestuur. De bouw mag niet verder gaan dan het algemene plan in de Suratse memorie van raad ordinaris Jan Schreuder van 1750, goedgekeurd bij geheime brief van 20 augustus 1751 en ongeacht de bevolen staking van het totale werk. De overige posten genoemd in de brief van 27 april uit Surat zijn aanvaard. [fol. 1181] De totale kosten van timmerwerk en reparaties bedragen f 4293, maar ter wille van zuinigheid is er geen toestemming gegeven om op de werf een stenen hospitaal te bouwen, noch voor andere voorgestelde werken. Voor de zieken mag een beter huis gehuurd worden. Het is passend dat herstel en onderhoud van de buitenplaats Zorgvrij voor rekening van de directeur en zijn opvolgers komen, omdat ze voor hun vermaak is aangelegd. Het valt te prijzen dat er aan reisgelden maar f 53,- is uitgegeven voor de tocht van de assistent naar Broach, en dat de kosten voor gewone geschenken zijn gedaald met f 840 bij inkoop en f 720 bij verkoop tot f 7735 bij inkoop en f 10.013 bij verkoop. De buitengewone geschenken bedroegen maar f 1828.)

De particuliere thol heeft opgebragt *f* 5693,1,-, en dus meer als anno passato *f* 2073,7,-, waarin U Wel Ed. Hoogachtb. participeeren voor *f* 2323,4,-, het overige voor 's lands vorst zijnde.

Dog 's heeren geregtigheid van verkogte vaartuygen heeft weder niets opgebragt en het kleynzegul maar *f* 308,14,-, of *f* 896,14,- minder als het jaar bevoorens.

Onder den insaam van lijwaten is ons tot genoegen gebleken der ministers attentie in dat stuk, waardoor zij, bij hersorteering van eenige van Brootchia ontfangene pakken, de ondeugende uytgeschoten en voor reekening der senders gelaten hebben. En dewijl de portie van dat comptoir pro patria ook op verre na niet voldaan was, gelijk uyt de daarvan bij den ministers brief van 27 april te vindene specificatie te sien is.

Fol. 1182r-v.

(De eerste facteur daar, Van Jeeger, moet zich hiervoor verantwoorden. Uit de verantwoording bij de Suratse resolutie van 1 februari 1762 blijkt hoe een en ander gegaan is. Hij en het bestuur vermelden in eerdere brieven [fol. 1183] onwilligheid van werklieden, van wie sommigen geheel niet voor de Compagnie wilden werken. Ook was er inferieure kwaliteit van het textiel en geen overeenstemming met die van de monsters. Zo moest volgens de brief uit Broach van eind januari 1000 stuks kannekijns afgewezen worden. Daar deze mensen het uitschot makkelijk aan de Engelsen en andere handelaars kwijt kunnen, zijn ze geneigd meer op kwantiteit dan op kwaliteit te letten. Het bestuur moest zich daar maar bij neerleggen. Bovendien was er grote sterfte door kinderpokken en een slechte regentijd met scherpe noordenwind, die tot beperkte leverantie hebben geleid. Hoewel het bestuur [fol. 1184] dat ter plaatse beter kan beoordelen, liet het de beslissingen onder deze omstandigheden aan de Hoge Regering over. De bevindingen met de overige Broachse retouren zijn niet gestuurd, zodat beoordeling van de aangevoerde belemmeringen niet goed mogelijk is. Hoewel Van Jeeger al op verzoek van het beheer van dat kantoor was ontslagen, moet men het hier maar bij laten. Hopelijk doet de nieuwe facteur het beter. De Suratse leveranciers hebben voor 100 stuks ondeugdelijke smalle bherms evenveel goede geleverd. [fol. 1185] De leverantie op de bestelling voor 1761 is te vinden in een notitie bij de Suratse brief van 27 april. De aanbestede goederen zijn bijna geleverd en in 41 pakken naar Ceylon gezonden voor Europa, met daarbij 7417 lb katoengaren van de bestelling van het voorafgaande jaar, die nog tegen

de oude matige prijs is geleverd. Wegens duurte is die waar niet aanbesteed op de bestelling voor 1761. De prijzen te Broach waren 34$\frac{3}{8}$ % hoger dan die te Surat en deze 25$\frac{1}{8}$ % hoger dan vorig jaar. Bij de laatste verkoping in Amsterdam in 1758 is er op katoengaren maar 10$\frac{1}{8}$ % winst gemaakt, zodat er slechts verlies te verwachten is. Daarom is deze handelwijze goedgekeurd. [fol. 1186] Er moesten talrijke belemmeringen voor de bestelling van 1761 vermeld worden. Uit de brief van 27 april blijken dezelfde problemen voor die van 1762. De kooplieden konden niet bewogen worden de buitensporige prijzen van 1761 aan te passen, hoewel de niet van de mens afhankelijke oorzaak, namelijk de slechte kapokoogst, was weggevallen. Nu voerden zij gebrek aan wolbewerkers en spinners aan. Bovendien duurden de aanbestedingen van de Engelse, Mokkase, Jeddase en Basrase kooplieden voort. De Engelsen hielden het volk van jaar op jaar aan het werk en lokten de kooplieden met hogere prijzen tot zich. [fol. 1187] Het bestuur schijnt tot het uiterste te willen gaan door geen aanbestedingen te doen, maar hier en daar voor de marktprijs in te kopen, in plaats van zich te laten dwingen. Men hoopt dat dit te vermijden is, als, zoals de directeur en secunde in hun aparte brief schrijven, de prijzen in de stille tijd, of na het vertrek van de schepen, zullen dalen. Het bestuur is aanbevolen om maar als lieden van eer en oprechtheid te handelen. Heren XVII hebben in hun bestelling van retouren van 9 oktober 1760 te Middelburg geklaagd over de duurte en de slechte kwaliteit van de zending mirre van het voorafgaande jaar. Opperchirurgijn Kummers, die de inkoop deed, is om verantwoording gevraagd. Deze is bij de bijlagen van deze brief gevoegd. Hij voert aan [fol. 1188] dat er voor mirre te Mokka, vanwaar het te Surat wordt aangevoerd, een monopolie is en dat het op de laatst genoemde plaats uit de derde of vierde hand gekocht moet worden. Zoals uit de laatste generale beschrijving blijkt, is er toen reeds een opmerking gemaakt over de hoge prijs van f 147,15,- de 100 lb. Nu is naar Surat geschreven dat er bij zo'n hoge prijs maar geheel van inkoop van mirre afgezien moet worden. Voor Bengalen is 552.000 lb kapok voor f 24,12,8 de 100 lb ingekocht. Dit is f -,7,8 lager dan waarvoor het voorafgaande jaar toestemming is gegeven. Het bestuur verzocht goedkeuring om bij de gunstige omstandigheid dat de verkoopprijs van peper even hoog zou zijn als het voorafgaande jaar, de benodigde hoeveelheid uit Cochin te mogen bestellen. Omdat men te Batavia karig van peper voorzien wordt, is dit afgewezen. [fol. 1189] Bovendien is Malabar geen voorstander van deze handel. De bestellingen zijn, voor zover het gebrek aan schepen toestond, uitgevoerd, behalve ijzer en spijkers, uitgezonderd een kleine hoeveelheid voor eigen gebruik. Zoals het voorafgaande jaar is de voorraad te klein, hoewel spijkers zeer gewild zijn en het ijzer waarschijnlijk wel op een hoge prijs zal blijven. Het is daarom wenselijk dat er beter wordt gereageerd op de bestellingen dan de laatste jaren. De gunstige mogelijkheden moeten nu aan de concurrenten worden gelaten. Alle voordelen bijeen zouden de Compagnie in staat stellen om de zware kosten elders te dragen. [fol. 1190] Daarom is er ook verwondering geuit dat er bij de restanten 577$\frac{1}{8}$ lb fijne kaneel was, die reeds in 1755/56 was ontvangen. Als die kostbare waar niet is te verkopen, dan moet ze tegen 130 stuivers het pond naar Batavia worden gezonden. Uit de met de eerste retourzending gestuurde resolutie van 29 juli 1762 blijkt dat er een verandering en voorziening voor de artilleriegoederen is doorgevoerd. In een vol jaar waren er in het garnizoen slechts vier deserteurs naar de Maratha's, terwijl een gelijk aantal is teruggekomen.)

Met de Engelsen continueerde men nog in een goede harmonie te leven, schrijvende de ministers zulks bijsonderlijk toe aan den vreedsamen imborst van hunnen commandant, de heer Price, die egter op het punt stond om gesuccedeert te worden door het geweesen opperhoofd van Tallicherij mr. Hodges, verwagt werdende van Bombaij. Alwaar sig dese woelsieke natie, volgens de berigten, sterk armeerden tegen de Marhettas, onder anderen, so men meend, het oog hebbende op het onder hunne magt zijnde eyland Salset, in weerwil van het tegens dat voornemen afgesonden protest van den viceroi van Goa, die daarbij pretendeert dat 't gemelde eyland eertijds tot de domainen der kroon Portugal behoord en Zijne Allergetrouwste Majesteit ook nog nooyt gerenuntieert zou hebben van zijne regten en wettige pretensiën op hetselve ten behoeve van de presente besitters, de

Marhettas of iemand anders.

Fol. 1190v-1191r.

(De schulden te Mokka blijven zwaar drukken. Het bestuur berichtte dat Kasim Torbetti, van wie de obligatie van 3852,40,- Spaanse realen vorig jaar is toegezonden, in grote armoede is gestorven en dat zijn kinderen in het buitenland moeten zwerven om hun brood te verdienen. Als die post zo desperaat is, dan moet ze maar worden afgeschreven. Van de overige vorderingen zal wel niet veel binnenkomen, want assistent Keijser, die naar Mokka was gezonden, is onverrichter zake teruggekeerd. [fol. 1192] De kosten van zijn zending waren, exclusief gage, f 900. Daarom is bevolen geen speciale zendingen meer te doen. Het is evenmin in het belang van de Compagnie om de dwangmiddelen die het bestuur in zijn geheime brief van 27 april voorstelt, toe te passen. De obligatie ten laste van de koninklijke kamer is niet meer in Surat, noch in Batavia te vinden. Er is daarnaar geïnformeerd bij de gewezen carga te Mokka Pieter van Jongstal; hij is nu in Batavia. Zijn rapport behelsde niets ter zake en het is slechts ter kennisgeving aangenomen dat hij beweert, dat deze stukken met de Berkenrode zijn verloren gegaan. Hij herinnert zich slechts dat in zijn tijd aanmaningen [fol. 1193] louter notities van de schulden en achterstand in betaling waren. Over andere debiteuren meldt het bestuur niet veel goeds. De makelaar te Ahmadabad Girderdas Doosje, met een schuld van f 5850, is onder behoeftige omstandigheden gestorven. Men tracht deze zoveel mogelijk bij zijn zoon Mietalaal te innen. De briefwisseling over deze schuld tussen Surat en Ahmadabad is naar Batavia gestuurd. Vroeger zouden de facteurs P.A. de Bellon en De Wind voor deze schuld verantwoordelijk worden gesteld, maar in de memorie van de raad extraordinaris Louis Taillefert wordt ze slechts onder de dubieuze schulden genoemd. Het bestuur is in overweging gegeven de Compagnie in deze schadeloos te stellen. [fol. 1194] Van de in 1758 en 1759 afgedwongen gelden mogen die ten laste van de Ahmadabadse regenten, met wie al genoeg te stellen is, groot f 2162 afgeschreven en binnenlijns ingeboekt worden. Het bestuur had tevergeefs geprobeerd de schuld van f 27.379 van de Khambatse gouverneur Mumin Khan Bahadur te innen. Conform de toestemming in de brief van 10 oktober 1758 wil men dit op de bevolking verhalen. Daarover valt niets te zeggen. Doordat ze overleden zijn en hun erfgenamen door de oorlog niet kunnen betalen, staat het met de schuld van de Danda Rajapurse kooplieden Cabulbhay en Fakhruddin van f 11.403 zeer slecht. Dit is wonderlijk, omdat het vroegere bestuur, volgens de brief van 9 april 1760, deze schuld heeft toegerekend [fol. 1195] aan de facteurs Johannes Sanderus en Jacob van der Sleijden. Dit is in de brief van 9 augustus naar Surat goedgekeurd. De vereffening van die vordering wordt dringend aanbevolen. Het stemt daarentegen tevreden dat de schuld van f 16.648 van de makelaar te Broach Goverdhandas Girdhardas voor twee vijfde is geïnd. Hopelijk duurt de afbetaling van het restant niet zolang als die van de f 2968 van de maty. Hij is er verantwoordelijk voor dat loods nummer 3, die hij in 1755 bouwde, vernieuwd moest worden. Deze vordering is opnieuw onder de aandacht van het bestuur gebracht. Het in zijn oude staat herstellen van het kantoor te Ketsmanduwe is sinds de vorige generale beschrijving niet gevorderd. De oude radja of regent, die de voorstellen zou beantwoorden, is plotseling overleden. [fol. 1196] Met zijn zoon en opvolger staat men op goede voet. Ook het vertrek uit Ahmadabad is in die zin afgelopen. Noodgedwongen moest aan Mietalaal f 1500,- gegeven worden om de borgtochten te stellen, die de regenten als een voorwaarde voor vrije aftocht eisten. Als het kantoor niet heropend zou worden, zou ieder van de regenten de helft ontvangen. Deze onredelijke eis was onvermijdelijk. Het was beter dan nog langer daar te blijven en alle kosten daarvan te moeten dragen. Zonder deze borgtocht zouden de gierige regenten Compagnies dienaren nooit hebben laten gaan. Intussen was facteur P.A. de Bellon overleden. Hij had een tekort van f 4855 in zijn administratie. [fol. 1197] Dit kan uit opbrengsten van zijn bezittingen voldaan worden. Omdat de Compagnie dan geen schade lijdt, kan hierop geen aanmerking gemaakt worden. Men excuseert zich dat men aan alle bijzonderheden voorbijgaat. Over de huishoudelijke zaken valt niet meer te melden. Slechts het bedrag van f 2243 voor vier 12-ponders wordt opgemerkt, omdat deze

daar niet f 560 het stuk kosten, maar slechts f 384. De opzichter van de equipage schrijft dit toe aan herhaaldelijke arbeid door belemmeringen die de regenten gedurende vijf à zes jaar opwierpen en aan het dure ijzer en kolen dat wegens eigen gebrek eraan [fol. 1198] gekocht moest worden. Wel is bevolen dat, als het daar niet voor een lagere prijs te krijgen is, het dan, indien onvermijdelijk, uit Batavia te laten komen. In vervolg op de laatste generale missive wordt bericht dat men er nog niet in is geslaagd de Suratse of Arabische hengsten die voor Kandy besteld waren, te kopen. Er is opnieuw om gevraagd en tevens om 100.000 ropia's naar Malabar te zenden. Eerder is het aannemen van halve ropia's verboden, omdat die in Bengalen $3\frac{43}{64}$ % verlies hadden gegeven, maar op de hele slechts $1\frac{7}{8}$ %.)

In opsigte der inlandse zaken is ons voorgekomen dat de actiën der Marhattas, die bij continuatie tegens den onderkoning van Deccan oorlogen, merkelijk gedaalt zijn, waartoe onder anderen veel gecontribueert heeft het overlijden van hunnen vorst, bij de papieren deser directie van den jare 1754 en 1755 soseer gereputeert onder den naam van Nanna. Hoewel de moren, die met een leger van 60.000 ruyters tegens de Marhettas in het veld waaren, nog weynig progressen hebben gemaakt, weetende de laatstgemelde door haar beleyd en sinistere streeken de desseynen van den Deccansen onderkoning al vrijwel te verijdelen.

Middelerwijl blijft het aan desen oird krioelen van zeerovers, want d' eene is niet verdweenen, of men siet weder een ander tevoorschijn komen.

Fol. 1198v-1199r.

(In de vorige brief is de schade, ondervonden door de zeerovers uit Gheria Vijayadurg bij de ramp met de Getrouwigheid, behandeld. Het bestuur wilde zich tot de vorst van de Maratha's wenden, aan wie deze rovers schatting moeten betalen. Het wilde hem niet alleen herinneren aan de beloften en verzekeringen die Nanna gaf, maar ook aan het verdrag met hem om Compagnies schepen ongemoeid te laten. Het bestuur zegt weliswaar in één adem dat het weinig zal helpen. [fol. 1200] In de geheime brief van 27 april doet het voorstellen die in deze situatie niet verwerpelijk zijn, maar gezien de beperkte macht van de Compagnie zijn ze niet aan te raden. Dit soort rovers, sterker dan ooit, hebben een goed uitgeruste vloot van vijf driemasteren, zeven tweemaster gorabs en 40 à 45 gelias. Als deze zeemacht nog meer aangroeit, zou ze de scheepvaart en handel in de Westerkwartieren ernstig in gevaar kunnen brengen. De brieven uit Malabar melden dat de opvolger van Nanna een Angriase admiraal opdracht heeft gegeven op zee te roven, mits hij de vloot onderhield en een aanzienlijke som geld betaalde. Er wordt aan toegevoegd dat die rovers bij de aanval op de Getrouwigheid voor het eerst uitvoeren en dat zij tevens twee Portugese vaartuigen en een een scheepje uit Macao overmeesterden. [fol. 1201] De koning van Broach liet nieuwe ropia's slaan, wat nadelig is voor de gangbare. Het bestuur had daarom moeten toestaan dat het kantoor daar afziet van het voordeel van 2 % op de Suratse sicca ropia's. Onder de gekwalificeerde dienaren zijn onderkooplieden P.A. de Bellon en Wargaeren overleden. Conform de opdracht om dienaren zonder ambt te laten voorgaan is ter opvolging van de laatste als soldijboekhouder, in plaats van boekhouder Drabbe, die door het bestuur provisioneel was aangesteld, onderkoopman Reynier van Harn uit Batavia naar Surat gezonden. Zo is ook koopman Willem Blauwkamer, die zonder ambt was, ter opvolging van Van Jeeger tot eerste facteur te Broach benoemd, in plaats van de daartoe aangewezen Hendrik Cronenberg. [fol. 1202] Deze is naar Batavia opgeroepen. Omdat het tegen iedere bezuiniging indruist, is bevolen de boventallige schrijver, toegevoegd aan de soldijboekhouder, in te trekken. Het is een goed middel dat de twee rekruteerders van moslim matrozen, die het bestuur aanduidt als zielverkopers, een eresluier naar 's lands wijze hebben gekregen om, ter voorkoming van tegenwerking door de regenten, te tonen dat zij onder de bescherming van de Compagnie staan. Dit is bij het gebrek aan volk temeer nodig om het bestuur in staat te stellen om de hernieuwde opdracht [fol. 1203] om met ieder schip minstens 100 moslim zeevarenden te zenden, uit te voeren. De gewone en geheime brieven tonen aan dat alles wat volgens het bestuur werving zou bemoeilijken, wordt vermeden. Verder wordt verwezen naar de gewis-

selde brieven. Uit de brief van 4 mei 1762 bleek reeds hoe zo weinig mogelijk aandacht is besteed aan de angst, dat de uitvoer van contanten wordt belemmerd.

KHARG

[fol. 1204] Voor de belangrijkste zaken wordt verwezen naar de generale missiven van 4 mei en 18 oktober 1762. De Vrouwe Rebecca Jacoba is nog niet aangekomen, zodat er geen nieuwe informatie is. Met dit schip werd de brief naar Kharg van 27 mei verzonden. Ook de Renswoude ging later daarheen met een brief van 30 september. Dit schip kon vorig jaar de reis naar de Perzische Golf niet voltooien. Met genoemde schepen is verzonden)

40.000	lb.	Siams en Bancas tin en
25.000	,,	sappanhout Manilhas
1.501.181	,,	poedersuyker
50.146	,,	kandijsuiker
20.014	,,	garioffelnagulen
3995	,,	notenmusschaten
20.000	,,	curcuma Javas
1000	,,	cattoene garen dispens soort of de minste

en eenige andere artikelen voor de huishouding, beloopende het een en ander in gelde *f* 170.946,10,8.

Fol. 1204v-1205r.

(De Slot van Kapelle voerde volgens de brieven van eind september en 1 oktober 1761 diverse gouden en zilveren munten aan t.w.v. f 175.575,-. Het totaal komt met enige goederen die daar onverkoopbaar waren, en met teruggerekende bedorven specerijen op f 219.782. De uitgaven in boekjaar 1760/61 stegen tot f 67.775, de zuivere inkomsten waren f 213.282, zodat het positieve saldo f 145.507 bedraagt. Dit is f 12.000,- minder dan wat de memorie van bezuiniging voorschrijft. Zoals reeds in de brief van 4 mei 1762 vermeld, gaat dit kantoor slechts achteruit. Ook is geschreven welke besluiten hierover zijn genomen. [fol. 1206] De uitgaven mogen niet hoger dan f 34.800,- zijn, terwijl het bestuur aan een hoofd of resident is opgedragen. Hij mag een assistent voordragen, die hem bij ziekte of overlijden kan vervangen. Voorts worden er volgens het plan vier van de zes schrijvers, alsmede de opperchirurgijn teruggeroepen. Het aantal ondergeschikte Europese dienaren wordt verminderd en van de 34 inlanders worden er maar drie aangehouden. De ruim 100 personen die overblijven, zijn voldoende bij een vijandelijke aanval. Bovendien is meestal één van de schepen daar aanwezig. De gewone uitgaven zijn omlaag gebracht, alsmede de schenkingen aan inlandse regenten, de aparte uitgaven, en het onderhoud van vaartuigen. Hun aantal is teruggebracht tot twee gelias, terwijl de derde, de Fervis, naar Batavia is opgeroepen. De uitgaven [fol. 1207] voor de paarden van de residenten worden afgeschaft en die er nog zijn, moeten naar Batavia gezonden worden. Wat voor de paarden werd gebruikt, zal men moeten verkopen. Men stuurt nog wel textiel en porselein, maar, omdat ze te weinig opbrengen, geen andere goederen dan die onder de lading van de twee schepen worden genoemd. De poedersuiker moet met 100 % en de kandijsuiker met 50 % winst verkocht worden. Zo niet, dan moet dit worden uitgelegd. De f 13.117,- die daarop tekort kwam, zal resident Johannes Wilhelmus Buschman moeten vergoeden. Dat zal hem dwingen zijn plicht te doen. Het accepteren van slechte muntsoorten als betaling voor verkochte goederen, waardoor de winsten worden gedecimeerd, [fol. 1208] is onvermijdelijk. Er is bevolen om slechts de minst nadelige aan te nemen. Zolang het gebrek aan zilveren ropia voortduurt, mag de Indische gouden ropia slechts tegen f 20,18,- en de zilveren nadries tegen f -,17,8 geaccepteerd worden, en uitsluitend voor wat verkocht is. Contanten mogen slechts voor dagelijkse uitgaven worden aangehouden. Volgens het besluit van 9 februari 1762 werd dit kantoor f 59.671 in rekening gebracht voor verlies op 603 staafjes muskal goud en 5000 dito muskal ropia's, die met de Middelburg in 1760 en de Slot van Kapelle en de Mariënbos in 1761 zijn aangevoerd. Ook is een verlies van f 9440 ingeboekt over 4800 muskal goud, eveneens met het

eerstgenoemde schip aangevoerd. Uit de besluiten van 9 februari en 14 september 1762 blijkt dat Kharg nog f 115 voor bedorven specerijen en f 10.239 [fol. 1209] voor onverkoopbare en door de tijd beschadigde en verkleurde chiavonijs rode kust en Tonkinse peling in rekening is gebracht. Dit overschaduwt de gunstige resultaten. Men bleef bij het besluit van 24 februari 1761 dat de f 4970 door de residenten vergoed moet worden, wat ten laste van Tido Frederik van Kniphausen kwam. Zij hadden hem voor zijn vertrek borgen moeten laten stellen. Het is ongeloofwaardig dat ze in hun brief van 30 september 1761 aanvoerden dat ze onwetend zouden zijn geweest, omdat alle papieren te Basra zijn zoekgeraakt. Jan van der Hulst was zelf secunde in Basra toen de circulaire over borgstelling uitging en ze moet ook in Gamron zijn aangekomen en dus, bij de sluiting van het kantoor daar, in hun handen. Noch van de kosten van het geschenk aan Kerim Khan, noch met die van de f 1879, ofwel de helft van de kosten van de reparatie van de gelia de Fervis, wordt het bestuur ontslagen. [fol. 1210] Conform de resolutie van 15 mei 1759 blijft op grond van de negotieboeken van 1757/58 Buschman belast voor f 714. Uitstel van betaling wordt niet meer geduld. Uit de brief van 4 mei 1762 bleek al hoe het bestuur is ingepeperd dat het de belangen van de Compagnie aangaande de suiker moet behartigen. Bij de resoluties van 8 januari en 23 maart 1762 zijn het bestuur nog enige minder belangrijke goederen in rekening gebracht en tenslotte ook het zesde deel, of f 1099, wegens de premie aan de visitateur-generaal voor het ontdekken van fouten in de negotieboeken van 1760/61. Volgens besluit van 2 april is het bestuur ontheven van f 50 die bij de controle van de negotieboeken van 1758/59 was opgelegd. Verder is de afschrijving van f 6988 goedgekeurd voor buitengewone tekortkomingen op te Gamron opgeslagen bergzout en rode en zwavelaarde. Het restant is verleden jaar door de Mariënbos overgebracht. [fol. 1211] De voormalige logehouder te Gamron, David Buskens, heeft zich voldoende verantwoord over tekorten daar, namelijk 43.800 lb bergzout op 270.000 lb, of $11\frac{1}{4}$ %, 346 lb rode aarde op 5754 lb, of $2\frac{2}{3}$ %, en 90.148 lb zwavelaarde op 453.449 lb, of $14\frac{7}{8}$ %. Hij toonde aan dat hij na het vertrek van de Gamronse residenten praktisch geen gezag meer had, dat het bergzout verspreid heeft gelegen en dat er een groot gat in het zwavelpakhuis zat, waardoor er gestolen kon worden. Zo'n situatie deed zich ook voor met de onkosten van f1064 voor het zenden naar Gamron en verlossing naar Batavia van de soldijboekhouder Nicolai. De commissie werd in de brief van 31 december 1761 behandeld. Vervolgens is bevolen de goederen van David Buskens, die niet kunnen bederven, naar Batavia te zenden en de andere te verkopen. Onder de eerste vallen enige juwelen die de voormalige wolfacteur Oannes Katjek, alias De Croese, voor f 9000,- [fol. 1212] aan Buskens heeft verkocht, maar die later als maar half zoveel waard werden beoordeeld. Bevolen is de totale schuld van deze wolfacteur van f 17.161 te innen en Buskens te dwingen tot een volledige voldoening. Als daar geen gelegenheid meer voor is en zijn aanhouding lasten veroorzaakt, moet hij maar zijns weegs gaan. Bij het geld schuldig door Oannes Katjek aan Buskens is een assignatie op Muscat van f 6900,-. Het is goedgekeurd dat het bestuur deze heeft proberen te innen, maar als dat op geen enkele manier lukt, dan mag het ontbrekende worden afgeschreven en moet het pro memorie binnenlijns voortlopen.)

Tot het innen van den debet van Molla Alij Siah, als van Gamron verdreven zijnde, en zich buyten eenig bewind op Kismis bevindende, vooralsnog geen mogelijkhijd zijnde, heeft men op zijne gedane belofte blijven aandringen op het ter hunner observantie deswegens gerecommandeerde bij brief van den 24e november 1761, alsmeede omtrent den Minouschen Sjarij Arij, schoon die zijn schuld ontkend en geen zeevaard heeft, waardoor men anders aan ons guarand zouden zoeken te komen.

Fol. 1212v-1213r.

(Deze en andere debet posten zullen waarschijnlijk niet geïnd kunnen worden. Ze zijn eerder desperaat dan dubieus. Bij het besluit tot opbraak was besloten ze af te schrijven, maar later is daarop teruggekomen. De resident is er aan herinnerd of ze waren te innen, en daarom moeten ze binnenlijns blijven staan. Onder de huishoudelijke zaken is bevolen de driekantige batterij bij het fort Mosselstein met de grond gelijk te maken, omdat de majoor

van de artillerie en ingenieur Antoni Claudius van Luepken rapporteerde dat deze gevaarlijk is. Een onnodige uitbreiding van vestingwerken is, ook wegens de kosten, verwerpelijk. Op verzoek van het bestuur zal de gouverneur van Gamron [fol. 1214] een oogje in het zeil houden over de loge. Dit moet verder verval of verwoesting voorkomen. Resident Johannes Wilhelmus Buschman is opgedragen om de bewaarder van de loge, assistent Jan Jacob Christant, jaarlijks van contanten te voorzien om 50.000 pond zwavelaarde in te kopen. Maar het heeft de voorkeur die in Kharg in te slaan, zodat er geen schip speciaal naar Gamron hoeft te gaan met een lang verblijf daar en alle kosten van dien. Wie in het algemeen schepen te lang vasthoudt, zal merken dat de Hoge Regering de Compagnie niet toestaat nutteloze kosten te maken en anders duidelijk zijn misnoegen zal laten blijken. Hoewel de Renswoude op de terugweg Galle moet aandoen, mogen er, hoewel besteld, geen ruinaswortels mee vervoerd worden. Deze zijn overbodig en integendeel is bevolen om de contanten die worden meegezonden, [fol. 1215] desgewenst ter beschikking van Ceylon te stellen. Ter vervanging van overleden en uitgediende militairen zijn, om het nu bepaalde aantal vol te maken, met de twee schepen 2 sergeanten, 1 korporaal en 42 gewone soldaten gezonden. De inlandse zeevarenden die daarvandaan komen, zijn daar weer naartoe gezonden en ter aanvulling is de resident opgedragen vandaar ploegen van 25 flinke en sterke kerels te sturen. De circulaire bevelen zijn in extract doorgegeven. Het gaat aan de Perzische kust nog slecht, vooral door de rebellie van de sjeik van Bandar-e Rig, Mir Mahanna, die aldus de handel belemmert.)

Men echter versekert word dat Kirimchan zijne zaken in het hart van het rijk seer wel staan, en dus, uit hoofde van het belang dat hij heeft aan de zee grensende provinciën, niet nalaten zal om deselve met al zijn magt in veyligheid te brengen. Dog dat, hoe gewenscht zulks ook is, als waaruyt notoir een ruimen vertier zal hervoortkomen, en dat de vreede ook volgens de laatste tijdingen tusschen checq Solimon, regent der aan de mont van de Bassorasche rivier leggende plaatsen, en Solimon Bassa, gouverneur van Bassora en Bagdat c.s., getroffen zij, het egter aan de andere kant ook maar al te waarschijnlijk is dat een gerusten tijd ook meerder trafficquanten datheen lokken zal, en dus mogelijk al geen hogere winsten als tans voor de goederen te bedingen zullen weesen.

Fol. 1215v-1216v.

(De lijsten van vreemde schepen bevatten veel Engelse, die onder andere tussen eind augustus 1760 en begin september 1761 voornamelijk voor Basra 1275 pakken textiel, zowel Bengaalse, als Coromandelse en Suratse, 700 churls indigo en 30 balen minderwaardige, of wilde kaneel aanvoerden.)

Kaap de Goede Hoop

Heeft ons dit jaar geprovideert met
622 $\frac{10}{37}$ lasten tarwe
8 lasten rogge
228 leggers en 20 halve aamen wijn en
28.008 lb. boter, met eenige andere dingen van minder belang sommeerende *f* 132.850,4,8.

Daarentegen hebben wij, sowel met de retourschepen, als het op eergisteren gedepecheert provisieschip de Vrouwe Geertruijda, derwaards versonden

61	pakken	Cormandelse	lijwaten
28	dito	Souratse	dito
160	leggers	arak	

130 lasten en 100 gantings rijs, nevens diverse houtwerken, verdere provisiën en benodigtheeden en eenige posten van aanrekening sommerende *f* 76.426,5,-.

Fol. 1217r-v.

(Tegen de order van verleden jaar in om geen volk uit vreemde naties bestemd voor Azië af te staan, heeft het bestuur in hun brief van 9 april 1761opdracht gegeven de Engelse

koningsschepen van het nodige te voorzien. Daarop is teruggeschreven dat het nimmer de bedoeling van Heren XVII kan zijn geweest om zich in deze benarde tijden nog kwetsbaarder te maken. Men bleef bij het genoemde verbod, omdat men er niet aan twijfelt dat Heren XVII dit zullen goedkeuren. [fol. 1218] Net als het voorafgaande jaar is de boter aan Batavia in rekening gebracht voor 12 stuiver het pond. Deze prijs wordt aan de droogte toegeschreven. Omdat voldoening van de bestelling uit Nederland onzeker is, werd desalniettemin om 60.000 lb gevraagd. De goederen in de boedels van dienaren die op de schepen op weg naar Azië overlijden, brengen te Batavia, op Ceylon en te Bengalen meer op dan aan Kaap de Goede Hoop. Daar deze goederen vaak het eigendom van anderen in Azië zijn, is bevolen ze daar niet uit de schepen te nemen, [fol. 1219] maar ze conform de voorschriften in de brief van 18 oktober 1762 aan de schipper en opperstuurman in bewaring te geven. Betreffende de schepen van de Compagnie en van vreemde naties wordt slechts opgemerkt dat het merkwaardig is, dat is geaccepteerd dat 42 dekens op het provisieschip Scholtenburg nat en beschadigd waren. Zonder onkreukbare getuigen voerde de schipper aan dat de schade niet aan boord, maar door het wiel van de malwagen was veroorzaakt. Dit is ongerijmd en zoiets moet in het vervolg achterwege blijven. De schippers die successievelijk het commando op de rede van Kaap de Goede Hoop voeren, moeten opgeven hoeveel buskruit er voor saluutschoten en andere doeleinden is gebruikt. [fol. 1220] Deze gegevens dient men aan Batavia door te geven, zodat niet uitsluitend op de eerlijkheid van de opgaven van de schippers hoeft te worden vertrouwd. Op basis van de generale brief uit Nederland van 30 september 1760 en de Bataviase resolutie van 14 augustus 1761 deed de raad extraordinaris Huijbert Willem van Bazel voorstellen ter vermindering van de uitgaven op de kantoren die door hem beschreven worden. Een afschrift daarvan is bijgevoegd. Op 13 december is besloten om het bestuur op Kaap de Goede Hoop op te dragen aan de kosten voor het afscheidsmaal voor de thuisvarenden, dat voor de gekwalificeerden en de burgerofficieren op de dag van de parade en dat bij het nieuwe jaar samen, niet meer te besteden dan f 2318, ofwel het bedrag in de negotieboeken van 1759/60. Dit is het meest recente bedrag dat in de nota van Van Bazel genoemd wordt.

Java's Oostkust

[fol. 1221] Volgt De Jonge, Opkomst *X, p. 385 r. 9v.o. - p. 387 r. 7v.o. [fol. 1224] Verwezen wordt naar de brieven van gouverneur Willem Hendrik van Ossenberg van 30 oktober, 11 en 20 november. Volgt De Jonge,* Opkomst *X, p. 387 r. 6v.o. - 389 r. 6v.b. [fol. 1227] De prins van Madura heeft zijn zuster afgehaald van Sidaju. Met de Middelburg, Zuiderburg en acht pantjalangs kwam op 15 november 1762 een plechtig gezantschap. Volgt De Jonge,* Opkomst *X, p. 389 r. 6v.b. tot r. 13v.b. De geschenken hadden een waarde van f 7040. Het gezantschap is rijkelijk onthaald en op 13 december is er met een plechtige ontvangst afscheid genomen. Het vertrok zeer tevreden met de Noord Nieuwland, Batavier en Brouwer, en met sloepen en pantjalangs voor het gevolg. Het gezantschap kreeg in antwoord brieven mee en contrageschenken t.w.v. f 8504. Volgt De Jonge,* Opkomst *X, p. 389 r. 15v.b. tot r. 10v.o. [fol. 1228] Conform de brief van 13 december is Demak onder de dipati van Semarang gesteld. Volgt De Jonge,* Opkomst *X, p. 389 r. 10v.o. tot r. 6v.o. Verwezen wordt naar brieven naar Semarang van 24 augustus 1761 en 3 februari 1762. Volgt De Jonge,* Opkomst *X, p. 389 r. 5v.o. - p. 390 r. 8v.b. [fol. 1229] In de generale missive van 31 december 1761 werd een voorstel gedaan voor patrouillering langs de kust tegen zeerovers, die in het voorjaar werd uitgevoerd. Een verslag staat in de brief van de gouverneur van 18 maart. Het resultaat was niet volgens verwachting. Hoewel de strandregenten veel vaartuigen leverden, zijn slechts vijf schepen [fol. 1230] van weinig waarde buit gemaakt. Dit kan aan het optreden van de hoofden hebben gelegen, dan wel aan het feit dat de zeerovers gevlucht waren. De opbrengst van de veroverde schepen is op voorstel van het bestuur in het antwoord van 24 augustus aan de inlandse regenten gelaten. Ondanks de uitzonderlijke regenbuien tijdens de oostmoesson was de inzameling van producten zeer geslaagd. Door gebrek aan schepen*

bleef een aanzienlijk deel van de rijst liggen, waarvan nu 500 last voor Banda en 300 last voor Ambon zijn bestemd. Dit jaar was de aanvoer)

19.227.000	lb.	rijst
649.620	„	groene kattiang
38.898	„	cattoene garen
$62\frac{1}{2}$	„	cardamom
6250	„	indigo
7760	„	swarte peper
38.502	„	lange peper
11.413	„	staartpeper
159.532	„	poederzuyker
24	„	ruwe zijde
33.880	kannen	clappusolij
200	lasten	zout

bedragende, nevens de te Rembang getimmerde en ingekogte vaartuygen en een aanmerkelijke partij houtwerken, tesamen in gelde *f* 515.532,9,12.

Waartegen de versending in 1762 beloopt op *f* 355.433,12 aan contanten en *f* 144.833,1,8 aan koopmanschappen, provisiën enz. buyten nog *f* 179.887,8,-, die hier aan wissels zijn afbetaalt.

Fol. 1230v-1231r.

(Ter besparing op scheepsruimte is, naar het voorbeeld van Cheribon, als een proef houtwerk in de vorm van een vlot naar Batavia vervoerd. Dit is redelijk geslaagd, maar omdat de behoudende Javanen deze vlotten als een nieuwe belasting beschouwen, is er in de brief van 29 augustus van afgezien. Tevens is op het voorstel in de memorie van Nicolaas Harting het op sleeptouw meegeven van balken verboden, omdat de schepen schade oplopen, of balken verloren gaan door het breken van het sleeptouw. Aangezien de bossen allengs leeg raken, stelde Harting voor die van Pemalang, waar de kap geruime tijd stil heeft gelegen, weer op te vatten. Volgens het rapport in de brief uit Semarang van 30 oktober zouden er slechts twee à driehonderd balken van 18 of 20 voet lang [fol. 1232] te kappen zijn. In de brief van 13 december is bevolen dit bos onberoerd te laten, maar tevens het kappen aan een ieder te verbieden. Volgens de memorie van Harting zijn ook de eilanden Karimunjawa verkend. De brief van 30 oktober uit Semarang bericht dat er niet veel bijzonders was. Deze eilanden bevatten slechts bergen, klippen en wildernis, en zijn gevaarlijk om aan te doen. Ze leveren slechts vis, tripang en wat vogelnestjes. De timmerwerf te Rembang heeft dit jaar 1 fregat van 100 voet, 2 sloepen van 70 voet, 3 van 60 voet, 1 boeier van 60 voet, 4 pantjalangs, 3 boten, 7 schuiten, 11 schouwen en 9 Dordse schouwtjes afgeleverd. Bovendien produceerde deze werf drie pantjalangs voor Malakka en één die de regent van Lasem als verplichte bijdrage leverde. Er zijn drie pantjalangs teruggestuurd, omdat ze een Hollands roer misten. [fol. 1233] Een vierde bereikte wegens lekkage Batavia niet. Er zijn in het begin van het jaar nog twee dergelijke pantjalangs naar Makassar en Ternate gegaan, maar de tweede is door de inlandse bemanning gekaapt, nadat ze de stuurman en twee Europese matrozen hadden gedood. Zeven daders zijn geradbraakt. Voor de tweede maal vertrokken, is dit vaartuig op een eiland bij Saleyer gestrand. Voor Ternate staat een ander op stapel. Er moeten er nog twee voor Banda en negen voor Ceylon afgebouwd worden. Om de pantjalangs voor Ceylon spoedig klaar te maken, is besloten alle verzoeken om particuliere vaartuigen te bouwen gedurende een jaar af te wijzen. Om dit te versnellen is in de brief van 14 november het verbod verlengd totdat alle op stapel staande vaartuigen gereed zijn, en opgedragen om alle particulieren schepen waarmee men bezig is, in beslag te nemen [fol. 1234] om werk eraan te beletten. De resident is opgedragen op de timmerwerf alle sloepen van 60 voet of meer van een lastpoort en de pantjalangs van een Hollands roer te voorzien. Hij moet zuinig zijn, vooral met de arbeidslonen. De opperequipagemeester en andere scheepsbouwexperts meenden op grond van eerdere specificaties dat daarop wel 5 à 6 procent te besparen is. In

de brief naar dit gouvernement van 3 maart is op verzoek van het bestuur toestemming gegeven om ten gunste van de ingezetenen een arakbranderij en een molen voor de productie van stoksuiker in te richten, onder voorwaarde dat deze goederen uitsluitend voor eigen consumptie zijn en op straffe van confiscatie niet uitgevoerd mogen worden. In de brief van 28 juni is vermeld dat een dergelijke straf ook geldt voor het gieten van [fol. 1235] licht geschut en bassen, wat te Gresik op grote schaal plaatsvond, is verboden. Willem Hendrik van Ossenberg berichtte in zijn brief van 30 oktober dat de sultan voor 10.000 Spaanse realen aan nieuw payement heeft gevraagd, omdat hij lichter gemaakt payement als waardeloos wil aanwijzen. Deze voegde daaraan toe dat de susuhunan dit voorbeeld zeker zou volgen en dat het dus raadzaam was zo'n plakkaat ook voor Compagnies gebied af te kondigen om de kuststreken niet met waardeloos geld te laten overspoelen. Nadat de onlangs vertrokken rijksbestuurder daarop aangedrongen had, is de gouverneur in de brief van 30 november toegestaan om de twee vorsten f 36.000 aan nieuwe schellingen en dubbeltjes te geven in ruil voor andere munten. Dat was het hoogst haalbare wat uit de voorraad gemist kon worden. Dit bedrag is in kleingeld naar Semarang gezonden [fol. 1236] om tegen de koers van 40 stuivers de reaal aan gewicht om te wisselen. Er is f 120.000 aan dukatons gestuurd. Wat omgewisseld is zal te Batavia gesmolten en publiekelijk geveild worden om te proberen het zonder schade af te zetten. Uit de brief van het bestuur van 23 april blijkt dat de inkomsten in 1760/61 f 382.572 waren en de uitgaven f 356.594, zodat er een positief saldo van f 25.978 is. In 1759/60 waren deze cijfers f 453.585 en f 376.950, zodat het positieve saldo toen f 76.635 was. De achteruitgang bedraagt derhalve f 50.657. Bij de behandeling van de memorie van Nicolaas Harting is besloten de residentie Demak op te heffen en de zaagmolen te Japara te slopen. Verwezen wordt naar de brief naar Semarang van 19 september. [fol. 1237] Het bestuur is gemaand om na te gaan op welke posten te bezuinigen is. Het zei dat het dit zou doen, maar dat er al zoveel bezuinigd werd, dat verdere besparing nauwelijks te realiseren is. Hoezeer er ook bezuinigd wordt, toch is er in de brief van 2 maart toestemming gegeven om de woning van de gouverneur te repareren. Het bestuur toonde de noodzaak daarvan aan in zijn brief van 21 december 1761. De resident te Japara mag f 6572 voor de voltooiing van het nieuwe pakhuis ontvangen.)

Onder de dienaren van dit gouvernement zijn desen jare verscheide veranderingenen voorgevallen. Want vooreerst versogt ons den soesoehoenang seer instantig dat capitain Jan Christoffel Beuman, die bij hem het caracter van resident bekleed, met de qualiteit van majoor mogt begunstigt worden. En de sulthan quam, dit hoorende, ook met eene sollicitatie voor den dag om den resident aan zijn hof, mr. Dirk van der Sluijs, tot opperkoopman bevorderd te sien. Diergelijke versoeken van de hand te wijsen zoude, dacht ons, den vorsten te seer voor het hoofd stooten. En om echter niet af te gaan van het in den voorleden jare g'arrresteerde, volgens hetwelk het guarnisoen van Java slegts een capitain tot hoofd mag hebben, oordeelden wij best Beuman, sowel als Van der Sluijs met de qualiteit van opperkoopman te begunstigen, dog den eersten teffens het commando over zijne compagnie dragonders te laten behouden. Waardoor 's Compagnies uytgaven weinig vermeerderd en de vorsten egter gecontenteert zijn, gelijk zij ons bij hunne brieven van danksegging betuygt hebben.

Fol. 1237v-1238v.

(Personalia. [fol. 1239] Als resident te Gresik is koopman Casparus Arnoldus van Suchtelen, die is overleden, opgevolgd door onderkoopman Theodorus Johannes Hartingh onder bevordering tot koopman. Deze is als resident te Pekalongan opgevolgd door onderkoopman Jacob Spiegel. Te Sumenep is de overleden onderkoopman Johannes van Dollen als resident vervangen door koopman en resident Benjamin van Doorn, die uit het opgeheven Demak komt. Onderkoopman Jan Pieter Bredius werd tot resident te Djoana aangesteld. Personalia. Tot resident te Rembang is onderkoopman Jan Louis van Nimwegen benoemd. [fol. 1240] Personalia. De sergeanten Jan Frederik Walter en Jan Hendrik Ham zijn op verzoek van het bestuur tot vaandrig bevorderd, omdat ze de twee vorstelijke

rijksbestuurders naar Batavia escorteren. Hoewel het garnizoen al tot 300 man onder de sterkte is gekrompen, moest er toch in de geheime brief van 4 augustus worden bevolen om nog 100 man naar Batavia te zenden. Er zijn er in werkelijkheid 60 wegens het einde van hun dienstverband aangekomen, en ondanks het aanbod van een verhoging van gage met 3 en 4 gulden per maand, wilden de meesten repatriëren. De opdracht in de geheime brief van 4 augustus om inlanders voor Ceylon te werven, resulteerde in 140 rekruten, waarvan vervolgens 25 deserteerden.

Cheribon

[fol. 1241] Volgt De Jonge, Opkomst X, p. 390 r. 9v.b. tot r. 15v.b. Voor het afhalen van deze waren kon nog geen schip gezonden worden. De resident, die voortdurend klaagt over de onwil van de regenten het spinnen van garen te verbeteren, is opgedragen daarop vriendelijk te blijven aandringen en geen strafmaatregelen te nemen. Deze nalatigheid wordt verklaard door de ontvolking van de Preanger wegens de grote sterfte. De brief van 21 juli 1762 toont aan dat het de vorsten aan ijver ontbreekt, want zij blijven, ondanks betaling vooraf, achter met hun beperkte rijstleverantie. [fol. 1242] In de brief van 28 december 1762 is toestemming gegeven bij nalatigheid het ontbrekende tegen de marktprijs te kopen. Wat boven de vastgestelde prijs van rsd 16 het last betaald moest worden, dient de vorsten in rekening te worden gebracht. Volgt De Jonge, Opkomst X, p. 390 r. 16v.b. - 392 r. 4v.b. [fol. 1245] Met genoegen is geconstateerd dat de uitgaven van het kantoor in 1761/62 f 17.248, ofwel f 2319 minder, hebben bedragen dan in 1760/61, maar de inkomsten zijn met f 2299 verminderd en bedroegen f 95.884, zodat Cheribon in 1761/62 een positief saldo had van f 78.636. Het volk van de roeigalei, dat zich zoals gemeld in de brief van eind december 1761 schuldig had gemaakt aan afpersing, is naar Batavia gestuurd, waar de advocaat-fiscaal hun proces voorbereidt. [fol. 1246] In een geheim briefje van 31 augustus schreef de resident dat te Cheribon, zoals dat ook op Java's Oostkust geschiedt, slechts met dwang volk voor Ceylon te rekruteren is. Dit werd niet raadzaam gevonden, zodat volgens de geheime brief van de resident van 15 september slechts 32 weggelopen slaven dienst namen, die hoopten zo hun vrijheid te verkrijgen. Niet gediend van zulk geboefte is in het antwoord van 21 september bevolen hun, en al dergelijke zwervers, in verzekerde bewaring naar Batavia te zenden. Successievelijk zijn er 51 gestuurd. Voor opvang mag de resident rsd 10 per stuk betalen, zodat dat land zoveel mogelijk van zwervers verlost wordt. In zijn brief van 2 oktober meldde de resident dat er door een verhoging van gage van drie en vier gulden 14 militairen van wie de diensttijd was verstreken, aangespoord zijn bij te tekenen. Door algemeen tekort konden de 15 soldaten en verscheidene matrozen die aan het kleine garnizoen ontbreken, nog niet worden aangevuld. Voor overige huishoudelijke zaken van minder belang wordt naar de gewisselde brieven verwezen.

Bantam

[fol. 1247] Dit jaar leverde Bantam, wellicht wegens een slechte oogst, slechts 2.544.000 lb zwarte en 2625 lb witte peper. Het is duidelijk dat de Lampongers hun peper verkopen aan de kantoortjes die de Engelsen langs de binnenkust van Sumatra hebben opgericht. Hoe het ook zij, om verder binnendringen van deze concurrenten te stuiten, is een korporaal met vier soldaten en een dienaar van de koning aan de hoofdrivier van de vestiging Semangka gelegerd om zo wettig bezitsrecht te vestigen. Er zijn peper, enige andere posten en 5000 metselstenen t.w.v. f 332.613 aangevoerd. Tevens is voor betalingen en dagelijkse uitgaven f 294.507en nog f 45.886 aan waren, levensmiddelen en benodigdheden daarheen verzonden.)

Twee vaartuygen van den koning (over wiens blijken van welmenentheid men alle reedenen van genoegen heeft), met twintig Europische soldaten voorsien, hebben, ingevolge het secreet besluyt van den 23e februarij, de bogt van Lampong bekruyst, dog somin als in het voorleden jaar geen Mandaarsche, of andere smokkelvaartuygen kunnen

opspeuren. Zijnde slegts een praauwtie met 5 man in hunne handen gevallen, waartegen men geene bewijsen van zeeroverij heeft kunnen vinden. Omdat se egter, als van geen pas voorsien, niet vrij waaren van suspicie, hebben wij er fier, die vreye inlanders van Samarang en Boegis waren, naar Ceilon gerelegeeert en den vijfden, zijnde een slaaf, in het ambagtsquartier geplaats, totdat zijn onbekende lijfheer hem reclameere, alles te leesen bij resolutie van den 28e may.

Onlangs heeft men weder een welbemande patjallang derwaards afgesonden, om met twee of drie van 's konings vaartuygen in de bogt van Lampong te kruysen op de Mandareesen, die seer denkelijk weder aldaar sig zullen bevinden.

Fol. 1247v-1248v.

(In 1761/62 bedroegen de uitgaven f 70.537 en de inkomsten f 9671, zodat het negatieve saldo f 60.865 bedraagt. Hier kan f 10.000 van worden afgetrokken aan wat de koning betaalt voor het onderhoud van de buitenposten. Er was een noodzakelijke vernieuwing van de woning van de commandeur, van enige andere gebouwen binnen het fort Speelwijk en reparaties aan het fort zelf nodig, waartoe in een brief van 14 mei toestemming was gegeven. [fol. 1249] Hierdoor is het negatieve saldo ten opzichte van het voorafgaande jaar met f 13.052 verminderd[14]*. Het bestuur is ernstig aanbevolen zuinig te werk te gaan, wat ook na deze buitengewone herstelwerkzaamheden mogelijk moet zijn. Uit de brief van 13 augustus blijkt dat de proef, zoals die ook te Cheribon plaats had, met het rekruteren op de oostkust van Javanen voor Ceylon is mislukt. Personalia. Hoewel het garnizoen te Bantam al tot twee derde is geslonken, konden er door tekort aan volk geen soldaten heen gezonden worden.*

Batavia

[fol. 1250] Sinds het overlijden van Jan Elias van Mijlendonk, zoals reeds vermeld in de voorjaarsbrief, is de verdeling van de beschrijving van de kantoren in zoverre gewijzigd dat Malabar en Makassar aan Jan Schreuder is toegewezen en Malakka en Bandjarmasin aan Maurits Theodorus Hilgers, terwijl Petrus Albertus van der Parra, naast zijn andere kantoren, Kharg houdt. Huijbert Willem van Bazel is op verzoek ontslagen als commissaris van het kleinzegel en opgevolgd door Hilgers. De Raad van Justitie kreeg uittreksels uit de vaderlandse brief van 24 september 1761 betreffende mr. Paulus Ferriet en uit die van 11 mei 1677 betreffende de samenstelling van de Raad. Deze bestaat sinds de komst van mr. Jan van Oirschot naast de president uit vijf gewone en vijf toegevoegde leden. Op 16 november is advocaat mr. Pieter Willem Lammens als zodanig benoemd. [fol. 1251] Het buitengewone lid Van Oirschot is op 2 december benoemd tot gewoon lid. Mr. Jacob Gobius werd secretaris van het College van Boedelmeesters en is op 17 september als gezworen klerk opgevolgd door onderkoopman Casper Hartman. Nadat in de brief van 31 december 1761 aan de Raad van Justitie advies was gevraagd, zijn bij resolutie van 20 augustus 1762 de verschillende soorten van desertie en de daarbij behorende straffen vastgesteld. Als richtsnoer voor de colleges van justitie zijn ze naar de buitenkantoren gezonden. Bij besluit van 28 september is de beide colleges van justitie te Batavia opgedragen om de circulaire order bij besluit van 26 november 1761 tegen het in de ketting slaan van Europese delinquenten na te leven. [fol. 1252] Het presidentschap van het College van Schepenen van Huijbert Willem van Bazel is in de brief van 30 mei 1762 gecontinueerd. Als schepenen zijn ontslagen de kooplieden David Julius van Aitsma en Olphert Elias en de burger Willem Welborn en zijn benoemd de oud-binnenregent van het hospitaal Christiaan Kleijnhof, de koopman Dionisius Pauw en de burger Cornelis Domburg. Kleijnhof is inmiddels gerepatrieerd en vervangen door koopman Cornelis Bruijn. Bij de resolutie van 16 maart zit een stuk van het College van Schepenen en van Willem Vincent Helvetius. Het eerste bevat een vertaling, waarmee advocaat mr. Johannes Christoffel Schultz in een proces tegen de gewezen

14 Dit is onbegrijpelijk; het lijkt een verschrijving voor: " is vermeerderd."

Chinese boedelmeester Tan Kalong aantoont hoe, naar hij beweert, een koopmansboek van de laatste een smaadschrift bevat tegen de presidenten, leden en secretarissen van beide colleges van justitie. [fol. 1253] Daarin staat dat zij in 1757, 1758 en 1759 hangende een proces aanzienlijke geschenken van hem hadden ontvangen. Op verzoek van de landdrost vragen deze functionarissen dat twee Chinezen die deze vertaling uit de boeken van Tan Kalong haalden, als getuigen uit Cheribon worden opgeroepen. Toen deze twee Chinezen in verzekering naar Batavia waren gekomen, zijn ze door het College van Schepenen weer ontslagen. Tan Kalong zit nog gevangen. Onderkoopman Johan Laurens Huijghens is als tweede administrateur van de westzijdse pakhuizen benoemd. Als lid van de Weeskamer is hij opgevolgd door Jan van de Polder. Het kapitaal van de wezen bedraagt per eind augustus f 5.365.104, waarvan f 3.211.469 rente oplevert. Dit jaar is de renterekening met een nadelig saldo van f 194 afgesloten. [fol. 1254] Bij besluit van 12 november mag de Weeskamer uit de gelden behoeftige pupillen ondersteunen. Voor enige nieuwe bepalingen betreffende de plicht van de langstlevende ouder om staat en inventaris van hun boedel met de legitieme portie voor de nabestaande kinderen bij de Weeskamer te deponeren, wordt verwezen naar de besluiten van 20 augustus en 15 oktober 1762. Volgens de resolutie van 5 oktober eiste de Weeskamer f 46.663 op van particulieren en stortte het in de kas van de Compagnie. Het kwam uit de nalatenschap van Anna van der Burgh, overleden in 1744, waarop niemand rechten deed gelden. Daarop verklaarde de Hoge Regering dat de erfportie aan de heer van het land was vervallen. Zo is ook gehandeld met een erf, waarvoor zich volgens resolutie van 26 november geen rechthebbenden hadden gemeld. [fol. 1255] Mutaties bij het College van Heemraden: de oud-fabriek Johannes Hartkop en de oud-burger-ritmeester Jan van 't Hof opgevolgd door fabriek Gerrit Hendrik Pruymens en de burger-kapitein Joachim Winters; onderkoopman Bartholomeus van Voorst is tot secretaris aangesteld in plaats van koopman Gustaaf Willem van Hoorn, die tot tweede administrateur van het ijzermagazijn werd benoemd. De kapitein-ingenieur en eerste landmeter Claudius Antoni van Luepken, die tot majoor van de artillerie werd bevorderd, is opgevolgd door de tweede landmeter Otto Frans Nicolaas Manci. Johan Wimmercrans is benoemd tot tweede landmeter. Uit de staatrekening van 22 juni blijkt dat per eind augustus 1761 het kapitaal van het College van Heemraden f 104.002 was, terwijl in 1760/61 de inkomsten f 2136 meer hebben bedragen dan de uitgaven. Toen de predikanten op 23 februari op verzoek van wagenpacht vrijgesteld werden, is besloten voortaan zulke verzoeken af te wijzen, omdat het de belangrijkste bron van inkomsten van het College van Heemraden is. Al jaren [fol. 1256] is overwogen)

---om het overtollige opperwater hetwelk de Mokervaart uyt de rivier van Tangerang naar dese stad afvoerdt, langs andere canalen af te leiden, en de bij die vaart leggende landerijen van schadelijke overstromingen te bevrijden. De maatregulen die ten dien opsigte van tijd tot tijd in het werk gesteld zijn, aan de verwagting wijnig beantwoord hebbende, proponeerde het Heemrade collegie ter sittinge van den 15e december 1761 om aan de Mokervaard eenen nieuwen mond, naast den ouden, die meer dan ses roeden wijd geworden was, te graven en begrooten de kosten daarvan op 12.000 rds., om welke te vinden hunne eerwaarde de opregting van eenige tolhekken voorsloegen. Wij gaven toen bij notulair besluyt aan Heemraaden te kennen, dat de nieuwe mond, wilde men dien van duur doen zijn, met steenen hoofden, vleugels, beddings en beschoeyingen behoorde voorsien te zijn, waartoe zij een overslag van de kosten moesten maaken, en een fonds uytdenken min hatelijk dan de tolhekken. Hierop vertoonden deselve den 2e maart deses jaars dat de kosten daartoe wel tot rds. 36.453,30,- souden loopen, sonder dat zij er nog het fonds toe uytgevonden hadden, met versoek egter om tot de doorgraving, vermits die spoed vereyschte, gequalificeert te worden. Wij gaaven ook onse toestemming tot dat werk van een nieuw canaal, dat een weinig benoorden den ouden mond van de Mokervaart beginnen en ter lengte van 120 roeden voortgelopen hebbende, sig in die vaart ontlasten zou.

Fol. 1256r-1257r.

(Op 15 juli is aan het College van Heemraden toestemming gegeven om het afslui-

ten van de oude mond aan te besteden, onder het voorbehoud dat de nieuwe doorgraving functioneert. Bij resolutie van 16 juli is op voorstel van dit college besloten de kosten van deze werken te financieren uit een heffing van 5 % op de waarde van de landerijen aan de westzijde van de stad en een maand huur op de huizen in de Chinese kampong, omdat de eigenaren er het nut van hebben. De veertiende[15]*is besloten alle landerijen en erven, die sinds 1740 niet zijn gemeten, bij eerste verkoop opnieuw op te meten. De bank te Batavia, waarvan het kapitaal per eind december 1760 f 3.802.120 was, [fol. 1258] heeft, zoals in de vorige generale beschrijving bericht, de maandelijkse rente van $\frac{1}{4}$ % tot $\frac{3}{16}$ % verlaagd. Op 29 januari verklaarden de directeur en commissarissen dat ze niet langer in staat waren om $\frac{3}{16}$ % per maand rente te geven, nu de Compagnie, buiten de gelden die verleden jaar waren afbetaald, acht of zestien ton afbetaalde. Vrij geld van particulieren kon maar beperkt uitgezet worden. De Hoge Regering verlaagde de maandrente tot $\frac{1}{8}$ %, maar na vier dagen voerde men aan dat de bank, sinds de aflossing van vier ton, niet alleen haar voornaamste fonds tot goedmaking van de rente en van faillissementen miste, maar zelfs bij die rente rsd 657 tekort kwam, buiten rsd 3000 aan jaarlijkse kosten, afgezien van de faillisementen. De bank verzocht daarom)*

1) dat tenminste een gedeelte van haar bij de Compagnie rentende capitaal onafgelost blijven mogt, of dat men, dit niet kunnende geschieden, haar volstaan liet met eene maandelijksche rente van $\frac{1}{12}$ ten hondert aan de geïnteresseerden te betalen, en haar bij eene spoedige opeysching van aanmerkelijke capitalen uyt 's Compagnies cassa bijsprong tegen eene behoorlijke intrest, om niet genoodsaakt te zijn van somtijds haare uytstaande gelden met groote schaade te moeten innen.

2) dat zij mogte werden gequalificeert aan ieder g'interesseerde van niet meer dan 25 à 30.000 rds. renten te betalen, al had hij een swaarder capitaal bij de bank.

3) dat het haar vrij staan mogt van degeenen die zulke swaare capitalen bij de bank bragten, eenen eed te vergen ten bewijse dat het waarlijk hun eygen geld was.

Fol. 1258v-1259r.

(Punt twee en drie zijn in de vergadering van 2 februari afgewezen, omdat ze ongewoon zijn en de vrijheid van de bank beperken. Aangaande punt één is besloten bij de aflossing door de Compagnie te blijven, maar in te stemmen met een renteverlaging tot $\frac{1}{12}$ %. Directeur en commissarissen mogen bij gebrek aan contanten bij de Hoge Regering aankloppen. Bij de besluiten van 2 februari is het advies van Michiel Romp als directeur van de bank [fol. 1260] gevoegd. Bij leningen is de groot-kassier bovendien gemachtigd om vijf ton aan Spaanse realen tegen 64 stuivers de reaal te accepteren, aangezien deze koers bij de laatste aflossing door de bank is aanvaard. Bij het College van Commissarissen van Huwelijkse en Kleine Rechtszaken is de overleden onderkoopman Robbert Cornelis Bagilet als secretaris vervangen door onderkoopman Bernardus Brouwer en bij het College van Boedelmeesters is het secretariaat, vrijgekomen door de repatriëring van koopman Jacob Constantijn Teekman, overgenomen door onderkoopman mr. Jacob Gobius. Beide personen stelden volgens besluit van 18 juli 1741 een borg van rsd 4000 tot vier jaar na ontslag, zoals besloten is op 21 september 1762. Het kapitaal van de niet-christelijke wezen bedroeg per eind augustus 1761 f 281.419 en de staatrekening is in het register op 15 juni ingeschreven. Over de burgerlijke of stadszaken valt slechts te melden [fol. 1261] dat het uitdiepen van de stadsgrachten, wat de laatste drie jaren voor rsd 16.800 is aanbesteed, nu voor rsd 14.076 werd aangenomen. Verwezen wordt naar het bericht van het College van Schepenen en de resolutie van 27 augustus. De schepenen verzochten de Compagnie de helft te willen betalen. Besloten is dat de kosten uitsluitend door de stadskas zullen worden gedragen. Die is goed gevuld door de heffing van een halve maand huishuur, waartoe bij resolutie van 6 juli toestemming aan de schepenen was gegeven. Op 27 augustus is wel besloten dat de

15 De maand is niet genoemd.

Compagnie rsd 1080 betaalt voor het uitdiepen van de gracht aan de noord- en westzijde van het kasteel. Tevens is een reglement voor de keurmeester van goud en zilver vastgesteld en aangeplakt. Onder de burger-dienaren kreeg procureur mr. Pieter Moring Smit het recht als advocaat op te treden, [fol. 1262] en jong-assistent Christiaan Thomas Wandenburg als procureur. Scheepssoldijboekhouder Henrik Abraham Möller is benoemd tot notaris. Ds. David Daniel van Vianen, die wegens zijn gezondheid uit Semarang mocht overkomen, is bij aankomst op de rede van Batavia overleden. Ds. Gerardus Klein bedient de Portugese gemeente in Batavia en ds. Henricus Silvius ging naar Ceylon. Deze werd op Onrust vervangen door ds. Arnoldus Arends. Ds. Johannes Theodorus van de Werth is ter assistentie van de hoogbejaarde en zwakke dominee Salomon van Echten naar Malakka beroepen en ds. Everhard Heijneke naar Banda. De enige buiten beroep, ds. Hadorn, assisteert de permanente leraren in de Nederduitse gemeente. Van de laatste bediende ds. Hermanus Wijpkens de heilige sacramenten te Bantam en vertrok ds. Willem Wilbers daartoe naar Sumatra's Westkust. De gouverneur-generaal gaf 23 februari toestemming om van 1500 exemplaren van het eerste deel van de bijbel in het Portugees [fol. 1263] er 500 gratis aan de gemeente uit te delen, en op 14 mei om het Nieuwe Testament in het Portugees met de psalmen op zijn kosten te laten herdrukken. Predikant Möhr doet op basis van het exemplaar van 1693 de revisie en de Compagnie levert het papier etc. tegen kostprijs. Per resolutie van 20 april 1756 was dat ook aan gouverneur-generaal Jacob Mossel gegund. Het kapitaal van de gereformeerde kerk was per eind december 1761 f 33.902, terwijl er dat jaar een batig slot van f 4455 was. Het kapitaal van de diaconie bedroeg op dat tijdstip met credit staande rekeningen f 269.699. Uit de staatrekeningen bij de resoluties van 29 januari, 19 november en uit die van 30 april blijkt dat f 14.400 aan armengelden tegen gewone rente in Compagnies kas zijn gestort, omdat de diakenen vreesden door het grote aantal ondersteunden tekort te hebben. Er is bevolen toezicht op de uitdelingen te houden en leeglopers niet te laten profiteren. [fol. 1264] Op 19 januari is vastgelegd dat de degenen die processen en legaten afhandelen, bij nalatigheid het geld voor de armen te innen, gestraft worden met een boete gelijk aan het desbetreffende bedrag. Op 10 juni is besloten om f 816 dat onder de sekwester was uit insolvente burgerboedels en andere bronnen, aan de diaconie af te geven. Uit het besluit van 13 augustus blijkt dat het kapitaal van het leprozenhuis per eind juni 1762 f 107.629 was en dat enige herstelwerkzaamheden mogen worden gedaan. Om vermenging te voorkomen kunnen de huizen per sexe worden bewoond. Dit voorkomt de geboorte van kinderen die op den duur besmet raken. Verwezen wordt naar resoluties van 20 april en 28 mei 1762. De staatrekening van de lutherse kerk, ingediend op de vergadering van 11 mei, toont een kapitaal van f 14.006. [fol. 1265] Door het overlijden van ds. Henricus Hollenhagen is deze gemeente zonder dominee. De kapitalen onder beheer van de Compagnie, die per eind augustus 1761 nog f 7.909.974 bedroegen, zijn blijkens de resolutie van 2 september maar f 4.606.259, waarvan f 3.930.311 rente geeft. Bij het afgekondigde besluit van 30 juli mag er over borgtochten die voor 9 juli zijn ontvangen, niet meer dan $\frac{3}{8}$ % rente per maand worden betaald, en over wat daarna is ontvangen wordt geen rente meer gegeven.)

De inkoop heeft in het boekjaar 1761/2 bestaan in

9840$\frac{1}{2}$	lb.	Jacatrase catoen garens		
2718$\frac{1}{4}$	,,	indigo		
56.030	,,	Japans koper in platen		
42.435	,,	swarte peper		
32.917	,,	,,	,,	Jaccatrasche
942.443	,,	,,	,,	Palembangsche
157.355	,,	sappanhout		
2.490.843	,,	Bancas tin		
911.941	,,	Jaccatrasche	coffij	
132.250	,,	Cheribonsche	,,	
638.692	,,	Bourbonsche	,,	

451.147	„	candijzuyker
6.165.091	„	poederzuyker

nevens eene aansienlijke partij lijwaten, die onder de retouren van de eerste besending afgescheept zijn, bedragende het een en ander met eenige kleinigheeden in gelde *f* 1.987.760,2,-. Daarentegen beloopt de verkoop *f* 1.729.749,5,- en bestaat die hoofdsakelijk in

937	kisten	amphioen
51.500	lb.	Satsumasche campher
1025	„	nagulen
1275	„	nooten
81.250	„	swarte peper
549.375	„	tin

Fol. 1265v-1266r.

(Bovendien goederen van weinig belang en een partij beschadigde en onbeschadigde manufacturen en textiel. Bij besluit van 14 september zijn de residenten te Kharg belast met f 10.700 aan verlies op vandaar teruggekomen manufacturen en textiel. Aangezien de Opium Sociëteit zich beklaagde over de slechte kwaliteit van opium in 156 kisten uit Bengalen, zijn 4 kisten geopend. Hiervan bleek een derde goed, twee derde was van mindere kwaliteit en met een zure reuk. Op 6 juli is besloten de hele partij voor de gewone prijs te verkopen, daar wegens schaarste deze kisten met de andere, die van zeer goede kwaliteit waren, makkelijk zijn af te zetten. De Opium Sociëteit heeft haar hele voorraad verkocht en moet de klanten nu teleurstellen. [fol. 1267] Slechts de belangrijkste belastingen en afschrijvingen worden vermeld. In verband met de vordering op de boedel van Hans Albregt van Pluskouw, die zo dramatisch op Timor omkwam, en waarover in het briefje van 29 januari reeds is gesproken, zijn de onverkochte zaken en slaven bij de sekwester in beheer gegeven en is de advocaat-fiscaal bevolen op de opbrengst beslag te leggen, totdat de Compagnie schadeloos is gesteld. Sindsdien is op hun verzoek de boedel aan zijn per codicil benoemde volmachten afgegeven na betaling van rsd 3555, wat nog verschuldigd was aan de kas van Timor, nadat daar rsd 7530 was voldaan. Meer informatie bevatten de resoluties van 10 en 13 augustus en 2 december. In vervolg op wat in de brief van 18 oktober over de schuld van Adriaan Bisdom is geschreven, [fol. 1268] wordt gemeld dat aan Robbert Hendrik Armenault, die als hoofdadministrateur te Hooghly ook deel heeft aan de gestolen sicca ropia 170.000, op zijn verzoekschift van 10 augustus is toegestaan zijn schuld in jaarlijkse termijnen van rsd 2000 af te lossen. Uit de resolutie van 23 december blijkt hoe onbetrouwbaar en slordig er daar met geld is omgegaan. De grote kas kwam, na aftrek van ropia 22.310 en ropia 170.000, die respectievelijk door Willem Beens en Emanuel Hendrik Kantzou zijn verduisterd, nog bijna ropia 27.690 tekort. Het bestuur berichtte in zijn brief van 1 februari 1761 dat het twee financiële deskundigen had benoemd om dit te controleren. Het zond per geheime brief van 16 maart 1762 twee berichten van deze deskundigen, waarvan één getuigde dat de fouten op f 11.197 na gevonden waren en de ander dat er nog f 89.947 zoek was. [fol. 1269] Er kan in deze zaak niet zomaar beslist worden. Deze opgaven zijn door de visitateur-generaal en de boekhouder-generaal vergeleken met de Bengaalse negotieboeken van 1751 t/m 1754. Zij concludeerden dat de Compagnie door te veel te berekenen op de salpeter voor f 89.947 benadeeld was en gaven aan hoe dat gebeurd was. Armenault gaf op 20 januari 1762 wel aan dat er over de boekjaren 1750 t/m 1754 f 97.822 meer was ingeboekt dan uitgegeven was, maar de visitateur-generaal kon het verschil van f 7875 niet natrekken.[16] Het werkelijk nadeel is dus f 89.947, waarover het bestuur in antwoord op de bevindingen over de negotieboeken van 1754/55 zei dat de salpeterleverancier dit niet had ontvangen, maar dat het voortkwam uit valse redresposten, waarvan f 47.250,- [fol. 1270] door diefstal

16 De jaren waarover de berekening gaat verschillen in de tekst: 1751 t/m 1754 en 1750 t/m 1754.

door frauduleuze dienaren uit de negotiepakhuizen, waarin het geld tot 1755 bewaard werd. Zij hadden als subalterne dienaren geen besluit willen kenbaar maken over een delicate zaak die ter goeder naam en faam bekende dienaren betrof. Zo'n besluit zou slechts voorlopig zijn en bij een ander oordeel van de Hoge Regering slechts tot geschrijf over en weer leiden. Hieruit bleek duidelijk dat het bestuur, als het al niet meer wist, beter dan Batavia in staat was te beoordelen hoe en door wie deze slinkse praktijken waren uitgevoerd. De Hoge Regering kan hierover niet beslissen en heeft daarom bij besluit van 23 december het bestuur gemachtigd dat te doen en door de verantwoordelijken het geld onmiddellijk in de kas te laten storten, verhoogd met een zesde als premie voor de visitateur-generaal. [fol. 1271] Alle stukken over deze zaak gaan in een aparte bundel als bijlagen mee. Eveneens op 23 december zijn, conform de bevindingen van de visitateur-generaal over de Bengaalse negotieboeken van 1754/55 en 1757/58, aan het bestuur belastingen opgelegd van f 59.131 voor nadelige fouten, waaronder f 48.621 voor wat meer aan provisiegeld was ontvangen dan de rekening vermeldde. Hiertoe is besloten ondanks dat op misleidende beweringen van het bestuur in een brief van 10 augustus 1759 toestemming tot afschrijving was gegeven. Vergoedingen dienen te geschieden evenredig aan het voordeel dat men ervan heeft met een zesde als premie voor de visitateur-generaal. Het deel van overledenen, vertrokkenen of onvermogenden moet op degenen die voor de verkeerde uitkering van provisiegelden hebben gestemd, verhaald worden. Tevens is een vergoeding opgelegd van f 10.446 voor afschrijvingen op de salpeter over de boekjaren 1753 t/m 1758 [fol. 1272] boven wat is toegestaan, en van f 9924 voor het half procent dat de kassier te Patna tegen het bevel in van 1756 t/m 1758 heeft genoten. De Patnase dienaren zijn op bevindingen van de visitateur over de boeken van 1758/59 veroordeeld tot vergoeding van f 3856 voor een onbevoegd genoten half procent op verstrekte gelden en van f 10.213 wegens nadelige fouten in de boeken over 1759/60, alles met een zesde premie voor het ontdekken. Op basis van de Malabarse negotieboeken over 1751 t/m 1756 zijn pakhuismeesters en residenten daar veroordeeld tot een vergoeding van f 17.869 voor onbevoegd afschrijven van anderhalf procent op peper en sandelhout. De voormalig pakhuismeester te Cochin, Gijsbert Jan Feith, vroeg te Batavia in de vergadering van 19 oktober tevergeefs ontheffing van zijn aandeel van f 9190, maar bij herhaald verzoek op 19 november is hij en de overige Malabarse pakhuismeesters en residenten van de helft van de vergoeding ontslagen. [fol. 1273] Ze handelden te goeder trouw, omdat zij op de waar geen overwicht hadden ontvangen, zodat zij niet zonder verlies konden leveren. Het toenmalige bestuur had de anderhalf procent wel van het algemene middel van bestaan moeten aftrekken. Deze personen zijn evenwel allang gerepatrieerd of overleden zonder iets achter te laten. Voor overige vergoedingen en ontheffingen wordt verwezen naar resoluties van 2 en 13 juli, 17 en 24 augustus, 1 oktober, 2 en 4 november. Toch wordt vermeld dat de onderwichten op goud van Sumatra's Westkust en Bandjarmasin in rekening zijn gebracht. Daarentegen is bij besluit van 9 februari 1762 de winstrekening van Batavia gecrediteerd met f 12.278. Dit kwam voort uit goud dat het voorafgaande jaar uit Ternate was aangevoerd t.w.v. f 47.071 bij f 400,- het mark fijn. [fol. 1274] Dit jaar is aan Batavia bij verzending voor f 59.338 aan goud f 26.525 toegerekend. Dit bedrag is op een bericht van de eerste opperkoopman van het kasteel in de vergadering van 9 december vastgesteld. Daarentegen is bij besluit van 18 juni f 49.196 afgeschreven voor verlies op baar zilver en muntspecie in 1760/61 in Bengalen. In de resolutie van 26 november staat nog dat 150 staven baar zilver verloren gingen door het zinken van een vaartuig op weg naar Patna. Daarvoor is onder generale verliezen ter zee f 37.650,- afgeschreven. Dit jaar is aan bedorven specerijen verbrand en afgeboekt: 185.362 $\frac{1}{32}$ lb uitgeschoten nootmuskaat, 3399$\frac{3}{32}$ lb stof en gruis van kruidnagels, 4092$\frac{1}{16}$ lb stof en witte blaadjes van foelie, 26$\frac{5}{8}$ lb gruiskaneel en 15 sokkels raapfoelie. Volgens de resolutie van 14 september beëdigden de gecommitteerden hun rapport hierover voor de Raad van Justitie. [fol. 1275] In de vergaderingen van 12 maart, 20 april, 14 september en 2 november zijn de stukken van de zesmaandelijkse inventarisatie behandeld, waarbij de per administratie afgeschreven en ingeboekte sommen zijn vermeld. Op 21 sep-

tember is f 5942 afgeschreven voor gesloopte losvaartuigen. Op 2 december is f 3347 afgeschreven voor de losboot Cadauwa, die in de boeken van de equipagewerf stond, maar ontbrak. In de negotieboeken vanaf 1742 komt een boot met deze naam niet voor. De administrateurs van de westzijdse pakhuizen verzochten op 16 november een afschrijving van $1\frac{1}{3}$ % op $300.950\frac{31}{40}$ lb kamfer de laatste vier jaar aangevoerd, omdat hun sinds het besluit van 21 november 1758 geen vergoeding voor verliezen was toegestaan. In navolging van dit besluit is een afschrijving van $\frac{3}{8}$ % toegestaan en bevolen bij iedere verzending, dan wel jaarlijks, onderwicht te melden. Een verzoek van de administrateurs van de medicinale winkel [fol. 1276] om naar het voorbeeld van 1 maart 1757 twee procent te mogen afschrijven op wat is verzonden of verstrekt, werd bij besluit van 30 juli afgewezen. Men had herhaaldelijk ondervonden dat de scheepschirurgijns hun kisten zo kort voor vertrek van de schepen ophaalden, dat deze niet meer op hun rekening gesteld konden worden. Daarom is op 2 april besloten dat het hoofd van de chirurgie er voor moet zorgen dat ze tenminste drie dagen voor vertrek worden opgehaald. Het opperhoofd van het soldijkantoor mag rekeningen van scheepschirurgijns slechts afsluiten, nadat die voor het verstrekte belast zijn. Volgens het afgekondigde besluit van 4 mei moeten tekorten op medicamenten, ook al is dat onder de f 25,-, onder ede worden bevestigd. Men constateerde dat bij het lossen op de buitenkantoren afschrijvingen op scheepsinventarissen onregelmatig geschieden. Op 28 december is de commandeur en de boekhouder van het equipagekantoor opgedragen om het lichten van goederen uit de schepen op de buitenkantoren direct aan de directeur-generaal te melden, die deze dan aan het kantoor in rekening brengt. Zonder zijn toestemming mogen ze niet in de scheepsinventarissen [fol. 1277] worden afgeschreven. Betreffende de bestellingen uit Nederland en Azië blijkt ten aanzien van de laatste dat bij resolutie van 1 maart een buitengewone bestelling van textiel is gedaan, die nog voor het huidige verbod door particulieren werd aangevoerd. Volgens informatie van kundige Europese en inlandse kooplieden aan de directeur-generaal werden die met een behoorlijke winst afgezet. Het resultaat van het verbod op particuliere invoer blijkt uit de voordelige verkoop van Coromandelse, Bengaalse en Suratse textiel voor f 227.933. Daarop is een winst van f 115.632, ofwel ruim 50 %, gemaakt. Dit is een gunstig verschil en geeft hoop voor de toekomst. Omdat de kruidnagels die voor de conservering boven in de kisten met nootmuskaat worden gestort, zeer veel aan kwaliteit inboeten, is bij besluit van 16 augustus een proef met het bestrooien met kalk genomen. Deze tien kisten worden naar de plaatsen waar kruidnagels worden afgezet gezonden en het bestuur daar moet rapporteren over de kwaliteit en het onderwicht op de nootmuskaat. Wegens klachten uit Surat over het staal uit Nederland, wordt er conform het besluit van 19 juli een monster van iedere aanvoer genomen. In de vergadering van 14 september is gerapporteerd dat de partijen uit de Lycochton en Aschat deugdelijk waren. [fol. 1278] Nadrukkelijk wordt aangedrongen op voldoening van de bestelling in oktober en bovendien op het sturen van 5000 grenadiers snaphanen en 6000 bajonetten. Sinds de vorige bestelling zijn deze aantallen naar Ceylon en elders gezonden. Ceylon bestelde zoveel uit de wapenkamer, dat er bij onlusten in Batavia of elders niet genoeg voorraad is. De equipagepakhuizen hebben niet meer dan vier vaten pek en twaalf teer in voorraad, wat zelfs niet toereikend is voor de thans vertrekkende schepen. Iedere zeeman weet hoe nadelig slecht pekken en teren is. Als voorbeeld van de dagelijkse bittere klachten wordt er eentje van de commandeur van de werf bijgesloten. Er is niet alleen gebrek aan pek en teer, maar er is ook maar één touw van 13 en twee van 11 duim, en van 10 of 12 duim geen enkele. Er is net zo'n tekort aan overig touwwerk [fol. 1279] en volgens de commandeur zijn van de 26 werpankers de meeste te zwaar voor de schepen. Nogmaals wordt aangedrongen op uitvoering van de bestellingen en dat de onlangs gevraagde equipagegoederen spoedig en volledig gezonden worden. Aan de bewindhebbers van de kamer van Rotterdam werd bericht dat de molenstenen die met de Noord Nieuwland voor de kruitmolens zijn gezonden, slechts bij hoge nood gebruikt kunnen worden.)

Vermids de legger bevonden is maar 7 voeten diameters te hebben op eene dikte

van 20 duim en de loopers maar 5 voet en 9 duim over het kruys breed en 14 duim dik. Daar de kleinste thans gebruykt wordende lopers (die nog te ligt vallen) eene breete over het kruys van 6 voet, 9 duim hebben, en eene dikte van 18 duim. Wij hoopen dat de overige stellen volgens het gespecificeerde bij onsen eysch van october laatstleeden voldaan zullen worden, en refereeren ons ten desen belange aan het geschrevene bij onsen eerbiedigen van den 18e dier maand.

Fol. 1279v.

(In de zeedienst [fol. 1280] zijn enige verbeteringen doorgevoerd. Om het volk gezond te houden is op 24 augustus een nieuw reglement voor de rantsoenen vastgesteld. Het kostgeld is weer op het peil van voor het besluit van 2 oktober 1759 gebracht, behoudens een kleine verandering, waardoor bij het geringe aantal zeevarenden dat te Batavia dienst doet, de uitgaven nauwelijks zijn toegenomen. Het volk wordt er wel door aangemoedigd. Bij het rantsoen voor onderweg wordt er maar voor twee maanden gedroogde vis meegegeven, omdat deze snel bederft, en voor de rest van de reis geld. In het reglement voor Onrust is bepaald [fol. 1281] dat er voor vers vlees slechts geld wordt gegeven. Het is zo schaars dat op 30 april is besloten de prijs per beest van rsd 10 tot 12 te verhogen. Wegens het grote aantal zieken op Onrust is toen tevens besloten tot een buitengewone uitreiking van drank, maar deze is ondertussen weer afgeschaft. Naar aanleiding van klachten stelden de administrateurs van de medicinale winkel, op bevel van de gouverneur-generaal en met advies van de kundigste scheepschirurgijns, een nieuwe catalogus samen, die op 27 augustus is goedgekeurd. Om beter tegen zeerovers te zijn beschermd heeft de gouverneur-generaal op 20 augustus een verandering in de zeilinstructie voor Surat aangebracht. Voor de schepen die in september uit Batavia en in november en december uit Siam naar Ceylon gaan, [fol. 1282] is op 14 september een nieuwe instructie ontworpen door Houtingh, die op 14 september is goedgekeurd. Diens werk om uit alle instructies een handzaam exemplaar voor de vaart in Azië en naar Europa samen te stellen, waartoe op 25 mei was besloten, stagneerde, doordat hij naar Ceylon is vertrokken. De consumptierekeningen van uitkomende schepen zijn goedgekeurd per resoluties van 8 en 15 januari, 2 februari, 21 mei, 8 en 15 juni, 16 juli, 6, 13 en 20 augustus, 28 september, 2, 19 en 26 november, 2 en 28 december en de premies voor voorspoedige reizen zijn toen vastgesteld. Omdat het aantal schepen aanmerkelijk is afgenomen, wordt er nogmaals sterk op aangedrongen dat er tenminste zes of zeven schepen per jaar gebouwd kunnen worden. Behalve de Getrouwigheid die bij Goa, en de drie schepen die op de kust van Ceylon verloren gingen, [fol. 1283] moesten er nog zes uit de vaart genomen worden, namelijk de Appelboom, waarvan de romp f 2064,- opbracht, die van de Rozenburg f 2170,-, Herstelder f 1850,-, Pasgeld f 1860,-, Waakzaamheid f 3936,- en Hof d' Uno f 3696,-. Verwezen wordt successievelijk naar resoluties van 8 januari, 20 juli, 2 en 14 september, 19 oktober en 28 december. Aangezien er geen sprake van plichtsverzuim was, is bij besluit van 17 juni de gage van de bemanning van de bij Ceylon verongelukte schepen gecontinueerd. De militie blijft krap, want de 25 schepen die dit jaar aankwamen, voerden maar 1107 militairen aan, terwijl er 525 zijn overleden, er 954 naar de buitenkantoren gingen en er met de eerste bezending 141 zijn gerepatrieerd, of nog zullen vertrekken. In plaats dat er iets voor het garnizoen van Batavia overblijft, [fol. 1284] is er een vermindering van 513. Hierdoor kon er maar een derde van het aantal militairen dat Banda en Ambon vroeg, gestuurd worden, terwijl als de gevraagde 300 en 150 waren gezonden, er niet één teveel was geweest. Als er geen militairen uit Nederland komen, kunnen Ternate of Makassar niet voorzien worden, omdat het zwakke garnizoen te Batavia al veel te veel door het bewaken afgemat wordt. Aangezien inlandse militairen niet veel minder dan Europeanen kunnen krijgen, is bij besluit van 6 april aan twee oosterse soldaten f 360,- voor het verlies van een rechterarm, en f 240,- voor een verminkt linkerbeen toegekend. Ze raakten gewond bij de expeditie tegen Radja Mahmud in Siak. De artillerie is sterk verminderd door zending naar Ceylon en het uitrusten van een aanzienlijk aantal sloepen en pantjalangs voor dit gouvernement en de Grote Oost. [fol. 1285] Nogmaals wordt aangedrongen het gevraagde licht

en zwaar geschut te zenden. Op 9 februari is het bevel verspreid, dat ook gedrukt aan de scheepsgezagvoerders is meegegeven, om bedorven buskruit niet in zee te werpen, maar op het eerste kantoor af te geven. Daar kan er naar bevinding mee gehandeld worden. Op 10 augustus is besloten schepen naar de Westerkwartieren met 50 schoten per kanon te voorzien, en die naar elders in Azië met dertig. Alles wat op de vaste bolwerken onbruikbaar is of verloren gaat, moet conform het besluit van 25 mei in de zesmaandelijkse memorie worden afgeschreven. Wat aan reparatie en vernieuwing van vestingwerken en gebouwen is besteed blijkt uit de resoluties van 2 februari, 6 april, 27 juli, 22 oktober, 2 en 19 november. Op de laatste datum is besloten inlandse ambachtsleerlingen [fol. 1286] het hoogste dagloon van 15 stuivers toe te kennen. Dat was hun op voorstel van de vorige fabriek bij besluit van 21 september 1759 gegeven. Het is beklagenswaardig dat gebrek aan ambachtslieden tot zo'n kostbare maatregel dwingt. Volgens de rekening ingediend op 2 november bedragen de uitgaven in 1761/62 aan voltooide en onder handen zijnde gebouwen f 31.468.)

Eerlang zal men een nieuw kruythuys tussen de Rotterdammer poort ende graanmagazijn beginnen te bouwen, vermits de oostzijde van de stad niet eene bergplaats voor het kruyt heeft buyten eene enkele kelder onder het bolwerk Gelderland welke 25.000 lb. bevatten kan; en dan is er nog eene onder het kasteels bolwerk de Paarl, waarin men 10.000 lb. kan bergen. Tot beider verbetering is ordre gestelt, someede om de drie kruythuysen van de westzeyde dusdanig te voorsien dat men er gemakkelijk 580.000 lb. zal kunnen bewaren: alles breder aangetoond bij een berigt, door den majoor Leupken en twee andere arthillerije-officieren, ingediendt ter sessie van den 27e augustus.

Fol. 1286r-v.

(Over huishoudelijke zaken [fol. 1287] is op 2 april besloten ijking van Compagnies maten en gewichten door de baljuw en gecommitteerde schepenen voortaan niet tweemaal per jaar, maar eenmaal per eind augustus te laten geschieden, net als elders in Azië. Voor het sektrantsoen van de leden van de Raad van Justitie is op 21 mei toegestaan om een andere drank te verstrekken, zoals dat op 29 maart 1761al voor predikanten was bepaald. Op 29 juni toonde de Weeskamer dat er bij verscheidene boedels boekschulden van vier en meer jaren waren, zonder dat er in de papieren enig bewijs daarvan was. Daarom is er bepaald dat boekschulden van levenden binnen een jaar en van overledenen binnen drie maanden opgeëist moeten worden op straffe van vervalling, tenzij het opeisen binnen deze termijnen bewezen kan worden. [fol. 1288] Op dezelfde dag is tegen misbruik van testamenten bepaald dat)

---wanneer iemand de legitime portie van adscendenten of descendenten op eene vaste somma bepaalt, of derselver begroting gestelt wil hebben ter discretie van den universelen erfgenaam met bijvoeging dat de adscendenten, of descendenten geen staat en inventaris van den boedel zullen vermogen te vorderen, dat dan, seggen wij, de notaris den testateur van de onbestaanbaarhijd dier clausule duydelijk onderrigting zal moeten geeven, en hoe de staat en inventaris van den boedel desniettemin zal kunnen gevordert worden. Maar den testateur bij zijn stuk blijvende, zal de notaris bij de acte moeten invloeyen laten dat hij van dese wet behoorlijke kennis gegeven heeft aan den testateur. Alles op de verbeurte van 50 rds. voor de armen.

Fol. 1288r-v.

(Om fouten door notarissen tegen te gaan zijn er reglementen vastgesteld die de Raad van Justitie nodig vond. Opdat de notarissen van alle voorschriften op de hoogte zijn, zal die raad ze jaarlijks aan hen laten voorlezen. Drie klerken van iedere notaris zijn beëdigd en het oude voorschrift [fol. 1289] dat inlanders zonder voorkennis van de sjahbandar, of de gecommitteerde voor de inlandse zaken, geen schuldbekentenissen mogen passeren is bij resoluties van 24 augustus en 5 oktober vernieuwd. Drie dagen later is de termijn voor het overschrijven van vaste goederen op naam van de rechtmatige eigenaars voor het laatst met zes maanden, of tot 7 april 1763, verlengd. Bij nalatigheid geldt de bij plakkaat vastgestelde boete. Bij besluit van 18 november is het gezagvoerders verboden willekeurig slaven naar

Banda mee te nemen op straffe van een boete van rsd 100 per slaaf. Dit gebeurde op grote schaal en stelde de schepen van de Compagnie bloot aan ongelukken. In bijzondere gevallen kan de gouverneur-generaal wel toestemming geven. Op het gezamenlijke verzoek van de nu twintig arakbranders is bepaald dat er per jaar maar zes maanden gestookt mag worden. [fol. 1290] Bij besluit van 14 november 1755 kon dit nog negen, of twaalf maanden zijn. Met voorkennis van de desbetreffende baljuw, of drost mag er slechts driemaal per dag gebrand worden, terwijl op voorstel van de branders de recognitie voor de Compagnie twee leggers per maand, of vierentwintig per jaar blijft. Immers, de stooktijd was reeds bij plakkaat van 6 april 1752, artikel 15 op zes maanden gesteld en werd nu beperkt om overproductie te voorkomen. Het besluit van 17 december geeft bijzonderheden. Toen werd ook bepaald dat venduhouders ieder geschut slechts met kennis van de directeur-generaal mogen veilen, zodat de Compagnie haar voorkeursrecht kan uitoefenen. Als dit voorschrift wordt overtreden, dan zal men het geschut confisceren, terwijl de venduhouders de eigenaars schadeloos moeten stellen. Het plakkaat van 29 mei 1752 dat inhoudt, dat geschut uitsluitend met toestemming van de baljuw of drost gegoten, gerepareerd of verkocht mag worden, blijft van kracht. [fol. 1291] De Jakatrase bovenlanden waren rustig en brachten dit jaar meer op dan in 1761, namelijk 26.412 lb peper, 3237 lb indigo, 9580 lb katoengaren en 1.403.500 lb koffie. Nadere bijzonderheden, verstrekt door de gecommitteerde voor inlandse zaken, zijn te vinden bij de resolutie van 31 december 1762. De kapitein van de oostzijdse Javanen, Suta Wangsa, is wegens trouwe dienst door zijn voorouders en hemzelf, bij besluit van 19 oktober, begiftigd met het bezit voor hem en zijn opvolgers van een stuk braakliggend land van de Compagnie, vijftien of zestien uur zuidoostelijk van Batavia. Over de bovenlanden wordt slechts vermeld [fol. 1292] dat, bij besluit van 6 april en 19 oktober, de gouverneur-generaal suikermolens die weggelopen slaven tot schuilplaats dienen, ten alle tijden kan laten doorzoeken, en dat de premie op het vangen van tijgers is afgeschaft. De inkomsten van Jakatra bedroegen in 1760/61 reeds f 66.519 meer dan het voorafgaande jaar. In 1761/62 was dit vermeerderd met nog eens f 25.417 tot f 1.063.552. Er wordt gehoopt dat ze nog verder zullen stijgen, want de domeinen zijn verpacht voor f 77.928,- per maand. Dit is niet alleen f 2364,- meer dan per eind december 1761, maar zelfs f 1680,- meer dan in 1760, toen ze hoger dan ooit waren. Hoewel daarom is gevraagd, is aan geen pachter terugbetaling gedaan en slechts aan een enkele uitstel van betaling verleend. Slechts de pachter van de korenmolen kreeg op 7 december, op zijn verzoek om drie maanden terugbetaling, anderhalve maand [fol. 1293], omdat er door schaarste inderdaad minder tarwe was gemalen en de pachter dan volgens de overeenkomst tegemoetgekomen moet worden. De negotieboekhouder berichtte op 1 oktober dat van de achterstallige pacht er in 1761/62 f 61.992,- is geïnd. Bij besluit van 17 december zijn in de pachtvoorwaarden van inkomende en uitgaande rechten, de toptafels en de herbergen enige veranderingen aangebracht. Betreffende de particuliere vaart en handel is bij besluit van 26 maart een verzoek van de kapitein-Chinees te Padang om jaarlijks een klein schip voor zijn landgenoten aldaar van Batavia naar Sumatra's Westkust te mogen zenden, afgewezen. Op 9 juli werd besloten om de reder van de jonk naar Limpho die om 1500 pikol peper vroeg, slechts 250 pikol toe te staan om de tollen voor de Compagnie op die vaart en de inkomsten voor de kolonie daar niet te missen. Bij besluit van 19 september is de burger Thomas Nagul [fol. 1294] een pas naar Bengalen geweigerd. Hij voer echter toch uit, maar is door onkunde bij Tandjung Kait, even bewesten Batavia, gestrand. De commandeur van Bantam zond hem, en wat uit zijn sloep geborgen was, naar Batavia, waarop hij als matroos met de retourvloot is teruggestuurd. Zijn goederen zijn deels door de Compagnie overgenomen, deels verkocht. De opbrengst van f 492 is bij besluit van 2 december op een aparte rekening van hem in de negotieboeken opgenomen. Het verbod op de uitvoer van suiker is wegens voldoende voorraad te Batavia en op Java's Oostkust op 7 december opgeheven. Afhankelijk van de voorraad mogen vreemde Europeanen suiker, arak etc. alleen uit Compagnies pakhuizen ontvangen en niet meer van ingezetenen. De redenen staan in de geheime resolutie [fol. 1295] van 3 augustus. Over de Engelse en Franse oorlogssche-

pen is gesproken in de brieven van 4 mei en 18 oktober. Men verzocht om het Engelse Compagnies schip de Plassey, dat van Benkulen kwam, op Onrust te mogen repareren, maar dit is bij besluit van 13 april geweigerd, omdat het alleen aan oorlogsschepen wordt toegestaan. Onder de gangbare beperkingen mochten er wel enige goederen aan land gebracht worden en levensmiddelen ingekocht, mits suiker en arak van de Compagnie werd betrokken. Bij besluit van 10 en 11 mei is het compagnies schip de Fox op dezelfde wijze behandeld. De kapitein bracht een brief van admiraal Samuel Cornish voor de gouverneur-generaal mee. De Valentine onder William Fernell, die, zoals gemeld in de brief van 18 oktober 1761, de Grote Oost bezocht en naar China zeilde, kreeg bij besluit van 30 november [fol. 1296] slechts toestemming een deel van het glaswerk en levensmiddelen te verkopen. Daar bij plakkaat van 29 maart 1754 textiel al tot contrabande werd verklaard, zijn drie balen hiervan die de waterfiscaal in beslag had genomen, niet op hun verzoek aan twee opvarenden van dit schip teruggegeven, zoals besloten in de vergadering van 14 december. Acht moslimmatrozen die te Benkulen van de Revenge gedeserteerd waren en te Bantam waren aangehouden, zijn uitgeleverd. Bij besluit van 10 en 21 mei zijn twaalf inlandse matrozen, die met een schuit van Benkulen naar Batavia waren gekomen en die als onderdanen van de Compagnie geen vreemden mogen dienen, als matrozen met f 7,- per maand naar Ceylon gezonden. Op de laatste dag is ook een reglement voor het contrasaluut aan vreemde schepen vastgesteld. Wegens een gemaakte fout ontwierp de gouverneur-generaal het voor de majoor van de artillerie en de commanderende officier van het admiraalsschip. [fol. 1297] Naast de deserteurs vermeld in de brief van 18 oktober, zijn bij besluit van 24 december nog drie Engelse matrozen in dienst genomen. Twee soldaten uit Engeland uit het garnizoen probeerden zwemmend naar een Engels vaartuig op de rede te komen om te deserteren. Bij besluit van 26 november gaan zij met afgeschreven gage naar Nederland. Uit het besluit van 21 april blijkt dat de Manillase handelaars het afgelopen voorjaar als gewoonlijk peper, nootmuskaat, tin en ijzer voor de gewone verkoopsprijs bij de Compagnie hebben gekocht. Mocht de expeditie van de Engelsen naar de Filippijnen, die onder het hoofdstuk Malakka reeds werd aangeroerd, evenwel slagen, dan zal Batavia de voordelige handel met de Spanjaarden tot nadeel van de ingezetenen en de Compagnie moeten missen. Betreffende inlandse zaken wordt gemeld dat op 10 juni, op verzoek van de Chinese officieren, twee luitenants over hun landgenoten zijn aangesteld voor een beter toezicht op de toegenomen Chinese bevolking. Net als in 1740 zijn er nu in totaal zes. [fol. 1298] Mutaties onder de dienaren: op 2 februari is de Javaanse tolk Josephus Gordijn als gebruikelijk bevorderd tot koopman. Personalia. Koopman Pieter Leendert Versiers is overleden. Onderkooplieden Jacob Lodisio Jacobsz en Christiaan Nab zijn bevorderd tot koopman; de eerste is kassier en de tweede boekhouder en secretaris bij de Bank Courant, die hun gage jaarlijks aan de Compagnie vergoed. De sjahbandar over de christenen, opperkoopman Georg August van Koningsfeld, is overleden en op 6 april opgevolgd door koopman [fol. 1299] Jacob Cornelis Mattheus Radermacher onder bevordering tot opperkoopman. Personalia. De opperkoopman en gewezen hoofdadministrateur te Colombo Godfried Kretschmar, die blijkens de geheime brief van Jan Schreuder van 14 april 1761 op klachten van het hof van Kandy buiten dienst was gesteld, is weer in zijn vorige rang hersteld en als secunde naar Malakka vertrokken; in de resolutie van 21 mei 1762 staat waarom hij niet meer schuldig is dan de overige leden van de raad te Colombo. Personalia. [fol. 1300] Schepen Christiaan Kleijnhof is gerepatrieerd. Personalia. Jan van Cassel kreeg burgervrijdom. Koopman Arend Hooreman en onderkoopman Reijnier Christiaan Thiele zijn gerepatrieerd. [fol. 1301] Personalia. Overleden is de voormalige tweede praktizijn in het binnenhospitaal Frans Hendrik Sanders. Personalia. Op 24 augustus is onderkoopman Jan Louis van Nimwegen tot resident te Rembang aangesteld. Onderkoopman en tweede administrateur in de westzijdse pakhuizen mr. Salomon van Til en de opperchirurgijn op de equipagewerf Hendrik Nournaij zijn overleden. [fol. 1302] De eerste overdrager in het garnizoenskantoor de boekhouder Pieter Kolff is overleden. Omdat dit een onderkoopmanspost is werd deze bij besluit van

22 oktober aan onderkoopman Adriaan Boesses gegeven. De schrijvers, die zulke posten op de schrijfkantoren graag willen hebben, moeten, hoe ijverig ze ook zijn, de hoop op bevordering wel laten varen. Koopman Daniël Lacaze en onderkoopman George Charles Guitton, die met afgeschreven gage van Banda kwamen, zijn op hun deemoedig verzoek weer hersteld. De tweede is volgens besluiten van 12 en 16 november benoemd tot hoofd te Wayer en naar Banda vertrokken en de eerste krijgt weer gage als hij weer een post heeft. Personalia. Op 29 juni is op voorstel van de gouverneur-generaal besloten dat er geen onderkooplieden als collationist op de generale secretarie meer zullen werken, maar dat de oudste en ijverigste klerken de teksten zullen nazien. [fol. 1303] Mutaties onder de militairen zijn te vinden in de resoluties van 23 februari, 12 maart, 11 en 21 mei, 15 juni, 13 en 17 september en 19 oktober. Daaruit blijkt onder andere dat de majoor van de artillerie Hermanus Jesse is gerepatrieerd en opgevolgd door de kapitein-ingenieur Claudius Antoni van Luepken. De kapitein van de infanterie Levien Casper Jochem Scheuneman is overleden. Personalia. [fol. 1304] Personalia. De luitenant-commandant van Tandjungpura Jan Coenraad Frans Baalle is na een beroerte verlamd en kan zijn dienst niet meer vervullen. Deze schans staat nu onder commando van kapitein Jacob van Berchem. De mutaties onder de zeevarenden staan in de resoluties van 8 januari, 22 juni, 6 juli, 17 september, 15 oktober en 4 november. De opzichter op het eiland Edam schipper Joseph Driessen is overleden en opgevolgd door schipper Goedfried Wargijn, die echter wegens ziekte op 15 oktober [fol. 1305] is ontslagen. Personalia. Uit de resolutie van 2 november blijkt dat er op Onrust nog 39 scheepstimmerlieden zijn die hun ambacht niet verstaan. Veertien van hen, nog jong en leergierig, zijn nog in dienst, maar voor de laagste gage van f 14,- per maand. Drie zijn zonder gage naar Nederland gestuurd, dertien zijn er als soldaat aangesteld en negen als matroos. Om hun bedrog te bewijzen gaan hun namen naar de kamers die hen aannamen. Ook verscheidene ambachtsgezellen moesten wegens onbekwaamheid als soldaat aangesteld worden. [fol. 1306] In de brief van 5 oktober 1761 gaven Heren XVII het bevel dat wie voor het eindigen van hun dienstverband wilden repatriëren, gewaarschuwd moesten worden dat ze op de thuisreis geen gage zouden krijgen. Men neemt aan dat dit op grond van de resolutie van 10 november 1757 dienaren betreft die f 14,- of meer verdienen. In de brief van 18 oktober werd gemeld dat een berekening van de inkomsten en uitgaven van de suikerhandel, waarom in een brief van 24 september 1761 was gevraagd, werd uitgesteld tot het bericht van de visitateur-generaal was ontvangen. Dit geschiedde op 28 december. Er blijkt uit dat over de tien jaar 1751-1760 [fol. 1307] 64.512.789 lb poedersuiker is omgezet bij inkoop voor f 6.523.266, waarop een netto winst van f 1.778.715 werd gemaakt, ofwel bijna $27\frac{1}{3}$ %. De winst op de kandijsuiker was f 234.077, ofwel $17\frac{12}{13}$ % bij een inkoopsbedrag van f 1.303.414. In de vergadering van 30 december is nagelezen wat in de brief van 10 oktober 1758 over de suikerhandel stond, en tevens het advies van de gouverneur-generaal, het besluit van 18 september 1759 en dat van 4 december 1759 naar aanleiding van het bericht van Jeremias van Riemsdijk en Reynier de Klerk en het nader advies van de gouverneur-generaal. Ook is nagelezen wat over deze besluiten in de generale missive van eind december 1759 is geschreven. Dit alles is vergeleken met wat Heren XVII in hun brief van 24 september 1761 schreven. De gouverneur-generaal was van mening dat)

---de visitateur generaal alle lasten van vragt, intrest, risico en administratie op het inkoopsbedragen van de zuyker, beswaard met twee ten hondert Bataviasche ongelden, berekend en de scheepsongelden gecalculeert hebbend van het vertrek der scheepen vanhier tot de ontlossing toe van de suyker ter plaatse van de destinatie, in soverre voldaan hadt aan hetgeene U Wel Edele Hoogachtb. bij voorschreven missive van den 24e september geliefden te requireren, en aangetoont dat er, onaangesien alle die lasten, op de poedersuyker $27\frac{1}{3}$ en op de candijsuyker $17\frac{12}{13}$ percento suyver gewonnen was. Dog aan den anderen kant merkte deselve teffens aan hoe Uw Wel Edele Hoogagtb. om de bij meergemelde letteren aangewesen gronden de expresse besendingen tot den vervoer van suyker afkeuren, en die whaar alleen ter opvulling van de ledige ruymte der scheepen, die

anders wanladen vertrekken zouden, willen laten dienen, dat U Wel Edele Hoogachtb. twee scheepen voor den Souratschen handel toerijkende, dog de avance op de zuyker niet groot genoeg oordeelen om dien handel voor de Compagnie als voordeelig aan te sien, ten waare de inkoop-prijsen vermindert wierden.

Fol. 1307v-1308v.

(Naar aanleiding hiervan vroeg de gouverneur-generaal of de hoeveelheid te verhandelen suiker beperkt moest worden [fol. 1309] evenredig aan de vraag, of dat de prijs verlaagd diende te worden, dan wel dat kwantiteit en prijs gehandhaafd moesten blijven, totdat Heren XVII een besluit hadden genomen. In het laatste geval zou de Hoge Regering haar oordeel opschorten. De gouverneur-generaal hield evenwel vast aan zijn advies om de prijs te verlagen en de kwantiteit te beperken, temeer omdat de prijs van rijst veel lager was dan bij het indienen van zijn advies en het niet van de Compagnie gevergd kon worden dat zij de huur, die de eigenaars van de suikermolens successievelijk hadden verhoogd, zou betalen. De overige leden meenden dat men niet bang hoefde te zijn, dat de jaarlijkse leverantie voor een geregelde verzending geheel voldaan zou worden. In het advies van Jeremias van Riemsdijk [fol. 1310] en Reynier de Klerk wordt die op 8.000.000 lb begroot, in dat van de gouverneur-generaal op 9.000.000 lb, zolang de retourschepen extra nodig hebben als onderzwaarte. Als slechts de twee eerste soorten worden geaccepteerd, worden deze hoeveelheden zeker niet overschreden. Uit een opgave van de gouverneur-generaal bleek dat in 1761 de hele leverantie, inclusief die van Java en Cheribon, 8.273.454 lb, en in 1762 slechts 6.928.841 lb bedroeg. Bij een normale afzet en ook bij een rijke oogst tussendoor zal er niet teveel suiker zijn. De suikerhandel bevordert door de afzet van rijst, opium en andere consumptiegoederen onder de arbeiders de inkomsten uit pachten. De leden van de Hoge Regering menen dat, als het systeem wordt veranderd, de kolonie niet alleen in verval zal raken, maar ook het belang van de Compagnie zal worden geschaad. [fol. 1311] Als men minder suiker naar de Westerkwartieren verscheept, zal de concurrentie van de vreemde naties toenemen, doordat deze uit China en Bengalen naar Surat, Perzië en de Rode Zee zullen gaan verschepen. Dat dient men niet toe te staan, want de toestand voor de Westerkwartieren wordt er nog slechter door. De gouverneur-generaal stemde hiermee in, uitgezonderd de prijsvermindering en regulering van de inkoop. Dit zijn de overwegingen om de suikerhandel van de vraag te laten afhangen, zolang er na aftrek van kosten een matige winst op wordt behaald. [fol. 1312] Die wordt nog groter als men de verkoop in Japan met slechts een winst van $1\frac{3}{4}$ % en die in Bengalen met een verlies $2\frac{1}{3}$ % buiten beschouwing laat. De laatste werd veroorzaakt door een uitzonderlijk goede oogst en daardoor grote inkoop. Het is geen nadeel, want op baar zilver en specie wordt jaarlijks verlies geleden. In Japan verkoopt men suiker om politieke redenen; daar gaat het om winst te maken op staafkoper. Na rijp beraad is op deze gronden besloten de instructies van Heren XVII over de suikerhandel af te wachten en geen verandering in de inkoop en prijs door te voeren, maar voort te gaan volgens het besluit van 4 december 1759. [fol. 1313] Er wordt nauw op toegezien dat slechts goede eerste en tweede soort wordt aangenomen. De gouverneur-generaal blijft evenwel bij zijn mening in zijn advies, maar keurt acceptatie van derde soort nu af, daar ze noch noodzakelijk, noch voordelig is voor de Compagnie. De beslissing van Heren XVII wordt afgewacht. Men hoopt op een gunstig antwoord, omdat het belang van de Compagnie, zowel als van de kolonie in het geding is. Wegens het belang van de zaak was men wat wijdlopig. Uit de brief van 17 oktober 1761 is gebleken dat de memorie van de directeuren van de Franse compagnie in antwoord op de bezwaren van Heren XVII in afschrift naar Malakka, [fol. 1314] Bengalen, Coromandel en Ceylon is gezonden om deze met argumenten en bewijzen daarvan te weerleggen. Helaas is uit de kantoren nog geen antwoord ontvangen. Om Heren XVII toch gegevens te leveren om de Fransen van repliek te dienen heeft de gouverneur-generaal hun beweringen vergeleken met stukken beschikbaar in Batavia en ze zoveel mogelijk weerlegd. Dit stuk is met de bewijzen bijgesloten, alsmede een notitie waarin de oud-directeur van Bengalen Adriaan Bisdom de beweringen betreffende dat kantoor

weerlegt met originele brieven van de gewezen Franse directeur Renault. De ongerijmdheid van de Franse beweringen zal uit al deze stukken blijken, zelfs dat zij opzettelijk, of door verkeerde berichten [fol. 1315] in verscheidene opzichten de waarheid geweld hebben aangedaan. De brief van Heren XVII van 25 maart 1762 is in de vergadering van 8 november geopend en gelezen. Het bevel dat de kantoren het trekken van assignaties op Nederland direct moeten rapporteren, is doorgezonden. De overige bevelen worden uitgevoerd en het aantal bestelkasjes zal niet worden overschreden. Ook dit jaar gebeurt dat niet, uitgezonderd één kasje, waardoor het totale aantal van het voorafgaande jaar niet te boven wordt gegaan. Op 2 november is dat besloten voor een schip van 150 voet, aangezien er maar drie schepen van 150 voet en vijf van een minder kaliber repatriëren. De leden van de Hoge Regering zullen geen gebruikmaken van de toestemming om potten de versturen. [fol. 1316] Zij zouden ze, net als de bestelkasjes, in één kist moeten verpakken, waardoor er door de verschillende omvang van de potten gevaar is dat bij het breken van één pot, ze allemaal vergruisd zullen worden. Henrik Smith zal naar Nederland gezonden worden. Zijn burgerlijke functie van binnenregent in het leprozenhuis is aan een ander overgedragen. Het is onjuist dat hij, zoals is geschreven, na zijn ontslag uit Compagnies dienst bezoldiging zou hebben ontvangen. Op grond van een attest van drie kundige praktizijns dat hij wegens vele gezondheidsklachten aan levensgevaar zou worden blootgesteld op deze in dit seizoen gewoonlijk lange en vermoeiende reizen, [fol. 1317] is hem, om niet hardvochtig te zijn, toegestaan met de komende oktoberschepen te vertrekken. Men hoopt dat Heren XVII deze menslievende daad zullen goedkeuren. Uit de Bataviase negotieboeken blijkt dat in 1761/62 de inkomsten f 3.351.107 waren en de uitgaven f 2.730.212, zodat er een positief saldo van f 620.895 is. De restanten waren f 16.735.910, de crediteuren f 4.922.288, zodat de eerste de laatste met f 11.813.622 overtroffen. De Indische negotieboeken over 1760/61, exclusief die van Sumatra's Westkust die nog ontbreken, vertonen aan inkomsten)

groot	*f* 8.151.956, 10, 2	
en de lasten	*f* 7.747.495, 7, 5	
dus de winsten boven de lasten monteeren	*f* 404.461, 2, 13	
dog daarentegen is de reekening van voorjarige winsten en verliesen afgesloten met een nadeelig saldo van	*f* 604.152, 12, 9	
Waardoor de staat van India eygentlijk veragtert is		*f* 199.691, 9,12
Terwijl het Indische capitaal ultimo augustus 1760 geweest	*f* 43.503.367, 18, 7	door *f* 2.129.398, 9, 2
die de ontfangene cargasoenen getrokken wissels enz. boven de versondene retouren bedragen, vermeerdert is met		*f* 1.929.706, 19, 6
En ultimo augustus 1761 groot gebleven	*f* 45.433.074, 17, 13.	

Fol. 1318r.

(Over de hoognodige bezuinigingen diende Jurgen van der Spar zijn overwegingen in betreffende Ambon, Palembang en Djambi, Huijbert Willem van Bazel betreffende Surat, Kaap de Goede Hoop en Japan, Nicolaas Harting betreffende Ternate en Timor, en Michiel Romp betreffende Coromandel en Sumatra's Westkust. Ieder behandelde de kantoren die hem zijn toegewezen. Deze stukken zijn gevoegd bij de resoluties van 25 en 26 november, 13 en 30 december. De behandeling is uitgesteld [fol. 1319] totdat de opinie van de besturen van Ambon, Ternate en Timor, van de gouverneur te Nagapattinam, van de commandeur te Padang en van alle andere buitenkantoren is ontvangen. De gouverneur-generaal zal een voorstel tot bezuiniging voor Batavia doen. Wegens grote drukte had hij daartoe nog geen

gelegenheid. Dat blijkt uit de grote omvang van de resoluties. Tijdens de vergadering over Makassar bleek er in de negotieboeken grote onduidelijkheid te zijn over de oorsprong en de staat van debiteuren. [fol. 1320] Op 29 november 1762 is een bevel uitgegaan dat de negotieboekhouders jaarlijks bij het sluiten van de boeken moeten rapporteren over de debiteuren. De Politieke Raad moet dat stuk dan behandelen en zijn beslissing bij eerste gelegenheid aan Batavia doorgeven. Op 21 december is overwogen dat het bestuur op Malakka tin met vier % interest zou mogen bezwaren en dat het oneigenlijk is de inkoopsprijs van goederen op kantoren die niet met gelden belast zijn, daarmee te verhogen. Er is een bevel rondgestuurd dat, als er geen geld is opgenomen, de retouren voor Nederland en de goederen voor Azië niet met interest belast mogen worden. Als er wel geld is opgenomen dan mag men slechts de werkelijk betaalde rente in rekening brengen. [fol. 1321] Zo wordt de ware inkoopsprijs en de werkelijke winst duidelijk. Voor Bengalen dient men dit bevel pas uit te voeren, als de achterstallige rente op de daar opgenomen gelden vereffend is. Betreffende soldijen valt slechts te melden dat het bestuur te Bengalen, om redenen genoemd in de Hooghlysche resolutie van 29 oktober 1760, is ontslagen van vergoeding van f 8732. Deze was bij besluit van 13 juni 1760 opgelegd voor verhoging van gages tegen het reglement van 1753 in. Het bestuur beriep zich voor een bedrag van f 5404, dat het moest vergoeden voor het uitbetalen van te hoge gages aan overlopers, op de missive van 2 augustus 1748, waarin vermeld stond dat overlopers de gages mochten ontvangen die zij van hun vorige betaalheren kregen. Voor een betere informatie is bevolen om op de akte van aanstelling van deserteurs steeds de eerste letter van het land dat zij hadden gediend, te vermelden.[fol. 1322] Op 17 december is besloten om de vijfde titel van het reglement van bevordering zo uit te leggen, dat zeevarenden op schepen in Azië niet op buitenkantoren gepromoveerd mogen worden, ook al zijn ze eraan toe. Dat kan uitsluitend op retourschepen gebeuren. Verhoging van rang kan overigens te Batavia verzocht worden. De kwartiermeesters op de buitenkantoren mogen niet hoger dan tot f 16,- per maand bevorderen. Voor de lading van de nu vertrekkende schepen wordt naar de facturen verwezen. Men hoopt dat klachten over stelen van pakken textiel, of over defecten in lengte of breedte, zoals de kamers van [fol. 1323] Amsterdam, Delft, Hoorn en Enkhuizen hebben geuit, nu achterwege kunnen blijven. Voor de bevelen aan de kantoren die textiel leveren, wordt verwezen naar resoluties van 23 maart, 21 september, 8 oktober en 12 november. Uit de resolutie van 20 juli blijkt dat diefstal van stukgoederen ook in Azië wordt opgemerkt. Er zijn 45 armozijnen afgeschreven die bij opening in twee kisten bleken te ontbreken. Hun gewicht was gehandhaafd met platlood en enige stukken textiel. De diefstal moet dus wel bij verscheping in Bengalen zijn geschied. Het bestuur daar is dringend aanbevolen hier alert op te zijn. Aan assignaties gaat er f 653.888 over, wat met die uit oktober voor f 3.220.400 de 37 ton met f 174.288 overschrijdt. [fol. 1324] De directeur-generaal keurde dat bij besluit van 21 september goed. Bij resolutie van 2 en 7 december is toegestaan rsd 106.000 van Weesmeesters te accepteren en rsd 110.000 van particulieren. Er wordt verzocht dit goed te keuren. Nu kan op het verzoek voor het jaar 1764 32 ton te mogen accepteren, vijf ton aan dukatons bespaard worden. De overblijvende 27 ton zal genoeg zijn. Aan Maria Dapper, weduwe van Barend Bronkhorst, zijn duplicaten van assignaties tot $1221\frac{17}{39}$ dukaton verleend. Ze waren in 1757 ten gunste van Alida Meijer getrokken, maar de bewijzen zijn verloren gegaan en er is, volgens de vergadering van 7 december, geen betaling op geschied. Deze brief zou nu afgesloten kunnen worden, [fol. 1325] ware het niet dat op zijn ootmoedige en herhaalde verzoek de oud-directeur van Bengalen Adriaan Bisdom toegestaan is met deze vloot te repatriëren. Bij besluit van 1 oktober is voor hem een aparte rekening in de negotieboeken geopend die een debet van f 27.986 vertoont.)

Om deselve te verevenen, en selfs nog eene fraaye somma tevooren te brengen, deedt gemelde oud directeur ter vergadering van heeden versoek om ontheffing van de f 57.206,19,8, waarmeede hij bij resolutie van den 9e julij 1761 belast was, ter zake van de schadeloosstelling die de Engelsche in Bengale gepretendeert en ook genoten hadden.

En schoon wij hiertoe niet mogten overgaan, in steede hij egter op het ootmoedigste, dat het hem, als volstrekt onvermogende om iets meer op te brengen ter verevening van zijn agterstal, gepermitteert wierde te repatrieeren, teneynde, des doenlijk, zijn verhaal te kunnen zoeken op de zulke, door wier, en niet zijn, toedoen zijne grootste belasting (wij menen de vergoeding van de ontvreemde 170.000 sicca ropijen) in de wereld gekomen was. Om ons hiertoe te permoveeren en teffens te overtuygen van de waarheyd zijner allegatie dat het hem enkel aan vermogen ontbrak om 's Compagnies pretensie tot een penning toe te voldoen, presenteerde hij, om de Compagnie bij de allerbondigste acte te secureren, dat hij, schoon repatrieerende, sig nimmer aan de judicature Uwer Ed. Hoogagtb. onttrekken, maar deselve sonder eenige uytvlugt erkennen zoude omtrent al het geene ten zijnen laste reeds is, of nog opkomen mogt.

Fol. 1325r-1326r.

(Na rijp beraad heeft de Hoge Regering zich onbevoegd verklaard om Adriaan Bisdom te ontheffen van wat aan de Engelsen is betaald. Wel is overwogen dat Bisdom tijdens en na de expeditie in noodlottige omstandigheden heeft verkeerd en dat hij was afgemat door langdurige en gevaarlijke ziekten. Daarvan zijn veel getuigen. Daarom verdient hij alle medeleven van Heren XVII. Dit geldt temeer omdat de Engelsen, na de ongelukkige uitslag van de expeditie, [fol. 1327] onverzettelijk op de gepretendeerde schadeloosstelling stonden, voordat zij tot een vergelijk bereid waren. Dit was de enige manier om een aanval door de moslims af te wenden, doordat de Engelsen bereid waren te bemiddelen. Vanwege de onmogelijke situatie waarin Bisdom heeft verkeerd, zou zijn verzoek bijna zijn ingewilligd, ware het niet dat dit in de brief van 15 oktober 1760 aan Heren XVII was overgelaten. Toch is er reden genoeg Bisdoms verzoek te ondersteunen, daar hij in een dienstverband van 25 jaar nimmer enige verdenking van plichtsverzuim, laat staan een veroordeling daarvoor, op zich heeft geladen. De Hoge Regering erkent dat Bisdom zijn schuld onmogelijk kan aflossen. [fol. 1328] Wegens zijn gezondheid kan hij niet langer dienst doen en als hij in Azië zou moeten blijven, dan zou hij slechts van de ene ellende in de andere vervallen. Daarom is hem toegestaan te repatriëren met behoud van rang en gage. Daartoe moet hij in een notariële akte, die als bijlage meegaat, verklaren dat hij de arbitrage van Heren XVII over wat ten zijne laste komt onvoorwaardelijk zal aanvaarden, tenzij deze het aan het Hof van Holland overlaten te beslissen. [fol. 1329] Bisdom zal in de akte ook onder ede moeten verklaren dat hij de vorderingen op hem door de Compagnie niet kan betalen. De vrouw van Bisdom, zowel als de behoeftige weduwe van onderkoopman Jacob Nebbens, krijgen vrij vervoer naar Nederland. Omdat Bisdom niet in staat is van de kisten horende bij zijn rang gebruik te maken, mag zijn bagage bestaan uit twee vijfvoetskisten en een gewone kist. [fol. 1330] Ondertekening.)

VI. PETRUS ALBERTUS VAN DER PARRA, LIBRECHT HOOREMAN, JURGEN VAN DER SPAR, JEREMIAS VAN RIEMSDIJK, JAN SCHREUDER, HUIJBERT WILLEM VAN BAZEL, REYNIER DE KLERK, WILLEM HENDRIK VAN OSSENBERG, MICHIEL ROMP EN MAURITS THEODORUS HILGERS, BATAVIA 10 MEI 1763.

VOC 3066 (Kol. Arch. 2958), fol. 161-211.

([fol. 161] In de brief van 18 januari 1763 werd het zenden van de Bronstee als naschip aangekondigd. Nu vertrekt het. Voor geheime zaken wordt verwezen naar de geheime brieven en resoluties. [fol. 162] Wegens gesloten vaart zijn er geen berichten uit de vier Oosterkwartieren. Hoewel Ternate om 130 en Makassar om 50 soldaten had gevraagd, kon daarheen in februari met de Zeelelie en de Jager geen enkele gestuurd worden. Men is overtuigd van de noodzaak van soldaten, maar het Bataviase garnizoen kon er geen leveren.

Bandjarmasin

Naar Bandjarmasin is met de bark het Zeepaard f 96.084,- aan contanten gezonden. Dit schip kwam terug met 220.500 lb zwarte en 6090 lb witte peper. Er is daar nog een voorraad van 593.000 lb peper, waarvan 2000 pikol voor de Chinese jonken zijn bestemd. De resident zond nog 161$\frac{13}{16}$ karaat ruwe diamanten met een gewicht tussen één en drie karaat, terwijl iedere soort een grein verschilt. Ze waren al in oktober 1762 met de sloep de Haak gezonden, maar die moest half december terugkeren.

Timor

[fol. 163] Naar Timor ging met de Hercules f 76.852 aan contanten en goederen.

Palembang

De angst uitgesproken in de geheime brief van 11 december 1762 door de eerste resident te Palembang lijkt bewaarheid te worden. Er verschenen vandaar geen vaartuigen met peper of tin. De brief van 12 maart 1763 is in de vergadering van 22 maart besproken. Verwezen wordt naar het geheime besluit en het geheime antwoord van 15 april. Daaruit blijkt hoe de vorst van Palembang tevreden kan worden gesteld, zonder de rechten en het gezag van de Compagnie te verwaarlozen. De uitvoering is aan de aftredende en aankomende resident opgedragen. Opperkoopman Huijbert Johan de Heere is wegens het eindigen van dienstverband ontslagen en koopman Isaak Mens is benoemd. [fol. 164] De laatste functioneerde wegens een zachtmoedige aard acht jaar uitstekend als administrateur te Bantam. Hij zal vervreemding met de anders niet slecht gezinde koning kunnen voorkomen en de wispelturige kroonprins tot bedaren kunnen brengen. Mens vertrok op 16 april naar Palembang met de schepen de Burch en Osdorp, de bark Afrikaan en de pantjalang Golconda. Daarin ging, naast wat was besteld, f 920.000 in ruil voor wat de koning in antwoord op een vriendelijke behandeling zal leveren. Omdat de djuragans, de hoofden van de schepen van de koning, volgens de aparte brief uit Palembang van 11 december 1762 geklaagd hadden dat hun vorig jaar onrecht is aangedaan met de gewichten, is verantwoording gevraagd aan de administrateurs op Onrust. De twee commissarissen die bij het lossen aanwezig waren, hebben verklaard dat de djuragans meer peper hadden geleverd dan op hun passen vermeld was. [fol. 165] Sommigen ontscheepten soms meer, en soms minder tin, maar ze klaagden nimmer over een onrechtmatige behandeling. Deze verklaring is aanvaard en volgens besluit van 1 februari is ze naar Palembang gezonden om er bij de koning nuttig gebruik van te maken.

Djambi

De bark Afrikaan bracht een brief van resident Ajax Fredrik van Solms van 28 februari met het bericht dat het in Djambi goed gaat. Een beleefd briefje van de koning met een klein geschenk en een andere van Pangeran Nata zijn op gebruikelijke wijze beantwoord met contrageschenken.

Japan

Voor Japan zijn de Leimuiden en de Oosterbeek of de Ouderamstel, welke twee laatste schepen nog uit Ceylon worden verwacht, bestemd. Het laatst teruggekeerde opperhoofd Johannes Reijnouts is op verzoek met stilstand van gage ontslagen en opgevolgd door koopman en pakhuismeester Jan Crans. [fol. 166] Personalia. De Hoge Regering ondersteunt twee verzoeken tot bevordering van assistent tot onderkoopman, omdat de reizen naar Japan gevaarlijk zijn en daarom de dienaren daar wel een speciale behandeling verdienen. Deze bevorderingen zijn voorlopig gegeven. Mochten Heren XVII geen uitzondering willen maken dan zal dat worden opgevolgd.

Malakka

[fol. 167] Met de Huis te Manpad en de bark Kaaskoper is uit Malakka aan tin, olifantstanden, masthout etc. t.w.v. f 99.532 ontvangen. Admiraal Samuel Cornish was daar, zoals bericht in de brief van 31 december 1762, met een aanzienlijke vloot op weg naar Manilla gepasseerd en van het nodige voorzien. In maart kwam hij weer langs, teruggaande naar het westen, echter zonder het fort, evenals op de heenweg, met het gebruikelijke saluut te begroeten. Drie schepen van zijn vloot die even eerder passeerden, hebben ook niet gegroet. Cornish was ontevreden dat de gouverneur weigerde het eerste saluut te brengen. Hij heeft twee leden van het bestuur die bij hem aan boord waren gekomen om hem te begroeten, onheus behandeld en onder hevige dreigementen van wraak geklaagd over de weinige eerbied waarmee de Engelsen behandeld zouden worden. Zo wordt de inschikkelijkheid en assistentie dus beantwoord. [fol. 168] Omdat de koning van Engeland zo arrogant het eerste saluut wil ontvangen, vraagt men ten spoedigste te horen of de Engelsen volgens de brief van 9 april 1761 nog wel assistentie moeten ontvangen. Ze mogen blij zijn als ze water en brandhout ontvangen.

Sumatra's Westkust

De Huis te Boede is met een bedenkelijke vertraging op 4 april van Sumatra's Westkust teruggekeerd met 1035 en ongeveer $\frac{19}{20}$ mark gesmolten goud, 119.832 lb peper, 73.412 lb benzoë, 750 lb kamfer en 293 pakken beschadigde en ongewilde textiel, die zijn teruggestuurd omdat die van Coromandel geen 40 % winst, van Bengalen geen 25 % en die van Surat geen 20 % opbracht. Het Engelse fregat de Revenge, reeds genoemd in de vorige missive, verscheen op 26 oktober 1762 voor de tweede maal voor Padang en is zonder saluut voor de Nederlandse vlag bij aankomst en vertrek na vier dagen voortgezeild. [fol. 169] De bezwaren van het bestuur in Benkulen die kapitein Watson overbracht, heeft commandeur Christiaan Lodewijk Senff naar genoegen kunnen weerleggen.)

Die van Bankoele, hierdoor (naar het schijnt) ontstigt, hebben hun raadslid Richard Wyatt, in sijne reyse naar Natter, op Padang laten aangieren, om onsen commandeur nevens een besloten brieff teffens in den hand te stoppen een open papier, 'twelk de Engelschman op de hem een en andermaal gedaane afvrage verklaarde een protest te sijn. De commandeur betuygde dadelijk hierop het open papier bij provisie wel aan te neemen om 'tselve, als in eene voor hem onverstaanbare tale geschreeven, te doen overzetten, dog dat hij teffens tegen de acceptatie protesteerde, zo dit papier bevonden mogt worden ietwes te behelsen, 'twelk met de eere onser natie onbestaanbaar was. De zaak quam ook uyt naar sijn vermoeden, want het gewaande protest nevens den brieff vertaald sijnde, bevond men niets anders te behelsen, dan eenen aaneenschakeling van beschuldigingen, die men den

onsen met de hatelijkste bewoordingen aanwreeff, en die den commandeur hebben doen besluyten om wel den beslooten brieff te beantwoorden, maar het sogenaemde protest door twee leeden van den raad weder bij den heer Wyatt te laten bestellen. Gelijk ook geschiet is, niettegenstaende dese hetselve, als reeds eenmaal den commandeur in handen gesteld, weygerde terug te neemen. Waardoor onse gecommitteerden genootsaakt wierden het papier naast hem te laten leggen, en sij sijn daarop heengegaan.
Fol. 169r-170r.

(Voor deze voorvallen met Watson en Richard Wyatt wordt verwezen naar de geheime Padangse resoluties van 1 november en 11 december 1762. De Engelsen verblijven te Natal en Tapanuli en trachten verder naar het noorden door te dringen. Volgens de rapporten hebben ze daar weinig aan en weet de resident te Airbangis hen van de bergvolken die het goud leveren, af te snijden.

Bengalen

De handel in Bengalen kwijnt, maar die in salpeter en opium belooft beter te gaan, want de Engelse gouverneur Henry Vansittart verzekerde dat hij het opperhoofd te Patna opdracht heeft gegeven de Compagnie bij inkoop van opium niet te belemmeren. Het bestuur te Calcutta deelde het bestuur mee dat de directeuren van de Engelse compagnie het bevel gaven de onderlinge vriendschap te handhaven [fol. 171] en toe te staan dat de Compagnie zoveel salpeter inkocht, als ze voor eigen gebruik nodig had. Bovendien deed het Engelse bestuur een voorstel, waarbij de Compagnie genoeg salpeter zou krijgen zonder dat het Engelse monopolie werd aangetast. Verwezen wordt naar de geheime brief van Louis Taillefert en hoofdadministrateur Menso Isinck van 12 februari 1763. Wegens ziekte kon Taillefert dit voorstel niet laten bespreken. De Hoge Regering ziet er weinig in, want de Engelsen kunnen met het argument van eigen benodigdheid de Compagnie altijd met kleine partijtjes afschepen. Het is waarschijnlijk dat de Engelsen naar ze gewoon zijn de salpeterhandelaars met geweld zullen afschrikken, [fol. 172] zodat ze slechts kleine hoeveelheden leveren. De Compagnie lijdt dan ook onder het onstuimig optreden van de Engelsen. Hopelijk zal de Compagnie voordeel van het openen van de salpeterhandel hebben. De Deunisveld, die met een lading t.w.v. f 335.024 terugkwam, voerde maar 230.000 lb aan. De Oosterbeek bracht naast rijst en textiel nog 185.000 lb salpeter naar Ceylon. Het is onzeker of dat genoeg is. Het is voor het merendeel wat reeds in 1760 in Ghazipur binnenkwam, en pas nu met grote moeite afgevoerd kon worden. De Deunisveld bracht slechts 101 kisten opium mee en volgens het bestuur zal de Vrouwe Kornelia Hillegonda, die een maand later zal vertrekken, nauwelijks die hoeveelheid meenemen. De prijs, die in 1760 maar f 443,- per kist was, is gestegen tot de ongehoorde prijs van f 750,9,8. Daarom is bij resolutie van 31 maart besloten om de Opium Sociëteit deze keer rsd 100 boven de gewone prijs per kist te laten betalen. Voor het overige [fol. 173] en een verklaring van het feit dat het bestuur door het lang wegblijven van de schepen geen voldoende retouren kon verzamelen, wordt naar de brieven uit Bengalen verwezen. Daaruit blijkt dat Louis Taillefert nogmaals ontslag vroeg. Naast de 290 last rijst die de Oosterbeek in januari naar Ceylon bracht, zou daarheen met de Langewijk in februari nog 210 last zijn gegaan.)

Zijnde het vertrek van laastgemelde bodem eenige dagen vertraagd door eene onverwagte verschijning van drie Fransche scheepen ter Bellazoorsche rhede. Wanneer het Calcatsch ministerie op eenen meesteragtige toon van ons gevergt heeft geen schepen met granen uyt de rivier te depecheeren voordat de Franschen vertrokken waren.

Dese hadden, vier scheepen sterk, een tijd langs de zuydelijke kusten van Mallabaar en vervolgens op de hoogte van Ceylon gekruyst, daar hun de capitain Tinker, voerende het Engelsch oorlogschip The Medway, bijna in den mond sou gelopen hebben, so eene al te voorbarige losbranding van een der Fransche scheepen den Engelschman, die dese scheepen voor Hollandsche aanzag, niet even bijtijds uyt sijnen doling geholpen had.

Vervolgens sijn de Franschen, na alvorens het rijk gelaaden Engelsche uytkomende

schip The Walpole vermeesterd en hetselve onder bedekking van een hunner scheepen naar Mauricius gesonden te hebben, overgestoken naar Mergi. En zig hier eenigen tijd ververscht hebbende, spoeden sij zig naar Bellazoor, daar sij met drie scheepen van 74, 40 en 24 stukken verscheenen, en er buyten twijfel, so sij niet te vroeg ontdekt waren, een rijken buyt soude bekomen hebben. Maar nu moesten sij sig met een paer particuliere scheepjes (welker lading egter gesegt word een naamwaardig capitaal bedragen te hebben) en een gelijk getal loots-sloepen vergenoegen, terwijl het onvoorzigtig gedrag van een Fransch officier aan den Engelschen quartiermeester van eenen der loots-sloepen geleegentheyt gaff om te ontvlugten en de wapenkreet binnen Calcatta te brengen. 'Tgeene de Franschen, als tog niets meer kunnende uytregten, genoodsaakt heeft een ander heenkomen te zoeken, zonder dat van hun seedert iets vernomen is.
Fol. 173r-174r.

(Hoewel er uit Bengalen maar twee schepen zijn gerepatrieerd, zullen er toch vier daarheen gaan, namelijk de Welgelegen voor de kamer van Amsterdam, de Vlissingen voor de kamer van Zeeland, de Vrouwe Kornelia Hillegonda voor de kamer van Delft en de Deunisveld voor de kamer van Enkhuizen.

Coromandel

Op 12 april is besloten de Sloterdijk naar het noorden van Coromandel te zenden en de Oosterbeek of Ouderamstel naar het zuiden. Voor recentere berichten wordt verwezen naar de brieven die het bestuur direct naar Nederland zal zenden.

Ceylon

[fol. 175] Sinds het begin van dit jaar verslechterde de toestand op Ceylon niet. De koning van Kandy besloot onder druk van Compagnies wapenen om gezanten als bemiddelaars te zenden. Uit de brief van 11 maart van de geheime raad, die het Suratse schip Sloterdijk meebracht, bleek dat ze op 25 februari werkelijk zijn gekomen en een minder hoogmoedige taal bezigden.)

Want sij wenschten de sweevende geschillen voor bijgelegt te houden, billijkten de noodzakelijkheyt om een nieuw en duurzaam verbond te sluyten en versogten eenlijk dat 's Compagnies troupen uyt 's konings land mogten terug ontboden worden, gelijk hunne koning, zeyde sij, sijn volk reeds uyt 's Compagnies districten getrokken had. Dog de gouverneur Van Eck heeft hun in duydelijke termen te verstaan gegeeven dat wij dit laatste niet aan 's konings goeden wil, maar aan den uytslag onser wapenen te danken hadden, en dat er over de ontruyming van 's konings landen, zomin als over het sluyten van een nieuw tractaat, gehandelt konden werden, solang de koning geen gevolmagtigden zond, voorzien met behoorlijke geloofsbrieven, die door den vorst en sijnen rijksgrooten moesten geteekent sijn. En hoezeer de gezanten sig beriepen op de gewoonte dat hun koning noyt eenig geschrift tekende, hebben sij sig egter aan dese voorwaarde moeten onderwerpen.
Fol. 175v-176r.

(De gezanten vertrokken op 2 maart met de belofte dat opstandige hoofden die nog in het land van de koning verbleven, en 16 gedeserteerde oosterlingen uitgeleverd zouden worden. Ook kaneel die wegens de onlusten niet was geleverd, zou aangevoerd worden. Reikhalzend wordt naar verdere berichten over de vredesonderhandelingen uitgezien, temeer daar de gouverneur met de Borssele, of de sloep Pallas, de geheime brief van 14 december 1762 heeft ontvangen, waarin het mislukken van de missie naar Siam wordt gemeld. Met genoegen wordt bericht dat de reeds lang gevangen zijnde opperkoopman Henricus Leembrugge, kapitein Jan Hendrik Dias, luitenant Hendrik Willem August Bremer en vaandrig Thomas van Lugtenburg, met een boekhouder, zes gewone Europese militairen en zes gedeserteerde oosterlingen zijn overgedragen. Kandy was zo beleefd om opperkoopman Leembrugge en de drie overige officieren [fol. 177] geschenken te geven, alsof ze als ambassadeurs op bezoek bij het hof waren geweest. Leembrugge, kapitein Dias en vaandrig Van

Lugtenburg, die met de Sloterdijk aankwamen, moeten zich te Batavia voor hun gedrag verantwoorden, terwijl het verdachte gedrag van de commandant van Hanwella, luitenant Bremer, te Colombo wordt onderzocht.)

Omtrend den verdren voortgang onser krijgsverrigtingen word ons bedeeld dat twee detachementen uyt den Trinconomaalsche bezetting te Kotjaar en Tamblegamme (twee plaatsen van 's konings gebied) zonder eenige wederstand hadden postgevat, en dat den hoofden dier districten, sowel als den Wania, of landvoogd van Koelepattoe, hunne reeds voor lang betoonde geneegentheyt om het jok der Candianen aff te schudden, metderdaad bewaarheyt en zig reeds onder 's Compagnies gebied begeeven hadden. Captain Van de Born, die met een hoop volks van den kant van Cattoene al vrij diep in 's koning land gedrongen was, is, daar niets meer te doen vindende, teruggetrokken naar den zeekant, met voorneemen om het Kandiasche gebied over den rivier Waluwe een bezoek te geeven. En den overigen detachementen, waarvan niets gemeld word, schijne nog hunne oude positiën behouden te hebben.

Fol. 177r-v.

(In de geheime resolutie van 18 april is de behandeling van de geheime brieven te vinden. [fol. 178] Deze is op 7 mei met de Huis te Boede en de bark Vrijheid naar Ceylon gestuurd, welke schepen 200 last rijst en andere bestelde benodigdheden vervoerden. Voor het vervoer van wat verder was besteld, waaronder 1600 last rijst, wordt beoogd de Overnes, Tulpenburg, Vrijburg, Radermacher en De Drie Papegaaien te gebruiken, tenminste als ze op tijd uit Nederland arriveren. De eerste drie kunnen dienen als retourschepen, waarbij een vierde dat direct uit Nederland naar Ceylon ging, gevoegd mag worden. De bevordering van de gezworen klerk Johan Hendrik Müller tot onderkoopman, waar de gouverneur en geheime raad sterk op aandrongen, wordt, zoals nu is voorgeschreven, aan Heren XVII voorgelegd.)

Malabar

Volgens den jongsten brieff van Cochim, gedagtekent den 1e februarij laastleden, stonden de zaken op Mallabaar redelijk gerust, vermits den Trevancoorsche troepen, die eenige tijd door hun heen en weder trekken al vrij wat ongerustheyd hadden gegeeven, eensklaps naar de zuyd gemarcheert waren, om zeekeren Cam Saibo, een veldheer van den vorst van Trichenapali, het hoofd te bieden. En waren er, volgens des commandeurs secreeten brieff van den 19e november 1762, al verscheyden schermutselingen tusschen wederzijdsche troupen voorgevallen, niet sonder verlies aan den zijde van den Trevancoor.

Daarentegen gaff den welbekende moorschen regent Adi Ragia, die met eenigen duysent koppen ter bijspringing van den sammorijn afgekomen was, weder eenig nadenken, vermits hij het rijk van Cochim en het Trevancoorschen gebied met eenen landing bedreigde. Waarom ook een paar vaartuygen gewapend waren, om onse onweerbare residentiën te Porca en Calicoilang tegen allen overlast te dekken.

Fol. 178v-179r.

(De gecommittteerden die voor de redding van de lading van de verongelukte Getrouwigheid naar Goa zijn gezonden, rapporteerden dat de verkoop te Goa van wat geborgen was f 86.714 opbracht, terwijl de waarde van wat niet te Cochin of Goa verkocht kon worden, f 90.000 is. De kosten bedroegen, inclusief bergloon, geschenken, vracht etc., f 22.029,-. Met de Vrouwe Rebecca Jacoba, die op de terugreis vanuit Kharg Cochin aandeed, is 800.000 lb peper ontvangen. Verder werd bericht dat de Bleiswijk op weg naar Surat op 26 januari 1763 uit Cochin is vertrokken en dat de Blijdorp [fol. 180] daar nog niet was aangekomen. Het bestuur te Ceylon heeft 100.000 ropia uit Surat, die voor Malabar bestemd, maar op Ceylon nodig waren, uit de Sloterdijk gelicht met de goederen voor dat gouvernement en de vaderlandse retouren.

Surat

Met de Sloterdijk zijn daarom uit Surat maar enige textiel en huishoudelijke zaken ontvangen en nog 26 stuks geschut en een mortier met munitie en gereedschap. Volgens een verdrag met de nawab, onder garantie van de Engelsen gesloten, moesten die worden afgevoerd. Daar deze kwestie te ingewikkeld en bovendien geheim is, wordt verwezen naar de geheime Suratse missive van 9 januari, die als bijlage in een aparte bundel wordt meegezonden. Daaruit blijkt dat het feit, dat een gewone vrouw op 26 juli 1762 naar onze loge was gevlucht, als voorwendsel is gebruikt om Compagnies loge, werf en tuin helemaal te blokkeren. Zij wilde straf voor een misdaad ontgaan en was naderhand alleen maar de stad uitgejaagd. Noch het aantonen van Compagnies onschuld, [fol. 181] noch het aanbod de vrouw uit te leveren hielpen. Het laatste was duidelijk niet de bedoeling van de blokkade, want de nawab kwam met een hele reeks eisen. De Engelsen moesten toen wel om bemiddeling gevraagd worden. Hun is de onwettigheid van de eisen van de nawab duidelijk gemaakt, waarop zij namens hem hebben geantwoord. De Engelsen wilden van geen matiging van de eisen horen. Nadat elke voorziening van levensmiddelen was afgesneden, moest het bestuur zich wel onderwerpen en ter voldoening van een stokoude pretentie 80.000 ropia en 200 ropia voor iedere dag van de blokkade tussen 26 juli en 1 oktober betalen en enige andere nog niet gespecificeerde geschenken geven. Het schreeuwende onrecht van deze behandeling hoeft niet belicht te worden en blijkt duidelijk uit de over en weer gewisselde brieven. [fol. 182] De Engelsen beweerden dat een zekere Roegnavas, die eerste minister van de nawab is geweest, onder ede heeft verklaard dat die 80.000 ropia voor het metselen van een stenen beschoeiing waren. Uit de geheime Suratse resolutie van 12 januari blijkt evenwel dat deze man zijn eed onder de hevigste dreigementen heeft afgelegd en deze zou herroepen, indien de Compagnie hem tegen zijn vijanden kon beschermen. Inmiddels moest nog de vernedering van het afvoeren van geschut boven 4 lb ondergaan worden en schriftelijk beloofd worden dat wegens het voorgevallene geen enkele eis aan de nawab zou worden opgelegd. De Engelse bemiddelaars gaven nog wel hoog op van al hun moeite de nawab tevreden te stellen. Uit de geheime brieven van het bestuur blijkt dat er tweedracht in de raad is ontstaan, toen tijdens de blokkade de directeur met drie leden op de werf en de secunde met vier andere leden op de loge opgesloten waren. [fol. 183] De zaken zijn door heen en weer schrijven en door geharrewar vertraagd. Daar wordt nog over gesproken. Dit zijn de ongelukken die samenhangen met de veranderingen in de Westerkwartieren. De lading van de Sloterdijk t.w.v. f 353.096 gaf te Surat een winst van f 260.876. Op de poedersuiker was de winst 117 %. Daarom is besloten om de Amstelveen, Vrouwe Rebecca Jacoba en Amelisweert de eerstvolgende keer daarheen te zenden, om te kunnen concurreren met de Engelsen, die ongetwijfeld veel suiker uit Manilla zullen aanvoeren. Dit staat in de resolutie van 12 april.)

Kharg

Kareek heeft in maart des voorleedene jaars een vijandelijk bezoek gehad van Benderiksche roofvaartuygen, die twee onser galwets onvoorsiens overvallen en vermeesterd hebben, met verlies aan onse zijde van zeeventien matrosen, die off gesneuveld off gevangelijk weggevoerd sijn. Dog van de laasten hebben tien weder middel weeten te vinden om het te ontvlugten. 'S daags na den vermeestering onser galwets landen tweehondert Benderikkers op 't eyland, en stroopten vijff dagen lang op de onweerbare inwooners, sonder egter onder het bereik van ons geschut te komen. En den 5e april waren sij alweder verhuyst en men had tot op het afgaan der jongste berigten, die den 19e october 1762 gedagteekent sijn, niets meer van hun vernomen.

Fol. 183v-184r.

(Het bestuur vroeg met een Engels schip hulp uit Surat, maar de bewapende vaartuigen die zijn gezonden, konden Kharg niet bereiken. Er zijn kosten gemaakt om de bewoners van het eiland en de goederen van de Compagnie te beschermen. Daarbij hielpen de broer

van de regent van Bandar Bushire met enkele vaartuigen en een Engels patrouillescheepje dat op Basra handeldreef. Ze zijn er voor beloond. Naast de ene overgebleven gelia is een tweede gebouwd en te water gelaten. De handel slaagde goed. De suiker bracht f 22,10,- het pikol op, wat een winst van 100 % is. De resident bestelde 200.000 lb poedersuiker en 200.000 lb kandijsuiker, waarvoor met andere koopwaren twee schepen van 150 voet nodig zijn. De Vrouwe Rebecca Jacoba [fol. 185] voerde voor f 240.730,- aan, waaronder f 235.085,- aan gouden en zilveren specie. De naar Batavia opgeroepen resident Jan van der Hulst vertrok na behoorlijk transport van zijn administratie te hebben gedaan en na betaling van wat hij schuldig was. Maar te Gamron aangekomen gaf hij te kennen dat hij via de kortste weg naar Europa wilde gaan, en hij eiste onder intimidatie van de schipper dat deze zijn goederen en slaven zou afgeven. Die weigerde dat en Van der Hulst beperkte zich met in een brief aan de Hoge Regering aan te voeren dat hij al jaren aan een kwijnende ziekte leed, die alleen in Europa kon genezen. Hij vreesde dat bij zijn aankomst in Batavia de retourschepen al vertrokken zouden zijn, en daarom wilde hij vanuit Bombay met een Engels schip repatriëren. Omdat hij met afgeschreven gage was opgeroepen, oordeelde hij niet meer in de dienst van de Compagnie te zijn. Bovendien voerde Van der Hulst aan dat hij alles wat hem aanging had verantwoord en in Nederland aan Heren XVII verslag zou uitbrengen. De advocaat- fiscaal [fol. 186] heeft de zaak in behandeling, de sekwester heeft de goederen van Van der Hulst, die aan boord waren gebleven, publiekelijk verkocht en zijn volmachten is bevolen niets zonder de toestemming van de Hoge Regering af te geven. De uitslag van deze zaak komt hopelijk met de aanstaande retourvloot.)

Java's Oostkust

En vervolgen nu nopens den staat van Java's Oostkust dat de troupen van den soesoehoenang en den sulthan, volgens een aparte brieff van den heer Van Ossenberch, geschreeven den 9e april, eerstdaags hunne krijgsverrigtingen tegen den swervenden prins Singo Sari[1], die den oostelijksten binnenlanden nog verontrusten, stonden te hervatten, schoon den gouverneur sijne onderwerping nog niet hopeloos stellende, hem daartoe een brieff van den Sourabayschen gezaghebber had laten aanmanen. Zekere gewaande heylige had sig ook tot hoofd van eenige hondert bijgelovige swervers opgeworpen en den gouverneur genoodsaakt om den regent van Samarang, gesterkt met een detachement onser militie, uyt te zenden, waarmede men die booswigten uyt 's Compagnies territoir hoopte te verdrijven. Maar eene ongelukkige renkontre met deselven heeft ons, terwijl de schietgeweeren van den soldaat door een swaren regen onbruykbaar geworden waren, vijffentwintig Europeërs gekost en onse inlanders dermate bedeest gemaakt, dat alles in groote wanorde naar Samarang vlugten.

Eenige dagen had men werk om de kleynhartige Javanen van den schrik te doen bekomen. Maar de heer Van Ossenberch, fluks eenig volk van Japara en Damak ontboden hebbende, is onse inlandsche magt verseld van 24 dragonders (want meer konde het Samarangs guarnisoen niet missen) den 21e april weder uytgetrokken. En heeft dien bijgelovigen hoop daags daaraan niet alleen totaliter geslagen en geheel uyt 's Compagnies territoir verdreeven, met agterlating van pieken, trommels, vaendels en seeven stukjes kanon. Maar selfs het geluk gehad van hun hoofd (die sig den eernaam van panumbahan gaff) met drie sijne voornaamste aanhangers te doen sneuvelen, hunne hoofden sijn op staken tentoongesteld, en men heeft ook twee andere stokebranden die sedert in onse handen vielen, hunnen verdiende loon gegeeven. Maar den tappa, off heylige, selfs fond middele te ontkomen en sworff, met de verstroyde overblijfsels van sijne troup in den landen der vorsten, die, gelijk men niet twijfelt, hen weldra geheel en al sullen doen vernielen.
Fol. 186r-187v.

1 Singo Sari; bedoeld lijkt de rebel Pangerang Singasari.

(Deze berichten kwamen met de brief van 25 april 1763 van Willem Hendrik van Ossenberg, nadat hij op 21 april de slechte tijdingen had doorgegeven. Toen zijn direct 60 militairen, die van de 75 die met de Overschie waren gekomen, nog gezond waren, ter versterking gezonden. [fol. 188] Meer konden er niet gemist worden, omdat het garnizoen te Batavia en buitenposten maar 900 gezonde soldaten omvat. Zo verzwakt is men geraakt door de geringe aanvoer van militairen. De beide vorsten betonen zich welmenend en uit hun onlangs ontvangen brieven blijkt dat de eerbewijzen en diensten die hun het verleden najaar zijn bewezen, hun uitwerking niet gemist hebben.

Bantam

In de generale missive van 31 december 1762 werd bericht dat een pantjalang naar Lampong Semangka was gezonden om te patrouilleren op smokkelvaartuigen. In februari is de bark Vrijheid met een luitenant en 30 soldaten uitgestuurd om conform de geheime resolutie van 1 februari een bezetting van het district Semangka te voorkomen. Dit schip was pas enige dagen uit Bantam vertrokken toen het bericht kwam van het overmeesteren van de pantjalang en van de post [fol. 189] aan de rivier de Berung, waarbij 30 Europese en 8 inlandse soldaten sneuvelden of vermist waren. Deze post was gevestigd bij geheim besluit van 12 maart 1762. Dit ongeval is te wijten aan onvoorzichtigheid, want het hoofd van de Maleiers te Semangka en zijn vier zoons die op de pantjalang gevangen zaten, waren niet in de boeien geslagen, zodat ze hun moorden konden plegen. Vier militairen die konden ontkomen en met hulp van de Lampongse hoofden te Bantam kwamen, vertelden dit. De commandeur daar gaf dit door in zijn aparte brief van 12 maart. De overmeesterde pantjalang, die na de moord door de Maleiers was verlaten, is door de Lampongers teruggebracht. Om erger te voorkomen is bij geheim besluit van 15 maart het fregatscheepje de Jonge Petrus Albertus, de sloep Papegaai en de pantjalang de Snuffelaar met 40 Europese en 80 inlandse soldaten onder bevel van kapitein Charles Louis Colmond naar Semangka vertrokken. Commandeur Hugo Pieter Fauré droeg hun [fol. 190] volgens zijn brief van 25 maart op om met hulp van de Bantammers bij de rivier Berung, of daaromtrent, een omheinde schans op te werpen en te bezetten met 25 of 30 Europeanen. De redenen hiervoor zijn te vinden in het geheime besluit van 15 maart. De uitslag van deze expeditie, waaraan ook drie of vier vaartuigen van de koning deelnamen, is nog onbekend, maar slaagt hopelijk beter dan die van de bark Vrijheid, die na drie weken onverrichter zake in Bantam terugkeerde. De gezaghebber zegt dat hij door harde westenwind wind en de stroom zijn bestemming niet kon bezeilen. Deskundigen in de zeevaart onderzoeken zijn journaal, of er van onkunde en plichtverzuim sprake is.

Batavia

Wat betreft de vreemde Europeanen wordt in een afschrift van een brief naar Padang per brief van het bestuur in Benkulen van 14 december door de Engelsen geprotesteerd. [fol. 191] Het is dezelfde waarover onder Sumatra's Westkust is gesproken en die in kopie is bijgesloten. De brief uit Benkulen, die overigens zeer beleefd is, betuigt dat men niet in een pennenstrijd wil raken en de beslissing aan superieuren wil overlaten. Op 22 april is geantwoord het daarmee eens te zijn en is er op verzoek van de Engelsen aan Chinezen die dat wilden, toestemming gegeven om naar Benkulen terug te keren. Deze Chinezen waren door Charles-Henri graaf d'Estaing van Benkulen naar Mauritius meegenomen en op verzoek van de gouverneur-generaal, voor die dit wilden, met ridder Louis de Joannis naar Batavia gebracht. Dit is in het besluit van 22 april te vinden. Chinezen die in Batavia wonen, mogen niet vervoerd worden. Dit is toen voor het vervolg zonder uitdrukkelijke toestemming van de Hoge Regering verboden op straffe van twee jaar kettinggang. Op 7 januari is op verzoek van het bestuur te Benkulen toegestaan [fol. 192] om de Engelse snauw de Diligent door particulier werkvolk te laten repareren en de gezaghebber wat suiker en arak te leveren. De kapitein van het Engelse compagnies oorlogsschip de Earl Temple, Peter Maclechine, die

enige weken later verscheen en pretendeerde commandeur van al die schepen te zijn, zond vooraf een luitenant om van het kasteel een contrasaluut van evenveel schoten te eisen. De gouverneur-generaal maakte hem duidelijk dat dit alleen voor koningsschepen geschiedde, maar dat het admiraalsschip op de rede met evenveel schoten zou antwoorden, omdat het een commandeur betrof. Hoewel gebelgd, moest hij zich hierbij neerleggen. Op 1 maart is besloten dat voortaan schepen van de Engelse compagnie onder het gezag van een commandeur zo begroet zullen worden. Op de Earl Temple was het lid van de Engelse raad te Benkulen, John Herbert, met een brief van 10 februari, waarin werd verzocht de ernstige gebreken van dat schip te herstellen en daarvoor aan Herbert geld voor te schieten. [fol. 193] Zijn verzoek in de vergadering van 1 maart om dit schip op Onrust door Compagnies werkvolk te laten herstellen, is wegens gebrek aan bekwame scheepstimmerlieden afgewezen. Dit werk mocht wel door particulieren geschieden en het is toegestaan wat lood, ijzer en staal aan land te verkopen. Bij besluit van 8 maart is de Engelsen een pakhuis op het eiland Kuiper aangewezen om tijdens de reparatie uitrustingsstukken op te slaan. Na tien dagen schreef Herbert in een rekest dat hij met de baas-timmerman van Onrust had vastgesteld, dat het schip zulke gebreken had, dat het onmogelijk met het scheepsvolk en gehuurde inlanders was te repareren. Hij vroeg om 20 Europese scheepstimmerlieden, die het werk wel in twee maanden konden doen. Anders zou het schip de reis naar China niet kunnen voortzetten. Zoals uit de bijlage blijkt, was de baas-timmerman van oordeel dat het schip zo slecht was, dat het gevaar liep om bij kieling aan het hoofd te zinken. [fol. 194] Hij had bovendien slechts 15 bekwame scheepstimmerlieden die hij niet kon missen, zodat hij niet wist hoe hij dit werk op tijd moest verrichten. Het verzoek om Europese timmerlieden is afgewezen, maar er is wel het nodige hout en ijzerwerk geleverd met 50 % en 75 % winst. De Earl Temple was hier in zoverre mee geholpen dat ze binnen enige dagen weliswaar niet naar China, maar naar Manilla is vertrokken. Op 14 april kwam uit Manilla een particulier scheepje, de Sabut-Jungh, aan, dat door admiraal Samuel Cornish in dienst was genomen om levensmiddelen naar Madras te vervoeren. Zijn schriftelijk verzoek aan de gouverneur-generaal om hulp bij de inkoop is in de vergadering van 19 april ingewilligd, mits de kapitein de suiker en de arak uit de pakhuizen van de Compagnie betrekt. Op 15 april was al toegestaan om dit scheepje bij het eiland Kuiper schoon te maken en de uitrustingsstukken aan land te brengen. Een verzoek op 26 april om bij het eiland Onrust te mogen kielen en daarvoor drie Europese en drie inlandse timmerlieden te mogen gebruiken, [fol. 195] is beleefd afgewezen wegens gebrek aan ambachtsvolk. De kapitein van de Earl Temple strafte de luitenant op dat schip voor de dwang die hij op de gezaghebber van de bark Vrijheid op weg van Bantam naar Batavia uitoefende om bij te draaien, met inbeslagneming van gage en arrest zolang zijn schip op de rede van Batavia was. Dat verklaarde volgens een bericht van de sjahbandar Jacob Cornelis Mattheus Radermacher van 22 april de Engelsman John Herbert tenminste. De Hoge Regering heeft zich hierbij neergelegd en twee schuiten, waarmee verleden jaar enige Engelsen hierheen deserteerden, conform het besluit van 12 april aan de kapitein van de Earl Temple uitgeleverd. Het verzoek van 12 april van een Engels onderdaan, die enige tijd buiten de stad in een arakbranderij had gewerkt, om burgervrijdom te krijgen, is afgewezen, omdat zulke vreemdelingen schadelijk worden gevonden. Hij zal binnenkort naar Benkulen verhuizen.)

Den 22e april vertoonde de voorgewaagde mr. John Herbert dat hij, op den weg van Bankole naar herwaard, het Engelsch schip the Valentine ontmoet en van den captain ontfangen had eenen brieff van sijne betaalsheeren, waarbij hem zeekere ordres aanbevoolen wierden, welker uytvoering sijne presentie alhier nog eenige tijd vereyschen soude. En hij versoekt ten dien eynde onse permissie. Maar wij hebben geen redenen kunnen vinden om hem hierin ter willen te sijn, wijl de mijsterieuse bewoordingen van sijn request, bij de resolutie van die dag ingeschreven, omtrent de noodsakelijkheyt van sijn lange verblijff niet het minste ligt gaven, behalven dat men sig geene ordres van de heeren Engelsche bewindhebberen verbeelden kan, om welker uytvoering wij tegen onse oude maximen verpligt souden sijn eenen Engelschen agent hier te gedoogen, daar men diergelijke instantie

nog niet lang geleeden, volgens het vermelde bij onsen eerbiedigen van den 17e october 1762, aan het Madraspatnamsche ministerie geweygert had. Dog wel voornamentlijk sijn wij tot het ontseggen van mr. Herberts versoek bewogen, vermits thans uyt den gedrukte memorie van de heeren Engelsche bewindhebberen, dienende ter wederlegging van Uwer Edele Hoogagtb. regtmatige klagten wegens de Bengaalsche zaken, weereltkundig geworden is dat hij Herbert zig geduurende zijn vorig verblijff alhier niet ontsien heeft sijne gewaande ontdeckingen, wegens hetgeene hier omging, naar Madras te bedeelen.

Fol. 196r-v.

(Volgens zijn zeggen zal John Herbert binnenkort [fol. 197] naar Benkulen vertrekken. Om Batavia vrij te houden van personen in vreemde dienst, is aan Pierre Alain Hesry, die uit Macao kwam, zich titulair kapitein-ter-zee in Franse dienst noemt en beweert op scheepsgelegenheid naar een Franse kolonie te wachten, de keus gegeven of met het naschip naar Europa te vertrekken, of met een Compagnies bodem naar China te gaan. Twee Fransen, Jacques Elbo en Jean Baptiste d´Arto, de laatste kreeg als François Baptist op 19 maart 1762 van Heren XVII passage naar Batavia, hebben op 26 april toestemming gekregen te wachten op een gelegenheid scheep te gaan naar Siam. Tot zover de resoluties over vreemdelingen. Daar deze particuliere vaart wordt uitgevoerd met vaartuigen die van onderdanen van de Compagnie zijn gekocht, is op 15 maart 1763 verkoop van schepen aan deze mensen verboden op straffe van confiscatie en arbitraire correctie van koper en verkoper. Opdat particulieren die met Compagnies passen scheepjes naar de Westerkwartieren laten varen, [fol. 198] dit verbod niet overtreden, moeten zij bij vertrek een borg stellen in verhouding tot de waarde van hun scheepje of sloep. Als dit niet terugkeert, verbeuren zij boven de arbitraire correctie de borgstelling. Daar er wel drie kleine Engelse vaartuigen beschikbaar waren, is op 26 april aan John Herbert niet toegestaan een scheepje te huren, of te kopen om de te Batavia aangekomen Chinezen uit Benkulen te vervoeren. Op 12 april is bovendien verboden dat er vaartuigen boven 10 last aan anderen dan daadwerkelijke ingezeten van Batavia, Java's Oostkust, Cheribon of Bantam verkocht worden, tenzij met uitdrukkelijke toestemming van de gouverneur-generaal, of de gouverneur van Semarang. Dit verbod is vooral bedoeld om aan Palembangers en andere volken van de overwal schepen te onthouden, waarmee deze maar zeeroof bedrijven en smokkelen. Een langdurig geschil over Timbanganten tussen de Preanger regenten van Parakanmuntjang en Bandung [fol. 199] is op 1 februari beslist)

---dat den eerstgemelde uyt hoofde van de langjaarige possessie, geduurende sijn leeven in 't bezit sal blijven van 'tgeenen hij thans onder sig heeft, mits jaarlijks duysent rijksdaalders aan den regent van Bandong. En dese, off sijn opvolger, sal na het overlijden van den eersten in het volle bezit van geheel Timbanganteen treeden. De commissaris van den inlander, die met eenigen Europeesche en inlandsche gecommitteerden door den gouverneur-generaal tot onderzoek van zaken naar den bovenlanden gesonden was, heeft bij die geleegentheyt teffens geëxamineert een ander oud geschil, 'twelk van veele jaren herwaarts ten aansien van het district Batoelajang tusschen den regent van dat landschap en dien van Pracamoentjang heeft plaats gehad. En ter selfde sessie in dese voegen getermineerd is dat de laastgemelde, mits aan den eersten jaarlijks duysent rijksdaalders betalende, voor sijn leeven lang in 't bezit blijft van 'tgeen hij sedert over lang onder zig gehad heeft, terwijl de eerste, als volgens den overgelegden bewijsen de wettige eygenaar sijnde, geheel Batoelajang na het overlijden van den Pracamoentjangsche regent onder sig krijgen sal.

Fol. 199r-v.

(Van dit besluit zijn akten en kaarten aan de regenten van Bandung en Batulawang uitgereikt. Zoals gebruikelijk is dit besluit genomen zonder iemand tekort te doen en op grond van [fol. 200] deugdelijke bewijzen en de consequenties die daaruit voortvloeien. De Hoge Regering schroomt niet om op zulke gronden eigen besluiten te wijzigen.)

Gelijk nog den 18e maart geschied is omtrent het landschap Denambo, 'twelk den

19e october 1762, op fundament dat het onder niemant hoorde, aan den capitain van de oost-Javanen geschonken wierd, maar nu onder dese en den regent van Krawang is verdeelt, vermits den laaste bewees dat het gesegde district bevorens altijt, en nog laast seedert het jaar 1746, onder zijn regentschap gehoort had.

Fol. 200r.

(Omdat er klachten waren dat de contingenten van de verplichte leveringen niet in overeenstemming met de mogelijkheden van de bebouwer van het land waren, heeft de commissaris van de inlanders op verzoek van de gouverneur-generaal deskundige personen geraadpleegd. Zijn rapport is te lezen onder de besluiten van 4 februari.)

Uyt hetselve blijkt, vooreerst wat den coffij aangelangt, dat de bepaalde leverantie van 20.750 picols sedert het jaar 1752 toen de contingenten in dier voegen gereguleert wierden, nog nooyt voldaan is, en tans door de vermindering van inwooners, en anderen bijgekomene calamiteyten, onmogelijk voldaan kan werden, behalven dat sommige landen nog nooyt iets van hun contingent opgebragt, maar alleen somtijds gediend hebben om onder hunne namen de ruyme leveranciën van andere districten te decken.

Ten tweede, wat den peeper belangt, dat de ondervinding nu al meer dan genoeg geleert heeft, hoe de Jaccatrase landen, somin als die van Cheribon off Java's Oostkust, voor den peeperteelt bequaam sijn, waardoor de insameling tot nu toe zeer gering en dit werk door den inlander als verdrietig en schadelijk aangemerkt is. In soverre selfs dat op de bepaalde leverancie van 4030 picols in 't jaar, geduurende de laaste tien jaren pas 3987 picols geleevert sijn.

Ten derde, omtrent de indigo en het kattoengaren, dat de tans standgrijpende repartitie als geschikt naar het vermogen van ieder district, zonder verandering behoort te blijven, schoon het berigt selfs bekent dat den contingenten, om de sware ongelden en geringe winsten van den arbeyt, nog nimmer rigtig sijn ingekoomen.

Ten vierde nopens de padij off ongestanste rijst, waarvan de jaarlijksche leverantie volgens de ouden bepaling 36.000 bossen bedragen moest, dat die, om reedenen bij voormeld berigt vermeld, vooral niet hoger dan 22.000 bossen behoort genomen te werden.

Fol. 200v-201v.

(Men was het met deze punten eens. De koffie- en pepercontingenten van de districten die nooit iets opbrachten, zijn afgeschaft. [fol. 202] De contingenten van andere landstreken zijn naar draagkracht vergroot. De totale leverantie van de Jakatrase bovenlanden belopen nu 17.150 pikol koffie, 1000 pikol peper en 22.060 bossen padi. Het contingent indigo blijft op 73 pikol en dat van het katoengaren op 142 pikol. De verdeling over de districten blijkt uit de lijst gevoegd bij het besluit. De contingenten zijn nu overeenkomstig de draagkracht. Naar voorbeeld van het vorige plakkaat zijn er straffen vastgesteld voor nalatigheid. De premie van zeven rijksdaalders voor iedere pikol peper boven de verplichte leverantie is met een rijksdaalder verhoogd. Alle ingezetenen die landen bezitten, die koffie of peper opbrengen, maar niet op genoemde lijst voorkomen, kunnen deze producten tegen de gewone prijs aan de Compagnie leveren. Het verbod op in- of uitvoer van koffie te Batavia en langs de hele kust van Java is vernieuwd. Men hoopt dat de bestelling van contanten voor 1763 geheel en spoedig zal worden uitgevoerd. Het baar zilver en goud zal nog krap zijn, [fol. 203] omdat Coromandel $19\frac{1}{5}$ ton goud en Bengalen $26\frac{1}{2}$ ton zilver bestelden. Indien enigszins mogelijk zullen deze bestellingen uitgevoerd worden. De f 140.871 die met de Borssele over Ceylon zijn gezonden, zijn een deel van de bestelling uit Coromandel. Daarvoor is nu slechts f 359.346 aan Sumatra's goud in voorraad, terwijl Ternate er wellicht nog een ton bij levert. Daarom, en omdat Ceylon wegens toenemende verwerving van textiel nog wel twee ton aan pagoden nodig heeft, is op 5 april besloten bij particulieren goud tegen $18\frac{1}{2}$ rsd het reaal fijn in te kopen, waarmee het mark fijn op f 399,12,- uitkomt. Toen er op 29 april niets was binnengekomen, is de prijs op rsd 19 het reaal fijn gesteld. Als dit niet helpt en er geen aanvoer uit Nederland komt, zullen helaas de dukaten, waarvan nog tien ton in voorraad zijn, aangesproken moeten worden. Het is onzeker of de inkoop van halve kobans, waar-

toe op 26 april is besloten, tegen rsd $6\frac{1}{4}$ het stuk succes heeft. Er is net zo'n tekort aan baar zilver, hoewel de geldkamer ter wille van de bestelling uit Bengalen [fol. 204] f 1.514.270, of de gehele voorraad aan Suratse ropia's en Perzische nadries, zal verzenden. Met de opdracht die, hoewel ze niet zeer gevraagd zijn, zo duur mogelijk te verkopen, zullen nog een paar ton aan gouden ropia's naar Bengalen worden gezonden. Het verlies bij verkoop daar was onlangs maar $5\frac{1}{4}$ %, terwijl vermunting op Coromandel 24 % verlies oplevert. Door verzending naar Palembang, Semarang, Bantam en Cheribon is de voorraad dukatons en Spaanse realen aanmerkelijk geslonken. Er is besloten op de bestelling van Ceylon van negen ton aan zilvergeld voorlopig maar f 240.000,- te voldoen. Men hoopt vurig dat de bestelling van oktober 1762, die in januari tot 27 ton is teruggebracht, wordt gehonoreerd. Wegens de schaarste is er ook payement nodig. De voorraad in de geldkamer is geslonken tot f 55.800,- Indisch geld, waarvan maar f 9150,- aan dubbeltjes. Het geeft genoegen dat de voorraad aan koperen duiten en penningen is afgenomen. Immers, f 12.000,- aan duiten en [fol. 205] f 60.000,- aan penningen is naar Java's Oostkust verzonden. Deze vonden zulk een aftrek dat zelfs door de sultan om penningen is gevraagd. Daarop is voor ruim f 95.000,- aan penningen naar Semarang gezonden, zodat, met de f 60.000,- aan penningen die naar Ceylon zal gaan, de voorraad is uitgeput. Aan duiten is er nog ongeveer f 30.000,-. Om voldoende duiten naar de buitenkantoren te kunnen sturen en om de broodbakkers bij de schaarste van tarwe te voorzien, is op 8 februari besloten dat ze het graan de laatste zes maanden van het boekjaar in duiten mogen betalen. Men verzoekt om, boven het bestelde goud- en zilvergeld, zo spoedig mogelijk f 200.000,- aan duiten te mogen ontvangen. Een korting op de bestelde benodigdheden zal grote problemen geven. De voorraad pek en teer is met een voor de schepen nadelige zuinigheid uitgeput. De commandeur van de werf rapporteerde in het bijgesloten bericht [fol. 206] van 22 april 1763 dat hij het Huis te Boede en de bark de Vrijheid niet voor Ceylon kan uitrusten en dat het breeuwen van de schepen voor de Westerkwartieren onmogelijk is. Voor de losvaartuigen moest hij zich reeds behelpen. Het harpuis barst bij vochtig weer uit de naden, wat gevaarlijke lekkage veroorzaken kan. Er is toestemming gegeven te trachten pek en teer van de Engelsen of anderen te krijgen, of anders op de inlandse wijze te breeuwen. De commandeur raadde dit zogenaamde liplappen op 3 mei schriftelijk af, omdat het slechts als bescherming bij een dubbele scheepshuid toereikend is. De Hoge Regering heeft zich erbij neergelegd dat de commandeur de naden maar met harpuis en gekookte olie heeft bestreken. Hij kan daarmee voortgaan totdat er pek en teer is gekomen. Men hoopt dat het hoognodige spoedig zal aankomen. Om verspilling van equipagegoederen tegen te gaan, [fol. 207] is op 18 februari besloten)

dat den baas van Onrust en de werff met den opziender van 't touwpakhuys maandelijks, evenals de basen van 't ambagtsquartier, aan generaal en directeur beyden specifiquen notitiën van het ontfangene en verstrekte, off verbruykte te sullen moeten leeveren, waarvoor 't hoofd van 's Compagnies zeemagt teekent voor gezien. De notiën worden door de twee eerste teekenaars met alle mogelijke nauwkeurigheyt g'examineert en de boekhouder van de equipagiewerff dan eerst gequalificeert om het opgebragte in te boeken, off aff te schrijven.

Fol. 207r.

(Van de vloot voor 1761/62 zijn nog niet gearriveerd van de kamer van Amsterdam de Huis te Bijweg, Sloten, Eendracht, Giessenburg, De Drie Papegaaien, Jerusalem en Oranjezaal, en van de kamer van Zeeland de Tulpenburg, Radermacher, Barbara Theodora en Vlissingen. Dit jaar kwamen slechts de Enkhuizen en Overschie uit Nederland aan. Het tweede schip bracht het bericht mee dat er nog vijf schepen bij Kaap de Goede Hoop lagen. Daardoor is het gebrek aan benodigdheden, en vooral soldaten en matrozen, zeer groot. Als er geen schepen komen, dan kan in wat [fol. 208) de buitenkantoren dringend nodig hebben, niet worden voorzien. Wanneer het schip met deze brief tijdig aankomt, dan twijfelt de Hoge Regering geenszins dat Heren XVII spoedig alles wat nodig is, zal zenden. Dit schip zal Kaap de Goede Hoop voorbij varen, maar zonodig St. Helena aandoen. Het vervoert

326.000 lb peper, 174.565 lb suiker, 20.000 lb tin en enige kleinigheden in totaal t.w.v. f 59.624. Er is geen partij ruwe zijde uit Limpho toegevoegd, omdat de eigenaar voor de eerste soort rsd 500,- en voor de tweede soort rsd 300,- het pikol vroeg, terwijl de huidige prijzen in China rsd 330 en rsd 293$\frac{1}{3}$ zijn. Bij besluit van 8 maart is van deze dure koop afgezien. Omdat hij geen geld heeft en om van hem af te zijn, is aan een zekere Jose Cajetano Perera da Costa, kapitein van de infanterie van de Portugese koning, die uit Timor te Batavia was aangekomen, [fol. 209] vrij transport met dit schip verleend. Er gaan ook een paar Engelse deserteurs mee, die bij besluit van 1 februari in dienst waren genomen, en twee soldaten, die Engelsen zijn en er min of meer blijk van hebben gegeven te willen deserteren. Ook gaan er twee soldaten mee die wegens desertie uit Ceylon zijn weggestuurd. Van deze vier soldaten is de gage beëindigd en zij moeten om de kost te verdienen dienst aan boord doen. De negotiepapieren bevatten een liquidatie op de retouren van 1762/63, die met wat uit China is verzonden, f 7.822.628 bedragen. Zoals beloofd in de brief van 31 december 1762, zend de gouverneur-generaal een voorstel tot bezuiniging te Batavia, Java's Oostkust, Cheribon en Bantam voor een bedrag van f 200.000,-. Dit stuk is in de vergadering van 3 mei behandeld en wordt aan Heren XVII voorgelegd. [fol. 210] Henrik Smith, die in de brief van 25 maart 1762 naar Nederland was opgeroepen, maar, zoals in de brief van 31 december 1762 was bericht, wegens slechte gezondheid nog niet hoefde te vertrekken, is enige maanden geleden overleden.)

En teffens te versoeken dat den geëxcuseerden vijff tonnen schats op den geldeysch voor 1764, so van den ducatons na onse instantie, als van den anderen geëyschten speciën mogen afgetrokken werden, behalven van het payement, also wij daarvan den volle petitie van *f* 300.000,- sullen benodigen en dierhalven instantig versoeken dat omtrend die specie geen vermindering geschied.

Fol. 210r-v.

(Bij het afsluiten van deze brief kwam er bericht dat de Sloten, Huis te Bijweg, Tulpenburg en Vlissingen tot in Straat Sunda zijn genaderd. Ondertekening)

VII. PETRUS ALBERTUS VAN DER PARRA, LIBRECHT HOOREMAN, JEREMIAS VAN RIEMSDIJK, JAN SCHREUDER, HUIJBERT WILLEM VAN BAZEL, REYNIER DE KLERK, WILLEM HENDRIK VAN OSSENBERG, MICHIEL ROMP, MAURITS THEODORUS HILGERS, PIETER HAKSTEEN EN WILLEM ARNOLD ALTING, BATAVIA 18 OKTOBER 1763.

VOC 3066 (Kol. Arch. 2958), fol. 7-151.

([fol. 7] Op 4 juni zijn de brieven van Heren XVII van 25 oktober en 11 november 1762 en de eis van retouren van 1 november 1762 ontvangen. Van de eis zijn uittreksels voor Batavia en voor de buitenkantoren gemaakt en verzonden. In de resoluties van 4, 6, 7, 9, 21, 28 juni en 8 juli 1763 zijn de zaken die spoed vereisten afgehandeld. Op 8, 11 en 15 augustus is over deze brieven vergaderd en ze worden nu beantwoord. [fol. 8] Ootmoedig bedankt men voor de bevestiging van Van der Parra als gouverneur-generaal en Hooreman als directeur-generaal, voor de bevordering van Van Bazel en De Klerk tot ordinaris raad en de benoeming van Lubbert Jan van Eck, Haksteen en Alting tot extraordinaris raad. In het bijzonder de bevorderde leden voelen zich zeer verplicht en zullen het welzijn van de Compagnie van harte bevorderen. Daarvoor wordt de zegen van de Albestierende Voorzienigheid afgesmeekt. De publieke voorstelling van Van der Parra vond op 29 september 1763 te Batavia plaats en op die datum op de buitenkantoren die het bericht daarvan van 7 juni hadden ontvangen. [fol. 9] Deze afkondiging op de buitenkantoren moest zo zuinig mogelijk geschieden en op voorstel van de gouverneur-generaal zeker niet meer als voor Jacob Mossel bij die gelegenheid is uitgegeven. Van der Parra zal nog aantonen dat de voorstelling te Batavia ook zuinig is geschied. Nu worden de brieven beantwoord.

Ambon

Het valt nog niet te zeggen hoeveel er jaarlijks aan de boslopers, die de illegale specerijbomen vernietigen, wordt betaald. Het bestuur heeft in zijn brief van 25 mei 1761 bericht dat er rsd 309,- boven wat was berekend is besteed. [fol. 10] Voor iedere boom is dan rsd 3,- gerekend. Het bestuur zal om opheldering gevraagd worden. Men was er wel van overtuigd dat er van de indigoverbouw geen verbetering verwacht moet worden. Tegen maatregelen waarvan nog enig effect werd verwacht, zijn door het bestuur in het besluit van 16 augustus 1760 allerlei bezwaren ingebracht. De rijke kruidnageloogst van 1760 zorgde voor een aanzienlijke afzet van textiel. Dit is toentertijd al gerapporteerd. Terwijl er in 1759/60 maar voor f 25.680 is verkocht, bedroeg de omzet in 1760/61 f 75.488. Heren XVII hadden verondersteld dat er voor f 70.614 op assignatie was ontvangen en naar Batavia overgemaakt, [fol. 11] terwijl er geen 4 % opgeld over was geheven. Dat diende te gebeuren, als het bestuur aan die contanten zelf geen behoefte had. Uit de brieven van 20 mei en 25 september 1760 blijkt dat het die wel degelijk nodig had. Om ieder misverstand uit te sluiten, is op 26 juni 1760, zoals in oktober bericht, besloten dat er in de Grote Oost uitsluitend met 4 % opgeld contanten op assignatie geaccepteerd mogen worden. Dit besluit uit juni 1760 kon pas eind december naar het gouvernement verzonden worden, zodat de bovengenoemde f 71.614[1] waren geaccepteerd voordat het Ambon had bereikt. Over 177 zakken bedorven rijst die daar met de sloep S^ra^ W. zijn aangevoerd, is nu zoveel informatie [fol. 12] dat de gezagvoerder van vergoeding is vrijgesteld en de resident van Rembang en degene die de sloep liet gaan, van de verdenking van plichtsverzuim zijn ontslagen. Dit geschiedde op grond van onvermijdelijke lekkage tijdens het zware weer dat dit vaartuig is overkomen. Heren XVII

1 Er is in de tekst verschil tussen de bedragen.

zullen met de Hoge Regering naar tevredenheid hebben geconstateerd dat de slaven met succes voor een ambacht worden opgeleid.

Banda

Gezien het resultaat met de opleiding van slaven op Ambon zijn de excuses over de onmogelijkheid daarvan op Banda te lichtvaardig. Daarom zal daartoe nogmaals worden aangespoord. Wat betreft de weeskinderen [fol. 13] blijkt uit de brief van eind augustus dat er weer één bij de huistimmerlieden is geplaatst, en dat drie andere die hun werk goed deden, voor de vastgestelde soldij zijn aangenomen. Bovendien doet het genoegen dat er acht jonge matrozen bij de ambachtslieden zijn geplaatst ter opleiding. Helaas moest eind december 1761 worden bericht dat de peperverbouw geheel is mislukt, maar in die van eind december 1762 kon gemeld worden dat de djativerbouw aanmerkelijk is toegenomen. Het bericht over het invorderen van de domeinen, waarom Heren XVII in de brief van 24 september 1761 hadden gevraagd, wordt niet meer dit jaar verwacht. Het extract uit die brief met die opdracht ging met de Batavier verloren. Pas dit najaar gaat het verzoek opnieuw naar Banda. De belangrijke zaak van de burgervaart uit dit gewest en van Ambon naar Makassar, [fol. 14] is opnieuw besproken, zowel wat Heren XVII, als ook de Hoge Regering daarover schreven. Hoezeer men ook geneigd zou zijn deze weer te verbieden, is om dringende redenen daartoe niet overgegaan.[2] Het werd onwenselijk gevonden dat er in Banda een sloep en twee jonken zouden bijkomen en van de vier vaartuigen die in 1760 naar Makassar gingen, brachten er maar twee rijst mee terug, terwijl het vierde helemaal niet terugkwam. Wat de bijkomende jonken, ook wel joukoms genoemd, betreft, dat zijn maar zeer kleine scheepjes. En wat het tweede aangaat, die scheepjes worden niet altijd uitgestuurd om rijst in te slaan, [fol. 15] maar vaak om sago, agar agar, tripang en andere benodigdheden van de Zuidooster- en Zuidwestereilanden af te halen voor Batavia. Zonder deze kleine handel kan Banda absoluut niet bestaan. Als de toestemming voor deze vaart wordt ingetrokken, zal deze kolonie geheel ineenstorten. Daarom is ze, nadat ze enige tijd verboden is geweest, weer toegestaan, vooral omdat er geen verdenking van smokkel in specerijen is. Eén vaartuig is duidelijk met wat tripang van Makassar naar Batavia vertrokken, om met rijst van Java's Oostkust naar Banda terug te keren.[3] De hoofdreden om deze vaart niet te verbieden is [fol. 16] dat er anders een groot tekort aan rijst zou ontstaan. Dit is dit jaar weer eens gebleken met het verongelukken van de Batavier. Bij het vertrek van deze vaartuigen van Banda en Ambon en bij aankomst te Makassar, wat alleen bij het fort Rotterdam is toegestaan, worden ze onderzocht. Geen van de burgers heeft zich aan smokkel, waar de doodstraf op staat, schuldig gemaakt. Er is in deze gewesten, zoals elders, te veel afgunst tussen hen dat ze overtredingen zouden geheim houden. Anders lekt het zeker uit via slaven. Deze argumenten gelden voor de kleine handel van Banda. [fol. 17] Wat Ambon betreft, een verbod van deze vaart vergroot zeker de armoede en dat geeft nog meer ongenoegen. De genoemde voorzorgen maakten dat er bij de burgervaart geen zweem van smokkel is ontdekt. Toch zal de besturen van deze gewesten er nogmaals op gewezen worden dat, hoewel er aan zes vaartuigen vergunning mag worden verleend, aan meerdere deze slechts bij uiterste noodzaak verstrekt mogen worden. Om dit te voorkomen krijgen de schepen van de Compagnie die daarheen gaan, zoveel mogelijk rijst mee. Als er toch meer vergunningen nodig zijn, moeten de besturen aangegeven hoeveel rijst die schepen aanvoeren en hoeveel ze van elders ontvangen hebben. [fol. 18]

Ternate

Betreffende de heersende geschillen tussen de koningen van Ternate en Tidore wordt

2 In de marge staat hier 1e.
3 In de marge staat hier 2e.

naar de brief van 31 december 1762 verwezen. Het kwam nog niet tot een openlijke breuk. Sindsdien kwamen er geen berichten binnen. De rijpe vruchten van de specerijbomen die in de Mabase districten zijn vernietigd, worden volgens de geheime brief van 1 juli 1762 verbrand en de commissianten moeten daarop de eed afleggen. Men is het met Heren XVII eens dat de inlander rechtvaardig behandeld moet worden. De Hoge Regering gaat de lagere dienaren daarin voor. [fol. 19] Zij maant daartoe aan en toont verontwaardiging als men zich daaraan niet houdt. De gewezen resident te Gorontalo Thomas Thornton deed hierin niets strafbaars en is, zoals in de brief van eind december 1760 vermeld, van vervolging ontslagen. Daar er in de brief uit Ternate van eind juni 1761 weer beschuldigingen tegen hem zijn geuit, heeft hij desgevraagd op 9 februari 1762 daarop geantwoord. Dit was onvoldoende en daarom is het bestuur om nadere informatie gevraagd. Deze is nog niet ontvangen. De geringe verwerving van goud, in het bijzonder in Parigi, [fol. 20] wordt zeer speculatief toegeschreven aan het gebrek aan oude dubbeltjes van 8 duiten het stuk, maar deze zijn niet besteld. Er zou daar ongevraagd in voorzien zijn met het besluit deze munten te zenden, maar naderhand kon men die niet bemachtigen. Dat was een goede zaak)

--- omdat, wanneer men diergelijke oude dubbelde stuivers kwam te accepteeren, zulks maar een deure tot veel kwaad zoude openen met die niet alleen onder het nieuw payement te vermengen, maar zulks ook aanleiding zouden geven om al de biljoen verklaarde munt herwaards van alle kanten in, en de gangbare speciën uit te voeren.

Ook zoude deze oude dubbeltjes niet hoger bereekend zijn geworden als tegen 8 duiten ieder, ingevolge der ministers brief van den 30e april 1761, wijl den inlander aan dezen oord zig niet kreund, of kennis heeft van de intrinsicque waarde der speciën, maar zig alleen regeld naar de oude gewoonte.

Fol. 20r-v.

(Heren XVII konden geen inzicht krijgen [fol. 21] in de winstrekening van Ternate over 1759/60, omdat de lijst van restanten per eind augustus 1759 niet naar Nederland werd gezonden. Dit is des te meer ergerlijk, daar per circulair bevel van 20 juni 1757 aan alle kantoren die geen papieren rechtstreeks naar Nederland kunnen sturen, is opgedragen alle resoluties en bijlagen in drievoud naar Batavia te zenden, waarvan dan twee naar Heren XVII kunnen gaan. Die lijst ontbrak dus, maar dat is te Batavia niet na te gaan. Ze gaat nu mee en ook nog de latere lijsten van restanten voor zover aanwezig. Tevens is het bestuur nogmaals bevolen om conform de brief van 10 december 1758 bij bestellingen van waren en andere goederen steeds de afzet en de voorraden op te geven. Dit was in de laatste brief van 1762 nagelaten. [fol. 22]

Makassar

Het is niet de schuld van Batavia dat het bestuur klaagt over tekort in lengte en breedte van het Sadras guinees dat daar in 1759 werd aangevoerd, maar van de kantoren waar het is ingekocht. Wat men voor de kantoren waar textiel wordt afgezet bestelt, wordt te Batavia als zodanig gefactureerd en ongeopend doorgezonden. Aan de uitvoering van de opdracht om daarop toezicht te houden zal bijdragen dat op 24 juni 1763 werd besloten om aan de inkopers een vergoeding op te leggen voor het wederom ondermaatse Coromandelse textiel. Op 8 augustus is besloten om van partijen van meer dan 50 pakken één of twee pakken te onderzoeken [fol. 23] op kwaliteit en maat. Hopelijk krijgt dit de goedkeuring van Heren XVII, evenals dat er onder het Bimase sapanhout geen wortels worden geduld. Die zijn volstrekt waardeloos. Dit verbod zal herhaald worden en de administrateur van Onrust is bevolen om rapport te doen, zodat bij afwijkingen de inkopers een vergoeding kan worden opgelegd. Om te zorgen dat dit geen voorwendsel is om de inlander af te persen, zal ter ondersteuning van de brief van gouverneur Cornelis Sinkelaar aan de resident te Bima bericht worden dat bij inzameling geen kleine stukjes weggenomen hoeven te worden, als ze maar niet al te klein of struikjes zijn. Er is geen reden tot klagen over de levering van lijfeigenen. Hoewel er op de bestelling voor 1761 van 400 stuks 65 te weinig zijn gezonden, zijn er

daarom voor 1762 300 gevraagd en [fol. 24] is dit aantal geleverd. De brief van 30 mei 1763 meldde dat de bestelling voor het lopende jaar van 200 slaven geheel is aanbesteed. De wijze van behandeling van de borgtocht van voormalig gouverneur Roelof Blok is laakbaar. In de tijd zijn veranderingen aangebracht, zoals in de brief van eind december 1761werd bericht. Sinds het bevel van 9 juli 1762 kunnen zulke onregelmatigheden zich niet meer voordoen, daar, zoals Heren XVII nu bevolen hebben, alle renten op gelden als borg zijn afgeschaft. In oktober 1762 was reeds geschreven dat het reglement dat door gouverneur Blok was opgesteld, reeds op 20 maart 1760 met enige veranderingen was goedgekeurd. Het bestuur is daaraan herinnerd. Die goedkeuring was al in de brief van 24 mei 1761 vastgelegd.

Bandjarmasin

Met Heren XVII wordt aangedrongen [fol. 25] op een grotere peperleverantie. Het gaat daarin van kwaad tot erger, doordat, zoals in eerdere brieven reeds vermeld, de Chinese jonken een groot deel van de peper uitvoeren. Om dit te verbeteren, werd de resident in de brief van 7 juli 1763 nadrukkelijk op zijn plicht gewezen. Aan de koning is op een redelijke manier het ongenoegen van de Compagnie kenbaar gemaakt. Maar, zoals in de brief van 31 december 1761 werd bericht, trekt hij zich daar weinig van aan op grond van een verschil over het contract, dat hij in het Maleis en de Compagnie in het Nederlands heeft. Deze kwestie moet wat harder worden aangepakt, maar om bekende redenen kunnen de hardste maatregelen niet genomen worden. Door een bezuiniging is op het eerste plan voor een fort en gebouwen ruim rsd 4000,- bespaard. Als alles binnen een paar maanden gereed is, [fol. 26] komen de totale kosten op rsd 18.000,-. Zoals bericht was de koning van Bandjarmasin er aanvankelijk negatief over.)

Zo is dit naderhand zo ongemeen verandert dat dezen inlander, in 't denkbeeld komende dat er zijn eygen veiligheyd ook in bestond, zelfs een vlijtige medehelper tot dies extructie is geworden, waarvan des residents brieven, gedateert 30 juli en ultimo october 1762, breedspraakig zijn.

Fol. 26r.

(Daar Heren XVII hebben aangetoond dat er op 182$\frac{1}{4}$ karaat diamanten verlies was geleden, wordt in het vervolg het doen van bestellingen nagelaten. Het verlies is betreurenswaardig, daar op 268$\frac{1}{2}$ karaat die in 1761 voor rekening van de residenten met de Lekkerland was gezonden, een mooi winstje werd behaald. De nu verzonden voorraad van 161$\frac{7}{8}$ karaat gaat voor rekening en risico van resident Lodewijk Wilkens de Lile. De ontvangen staatrekeningen 1756/57 tot 1760/61 worden meegezonden. [fol. 27] Overeenkomstig het bevel van 20 juni 1757 zal worden opgedragen om een dubbel afschrift voor Nederland naar Batavia te sturen. Twee valse dukatons die bij besluit van 26 juni 1760 naar Heren XVII zouden worden gezonden, zijn spoorloos verdwenen.

Timor

In de brief van 31 december 1761 is het geringe succes van de indigocultuur gemeld. Ter besparing zijn de Javaanse indigomakers naar Batavia opgeroepen en huns weegs gegaan. Omdat hij armlastig was, konden, naast zijn afzetting, de maandgelden en andere verstrekkingen tijdens zijn vergeefse reis niet op de voormalige gezagvoerder van de bark de Kaaskoper, Hermanus Dekker, verhaald worden. [fol. 28]

Palembang

De Hoge Regering is er erkentelijk voor dat Heren XVII het onderzoek naar de vermindering van de inzameling van peper, waarover zij terecht verbaasd zijn, aan Batavia wil overlaten. Uit de laatste adviezen die op 10 mei 1763 met het Enkhuizense schip Bronstee zijn meegestuurd, blijkt dat alles wordt beproefd wat tot succes zou kunnen leiden. Het resultaat en de inhoud van het vernieuwde contract blijken uit nadien ontvangen brieven van de afgetreden en de huidige resident. Het nieuwe contract was het hoofddoel om de vermin-

derde vriendschap tussen het hof en de Compagnie aan te wakkeren en de kroonprins makkelijker hanteerbaar te maken, maar het beantwoordt niet aan de verwachtingen, waarin men wel zou zijn geslaagd als de residenten wat politieker waren opgetreden. [fol. 29] Dat is ook in de brief van eind augustus 1763 medegedeeld en de koning is te kennen gegeven dat, daar hij beloofde zo mogelijk 30.000 pikol tin per jaar te kunnen leveren, de Compagnie dit slechts hoeft aan te nemen als ze er behoefte aan heeft. Men zei in elk geval op een betere leverantie van peper te rekenen. De afkeer bij Heren XVII van het verkopen van verouderde vaartuigen, zowel te Palembang, als ook te Malakka en Coromandel, is opgemerkt. Maar te Coromandel bracht een oude sloep nog wel 300 pagoden op. Die hoge prijs zegt niet veel, want die sloep Geertruida Susanna was al in 1729 gebouwd en ontegenzeggelijk afgevaren. Maar om de doeleinden van Heren XVII te bereiken, is per circulaire opgedragen om werkelijk afgevaren schepen te slopen, of uitsluitend de romp voor de sloop te verkopen, als dat voordeliger is. [fol. 30]

Djambi

Als Heren XVII de samenhang tussen de besluiten heeft overwogen, dan zullen zij meer goedkeuring genieten dan zij nu kregen. De wispelturigheid van de vorst en de daaruit voortvloeiende vrees voor onze bezetting daar enerzijds en het belang om daar te blijven om politieke redenen en om de Compagnie mettertijd schadeloos te stellen anderzijds, hebben door het tijdsverloop en verandering van zaken het nemen van besluiten nodig gemaakt. Er kunnen niet opeens meer effectieve middelen worden aangewend. Daar Heren XVII die kennen, is het overbodig en ook niet raadzaam die toe te passen. Voor het verdere gedrag van de koning en voor de aanmaningen ter bevordering van de peperverbouw wordt verwezen naar de oktoberbrief van 1761, die van eind december 1762 en vooral die van 10 mei 1763. De zaken daar leken niet ongunstiger te worden, maar uit de brieven van de resident van 16 april en 19 mei 1763 [fol. 31] bleek dat de vorst van Djambi omzichtig moet worden aangepakt. Dit is dan ook in de brief van 27 augustus aanbevolen.

Siam

Men constateerde dat Heren XVII blijven bij het besluit om uit Siam te vertrekken. Daar de brief van 18 oktober 1761 met de bezwaren daartegen nog niet was aangekomen, is er nader over gesproken. De gouverneur-generaal merkt op)

--- dat wij dies opbrake niet anders uitwinnen zouden als, buyten de 4000 guldens die voor de ongelden dier residentie bepaald zijn, alleen de onkosten van een schip dat jaarlijks derwaarts gaat en voor 4 maanden tijds op 20.000 guldens gecalculeert moet worden. En dat daarentegen, indien men het sappanhout met particulieren liet aanbrengen, 'tgeen men reekend op 1.000.000 lb., of 8000 picols, zo voor Japan als Europa jaarlijks benodigt te hebben, die volgens hunne betuiging het voor niet minder zullen kunnen aanneemen als tegen *f* 6 het picol, zulks te staan zoude komen op *f* 48.000,- of bijna eens zoveel als het de Compagnie inkoops kost. Dat na vermoeden de particulieren ook niet meer zouden kunnen aanbrengen als 3 à 4000 picols en dus de helfte minder als de Compagnie van noden had. Dat het ook te bezien zoude wezen, als de koning bemerkte dat men, het land verlatende, egter onze benodigtheid door andere canalen zogt, of hij dien uitvoer uit represaille niet weleens verbieden en ons daardoor in groote verlegenheid zoude brengen, wijl dit hout, gelijk bekend is, voor Japan niet alleen onontbeerlijk is, maar dat zelfs Bima, 't eene jaar door het andere geslagen, geen 500.000 lb. Uitleverd. En dat men dus in cas van opbrake eerst en vooral zoude moeten zien of er lieden gevonden kunnen worden die de benodigde quantiteyt zoude willen aanvoeren, 'twelk een zaak is die U Wel Edele Hoogachtb. mede aanmerken en onderstellen mogelijk te weezen.

Fol. 31r-32r.

(Nadat dit was overwogen is het niet raadzaam gevonden om dit kantoor nu geheel te verlaten. Wel kan het aantal dienaren wat verminderd worden. De rechten van de Compag-

nie blijven zo intact en verandering ten goede kan worden afgewacht. Bij resolutie van 8 augustus 1763 is een plan opgesteld, waarbij de uitgaven niet meer mogen bedragen dan f 2790 per jaar. [fol. 33] Aan de resident is gevraagd na te gaan of het noodzakelijke sapanhout niet tot een totaal van 6 à 7000 pikol door particulieren, zonder kosten voor de Compagnie, te Batavia geleverd kan worden voor f 5,- het pikol van 125 lb. Zoals hierboven berekend is, zou f 6,- te veel zijn. Ook zouden er nog tegen de gewone prijzen 10.000 lb geconfijte gember en de benodigde roggenvellen geleverd moeten worden. Daar zou dan geen pacht aan de boom en waaggeld voor hoeven te worden betaald. Zo mogelijk moet de resident melden of hij zich niet als factoor met een particulier huis kan behelpen en of de loge met de pakhuizen is te verkopen. Dat spaart onderhoudskosten uit. Te Batavia zijn particulieren via biljetten uitgenodigd om de genoemde goederen in die hoeveelheden en op die voorwaarden naar Batavia te vervoeren. De tijd zal leren wat het resultaat is. Het is de resident verboden eergeschenken, noch de gewone van hier te geven, als ze niet door de koning of de phraklang door contrageschenken gecompenseerd worden. [fol. 34] Voortaan wordt er geen atjar bamboe, limoen en rode arekakalk meer naartoe gezonden. Het was als een emolument onder de Hoge Regering verdeeld.

Japan

Er wordt gehoopt dat bovengenoemde maatregelen even veel instemming zullen ondervinden als dat in Japan de uitgaven, die in 1758/59 waren gestegen tot f 126.868, van jaar tot jaar verminderd zijn en in 1761/62 f 117.050 hebben bedragen. Overeenkomstig de wens van Heren XVII zullen er per jaar niet meer dan twee schepen naar Japan worden gezonden. In juni 1763 vertrokken de Leimuiden en Enkhuizen daarheen met een scheepslading t.w.v. f 349.449,7,-.

Malakka

De inkomsten uit de domeinen zijn volgens de verwachting van Heren XVII gestegen. In 1760 bedroegen deze rsd 39.081, in 1761 rsd 42.119 en in 1762 zelfs rsd 43.237.

Sumatra's Westkust

Met Heren XVII wenst men dat de handel op Sumatra's Westkust beter zal slagen. Voortdurend is daartoe aangespoord. [fol. 35] Dat blijkt uit de laatste generale decemberbrief en de laatste brief daarheen. Het bestuur beweert dat, als het zich aan de vastgestelde percentages moet houden, alleen het gewone gebleekt guinees te verkopen is. Heren XVII voerden aan dat dit guinees in het najaar van 1761 in Nederland wel 138 % winst heeft opgeleverd. Dit betekent dat de Nederlandse soort veel beter is dan die in Azië wordt afgezet, en dus daar ook veel meer zou opbrengen. Aangaande de benzoë en de kamfer, die op Baros tegen de textiel wordt geruild, verwijst men naar de brief van 11 augustus 1763 naar Sumatra's Westkust. Er is bevolen de prijzen te betalen die in de brief van eind december 1762 zijn aangegeven. Men houdt eraan vast dat per jaar niet meer dan 6 pikol kamfer, hoogstens 400 pikols benzoë tweede soort, 100 pikol van de derde soort [fol. 36] en totaal geen mindere soort geaccepteerd mag worden. Van de eerste soort mag onbeperkt ingekocht worden. Heren XVII stelden dat, als het ijzer met 50 % winst wordt afgezet en de Nederlandse inkoopsprijs gerekend wordt, er in werkelijkheid maar 25 % winst wordt gemaakt. Daarom is het bestuur in Padang vorig jaar opgedragen slechts met 75 % winst te verkopen. Er is al bericht dat het bestuur aanvoerde, dat er dan totaal geen afzet meer zou zijn. Men overwoog dat de goederen uit Nederland weliswaar per begin september 1762 met 25 % verhoogd waren, maar dat door de reductie van het Nederlandse in het Indische geld er maar een winst van 118$\frac{3}{4}$ % werd gemaakt. Daarom is de winst te Batavia en op de buitenkantoren weer op 50 % bepaald, waarmee er na aftrek van alle onkosten op de vaderlandse prijs 87$\frac{1}{2}$ % winst wordt gemaakt. De afzet van zout is integendeel [fol. 37] door de verhoging van de prijs achteruitgegaan, zoals in vorige brieven reeds aangetoond is. Het zal zijn opgemerkt dat het

met de verbouw van peper voorspoedig gaat. Dit voorjaar voerde de Huis te Boede 119.832 lb aan. De planken die in 1758 waren beloofd, zijn niet ontvangen. De marges, zoals in de memorie van bezuiniging aangegeven, dwingen een ieder zich daaraan te houden, maar de Hoge Regering past ze wel aan als dat noodzakelijk is. Dat deed zich voor bij de kosten van de vestingwerken. De redenen om op 8 april 1763 te besluiten om 461 pakken katoen die dit jaar met de Sloterdijk uit Surat waren aangevoerd, alsmede 303 pakken die de Bleiswijk meebracht, naar Bengalen te zenden, zullen ook wel worden aanvaard.

Bengalen

Voor de verscheping van katoen naar Bengalen was scheepsruimte beschikbaar [fol. 38] en bij een inkoopsprijs van f 23,15,- de honderd pond ligt dat nog f 1,5,- onder de prijs die het bestuur had vastgesteld om met winst te kunnen verkopen. Het zal Heren XVII genoegen doen dat werd bevolen om bij het sluiten van de respectievelijke boeken aan te geven waarom schulden niet geïnd hadden kunnen worden. Dat geldt ook het besluit van 22 november 1762 om de negotieboekhouders op alle buitenkantoren op te dragen om niet alleen alle debiteuren, maar ook de oorzaak van de schuld en de verwachting voor inning ervan op te geven. Het bestuur ter plaatse moet daarover een besluit nemen en dit met het rapport van de boekhouder naar Batavia zenden. De Hoge Regering voelt zich verplicht om haar besluit daarover naar Nederland te zenden. Op 11 augustus 1763 is echter nog vastgesteld dat de besturen van Bengalen, Coromandel, Ceylon en Malabar deze gegevens direct naar Nederland zullen zenden, maar van de overige kantoren zal Batavia dit doen. [fol. 39] Er was een opmerking gemaakt over de afschrijving van de aanzienlijke schuld van het voormalige opperhoofd te Kasimbazar Bartholomeus Aukema. Men was daartoe wel genoodzaakt geweest, doordat er niet meer in zijn boedel was dan gemeld per eind december 1760. Over de opzienbarende fraude met tweeënhalve kist opium, die met klei en vuilnis was gevuld, berichtte het bestuur in brieven van eind januari en 16 maart 1761dat dit zo goed als zeker gedaan moest zijn door het volk van het vaartuig dat deze kisten aan boord van de Vlissingen had gebracht. De aard en de zoutigheid van de klei gaf aan dat die uit de omgeving van Calcutta komt. Omdat ze voorwenden onschuldig of onwetend te zijn en er geen voldoende bewijs was, zijn deze mensen op borgstelling uit arrest ontslagen. Ze moeten zich wel gereed houden om desgewenst voor het tribunaal te verschijnen.)

Maar betreffende U Wel Edele Hoogachtb. betoond ongenoegen dat wij naar deze directie die quantiteiten baar zilver niet zenden, welke constante advances afwerpen, daar integendeel de schadelijke geldspeciën de retouren noodzakelijk verzwaren, onder voorhouding dat zulks nergens anders vandaan kan komen, als dat bij het formeeren der eisschen de juiste behoeftens van ieder specie niet behoorlijk gaade geslagen worden. Vinden wij ons genoopt om, tot afweiring van dit voor ons zo prejudiciabel gevoelen, hier te insereeren wat wij sedert het jaar 1754 op onze eisschen van bhaar zilver uit Nederland gekregen, en wat wij op de Bengaalsche geldeisschen afgestoken hebben als:

Bhaar zilver van Batavia uit Nederland

		g'eyscht	en			voldaan
voor	1754	*f* 2.500.000, -, -		anno	1756	*f* 1.682.398, 8, 8
,,	1755	*f* 2.500.000, -, -		,,	1757	*f* 2.032.488, -, 8
,,	1756	*f* 3.000.000, -, -		,,	1758	*f* 982.367, -, -
,,	1757	*f* 4.000.000, -, -		,,	1759	*f* 1.733.918, 14, -
,,	1758	*f* 3.000.000, -, -		,,	1760	*f* 1.651.545, 7, 12
,,	1759	*f* 1.000.000, -, -		,,	1761	*f* 726.885, -, -
,,	1760	geëxcuseert		,,	1762	*f* 676.794, -, -

Bengale heeft daarentegen van Batavia

g'eyscht		en daarop is voldaan	
	aan baar zilver	diverse speciën	of samen

anno 1754/5			
f 5.000.000,-,-	*f* 2.983.135, -, -	*f* 453.653, 13, -	*f* 3.436.788, 13, -
anno 1755/6			
f 5.000.000,-,-	*f* 2.780.243, -, -	*f* 409.634, $2\frac{1}{4}$	*f* 3.189.877, $2\frac{1}{4}$
anno 1756/7			
f 5.800.000,-,-	*f* 1.904.839, -, -	*f* 2.321.981, $3\frac{1}{2}$	*f* 4.226.820, $3\frac{1}{2}$
anno 1757/8			
f 2.700.000,-,-	*f* 957.314, -, -	*f* 765.427, 11, -	*f* 1.722.741, 11, -
anno 1758/9			
f 2.475.000,-,-	*f* 1.355.149, -, -	*f* 321.890, 10, -	*f* 1.677.039, 10, -
anno 1759/60			
f 1.900.000,-,-	*f* 614.448, -, -	*f* 1.295.328, $1\frac{1}{2}$	*f* 1.909.776, $1\frac{1}{2}$
anno 1760/1			
f 1.050.000,-,-	*f* 523.837, -, -	*f* 526.700, -, -	*f* 1.050.537, -, -
anno 1761/2			
f 1.850.000,-,-	*f* 1.845.603, -, -	*f* 406.764, -, -	*f* 2.252.367, -, -

Fol. 40r-v.

(Hieruit blijkt dat men moet roeien met de riemen die men heeft. De Hoge Regering [fol. 41] hoopt dat Heren XVII haar gelijk zullen geven en dat ze beter in staat gesteld zal worden de belangen van de Compagnie te behartigen. Uit de drie laatste boekjaren blijkt dat het bestuur te Bengalen meer heeft gekregen dan besteld. Dit toont dat als het bestuur met beraad handelt, de Hoge Regering het tegemoetkomt. Zo is dit jaar, toen bleek dat er op de bestelling van $26\frac{1}{2}$ ton schats, met alles wat maar bijeen te schrapen was, nog een tekort van f 49.927 zou zijn, besloten bij particulieren te Batavia f 48.000,- te wisselen in hele Suratse ropia's tegen 27, of desnoods 28 stuiver. Ook dan zou er in Bengalen nog $5\frac{5}{8}$ % winst op te maken zijn. Eigenlijk was er $25\frac{1}{2}$ ton gevraagd, omdat men er te Bengalen op rekende $3\frac{1}{2}$ ton uit Nederland te ontvangen, wat een gissing van één ton te veel bleek te zijn geweest. Inwisseling uitsluitend tegen dukatons zou volgens de resoluties van 11 en 12 augustus 1763 schadelijk zijn geweest. Ondertussen is het totaal onbekend dat dukatons die daar verhandeld worden, weer naar Batavia zouden worden teruggezonden. Dit zou zeer schadelijk voor de Compagnie zijn. Het is onzeker of het bestuur [fol. 42] de lijst van de batta van verscheidene munten of ropia's, die als bijlage bij de brief van 5 februari 1761 naar Batavia ging, wel naar Nederland heeft gestuurd. Daarom gaat deze als bijlage mee, evenals het gevraagde rapport van de gecommitteerden te Kasimbazar Hagadamius en Brueis over een onderwicht van $52\frac{7}{32}$ mark op verscheidene partijen baar zilver tezamen 27.504 mark. In de brief van 4 december 1760 verklaarde het bestuur dat het abusievelijk te Hooghly was blijven liggen. De gevraagde maandelijkse lijst van rijzende of dalende batta is vanaf 2 maart 1761te vinden in resoluties. Heren XVII schreef zich erbij neer te leggen dat er thans metselstenen in plaats van salpeter als onderzwaarte worden gebruikt. Onder Batavia staat dat keistenen de minst schadelijke ballast zijn. Op 9 juni is besloten de Ceylonse, zowel als de Bataviase en Bengaalse retourschepen 100.000 lb van die stenen mee te geven. Het bestuur in Bengalen [fol. 43] is verboden zware klipstenen als ballast te gebruiken. De ongerustheid van Heren XVII over de opium was helaas gegrond, want in 1761 zijn maar 424, en in 1762 maar 213 kisten verworven.

Coromandel

Het zal Heren XVII genoegen doen dat er in 1761 379 pakken textiel meer zijn verworven dan in 1760, welk jaar ook al een verbetering gaf te zien. Maar in 1762 zijn volgens de brief van 11 december 1762 uit Nagapattinam wegens slechtere tijden $181\frac{1}{4}$ pakken minder verworven dan in 1761. Er wordt alles aan gedaan om wat van de weefgetouwen komt te verkrijgen.)

En daarom hebben wij, niettegenstaande U Wel Edele Hoogachtb. den particulieren

vervoer van lijwaten aan de zeevaart niet schijnen te weigeren, (als bij het schrijven van deze periode nog geen bewustheid zullende gehad hebben dat wij bij onze resolutie van den 18e december 1761 het aan alle en een iegelijk verboden hebben) daar bij ter onzer cessie van den 7e juni passato blijven persisteeren, teneinde het misbruik door de minste toegeventheid geen voedzel te verschaffen. Waarop wij dus met gegronde hoop derzelver approbatie inwagten.

Fol. 43v-44r.

(Evenals vorig jaar zijn aan de officieren van justitie te Batavia en op de buitenkantoren extracten uit de brieven van Heren XVII gegeven om hen aan te sporen tegen deze verboden vaart op te treden. Zoals bericht in de brief van 31 december 1762 zijn de dienaren te Bimlipatam, behoudens verhaal op boedels en personen die het geld verstrekten, aansprakelijk gesteld voor de schulden van inlandse kooplieden, tenzij ze kunnen aantonen dat ze alles hebben gedaan om schade voor de Compagnie te voorkomen. Uit de brief van 26 februari 1763 uit Nagapattinam blijkt dat van dit debet van 16.452 pagoden 8700 pagoden zijn afgelost. Daarover heeft men in de brief van 31 mei 1763 zijn tevredenheid uitgesproken, maar de genoemde dienaren blijven verantwoordelijk voor het restant. [fol. 45] Zo blijft ieder op zijn hoede voor het verlenen van krediet. Hoe het belang van dit gouvernement ook wordt behartigd, er zijn dezelfde belemmeringen voor het zenden van baar goud als naar Bengalen. Daar China van jaar tot jaar blijft teleurstellen, moeten er wel geldsoorten die verlies geven gestuurd worden, wil men de verwerving van textiel niet stil laten staan. Daarom moesten er Nederlandse gouden dukaten gezonden worden, die echter nog wel f 5,14½ hebben opgebracht. Dit jaar zijn er, om de winst op de textiel, vooral te Batavia, niet te verliezen, 38.000 van die gouden dukaten heengezonden. Maar helaas blijkt uit het besluit van 15 juli dat er op de bestelling door het bestuur van f 1.920.000,- nog f 724.175 ontbreekt. De besluiten van 24 en 27 mei, en 7 juni laten zien wat er niet al gedaan is om geld te zenden. Zo is op 24 mei aan alle particulieren [fol. 46] uitvoer van dit geld verboden. Men was genoodzaakt om de op de aanplakbiljetten genoemde prijs van rsd 19 voor het reaal fijn te verhogen tot rsd 19½ onder toevoeging dat dit voortaan niet meer zou geschieden. Hopelijk komt de bark de Draak, die op 11 augustus naar Sumatra's Westkust vertrok, met het nodige goud, maar maximaal 1½ ton, op tijd terug om dit nog dit jaar te kunnen verzenden. Wat betreft het verschil in allooi is de opmerking van Heren XVII dat het de Bataviase essayeur aan kennis ontbreekt, terecht, maar er is geen sprake van kwader trouw. Overeenkomstig de opdracht zal er, wanneer er meer essayeurs uit Nederland komen dan Fredrik Altena, die naar Sumatra's Westkust ging, en Van Namen die te Batavia bleef, er één naar Coromandel worden gezonden om daar ook anderen op te leiden. Heren XVII zagen de grote afzet [fol. 47] van Japans staafkoper als een voorteken van voordelige handel. Dit kwam echter niet uit. Hoewel de bestellingen van 1761 en 1762 niet voldaan zijn, was de laatste bestelling 275.000 lb, terwijl er te Nagapattinam en Bimlipatam nog een aanzienlijke voorraad van 985.813 lb was. Omdat de laatste bestelling vrij beperkt was, is zij compleet uitgevoerd. Omdat het bewaren van onverkoopbare goederen tegengegaan moet worden, is op 12 juli 1763 besloten om textiel, Chinese fluwelen en zijden stoffen t.w.v. f 613, die uit Surat waren teruggekomen, voor rekening te laten van degenen die deze goederen langer dan drie jaar in de pakhuizen hadden laten liggen. Zo leert men het voorschrift van 27 juni 1757 na te komen, dat stelt dat slechts mag worden aangehouden wat in een jaar kan worden omgezet. Men vertrouwt dat de bevelen in de brief van 31december 1762 betreffende het fort te Bimlipatam zijn uitgevoerd. Uit de brief van 31 mei 1763 naar Coromandel [fol. 48] blijkt dat overschrijding van de berekende kosten wordt tegengegaan. Op 17 juni 1763 werd met advies van de ingenieur besloten om af te zien van alle nieuwe bouwwerken, maar de huidige zo goedkoop mogelijk en bestand tegen een inlandse vijand uit te voeren. Hierop wordt dus, zoals bevolen, scherp gelet. Ingenieur Jan Fredrik Duntzfeld is in dienst genomen, omdat er een tekort aan zulke deskundigen is en hij volgens het bestuur op Coromandel zeer ervaren is. Bij het genoemde besluit van 17 juni is vastgesteld dat hij naar Batavia moet komen, zodra het werk te Naga-

pattinam voltooid is.

Ceylon

Heren XVII willen niet, zoals ook in de geheime resolutie van de Hoge Regering van 10 april 1763 is vastgelegd, dat Kandy een vrije haven of vrije vaart wordt toegestaan. Het stemt beslist niet tevreden [fol. 49] dat de parelbanken zo weinig opleveren. De brieven uit Colombo van 25 januari en 30 april 1763 melden dat de Arippuse en de banken aan de overwal nog twee à drie jaar stil moeten liggen voordat ze wat kunnen opleveren. In de brief van 14 juli 1763 is bevolen ze nog drie jaar met rust te laten en pas te gaan vissen als de oesters in de juiste conditie zijn. In de brief van 6 augustus is opheldering gevraagd over de mededeling van de dienaren te Tuticorin dat de chancoduikers met sleepankers langs de parelbanken gaan, wat zeer nadelig is. Er moeten daartoe maatregelen genomen worden. Met de koperen duiten gaat het goed, want het bestuur vroeg in een brief van 20 januari 1763 t.w.v. f 100.000,- daarvan. Maar wegens eigen gebrek eraan kon, conform het besluit van 15 april, maar voor f 60.000,- van die koperen munten gezonden worden. [fol. ---][4] Op 4 januari was met de Borssele al voor f 20.000,- van deze munt gezonden. Dat er aan de aanvoer van rijst aandacht wordt besteed, toont de toezending dit jaar van 1033 last en het besluit van 17 juni 1763 om op de bestelling van 1600 last 12 à 1300 last te leveren. In het najaar gaat er dus nog een scheepslading heen. Het schort de Hoge Regering niet aan de wil om de heilzame bevelen en overwegingen van Heren XVII na te komen. Maar men neemt de vrijheid)

---om de redenen die deze ministers geven tegen de absolute onmogelijkheid van aan U Wel Edele Hoogachtb. intentie te voldoen, met niet anders als pagoden op Compagnies assignatiën na Nederland te accepteeren, met alle nadruk voor te dragen, ter erlanging van een gunstige dispositie. Zijnde die motiven uitgewikkkeld bij de marginale beantwoording van U Wel Edele Hoogachtb. missive van den 24 e september 1761, en geïnsereert in hunne meergewaagden brief van den 25e januarij passato, zomede onder het hoofddeel van assignatiën in dezelve missive. Waarom wij ook, in hoope van welduiding, hierover den 9e juni besoignerende, hebben moeten passeeren de aldaar jongst op assignatie naar Nederland getelde *f* 161.525,13,8, de ropij gereekend tegen 27 stuyvers en de ducaton met het ordinaire rabat van $7\frac{9}{13}$ percento, en zulks ook bijzonder, omdat de Compagnie er geen penning schade bij lijdt.

Fol. (ongenummerd) v-50r.

Malabar

(Malabar wordt vanuit Batavia uitsluitend van rijst voorzien als dat noodzakelijk is. De kosten van een schip met 300 last, wat tegen rsd 15 het last gerekend op f 10.800,- komt, zijn aan vracht, scheepsonkosten etc. voor een retourreis van vijf maanden f 25.000,-. Dit belast de rijst aanzienlijk.

Surat

Heren XVII veronderstelden dat Surat een redelijk aantal moslimzeevarenden zal kunnen leveren. De bezoldiging is immers verhoogd tot 6 ropia per maand, omdat het bestuur het niet nodig vond tot 7 ropia te gaan. Maar door de grilligheid van dat volk komt dat niet uit. Het klaagde dat er zo weinig van hen terugkomen. [fol. 51] Dit stond in de geheime berichten van 12 januari en 30 april 1763. Er kan slechts gehoopt worden dat er verbetering komt door het bevel van 6 juli 1762 dat ieder die zijn tijd heeft uitgediend, naar Surat moet terugkeren, en dat de wervers van deze zeevarenden conform de geheime brief van 20 juli 1763 een douceur krijgen, zoals het bestuur had voorgesteld. Heren XVII hadden er be-

4 Een ongenummerde folio.

zwaar tegen dat equipagemeester Jan Warnar Falk mocht repatriëren zonder dat hij te Batavia zekerheid had gegeven voor wat hem later mocht worden aangerekend. Maar hij heeft niet alleen een dubbele borgtocht gesteld, maar het geld dat aan hem was toevertrouwd en waaruit de claim op hem voortkwam, is gegeven onder zekerheid van terugbetaling, waarvoor de hoofdadministrateur van Cochin Jan Anthony Sweers de Landas zich garant had gesteld. Alles is dan ook op goede wijze binnengekomen. Overeenkomstig de bevelen van Heren XVII zal men erop letten dat de Compagnie geen schade lijdt [fol. 52] door dienaren die rechtstreeks van buitenkantoren repatriëren. Met het besluit van 19 oktober om de factorij te Ketsmanduwe niet te heropenen, meent men aan de bedoeling van Heren XVII te hebben voldaan. Dit kantoor is niet nodig, als overigens de handel maar in het rechte spoor wordt gehouden. De zaken liepen, tegen de verwachting van Heren XVII in, door de geslaagde expeditie weer goed, zoals in de brieven van 31 december 1761 en 1762 werd gemeld. De klacht over de textiel die met een aanzienlijk verlies beschadigd uit Danda Rajapur terug is gekomen, is terecht. Maar men veroorlooft zich toch om de wel heel ruime bestellingen niet voor zijn rekening te nemen. Als men deze met elkaar vergelijkt, dan blijkt hoe er bij de bestellingen van textiel en andere goederen te werk wordt gegaan. Op de opmerking over de suiker, waarvan de mooie winst in Surat [fol. 53] in de brief van eind december 1762 reeds was gerapporteerd, zegt men slechts dat er voor gezorgd zal worden, dat daarvan te Batavia geen overschot ontstaat. Over de oorsprong en wettigheid van de schuld van de gedeserteerde Willem van der Laar is reeds uit Batavia en door raad ordinaris Jan Schreuder uit Ceylon genoeg gezegd. Maar omdat dit nog niet door Heren XVII is opgemerkt, is men zo vrij te verwijzen naar de resolutie van 11 augustus 1763. Daarbij is ook besloten om zijn schuld, die in 1760 als oninbaar is beschouwd, weer binnen de lijn in te boeken, zodat deze niet vergeten wordt.

Kharg

Terecht merkten Heren XVII op dat de moeilijkheden met Mir Mahanna, hoewel ze met een overwinning eindigden, deze factorij geen gunstiger aanzien hebben gegeven. [fol. 54] Dat geldt te meer als men zijn schadelijk bezoek in het begin van vorig jaar daarbij betrekt, waarover in de brief van 10 mei 1763 is gesproken. In zijn via Surat ontvangen brief van 16 februari 1763 meldt resident Johannes Wilhelmus Buschman evenwel dat alles weer is veranderd)

Want wij ontvingen daarbij de aangename tijding dat voormelde regent, schoon het geluk der wapenen hem zo gediend heeft dat hij (tegen al het voorheen vermoede) bijna geheel, Desistan uitgezondert, Boucheer aan zig onderworpen had, niettegenstaande dit, om de vreede bij den resident Buschman heeft laten aanzoek doen, en om dezelve te bevorderen ongemeene blijken van zijn welmenentheid gegeven heeft, zo door van al zijn weleer gewaand regt op Karreek af te staan, als met de sedert eenige jaren genomen particuliere vaartuigen en 's Compagnies gallowet, den Tijger, terug te geven, onder belofte dat de restitutie van de Draak ook volgen zouw. En liet het aan de discretie van Buschman over om de van hem genomen galowet Fervisch weer te geven.

Fol. 54r-v.

(Ondanks de voordelen in de handel die in deze brief worden voorgespiegeld, houdt men vast aan het besluit van Heren XVII of om het kantoor op de huidige zuinige manier aan te houden, dan wel om het te verlaten. [fol. 55] Men bericht nog dat de schuld van de gewezen Gamronse wolfactoor van f 17.161 tot f 12.477 is verminderd door de opbrengst van de geconfisqueerde goederen en juwelen van David Buskens. Er is weinig hoop dat de rest van deze schuld en de overige geïnd kunnen worden.

Muscat

Men is niet van plan om nog enige zending naar Muscat te doen.

Cheribon

Over Java valt niets te melden. De verwerving van rijst te Cheribon is onbelangrijk, want ze bedroeg in 1762 maar iets minder dan 70 last.

Bantam

Het doet veel genoegen dat de verwerving van peper in 1762 ten opzichte van 1760 en 1761 toegenomen is. In antwoord op de aanbeveling van Heren XVII om de koning op vriendschappelijke manier tot de verbouw van peper aan te zetten en om de inlander ervan te weerhouden om deze naar vreemde vestigingen te brengen, wordt verwezen naar de geheime resolutie van 12 juli 1763. De juist overleden commandeur Hugo Pieter Fauré [fol. 56] bewees op dit gebied zeer ijverig en attent te zijn geweest, zodat men verwacht dat de Bantamse landen, die nu gemiddeld per jaar slechts 800 bahar peper opleveren, binnen 7 à 8 jaar wel 15.000 bahar zullen produceren. Fauré voerde daarvoor in zijn brieven van 1 juli en 15 augustus aannemelijke gronden aan. Zijn opvolger de advocaat-fiscaal van Indië mr. Thomas Schippers, die op 8 september werd benoemd, is aanbevolen deze gebaande weg te volgen.

Batavia

Helaas hebben Heren XVII een heel andere opinie over het besluit van 8 januari 1760 over het inwisselen en het stellen van een prijs voor ropia's. De Hoge Regering houdt met eerbied staande dat dit nuttig en nodig was.)

Zo was het billijk dat men de gestempelde Persiaanse ropias, die de Compagnie uit hoofde van den stempel voor 30 stuyvers had uitgegeven, ook weer voor die prijs inwisselde, bijaldien ze het behoorlijk gewigt hadden, 'twelk anders heeft moeten gesuppleert worden. En de noodzakelijkheid begon meer als teveel te vorderen dat men, om het nabootsen van den stempel te eviteeren, zowel de gestempelde als de ongestempelde ropijen op eenen prijs stelde, 'tgeen niet beter kon zijn als op 27 stuyvers, waarvoor de laatste maar gangbaar waaren. Vloeyende dan hieruit voort dat de Compagnie er eigentlijk geen verlies op leedt, maar alleen de winsten derfde die ze bevorens van het stempelen genoten had. Ja, zowel deze, als de Souratsche en Batavische ropijen zijn in Bengale op de aanreekening van 30 stuyvers (gelijk voor dezen mede geschiedde) slechts met $\frac{7}{16}$, $1\frac{7}{16}$ en $1\frac{7}{8}$ percento verlies successive omgezet, daar op de aanreekening van 't baar zilver toen wel verloren is $\frac{15}{16}$, $1\frac{3}{8}$ en $3\frac{3}{64}$ percento.

Fol. 56v-57v.

(Het is niet eerlijk om van het publiek te vergen dat het voor de Suratse en Bataviase ropia's, waarvoor het 30 stuiver gaf, minder ontvangt. De Compagnie had slechts te Bengalen schade op de Suratse ropia's, maar dat kwam niet door de inwisseling, daar het een verlies tijdens gebruik was. Op de Bataviase ropia's had de Compagnie bij het munten en uitgeven al meer winst gemaakt. De ondervinding, ook van dit jaar, toont hoezeer de ropia's door het gebrek aan baar zilver te Batavia nodig zijn, [fol. 58] omdat ze minder verlies geven dan andere specie. Het rechterlijk vonnis over Wolphert Abraham Brahe zal niet gevolgd worden. Overeenkomstig het bevel van Heren XVII zal hij voor dienst op de rede worden aangehouden. Ook zal men volgens de instructie de Franse en Engelse schepen voor zover mogelijk proviandéren en vervoer aan vreemdelingen verstrekken. Ook te Batavia ontvangt men geen enkele erkentelijkheid voor de bewezen diensten. Men heeft zorgen over de vaart die de Engelse natie)

---door de Moluccos naar en van China neemt. Waarvan ons dit jaar door het retour in de even verweeke maand september van het Engels schip Grovenoor uit China om te repatrieeren, gelijk ook geschied is, en de verschijning van twee dito scheepen, genaamd Pocock en Bound, voor Bantam den 27e der geduidte maand, die verklaarden de wil naar dat rijk te hebben, de blijken van haare intentie om die route blijven houden ten overvloede, dog ook zeer onaangenaam, tevoren gekomen is. Zo zal deswegens onze oplettentheid

steets zo groot zijn, als het belang der zake komt te vereysschen en onze vermogens het toelaten, zonder zulks egter te kunnen tegengaan.

Fol. 58v-59r.

(Volgens opdracht zullen nadelige reizen naar Cochin China achterwege blijven, maar de schuld van Christoffel van Cappelle is vereffend en de plannen voorspellen wel wat goeds. De bevordering van opperstuurlieden tot schipper was noodzakelijk en zal voortgezet worden. Het tekort aan schepen, zeevarenden en krijgslieden baart veel meer zorgen. Het beurde wat op dat in de brief uit Nederland van 11 november 1762 werd bericht, dat de kamers was aanbevolen de hun toebedeelde schepen zo spoedig mogelijk gereed te maken en om niet na te laten zo mogelijk meer schepen uit te rusten. Men is hiervoor zeer dankbaar en wenst slechts de uitvoering ervan te merken. In het voorafgaande jaar moest men over de slechte staat [fol. 60] waarin de scheepsmacht verkeerde, spreken en de omstandigheden dwingen daartoe nu eens te meer. Sinds 1 januari 1763 zijn bij besluit van 15 maart, 14 juni, 23 en 30 augustus de Spaarzaamheid, Gerechtigheid, Middelburg en Slot van Kapelle niet alleen uit de vaart genomen, maar ook nog gingen de Batavier op weg naar Banda bij Bahuluang verloren en de Hercules op de reis naar Timor in Straat Sape. Door gebrek aan uitrustingen voor schepen, dan weer aan andere goederen, en aldoor gebrek aan bekwame ambachtslieden kan men weinig opschieten met de reparaties aan het kleine aantal beschikbare schepen. Dan moet men eerlijk zeggen dat er schepen uit Nederland aankomen die niet met de vereiste zorg zijn uitgerust. Het rapport van de opper- en onderequipagemeesters, de bazen van Onrust en de werf c.s., dat wordt meegezonden, getuigde van de slechte staat waarin de Tulpenburg van de kamer van Zeeland verkeerde. Zodat op 5 juli 1763 niet alleen is besloten het niet op de thuisreis te sturen, maar dat het zelfs onbekend is [fol. 61] wanneer het weer zee kan kiezen, omdat de nodige knieën nog in de Javase bossen gezocht moeten worden. Van de vloot voor 1762/63 zijn slechts, naast de Westerveld die direct naar China ging, de Kievitsheuvel voor de kamer van Amsterdam, de Overschie en Erfprins voor de kamer van Delft, de Vredestein voor de kamer van Rotterdam, de Lekkerlust voor die van Hoorn en de Baarzande voor die van Enkhuizen aangekomen. Er ontbreken dus nog 17 schepen. Van de vloot van 1761/62 arriveerden de Eendracht, Giessenburg, Oranjezaal, Radermacher en de Barbara Theodora nog niet. Dit toont wel aan hoe men in grote verlegenheid verkeert. Het gebrek aan volk blijkt uit het feit dat het garnizoen te Batavia per eind september 1763, inclusief alle buitenposten, maar 1086 personen telt, waarvan 115 zieken. Daar zullen nog 115 man afgaan die hun dienstverband niet wilden verlengen, hoewel er al twee jaar een verhoging van f 3,- en f 4,- per maand wordt beloofd aan hen die voor drie en vijf jaar willen bijtekenen, tenzij ze de hoogste gage van f 14,- per maand reeds krijgen. Op zestien schepen en acht vaartuigen zijn er aan officieren en gewone zeevarenden maar 1604 man, waaruit de acht retourschepen, [fol. 62] de Vredestein naar Malabar en Oosterbeek naar de Kaap de Goede Hoop, bemand moeten worden. Daar zijn wel duizend man voor nodig. Ook de buitenkantoren hebben personeel nodig. Van Ternate is nog geen bericht, maar er zijn geruchten dat op de patrouilleschepen die vandaar naar Ambon zijn gezonden, ernstige ziekte en sterfte heeft geheerst. Hoewel Ceylon dringend om manschappen verzocht, is dat in de brief van 5 mei 1763 wegens tekort geweigerd. Maar door de omstandigheden daar, vervat in de geheime brief van 10 juni, zijn daarheen midden september met de Vrijburg 50 Europese en evenveel inlandse soldaten gezonden. Sinds de laatste brief is Java's Oostkust ter aflossing met 125 man bijgestaan, Malakka met maar 50, Bandjarmasin met 18 en Djambi met 11 man. Malakka heeft in het garnizoen een tekort van 100 man. [fol. 63] Sumatra's Westkust kreeg de toegezegde 50 rekruten niet, en de garnizoenen van Java's Oostkust, Cheribon en Bantam zijn ook niet compleet, terwijl Batavia geen detachement kan missen. Het is volstrekt onduidelijk waar de 500 man die de Oosterkwartieren nodig heeft, vandaan moeten komen. Men verzoekt dringend dat, in plaats van wat is besloten, de uit Nederland vertrekkende schepen ongeacht het jaargetij als volgt zijn bemand)

Een schip van 150 voeten ten minsten met 425

Een schip van 140 dito „ „ „ 325 en
Een schip van 136 dito „ „ „ 300 koppen,
en dat daarenboven, gelijk wij even al aanroerden, een extra bezending van scheepen mag geschieden om eenmaal in vermogen te geraken, ofwel, onder 's hemels zeegen, gered van gevaren die groter zijn, als men zonder de dagelijkse ondervinding wel zoude kunnen geloven. Op deze wijze zig te moeten verklaren is zeker niet aangenaam, maar het zoude erger zijn, indien de onheilen zonder voorafgaande waarschouwing kwamen. Wij kunnen, ja wij mogen, derhalven niet nalaten om de zaaken in haare waare gedaante te berde te brengen, en zo andermaal met alle nadruk te insteeren om eene spoedige executie van U Wel Edele Hoogachtb. dies aangaande genomene resolutie. Waartoe wij hoopen dat de getroffe vreede tusschen de in oorlog geweest zijnde mogendheeden, gelijk U Wel Edele Hoogachtb. mede veronderstelden, een goede gelegentheid aan de hand zal geven.

Fol. 63v-64r.

(Opperequipagemeester Hendrik Booms zou, met de opdracht er het zwaarste volk op te zetten, rapporteren over het bemannen van de schepen. Hij toonde aan dat dit onmogelijk en gevaarlijk is. Nu is bevolen om op de retourschepen uitsluitend bekwame zeevarenden te gebruiken en wel 100 man voor een schip van 150 voet en 90 bij 136 à 140 voet. Verder moeten de schepen die in Azië varen, overeenkomstig de eed en plicht van de opperequipagemeester bemand worden. Zijn rapport is bij het besluit van 15 augustus gevoegd. Daarin is ook sprake van de behandeling van het koper dat van de scheepskombuizen is gehaald. [fol. 65] Conform de opdracht is besloten dit onbruikbare koper onder toezicht van twee gecommitteerden in een verzegelde kist te doen en te zenden naar de kamer waartoe het betreffende schip behoort. Het is echter onzeker of het wat opbrengt, want men moet voor de kombuizen nieuw koper aanschaffen. Bijzonderheden staan in genoemd rapport. Aan de kamers van Amsterdam, Zeeland, Rotterdam en Enkhuizen wordt een rapport van de baaskruitmaker c.s. voor de fabriek gezonden over de stenen voor de kruitmolens. Daaruit blijkt dat er sinds 1754 wel 28 stenen zijn gesprongen, waardoor er, buiten de zwaar gewonde en gestorven mensen, veel onkosten zijn gemaakt. De stenen die met de Noord Nieuwland uit Rotterdam kwamen, waren te klein en te licht. Zij worden teruggestuurd. Bij vervanging vraagt men om metalen schijven, waarvan het nuttig gebruik de hogere kosten zeker goed maakt. [fol. 66] Betreffende de dienaren is het voorstel om enige personen te bevorderen tot onderkoopman, helaas door Heren XVII afgewezen. Maar tot groot leedwezen is er bezwaar gemaakt tegen enige van zulke bevorderingen die geheel volgens de voorschriften waren gedaan, en is bevolen daar in het vervolg vanaf te zien. De gouverneur-generaal liet direct alles wat deze materie betreft uit de stukken bij elkaar zetten en ter lezing rondsturen. Ieder gaf daarop schriftelijk antwoord. Op 8 juli is het na veel wikken en wegen goedgekeurd en het wordt nu, gevoegd bij de resolutie, aan Heren XVII voorgelegd in de hoop op een gunstig besluit. De Hoge Regering meent dat men dienaren die op posten aangesteld worden, [fol. 67] ook de rang, gage en emolumenten dient te geven van hun voorganger. Daarvoor komen dienaren in aanmerking die geen aanstelling hebben en gekwalificeerd zijn. Dat dit het geval was, blijkt uit de generale missiven van eind december 1761 en 1762. Inderdaad zijn er enkele boekhouders en assistenten bevorderd, maar dat is geschied, omdat men niet met een gerust hart onderkooplieden die geen ervaring in dat werk hadden, kon aanstellen. Dit blijkt uit genoemde brieven. In de brief van 11 november 1762 geven Heren XVII aan dat zij een geheel andere mening hebben. De Hoge Regering verklaart daarvan zonder opzet te zijn afgeweken en verzoekt dringend dat Heren XVII zo welwillend mogen zijn om de bevorderden, genoemd in de resolutie van 4 juni 1763, hun rang en gage te laten behouden. Men koestert de hoop dat dit verzoek wordt ingewilligd.)

Wijl tog het tegendeel de lust en ijver, zowel in deze, als andere dienaren, zoude uytblusschen, en zulks tot een gantse veragtering van 's meesters dienst en krenking van het belang der Maatschappij!

Eene tegengestelde dispositie, waarvan wij het contrarie verhopen, zoude ook het

lighaam dezer regeering op een veragtelijke wijze ten toon stellen voor de oogen van 't gemeen. En dus de goede ordre en zo nodige subordinatie, vooral in deze gewesten, den bodem als inslaan.

Fol. 68r.

(Men verzekert dat op openvallende posten alleen de bekwaamsten, ongeacht ze nu een functie hebben of niet, zullen worden benoemd zonder bevordering van boekhouder of assistent tot onderkoopman. Alle bevorderingen, dus van gouverneur tot onderkoopman, tot de kwaliteit en gage van een voorganger, zullen eerst ter goedkeuring worden voorgelegd. Aangezien het de ijver zal bevorderen en er geen bezwaar aan kleeft, wordt wel de titel en rang van de voorganger verleend. Zeevarenden en militairen zullen alleen naar de schrijfdienst worden overgeplaatst, [fol. 69] als er op die kantoren een tekort is. Dit geschiedt op grond van de goedkeuring door Heren XVII in hun brief van 2 oktober 1759 van de derde memorie van bezuiniging door de gouverneur-generaal, toen directeur-generaal, waarin deze zaak is geregeld. Als dit niet zou gebeuren, dan zou er achterstand ontstaan en alles zou in de war lopen. De Hoge Regering, en in het bijzonder de gouverneur-generaal, voelen zich verplicht hiertegen te waken. Er kan evenwel niet aan worden voorbijgegaan dat het onmogelijk is om kersvers aangekomen onderkooplieden te benoemen in de diensten die in deze memorie worden vermeld en die door onderkooplieden werden waargenomen. Anders noodzaakt men hen om ontslag te nemen, waarop ze als onbekwaam moeten worden teruggezonden. Immers, in die functies moeten ervaren personen benoemd worden. Nogmaals wordt erop aangedrongen om boekhouders of assistenten reeds in Azië aanwezig, te mogen aanstellen met de kwaliteit die bij een dienst hoort, tenzij Heren XVII reeds hebben goedgekeurd, of zullen goedkeuren, [fol. 70] daarvan een diminutie te maken. Er wordt herhaald wat hierboven in het algemeen over dienaren is gezegd. Als boekhouders of assistenten geen uitzicht op bevordering hebben, dan blijven zij maar simpelweg kopiëren en daar komt slechts verwarring van, wat zeer nadelig voor de Compagnie is. Nu de Hoge Regering naast het rapport zijn bezwaren en dringend verzoek heeft kenbaar gemaakt, vraagt ze om goedkeuring en een spoedig antwoord. Heren XVII had geklaagd over de onevenredige verdeling van thee op vracht over de theeschepen, waardoor de kamer van Rotterdam ver boven zijn aandeel was bezwaard. Een extract daarvan is aan de opperkooplieden [fol. 71] van het kasteel overhandigd, waarop zij op 11 augustus hebben geantwoord. In overeenstemming daarmee zal het verschil zo snel mogelijk worden recht getrokken, hoewel het er wegens de hoge recognitie niet op lijkt dat er spoedig veel zal worden aangeboden. Men hoopt dat de verdeling over het huidige retour naar wens is. Overeenkomstig de opdracht is deze opperkooplieden bevolen om de thee in de directe Chinese retourschepen voor de kamer van Zeeland op de rekening van die kamer te boeken. In het genoemde bericht van de opperkooplieden voeren zij ook aan dat de waarde van de lading van deze schepen, en voor welke kamer ze was, in 1760 en 1761 niet door de factoors was opgegeven en in 1762 en 1763 slechts in taëls. Zo kon de ladinglijst in die jaren niet, of gebrekkig opgemaakt worden. Om aan het bevel te voldoen berekenden de opperkooplieden de ladingen van de zes China schepen in 1760 en 1761 op f 3.100.000 en die van [fol. 72] de Kronenburg en Velsen, die toen in Zeeland arriveerden, op f 1.035.000. Men is ermee akkoord gegaan dat op deze manier een voorlopige inboeking werd gemaakt, die op 23 augustus is binnengekomen en als bijlage is meegezonden. Deze inboeking loopt voort, totdat Heren XVII de werkelijke waarde van deze ladingen hebben medegedeeld, of een verbeterde versie ervan hebben gezonden. De cargadoors krijgen zo snel mogelijk de opdracht om de ladingen en de kamer waarvoor ze zijn bestemd, zowel in taëls, als in guldens, stuivers en penningen op te geven. Men verwacht van de Commissie tot de Directe Vaart en Handel op China de jaarlijkse opgave van het aantal schepen en voor welke kamer, zodat die voorlopig belast kunnen worden. In het rapport van de opperkooplieden wordt tevens uitgelegd waarom in het retour van 1762/63 van 300.000 lb koffie, die de kamer van Amsterdam reeds in 1760 boven het quotum had besteld, [fol.73] nog maar 200.000 lb is voldaan. Het is en blijft ook beslist

onmogelijk om de 300.000 lb peper die die kamer boven de normale verdeling heeft besteld, te leveren. Uit de levering op de bestelling van 1762 blijkt dat de Schoonzicht, die 542.082 lb peper vervoerde, daartoe, anders dan Heren XVII hadden gedacht, niet heeft kunnen dienen. Het bevel om geen porselein, of andere goederen meer op vracht te accepteren zal stipt nagekomen worden. Er is daarvan nimmer met opzet afgeweken, maar slechts vermoedelijk in het belang van de Compagnie. Zo is, voordat dit duidelijke verbod was ontvangen, op 15 april 1763 nog overwogen om als vracht 25 % porselein mee te nemen, omdat particulieren het hadden ingekocht en er slechts suiker als ballast was. [fol.74] Men zag er echter van af, omdat men de brieven van 6 oktober 1752 en 13 oktober 1755 stipt wilde nakomen. Met verontwaardiging is vernomen dat vreemdelingen, die nu niet meer als passagier naar Europa kunnen gaan, zogenaamd in dienst van de Compagnie treden en zo transport- en kostgeld uitsparen. Ze deden zelfs nog moeilijk over de verdiende gage. Er zal streng op worden toegezien dat dit niet meer gebeurt. Dit is ook aan het bestuur in Bengalen, Ceylon en Kaap de Goede Hoop opgedragen op straffe van een boete tot tweemaal het bedrag aan gage en premie, waarop deze personen in Nederland aanspraak maken. Om een andere fraude, waar Heren XVII verontwaardigd over zijn, tegen te gaan, zal de repatriërende kapiteins, kapiteins-luitenant en schippers te Batavia door de waterfiscaal, [fol. 75] en in Bengalen en te Galle door de fiscaal, worden bevolen dat ze er op toezien, dat er geen slaven op slinkse wijze in de kladmonsterrollen als dienaren zijn opgenomen. Dit voorkomt dubbel transport- en kostgeld. Bij overtreding krijgen ze een boete van zes maanden gage, in te houden door Heren XVII. Zij moeten ook van de eigenaars, of de verzenders van naar Europa varende slaven, het bewijsstuk eisen dat het transport- en kostgeld zijn voldaan. Deze kwitanties moeten zij aan de bewindhebbers, die de afdanking van de bemanning regelen, overhandigen, op straffe van een boete gelijk aan de niet betaalde gelden. Hoewel er door de repatriering in januari van de oud-directeur van Bengalen, Adriaan Bisdom, geen gebruik gemaakt kon worden van de gunstige beoordeling die over hem van Heren XVII werd ontvangen, vleit men zich met de gedachte dat de motieven om hem te laten vertrekken zullen worden gehonoreerd. [fol. 76] Aan Malabar zal bericht worden dat soldaat Fredrik Livius Stute desgewenst via Ceylon mag repatriëren. Daar was de bestelling van de kamer van Amsterdam van 40 trossen van vijgertouw van 10 strengen en 10 van 6 strengen reeds heen gestuurd, met de opdracht op de factuur te vermelden dat ze voor die kamer zijn, opdat schippers ze onderweg niet gaan gebruiken. Als bijlage gaat mee voor zijn opvolger, de memorie van overgave door de raad extraordinaris Louis Taillefert als aftredend directeur te Surat. Tevens wordt het uitgebreid bericht van weesmeesters te Batavia meegezonden, waarin zij de memorie van weesmeesters uit Amsterdam zo grondig weerleggen dat verder commentaar overbodig is. Het resultaat van de Londense commissie wordt afgewacht. Men hoopt dat deze [fol. 77] onder andere Natal en Tapanuli weer in het wettig bezit van de Compagnie brengt, wat zonder geweld onmogelijk is. Heren XVII maakten een opmerking over de steun aan Engelse koningsschepen begin 1762. Men voert aan dat er een ruime voorraad Malakka's tin was, waarmee ze geholpen zijn tegen rsd 20 het pikol. Dat was volgens een precieze berekening, wegens de hogere inkoopsprijs van het Bangkase tin, maar een winst van 16 %. Nu de bedoeling van Heren XVII duidelijker is, belooft men ze nooit meer met contanten van Compagnies rekening bij te staan. Het leveren van hulp is ook verboden aan de besturen van Malakka, Padang, Bengalen, Coromandel, Ceylon, Malabar, Surat, Kharg en Kaap de Goede Hoop. Zeildoek en andere uitrustingsstukken mogen daar slechts aan vreemden worden gegeven in geval van grote nood. Dat zal ook voor Batavia gelden. Een blijk daarvan is)

---dat wij den 16e augustus wel aan 't Engels raadslid van Bancahoulou John Herbert op zijn dringend verzoek om 12 moorsche mattrozen in huur te neemen, teneynde in staat te geraken om de toen hier ter rheede leggende Engelsche scheepjes The Plassij, en Sea-Nijmph, waarvan het volk door desertie en sterfte zeer gesmolten was, hunne reize te laten vervolgen, toestonden om zoveel inlandsche zeevarenden te huuren, mits borg stel-

lende dat dezelve bij de eerste gelegentheid herwaarts terug mogten komen. Edog, dezen lastigen verzoeker onder allerhande voorwendzelen zijn vertrek, waartoe wij hem volgens besluit van den 22e april aanmaanden, wel 4½ maand hebbende uitgesteld, en den 6e september alweer een geschrift aan den eerstgetekende latende presenteeren om, uit hoofde van ziekte, nog langer hier te vertoeven, vonden wij den 8e daaraan goed om hem hier niet in te wil te zijn, maar met voormelde scheepje The Plassij te laten vertrekken ('tgeen hij zeide hier niet langer te durven ophouden), temeer wijl men hem in staat oordeelde om den niet naamwaardigen overtogt vanhier naar Bancahoulou uit te staan, en er mogelijk na het vertrek van opgemelde scheepje in lang geen gelegentheid zou, of zal wezen, om derwaarts te vertrekken. Dit schijnd hem egter zo gramstorig gemaakt te hebben dat hij met de Plassij en The Sea Nijmph, zowel als het almede toen hier ter rheede leggende Engelsch schip Grosvenor vermoedelijk door zijn toedoen, den 14e dito niet alleen vertrokken is zonder eenig salut te doen, maar zelfs zonder de minste kennis van dit hun depart aan den sabandhaar Radermacher gegeven te hebben.

Fol. 77v-79r.

(Om dit aanstootgevende gedrag te wreken is op 19 september besloten om, als deze schepen en sloep mochten terugkeren, hun saluut niet te beantwoorden en alle schepen uit Benkulen alle verstrekkingen, behalve water en brandhout, te weigeren. Er zal, zoals verzocht is, commentaar worden geleverd op de huidige instructie voor de Hoge Regering en geadviseerd over een nieuwe. De oude instructie is onder de leden verspreid en na een voorstel van de gouverneur-generaal [fol. 80] zal ieders opinie daarover genoteerd worden. Daarna volgt er een vergadering, waarvan de uitkomst zo spoedig mogelijk aan Heren XVII zal worden toegezonden. Noch met de schepen die nu vertrekken, noch in 1762 met de Schoonzicht, konden de lijsten met slachtoffers van de verloren schepen Mariënbos, Rhoon, Sparenrijk en de bark de Rijder worden meegegeven. Het bestuur te Colombo is opgedragen ze direct naar Nederland te zenden en een exemplaar naar Batavia. Men meent in de brief van oktober 1762 te hebben aangetoond dat Ceylon naar de mogelijkheden die er waren, ondersteund werd. Hoewel er bij de eis van retouren van 1 november 1762 is aangegeven dat de bestelde 4.000.000 lb bruine peper per jaar niet strikt geleverd hoefde te worden, als er maar 10.000 balen per jaar in Europa verkocht konden worden, is besloten toch zoveel te zenden, daar men vermoedt dat, samen met wat direct uit Ceylon en Bengalen komt, [fol. 81] deze hoeveelheid wel is te verwerven. Het komt goed uit dat er 20.000 lb witte peper is besteld, omdat deze soort niet in Azië wordt gevraagd en anders de bewerking van zwarte tot witte peper in onbruik raakt. Sapanhout, het Siamse, zowel als het Bimase, wordt slechts gezonden voor zover het voor het stuwen van de retourschepen nodig is. Bij besluit van 9 juni 1763 is het bestuur op Ceylon en te Bengalen opgedragen bij het stuwen het besluit van 11 augustus 1761 na te komen. Van calatushout, waarvan een voorraad van 500.103 pond is, wordt uitsluitend de bestelde 100.000 lb gezonden. Uit het bericht van de opperequipagemeester, ingesloten bij het besluit van 15 augustus 1763, blijkt dat men vergeleken met de directe schepen naar China niet onoplettend is geweest bij het beladen van de schepen met thee op vracht. [fol. 82] Het was onmogelijk om deze schepen meer thee mee te geven. Met de schepen terugkerende via Ceylon is reeds 375.000 lb koffie verzonden. Van de gevraagde 4.000.000 lb kon maar 3.500.000 lb overjarige bonen voldaan worden. Heren XVII deden hun bestelling echter afhankelijk van de voorraad en door de uitzonderlijke hitte en droogte kon er dit jaar minder verworven worden dan vorig jaar, en zal men wat het komende jaar binnenkomt, hard nodig hebben. Men verzekert dat de 50.000 lb koffie die in 1761 werd gezonden, deugdelijk is geweest, maar dat de bonen, doordat ze niet goed uitgezweet waren, wellicht door broei in het schip wormstekig en zwart zijn geworden. De proef wordt nogmaals genomen met van de laatste oogst 10.000 lb aan de kamer van Amsterdam en 5000 lb aan die van Zeeland te zenden. De Hoge Regering meent dat het feit, dat de overjarige bonen, verscheept in 1761, ook niet erg goed waren, niet aan haar ligt, omdat men alle aandacht aan goede retouren besteedt. [fol. 83] De bonen hebben een kwaliteit die afhankelijk is van

de jaarlijks wisselende rijpheid. Er wordt daar bij de inkoop van de producten goed op gelet. Terecht gaven Heren XVII aan dat dat bij het inkopen van koffiebonen in Réunion een vereiste is. Niet alleen was de voorraad van Javase koffie gering, maar ze kostte de Compagnie wel 68$\frac{3}{4}$ % minder dan de partij die het bestuur in Kaap de Goede Hoop heeft ingeslagen. Uit de brief van 25 februari 1761 vandaar bleek dat die zes Spaanse realen de baal van 100 lb heeft gekost, terwijl aan de Javase het pikol van 125 lb rsd 5 van 48 stuivers is besteed. Overeenkomstig de opdracht zal men voortaan de koffiebonen uit Réunion, die echter door de vrede tussen Engeland en Frankrijk niet meer wordt verwacht, in de verpakking uit Mauritius laten zitten. Doordat de voorraad kruidnagels op 24 juli 1763, en dus inclusief de laatste oogst, maar 430.455 lb bedroeg, kan de bestelling met dit retour niet uitgevoerd worden. Voor de kantoren in Azië is het lopende en komende jaar 190.500 lb nodig, [fol. 84] zodat het restant 239.955 lb is. Omdat Heren XVII schreven dat hun voorraad wel eens te groot kon worden, wordt daarvan maar 225.000 lb naar Nederland verzonden. Ze vonden een retour van 300.000 lb nootmuskaat, vette en magere – met de laatste worden waarschijnlijk middelbare bedoeld – voldoende. Na aftrek van de afzet in Azië kan er echter wel 3.500.000 lb[5] *gestuurd worden uit een voorraad van van 44.327 lb vette, die geheel wordt verzonden, en van 372.518 lb middelbare. Van de overige middelbare en 81.570 lb magere is circa 62.000 lb voor Azië nodig. Wegens gebrek aan scheepsruimte door het verlies van de Batavia, kan de tweede oogst van 20.000 lb vette en 80.000 lb middelbare niet verzonden worden. Om dezelfde rede kan uit de voorraad van 979 sokkel foelie, maar 800 sokkel worden verzonden. Van salpeter kan weinig gestuurd worden, omdat er uit de voorraad op 23 augustus 1763 van 663.881 lb [fol. 85] 299.860 lb zelf nodig is. Men moet wel een jaar in voorraad hebben en wegens de kritieke omstandigheden zou een restant van ruim 456.533$\frac{1}{2}$ lb weinig aan het retour en aan de ballast toevoegen. Het is voor Azië aangehouden. Aan Bengalen is opgedragen om 2.000.000 lb naar Nederland te verschepen en voor Azië 500.000 lb, dan wel zoveel meer als mogelijk, te leveren, afhankelijk van wat Ceylon nog zal bestellen. Over de grote voorraad Satsumase kamfer is uitvoerig in de oktoberbrief van vorig jaar gesproken. Wegens het voordeel dat er in Azië op is te behalen, werd 50.000 lb besteld. Hierover worden instructies gevraagd, alsmede over het besluit van 14 juni 1763 om, wegens de bestelling uit Nederland van 20.000 lb en de afzet in Azië, 60.000 lb te bestellen. De voorraad Javase cardamon en de gevraagde 5000 lb buitengewone beste soort witte benzoë worden verzonden. [fol. 86] Zoals opgedragen zal er uit Siam geen gomlak op stokjes meer besteld worden. In de laatste brief naar Kharg is geschreven over de Kirmanse wol, terwijl men de opbrengst van de 4300 lb uit het voorafgaande jaar en van de nu verzonden 4275 lb afwacht. Omdat de Bandase het voorafgaande jaar wel 576$\frac{3}{100}$ % winst opleverde en de Ceylonse 27$\frac{2}{100}$ %, zijn er weer stampparels naar China gestuurd. Als de 6000 lb parelmoerschelpen, waaraan nog 3448 lb ontbreekt, beschikbaar zijn, zullen ze overeenkomstig gewicht en aantal van de facturen naar China gezonden worden. Dit is op 12 juli 1762 aan de opperkooplieden van het kasteel opgedragen. Maar de steranijs moet direct naar China gestuurd worden. Enige andere bestellingen door Heren XVII zullen worden uitgevoerd. Er is op aangedrongen de leverantie van Javase indigo [fol. 87] met alle middelen in omvang en kwaliteit te verbeteren. Dat blijkt uit de dit jaar naar Java's Oostkust en Cheribon verzonden brieven en uit de voorjaarsbrief van 10 mei over de Jakatrase bovenlanden.)*

Want het is zeker dat den inlander er al vrij toe moet geannimeert worden, zo om de geringe beloning die hij voor deze verfstoffe in vergelijking van andere producten krijgt, als omdat hij, iets van naam willende verzamelen, een zeer groot terrain nodig heeft. En van zo een stuk land heeft hij dan vervolgens tenminsten in geen twee jaaren eenig gebruik, of, gelijk wij (daar U Wel Edele Hoogachtb. aanmerking opvalt) in anno 1761 abusive zeiden, nimmer geen nut meer van.

5 Dit is onduidelijk; wellicht wordt niet 3.500.000 lb, maar 350.000 lb bedoeld.

Den opperkooplieden hebben wij inmiddens de zorge aanbevolen tegens de vermenging van diverse soorten dezer verfstoffe, en dat het formaat der kurken niet onder dat der zogenaamde koekjes kome, maar ieder in apparte kisten.

Fol. 87r-v.

(Overeenkomstig de wens van Heren XVII is de besturen van Ambon, Makassar, Timor, Coromandel, Malabar en Surat opgedragen, of zal opgedragen worden, voorlopig geen indigo meer in te kopen. Nieuwe soorten zullen pas geaccepteerd worden, nadat het oordeel van Heren XVII over een monster [fol. 88] van vijftig pond is afgewacht. Hier zal men zich stipt aan houden, of laten houden. Er worden twee kopieën gezonden van de resoluties van de Hoge Regering over de prijzen, acceptatie, rapporten en alle andere zaken betreffende de Bataviase indigo. De bestelde 1.000.000 lb poedersuiker wordt gezonden, hoewel er in de vergadering over is gesproken of dit wel genoeg onderzwaarte geeft aan de zestien retourschepen van dit najaar en die van het voorjaar. Er bleek 585.000 lb aan te ontbreken. Om de bevelen van Heren XVII toch uit te voeren, is besloten keistenen te gebruiken, hoewel die niets opbrengen. Ook zal er net als verleden jaar niet meer dan 50.000 lb curcuma worden verzonden. Dit is een wild gewas en geen cultuur. [fol. 89] Dit wordt geantwoord op de opdracht de verbouw te reguleren. In het begin van de bestelling wordt 20.000 lb tin van Malakka in inktkokers gevraagd, maar bij de bestelling zelf 30.000 lb. De laatste hoeveelheid wordt aangehouden. Tin uit Bangka wordt niet gezonden. Men zal beter op de zuiverheid ervan letten. Onder het hoofdstuk Bandjarmasin is reeds over de diamanten gesproken. Men verzekert plechtig dat de inlander bij leverantie van producten geen lagere prijs zal krijgen. Heren XVII merkten bij dit bericht terecht op dat die voor katoenen garens met 2 stuivers het pond verhoogd was. De opperkooplieden te Batavia en het bestuur te Semarang is opgedragen om de afpakbriefjes nauwkeurig op te maken. Dat bestuur is bevolen nauwkeurig onderzoek te doen naar 12 balen katoenen garens [fol. 90] die een Engels vaartuig naar de Ganges meenam. Het antwoord is nog niet ontvangen. Omdat er geen goede verwachting van de zijdefabricage te Tegal en Cheribon was, is deze conform het bevel gestaakt. Er is opgedragen de gereedschappen naar Batavia te zenden en de inlanders geheel van dit werk te ontslaan. Het is veel triester dat, terwijl men vandaar niet kan krijgen wat men wenst, de opkoop van 75 pakken Bengaalse textiel van de Armeense koopman Alexander Satoer zo ongelooflijk slecht verliep. Zoals Heren XVII constateerden, is dit minstens te wijten aan de onkunde van de inkopers. Deze opmerking is onbegrijpelijk, als men het Bataviase bericht vergelijkt met de bevindingen in Nederland. De opperkooplieden van het kasteel en de inkopers Cornelis Bruijn en Joannes Frisch kregen een kopie [fol. 91] van het stuk van Heren XVII. Overeenkomstig het bevel van 20 september 1763 hebben zij zich ieder afzonderlijk verantwoord. Een besluit is uitgesteld totdat de opbrengsten van de verkoop van deze textiel en de orders van Heren XVII zijn ontvangen. Daar een pak met de allerslechtste soort is teruggestuurd, wordt conform het besluit van 27 september verzocht om dit in dergelijke gevallen steeds te doen. Zo kan men zien waaraan het hapert. Wat betreft genoemde 75 pakken kan men degenen die het toezicht hadden, noch die de sortering en verscheping verzorgden, van kwader trouw verdenken. Deze opperkooplieden en inkopers houden vast aan hun verklaringen, die door attestaties zijn bevestigd, dat deze textiel uit extra fraaie soorten heeft bestaan. Men gaat nu over [fol. 92] tot de voorvallen na het vertrek van de Bronstee in mei 1763.

Ambon

Uit de gewone en geheime brieven van 27 januari, 25 mei, 8 juli en 22 augustus 1763 is het overlijden van gouverneur Meijert Joan van Idsinga op 6 januari vernomen. Tot 15 februari is zijn post waargenomen door de opperkoopman en hoofdadministrateur Govert Ludolph van Beusechem, die vorig jaar al naar Nederland had mogen vertrekken. Hij heeft het gouverneurschap overgedragen aan de huidige hoofdadministrateur en opperkoopman Josias Alexander de Villeneuve. Wegens de kritieke toestand in de Oosterkwartieren door de

ondoorgrondelijke listen en lagen van de concurrenten en de toeneming van drieste ondernemingen door gespuis, is er een persoon nodig die de specifieke omstandigheden kent en het niet aan ijver ontbreekt. In de vergadering van 8 september 1763 werd geoordeeld dat de eerste secretaris van de Hoge Regering, Willem Fockens, al deze kwaliteiten bezit. Hij is tot gouverneur benoemd. Zoals uit de geheime brieven blijkt, zijn de patrouilleschepen [fol. 93] nuttig geweest, omdat men daar niet alleen met rovende Papuaas, smokkelende Buginezen en anderen te maken heeft, maar ook in grote mate met Cerammers. Onder deze laatsten zijn er niet weinigen geweest die een aanzienlijke hoeveelheid van deze waardevolle goederen in hun bezit hebben gehad. Dat ze deze op Celebes tegen textiel hebben geruild, blijkt duidelijk uit het feit dat in een zeker dorp Haya, hoewel dit wel het meeste verdacht werd, 12.000 pond kruidnagels door de patrouilleschepen in beslag is genomen. Met nog een ander geconfisqueerd partijtje, dat door het bestuur te Ambon in 289 aparte zakken naar Batavia is gestuurd, bedroeg dit, zoals vermeld in de resolutie van 9 augustus 1763, in totaal 12.635 lb. Deze smokkelaars hebben zwaar verzet geboden, waarvoor zij met het vernielen van hun dorpen en vaartuigen gedeeltelijk gestraft zijn. Hopelijk worden hun buren door dit voorbeeld van dit zorgbarende gedrag afgeschrikt en zullen ze [fol. 94] smokkel nalaten. Men verwacht dat dit patrouillevlootje ook rondzwervende vreemdelingen zal intomen. Men hoopt dat de verwerving van kruidnagels niet meer zoveel lager uitvalt dan was berekend. Er was op ruim 575 bahar gerekend, terwijl er recentelijk maar 354 bahar, ofwel 194.692 lb is binnengekomen. Naast wat op Ceram in beslag was genomen, voerde de Zuiderburg daar 139.594 lb van aan en de bark Leervis de overige 55.098 lb. Het laatste schip nam van het kantoor Djoana nog 140 last rijst, 4 balen katoen en 4 balen indigo mee. Met de bark de Draak, die daar op 7 februari uit Ternate terugkeerde, kwam Van Beusechem aan met het bericht van het overlijden van gouverneur Van Idsinga. Van de patrouillevloot kwamen de bark de Lieftallige en de sloep Nagapatnam te Batavia terug.

Banda

In tegenspraak met het gefingeerde verhaal van de gedeserteerde bootsman Jan Pietersz c.s. in de brief van 8 juli dat de Leiden op Banda was achtergebleven, kwamen dit schip en de Noord Nieuwland aan met de brief van 5 juni en een lading van 425.435 lb [fol. 95] gesorteerde nootmuskaat, 597 sokkel foelie en diverse andere goederen. Door het verongelukken van de Batavier moet men de kruidnagels missen, maar blijft Banda bovendien verstoken van een kostbare lading rijst en andere benodigdheden. In de brief van het bestuur te Makassar van 30 mei 1763, waarin deze ramp op 12 februari uitvoerig wordt beschreven, wordt gemeld dat de schepelingen, nadat ze veel gebrek en ellende hadden doorstaan, met de geldkisten en enige andere goederen op het kasteel Rotterdam zijn aangekomen. Ze zijn met de Jager naar Batavia gebracht, maar na onderzoek van de journalen zijn schipper Lindholm en zijn officieren op verdenking van wanprestatie bij besluit van 5 en 16 augustus aan de advocaat-fiscaal overgedragen. De drie geldkisten zijn te Makassar in bewaring genomen om in november met burgervaartuigen naar Banda over te laten brengen. Als deze voor 8 maart waren ontvangen, dan hadden ze met een zekere peranakan-Chinees, die door gouverneur Cornelis Sinkelaar voor eigen rekening met een lading rijst naar deze rampspoedige streek was gezonden, meegegeven kunnen worden. [fol. 96] Het is inderdaad droevig gesteld met dit kantoor, want de bijgesloten kopie brief van 10 september bevat)

---een beschrijving van een aard- en zeebeving, den eersten bevorens geëxteert, door welke laatste het water van 8 tot 12 voeten boven de ordinaire pijl gerezen is en zo 't een als ander een verwoesting aangeregt heeft die mogelijk in [...] jaren niet te boven zal te komen zijn, wijl de meeste Compagnies fortificatiën, ook haare en particuliere gebouwen, of nedergestort of zeer gedevaliseert zijn, buyten dat veele perken ook zeer veel schade geleden hebben, sommige der inwoonders deerlijk verplettert, gequest, en de ongelukkige overgeblevene in een desolate gesteldheid gelaten.

En door welke droevige bezoeking zeer te vreezen is dat de specerijoegst al wat

schraal zal komen uyt te vallen, en wij genoodzaakt zullen zijn eene meer dan gemeene bijstand deze naare provintie aan te bieden, zo men maar door het opdagen der scheepen daartoe in staat werd gesteld, bedragende alleen haren eisch aan graanen een duyzend lasten.

Fol. 86r-v.

([fol. 97] Secunde Gerrit Aansorg zorgt voor groot ongenoegen wegens zijn verregaande onnauwkeurigheid. De negotieboeken over 1761/62 moesten geheel herzien worden, waarbij bleek dat aanzienlijke vorderingen op hem niet waren opgenomen. Gelukkig verliep de handel in dat jaar goed, en in de brief van eind augustus 1763 wordt bericht dat die in 1762/63 nog beter is gegaan. In 1761/62 waren de inkomsten f 41.417, ofwel f 2951 meer dan in 1760/61, en de uitgaven f 172.855, ofwel f 16.100 minder dan in dat jaar. Als er geen buitengewone uitgaven waren geweest, zouden ze onder het bedrag in de memorie van bezuiniging zijn gebleven.

Makassar

Uit Makassar arriveerde het schip de Jager, dat te Gresik voor f 9784 aan rijst, groene katjang en kokosolie had ingeladen. Uit de ontvangen brieven van 30 mei, 23 juli en 13 augustus valt slechts te melden dat er in drie verkopingen voor f 27.935 aan textiel is omgezet met een winst van f 15.816, ofwel ruim 57½ %. In de aparte brieven van de gouverneur van 30 mei en 23 juli wordt vermeld)

---dat door het eyndigen van den oorlog tusschen Bonij en Penekij, het eiland Celebes tans in rust is. Dog had den eersten, wien het geluk der wapenen in zoverre diende dat niet alleen Aroe Penekij zijn twee zoonen gesneuveld, maar hij ook zelfs in de grootste angste gebragt was, het maar wat spoediger doorgezet, dan had dien bekenden rustverstoorder, ingevolge de gedurige adhortatiën van den E. Sinkelaar, ook zelfs van kant geweest. Maar door het dralen van Bonijs' vorst, heeft hij toevlugt tot de Wadjoreesen genomen, die nu, tegen het gevoelen van Bonij en Soping aan, hem alleen met een geldboete, dan wel verbanning zoeken vrij te laten.

Hierdoor is het dan ook niet gevlot, hoe gewenscht dat deze gelegentheid geweest zij om voormelde drie rijken met inlijving bij het Bongaaysche-contract weer te vereenigen. Waartoe nu weynig apparentie meer is, wijl de Wadjoreesen reets een hoofd gekozen hebben, en zig in dier voegen, zo lang mogelijk als een independent volk zullen blijven maintineeren.

Fol. 97v-98v.

(Zoals de gouverneur schreef, als hij de redenen van het verval aangeeft, die zeer nadelig voor de handel van de Compagnie zijn, gedragen de Wadjorezen zich na de fatale oorlog van 1739/40

onafhankelijk van haar. Zij en het schuim van de Mandarezen smokkelen zonder passen een aanzienlijke hoeveelheid textiel en opium naar Malakka, Pasir, Kutai, Sumbawa, Benkulen, Manilla etc.. [fol. 99] Met de gouverneur begrijpt men dat daar met drie vaartuigen weinig tegen te doen is, doordat de smokkelaars, in het bijzonder op Sumbawa dat zijn havens openhoudt, veel schuilplaatsen hebben. Over andere zaken, zoals de afzetting en vervanging van de koning van Buton door zijn groten en de vernieuwing van de verdragen met dit rijk, is in het geheime briefje van 2 september 1763 aan gouverneur Cornelis Sinkelaar geschreven. Over diens voorstellen tot verbetering moet nog vergaderd worden. Dat wordt in de decemberbrief behandeld.

Bandjarmasin

Over Bandjarmasin is hierboven al wat geschreven. Het scheepje de Jonge Petrus Albertus, dat de brief van 7 juli 1763 meenam, is daarheen gezonden met f 71.200 aan contanten en aan levensmiddelen en andere benodigdheden t.w.v. f 77.645. Met de brigantijn het Zeepaard en de sloep [fol. 100] de Haak werd vandaar 295.500 lb zwarte en 6090 lb witte

peper ontvangen en de genoemde 161$\frac{7}{8}$ karaat ruwe diamanten, samen t.w.v. f 57.116.

Timor

De reeds genoemde brief van 30 mei 1763 uit Makassar bracht het droevige bericht dat de Hercules op 20 februari door sterke stroming en deining in Straat Sape door het wegvallen van de wind en slechte ankergrond tegen het Zuidereiland is gezet en verongelukt. Alleen de schepelingen zijn met de geldkist en wat levensmiddelen gered. Zij gingen met de schuit en boot naar Bima en vervolgens naar Makassar, waarvan ze met het schip de Jager in Batavia zijn aangekomen. Alleen schipper Kemp en enige leden van de bemanning zijn zeer onbezonnen met hun boot van Bima naar Timor gevaren. Op basis van het bericht van het hoofd van Compagnies zeemacht Houtingh c.s. zijn de scheepsofficieren bij besluit van 6 september vrijgepleit van plichtsverzuim. Het bestuur van Makassar zond met een sloep van een vrijburger, via Bima om daar de geldkist en [fol. 101] Compagnies papieren op te halen, 30 last rijst naar Timor. De uitslag wordt afgewacht. Er is vandaar nog geen bericht ontvangen.

Palembang

Behalve wat in het antwoord aan Heren XVII reeds over Palembang werd gezegd, is te melden dat de schepen Burch en Osdorp, en de bark de Afrikaan 10.000 pikol tin, 1037 pikol zwarte en 64 pikol witte peper vandaar aanvoerden. Met de Osdorp, die bij besluit van 23 augustus de tweede maal daarheen werd gezonden, is f 349.792,- aan Spaanse realen verstuurd. Dit schip zal de peper en tin die met 25 à 26 vaartuigen van de koning was gezonden, die echter wegens het verstrijken van de moesson moesten terugkeren, naar Batavia meenemen. Het betreft 7985$\frac{1}{2}$ pikol peper en 17.266$\frac{1}{2}$ pikol tin. Aan één vaartuig dat wel te Batavia aankwam, waren door de residenten om vernieuwing van de contracten te bevorderen, passen voor de maand mei, of na een bepaalde tijd, verleend. Dit is om die reden goedgekeurd, maar tevens is bevolen om na eind april geen passen meer te geven.

Djambi

De brieven van resident Ajax Fredrik van Solms uit Djambi van 16 april en 19 mei melden, zoals hierboven reeds gezegd, dat de situatie daar nog niet normaal is.)

Wegens het nadenkelijk over en weer gaan der zendelingen van den berugten Radja Adjie aan den sulthan dezes rijks, zo remarqueerden wij egter bij onze afgegane van den 27^{e} augustus passato met de barcq de Leervis, die dienen zal, zo het wezen kan, tot aflossing van de aldaar te vindene twee vaartuigen, dat hij resident bij het wantrouwen, teffens voorzigtigheid moest paren, en zig zeer wel verstond om een zaak te vergroten. Zijnde het wenschelijk dat zulks omtrent den inzaam van peper en den handel eens waar worde.

Fol. 102r.

(Met de bark Leervis ging daarheen met aan contanten, enige handelswaren en verscheidene benodigdheden voor een waarde van f 26.402.

Siam

Naar Siam ging het schip de Jager met een lading t.w.v. f 15.945.

Malakka

Sinds de meibrief aan Heren XVII is geen bericht uit Malakka ontvangen. Met brieven van 14 juli en 2 september zijn daarheen de bark Zeepaard en het schip Huis te Manpad vertrokken. Ze namen f 192.000,- aan realen van achten en f 61.405 aan diverse goederen mee.

Sumatra's Westkust

Van Sumatra's Westkust kwam ook geen bericht. Uit Benkulen is wel een briefje van 4

juni ontvangen. [fol. 103] Zoals gebruikelijk wordt geklaagd over een vernederende behandeling die ter hoogte van Baros aan de bemanning van één van de Engelse patrouillevaartuigen zou zijn gegeven. Conform het besluit van 2 augustus is daarop geantwoord)

---dat wij deswegens nog geen directe narigten van onze bedienden hadden, dog tot het geven van satisfactie overbodig waren, zodra men van de gegrondheid hunner bezwaarnissen verzekerd was. Als gezind zijnde om alle de pligten van vriend en bondgenootschap met de naauwste oplettentheid op te volgen, en dus in zoverre z' maar immers overeen te brengen zijn met de regten der Nederlandsche maatschappije.

Fol. 103r.

(In de brief van 11 augustus naar Padang is om opheldering gevraagd. Tevens is ongenoegen geuit dat, zoals bij besluit van 9 juli 1762 was gevraagd, er maar zeer gebrekkig commentaar is geleverd op de verhandeling van de huidige raad extraordinaris Willem Arnold Alting en de verkozen gouverneur van Ambon Willem Fockkkens over eerdere klachten van de Engelsen over de inbeslagname van enige van hun vaartuigen op deze kust. Men verwacht nader bericht. In de geheime brief van 11 augustus 1763 is aanbevolen om op de rechten van de Compagnie te blijven staan, [fol. 104] omdat de billijkheid daarvan indruk maakt en slappe toegevendheid slechts minachting zal opleveren. Hierin gedroeg Christiaan Lodewijk Senff, die op 8 juli tot directeur van Surat werd verkozen, zich zeer prijzenswaardig. Men verwacht dat zijn opvolger, koopman en gewezen eerste administrateur te Padang Hendrik van Staveren, hem daarin zal navolgen. Conform het bevel van Heren XVII kreeg hij slechts de titel van gezaghebber. Met de bark de Draak is daarheen de brief van 11 augustus verzonden en een lading t.w.v. f 56.305. Het schip Overschie en de bark Lieftallige zijn gevolgd met 127 pakken textiel en 131 last zout. Deze bark moet direct terugkeren met het goud dat de Draak niet heeft kunnen meenemen. Het mag niet meer dan $1\frac{1}{2}$ ton zijn. Uit het briefje van 14 juli blijkt dat men de Compagnie schadeloos stelt voor het grote tekort op de boedel van het overleden opperhoofd van Pulau Tjinkuk Jacob van Oudenstein Elias en voor het nadeel op enige textiel. Deze was wel met toestemming [fol. 105] naar Batavia gezonden, maar de slechte staat komt ter verantwoording van wie ze in bewaring heeft gehad.

Bengalen

Nadat het voorjaarsschip Bronstee was vertrokken, arriveerden uit Bengalen de Oosterbeek en Langewijk via Ceylon, en de Vrouwe Kornelia Hillegonda direct met brieven van 19 en 20 maart 1763. In de geheime brief van 19 maart wordt er uitgebreid verslag van gedaan dat de Engelsen zich in de salpeterhandel soepeler opstellen. Dit geschiedt op bevel van hun superieuren in Europa, maar op een voorwaarde waarover het bestuur uitgebreid heeft gesproken. Men verwijst naar genoemde brief, waarin de motieven zijn genoemd om de salpeter dit jaar te accepteren. Daarvan heeft men in de geheime brief van 16 juli kennisgenomen, omdat er nog geen instructies van Heren XVII zijn ontvangen. Deze zaak is in Bengalen voorzichtig behandeld. In die brief is ook de wens geuit [fol. 106] dat het besluit van de Engelse gouverneur te Calcutta Henry Vansittart op het voorstel van het gewezen opperhoofd te Patna, Johannes Bacheracht, wordt uitgevoerd, omdat dan weer de vereiste hoeveelheid opium wordt ontvangen. Zoals hierboven vermeld, zijn daarvan dit jaar maar 213 kisten aangevoerd, waarvan 112 kisten met de Vrouwe Kornelia Hillegonda. Op drie kisten na, die voor Ceylon en de medicinale winkel zijn bestemd, zijn deze met de partij van de Deunisveld voor f 1330,- de kist, dus voor deze twee reizen f 240,- meer dan vroeger, aan de Opium Sociëteit verkocht, mede omdat de Compagnie er al f 853,- voor had betaald. In vervolg op wat in het geheim is gerapporteerd, zendt men een aparte bundel met papieren betreffende de door de Engelsen geconfisqueerde en ondanks protesten te Calcutta verkochte snauw de Susanna Margareta, waarvan de lading toebehoorde aan de Nederlandse vrijburger te Hooghly Marcus Scheper. Dit is weer een staaltje hoe de Engelsen hun onbeperkt gezag op de Ganges tegenover de Compagnie gebruiken. De zaak is duidelijk en er is geen

remedie tegen. [fol. 107] De genoegdoening wordt afgewacht. De vier retourschepen via Bengalen, namelijk de Welgelegen voor de kamer van Amsterdam, de Vlissingen voor die van Zeeland, de Vrouwe Kornelia Hillegonda voor die van Delft en de Deunisveld voor die van Enkhuizen, zijn zo spoedig mogelijk vertrokken in de hoop dat twee begin november hun reis vandaar kunnen voortzetten. Mocht er geen lading voor vier schepen zijn, dan moet de Deunisveld achterblijven en de kamer van Enkhuizen voor de helft laten delen in het Amsterdamse schip Welgelegen. De Vlissingen is immers voor Zeeland bestemd, maar half voor rekening van de kamer van Rotterdam. De Vrouwe Kornelia Hillegonda is alleen voor de kamer van Delft. Is er in het ergste geval weer slechts lading voor twee schepen, dan is in de verwachting van goedkeuring door Heren XVII de verdeling: de Welgelegen gelijkelijk voor Amsterdam en Enkhuizen, de Vlissingen gelijkelijk voor Zeeland en Delft. In deze vier schepen en in de Lekkerlust is, uitgezonderd de onderlaag voor het vaderland, geladen voor f 2.764.756, waarvan f 2.648.441 aan baar zilver en diverse gouden en zilveren munten. De Lekkerlust zal [fol. 108] raad extraordinaris Louis Taillefert meenemen, die bij besluit van 7 juni uit Bengalen is verlost om zitting te nemen in de Hoge Regering. Mocht hij daartoe het schip Jerusalem verkiezen, dan zal de Lekkerlust in maart 1764 met opium en andere goederen naar Batavia terugkeren. Het besluit van 8 juli bevat uitgebreid de redenen om secunde George Lodewijk Vernet tot opvolger te benoemen, maar volgens de instructies met de titel van directeur. Net zoals in andere dergelijke gevallen is besloten om het verzoek van de onderkoopman en eerste in de kledenzaal te Hooghly, Jan Carel Kist, om bevordering tot koopman, af te wijzen. Zijn verzoek wordt echter wel doorgegeven.

Coromandel

Om een som van f 1.368.824 naar Coromandel te transporteren is naast de directe schepen Sloterdijk en Kievitsheuvel ook van de Bengaalse retourschepen Welgelegen en Vlissingen gebruik gemaakt. [fol. 109] De gezaghebbers van deze twee laatste schepen kregen het strikte bevel om voor het lossen van het goud niet langer dan een etmaal in Nagapattinam te blijven. Het bestuur in Hooghly moet dit controleren. Hierboven is bij wat aan Coromandel werd geschreven, reeds aangegeven hoe aan de bestelling van contanten is voldaan. Bovendien is op 24 mei 1763 besloten om een gouden Japanse ichibu tegen rsd 1,27,- van particulieren aan te nemen, wat betekent dat ze de vier, die zoveel als een kleine koban wegen, op rsd $6\frac{1}{4}$ komen. Bij besluit van 27 mei kreeg het bestuur te Nagapattinam toestemming om drie ton in guldens op assignatie naar Nederland te accepteren, mits in oude Nagapattinamse pagoden met een rabat van 8 %. Dit is geschied op grond van de brief van Heren XVII van 30 september 1760, waarin ontevredenheid is geuit dat de noodzaak van acceptatie op assignatie niet werd aangegeven. [fol. 110] Als het niet nodig is, mag acceptatie niet meer plaatshebben. Nu was de bestelling van goud $19\frac{4}{5}$ ton. Wat is verstuurd zal, met genoemde drie ton en $1\frac{1}{2}$ ton die van Sumatra's Westkust wordt verwacht, maar iets meer dan 18 ton bedragen. Wegens tekort aan Europese militairen mag het bestuur allen boven het getal van vijftig halen van het schip uit Bengalen dat direct uit Nederland komt. Als er zoveel textiel is verworven dat de Sloterdijk en de Kievitsheuvel die niet kunnen meenemen, dan moet het bestuur te Hooghly gevraagd worden om een schip uit Bengalen op weg naar Batavia Nagapattinam te laten aandoen om het restant mee te nemen. Dit is al aan Hooghly bericht.)

Wagtende teffens den uitslag af, dan wel het door ons gevorderde berigt van den gouverneur Van Teijlingen zekere hevige doleantiën van den Franschen graaf De Maudave, jegens hem over een verregaande onbescheidentheid, vervat bij brieven aan den eerstgetekenden in 't bijzonder, en deze regeering in 't gemeen geschreven, annexe andere papieren, waarvan ons secreet briefje aan voormelde onzen minister, gedateert 22 juli passato, gewag maakt, en waarin wij hem geordonneert hebben om copias van alle die papieren, en dus ook van zijn verantwoording over Ceilon, aan U Wel Edele Hoogachtb. te zenden.

Fol. 110v-111r.

(Voor de prijs van Japans koper, de behandeling van de vorst van Thanjavur en de goedkeuring van de verrichtingen van Christiaan van Teylingen en zijn correspondentie met de gouverneur van Ceylon Lubbert Jan van Eck wordt verwezen naar de aparte brieven en die van 31 mei 1763. Er is op aangedrongen zo mogelijk de Duitsers die in Franse dienst waren, voor drie jaar voor Ceylon te recruteren.

Ceylon

Ceylon blijft om militairen vragen. Het geheim besluit van 12 september 1763 toont dat daartoe het uiterste is gedaan. Voor de situatie aan het hof van Kandy, de ontwikkelingen aan de kant van Trincomale, de gedachten over een vorst op de overwal van India, de toestand van de troepen op Ceylon en die over het spoedig sluiten van een eervolle vrede, wordt verwezen naar genoemd geheim besluit en naar dat van 11 juli. Er zijn levensmiddelen gestuurd, zoals de in de brieven naar Ceylon genoemde 1033 last rijst verdeeld over de naar Nederland terugkerende schepen Overnes, De Drie Papegaaien en Vrijburg. De Drie Papegaaien vertrok in plaats van de Tulpenburg. Er is niet vergeten om met het in mei vertrokken directe schip Huis te Boede f 790.002 aan contanten mee te zenden. Dit komt [fol. 112] met 100.000 Suratse ropia's die uit het schip Sloterdijk, dat uit Surat naar Batavia onderweg was, zijn gelicht, uit op f 940.002, wat bijna gelijk is aan de bestelde 10 ton. Daaronder waren 41.000 nieuwe pagoden, die men door de besluiten van 27 mei en 9 juni 1763 te Batavia kon krijgen voor rsd 2 het stuk. Met de 7 ton baar goud, die Heren XVII op de bestelling uit Ceylon hebben toegezegd, en de pagoden uit Jaffna, moet dit toereikend zijn voor de textielhandel in Madurai. Er is, naast dat er tevredenheid is geuit over de grotere verwerving van textiel, nadrukkelijk gevraagd op goede kwaliteit te letten, overeenkomstig de opmerkingen van Heren XVII bij de recente bestelling. Dat geldt ook voor de kaneel, waarvan het schillen in de landen van de koning, zowel als in de veroverde gebieden weer is begonnen. In het tegengaan van smokkelarij komen de zes pantjalangs die in september via Straat Malakka naar Ceylon zijn vertrokken, zeker van pas. Vandaar zijn de Welgelegen, Kronenburg, Ouderamstel en de Standvastigheid aangekomen. Houtingh, die op Ceylon niet meer nodig was, kwam met de Kronenburg terug. [fol. 113] De Standvastigheid had eerst een lading peper uit Purakkad opgehaald. Bovendien kwamen de Langewijk en Oosterbeek via Ceylon uit Bengalen.

Malabar

Komende uit Malabar zette de Blijdorp 36 inlandse militairen af op de buitenrede van Galle en voerde uit Cochin, behalve een partij kayirudraad etc., 200.000 lb peper te Batavia aan. De brief vandaar van 31 maart 1763 berichtte dat de levering van peper door Travancore niet naar behoren verloopt en in het noorden van Malabar al niet beter. Het bestuur deed alles om de Compagnie overeenkomstig de verdragen en andere verplichtingen van peper te voorzien. In de handel en het bevorderen van inkomsten slaat het bestuur naar de omstandigheden geen gek figuur. Kortheidshalve wordt hieraan voorbijgegaan. De bron waaruit goed of kwaad voortkomt, zowel als de betrekkingen met de voornaamste vorsten verdient aandacht. In mei werd bericht dat Travancore door een zuidelijke landheer was aangevallen. [fol. 114] Het moest alle krachten inspannen om hem het hoofd te bieden. Tot grote verbazing echter heeft deze landheer echter plotseling een gunstige vrede aangeboden. Travancore aarzelde niet die te aanvaarden om zijn andere plannen weer op te vatten. De vrede was amper gesloten, of men streefde er naar de overwinning op de zamorin van Calicut voort te zetten. Toen Travancore in zo'n onzekere toestand was, heeft deze vredesvoorstellen gedaan. Travancore reageerde daar met zoveel staatsmanschap op, dat de afgezanten van de zamorin waarschijnlijk onverrichter zake naar huis zijn teruggekeerd.)

Dit inactief gedrag verweet hem zelfs den berugten Adij Ragia, zijn medehelper, uit eigebelang, als latende niet na om hem verder te plukken en zijn roofgierige klaau-

wen overal in te slaan. Want dezen moorman word in 't algemeen zo ondragelijk dat in 't bijzonder de ministers geen anderen uitslag tot redres meer weeten, als om hem door kruit en loot zowel te dwingen tot het slegten der fortificatiën op den Pompoenenberg, waardoor hij Cannanoor zeer kwellen kan, als ter verevening van zijn agterstallen.

Fol. 114v.

(De tijd zal leren welk voordeel de prinsen van de kolathiri uit het verdwijnen van de angst voor Travancore zullen trekken. De koning van Cochin is er blij mee. [fol. 115] Ondertussen is Travancore, naar believen of volgens de regels der staatkunde, daadwerkelijk met ammunitie etc. gesteund tegen Camsaayba[6]*. De Engelsen te Anjengo lieten dat ook niet na. Zoals gezegd, wist hij dat niet op waarde te schatten. Als voorwendsel voor de geringe leverantie van peper voerde hij hoofdzakelijk de nu beëindigde onlusten met Camsaayba aan. Deze onrust en de toenemende zeeroof van de Maratha's schaadt de handel aanzienlijk.)*

Terwijl veel speculatie verwekt zeker van de noord ingedrongen legerhoofd Aidar Alichan, of Aidar Saiboe, dewelke, onder de Franschen en Engelschen gediend hebbende, vervolgens in zijn land (zijnde het Maisoersche) de Marhettis eens zo een gevoelige neep gegeven heeft dat andere hovelingen, daarover afgunstig, hem bij den vorst zwart maakten. Dat hem dan ook wel deed vlugten, dog niet dan om naderhand van dat rijk zelfs meester te worden. Ook moesten de landen van andere regenten voor zijn magt bukken, ja ook eindelijk het koningrijk Canara, alwaar hij zich zig zeer sterk maakt om geen gevaar te lopen van het wéér te verliezen. Zijnde zo men wil in zijn leger wel 2000 hoedendragers en daaronder wel 400 Franschen, welke, zo zommige uitstrooyen, graag zouden zien, dat hij verder zuidwaards afquam tot ontrusting van de Britten op Tallicherij. Dog anderen geloven dat hij te politicq is om dat harnas aan te trekken, zullende het teffens de tijd leeren wat dit zo spoedig opgekomen geval onder de Mallabaarsche vorsten in 't gemeen zal uitwerken.

Fol. 115v-116r.

(Via haar tolk te Barssalur heeft Haydar Ali de Compagnie van zijn goede en trouwe vriendschap verzekerd en dat hij wenste dat haar handel bloeit. Maar tegelijk vroeg hij om duizend grenadiers snaphanen. Het bestuur heeft dit wegens tekort afgewimpeld. Op 4 oktober is hierover vergaderd en de handelwijze van het bestuur is goedgekeurd. Hiervoor wordt verwezen naar het antwoord op de brief uit Malabar.

Surat

De Kronenburg is, via Sumatra's Westkust om directeur Christiaan Lodewijk Senff op te halen, naar Surat gezonden en de Vrouwe Rebecca Jacoba en de Amelisweert direct. Hun lading had een waarde van f 368.195. Ondanks de slechte situatie ging de handel er goed. De brief van 30 april 1763 berichtte dat de lading t.w.v. f 141.665 in de Bleiswijk [fol. 117] f 250.465 heeft opgebracht, ofwel 176$\frac{3}{4}$ %. Het rendement op het Japans staafkoper was 175$\frac{7}{8}$ % en op de poedersuiker 104$\frac{5}{8}$ %. Het bestuur meent dat er meer op het tweede zou zijn verdiend, als de kwaliteit beter was geweest. Daarom is op 15 september besloten om op Java's Oostkust en te Cheribon, net als in Batavia, de leveranciers nummers te geven, zodat een eventuele mindere kwaliteit die dan aan het licht komt, op hen verhaald kan worden. De textielleverantie kon voor veel soorten tegen een lagere prijs dan bij de vorige contracten aanbesteed worden. De Bleiswijk voerde naar Batavia textiel, katoen etc. aan t.w.v. f 130.000 en bovendien 12 last tarwe en enige medicamenten voor Ceylon. Op 8 juli 1763 is gesproken over de gelden die zijn afgeperst, toen de troepen van de nawab de loge en werf bezetten. Dit

6 Camsaayba, waarschijnlijk een verbastering van Khan Sahib. Sahib betekent, evenals khan, heer. In deze jaren betwistten twee plaatselijke machthebbers, Maphuz Khan Sahib en Ysuff Khan, na elkaar Travancore gebied in het oosten, net over de Western Ghats (*History of Travancore*, p. 144-145).

is reeds in de brief van mei vermeld. Men beschouwt als aanleidingen dat opperkoopman David Kelby een venster in de buitenmuur van de loge liet maken dat op het erf van de dessey uitzag, en dat onderkoopman Willem Blauwkamer een vluchtende vrouw in zijn woning in de loge opnam. Dit moet de moslim verbitterd hebben, [fol. 118] temeer daar Compagnies dienaren geen concessies deden. Besloten is deze twee dienaren zonder gage naar Batavia te laten komen en twee derde van de schade van een halve ton op hen te verhalen. Daarvan moet Kelby weer twee derde betalen en Blauwkamer een derde, terwijl een derde van de hele som voor rekening van de Compagnie komt. Immers, de Engelsen zijn daar heer en meester en hebben het moslimbewind bevolen om niets anders dan geld te vragen, hoewel ze voorwenden daar niets dan goeds te doen. Bovendien is er vooralsnog geen genoegdoening voor deze onrechtvaardige behandeling te verwachten, al is Senff als directeur benoemd. Men kon directeur Jan Drabbe daar niet met een gerust hart laten blijven, want wegens zijn gevorderde leeftijd en zwakke gezondheid was zijn voortvarendheid in deze omstandigheden gering. Maar gezien zijn goede staat van dienst hiervoor en de tijdens zijn bewind bloeiende handel, mag hij op fatsoenlijke wijze in zijn rang naar Batavia komen en het gezag tot zijn vertrek per eerste gelegenheid behouden. Dan stopt zijn gage om weer te beginnen, als hij een passende functie heeft gekregen. [fol. 119] Voor alle zekerheid is er beslag gelegd op de bezittingen van Kelby en Blauwkamer en bevolen om te handelen overeenkomstig het geheime briefje van 18 augustus 1763.

Kharg

Er wordt tegenover David Kelby en Willem Blauwkamer zo opgetreden, omdat niet vergeten is hoe Jan van der Hulst is gevlucht. Bij vonnis van de Raad van Justitie van 31 augustus en bij besluit van 6 september 1763 is hij levenslang uit Compagnies gebieden verbannen met confiscatie van al zijn goederen. In de brieven naar Kharg is reeds gesproken over gunstige vooruitzichten op een voordelige handel in de Perzische Golf. Half juni is de Amstelveen daarheen vertrokken met een lading t.w.v. f 101.432. Wegens tekort aan schepen valt aan een tweede schip niet te denken. De Renswoude kan elke dag terugverwacht worden.

Java's Oostkust

Java's Oostkust is wegens de verwachting van een goede oogst en een verhoging van de levering van indigo en katoenen garen in goede staat. De gouverneur liet bij zijn bezoek aan de Oosthoek in zijn ijver niets na. Er zijn geen noemenswaardige ontevredenen, maar rust kan plotseling omslaan in ernstige ongeregeldheden. [fol. 120] Daarom is niet zonder bedenkingen wat geheim wordt behandeld in de brieven van 15 juli, 1, 2 en 27 augustus 1763. Daarover zijn besluiten genomen op 11 augustus en 20 september, waarnaar wordt verwezen. Hopelijk worden ze goedgekeurd en hoeft er spoedig geen ongerustheid meer te bestaan over deze streek, die zoveel voedsel produceert.

Bantam

Men verwijst naar de brieven naar Bantam. De veldschans te Lampong Semangka aan de rivier de Berung zal zeker op 18 mei zijn verlaten. Uit het briefje van 27 mei van de overleden commandeur Hugo Pieter Fauré blijkt dat daar rust heerst en dat enige regenten bij Lampong Tulangbawang, van wie men sinds de bekende revolutie was vervreemd, opnieuw met de koning en de Compagnie een overeenkomst gesloten hebben.

Batavia

Toen Heren XVII de gouverneur-generaal en de directeur-generaal in hun ambt hadden bevestigd, hebben zij [fol. 121] de eed van zuivering afgelegd. Daarin volgden hen de tot raad ordinaris benoemde Reynier de Klerk, zowel als de tot raad extraordinaris benoemden Pieter Haksteen en Willem Arnold Alting. De tot raad ordinaris bevorderde Huijbert Willem

van Bazel legde wegens ziekte de eed pas op 23 augustus af. In de vacature van eerste secretaris is de tweede secretaris Willem Fockens benoemd. Opperkoopman en geheimschrijver mr. Iman Willem Falk volgde hem op proef op. Daarna zijn op 6 juni de beschrijvingen onder de leden verdeeld. Nogmaals is overwogen of het standpunt van afwezige raden, of extraordinaris raden thuis moet worden opgehaald. Hierbij wordt verwezen naar het besluit van 30 augustus 1763. [fol. 122] Men vond dat het overleg tussen de leden tijdens de vergadering zo belangrijk is, dat het voor een goede besluitvorming niet gemist kan worden. Daarom is besloten om geen adviezen op te halen. Voor een besluit is de stem van de gouverneur-generaal en zes eerste aanwezige raden voldoende. De goedkeuring van Heren XVII wordt afgewacht. Men kwam tevens tot dit besluit, omdat Heren XVII in hun brief van 2 oktober 1759 besluitvorming bij afwezigheid van de gouverneur-generaal aan de prudentie en het onpartijdig overleg van de aanwezige leden overlieten. Daarvan zijn uitgezonderd zaken die bij besluit van Heren XVII van 3 april 1742, dat was genomen op grond van de overwegingen van wijlen gouverneur-generaal Gustaaf Willem van Imhoff en hun nadere uitleg in de brief van 15 oktober 1756, met een groter aantal raden genomen moeten worden. Na wat over de vreemde naties en vooral over John Herbert is gezegd, moet nog over die lastige Engelsman opgemerkt worden [fol. 123] dat hij in zijn brief van 3 mei 1763, die bij het besluit van die dag is gevoegd, klaagde dat hij en de officieren van de Plassey werden verdacht van opiumsmokkel. Zeer hooghartig gaf hij toestemming zijn scheepje te doorzoeken en drong hij aan op het horen onder ede van de bemanning. Het is onduidelijk wat de waarheid is, maar er zijn kopieën van zijn klacht aan de officieren van justitie en de sjahbandars gegeven om grondig onderzoek te doen. Hun rapport van 28 juni bevatte niets wezenlijks en daarom liet men de zaak rusten. Ook kwam er niet meer informatie over 14 deserteurs. Door een onderschept briefje heeft het er alle schijn van dat er één op een Engels schip is, zoals is aangetekend bij besluit van 10 en 13 mei. Hieruit blijkt dat [fol. 124] er voorzichtig maar serieus geklaagd is. De Engelsen zijn vriendelijk behandeld. Zo is aan kapitein William Powney,die met de scheepjes de Pigot en Amalia, komende uit Siam, onder de hoek van Bantam lag, bij besluit van 10 mei toegestaan om arak en suiker als levensmiddel en zink als ballast in te kopen. Op 2 augustus is aan kapitein John Cleugh van het Engelse bevoorradingsschip de Admiral Pocock, die aanbevelingsbrieven van vice-admiraal Samuel Cornish had, toestemming gegeven om suiker, arak en andere levensmiddelen voor de vloot van de Engelse koning te kopen. Om de neutraliteit te handhaven mocht de Franse kapitein Pierre Alain Hesry, die had verzocht om in Batavia te mogen blijven totdat er een Frans scheepje uit Mauritius zou verschijnen, bij besluit van 6 mei alleen toegestaan per eerste gelegenheid naar Kaap de Goede Hoop of de Franse eilanden te vertrekken. Zijn nader verzoek om een vaartuig te mogen kopen om daarmee direct naar Mauritius te varen is [fol. 125] bij besluit van 14 juni niet ingewilligd. Vervolgens is hij met een particulier vaartuig naar Coromandel vertrokken. Om niet aan vreemdelingen toe te staan wat voor Compagnies dienaren streng verboden is, zijn naar aanleiding van de geheime brief uit Surat van 12 januari 1763 de officieren van justitie en de sjahbandars nadrukkelijk bevolen er op te letten dat de Engelsen geen Suratse textiel, en in het bijzonder geen zijden patholen, te Batavia aanvoeren. Op voorstel van deze dienaren is op 19 september besloten om op schepen naar Surat geen Engelsen van geboorte, militairen dan wel zeevarenden, te plaatsen. Conform de brief van Heren XVII van 5 oktober 1761 is op 27 mei 1763 besloten om de gage van dienaren die willen repatriëren, of anderszins uit dienst willen treden, te beëindigen [fol. 126] Er is toen ook besloten om het verzoek van mr. Reinier Stapel en van de oud-gouverneur van Ambon, Gerardus Cluysenaar, om daarvan uitgezonderd te mogen worden, aan Heren XVII voor te dragen. Het wordt mede aan hun welwillendheid overgelaten of dienaren die sinds 4 juni 1763 zijn aangesteld met de gage en kwaliteit van hun voorganger, daarin mogen blijven gehandhaafd. Tussen begin januari 1763 tot 4 juni zijn er volgens het reglement van 1753 dienaren aangesteld met de gage, emolumenten en kwaliteit van hun voorganger. In Batavia betreft dat de opperkoopman en secretaris van de gouverneur-generaal

mr. Iman Willem Falk, die provisioneel tot tweede en daarna tot eerste secretaris van de Hoge Regering is aangesteld, en de van onderkoopman tot koopman bevorderde Boudewijn Verselewel Fauré, die Falk als secretaris van de gouverneur-generaal is opgevolgd. Bij de vaart op Japan is koopman en pakhuismeester Jan Crans tot opperhoofd en opperkoopman bevorderd, [fol. 127] terwijl onderkoopman Herman Christiaan Castens deze is opgevolgd en daarbij bevorderd tot koopman. Op Ceylon betreft dit Arnoldus Adrianus de Leij, die benoemd is tot dessave van Matara en bevorderd van koopman tot opperkoopman. Op Java's Oostkust is Hermanus Munnik, die daar secretaris van de Politieke Raad was, tot hoofdadministrateur van Semarang benoemd en bevorderd van koopman tot opperkoopman. Op Bantam is de onderkoopman en fiscaal mr. Jacob van Campen tot administrateur benoemd en tot koopman bevorderd. Deze benoemingen en bevorderingen zijn geschied, terwijl er te Batavia niemand zonder aanstelling was die al de rang behorende bij deze benoemingen had. Genoemd worden de dienaren die na het besluit van 8 juli zijn aangesteld zonder bevordering in rang, of verhoging van gage. Personalia. [fol. 128] Zij worden voorgedragen voor bevordering tot de rang die hun voorganger ook al had. Dat geldt ook dienaren op de buitenkantoren die bij besluiten van 8 juli, 8 en 13 september 1763 zijn aangesteld. Personalia. [fol. 129] De Hoge Regering doet dit verzoek des te geruster, aangezien er bij deze benoemingen geen opperkooplieden, of kooplieden met gage, maar zonder aanstelling waren. Een uitzondering hierop is de opperkoopman en oud-dessave te Matara Henricus Leembrugge. Waarom hij niet als commandeur te Bantam werd aangesteld, is in het besluit van 8 september vermeld. Overigens blijkt uit het besluit van 9 juni dat dienaren zonder aanstelling bij benoemingen voorgaan. Daarbij is bevordering van drie boekhouders op Ceylon afgewezen, omdat er te Batavia onderkooplieden zonder aanstelling waren. Uit de besluiten van 13 augustus, en 12 en 13 september blijkt dat er zuinigheid wordt betracht. Zo diende raad ordinaris Jeremias van Riemsdijk in de eerste vergadering een rapport ter verbetering van de slechte staat van Bengalen in. [fol. 130] Men besloot niet alleen dit naar Bengalen te zenden, maar direct het aantal militaire officieren daar te verminderen. Bij het besluit van 12 september toonde de gouverneur-generaal dat, hoewel op 24 juli 1761 op zijn voorstel het aantal collationisten al was verminderd en op 29 juni 1762 het gebruiken van onderkooplieden daarvoor geheel was afgeschaft, er nog bezuinigingen bij de generale secretarie waren te bereiken. De collecteur van de patriase en Indische positieve orders etc. met de rang van koopman is afgeschaft en dit werk wordt nu gedaan door de korte notulist. De post van bibliothecaris is afgeschaft en het werk is opgedragen aan één van de archivarissen. De post van de andere archivaris is opgeheven, terwijl de dagregisterhouder de archivaris zal helpen. Dit betekent een besparing van een koopman en twee onderkooplieden. Bovendien is bij besluit van 13 oktober het afscheidsmaal voor de repatriërende en gekwalificeerde dienaren en burgers, [fol. 131] dat verleden jaar nog f 2229 heeft gekost, afgeschaft. De gouverneur-generaal biedt de memorie van bezuiniging, die reeds met de brief van mei 1763 werd verzonden, nu in duplo aan. Over het gebruik van geld is onder Coromandel en Ceylon reeds veel geschreven. De besluiten van 27 mei, 9 juni en 9 augustus 1763 bevatten de bevindingen betreffende baar zilver dat in 1760 en 1761 met diverse schepen uit Europa werd aangevoerd. Men verwijst naar het rapport van de eerste opperkoopman van het kasteel Christiaan Zurhosen, dat ook naar genoemde directies is gestuurd. Zurhosen repatrieert nu. Het besluit van 9 juni geeft aan dat de kamer van Amsterdam is bericht, dat de staven zilver aangevoerd met de Kievitsheuvel eerder meer dan minder als berekend gewogen hebben. In vergelijking met eerdere jaren kwam dat goed uit. Wegens gebrek aan koperen duiten en penningen is, om de buitenkantoren zo goed mogelijk te voorzien, bij besluit van 9 augustus aan de broodbakkers toegestaan tot eind februari 1764 [fol. 132] de tarwe aan de Compagnie te betalen in duiten. De pachter van de heffing op groentekramen mag een vierde deel van de pacht in duiten voldoen. Zelfs is besloten rsd 10.000 zonder agio tegen zilvergeld in te wisselen. Men hoopt dat de contanten die in de brief van 10 mei zijn besteld, spoedig zullen aankomen. Betreffende in- en afschrijvingen is slechts te melden dat bij het testen van de

geweren die sinds 1 maart uit Nederland zijn ontvangen, 80 lopen van grenadiers en 60 van musketiers snaphanen en vijf van pistolen gesprongen zijn. Bij besluit van 26 augustus 1763 zijn ze afgeschreven. Daar er aan alles gebrek is, zal het niet uitvoeren van de bestellingen, die al heel afgepast zijn, slechts tot pijnlijke situaties en stagnering van de taken leiden. Bijzonderheden blijken uit het meegezonden rapport, waarin is aangegeven [fol. 133] wat er in vijf jaar aan geweren en ander wapentuig is ontvangen en wat er is uitgereikt, of verscheept. Omdat men er van kleine meer dan genoeg heeft, wordt er dringend om grote vuurstenen gevraagd. Het tekort aan tweeponder ijzeren kanonnetjes voor de kleine vaartuigen in dienst van Ceylon en de Grote Oost blijkt uit het besluit van 27augustus 1763 om van een particulier burger 96 ijzeren éénponders te kopen. Deze had hij van een Frans scheepje, dat hij met totale uitrusting had gekocht. Hij zei er rsd 35 voor te hebben betaald en vroeg er 4 oktober 1763 dat bedrag voor. Toen zijn er al maatregelen tegen de zorgbarende particuliere handel genomen. Daarom is er nu maar rsd 20 voor een éénponder betaald. Van de bestelling zijn de metalen rechtlopende bassen en molenzagen dringend nodig. Bovendien is er evenzeer behoefte aan het bestelde vlees, spek, boter, olijven en lijnolie, en tevens aan bier en alle andere dranken. De situatie is dermate zorgwekkend dat ze openlijk wordt getoond. [fol. 134] Het tekort aan equipagegoederen blijkt ook duidelijk uit het rapport van Houtingh, dat bij het besluit van 11 oktober 1763 is gevoegd. Het besluit van 5 juli 1763 laat zien dat de Tulpenburg niet alleen in slechte staat uit Nederland aankwam, maar dat het rondhout van enige andere aankomende schepen ook deplorabel was. Dat gaf veel werk voor het kleine aantal timmerlieden, oponthoud van andere reparaties en uitputting van de voorraad masthout. Dat blijkt ook uit het rapport van Houtingh. Er wordt nogmaals dringend verzocht de bassen en molenzagen te sturen. De bestelling mag omvangrijk voorkomen, maar er is grote behoefte aan. Daarom vraagt men met klem haar te voldoen. Het gebrek aan equipagegoederen is mede veroorzaakt, doordat van 1758 tot 1762 de bestellingen slechts gedeeltelijk zijn uitgevoerd, namelijk)

	Aan pik,	theer,	harpuis,		en zeildoek	
g'eyscht	5.850	7.600	5.150	vaten	50.500	rollen
en eenlijk voldaan	5.003	6.783	4.293	dito	41.640	dito dus
minder	847	817	857	dito	8.860	dito

Fol. 135r.

(Het gebrek aan gewone militairen blijkt uit het besluit van 10 mei 1763 om op de Sloterdijk, die naar het noorden van Coromandel ging, geen 12 man te plaatsen. Volgens het besluit van 2 juni 1755 hadden ze met dit schip moeten terugkomen, of voor militairen daar geruild moeten worden. Om de redenen onder Coromandel en Bengalen genoemd, verzoekt men de voor 1765 gevraagde 37 ton in baar goud, baar zilver, Mexicaanse realen en payement onverkort te mogen ontvangen, daar de bestelling zeer precies is opgemaakt. Ook de uitrusting van de retourschepen uit Batavia geeft voldoende stof om de schaarste aan te tonen. Niet meer dan een enkel schip kon naar behoren voorzien worden. Op 15 juli 1763 werd besloten de Vrouwe Geertruida, Eendracht, Giessenburg en de Oranjezaal voor de kamer van Amsterdam te laten vertrekken, de Barbara Theodora, [fol. 136] Torenvliet en Huis te Boede voor die van Zeeland, Bleiswijk voor die van Delft, Noord Nieuwland en Blijdorp voor die van Rotterdam, Oosthuizen en Nijenborg voor die van Hoorn, en de Baarzande voor die van Enkhuizen. Omdat de Eendracht en Giessenburg niet aankwamen, is op 16 en 23 augustus besloten daarvoor de Ouderamstel en Oosterbeek te zenden, en in plaats van de Barbara Theodora en Torenvliet de schepen Burch en Radermacher. Op 30 augustus moest echter, wegens tekort aan onderzwaarte in verband met de bepaling over de suiker, al besloten worden om de nog niet aangekomen Oranjezaal voor de kamer van Amsterdam en het Huis te Boede voor die van Zeeland als retourschepen te annuleren. Het leek er toen op dat de overblijvende 11 schepen geen volle lading zouden krijgen, doordat de Borssele niet spoedig met de pakken textiel uit Coromandel en de Osdorp met peper uit Palembang verschenen. Daarom, en hoofdzakelijk wegens het uitblijven van de Borssele, is

op 19 september besloten om de Oosterbeek niet te zenden, omdat deze rijst naar Kaap de Goede Hoop moet brengen, en eveneens niet de vertraagde schepen Nijenborg en Radermacher. Hoewel dit laatste schip al op 29 mei van Kaap de Goede Hoop is vertrokken, is het nog niet binnengekomen. Daarom werd de beslissing genomen de Noord Nieuwland in plaats van voor de kamer van Rotterdam voor die van Zeeland te bestemmen. [fol. 137] Men ging ervan uit dat dan het gebrek aan zeildoek door de komst van schepen uit Nederland zou zijn verholpen. Zo zou de eerste bezending bestaan uit de Vrouwe Geertruida en Ouderamstel voor de kamer van Amsterdam, Burch en Noord Nieuwland voor die van Zeeland, Bleiswijk voor die van Delft, Blijdorp voor die van Rotterdam, Oosthuizen voor die van Hoorn en Baarzande voor die van Enkhuizen. Er kwam echter maar één schip aan, namelijk op 8 oktober de Erfprins van de kamer van Delft, die, zoals het besluit van 11 oktober aangeeft, geen enkel stuk zeildoek meebracht. Met daarbij het rapport van Houtingh moest wel het onaangename besluit vallen om de Baarzande nu als voorzeiler te laten vertrekken naar Nederland, omdat slechts dit schip van nieuwe zeilen voorzien kon worden. Van de overgebleven schepen de Vrouwe Geertruida, Noord Nieuwland, Bleiswijk, Ouderamstel, Burch, Blijdorp en Oosthuizen laat men de eerste drie met twee stel half versleten en een paar nieuwe zeilen [fol. 138] zo snel mogelijk vertrekken. Het bestuur van Kaap de Goede Hoop is opgedragen deze schepen uit eigen voorraad, of uit de schepen komende uit Nederland van zeildoek te voorzien. Om in die uithoek snel zeilen te kunnen laten maken, zijn op ieder schip twee in plaats van één zeilmaker geplaatst. Volgens het rapport van Houtingh konden voor de overige vier schepen, hoewel ze geheel beladen waren, zelfs geen twee stel halfversleten zeilen worden gevonden. Hoe onaangenaam ook, moest wel besloten worden ze aan te houden tot voor, of op 15 november de benodigde zeilen zijn aangevoerd. Als dat niet geschiedt, dan moeten deze schepen tot de tweede bezending in januari achterblijven. Dit heeft in deze eeuw zijn weerga nog niet gekend en is veroorzaakt door de bezuinigingen. Daarom wordt nogmaals nadrukkelijk gevraagd [fol. 139] de bestelling uit te voeren, in het bijzonder van de scheepsuitrusting, wapenkamergoederen en levensmiddelen. Dan wordt gebrek aan deze goederen, zoals nu het geval is, voorkomen, of opgelost. De schepen Vrijburg en De Drie Papegaaien, die via Ceylon en Bengalen naar Nederland gaan, hebben 22 zesponders in plaats van 22 achtponders aan boord. In tegenspraak met de brief van Heren XVII van 15 oktober 1760 waren zij zo door de kamer van Amsterdam uitgerust. Bij besluit van 26 augustus en 13 september 1763 is als commandeur over de retourvloot de oudste vertrekkende schipper voor de presidiale kamer van Amsterdam Johannes Wilhelmus Everdingen van der Nieuwpoort aangesteld, als fiscaal de assistent Ulrich Gualterus Hemmingson en als secretaris de assistent Samuel Hendrik Geuch. De volgende gekwalificeerden zijn op deze vloot: gewoon lid van de Raad van Justitie mr. Carel Godfried Geuch, de voormalig eerste koopman van het kasteel Christiaan Zurhosen, de opperkoopman [fol. 140] en oud-sjahbandar mr. Jacob Cornelis Mattheus Radermacher. De laatste stortte de gage die hij van 1 oktober 1763 tot eind juni 1764 nog zou hebben verdiend, in de kas, omdat zijn dienstverband nog niet afgelopen is. Bovendien zijn aan boord de gekwalificeerden Sijbrandus Columba, predikant in de Nederduitse gemeente te Batavia, met een gage teruggebracht tot f 130,-, omdat zijn laatste dienstverband eveneens nog niet was beëindigd, opperkoopman Huijbert Johan de Heere, koopman Nicolaas Ringholm, de baas-kuiper van de equipagewerf Christiaan Hendrik Dresel, de onderkooplieden Adrianus Lugthart en Barend Kersseboom, de luitenant-militair Dominicus Trochard met de gage van vaandrig, de vaandrigs Adam Lodewijk Bertrand en Lotharius Adolfus Edmondus Hollerman met bezoldiging van sergeant. De laatste drie krijgen een lagere gage, omdat hun dienstverband nog niet is afgelopen. Als tweede schipper zijn kapitein-luitenant Jakob Klaasz en schipper Andries Smit aangesteld, maar hun verzoek om te mogen opvolgen als het commando vrij komt, is afgewezen. Het verzoek van opperstuurman Willem Groeve om als tweede opperstuurman te mogen repatriëren is ingewilligd, omdat zijn dienstverband al tweemaal is beeindigd. [fol. 141] Er is door het uit de vaart nemen van schepen een overschot aan opper-

stuurlieden. Uit de burgers repatriëren oud-vaandrig Michiel van Millingen en de diaken van de gereformeerde gemeente Hendrik van Elten. Voor vrouwen en kinderen is het enkele passagegeld betaald en voor de toegestane slaven het dubbele. Vanaf Ceylon gaat de gewezen luitenant-militair Hendrik Willem August Bremer in civiel arrest mee. Hij wordt van lafhartigheid verdacht bij de overgave van het fort Hanwella aan Kandy. Het bestuur van Ceylon is na het verzamelen van stukken niet van zijn schuld overtuigd. Heren XVII kan dat op verre afstand nog minder zijn. Hij wordt echter toch weggezonden met verzoek aan de kamers hem niet meer in dienst te nemen. Het verzoek van de baas-kuiper op de equipagewerf te Batavia, Barend Meijer, om zijn vrouw Johanna Maria Scherer te mogen laten overkomen, wordt ondersteund. [fol. 142] Voor de kleinere kamers worden uit voorraad 333 pakken textiel uit Coromandel en 187 uit 211 pakken firtij uit Bengalen, die door de Deunisveld en Oosterbeek zijn aangevoerd, met de vloot meegezonden. Op 9 augustus was besloten om te proberen de Bengaalse partij gedeeltelijk te verkopen, maar op 23 september bleek het rendement, uitgezonderd van de cassas, te gering. Uit de meegezonden uittreksels uit de brieven uit Hooghly van 25 augustus 1762 en 19 maart 1763, uit de Bengaalse besluiten van 24 juni, 4 augustus, 21 december 1762 en 4 januari 1763 blijkt dat zij merendeels zijn afgekeurd, omdat zij van mindere kwaliteit dan de monsters waren. Op 27 juli is naar Bengalen de opdracht gegaan om firtij die voor Nederland geschikt is, direct daarheen te zenden. Behalve de diamanten, die voor zover er verlies op wordt geleden voor rekening van resident Lodewijk Wilkens de Lile komen, gaat er ook een steen van $5\frac{1}{8}$ karaat [fol. 143] mee die een geschenk van de koning van Bandjarmasin is, en bij besluit van 28 juli 1763 een geschatte waarde van f 288,- heeft. Men zendt twee stokken met gouden knop die de vorst van Djambi ten geschenke gaf, en volgens het besluit van 4 oktober 1763 14.211 lb Siamse gomlak op stokjes naar Heren XVII. In zoverre de gomlak zonder dat ze besteld was is ingekocht, wordt wat ze minder waard is dan er voor betaald werd, verhaald op de inkoper, de resident in Siam Anthonij Abraham Werndley. Op 13 en 16 september 1763 is aan de executeurs van de nalatenschap van de weduwe van de gouverneur van Ambon, Meijert Joan van Idsinga, niet toegestaan aan haar familie gelegateerde boeken, manuscripten en kleren in vier kisten naar Nederland te zenden. Zij mochten slechts een paar juwelen en familiepapieren in een klein kastje versturen. Dit vloeit voort uit het feit dat het evenmin aan de curatoren over de nalatenschap van gouverneur-generaal Jacob Mossel werd toegestaan om aan Jacob Mossel junior de aan hem vermaakte papieren en kaarten in een vijfvoets kist toe te zenden. Slechts het sturen van familiepapieren in een passende kist werd toegestaan. Alle andere charters en kaarten liet men, omdat ze de Compagnie betroffen, onder de executeurs, [fol. 144] zijnde leden van de Hoge Regering. Het is wel aan de weduwe van de schepen te Batavia, Adriaan van Ravestijn, toegestaan om enige kleinigheden die hij aan zijn zonen Adrianus Justinus en Engelbert Jacob had vermaakt, met de vloot mee te zenden. Koopman Christiaan Nab mag een kistje met daarin twee Chinese torentjes en een kabinetje aan mr. Adriaan van der Mieden, president van het Hof van Justitie over Holland, Zeeland en Westfriesland, versturen. Heren XVII kunnen bepalen of en hoeveel vrachtgeld daarvoor wordt gerekend. Bij besluit van 28 juli 1763 is het aan het bestuur te Bengalen toegestaan om voor acht ton in de schepen voor de kleine kamers te laden, of zoveel als op 15 oktober 1751 werd besloten om in een schip voor een grote kamer te verzenden. Dit dient om het aanzienlijke tekort van de kleinere kamers [fol. 144][7] weg te werken. In de negotieboeken van Batavia bedragen per eind augustus 1763 de geleende gelden f 4.743.411, waarvan evenals het verleden jaar f 3.930.311 rentedragend is. Door de eisen van de buitenkantoren, en voornamelijk Ceylon, kon er dit boekjaar niets worden afgelost. De betaalde rente bedroeg door wat bij besluit van 29 januari 1762 is afgelost[8], f 66.261 minder dan in 1761/62 en f 158.354 minder dan in 1760/61.

7 Er zijn twee folio's 144.

8 Deze tegenspraak is onduidelijk

Hoewel er eens zoveel is aangeboden, is er bij besluit van 16 september 1763 niet meer dan 20 ton op assignatie geaccepteerd. Overeenkomstig het bevel van Heren XVII van 2 oktober 1759 verzoekt men dat deze na afloop van de najaarsverkoping in 1764 uitbetaald worden. Er wordt afzonderlijk nog een assignatie van f 13.070 gestuurd op de naam van opperkoopman mr. Carel Godin, die in 1759 gerepatrieerd is en daarna overleden. Als gewezen hoofdadministrateur te Semarang betaalde deze rsd 5000 als borgtocht voor vier jaar. Op verzoek van zijn weduwe werd op 11 oktober 1763 besloten om daarvoor [fol. 145] met de verlopen interest en na aftrek van het gewone verlies van $7\frac{9}{13}$ % deze assignatie te verlenen. De Turkse passen van de vijf uit de vaart genomen en twee verongelukte schepen worden meegezonden. Het betreft de Hof d' Uno, Spaarzaamheid, Gerechtigheid, Middelburg, Slot van Kapelle, Batavier en de Hercules. Er is uit Ambon nog een najaarsbrief van 26 september 1763 ontvangen, ook één direct uit Ternate, een briefje uit Timor en met de Borssele uit Straat Sunda berichten uit Coromandel.

Ambon

De aanstaande kruidnageloogst op Ambon wordt op 600.000 lb geschat, terwijl de patrouilleschepen nog twaalf zakken op de binnenkust van Ceram hebben achterhaald. Er opereren elf kora-kora's met ieder vijf militairen tegen smokkel en aan alle dorpen is bevolen om eind februari aanstaande elk een orembaai, of vaartuig van 50 voet, klaar te hebben om samen met een patrouilleschip van de Compagnie rond Ceram de schadelijke invloeden [fol. 146] waarover onder Corormandel zal worden gerept, te bestrijden. Bovendien zijn twee verdachte patihs, ofwel dorpshoofden van Oma, aan de justitie overgedragen.

Ternate

Uit Ternate zijn de pantjalang de Garnaal en de bark Buis aangekomen met geleidebriefjes van 6 juni en 31 juli 1763. Daaruit bleek dat deze scheepjes en de Vrouwe Elisabeth Dorothea met de Prinses van Oranje op 30 april waren vertrokken om via Ambon naar Batavia te gaan, maar dat ze door tegenwind en andere rampspoed genoodzaakt zijn geweest om twee- tot driemaal te Batjan, en wat de Buis betreft te Sulabesi, binnen te lopen. Na nieuwe proviandering en herstelwerkzaamheden kwamen ze via Java's Oostkust te Batavia aan. De Zeelelie wordt binnen twee à drie dagen verwacht met een volledig verslag.

Timor

Een briefje uit Timor van 14 september 1763 dat met een particulier vaartuig ontvangen is, berichtte dat alles daar in rust was en dat de boot van de verongelukte Hercules met Compagnies papieren was aangekomen, maar dat schipper Kemp vier dagen daarvoor was overleden. [fol. 147]

Coromandel

Met de Borssele zijn een brief van het bestuur te Nagapattinam en één van gouverneur Christiaan van Teylingen apart, beide van 10 juli 1763, ontvangen. Daarin staat hoofdzakelijk dat dit schip 1395 pakken textiel, waaronder 784 bestemd voor Nederland, vervoerde.)

Dat de duan, of rijksbestierder, van den Sikkakolschen prins Visiamarasoe een lastig bezoek afgelegd had bij de Bimilipatnamse bedienden en bij hen opnieuw aangehouden, niet alleen op eene aanzienlijke geldleening van 50.000 ropijen, maar zelfs op onderstand van Europisch krijgsvolk, geschut en oorlogsvoorraad. De laastgemelde instantie was met beleefdheid ontlegt, maar om Bimilipatnams' arme ingezetenen van de reets begonnen knevelarijen en de drukkende inquartiering van 's duans hongerig gevolg te ontlasten, hadden de bedienden 20.000 ropijen op de pagtpenningen van 't dorp moeten vooruit schieten. De prins, hiermede niet vergenoegt, heeft nog naar Nagapatnam bij een brief verzoek gedaan om eene adsistentie ten zijnen koste van 200 Europeërs, 6 kanons en 3 mortieren. Op die sollicitatie is door de ministers haar onvermogen te kennen gegeven,

dog, om ook den vorst niet voor 't hoofd te stooten, Zijn Hoogheid bedeeld dat zij die instantie aan ons zouden voordragen. Waarop dan het nodige staat in aanmerking te werden genoomen onder de gewoone jaarlijkse besoigne.

Fol. 147r-148r.

(Evenals langs geheel Java, en volgens de jongste berichten op Makassar, heeft gebrek aan regen op Coromandel veel schade aan het gewas berokkend. Daarom moesten de pachters van de dorpen te Nagapattinam wel korting op de pacht krijgen. Het schip de Graaf Moltke van de Deense compagnie is op 31 mei voor Nagapattinam door brand in enige vaten arak op drift geraakt en verder noordwaarts ter hoogte van Karikal ontploft met verlies van de hele lading, maar de bemanning, behalve enkele matrozen die verbrand of verdronken zijn, is gered. Dezelfde geruchten over krijgstoerustingen door de thevar als in de geheime brief uit Ceylon van 10 juni staan, ontving gouverneur Christiaan van Teylingen van de besturen te Tuticorin, Kilakkarai en Jaffna. Maar volgens deze geruchten gold het Ceylon, of anders Mannar. Men pretendeerde zelfs nogal dat een zekere handelsconcurrent van de Compagnie hulp had beloofd. Hoewel deze zaak bij het schrijven door Van Teylingen van zijn geheime brief [fol. 149] nog onzeker was, is het zonder twijfel dat de oorlogsvoorbereidselen van de Engelsen een of andere tegen hen opgestane Maduraise landheren ten doel hebben. Die van de thevar hebben het op de vorst van Thanjavur gemunt. Uit het bericht van de dienaren te Porto Novo dat daar uit Kedah niet alleen 2 à 3 bahar kruidnagels waren aangevoerd en verkocht voor 20 à 21 pagoden de man van 24 lb, maar dat dat al verscheidene jaren was gebeurd en zou voortgaan, blijkt dat het maar al te waar is dat Buginezen en Maleiers vanuit Ambon, of, naar men meent uit Ceram, smokkelen. Men hoopt dat het bestuur te Ambon middelen daartegen verzint en ten uitvoer brengt.

Batavia

De extraordinaris raad Maurits Theodorus Hilgers mag twee kelders en twee kastjes met insecten en zeegewassen met de retourvloot meezenden. [fol. 150] Ze zijn geadresseerd aan mr. Johan Carel van Cattenburch, gecommitteerde voor Gouda in de Generaliteits Rekenkamer. Het vaststellen van vrachtgeld wordt aan Heren XVII toevertrouwd. [fol. 151] Ondertekening.)

VIII. PETRUS ALBERTUS VAN DER PARRA, LIBRECHT HOOREMAN, JEREMIAS VAN RIEMSDIJK, JAN SCHREUDER, HUIJBERT WILLEM VAN BAZEL, REYNIER DE KLERK, WILLEM HENDRIK VAN OSSENBERG, MICHIEL ROMP, MAURITS THEODORUS HILGERS, PIETER HAKSTEEN EN WILLEM ARNOLD ALTING, BATAVIA 31 DECEMBER 1763.
VOC 3069 (Kol. Arch. 2961), fol. 1445-1965.

([fol. 1445] De brief van 18 oktober 1763 werd op 20 oktober met de Baarzande verzonden. Behoudens andere bevelen van Heren XVII moet het 25 januari 1764 vanuit Kaap de Goede Hoop de reis naar Nederland voortzetten. Omdat er berichten waren over een algemene vrede in Europa, is er op 25 oktober 1763 besloten dat de zeven schepen van de eerste vloot niet op elkaar hoeven te wachten. Zij zijn in een dag of drie Straat Sunda gepasseerd. Het provisieschip voor Kaap de Goede Hoop, de Oosterbeek, trof heel gunstige wind en weersomstandigheden, hoewel het acht dagen na het laatste retourschip vertrokken was. Op 30 oktober is de Bleiswijk vertrokken, op 2 november gevolgd door de Vrouwe Geertruida, Ouderamstel [fol. 1446] en Noord Nieuwland, op 6 november door de Burch en op 7 november door de Oosthuizen en Blijdorp. Met de twee laatste schepen en met de Vrouwe Geertruida en de Burch is nog een nabriefje van 1 november verstuurd, waarin een begin is gemaakt met een antwoord op de brief van Heren XVII van 2 april 1763. Na de brief van 1 november is op 12 november het langverwachte schip Radermacher aangekomen. Er konden nog geen schepen voor de tweede zending bestemd worden, hoewel het al enige dagen in december is. Dat tekent het tekort aan schepen.

Ambon

[fol. 1447] De Zuiderburg, die verleden jaar naar Ambon was vertrokken, kwam op tijd terug met 139.594 lb, of $253\frac{444}{550}$ bahar kruidnagels en 20 zwarte hondjes met gekonfijte moernagels in 5 gaba-gaba kastjes. De bark Leervis, die een gelijke reis had, voerde 55.089 lb, of $100\frac{98}{550}$ bahar kruidnagels aan en 20 zwarte hondjes met gekonfijte moernagels eveneens in 5 gaba-gaba kastjes. Deze specerijen gaan verdeeld over de schepen naar Nederland. De Rotterdam en Huis ten Donk zijn naar Ambon gezonden om weer specerijen op te halen. Het eerste schip met 100 last rijst en andere goederen en het tweede via Java's Oostkust om vandaar 150 last rijst mee te nemen. Omdat op Ambon de pantjalang Hoop niet te repareren is en de zandschuit oud en onbruikbaar, zijn de sloep Nagapatnam en pantjalangs Liefde, Honimoa en Saparoea daarheen gezonden. Het bestuur verkocht de twee onbruikbare vaartuigen aan de meest biedende. [fol. 1448] Aan kruidnagels is $353\frac{542}{550}$ bahar, of 194.692 lb, binnengekomen. Dit is wegens een te ruime berekening $221\frac{370}{550}$ bahar minder dan de inlanders in september 1762 hebben opgegeven. Hopelijk zal de oogst die wordt verwacht, inderdaad 597.712 lb bedragen. De beschrijving van de kruidnagelbomen kwam uit op een getal van 585.654, wat maar 238 bomen minder is dan verleden jaar. Men verwacht van het bestuur dat het de voorschriften voor deze cultuur stipt nakomt en de inlander bij de levering rechtvaardig en billijk behandelt. Ter opvolging van de overleden gouverneur Meijert Joan van Idsinga is de eerste secretaris van de Hoge Regering Willem Fockens aangesteld. Zonder Van Idsinga tekort te doen, is men overtuigd van zijn onpartijdigheid en rechtmatig optreden. De provisie voor de lagere dienaren op de inkoop van kruidnagels, [fol. 1449] die in het reglement van eind mei 1755 is opgenomen en op het besluit van 31 december 1755 berust, namelijk dat op iedere 100 lb niet meer dan 20 lb overwicht als middel van bestaan genomen mag worden, is vernieuwd. Als de gehele inzameling is geschied, moet ieder die het aangaat, in de Politieke Raad de eed van zuivering afleggen dat niet meer overwicht is genomen, noch dat de leveranciers in enig opzicht tekort

werd gedaan. Dat moet betekenen dat de betaling op die wijze is geschied en dat niemand benadeeld is. Van deze eedsaflegging moet jaarlijks een aparte en origineel getekende resolutie naar Batavia worden gezonden, waarvan in een brief melding wordt gemaakt. Hoewel was aanbevolen om de hongitocht op tijd te houden, kon die wegens de op handen zijnde inzameling niet buitenom gemaakt worden. Dat moet, als de inzameling van kruidnagels daarvan geen last ondervindt, in het vervolg wel geschieden. Het bestuur rapporteerde dat de uitroeiing van specerijbomen op niet-toegestane plaatsen [fol. 1450] was uitgevoerd. Volgens de ontvangen justitiële verklaringen zijn deze keer op Hoamoal, de noordkust van Ceram en op Buru 53 echt vruchtdragende, 2199 half volgroeide en jonge, en 638 wilde, of tjinke outang, kruidnagelbomen vernietigd en 248 vruchtdragende en 135 half volgroeide en jonge nootmuskaatbomen. In de algemene brief naar Ambon is geschreven dat de bevelen in deze nagekomen moesten worden en dat men verwachtte dat, zoals werd verzekerd, niet alleen de uitroeiing, maar ook het behoud van de kruidnagelproductie alle aandacht zou krijgen en smokkel zoveel mogelijk zou worden verhinderd. Men wenste bij eerste gelegenheid duidelijker te vernemen hoeveel beloning de boslopers in een jaar krijgen en wat aan hen in het totaal wordt betaald. In de brieven uit Ambon kunnen Heren XVII lezen dat de verbouw van peper door de onlusten veel heeft geleden en dat de tuinen aan de achterkant van Buru dikwijls door het schuim van het boeventuig zijn geruïneerd. Er is naar Ambon geschreven dat men hoopt, als dat verandert [fol. 1451] en het bestuur zich er moeite voor getroost, dat de verbouw van peper winst zal gaan opleveren en verbeteren. Met de nog bruikbare pantjalangs Spion en Pepertuin is langs de kust van Hitu gepatrouilleerd, omdat het gewas er daar goed voorstond en al ingezameld werd. De sloep Nagelboom en de pantjalangs de Liefde, Honimoa en Saparoea zijn voor de patrouillering uit Batavia naar Ambon gestuurd. De gezaghebbers en het volk van deze vaartuigen krijgen ter aanmoediging de buit uit de aangehouden vaartuigen, maar uitsluitend diegene die zelf de daar rondzwervende rovers achterhaalden, mits ze de specerijen tegen de inkoopsprijs en het oorlogstuig tegen taxatie aan de Compagnie afstaan. Het bestuur op Ambon is een uitttreksel van het besluit van 6 december 1763 toegezonden, om de inkoopsprijs van 12.512 lb kruidnagels, die door een patrouillevlootje tegen de Papua's bij het dorp Haya op de kust van Ceram in beslag waren genomen, [fol. 1452] eerlijk verdeeld aan de hoofden, lagere officieren tot aan de soldaten en de matrozen als een douceur te schenken. Afschriften van de aparte brieven uit Ambon van 25 mei en 26 september 1763 en het antwoord daarop worden ter overweging meegezonden. Daaruit blijkt dat het met de patrouillevloot van het verleden jaar goed is afgelopen en dat het aan het bestuur is overgelaten om ook dit jaar weer grote orembaaien en een sloep uit te zenden om smokkelaars van kruidnagels en rovende Papua's aan te houden. Men hoopt dat Heren XVII de bevelen en besluiten daarvoor zullen goedkeuren.)

De lasten en winsten van dit gouvernement betreffende, hebben wij uyt het generaal vertoog der staatreekening naar het slot der hoofdboeken van anno 1762/3 en de onderhorige comptoiren vernomen dat de contanten waren *f* 533.606,18,6 en den inkoop hadde bedragen *f* 67.322,8,- de winsten, inkomsten etc. *f* 55.986,8,13 dus dezelve een minderheyd in vergelijkinge met de memorie van menagie hadde opgegeven van *f* 24.013,11,3 mitsgaders dat de lasten tezamen *f* 234.137,8,4 dus dat jaar mindere lasten waren geweest als de memorie calculeerde *f* 19.177,8,4 zodat het gouvernement in vergelijk tegens 't voorgaande jaar nu laast bevoordeelt was met *f* 39.852,15,7, hetgeene ons aangenaam geweest is te ontwaren.

Fol. 1452v-1453r.

(Maar er is wel op aangedrongen de uitgaven zo laag mogelijk te houden, zodat de winsten groeien. Het plan van het opperhoofd te Hila, Johan Emans, om de sagobossen op Luhu twee jaar rust te gunnen, maar de aanplant voort te zetten, is goedgekeurd. Voor Buru is wel stilstand, maar geen aanplanting vastgesteld. Het laatste is wel nodig. Het bestuur is bevolen voor stilstand en aanplant te zorgen, zodat op den duur de opbrengst en de inkomsten zullen stijgen. Er is gerapporteerd dat de sagobossen f 1729 meer hebben opgebracht en

de domeinen in vergelijking met verleden jaar f 1022 meer. Men is aangenaam verrast. Het buskruit is getest en goed bevonden. Er is aanbevolen [fol. 1454] om de productie daarvan zoveel mogelijk te bevorderen. Men las met genoegen in de brieven dat men zou trachten het bevel om jaarlijks 4000 lb kruit naar Banda te sturen uit te voeren. Vanuit Batavia en Java's Oostkust zijn de nodige buffels gezonden. De voorraad kruit op Banda is 50.484½ lb. De reparaties aan de vestingwerken zijn voor zover nodig tamelijk goed gevorderd. De getroffen maatregelen zijn aanvaard. Gouverneur Willem Fockens is aanbevolen ze snel in de geplande staat te brengen. Het bestuur mag de nodige metselaars en timmerlieden huren. Fockens is toegestaan om na inspectie het nodige aan herstel van de Maleise kerk, de burgerwacht en verplaatsing van de bazar te doen. [fol. 1455] Wat de kerkelijke zaken betreft berichtte ds. Noach Tileman Schenk desgevraagd dat hij na Pasen zijn aantreden in het Maleis zou doen. Maar ds. Sibrandus Abrahami liet weten dat hij 'door swaare bezoekingen van de hand des Heeren' zich niet voldoende daarop had kunnen toeleggen. Als hij van de toenemende pijnen was verlost, zou hij zich krachtig aan het Maleis wijden. Men hoopt dat dit door Gods zegen mogelijk is geworden. Ds. Wolter Hendrik Tenkinck is van Banda naar Ambon beroepen en ds. Jan Rudolph Wahmoet van Timor naar Banda om dienst te doen en Maleis te leren. Ds. Noach Tileman Schenk heeft zijn intreepreek in het Maleis gehouden. De benoeming van ouderlingen en de overplaatsing van schoolmeesters is ter kennisneming aangenomen. De kerkenraad droeg het ambt van commissaris-politiek op aan opperkoopman Josias Alexander de Villeneuve. Wegens plichtsverzuim [fol. 1456] is een schoolmeester beboet met verlies van twee maanden gage en diverse anderen met één maand. Het kapitaal van de kerk op Ambon onder beheer van de kerkmeester bedroeg f 9376. Het restant Maleise kerk- en schoolboeken moet gratis worden uitgedeeld aan zowel christenen als mohammedanen, die daar goed gebruik van willen maken. Maar het moet wel dienen tot verbreiding van de christelijke godsdienst onder christenen die wegens armoede deze boeken niet kunnen betalen, alsmede onder de mohammedanen. Dit moet ten laste van de post buitengewone onkosten komen. Als er nog meer boeken nodig zijn, dan kunnen uit Batavia de restanten die daar zijn, worden toegezonden. Voor huishoudelijke en inlandse zaken wordt kortheidshalve verwezen naar de brieven die naar Ambon zijn verzonden, dan wel vandaar ontvangen zijn. Het kapitaal van de Weeskamer [fol. 1457] bedraagt rsd 58.729, dat van de boedelmeesters rsd 7767 en dat van de diaconie rsd 6713. Dit laatste is toegenomen met rsd 64. Het kapitaal van de leprozen op Molana is f 464, wat een groei ten opzichte van het verleden jaar is van f 122. De tien oude en afgeleefde dienaren mogen hun gehele rustgage houden en de hoogbejaarde en niet meer tot werk in staat zijnde meesterknecht van de timmerlieden, Hans Pieter Reijle, zijn gage. De beantwoording van het extract uit de brief uit Nederland is bijgevoegd. Men zal de uitwerking van de gedane beloften wel vernemen en vooral de vermindering van de uitgaven tot het bedrag genoemd in de memorie van bezuiniging. De bestellingen van contanten, goederen en verdere nodige zaken zijn naar vermogen uitgevoerd. Op het ridicule verzoek om 400 soldaten [fol. 1458] zijn er 100 en 30 matrozen in plaats van de gevraagde 100 gestuurd. Er is bevolen om de bestellingen met meer overleg samen te stellen en bij het houtwerk steeds te vermelden waarvoor het nodig is. De wissels die uit Ambon op Batavia waren getrokken, zijn onder een agio van 4 % aan de houders uitgekeerd. De eerste tranche bedroeg rsd 123.865 en de laatste rsd 6767. Wat de schepen en vaartuigen betreft is de verstrekking van goede maanden aan de bemanning van de bark Lieftallige en de sloepen Nagapatnam en Notenboom goedgekeurd. Ter kennisneming is aangenomen dat er aan particuliere vaartuigen zijn: 8 één- en tweemaster sloepen, 9 sampans en 14 opgeboeide orembaais. Voorts is er 311 last rijst uit Makassar en Java's Oostkust aangevoerd.)

Hebbende men wijders de Ambonse ministers dese keer ook aangeschreven om te bezorgen dat, na onse verledenjarige en over twee jaar gezondene ordre, de scheepsoverheeden met geene volle ladings vandaar vertreckende, met haar bodems een der onderhorige comptoiren langs van Java of Sourbaija, dan wel Grissee in de eerste plaats komen

aan te doen, om zoveel rijst in te nemen als bequamelijk laaden en herwaards overbrengen kunnen ter uytwinninge van scheepsruymte.
Fol. 1458v-1459r.

(De eerste secretaris van de Hoge Regering Willem Fockens is de overleden Meijert Joan van Idsinga als gouverneur opgevolgd. Personalia. Onderkoopman Hendrik Ouman is onderkoopman Johan Constantijn Cruijpenning als hoofd op Buru opgevolgd. De luitenant Herman Pietersz. Peijma is overleden, in wiens plaats vaandrig Albertus Michiel van den Eijnde is gesteld met bevordering tot luitenant. Personalia.

Banda

[fol. 1460] Naar Banda zijn het afgelopen jaar de Noord Nieuwland, Leiden en Batavier gestuurd. Zoals uitgebreid in de brief van 18 oktober 1763 werd beschreven, is de Batavier verongelukt. De Noord Nieuwland kwam direct terug en de Leiden via Java's Oostkust, waarvandaan het wat rijst meenam. Met deze schepen is aangevoerd)

98.515	lb.	foelij in 597 sockels
425.435	,,	notenmusschaten
3000	pees	geconfijte nooten
100	lb.	marmelade van nooten
$5\frac{1}{2}$	realen	stamppaarlen
240	lb.	vogelnesjes
395	,,	caret
2552	,,	parlemoerschulpen in zoort of 1750 stux

tezamen bedragende *f* 76.245,10,8.
Fol. 1460r-v.

(Er was geen schip beschikbaar om het geringe nagewas over te brengen. De Standvastigheid, Zeelelie, Langewijk en de bark de Buis vertrokken onlangs naar Banda. Ze gaan via Java's Oostkust om 720 last rijst mee te nemen. Hun lading van diverse goederen en verdere benodigdheden is f 126.042 waard. Als er bij terugkeer nog ruimte in deze schepen is, moeten zij Gresik, Surabaja, of een ander kantoor op Java's Oostkust aandoen om rijst in te laden. Er is op 21, 22 en 24 november 1763 over Banda vergaderd. [fol. 1461] Eerst wordt de aparte brief van de gouverneur van 10 september 1763 behandeld. De gouverneur was afgelopen jaar zo terneergeslagen en ongerust geweest over de toestand van de perkeniers en kolonisten, doordat hij misleid was door hun rapportering. In het begin had hij daar erg op moeten steunen, omdat bij zijn komst alles in verwarring was en hij omringd werd door onbetrouwbare dienaren. Hij wilde het bestuur van Reynier de Klerk beslist niet ter discussie stellen. Daarom is hem aangeraden in het vervolg voorzichtiger te zijn en geen voorstellen, waarbij Compagnies belang in het geding is te doen, zonder diepgaand onderzoek of belanghebbenden de zaken wel juist weergeven. Overigens zijn de overwegingen van de gouverneur betreffende de vraag hoeveel troepen wel nodig zouden moeten zijn om de Gorammers en omringende volken een gevoelige slag toe te brengen voor hun trouweloosheid, plausibel bevonden. Op grond daarvan is besloten van zo'n onderneming af te zien en de patrouillering tegen smokkelschepen voort te zetten. Om dienaren en burgers aan te moedigen [fol. 1462] zullen zij alles wat zij op deze zwervers buit maken, mogen behouden, mits zij de specerijen tegen de gewone inkoopsprijs en de ammunitie tegen de taxatiewaarde aan de Compagnie afstaan. De gouverneur is gevraagd onder geheimhouding en met de belofte van een redelijk geschenk na te gaan van welke betekenis de specerijbomen op Goram, Geser, Ceram Laut en Koway zijn. Naar bevind van zaken zal de Hoge Regering optreden als in het belang van de Compagnie nodig is. Wat overigens in deze aparte brief stond en wat daarop werd geantwoord, is ook vermeld in de brieven uit Banda van 5 juni, eind augustus,

10 en 23 september 1763[1]*. Daarin wordt medegedeeld dat er niets te melden valt over de ladingen van de Noord Nieuwland en Leiden. Het is juist dat in de Leiden op Java's Oostkust 50 last rijst minder werd geladen om te voorkomen dat dit schip te diep zou komen te liggen en zou gaan lekken, waardoor de lading beschadigd zou worden. Bootsman Jan Pietersz en twee matrozen zijn er op Banda in de nacht met de sloep vandoor gegaan en hebben na vele dagen Ambon bereikt, waar zij beweerden dat de Leiden [fol. 1463] in volle zee verongelukt was en zij zich hadden weten te redden. Wegens deze leugens en desertie zijn ze aan de advocaat-fiscaal uitgeleverd. Behalve de Batavier is het afgelopen jaar de pantjalang Johanna verongelukt, waarvan de bemanning is gered. Blijkens het rapport van zeedeskundigen was er geen sprake van plichtsverzuim en is geconcludeerd dat dit een ongeluk is geweest. Eind december 1762 is al bericht dat de boedel van de overleden schipper Hogewaerd onder andere was belast voor 9870 stuks rond scherp. Uit het rapport hierover bleek dat deze ammunitie op de inventaris van de Hoop was blijven voortlopen, terwijl ze al in Batavia was verantwoord. Deze fout is hersteld en het bestuur te Banda valt niets te verwijten. Over de specerijen valt op te merken dat de foelie die te Oerien was aangevoerd, voldoende verantwoord is, maar dat deze zaak door een ernstige ziekte en het overlijden van resident Jan Hendrik Ruijsch geen gevolg heeft gehad. Wegens onvermogen mag zijn weduwe met de inkoopsprijs van 310 lb tekortgekomen [fol. 1464] foelie volstaan. Het bevel dat slordige dienaren te weinig of bedorven foelie moeten betalen blijft van kracht. De verantwoording in de brief van 5 juni 1763 betreffende 64.746 lb nootmuskaat die in september 1761 was verbrand, en de 106.372 lb in juli 1762, was met veel omhaal van woorden, maar heeft geen opheldering gegeven. Het komt erop neer dat secunde Gerrit Aansorg, als enige daar aanwezige medeondertekenaar, verzoekt te mogen volstaan met het rapport van de gecommitteerde wegers. Hij verklaart getuige te zijn geweest van de verbranding van die 126.201 lb nootmuskaat en dat het verschil voortvloeit uit eenzelfde hoeveelheid magere noten die niet zijn genoteerd. Dit is het bestuur ernstig verweten en ook dat het in hun laatste brieven niet had gemeld, dat er 190.510 lb verbrand zijn. Dit blijkt uit de bijlagen bij een rapport van gecommitteerden van 29 september 1762. Bovendien is in een nader origineel rapport van 2 juni 1763 gemeld [fol. 1465] dat er 9000 lb noten meer waren opgegeven dan er in werkelijkheid zijn verbrand. Men gelast om oplettender te zijn. Tevens is bevolen om naast de vette en de midden soort ook de magere noten te zenden en uitsluitend de kapotte en de geïnfecteerde noten te verbranden. Hoewel er 398 sokkel foelie in de pakhuizen lagen, durfde het bestuur die niet met een particulier schip te zenden, indien er geen schip of geschikte sloep van de Compagnie zou komen. Het is verboden om burgervaartuigen te gebruiken, tenzij er maar één schip komt en er nog foelie overblijft. Dan mag een stevig en sterk burgerschip gebruikt worden, waarop wel een gekwalificeerd dienaar moet meevaren en dat rechtstreeks naar Batavia moet gaan. De inspectie van de perken wees uit dat het gewas goed is en hoop op een rijke oogst geeft. [fol. 1466] Maar de aardbeving die daarna kwam doet vrezen dat de specerijoogst niet al te voordelig zal zijn. Er zijn 109 slaven minder gestorven dan vorig jaar. Compagnies perk Bojauw heeft een gunstig saldo van f 5042. Op de omliggende eilanden zijn geen kruidnagelbomen aangetroffen, maar er is met nadruk aangedrongen de jaarlijkse inspectie uit te voeren. Hoewel het bestuur het vorige jaar gunstige berichten over de djativerbouw gaf, is het daarmee volgens de brief van eind augustus 1763 niet goed gesteld. De 98 djatibomen waarvan de maten waren opgegeven, leverden slechts delen van 6, 8 tot 10 voet op. Er zijn nog 3500 grote bomen, 3000 middelgrote en 2050 jonge spruiten. De slechte opbrengst wordt aan verwaarlozing door de posthouders op Rosingain geweten. De laatsten zijn daarover aangesproken en er zijn strikte bevelen gegeven. Het bestuur op Java's Oostkust kreeg opdracht met ieder schip een zak berg- en een zak strand-djatipitten mee te geven. Het bestuur op Banda kreeg de opdracht heel veel aandacht aan deze voor de Compagnie*

1 Bij deze laatste brief is toegevoegd "deficit".

belangrijke verbouw te schenken. [fol. 1467] De bevolking heeft er ook voordeel van, zeker in deze tijden, waarin ze zo bezocht wordt. Ook Batavia heeft grote moeite om Banda nu van het benodigde houtwerk te voorzien. De dienaren die naar de Zuidwestereilanden gingen, kwamen na een trage reis op 14 mei weer op Banda-Neira met 9185 lb was, 256 lb karet, 116 lb vogelnestjes en 105 slaven aan. Volgens de brief van het bestuur van eind augustus 1763 hadden zij zich uitermate slecht gedragen. Vooral de overleden leider Koutenberg heeft zich schuldig gemaakt aan mensenroof, afpersingen, molesteren van personen en meer van dergelijke zaken. Hoewel hij niet meer gestraft kan worden, is bevolen het gedrag van de plaatsvervangend leider De Leeuw scherp te onderzoeken. Er moet voorkomen worden dat anderen ten koste van de Compagnie en de arme bevolking van die eilanden hun beurs spekken. De buitgemaakte slaven moeten ten laste van de boedel van Koutenberg schadeloos gesteld worden en naar hun dorp worden teruggestuurd. Verleden jaar is bevolen te onderzoeken of de Damar eilanden [fol. 1468] een baai hebben waarin schepen het gehele jaar veilig kunnen liggen. Een antwoord is nog niet ontvangen en de opdracht is herhaald. De tocht naar de Zuidoostereilanden is niet geslaagd. Er is slechts f 521 aan textiel omgezet en aan karet etc. was er maar voor f 977 aanvoer. Dat was veroorzaakt door een laat vertrek, waardoor zowel op de heen- als de terugreis op het eiland Koway, noch op Pulau Kai, onderzocht kon worden of er specerijbomen groeien. Er is bevolen voortaan eerder te vertrekken om zulk onderzoek te kunnen doen. Zulke verontschuldigingen zullen niet meer aanvaard worden. Op Banda zijn aan burgervaartuigen 5 sloepen, 4 pantjalangs, 7 sampans, 4 jonken en 1 opgeboeide orembaai, waarvan zich maar vier hadden aangeboden om op de Zuidoostereilanden levensmiddelen te gaan inkopen. Voor een tocht naar Nieuw-Guinea had geen enkele zich gemeld. Het bevel dat deze vaart het monopolie van de burgers op Banda moet blijven [fol. 1469] en ondersteund moet worden, is herhaald, opdat de aanvoer van levensmiddelen op Banda rijker wordt. Hoewel er in de voorafgaande jaren gunstig over de wapenkamer is gerapporteerd, meldt het bestuur in de brief van eind augustus dat deze nu in groot verval is. Als de beloofde goede maatregelen waren genomen en daarop was toegezien, dan zou de wapenkamer niet in een jaar in zo'n toestand zijn geraakt. Er is bevolen om oplettender te zijn, ook aangaande de artillerie, die eveneens slecht beheerd is. De verwarring en onduidelijkheden in de negotieboeken en aanverwante stukken zijn ergerlijk. Omdat ze nog niet foutloos waren, besloot het bestuur, volgens zijn brief van eind augustus, om op verzoek van opperkoopman Gerrit Aansorg nieuwe boeken te laten opmaken. Toen ze gereed waren, verklaarde Aansorg dat deze boeken in het huis van Jan Hugo van der Put en zonder zijn bemoeienis waren opgemaakt. [fol. 1470] Aansorg wilde ze daarom niet tekenen. Op 26 augustus 1763 besloot het bestuur beide versies van de boeken naar Batavia te zenden, vooral omdat er in de eerste versie verdachte veranderingen voorkomen. Deze negotieboeken zijn met de resoluties en bijlagen in handen van de visitateur-generaal gesteld, die nog bezig is ze te onderzoeken. Uit een ingekomen bericht is gebleken dat het verschil van f 11.923 tussen de boeken van 1759/60 en de bijhorende staatrekening is toe te schrijven aan onkunde en een foute behandeling. Omdat de Compagnie er geen nadeel van heeft ondervonden, heeft de Hoge Regering hierover slechts haar ongenoegen geuit en geschreven dat zulke slordigheden niet meer mogen voorkomen. Er is tevredenheid over uitgesproken dat op een partij textiel bij inkoop t.w.v. f 14.161 ruim 61 % winst is gemaakt. Als er geen ongemerkte textiel meer wordt aangevoerd en de tol van 15 % wordt geheven op de oosterse textiel, zal dit nog wel toenemen. In 1761/62 is op een inkoop van f 52.237 f24.462, of 47 %, winst gemaakt. Bij uitzondering was de winst op rijst 60 %. Het stemt eveneens tot tevrenheid dat van textiel, [fol. 1471] die al vijf tot acht jaar in de pakhuizen lag, door de oplettendheid van de gouverneur $\frac{7}{8}$ deel met 50 % winst is omgezet.)

Dat vervolgens de generale winsten groot geweest zijn	*f*	41.417,	7,	8
En in het precedente boekjaar	*f*	38.466,	4,	8
differerende	*f*	2.951,	3,	-

De generale lasten	*f* 172.855, 11, 8
en 1760/1	*f* 188.956, 10, 8
sijnde een voordeelig verschil van	*f* 16.100, 19, -
dat met malkander, sommeert	*f* 19.052, 2, -
ten goede.	

Fol. 1471r.

(Omdat de boeken niet kloppen, moet een oordeel opgeschort worden, totdat het bericht van de visitateur-generaal is ontvangen. De rekening van secunde Gerrit Aansorg is belast met 126 lb foelie bij verkoop waard f 756,-, met 8755 lb goede nootmuskaat bij verkoop waard f 52.530,- en 3670 lb kapotte nootmuskaat met een inkoopwaarde van f 76,-, samen f 53.362. Met Kirmanse wol t.w.v. f 13.813 en nog verscheidene posten komt het uit op f 84.788. Dan is er nog f 2296 licht geld dat Aansorg bij het sluiten van de soldijboeken per eind juni 1763 schuldig is geweest. Het bestuur vroeg hierover besluiten te nemen, maar om de redenen hierboven gemeld is dat nog niet mogelijk. [fol. 1472] Vorderingen voor goederen waar een tekort op was of die beschadigd waren, zijn, als ze duidelijk en bewezen waren, opgelegd. Dat is echter niet het geval met f 4214 die de vroegere werfopzichter Hinsch was opgelegd. Hij toonde met originele stukken aan dat de posten verantwoord waren en dat er kwijtschelding voor was gegeven. Het bestuur is voorgehouden dat, hoe goed het behartigen van de belangen van hun superieuren ook moge zijn, het zich moet onthouden van onbillijke en harde maatregelen. Omdat de inkoopsprijzen voor de huishouding de afgelopen jaren exorbitant waren, is de gouverneur voorgehouden dat hij deze moet zien te verminderen. In antwoord daarop is aangetoond dat alles de gewone prijs is gebleven. Slechts de lampolie is door schaarste duurder geworden en de kalk door de vele werkzaamheden en de daardoor zware arbeid. Er is daarom bevolen vettigheid uit Ternate te laten komen en ook de tijd om de prijs van de kalk te beperken, goed te gebruiken. [fol. 1473] De bedenkelijke inkoop van vlees en rijst op Wayer voor f 261 moet maar aanvaard worden, omdat onderkoopman Jacques Bariel, die dit zonder machtiging deed, insolvent is overleden. Met opperkoopman Gerrit Aansorg, die dit liet gebeuren, is het door de andere vorderingen op hem niet veel beter. In de brief van eind augustus 1763 bericht het bestuur dat de verpachting volgens de bevelen van de Hoge Regering is geschied en dat de publieke veiling ervan f 1344 per jaar heeft opgebracht, maar f 204 minder dan vorig jaar. Men heeft het bestuur laten zien dat, bij de nieuwe voorwaarden volgens het besluit van 26 augustus 1763, het tiende artikel weer ten onrechte is opgenomen, omdat de levensmiddelen niet bezwaard, maar juist verlicht moeten worden. Daarom is artikel 10 doorgehaald en zijn de overige gehandhaafd. Wat betreft vestingwerken, timmerwerk en reparaties kostte de opbouw van de post de Voorzichtigheid f 16.110. [fol. 1474] De boeken moeten dit echter nog aantonen. De reparatie van kasteel Nassau is bijna klaar en die van de kerk op de glazen ruiten na, hoewel er al diensten worden gehouden. Bij het bestuur is er op aangedrongen met het overige werk, dat door de aardbeving zal zijn toegenomen, op te schieten. Wat niet meer te repareren is, moet vernieuwd worden. Tevens is gevraagd waarom er niet is gerapporteerd of het wachthuis op Bojauw en het huis op Lonthoir, als onderkomen voor de aankomende soldaten, al klaar zijn, of waarom er geen voortgang mee is gemaakt. De maandgelden van een zekere Domingosz en Westplaten t.w.v. f 200 zijn door het bestuur geconfisqueerd. Dit is ook gebeurd met f 2220 licht geld aan soldijrekeningen die de dienaren die naar de Zuidwestereilanden waren gezonden, niet alleen hadden opgekocht, maar daar zelfs een ondertekende lijst van konden laten zien. De confiscatie daarvan is niet alleen goedgekeurd, maar er is tevens bevolen voortaan bestraffing van een dergelijk vergrijp niet na te laten. [fol. 1475] Er is precies nagegaan welk nadeel de inkomsten van de domeinen hebben geleden door fraude door personen die insolvent overleden zijn, of niet meer te traceren. Tevens is onderzocht hoe er naar schadeloosstelling is gestreefd. De schade is f 2546. Deze kan niet verhaald worden, doordat de ontvanger van deze gelden, kassier Nicolaas Jacob Schuijler, is overleden. Er is

waarschijnlijk voor hem geen borg gesteld, omdat deze niet in het protocol voorkomt. Het bestuur heeft bevolen voortaan alle borgstellingen secretarieel te laten passeren. De Hoge Regering gaf de opdracht na te gaan voor wie er in die tijd koopbrieven zijn opgemaakt. Tenzij het met een kwitantie is te bewijzen dat de herengerechtigheid werd betaald, moet deze alsnog ingevorderd worden. De overtollige lasten van het hospitaal zijn afgeschaft, maar de zieken werden van al het nodige voorzien. De sterfte was aanzienlijk minder dan vorig jaar. [fol. 1476] De secretaris van de Raad van Justitie is ernstig vermaand de boedelrekeningen naar de Raad van Justitie te Batavia te zenden, opdat ze afgehandeld kunnen worden. De renten over het kapitaal van de wezen is binnengekomen op f 667 na, die, als ze wettig is, ten laste van Gerrit Aansorg zal komen. Vier vijfde van rsd 25.000 is, zoals verleden jaar bevolen, als hypotheek bij de meest behoeftige perkeniers uitgezet. Gezien het onheil dat zich heeft voltrokken, hoeft het gedurende vijf jaar niet te worden afgelost. Voor de renten zijn schikkingen getroffen, zoals hieronder uit de lijst van de uitgezette kapitalen van de Compagnie en de colleges blijkt. Het kapitaal van de Weeskamer is rsd 118.719,-, namelijk rsd 55.277,- aan kapitaal van pupillen en bejaarden tegen 4½ % rente, de rekening van interest, diverse boedels die in de boeken van de kamer lopen zonder interest, en rsd 63.442,-, waarvan de renten niet noemenswaardig achterlopen. Het kapitaal van de diaconie is rsd 67.289, maar door de bouw van een nieuwe kerk zijn de kerkmiddelen aanzienlijk verminderd tot [fol. 1477] ca. rsd 4000,-. Omdat deze fondsen door onachtzaamheid voor rsd 1398 zijn benadeeld, doet het genoegen dat de gouverneur het beheer daarover op zich heeft genomen. Secunde Gerrit Aansorg zegt dat dit reeds is verantwoord, maar dit kan pas beoordeeld worden na het onderzoek van de boeken. Wegens slecht functioneren is ds. Wolter Hendrik Tenkinck naar Ambon overgeplaatst. Ds. Johannes Bernardus Grimmelius is op Banda geplaatst in de hoop dat hij zich stichtelijker gedraagt en vlijtiger zal zijn om in het Maleis te preken. Wat de huishoudelijke zaken betreft beweerde het bestuur dat de verwaarlozing en wanorde in 1752 is begonnen. Gevraagd om uitleg schreef het op 5 juni 1763 dat 1752 een ongelukkige schrijffout is en dat er 1757 had moeten staan. Het zou, volgens het bestuur, wel zeer roekeloos zijn om de achteruitgang tijdens het bestuur van Reynier de Klerk te plaatsen, [fol. 1478] toen alles juist bloeide. Het bestuur excuseerde zich voor deze grove schrijffout. Het is hierom ernstig vermaand en aangeraden juist de regeringsvorm van De Klerk na te volgen. Toen werden de harten van de ingezetenen juist gewonnen en klachten van hen en vermaningen jegens hen voorkomen. Een heilzaam middel daarvoor is)

---dat de gemeente geen gebrek aan rijst heeft en dat er na mate van den voorraad op de basaar tegens 's Compagnies prijs verkogt werd. Dat wij om haar daartoe in staat te stellen en te houden, 's jaarlijx zoveel graanen zoude senden, als maar met mogelijkheyd konde geschieden. En dat, schoon zij door het verongelukken van 't schip d' Batavier waren gedestitueert gebleeven van U Wel Edele Hoogagtb. extract missive van den 24e september 1761 over dat suject roulleerende, en er in dese provintie geen tekenaren van de resolutie van den 29e februarij 1759 te vinden waren, zijlieden nogthans voorschreeven extract missive, thans weder overgaande, op de gevoeglijkste wijze soude moeten beantwoorden.

Fol. 1478r-v.

(Het doet plezier dat acht jonge matrozen, of hooplopers, bij de ambachtslieden zijn geplaatst, een weeskind bij de huistimmerlieden en dat drie anderen die daar al enige tijd naar genoegen hebben gediend, [fol. 1479] met de reglementaire soldij zijn aangenomen. Het is aanbevolen die kinderen verder aan te moedigen en niet minder om lijfeigenen ambachten te laten leren. Daar het op Banda moeilijk is om voor administraties borgen te stellen, is het goed dat het bestuur aan onderkoopman Adolf Bent heeft toegestaan om als borstelling zijn halve gage te geven. Daarop is hij als resident naar Oerien vertrokken. Het bestuur is aangespoord om, als er geen voldoende borg gesteld kan worden, hun administratie en het beheer van gelden geheel te vereffenen, voordat dienaren mogen vertrekken. De verdachte vaart van de Papua's en Gorammers en andere roofzuchtige volken neemt toe.

Daarom is de gouverneur geprezen dat hij op het eerste bericht van gewelddadigheden twee orembaais met draaibassen had uitgerust, die meer kunnen en minder gevaar lopen dan sloepen en andere zeilvaartuigen. Bovendien is aanbevolen, als de moesson het toelaat, een sloep of pantjalang bij de Zuidwestereilanden te laten patrouilleren. [fol. 1480] Dit dient ter beveiliging van de goedwillenden en ter beteugeling van smokkel door Makassaren, Baliërs en anderen. Op het patrouilleschip dient men een ervaren en eerlijk zeeman te plaatsen die erop toeziet, dat de controle aan het doel beantwoordt en dat geen geweld wordt gebruikt. De slordigheid waarmee opperkoopman en secunde Gerrit Aansorg de negotieboeken heeft bijgehouden, maakte het, om erger te voorkomen, noodzakelijk hem naar Batavia op te roepen. Hij moet zich in het bijzonder verantwoorden over het inboeken van 126 lb foelie, 8755 lb gave en 3670 lb kapotte nootmuskaat. Het bestuur werd bevolen om alle stukken die Aansorg voor zijn verdediging nodig heeft, op te sturen, zodat deze zaak spoedig kan worden afgehandeld. Als zijn opvolger is, met de rang en emolumenten van opperkoopman, de koopman en boekhouder van het Bataviase garnizoenskantoor Hans Johan Noordgreen als hoofdadministrateur aangesteld. Men heeft het volste vertrouwen in zijn capaciteiten, ijver en accuratesse. [fol. 1481] Personalia. Naar Banda gaat weer de onderkoopman George Charles Guitton, die als hoofd op Wayer was aangesteld, maar op het verongelukte schip de Batavier zat. Personalia. Er worden nog enige artilleristen, ambachtslieden en matrozen gezonden. Van de gevraagde 300 militairen konden er maar 100 gestuurd worden. De verschrikkelijke aard- en zeebeving die in de brief uit Banda van 10 september 1763 is beschreven, bracht de Hoge Regering ertoe om op 18 oktober een collecte uit te schrijven en de oproep om met milde giften te hulp te komen van de preekstoelen te laten afkondigen. [fol. 1482] Deze bracht maar rsd 7193 en 44 stuivers op, wat te gering is om de schade van de perkeniers en andere inwoners te vergoeden. Er zijn andere middelen nodig, opdat deze ongelukkigen hun perken niet verlaten. Het bestuur is opgedragen om een commissie van zes van de hoogst gekwalificeerde dienaren en zes als goed bekend staande burgers samen te stellen, om aan de meest getroffen burgers die christen zijn, naar behoefte geld uit de collecte te geven. De perkeniers zijn daarvan uitgesloten. Aan alle perkeniers en inwoners met gronden of vaste goederen onder hypotheek bij de Compagnie of andere colleges wordt, zonder onderscheid van religie, kwijtschelding verleend van rente over de vijf jaar tussen 1 september 1763 en eind augustus 1768. Uit het kapitaal van de onbekende wezen betreft dit ten eerste de gelden die al enige jaren eerder zijn gezonden om ten gunste van de perkeniers op deposito [fol. 1483] te worden uitgezet voor een bedrag van rsd 40.100,-. Ten tweede rsd 20.000,-, die in 1761 is gestuurd en waarvan de renten als een douceur aan de gouverneur zijn toegekend. Ten derde rsd 25.000,-, die ter ondersteuning van de perkeniers in de vorige jaren zijn overgemaakt. Voorts rsd 27.505, die door de Compagnie aan de Weeskamer te Batavia zijn betaald voor de aanspraken van Gualter Roelof Carper c.s., en wel ten laste van de Weeskamer op Banda. Bovendien betreft het de rente over de schuld van de Weeskamer te Banda aan die van Batavia van rsd 27.000,-. Op dezelfde wijze de gelden van de Weeskamer op Banda van pupillen, boedels en genoten renten, waarvan volgens de laatste berichten rsd 97.000,- op interest is gezet en tenslotte dat wat uit de gelden van de diaconie nog beleend is, voor rsd 57.730. Over al deze kapitalen, waarvoor perkeniers en anderen vaste goederen in onderpand hebben gegeven, hoeven zij gedurende vijf jaar geen renten te betalen voor een bedrag van rsd 73.575,-. Ter financiering van de renten van de pupillen, de kosten van de Weeskamer en de lasten van de diaconie, [fol. 1484] en omdat de Weeskamer op Banda de derving van renten over vijf jaar niet kan dragen, is de Weeskamer te Batavia opgedragen uit de gelden van de onbekende wezen jaarlijks rsd 7000,- in contanten specie naar Banda over te maken.)

En opdat eenige entrepreneurs, siende op de eerstkomende vijf jaren, zonder op het toekomende bedagt te zijn, niet mogte resolveeren perk of perken à tout pris te kopen, is door ons order gestelt dat dezelve in cas van vertrek of sterfgevallen verkogt moetende werden, zulx door geen hooger prijzen zal mogen geschieden als bij de jongste voorgaan-

de verkoop. Tenminsten dat op zodanige onroerende goederen na de oude ordre geen hooger capitalen dan $\frac{2}{3}$ van de waarde uyt 's Compagnies gelden, nog door de collegiën daarop beleend zullen werden ende zulx nog onder sufficante borgtogt. Bij welke gelegendheyd ook de interessen van alle capitalen hetzij van de Compagnie, of de collegiën op specerijperken, of andere hypoteecquen uytstaande, bepaald zijn tegens $4\frac{1}{2}$ percento in 't jaar.

Fol. 1484r-v.

([fol. 1485] Men hoopt dat, met 's hemels zegen, deze maatregelen voor de Compagnie het minst schadelijk zijn en dat zij de getroffenen zullen aanmoedigen om weer met ijver aan het werk te gaan, zodat deze zo belangrijke provincie voor de Compagnie bewaard blijft. Verder wordt verwezen naar de ontvangen gewone en aparte brieven, en naar het antwoord daarop.

Ternate

[fol. 1486] Uit Ternate zijn gearriveerd de pantjalang Garnaal, de bark Buis, de Prinses van Oranje, Vrouwe Elisabeth Dorothea en de Zeelelie. De twee laatste schepen voerden op 6 en 23 november 1763 aan)

$2336\frac{1}{80}$ realen stofgoud	*f*	57.746,	4,	-
125 lb. careth of schildpadshoorn	*f*	148,	6,	-
900 kipper lont	*f*	1.372,	10,	-
in geschenk aan vogels, slaven etc.	*f*	1.877,	19,	-
diverse wapenen	*f*	309,	11,	8
bedragende met d' aanrekeningen	*f*	109.285,	10,	8

Waarentegen op den 10e februarij bevorens met het meermelde schip d' Zeelelij, naar derwaards was afgesonden

24.000 stuks gecartelde ducatons	*f*	96.000,	-,	-
135 packen diverse lijwaten	*f*	61.674,	-,	-

dat in 't geheel met de ordinair geschenken, benodigheden en diverse aanrekeningen gemonteerd heeft *f* 250.318,1,8.

Fol. 1486r-v.

(Het belangrijkste uit de gewone en geheime brieven van eind april en 25 juli 1763 en het antwoord daarop van 31 december wordt behandeld. Omdat er uit Magindanao tijdens de vorige moesson geen schepen op Ternate zijn aangekomen, is bevolen om met deze volkeren bij iedere gelegenheid vriendelijke betrekkingen aan te knopen. Hoewel door de aanstaande overgave door de Engelsen van de Filippijnen aan de Spanjaarden deze eilanden niet meer zo belangrijk zijn, als in vorige jaren, komt het van pas [fol. 1487] precies te onderzoeken wat daar gebeurt. Daarom is het goed dat het bestuur op 3 juni 1763 heeft besloten om een Chinese inwoner op zijn verzoek toe te staan daarheen te gaan, waarbij hem een brief voor de koning van Magindanao is meegegeven met het verzoek om de producten van zijn land jaarlijks naar Ternate te zenden. Betreffende de inlandse zaken is het goed dat rsd 37,- aan stofgoud te Menado is achterhaald. De smokkelaar, een zekere Doeij, is om een zware straf te ontlopen op weg naar Ternate met boeien en al overboord gesprongen en verdronken. Omdat er bij de Liwas volgens berichten veel goud werd gevonden, is de resident te Gorontalo bevolen om de mijn op Bolontio te onderzoeken en waarheidsgetrouwe informatie daarover te verschaffen. Hoewel het koninkje daarom had gevraagd, is het goedgekeurd dat het bestuur het postje te Tontoli niet weer heeft bezet. Het is alleen maar tot last geweest en de bevolking bestaat uit allerlei soorten zwervers, van wie niets goeds is te verwachten. [fol. 1488] De loge te Menado heeft 26 februari ernstig gevaar gelopen door brandstichting in het nabijgelegen dorp Clobot. Om dit en diefstallen te voorkomen, is op voordracht van de resident toegestaan een burgerwacht te vormen zonder kosten voor de Compagnie. Ter financiering wordt op de daar aankomende particuliere vaartuigen naar gelang van de grootte 3 tot 5 rsd geheven. In de decemberbrief van 1762 werd bericht dat de

koning van Gorontalo, Mono Arfa, wel van goede wil was, maar er werd wel aanbevolen om op zijn hoede te blijven en waakzaam te zijn. Nu is tot voorzichtigheid gemaand om hem niet meer aan te zien voor wie hij gehouden werd. Hij heeft namelijk zijn majoor Plotong clandestien naar een vergadering te Ampibabu in de bocht van Tomini gezonden om daar voor te stellen een zekere daëng Monompo als koning over de Mandarezen aan te stellen en de Buginezen en moordzuchtige bewoners van Palopo als bondgenoten aan te nemen. Dat schijnt niet gelukt te zijn, althans er is niets meer van gehoord. Het belooft evenwel niet veel goeds en daarom werd er bevolen een nader onderzoek te doen, [fol. 1489] om zo eventueel kwaad te verijdelen. Het straffen van de bewoners van Palopo voor het overrrompelen in 1760 van het postje te Limbunu is uitgesteld, maar uitstel is geen afstel. Men hoopt dat zich daarvoor wel een goede gelegenheid zal voordoen. Bij besluit te Ternate van 15 december 1762 is vastgesteld het postje te Parigi met een gelijk aantal manschappen bezet te houden. Inkrimping zou slechts een geringe bezuiniging hebben betekend en schadelijk zijn voor de opbrengsten van de goudmijnen te Gorontalo. De kregelige koning van Batjan is aangemaand de Cerammers naar hun oorspronkelijke dorpen te laten vertrekken, als de ziekten daar zijn opgehouden. Om verwijdering met de koning van Ternate te voorkomen, is hij tevens aangespoord de Sulanezen, die onder deze koning horen, naar hun land te laten terugkeren. Dit is goedgekeurd en tevens is bevolen de boosdoeners op Ceram, de orangkaja's van Hatilen en Besje, te overmeesteren om ze naar Ambon te sturen zonder daarover veel commotie te maken. [fol. 1490] Vergeefs is geprobeerd de koning van Batjan op het rechte pad te brengen. Dit schijnt op hem een slechte uitwerking te hebben.)

Want hij heeft sig in dit jaar niet ontsien in sijnen aan ons gesondene brief termen te gebruyken die zeer onbetamelijk en haetelijk zijn, en dus niet welvoeglijk ongemerkt hebben kunnen laten passeeren. Wij hebben dierhalven, bij antwoord, in seer verstaanbare en in gepaste nadrukkelijke woorden ons ongenoegen daarover te kennen gegeven, onder voorhouding der nadeelige gevolgen die daaruyt konden voortkomen, voor hem en familie, indien hij niet van toon en zulke ergerlijke en aanstootelijke gedoentens veranderde. Dat wij nog hoopten en wensten.

Fol. 1490r.

(In een aparte brief van 31 december 1763 zijn aan gouverneur Jacob van Schoonderwoerd instructies gegeven hoe zich te gedragen tegenover de koning van Batjan, zijn afvallige rijksgroten onder de bescherming van de Compagnie, en aangaande de uitroeiing op het eiland Obi, Gomumu, Gilalang, Madioli en Batu Ampat. Bij halsstarrigheid van deze vorst moet men zich schikken en na wikken en wegen naar de omstandigheden handelen. Het is nog een raadsel of de beloofde 150 militairen die noodzakelijk zijn, uit het verzwakte Bataviase garnizoen, of uit de versterkingen met de verwachte schepen uit Nederland samengesteld kunnen worden. De aankomende rekruten zijn er vaak slecht aan toe [fol. 1491] en de aanhoudende sterfte te Batavia is ongehoord hoog. Men zal het, indien enigszins mogelijk, voor elkaar proberen te krijgen. Tegen eind november zijn de hoofden en bemanning van de patrouillevloot naar de Papuase eilanden, die op 13 september 1762 de rede van Ternate had verlaten, ter hoogte van Salawati overvallen door plotselinge ziekte en sterfte. Het enige overgebleven hoofd van deze expeditie, schipper Jan Estienne Gonsal, riep op 12 december de hoofden van de schepen bijeen en bracht hun de gevaren van een langer verblijf in deze ongezonde lucht onder ogen. Noodgedwongen besloten zij terug te keren naar Ternate, waar ze op 2 januari 1763 arriveerden. Onderweg waren gestorven: koopman Jan Jonkers, kapitein Christiaan Ludewich Baljard, onderkoopman Johan Sebastiaan van Masson, luitenant Van Schevichaven, vaandrig Christiaan Manus, de gezaghebbers van de Prinses van Oranje en de Buis, tevens een opper- en een onderstuurman, een opperchirurgijn, twee inlandse kapiteins en een vaandrig. De meeste van de overgebleven officieren en bemanning leden bij aankomst aan de Papuase ziekte, bestaande uit verlammingen en ernstige zwellingen aan armen en benen. Het dagverhaal van deze expeditie is door het bestuur in de geheime resolutie van 11 januari 1763 onderzocht. [fol. 1492] De terugkeer is goedgekeurd, omdat

de vloot bij doorgaan machteloos zou zijn geweest en groot gevaar had gelopen niet meer te kunnen terugkomen. Dit is de Hoge Regering ook uit het journaal gebleken en men heeft zich neergelegd bij deze fatale uitslag, die niet was te voorzien. Het is geruststellend dat er vorig jaar geen Engelse schepen bij de Papuase eilanden zijn waargenomen en nog meer dat zij niet hebben geprobeerd daar een fort te bouwen.)

Egter op Xullabessij in de negorij Gaij is den 30e januarij volgens brief van dien resident de dato 4 februarij een groot Engelsch schip vernomen en den 23e bevorens tusschen Oubij major en 't eyland Goemanio, dat de ministers veronderstellen een en deselfde bodem te zijn geweest. Hetzelve is door een swaare storm des nagts wederom uyt het gezigt geraak, zonder dat men hadde kunnen naspeuren werwaarts hetzelve was beland. Want de daarop uytgesondene commissianten Seidelman en Reichel met de barcq de Buijs en de pantjalling de Elisabeth zijn onmiddelijk gedepecheerd ter bekruyssinge tot op de hoogtens tusschen Oubij en de Xullas tot aan Mixoal, en Poelo Piesang, omme bij ontmoeting van vreemde Europeesen tegens deselve te protesteren. Dog hebben blijkens haar rapport, dat bij Ternaatse resolutie van den 22e april a.c. geïnsereert is, geene Engelschen, Bougineesen, nog Papoërs vernomen.

Fol. 1492v-1493r.

(Bij de inspectie van het eiland Obi en van Gilalang zijn wel specerijbomen vernietigd. Het voorstel van het bestuur bij geheime resoluties van 29 december 1760 en 13 februari 1761 om specerijsmokkel door de Buginezen en Makassaren te verijdelen, is in zoverre overgenomen dat naar Ambon, Banda en Makassar ieder nog een pantjalang zal worden gezonden. Voor de vaststelling van de jaarlijkse verzamelplaats van deze vaartuigen wordt verwezen naar een rondschrijfbriefje, een kopie rapport van maritieme deskundigen en het geheime besluit van 16 december 1763. Volgens het rapport bij de geheime resolutie van het bestuur van 2 maart 1763 zijn door de expeditie onder leiding van Jan Semet en Bogaard op Samola en Wasile 15.948 specerijbomen omgekapt. Dit is onder ede door alle daarbij aanwezigen bevestigd. Daarom zijn de verstrekking van textiel aan de dorpshoofden en hulptroepen, het kleine geschenkje aan de Tidorese deelnemers, de rsd 181 aan de huurlingen en de vergoeding van rsd 2531 aan de leiding voor wat zij meer uitgaven dan ze ontvingen, tevens het naar eerder voorbeeld verleende kostgeld aan de bemanning, goedgekeurd. [fol. 1494] Bovendien is goedgekeurd wat aan de deelnemers van de uitroeiingstocht op Pulau Pisang is verstrekt. Deze verstrekkingen hadden plaats nadat de begunstigden, christenen, zowel als moslims, hun verrichtingen, zoals die in het rapport gevoegd bij de geheime resolutie van 13 maart 1763 zijn vermeld, onder ede hadden bevestigd. Op Pulau Pisang zijn in 1761 en 1762 in totaal 15.386 specerijbomen geveld. Nu zou inspectie wel gedurende 20 jaar achterwege kunnen blijven, maar omdat dit eiland voor alle nomaden zo gunstig ligt, is inspectie en uitroeiing om de 4 à 5 jaar toegestaan. De koning van Tidore heeft op zijn verzoek rsd 150,- voor de uitroeiing ontvangen. De majoor van Tidore kreeg voor zijn inspanningen tijdens de tocht 16 stuks guinees en een halve legger arak. Gewoonlijk kregen de kimelaha's van Tidore dit, maar nu verdienden ze het niet, omdat hun vaartuigen niet aan de patrouillering deelnamen. De koning van Ternate vroeg toestemming om zijn eigen Alfuren tegen de Papua's te laten optreden, mits hij met ammunitie zou worden bijgestaan. Hij was geërgerd over hun rooftochten. Hem is geantwoord dat vrede beter is dan oorlog en [fol. 1495] dat de koning van Tidore zal worden aangesproken over deze roverij. Als deze er niets tegen doet, zal hij voor de gevolgen moeten opdraaien. Op 21 mei zijn er met de sloep de Roos dienaren naar de districten Nessa en Dotij gezonden om specerijbomen uit te roeien. Na afloop zal hetzelfde beginnen aan de noordkant van Halmaheira voor zover vallende onder Ternate. Zoals verleden jaar is toegestaan, zullen de dorpshoofden en andere onderdanen van Ternate voor hun diensten rsd 2000,- ontvangen. Hoewel er specerijbomen zijn, is er al 50 jaar bij Niagoa, op Halmaheira niet ver van Dodingo, geen uitroeiing geweest. Volgens het geheime besluit te Ternate van 23 juni 1763 zal hiertoe spoedig worden overgegaan. De pogingen van de koning van Tidore dit uit te stellen zijn, met de belofte de kosten te dragen en

een geschenk van 20 à 30 stuks guinees, gebroken. Daar het noodzakelijk was, is dit geheel goedgekeurd. [fol. 1496] Gouverneur Jacob van Schoonderwoerd is hogelijk geprezen voor de uitstekende behandeling van de inlandse zaken. Naast het hierboven vermelde goud en karet zijn in 1761/62 ook 2500 lb was en 963.532 lb rijst ingekocht. De inkomsten op het hoofdkantoor, waar de verkochte textiel gemiddeld maar 50 % winst opleverde, zijn beperkt. De winsten te Bwool, Amurang, Menado en Gorontalo van 64 $\frac{5}{12}$ % en 65 % ruim waren meer dan voldoende. Er is tevredenheid over betuigd dat er in 1761/62 op de verkoop van goederen, bij inkoop t.w.v. f 85.928, een winst van f 49.939, ofwel 48 %, is behaald. De aandrang om het debet van f 18.638 te vereffenen is herhaald. Op verzoek van de koning van Tidore is de schuld van de gugugu van f 823 afgeschreven. De vergoedingen van de gewezen resident te Gorontalo, Thomas Thornton, zijn met zijn borggeld verrekend. Het koninkje van Siau, Ismaël Jacobsz, maakte geen melding meer van zijn eerdere klachten over [fol. 1497] ds. Ulpianus van Sinderen en verscheen zelfs niet te Ternate. Hij, en alle koninkjes van de Sangihe eilanden, zijn in een brief van 20 mei aangemaand om alle olieproducten, zoals gewoonlijk jaarlijks, naar Ternate te zenden. Helaas moesten de twee predikanten ernstig berispt worden, omdat ze niet ijverig Maleis leren. Ze zijn daartoe opnieuw aangespoord en het besluit van het bestuur om de f 500,- per jaar die ze daarvoor krijgen, in te houden, is goedgekeurd. Zonder toestemming van de Hoge Regering mag niets daarvan worden toegekend, ook al zouden de predikanten de dienst het komende jaar in het Maleis houden. Per Ternaatse resolutie van 21 juni 1763 is het dienstverband van de inlandse kerkelijke dienaren verhoogd van drie tot vijf jaar, het traktement van de schoolmeesters is op maximaal f 12,- gesteld en de kerkmarinjo's krijgen eens en voor al f 2,8,- per maand. Deze besluiten zijn goedgekeurd. Het aantal van zeven sloepen en pantjalangs is er één boven wat is vastgesteld. Wegens de omstandigheden is dit toegestaan, [fol. 1498] maar dan dient er wel jaarlijks rond Halmaheira gepatrouilleerd te worden. Bij besluit van 28 november 1763 is bepaald dat in beslag genomen goederen voor de aanhouders van de smokkelaars zijn, onder voorwaarde dat specerijen tegen inkoopsprijs worden afgestaan en oorlogstuig tegen de taxatiewaarde. In 1761/62 bedroegen de uitgaven f 162.333 en de inkomsten f 68.576 en in 1760/61 respectievelijk f 157.616 en f 81.210. Dat betekent dat het resultaat in 1761/62 f 17.351[2] slechter is geweest dan in 1760/61. Daar is geen opmerking over gemaakt, maar in reactie op het antwoord op de punten die verleden jaar zijn gezonden, is bepaald dat er een gouverneur blijft, maar dat de hoofdadministrateur geen hogere rang dan koopman en de fiscaal tevens winkelier niet hoger dan onderkoopman zal hebben. Hoofd van de militie is een luitenant met naast zich vier vaandrigs. Het aantal schrijvers en ambachtslieden moet in overeenstemming met de memorie van bezuiniging zijn. De residenten te Gorontalo en Menado blijven onderkoopman. De 68 inlandse kerkelijke dienaren werden vorig jaar [fol. 1499] door sterfte tot 33 school- en leermeesters gereduceerd en de kerkmarinjo's op Gorontalo en Menado zijn wegens afdanking tot acht teruggebracht. Boven het genoemde aantal van zeven vaartuigen zullen er nog twee pantjalangs worden gestuurd, omdat patrouillering momenteel zeer noodzakelijk is. Er zit wat in de opmerking van het bestuur dat de uitgaven en inkomsten niet precies zijn vast te leggen. Men is al tevreden als de dienaren eerlijk hun plicht doen. Er is ten opzichte van hen, en in het bijzonder wat Jacob van Schoonderwoerd betreft, tevredenheid over uitgesproken dat de pachten en behaalde winsten al enige jaren zijn toegenomen. Men vertrouwt dat zij er alle aandacht aan zullen geven en dat het vruchten voor de Compagnie zal afwerpen. Van haar kant nam de Hoge Regering het besluit van 22 november om de textielhandel te bevorderen en aan anderen te beletten. [fol. 1500] Om de voor de Compagnie schadelijke invoer te belemmeren, is bij besluit van 25 november toegestaan om op oosterse textiel 15 % tol te heffen. Particuliere inwoners kunnen textiel die van de Compagnie is gekocht, vrij uitvoeren naar Menado en de

2 Ten rechte *f* 17.251.

Sangihe eilanden, maar naar Gorontalo blijft dit verboden. Om de handel in goud te bevorderen is aangespoord de desbetreffende kantoren tijdig van gewilde textiel te voorzien. Eigen inwoners en inlanders mogen wat prulletjes van goud bezitten, maar niet zoveel dat ermee gesmokkeld kan worden. Zoals uit de memorie van bezuiniging blijkt, verwerft de Compagnie daardoor maar de helft van het gewonnen goud. Het bestuur berichtte voor de eerste maal dat rondzwervende inlanders en vreemdelingen in de bocht van Tomini wel tweemaal zoveel goud afvoeren dan de Compagnie. Daarom moeten de gezonden twee vaartuigen daar gaan patrouilleren. Als dat zorgvuldig geschiedt, zal uit het resultaat blijken of het voldoet. [fol. 1501] De inkoop van was en karet wordt aan de ontwikkelingen overgelaten. Maar alles moet eraan gedaan worden om de hopeloze verbouw van peper te verbeteren. Door een snelle uitvoer van al deze maatregelen moeten de uitgaven wel verminderen en de inkomsten toenemen.De bestellingen met opgave van de voorraden bij de brief van 25 juli 1763 zullen bij gelegenheid zo precies mogelijk worden uitgevoerd. In plaats van de overleden secretaris Johan Sebastiaan van Masson is uit Batavia de onderkoopman Johannes Revoet gestuurd en in plaats van de overleden koopman Jan Jonkers is onderkoopman August Hendrik Gregorij uit Banda overgeplaatst naar Ternate als provisioneel soldijboekhouder en dispensier. De overleden vaandrig Christiaan Manus wordt opgevolgd door een uit Java's Oostkust te zenden boventallige vaandrig.)

Makassar

Eenigen tijd ontrust geweest zijnde door den oorlog van den Bonijsen vorst tegen den prins Aroe Panekij en het belang dat de natie der Wadjoereesen daarin ten opzigte van den laastgenoemde scheenen te neemen, is thans, voor zoverre de vorsten en bondgenooten op het land Celebes betreft, weder in rust, doordien den koning van Bonij na het verbranden der negorije Panekij, uyt bedugting dat de Wadjoreesen tegen hem mogten in het harnas komen, zig tot een accomodement geschikt en vervolgens na zijn land teruggekeerd is zonder vrede, verbond of eenige andere satisfactie voor zijne moeylijke veldtogt. Hetwelk voornamentlijk is veroorsaakt geworden door de sinistre pretensie der Wadjoreesen dat, ingevalle den koning van Bonij verder wilde procedeeren tot d' straffe van Aroe Panekij in perzoon, zij dan ten zelven eynde begeerdens d' uytlevering van 's voormelde koningszoon Aroe Tha, die geduidte vorst zozeer aan het hart legt dat zij zouden den haat van het volk, nog eygene of 's rijks eere te ontzien, wel verre van in dien eysch te bewilligen, liever op een disreputatieuse wijze van zijne regtmatige zaak heeft afgezien. En schoon het hem mislukt is den door d' E. Compagnie tot zijn opvolger gedespicieerden en bij zijne onderdanen zeer beminden prins Aroe Mampoe in den jongsten oorlog te doen sneuvelen, om door desselfs dood voor geduidte Aroe Tha den toegang tot den throon te ruymen, egter de novo in 't labeur is ten eynde dat project door andere middelen uyt te werken. Dog waaromtrend wij de bediendens gelast hebben op hoede te zijn en door den aandrang tot een publique declaratie van Aroe Mampoe in de hoedanigheyd van successeur voornamentlijk te verijdelen d' onderneeming om, door een huwelijk tusschen Aroe Tha en de princesse Aroe Palakka, het rijk van Bonij tegelijk met 's Compagnies klem te doen overgaan op het hof van Goach, onzen bedekten vijand, die, onaangezien ons ernstig aanschrijven nopens 't smokkelnest Sampong Java en de daardoor veroorzaakte consternatie, evenwel volhard de sluykvaerd te begunstigen, mitsgaders daardoor genoegsaam toont dat met gevoeligere middelen tot reden diend gebragt te worden. In voegen w' uyt dien hoofde wel ten eersten hebben geresolveerd naar 's gouverneurs voorstel Sampong Java te laten ruyneeren.

Fol. 1502r-1503r.

(Maar omdat dit hof toch eens in handen van de dan meerderjarige koning zal komen, is het raadzaam gevonden om af te wachten wat in der minne van deze vorst te verkrijgen zal zijn. Het bericht van de gouverneur over de gevoelens van de koning van Boni betreffende het genoemde hof en de Mandarezen wordt afgewacht. De laatsten ontvingen

een afgezant van de gouverneur en van de vorst van Boni met hoon, en lieten ze terugkeren. Het zijn voornamelijk smokkelaars die wel een bestraffing verdienen. Indien Boni daarmee instemt, mag men samen gezamenlijk een aanval op dat land doen. [fol. 1504] Het kan dan zo onder druk gezet worden dat er niets meer van te vrezen is. Ter vermeerdering van de handel vindt de gouverneur dat in zijn rapport ook ten opzichte van Wadjo en Sumbawa nodig. In het laatste zijn onlusten en in zijn oorlog met Makassar breidt Bima zich te Mangerai uit. Als het voordeel voor de handel de moeite waard is, lijkt een oorlog tegen dit land aantrekkelijk. De gouverneur is gevraagd hoeveel manschappen daarvoor nodig zijn. Hij moet de toekomstige jaarlijkse voordelen aangeven. Door de vele hoeken en kreken is de smokkel van deze volkeren nauwelijks door gewone patrouilleschepen te beletten. Daarom mogen ter versterking nog twee pantjalangs met de benodigde bemanning ingezet worden. Ter stimulering werd hun naast hun voordelen de achterhaalde buit toegewezen, mits ze de peper tegen inkoopsprijs en het oorlogstuig voor de taxatieprijs leveren. Ze moeten wel voorzichtiger en betrouwbaarder optreden [fol. 1505] dan de gezagvoerders van onlangs uitgevaren schepen. Zij beiden zijn met enige manschappen aan land gegaan op Flores, ook Ende genoemd. Behalve dat ze al een misdaad bedreven met het zonder vergunning laten vrijkopen van gevangenen en verkoop van buitgemaakte goederen, hebben ze hun scheepjes aan het risico om te verongelukken blootgesteld. Dat kan in dat vaarwater zelfs schepen met bekwame zeelieden overkomen, zoals verleden jaar met de Batavier en Hercules is aangetoond. Het eerste schip strandde op weg via Makassar naar Banda op de eilanden Hen met Kuikens en het tweede op weg naar Timor in Straat Sape op het Zuidereiland[3]*. Uitsluitend de schepelingen konden gered worden, behalve twee die door een Mandarees vaartuig zijn meegenomen, en vier die uit onvrede met een cattamaru de zee opgingen en verdwenen zijn. Verloren gingen de geldkisten, 8 metalen draaibassen, 2 ijzeren kanonnen, 1 werpanker, 287 stuk rondscherp en enige andere goederen samen t.w.v. f 823. De dienaren hebben geprobeerd zoveel mogelijk te redden. Uit het bericht en bijlagen over de Batavier blijkt [fol. 1506] dat, hoewel de schipper het aan zware stromen en misleiding door de kaart toeschrijft, het stranden aan onenigheid onder de officieren is te wijten. Het verlies van de Hercules is niet veroorzaakt door nalatigheid, maar door sterke stromingen, deining bij windstilte en slechte ankergrond. Betreffende de Batavier is de verklaring van de opper- en onderofficieren op 5 augustus 1763 aangenomen en op 16 augustus het rapport van het hoofd van de zeemacht, de commandeur, de opperequipagemeester en vijf ervaren zeeofficieren over de journalen. Uit het laatste bleek het plichtsverzuim van schipper Lindholm duidelijk. Deze stukken zijn in handen van de advocaat-fiscaal gesteld. De officieren van de Hercules zijn op 16 september vrijgesproken van verantwoording, omdat genoemde ervaren zeeofficieren aan de officier van justitie hebben verklaard dat ze alles hebben gedaan, wat goed zeemanschap vereist om hun schip te behouden. Door deze rampen waren Banda en Timor van rijst en andere benodigdheden verstoken. Na verscheidene tevergeefse pogingen zonden gouverneur en raad van Makassar de sloep Vrede met de geborgen geldkist en enige lasten rijst etc. naar Timor. Banda kon niet van rijst voorzien worden, [fol. 1507] doordat wegens aanhoudende droogte de tienden in de noordelijke streken 248 last en 2250$\frac{1}{3}$ lb rijst en 5973 bossen padi minder hebben opgebracht dan verleden jaar. Doordat de oogst in de zuidelijke districten ook niet veel beloofde, moest de Standvastigheid, die anders, zoals gebruikelijk, te Makassar rijst voor Banda zou hebben geladen, via Java's Oostkust gaan om daar rijst op te halen. Dit schip moest via Makassar gaan om de geredde geldkist en de papieren uit de verongelukte Batavier mee te nemen en de meegegeven pakketten af te geven. Men hoopt dat de textiel, als die spoedig wordt aangevoerd en vroeg op de markt komt, meer winst oplevert dan het voorafgaande jaar. Die is acceptabel, want op een inkoop van f 56.832 is ruim 58 %, ofwel f 33.036, winst gemaakt. Ondanks het geringe succes van de vertiening, de lagere opbrengst*

3 Eiland met deze naam onbekend; waarschijnlijk een eiland zuidelijk in Straat Sape.

van sommige pachten, grote reparaties aan gebouwen, andere uitgaven en de belasting van de goederen voor Nederland met 25 % is er volgens de negotieboeken in vergelijking met 1761/62 geen grotere verslechtering dan f 2682,-. In 1762/63 waren de uitgaven f 187.155 en de inkomsten f 112.602, wat een verschil van f 74.553 oplevert. [fol. 1508] Dit is f 447 minder dan het nadelig saldo dat in de memorie van bezuiniging op f 75.000,- is bepaald. Ter vermindering van het nadelig saldo is de afgeschafte stuiver per kan voor de pachter op de in- en uitvoer van sterke drank weer ingevoerd. De pachter kreeg ook het alleenrecht op de verkoop bij de kleine maat. Hopelijk nemen de inkomsten hierdoor toe. Ter vermijding van het kostbare transport van hout is aanbevolen om de aanplant van djatibomen, die door de resident te Saleyer is voorgesteld, met ijver voort te zetten. Tevens is geïnformeerd naar een bepaalde soort hout, die volgens de resident te Bima daar te verkrijgen is en geschikt zou zijn als houtskool voor buskruit. Er is aangedrongen op vermindering van de hoge uitgaven, vermeerdering van inkomsten, het innen van schulden, schulden op de levering van slaven en alles wat maar mogelijk is. Het is wel toegestaan om de verplichting uit 1740 van f 1800,- van het hof van Boni en een lening van f 1959 in 1710 aan de vorst af te schrijven en binnenlijns te laten voortlopen. [fol. 1509] Het bestuur verklaarde herhaaldelijk dat deze vorderingen hopeloos waren. Wegens een ruime voorraad is, behalve wat reeds gekapt was, geen sapanhout besteld en wegens de hoge prijs geen honingwas en karet. Behalve benodigdheden t.w.v. f 22.504, die naar Banda gingen, zijn er in Batavia van de 300 gevraagde slaven 200 gearriveerd. Met andere zaken samen is er voor f 20.226 ontvangen. Er is, behalve de reeds genoemde pakken textiel, bestaande uit 67 Coromandelse, 16 Bengaalse en 10 Suratse, nog t.w.v. f 72.125,- aan contanten en diverse levensmiddelen, gezamenlijk t.w.v. f 145.304 naartoe gezonden. Ter verbreiding van de godsdienst mag het bestuur een partij boeken in het Maleis onder de inlanders die ze niet kunnen betalen, gratis verspreiden. Predikant Henricus de Grave die reeds vele malen in het Maleis preekte, [fol. 1510] mag de daarvoor vastgestelde toelage van f 500,- ontvangen. Kapitein Jean Baptiste de la Houte Maison is wegens hoge ouderdom gepensioneerd en in zijn plaats is kapitein Peters tot hoofd van de militie benoemd. In plaats van de op Bima vermoordde onderkoopman Johan Christiaan Helmkamp is onderkoopman Joannes Bleeke als secretaris en kassier aangesteld. Wegens het op de patrouilletocht sneuvelen van Martini is sergeant Rudolph tot vaandrig bevorderd. Het hoofd te Buru, Johan Constantijn Cruijpenning, vervangt winkelier Hendrik Wolf, die als secretaris en kassier van de landraad naar Ambon is overgeplaatst. Verder wordt verwezen naar de te Batavia ontvangen brieven van 30 en 31mei, 5 juni, 2, 12 en 23 juli, 16 september, 16, 20, 22 en 24 oktober 1763, naar de vergaderingen van 1 en 5 december en naar de brief naar Makassar van 31 december.

Bandjarmasin

[fol. 1511] Volgens de brief van de residenten van 1 oktober 1763 was in 1762/63 de peperoogst $8020\frac{89}{500}$ pikol. Daarvan vervoerden twee Chinese jonken $3424\frac{33}{100}$ pikol, terwijl de vorst 150 pikol voor eigen rekening verzond. Na aftrek van wat verspild is, is de rest aan de Compagnie geleverd. Te Batavia is met de bark het Zeepaard, de sloep Haak en het scheepje de Jonge Petrus Albertus $48\frac{72}{100}$ pikol witte en $4280\frac{55}{125}$ pikol zwarte peper aangevoerd. Voor de peper, $161\frac{7}{8}$ karaat ruwe diamanten en enige kleinigheden is Bandjarmasin f 97.190 toegerekend, terwijl voor wat daarheen verzonden is f 178.359,- in rekening is gebracht. Daaronder was f 144.000,- aan Spaanse realen en f 23.200,- aan gekartelde dukatons. Hoewel de verwerving van peper beter is dan de $5128\frac{66}{100}$ pikol vorig jaar, bleef ze onder de verwachting. De residenten zijn daar in de brief van 7 juli zo ernstig over onderhouden, dat ze zich in hun antwoord van 1 oktober zeer geraakt toonden en bezwoeren dat ze trouw en ijverig het belang van de Compagnie behartigden. Er zijn geen redenen [fol. 1512] het tegendeel te geloven en daarom moet men zich maar bij de schaarse verwerving neerleggen. De residenten schrijven dat ze niet meer kunnen doen dan de leveranciers vriendelijk te behandelen en snel te betalen. Men moet maar afwachten of de vorst van Bandjarmasin van

zins is meer pepertuinen aan te leggen, minder met de jonken zal verschepen en de belofte de smokkelhandel tegen te gaan beter zal nakomen. In elke brief wordt de sultan daarover nadrukkelijk onderhouden en hij doet daarop positieve beloften. Maar in hun brief van 1 oktober hebben de residenten gemeld dat hij zich niet wil houden aan artikel 9 van het recentste verdrag, waarbij visitatie van vaartuigen nadrukkelijk is bedongen. De vorst zegt dat dat door zijn voorouders nooit is gedaan en het hem bij zijn onderdanen belachelijk zou maken. De tijd is er niet naar de confrontatie te zoeken en daarom moet men zich maar met uiterlijke vriendelijkheid tevreden stellen. Over de ruwe diamanten werd al in de brief van 18 oktober 1763 gesproken en de residenten schrijven in hun brief van 1 oktober dat ze over de goudhandel niets kunnen melden, omdat de inlanders geen proefjes van het stofgoud willen laten smelten. [fol.1513] Dat zou ook niet te doen zijn, omdat de partijtjes meestal 2 of 3 realen bedragen. Daar hij aangesproken kan worden voor een minder gehalte, wil de eerste resident zonder smelting niets inkopen. Hoewel de residenten steeds een spoedig vertrek van schepen en vaartuigen wordt aanbevolen, schijnt het soms aan de bekwaamheid van gezaghebbers te schorten. Zo meldt de brief van 22 maart 1763 van de residenten, dat de sloep Haak die al begin november 1762 van Bandjarmasin was vertrokken, daar op 15 december weer terugkwam. Er wordt behoorlijk geklaagd over de brutaliteit van de gezaghebber. Op 15 augustus 1763 vertrok dit vaartuig opnieuw naar Batavia en kwam goed aan. Het onderzoek naar de klachten over de stuurman is de commandeur en opperequipagemeester opgedragen.)

Wijl nu het aanhouden van de sloepen groote kosten veroorsaakt en de vaartuygen door het lang leggen in de rivier doet rotten, kunnen wij niet anders als welgedaan aanmerken dat de residenten, wijl onse nieuwe logie behoorlijk gepallisadeert, en dus 's Compagnies omslag genoegsaam gesecureerd is, geen sloep meer voor de logie aanhouden en bij hunne jongsten brief van den 27e october eerst tegen de maand maart, wanneer de Chineese jonken gewoon zijn te komen, om een vaartuyg versoeken. Welke wij dan ook tegen die tijd met zooveel van de g'eischte goederen als het vaartuyg vervoeren kan, naar derwaards hoopen te zenden, om te dienen tot wering zoveel mogelijk van sluykerijen, en na het vertrek van de jonken weder ditheen te komen.

Fol. 1513v-1514r.

(Dan wordt de pepervoorraad gerapporteerd en kan bepaald worden hoeveel vaartuigen voor het ophalen daarvan nodig zijn. De Jonge Petrus Albertus is daarvoor gebruikt, maar schijnt nog teveel diepgang te hebben voor de banken bij Bandjarmasin. Volgens het bestuur in de brief van 1 oktober moest een gedeelte van de lading in gehuurde schepen worden overgebracht. Het duurde wel drie weken voor het genoemde schip van de mond van de rivier voor de loge aankwam. Het vertrok weer op 1 oktober, maar door sterke zuidenwind kwam het pas na vier weken over de banken de rivier uit. Wellicht zal de te Rembang gebouwde Oranjeboom die 100 voet lang is en met peper beladen maar 12 voet diep steekt, geschikter zijn om van Bandjarmasin peper op te halen. Onder de geleverde ladingen was slechts een post van 3600 gebroken dakpannen in het Zeepaard. [fol. 1515] Daar het niet de schuld van de gezaghebbers was, zijn ze bij besluit van 5 juli 1763 vrijgesproken. In de brief van 7 juli naar Bandjarmasin staan de afschrijvingen die zijn goedgekeurd. Aangaande het timmerwerk en reparaties zijn volgens de brief van 31 oktober 1762 de voor de loge geprojecteerde gebouwen voltooid en bleven de kosten van rsd 6098$\frac{1}{6}$ met rsd 127$\frac{5}{6}$ onder de toegestane rsd 6226,-. In de brieven van 15 november 1760 en 2 maart 1762 is daarover tevredenheid betuigd, maar er is wel een specificatie gevraagd, voordat er afgeschreven kan worden. Wel is rsd 1138 voor het kruithuis en rsd 3634 voor de palissadering afgeschreven. Daar de eerste resident Lodewijk Wilkens de Lile en ingenieur Martin Koeter dat noodzakelijk vonden, is toestemming gegeven om aan de batterijen en het bekleden van de palissade rsd 512 te besteden. Het bestuur meldde in zijn brief van 1 oktober dat de batterijen beslist nodig zijn voor de verdediging en de bekleding tegen het opensplijten en inwateren [fol. 1516] bij grote hitte en hevige regens. Op het bericht van het bestuur dat er bij een betaling

van gewone koelies met 6 stuiver per dag in plaats van twaalf er maar negen gehuurd konden worden, is geantwoord dat dat voor het werk voldoende is en dat deze negen desnoods 9 stuiver mogen ontvangen. Omdat het in de brief van 15 november 1760 al was toegestaan, mag er voor de koelies voor de bouw van de loge 8 stuiver berekend worden. In de brief naar Bandjarmasin komt een afschrijving van f 823 en van f 1329 voor het repareren van een oud peper- en het rijstpakhuis. In zijn brief van 1 oktober meldt het bestuur dat de werkzaamheden tegen februari of maart 1764 gereed zullen zijn en dat de nodigen swalpen tegen $\frac{3}{4}$ Spaanse reaal het stuk waren aanbesteed. Daar was toestemming voor gegeven, toen bleek dat er te Bandjarmasin 45 moerbalken[4] *van 32 voet voor $2\frac{1}{2}$ Spaanse reaal het stuk waren ingekocht. Als die vanuit Java zouden zijn geleverd, dan hadden ze het ruim van een middelgroot schip bijna gevuld. De gevraagde dakpannen en metselstenen zijn [fol. 1517] uit Batavia gezonden.)*

't Hof gedraagd zig uytwendig zeer geschikt. De regeerende vorst, die den eernaam van pananbahan met dien van sulthan verwisseld heeft, schijnd zijne landsbelangen nog niet grondig te begrijpen. Want de peeperleveranciers, gelijk de eerste resident bij zijnen aparten van 31 oktober 1762 meldt, ondergaan niet alleen allerley slegte behandelingen omtrend de betaaling, als krijgende maar een reaal Spaans voor $49\frac{1}{2}$ katje peper, maar moeten dan nog ook naar hun geld wagten. Wij hebben dan ook niets reprochabels gevonden in de leening van 10.000 Spaanse realen, die aan den sulthan geschoten zijn ter uytdeeling onder de peepertuyniers. Temeer omdat die penningen, gelijk de residenten bij brief van den 8e april melden, bereeds op den 11e maart verevend zijn, en d' eerste resident hierdoor gelegendheyd gehad heeft om 4000 Spaanse reaalen van de schuld van zijnen antecesseur sulthan Mahamat in te vorderen, waardoor de reekening van desen nog maar *f* 8755,8,- ten agteren is.

Fol. 1517r-v.

(Dit is nu de enige debetpost. Om de afbetaling tegen de komende peperoogst te bevorderen, gaven de residenten de vorst opnieuw een lening van 3000 Spaanse realen. Zij beloofden de gunstelingen van de vorst en de peperwegers een geschenkje, als ze de aflossing van die schuld voor elkaar zouden krijgen. Er is toestemming gegeven om 100 Spaanse realen aan hen te betalen, [fol. 1518] omdat men tevreden is dat die post bijna is afgelost. De eerste resident is daarom geprezen. Van de 18 met de Jonge Petrus Albertus gezonden rekruten, kwamen er maar 14 levend aan, terwijl er 11 militairen uit Bandjarmasin zijn teruggezonden. De staatrekening over 1761/62 staat in de brief van het bestuur van 31 oktober 1762. De uitgaven bedroegen toen f 25.519 en de inkomsten f 14.341, zodat er een negatief saldo van f 11.178 was. Dit is f 19.164 beter dan in 1760/61, toen de uitgaven f 38.100 en de inkomsten f 7758 hebben bedragen. Uit de brief van 27 oktober 1763 blijkt dat de uitgaven in 1762/63 [fol. 1519] maar f 24.516 waren, wat f 1003 minder is dan in 1761/62, en de inkomsten f 17.312, of f 2971 meer. Het negatieve saldo was in 1762/63 dus f 7204, wat f 3974 beter is dan in 1761/62. Maar als men de uitgaven voor de logie en gebouwen bij de gewone uitgaven telt, dan is het negatieve saldo f 19.577[5]*. Het wordt dus tijd dat dit timmerwerk ophoudt. Vaandrig-ingenieur Martin Koeter is al naar Batavia opgeroepen om elders ingezet te worden.*

Timor

[fol. 1520] Uit Timor is met twee particuliere sloepen op 3 november 1763 aangevoerd: $63\frac{51}{100}$ taël rivier goud, 50.000 lb was, als geschenk 9 slaven en geweren en wapens van 66 inlandse militairen. Plus een aanrekening was de waarde f 32.097.)

---

4 Moerbalken, stevige doorlopende en dragende balken.

5 Dit zou betekenen dat deze uitgaven *f* 19.577 – *f* 7204 = *f* 12.373 hebben bedragen. In de tekst staat echter *f* 23.452, waarvan de vier onzeker is.

Waarentegen met 't schip d' Hercules op den 9e februarij bevoorens verzonden zijn

5000 stux ducatons gecartelde	*f* 20.000,	-,	-
1093¾ rijxd. payement Nederlands	*f* 2.625,	-,	-
799.776 stux kopere duyten	*f* 10.029,	8,	-
27 pakken diverse lijwaten	*f* 15.869,	4,	8
3000 lb. thin Bankas	*f* 975,	-,	-
diverse arthillerij en wapenkamersgoederen,			
provisiën en benodigtheden	*f* 15.624,	18,	8
goederen in geschenk	*f* 10.424,	17,	-
dito voor betaling	*f* 1.217,	19,	-
	f 11.642,	16,	-
en eenige daarop bereekende ongelden	*f* 758,	2,	-
of tesamen	*f* 77.524,	9,	-

Fol. 1520r.

(Op 19 februari 1763 is de Hercules in zwaar weer en door sterke stroming op het rif bij het zogenaamde tweede eiland in Straat Sape met 2 matrozen vergaan. Van de lading kon in de versterking op Bima slechts de geldkist met zilveren specie t.w.v. f 22.625,- en vijf handrottings voor de Timorse groten in veiligheid gebracht worden. Er is voor f 54.899 aan lading verloren gegaan. Daar moet men maar in berusten. Maritieme deskundigen hebben gerapporteerd dat de ongelukkige schepelingen alles gedaan hebben wat maar mogelijk was. [fol. 1521] Bij resolutie van 16 september 1763 zijn zij van wanprestatie vrijgesproken en weer als tevoren in dienst genomen. Nadat schipper Kemp vruchteloos had geprobeerd Compagnies goederen op te vissen, zond hij de overige schepelingen naar Makassar en is zelf met een derde waak en zes matrozen in de boot met de papieren naar Timor gevaren. Die kwam daar op 22 april aan, maar Kemp was vier dagen daarvoor overleden en de verkozen secunde Friesendorp is op Bima doodgeschoten. Op 2 mei zond het bestuur de sloep Vreedebest naar Makassar om rijst en de geldkist af te halen. Op 20 september was dit vaartuig nog niet teruggekeerd, maar men twijfelt niet of het geld zal nu zijn aangekomen. Het door dit ongeval tekort aan geld, ving het bestuur op met een lening van rsd 3000,- tegen wissels, die zonder de korting van 4 % agio zijn voldaan. Het tekort aan rijst en andere benodigdheden is verholpen door de bark Afrikaan spoedig te zenden met lading t.w.v. f 4672 en het antwoord van 5 december 1763 op de brieven van [fol. 1522] 12 juni en 2 en 4 oktober. Zodra de Jonge Petrus Albertus van de patrouillering van de retourschepen uit China door Straat Sunda is teruggekeerd, zal deze met f 10.000,- aan zilveren specie, de rest van de toegestane 60 kojang rijst en alles wat volgens de bestelling nodig is, naar Timor gezonden worden. Wegens de rondzwervende rovers uit Makassar op Solor, Alor en Pantar moesten de Timorse handelaren onverrichter zaken terugkeren. Daarom besloot het bestuur op 12 april om enige vaartuigen op patrouille daar naartoe te sturen. Ze maakten vier vaartuigen met 45 zeerovers buit. Slechts twee daarvan kwamen met elf rovers op Timor aan. De twee andere waren, zegt men, door de sterke oostenwind achtergebleven. De naar Batavia gezonden elf zeerovers zijn met nog drie andere daar naartoe gestuurde boosdoeners naar Ceylon overgebracht. Het bestuur is wel opgedragen bij het zenden van gevangen zeerovers duidelijke bewijzen te voegen. Op zijn verzoek is jaarlijkse patrouillering toegestaan. [fol. 1523] Ter voorkoming van misbruik is bevolen daarbij oplettend en bedaard op te treden en voor de Compagnie geen kosten te maken en een borg te eisen. In die veronderstelling is, behalve de overige buit aan de bemanning van het patrouilleschip, het veroverde kanon afgestaan tegen de inkoopsprijs van de Compagnie. Uit onderzoek is gebleken dat op Sumba geen voordeel valt te behalen. Daarom is er vanaf gezien. Op Timor heerst vrede en alle 61 Balische militairen zijn teruggekomen. Het bestuur beloofde inlandse bondgenoten niet tegen de toepassen, of zwarte Portugezen, en de Naymoetiërs op te zetten en hen in de gaten te houden, omdat het hen niet vertrouwt. Als deze lieden niet door ons of anderen worden aangevallen, blijven ze wel in hun schuilplaatsen. Hoeveel kruit er nodig is om de klip te

Bulba op te blazen, zodat deze niet meer als schuilplaats van vijanden kan dienen, en [fol. 1524] hoever de bevolking van Ndaomane met het bakken van pannen is gevorderd, zal na de rondtocht door het opperhoofd bekend zijn. Intussen is het fortje te Maubara volgens opdracht vernield.)

De regent van Savo heeft geen gebruyk willen maken van onze voorjarige dispositie om zeekere Savonese vrouw en seven kinderen zonder betaling terug te neemen, maar heeft aangeboden ten behoeve des boedels van Van Pluskow rds. 350 daarvoor te zullen betalen. Dat wij om de daarvan gegeven redenen hebben toegestaan te accepteeren.

Fol. 1524r.

(Omdat om dezelfde redenen als verleden jaar het inkopen van slaven voor Banda wederom is mislukt, is de inkoopsprijs verhoogd tot rsd 35,- en opdracht gegeven zoveel als maar te krijgen zijn te kopen. Als er tijdens de aanwezigheid van de bark Afrikaan 80 à 100 te bemachtigen zijn en de moesson het toestaat, moeten ze direct naar Banda vervoerd worden, echter bij een kleiner aantal naar Batavia. Het bestuur is een verwijt gemaakt over de onnauwkeurige en onjuiste opgave van kruitverkoop door particulieren. Ter voorkoming is aan particuliere vaartuigen naar Timor [fol. 1525] ten hoogste 200 lb buskruit en snaphaankogels naar rato toegestaan op straffe van confiscatie en een boete van rsd 1000,-. Bovendien moeten deze particulieren, als ze op Timor zijn, dit oorlogstuig bij de Compagnie in bewaring geven. Met aanplakbiljetten zal worden bekendgemaakt dat er alleen kruit naar de tuinen mag worden meegenomen, dat bij het opperhoofd voor tweemaal de prijs is gekocht en slechts voor eigen verdediging wordt gebruikt. Bij overtreding verbeurt men de slaaf, het kruit en rsd 100,-. Het voorstel van het bestuur om de invoer van was vrijelijk toe te staan tot aan de vraag van de Compagnie is voldaan en uitvoer te belasten met rsd 3,- per pikol, is aangenomen, omdat het het voordeligste is en smokkel het beste belet. De vraag van de Compagnie naar was moet jaarlijks bekendgemaakt worden. De schuld van de voormalig secunde Joan Louis Hosselie was per eind augustus 1763 nog f 21.629, terwijl gedurende een jaar niets is afgelost. Daarop bestaat ook geen uitzicht, tenzij enige weggelopen slaven weer worden gepakt. [fol. 1526] Deze schuld mag binnenlijns voortlopen, maar men moet wel blijven proberen die slaven weer in handen te krijgen. Omdat het opperhoofd ertoe lijkt te neigen om de voltooiing van de nieuwe kerk op Timor achterwege te laten, wat de inlander maar ergert, is dat nogmaals bevolen. Er is ten tweede male om een specificatie van nog nodige materialen en de reeds gedane en nog komende uitgaven gevraagd, en of de materialen niet goedkoper uit Batavia kunnen worden toegezonden. Het opperhoofd heeft in de bijgevoegde kopie de punten van bezuiniging in de marge beantwoord. Er is besloten dat, zolang het opperhoofd een koopman is, de secunde een onderkoopman zal zijn. Bij een verandering wordt aan deze functies respectievelijk de rang van onderkoopman en boekhouder verbonden. De toegestane bezetting wordt een secretaris, drie assistenten of boekhouders, en bij de chirurgie een opper- en een ondermeester. [fol. 1527] Bij de militie 1 vaandrig, 2 sergeanten, 7 korporaals, van wie 4 als tolk dienen, 1 tamboer en 30 gewone Europese militairen. Bij de artillerie 1 kanonnier en 3 handlangers, en als ambachtslieden 1 timmerman en 1 metselaar. Vier kaffers, of gerechtsdienaren, moeten als een onnodige uitgave worden afgeschaft en de sloep Vreedebest dient via Java's Oostkust naar Batavia gestuurd te worden. Voortaan komt de helft van de kosten voor 14 inlandse leermeesters ten laste van de regenten. Hoewel hij daartoe in 1759 werd aangesteld, is ds. Jan Rudolf Waschmuth, doordat hij nog geen Maleis kent, ongeschikt voor de verbreiding van het christendom. Daarover is ontevredenheid getoond en hij is naar Ambon overgeplaatst met een aansporing Maleis te leren. Zijn vervanging te Timor moet wachten [fol. 1528] tot er een predikant met kennis van het Maleis beschikbaar is. Zonder dat maakt men slechts nodeloze kosten. Er wordt wel een Europees ziekenbezoeker gezonden. Boventallige dienaren moeten naar Batavia komen. Er is gegronde hoop dat het opperhoofd Johan Willem Daniel Erhard ter Herbruggen er een beter lopend kantoor van kan maken. Er zullen geen hoge winsten worden gemaakt, maar de drukkende lasten, die er al een reeks van jaren waren, kunnen nu weggewerkt worden.

De pachten voor 1763/64 brachten rsd 7086,-, of rsd 1298,- meer op dan het voorafgaande jaar. Het ziet er naar uit dat ze nog meer zullen stijgen. De gehele bestelling van 400 pikol was werd uitgevoerd. Er is over het een en ander tevredenheid geuit en het opperhoofd is aangespoord om in het bijzonder te letten op verhoging van de verwerving van goud. Zoals reeds vermeld, [fol. 1529] is er $63\frac{51}{100}$ taël verworven tegen het vorige jaar $45\frac{22}{25}$ taël en daarvoor nog minder. Dit is een reële winst, waarvoor weinig aan de Amakongers betaald hoeft te worden.)

In anno 1762/3 hebben de generale lasten bedragen	*f*	52.882, 16, -
en de generale winsten	*f*	26.086, 5, 8
dus meerder lasten dan winsten	*f*	26.796, 10, 8
Waarentegen in anno 1761/2		
de generale lasten hebben gemonteerd	*f*	60.256, 17, -
en de generale winsten maar	*f*	25.706, 4, -
overzulx in anno 1761/2 meerder lasten dan winsten	*f*	34.550, 13, -
dus is Timor bij vergelijking in anno 1762/3 minder veragtert	*f*	7.754, 2, 8

Fol. 1529r-v.

(Door het verongelukken van de Hercules waren de pakhuizen vanaf begin maart 1763 leeg. Als de textiel niet verloren was gegaan, zouden er nog meer inkomsten zijn geweest. [fol. 1530] Op 22 november 1763 is er vergaderd over het beletten van vervoer van textiel door particulieren en op 25 november werd er besloten een tol van 15 % op de invoer van alle oosterse textiel te heffen. Per eind augustus 1763 bedroegen de algemene restanten f 110.668, terwijl ze vorig jaar f 134.018 waren. Ze zullen het komende jaar aanzienlijk verminderen. Het bestuur is aangespoord niets na te laten om de oude schulden te vereffenen. Secunde Hendrik de Lange kwam nog niet naar Batavia, omdat zijn opvolger is overleden. Personalia. Verwezen wordt naar de brieven ontvangen uit en gezonden naar Timor.

Palembang

[fol. 1531] In de brieven van 10 mei en 18 oktober 1763 is er al verslag gedaan. Nu volgen meer details, maar voor geheime zaken wordt naar de geheime resolutie van 22 maart 1763 verwezen. Om verdere verwijdering met het Palembangse hof te voorkomen en de vriendschap te herstellen, is toen besloten om het voorzichtig aan te pakken. Het beste daartoe is een vernieuwing van de contracten met de koning, de kroonprins en de rijksgroten.)

Egter dusdanig dat wij niet alleen nodig geagt hebben door de afzending van de scheepen Burg en Osdorp, de barcq de Africaan en de pantjalling de Golconda en de Standvastigheijd een vertooning te moeten maken en als het waare eenigen ernst te tonen. Zo omdat wij ten regten vermeenen dat 's Compagnies gezag en authoriteyd door het niet zenden van eenige vaartuygen met peper en thin, het niet geven door den koning van eenige reeden direct aan deze regeering weegens de beweegreeden van zijn gedrag, en het niet beantwoorden van de jongste missive aan Zijn Hoogheyd geschreven gevilipendeert en beledigt is. En om gemelde koning op zijn spottende uytting, aangehaald bij de aparte missive van den gemelde eersten resident De Heere van den 29e december 1762, te overtuygen dat het de Compagnie nog niet aan scheepen manqueert om na Palembang te zenden, als om den koning en het hof temeer te animeeren om mede van hunne kant op ene vriendelijke en inschikkelijke wijze de geresene geschillen en oneenigheeden uyt den weg te ruymen en in der minne te assopieeren. Maar ook om den koning bij missive in ernstige, dog teffens vriendelijke termen voor te houden hoe weynig aan de zeyde van het Palembangsche hof sedert eenigen tijd aan de verpligting van wederzijds verbindende contracten en verbonden voldaan is en hoe weynig effect de Compagnie daarvan en van hare successive gedane vertogen wegens de geringe peperleverantie omtrend den vervoer van thin en peper na China en elders, mitsgaders andere prejudiciabele pointen, heeft mogen ondervinden. Onder opregte betuyging dat, hoe ongaarne men ook tot eenige verwijderinge met het Palembangsche hof zoude overgaan, er egter geen mogelijkheyt zoude

zijn sulks te vermijden, zo Zijn Hoogheyd sig niet opregtelijk wil verbinden tot het nakomen der contracten, en sorge dragen dat die prejudiciabele poincten komen te cesseeren en de Compagnie dus dadelijk geniete hetgeene haar wettig competeert.

Fol. 1531v-1533r.

(In de contracten zijn de artikelen over leverantie en acceptatie van tin en peper en de vaart van de Palembangers naar elders het belanrijkste en deze moeten vernieuwd worden. De aanvaarding van tin is de enige oorzaak van verwijdering met het hof. Zolang er geen duidelijkheid is over leverantie en acceptatie van tin en peper ontstaat er nieuwe frictie, doordat de koning meent dat de Compagnie alle tin die Bangka en Biliton oplevert, moet afnemen. Dat is onmogelijk en onbillijk, en de Compagnie heeft zich daartoe nooit verplicht. Daarom is besloten om per jaar 30.000 pikol aan te nemen om de koning een bewijs van welwillendheid te geven en hem te ontlasten van een product dat hij uitsluitend aan de Compagnie mag afstaan. [fol. 1534] In de geheime resolutie van 22 maart is berekend dat dit naar Nederland, China en de buitenkantoren afgezet kan worden. De onderhandelaars moeten de koning zien over te halen om het tin boven de 20.000 pikol voor 1 rsd het pikol beneden de gewone prijs af te staan. Van de peper kan het beste de gehele productie afgenomen worden. De jaarlijkse leverantie kan niet bepaald worden en het heeft hetzelfde effect als een bevordering van de verbouw. De koning moet wel beloven om alle peper uitsluitend aan de Compagnie te leveren en de verbouw zoveel mogelijk te bevorderen. Er is allang de verdenking dat de Palembangers hun vaart langs Java's Oostkust tegen de afspraak in tot voorbij Semarang [fol. 1535] voortzetten naar Bali en verder. Dat is om opium en specerijen op te halen. Daarover zijn zekere berichten en daarom is besloten in het nieuwe contract de vaart van de Palembangers tot Semarang te beperken. De aftredende resident Huijbert Johan de Heere, zijn opvolger als eerste resident Isaak Mens en tweede resident Johannes Berkhout kregen daartoe opdracht. Zij kregen een kopie van de geheime resolutie van 22 maart, een concept contract en de geheime resolutie van 15 april. Zo kunnen zij het contract in het belang van de Compagnie afsluiten. De kroonprins moet erbij betrokken worden om hem van zijn nadelige denkbeelden te bevrijden. [fol. 1536] Het idee dat hij van de opvolging zal worden uitgesloten, wordt zo weggenomen.)

Terwijl wij de gemelde commissianten nog daarenboven gerecommandeert en gelast hebben den koning ernstig te onderhouden over den smokkelhandel en uytvoer van peper en thin door indirecte wegen en de nalatigheyd van den koning en de zijne in het weeren van dezelve. Nadien men, ongerekent de bevorens dientwege gedane klagten, jongst weder genoegzaam zeekere berigten van China erlangt heeft dat in het gepasseerde jaar met drie jonken van Palembang vervoert, en tot Canton en Limpho aangebragt is een quantiteyt van bijna 10.000 picols thin.

Fol. 1536r-v.

(Het is beslist noodzakelijk dat de koning en de kroonprins beloven dat zij de smokkel van peper en tin zullen weren en dit zullen nakomen. De genoemde schepen en vaartuigen zijn enerzijds gezonden om de Palembangers te intimideren, anderzijds moeten zij tin en peper opkopen en afhalen. De schepen van de koning hadden dit niet geleverd en er is weinig voorraad te Batavia. [fol. 1537] De Compagnies schepen namen, behalve enige andere goederen en benodigdheden, ƒ 920.000,- aan contanten mee om 25.000 pikol tin en 10.000 pikol peper, die daar hopelijk in voorraad is, te betalen. De residenten kregen precieze instructies in het geval de verwerving ervan wel, of geen voortgang maakte. Verwezen wordt naar de genoemde geheime resolutie. Toegevoegd werd dat de residenten, als er niet genoeg tin en peper in voorraad zou zijn, het overgeblevene geld moeten gebruiken om de nog onbetaalde tin te voldoen, waarmee een bedrag van rsd 168.037½ is gemoeid. Dat kan aan de vorst voorgesteld worden en het resterende geld kan aan hem overhandigd worden. Het geld hoeft dan niet mee teruggenomen te worden en de koning wordt er een plezier mee gedaan. [fol. 1538] De schepen vertrokken 16 april en kwamen 2 mei in de monding van de

rivier van Palembang aan. Uit de brief van de residenten van 17 mei blijkt dat dit enige indruk ten goede op de kroonprins heeft gemaakt. Toen de schepen Burch en Osdorp met de afgetreden resident Huijbert Johan de Heere terugkwamen, brachten zij brieven van 1, 27 en 30 juni mee. De eerste berichtte dat de koning en de kroonprins in vier conferenties niet tot een nieuw contract te bewegen waren geweest. Ze wilden slechts het contract van 1722 ongewijzigd hernieuwen. De residenten zonden daarop de sloep Golconda om instructies te halen. Daarna meldden de residenten in de tweede brief dat de vorsten eindelijk overrreed waren een nieuw contract te sluiten, maar niet letterlijk volgens de gestuurde tekst. [fol. 1539] Het kwam volgens de residenten wel overeen met de strekking van die tekst. De sultan stuurde een brief, waarin hij schreef dat de letterlijke tekst door verkeerde ideeën van de kroonprins niet overgenomen had kunnen worden. De residenten zeiden dat ze de sultan en kroonprins wel tegemoet hadden moeten komen, zoals uit het meegezonden dagregister bleek. In de vergadering van 26 augustus is de gewijzigde tekst maar aanvaard, hoewel de residenten wel wat minder haastig en met beter overleg te werk hadden kunnen gaan. Behalve de verlaging van de prijs van de tin geleverd boven de 20.000 pikols, zijn de andere artikelen en de beperking van de vaart van de Palembangers naar Java's Oostkust overgenomen. Men vond dat verandering onmogelijk was zonder aanstoot te geven. [fol. 1540] Er is wel nota van genomen dat de sloep Golconda op 1 juni was weggezonden om instructies te halen, maar dat de residenten al op 5 juni hebben ingestemd met alle veranderingen die de sultan voorstelde. De Hoge Regering meent dat de sultan uit onmacht had gehandeld, en dat hij, als de residenten wat langer vasthoudend waren geweest, zich wel zou hebben geschikt. Enig uitstel zou niet nadelig zijn geweest. De residenten hadden bovendien de bezwaren van de sultan tegen de leverantie van 30.000 pikol tin per jaar en dat hij dat wel wilde aannemen, tenzij zich onverhoopt ongevallen voordeden, kunnen uitbuiten door de leverantie omlaag te brengen. Uit de toegezonden geheime resolutie hadden ze kunnen weten dat die hoeveelheid het uiterste was. [fol. 1541] Men wilde de sultan een genoegen doen met zo'n aanzienlijke hoeveelheid tin aan te nemen, en men wilde hem verzoenen met het artikel, waarbij 20.000 pikol tegen een lagere prijs werd afgenomen. Dat de sultan onder voorbehoud beloofde 30.000 pikol te leveren en de Compagnie deze onvoorwaardelijk zal afnemen is een ongelijke clausule. Contracten behoren wederkerig te zijn. De koning maakte een voorbehoud bij onverhoopte ongevallen, waarbij te denken valt aan ziekte of sterfte onder de bewerkers, verlies van vaartuigen, instortingen boven de tingroeven en ander ongerief. [fol. 1542] De Compagnie had een voorbehoud kunnen maken in het geval van het wegblijven, of vertraging in de komst van de schepen voor China, of vermindering van de afzet in China. De sultan had nog wel aangevoerd dat het de Compagnie vrij stond niet meer dan 30.000 pikol af te nemen. Daar de sultan een voorbehoud kreeg ten aanzien van leverantie, zou de Compagnie makkelijk een voorbehoud voor de acceptatie hebben kunnen maken. De residenten is opgedragen deze overweging aan de koning voor te leggen. Tevens is hem in een brief voorgehouden dat men verwacht, dat hij ermee instemt dat de Compagnie minder dan 30.000 pikol tin afneemt, als zich onverhoopte ongevallen en andere belemmeringen voordoen. [fol. 1543] De residenten meldden in hun brief van 30 september dat dit alles aan de koning was voorgelegd en dat hij het goed vond. In het nieuwe contract is bedongen dat de Palembangers niet verder varen dan Java zich uitstrekt. Tegen de bedoeling in is de vaart niet uitdrukkelijk beperkt tot Semarang. Daarover is een geheime brief aan de gouverneur van Java's Oostkust Willem Hendrik van Ossenberg gestuurd. Dit jaar is met de reeds 15 aangekomen vaartuigen van de koning 531.736 lb zwarte peper en 1.100.933 lb tin aangevoerd. De laatste heeft rsd 157.629, of f 378.309 gekost. Met de schepen van de Compagnie is 10.614 lb witte en 192.882 lb zwarte peper ontvangen, en tevens 1.437.500 lb tin die f 392.934 heeft gekost. Met de schepen Burch en Osdorp, het scheepje de Jonge Petrus Albertus, de barken de Vrijheid en Afrikaan, en de pantjalangs Golconda en Standvastigheid is naar Palembang aan contanten gestuurd voor f 1.269.792,- en aan enige goederen en noodzakelijkheden voor [fol. 1544] f 26.488, ofwel samen f 1.296.280. Omdat ze niet nodig waren, ofwel maat-

regelen niet slaagden, is teruggekomen f 656.192,- aan contanten en f 6586 aan benodigdheden, samen f 662.778. Dit betekent dat er te Palembang f 633.502 is achtergebleven. In de decemberbrief van 1762 is vermeld wat er in de brieven van de residenten van 10 september, 13 november en 11 december 1762 stond. Op 4 januari 1763 is er over vergaderd, alsmede over de aparte brieven van de eerste resident van 13 november en 11 december 1762. In de brief van 31 januari naar Palembang is tevredenheid uitgesproken over het feit dat de uitgaven en inkomsten in 1761/62 beter waren dan in het voorafgaande jaar en aan de memorie van bezuiniging voldeden. Er is aanbevolen zo voort te gaan. Het overleg van de eerste resident Huijbert Johan de Heere met de koning over de leverantie en verbouw van peper en het accepteren van tin is goedgekeurd. Door slechte raadslieden van de koning en influisteringen van de kroonprins was het succes van het overleg gering. [fol. 1545] Zij zetten hem aan of om geen peper te leveren, dan wel om te dwingen dat het tin tegen rsd 15,- wordt afgenomen. De koning voerde aan dat de djuragans niet naar Batavia wilden varen, onder het voorwendsel dat zij de vorige keer lang op hun geld hadden moeten wachten en dat ze op Onrust bij het wegen onrechtvaardig behandeld waren. Het eerste betrof de teveel geleverde hoeveelheid van 12.925 pikol tin, waarvoor de gezant van de sultan de rsd 168.037½ niet wilde aannemen. Het tweede is overeenkomstig de verantwoording door de administrateurs bij resolutie van 1 februari ongegrond bevonden. Mocht het zover komen dat er helemaal geen schepen met peper en tin naar Batavia worden gezonden, dan moeten de residenten dat rapporteren en er intussen tegen protesteren en wijzen op het nadeel voor de vorst en zijn rijk van zo'n beledigende daad. Deze opdracht werd echter [fol. 1546] wegens gebrek aan schepen laat verzonden en de koning verzocht in april passen voor zijn vaartuigen. Voor de houding tegenover de slechte gevoelens van de kroonprins is verwezen naar de geheime missive van 21 september 1762, waaraan is toegevoegd dat het vertrouwen van de koning gewonnen moet worden.)

Terwijl wij sedert, uyt hoofde ons niet ongegrond is voorgekomen dat de gemelde eerste resident De Heere tegen den kroonprins, en den kroonprins weder tegen dien resident te seer geanimeert is, de residenten bij aparte missive van den 15e april gelast hebben sig tegen dien prins, die wat kregelijk van naturel schijnt te zijn, moderaat en inschickelijk te gedragen. Waarvan wij in dien gevalle temeer verwagting ten goede hebben door het vertrek van meermelde resident De Heere vandaar.

Fol. 1546r-v.

(Op 22 maart zijn de brieven van de residenten van 28 december 1762 en 22 januari 1763 behandeld, en op 26 augustus 1763 die van 18 en 28 april, 17 mei, 1, 27 en 28 juni. Ze zijn op 15 april en 31 augustus beantwoord. In de eerste is de kwestie bij de Sungsang[6] tussen de loods en gezaghebber van de sloep Golconda, Pieter Bronkhorst, en een aankomend Buginees vaartuig dat weigerde onderzocht te worden, behandeld. [fol. 1547] De nasleep daarvan aan het hof van Palembang is te vinden in de brief van de resident van 28 december 1762, in een verklaring en in het dagregister. Vervolgens is de loods naar het hof gezonden om genoegdoening te geven voor het doden van een Buginees. Daarmee is deze zaak wel afgedaan, maar de residenten is opgedragen om gezaghebbers van vaartuigen te verbieden onnodig geweld te gebruiken. Hoewel de visitatie gerechtvaardigd was, hoefde de djuragan bij weigering niet direct te worden doodgeschoten. De weigering had conform artikel 13 en 11 van het contract aan het opperhoofd, of aan de vertegenwoordiger van de sultan bij de mond van de Palembangse rivier gerapporteerd moeten worden. Uit het dagregister blijkt dat de groten met aanstootgevende en onheuse termen worden aangeduid. Om verwijdering te voorkomen moet dat vermeden worden. Naar aanleiding van dit voorval wezen de residenten erop dat op ieder vaartuig, [fol. 1548] behalve de nu toegestane gezaghebber en tien man, een kwartiermeester nodig was om de gezaghebber bij afwezigheid te vervangen, de

6 De mond van de rivier naar Palembang.

orde onder de bemanning te handhaven en de visitatie uit te voeren. Omdat dit redelijk is, mag de beste en bekwaamste uit de aanwezige matrozen als kwartiermeester worden aangesteld. In de laatstgenoemde brieven is opgemerkt dat uit de lijst van 11 mei bleek, dat voor 26 vaartuigen van de koning passen waren uitgegeven. Ze waren beladen met 7985$\frac{1}{2}$ pikol peper en 17.266$\frac{1}{2}$ pikol tin, waardoor er voor de Burch maar 5000 pikol tin en 64 pikol witte peper over was en voor de Osdorp maar 4000 pikol tin. De bark Afrikaan keerde met 1000 pikol tin en 1037 pikol peper terug. Van de koningsschepen kwam er laat in augustus slechts één in Batavia aan, terwijl de overige wegens het verlopen van de moesson naar Palembang zijn teruggekeerd. [fol. 1549] Op 23 augustus is besloten de Osdorp zo snel mogelijk te lossen en weer naar Palembang te zenden om zoveel mogelijk peper op te halen. De ballast zou daar verwijderd moeten worden en daartoe zou tin gebruikt kunnen worden. Op 31 augustus vertrok dit schip met bevel aan de residenten het zo snel mogelijk te laden, zodat het voor half oktober weer terug zou zijn en de peper nog met de eerste retourschepen naar Nederland verzonden zou kunnen worden. Ter betaling van de peper en het tin is 3$\frac{1}{2}$ ton in Spaanse realen meegegeven. De Osdorp kwam op 28 oktober terug met slechts 1500 pikol tin, 544 pikol zwarte en 23 pikol witte peper. [fol. 1550] Ook het geld kwam terug, omdat er daar een voorraad van ruim 4 ton aan Spaanse realen was. In hun brief van 30 september schreven de residenten dat zij de opdracht niet hadden kunnen uitvoeren. Zij rapporteerden in hun brief van eind augustus dat de sultan het voorstel van de eerste resident om de vaartuigen die waren teruggekeerd en nu bij Bangka lagen, weer de rivier van Palembang op te laten varen, had afgewezen. De peper had dan om smokkel te voorkomen in de loge van de Compagnie afgeleverd kunnen worden. De sultan zei dat zijn onderdanen niet durfden te smokkelen en dat de 25 vaartuigen zouden wachten totdat de moesson wat gevorderd zou zijn om dan met westenwind naar Batavia te gaan. Tot eind december 1763 zijn slechts 15 vaartuigen aangekomen met 4253 $\frac{111}{125}$ pikol peper en 8807$\frac{58}{125}$ pikol tin. Het is duidelijk dat het bevel om na eind april geen passen meer af te geven, nagekomen moet worden. In de brief van 31 augustus is dit de residenten dringend opgedragen. [fol. 1551] Hoewel de memorie van overgave van resident Huijbert Johan de Heere niet erg realistisch is, werd de residenten opgedragen deze na te volgen. De muren van de loge aan de noordwest- en zuidwestzijde en de woningen van dienaren en militairen mogen zo goedkoop, maar wel degelijk, gerepareerd en vernieuwd worden. Omdat geen begroting was gezonden, is daar alsnog om gevraagd, hoewel de residenten in hun brief van 30 september hebben aangevoerd dat ze deze niet hadden opgesteld, omdat ze vreesden dat, als iets werd aangeraakt, de rest ook zou omvallen. De residenten zonden tevens een tekening van de huidige situatie van de loge en van de voorgestelde wijzigingen. Er is toestemming gegeven om de christin en kind, die door de zeerover Soedien gevangen waren genomen en door de jonge koning van Indragiri tegen 100 Spaanse realen waren vrijgekocht, voor die som uit de slavernij te bevrijden en naar Batavia te zenden. De brief van de koning, met dankzegging voor de vorige brief met goede lessen en vermaningen, is op gepaste wijze beantwoord. [fol. 1552] Resident Isaak Mens meldde in zijn aparte missive van 28 september 1763 dat)

---'s Konings sendelingen en den kroonprins hem een en andermaal gevraagd hadden of er geen contanten aangebragt waren met Osdorp ter afbetaling van het bewuste thin en dat de laatste die betaling g'eyscht hadde, onder bijvoeging dat hij hoopte dat zulx tegen de gewone prijs van 15 rds. het picol zoude geschieden, en verzoek om deze regeering daarover te schrijven. Wijl zijn onderdanen daardoor niet alleen gebrek leden, maar zulks ook de peperculture zoude vertragen en een slegten oogst beloofde, hebben de gemelde resident zulx aangenomen. Terwijl verder bedeelt dat de kroonprins met zijne hoofden over dit articul dagelijx besoigneerden en in een bijeenkomst zig uytgelaten zoude hebben om de Compagnie even en in dier voegen te behandelen en in het toekomende jaar geen korl peper geven.

Fol. 1552r-v.

(Enige bevorderingen van personeel volgens het reglement zijn goedgekeurd. Bij be-

sluit van 22 november 1763 is de invoer van textiel die niet van een merk is voorzien, verboden. Er is van de resident een brief van 16 november 1763 ontvangen, vergezeld van de negotieboekjes die per eind augustus 1763 zijn afgesloten. De staatrekening van Palembang over 1762/63 geeft als uitgaven [fol. 1553] f 29.689 aan en aan inkomsten f 1820, zodat het negatieve saldo f 27.869 is. Vergeleken met 1761/62 zijn de uitgaven met f 5603 gestegen, hoofdzakelijk door reparaties, vooral aan sloepen en vaartuigen, maar ze zijn f 283 lager dan bepaald in de memorie van bezuiniging. De inkomsten zijn in vergelijking met 1761/62 f 3038 minder, maar nog wel f 2103 meer dan de memorie van bezuiniging voorschrijft. Er is dus ten opzichte van 1761/62 een verslechtering van f 8641. Op 27 oktober ankerde het Engelse schip de Revenge onder kapitein John Watson beneden de rivier voor de bank. Hij vroeg om water en levensmiddelen. Er is geantwoord dat de laatste schaars zijn. Toen dit schip de volgende dag zonder loodsen over de bank kwam en de Sungsang naderde, werd aan de patrouilleschepen opgedragen het niet binnen te loodsen, maar goed in de gaten te houden. Er moest de Engelsen gezegd worden dat [fol. 1554] het schip niet de rivier mocht opvaren. De Revenge is op 2 november vertrokken en vervolgens te Batavia aangekomen. De konstabelsmaat Eduard de Tireltas en soldaat Herman Lausche, die met de Bataviase burger Charles Laugier zijn gedeserteerd, ankerden op Bangka bij Mentok. Ze vertelden dat Laugier op de rivier Indragriri door inlanders was vermoord. Ze zijn aan de officier overgedragen. De koning en de kroonprins zijn voor een tijdje naar de bovenlanden vertrokken. Toen de eerste resident de koning bezocht, verzocht hij of de leveranciers weer peper bij het pakhuis zouden kunnen aanleveren, omdat er geen voorraad meer was. Maar de koning zei dat hij dat evenmin had.

Djambi

[fol. 1555] Uit dit kantoortje zijn slechts 2700 lb peper en vier slaven aangevoerd, en samen met een creditpost bedraagt dit f 2585. Daarheen zijn 10 pakken Coromandelse, 4 pakken Bengaalse en 2 pakken Suratse textiel gezonden, enige benodigdheden etc. en f 9600 aan 3000 Spaanse realen. Samen is dit voor een waarde van f 35.625. De brieven van de resident van 30 augustus 1762 en 28 februari, 16 april en 19 mei 1763 zijn behandeld op 4 januari, 12 april en 26 augustus 1763. Er is geantwoord in brieven van 31 januari, 15 april en 27 augustus 1763. Men is ontsticht dat het hof zo weinig hulp verleende bij het terugkrijgen van negen weggelopen slaven. De resident is opgedragen dit aan de vorst over te brengen en nadrukkelijk te zeggen dat, zoals beloofd, loyale hulp wordt verwacht. Zo niet, dan zal men tot andere, zeer onaangename, [fol. 1556] maatregelen moeten overgaan. Als vervolg op de dreigende taal aan de hoofden mag de resident, om de schade te verhalen, alle vaartuigen aanhouden, als ze zich niet naar vermogen inspannen om de slaven terug te vinden. Omdat dit met de vorst nog niet vlotte, is het goedgekeurd dat de resident hem bij terugkeer uit de bovenlanden is tegemoet gereisd om hem te spreken. Zo hoefde de vorst niet in het fort te worden ontvangen. Zo'n bezoek moet voortaan voorkomen worden. Als het onvermijdelijk is, dan moet men de nodige maatregelen nemen. Het is goedgekeurd dat een verzoek van de vorst aan de Compagnie om een tweede fort, of woning aan de monding van de kleine Kumpeh, of in zijn dorp, te bouwen, is afgewezen. De resident is opgedragen de vorst mede te delen dat dit nooit zal gebeuren. [fol. 1557] Dit is hem ook geschreven en dat men op de Kumpeh zal blijven op de huidige voet. De resident moet erop aandringen dat de koning blijft bij de artikelen in zijn brief van 28 februari. Hij had zich daar niet over kunnen uitlaten, voordat hij van de Compagnie antwoord op zijn verzoek had. De resident is voorgehouden dat men hoopt, dat als hij met beleid op de aanvaarding van de artikelen aandringt, de zaken in Djambi tot een goed einde zullen komen.)

Wij hebben om die reeden niet alleen vooralsnog afgezien van sijn voorstel bij missive van den 28e februarij om de rivier ten eenemaal te sluyten en geene vaartuygen na boven of beneden te laten passeeren, om den vorst door kragtdadiger middelen te constringeeren tot het aanneemen der voorwaarden, maar ook van een diergelijk voorstel, gedaan

bij brief van den 19e may, om de Jambijse rivier door twee welgemonteerde vaartuygen te laten sluyten en geen vaartuyg na boven te laten gaan, mitsgaders de geheele soom der Jambijse revier tot aan Tonkas toe door een kruysser te bekruyssen, geduurende anderhalf jaar, teneynde den Jambijnees door afsnijding van allen toevoer gedwee te maken, en alle attentaten van buyten te resisteeren, als niet noodsakelijk of raadsaam geoordeelt hebbende vooreerst tot sulke middelen van klem over te gaan.

Fol. 1557v-1558r.

(De resident is bevolen het gedrag van de koning scherp in de gaten te houden en daarover te rapporteren. Men veronderstelt dat de koning na ontvangst van de brief van de Hoge Regering tot betere gedachten zal komen. De maatregelen die wegens de zeeroverij van panglima Soedien en de geruchten dat hij een aanval op het fort van de Compagnie zou willen doen, door de resident zijn genomen, zijn effectief en voldoende. Men moet tegen alle aanvallen van binnen en buiten op zijn hoede zijn, maar zulke zeeschuimers niet gaan opzoeken. Het is niet geheel ongegrond om achter de uitwisseling van gezanten tussen Radja Adjie van Riau en de koning van Djambi een complot tegen de Compagnie te vermoeden. Dat schreef de resident in zijn brieven van 16 april en 19 mei 1763. Dit is wel wat overdreven, [fol. 1559] ook als er een grote zaak in het geding zou zijn. Toch getuigt het besluit van de resident om niet meer dan twee vaartuigen met 20 man van Radja Adjie de rivier op te laten varen, van de nodige voorzichtigheid. Het openen en lezen van zijn brieven aan de koning ging evenwel te ver. Dat past slechts bij direct gevaar. Dat in de brief van 30 augustus 1762 wordt gefeliciteerd met de voltooiing van het fortje is prematuur, daar tevens wordt gemeld wat er nog aan ontbreekt, zoals de kruitkelder. Het had beter achterwege kunnen blijven en men had de opzichter van het werk Jean Guillaume d'Arnaut, in plaats van hem naar Batavia te laten terugkeren, beter daar kunnen houden. Daarom wordt hij weer naar Djambi gestuurd om niet alleen de muren en wallen van het fort [fol. 1560] drie voet hoger te laten opmetselen, maar ook om het werk te voltooien. Daarvoor is de nodige kalk en hout opgestuurd en bevolen de stenen ter plaatse te laten maken. Het hout dat nog nodig is, kan, mits tegen een redelijke prijs, eveneens daar gekocht worden. Er is de resident toestemming gegeven om aan degenen die aan de publieke werken hebben gearbeid, drie stuivers per dag te betalen. Er kan ook, aannemende dat daardoor geen onnodige kosten worden gemaakt, rondom het fort een gracht van 12 voet diep en 13½ voet breed gegraven worden. Na voltooiing moet de resident een specificatie van de kosten zenden met een berekening wat aan de 10 % en aan huurlonen aan ambachtslieden aan D'Arnaut toekomt. Daarover en over de totale kosten kan dan een besluit genomen worden. D'Arnaut is nogmaals aangespoord vooral zuinig te zijn. Maar uiteindelijk kon hij niet afreizen, omdat hij in Bantam voor de vestingwerken nodig was. Te Djambi was hij minder nodig, omdat resident Ajax Fredrik van Solms met de gezonden en door D'Arnaut achtergelaten papieren [fol. 1561] het fort, inclusief de kruitkelder, wel kan voltooien. De door zware lekkage onbruikbare tandjungpura moet opgehaald en gerepareerd worden. Als dat niet meer mogelijk is, moet ermee gebeuren wat het voordeligste is. De sloep de Leguaan was voor reparatie naar Batavia gezonden, maar kon de reis niet volbrengen en is naar Palembang teruggekeerd en daar gerepareerd. Samen met de sloep Nachtegaal is deze nu te Djambi. Omdat beide gebrekkig zijn hersteld, is de bark Leervis met enige contanten en bestelde goederen daarheen gestuurd. De sloepen moeten naar Batavia worden gezonden en de Leervis, die voor negen maanden proviand heeft, moet te Djambi blijven totdat ze wordt afgelost. Als de resident het absoluut nodig vindt, mag hij daarnaast desnoods één vaartuig te Djambi houden. Wegens gebrek aan zeevarenden zijn op de Leguaan vier inlandse matrozen, voor rsd 4 per maand en rijst, aangenomen. [fol. 1562] In de brief van 15 april 1763 kreeg de resident instructies hoe ernstig verlies te voorkomen, wanneer de vaatjes buskruit worden opengeslagen en het kruit gekeerd wordt. De afschrijving van 3000 pond rijst is goedgekeurd. Deze bleek, door het opbergen ervan in de bark Afrikaan tijdens de actie van de zeerover Soedien en bij terugkomst werd opgeslagen in het pakhuis, bedorven en onbruikbaar te zijn. Eveneens mag 4000 lb droge vis worden

afgeschreven. Deze had wegens het voortdurend regenachtige weer niet goed gedroogd en gelucht kunnen worden, waardoor ze stonk en niet meer gebruikt kon worden en daarom in zee is geworpen. Aanbevolen wordt om een bedrag van f 212, dat de waarde is van een bedrag in contanten en enige geweren, dat verstrekt is aan een man uit Menangkabwa, maar die sindsdien onvindbaar is, binnenlijns te laten voortlopen, in de hoop dat er nog iets van te achterhalen is. Met verwondering is opgemerkt dat volgens de opgave bij de brief van 28 februari 1763 de uitgaven in 1761/62 de excessieve som van f 22.760 bedroegen. Hierover wordt besloten, als het rapport van de visitateur-generaal is ontvangen. De resident moet de nog niet vereffende negotie- en soldijboekjes onverwijld in orde brengen en naar Batavia zenden. [fol. 1563] Voortaan dient hij oplettender te zijn. Er zijn 200 zegels voor de passen gezonden. Om de kleine handelaar niet te zeer te belasten dienen ze met mate te worden gebruikt. Op hun verzoek en voor hun rekening zijn er enige goederen voor de koning en de groten gestuurd. De resident zegt dat ze met voordeel te verkopen zijn. Dat om het aanbod te bevorderen peper tegen $4\frac{3}{8}$ Spaanse reaal, of f 14,- het pikol, is ingekocht, werd goedgekeurd. Deze prijs is echter f 2,- het pikol hoger dan in Palembang en in het contract van Djambi uit 1722 is het op $3\frac{3}{4}$ Spaanse reaal, of rsd 5,-, het pikol bepaald. De resident moet zich voortaan daaraan houden. Enige kleine bevorderingen van lagere dienaren zijn goedgekeurd en ter vervanging van vertrokken en overleden personen zijn 11 militairen gezonden. Het verbod van 22 november 1763 op de invoer van textiel die niet van een merk is voorzien, is ook van toepassing op Djambi verklaard.

Siam

[fol. 1564] In de brief van eind december 1762 werd vermeld dat bij de phra-klang tevergeefs was getracht de prijs van tin, sapanhout en olifantstanden te verlagen. Daar is ook gesproken over de koers van contanten en de restitutie van zoekgeraakte contanten en koopwaren tijdens de onlusten bij de inval van de Birmezen. Uit de brieven van 28 januari en 10 februari 1763 blijkt dat er van de phra-klang geen positieve reactie kwam op de herhaalde verzoeken van resident Anthonij Abraham Werndley. Hij sloeg geen acht op alle manieren om aandacht te schenken aan de punten van verleden jaar. De bovengenoemde prijzen zijn niet verminderd, noch zijn de geroofde goederen, zoals de partijen tin in beheer bij de luang krai teruggegeven, evenmin als de dukatons die door de vrouw Nangpaan in bewaring zijn genomen. De luang krai was nog wel op grond van drie beëdigde verklaringen door de Siamese rechter veroordeeld om negen grote en acht kleine schuiten [fol. 1565] en 101 butir tin af te geven. Al zou Nangpaan te overtuigen zijn van het bezit van de dukatons, er valt bij haar toch niets te halen. Op 26 juli 1763 is dit alles zo somber ingezien, dat er niets goeds van kan worden verwacht. Toch moet de resident doorgaan te proberen het grootste deel terug te krijgen. Op desbetreffende vraag van de resident is hem nogmaals bevolen om het tin dat als geschenk is ontvangen, voor f 35,- en het sapanhout voor f 3,- in te boeken. Het sapanhout dat wordt ingekocht, moet echter op de huidige prijs gehandhaafd blijven. Men heeft ook vastgehouden aan de vorig jaar gegeven toestemming om f 14.514 af te schrijven voor van de koning en de phra-klang minder ontvangen dan gegeven geschenken. Dit is volgens de daar gebruikelijke taxatie. [fol. 1566] Deze afboeking geschiedt in het algemeen en niet op specifieke geschenken, op grond van een bericht van de visitateur-generaal, dat naar de resident is gezonden. Daaruit blijkt tevens dat de koning in het afgesloten boekjaar opnieuw voor f 445 teveel is gedebiteerd. Dat wordt op die inkomsten en uitgaven afgeboekt en de vorst en phra-klang mogen voor niet meer dan de taxatie gedebiteerd worden. Het lagere rendement moet jaarlijks als een reëel verlies worden geboekt. De resident is nadrukkelijk bevolen om de resterende schulden betreffende textiel en goederen als geschenk gegeven, die van de rekening van 1760/61 op die van 1761/62 waren overgeboekt, in te vorderen. Daarom is het juist dat de resident de phra-klang heeft verzekerd dat er niets van de textiel die met de Gustaaf Willem is aangevoerd, wordt afgegeven, voordat er zoveel sapanhout is geleverd [fol. 1567] dat dit schip vol beladen naar Batavia kan terugkeren.)

Gemerkt w' al geen gepaster middel om een effen reecquening te houden wisten uyt te denken; indien de zaak maar met wat meer hertelijkheyd was getracteert geworden; dat we hem bij alle gelegentheyd hebben aanbevoolen, met verdere qualificatie om met de opgemelte doecken en de overgezondene geschencken soodanig te handelen, als het meeste intrest van de Compagnie zal komen te vereysschen. Onder deze mits dat, soolang de voorige geschenken van den koning en bercquelang niet mogten verevent zijn, van de laastgemelte niet zal dienen gerept te werden. Ten fine daarmede soodanigen uytweg te kunnen soeken, als w' ten aanzien van de soo even geciteerde geschenken hebben aangehaalt. Om welke reden men ook daarvan geen mentie heeft gemaakt bij de brieven aan den koning of bercquelang gerigt.

Fol. 1567r-v.

(Men is er zeer over ontsticht dat Anthonij Abraham Werndley, tegen de bevelen van vorig jaar in, de extracten uit de brieven uit Nederland bij de bijlagen had meegestuurd in plaats van ze in te voegen en in de marge te beantwoorden. In de veronderstelling dat hij zo'n slordigheid niet zal herhalen, laat men het nu passeren. [fol. 1568] Het is onbezonnen dat de jaarlijkse uitgaven op f 7601,- zijn begroot. Ze zijn op f 8498 uitgekomen, wat f 1870 meer is dan het voorafgaande jaar, toen ze f 6628 hebben bedragen. Het was nog zo nadrukkelijk gesommeerd ze op f 4000,- te houden. De uitrusting van de Borssele en Osdorp bedroeg f 2049. Als die van de uitgaven worden afgetrokken dan bedragen die f 6459[7]*, wat maar f 168 minder dan het voorafgaande jaar is. Dat is nog altijd veel meer dan de memorie van bezuiniging voorschrijft. Daarom is op 8 augustus 1763 voorlopig besloten, en op 16 augustus aan de resident opgedragen, de kosten van dit kantoor terug te brengen tot f 2790,-. De overtollige dienaren en bezittingen moeten overgezonden worden, maar wie vrijburger wil worden, kan blijven. Hun gage moet dan wel vanaf de ontvangst van dit bevel beëindigd worden. [fol. 1569] Om deze bezuiniging door te voeren is assistent Van den Berg naar Siam gezonden. De geschenken door Anthonij Abraham Werndley aan de phra-klang gegeven t.w.v. f 320,- zijn nog goedgekeurd, maar in het vervolg moet dergelijke bedelarij maar kordaat worden afgewezen met het argument dat geschenken verboden waren. Dat de resident het goud- en zilverdraad dat de phra-klang had teruggezonden, voor f 309, of met 57¼ % winst heeft verkocht, is een goede zaak. Wat de particuliere vaart betreft verzocht de gouverneur van Madras aan de koning of er een loge te Mergui gesticht mocht worden. Hierover is de resident het nodige geschreven. Van het timmerwerk en de reparaties zijn de uitgaven voor het zeehoofd voor de loge van f 667 en de herstelwerkzaamheden betreffende de vervallen muren, vloeren en vensterramen goedgekeurd. Maar nu moet men blijven bij het bedrag dat daarvoor is uitgetrokken. Daarvoor kan jaarlijks heel wat gerepareerd worden. [fol. 1570] Omdat dit toch nog een aanzienlijk bedrag is en het kantoor weinig winst geeft, is de resident gevraagd naar waarheid en uitgebreid te berichten of hij zich niet kan behelpen met een particulier huis, zoals veel andere bewoners. Ook is gevraagd of de pakhuizen en de loge dan niet verkocht kunnen worden, zodat de kosten dan volgens verwachting zullen dalen. Resident Anthonij Abraham Werndley becommentarieerde in de marge het rapport van de advocaat-fiscaal ten laste van de assistent Nicolaas van Berendregt. Omdat hij vier zakken met dukatons aan de matrozen Johannes de Ruyter en Willem van Essenhorst zou hebben overhandigd, zijn deze personen ter opheldering naar Batavia opgeroepen. De verantwoording die van Van Berendregt was gevraagd, is op 16 augustus 1763 behandeld. Er is besloten deze aan de resident te sturen en hem op te dragen de daarin genoemde assistent Bang en de matrozen Hendrik Canter en Jan Cornelis Munnick aan boord van het schip de Jager te verhoren. [fol. 1571] De punten van de ondervraging, zo nodig onder ede, zijn schriftelijk aan de gezagvoerders meegegeven. Van Berendregt berichtte ook dat er een tekort van 120 pond gomlak op stokjes en van 78.815 pond sapanhout was. De resident had*

7 Ten rechte *f* 6449, wat de vermindering op *f* 179 brengt.

daar commentaar op geleverd. Op 15 maart 1763 is besloten om de visitateur-generaal nader onderzoek te laten doen. Toen op 19 april de bewering van Nicolaas van Berendregt dat een overschot van 12 pond honing hem niet ten goede was gekomen, werd behandeld, bleek de Compagnie daarbij voor ƒ 1702 benadeeld te zijn. Toen is besloten dit voor ieder de helft aan Anthonij Abraham Werndley en Van Berendregt in rekening te brengen. Op grond van de brief van Werndley van 28 januari 1763 is, nadat hij daar driemaal om had gevraagd, aan Van Berendregt uit Compagnies kas ƒ 7040 toegestaan. Werndley had die hem ten goede gebracht. Daarop wordt gekort wat hem in rekening is gebracht en het rendement van teveel genoten emolumenten overeenkomstig de besluiten van 28 mei 1762 en 1 februari 1763. [fol. 1572] Tevens is bevolen om aan Van Berendregt bij gelegenheid de spiegel en twee koperen hanglampen toe te sturen die in Siam in beslag waren genomen. Maar er is besloten om de wapens, bestaande uit 8 snaphanen, 5 donderbussen, 2 draaibassen, 2 houwers, 2 pistolen en 21 assegaaien, die aan hem waren toegezonden, te taxeren en het bedrag aan hem uit te betalen. In 1762/63 bracht de handel ƒ 12.953 op. De resident hoopte dat die na het vertrek van de Kasteel van Tilburg goedgekeurd zou worden. In hun brief van 9 oktober 1760 hadden Heren XVII geklaagd dat de guttegom bruin was, te lang en van slechte kwaliteit. Naar aanleiding daarvan is de resident geschreven dat men niet erg tevreden is over de redenen die hij hiervoor aanvoerde, en evenmin dat hij 850 pond meer dan de bestelling van Heren XVII had ingekocht, terwijl herhaaldelijk is bevolen zich strikt aan de gevraagde hoeveelheid en kwaliteit te houden. Maar gedane zaken nemen geen keer. Deze partij wordt naar Nederland gestuurd en de gevolgen zijn voor rekening van de resident, totdat Heren XVII daarover een definitief besluit hebben genomen. [fol. 1573] De generale restanten per eind augustus 1763 bedragen ƒ 164.152. Met bevreemding is in een openstaande rekening van winst en verlies gezien dat er, buiten wat aan de gedode resident Nicolaas Bang toebehoorde, bij de inval van de Birmezen een verlies van ƒ 33.198 is geleden. Dit is temeer onbegrijpelijk, omdat assistent Nicolaas van Berendregt wel voor zijn bezittingen wist te zorgen, wat ten gunste van hem door de resident was overgenomen. Uit de rekening die resident Werndley zond, blijkt dat de situatie voor het personeel en de Compagnie niet zo rampzalig is geweest, als die in de brief van Van Berendregt van 30 november 1760 werd beschreven. Omvangrijke goederen als 16 kojang padi, 398 flessen arak, 3120 lb tin en wat kleinigheden, werden in veiligheid gebracht. Deze verdachte zaak had door resident Werndley direct bij aankomst onderzocht moeten worden. De resident kan genoemd verlies in zijn boekjes afschrijven en binnenlijns laten voortlopen. [fol. 1574] Nader onderzoek en terugvordering worden hem dringend aanbevolen.)

En somede om, in cas van een naderen inval door de Barmas in het Siamse rijk, of bij overrompeling van de stad Judja, sig in allen gevalle te houden buiten de troubelen, sonder in gemelte rijk eenige noodeloose uytgaven meer te doen. Ten blijcken van onsen ernst om de Compagnie eens te ontheffen van den last die z' sooveel jaren op hoop van eenige verbetering in haren handel op dit rijk heeft gedragen. Om welcke reeden men voor de belangen der maatschappije van den resident al teffens heeft gerequireert een omstandig berigt, of men, door het cannaal van particuliere buyten eenige lasten van de Compagnie, vandaar niet 's jaarlijks sou kunnen bekomen 6 à 7000 picols sappanhout, al was het tegens ƒ 5 ieder picol van 125 ponden, onder versekering dat voor den invoer alhier ter plaatse geen pagt, of waaggeld soude behoeven voldaan te werden, soomeede de gewone 10.000 ponden geconfijte gember en de ordinaire quantiteyd roggevellen.

Fol. 1574r-v.

(Dat is voordeliger dan jaarlijks een schip te zenden. Met aanplakbiljetten zijn particulieren te Batavia opgeroepen, of zij het genoemde sapanhout willen leveren. In de hoop dat Heren XVII dit zullen goedkeuren, zal er bovendien geen atjar, bamboe, limoen en rode areka kalk meer naar Siam gezonden worden. [fol. 1575] Er wordt verwezen naar de vergadering van 26 juli 1763 over Siam, de brieven gewisseld met de koning en de phra-klang en naar de rondschrijfbrief van 14 juni 1763, waarin de benoeming van Petrus Albertus van

der Parra tot gouverneur-generaal aan de resident wordt bericht. Het bedrag van f 320,- dat daarbij wordt verstrekt, is tot de helft teruggebracht. Van de besteding wordt een opgave verwacht. De koopwaren, geschenken en huishoudelijke zaken die op 17 augustus 1763 met de Jager naar Siam zijn verzonden, bestaan uit)

20	pees	hamans fijne met goude hoofden
20	,,	cassas ,, ,, ,, ,,
20	,,	moerissen extra fijne cust
1000	,,	moeris roode cust
560	,,	salempoeris roode cust
19.342	lb.	poedersuyker
1 carbas met		roosewater
1 kelder		jenever
1 dito		brandewijn
1 dito		gedisteleerde wateren Hollands
		mitsgaders in geschenk voor den koning en berquelang, als voor den koning
39	ellen	laken purper violet
$35\frac{1}{2}$	,,	dito groene
$23\frac{3}{4}$	,,	goude passement
$19\frac{3}{4}$	,,	silvere dito
4	pees	allegiassen met goud en silver streepen
4	,,	tokassen ,, dito ,, dito dito
4	,,	bethilles supra fijne cust
4	,,	armosijnen effene dubbelde Bengaals
4	,,	chitsen fijne cust
4	,,	cassas fijne Bengaals
52	lb.	specerijen in zoort
100	flessen	roosewater, en
		voor den bercquelang
$40\frac{1}{2}$	ellen	laken lavendel coleur
$8\frac{3}{4}$	,,	goud passement
$19\frac{3}{4}$	,,	silver dito
2	pees	allegiassen met goud en zilvere streepen
2	,,	tokassen ,, dito ,, dito dito
2	,,	armosijnen effene dubbelde Bengaals
2	,,	chitsen fijne cust
2	,,	bethilles supra fijne cust
2	,,	cassas fijne Bengaals
34	lb.	specerijen in zoort
50	flessen	roosewater
		renderende tesamen *f* 24.092,8,-.

Fol. 1575r-v.

Japan

([fol. 1576] Er wordt verwezen naar de brieven van 18 januari, 10 mei en 18 oktober 1763. Met de Leimuiden en Enkhuizen is op 15 juni 1763 naar Japan verzonden)

91	pees	laken in zoort
279	,,	lakenrassen
20	,,	imperialen
11.418	lb.	quikzilver
300	vellen	goudleer
22	kisten en pakken met diverse Bengaalse zijde stoffen en lijwaten	

49	pakken	Cormandelse lijwaten
12.000	pees	roggevellen
950.623	lb.	zuyker
800.000	,,	sappanhout Siams
10.000	,,	peper
125	,,	champhur Baros
8909½	lb.	eliphantstanden
8052	lb.	garrioffelnagulen

alles nevens diverse kleenigheeden en provisiën sommeerende *f* 349.449,7,-.

Fol. 1576r.

(In de vergadering van 22 april is met genoegen geconstateerd dat de handel net als vroeger is verlopen. Maar 500 pikol plaatkoper die in de reeds vele malen afgekeurde vorm gegoten was, moest voor particuliere rekening geaccepteerd worden. De dienaren konden enerzijds de Japanners niet overhalen om het volgens de monsters van het vorige jaar aan te maken, anderzijds had de gouverneur van Nagasaki zeer op de acceptatie aangedrongen. Met dit grillige volk [fol. 1577] kan men in het algemeen niet al te zeer op zijn stuk blijven staan. In de hoop dat het de laatste keer zal zijn, is het maar weer geaccepteerd. Om aan de Japanse luimen tegemoet te komen is met een kleinere hoeveelheid, namelijk 10.000 pond, genoegen genomen, als de platen maar overeenkomstig het monster zo dun waren geslagen als beloofd was. Zij kunnen in Batavia en elders als klein koperwerk dienen dat in de huishouding wordt gebruikt. Omdat de gouverneur niet zoveel suiker als eerder wilde aannemen, is op verzoek van het bestuur maar 900.000 lb gezonden. Helaas is van de goederen van vorig jaar 724 vellen goudleer, 100 stuks bandanas, 700 stuks katoen gescheld en 1183 stuks sitsen teruggezonden. De laatsten konden te Batavia met een aanzienlijke winst verkocht worden. [fol. 1578] De staatrekening over 1762 geeft aan inkomsten uit verkoop f 374.021 aan en aan uitgaven voor inkoop f 282.119, zodat het bruto saldo f 91.902 is. Daarbij komen gewone inkomsten van f 136.300,-, wat f 228.202 maakt. Afgeschreven moet worden op winst en verlies f 63.460, wat een winst van f 164.742 geeft, ofwel 58¾ %. De uitgaven bedroegen f 117.050, zodat het positieve saldo f 47.692 bedraagt. De inkomsten waren in vergelijking met vorig jaar f 16.124 meer en de uitgaven f 1822 minder. Het bestuur is daarom geprezen. Het is aangespoord de uitgaven verder terug te brengen, waartoe de vermindering van het aantal schrijvers tot twaalf zal bijdragen. Dit is al vastgelegd in de overwegingen van raad ordinaris Huijbert Willem van Bazel, die dit voorjaar naar Heren XVII werden gezonden. De geschenken bedroegen bij inkoop f 57.462 en bij verkoop f 55.746, wat bij inkoop f 1788 en bij verkoop f 4959 minder is dan verleden jaar. Dat is veroorzaakt door het overlijden van zowel de oude keizer als de kroonprins. [fol. 1579] Daardoor hoefde het contrageschenk van zijden kamerjaponnen maar 30 stuks te bedragen. De kosten van de hofreis waren f 23.172, ofwel f 67 meer dan het vorige jaar. Dit komt door het maken van een nieuw schanskleed[8]. Het repareren van gebouwen en kleine vaartuigen kostte f 775, wat een vermindering van f 184 is. De jaarlijkse opgave van de algemene verwerving in en vervoer uit Japan van kamfer en koper, waarom Heren XVII hadden gevraagd, is nu in de brief van 2 december 1762 veel beter gebeurd dan de vorige keer. Het vervoer van koper door particulieren is niet, zoals in de laatste generale beschrijving, op een onbegrijpelijke 900 pikol gesteld, maar op 500 pikol. Overigens komt alles overeen met wat in de generale beschrijving van eind december 1761 staat. Met de terugkomst van de Leimuiden en Enkhuizen op respectievelijk 17 en 19 december [fol. 1580] kwam nog een brief van 6 november binnen en het gebruikelijke rapport van het aftredende opperhoofd. De handel is vreedzaam en voordelig verlopen, niettegenstaande, volgens de wens van Heren XVII, de goederen voor Nederland voor de eerste maal voor ruim 22¾ % in rekening zijn gebracht. De inkomsten waren f 36.373, of ruim 12

8 Schanskleed, een kleed gespannen langs de verschansing of reling.

% meer dan de uitgaven en de gebruikelijke 11.000 kisten staafkoper die zijn ingekocht. Er is geen plaatkoper aangevoerd, omdat het bestuur de f 82,16,- de 120 lb voor koper van de gewenste dunte te duur vond. In plaats daarvan kon het Japanse bestuur staafkoper leveren.

Malakka

[fol. 1581] De vorige berichten zijn te vinden in de brieven van 10 mei en 18 oktober 1763. Uit Malakka kwamen brieven van 14 oktober, 16 november, 24 december 1762, en van 29 maart 1763 binnen. Daarop is op 14 juli 1763 geantwoord. Er kwam ook nog een brief van 17 oktober 1763 aan, die nog niet werd beantwoord. Dit jaar is voor een waarde van f 10.866 uit Malakka aangevoerd. Het bestond uit: 294.092 lb tin, waarvan 192.550½ lb in blokken en 101.541½ lb in inktkokers, 850 lb gele aarde en 39 stuks divers masthout en rondhout, alsmede diverse onbruikbare wapens en andere goederen. Met de bark Zeepaard en het schip Huis te Manpad is daarheen gezonden voor een waarde van f 307.581. Het bestond uit 60.000 nieuwe ronde realen van achten, 102 stuks groene Suratse zijden patholen, [fol. 1582] 100 stuks Nangkings linnen, 10 stuks Bengaalse hammans, 10 stuks beschilderde Coromandelse sitsen, 10 stuks Bengaalse douriassen, 80 stuks gewone Coromandelse gebleekte guinees, 120 stuks grove Suratse niquaniassen, alsmede enige levensmiddelen en andere benodigdheden. Over schepen en vaartuigen valt te melden dat de Huis te Manpad in het voorjaar behouden uit Malakka is teruggekomen. In september vertrok het weer daarheen, voorzien van een lastpoort om masthouten naar Batavia te vervoeren. Bovendien keerden de barken Kaaskoper, Vrijheid en Zeepaard, met de roeigalei en de pantjalang Standvastigheid vandaar terug. Het bestuur te Malakka beschikt dus slechts over de pantjalangs Rustenburg en Buitenzorg. De Kaaskoper is bij besluit van 15 november 1763 als geheel versleten voor de sloop verkocht. Dat is ook met de roeigalei en de Standvastigheid geschied, nadat de laatste nog naar Palembang was geweest. In plaats van de Kaaskoper is de weerbare en sterke bark Zeepaard [fol. 1583] naar Malakka gezonden. Maar het besluit van 16 mei de sloep te sturen waarom was verzocht, kon wegens gebrek aan een deugdelijk exemplaar niet worden uitgevoerd. Over in- en afschrijvingen, belastingen en vergoedingen werd in de generale missive van verleden jaar gemeld dat het vaartuig en de goederen, die aan pakhuismeester De Wend toebehoorden en die door Radja Mahmud in 1759 waren buitgemaakt, op rsd 915 begroot waren. De afdoening was aan het bestuur opgedragen. Het bestuur heeft in een brief van 24 december 1762 gemeld dat twee maritieme deskundigen dit bedrag niet excessief vonden. De vordering is daarop vastgesteld. De overleden onderkoopman Johan Gilbert was belast met rsd 496 voor zijn deel in het zonder toestemming naar China zenden van de Kievitsheuvel. Volgens de brief van 24 december 1762 betaalde zijn weduwe dit bedrag. Met een weigering van het verzoek tot ontheffing, is in de brief van 2 september bevolen om de licentmeester Everhard Cramer in zijn vorige functie van [fol. 1584] soldijboekhouder te belasten met f 6438 voor zijn aandeel in duidelijke fouten met de soldij, en de weduwe van onderkoopman Arij Verbrugge voor f 2198. Voorafgaande aan deze beslissing is er een bericht van het opperhoofd van de loge gevraagd, dat uitvoerig in de vergadering van 26 juli 1763 is behandeld. In de vergadering van 16 mei is opperkoopman Noël Anthon Lebek ontheven van een klein tekort op foelie. Hoewel het vreemd is dat hij daar 18 maanden later mee kwam, is goedgekeurd dat het bestuur bij resolutie van 17 december 1762 aan kapitein Jan Jansz. Visboom op zijn eis van rsd 500 voor wat hij toelegde op de expeditie naar Siak, rsd 350, of rsd 50 per maand, als douceur heeft uitgekeerd. Als kapitein Visboom al eerder een douceur heeft ontvangen, dan vervalt deze toestemming. In de vergaderingen van 17 mei en 7 juni 1763 is de zaak betreffende de pachter van de tol Mutu Mara Chittij afgehandeld. [fol. 1585] Bij brief van 9 oktober 1759 was hem op zijn schuld uit 1757 een kwijtschelding van rsd 10.000 verleend, maar het bestuur had daar rsd 2500 op ingehouden. Het baseerde dat op de voorwaarde dat wel alles wat reeds als levensonderhoud aan de dienaren te Malakka was uitbetaald, aan de Compagnie terugbetaald moest worden. Dat moesten de dienaren, die

het volgens het bericht van 24 december 1762 in 1757 genoten hadden, echter terugbetalen. Als het ten laste van Mutu Mara Chittij gekomen zou moeten zijn, dan zou er zeker maar rsd 7500 kwijtgescholden zijn. Het bestuur voerde bovendien in zijn brief van 24 december 1762 aan dat Mutu Mara Chittij een vermogend man is. [fol. 1586] Waarom had het dan in zijn brief van 10 maart 1759 de kwijtschelding zozeer ondersteund. Die was ter wille van de lieve vrede toegestaan. Het bestuur had de bevelen plichtsgetrouw moeten uitvoeren en niet, wat de dienaren als middel van bestaan uit de pacht zouden krijgen, moeten uitbetalen voordat die pacht daadwerkelijk ontvangen was. De Compagnie ondervond daarvan schade en de dienaren genoten voordeel. Daarom is op 16 mei 1763 besloten dat ook de rsd 2500 moet worden kwijtgescholden, maar wel ten laste van de betrokken dienaren. Bij besluit van 7 juni is evewel rsd 1593$\frac{3}{4}$ voor rekening van Mutu Mara Chittij gelaten, omdat van de dienaren die moeten betalen, er enige reeds zijn gerepatrieerd, of overleden. [fol. 1587] Voordat er een besluit over wordt genomen, wenst men een beëdigde verklaring over de beschadigde textiel die bij het transport van de hoofdadministratie, naar opperkoopman Godfried Kretschmar, is gebleken. In de brief van 31 december 1762 zijn bij de inlandse zaken reeds de maatregelen van het bestuur voor de opvolging van Radja Alam, die ziek is, door zijn zoon Radja Mahmud Ali besproken. De brief van 29 maart 1763 uit Malakka meldt dat Radja Mahmud Ali verschenen is in Malakka en op 12 maart op de koran heeft gezworen dat hij het verdrag, dat met zijn vader was gesloten, zou nakomen. In een tweede akte beloofde hij dat hij de schulden van zijn vader, als die bij diens dood nog niet vereffend waren, zou voldoen. Na een aanmaning door onderkoopman Everhard Cramer, vroeg Radja Alam zelf nog uitstel van betaling, omdat van de drie jaar waarin hij zijn schuld zou delgen, er pas twee verlopen jaren. In de brief van 14 juli is erop aangedrongen aflossing te blijven vragen. Het is goed dat het verzoek van de jonge vorst, die op 19 maart Malakka weer heeft verlaten, [fol. 1588] om 2000 Spaanse realen te leen te krijgen en 100 vaten buskruit is afgeslagen, maar drie passen voor drie schepen naar Java's Oostkust konden moeilijk geweigerd worden. Het bestuur daar is daarvan op de hoogte gebracht en Malakka is geschreven dat, op grond van artikel 7 van het verdrag met Radja Alam van 16 januari 1761 en de aanvaarding daarvan door zijn zoon, en waarschijnlijke erfgenaam, op 12 maart 1763, voortaan maar voor twee schepen passen mochten worden verstrekt. Het verzoek van Radja Alam om van de betaling van vier 8-ponders die bij Pulau Pintu Gedong verloren gingen, ontslagen te worden is beleefd afgewezen. Er is op betaling, en liever nog op restitutie ervan, aangedrongen.)

Zijne Hoogheyd wijders bedankende voor de hem bij onzen brief van den eersten september 1762 verleende permissie tot heffing van 5 percento tol van de Javasche en Bataviasche vaartuygen die op Siac ten handel komen, is deswegens bij ons jongst antwoord onze verwondering betuygd, vermits onze vergunning bij geduide brief maar van 2 percento spreekt. Dit bracht ons dierhalven in de verbeelding alsof er wel een abuys in 't Maleydse translaat mogte begaan zijn, hoewel in allen gevalle er weynig op aan sal koomen. Want hoe hooger de tol op Siac geheeven word, hoe meer de vaart op die plaats, die niet als tol nadeel van den handel op Malacca strekken kan, zal afneemen.

Fol. 1588v-1589r.

(Uit de brief van 29 maart 1763 blijkt dat de geschillen van Radja Alam met de commandant van Pulau Pintu Gedong, die misschien wat te strikt op de naleving van het verdrag stond, naar tevredenheid van de vorst zijn geregeld. Volgens die van 7 oktober)

---was Zijne Hoogheyd naar de Siacsche bovenlanden getrokken en had Pattapahan met eenige daaromstreeks leggende negorijen onder zijne gehoorsaamheyd gebragt. Dog de ministers meenen dat de vorst van Pagar Oedjong, waaronder de verwonnen plaatsen gestaan hebben, zig wel tegen Radja Alam versetten zal en hadden Zijne Hoogheyd ook die expeditie, dog vrugteloos, afgeraeden.

Fol. 1589v.

(Het is goedgekeurd dat op hun verzoek om 50 vaten buskruit, er aan de regenten van Riau tegen betaling 20 zijn geleverd. Ze zeiden die te willen gebruiken tegen de gevluchte

Siakse hoofdrebellen. [fol. 1590] Maar daar het bestuur zelf veronderstelt dat de Riauers, die van zeeroof worden verdacht, ze wel eens voor slechte zaken konden gebruiken, zijn 20 vaten nog te veel. Daarom is het bevolen terughoudend met zulke leveranties te zijn. In zijn brief van 17 oktober 1763 meldt het bestuur over Linggi dat, hoewel de hoofden er zich tegen hadden verzet en het bestuur het had afgeraden, Radja Hadil van Rembau zijn hof uit de bovenlanden naar Pedas beneden aan de rivier heeft verplaatst. In de brief van 29 maart schreef het bestuur al dat hij zo des te beter een smokkelhandel in tin met buitenlanders zou kunnnen opzetten. Hieruit blijkt wederom dat de vorsten aan Straat Malakka slechts door geweld, of het dreigen daarmee, de verdragen naleven. Volgens de eerstgenoemde brief toonde de radja van Riau zijn geringe eerbied voor de Compagnie door te weigeren [fol. 1591] om een gevluchte korporaal, die het christendom had afgezworen, uit te leveren. Deze ongelukkige zou evenwel, volgens de berichten, kort daarop onder ellendige omstandigheden zijn gestorven. Het verzoek van de vorst en zijn groten om deze weigering voor eenmaal te dulden, moest volgens het bestuur wel ingewilligd worden. Het garnizoen bestaat maar uit 140 gezonde militairen en bij de geringste beweging vluchten de vorst en zijn groten de bergen in, waarvandaan zij de landerijen rondom Malakka afstropen en de bevolking, zoals is gebleken, veel schade berokkenen. Uit vrees voor een onvriendelijke behandeling was de bevolking van Rembau te schuw geweest om te Malakka tin te leveren. Door zijn verzekering van goedwillendheid kon het bestuur overigens melden dat de leverantie, vooral te Selangor, zozeer was toegenomen dat er 500.000 lb tin in inktkokers en 222.410 lb in blokken in de pakhuizen in voorraad is. Volgens de laatste brief heeft hiertoe bijgedragen dat Straat Malakka tamelijk vrij is geweest van Engelse smokkelaars. [fol. 1592] Betreffende de vreemde naties melden de brieven dat er een smaldeel Engelse schepen is gepasseerd. Commandeur Peter Maclechine van het compagnies oorlogsschip de Earl Temple, die daarna zijn schip in Batavia liet repareren, kreeg de 4728½ lb gezouten vlees en spek, die het bestuur van de Engelsen had overgenomen, terug. Andere verstrekkingen zijn goedgekeurd. Het bestuur heeft het verzoek van de Engelse generaal-majoor William Draper om f 22.000,- te mogen ontvangen tegen een wissel op de schatkist van Engeland afgewezen. Op de vraag hoe voortaan hierin te handelen, is op 13 mei 1763 besloten dat het lenen van geld en het leveren van uitrustingsstukken en ammunitie aan Engelse schepen of dienaren uitdrukkelijk verboden is, tenzij ze deze beslist nodig hebben om de zee op te gaan. Dit is geheel in overeenstemming met de brief van Heren XVII [fol. 1593] van 11 november 1762. Omdat het punt van de Engelsen zo belangrijk is, is het weer oprichten van de vlaggenstok en het hijsen van de vlag bij de komst van vreemde schepen goedgekeurd. Zo kunnen de beslissingen van 11 september en 6 oktober 1750, en het bijvoegsel bij de instructie voor hoofdofficieren-ter-zee van 7 december 1756 nageleefd worden. Zo kan alle onwetendheid weggenomen worden. In de brief van 29 maart meldde het bestuur dat de Engelse oorlogsschepen onder admiraal Samuel Cornish noch op weg naar, noch op de terugweg van Manilla hebben gegroet. Zulke onbeleefdheden dienen onder naburen, vrienden en bondgenoten niet voor te komen, zeker daar er aan de vloot van Cornish, zowel als aan diens landgenoten, zoveel vriendschap werd betoond. Men heeft er zijn verbazing over uitgesproken dat deze vloot van geld en uitrustingsgoederen werd voorzien. [fol. 1594] Dit is tegen de daar berustende uitdrukkelijke bevelen. Het bestuur heeft zich door paniek om een mogelijk protest tegen het weigeren van water en brandhout laten leiden. Als het de orders van zijn superieuren had nageleefd, dan was het genoeg gedekt geweest tegen alle protesten. Die zijn meestal niets anders dan het gebruikelijke chantagemiddel van de partij die in het nauw gebracht is. De orders in deze zijn vernieuwd en er is nog eens op gewezen dat het toen, en ook nu, de uitdrukkelijke wens was dat schepen die weigerden te groeten, niet in de haven werden toegelaten en uitsluitend water en brandhout zouden krijgen. Als zo te werk wordt gegaan dan zal de Engelsen de lust om onbeschoft gedrag te vertonen wel ontnomen worden en zal dit voor hen de vaart en handel op Malakka bemoeilijken. De goede uitwerking van dit verbod bleek al dadelijk. [fol. 1595] Toen kapitein Johan Mathison met het Engelse oorlogsschip de Panther, dat nu

nog te Batavia is, te Malakka verscheen, haastte hij zich te groeten, omdat hij wel begreep dat hij anders geen voorraden van de gouverneur zou ontvangen. Zelfs zond hij een soldaat terug. Met het argument dat hij eens in Engelse dienst was geweest, had een Engelse luitenant hem onder dreiging dat hij met zijn schip langszij de daar liggende Huis te Manpad zou komen en 4 à 5 boten met gewapend volk zou zenden, hem van boord gekregen. Mathison beloofde deze luitenant te zullen straffen. Meer informatie is in de brief uit Malakka van 17 oktober 1763 te vinden. Onder de bijlagen is het antwoord van het bestuur op de klachten van de directeuren van de Franse Oost-Indische compagnie over de slechte behandeling van hun schepen in Straat Malakka te vinden. In het antwoord uit Batavia van januari 1763 is reeds gezegd dat daarover in de archieven niets te vinden is. [fol. 1596] Wat de handel betreft schrijft het bestuur in zijn brief van 24 december 1762 de geringe afzet van textiel toe aan de geregelde onlusten in de rivier van Siak en de gierigheid van de bergbewoners van Menangkabwa. Omdat het echter eerder is toe te schrijven aan de wens om goedkoop van de kooplieden in te kopen, is bevolen om alles dat met geen 15 % winst te verkopen is, naar Batavia te zenden. De totale afzet in 1761/62 bedraagt maar f 11.637 bij inkoop, waarop f 4956, of gemiddeld 42$\frac{1}{2}$ %, winst is gemaakt. Het rendement is in de brief van 29 maart te vinden, waaruit blijkt dat er weinig textiel is omgezet. In de brief van 24 december 1762 schrijft het bestuur dat er wel kleine partijen goud zijn te verwerven, als er in plaats van rsd 29 maar rsd 31 het taël, of $\frac{17}{90}$ mark, zou worden betaald. Het mark komt dan op f 450,-, terwijl het op de textielkantoren maar f 400,- mag kosten. Het bestuur is geschreven [fol. 1597] dat men van deze dure inkoop afzag. Het smokkelen van goud is door de geringe omvang en de vele wegen waarlangs het kan geschieden, moeilijk te verhinderen. In 1761/62 is 646.548 lb tin ingekocht, wat 148.245$\frac{1}{4}$ lb meer is dan in 1760/61. Van 1 januari tot 31 december 1762 is er 1.005.150 lb verscheept. Het bestuur is hiervoor geprezen, maar er zou weleens te veel ingekocht kunnen worden, zeker als er, zoals al enige jaren, uit Palembang zoveel komt. Dan zal de verwerving van tin in Malakka weer in de vergadering aan de orde komen. De staatrekening is niet onvoordelig. In 1761/62 bedroegen de uitgaven f 136.485, of f 55.766 minder dan het voorafgaande jaar. De inkomsten waren f 96.166, of maar f 21.320 minder dan in 1760/61. Meer hierover is te vinden in de brief van 29 maart 1763. De pachten [fol. 1598] brachten in 1762/63 rsd 46.870,- op, wat rsd 3633,- meer is dan in 1761/62. Daar is tevredenheid over uitgesproken, maar er zal wel volledig geïnd moeten worden. Aan verzoeken tot vermindering zal geen gehoor worden gegeven. Aan de bestelling van geld is voldaan en de overige benodigdheden zijn, naarmate de noodzaak en de voorraad te Batavia, toegezonden. Er kon niet conform de brief van 14 september 1762 rijst ingekocht worden tegen rsd 20 het last, zodat de prijs tot rsd 25 is verhoogd. Dat is altijd nog goedkoper dan aanvoer uit Batavia. Daarvandaan mag niet meer dan voor het personeel en slaven nodig is besteld worden. Van de 120 rekruten die nodig waren om het garnizoen compleet te maken en degenen die afzwaaien te vervangen, konden er met de Huis te Manpad maar 50 gezonden worden. Het bestuur mag volgens het besluit van 30 augustus 1763 [fol. 1599] met een verhoging van de gage met drie tot vier gulden per maand verlenging van dienstverband bevorderen. De indienstneming van enige inlanders is goedgekeurd, maar er is wel gevraagd naar het aantal. Voor huishoudelijke maatregelen betreffende de moslims wordt naar de brief van het bestuur van 24 december 1762 verwezen. Volgens die brief is het rondgezonden besluit van 9 juli 1762 betreffende de borgtochten van dienaren met een administratie uitgevoerd. De fiscaal François Tholoson is ter repatriëring vertrokken. Personalia. De reden dat onderkoopman mr. David Richard die tot fiscaal is benoemd, niet de van oudsher aan die post verbonden rang van koopman kreeg, staat in het besluit van 8 juli 1763 en in de brief van 18 oktober 1763.

Sumatra's Westkust

In de brief van 18 oktober 1763 werden reeds de maatregelen vermeld die getroffen zijn in verband met het vertrek van de barken Draak en Lieftallige en het schip Overschie

naar dit kantoor. Met deze schepen is verzonden)

Voor Padang

Contanten			
8008 stuks realen van agten			
nieuwe ronde	*f* 25.600, -, -		
17.600 dito ducatons			
zilvere gecartelde	*f* 70.400, -, -		
5000 rijxd. payement			
nieuw Nederlands	*f* 12.000, -, -	*f* 108.000, -, -	
Lijwaten in 149 pakken waarvan			
400 pees deekens			
gecattoeneerde Sourats			
in 10 pakken	*f* 2.976, 11, 8		
5080 pees guinees			
gemeen gebleekt cust			
in 127 pakken	*f* 45.159, 19, 8		
480 pees salempoeris rood cust			
in 6 pakken	*f* 2.904, 4, -		
960 pees parcallen rood cust			
in 6 pakken	*f* 2.943, 19, 8	*f* 53.984, 14, 8	
50 paren cattoene koussen cust	*f* 63, 19, 8		
750 lb. dito garen Javas dispens zoort			
in 6 balen	*f* 127, 7, -		
2288 lb. suyker candij			
in 6 canassers	*f* 351, 8, 8		
3470 lb. suyker poeder			
in 9 canassers	*f* 299, 16, 8		
3 kelders gedistileerde wateren			
inlands	*f* 86, 8, -		
2 kelders genever	*f* 105, 8, -		
2 kelders brandewijn	*f* 46, 7, 8		
197 lb. roodkoper	*f* 160, 1, 8		
2 kisten zeep Zourats	*f* 44, 2, -		
3800 pees stroomatten	*f* 273, 12, -		
10.000 pees stroozakken kleene	*f* 1.320, -, -		
3000 lb. coffijboonen Mauritius			
in 12 baalen	*f* 321, 6, -		
750 dubbelde bossen bindrottings	*f* 342, -, -		
½ vat beens asch	*f* 17, 17, -		
3 vellen jugtleer Muscovisch	*f* 52, 13, -		
2 vellen rood leer Batavias	*f* 3, -, -		
10 pees essay glaessis	*f* 1, 9, -		
6 pees mossels	*f* 6, 6, 8		
30 pees smeltkroesen in zoort	*f* 28, 6, -		
1000 lb. loot Hollands	*f* 116, 17, 8	*f* 165.753, -, -	
Uyt de te meldene administratiën als			
de arthillerij	*f* 10.661, 3, 8		
't ijzermaguazijn	*f* 14.725, 19, 8		

de medicinale winkel	*f* 400, -, -		
't graanmaguazijn	*f* 6.754, 9, -		
d' equipagiewerff	*f* 3.727, 16, 8		
,, kleene winkel	*f* 567, -, 8		
,, wapenkamer	*f* 2.099, 7, 8		
't provisiemaguazijn	*f* 7.533, 5, -		
,, ambagtsquartier	*f* 284, 8, -	*f* 46.753, 9, 8	
In geschenk		*f* 1.976, 16, -	
In aanreekening			
ten laste		*f* 10.234, 5, 8	
en ten faveure	*f* 6.606, 8, -		
voor 2 percento			
Bataviase ongelden			
op *f* 104.506,9,8 is		*f* 2.090, 2, 8	
Sommarium			
den 20e julij per			
't schip Kronenburg in aanreek.	*f* 8.913, 5, 8		
den 5e augustus per			
de barcq de Draak	*f* 37.265, 6, -		
den 8e october per			
't schip Overschie	*f* 175.130, 17, 8		
den 8e october per			
d' barck de Lieftallige	*f* 5.498, 4, 8		
Het versondene na Padang bedraagt			*f* 226.807, 13, 8
Voor Poulo Chinco contanten			
634 stuks ducatons			
zilvere gecartelde	*f* 2.536, -, -		
937½ rijxd. payement			
nieuw Nederlands	*f* 2.250, -, -	*f* 4.786, -, -	
320 pees kangams swarte Sourats			
in 4 packen		*f* 1.145, 19, 8	
25 pees smeltkroesen in zoort		*f* 19, 9, 8	
1 pees kopere fijne geldbalans		*f* 143, 10, -	
1 stel kopere marcq gewigt			
van 16 marcquen		*f* 14, 18, -	
250 lb. coffijboonen Cheribonse		*f* 31, 11, 8	
3000 pees stroozakken kleene Javas		*f* 396, -, -	
1500 ,, stroomatten		*f* 108, -, -	
100 ,, enkelde bossen bindrottings		*f* 22, 16, -	
250 lb. cattoene garen Javas dispens zoort			
in 2 balen		*f* 42, 9, -	
378 lb. suyker candij			
in een canasser		*f* 58, 1, -	
Uyt de volgende administratiën als			
demedicinale winkel	*f* 189, 16, 8		
,, arthillerij	*f* 33, 9, 8		
't ijzermaguazijn	*f* 55, -, -		

,, provisiemaguazijn	*f* 1.060, 17, 8			
de kleene winkel	*f* 86, 1, -			
't ambagtsquartier	*f* 152, 13, 8			
de wapenkamer	*f* 37, 10, -			
,, equipagiewerf	*f* 322, 18, -	*f* 1.938, 6, -		
voor 2 percento Bataviase ongelden op *f* 3897,8,- is		*f* 77, 18, 8		
Sommarium				
den 5e augustus per d' barcq d' Draak	*f* 7.616, 1, 8			
den 8e october per 't schip Overschie	*f* 1.168, 17, 8			
Het versondene na Poulo Chinco bedraagt			*f* 8.784, 19, -	
Voor Adjerhadja contanten				
2500 stuks realen van agten	*f* 8.000, -, -			
625 rijxd. payement nieuw Nederlands	*f* 1.500, -, -	*f* 9.500, -, -		
300 pees roemals geruyte cust in 2 pakken		*f* 3.170, -, -		
6 pees smeltkroesen in zoort		*f* 4, 12, -		
1 pees perpetuaan schairroode		*f* 33, 15, -		
1 vel jugtleer Muscovisch		*f* 7, 2, -		
250 lb. coffijboonen Cheribonse		*f* 31, 11, 8		
549 ,, plat loot		*f* 62, 12, 8		
348 ,, suykerpoeder in 1 kanasser		*f* 30, 1, 8		
Uyt de volgende administratie als				
de medicinale winkel	*f* 108, 17, -			
,, arthillerij	*f* 174, 12, 8			
't ijzermaguazijn	*f* 43, 8, 8			
,, provisiemaguazijn	*f* 520, 8, -			
d' kleene winkel	*f* 539, 1, 8			
't ambagtsquartier	*f* 65, 1, -			
de wapenkamer	*f* 70, 5, -			
,, equipagiewerff	*f* 194, 18, -	*f* 1.716, 11, 8		
voor 2 percento Batavias ongelden op *f* 5050,-,- is		*f* 101, -, -		
Sommarium				
den 5e augustus per de barcq de Draak	*f* 11.423, 18, -			
den 8e october per 't schip Overschie	*f* 3.233, 8, -			
Het versondene na Adjerhadja bedraagt			*f* 14.657, 6, -	
Somma			*f* 250.249, 18, 8	

Daarentegen hebben wij met de komst van 't schip 't Huys te Boede op den 4e april, alsmede met de barcken de Draak en de Lieftallige op den 11e en 13e dezer maand, weder

	vandaar ontfangene, als						
1801$\frac{395}{6144}$	marcq goud gesmolten						*f* 598.844, 19, -
14$\frac{1}{2}$	realen oud payement						*f* 28, 10, -
3148	lb.	bensuin	extra ordinaire witte				*f* 1.699, 2, -
78.389	,,	dito	ordinaire witte				*f* 30.118, 3, -
3250	,,	dito	swarte				*f* 328, 7, -
875	,,	champhur Baros					*f* 14.760, 2, 8
67$\frac{1}{2}$	kannen	dito	dito				*f* 128, -, -
135.912	lb.	peper swarte					*f* 22.957, 19, -
	teruggezondene ongewilde en beschadigde lijwaten						
5228	pees	parcallen br. bl. cust	in	31 packen	*f*	15.844, 6, -	
1596	,,	guinees ,, ,, dito	,,	23 dito	*f*	12.717, 2, 8	
2098	,,	baftas ,, ,, dito	,,	26 dito	*f*	13.809, 6, 8	
486	,,	dito witte breede heele	,,	4 dito	*f*	2.943, 1, -	
3352	,,	dito swarte dito halve Sourats	,,	34 dito	*f*	8.911, 19, 8	
6400	,,	dito dito smalle Sourats	,,	40 dito	*f*	12.889, 10, -	
183	,,	dito Brootchia met goud hoofden	,,	3 cassen	*f*	2.679, 14, -	
50	,,	dito swarte breede heele beschadigde	,,	1 pak	*f*	275, 1, -	
100	,,	dito swarte breede halve beschadigde	,,	1 dito	*f*	288, 5, 8	
2760	,,	salempoeris br. bl. cust	,,	34 dito	*f*	16.433, 13, -	
170	,,	dito gemeen ruw	,,	1 dito	*f*	754, 18, 8	
10	,,	dito beschadigt	,,	1 pakje	*f*	42, 9, -	
152	,,	moeris fijn gebleekt	,,	1 pak	*f*	1.162, 7, -	
679	,,	dito bruyn blauw cust	,,	7 dito	*f*	6.141, -, -	
600	,,	gingam gebleekt Palicols	,,	30 dito	*f*	6.330, 15, -	
2278	,,	hamans Bengaals	,,	38 dito	*f*	36.722, 13, 8	
600	,,	sologasjes	,,	7 dito	*f*	11.688, 16, 8	
70	,,	neusdoeken fijne Paliacats	,,	1 kistje	*f*	1.092, 13, 8	
95	,,	armosijnen effene dubbele in zoort	,,	1 kas	*f*	2.061, 16, -	
4	,,	guinees extra fijne	,,	1 pakje	*f*	277, 13, -	
20	,,	dito gebleekt Jaggernaijkpoerams	,,	1 pak	*f*	178, -, -	
2	,,	goudvormen onbruykbaar			*f*	2, 4, -	
					f	153.247, 5, -	*f* 668.865, 2, 8
	nog vandaar terug						
8000	lb.	buskruyd			*f*	1.893, 2, 8	
	dus het teruggezondene bedraagt						*f* 155.140, 7, 8
1	kistje met champher en benzuin tot monster						*f* 60, -, -
	Diverse essay en andere gereedschappen						
	Molensteenen, brandspuyten en blaasbalk						*f* 437, 3, -
	Diverse wapenkamers goederen						*f* 230, 19, -
	Dito onbequame equipagie, arthillerij en wapen goederen						*f* -, -, -
3	pees vaartuygen teruggezonden						*f* -, -, -
	Diverse aanreekeningen						*f* 6.982, 3, -

	Ten goede wegens een chialoup	*f* -, -, -	
	Diverse ten goede	*f* 1.525, 15, 8	
	De volgende beschadigde lijwaten van 't comptoir Poulo Chinco, dewelke aldaar bij den opneem bevonden zijn en bij provisie op reekening van 't overleden opperhoofd Jacob van Oudenstein Elias, uytkoopsprijs gesteld en herwaards zijn Gezonden, met verzoek om dezelve ten meesten profijte te verkopen en het rendement dat comptoir ten goede te brengen om den boedel van gemelde Elias daarvoor te crediteeren als		
47	pees guinees bruyn blauw Nagapatnams	*f* 661, 11, -	
199	„ baftas witte brede heele Sourats	*f* 1.205, 1, 8	
72	„ diverse lijwaten in een pak	*f* 374, 3, 8	
219	„ hamans fijne de Hendiaal met goude hoofden	*f* 3.501, 9, 8	
155	„ moerissen fijn gebleek	*f* 1.185, 6, -	
	tesamen	*f* 6.927, 11, 8	

Sommarium

den 4e april per 't schip 't Huys te Boede van Padang		*f* 478.801, 11, -	
den 4e april een factuur van aanreekening		*f* 42, 14, -	
den 4e april per 't schip 't Huys te Boede van Poulo Chinco		*f* 81.852, 1, -	
den 11e december per de bark de Draak van Padang als d' eene factuur bedraagt	*f* 149.749, 7, -		
en d' andere	*f* 7.729, 6, -	*f* 157.478, 13, -	
den 13e december per de barcq d' Lieftallige		*f* 113.540, 16, -	
		Somma	*f* 831.715, 15, -.

Fol. 1600r-1603r.

(Op 12, 14 en 15 juli 1763 is er over Sumatra's Westkust vergaderd. De informatie en de bevelen zijn in brieven van 14 juli en 11 augustus toegezonden. Op 12 juli is het aanzienlijke tekort in de administratie bij het overlijden van de resident te Pulau Tjinkuk, Jacob van Oudenstein Elias, waarover reeds in de generale missive van 31 december 1762 is gesproken, behandeld. Het tekort aan contanten en goud bedraagt de aanzienlijke som van [fol. 1604] f 91.930. Als zijn tegoeden bij inlanders van f 24.612 en wat verder nog in zijn boedel valt te vorderen ten bedrage van f 40.000,-, binnen zou komen, waaraan getwijfeld wordt, dan is er nog een tekort van f 50.000,-. Uit de resolutie te Padang van 10 mei 1762 blijkt dat het bestuur daarop geen enkel verhaal heeft. Er is daarom bevolen om alles wat mogelijk is aan te wenden om de Compagnie schadeloos te stellen. Dit moet ten eerste geschieden uit de opbrengst van de gehele boedel en ten tweede met contant geld, dat door wie het aangaat in de kas van de Compagnie gestort moet worden, dan wel door borgen te stellen. Bezwaren daartegen kunnen bij de Hoge Regering worden ingediend. Om zulke tekorten te voorkomen moet het bestuur een reglement opstellen van de restanten aan contanten in goud, textiel en andere koopwaren die er op de onderhorige kantoren mogen worden aangehouden. [fol. 1605] Men moet daarbij zuinig zijn en rekening houden met de omzet. Dit reglement

moet direct van kracht zijn, maar voor nadere goedkeuring naar Batavia gezonden worden. Deze bevelen zijn in de brief van 14 juli 1763 gegeven, opdat ze nog voor het vertrek van Christiaan Lodewijk Senff, die als commandeur van Surat is aangesteld, uitgevoerd kunnen worden. Dit geldt ook het besluit over de bezwaren die het bestuur in zijn brieven van 25 oktober 1762 en 28 februari 1763 naar voren heeft gebracht. In de brief van 25 mei 1762 werd de verkoop bij besluit van 23 februari 1762 van een ondeugdelijke en niet gewilde partij textiel voor minder dan de vastgestelde prijs, aan het bestuur in rekening gebracht. Het heeft daarvan ontheffing gevraagd. In de vergadering van 14 juli 1763 werd besloten in zoverre van het bevel in de brief van 25 mei 1762 af te wijken, dat voor deze keer de minder behaalde prijs tot 10 % [fol. 1606] zal worden ingeboekt, maar dat de prijs die daaronder werd behaald, aan het bestuur in rekening wordt gebracht. Om iets dergelijks in het vervolg te voorkomen, is bevolen om alle onverkoopbare, niet bestelde, of ondeugdelijke textiel met hetzelfde schip terug naar Batavia te zenden. Als er later toch zulk goed voor den dag zou komen, dan wordt dit voor rekening van het bestuur gelaten. In de vergadering van 14 juli 1763 zijn tevens de ernstige bezwaren van het bestuur en de residenten van de onderhorige kantoren tegen de voorgeschreven winst op de textiel behandeld. Deze waren vastgelegd in de brief van 25 mei 1762. Tevens is er bezwaar gemaakt tegen het voorschrift in de brief van 25 augustus 1761 om het goud net als vroeger niet hoger te berekenen dan rsd 15⅓ de reaal, of f 331,4,- het mark fijn. [fol. 1607] In de vergadering van 17 december 1762 was reeds een besluit genomen over de brief van het bestuur van 25 oktober 1762. Dat is op die dag verzonden. Nadat dit nog eens was overwogen, is op 14 juli 1763 besloten daarbij te blijven en geen enkele afwijking van het bevel betreffende de textiel en het goud toe te staan. Nadere bijzonderheden zijn te vinden in de brief van die datum. Naar aanleiding van de ontvangen brieven van 25 oktober 1762 en 28 februari 1763 is over de schepen en vaartuigen besloten om de maatregelen die zijn genomen voor de zieke bemanning van de Bengaalse retourschepen Deunisveld en Vrouwe Kornelia Hillegonda, die verleden jaar te Padang aanlegden, goed te keuren. Gezien het gevorderde seizoen was het een goed besluit deze schepen rechtstreeks naar Bengalen te zenden en Coromandel niet meer te laten aan te doen. [fol. 1608] Oorspronkelijk was opgedragen om het uit Padang meegegeven goud naar Nagapattinam te brengen. Er werd echter wel een opmerking over gemaakt dat de resident te Airhadji Joseph Chailje ongeveer 100 pakken van de 150 met diverse textiel die de bark de Lieftallige daar in oktober 1762 had aangevoerd, had teruggezonden. Hij voerde aan dat er daarvoor geen geschikte bergplaats was. Dat bewijst slechts dat de bestellingen van de buitenkantoren niet te vertrouwen zijn, en dat de vorige resident, Christiaan Ernst van Sijffert, een veel te grote bestelling had gedaan. In zijn brief van 5 november 1762 meldde Joseph Chailje dat de voorraad uit 162 zakken bestond, terwijl er voor dat kantoor nog 46 in Padang waren. Daarom is het goed dat die 100 pakken zijn teruggezonden. Er is wel bevolen niet meer te bestellen dan is op te slaan, of in een jaar te verkopen op straffe van het vergoeden van de schade. [fol. 1609] Het hierboven genoemde reglement op de restanten zal verbetering brengen. Aangaande de inlandse zaken was in de brief van 25 mei 1762 gevraagd uit te leggen waarom het bestuur de onderhorige residenten bij besluit van 31 januari 1761 had verboden inlandse regenten met geschenken uit de bergen naar de kust te lokken. De redenen die het daarvoor in zijn brief van 28 februari 1763 gaf, zijn voldoende en daarom is dit besluit goedgekeurd. Het is ook op Padang van toepassing verklaard. In het algemeen is bevolen de bergvorsten slechts, indien strikt noodzakelijk aan de kust te dulden en hen zeker niet met geschenken te lokken. Zoals het bestuur schreef komen zij niet om iets te brengen, maar slechts om te halen en brengen zij tot schade voor de Compagnie het land maar in rep en roer. Het gaf daarvan voorbeelden.)

Bij der ministers voormelde missive ons onder anderen ook tevooren gekomen zijnde dat het wispelturig en wonderlijk gedrag van den koning van Adjerhadja, hun in ongerustheyt gebragt en dezelve genoodzaakt hadde, om dat comptoir, niet alleen met ses militairen te versterken, maar ook den resident aldaar de waaksaamheyt aan te be-

veelen, mitsgaders 't opperhoofd van Chinco, zowel als den hoofdregent van Cambang te gelasten, op alles naukeurig te letten en iets voorvallende, daarvan ten eersten kennisse te geeven. Zo hebben wij haarlieden gedrag ten vollen goedgekeurt en teffens betuygd met de ministers te verhopen dat alles beeter zal uytgevallen weesen, als het zig te dier tijd liet aansien. Ofschoon de belegde vergaderingen onder de Songijpagineesen met betrecking tot de door hun gemaakte schulden ten behoeve van den gewesene resident Van Seijffert, waartoe dien vorst was genodigt geworden, gemeenlijk als voorboden van slegte gevolgen aangemerkt wierden, en waarvoor de ministers ook bedugt scheenen te weesen.

Fol. 1609v-1610r.

(Men moet naar de omstandigheden voorzorgen nemen. Er moet voortdurend op de schulden gewezen worden en men moet ze met alle mogelijke middelen, indien mogelijk met vriendelijke aanmaning, zien te innen. Het bestuur schreef in zijn brief van eind februari 1763 dat de omstandigheden erop wezen, dat de Engelsen zich te Batang Kapas wilden vestigen. Het is goedgekeurd dat het opperhoofd van Pulau Tjinkuk is opgedragen [fol. 1611] om er twee Buginezen met een vlag post te laten vatten. Dat is ook het geval met de pertinente weigering om de regenten van Tigabelas Kota, iedere keer als ze naar de kust kwamen, een geschenk van 16¼ taël goud te geven. Zij beschouwden dat als een voorrecht, maar het is een ingeslopen gebruik dat voor altijd afgeschaft dient te worden. De behandeling van de vorst van Passaman, sultan Dikinali, die zich eerst kwaadwillig, maar later beter gedroeg, was een goede zaak. Maar het past de Compagnie meer om inlandse regenten met zachte en vriendelijke maatregelen, dan met dwang te pressen hun eigen belang te behartigen. Daarom is het ook goedgekeurd dat op hun verzoek op Priaman een Europese korporaal met twee Europeanen en vier Buginezen is geplaatst en op Tiku een Buginees korporaal en twee Buginese militairen. Het geschut, en alle andere waardevolle goederen, zijn weggehaald. De bezetting mag zich niet met inlandse zaken bemoeien, maar moet alleen de aankomende en uitvarende schepen registreren en daarvan verslag doen. Er is ook tevredenheid over uitgesproken [fol. 1612] dat de hoofdregent te Airbangis de resident met plezier heeft geholpen bij het opbouwen van het kantoor. Tevens is het gunstig dat de regenten in de omtrek, die eerst wat afkerig waren, van hun genegenheid voor de Compagnie kwamen getuigen. Men is er ook tevreden over dat volgens de brief van 28 februari 1763 de koning van Baros bij gelegenheid zijn trouw heeft doen blijken en wel in het bijzonder in zijn gedrag tegenover de Engelse kapitein John Watson. De oud-commandeur Christiaan Lodewijk Senff berichtte dit deels in zijn aparte missive van 25 oktober 1762 en uitgebreider in de geheime resolutie van 1 oktober. In de beantwoording van zijn brief is de koning getoond dat men daarover tevreden is, en is hij aangespoord in zijn vriendschap voor de Compagnie te volharden. Zijn geschenk is ruimer dan gebruikelijk beantwoord. Er waren klachten van die vorst en zijn penghulus over de vorige resident Coenraad Meertensz wegens het verlagen van de prijzen voor benzoë [fol. 1613] en kamfer, alsmede over kwalijke praktijken bij het wegen tijdens de levering van deze producten. Mocht hij zich hieraan, of slechts aan één vergrijp, schuldig hebben gemaakt, dan moet hij gecorrigeerd worden en dient het onrecht hersteld te worden. Als het geen gevaar oplevert, mag het verzoek van de koning van Baros aan de Compagnie om aan de mond van de rivier de Lae Tapus een wachthuis met een korporaal en zes Europese militairen te installeren, ingewilligd worden. De koning heeft geklaagd dat de volkeren rond Natal en Tapanuli zeer opstandig waren geworden sinds de Compagnie niet meer rond Baros heeft gepatrouilleerd. Het bestuur is gevraagd of het voor de Compagnie en de vorst nuttig zou zijn, indien er weer gepatrouilleerd wordt. Hoewel het bestuur eerder besloten had om de Atjehers geheel uit de gebieden van de Compagnie te verdrijven, heeft het op 11 december 1762 bepaald ze weer toe te laten. [fol. 1614] Het voerde aan daartoe wel gedwongen te zijn, omdat de Engelsen zich weer te Natal en Tapanuli hadden gevestigd en het dan onmogelijk was het monopolie van de handel daar te behouden. De uitslag van deze maatregel wordt afgewacht. Het is goed dat het bestuur aan het opperhoofd te Airhadji toestemming gaf om aan de keizer van Indrapura één à tweehonderd Spaanse realen op rekening te

geven om er peper te Mukomuko mee in te kopen. Deze vorst verklaarde nu en dan een partijtje te kunnen verwerven. Net als te Pulau Tjinkuk moet deze inkoop van peper bevorderd worden. Vandaar was 37.000 lb ontvangen. Dat geeft hoop. Resident Roeland Palm is aangespoord om nog meer in te kopen. Daarom heeft men laten passeren dat hij wat ongewilde textiel onder de vastgestelde prijs heeft verkocht. [fol. 1615] Dat kwam door een misverstand over de resolutie te Padang van 23 februari 1762, die echter niet de buitenkantoren betrof. Deze was hem ten onrechte door de secretaris toegezonden. Ook het bestuur verklaarde dat Palm geen hogere prijs zou hebben kunnen bedingen. Op voorspraak van het bestuur is hij tevens ontslagen van een boete van twee maanden gage voor het als eerste met kanonschoten groeten van de Engelse kapitein John Watson. Hem is aanbevolen niet meer zo toegevend te zijn. In de brief van 28 februari 1763 berichtte het bestuur dat het, wegens het vertrek van resident Van Mosschel uit Natal en de komst daar en te Tapanuli van de Engelsen, had besloten een kantoor te Airbangis te vestigen. De ambachtslieden waren alweer terug en men verwachtte spoedig het bericht dat de gebouwen en kleine pagar eromheen gereed waren. Dit is goedgekeurd en mede dat onderkoopman Jan Boudewijns daarheen als resident is gezonden. [fol. 1616] Hopelijk neemt de handel, die er in het begin goed liep, verder toe. In de brief van 28 februari verklaart het bestuur dat het, als er nog een vaartuig als de sloep Ida Wilhelmina, en een wat beter zeilende tandjungpura worden gestuurd, de drie sloepen de Goudvink, Taxisboom en Hazewind wel kan missen. Als de lengte, breedte en holte, alsmede de diepgang ongeladen en geladen van de Ida Wilhelmina zijn vastgesteld, zullen zo'n vaartuig en een tandjungpura worden gezonden. Er is bevolen om, als ze zijn ontvangen, zoals werd beloofd, de drie genoemde sloepen naar Batavia terug te zenden. De kosten van 103 Spaanse realen die de gezagvoerder van de sloep Goudvink moest maken, toen hij noodgedwongen voor reparatie van zijn scheepje Benkulen moest aandoen, zijn afgeschreven. Maar de verkoop van een nauwelijks twee jaar geleden gekochte bark, [fol. 1617] omdat die oud was en in de rivier te Padang weinig gebruikt werd, is afgewezen. Het bewijst dat er, zoals het spreekwoord zegt, voor goed geld oude vodden zijn gekocht. Een besluit over de tekorten per eind februari 1762 wordt uitgesteld, totdat de bevindingen van de visitateur-generaal zijn ontvangen. Het besluit van het bestuur van 24 juni 1762 om, behalve het vergoeden van verscheidene tekorten, enige dienaren nog boeten op te leggen, is evenwel goedgekeurd. Het zal ze beter op hun zaken doen letten. Ook de maatregelen in het eerder genoemde reglement bij besluit van 18 oktober 1762 betreffende de in- en afschrijving van wapens zijn goedgekeurd. Men moet er zich maar bij neerleggen dat, volgens de brief van 28 februari 1763, de verpachting van de verkoop van sterke dranken per eind augustus 1762 bij gebrek aan geïnteresseerden is mislukt. Het bestuur is aangespoord zijn best te doen voor de volgende verpachting. [fol. 1618] Omdat uit de brief van 28 februari 1763 bleek dat het timmerwerk en de reparaties te Padang door gebrek aan hout stagneerden, werd besloten daarvan zoveel als mogelijk met de Overschie en de bark de Draak te zenden. Later is ontdekt dat er 750 balken van diverse soort, 500 molenplanken, 200 swalpen, 300 tingangse planken, 200 knies van diverse soort en 50 ongezaagde balken besteld waren. Dit is teveel om met genoemde schepen te vervoeren; er zou een speciaal schip voor nodig zijn. Er is geheel van verzending afgezien, maar het bestuur is wel aanbevolen voortaan met meer overleg te bestellen. Men moet steeds aangeven waarvoor iedere soort van het bestelde hout nodig is. [fol. 1619] Dan kan men in Batavia vaststellen welke soort het eerst en het meest nodig is. Het is goedgekeurd dat er, om het werkvolk niet stil te laten zitten, besloten is een groot en licht, doch dicht pakhuis op inlandse wijze aan de oostkant van Pulau Pisang te bouwen, nadat de begroeiing daar zal zijn gekapt. Dat geldt ook de bouw van een hoofd van zware klipstenen in zee. De schepen kunnen daar dichtbij voor anker gaan en, door touwen aan de wal vast te maken en door open schouwen langs die touwen heen en weer te trekken, gelost worden. Het bestuur berichtte dat het pakhuis en het hoofd in zee reeds klaar waren en dat beide het lossen van de schepen Deunisveld en Vrouwe Kornelia Hillegonda, komende uit Bengalen, zeer hebben versneld. Het pakhuis bleek zeer geschikt om grove goe-

deren als zout, ijzer en hout voorlopig op te slaan om het later geleidelijk verder de rivier op te brengen. Er is over deze werkzaamheden tevredenheid uitgesproken en de kosten, die nauwelijks meer dan rsd 1000 bedroegen, zijn [fol. 1620], hoewel het hoofd in zee nog niet helemaal gereed is, goedgekeurd. Men gaf opdracht om bij het lossen van het jaarlijks arriverende schip ook van het hoofd gebruik te laten maken, zodat dit eerder naar Batavia kan terugkeren dan onlangs de Huis te Boede.)

Nog hebben wij als een seer goede zaak aangemerkt, het maken van twee nieuwe weegen, ter ordre van de ministers, als eene aan de noorder oever van de mond van de rivier af, door diepe moerassen heen tot aan 't fort toe, om langs dezelve de losvaartuygen, desnoods met paarden, te kunnen optrecken, daar ze anders bij de minste afwatering niet boven komen konde. En de andere van de mond der rivier af langs de zeestrand, door digte bosschen heen, tot aan Oeijong Carre toe, ter lengte, volgens hare opgave, van een Duytsche mijle. En dat wel voornamentlijk tot gerief van de afkomende bergvolkeren, die bevorens bij hoog water daar niet passeeren konden, als met gevaar van schaade, en 't nat werden hunner goederen. En dewijl dit alles geschied is buyten eenige kosten van de Compagnie door hare eygene slaven en die der ingesetenen, mitsgaders de bewoonders van Padang Pauw en Cotta Tenga, zo hebben wij niet kunnen af zijn, de ministers te laudeeren over dese haren gemaakte schickingen, als streckende tot een merkelijke verbetering in de beyde opsigten.

Fol. 1620r-v.

(Over de colleges van bestuur en huishoudelijke zaken [fol. 1621] is niets van belang te melden. Verder wordt verwezen naar de resoluties van 12, 14 en 15 juli 1763 en naar de brief naar Sumatra's Westkust van 11 augustus 1763. Het armenfonds van de kerk bedraagt rsd 2857. Omdat rsd 2000,- daarvan zich renteloos in de kas van de Compagnie bevindt, is toegestaan daarover, net als op andere kantoren, $\frac{3}{8}$ % rente ten gunste van de armen en de kerk uit te betalen. Uit de negotieboeken over 1760/61 en de brief van 28 februari 1763 blijkt helaas dat het resultaat f 48.915 minder is geweest dan het voorafgaande jaar door f 39.415 minder inkomsten en f 9500 meer uitgaven. De inkomsten bedroegen f 101.472 en de uitgaven f 111.338, zodat het negatieve saldo f 9866 heeft belopen. Het is wenselijk dat dit anders zou zijn geweest. Het bestuur zegt dat het alles in het werk heeft gesteld om de uitgaven te verminderen en de afzet van textiel te bevorderen. [fol. 1622] Maar dat was tevergeefs. De uitgaven waren hoog door het bouwen van nieuwe, of het repareren van oude vaartuigen, het herstellen van gebouwen, het openen van een kantoor te Natal en een expeditie naar het noorden. Men moest zich daar maar bij neerleggen. Volgens de brief van 28 februari 1763 laat het jaar 1761/62 zich gunstiger aanzien. De eerste sloep zou de boeken over dat jaar meenemen, maar ze zijn pas in december ontvangen. De uitgaven zijn tot f 82.198 verminderd en de inkomsten tot f 121.094 toegenomen. Dit geeft hoop dat de zaken op Sumatra's Westkust zullen verbeteren en de uitgaven verder zullen dalen tot f 75.000,-, zoals in de memorie van bezuiniging van 7 augustus 1759 is bepaald. Dat is ook op 11 augustus 1763 aan het bestuur geschreven. De verdeling van de uitgaven onder hoofdposten van het kantoor Padang, zoals in de brief van 25 augustus 1761 aan commandeur Christiaan Lodewijk Senff is opgedragen, wordt tegemoetgezien. [fol. 1623] Het bestuur, en in het bijzonder gezaghebber Hendrik van Staveren, is opgedragen alle aanbevelingen die voor dit kantoor zijn gegeven, direct uit te voeren. Op 20 juli 1763 is met de Kronenburg, welk schip Padang zou aandoen om directeur Christiaan Lodewijk Senff naar Surat mee te nemen, een afschrift meegegeven van de beschrijving van Sumatra's Westkust door de raad extraordinaris Michiel Romp, vastgesteld in de vergadering van 30 december 1762. Daarin worden middelen aangegeven om zuinigheid te betrachten en de inkomsten te vermeerderen. In de brief van 11 augustus 1763 is Van Staveren om een antwoord gevraagd. Wat de handel betreft zijn de bevelen over de winsten bij de verkoop van textiel en de berekening van het goud uit de brief van 17 december 1762 weer ingesloten. Hierdoor, en tevens door de toestemming om onverkoopbare, ondeugdelijke of niet-bestelde textiel terug te zenden, hoopt men dat alle proble-

men door het opdringen van onverkoopbare doeken [fol. 1624] geheel uit de weg geruimd zullen zijn. Dit gold tevens als een antwoord op de brief van de resident te Airhadji Joseph Chailje van 5 november 1762. Hij verzocht daarin om niet alleen verlost te worden van enige blauwe, slechte, ijle en niet-bestelde textiel, en van witte en gele armozijn die vorig jaar was aangevoerd, maar tevens dat hij de kooplieden daar wat tegemoet mocht komen door hun wel wat, maar niet teveel onverkoopbare bij de verkoopbare textiel op te dringen. Hij meende dat hem daartoe toestemming was gegeven. In de brief van 28 februari 1763 schreef het bestuur dat het bij besluiten van 7 en 31 januari 1763 de administrateur te Padang en het opperhoofd te Pulau Tjinkuk toestemming had gegeven om respectievelijk 195 en 83 pakken onverkoopbare textiel naar Batavia terug te zenden. Deze zijn met de Huis te Boede aangekomen. De Hoge Regering meent dat daarmee de restanten in beide kantoren voldoende zijn opgeschoond. Volgens een rapport dat in de vergadering van 17 mei 1763 is behandeld, [fol. 1625] was er weinig aandacht besteed aan de conservering van verscheidene van de teruggezonden pakken. Er waren er met te korte of beschadigde stukken, of met slordige verpakking. Daarover zijn in genoemde vergadering en in die van 24 juni besluiten genomen, waar naar verwezen wordt. Over de inkoop blijkt uit de brief van 28 februari 1763 dat het bestuur betreffende de bezwaren van de resident te Baros, Constantijn Sibens, over de drie verschillende inkoopprijzen van benzoë, heeft besloten om het onderscheid in de namen van de soorten te handhaven, maar om het verschil in prijs per pikol niet al te groot te laten zijn. Deze zijn per pikol vastgesteld op rsd 20 à 25 voor de extra witte of eerste soort, rsd 10 à 15 voor de gewone witte of tweede soort en zonder meer op rsd 5 voor de zwarte of derde soort. De kwaliteiten zijn overeenkomstig de monsters die zijn gesorteerd door resident Constantijn Sibens, in de vergadering van het bestuur zijn gezien en in een apart kistje naar Batavia zijn gezonden. [fol. 1626] Bij de keuring werd geconstateerd dat de eerste soort van rsd 25 slechter is dan die eerder werd ontvangen en dat degene waarvoor rsd 20 wordt gegeven, niet als eerste soort beschouwd kan worden, maar beslist tweede soort is. Daarom is besloten het bestuur op te dragen, ten eerste om als vaste prijzen aan te houden rsd 25 de pikol voor de buitengewoon witte of eerste soort, rsd 15 voor de gewone witte of de tweede soort en rsd 5 voor de zwarte of derde soort. Andere soorten mogen niet gekocht worden. Ten tweede, moet van de eerste soort zoveel mogelijk worden ingekocht, maar van de tweede niet meer dan 400 pikol en van de derde ten hoogste 100 pikol. Ten derde, moeten de drie soorten overeenkomen met de monsters die zijn gezonden. Afwijkingen daarvan komen voor rekening van de administrateurs, of de inkopers. De prijs en de soorten van de kamfer zijn onlangs bepaald op f 2000,-, of rsd 833$\frac{1}{3}$, het pikol voor capalla van 67 lb, awa van 33 lb en kaki van 25 lb. [fol. 1627] Daar moet aan vastgehouden worden, waarbij niet meer dan zes pikol ingekocht dient te worden en de kwaliteit verbeterd. De monsters moet men apart in bamboetjes opsturen. Uit de brief van 28 februari 1763 bleek tot tevredenheid dat de grote geldkas nagenoeg van slecht geld was gezuiverd en dat het restant binnenkort zou worden gewisseld. Er dient voor gezorgd te worden dat dit zo blijft. Anders zullen de verantwoordelijken het nadeel en de gederfde renten moeten vergoeden en de Hoge Regering zal bovendien haar ontevredenheid tonen. De bestelde contanten, koopwaren en benodigdheden zijn geleverd, behalve de duiten waar Batavia zelf gebrek aan heeft. Aan textiel is bij besluit van 23 februari 1763 slechts de goede kwaliteit met de vereiste lengte en breedte gezonden. [fol. 1628] Wat uit Coromandel, Bengalen en Surat aan ondeugdelijke textiel is gekomen en niet de juiste lengte en breedte had, is te Batavia gehouden. Het bestuur besloot op 11 december 1762 om resident Joseph Chailje van Airhadji te verwijten dat hij een partijtje goud, dat in 1762 met de sloep de Lieftallige is verzonden, aan Batavia heeft aangerekend voor f 331,4,- het mark fijn in plaats van f 378,- het mark fijn. Hij moest dit herstellen en het tekort alsnog aan Batavia in rekening brengen. Dit besluit is ongerijmd, want in de brief van 25 augustus 1761 heeft de Hoge Regering de aanrekening van het goud op 15$\frac{1}{3}$ reaal, of f 331,4,-, het mark fijn vastgesteld. Toch bleef het bestuur f 378,- het mark fijn in rekening brengen. Daarover is ongenoegen geuit en er is expliciet bevolen om het mark fijn in de

facturen tegen f 331,4,- het mark fijn in rekening te brengen. Het is eveneens tegen de wens van de Hoge Regering dat op 5 mei 1762 werd besloten de residenten op de onderhorige kantoren te bevelen [fol. 1629] de ingekochte koopwaar met 4 % interest te belasten en dit aan Padang, of Batavia te crediteren. Dit besluit moet ingetrokken worden, omdat deze belasting op de koopwaar nutteloos is. Wat de belastingen en aanrekeningen betreft, is het verzoek van de boekhouder en voormalig essayeur, Willem Meertz , om ontheffing van f 982 voor onderwicht op enige door hem op Coromandel geëssayeerde staven goud, afgewezen. Anders draait de Compagnie daarvoor op. Als gunst is de resident te Baros, Constantijn Sibens, vrijgesteld van vergoeding van f 3631 voor het in 1761 boven de getaxeerde waarde in rekening brengen van drie pikol kamfer. Bij verkoop te Batavia werd er nog een redelijke winst op gemaakt, en Sibens voerde terecht aan dat hij bij de inkoop nog niet van de vermindering van de prijs op de hoogte was. Het bestuur is wel opgedragen om de bij besluit van 29 april 1763 opgelegde vergoeding voor onderwicht op diverse staven goud die op 20 juli 1761 met de Bronstee en Hercules te Batavia uit Padang zijn aangevoerd, in te vorderen. [fol. 1630] Dit goud t.w.v. f 815 is vervolgens naar Coromandel verstuurd. Het bericht dat de schulden van de Songipaginezen aan de gewezen resident te Airhadji, Christiaan Ernst van Sijffert, ondanks alle pogingen daartoe, nog niet zijn geïnd, is met ongenoegen ontvangen. Hij beweerde dat, als hij er heen mocht gaan, het geld snel zou binnenkomen. Het leverde evenwel geen enkel resultaat op. Bovendien betuigde het bestuur dat zijn bezoek geen voordeel, maar slechts nadeel zou geven. Ook de Hoge Regering was tot de conclusie gekomen dat zijn verblijf te Airhadji slechts schadelijk was, en daarom is het bestuur bevolen hem zonder uitstel vandaar op te roepen en hem met de belastende stukken bij eerste gelegenheid naar Batavia te zenden. De residenten te Airhadji en Pulau Tjinkuk, zowel als het bestuur, is opgedragen er alles aan te doen de schulden te innen. [fol. 1631] Het bestuur bestelde geen buskruit, maar zond 8000 lb daarvan met de Huis te Boede terug, omdat er teveel van was en de bergplaats onveilig. In het besluit van 11 december 1762 schrijft het de grote voorraad toe aan een niet bestelde zending uit Batavia van 8000 lb. Echter, in de bestelling van 15 december 1761werd om 30.000 lb gevraagd, waarop de Hoge Regering op 10 april 1762 heeft besloten maar 10.000 lb te leveren. Men heeft er het bestuur duidelijk op gewezen dat dit verwijt beneden peil is en dat het hierop en op andere zaken beter moet letten. De Hoge Regering is tevreden dat de vroegere fiscaal te Padang, koopman François de Valbert, geen aandeel in de opbrengst van een in 1757 in beslag genomen schip t.w.v. rsd 1367 is gegeven. Dit bedrag moet tot een nader besluit van de Hoge Regering in kas gehouden worden met het oog op een protest van de Engelsen. [fol. 1632] In de vergadering van 15 juli 1763 zijn de aparte brieven van de aftredende commandeur Christiaan Lodewijk Senff van 25 oktober 1762 en 28 februari 1763 besproken. Deze behandelen zijn optreden tegen de gewelddadigheden van de Engelsen bij de bezetting van Natal en de verdrijving van de manschappen daar. Hoewel zijn maatregelen door onvoorziene omstandigheden geen succes hadden, zijn ze goedgekeurd. Aangezien er geen middelen zijn om iets met succes te ondernemen, is het bestuur bevolen de missie van Heren XVII naar Engeland af te wachten. Ook het gedrag van Senff bij de twee bezoeken van kapitein John Watson en bij de komst daarna van de Engelsman Richard Wyatt is goedgekeurd. Verwezen wordt naar diens brieven en naar de brief naar Nederland van 18 oktober 1763. Onder de mutaties onder dienaren is de benoeming van Christiaan Lodewijk Senff tot directeur te Surat reeds in de laatste brief gemeld. [fol. 1633] Als opvolger is de voormalig eerste administrateur te Padang, Hendrik van Staveren, benoemd. Als diens opvolger is de onderkoopman mr. Jan Anthonij Thierens tot eerste administrateur aangesteld, maar zonder de rang van koopman. Personalia. De provisionele benoeming van de onderkooplieden Roeland Palm als opperhoofd te Pulau Tjinkuk en van Jan Boudewijns als resident te Airbangis is goedgekeurd. De eerste volgt de overleden Jacob van Oudenstein Elias op en de laatste, omdat zijn voorganger te Airbangis niet bekwaam was om het nieuw gestichte kantoor te besturen en de Engelsen in

toom te houden[9]. Personalia. [fol. 1634] Het bestuur heeft de vroegere resident te Natal, Van Mosschel, wegens het verlaten van zijn post bij besluit van 15 november 1762 niet alleen gedegradeerd tot soldaat aan de pen, maar ook veroordeeld tot een boete van f 1500,- als tegemoetkoming in de kosten van het heropenen van het kantoor te Airbangis. Dit is een politiek besluit. Het was beter geweest hem aan justitie over te dragen, maar omdat het een gedane zaak is, wordt het maar geaccepteerd. Dat er tussen 15 oktober 1761 en eind februari 1763 in totaal 26 deserteurs zijn geweest, onder wie 17 Buginezen, van wie de meeste op de onderhorige kantoren, en 12 van hen te Natal door de Engelsen zijn aangehouden, is buitensporig en het is te wensen dat het anders was. Hiertegen moet het bestuur beter op zijn hoede zijn. Dat er daar weer 15 Engelsen in dienst zijn genomen is een goede zaak. Zo wordt dat volk met gelijke munt betaald. Wegens gebrek konden er ter aflossing geen Europese militairen gestuurd worden. [fol. 1635] In het laatst verzonden briefje van 30 september is er om verlenging van dienst te bevorderen, toegestaan om bij het voor vijf jaar bijtekenen een verhoging van gage van f 4,- en voor drie jaar van f 3,- te geven. Maar sergeants mogen maximaal maar f 24,-, korporaals f 18,- en gewone militairen f 14,- per maand ontvangen. Met de op 11 en 13 december 1763 aangekomen barken de Draak en Lieftallige, en met de bark Mossel, die op de terugreis van Ceylon Padang heeft aangedaan, zijn in origineel of duplicaat ontvangen brieven van 15 mei, 25 juni, 4 september, 2 en 31 oktober, en 30 november 1763. Tevens is een aparte brief van de afgetreden commandeur Christiaan Lodewijk Senff van 15 mei, met een postscriptum van hem en de huidige gezaghebber Hendrik van Staveren van 5 augustus, ontvangen. Ook kwam er nog een brief van de laatste van 31 oktober. Uit de eerstgenoemde brieven is gebleken dat de sloep Hazewind, die 25 juni Padang heeft verlaten, [fol. 1636] wegens tegenwind heeft moeten terugkeren en op 27 september in reddeloze toestand weer in Padang is aangekomen. Daarom moest het bestuur wel besluiten negotie- en soldijboeken, en 120 pikol benzoë uit te laden. Deze zijn overgebracht in de sloep Taxisboom, die op 2 oktober naar Batavia is vertrokken en daar tijdens het schrijven van deze brief is aangekomen. De ontvangen brieven bevatten mededelingen wat er sinds de laatste brief van 22 februari 1763 is voorgevallen. Hoewel het op Sumatra's Westkust met de handel nog niet echt goed gaat, hoopt het bestuur op verbetering daar de verkoop de laatste drie maanden enigszins is toegenomen. Daar heeft toe bijgedragen dat in de brief van 17 december 1762 over Benkulen, die echter pas op 1 juni 1763 is aangekomen, de winsten op de textiel zijn bijgesteld. In de brief van 15 mei werd bericht [fol. 1637] dat de negotieboeken over 1761/62 aangeven, dat de uitgaven f 29.006 minder hebben bedragen dan het voorafgaande jaar, en de zuivere inkomsten f 19.756 meer. Het positieve saldo in 1761/62 is f 38.895. In vergelijking met 1760/61 is er een verbetering van f 48.762.)

Omtrend de inlandsche zaken continueerde den koning van Adjerhadja nogal in zijn sporeloos en onrustig gedrag, en de de ministers wenschte wel daarin te voorsien. Maar hunne onmagt en volk gebrek liet zulx niet toe. Ook was den handel aldaar van weynig belang, also de Songijpagineesen om hunne schulden aan Van Seijffert bevreest zijnde, af te komen, zig op andere plaatsen van 't nodige lieten voorsien. En de volkeren van Packalam Jamboe, dat de beste kooplieden waren en altoos het beste goud aanbragten, quamen almede veel minder af, sedert dat de Engelschen weder bezit genomen hadden van de zuydelijke deelen dezer cust. Dog den handel te Poulo Chinco en Aijer Bangis ging nogal tamelijk voort en alles was daar in rust, alsmede in 't district van Baros, alwaar egter de negotie maar seer sober was.

Fol. 1637r-v.

(Nadat de aftredende commandeur Christiaan Lodewijk Senff het gezag op 4 augustus 1763 aan Hendrik van Staveren had overgedragen, is hij op 10 augustus op de Kronenburg, die op 1 augustus was aangekomen, naar Surat vertrokken. [fol. 1638] Zijn gemachtigden,

9 De naam van deze persoon ontbreekt.

de eerste administrateur Jan Anthonij Thierens en vaandrig Fredriksz, hebben de overdracht op 18 augustus afgerond. De gewezen resident te Airhadji Christiaan Ernst van Sijffert, die volgens het bevel met de stukken naar Batavia is gestuurd, kwam met één van de genoemde barken aan. Volgens de boeken was zijn debet per eind november f 68.902. Op 16 december is hij onder militair arrest gesteld en met de stukken aan de advocaat-fiscaal overgeleverd. Dat was ook al gebeurd met boekhouder en gewezen resident te Baros, Coenraad Meertensz, die bij zijn overdracht aan Constantijn Sibens een tekort van rsd 8279 had. Hoewel het bestuur heeft geschreven dat er enige redenen ter ontlasting van hem waren, heeft men hem met de Taxisboom naar Batavia gezonden. Die redenen heeft men niet kunnen vinden. [fol. 1639] De aparte brief van de aftredende commandeur, Christiaan Lodewijk Senff, behandelt uitgebreid de terugkomst van de Engelsen en het nadeel dat de Compagnie ondervindt doordat ze zich weer te Natal en Tapanuli hebben gevestigd. Senff doet enige voorstellen om deze plaatsen terug te krijgen. De huidige gezaghebber Hendrik van Staveren schrijft dat, hoewel de rust tussen de Compagnie en de inwoners voortduurt, de handel niet kan slagen, doordat de Engelsen hun goederen voor lagere prijzen verkopen en meer betalen voor wat ze kopen dan de Compagnie. Hij zal blijven zoeken naar een oplossing en de Hoge Regering daarover inlichten, als hij die gevonden heeft. Verder wordt verwezen naar de gewone en aparte brieven.

Bengalen

[fol. 1640] In 1763 is met de retourschepen Welgelegen, Vlissingen, Deunisveld, Vrouwe Kornelia Hillegonda, en met de Lekkerlust die naar Batavia zal terugkomen, verzonden)

	Aan contanten		
54.944	mq. trois aan bhaar zilver	*f* 1.723.868, -, -	
	Aan diverse silvere spetiën	*f* 545.463, 3, -	
	,, ,, goude dito	*f* 379.109, 11, 8	*f*2.648.440,14, 8
	Aan koopmanschappen		
764	balen cattoen Sourats	*f* 58.902, 10, -	
2000	lb. nootenmuschaten	*f* 400, -, -	
3039	,, garioffelnagelen	*f* 1.215, 12, -	
1003	,, camphur Japanse	*f* 432, 7, -	*f* 60.950, 9, -
	Tot onderlaag pro patria		
400.000	lb. peeper swarte geharpte Bantamse	*f* 57.200, -, -	
	provisiën voor d' thuysreyse	*f* 18.474, 12, -	*f* 75.674, 12, -
	Tot ballast		
$8\frac{1}{3}$	bakken of 500.000 lb. rivier of ballast steenen uyt de administratiën alhier		*f* 1.260, -, -
	diverse equipagie en wapen goederen, provisiën etc.		*f* 32.253, 2, -
	en in aanreekening en 2 percento Bataviase ongelden		*f* 118.810, 13, -
	Tesaamen belopende een montant van		*f*2.937.389, 10, 8

Waarbij geaddeert 10.016 mq. trois bhaar silver die met het schip Jerusalem van Amsterdam na Bengale gezonden zijn, bedragende na de vaderlandse prijs *f* 252.354,4,-, en na de Indiase evaluatie *f* 314.252, -, -

Mitsgaders de contanten door de ministers
op assignatiën en wissels zo na Nederland,
als Batavia in het boekjaar 1762/3 geaccepteert,
hetwelk volgens Houglise missive van den
8e> januarij 1763 na 't patria en brief
van den 19e maart 1763 na Batavia
bedraagt als

Op	assignatie na Nederland	*f* 61.112, 9, 4	
„	wissel na Batavia	*f* 559, 10, -	*f* 61.671, 19, 4

Overzulx blijkt dat Bengalen in anno 1763
bekomen heeft 33 thonnen schats ruym ofte *f*3.313.313, 9,12

Daarentegen zijn met de scheepen Deunisveld en de Vrouwe Cornelia Hillegonda direct, en Kroonenburg over Ceylon uyt de lading van het schip Oosterbeek van Bengalen op Batavia aangebragt

31.950 ponden amphioen in 213 kisten	*f* 171.373, 18, -
430.818 dito salpeter	*f* 86.804, 6, 8
308 pakken met diverse lijwaten	*f* 256.072, 10, -
16 kisten met zijde stoffen	*f* 36.758, 11, 8
46.500 pees goenijs lange	*f* 12.177, -, -
44.500 pees goenij sakken	*f* 19.059, 6, -
3000 ponden zijlgaaren	*f* 1.666, 13, -
80 rollen zijldoek	*f* 1.591, 12, -
10.141 ponden Bengaalse boter	*f* 4.523, 2, 8
Eenige kleenigheeden	*f* 2.668, 14, -
In aanreekening na deze hooftplaats	*f* 5.477, 9, 8
Somma	*f* 598.173, 3, -.

Fol. 1640r-1641r.

(Met de schepen Scholtenburg voor de kamer van Amsterdam en de Visvliet voor die van Zeeland is, volgens de kopie van de brief van 8 januari 1763, uit Bengalen vandaar naar Nederland verzonden t.w.v. f 1.652.675. De algemene inkoop tussen 1 september 1761 en eind augustus 1762 bedroeg volgens de samenvatting in een bijlage)

Voor Europa

63.942	pees	fijne	Houglijse	lijwaten	*f* 980.738, 5, -	
46.310	„	grove	dito	dito	*f* 305.661, 19, -	
2205	„	Cassembaarse		dito	*f* 22.859, 2, -	
9320	„	dito	zijde	stoffen	*f* 96.126, 5, 8	
45.978	ponden	dito	dito	in zoort	*f* 298.014, 12, 8	
11.088	pees	Pattanase lijwaten			*f* 71.879, 1, 8	
10.000	ponden	borax			*f* 5.016, 15, 8	
9800	dito	schellak			*f* 5.855, 4, -	
1.209.900	dito	salpeter voor 't patria en India			*f* 139.365, 10, 8	*f*1.925.516, 15, 8

Voor Indiën

1652	pees	fijne	Houglijse	lijwaten	*f* 18.205, 12, 8	
1980	„	grove	dito	dito	*f* 11.512, 12, 8	
200	„	Cassembasaarse		dito	*f* 790, -, -	
2240	„	dito	zijde	stoffen	*f* 41.422, 2, 8	
14	ponden	dito	dito	in zoort	*f* 110, 5, -	
2900	pees	Pattanase lijwaten			*f* 10.516, 16, -	
3800	„	hembden			*f* 6.965, -, -	

54.500	,,	goenijs lange	*f* 13.041, -, -	
47.000	,,	goenij zakken	*f* 18.102, 5, 8	
309	kisten	amphioen	*f* 159.536, 8, -	
10.500	lb.	zeep voor Cassembazaar	*f* 3.353, 16, 8	
	diverse equipagie en dispens goederen		*f* 17.802, 18, 8	*f* 301.358, 17, -
		Somma		*f*2.226.875,12, 8

De generale restanten hebben onder ultimo augustus 1762 volgens de boeken bedragen

te Houglij		*f*3.670.859,10, -
te Cassembazaar		*f* 457.702, 5, -
te Pattena		*f* 310.417, 3, 8
te Dhecca		*f* 226, 1, 4
te Bellazoor		*f* 1.221, 5, -
	of tesaamen	*f*4.440.426, 4,12

Maar onder opgemelde datum aan contanten en koopmanschappen bevonden zijn, als

	Te Houglij			
Aan	contanten		*f* 249.704, 3, 8	
	,,	koopmanschappen	*f* 277.614, 15, -	*f* 527.318, 18, 8
	Te Cassembazaar			
Aan contanten			*f* 2.250, 11, -	
de munt van Cariemabaath			*f* 96.154, 11, 8	
aan coopmanschappen			*f* 18.916, 15, -	*f* 117.321, 17, 8
	Te Pattena			
Aan	contanten		*f* 133.713, 14, 8	
,,	koopmanschappen		*f* 13.435, 16, -	*f* 147.149, 10, 8
			Somma	*f* 791.790, 6, 8.

Fol. 1641v-1642r.

(Uit de bestelling van 19 maart 1763 blijkt dat door lagere uitgaven dan de ontvangsten de contanten per eind februari 1763 zijn vermeerderd tot f 1.378.608. Voor zover daarvan geen melding is gemaakt in de brieven van 10 mei en 18 oktober 1763, volgt nu het algemene verslag vanaf 1 januari 1763. In de vergaderingen van 27 en 28 juni, 7, 8 en 11 juli 1763 zijn gewone, aparte en geheime brieven van 25 augustus, 17, 22 en 24 december 1762, 5 en 12 februari, 19 en 20 maart 1763 behandeld. [fol. 1643] Betreffende schepen en vaartuigen berichtte de brief van 24 december 1762 dat er door de late aankomst van de retourschepen Visvliet en Scholtenburg in Bengalen geen vroegschip naar Nederland gezonden had kunnen worden. Dit jaar zijn de retourschepen zo vroeg mogelijk uitgevaren, zodat ze hopelijk daardoor tijdig in Bengalen zullen aankomen. Twee ervan kunnen dan begin november als vroegschepen worden doorgezonden en de twee andere daarna. Hoewel de voorraden door een boven verwachting goede inkoop aanmerkelijk groter waren geworden, bleef het bestuur bij het besluit van 16 november 1762 om maar twee schepen naar Europa te zenden, hoewel er genoeg lading voor een derde schip zou zijn geweest. Dit besluit is goedgekeurd. De goederen zijn zo over de twee schepen verdeeld dat ze enige duizenden guldens meer bedroegen [fol. 1644] dan de acht ton die een Bengaals retourschip volgens het besluit van 15 oktober 1751 voor de grote kamers mag vervoeren. Dit, en het achterlaten van minder gewilde goederen, was echter beter dan een schip na de vastgestelde tijd van 15 januari te laten vertrekken. Tevens is toegestaan om de schepen voor de kleine kamers eveneens tot

acht ton te beladen. De loodsen Caday en Faust zijn juist behandeld. Het bestuur heeft Caday in hechtenis genomen en aan de fiscaal gevraagd een onderzoek te doen waar hij zolang is gebleven, zodat de Deunisveld en de Vrouwe Kornelia Hillegonda van 25 november tot 1 december bij gebrek aan loodsen op de rede van Balasore hadden moeten blijven wachten. Tevens moet onderzocht worden waarom hij niet naar de Vrouwe Kornelia Hillegonda is gegaan, toen de schipper van de Deunisveld, die een Engelse loods voor 700 ropia had ingehuurd om zijn schip voor Hijili Flat te brengen, hem had gewaarschuwd. Ten slotte is besloten na te gaan of Faust inderdaad, zoals hij beweert, wegens gebrek aan proviand is binnengelopen. De uitslag daarvan wordt afgewacht. Overigens is de boete van twee maanden gage voor het wangedrag van Caday vrij coulant. [fol. 1645] Het bestuur gaf de aanbeveling er op te letten dat de loodsen vroeg werden gezonden en hun post naar behoren zouden betrekken. Betreffende de verstrekkingen aan schepen, zowel als anderszins, is op zuinigheid aangedrongen. Hoewel die aan de sloepen en vaartuigen in 1761/62 f 35.786, ofwel f 2589 meer dan verleden jaar, heeft bedragen, is het geaccepteerd dat daarvoor is aangevoerd, dat er bij gebrek aan kayirutouw, vaderlandse kabels verstrekt hadden moeten worden en er in 1761/62 vijf vaartuigen meer waren dan in 1760/61. Het bestuur meende dat er geen andere middelen tegen het stelen bij het vervoer van de wal naar de schepen te bedenken waren. Hoewel dit kwaad niet is uit te roeien, moet er wel alles wat doenlijk is tegen gedaan worden. Hoewel de buitenste einden goed waren, is de afschrijving van 104 vadem touw op zes zware touwen, en van 30 vadem op vijf stuks, die met de Oosterbeek direct uit Nederland aangevoerd waren, goedgekeurd. Voortaan zijn dergelijke afschrijvingen verboden. [fol. 1646] Er is bevolen de touwen bij de aanvoer, al naar gelang de kwaliteit, in te schrijven. Hoewel de afschrijving niet in geld wordt uitgedrukt, verwacht men wel dat het aantal en de lengte naar waarheid wordt verantwoord. Er is maar geaccepteerd dat de schippers van de Visvliet en Scholtenburg het buskruit, dat op de reis naar Bengalen door lekkage onbruikbaar was geworden, overboord hebben gezet. Ze beweerden onkundig te zijn van de duidelijke order van 9 februari 1762 die dit verbood. Ze zouden die niet ontvangen hebben, maar dat is onwaarschijnlijk, omdat ze met de papieren aan alle schepen is meegegeven. In het vervolg moeten de scheepspapieren opgevraagd worden en als dit bevel aanwezig is, moeten de schippers al het weggegooide buskruit tegen inkoopsprijs vergoeden. Het is ook tegen de order [fol. 1647] dat op de lading van de Visvliet een tekort van $297\frac{1}{2}$ pond kruidnagels tegen een overschot van 244 pond nootmuskaat is weggestreept. Het is onbegrijpelijk dat volgens de brief van 24 december 1762, op een aanvoer op de Visvliet van 1008 staven, ofwel 8064 mark baar zilver, 7 mark, 1 once, 5 engels en 18 ase is afgeschreven. Dat is $\frac{1}{10}$ %. Op een lading van 1603 staven, ofwel 12.824 mark op de Langewijk, is 9 mark, 3 once, 16 engels, 8 ase, d.w.z. ongeveer $\frac{1}{14}$ %, afgeschreven en op de lading van de Scholtenburg $9\frac{455}{512}$ mark-troys. Men moet zich daar maar bij neerleggen. Het bestuur is voorgehouden dat zulke tekorten niet meer mogen voorkomen, zeker nu van iedere staaf het gewicht op de factuur wordt vermeld. De afschrijving van een tekort op de equipage- en baanboekjes van 27 lichte ankers is aanvaard, omdat het alleen maar een verkeerde inboeking kan zijn geweest en de equipagemeester een teveel van 33 zware ankers reeds in de boeken heeft opgenomen. Hij moet wel onder ede verklaren dat hij zich niet met de lichte ankers heeft verrrijkt. Wat de belastingen en vergoedingen betreft, [fol. 1648] is de verstrekking door de opperchirurgijn van medicamenten op mondeling bevel verboden. Dit is om foutieve belastingen, zoals de opperchirurgijns Roelandus en Canerie kregen opgelegd, te voorkomen. De schipper van de Welgelegen, Jan Mulder, en zijn vroegere opperstuurman Klaas Vermeulen zijn, om redenen vermeld in de brief van het bestuur van 24 december 1762, na aflegging van de eed, ontheven van belasting wegens een tekort op specerijen. Dit is tevens gebeurd met betaling door de opzichter van de wapenkamer Claude Ogerdias i.v.m. de in 1761 met de Vrouwe Rebecca Jacoba naar Batavia gezonden snaphanen, die onbruikbaar en niet te repareren bleken te zijn. Het bestuur heeft verzekerd dat er geen fraude in het spel was. Het opperhoofd te Patna, Johannes Bacheracht, is niet ontheven van f 310, ofwel $\frac{1}{7}$ gedeelte van het verlies bij de ver-

koop van wat fluweel die daar, tegen het bevel in, tien jaar was aangehouden. Dat is evenmin het geval met een door hem te vergoeden aandeel van gestolen sicca ropia's. Het bestuur getuigde in zijn brief van 24 december 1762 van zijn onvermogen. Daarom mag Johannes Bacheracht in jaarlijkse termijnen een vijfde, of f 5240,-, afbetalen, mits de eerste termijn eind februari 1763 is voldaan en er voor het restant borgen worden gesteld. [fol. 1649] De aflossingen moeten in de negotieboeken te Hooghly worden opgenomen. Als er, op de door kapitein Jan Zacharias Nauwman verkochte goederen van enige op de uitreis van de Oosterbeek overleden personen van wie in die boedels schulden aan de Compagnie zijn overbleven wegens genoten soldijen, kisten en kelders, en door gedane transporten, dan moet hij die afbetalen. De orders in deze zijn duidelijk, hoewel Nauwman het daar niet mee eens is. De vergoeding van het verlies op de asa foetida van f 221, die sinds 1757 in de pakhuizen heeft gelegen, en van f 1156 door de lagere opbrengst van 17.000 pond Japans staafkoper, die door een zekere Maroedas was gemijnd, maar niet afgehaald is, is goedgekeurd. Het bestuur bracht in zijn brief van 24 december 1762 evenwel te berde dat de Compagnie het handgeld voor zulke niet-afgehaalde goederen geniet, maar dat degenen die als vendumeester optreden, bij onvermogen van de eerste kopers de mindere opbrengst vermeerderd met renten moeten vergoeden. [fol. 1650] Daarom is besloten dat de laatsten nu, en voortaan in zulke gevallen, het handgeld zullen genieten. Dat wordt dan in mindering gebracht op de vergoeding. Het is een goed besluit tegen kwalijke praktijken bij verkopingen dat het bestuur op 29 maart 1762 heeft voorgeschreven en dat mondeling en op aanplakbiljetten zal worden bekend gemaakt, dat wie zijn naam aan een koper leent, hetzij een Europees inlander aan een inlander, of een inlander aan een Europeaan dan wel omgekeerd, altijd de persoon wiens naam als die van koper is opgegeven, verantwoordelijk blijft voor wat de goederen bij een gedwongen tweede veiling minder opbrengen dan bij de eerste. Hij moet dit aan de Compagnie voldoen zonder dat die zich met een overdracht bemoeit. Tevens is het juist dat aan hoofdadministrateur Menso Isinck en de pakhuismeesters Moise Lafont en Jan Albert de Wijs de vergoeding is opgelegd van $\frac{3}{4}$ % rente voor drie maanden over 100.000 pond oude Perzische koperwerken. [fol. 1651] Door grove nalatigheid waren die niet bij de verkoping van december 1762 geveild, maar pas in maart 1763. Van de vergoeding zal wel het gunstige prijsverschil van f -,8,10$\frac{3}{16}$ de 100 pond met de vorige verkoping afgetrokken worden. Het is toegestaan om het oude metaal van de geschutgieterij dat van 50 % winst was afgeslagen en opgehouden moest worden, naar Batavia te zenden, omdat er geen winst op viel te maken. Dat geldt ook voor het restant goede koffiebonen dat niet met winst is te verkopen. Maar 86.000 pond tin is te Bengalen gelaten in de hoop dat de markt aantrekt. Er zal echter geen tin meer heen gestuurd worden. Op de vraag in de aparte missive van 22 december 1762 over de verkoop van Japans staafkoper is, in de hoop dat het de verkoop bevorderen zal, toegestaan om met een winst van 150 % genoegen te nemen.)

Omtrend den handel in het gemeen hebben wij de ministers voorgehouden dat het zeer te beklagen is, dat dezelve in Bengale hoe langer hoe meerder agteruyt en te gronde gaat, en het onwedersprekelijk is dat de maatschappije daardoor groot geworden en nog staande gebleeven zijnde, zeer veel gevaar loopt om bij eene verdere verflauwing in grote ongelegentheyd te geraaken. En dat wij dienvolgende van der ministers trouw, iver en pligt verwagten dat zij alles wat uytdenkelijk is tot dies opbeuring, zouden aanwenden en geene goederen daartoe eyschen dan die de apparentie hebben, dat met winst van de hand zullen gaan, vermits het andersints door over en weder slepen niet dan schaade komt te geeven.

Fol. 1651v-1652r.

(Bij de brief van 15 augustus 1763 is het rapport dat Jeremias van Riemsdijk als de beschrijver van dit kantoor opstelde, naar Bengalen gezonden. Het moet de vervallen toestand daar verbeteren en is ingevoegd bij de resolutie van 12 augustus. Het bevat aanwijzingen tot het verminderen van de uitgaven en het vermeerderen van de inkomsten, die direct moeten worden aangewend. Ten aanzien van de verkoop van goud en zilver is in de brieven van 24

juni en 15 augustus 1763 slechts bevolen de f 374.110,- aan toegezonden gouden ropia's zo duur mogelijk te verkopen en is medegedeeld dat naar Kharg de opdracht is gezonden om deze in plaats van tegen f 21,10,-, maar voor f 20,- het stuk in rekening te brengen. Betreffende de munt heeft de stadhouder van de nawab te Murshidabad aan het opperhoofd te Kasimbazar verzocht zilver aan te voeren om door vermeerdering van de muntrechten de gunst van de nawab te behouden. [fol. 1653] Het is goedgekeurd dat het bestuur zoveel mogelijk van de munt gebruik wil maken, omdat daar weinig voor de vorst of andere gewerkt wordt en men dan niet voor belemmering beducht hoeft te zijn. Het zond 31.480 mark baar zilver naar de munt, die na vermunting deels te Kasimbazar voor vooruitverstrekkingen zijn gelaten en deels te Hooghly zijn ontvangen. Tevens is het goedgekeurd dat de dienaren is opgedragen met het wegen van baar zilver als vanouds door te gaan en de oude weegschalen te gebruiken. Bij een ondergewicht moet iedere staaf afzonderlijk met de kleine schaal gewogen worden en de uitslag genoteerd. Dit komt overeen met het hierboven gegeven bevel voor het zilver uit Batavia, waarvoor het gewicht dat daar bepaald is, als uitgangspunt moet dienen. Het ondergewicht te Hooghly op een partij die met de Langewijk was aangevoerd, van 9 mark, 3 once, 16 engels en 8 ase, en te Kasimbazar van $8\frac{45}{512}$ mark toont duidelijk aan dat de balans, de schalen, of de gewichten daar niet goed werken. Het is goedgekeurd dat het ondergewicht te Kasimbazar, omdat het het laagste is, werd beëdigd en dat op die basis de afschrijving zonder geldsom is geschied. [fol. 1654] Zo hebben de leveranciers in Nederland geen reden tot klagen. Er is bevolen met deze handelwijze door te gaan, zolang er geen bedenkelijk verschil met het ondergewicht te Hooghly is. Uit de brief van 19 maart 1763 is gebleken dat er met de inlandse essayeur moeilijkheden waren over 400 staven baar zilver uit de Scholtenburg en over twee kisten uit de Langewijk, die beide van de kamer van Zeeland te Batavia zijn ontvangen. Hij waardeerde deze zending $1\frac{1}{4}$ grein minder. Daarom zal de essayeur van de Compagnie voortaan drie staven uit iedere partij keuren en een stukje daarvan met het merkteken naar Batavia zenden onder vermelding van de kamer, het jaar en het schip waarmee het is aangevoerd. Het is een goede maatregel dat het bestuur de dienaren te Kasimbazar heeft bevolen om het munten van 1200 staven uit de Deunisveld te staken, omdat men te Calcutta van plan was sicca ropia's ter gelegenheid van het vierde regeringsjaar van de mogol te laten slaan. Als dat waar is, [fol. 1655] zal het stempel te Murshidabad ook wel vernieuwd worden, en zou de Compagnie met een groot aantal munten met een oud stempel blijven zitten. Na een paar dagen is het nieuwe stempel inderdaad ingevoerd en dat is toen voor de 1200 staven gebruikt. Het verlies bij vermunting op zilver aangevoerd door de Visvliet, Langewijk en Scholtenburg is aanvaard en tevens de onkosten voor deze muntplaats van sicca ropia's 5150, ofwel f 8111, toen de munt tien maanden, tussen begin januari en eind oktober 1762, stilstond. Men is tevreden dat er ropia 266 van de oude munt voorraden is binnengehaald en verwacht dat men alles zal doen om de rest in te vorderen. Ook is het een goede maatregel dat het bestuur, omdat de schepen lang op zich lieten wachten, ropia 22.986 uit de boedel van opperkoopman Arend Jacob de Wilde vanaf dat ze op 1 juni 1762 in kas kwamen, tegen rente heeft uitgezet. Dat is ook geheven over 36.000 ropia die de zijde en zijden stoffen leveranciers te Kasimbazar als voorschot hebben ontvangen. Wel is aangespoord om geleende gelden spoedig met het reeds gestuurde zilver af te lossen, [fol. 1656] zodat geen nodeloze renten worden betaald. Dat geldt ook enerzijds dat waar de boedel van De Wilde recht op heeft, anderzijds dat wat de Compagnie in die boedel toekomt uit de nalatenschap van onderkoopman Pieter Johan Ribout, die in die boedel is opgenomen. Dan betaalt de Compagnie tenminste geen interest over haar eigen geld. Zeker moet f 78.750,- die blijkens de memorie van het gebruik van het geld in november 1761 te Patna van de Armeniër Choja Gregor Olde Artoe werd geleend en eind januari 1763 nog openstond, afgelost worden. Het is treurig dat de verwerving van textiel zo slecht is uitgevallen en dat er in 1762 zo weinig naar Patna gezonden kon worden. Men moet zich daar maar bij neerleggen in de zekerheid dat het bestuur zijn best heeft gedaan. Hopelijk maakt het laatst toegezonden matige retour door hoge winsten veel goed. Het bestuur is aangespoord alles in

het werk te stellen om de verwerving van textiel te verbeteren. De getroffen maatregelen zijn goedgekeurd. Het is bijzonder bevorderlijk)

---dat zij de Cassembazaarse bediendens gelast hebben geen renten te valideeren op driequart van het aanbesteede capitaal aan de kooplieden van den dag der aanbesteding af, totdat zij het geld ontfangen hebben, om dezelve van een gebrekkige voldoening niet te laten profiteeren, maar haar te doen bewijsen hoeveel geld zij voor dien tijd dat aan haar geld verstrekt is, na de arrengs gesonden hebben en wanneer, om de intressen haar competerende daarna te reguleeren. En zomeede dat zij geen belofte hebben gedaan aan de kooplieden op hun verzoek tot acceptatie van al het uytschot, soo der grove als fijne lijwaten, als met reden bedugt zijnde dat de cooplieden haar dan nog minder op de besorging van deugsaam goed soude toeleggen. Soo zommige al niet probeerderden de firtij die de Engelsen per vendutie laten verkopen, door de tweede of derde hand te leveren. Daar de vreese om met het uytschot te blijven setten, de koopluyden moeste aansetten deugsaam goed te leveren. Maar hen integendeel daarmede afgezet, dat de ministers na het aflopen van de leverantie zien zouden hoeveel firtij zij hadden en hoe dezelve gesteld was.

Fol. 1657r-v.

(Er is aanbevolen om de prijs voor de firtij gemiddeld te houden, zodat er nog enige winst op te maken is. De grove textiel moet nog wel voor Azië geschikt zijn, terwijl de firtij van de betere soorten, omdat men meent dat er nog wel enige winst in Nederland op te halen is, [fol. 1658] direct daarheen en niet, zoals dit jaar is geschied, naar Batavia gezonden moet worden. Het is zeer plezierig dat de prijzen voor 1763 die met Santok Ray voor de Dhakase textiel zijn overeengekomen, aanmerkelijk zijn verlaagd. Wel bleven die voor 300 stuks tansjeebs en 4000 joediase baftas op die van het vorige jaar. Dat bevordert de winst, waartoe zuinigheid met de verpakking ook bijdraagt. In de brief van 24 december 1762 meldde het bestuur dat de prijzen van de verpakking na rato van de hogere prijzen te Hooghly en Kasimbazar waren gestegen. Het bleef evenwel vasthouden aan het bevel in de marginale aantekeningen op de Bengaalse negotieboeken van 1759/60 dat een overschrijding van de kosten vastgelegd in de memorie van bezuiniging van 9 mei 1755 pagina 133, door wie het aangaat vergoed moet worden. Als uitgangspunt worden de prijzen aangehouden die in de bestelling uit Nederland van 14 oktober 1756 voor 1758 en in de brief uit Batavia van 13 april 1758 zijn genoemd. In de laatste zijn de kosten over enige jaren voor emballage opgenomen. [fol. 1659] De mate waarin de stijging van de prijs voor emballage die voor de textiel overschrijdt, wordt dan in rekening gebracht. Het bestuur is bevolen alle voorschriften zonder uitstel en tegenspraak na te komen. Gezien de jaar na jaar stijgende prijzen worden met het bestuur de bevelen van Heren XVII voor het verkrijgen van zijde, die immers alleen naar Nederland gaat, afgewacht. Dat betreft ook zijden stoffen voor Nederland, terwijl men het eens is met de opvatting van het bestuur over die voor Azië. In de brieven van 10 mei en 18 oktober 1763 werd gemeld dat er dit jaar maar 213 kisten opium zijn verworven. Daaruit blijkt dat het daarmee, zoals het bestuur in zijn aparte brief van 22 december 1762 al heeft opgemerkt, slechter dan ooit is gesteld, doordat de Engelsen zich geheel van de opium hebben willen meester maken. Voor alles wat er tussen het bestuur en hen is voorgevallen wordt om het kort te houden verwezen naar de aparte brieven uit Hooghly van 25 augustus en 22 december 1762, 12 februari en 19 maart 1763. [fol. 1659][10] Slechts dat wat in de vergadering ter sprake kwam, zal vermeld worden. Het is goedgekeurd dat het bestuur, dan wel de dienaren te Patna, het voorstel van het Engelse opperhoofd aldaar William Ellis om alle opium door hun gomasto Mir Ashraf te laten inzamelen, heeft afgewezen. Ellis zou daarvan dan twee derde en de Compagnie slechts één derde ontvangen. Dat zou voor de toekomst zeer nadelig zijn en daarop moet bij alle contacten gelet worden. De verhoging van de tol op de laatst verzonden opium is tegen f 326,11,- de 100 pond geschied, wat f 55,-,8 meer is dan die

10 Twee folio's zijn genummerd 1659.

van f 271,11,8 in het vorige jaar. De tol van $2\frac{1}{2}$ % heeft dus per 100 pond f 1,7,8 meer bedragen en op de hele partij in 1761/62 f 608,3,- meer. Zowel de hogere prijs, als de hogere tol moesten wel geaccepteerd worden, omdat de regenten niet verplicht zijn over minder dan de kostprijs tol te heffen. Het bestuur is aanbevolen om te proberen de kostprijs te verlagen, waardoor de tol ook lager wordt. In de aparte brief van 22 december 1762 [fol. 1660] heeft het bestuur geschreven dat het wel begreep, dat de Engelsen deze verhoging zozeer bevorderden, omdat zij er ongetwijfeld van op de hoogte waren dat de Hoge Regering het vorige jaar had besloten om de benodigde opium te Batavia van hen in te kopen. Zij waren dan verzekerd van een gunstige afzet. Hierop is geantwoord dat zo'n uitzonderlijk besluit zeker niet genomen zou zijn, als er uit Bengalen opium was geleverd, al was het minder, maar niet slechts 651 kisten. Overigens is er niets van gekomen, doordat er te Benkulen geen opium binnenkwam. Het valt bovendien nog te bezien wat voordeliger zou zijn, of opium voor een iets hogere prijs te Batavia in te kopen, dan wel in Patna met zoveel onkosten. Er is teveel papier verspild met alle bezwaren daartegen, als er met de laatste inkoop zo weinig is ontvangen. Bij levering te Batavia wordt bovendien het risico van de heen-en-weer vaart vermeden. Daarbij is nog aangevoerd dat dit besluit slechts voor dat jaar gold, toen men zo om opium verlegen was. Men had niet de intentie om de handel in opium naar Batavia voor de Engelsen open te stellen en aantrekkelijk te maken. [fol. 1661] Het bestuur heeft de dienaren te Patna opgedragen zich niet door de duurte van de opium te laten afschrikken en de inkoop ijverig voort te zetten. Het is erop gewezen dat dit ertoe kan leiden, dat de opium te duur wordt ingekocht. Nadat de markt verkend is, moet men de uiterste prijs vaststellen en er daarbij rekening mee houden dat de verkoopsprijs te Batavia rsd 450 per kist is. Hiermee is rekening gehouden in het antwoord van het bestuur aan Patna dat er niet moest worden ingegaan op een prijs van ropia's 750, of f 1125,- per kist, die een zekere inlander, zowel als de Engelsen vroegen. De laatsten verminderden deze te Hooghly tot 700 en 660 Arcaduse ropia's, ofwel f 1030,4,8 en f 971,7,- de kist van 150 pond. Louis Taillefert heeft verklaard dat hij de kist met monsters pas wilde bekijken, als deze enorme prijs werd verminderd. Hij verwachtte dat de Engelsen zich vervolgens soepeler zouden opstellen. Tot verwondering is daarover nog niets vernomen. Hopelijk heeft het voorstel [fol. 1662] van het opperhoofd te Patna Johannes Bacheracht aan de gouverneur te Calcutta Henry Vansittart om voortaan gezamenlijk opium in te kopen succes en krijgt men wat er voor 1764 nodig is. Dat zijn 1000 kisten, maar als gewoonlijk zijn er 1200 besteld. De overige zaken betreffende opium zijn goedgekeurd en de toestemming om van de Engelsen te Calcutta voor f 725,- de kist te kopen, als er te Patna geen 600 kisten tegen f 700,- à f 725,- de kist zijn te bemachtigen, is hernieuwd. Dat mag niet meer zijn dan wat aan 600 kisten ontbreekt. Als er te Patna 600 kisten zijn verkregen, moet van verdere inkoop afgezien worden, zodat de Engelsen met de opium blijven zitten. Daalt de prijs tot f 550,- à f 560,- dan kan er tot 1000 kisten gegaan worden. Bij 600 kisten moet men wel proberen de prijs zoveel mogelijk onder de f 700,- à f 725,- te houden. [fol. 1663] Mocht er onverhoopt geen opium voor f 725,- de kist te koop zijn, dan mag desnoods de prijs tot f 800,- verhoogd worden, maar met een maximum van 500 kisten. Over de salpeterhandel is reeds gesproken in de brieven van 10 mei en 18 oktober 1763. In de geheime brief van 16 juli 1763 is aanbevolen om tenminste de helft van wat de Engelsen verkrijgen te bemachtigen en zo mogelijk meer, zonder tot een overeenkomst als van 1745 over te gaan. Louis Taillefert en het bestuur hebben daarin de vrije hand, om daardoor evenredig met de verwerving van de Engelsen uit te komen. Gouverneur Henry Vansittart berichtte dat hij geen toestemming meer gaf om de salpeter die te Ghazipur werd verkregen, af te voeren, omdat die om de winst uit Chapra daarheen werd aangevoerd. Het antwoord van Taillefert dat men niet van plan was daar meer in te kopen, [fol. 1664] omdat daarop, zoals uit hun berekening bleek, geen winst werd gemaakt, is goedgekeurd. De berekening daarvan, die in de brief van 25 augustus 1762 werd vermeld, is opgevraagd. Tevens is goedgekeurd dat er noodgedwongen is besloten voor de salpeter de markt te volgen en 16 sicca ropia, of f 25,4,- de 136 pond, ofwel f 18,10,- de honderd pond te betalen. Ondanks de

hoge prijs in Bengalen, kan ze niet gemist worden. Daarom is men er tevreden over dat er, hoewel het niet veel is, 628 zakken tegen die prijs gekocht konden worden en nog eens 106 zakken voor 9 Arcaduse ropia's de man, of 18 ropia's de zak. Het is goedgekeurd dat op de bestelling uit Ceylon is geantwoord dat, als salpeter hoognodig is, het maar uit de Oosterbeek gehaald moet worden. Het is toegestaan om de bestelling van salpeter uit Ceylon te voldoen, en buiten die voor Azië, 500.000 lb, of zoveel meer als mogelijk, daarheen te zenden. Ook de bestelling voor 1764 uit Nederland van 2.000.000 lb moet worden uitgevoerd, maar de bestelling voor Azië gaat voor die uit Nederland. [fol. 1665] Tevens is bericht dat een groot gedeelte van de 145 zakken salpeter in het schip dat te Nadia is vastgelopen, door het lossprinngen van een plank nat is geworden en gesmolten. De vloot uit Patna met retouren voor Azië en Nederland is door de naib subadar van Patna, maharadja Nobotraai, te Patna vastgehouden op grond van nieuwe pretenties. In de hoop dat de steeds toenemende afpersingen eens zullen ophouden, zijn de kosten van ropia 2500,- aanvaard. Betreffende timmerwerk en reparaties is toegestaan het huis op de bazar te Mirzapur conform het voorstel als hospitaal over te nemen, maar niet voor ropia 25.000,-. De prijs moet zoveel minder zijn als de eigenaar opgeeft, als hij maar onder ede verklaart dat hij het niet voor minder aan een particulier zal verkopen. Men heeft zich erbij neergelegd dat de oude kazerne voor f 1167 werd afgebroken, en een nieuwe voor f 30.120,- is gebouwd. Voor de gezondheid van het personeel is toegestaan [fol. 1666] dat er een gaanderij wordt opgetrokken, maar er wordt wel verwacht dat deze minder zal kosten dan de begroting door ingenieur Claude Ogerdias van sicca ropia 8000, of f 12.600,-. Nu deze naar Batavia gaat is bevolen dat wat hij deed, gewoon wordt voortgezet. De kosten van timmerwerk en reparaties over het jaar 1761/62, de gewone en buitengewone geschenken, uitgaven voor het hof en de zichtgiften zijn goedgekeurd. Dit is ook het geval met de opdracht aan het bestuur te Kasimbazar om geen zichtgiften aan afwezige regenten te geven, wanneer de nawab zo dichtbij een ander kantoor is dat hij ook een geschenk zou moeten hebben. Onlangs moest bij het bakrietfeest een dubbel zichtgift van f 70 gegeven worden. Het is een goed middel om hogere declaraties te voorkomen dat het bestuur te Patna is opgedragen in de eed op wat aan peshkash is verstrekt, niet alleen het bedrag op te nemen, maar ook dat daar niets op kon worden afgedongen. De redenen die het bestuur er voor heeft gegeven, [fol. 1667] dat dit tribuut is afgegeven voordat de handel in 1762 was afgelopen, zijn aanvaard. Er is wel opgedragen om te trachten de oude methode van afgave halverwege het volgende jaar weer te herstellen. Met genoegen is geconstateerd dat de algemene uitgaven in 1761/62 f 343.877 hebben bedragen, dus f 102.407 minder dan het vorige jaar. De inkomsten bedroegen helaas maar f 195.732, wat f 276.725 minder is dan in 1760/61. Dit betekent een negatief saldo van f 148.145, wat een verslechtering van f 174.318 inhoudt. Omdat men er alles aan doet om de inkomsten te verhogen en de lasten te verlagen, waarvoor het bestuur en Louis Taillefert geprezen moeten worden, legt de Hoge Regering zich hierbij maar neer. Er is herhaald dat men verwacht, dat directeur George Lodewijk Vernet door zuinigheid de uitgaven zal verminderen. [fol. 1668] Tevens moet hij er alles aan doen de handel uit te breiden en de inkomsten te vermeerderen. Het besluit van het bestuur om de controleurs van de negotie- en soldijboeken één zesde deel van ontdekte fouten nadelig voor de Compagnie te geven en één tiende van die de mogelijkheid zouden kunnen geven de Compagnie tekort te doen, is goedgekeurd. Dat geldt ook voor posten die eigenmachtig op een foute rekening zijn gezet. Als deze uitbetalingen echter hoger dan f 1500,- zijn, dan moet de fiscaal voor het meerdere de schuldigen aanspreken. Ter vookoming van nadelige fouten zullen daartoe aangewezen dienaren de soldijboeken vergelijken niet alleen met die van het hoofdkantoor, maar ook met die van Kasimbazar en Patna. Om buitensporige verstrekkingen te weren, zullen deze dienaren die vergelijken met het reglement en de besluiten, om ze door de verantwoordelijken te laten vergoeden. Deze controleurs moeten zeer oplettend zijn. De domeinen, of de inkomsten van Compagnies dorpen, zijn dit jaar verpacht voor sicca ropia 8300,-, of f 13.072, [fol. 1669] wat sicca ropia 700, of f 1102 minder dan het vorige jaar is. Dat moet men maar accepteren.)

Nopens de inlandse zaaken zijn wij met de ministers van begrip dat het best zal weesen om, ingevalle zij werden aangesprooken over de nesserane, of blijde gifte voor den soeba vermeld bij derzelver secreete missive van den 25e augustus 1762, hem, zolange w' in een staat van onmagt blijven, ten eersten cordaat zooveel te bieden, als zijnen voorzaat Aliwerdichan in anno 1741 genoten heeft, namentlijk 36.000 ropijen, terwijl men sig de aanhoudende knevelarijen der rivierwagters moet getroosten, zolang wij ons in de presente omstandigheeden bevinden en op betere tijden hoopen. Inmiddens hebben w' met genoegen gezien dat de gepretendeerde 9¾ percento surplus van thollen van al het Compagniesweegen verwerkte silver en de negotie door ons gedreven, sedert den aanvang van 's nababs regeering gelukkig afgekaast is. En dierhalven gepasseert het ten dien eynde verschonkene tot *f* 2249,10,-, gelijk ook het in huur neemen van 20 inlandse krijgers door den te Decca posthoudende boekhouder Langheet, uyt bedugting dat, ingevalle het geresen misverstand tusschen de Engelsen en de mooren aldaar tot vijandelijkheeden mogte komen uyt te barsten, de mooren door hunne groote verbittering op de Engelsen, hem schoon voor een Hollander bekend, in de eerste woede mede op het lijf vallen ende vijandelijk handelen zoude. Dog welke wij verwagtende zijn dat niet onnodig aangehouden, maar te missen wesende, ten eersten weder afgedankt zullen werden.

En vermits de ministers bij secrete brief van den 17e december 1762 zeggen dat het zig liet aanzien, dat, schoon de ontstane differenten tusschen de Engelsen en de mooren tot wederzijds genoegen wierden bijgelegt, of niet, de mooren het hart niet zoude hebben om eerst openbare vijandelijkheeden te beginnen. Zo hebben wij vermeent te mogen veronderstellen dat er ook niets van komen sal, en zij dus ook niet genoodzaakt zijn zullen de verdrietige rol van bloote aanschouwers te moeten spelen, en de gelegentheyt die sig somwijlen mogten aanbieden, tot herstelling onser regten en voorregten voorbij te laten gaan.

Ondertusschen is ons aangenaam geweest te vernemen dat het subied sterfgeval van den fausdaar Mirza Zale de afgave belet heeft van 195 granadiers geweiren, die zij op desselfs sterk aanhoudend versoek besloten hadden aan den nabab te vereeren. Dewijl wij vermeenen dat de Engelsen niet onkundig kunnende zijn, dat men g'informeerd is van de toenemende quade gesindheyt van de moren tegens haar, reedenen zouden vinden om zodanige afgave van geweer aan te zien, als een assistentie die men vroegtijdig aan de mooren bewees ten hunnen nadele. En dat het daarom best zal wezen versoeken van die natuur, zolang men zig in de presente staat bevind, op de best voeglijkste wijse te ontleggen, om alle verdere onderneeminge der Engelschen in ons nadeel voor te komen.

Fol. 1669r-1670v.

([fol. 1671] Toen enige Franse oorlogsschepen voor de rivier de Ganges verschenen, vroeg de faujdar van Balasore voor drie brigantijnen en sloepen van een zekere heer Beth Nederlandse vlaggen en passen. Het is juist dat dit werd geweigerd, want mocht deze heer een Engelsman zijn, dan zouden de Fransen met recht hebben kunnen klagen dat de neutraliteit door de Compagnie geschonden was. Om problemen met Europese naties te voorkomen, moet het verlenen van vlaggen en passen aan inlandse schepen die noch van Compagnies kooplieden, noch van inwoners zijn, zoveel mogelijk vermeden worden. Men heeft zich er tevreden over getoond dat directeur Louis Taillefert door traineren de tol op de salpeter die van de Engelsen was verkregen, heeft weten te ontgaan. Met de verandering van regenten te Hooghly is die nu van de baan. De Engelse gouverneur Henry Vansittart had naar aanleiding van het verongelukken van de gorab Manik Saway, die met een Nederlandse pas en vlag van Surat kwam, voorgesteld om altijd loodsen te Balasore aan te houden en boeien te plaatsen. De kosten zouden evenredig over het aantal passerende schepen verdeeld worden. [fol. 1672] De Engelsen zouden de tonnen aan de buitenzijde plaatsen en de Nederlanders die aan de kant van Hijili Flat. Het is juist dat dit voorstel in de geheime brief van 25 augustus 1762 is afgeslagen. De loodsen is bevolen om, zoals in vroegere jaren, tonnen te leggen waar ze die nodig achten.)

Terwijl wij omtrend het verspreyde gerugt dat de Engelschen toebereidselen maakten, of z' een vijandelijke vloot verwagtende waren, en voornemens zoude zijn bij aankomst van eenige onser ongewoon bemande scheepen ter Bellasoorse rheede, een detachement te zenden om Chinsura te nemen, maar eenlijk aangemerkt hebben dat de uytkomst heeft doen sien in hoeverre die berigten van de waarheyd hebben afgeweken, en hoe noodsakelijk het was, dat men niet alles verwerpende, ook niet alles aanneeme. En zomede omtrend den inhoud van het ons toegesonden extract uyt een brief door de Engelsche bewindhebberen in het najaar 1761 aan de Kalkatse ministers geschreven, namentlijk de overeenkomst tusschen den luytenant collonel Caillaud en den overleden naib soeba of tjutto nawab Mier Mirem[11], alias Mier Sedichan, om schriftelijk een beloning van 50.000 ropias te beloven voor het ombrengen van den presenten mogel, doenmaligen kroonprins Sja Alem, dat diergelijke voorvallen ons niet kunnen prijudiceeren, maar de mooren de ogen openen.

Fol. 1672r-v.

([fol. 1673] Het doet genoegen dat door de dood van de faujdar Mirza Zale de aanspraak op het heerlijke recht op verkoop door Henry Vansittart van het particuliere scheepje de Elisabeth van de Bataviase burger Michiel van Millingen, is komen te vervallen. Wel is besloten particuliere schepen uitsluitend van Batavia naar de Westerkwartieren te laten vertrekken onder het stellen van zekerheid voor terugkeer. Ontmoetingen, zoals beschreven in de geheime brief van 25 augustus 1762, worden zo voorkomen. Men houdt vast aan het bevel van 25 juli 1672 om geen Engelsen van geboorte aan te nemen, maar wel van andere naties en staatsonderdanen, en uitsluitend te Hooghly. Zo worden zoveel mogelijk problemen met de Engelsen voorkomen. Er is bevolen om de aanspraken voor de goederen die door de moslims in 1760 van het detachement van vaandrig Louis Monrooij geroofd zijn, te laten rusten. Er is toch niets meer van te krijgen en de belanghebbenden hadden hun rekeningen wel zo opgemaakt, dat zij met wat zij ontvangen hebben, al bijna schadeloos zijn gesteld. Daarentegen is opnieuw bevolen om een complete lijst te zenden van alle in de Ganges aangekomen en vandaar vertrokken [fol. 1674] vreemde schepen, vooral van Engelse. Het bevel door directeur Louis Taillefert dat naar aanleiding van de onheuse behandeling door de Engelsen van de schepen Scholtenburg en Visvliet werd gegeven, is goedgekeurd. Het is ontworpen voor het geval dat de Engelsen Compagnies schepen zouden willen doorzoeken, en beschreven in de geheime brief van 12 februari 1763. Maar de passage over het gebruiken van hand- of schietwapens als wordt getracht met een vaartuig aan boord te komen, moet de gezagvoerders in gesloten envelop worden meegegeven om die zo nodig open te maken. Bij aankomst in Nederland, of in Batavia moet ze weer worden ingeleverd. Als directeur Taillefert op weg naar Batavia wordt gedwongen voor de Engelsen de vlag te strijken, moet hij, zoals hij voorstelt, dat weigeren en schoten afwachten. Die mag hij dan beantwoorden en daarna moet hij onder protest voor de overmacht wijken. Maar er is wel bijgevoegd dat de commandeur van Malabar, Casparus de Jong, en ook de kapitein-ter-zee Cornelis Eijke op weg naar Batavia [fol. 1675] de eskaders van de admiraals Charles Stevens en Samuel Cornish hebben gepasseerd zonder het strijken van de vlag en wimpel. Cornish, nu als enige vlootvoogd in Azië, zal dat nu ook wel niet van Louis Taillefert eisen en zeker niet door een Engelsman die een lagere rang heeft dan admiraal Cornish. De berichten over de behandeling van De Jong en Eijke, en een extract uit de brief van Heren XVII van 18 september 1702, zijn naar Bengalen gezonden. Daarin staat dat men op grond van de traktaten, en in het bijzonder dat tussen Nederland en Engeland van 29 februari 1674, de vlag niet hoeft te strijken.)

Voorts hebben wij, so hetselve te bekomen mogte wesen, niet alleen van de minis-

11 Mier Mirem, bedoeld kan zijn Muran, de zoon van nawab Mir Jafar; hij was vice nawab en overleed in 1760. De transcriptie tjutto is onzeker.

ters g'eyscht een valide, of bestaanbaar bewijs van het protest van den gouverneur Pigot en raad te Madras, vermeld bij haare secreete brief van den 25e augustus 1762, tegens den capitain Tinker over de geweygerde possessie neming van Mature ten tijde hetselve door d' onse verlaten was, maar ook van de expeditie die ten dien eynde, dog vrugteloos, met twee scheepen waarop 300 Europeese militairen geplaatst waren, door het raadslid van Madras Peybus zoude gedaan zijn om zig in het bezit van Mature te stellen. En 'twelk zelfs door de Engelschen als een wettige en g'oorloofde onderneeming verbreyd, dog waaromtrend naderhand de negative gespeeld was. Insgelijx hebben wij berigt gevraagd wat er zij van 't contract tusschen den nabab en de heer Vansittart gesloten met opzigt tot de restitutie van de landschappen Borduaan, Miedniepoer, en alle andere districten beneden Kalkatta tot aan het zeestrand aan den vorst, en de daarentegen gedaane belofte van den nabab om jaarlijx 2.500.000 ropias tot onderhoud der troupen aan de Engelsche compagnie op te brengen.

Fol. 1675v-1676r.

(Het is goedgekeurd dat het bestuur de Engelsen heeft bericht, dat het dreigement, dat de schepen met graan door hun commandant bij Kassuri zouden worden tegengehouden, onbetamelijk is geweest. Er waren toen Franse schepen voor de mond van de Hooghly verschenen. Terecht is erbij opgemerkt dat men had behoren te beloven, dat de kosten van het oponthoud en toevallige schade vergoed zouden worden. De bestelde goederen zijn geleverd, maar geen lood en zink. Dat was niet voorradig. Lood mag weer direct uit Nederland besteld worden. In de brief van 21 augustus 1760 was dat verboden, omdat er daarvan te Batavia een grote voorraad was. [fol. 1677] Dat is niet meer het geval. Zink is uit China besteld. Met de vertrokken vier retourschepen is 100.000 lb peper naar Bengalen gezonden, die met wat nog voorradig is van de 1 miljoen lb uit 1762, en wat er nog over is van de 485.354 lb, die volgens de brief van 20 maart 1763 wel was verkocht, maar niet is afgehaald, verdeeld over de schepen naar Nederland moet worden verzonden. De kopers moeten niet gedwongen worden om hun peper op te halen. Wat niet voor de belading van de retourschepen nodig is en wat niet voor f 50,- de 100 pond valt te verkopen, moet voor de retourschepen van 1764 aangehouden worden. Er is geen sapanhout naar Bengalen gezonden, omdat er nog maar een voorraad van 266.700 lb is. Volgens de resoluties van 11 augustus 1761 en 6 juli 1763 is dat voor acht retourschepen nodig. Conform het besluit van 16 augustus 1762 zijn er tien kisten met nootmuskaat verzonden, die in plaats van met kruidnagels met kalk waren bestort. Men vraagt om de uitslag van dit experiment te rapporteren. [fol. 1678] In de brief van 18 oktober 1763 is reeds vermeld dat opperkoopman en secunde George Lodewijk Vernet tot gezaghebber werd benoemd met de titel van directeur. In zijn plaats is koopman Johannes Bacheracht als opperhoofd te Kasimbazar aangesteld met de rang van eerste koopman. Tot opperhoofd te Patna is koopman Moise Lafont benoemd. Personalia. De vaandrig-ingenieur Claude Ogerdias en assistent Steven Poelman zijn naar Batavia vertrokken. [fol. 1679] Personalia. Overige bevorderingen en overplaatsingen van lagere in rang zijn goedgekeurd. Vijf dienaren kregen rustgage. Op het verzoek in de brief van 24 december 1762 om uitleg over bagage van personeel is geantwoord dat aan wie met behoud van rang, maar met stilstand van gage naar Batavia gaat, slechts een gewone kist is toegestaan. Derhalve had kapitein Dominicus von Staeden geen kapiteinsbagage mogen hebben en de vroegere opperstuurman en nu burger David Bartels niet die van opperstuurman. Bovendien mogen burgers niet meer direct naar Nederland repatriëren. Aan militairen en zeevarenden die geen tekort op hun soldijrekening hebben en daarop geen beslag hebben lopen, mag per jaar respectievelijk twaalf maanden en zes maanden gage worden uitbetaald, waar de uitrustings- en hospitaalonkosten zijn inbegrepen. Dit dient ter voorkoming van desertie. Men moest wel accepteren dat het bestuur equipagemeester Lucas Jurriaansz. Zuijdland heeft toegestaan om moslim matrozen 6 ropia in plaats van vijf, en die met ervaring 7 ropia in plaats van zes te betalen. Zulk volk kan niet gemist worden en is niet voor minder te krijgen. [fol. 1680] Men verwacht dat nu op ieder schip naar Batavia twee ploegen moslims

zullen zijn. Omdat hij de textiel makkelijk te Hooghly kon leveren, is het goedgekeurd dat aan de Armeniër Choja Tjattoer niet werd toegestaan om op een schip van de Compagnie naar Batavia te gaan. Terecht is hem tegengeworpen dat de prijzen en condities nergens beter zijn, omdat die goederen ook vanuit Bengalen besteld worden. Het bovenstaande werd in de vergaderingen besproken. Via Coromandel zijn dezer dagen nog gewone en geheime brieven van 22, 23 en 24 augustus 1763 ontvangen. Daarin wordt gemeld dat het schip Jerusalem, dat direct uit Nederland kwam en Nagapattinam had aangedaan, bij aankomst in de mond van de Hooghly door het stoten op de middelbank [fol. 1681] zijn roer heeft verloren. Het arriveerde echter op 22 augustus al bij de Hazenspruit. Uit het rapport van de gezagvoerders bleek niet dat er meer schade is geweest, maar de fiscaal heeft toch een onderzoek gelast en bevolen Marten Pieters die op dat schip was, bij zijn terugkomst te Hooghly in civiel arrest te nemen.)

Den nabab Mier Mameth Kassenchan hadde in mey laatsleden de munt van Kariem Abaad na Mongeer verplaatst, waardoor de Compagnie geheel verstooken was van het privilegie der vermunting, zonder hoope dat z' ooit weder na Kariemabaath zoude overgebragt werden, ten waare de Engelsen soo verre de overhand kreegen dat zij den nabab konde noodzaken den zetel te ruymen na hun doelwit, waarvan wij in 't vervolg melding zullen maken.

Fol. 1681r-v.

(Omdat de tijd dat er een aanzienlijke hoeveelheid textiel uit Hendiaal, Jangipur, Daudpur en Baddaal voor de retourschepen aangevoerd kon worden, al verstreken was, en daarmee zolang gewacht werd totdat men het met de kooplieden eens was over de aanbesteding, heeft het bestuur op 27 maart 1763 besloten om de)

---aanbesteeding ditmaal te splissen, door vooreerst de doeken welke in de voorsz. ver afgelegene quartieren gemaakt werden, des mogelijk afsonderlijk te contracteeren. 'Tgeen dan ook, met uytzondering van eenige weynige zoorten, als de cassa Nadona, grove tansjeebs de Daadpoer en grove hamans van Hendiaal gereusseert is, met een prijsvermindering van 5 ten honderd in vergelijking van de aanbesteeding in anno 1761 ten deele op credit teegens 9 percento voor intrest en risico, en ten deele tegen een vooruytverstrekking van driequart van het gantsche bedragen. Zijnde de verdere lijwaten soo voor Europa, als India vervolgens alsmede tegens de prijsen van anno 1761 aanbesteed met uitzondering van de grove doeken die maar voor 5 percento minder als in anno 1762 gecontracteert hebben kunnen werden.

Fol. 1682r-v.

(Voor opium was reeds in april 1763 aan de leveranciers van het vorige jaar f 37.800,- vooruitbetaald. Het bestuur verwachtte dat men voordeel zou trekken uit de afwezigheid van de Engelsen. Om hen te dwarsbomen had de subadar Mir Kasim Ali Khan reeds in april aan de hoofdwisselaar Bolakidas opdracht gegeven al de opium die Bihar opleverde, in te zamelen. Betreffende de salpeter hadden de Engelsen voorgesteld dat, als men een verdeling van twee derde voor hen en een derde voor de Compagnie goedkeurde, [fol. 1683] zij bevel zouden geven om een derde deel in de loge te Patna af te leveren. De inkoopsprijs en onkosten moesten daar betaald worden. De Engelsen schatten die op 3 ropia de man, of zes de zak. Het bestuur heeft dit, maar wel alleen voor dit jaar, geaccepteerd en de Engelsen beloofden op die voorwaarden een derde van de salpeter te zullen leveren. In de bovengenoemde geheime brief wordt uitgebreid verslag gedaan van de onenigheid tussen de subadar, of onderkoning, Mir Kasim Ali Khan en de Engelsen)

---die ten principalen veroorsaakt zijn, doordien den soeba om de voorregten der Engelschen in het stuk van den koophandel op een bedekte wijse te dwaarsboomen en teffens de algemeene gelegentheyd der kooplieden tot zig te trecken, alle koopmanschappen en levensmiddelen die door Armeniërs of inlanders genegotieerd wierden, voor twee jaaren van de betaling van thol en passagegelden ontheft, en alle wagtsplaatsen soo in Bengalen, als Behaar heeft doen intrekken, schoon dezelve kort na dato ten opzigte van

Behaar sooverre weder ingetrokken is dat de landregenten toegestaan is passagegelden van de doortrekkende kooplieden te vorderen, teneynde daardoor in staat te weesen wagten ter beveyliging der weegen te houden.

De Engelsen, wel bevroedende het nadeel dat zij zoude lijden bijaldien andere kooplieden op eenen voet met hen konden negotieeren, en zig vastiglijk verbeeldende dat den nabab swanger ging van een toeleg om de magt en voorregten die z' in de laaste jaaren verkregen hadden, langzamerhand door politique wegen en middelen te ondermijnen. Hierover ten uyttersten verstoord, hadden vrugteloos getragt om dien tolvrijheyd omverre te stooten, hebbende den Calcatsen raad het contract door hunnen gouverneur Vansittart met de mooren gemaakt, niet alleen voor nul en geener waarde verklaard maar ook eene deputatie na het hof van Mongeer gesonden, bestaande in den secunde Peter Amijat en het raadslit William Haij, om des mogelijk den soeba tot een voordeliger contract over te haalen. Dat egter door denselven direct afgeslagen is met aankundiging dat hij zig aan het geslotene met den heer Vansittart zoude houden, en hetselve stipt wilde agtervolgd hebben.

Fol. 1683r-1684v.

(De Engelsen hadden in Bihar 400 Europese militairen, onder wie 50 à 60 artilleristen, en 1600 inlandse en genoeg geschut en ammunitie. Toen het slechte resultaat van het gezantschap bekend was en de voorbereiding door de nawab tot een oorlog niet veel goeds voorspelde, hebben zij uit voorzorg Patna op 25 juni bezet. De moslim stadhouder [fol. 1685] was evenwel met 200 ruiters ontkomen en ontmoette op weg naar Patna 1000 ruiters en 200 sipoys van de nawab onder bevel van een Armeense overste. Op de hoogte van de zorgeloosheid van de Engelsen trokken ze weer naar Patna en namen het gewapenderhand en hebben ieder die niet kon vluchten, of zich kon verbergen, gedood. Slechts 300 Engelsen zijn ontkomen naar de loge en vandaar, samen met de inheemse en blanke bezetting nu 700 man, verder teruggetrokken, verspreid geraakt en grotendeels gedood. Het opperhoofd te Patna, William Ellis, is gevankelijk naar Munger gevoerd. De schade voor de Engelse compagnie, maar vooral voor de particulieren, wordt op 30 ton goud geschat. Op deze fatale tijding heeft de gouverneur te Calcutta nog getracht de zaak in der minne te schikken, maar de nawab heeft alle gouverneurs, evenals de moslim en hindoe regenten, opgedragen om de Engelsen als publieke vijanden uit te roeien, of althans schade te berokkenen. Zo is Peter Amyat [fol. 1686] en enige van zijn manschappen te Murshidabad neergesabeld en zijn de anderen gevangengenomen. Bij de komst van enige duizenden moslim militairen verlieten de Engelsen ook Kasimbazar en vroegen opperhoofd George Lodewijk Vernet om de bescherming van Compagnies vlag. Omdat men zelf weerloos was is dit geweigerd, maar de Engelsen mochten wel blijven en hun is beloofd alles te doen om hen te beveiligen.)

---gelijk ook geschied is met een verzoekschrift der onsen aan den naib soeba en een ontmoeting bij dien regent door het opperhooft Vernet, die egter niet meer van hem heeft kunnen verwerven dan toesegging om de Engelschen het leven te schenken en sorge te dragen dat zij niet mishandeld wierden, maar dat hij deselve niet onder hem konde laten. Waarop de Engelschen zig ook bereytwillig getoond hadden te gaan, temeer vrugteloos getragt was hun voor geld te rantzoeneren. Dog terwijl dit gebeurde, was seker moorsche veldoversten met een hoop van zijn krijgsvolk in ons geheugt gekomen en had eenige ruyters in 't buytenhuys van het opperhooft gesonden, om de Engelschen met geweld daaruyt te haalen. Die z' ook meedegesleept en weggevoert, mitsgaders voorts alle huysen der ingesetenen geplunderd hadden, weesende onse logie alleen vrij gebleven om de wille van de daar voor gestelde sauveguarde van den naib soeba.

Fol. 1686r-v.

([fol. 1687] Ondertussen was eind juni een korps van 250 man Europese cavalerie en infanterie, 6 à 700 inlandse militairen met twee veldstukken uit Calcutta en de kazerne te Khargachi naar Kalna opgeroepen om daar op meer troepen te wachten. Zij zouden daarna onder bevel van de majoor van de koninklijke troepen Francis Adams naar Murshidabad

optrekken. Tussen 5 en 6 juli marcheerde een hele Engelse legermacht naar Kalna met 12 stukken kanon van 8 en 12 pond, 6 vooral minuutstukken[12], 3 houwitsers en een grote voorraad ammunitie en levensmiddelen. Tenslotte omvatten de troepen daar ruim 800 Europees voetvolk en ruiterij, een compagnie artilleristen van 60 man, 4 à 500 op Europese wijze gedrilde sipoys en een compagnie mogolse ruiterij. Gouverneur en Raad te Calcutta hadden inmiddels besloten te verklaren dat nawab Mir Kasim Ali Khan niet meer erkend werd als subadar van Bengalen, Bihar en Orissa, en dat de eerder afgezette nawab Mir Jafar Ali Khan weer tot subadar, of onderkoning, was uitgeroepen. Dat is te Murshidabad en omgeving ook geschied, nadat er op 13 en 19 juli hevige gevechten tussen de Engelsen en de moslims zijn geweest, en tussendoor enige schermutselingen. [fol. 1688] De Engelsen waren daarbij de overwinnaars, evenals bij bloedige acties op 2 en 9 augustus. Ze maken daar weinig ophef van. Ook te Dhaka zijn de Engelsen door de plaatsvervanger van de naib subadar uit hun loge gejaagd, waarna een soort pelgrims, 300 man sterk, die op belofte van vrijheid waren aangenomen, alles hebben geplunderd, verbrand of vernield. Maar het zout en de gomlak, en de goederen die de kooplieden en de wevers die onder de Engelsen behoren, daar hadden opgeslagen, zijn op bevel van de naib subadar ter bewaring naar de stad gebracht. Volgens het manifest dat ze op de poort van de loge achterlieten, hebben de Engelsen de schade op 26 ton begroot. De vluchtende Engelsen hebben zich verenigd met ongeveer 1500 sipoys en op 18 juli de stad weer aangevallen. Ze maakten zich daarvan en van het fort meester, namen de moslim regenten gevangen en legden ten gunste van hun compagnie beslag op de opbrengsten van de stad en onderhorige streken. [fol. 1689] Op 25 juli lieten de Engelsen Mir Jafar Ali Khan uitroepen tot subadar van Bengalen, Bihar en Orissa. Het bestuur kan niet zeggen hoe de oorlog zal aflopen, maar is er zeker van dat het lot van Bengalen van deze ene veldtocht afhangt. De Engelse macht was verminderd en kreeg van buitenaf weinig versterking. Na de totale nederlaag zou die zich niet op de oude voet kunnen herstellen)

---dog dat den nabab, verdreven werdende, de Engelsen wel kans zouden zien hunne banden soo vast te leggen dat niemand in de eerste jaaren zal derven denken om hun het meesterschap te betwisten, of hunne magt paalen te stellen.

Fol. 1689r-v.

(De verrichtingen van het bestuur tijdens deze onlusten en de fatale gevolgen die zij hadden, zullen Heren XVII eerder bereiken dan deze brief. Daarom wordt eraan voorbijgegaan.

Coromandel

[fol. 1690] Dit jaar zijn naar Coromandel vertrokken de Borssele via Ceylon, rechtstreeks de Sloterdijk en Kievitsheuvel, en op weg naar Bengalen de retourschepen Vlissingen en Welgelegen. Zij namen baar goud, en goud in munten, koopwaren, levensmiddelen en overige goederen mee, namelijk)

Voor Nagapatnam

$3308\frac{1213}{6144}$

mq. troys of mq.

f 2.841,11,1$\frac{3}{4}$

goud bij gewigt		*f* 1.151.803, 14,	8
7075	pees coubangs		
	goude Japanse	*f* 106.125, -,	-
258	pees issebootjes		
	goude Japanse	*f* 967, 10,	-
38.000	pees ducaten goude		

12 Minuutstuk, klein kanon waarmee ook schoten om de minuut, of saluutschoten afgevuurd worden.

	Nederlandse		*f* 250.800, -, -				
				f 1.509.696,	4,	8	
	Coopmanschappen						
150.000	lb. kooper						
	Japans aan staaven	*f*	45.840, -, -				
9982	lb. garioffelnagulen	*f*	3.992, 16, -				
4620	lb. foelij of macijs						
	in 30 soukels		*f* 2.772, -, -				
				f 52.604,	16,	-	
	Provisiën en benodigheeden						
40.000	lb.salpeter Bengaals			*f* 5.620,	-,	-	
1	pees koper						
	g'eykt proefgewigt van 50 lb.			*f* 40,	-,	-	
1	,, laaken donker blauw			*f* 210,	15,	8	
2	,, lakenen zwarte			*f* 379,	4,	-	
1	,, fluweel carmosijn rood			*f* 131,	17,	8	
1	,, dito groen			*f* 135,	13,	-	
12	,, pennemessen			*f* 9,	5,	-	
1	,, bril met goude randen			*f* 19,	19,	-	
2	,, brillen met zilvere dito			*f* 20,	15,	-	
20	,, essay of scheykolfjes			*f* 2,	17,	8	
4	,, glaase tregters			*f* 2,	5,	-	
12	,, mossels			*f* 12,	13,	-	
3	,, ijzere balancen in zoort			*f* 176,	13,	-	
485	lb. plat loot			*f* 55,	6,	8	
331	lb. rood koper			*f* 268,	19,	-	
1	kelder brandewijn			*f* 23,	9,	8	
1	,, gedistileerde wateren Hollands			*f* 82,	11,	-	
19	lb. moernagelen geconfijte			*f* 18,	19,	-	
100	pees nooten geconfijte			*f* 19,	17,	-	
1000	,, goenijs lange Bengaals			*f* 268,	-,	-	
	Uyt de volgende administratiën						
de medicinale winkel		*f*	316, 4, 8				
't ijzermaguazijn		*f*	2.601, 12, -				
de kleene winkel		*f*	1.475, 13, 8				
,, wapenkamer		*f*	1.318, 15, 8				
,, arthillerij		*f*	389, 10, -				
't provisiemaguazijn		*f*	1.951, 19, 8				
,, ambagtsquartier		*f*	613, 19, -				
d' equipagiewerf		*f*	9.251, 10, -				
				f 17.919,	4,	-	
						f 25.418,	3, 8
	In aanreekening						
ten lasten						*f* 22.724,	16, 4
en ten faveure				*f* 11,	5,	-	
Voor 2 percento Bataviase ongelden							
op *f* 77.983,-,-						*f* 1.559,13,	-
				Tezaamen		*f* 1.612.003,13,	4

Sommarium

den 8	jann.	per 't schip	Borsselen	*f*140.914, 15, 8	
„ 31	mey	„ „ „	Sloterdijk	*f*551.284, 5, 12	
„ 25	junij	„ „ „	Vlissingen	*f*250.279, 19, -	
„ 25	dito	„ „ „	Welgeleegen	*f*260.715, 7, -	
„ 22	julij	„ „ „	Kivietsheuvel	*f*408.809, 6, -	
	Het verzondene na Nagapatnam bedraagt als vooren				*f*1.612.003,13,4

Voor Jaggernaijkpoeram

Koopmanschappen

100.000	lb.	koper Japans aan staaven	*f* 30.560, -, -	
5051	„	nootenmusschaten middelbare	*f* 1.010, 4, -	
20.049	„	garrioffelnagulen	*f* 8.019, 12, -	
3080	„	foelij of macis in 20 soekels	*f* 1.848, -, -	
100	„	quikzilver	*f* 284, 5, -	
500	„	vermilioen ongemaalen	*f* 1.404, 7, 8	
				*f*43.126, 8,8

Provisie en benodigheeden

1	pees	koper g'eykt proefgewigt	*f* 40, -, -	
50	„	brillen gemeene	*f* 35, 8, -	
30	„	knipschairtjes	*f* 32, 15, -	
50	dubbele bossen bindrottings		*f* 15, 12, -	
2	kelders brandewijn		*f* 45, 16, 8	
6	„	gedistileerde wateren inlands	*f* 172, 16, -	

Uyt de volgende administratiën

de	kleene winkel	*f* 143, 16, -	
't	ambagtsquartier	*f* 87, 10, -	
„	ijzermaguazijn	*f* 550, -, -	
de	wapenkamer	*f* 785, 5, -	
de	arthillerij	*f* 4, 14, -	
de	equipagiewerf	*f* 1.427, 12, 8	
			f 2.998, 17, 8
			f 3.341, 5,-
	voor 2 percent Bataviase ongelden *f* 45.730,10,8 is		*f* 914,12,-
	Het verzondene op den 31e mey met 't schip Sloterdijk na Jaggernaijkpoeram bedraagt		*f* 47.382, 5, 8

Voor Bimilipatnam

Coopmanschappen

9981	lb.	garrioffelnagulen	*f* 3.992, 8, -	
100	„	gemaale vermilioen	*f* 299, 15, 8	
				f 4.292, 3,8

Provisiën en benodigheeden

2	pees	lakenen schairroode	*f* 491, 19, -	
6	„	verrekijkers gemeene	*f* 7, 14, 8	
30	„	knipschairtjes	*f* 32, 15, -	

50	,,	brillen gemeene	*f* 33,	5,	-
100	ellen	goudgalon	*f* 326,	7,	-
66$\frac{1}{8}$	ellen	zilver dito	*f* 324,	8,	-
50	dubbele	bossen bindrottings	*f* 15,	12,	-
1	kelder	brandewijn	*f* 22,	18,	-
1	,,	gedistileerde wateren inlands	*f* 28,	16,	-

Uyt de volgende administratiën

de	kleene winkel	*f* 92,	15,	8	
't	ambagtsquartier	*f* 118,	-,	-	
,,	ijzermaguazijn	*f* 962,	10,	-	
de	wapenkamer	*f* 903,	2,	8	
't	provisiemaguazijn	*f* 108,	-,	-	
d'	arthillerij	*f* 2,	16,	-	
d'	equipagiewerf	*f* 978,	-,	-	
			f 3.165,	4, -	
				*f*4.358,	18, 8

Voor 2 percent Bataviase ongelden op *f* 7.586,12,8 is *f* 151, 14, 8

Het verzondene op den 31e mey per
't schip Sloterdijk na Bimilipatnam bedraagt *f* 8.802, 16, 8

Voor Palliacatta
Coopmanschappen

25.000	lb.	kooper Japans aan staaven	*f* 7.640,	-, -	
5995	,,	nootenmusschaten magere	*f* 1.199,	-, -	
6038	,,	garioffelnagulen	*f* 2.415,	4, -	
				*f*11.254,	4, -

Provisiën & benodigtheeden

50 dubbele bossen bindrottings	*f* 15,	12,	-
1 kelder brandewijn	*f* 23,	9,	8
1 kelder gedistileerde wateren inlands	*f* 28,	16,	-

Uyt de volgende administratiën

't	ijzermaguazijn	*f* 50,	7,	-
de	kleene winkel	*f* 119,	16,	-
,,	medicinale winkel	*f* 127,	6,	8
,,	wapenkamer	*f* 17,	13,	8
,,	arthillerij	*f* 34,	5,	-
't	provisiemaguazijn	*f* 13,	15,	-
,,	ambagtsquartier	*f* 225,	5,	-
d'	equipagiewerf	*f* 260,	3,	-
		f 848,	11,	-
			f 916,	8, 8

Voor 2 percent Bataviase ongelden op *f* 12.170,12,8 is *f* 243, 8, 8

Het verzondene op den 22e julij per
't schip Kivietsheuvel na Paliacatta bedraagt *f* 12.414, 1, -

Van Sadraspatnam
Coopmanschappen

100	lb.	quikzilver	*f* 284,	5,	-
8013	,,	nootenmusschaten magere	*f* 1.602,	12,	-

8007	„	garioffelnagulen	*f* 3.202,	16,	-	
2464	„	foelij of macis in 16 soekels	*f* 1.478,	8,	-	
						f 6.568, 1,-

Provisiën en benodigtheeden

2 kelders gedistileerde wateren inlands	*f*	57,	12,	-

Uyt de volgende administratiën

't	ijzermaguazijn	*f*	41,	5,	-
de	kleene winkel	*f*	76,	13,	8
„	wapenkamer	*f*	68,	8,	8
't	ambagtsquartier	*f*	-,	7,	8
de	arthillerij	*f*	4,	14,	-
d'	equipagiewerf	*f*	165,	3,	-
			f 356,	11,	8

	f 414, 3,8
Voor 2 percent Bataviase ongelden op *f* 6982,4,8 is	*f* 139,13,-
Het verzondene op den 22e julij met	
't schip Kivietsheuvel na Sadraspatnam bedraagt	*f* 7.121, 17, 8
De geheele verzending na Chormandel monteert	*f* 1.687.724,13,12

Fol. 1690r-1692v.

(Na wat in de brief van 18 oktober 1763 is vermeld, is men er ondanks alle pogingen niet in geslaagd de bestelde f 1.920.000,- aan goud te zenden. Er ontbreekt f 410.303 aan. Daarom mag het bestuur f 300.000,- in pagodes op assignaties naar Nederland accepteren. Desondanks, [fol. 1693] en omdat het onzeker is of men geld wilde storten, is op 11 november en 16 december 1763 besloten om 5 ton goud, die met de barken de Draak en Lieftallige uit Padang werd ontvangen, met de Vrouwe Petronella mee te geven. Dat schip zal half januari 1764 naar Trincomale vertrekken en dan ook Nagapattinam aandoen. Zo kan het bestuur de textielhandel zonder onderbreking voortzetten. Met de Borssele, die op 18 oktober terugkwam, en met de Sloterdijk en Kievitsheuvel is op 11 en 13 december aan textiel, ponds- en andere goederen aangevoerd)

445	pakk.	guinees	fijn gebleekt	*f* 363.600, 1, 8
786	„	dito	gemeen gebleekt	*f* 280.192, 9, -
108	„	dito	gemeen ruw	*f* 40.099, 10, -
91	„	dito	gebleekt Compagnies oude zoort	*f* 51.580, 9, -
9	„	dito	gebleekt de 9 caal	*f* 5.113, 15, 8
6	„	dito	met roode hoofden	*f* 2.096, 3, -
252	„	dito	bruyn blauw	*f* 134.234, 16, -
12	„	dito	bleek blauw	*f* 5.810, -, -
5	„	dito	wit gebleekt	*f* 6.734, 11, 8
69	„	salempoeris	fijn gebleekt	*f* 45.086, -, 8
105	„	dito	gemeen dito	*f* 35.476, 1, -
107	„	dito	bruyn blauw	*f* 49.152, 19, -
10	„	dito	gemeen ruw	*f* 3.389, 6, 8
23	„	dito	gebleekt de 18 poenjangs[13]	*f* 14.026, 8, -
8	„	roemaals	d' esta	*f* 11.289, 18, -
57	„	dito	geruyte	*f* 69.496, 11, -
23	„	dito	ordinair	*f* 28.942, 2, -
24	„	dito	sestergantij	*f* 36.089, 6, 8

13 Poenjang, punjum bundel van 60, of 120 draden voor de schering.

3	„	cambayen	fijne	*f*	5.519, 3, 8
47	„	dito	diverse	*f*	42.736, 4, -
1	„	dito	ruwe roode	*f*	490, 6, 8
18	„	tapjes	sarassa fijne	*f*	19.337, 12, 8
4	„	dito	gobaards dito	*f*	3.932, 18, 8
38	„	dito	sabagij	*f*	22.730, 17, -
4	„	dito	diverse	*f*	7.660, 19, -
9	„	parcallen	gemeen gebleekt	*f*	3.128, 16, 8
60	„	dito	bruyn blauw	*f*	27.564, 2, -
13	„	dito	fijn gebleekt	*f*	9.169, 16, -
21	„	baftas	gemeen gebleekt	*f*	7.572, 9, -
29	„	dito	bruyn blauw	*f*	13.535, 16, -
68	„	moeris	gebleekt	*f*	40.175, 10, 8
47	„	dito	bruyn blauw	*f*	34.106, 7, 8
14	„	dito	fijne witte	*f*	16.378, 13, 8
23	„	committers	rood	*f*	7.208, 10, 8
14	„	dito	blauw	*f*	4.166, 11, 8
19	„	dito	zwarte	*f*	5.654, 19, 8
7	„	bethilles	extra fijne breede gebleekt	*f*	12.278, 16, 8
3	„	dito	fijne breede gebleekt	*f*	3.514, 4, -
10	„	dito	fijne smalle gebleekt	*f*	6.271, 15, -
2	„	dito	grove breede gebleekt	*f*	1.747, 12, -
6	„	dito	grove smalle gebleekt	*f*	2.455, -, -
6	„	dito	Ternatanes	*f*	4.258, 1, 8
6	„	dito	ijle gebleekt	*f*	3.476, 14, -
6	„	dito	Madrapakse	*f*	7.842, 19, -
11	„	calleawaschoe[14]		*f*	11.387, 7, 8
31	„	bethilles	sestergantij	*f*	33.771, 15, 8
5	„	dito	allegia	*f*	4.248, 14, -
10	„	dito	otisaals	*f*	7.493, 6, -
1	„	dito	bruyn blauw	*f*	621, 10, 8
2	„	dito	gebleekt met bloemen	*f*	2.285, 18, -
2	„	dito	gebleekt zonder dito	*f*	1.692, 16, -
4	„	roemaals fijne		*f*	4.910, 4, -
35	„	sarassa fijne		*f*	40.256, 1, 8
6	„	zeyldoek gebleekt		*f*	1.365, 2, 8
2	„	dito	ruw	*f*	436, 6, -
15	„	chitsen	fijne geschilderde	*f*	30.000, 1, -
14	„	dito	fijne	*f*	20.972, 2, -
1	„	dito	gingam fijne gestreepte	*f*	1.905, 10, 8
30	„	dito	diverse	*f*	32.416, 4, -
1	„	dongrijs gebleekt		*f*	255, 5, 8
23	„	chelassen geruyte		*f*	20.667, 10, 8
1	„	gobaars Mattaram		*f*	2.279, 3, 8
1	„	bethilles neusdoeken supra fijne		*f*	2.987, 11, -
22	„	guinees gewardeerde zoort		*f*	6.953, 8, 8
7	„	gingam onderbroeks	geruite	*f*	7.773, 5, 8
11	„	dito dito	gestreepte	*f*	13.338, 8, -
9	„	dito taffachelas	fijne verbeterde	*f*	13.614, 19, -

14 Calleawaschoe, Callewaphu

5	,,	dito	dito	extra fijne	*f* 8.834, 6, 8
22	,,	dito	dito	ordinaire	*f* 20.771, 16, -
19	,,	dekens gecattoeneerde			*f* 2.841, 19, -
3	,,	monterings rokken en broeken			*f* 2.464, 17, 8
29	,,	neusdoeken fijne roode			*f* 53.700, 11, -
2	,,	hemden mans			*f* 2.299, 16, -
1	,,	diverse lijwaten			*f* 2.761, -, -
1	,,	kust sprijen			*f* 4.445, 6, -
22	,,	roggevellen			*f* 1.293, 14, -
1135½ lb. cattoene garen					*f* 3.278, 14, 8
5251 lb. booter					*f* 1.505, 6, 8
310.144 lb. caleatourhout					*f* 10.074, 5, 8
11.956 pees arduyne blokken neuten en vloersteenen					*f* 11.042, -, -
216½ lb. specerijen terug					*f* 56, 2, -
2 pees gewigten					*f* 80, -, -
26.633⅝ lb. bedurve specerijen					*f* -, -, -
1	pakje monster chitsen				*f* -, -, -
	diverse wapengoederen				*f* 247, 3, 8
	diverse aanreekeningen				*f* 87.053, 3, -
	Ten goede			*f* 16.001, 4, -	

Sommarium van al 't vorenstaande

den	18e october 't schip Borsselen van			
	Nagapatnam	*f* 313.113, 17, -		
	Jaggernaijkpoeram	*f* 286.032, 17, -		
	Sadraspatnam	*f* 50.422, 15, 8		
	Bimilipatnam	*f* 98.735, 19, -		
	Paliacatta	*f* 47.814, 12, -	*f* 796.120, -, 8	
,,	11e december 't schip Sloterdijk van			
	Nagapatnam	*f* 107.057, 17, -		
	Jaggernaijkpoeram	*f* 241.302, 13, -		
	Sadraspatnam	*f* 49.198, 8, -		
	Bimilipatnam	*f* 58.296, 17, -		
	Paliaccatta	*f* 63.805, 12, -	*f* 519.661, 7, -	
,,	17e december per 't schip Kivietsheuvel van Nagapatnam		*f* 566.817, 10, 8	
,,	17e december per een factuur van aanreekening		*f* 87.108, 17, -	
		Somma		*f* 1.969.707, 15, -.

Fol. 1693v-1695v.

([fol. 1696] In de jaarlijkse vergaderingen over Coromandel van 26, 28 en 29 april en 2 mei 1763 zijn de brieven van 17 oktober en 11 december 1762, en 26 februari 1763 behandeld. Over de schepen die in 1762 naar dit gewest zijn gegaan, valt slechts te melden dat het lossen van de kruidnagels voor Jagannathpur en Bimlipatam uit de Vrouwe Geertruida is goedgekeurd. In dit schip zijn toen te Nagapattinam 600 pakken textiel en 3000 arduin stenen van een voet in het vierkant geladen. Wel is bevolen dat zulke stenen daar in voorraad moeten zijn, zodat geen schip erop hoeft te wachten, en dat er genoeg ruimte wordt gelaten om textiel en arduin stenen te laden in de onderhorige kantoren, waar het naartoe zal gaan. Daardoor wordt voorkomen dat gezaghebbers van de schepen dit nalaten. [fol. 1697] Een

voorbeeld daarvan is dat de schipper van de Vrouwe Geertruida, Wilhelmus Johannes Everdingen van der Nieuwpoort, die als commandeur van de retourvloot is gerepatriëerd, heeft verklaard dat hij, met de lading uit Nagapattinam en 1038 pakken textiel en andere goederen uit Jagannathpur, waaronder 7841½ lb stof en gruis van specerijen, niet meer textiel kon meenemen en daarom niet naar Bimlipatam kon doorvaren. Daarom is bevolen om steeds aan textiel de voorkeur te geven en geen stof en gruis van specerijen in te laden, als er daardoor gebrek aan laadruimte zou ontstaan. Men uitte er zijn ongenoegen over dat er te Bimlipatam textiel, toentertijd ruim 300 pakken, was achtergebleven. Dit is hoofdzakelijk veroorzaakt doordat de dienaren te Jagannathpur stof en gruis van specerijen en 160 pakken textiel, die niet besteld en van niet gewenste soort waren, hebben laten inladen. [fol. 1698] Het had daar beter kunnen blijven liggen en de Vrouwe Geertruida had, zoals was opgedragen, beter naar Bimlipatam kunnen gaan om de textiel die daar niet, zoals bekend was, zonder gevaar lag, op te halen. Daarom is het goedgekeurd dat het bestuur de schade die door deze handelwijze werd veroorzaakt, voor rekening van de dienaren ter plaatse heeft gelaten. Omdat het bestuur met het Bengaalse retourschip Visvliet maar 30.000 lb sapanhout kon meegeven, is het bevolen het restant van 169.813 lb ter plaatse te verkopen. Zo wordt er scheepsruimte voor meer winstgevende goederen uitgespaard. Het was een goed besluit om de Nieuw Nieuwerkerk, die laat aankwam in Nagapattinam, niet meer naar Sadras en Pulicat te zenden, maar de goederen voor die plaatsen uit te laden en de textiel vandaar door sloepen te laten ophalen. Het is in deze tijden [fol. 1699] aan het bestuur overgelaten om in zulke omstandigheden ten voordele van de Compagnie te handelen. Zo is ook goedgekeurd dat 400 kistjes Japans staafkoper in het Bengaalse retourschip Scholtenburg zijn gelaten, omdat dit schip pas op 18 september 1762 te Nagapattinam was aangekomen en zonder vertraging moest kunnen doorvaren. Bovendien blijkt uit de brief van 26 februari 1763 dat dit staafkoper met de Oosterbeek later weer naar Coromandel is gestuurd. Met het oog hierop zullen het staafkoper en andere goederen zoveel mogelijk met de schepen die direct naar Coromandel gaan, worden meegegeven, zodat daar onderweg passerende schepen snel kunnen doorzeilen.)

De ministers ons toegezonden hebbende zeeker extract uyt het journaal van den schipper van de Vrouwe Geertruijda Van de Nijpoort, vervattende de ontdekking van een nieuw eyland in de Maldivos genaamt Poak Moelo onder 't gebied van Raaja Assam, zo hebben wij hetzelve den commandeur en opperequipagiemeester Booms doen ter hand stellen om daarvan het noodige gebruyk te maken.

Fol. 1699v-1700r.

(Met de Oosterbeek is uit Bengalen een kistje met vijf goudstaven van 181 mark, 7 karaat en 10¼ grein naar Coromandel overgebracht. Het was, zoals later vernomen werd, voor Ceylon bestemd, maar bij het vertrek van dit schip uit Tuticorin naar Bengalen was het daarin achtergebleven. Omdat er in de bijgaande facturen, noch in de berichten uit Nederland enige melding van was gemaakt, heeft het bestuur te Bengalen verondersteld dat dit kistje voor Coromandel was bestemd. Tijdens de vergaderingen over Coromandel had de Hoge Regering eveneens geen informatie en daarom is besloten om er de schipper van de Oosterbeek om te vragen. Het bestuur op Coromandel is opgedragen dat goud tegen de gewone prijs van f 400,- het mark fijn in de boeken op te nemen. Wat daarop te weinig werd gerekend, moet aan Batavia gecrediteerd worden. Met tevredenheid is geconstateerd dat het bestuur, zoals herhaaldelijk is aanbevolen, alles zal doen om de kwaliteit van de textiel te verbeteren, maar helaas verklaarde het dat de prijzen niet te verminderen zijn. [fol. 1701] Dat wordt toegeschreven aan het verval waarin de gebieden waaruit de textiel wordt betrokken, verkeren en aan de duurte van katoen en garen die daaruit voortvloeit. Men moet zich daar maar bij neerleggen, hoewel het bestuur is aangespoord om, als de tijden verbeteren, zich te blijven inzetten voor een prijsverlaging. Het valt te prijzen dat het bestuur op 14 juni 1763, bij de algemene hersortering van de textiel uit de buitenkantoren in het kledenzaal, die van een slechte soort in prijs heeft verlaagd. Dat geldt ook voor de opdracht aan de dienaren te Porto Novo om het gebleekt en bruin blauw guinees van 49 el met de kosten zodanig

in rekening te brengen, zoals dat in Nagapattinam was vastgesteld, en het verder aan te houden. Dat moet ook aan de buitenkantoren opgedragen worden en in het vervolg dient men in de facturen uitsluitend de ware lengte en breedte te vermelden en moet die met de bestelling overeenkomen. Er is gedreigd dat zonder enig gedogen [fol. 1702] niet alleen het nadeel voor de Compagnie van kleinere afmetingen aan de inzamelaars in rekening zal worden gebracht, maar ook naar rato het prijsverschil met de textiel dat de vereiste afmetingen en kwaliteit heeft. In de vergaderingen van 28 april en 24 juni 1763 is dat reeds geschied met 145 pakken guinees gemengd gebleekt uitschot. Het was sinds 1760 tot recentelijk met verschillende schepen voor de medicinale winkel en het hospitaal te Batavia aangevoerd. Het verschil met de lengte en breedte in de facturen is in de resoluties te vinden. In de vergadering van 28 april is besloten het bestuur op te dragen om te Nagapattinam en de onderhorige kantoren geen uitschot en, naast de deugdelijke soorten, slechts textiel waar vraag naar is te accepteren. De laatsten moeten in lengte, breedte en kwaliteit overeenkomen met [fol. 1703] de deugdelijke textiel. Bij het tegendeel komt de winstderving ten laste van wie deze doeken hebben aangenomen. Om het bestuur en de dienaren te tonen dat er bij overtreding geen clementie betracht zal worden, is het verzoek van het bestuur in de brief van 17 oktober 1762 om 85 pakken textiel niet voor 50 % van de schade en winstderving, maar slechts voor 25 % daarvan, of f 5540, aan de inkopers ter vergoeding op te leggen, afgewezen. Deze textiel was in 1759 ingekocht en met de Leiden en de Eendracht naar Batavia vervoerd en daar met verlies verkocht. Er is bevolen dit bedrag onverwijld in te vorderen en dat bij eerste gelegenheid te melden. [fol. 1704] Het is een goede zaak dat volgens de brief van 11 december 1762 de sterke druk van de kooplieden te Nagapattinam om de prijzen te verhogen, weerstaan is en de laatst betaalde prijzen zijn gehandhaafd. Maar in de brief van 26 februari 1763 wordt gemeld dat de kooplieden te Pulicat om een verhoging van 25 pagoden per pak roemaals voor Nederland vroegen, waarop hun 8 à 10 pagoden is aangeboden. Maar dan moesten deze volgens de monsters wel levendiger van kleur en fijner van textuur zijn. Een besluit is uitgesteld, omdat niet zeker is dat deze prijsverhoging door een stijging van de afzetprijs in Nederland kan worden opgevangen. De kooplieden te Palicol volgen de slechte gewoonte om de handelswaren die zij te Jagannathpur in ruil voor textiel voor de gebruikelijke prijs ontvangen, contant tegen lagere prijzen te verkopen. [fol. 1705] Het betreft een verschil van pagode 10,4 op 120 lb kruidnagels, pagode 5,18 op 120 lb nootmuskaat, pagoden 12,15 op 120 lb foelie en pagoden 6,22 op 480 lb Japans staafkoper. Het bestuur is bevolen dit te verbieden, omdat het nadelig is voor handelaren te Jagannathpur en het tot vermindering van de kwaliteit van de textiel leidt. Op het verzoek om voor textiel in contanten betaald te worden, moet een middenweg bewandeld worden. De opperhoofden moeten de kooplieden zeggen dat er niet uitsluitend, maar zoveel mogelijk in contanten betaald zal worden. Wat de bestelling van 1762 aangaat, is het juist dat het bestuur de dienaren te Pulicat heeft opgedragen om geheel af te zien van de inkoop van witte muris, aangezien de kooplieden daarvoor pagode 70,- het pak hebben gevraagd. In dergelijke gevallen moet net zo gehandeld worden. [fol. 1706] Over de bepalingen en verlaging van de prijzen voor de textiel op genoemde extra bestellingen, zoals vervat in het besluit van 3 februari 1763 te Nagapattinam, wordt pas een besluit genomen, als ze ontvangen en verkocht is. Uit de brief van 11 december 1762 bleek dat er op de bestelling voor 1762 maar 3128$\frac{1}{4}$ pakken, of 181$\frac{1}{4}$ minder dan het vorige jaar, zijn verworven. Het bestuur is aangespoord de bestellingen voor Nederland en Azië zoveel mogelijk uit te voeren en op de kwaliteit van de textiel te letten. In de vergaderingen van 14 januari en 1 maart 1763 is uit het rapport van de gecommitteerden van de kledenzaal over textiel in het najaar van 1762 met de Vrouwe Geertruida en Nieuw Nieuwerkerk aangevoerd, gebleken dat het weefsel dun was en de draden ongelijk. Dit rapport is met de erop genomen besluiten naar het bestuur te Coromandel gezonden. [fol. 1707] Om dit daar te laten herstellen, of er vergoedingen voor op te leggen zijn extracten van de besluiten van 1 en 4 februari en 1 maart 1763 betreffende teveel, zowel als te weinig ontvangen textiel, eveneens daarheen gestuurd. Er is op aangedrongen dat de Compagnie geen schade zal ondervinden

met het wegens overlijden aanstellen van nieuwe kooplieden en het ontslaan wegens onvermogen en traagheid.)

Met bijvoeging dat ofschoon wij wel konden goedkeuren dat zij in plaatse van den overleedenen Paliacats koopman Molumga Tamba Chittij zijne borgen, in naame Ramanappa Chittij en Wenkata Kistnama, weder als Compagnies kooplieden g'admitteert hadden, op hun verzoek en betuyging van des overleedens agterstal, ten bedrage van pagode 3815,10 na uytterste vermoogen te zullen vereffenen, het ons egter wel zo aangenaam zoude geweest zijn te verneemen dat zij aan hunne beloften reets voldaan hadden. En dienhalven hebben wij de ministers gerecommandeert daarop zowel te moeten aandringen als op de voldoening van de schult van den almeede ter voormelde plaats overleede Compagnies handelaar Boetoe Moetoe Chittij, voor welkers agter weezen zijn zwaager den volgens der ministers zeggen beroemden Madraspatnams koopman Poendi Nagoe Chittij een schriftelijke verbintenisse hadde gegeven. Gelijk meede, omtrend den agterstal van den insgelijx aflijvigen Sadraspatnams handelaar Maddhoe Wenke Tasselam Chittij, groot pagode 452,8$\frac{3}{8}$ welke zijn zoon Maddhoe Peertamboe Chittij voor zijn reekening had genomen, met aanschrijvens van ons 's jaarlijx kennisse te geeven, in hoeverre de uytstaande schulden dier kooplieden ingekoomen, en wat zij nog ten agteren gebleeven zijn.

Fol. 1707v-1708r.

(Uit de brief van 11 december 1762 is gebleken dat, ondanks de beloofde vermindering, de schuld van de kooplieden te Porto Novo per augustus 1762 was opgelopen tot pagode 19.601,18,13. Dit is in 1762 voornamelijk veroorzaakt door de te grote afzet van textiel en het vervaardigen van grove soorten voor kooplieden op wel 12 schepen, zowel uit Kedah, Arakan en Pegu, als uit Malakka. Over het tekort van 260 pakken op de bestelling uit Nederland is ontevredenheid getoond, vooral omdat het voorgeschoten geld is gebruikt [fol. 1709] om vreemde kooplui te gerieven, waardoor de Compagnie schade heeft geleden en achter is gesteld. Het besluit van het bestuur van 18 november 1762 om ter vermindering van dit debet 63$\frac{63}{160}$ pak uitschot dat in 1761/62 was ingekocht, te Nagapattinam aan te houden en te verkopen, dan wel naar Batavia te zenden, is goedgekeurd. Tevens is de resident te Porto Novo, Jacobsz, opgedragen het tekort snel te innen en de textiel van iedere handelaar direct naar Nagapattinam te zenden. Omdat dit de Compagnie niet voldoende schadeloos stelt, moet het bestuur op andere middelen zinnen en het niet bij aanbevelingen laten. Als er geen maatregelen genomen worden, zal de schade op degenen die hun plicht verzuimen, verhaald worden. Ten aanzien van de aangehouden 63$\frac{63}{160}$ pakken uitschot van textiel heeft het bestuur op verzoek van de kooplieden [fol. 1710] op 17 februari 1763 besloten die tegen borgstelling weer terug te geven. Wordt er geen borg gegeven, dan zullen ze voor rekening van die kooplieden ter verkoop naar Batavia worden gezonden. Het bestuur is bericht dat in dat geval dit uitschot nog deze maal in mindering op een debet zal komen, mits ze niet voor een hogere prijs dan de reële zijn aangenomen en er te Batavia geen verlies op wordt gemaakt. De waarde van deze textiel mag voorlopig aan de kooplieden worden toegerekend, onder verreking met de opbrengst van de verkoop later te Batavia. Het is tevens goedgekeurd dat het bestuur van de kooplieden te Porto Novo op de laatste eis nog 60 à 70 pakken gereed zijnde textiel heeft aangenomen, mits ze goed en leverbaar is. Hopelijk vermindert dit hun debet. [fol. 1711] Doordat de schulden van de kooplieden, ondanks dat dit herhaaldelijk werd aanbevolen, niet jaarlijks vereffend zijn, zijn oude en nieuwe schulden dooreen gaan lopen, waaruit veel verschil van mening is ontstaan. Dat werd bij die te Bimlipatam en Sadras ondervonden. Daarom werd bevolen om jaarlijks na de leverantie met de kooplieden af te rekenen, op straffe van een strenge correctie. Om de werkelijke achterstallen uit de negotieboeken te kunnen opmaken is opgedragen om, evenals in Bengalen en Surat, voor ieder jaar apart een rekening op te maken van de verstrekkingen aan de kooplieden. Ze mogen niet meer van jaar tot jaar voortlopen. Als er bij afsluiting van een rekening een tekort is, moet dit op afroep in de kas van de Compagnie worden gestort. [fol. 1712] Bij onvermo-

gen moeten de kooplieden daarvoor een obligatie afgeven, waarvan bij het openen van een nieuwe rekening melding wordt gemaakt. Voor de besluiten betreffende de schulden van de kooplieden te Bimlipatam in de brief aan het bestuur van 31 mei 1763 wordt verwezen naar de generale missive van 18 oktober 1763. Het bestuur schreef in zijn brief van 26 februari 1763 dat van de 20.000 ropia die de voormalige opperhoofden te Bimlipatam Jan Aping en Frederik Willem Bloeme in 1762 nog schuldig waren en waarvan ze pertinent zeiden dat ze die hadden afgelost, er niet meer dan 9300 ropia openstond. Die zouden door de kooplieden zijn afgelost, zonder dat vermeld werd op wiens bevel dat was geschied. Op 28 april is besloten die 9300 ropia, evenals was geschied met de 20.000 ropia, voor rekening van het bestuur te laten, [fol. 1713] behoudens verhaal op degenen van wie werd vastgesteld dat zij daarvoor aansprakelijk waren. Er kon niet aan voorbijgegaan worden dat het bestuur in zijn brief van 17 oktober 1762 een nadeel op de pacht van Bimlipatam en onderhorige dorpen, onder de opperhoofden Gijsbert van Velsen en Jacobus Henricus van Jever, van pagode 17.428,14, of f 78.027,4,8, heeft gemeld. De kooplieden daar hadden reeds in 1756 onder ede verklaard dat dit bedrag hun door deze opperhoofden ten onrechte in rekening was gebracht, namelijk ropia 40.000 die prins Visia Ramarasu en pagode 6000 die Van Jever had genoten. Zij hadden toen al verzocht daarvan ontslagen te worden. In een vertaling van een inlands geschrift dat is gevoegd bij de resolutie van 9 maart 1762, heeft de koopman Paripoeli Ragoenaijk Poeloe, die speciaal naar Nagapattinam was opgeroepen, daar nogmaals om verzocht. De kooplieden konden er niet van overtuigd worden dat ze dat geld werkelijk ontvangen hadden.)

En dierhalven, zowel om die reeden, als omdat genoemde Van Velsen en Van Jever bij een vonnis van den Raad van Justititie dezes casteels, in cas de appel alhier op den 2e maart 1757 geslagen en op den 9e daaraan gepronuncieert, van alle verantwoording wegens het in pagt neemen dier dorpen en de daarvoor successive aan de gemelde prins afgegevene gelden vrij zijn gesproken en ook buytendien den gemelde Van Velsen reets voor lange overleeden en geduidte Van Jever geheel arm, mitsgaders dienvolgende er geene de minste hoop of apparentie is om daarvan iets weder te krijgen, goedgevonden en beslooten de ministers ingevolge haar verzoek bij hunnen lateren brief van den 26e februarij jongstleeden, te qualificeeren tot de afschrijving van de voormelde schadelijke importante post van *f* 78.027,4,8.

Fol. 1713v-1714r.

(Het verzoek van het bestuur om de verdere verliezen op de pacht van deze dorpen te mogen afschrijven, is afgewezen. Er is gevraagd om welke bedragen het gaat en zal gaan, en bevolen om de pacht niet voor meer dan een jaar te gunnen. Daar niet duidelijk is welk voordeel de inkoop van textiel en de afzet van koopwaar [fol. 1715] bij dit nadeel op de pacht heeft, is daarom gevraagd. Door de afschrijving van de bovengenoemde f 78.027,4,8 of pagode 17.428,14, en pagode 8000, die volgens de brief van 17 oktober 1762 bij besluit van 9 maart 1762 aan hen was uitbetaald, zijn volgens een inlands geschrift gevoegd bij de resolutie van 9 maart 1762, de oude schulden van de kooplieden verminderd tot pagode 21.881,21$\frac{3}{8}$. De pagode 8000 waren uitbetaald voor in 1754 geleverde textiel, die echter bij de overrompeling van Bimlipatam door de Maratha's waren geroofd. Er is om uitleg gevraagd waarom daarvan geen enkele melding werd gemaakt. Koopman Paripoeli Ragoenaijk Poeloe heeft voor zich en zijn makkers beloofd de schuld in termijnen te zullen voldoen, wanneer zij weer als vanouds tot de handel worden toegelaten. Het bestuur heeft dat aan de opperhoofden te Bimlipatam medegedeeld en hen aangespoord om goede textiel in te kopen, zodat de schuld wordt ingevorderd. [fol. 1716] Daarom is het des te wonderlijker dat die dienaren opnieuw leningen aan die kooplieden hebben verstrekt. Volgens de brief van 26 februari 1763 is uit de negotieboekjes van Bimlipatam, hoe verward die ook mogen zijn, gebleken dat onder het opperhoofd Pieter Abrahamsz. Bronsveld en zijn overleden secunde Carel Lodewijk Hagemeester, zowel als diens vervanger en nu secunde Jan Visser, de schulden van de kooplieden opnieuw zijn opgelopen tot het aanzienlijke bedrag van f

66.152,- bij een voorraad van slechts f 44.400,-. Als hier niet rigoureus tegen wordt opgetreden, zal de Compagnie steeds de dupe worden. Daarom is bevolen deze nieuwe schulden aan genoemde opperhoofden in rekening te brengen met onmiddellijke storting in de kas van de Compagnie. Zij zullen dan wel verhaal halen op de kooplieden. [fol. 1717] Uit de brief van 17 oktober 1762 is gebleken dat, ondanks de onlusten onder de inlandse mogendheden, de inkomsten uit verkoop in 1761/62 f 741.848, en dus f 148.147 meer dan in het voorafgaande jaar zijn geweest. Helaas werd in de brief van 26 februari 1763 gemeld dat de afzet in het begin van het boekjaar 1762/63, zowel te Nagapattinam, als op de zuidelijke kantoren karig is geweest. Men hoopt op verbetering in de volgende maanden, of dat de gemelde goede afzet op de noordelijke kantoren de slechte op de zuidelijke zal goedmaken. Er is aangespoord er alles aan te doen de afzet van Japans staafkoper te verbeteren. [fol. 1718] De verlaging van de prijs geeft daar hoop op. Met tevredenheid is geconstateerd dat volgens de brief van 17 oktober 1762 de dienaren te Palicol de kooplieden daar wisten over te halen tot het kopen van handelswaren en dat er daarom uit Jagannathpur voor pagode 5500,- aan goederen was gevraagd. Bovendien hadden nog vier kooplieden ingeschreven voor pagode 4000 aan waren. Wel is aanbevolen maatregelen te treffen dat enerzijds de kooplieden de goederen krijgen die zij wensen, maar dat zij anderzijds deze niet voor lagere prijzen verkopen. Het is een goede zaak dat de chanco's die met een openbare verkoping veel minder dan de kostprijs zouden opbrengen, tot nader gelegenheid zijn aangehouden. [fol. 1719] Wel is bevolen ze niet naar Bengalen te zenden, maar, indien nog niet verkocht, daartoe maar voor wat ze opbrengen over te gaan. Dat geldt ook de asa foetida die uit Jagannathpur was besteld, en die noch te Palicol, noch te Bimlipatam verkocht had kunnen worden. Deze artikelen brengen na lang liggen veel minder op. Daar het in het belang van de Compagnie is, werd het goedgekeurd dat de dienaren te Bimlipatam is opgedragen geen schade te lijden bij het accepteren van contanten voor goederen. Daar was tegen een prijs van ropia 350 de 100 pagode, of f 480,-, niet meer aan contanten aangenomen dan voor de inkoop nodig was. Omdat ze tenslotte naar Nagapattinam zullen gaan, waar een koers van ropia 355 de 100 pagode geldt, zijn de overige tegen de koers te Jagannathpur van ropia 362$\frac{1}{2}$ de 100 pagode aangenomen. [fol. 1720] Volgens de brief van 17 oktober 1762 heeft de pacht te Nagapattinam per eind augustus 1762 pagode 441,16 minder opgebracht dan het vorige jaar. Daar moet men zich maar bij neerleggen in de hoop op verbetering. Het geeft genoegen dat de dorpen en gehuchten bij Pulicat voor drie jaar tegen pagode 40 meer per jaar zijn verpacht, en de inkomsten te Sadras voor pagode 205 meer. Een besluit over de in- en afschrijvingen is uitgesteld, totdat het rapport van de visitateur-generaal over de negotieboeken is ontvangen. Maar een afschrijving van 31$\frac{3}{4}$ op 620 lb kruidnagels in negen nootmuskaat- en kruidnagelkisten, of bijna 5$\frac{1}{8}$ %, gaat de perken te buiten. De redenen die ervoor worden aangevoerd, zijn onvoldoende en daarom werd besloten slechts een afschrijving van 1 % toe te staan en de rest te laten vergoeden. De besluiten over de belastingen en aanrekeningen, zoals vermeld in de brief van het bestuur van 26 februari 1763, zijn te vinden in de brief van 31 mei 1763 naar Coromandel. [fol. 1721] Tevens wordt verwezen naar de daarbij gevoegde extracten uit de besluiten van 7 januari, 18 februari, 1 maart en 29 april 1763. Pas met de brief van 17 oktober 1762 werden de hoofd- en negotieboeken, alsmede de soldijboeken over 1760/61 ontvangen. Ze konden nog niet gecontroleerd worden, maar er is wel ongenoegen getoond over de late ontvangst en gedreigd met maatregelen, indien zoiets weer voorkomt. Met teleurstelling is in de hoofd- en negotieboeken en de specificatie in genoemde brief gezien dat in 1760/61 de zuivere winsten en inkomsten na aftrek van de uitgaven maar f 50.944,- hebben bedragen, wat f 206.311 minder is dan in het voorafgaande boekjaar. Dit is veroorzaakt door f 1.133.654 minder winsten, f 7725 meer inkomsten en f 100.382 meer uitgaven.[15] De winsten hebben maar f 641.461 en de inkomsten f 85.713 bedragen. De uitgaven waren f

15 Deze berekening is onduidelijk.

646. 230. [fol. 1722] Het nadelige verschil met het bedrag in de memorie van bezuiniging, dat later verhoogd werd tot f 288.214, is het aanzienlijke bedrag van f 388.016. Als dit zo doorgaat, dan valt het op Coromandel niet langer uit te houden. Daarom is het bestuur op het hart gedrukt middelen te verzinnen om de uitgaven te verminderen. De dienaren op de buitenkantoren mogen geen uitzonderlijke uitgaven opvoeren. Uit het besluit van 9 maart 1762 is gebleken dat zulke posten wel opgemerkt zijn, maar zonder meer zijn aanvaard. Er is bevolen ze nader te onderzoeken en dat degenen die ze opvoerden, ze moeten terugbetalen. Betreffende de verdedigingswerken en gebouwen is bij de brief van 17 oktober 1762)

---ontfangen het, ingevolge ons voorjarige requisit door den te Nagapatnam zijnde luytenant ingenieur Duntzvelt, de novo ontworpen plan van alle de geproponeerde aan te leggene nieuwe werken te Nagapatnam na de vanhier voorgeschreven veranderingen, met en benevens de twee copia plans, zo van het bevoorens vanhier na derwaarts, als het vandaar dit heen gesondene, in gezelschap van een copia rapport en daarbij gevoegde lijsten van derzelver bedragens, ter aantooning dat die werken, volgens het laaste, of in anno 1762 door gemelde Duntzvelt na de vanhier voorgeschreevene veranderingen geformeert plan, kosten zouden een bedragen van pagode 114.674,1,60, daar het, bevoorens in anno 1760 per 't schip de Vrouwe Elisabeth Dorothea ons overgezonden, plan maar zoude te staan komen op een calculative som van pagode 67.121,7, en zelvs nog pagode 4860,7 minder, ingevalle ze van Trinconomale met de benodigde pallisaden, in steede van de daarvoor bij gemelde calculative bereekening gestelde 6180 stux balken, konden werden voorzien.

Fol. 1723r-v.

(In de brief van 30 december 1762, die met de Borssele via Ceylon werd verzonden, is bevolen geen nieuwe werken te beginnen voordat de goedkeuring van Heren XVII is verkregen. Zoals opgedragen heeft het bestuur volgens zijn brief van 17 oktober 1762 twee exemplaren van de genoemde plannen met de berekeningen naar Nederland verzonden. [fol. 1724] Die zullen inmiddels wel ontvangen zijn. Men blijft bij de bovengenoemde opdracht. De toestemming van het bestuur aan de dienaren te Bimlipatam om de schade die de nieuwe pakhuizen en klopperijen[16] te Commerpalium en Soekerpalium bij de storm en overstroming van 22 mei 1762 hebben opgelopen, te herstellen, is goedgekeurd. De kosten zullen pagode 182,26 bedragen. Men moet daarbij zuinig zijn en alles hecht en sterk maken. Het bestuur berichtte in zijn brief van 11 december 1762 dat de toestemming die de afgetreden gouverneur Lubbert Jan van Eck, nu gouverneur van Ceylon, in zijn memorie van overgave gaf om zonder de goedkeuring van de Hoge Regering met de vestingwerken van Nagapattinam voort te gaan, een geheel verkeerde formulering is geweest. Het betrof de toestemming van 28 januari 1760 om volgens voorstel van het bestuur een glacis en een bedekte weg rondom het kasteel te bouwen. Daar was inmiddels mee begonnen. Men is met deze uitleg voldaan. Wel is er aangespoord [fol. 1725] om zulke onduidelijkheden, zeker in een memorie van overgave, te vermijden. Hiermee vervalt wat het bestuur en Lubbert Jan van Eck, de laatste in de brief van 16 maart 1762, hierover hebben geschreven. In de brief van 18 oktober 1763 is reeds aangegeven hoe de Compagnie te vrijwaren van de kosten boven pagode 2943,15,8 die voor het fort te Bimlipatam berekend zijn. Op 17 juni 1763 was reeds besloten om van alle nieuwe werken daar af te zien en het huidige fort zo zuinig mogelijk weerbaar te maken tegen een inlandse vijand. Daar zal men zich aan houden. De kosten van de terugreis van de gecommitteerden die het fort te Bimlipatam hadden bezichtigd, over land naar Jagannathpur, van f 763, zijn zeer hoog. Maar daar het reizen over land in het noorden van Coromandel zeer kostbaar is, heeft men deze maar afgeschreven. Er is echter bij het bestuur wel op aangedrongen [fol. 1726] zulke reizen, indien mogelijk, met een vaartuig van de Compagnie te laten maken. Op de vraag in de brief van 11 december 1762 of er ter besparing van onderhoudskosten geen Compagnies woonhuizen of gebouwen gemist

16 Klopperij, plaats voor textielbewerking.

konden worden, heeft het bestuur op 16 maart 1763 geantwoord dat alle huizen nodig zijn voor dienaren van de Compagnie. Daarbij heeft men opgemerkt dat uit de berekening van de kosten voor reparatie in het besluit van 9 maart 1762 is gebleken, dat twee huizen door weduwen en de overige door boekhouders en assistenten bewoond worden. Alleen voor de laatsten zijn echter de tien kamers bestemd. Op de bewering van het bestuur valt dus wel wat af te dingen. Daarom is bevolen alsnog na te gaan of er geen woning gemist kan worden. [fol. 1727] Uitsluitend Compagnies personeel mag van de woningen gebruikmaken. Wel is goedgekeurd dat te Jagannathpur, zoals werd verzocht, tegen de muur tussen de twee hoekkamers aan de noordzijde een kazerne voor militairen, of oosterlingen wordt gebouwd. De dienaren berekenden de kosten op f 1218 en het bestuur acht dit werk beslist nodig. Het is toegestaan om op de rekening voor timmerwerk en reparaties over 1761/62 f 29.467, of f 14.509 meer dan in het voorafgaande boekjaar, af te schrijven. Wel is er op aangedrongen meer dan ooit zuinig te zijn en pas werken aan te vangen, als die noodzakelijk zijn en er toestemming uit Batavia voor werd verkregen. Betreffende de vaartuigen werd toegestaan om de totaal onbruikbare sloep het Gekroonde Zwaard te verkopen [fol. 1728] en een andere aan te schaffen. Daar er volgens de brief van 11 december 1762 maar een voorraad van 163 last rijst en 586 last nely is, wat genoeg is voor ongeveer 25 maanden, werd bevolen die te vergroten tot voldoende voor vier jaar. Daarom is goedgekeurd dat er voor het garnizoen en de bestelling uit Ceylon voor de kaneelschillers voor pagode 8000 aan nely zo goedkoop mogelijk zal worden ingekocht. Wel is bevolen voortaan in de goedkope tijd in te slaan om voorraad te hebben in het geval van een slechte oogst of tekorten. Hoewel de voorraad 141.573 lb was, is opgedragen meer buskruit aan te maken. Op de bestelling uit Batavia van 50.000 lb salpeter, kon slechts 40.000 lb geleverd worden. Daarom werd opgedragen daarvan het nodige in te slaan.)

Met relatie tot het chapiter der moorse en heydense regering hebben wij omtrend de gemaakte pretensie te Bimilipatnam door den duan Sietta Ramarasoe, uyt naam van zijn broeder den jongen prins Visia Ramarasoe, niet alleen op de vaartuygen van den aflijvigen Compagnies koopman en debiteur Sikka Bapana, maar ook om dien prins met zoveel contanten te assisteeren, als tot reparatie van de gemelde vaartuygen zoude vereyscht werden, goedgekeurt den ministers verleende ordres ten dien opzigte aan de Bimilipatnamse opperhoofden, en wel voornamentlijk derzelver genomen besluyt om die gantsche affaire te laten voor hare reekening en verantwoording, dewijl de geduidte opperhoofden als de wezentlijke oorsaken aan te merken waren van al hetgeene daaruyt te nadeel van de Compagnie is voortgevloeyt en door haar hadde kunnen zijn voorgekomen met diergelijken persoon als opgemelte Sicca Bapana geweest is en welke niets bezat, voor geene borge te accepteeren. En dewijl de bediendens, volgens het nader bedeelde bij haren brief van den 11e december 1762, zeggen alweeder genoodsaakt te zijn geweest aan den gemelde prins Visia Ramarasoe op zijn gereïtereerd verzoek 20.000 ropia op de pagtpenningen van het jaar 1762/3 vooruyt te verstrekken.

Fol. 1728v-1729v.

(Men ondersteunt de aansporing van het bestuur dat de Compagnie daarbij geen schade moet lijden. Daarom is het goedgekeurd dat op voorstel van de opperhoofden is afgezien van de verpachting van de domeinen. [fol. 1730] Op voorwaarde dat inning door vertrouwde mensen goedkoper zal zijn en dat die uit de meerdere opbrengst betaald kunnen worden, mag daartoe worden overgegaan. De dienaren zonden het verzoek van de duan namens zijn broer prins Visia Ramarasu om vier pakken scharlakenrood laken, twee pakken Leids rood karmozijn, vier pakken Hollands fluweel, 400 el goud- en 400 el zilvergalon door. Dit zou ten laste van de pachtgelden komen. Besloten werd dit verzoek zoveel mogelijk in te willigen, als het bestuur voor de betaling zorgt. Deze duan dreigde te komen praten over een lening van 50.000 ropia's en ondersteuning met buskruit, kanonnen en snaphanen. Alsof hij al in aantocht was, hebben de dienaren te Bimlipatam daarop direct dubbele wachten uitgezet en namen 50 sipoys in dienst. Het bleek echter een loos dreigement te

zijn. [fol. 1731] Dat het bestuur de dienaren hun maatregelen ernstig heeft verweten en hen aanspoorde voortaan wat dapperder te zijn, is goedgekeurd. De voorzichtigheid moet wel in acht genomen worden. De sipoys mogen in dienst blijven totdat het gevaar is geweken, waarna ze direct moeten worden afgedankt. Het is uitstekend dat er ter beteugeling van de kleine regenten 30 oosterse soldaten onder twee oosterse sergeants en drie korporaals naar Jagannathpur zijn gezonden. Dat is ook het geval met het plaatsen van twintig, en daarna nog eens tien van de gehuurde sipoys uit Sadras, om de zoutwinning bij Edeoer te beschermen. Tevens is goedgekeurd dat de dienaren zijn opgetreden tegen de pogingen van de groot-visiadoor te beletten dat Companies nely en textiel daar wordt aangevoerd. Ook de onderhandelingen met de nawab en de hoofden van de moradores te Payanoer hadden zoveel succes dat, toen de visiadoor daar verscheen, de korporaal en 30 gewone sipoys bij het dorp Edeoer niet alleen teruggetrokken konden worden, [fol. 1732] en de zoutwinning ongestoord kon voortgaan, maar dat hij beloofde de sipoys die in dienst waren genomen, te betalen. Maar later ontkenden de gemachtigden van de visiadoor, die de jaarlijkse rechten kwamen innen, dit, hoewel hun een parwanna van de nawab werd getoond, waarin staat dat zulke kosten, daar ze ten behoeve van de visiadoor waren gemaakt, voor zijn rekening zouden komen. Het is daarom terecht dat de dienaren deze kosten op de rechten hebben gekort en dat het bestuur heeft bevolen aan de naleving van de parwanna te blijven vasthouden. Tevens is niet alleen goedgekeurd, maar ook geprezen dat de opperhoofden te Jagannathpur zo doortastend waren om een luitenant met enige Europese en inlandse soldaten uit te zenden tegen de gewelddadigheden van de regent van Samalkot. Deze had 300 sipoys onder een lager hoofd naar Golepalem gestuurd om een broer van Compagnies koopman en nog drie gemachtigden van de handelaars en verscheidene winkeliers daar gevangen te nemen, om daarmee geld van hen af te persen [fol. 1733] voor een oorlog tegen enige andere inlandse regenten. Hij had hen daarover al lang lastiggevallen. Deze actie had zoveel succes dat de gevangengenomen personen zijn vrijgelaten en dat de regent voorwendde van al deze gewelddaden niets te weten. Er is mee akkoord gegaan dat de dienaren te Bimlipatam aan prins Gopoe en enige dienaren f 300,- ten geschenke hebben gegeven om te bereiken dat de tol, die de gunstelingen van de prins afpersten van degenen die bij de Compagnie naar de markt kwamen, werd afgeschaft. Maar zulke geschenken moeten geen regel worden, zodat de Compagnie niet nog meer belast wordt. Er is mee ingestemd dat aan geschenken op het hoofdkantoor en onderhorigheden in 1761/62 ter waarde van f 8988 bij inkoop, f 12.087 bij verkoop werd besteed. Dit is bij inkoop f 1238, bij verkoop f 2481 minder dan in het vorige boekjaar. Het bestuur is aanbevolen hiermee vooral zuinig te zijn. [fol. 1734] Wat de vreemde naties betreft is het juist dat het verzoek van het Engelse bestuur te Madras om Robbert Douwzet als resident te Nagapattinam toe te laten is afgewezen. Men wilde geen persoon met een publieke functie, zoals resident, agent of consul, toelaten. Zou Douwzet zich als particulier willen vestigen dan kon hij van alle diensten voor inwoners gebruikmaken en zou hij in alle opzichten geholpen worden. Dit is veel te algemeen gesteld en daarom is het bestuur bevolen om ieder verzoek tot toelating door vreemden voor onbepaalde tijd beleefd af te wijzen, omdat anders het doel geen vreemden te huisvesten niet wordt bereikt. Het is een goede zaak dat de posthouder te Machilipatnam er zowel mondeling als schriftelijk tegen heeft geprotesteerd, dat het Engelse opperhoofd Richard Fairvelt het pakhuis van de Compagnie, dat vlakbij het vroegere huis van de Nederlandse fiscaal stond, heeft laten afbreken. Hij weigerde er aandacht aan te besteden. [fol. 1735] Het bestuur is bevolen hiervan en van alle onredelijke handelingen van de Engelsen, een memorie op te stellen en die met alle relevante stukken naar Batavia te zenden om naar Heren XVII te worden doorgestuurd.)

Intussen hebben wij almeede goedgekeurt de handelwijze der ministers met opzigte tot het aan haar gedaan verzoek door het ministerie Madras om zeekeren pagter der landschappen van Madura en Tinnevellij genaamt Mahometh Us of Chan, die zig tegens haar en des nababs ordres opposeerden en waaromtrend de Engelschen bevreest scheenen dat

hij dikwerf door ons mogte werden g'adsisteert, met aan haar te verklaren dat daartoe van onze zeyde niet zoude getreeden werden, ter betooning dat de nauwe verbintenisse tusschen de wederzijdse natiën van onze kant heylig g'observeert wierde.

Fol. 1735r-v.

(Daaraan was toegevoegd dat men van de Engelsen hetzelfde verwachtte. Er is nog geen antwoord uit Madras ontvangen, maar er blijkt wel de neutraliteit van de Compagnie uit, waar de Engelsen zich tot nu toe weinig van hebben aangetrokken. Het bestuur stuurde afschiften van de memorie betreffende de voorvallen tussen de Engelse, Franse en Nederlandse compagnies en van de beantwoorde memorie van de directeuren van de [fol. 1736] Franse compagnie. Beide originelen waren direct naar Nederland gezonden. Hopelijk komen ze overeen met de bedoeling van Heren XVII. Wat het personeel betreft is toegestaan de onderkoopman en gewezen adigar van de dorpen, Jasper Theodorus Pheijffer, die van een ziekte is hersteld, bij een vacature weer aan te stellen. Maar men conformeert zich bij de uitzending naar Ceylon van 106 Europese militairen niet met de voorlopige bevordering van luitenant George Philip Erlebag tot kapitein en in zijn plaats te Nagapattinam van vaandrig tot luitenant van Heijns. Dat geldt ook voor de bevordering van vaandrig Straus, die eveneens naar Ceylon is gegaan, tot luitenant. Men wil afwachten hoe de eerste en de laatste zich op Ceylon van hun dienst kwijten. Heijns kan weer ter bevordering worden voorgedragen, als hij beslist nodig is en zijn dienst naar tevredenheid heeft vervuld. Slechts indien het absoluut noodzakelijk is, mogen er officieren worden benoemd. Bij de Engelse rechtbank te Madras is een proces begonnen tegen de executeurs-testamentair van de vroegere secunde te Bimlipatam, Carel Lodewijk Hagemeester, ter uitlevering van zijn nalatenschap, dan wel wat hij aan de Compagnie schuldig zou zijn. Uit de rekening ingediend bij dat gerechtshof [fol. 1737] zou blijken dat dit f 58.933 heeft bedragen. Men had er beter aan gedaan slechts de werkelijke schulden op te voeren en het ruim genomen verlies op katoen die te Bimlipatam was verkocht, zowel als een derde van het debet van de kooplieden daar weg te laten. Het bestuur berichtte zelf dat op het laatst nogal wat was afgelost. Nu moet er voor een ongunstige afloop van dit proces gevreesd worden, waarbij tevens een beroep op het recht van de Compagnie in Europa veel moeilijker wordt. Wat de schuld van de overleden kassier Paulus Loman betreft en het bevel van het bestuur zijn nalatenschap snel af te wikkelen, wordt verwezen naar de brief van 30 december 1762 verzonden met de Borssele. De Hoge Regering wil dat de Compagnie geheel schadeloos gesteld zal worden. [fol. 1738] Het is een goede zaak dat het bestuur heeft bevolen om te Jagannathpur niet alleen 30 pions, die ropia 5 per maand verdienen, maar tevens de boventallige 24 pions ter bewaking van dat dorp, zodra de onlusten zijn opgehouden, af te danken. Dat geldt evenzeer voor het opzenden van de stukken betreffende de gedeserteerde koopman en ingenieur Pieter Coenraad Keller. Hij was gerechtelijk opgeroepen te verschijnen, maar ondanks zijn belofte aan de dienaren te Bimlipatam is hij niet verschenen. Ook de stukken betreffende andere deserteurs die in 1761uit het hoofdkantoor en onderhorigheden zijn verdwenen, zijn ontvangen. Hoewel opgeroepen, is geen van hen verschenen. Hiermee zijn de algemene zaken in de brief van 31 mei 1763 naar Coromandel behandeld. Op 2 mei 1763 is de geheime brief van gouverneur Christiaan van Teylingen van 26 februari 1763 besproken. [fol. 1739] Niet alleen is zijn correspondentie met de gouverneur van Ceylon Lubbert Jan van Eck goedgekeurd)

--- maar ook de gedaane verzending derwaarts van 100 Europese militairen, nevens twee compagnieën sipays en 50 oosterlingen, alsmeede nog naderhand van de door den gemelde heer Van Eck verzogte 25 Fransche volontairen uyt het te Nagapatnam opgeregte corps dier natie. Terwijl w' ook teffens beslooten hebben gemelde gouverneur te qualificeeren tot het in dienst neemen van een goed corps Europeesen, ofwel Duytsers voor Ceylon, waartoe Zijn E. op het aanzoek van den heer Van Eck reets eenige pogingen hadde gedaan, mits en onder conditie dat dezelve zig voor den tijt van drie jaren aan de Compagnie verbinden en het gemeen voor 't grootste gedeelte in Duytschers, of eenige andere natiën buyten Engelsen of Franschen zouden moeten bestaan.

Fol. 1739r-v.

(Het is uitstekend dat gouverneur Christiaan van Teylingen aan gouverneur Lubbert Jan van Eck op Ceylon heeft bericht dat te Porto Novo het gerucht rondging, dat daar door de Engelsen in een tweemaster brigantijn enige vaten buskruit en een partij gevulde patronen naar Ceylon waren ingeladen. Daar werd niet veel geloof aan gehecht en dit vaartuig is inderdaad niet vertrokken. Maar, aldus Van Teylingen, de Engelse concurrenten hebben zoiets allang gedaan [fol. 1740] en dit was bevestigd door het feit dat op het papier rond patronen die de Kandyanen op de troepen van de Compagnie hadden afgevuurd, teksten in het Engels waren aangetroffen. Daarom heeft men aan Van Teylingen opgedragen om alles wat de Engelsen en Ceylon betreft direct aan Van Eck en aan wie het van nut kan zijn door te geven. Op de klachten van Van Teylingen over de zwakte van het garnizoen te Nagapattinam is hem in een aparte brief van 31 mei 1763 beloofd uit Batavia zoveel troepen te zullen zenden, als er gemist kunnen worden, maar dat dat afhing van het aantal soldaten op de schepen uit Nederland. Het is goedgekeurd dat het bestuur intussen niet alleen uit Pulicat en Bimlipatam Europese soldaten naar Nagapattinam heeft opgeroepen, maar in plaats van de twee compagnieën sipoys die naar Ceylon zijn gegaan, evenveel inlandse soldaten heeft gerekruteerd en nog 60 toepassen. In de vergadering van 2 mei 1763 [fol. 1741] is ook de vraag van het bestuur in de gewone brief van 17 oktober 1762 behandeld wat het moet doen als de Engelsen, na de terugkeer van hun vloot uit de Filippijnen, nawab Mamoed Ali Chan weer zouden toestaan om Thanjavur aan te vallen. Er is weliswaar door tussenkomst van de Engelsen een akkoord, waarin Thanjavur beloofde de nawab 2.500.000 ropia te betalen, maar deze schijnt daar niet mee tevreden te zijn. Op de vraag of Thanjavur met Europese, dan wel inlandse soldaten geholpen moet worden, werd aan gouverneur Van Teylingen, op grond van het verdrag van 17 maart 1681 met Thanjavur en om de redenen genoemd in het besluit van 2 mei 1763, toegestaan om, als dat beslist niet ontweken kon worden, op zijn verzoek deze vorst met een matige som geld te steunen. Dat zal vooral het geval zijn, wanneer hij met een Europese tegenstander te maken krijgt. Indien het een inlandse vijand betreft, waarmee de Compagnie geen bijzondere relatie heeft, dan kan het bij leverantie van ammunitie blijven. Maar er moet wel voorzichtig gehandeld worden [fol. 1742] en vooral in het belang van de Compagnie. Het is ook goedgekeurd dat, om deze vorst te plezieren en aan de kant van de Compagnie te houden, aan hem op de gevraagde vijf jaar bij besluit van 11 december 1762 voor vier jaar, namelijk van 1762 tot 1765, recognitiepenningen zijn vooruitbetaald. Op het verzoek om de achterstand van vier jaar op de levering van 18 olifanten weg te werken en voor twee jaar vooruit te leveren, zijn er 12 voor de achterstand en 6 vooruit gegeven over 1762 en 1763. Dit is wat op 2 mei 1763 is besproken en op 31 mei naar Coromandel werd geschreven. Met de Borssele zijn op 18 oktober 1763 en met de Sloterdijk en Kievitsheuvel op 11 en 13 december de gewone en aparte brieven van 10 juli en 17 oktober 1763 ontvangen. De eerste bevat de gebeurtenissen sinds 26 februari 1763 [fol. 1743] aangaande de textielhandel en de verkoop van koopwaren. Daar deze brieven ook via Ceylon naar Nederland gingen, wordt er naar verwezen. Uit de laatste brief wordt aangehaald dat de textielhandel door de binnenlandse onlusten veel nadeel ondervond en dat de langdurige droogte een dure tijd voorspelde. Volgens het bestuur konden de prijzen voor textiel daardoor moeilijk verminderd worden. De verkoop van goederen verliep vrij slecht. De inkomsten daaruit waren)

f 497.489,15,- namentlijk

Te	Nagapatnam	van	september	1762	tot	ultimo	julij	1763	*f*	8.811,	5,	8
,,	Sadraspatnam	,,	december	,,	,,	,,	,,	,,	*f*	50.943,	7,	8
,,	Paliacatta	,,	september	,,	,,	,,	,,	,,				
	excepto de maand october 1762								*f*	106.117,	5,	-
,,	Jaggernaijkpoeram van september dito dito dito								*f*	267.677,	12,	8
,,	Bimilipatnam van de maanden october en december 1762											
	mitsgaders maart, april en mey 1763								*f*	63.939,	14,	8

Sommeert als boven *f* 497.489, 15, -.

Fol. 1743v.

(Op 13 juli 1763 verscheen te Nagapattinam de Jerusalem onder schipper Johannes Sigismundt Hoeve die direct uit Nederland op weg naar Bengalen was. [fol. 1744]. Nadat er 10.002 lb calatursshout, 5000 lb buskruit en 9 balen kaneel ingeladen waren, vertrok het op 28 juli weer. Het bestuur had er geen militairen vanaf durven halen, omdat er maar 44 aan boord waren. Op 2 en 7 augustus 1763 waren vandaar al de Vlissingen en Welgelegen vertrokken, die op 31 juli en 6 augustus waren aangekomen uit Batavia en via Bengalen direct opweg naar Nederland zouden gaan. De hoofd- en negotieboeken over 1761/62, die waren aangekomen met de Kievitsheuvel, vertoonden aan inkomsten, na aftrek van de uitgaven, een saldo van f 332.114, wat f 281.170 meer is dan in het vorige jaar. De inkomsten uit de verkoop waren f 812.212 en de overige inkomsten f 86.116, samen f 898.328, en de uitgaven f 566.214. Voor de vestingwerken geldt het bevel om dat wat noodzakelijk is, uit te voeren, maar geen nieuwe werken aan te vangen. Het bestuur berekende bij een besluit van 8 juni 1763 dat de ravelijnen, zowel als de verdekte weg met traversen en banquetten, waaraan al gewerkt wordt, [fol. 1745] de aanzienlijke som van pagode 11.054,18,9 zouden kosten. Daaronder zijn de gracht buitenom de glacis, noch de arduin stenen als ondergrond voor de kanonnen, of ijzer, staal en hout inbegrepen. Het bestuur oordeelde dat, om half werk te voorkomen, het voltooid moest worden. Daarom werd besloten de ravelijnen af te maken voor de berekende kosten van pagode 2433,4½. De overige werken, hoe noodzakelijk ook, zullen pas na ontvangst van instructies worden voortgezet. Er waren met het Engelse bestuur te Madras grote strubbelingen geweest over de betaling van wissels van f 20.443, f 680,- en f 3400,-, die te Malakka door admiraal Samuel Cornish, en de kapiteins Cleghorn en Frederick Vincent getrokken waren. Ze waren niet geëndosseerd, maar wat vooraf al op die wissels aan de dienaren te Pulicat was uitbetaald, is niet teruggegeven. Aan hen was 400 Spaanse realen betaald, die echter op een eerdere wissel al was betaald. Die betaling geschiedde dus ten onrechte. Van de dienaren te Jagannathpur was door de regenten van Samalkot en Peddapuram pagode 20.000,- te leen gevraagd. [fol. 1746] Dit is niet alleen afgewezen, maar op hun dreigement met 12.000 man troepen dat dorp in brand te zullen steken en te beroven, is buiten de loge aan de zuidwest kant een redoute met een gracht rondom opgeworpen, waarop geschut geplaatst kon worden. Dit kwam niet ten laste van de Compagnie en geschiedde met toestemming van de kooplieden en inwoners daar.)

Dat men bovendien van daar berigt erlangt hadde van d' afkomst van den prins Visia Ramarasoe met een leeger van 15.000 man met 11 stukken canon en de belegering door denzelven en zijne hulptroupen uyt verscheyde regentschappen waaronder die van Samerlacotta en Peddapoer voormeld, van Ragia Mahindrawarom, welke plaats, als maar 4000 bezettelingen hebbende en zomin als die fort van eenige werkelijke tegenstand zijnde, men vreesde dat het niet lange uythouden zoude. En waarenboven dien prins aan de Jaggernaijkpoeramse bediendens belooft hadde na de overwinning dier plaats haar een visite te zullen geven, om gelt ter leen te bekomen, onder bedreyging ingevalle ze zulx niet goedwillig deeden, dan daartoe gewelt te zullen gebruyken.

Fol. 1746r-v.

(Daarom vroegen de opperhoofden daar [fol. 1747] om versterking. Bij gebrek aan troepen had het bestuur bevolen alles te doen, opdat de prins daarvan zou afzien. Er mochten desnoods wel 100 inlandse soldaten in dienst genomen worden. Het antwoord op de aparte brief van gouverneur Christiaan van Teylingen van 10 juli 1763 is te vinden in de brief naar Nederland van 18 oktober 1763. Op die van 17 oktober 1763 is geantwoord dat tevergeefs is geprobeerd een korps van Europese, of Duitse soldaten voor Ceylon te vormen. Volgens de brief van het Engelse bestuur te Madras van 23 september wilde admiraal Samuel Cornish het koningsschip de Baleyn met levensmiddelen voor het leger te Madurai gebruiken. Wegens onbekendheid met de vaart naar de bocht van Tondi was om een escorte van twee chialengen en twee thonys gevraagd, en om twee of drie deskundige personen

[fol. 1748] om het binnen te loodsen en te lossen. Op 6 oktober 1763 had Van Teylingen geantwoord dat hij alle hulp wilde verlenen en voor de aankomst in Nagapattinam reeds de gevraagde vaartuigen had gestuurd. Eén thony en de twee roeivaartuigen waren bij de banken van Kaymelle aangekomen, maar de andere thony was, omdat ze slecht zeilde, aan deze zijde van Kaymelle blijven liggen en het koningsschip had wegens ondiep water slechts boven Toppe Torre kunnen komen. Het was daarom teruggekomen, waarop op het Engelse verzoek nog twee thonys waren gestuurd, waarin de rest was overgeladen. De Baleyn was daarop naar Madras teruggekeerd. Van Teylingen hoopte dat dit alles zou worden goedgekeurd, maar daar het zeer nadelige gevolgen kan hebben, had dit verzoek beslist afgewezen moeten worden. Het is vanouds de regel alle vreemde naties zoveel mogelijk vandaar en uit de bocht van Tondi en de engte van Pamban te weren en de vaart te belemmeren. [fol. 1749] Daar moet de hand aan gehouden worden, omdat de Engelsen niet alleen proberen zich daar te vestigen, maar ook volgens de aparte brief van 17 oktober 1763 met de commandant van Madurai, Mahamadoe Isoep Khan, in oorlog zijn. Deze werd al genoemd in de generale missive van 18 oktober 1763. De Engelsen houden Madurai nu omsingeld.)

Egter willen wij hoopen dat zij in haar voorneemen niet gereüsseert moogen weezen, temeer dewijl de volgens het alverder genoteerde bij voormelde aparte missive van den gouverneur tusschen de Engelschen en de Franschen verschil was ontstaan, nadien de laastgemelde, welke zig ten getalle van omtrend 300 man binnen Madura bevonden, voorgegeven had dat het een geconquesteerde plaats van haar was, dewijl gemelde commandant Mahamadoe Isoep Chan, of Chan Sahib, haar dezelve afgestaan hadde, en gevolgelijk de vreede geslooten zijnde, door de Engelschen niet konde nog mogte g'attaqueert werden. Dog daarenteegen merkten de Britten deezen Chan Sahib aan, als een pagter van den tegenswoordigen nabab Mamoedalicham, en hadden dienvolgens aan de Franschen weder toegezonden de diffinitive traitte der geslootene vreede, onder aankundiging zijlieden tegens haar niet mogten ageeren, of Chan Sahib bijstaan.

Fol. 1749r-1750r.

(Christiaan van Teylingen zal de uitslag via Ceylon laten weten. Twee Engelse oorlogsschepen zijn met een buitgemaakt Spaans galjoen naar Trincomale vertrokken om vandaar, na het innemen van water en brandhout, direct naar Europa door te varen. Drie van zulke schepen gingen naar Bombay en admiraal Samuel Cornish zal tegen 20 of 25 oktober met de overige schepen daarheen volgen, om daarna naar Europa te gaan. Er blijven dan slechts twee Engelse schepen en twee fregatten onder commando van de oudste kapitein John Bladen Tinker achter. Deze was reeds eind september naar Bengalen vertrokken om de onlusten daar te beslechten. De rest van de brief van 17 oktober 1763 gaat over de handel en hoe de inkomsten te vermeerderen en de uitgaven te verminderen zijn. Dit zal zo snel mogelijk in een vergadering in het komende voorjaar besproken worden. [fol. 1751] Via Ceylon is reeds een afschrift van die brief naar Nederland verzonden. De opperkoopman, secunde en hoofdadministrateur te Nagapattinam David Coenraad Vick mag op verzoek met behoud van rang en gage via Batavia naar Nederland repatriëren. Hij is bejaard en 38 jaar in dienst. Personalia.

Ceylon

[fol. 1752] In de generale missiven van 10 mei en 18 oktober 1763 zijn de geheime brieven uit Ceylon van 25 januari, 16 februari, 11 en 30 maart, 25 en 28 april en 10 juni 1763 besproken. Sinsdien zijn geheime brieven van 28 juli, 30 september en 13 november op 6, 14 en 19 december 1763 ontvangen. Naar Ceylon zijn op 5 mei, 14 juli en 6 augustus 1763 geheime brieven en geheime besluiten van 18 april en 11 juli 1763 verzonden. Het bestuur te Ceylon concludeerde in zijn vergaderingen van 16 juli, 8 augustus, 10 en 16 september en 14 oktober 1763 dat er op vreedzame wijze geen afspraken te maken zijn, laat staan een verdrag met het hof van Kandy te sluiten is, die enigszins voldoen aan de eisen die de Hoge Regering daaraan had gesteld. Na uitgebreide besprekingen besloot het bestuur tot min of

meer ernstige dwangmiddelen over te gaan, die voor een eervolle vrede nodig zijn. Deze zijn te vinden in de geheime besluiten van 16 juli, 6 augustus en 14 oktober 1763. Enerzijds moeten ze [fol. 1753] binnendringen van buitenaf verhinderen door de voornaamste toegangen aan het strand te bezetten, anderzijds het hof van Kandy door van alle kanten op te rukken dwingen tot een akkoord. Gouverneur Lubbert Jan van Eck zal het opperbevel hebben. In het voorjaar was zo'n expeditie door het aflopen van het droge seizoen en de daarop volgende regens, die ziektes veroorzaken, onmogelijk geweest. Om het hof van Kandy in een goede stemming te brengen, opdat het tijdens de regentijd zou afzien van het toelaten van vreemde naties, is ingestemd met een bestand. Naar aanleiding van de bevelen in het voorjaar en de wijzigingen van de eerder gegeven richtlijnen, alsmede van zijn voorstel betreffende de koning, verzocht het bestuur vooral te overwegen)

---dat den vorst (gelijk voorwaarts is geadvanceert) nooyt tot den afstand van Putelang veelmeer tot eenig ander beding sal over te halen zijn, voor en al eer dien trotsen koning door magt van wapenen daartoe werd geconstringeert. En het dus ook altoos een eguaal embras voor de Compagnie sal uytleveren, of men den koning bij reüsite van Compagnies wapenen een jaarlijks tribut van een à twee eliphanten komt op te leggen na vorige exempelen, of dat men hem daarvan excuseerd, al was het maar om het considerabel onderscheyd en gerustheyd voor de Compagnie in den aanstanden, dewijl in soo een geval alle vergesogte voorwendsels van vreemde natiën, die z' alleen thuys brengen op 's vorsten onafhangelijkheyd daardoor soude vervallen zijn.

Fol. 1753v-1754r.

(Voor de overwegingen betreffende de stranden wordt verwezen naar de geheime brief van het bestuur van 30 september en het relaas van 16 juli 1763, waarin melding wordt gemaakt van een verdrag tussen de koning en de Engelsen. Daarom is dringend om 150 Europese en 150 inlandse soldaten gevraagd om Trincomale te versterken. De militairen die onlangs met de hoeker Meermin en het schip Jonge Lieve waren aangevoerd en buiten die nog met de Damzicht verwacht werden, waren niet voldoende om de 380 man die in 7½ maand waren overleden, te vervangen. Dan waren er ook nog net zoveel zieken. Het bestuur meende dit te moeten mededelen, [fol. 1755] omdat een expeditie daarvan afhing. Hoewel het nemen van besluiten tot het voorjaar was uitgesteld, is op 13 december 1763 vastgesteld om met de Vrouwe Petronella, die volgens besluit van 16 december onderweg Nagapattinam zal aandoen en dan naar Trincomale zal gaan, de met de Huis ten Donk aangekomen officieren, kapitein Nicolaas George van Deden, kapitein-luitenant Carel Frederik van Kemphen en kapitein-luitenant Carel Johan Willem baron van Goebel, en vaandrig Jan Godlof Willem Hendriks met 100 militairen te zenden. Daarvan komen er 47 met dat schip en de overigen uit de soldaten die nog verwacht worden. Hopelijk zal dat met nog 100 te rekruteren oosterlingen voldoende zijn. Er waren volgens de brief van 13 november 1763 van het bestuur en de geheime resolutie van 4 november 1763 ook al ernstige onenigheden tussen de thevar van Rameswaram en diens rijkskanselier, die door de concurrenten van de Compagnie gevoed worden. Een zeker relaas van een tandil meldde [fol. 1756] dat er twee Engelse schepen in de bocht van Tondi waren verschenen en dat die rijkskanselier het eiland Pamban met 400 man had bezet, zonder de wacht van laskaren van de Compagnie enig leed te berokkenen. Welke tegenmaatregelen het bestuur heeft genomen zal om meer dan één reden verzwegen worden. Waarschijnlijk zullen Heren XVII daarover al voor de aankomst van deze brief geïnformeerd zijn. Het is weer eens een staaltje van het bedenkelijke gedrag van Compagnies machtige buren dat, volgens het rapport van kapitein Van de Born, de patronen die de Kandyanen bij hun aanval hebben gebruikt, van papier met een Engelse tekst waren. Dat stond ook in de geheime brief van 16 februari 1763, terwijl de geheime resolutie van 3 maart meldt dat er onder de zeven kanonnen die te Matara zijn veroverd, een Engelse 12-ponder was. Men zwijgt er maar over hoe erg dat kan worden, mochten de lang verwachte troepen niet komen. Dat blijkt uit de strekking van de brief van 14 juni van admiraal Samuel Cornish aan Lubbert Jan van Eck, samen met het antwoord gevoegd bij het geheime besluit van 16

juli 1763. In de huidige omstandigheden moet men zulke taal [fol. 1757] maar laten passeren en er het beste van hopen. Over de gewone zaken zijn de volgende brieven ontvangen: 25 januari, 11 en 13 maart, 30 april, 11 juni, 28 juli en 13 november 1763. Uit Galle zijn ontvangen briefjes van 14 november 1762, 31 januari, 20 februari, 1 maart, 2, 13 en 17 april, 3 en 25 mei en 3 augustus 1763 en één van het opperhoofd en raad te Trincomale ten geleide van de Oosterbeek. Daarover, behalve over die van 13 november, zijn besluiten genomen en er is op geantwoord in brieven van 5 mei, 14 juni, 14 juli, 6 augustus, 16 september en 11 november 1763. Op het verzoek van de koning van Travancore aan het bestuur van Malabar of hij de gewoonlijke jaarlijkse 200 balen areka in plaats van naar Kulasekharapatnam naar Kilakkarai mocht zenden, is slechts geantwoord dat het verzoek naar de dienaren te Tuticorin is doorgestuurd en dat het bij het bestuur van Ceylon verantwoord moet worden. Dat schip is evenwel direct doorgezeild [fol. 1758] en de dienaren te Tuticorin hebben wegens de kritieke toestand lossing te Kilakkarai toegestaan. Het bestuur en ook Heren XVII hebben zich daar, als een gedane zaak, bij neergelegd. Voor de berichten uit Tuticorin over de invasie van Camsaayba op de kust van Malabar wordt naar de brieven vandaar verwezen. Volgens de berichten uit Tuticorin heeft deze)

--- zedert zijn arrive in het Madureese rijk, dat hij voor ettelijke jaren in pagt heeft gehad, met betrecking tot zijn verdere onderneeminge hebben aangehaalt dat hij van Tirnevelho en Madure was verhuyst ter versterking van dat fort, of het den nabab van Tritchienpalij somtijds mogt gelusten hem, of er zijn ouder broeder, in zijn plaats aan te stellen.

Latende intusschen eenen Mahometh Jahob Saijboe te Tirnevelho voormelt, die ter ordre van zijn meester een lijwaat bleecquerij voor onze compediteuren had geprojecteerd met meer andere traverses dewelke alle in rook waren verdreven, door het mainctineeren van ons goed regt op de Chamoemagelamse bleeckerijen, dat men de ministers de novo op het nadrukkelijkste heeft aanbevoolen. Daarenboven was den Tuticorijnse nieuwe manigaar, na het exerceeren van veele brutaliteyten en extorsiën, op de gedane klagten der meer gewaagde bedientens door Camsaijboe vandaar gedimoveerd onder afvrage waarom de Compagnie dien mannigaar niet had gestraft!

Fol. 1758v-1759r.

(Hoewel er alle reden is zo te handelen, zal men ter voorkoming van moeilijkheden bevelen de oude gewoonte voort te zetten. Bij de andere maniyakkers en paligaars waren geen noemenswaardige wrijvingen, behalve dat toen de kattapa nayak geen steun van de Compagnie had gekregen, hij zich met zijn broer, vrouwen en 200 à 300 laskaren bij de katta thevar heeft gemeld. Deze had na vele vijandelijkheden het bestuur doen besluiten om de bevelen die in de geheime brieven van 28 april en 10 juni 1763 zijn te vinden, uit te voeren. De berichten van Lubbert Jan van Eck over de goede relatie met de Maldiven [fol. 1760] worden ondersteund door de briefwisseling met koning Gasie Assan en de gegeven geschenken. Er is het bestuur het nodige geschreven over het gunstige verschil tussen de verwachte 97.603 pond cauris en de met elf vaartuigen ontvangen 4304$\frac{3}{25}$ kati, of 107.603 pond. Daarbij is bericht dat de prijsverhoging die door de Hoge Regering in de brief van 23 juli 1761 is opgeschort, in de bestelling voor 1764 door Heren XVII om de daarbij vermelde redenen was afgekeurd. Er is niet meer besteld dan nodig is als ondergewicht voor de retourschepen. Het voorstel van de dessave te Matara Arnoldus Adrianus de Leij, dat bij het besluit van 19 februari 1763 is gevoegd, om de ratunidavelden in Baygam Korala en Giruwayu Pattu maar voor de helft te belasten in plaats van met het hele bedrag, is goedgekeurd. Er moet echter wel goed toezicht gehouden worden op de invordering en op het belang van de Compagnie. [fol. 1761] Achterstal mag slechts bij volkomen onvermogen te betalen wegens misgewas toegestaan worden, tenzij aangetoond wordt dat de opbrengst voor eigen voedsel, of zaaizaad gebruikt is. Dat moet men dan berichten. Bij het besluit van 3 maart 1762 is een rapport door Jan Schreuder gevoegd dat hij vlak voor zijn vertrek heeft ingediend. Het ging vooral over de betrouwbaarheid van klachten van ingezetenen, in het bijzonder dat enkele van

hun perneviums en accomodessans waren beschreven en getaxeerd op basis van het besluit van 24 december 1757, dat op 17 maart 1762 weer is besproken. Dit rapport is zo belangrijk gevonden dat aan de landraad te Colombo en Galle is bevolen het zoveel mogelijk in te voeren. Als er zich moeilijkheden zouden voordoen, dan moeten die verholpen worden. Met deze maatregelen is men het volkomen eens. [fol. 1762] Maar als de omstandigheden zulke besluiten nodig maken, dan moeten ze gerapporteerd worden en niet slechts in de brieven geëxcuseerd. Dat betreft ook het besluit van het bestuur van 16 juni 1762 over het onderzoek naar de kaneeldorpen dat bij de Colombose resolutie van 23 oktober 1761 was ingevoegd, en de nadruk die daarop was gelegd in de geheime brief uit Batavia van 3 augustus 1762. Er was geconstateerd dat deze zaak steeds in het oog was gehouden en de uitvoerende dienaren er in 1758 bij gebleven waren. Het verschil was toegeschreven aan woede van de govikula's en er was zelfs besloten het rapport van die dienaren onder de aandacht van de Hoge Regering te brengen met de mededeling dat er alsnog aan deze kwestie niets gedaan kon worden. Evenwel had het bestuur in zijn brieven noch hiervan, noch van andere belangrijke posten melding gemaakt. Dat is het wel ernstig aanbevolen. Daar het bestuur op 4 augustus had vastgesteld dat dit besluit zonder problemen kon worden uitgevoerd en er geen onderzoek naar dit geschil nodig was, [fol. 1763] heeft men het daarbij gelaten.)

Maar dat de ministers ter sessie van den 22e september anno voorgangen, ter herstellinge van de zo nodige rust in de oproerige districten, op fundament van onse beveelen sub 14 april anno 1761 aan haar verleent hadden gearresteerd met de beschrijving en taxatie der thuynen in 't Gaalse en Matureese te supercedeeren en hetgeen er op die reekening wesen ingekomen te laten afschrijven, mitsgaders 't bereyds betaalde zulx gevergt werdende te restitueeren, de geregtigheyd op 't nelij gewas niet meer te verpagten met afschrijving van alle ingevoerde geregtigheeden zedert den jare 1735 geïntroduceert, zonder van alle dese zoo naamwaardige meede eenige of de geringste aanhaling bij hun brieven te doen, dit alles zeggen w' is ons in den eersten opslag seer inattent en nonchalant tevooren gekomen.

Fol. 1763r-v.

(In de veronderstelling dat ieder voortaan zijn plicht zal doen, heeft men dit wegens de voortdurende beslommeringen maar laten passeren. Omdat ze overeenkomen met het bevel dat in de brief van 14 juli 1763 betreffende Compagnies landen en onderdanen is gegeven, zijn de besluiten op 22 september 1762 en op 5 oktober 1762 genomen, goedgekeurd. Wat de hoofd- en landrente te Jaffna aangaat [fol. 1764] is ten eerste met genoegen gezien dat op grond van een geschrift van de vogelvrij verklaarde Wannia van Ponengamo, dat bij het besluit van 13 april 1762 is gevoegd, dat hem niet alleen pardon is verleend, maar dat hij ook in het bestuur is hersteld, dat hij wegens zijn overlijden slechts kort heeft kunnen uitoefenen. Na positieve berichten van de dienaren te Jaffna, is het een goede zaak dat, zoals ook eerder het geval is geweest, het bestuur aan zijn weduwe is overgelaten. Maar het moet niet nadelig voor de Compagnie uitpakken. Op grond van de redenen in hetzelfde besluit gegeven, is goedgekeurd dat de madapallie amergoon uit het leen van de Wannia's van Nethelipattu en Mulliyavalai is gezet. Omdat de belangrijkste beschuldigingen van een verdachte kant komen en de tekorten nog niet zijn bewezen, is aan de dienaren te Jaffna toegestaan om dit bestuur voorlopig aan een bekwaam persoon toe te vertrouwen. In de veronderstelling dat ze het onderzoek voorzichtig en onpartijdig uitvoeren, is het bestuur het nodige aanbevolen. [fol. 1765] Dat had voor de ontzetting uit die Wannia's moeten geschieden en dat is voortaan dan ook bevolen. Het besluit van het bestuur van 26 oktober 1762 om als gebruikelijk de inlandse hoofden langs de rand van de Wannia land te geven om er nely op te verbouwen dat 100 markal kan opbrengen, wordt toegejuicht. Het is in het belang van de Compagnie, want de hoofd- en landrente te Jaffna en Mannar, die het voorafgaande jaar f 82.193 hadden opgebracht, kwamen in eerste en tweede termijn op f 40.977 uit. Dat zal ook wel bij de derde en vierde termijn binnenkomen, samen met het geld voor de chanco's van f 2902, dat, door het in dienst nemen van meer arbeiders op f 2737 minder dan het vorige jaar

was uitgekomen. Gouverneur Lubbert Jan van Eck heeft de uitstaande vorderingen van f 457.337 niet voor zijn rekening genomen. Bij de brief van 11 maart 1763 kwam een bericht van visitateur Jacobus Bartholomeus Raket [fol. 1766] dat er binnengekomen en afgeschreven was f 104.652, dat de afgeschreven vorderingen te Matara f 17.689 bedroegen, dat er nog af te schrijven was f 65.077, waarbij nog de ratmaharre tuinen kwamen voor f 158.607, of in totaal f 346.025. Als dit van het bedrag van f 457.337 wordt afgetrokken, blijft er f 11.312 over. Dit zijn vorderingen te Colombo voor f 10.953, te Jaffna f 1811, te Mannar f 40.899, te Galle f 1799 en te Matara f 55.870.[17] *De vorderingen te Colombo op de opzichter van het ijzermagazijn Jacob Gerard Overbeek zijn onzeker, doordat hij insolvent is overleden, en die op zilversmid Don Anthony, doordat hij verdwenen is. Die te Matara moeten in hun geheel afgeboekt worden. In de hoop dat de overige geïnd kunnen worden, legt men zich bij deze afschrijvingen neer. Wel is bevolen zich te houden aan de opdracht van het vorige jaar om bij het sluiten van de negotieboeken [fol. 1767] een aparte notitie te maken van de debiteuren met het bijbehorende besluit. Betreffende de belastingen en ontheffingen, in- en afschrijvingen wordt verwezen naar de besluiten van het bestuur van 14 januari, 1 februari, 3 en 17 maart, 28 mei, 16 en 27 juni, 13 augustus, 4, 18 en 22 september, 2 en 26 oktober, 10, 16 en 27 november, 6, 13 en 28 december 1762. Op grond van het besluit van 28 april 1763 werd een besluit hierover uitgesteld tot er een bericht van de visitateur-generaal is ontvangen. Onder andere uit de besluiten van het bestuur van 1 en 9 februari 1763 is gebleken dat de goederen te Hanwella zijn verloren en deze post totaal is vernield. Deze goederen en een partij ongetaxeerde had een waarde van f 20.042, waaronder 4 metalen veldstukken met affuiten en voorwagens, 18 diverse ijzeren stukken, een partij buskruit, kogels, grenadiers snaphanen en ander oorlogstuig, buiten een aparte opgave van wat de rebellen sinds de opstand op Beruwala, Negombo en Ampat hebben geroofd. [fol. 1768] Deze inventarisatie is opgenomen bij het besluit van 9 februari 1762. Er is opdracht gegeven van de verliezen te Hanwella en ook te Matara, fort Katuna en elders een precieze lijst te maken met een taxatie van goederen waarvan de waarde niet in geld was uitgedrukt. Van de veroverde kanonnen en ammunitie moet, indien te taxeren, een dergelijke rekening opgemaakt worden, zodat gouverneur Lubbert Jan van Eck bij een gunstige gelegenheid op teruggave van de kanonnen en mortieren kan aandringen. Tevens moet hij berichten of van de 11 zware ankers die, zoals in het besluit van 26 oktober 1762 is vastgelegd, bij het schipbreuk lijden van de Rhoon zijn verloren gegaan, niet enige, ook al was het tegen een passende beloning, zijn op te duiken. Er is tevens geschreven dat er medicamenten op de schepen Langewijk, Amerongen en Voorland verdwenen waren en Batavia voor f 250 in rekening waren gebracht, waarvan administrateur Rasché en de gecommitteerden die met de apotheker de verzegeling hadden gedaan, een rapport hebben opgesteld. Dit is voor kennisgeving aangenomen. Wel is de gecommitteerden opgedragen bij de berekening niet meer zulke onbegrijpelijke breuken te gebruiken. [fol. 1769] Er kon geen aandacht besteed worden aan het verzoek van de residenten te Ponnekail Gerrit Blaauw Nicolaasz en Van den Berg om hen te ontslaan van rsd 2000 op een vordering van 2746$\frac{1}{9}$ pagoden. Er is naar hun voorgangers verwezen, die volgens het bevel, dat in een brief uit Colombo van 20 november 1758 is te vinden, transport aan hen hadden behoren te doen. Voor het besluit op het verzoek in achtvoud van schipper Holst, die met de Overnes via Ceylon zal repatriëren, wordt verwezen naar de brief van 6 augustus 1763 naar Ceylon. Na aftrek van de toegestane ontheffing, mag hij het bedrag voor zijn vertrek in zwaar geld in Compagnies kas storten. In de brief van 25 januari 1763 berichtte het bestuur dat er door het late ontvangen van de boeken uit Matara, geen formele staatrekening aangeboden kan worden. Uit een korte opgave blijkt dat de algemene uitgaven, die in 1760/61 maar f 1.298.249 waren, tot grote schrik in het volgende boekjaar f 2.225.814 hebben bedragen. [fol. 1770] Dat is dus f 927.565 meer. De inkomsten bedroegen het vooraf-*

17 Volgens deze cijfers zou het totaal *f* 11.332 zijn.

gaande boekjaar f 713.575, en in het laatst afgeslotene f 670.135, wat dus f 43.440 minder is. Vergeleken met 1760/61 is het negatieve saldo f 971.005 en dat over 1761/62 op zich f 1.555.679. De redenen van dit negatieve resultaat zijn bekend. Er is met nadruk verwezen naar de bevelen in de brief van 31 juli 1763, in de hoop dat het bestuur, en in het bijzonder Lubbert Jan van Eck, er alles aan zullen doen het te verbeteren. Ten aanzien van de bezuinigingen, waarop het voorafgaande jaar zo op is aangedrongen, blijkt uit de gewone besluiten van 17 maart, 4, 12 en 28 mei, 27 juni, 31 juli, 13 augustus, 22 september, 5 en 26 oktober, 16 en 27 november 1762 en uit de geheime van 1 februari, 13 april, 4, 7 en 28 mei en 22 september 1762 dat wegens de duurte [fol. 1771] diverse buitengewone verstrekkingen waren gegeven. Tevens werden de kostgelden van Europeanen vermeerderd en de soldijen van diverse inlandse dienaren verhoogd. Om dezelfde reden kregen majoor Adam Felix Bisschoff als hoofd en 23 officieren tijdens de expeditie naar Matara rsd 500 per maand. De opperkoopman en dessave van Matara Arnoldus Adrianus de Leij kreeg rsd 150 per maand, kapitein Leonard de Coste en zijn officieren kregen, sinds ze op 17 december 1761naar Puttalam oprukten, ieder rsd 100, en kapitein Drasdouwskeij met zijn officieren, sinds ze naar Kaymelle trokken, hetzelfde bedrag. Op verzoek van de schaftbazen van de militie, zeevarenden en ambachtsgezellen was tijdens de onlusten wegens de hoge kosten voor het levensonderhoud de verstrekking aan een korporaal-kwartiermeester en derdemeester van f 3,- tot f 4,- verhoogd. Die aan een gewone soldaat en matroos was van f 1,8,8 en die aan ambachtslieden was daaraan evenredig vermeerderd. Deze verhogingen hebben de Compagnie al heel wat gekost. Omdat ze het bestuur en Van Eck bekend zijn, zullen diverse verdere belangrijke en zakelijke opmerkingen achterwege blijven. [fol. 1772] Men gaat ervan uit dat de verhogingen onvermijdelijk waren en dat zuinigheid betracht zal worden. Tevens neemt men aan dat, als de redenen ervoor zijn verdwenen, alle buitengewone verhogingen weer worden beëindigd en de traktementen overeenkomstig de memorie van bezuiniging en de maatregelen van gouverneur Jan Schreuder worden uitbetaald. Dit geldt temeer daar in de besluiten van 3 en 17 maart, 4 en 28 mei, 27 juni, 14 augustus en 10 september 1763 posten voorkomen die niet, zoals het behoort, in de brieven zijn vermeld. Zo is aan de kapitein in het garnizoen verblijvende, en aan de onder-majoor en adjudant, in plaats van het vrijwerkersgeld, dubbel kostgeld gegeven, en, wegens het groter aantal sloepen en vaartuigen, aan de equipagemeester te Colombo drie vadem brandhout. Tevens is de equipagemeester te Galle boven de f 1100,- per jaar nog eens f 550,- toegestaan, omdat de leveranties door meer aankomende en vertrekkende schepen waren toegenomen. Bovendien kreeg hij, zolang de onlusten zouden duren, f 150,- per jaar extra. Aan de loodsen van de luitenant van de artillerie [fol. 1773] en de gezaghebbers op de sloepen is, in plaats van rsd 1,42 per maand, rsd $3\frac{1}{5}$ betaald, en aan de oppermeester te Galle, Runtsdorff, 12 stuivers per maand voor kooi- en slaapgoed in plaats van 10. Aan de chirurgijn van het slavenhospitaal is nog betaald wat in het reglement van 20 juni 1757 onnodig was bevonden, terwijl de geneesmeester van het materiaalpakhuis en de Malabarse dokter van het hospitaal naar eerdere voorbeelden rsd 4 per maand hebben gekregen in plaats van rsd 2,24. Tenslotte waren de verstrekkingen aan de slaven, zowel als de maandelijkse toelage aan de tolk van de landraad, aan de cornac, als oppasser van de olifanten, en andere kleine posten verhoogd. Dit is allemaal wel goedgekeurd, maar strikt zolang het onvermijdelijk is. Uitsluitend voor deze keer is aan de baas van de wapenkamer te Galle voor zijn goede diensten een gage van f 40,- en het kostgeld van onderkoopman toegestaan. Ook de eerst gezworene klerk te Galle, Martheze, kreeg dit kostgeld, maar het maandelijkse brandhout voor kapitein De Quade is afgekeurd. Dat is ook gebeurd met rsd 250,- voor de burger Pieter Lammens als vergoeding voor het afbreken van zijn huis buiten de stad. [fol. 1774] De redenen daarvoor waren onvoldoende en dat de Compagnie verantwoordelijk zou zijn voor de vernietiging van eigendommen van anderen is een gevaarlijk precedent. Het bestuur moet dit bedrag en dit soort posten laten terugbetalen. Op voorstel van de gouverneur-generaal moet zo zuinig mogelijk worden opgetreden, zoals op grond van het besluit van 14 juni in de brief van 14 juli 1763 werd vastgelegd. In het

jongste boekjaar heeft bij een inkoop van f 197.166 de verkoop f 208.191 opgebracht, ofwel 105$\frac{3}{4}$ %. Het betrof onder meer goederen uit Nederland en Azië, specerijen, areka, olifanten, paarden en textiel uit Madurai. Gezien de omstandigheden is dit aangenaam. Wegens de grote voorraad mag conform de brief van 6 augustus 1763 op grond van het besluit van 15 juli het Japans staafkoper met een voordeel van 150 % verkocht worden. [fol. 1775] De aansporing om textiel te verwerven is zelfs zozeer opgevolgd dat er op de bestelling uit Nederland van 1932$\frac{1}{2}$ balen 2092, of 159$\frac{1}{2}$ meer, zijn ingekocht. Wel is erop gewezen dat het niet alleen om de kwantiteit, maar ook om de kwaliteit van de doeken gaat. Men neemt aan dat Heren XVII de grotere inkoop zullen goedkeuren. In de bestelling voor 1764 is met ongenoegen gelezen dat in de leverantie van 1761 het gebleekt en ruw guinees uit Tuticorin van slechte kwaliteit is geweest en dat er onder de fijne en gewone caatjes exemplaren waren die in dezelfde baal f 3 à f 4 per stuk verschilden. Terecht merkten Heren XVII op dat dit bij een nauwgezetter controle op het hoofdkantoor door deskundigen niet zou zijn voorgekomen. [fol. 1776] Daar dit een ernstige zaak is, werd het bestuur opgedragen de dienaren aan de overkant op de kust van zuiden van India te bevelen veel zorgvuldiger te hersorteren en te controleren op kwantiteit en kwaliteit. Daarmee hoopt men ontevredenheid van Heren XVII te voorkomen. Daarom voelt men er niet voor om op grond van de rapporten van de muntmeester en essayeur het munten van fanums in Tuticorin te hervatten. Ter voorkoming van nadeel laat men de beloofde 4$\frac{5}{8}$ % voordeel graag schieten. Ten tijde van opperhoofd Johannes Ferdinandus Crijtsman en al daarvoor was de munt duidelijk schadelijk voor de textielhandel. Daarom zijn dergelijke voorstellen verdacht en tonen ze aan dat de dienaren op de overwal weinig van het verleden leren. [fol. 1777] Het bestuur is bevolen om hun dit sterk aan te bevelen. Daarentegen is men er tevreden over in de brief van 25 juni 1763 te lezen dat het munten van pagoden op de overwal secuur geschiedt en dat er wordt gelet op evenwicht tussen het essaai en stempel van de Tuticorinse en Nagapattinamse pagode. Dat geldt ook dat in een bijlage wordt aangetoond, dat er bij het wegen en vermunten slechts f 2220 is verloren. Daar Heren XVII de bestelling voor dit jaar van zeven ton baar goud met de Jonge Lieve en Damzicht hebben uitgevoerd en met de pagoden die men verwacht dat Jaffna zal leveren, meent men dat het bestuur de textielhandel volledig kan laten gedijen.)

Maar daarentegen hebben w' bij dien selfden brief seer ongaarne g'expresseert gevonden dat de paruassen in april en mey bevoorens tezamen gerot en tot een dadelijken opstand waren overgegaan, onder te kennengeving bij diverse olaas dat zij daartoe door een onredelijke behandeling, voornamentlijk van het Tutucorijense opperhooft Zweepe, waren genoodzaakt geworden. Aangemerkt de ministers dese affaire maar even hadden aangeroert onder aanhaling dat gemeld opperhooft sig wegens dien opstand behoorlijk had verantwoord, heeft men, na examinatie van hunne resolutie de datis 28 mey en 16 november, maar al te duydelijk ontwaard dat het misnoegen der paruassen algemeen is geweest over de Tutucorijn ponnecail, cailvelho en mannepaar en dat, eer en alvoorens zij dese balorige tot stilstand had kunnen brengen, de Tutucorijense bedientens aan de meer gewaagde misnoegde bij provisie hadden moeten accorderen sodanige vierledige articulen, als Uw Wel Edele Hoogagtb. breedvoerig beschreeven zullen vinden bij onze generale rescriptie van den 14^{e} julij laastleden. En zomede dat de ministers daaraan tot ons genoegen niet alleen hun zegul gehangen, maar ook dese bedientens gelast een geraal pardon voor alle uytgeweeken parruassen te publiceeren, met een finaale interdictie aan het opperhooft, fiscaal en residenten om iemand voortaan uyt hoofde van desen opstand eenig leed meer te doen.

Fol. 1777v-1778v.

(Hier wordt uit opgemaakt dat het opperhoofd Godfriet Zweepe en de overige dienaren op de overwal zich aan bedreiging en afpersing schuldig hebben gemaakt, waarnaar, zoals het bestuur ook is meegedeeld, wel een nader onderzoek had mogen worden ingesteld. Het kan niet alleen blijven bij de verantwoording door Zweepe. Deze, en zijn opvolgers, is ernstig aanbevolen dat de punten die het bestuur heeft goedgekeurd, letterlijk worden opge-

volgd.[fol. 1779] Met de verwerving van producten is het in het laatst afgesloten boekjaar niet goed gegaan. Ingekocht werd: 1521 balen kaneel, 84.413$\frac{5}{8}$ Singalese peper[18], 4155$\frac{31}{72}$ ammanams areka, 1877 lb koffiebonen, 60 lb Singalese cardamom en 57.300 lb sayewortelen. Men hoopt op vrede, waartoe de nodige bevelen zijn gegeven. Er is aangespoord de inspanning voor de kaneeloogst te verdubbelen. Die zag er goed uit, ofschoon er in het gebied van de koning, de Alutkuru Korala, Hapittigam Korala, Hina Korala en Hewagam Korala, evenals te Matara, en in een groot gedeelte van de Gallese Korala, niets was verworven. De inzameling was voortgezet tot midden februari 1763, waardoor er 2373 balen waren ingekocht, exclusief nog 20 balen te Matara en nog 473 pond gruis. Dat is 852 balen meer dan het vorige jaar. Men streelt zich met de gedachte dat er dit lopende boekjaar veel vorderingen zijn gemaakt, [fol. 1780] voornamelijk met goede of fijne kaneel. Heren XVII hebben bij de recente bestelling opgemerkt dat men bij het testen daarvan voorzichtiger zal moeten zijn, als men de belangrijke handel in kaneel niet geheel te gronde wil richten. Dit is zo belangrijk gevonden dat het bestuur nadrukkelijk is bevolen om na te denken over middelen ter bereiking van meer zekerheid, ook al zouden daarvoor, naast de gewone gecommitteerden, enige echt kundige inlanders nodig zijn. Die zouden dan een maandloon ontvangen, wat een goede investering is, als precies aan de bedoeling van Heren XVII wordt voldaan. Daarom is eveneens goedgekeurd dat de chalia's voor de 8741 balen kaneel die ze in 1760 hadden geschild, gewone textiel hebben ontvangen, hoewel er door de onlusten maar 5110 balen waren ontvangen. Het is evenwel afgekeurd dat op grond van het toegestane douceur aan het hoofd van de Mahabadde de helft van dat bedrag is afgestaan. Het moet weer worden uitgekeerd. [fol. 1781] Zo'n douceur was bedoeld voor balen geleverd boven de 6000 en niet voor die toevallig door ongelukkige omstandigheden in het land waren achtergebleven. Daarentegen is op voorstel van het bestuur het verzoek door alle hoofden van de Mahabadde om van betaling van rsd 997,12 ontslagen te mogen worden, wegens door hun te weinig geleverde kaneel, betaald met geld, ingewilligd. De voorwaarde is dat ze hun daarbij gedane belofte houden. Terwijl het restant aan olifanten per eind augustus 1761 in totaal 25 was, 17 voor de handel en 8 jaagbeesten, is dit in 1761/62 toegenomen tot 67. Er waren daarvan 30 verkocht voor f 30.472, vier zijn er neergezakt, zodat er drieëndertig over zijn. Als de Wannia's aan hun verplichting voldoen, zal de komende handel toenemen. Bij de fok van paarden zijn er, exclusief 2 rijpaarden en 7 hengsten voor Jaffna, per eind augustus 1763 in totaal 124 rijdieren. Daarbij zijn 30 hengsten voor de stal te Colombo, vijf die voor f 240,- op bestelling aan Nagapattinam zijn geleverd, en twee ongeschikte beesten die voor f 122,- openbaar zijn verkocht, niet meegerekend. [fol. 1782] Dit is ter kennisneming aangenomen, evenals dat er te Tuticorin, Kalpitiya en Mannar 2700 roggenvellen zijn geleverd. Daar de bestelling voor Nederland en Azië aan rode textiel is voldaan, hoeft daar ook niets over opgemerkt te worden. Betreffende de parelbanken in de bocht van Kondatche, of Arippu en langs de kust van Madurai wordt verwezen naar de brief van 18 oktober 1763. Het bestuur is nog eens aangespoord hierop goed toezicht te houden.)

De chancosduykerijen, na examinatie van het door de ministers gearresteerde ter sessie van den 26e october, als approbatoir aangemerkt de door haar aan de overwalsche bedientens verleende altornatiev' beveelen, om de rheven voor ditmaal niet te verpagten, of voor Compagnies reekening te laten beduyken voor en aleer de visentatie der paarlrheven alvorens zoude wezen afgelopen, ten fine sig na het daarvan in te komen berigt te kunnen gedragen, 'tzij om d' evengemelte verpagting bij een nadeeligen aanschouw der peerlbanken te laten voortgang nemen, (dan wel in contrarie gevallen bij de eerste ordre te persisteeren).

Fol. 1782v-1783r.

(Dit is een voorzorg die past bij de onzekere omstandigheden waar het bestuur zich

18 Een gewichtseenheid ontbreekt.

toen in heeft bevonden. Het is gunstig dat van de 191.783 chanco's die in het laatste boekjaar zijn gedoken, er bij openbare verkoop waren gemijnd per 1000 voor 31 pagoden van de eerste drie soorten, en voor 4 pagoden de vierde soort. Dit is respectievelijk één pagode en $\frac{3}{4}$ pagode de 1000 meer dan vorig jaar. De kosten van $620\frac{29}{45}$ pagoden zijn goedgekeurd. De hele hoeveelheid bracht tegen genoemde prijzen $4916\frac{21}{45}$ pagoden op. De duikerij, inclusief die te Mannar en Karaitivu, had met de overige verpachting een nadeel van f 4845 opgeleverd. Die van Karaitivu bracht f 7713 op. Zij waren een derde verminderd, wat volgens het bestuur, als er niets anders achter schuilde, was veroorzaakt door de voortdurende beduiking, dan wel overvloed te Coromandel en Bengalen. Het voorstel om de beduiking voor één of twee jaar stil te leggen, is overgenomen, om te onderzoeken of daarmee het gestelde doel niet dubbelop te bereiken zal zijn. [fol. 1784] Bovendien is, om de redenen genoemd in het besluit van het bestuur van 16 november 1762, goedgekeurd om het duikloon voor de eerste soort met $\frac{1}{4}$ en voor de tweede met $\frac{1}{6}$ pagode te verhogen, omdat die voor de derde en vierde soort niet was veranderd. Met genoegen is vernomen dat van de retourschepen voor de kamer van Amsterdam de Amerongen op 14 november 1762 met een lading van f 341.560 is vertrokken en op 31 januari 1763 de Voorland met een lading van f 398.204, of in totaal f 739.764. Daar er nadien als retour o.a. 957 balen kaneel waren binnengekomen, is de Noord-Beveland op 18 februari 1763 vertrokken met een lading van f 617.099 voor de kamer van Zeeland. Hierover waren maritieme deskundigen geraadpleegd en is overwogen dat in 1750 ook de Huis ten Donk en Huis te Rijnsburg op 21 en 26 februari waren vertrokken. Hoewel het in strijd met de voorschriften van Heren XVII en de Hoge Regering is, is het om die reden goedgekeurd en tevens omdat het bestuur toestemming had gegeven om zo nodig de Afrikaanse uithoek, of St. Helena aan te doen. Behalve de meegegeven 200 Spaanse realen, is het schip geproviandeerd alsof het direct naar de haven van bestemming zou gaan. [fol. 1785] Men hoopt dat deze schepen met hun lading t.w.v. f 1.356.863 veilig zullen aankomen. Op grond van de aanwijzing van Heren XVII bij de bestelling voor 1764 betreffende retourladingen uit Batavia, Bengalen en Ceylon is het bestuur bevolen om voortaan de klipsteen uit Galle als ballast te gebruiken, omdat de schepen uit Batavia van 100.000 pond lichte keistenen worden voorzien. Voor de onvermijdelijke stuwage mag voor ieder schip niet meer dan 30.000 lb sapanhout gebruikt worden, wat nauwelijks $\frac{2}{3}$ van de vorige hoeveelheid is. Na vertrek van de Noord-Beveland bedroegen de restant retouren 10.000 lb Ceylonse peper, en voor Batavia en Bengalen 20 balen kaneel en 19 die successievelijk waren binnengekomen. Voor de toestemming uit Ceylon om een vierde retourschip te zenden wordt verwezen naar de brief van 18 oktober 1763. [fol. 1786] Er wordt slechts gemeld dat het bestuur dringend is aanbevolen om de scheepsruimte efficiënt te benutten, en dat de genoemde schepen met alle voorzorg en in goed overleg uitgerust zullen worden. Naar Ceylon is in 12 maanden verzonden t.w.v. f 1.298.952, en vandaar ontvangen t.w.v. f 46.844. Met betrekking tot het frauderen met transport- en kostgelden etc. is, op grond van de brief uit Nederland van 11 november en het besluit van 15 augustus, de nodige aanbevelingen gedaan en tevens verboden om aan vreemde naties geld te lenen, of zeildoek en alle andere uitrustingsstukken te verstrekken, tenzij hun schip de reis dan zou moeten onderbreken, of in ander onmiskenbaar onheil zou geraken. Dit is duidelijk vervat in de brief aan het bestuur van 16 september 1763. Daarin staat ook hoe de bestelling van 50 vijgertrossen in diverse soorten voor de kamer van Amsterdam uitgevoerd moet worden en om Heren XVII precies te rapporteren hoeveel manschappen met de Mariënbos, Sparenrijk en Rhoon, [fol. 1787] en de bark Rijder zijn omgekomen, of gered. Er is vernomen dat van de vorig jaar naar Ceylon vertrokken schepen en vaartuigen, behalve de teruggekeerde sloep de Papegaai, op 6 september 1762 de Voorland is aangekomen, op 25 september als eerste de Amerongen en vervolgens de Kronenburg en Noord-Beveland, op 11november, de Standvastigheid op 20 november de sloep Colombo op 30 december, de bark Mossel en op 27 februari 1763 de Welgelegen, en dat de Langewijk op 5 september 1762 naar Bengalen is doorgevaren. Verder waren de 100.000 ropia's die het bestuur te Surat in de Sloterdijk had geladen voor Malabar, te Ceylon uit dit

schip gelicht. Het ware te wensen geweest dat dit ook met de kanonnen die voor Ceylon bestemd waren, was geschied, zodat dubbel werk voor verzending daarna was voorkomen. Het is een goede zaak dat van de 319 last rijst met de Oosterbeek uit Bengalen aangevoerd, evenals een vracht salpeter en diverse pakken textiel, door gebrek aan kleine vaartuigen maar 100 last rijst en de textiel was gelicht. Dit schip was met spoed naar Galle doorgestuurd om daar het benodigde spek, vlees en arak [fol. 1788] voor Trincomale in te nemen. Na het lossen aldaar zou het direct naar Batavia doorgaan. Het is onduidelijk of er met de bestelling van 1600 last rijst wel rekening is gehouden met de ontvangst van 319 last en de 210 last met de Welgelegen. Vorig jaar werd al streng bevolen steeds de voorraden van levensmiddelen en ammunitie op te geven. Nu is men er onzeker over en weet niet hoeveel er gezonden moet worden. Zoals reeds in de brief van 18 oktober 1763 aangekondigd is, werd er maar 1200 à 1300 last gestuurd. Op de 1600 last zijn de 216 last in januari met de Borssele gezonden en de 208 last verstuurd met de Huis te Boede, in mindering gebracht. Daarbij is geen rekening gehouden met met 600 last in de drie retourschepen en 350 last van de nieuwe oogst. De laatste partij zou op 11 november 1763 met de Radermacher verscheept worden, maar op 13, 16 en 20 december werd besloten ze met de Vrouwe Petronella mee te geven die via Nagapattinam naar Trincomale zal gaan. [fol. 1789] Dit is gedaan om Coromandel snel van vijf ton goudgeld te voorzien en tevens, in mindering op de bestelling uit Colombo in de brief van 13 november, met een ton zilvergeld, waaronder f 10.000,- aan payement, 100 last rijst, een partij spek, vlees, arak, groene katjang etc. Het geld mag geheel of gedeeltelijk met de nodige levensmiddelen uitgeladen worden en het schip moet dan zo snel mogelijk naar Colombo doorvaren om de rest te lossen. Daarna dient het met de goederen voor Batavia zo spoedig mogelijk terug te keren. Op 20 december 1763 werd besloten om het bestuur op te dragen, wegens een nijpend tekort daarvan op Java, honderdduizend rijksdaalders in duiten om te wisselen, in plaats van de op 22 november vastgestelde vijftigduizend rsd. De contanten daarvoor zullen in het voorjaar verzonden worden. Het besluit van het bestuur van 5 en 14 oktober om de snauw de Postiljon voor f 15.600,- te kopen is goedgekeurd. Vanwege de daarbij horende artillerie en wapens is de prijs redelijk en uit de lijst van vaartuigen is gebleken dat, [fol. 1790] door het lang afwezig zijn van de sloep Pallas en het ontbreken van genoemde snauw, er van de voorgeschreven 14 sloepen maar 12 aanwezig waren. De broodnodige zeemacht is dit jaar nog versterkt met de pantjalangs Vreede, Concordia, Bestendigheid, Toezicht, Bracq en het Haasje. In de veronderstelling dat dat genoeg is, zullen er op hun verzoek het komende jaar nog vier zulke vaartuigen gezonden worden. Over de ontvangen ladingen nam het bestuur besluiten op 3 en 17 maart, 13 april, 15 juni, 4, 18 en 22 september, 5 oktober, 10 november, 6, 13, 17 en 28 december 1762. Uit die van 10 november en 17 december en de beëdigde verklaringen blijkt tot groot ongenoegen dat er in het vaatwerk met lampolie, aangevoerd met de Amerongen en Voorland, op 4000 kannen met eerste kwaliteit een excessief tekort van 2112$\frac{3}{4}$ kannen was, op de tweede soort van 4000 kannen was het 2625 kannen, en op 6000 kannen, aangebracht met de Welgelegen, 3438 kannen. Op grond van de verklaringen waren deze tekorten, tegen de reglementen in, geaccepteerd, evenals 417 kannen op de aanvoer met de Standvastigheid en 2720 kannen met de bark de Mossel. [fol. 1791] Dit is zeer schadelijk en daarom is besloten de tekorten voor rekening te laten van wie toestemming tot afschrijving hebben gegeven, behoudens hun verhaal op de commandanten van deze schepen. Verliezen mogen slechts tot het toegestane percentage worden afgeboekt en daarboven moeten zij, volgens de vaak herhaalde bevelen, voor rekening van de gezaghebbers over de schepen gelaten worden, waarbij bewijzen à decharge die zij voor vertrek vandaar overleggen, meegezonden dienen te worden. Dit is in overeenstemming met wat Heren XVII van de tijdelijke administrateur te Galle hebben geëist betreffende fouten en tekorten op de ladingen van de Leimuiden en De Drie Papegaaien. Volgens de specificatie in de bijlagen heeft de generale verpachting van de domeinen in 1762/63 maar f 288.598, ofwel f 10.485 minder, opgebracht dan het vorige jaar. Hopelijk zal dit na de gesloten vrede verbeteren. Over timmerwerk en reparaties aan de vestingwerken en gebouwen die volgens

de specificatie [fol. 1792] f 45.513 hebben gekost, valt niets op te merken.)

Maar tot genoegen gezien dat de contrascherp te Jafna ter lengte van 54 roeden behoorlijk opgehaalt en gesloten, de borstweering van de bedekte weg ter lengte van 29 roeden opgemetselt, de glasis opgevult, de gragt tusschen de punten Utrecht en Vriesland van klippen gesuyvert, mitsgaders voor de linker face van Zeeland en de halve courtine van Holland zodanig was uytgediept geworden, dat er met het laagste getij ses voeten water bleef staan, met meer anderen verbeteringen ter versterking van die vesting dienende invoegen er te Trinconomale almede een goed begin scheen gemaakt, als zijnde de fundamenten bereyds opgegraven ter afsluyting van Oostenburg en met de extructie van het nieuwe werk een wacker begin gemaakt. 'Twelk ons doet hopen dat de opgemelte werken binnen 't fort geabsolveerd en de overige gebreeken mede eens haar beslag sullen mogen erlangen.

Fol. 1792r-v.

(Volgens de brief van 25 januari 1763 wordt de godsdienst goed verzorgd en valt er slechts te melden dat de van Trincomale naar Malabar beroepen predikant Petrus de Silva te Mannar is overleden en dat van de uit Nederland aangekomen predikanten, Spoor naar Galle en Jansen naar Malabar is beroepen. Omdat de kerk- en schoolinspectie alleen te Jaffna en Colombo was geschied, kon het aantal inlandse christenen niet gemeld worden. [fol. 1793] De protestantse gemeente over het hele eiland had 1665 lidmaten. Uit de besluiten is gebleken dat de roomse christenen in de vergadering van 31 juli 1763 een omvangrijk verzoekschrift hebben ingediend, behelzende dat hun eigen priesters hun kinderen mochten dopen en trouwen. Het laatste werd op de buitenkantoren toegestaan ten overstaan van commissarissen en secretaris, of gemachtigden. Men heeft het daarbij gelaten, vertrouwende dat er in het belang van de Compagnie voortgegaan zal worden. Het beste middel is te blijven waken tegen de uitbreiding van die gezinte conform de desbetreffende bevelen en het besluit van 17 juni op grond van het ons verstrekte extract kerkelijke resolutie. Over het seminarium te Colombo hoeft niets opgemerkt te worden. Ter kennisneming is aangenomen dat de proponent daaruit, Don Gabriel, volgens het reglement een toelage van rsd 10 heeft gekregen. [fol. 1794] Aangezien hij Singalees en Malabars[19] verstaat, is ds. Siegbert Abrahamsz. Bronsveld tot rector benoemd i.p.v. ds. Johannes Jacobus Meijer die onlangs in Batavia is aangekomen. Het is afgekeurd dat volgens het korte verslag de sterkte van het personeel van de boekdrukkerij van het reglementaire aantal van 8 tot 13 was gestegen. Dit is ook gebeurd met het op zijn eigen verzoek toekennen van zijn vorige kostgeld van f 7,13,8 aan de letterzetter Jan Christoffel Toenheym i.p.v. het reglementaire f 3,-. Het eerste bedrag is slechts voor de opzichter van de drukkerij, die een gage van f 20,- heeft. Dit geldt voor alle andere dienaren. Per eind augustus bedroeg het kapitaal voor de armen f 104.024 en voor de leprozen f 73.128. Wat de politieke zaken betreft heeft men misnoegd gereageerd op het verzoek van het opperhoofd te Trincomale aan de Hoge Regering, om ontslagen te worden van de gemaakte kosten om de tamelijk lang aanwezige Engelse vlagofficieren te plezieren en dit is dan ook afgewezen. Van de gevraagde som van rsd 1500, [fol. 1795] is rsd 1000 toegewezen. Daar het aanzien van de Compagnie niet afhankelijk is van het onthalen van vreemdelingen, verwacht men voortaan van zulke uitgaven verschoond te blijven. Er dient een voorzichtig wantrouwen gekoesterd te worden tegenover degenen die reeds blijk gegeven hebben van hun kwade plannen. Men moet zich niet door eerbewijzen om de tuin laten leiden. Uit de bevelen die het bestuur in zijn brief van 31 maart 1763 aan de onderhorige kantoren heeft gegeven, is tot groot ongenoegen opgemaakt dat ze de gouverneur bijlagen en documenten hebben onthouden die hij niet missen kan. Gouverneur Lubbert Jan van Eck had het, toen hij net was aangetreden, te druk om alles na te gaan. Hij zal de zaken zeker op de oude voet herstellen en bij gelegenheid nagaan welke stukken voortaan zonder

19 Met Malabars wordt Tamil aangeduid.

bezwaar gemist kunnen worden. [fol. 1796] Uit de stukken van de Raad van Justitie van 26 oktober en 22 december blijkt dat de executie in twee strafrechtelijke zaken is opgeschort. In de eerste plaats is gearresteerd)

--- het vonnis van den Gaelschen reghter ter eerster instantie op den eysch van den fiscaal Van der Graaf contra Abraham Meijer, constabelsmaat, en Christiaan Christoffel, mattroos, geslagen te approbeeren en te doen excuteeren zonder eenige verandering. Dog ten opsigte van het tweede proces door den fiscaal Van Senden g'entameert over desertie op een jegens de soldaten Moederix en Pieter Bor heeft men, op fundament van de daarin ontwaarde informaliteyten en den ratt. officio eysscher bij eysch mede niet had gelegt op de brief van den capitain Drosdouwkij en het daarbij geloofde pardon, goedgevonden beyde de delinquanten voor de kost na Nederland te zenden om geduurende de reyse hun dienst als mattroos te presteeren, mitsgaders den evengemelde capitain over zijn zo ongequalificeert bedrijf in het verleenen van pardon gereprocheert en den fiscus voormelt al teffens ons ongenoegen te kennen gegeven over en ter zake hij dese so verregaande emancipatie van Drosdouwkij meermelt so ongemerkt had gepasseert.

Fol. 1796r-v.

(Onder de generale restanten per eind augustus 1763 zijn er in alle kantoren gezamenlijk [fol. 1797] aan contanten f 1.677.377, 424.584 lb buskruit, ruim 1126 last rijst, ruim 1140 last nely, exclusief de sindsdien verzonden Malabarse peper, verkochte areka etc. Voor de bestelling van contanten, koopwaren, levensmiddelen, artillerie, wapens en manschappen wordt naast de passages over schepen en vaartuigen, het munten van pagoden op de kust van India, verwezen naar de generale missiven van 10 mei en 18 oktober 1763. Men belooft er alles aan te zullen doen tekorten te voorkomen. Van de 112 kisten opium die met de Vrouwe Kornelia Hillegonda zijn ontvangen, gingen er, naast andere benodigdheden, twee voor de handel en een halve voor de medicinale winkel naar Ceylon. Samen met de twee kisten die met de Langewijk direct uit Bengalen zijn ontvangen, mogen ze voor niet minder dan rsd 600 de kist verkocht worden. Bovendien is gevraagd hoe de inkoop van salpeter, die in de brief van 15 juni 1762 werd toegestaan, is verlopen. [fol. 1798] De dure inkoop van 51.030 pond Mokkase koffie tegen 8 stuiver het lb wordt niet zonder meer goedgekeurd. Hierover wordt de mening van Heren XVII gevraagd. Maar als ze tegen 4 à 5 stuiver het lb is te verkrijgen, is ze met winst te verkopen en mag ze worden ingekocht. Het vorige jaar en dit voorjaar is de patrouillering om smokkel tegen te gaan zeer geslaagd door de inbeslagneming van vier thonys te Mannar en twee op de overkant langs de kust van India, waarvan de eerste vangst, beladen was met $96\frac{7695}{24000}$ ammanams areka, 217 pond peper en $6\frac{1}{2}$ pond kaneel, de tweede met $36\frac{13399}{24000}$ ammanam areka. Volgens de geheime brieven van 25 januari en 16 februari 1763 hadden de kapiteins Drosdouwkij en Leonard de Coste op de mars naar Puttalam bij de rivier Chilaw negen smokkelvaartuigen met textiel, ijzer en ongeveer 1000 pond salpeter aangehouden. Te Navacarre, dat onder Puttalam hoort, hadden ze dertien zulke vaartuigen met textiel en medicijnen in beslag genomen. Op publieke veilingen te Colombo hebben, na aftrek van onkosten en 16 % gerechtigheid voor de Compagnie, de negen vaartuigen f 11.192 en de dertien andere f 10.238, ofwel samen f 21.430 opgebracht. [fol. 1799] In de brief van 11 juni 1763 is beschreven hoe deze opbrengst op grond van de toestemming in de brief van 9 augustus 1757 onder de twee detachementen werd verdeeld. Omdat het de militie en de patrouillerende schepen aanspoort, is dit goedgekeurd. Ook de geschenken in 1762/63 t.w.v. f 1340 zijn goedgekeurd. Over vreemde schepen valt er niets op te merken. Met betrekking tot de komst van de schepen binnen de baai van Trincomale wordt op grond van de geheime brief van 20 oktober 1762 vastgehouden aan die van 5 mei 1763 aan de gouverneur en de geheime raad. Wegens het grote nut moet de correspondentie met de Westerkwartieren stipt onderhouden worden. Er is in plaats van aan 21 gegagieerden die het bestuur noemt, aan 46 voortzetting van rustgage verleend. Van het jaarlijks toenemende aantal van 47 Europese en 14 inlandse deserteurs [fol. 1800] vorig jaar zijn er in het voorjaar door de gezanten van het hof 6 Europese en 6 inlandse teruggebracht. Ook leverde

het 6 Europese soldaten, een handlanger en een Maleis sergeant aan de commandant te Negombo uit. In Trincomale zijn 56 sipoys, met 20 snaphanen in hun bezit, gedeserteerd. Om desertie onder de oosterlingen uit te bannen zullen de opvarenden van de boten voor vertrek en bij aankomst in Coromandel gecontroleerd moeten worden. Hoewel de Europeanen, die door het hof waren teruggebracht in Negombo, niet in hun opzet zijn geslaagd, moeten de straffen in de artikelbrief tegen lichtvaardig deserteren in het oog gehouden worden, tenzij er bij het overdragen door het bestuur enige voorwaarden zijn geaccepteerd. De weduwe met acht kinderen van de balling prins Sura Mangala, die te Trincomale is overleden, is in het genot gelaten van de [fol. 1801] toelage aan haar man van rsd 15. Als de toestand op Java het zou hebben toegestaan, zouden de verzoeken van de pangeran Surjakusuma en de gewezen tummenggung van Surabaja, Sasra Nagara, om daarheen te mogen komen, zijn ingewilligd. Men hoorde dat hun gedrag goed is geweest en beloofde hun verzoek in gedachten te houden. Wat in de brief van 18 oktober 1763 over de assignaties is gezegd blijft van kracht. Het bestuur heeft naast de gelden voor Nederland voor rekening van Batavia nog f 104.184 aangenomen die aan de begunstigden zijn uitbetaald. De overige zaken en maatregelen zijn goed bevonden. Daarom wordt slechts verwezen naar de geheime brieven direct uit Ceylon naar Nederland van 12 november 1762 en over de landweg die van 10 januari 1763, en de gewone van 12 november 1762, 25 januari en 18 februari 1763. Tevens wordt verwezen naar het bij de brief van 25 januari 1763 naar Batavia gevoegde antwoord op de uittreksels uit de brieven uit Nederland van 24 september en 5 oktober 1761. [fol. 1802] Overige zaken zijn behandeld in de hierboven genoemde brieven naar Ceylon en in de generale missive van 18 oktober 1763. Betreffende de dienaren zijn de bevelen in de brieven uit Nederland van 11 november 1762 en 2 april 1763 doorgegeven. Een besluit over de verantwoording van de commandeur te Galle, Abraham Samlandt, en van de dessave van Matara, Henricus Leembrugge c.s., welke laatsten naar Batavia overgekomen zijn, werd uitgesteld, omdat de laatsten de brieven die zij met de commandeur gewisseld hadden, niets ter ontlasting konden tonen. Op 14 juli 1763 is besloten de door hen gewisselde brieven aan gouverneur Lubbert Jan van Eck toe te sturen en hem te vragen een uitvoerig verslag over de ware aard van deze nare zaak uit te brengen, en tevens of de onder ede door dessave Leembrugge en kapitein Jan Hendrik Dias aangehaalde ontwerpbrieven daar nog beschikbaar zijn. Na ontvangst [fol. 1803] van het verslag kan deze zaak worden afgedaan, zoals dat in een memorie door het korps artillerie aan Van Eck was gevraagd. Het betreft een geschil over de opvolging bij ziekte of overlijden van een commandant van de artillerie op een post of tijdens een expeditie door iemand van de infanterie met een lagere rang. Uitgebreide bijzonderheden zijn in de genoemde memorie en in een briefje van Van Eck van 28 april te vinden. In de vergadering is besloten dat als artillerie en infanterie gezamenlijk optreden de rang en het opperbevel aan de infanterie zal komen. Volgens gewoonte, zowel in Europa als in Azië, geldt dit ook, als bij overlijden het oppergezag over een detachement of fort op een jonger bevelhebber of officier van de infanterie overgaat. Men hoopt dat Heren XVII hiermee instemmen. Er zijn rapporten over de metalen kanonnen op de wallen en in het ammunitiehuis, en over het tekort op de 18 kamerstukken door de kapitein van de artillerie Borré. [fol. 1804] Naar aanleiding daarvan hoopt men dat ermee wordt ingestemd, dat de kanonnen in plaats van tot mortieren tot 2-ponders worden omgesmolten om op de kleine vaartuigen die daarheen zijn gezonden, te worden gebruikt. Maar de 3196 onbruikbare bommen heeft men naar Batavia laten komen. Het vervangen van de met succes gebruikte watermolens door stampmolens is afgewezen. Ook dat op de gunstige voordracht van het bestuur de dessave Arnoldus Adrianus de Leij tot opperkoopman werd bevorderd voordat een dergelijke bevordering verboden werd, is afgekeurd. De aanstelling van de koopman Huijbert Hoogerwaard tot administrateur te Jaffna is goedgekeurd, mits conform de bevelen in de brief van 31 juli 1762 de kooplieden aldaar, Hermannus Johannes van Cleeff en Van der Hoff, zonder enig beroep op hoge ouderdom, de koopmansfuncties, hetzij van negotie- of soldijboekhouder, dan wel luitenant-dessave, of die van administrateur te Galle aanvaar-

den, tenzij gouverneur Lubbert Jan van Eck daar enig bezwaar tegen mocht hebben. Dan moet hun gage beëindigd worden en dient het bestuur voor genoemde functies een voordracht te doen. Personalia. [fol. 1805] Personalia. Aan de onderkooplieden Jan Philip Stork en Cornelis Ens is repatriëring direct naar Nederland toegestaan. Koopman en negotieboekhouder Meijboom mag met stilstand van gage naar Batavia komen. Mutaties bij de infanterie [fol. 1806] op grond van een extract uit een brief van 2 april 1763 van Heren XVII aan de Hoge Regering. Personalia. Jan Pieter van Keppel, die de versterking voor Ceylon op het schip de Vrijburg begeleidde, is van luitenant tot vaandrig bevorderd. Mutaties bij de cavalerie. Personalia. Om moverende redenen is de gewezen chef-ingenieur van de Engelsen te Bengalen, Jan Brohier, ontslagen. Personalia. Het verzoek van de kapiteins [fol. 1807] Jan Hartum en Frans Albertus Prins om bij het aflopen van hun dienstverband te worden bevorderd, is ingewilligd. Kapitein Leonard de Coste mag met afgeschreven gage naar Batavia komen. Dat was al aan de koopman Jan Volkert Francimont, nu te Batavia, toegestaan. Personalia. Het zegel- en overschrijvingsgeld van de ontslagen luitenant Van Zedan, die intussen naar Coromandel was vertrokken, en van de overleden vaandrig Smith, is gerestitueerd. Het bestuur is gemachtigd om van het tegoed van de Balische kapitein Banier Anke over 7 mei 1756, toen hij te Semarang in dienst trad, tot eind augustus 1762 van f 1620,- [fol. 1808] twee derde uit te betalen en van de gage sindsdien opgebouwd ook twee derde. De rest blijft voortlopen tot zijn formele ontslag. De gage van de predikanten Siegbert Abrahamsz. Bronsveld, Willem Jurriaan Ondaatje en Hendrik Philipsz is volgens het reglement verhoogd en alle overige bevorderingen zijn dienovereenkomstig geschied. Met het bestuur hoopt men dat ieder aan de verwachtingen zal voldoen en dat er, slechts indien absoluut noodzakelijk, provisionele benoemingen zullen plaatshebben. Op het verzoek om wegens de armoede onder het personeel de voorgeschreven borgstellingen af te schaffen, is besloten dat bij mutaties onder degenen die borgen voor hun gedrag moeten stellen, de controle op de negotieboeken de facto dient te geschieden, zodat de Compagnie bij instemming daarmee geen nadeel lijdt.

Malabar

[fol. 1809] Uit de brief van 18 oktober 1763 is gebleken dat)

--- den ondernemenden vorst van Trevancoor door een zuydsen vijand, Chan Sayboe genaamt, afgetrocken van de uytvoering zijner begonne desseynen om de noord tot ruïn der overige koningen en vorsten op die cust, waarvan blijkens de zedert ontfangene successive advijsen den koning van Cochim, ongeduldig over den langzamen voortgang zijner progressen, door geduurige smeekingen Trevancoor zog te disponeeren tot het detacheeren van volk tegens den samorijn, die wel verre van zig te nut te maken de volhandigheyd van Trevancoor om de zuyd tegen Chansaijboe, zig liet amuseeren met de slinkse voorslagen van assopiatie die door de Trevancoorse hovelingen aan zijne gezanten wierden gedaan, totdat eyndelijk Trevancoor, de verschillen met Chansaijboe voordeelig bijgelegt hebbende, tijd en vermogen gewonnen om zijn geheele macht tot voortzetting van zijn operations plan om de noord te kunnen gebruyken. Invoegen desselfs terug geblevene troupen zonder verder dilay 't Cranganoorse verlieten en, gecombineerd met een sterk renfort nevens den krijgsbenden van den Cochimsen vorst, door het ocupeeren van nog twee sterktens een algemeene verslagenheyd bij hunne tegenparthij veroorzaakten. Hetwelk den samorijn noodzaakte eerst alle de overige sterktens tot het Cochimse rijk behoorende te ruymen en vervolgens in perzoon te Tierowanandapoeram, 's Trevancoors residentie, te verschijnen, daar hij wel geobtineert dat dezen de limiten van het Cochimse rijk niet verder g'extendeert dan tot de revier van Inemake, conform de bij contract van 1717 door d' E. Comp. gemaakte grensscheyding. Dog ook, buyten een aanzienelijke contributie van 150.000 ropias, heeft moeten afstaan aan Trevancoor den vrijen inzaam van peper in zijn gebied tegens 's lands prijzen en aan den Cochimsen vorst het rijkje Palcatcherij, gelijk mede aan de mindere heeren van die bovenlanden de geruste bezitting hun-

ner goederen. Waarop Trevancoor, mits de gerezene onlusten tusschen Mamoedelichan en Chansaijboe in het Madureese rijk, met een groot gedeelte zijnder troepen tot aan de frontieren van 't evengemelde land is voortgerukt, waarschijnelijk om die combattanten te observeeren.

Fol. 1809r-1810v.

(Het schijnt dat de rust in Malabar nu is hersteld, maar er doen zich nieuwe tekenen van oorlogvoering voor. In het zuiden werd Travancore door de vorst van Madurai te hulp geroepen en aangesproken op achterstand van betaling. [fol. 1811] In het noorden blijft de prins-regent van de Kolathiri bij Travancore aandringen op hulp in de strijd tegen Ali Radja, die de zamorin van Calicut niet heeft weten af te houden van onderwerping aan Travancore. Hij is vanuit Ponnani naar Calicut opgerukt om bijdragen te eisen en de bewegingen van de genoemde prins van de Kolathiri in de gaten te houden. Hij vreest terecht dat deze samen met hulptroepen van Travancore en de zamorin zal terugkeren. Men zegt dat dat hen ook zou kunnen bewegen om van Haydar Ali, de nieuwe bezetter van Canara, om bescherming te vragen. De tijd zal het leren, maar het is zeker dat Travancore zijn doel om alleenheerser over Malabar te worden bijna heeft bereikt. De koning van Cochin en de zamorin van Calicut brachten hem hulde en de Kolathiri zal van hem op geen betere voorwaarden dan Cochin, hulp ontvangen. Het is te wensen dat hij de vermetele Ali Radja, die de inzameling van peper ernstig belemmert, uit de weg zal ruimen. Immers door het fortificeren van de hoogten [fol. 1812] bij Cannanur, heeft hij de vesting van de Compagnie in een gevaarlijke situatie gebracht. Door zijn samenwerking met de Maratha's en andere rovers en zijn eigen macht zal hij niet, zoals het bestuur meent, door het geschut van het fort en twee sloepen tot inbinden gedwongen kunnen worden. Het volk en de schepen die op Ceylon en elders nodig zijn, kunnen niet voor een afdoende expeditie ingezet worden. Maar het zou een goede zaak zijn als Travancore, op weg naar de alleenheerschappij, een tegenstander ontmoet die hem kan vernederen. Ook voor de Compagnie is de gang van zaken riskant, want commandeur Godefridus Weyerman heeft vernomen dat de koning van Cochin zich, gezien zijn belangen, verplicht voelde zich aan de kant van Travancore te scharen, als het iets vijandelijks tegen de Compagnie zou ondernemen. Daarom is op 6 oktober 1763 besloten om het bestuur te Cochin op te dragen hiernaar onderzoek te doen. [fol. 1813] Er mag daaraan desnoods iets besteed worden. Naar buiten toe geven de vorsten blijk van vriendschap)

--- want den koning van Cochim heeft niet alleen geresigneert van alle pretensiën op landerijen die als panden van den samorijn werden aangemerkt, maar ook beloofd dat de gewoone recognitie van de heerlijkheyd Maprana zoude opbrengen, item de landen tusschen Chettua en Baijpin geensints infesteeren, maar alle articulen met de Compagnie eertijds gecontracteerd heyliglijk nakomen. En Trevancoor, schoon hij de voldoening der Attengase schulden en het fixeeren der limiten op Bitsjoer en St. Andries alsnog gedilayeert, heeft egter de novo erkent de superioriteyd van d' E. Comp. over de landstreek tusschen Chettua en Baijpin en aangenomen den samorijn te disponeeren tot de dus lange door hem geweygerde afstand zijner landerijen in dat district, als een pand voor zijne debet aan d' E. Comp. met concessie aan de revenuen daarvan zonder eenige bedugting voor moeylijke gevolgen in te vorderen.

Fol. 1813r-v.

(Maar deze vorsten eisen wel van de Compagnie een tegenprestatie, zoals de moeilijk te weigeren vraag om contanten, diverse ammunitie [fol. 1814] en andere benodigdheden tijdens deze laatste oorlog. Wat aan de koning van Cochin werd geleverd is vereffend met zijn aandeel in de tollen en gedeeltelijk met landerijen. Dit is goedgekeurd om op deze manier op de bezittingen van de koning op het eiland Vypin beslag te kunnen leggen. De zekerheid die Travancore gaf, is slechts die van een overvloedige leverantie van peper, waarvan 3000 kandijl geleverd zou worden. Maar de veldtocht van Travancore tegen Camsaayba ontnam het volk dat daarbij betrokken was, de mogelijkheid de peper te oogsten en aan te voeren. Zo is in de periode van 20 april 1762 tot 31 maart 1763 door Travancore 1.298.060

lb geleverd, uit Cochin, Cranganur, Chettuvay en Cannanur kwam 112.249 lb, dus samen 1.410.309 lb. Dit is 92.160 lb minder dan in 1761. Door de herstelde rust is verbetering te verwachten en Travancore beloofde uit Parur en Alangadu, welke gebieden het veroverde, direct te Cranganur te zullen leveren. Dit is voordeliger dan leverantie in het zuiden, waar ropia 65 het kandijl betaald moet worden. [fol. 1815] Nu zou de prijs volgens het contract ropia 55 zijn. Daarom is het bestuur opgedragen om, als dat zonder bezwaar en nadeel kan geschieden, vervoer naar Purakkad te verhinderen. Wegens de onrust in het gebied van de Kolathiri verwacht men uit Cannanur weinig peper te krijgen, hoewel de prins-regent een hoveling aanstelde om middelen te bedenken om de achterstand weg te werken. De leverantie te Cochin, Cranganur en Chettuvay zal nog minder zijn, omdat Travancore de peper uit de gebieden van de zamorin van Calicut en de koning van Cochin voor zichzelf reserveerde. Omdat men dus geheel van Travancore afhankelijk is, moet het hoe dan ook te vriend gehouden worden, opdat die vorst het contract zal nakomen. Daarom is in november 1763 op zijn verzoek uit Batavia toegezonden: 1500 stuks rondscherp van 12 lb, 500 van 8 lb, 500 van 6 lb, 600 van 4 lb, 300 van 3 lb, 30 stuks langscherp van 8 lb, 50 van 4 lb, [fol. 1816] 100 van 3 lb en 1000 grenadiers geweren, half om half met ijzeren en houten laadstokken. Maar men was zeer ontstemd dat, volgens de Cochinse negotieboeken van 1761/62, Travancore was gedebiteerd voor f 538.603 op leverantie van peper. Het argument was dat de Compagnie achterliep met de levering van ammunitie etc. Het bestuur is opgedragen om de schulden van de inlandse vorsten en leveranties en vooruitbetalingen aan hen, die tot f 803.757 zijn opgelopen, niet verder te vergroten, maar juist te verminderen. Van hen, en in het bijzonder van Travancore, moet opheldering over de uitstaande gelden geëist worden. De onderpanden van de overleden desinganadu, bestaande uit naar men verwacht weinig opbrengende gouden voorwerpen, moeten verkocht worden, want ze worden toch niet afgelost. Hoewel ze over grote armoede klagen, mag niet meer worden overgegaan tot ondersteuning van verdreven en naar de Compagnie gevluchte vorsten. Uitgezonderd hiervan is de prinses van de perakat tavazhi, van wie de echtgenoot sedert 1739 veel steun aan de Compagnie heeft verleend en die nog steeds nuttige diensten aan het hof van de zamorin van Calicut verricht. Hij doet thans moeite van de zamorin diens landen [fol. 1817] rond Chettuvay over te nemen. Ze zijn verleden jaar als onderpand voor zijn schuld geëist, maar waren nog niet afgestaan. Met goedkeuring van Travancore en de koning van Cochin zijn ze door het bestuur in beslag genomen en brachten ze reeds $860\frac{3}{4}$ gouden fanums à 6 stuiver het stuk en $763\frac{1}{4}$ parra nely op. Door de ijver van de commandeur bracht het verpachten van $167\frac{1}{4}$ parra zaailand, 38 zoutpannen en 1195 bedden op de vlakte buiten het fort te Chettuvay, $509\frac{1}{2}$ parra nely en f 312,- per jaar contant op. Zes tuintjes te Cannanur brachten f 129,- per jaar op, het invoeren van tabakspacht te Baliaportoe f 240,- en te Chettuvay f 720,-. Invoering van die pacht in het gebied van de Pazhancheri Nayar bracht ter verdeling met die heer f 600,- en de overige opbrengsten daar op. Klachten van de pachters van Callicherij Bitsjoer over afpersing door onderdanen van Travancore, noopten om toestemming te geven om deze verafgelegen gebieden zo mogelijk met de koning van Cochin te ruilen tegen de achttieneneenhalve dorpen van Pappinivattam. Daar maakte deze aanspraak op uit hoofde van een akte van afstand. [fol. 1818] Zo kan voorkomen worden dat de koning van Cochin, of Travancore zich in de gebieden tussen Chettuvay en Cochin nestelen en de bevolking daar en in het naburige Cranganur lastigvallen en kwellen. Men hoopt ook dit laatste rijkje tot het betalen van tienden te kunnen brengen. Zo wordt de door de vorsten van Cochin, Travancore en de zamorin van Calicut erkende hegemonie over alles dat tussen Cochin en Chettuvay ligt, geëffectueerd en plukt men daar de vruchten van. Het bestuur is aangespoord om alles in het werk te stellen om de verpachting van Compagnies rechten, die dit jaar buiten de genoemde groei is wegens de stremming van de inlandse vaart door geruchten over oorlog etc., maar f 44.300, of f 415 meer dan vorig jaar bedroegen, tot grotere bloei te brengen. Als de herstelde rust standhoudt, zal die zeker toenemen. Als de handel van de Compagnie groeit, nemen de tollen ook toe. Tegen de verwachting in is deze in het afgelopen boekjaar niet naar wens ge-

slaagd. Het bestuur kon weliswaar door het lossen van het voor Kharg bestemde [fol. 1819] schip Renswoude, dat evenwel door tegenwind en stromingen moest terugkeren, de bombaravaarders en andere inlandse handelaren vroeg in het seizoen bedienen, maar de grote aanvoer door de Portugezen van witte Chinese poedersuiker en andere goederen te Calicut heeft de markt bedorven. Vooral de onlusten in Canara veroorzaakten weinig vraag naar Japans staafkoper, maar er was voor een aanzienlijke hoeveelheid aan koopwaar ten bedrage van f 145.516 met een winst van f 237.980, ofwel $163\frac{9}{16}$ %, afgezet. Op de poedersuiker was 86 %, en op de kandijsuiker gedeeltelijk 62 % winst behaald, maar op de rest van de voorraad van vorig jaar, die door het liggen was verstroopt, maar 56 %. Daar was men wel toe gedwongen geweest. Het bestuur is daarom toegestaan om ter voorkoming van verstroping de suiker, als die vroeg op de markt komt, niet aan te houden maar voor 3 à 4 % minder te verkopen, mits naar eed en plicht in het belang van de Compagnie. Op de suiker kan nog meer verdiend worden, als ze gelijk in soort en kwaliteit wordt aangevoerd. De canasters zijn daartoe voorzien [fol. 1820], behalve van een nummer, ook van de eerste letter van de plaats van herkomst, zodat onregelmatigheden nagetrokken kunnen worden. Om exorbitante tekorten op de nootmuskaat tegen te gaan is na een proef besloten om die niet meer met kruidnagels, maar met kalk te laten afdekken. Op de vraag aan commandeur Godefridus Weyerman om voorstellen te doen ter verbetering van de gang van zaken is diens voorstel, om in plaats van de in verval geraakte handel te Cannanur een factorij te Badagara op te richten, afgekeurd. Het vaarwater daar is te onveilig en het is verboden om koopwaar buiten Cochin te verzenden, tenzij naast de gebruikelijke percentages het risico van vracht en verlies daarop goed te maken valt. Met goed overleg moeten de inkomsten vermeerderd en de uitgaven verminderd worden. De inkomsten bedroegen in 1761/62 f 343.574, de uitgaven f 331.427, dus het voordelig saldo is slechts f 12.147. De uitgaven, die die van het vorige boekjaar met f 13.680 hebben overtroffen, waren voor inlandse militairen ter bescherming van Compagnies onderdanen, voor reparatie van drie schepen en twee sloepen, die bij de storm van maart 1762 zijn beschadigd, [fol. 1821] en van gebouwen en vestingwerken. De bescherming van de onderdanen en de storm veroorzaakten voorbijgaande kosten, maar de voortdurende inwerking van de zee brengt uitgaven voor herstel van kades en dijken te Cochin met zich mee, opdat de vesting en stad geen onherstelbare schade lijden. Maar voor Quilon mogen geen uitgaven meer gedaan worden, terwijl de door de zee veroorzaakte doorbraak zo goedkoop mogelijk met hout of een muur gesloten dient te worden. Ter uitvoering van het besluit van 14 augustus 1761 heeft het lid van de Hoge Regering dat Malabar beschrijft, op verzoek van Heren XVII een memorie opgesteld met maatregelen ter verbetering van de winsten te Cochin en onderhorige kantoren. Er is evenwel door de heersende ziekte een tekort aan schrijvers, zodat er ter verzending nog geen afschriften gemaakt konden worden. [fol. 1822] Tot nadere bevelen van Heren XVII zijn ontvangen zal er alles aan gedaan worden een voordelig saldo te bereiken, waaraan het vroege vertrek van de Vredestein en de Erfprins zal bijdragen. Op bestelling van het bestuur is er verzonden)

20.000	lb.	thin Bancas
150.000	,,	kooper Japan in staven
54.998	,,	salpeter Bengaals
20.000	,,	lood
1300	,,	nootenmuschaten
25.000	,,	garrioffelnagulen
1540	,,	macis
830	,,	camphur Japanse
75.626	,,	zuyker candij
1.017.390	,,	dito poeder
426	,,	roodkoper en
1588	,,	vermilioen

dat gevoegt bij eenige aanreekeningen, de teffens overgezondene benodigtheeden en de

reets vooraf gespecificeerde ammunitie voor Trevancoor tezamen bedraagt *f* 231.130,19,-.
Fol. 1822r-v.

(Uit Malabar is met de sloep Johanna Catharina en het schip Standvastigheid naar Ceylon verzonden 641.423 lb peper met 3070 koehuiden en 5550 lb cardamon, die de commandeur wegens duurte door een slechte oogst te Calicut voor 27 stuiver het lb. moest laten inkopen, in de hoop dat bij verkoop in Europa de kwaliteit deze overschrijding van de voorgeschreven prijs weer goedmaakt. Met de Vrouwe Rebecca Jacoba en Blijdorp ontving men te Batavia 1.003.960 lb peper en enige andere artikelen samen [fol. 1823] t.w.v. f 244.661. Daarbij was een partij half vergane equipagegoederen uit de Getrouwigheid die in 1762 te Goa was gestrand. Met andere goederen t.w.v. f 90.000 die niet verkocht waren, hadden degenen die naar Goa waren gestuurd, ze op een Portugees fregat naar Cochin overgebracht. Dit schip was door de Portugese onderkoning geheel gratis ter beschikking gesteld. Het bestuur te Cochin gaf de kapitein 150 gouden dubloenen, ofwel f 3825,-, ten geschenke met daarbij de toestemming om goederen die verdwenen en door zijn volk verduisterd zouden zijn, als ze teruggevonden zouden worden tot zich te nemen. De dienaren die te Goa waren, hebben daar voor f 86.714 verkocht en aan duik- en bergloon f 18.204,- uitgegeven. Als gemachtigde om achtergebleven rondhout en enige later opgedoken goederen in bewaring te nemen en deels te verkopen, hebben ze kolonel en adjudant-generaal Van der Zee achtergelaten. Deze heeft met een klein eskader op Maratha's en andere rovers gepatrouilleerd. Te Cochin aangekomen tekende hij een verklaring dat hij 2000 ropia's, waarvoor hij rondhout had verkocht, in april zou voldoen. Het bestuur te Cochin kreeg toestemming de hulp door de Portugezen gelijkelijk te compenseren en bovendien de onderkoning circa f 4000,- en de beide dienaren samen f 1000,- ten geschenke te geven. [fol. 1824] De laatsten hadden diverse extra uitgaven en voerden hun taak trouw en efficiënt uit. Men verwacht dat dit geschenk voor later een gunstige uitwerking zal hebben. Wat de overige dienaren betreft bestonden de bevorderingen hoofdzakelijk uit die van vaandrig tot luitenant, en van sergeant tot vaandrig. Verder wordt verwezen naar de brieven van het bestuur van 21 oktober, 19 en 21 november en 31 december 1762, 8 februari, 31 maart, 31 mei en 29 augustus 1763, en in kopie apart ontvangen gewone brieven via Ceylon van 21 oktober, 19 november en 31 december 1762 en 31 maart, 31 mei, 29 augustus en 15 oktober 1763. Daarbij worden de stukken van de vergaderingen van 3, 4 en 6 oktober 1763, waarin deze brieven zijn besproken, meegezonden, alsmede een kopie van de brief naar Malabar van 25 oktober 1763.

Surat

[fol. 1825] Surat leverde dit jaar 140 pakken diverse textiel en zijden stoffen, 764 balen katoen, 100.000 zilveren ropia's, 10.479 lb boter, 10 lasten tarwe, 103 kisten zeep etc. samen t.w.v. f 410.248,-. Met de Sloterdijk en Bleiswijk werd dit te Batavia, Cochin en naar Ceylon aangevoerd. Met de Sloterdijk kwam er uit Surat op Ceylon voor Nederland aan voor f 130.007, zodat in totaal voor f 540.255 is geleverd. Het voornaamste dat naar Surat is verscheept bestaat uit)

2.105.001	lb.	zuyker poeder
109.528	,,	zuyker candij
270.000	,,	koper Japans aan staven
25.000	,,	koper Japans aan plaaten
30.000	,,	thin Bancas
23.984	,,	notenmusschaten magere
39.062	,,	garioffelnagulen
2464	,,	foelij of macis
25.029	,,	camphur Japanse
24.000	,,	cubebe of staartpeper
2	,,	gouddraat
2	,,	zilverdraat

275 dubbelde bossen bindrottings,
beloopende met diverse provisiën en eenige aanrekeningsposten *f* 381.061,15,-.
Fol. 1825v.

([fol. 1826] In de generale missive van 18 oktober is te vinden met welke drie schepen deze goederen zijn vervoerd. Wat in die brief en die van 10 mei 1763 werd gerapporteerd wordt niet herhaald. Helaas kon er om de bestelling volledig uit te voeren geen vierde schip worden gezonden. Er was op dat tijdstip geen schip van 150 voet beschikbaar. Toen was er een groot gebrek aan scheepsruimte en uitrustingen, maar op 28 oktober 1763 heeft men geoordeeld dat het geen juiste bezuiniging zou zijn om een kleiner schip te zenden. Deze schaarste bleek reeds uit de brief van oktober en is sindsdien niet verminderd. Doordat de Bleiswijk lang onderweg is geweest, werd de algemene beschrijving laat ontvangen. [fol. 1827] Bovendien moest de reeds gemelde bezetting van de logie en de werf door de troepen van de nawab besproken worden. Daarom is er tweemaal over Surat vergaderd, namelijk op 4 en 8 juli en nogmaals op 15 en 19 september. De uitkomst daarvan volgt nu, maar overigens zullen de diverse onderwerpen op de gebruikelijke wijze worden behandeld. Met tegenzin heeft men zich erbij moeten neerleggen dat het repareren van vaartuigen f 16.849 heeft gekost, ofwel f 7759 meer dan het vorige jaar. Maar de noodzakelijkheid daarvan is aannemelijk. Met genoegen werd geconstateerd dat, volgens het besluit van 12 januari 1763, het voor Bengalen gebouwde smalschip Chinsura voor f 31.178 werd voltooid en in het begin van het jaar daarheen is vertrokken. Maar het voor Ceylon bestemde smalschip Batavier mag aangehouden worden. Bij gebrek aan uitrustingsstukken kon het niet vertrekken en het maakt het aantal vaartuigen dat voor Surat is vastgesteld, compleet. [fol. 1828] Omdat het tekort aan uitrustingsstukken vooral zeildoek en teer betreft, mag de equipage-opzichter deze inkopen. Zoals bekend is de prijs daarvan zelden buitensporig. Uit alle gewone en geheime brieven blijkt dat het werven van de onmisbare moslimzeevarenden moeilijk is. Hoezeer dit volk de Compagnie de wet voorschrijft blijkt uit het besluit van 27 december 1762. Er waren maar 25 man voor het smalschip Chinsura te vinden op voorwaarde dat ze maar drie jaar in Bengalen hoefden te dienen, niet naar Batavia zouden worden gezonden en hun dienstverband vrijelijk konden beëindigen. Zoals uit de gewone en geheime brieven naar Surat blijkt, gebeurt dit terwijl men erop let alle ongenoegen bij hen weg te nemen. Op de opmerking in de brief van Heren XVII van 24 september 1761 dat de tweede makelaar Mancherji geen tol betaalde [fol. 1829] voor uitgevoerde koopwaren, antwoordde het bestuur dat die inderdaad nog steeds niet werd ontvangen en dat hij ook dagelijks in gebreke blijft de verplichte rechten te betalen, en dat zelfs zijn confrater van deze onaantastbaarheid voordeel geniet. Daar dit antwoord onvoldoende is, werd nadere uitleg geëist. Verleden jaar en ook in de laatste generale beschrijving is het bevel om specerijen bij de eerste storting af te zetten, aangehaald. Dit diende om de bezwaren tegen het rondgezonden besluit van 23 juni 1761 aangaande het leveren daarvan weg te nemen. Het bestuur voerde aan dat dit onuitvoerbaar was, doordat de kooplieden, als zij zien hoeveel specerijen de makelaars in hun pakhuizen hebben, niet de gewone prijs zullen willen betalen. Dat zegt niet zoveel en brengt de Hoge Regering er niet toe om van het genoemde besluit af te wijken. Er is om opheldering gevraagd. Er was een rapport over de vorig jaar genomen proef om op de nootmuskaat geen kruidnagels, maar kalk te storten. [fol. 1830] Wegens de redenen genoemd in het in oktober reeds verzonden besluit van 2 augustus 1763 was het resultaat onbevredigend. Daarom zijn het bestuur nog eens tien kisten nootmuskaat, uitsluitend bestrooid met kalk, toegestuurd. Wat de verkoop van handelswaar betreft is de gunstige afzet van de ladingen van de Sloterdijk en Bleiswijk in de twee vorige brieven vermeld. Men is bijzonder tevreden over de verkoop van al het Japans staafkoper voor f 86,- de 100 lb en hoopt dat er geen gebruik gemaakt hoeft te worden van de eerder gegeven toestemming in de geheime brief van 20 juli 1763 om het desnoods met 150 % winst te verkopen voor f 77,19,-. De rechtvaardiging van deze prijsverlaging is te vinden in de generale missive van vorig jaar. Men heeft in de oktoberbrief van 1762 gelijk gehad [fol. 1831] dat het bericht, betreffende invoer van zogenaamd Japans staafkoper door

de Engelsen, onaannemelijk was. Nader onderzoek door het bestuur heeft dit bevestigd.)

Want volgens dezelve zijn de opgegevene 100.000 lb. wel degelijk uyt Europa aangebragt, hoewel die vrienden 't egter gebruyken tot 't slaan van peysen, 'tgeene voor haar, die zedert dat zij 't Sourats casteel in hare magt hebben van de muntsgeregtigheyd profiteeren, beter reekening maakt als voor ons, welke dierhalven van dat privilegie, voormaals van den stadsgouverneur Safderchan, na het aangehaalde bij onse laaste generale beschrijving, verkregen, geen gebruyk kunnen maken. Immers, zo luyd het antwoord van de ministers op onze voorjarige vrage of 't geduide mineraal nog met die animeerende voorwaarde verkogt werd.

Fol. 1831r-v.

(Volgens het bestuur zal verlaging van de prijs voor tin de verkoop niet stimuleren, omdat behalve dat er nog een grote voorraad in de stad was, de handelaars op Siam nog een grote hoeveelheid zouden aanvoeren. Het durfde daarom maar 300.000 lb te bestellen, hoewel de afzet in Surat per jaar maar op 200.000 lb wordt gesteld. Omdat er op kwik maar 50 % winst wordt gemaakt, is het bestuur opgedragen daarvan, zolang de prijs zo blijft, geen bestelling meer te doen. [fol. 1832] Er kon niet zonder meer aan voorbijgegaan worden dat verscheidene vandaar als onverkoopbaar teruggezonden manufacturen en zijden stoffen bij openbare verkoping te Batavia een verlies van f 613 hadden opgeleverd. De opperkooplieden van het kasteel hadden in hun bericht van 12 juli 1763 verklaard dat ze reeds sinds 1754/55 en 1755/56 daar in voorraad waren geweest. De verkoop was onvermijdelijk om het verlies op hen te kunnen verhalen die deze goederen langer dan drie jaar hebben aangehouden. Uit het besluit van het bestuur van 27 december 1762 is gebleken dat wat Nederlands en Chinees fluweel, enige restant stukken laken en een gouden stof zijn vastgehouden, niettegenstaande daar niet eens de inkoopsprijs voor was geboden. Daarom is bevolen om alle onverkochte goederen snel te verkopen en al wat gemiddeld met minder dan 50 % winst wordt afgezet te verhalen op wie het besluit tot aanhouden hebben gesteund. Omdat 1140 lb radix china die vorig jaar was aangevoerd, zeer slecht en grotendeels bedorven was, is het weer terugontvangen. [fol. 1833] Bij opening van de kist in Surat bleek 252 lb cochenille heel nat, vol vuiligheid en bedorven te zijn, en bovendien minder in gewicht. Bij besluit van 12 juli 1763 zijn ze openbaar verkocht, waarop respectievelijk f 174 en f 38, ofwel $89\frac{1}{8}$ % en 83 % verloren is. Dit verlies is afgeschreven, omdat de radix uit China ongeopend te Batavia is doorgezonden en de cochenille, die in 1757 met de Gustaaf Willem uit Nederland moet zijn aangevoerd, bij inspectie voor de verzending naar Surat reeds zeer vochtig bleek te zijn. Het ware rendement van de in 1761/62 verkochte goederen is: opbrengst van de specerijen f 194.314, van diverse koopwaren f 431.907, samen f 626.221, minus de kosten van inkoop van f 228.214 is er een winst van f 398.007, ofwel $174\frac{3}{8}$ %, wat $23\frac{7}{8}$ % meer is dan het vorige jaar. Toen beliepen ze in geld f 855.760, en dit jaar dus f 457.753 minder. Dit kwam niet door een slechte markt, maar doordat er minder werd aangevoerd dan de rijke lading in 1760/61 van de Getrouwigheid. In vervolg op de laatste generale beschrijving wordt over de tegen de gewoonte in 1762 uitgestelde aanbesteding van textiel [fol. 1834] bericht, dat na veel moeilijkheden en herhaald uitstel, die tenslotte op 14 juli 1762 is geslaagd. Dit blijkt uit de memorie, gevoegd bij het besluit van die dag, over die aanbesteding en die van de voorafgaande negen jaar. De soorten textiel waarvoor de prijzen eerder niet verhoogd waren, zijn weer voor die prijs aanbesteed. De grootste verlaging van de prijs van de overige artikelen heeft gemiddeld slechts 2 % bedragen, doordat de verhoging in het vorige jaar van 1 % tot $5\frac{7}{8}$ % is geweest. De witte smalle hele baftas, die sinds 1759 niet zijn ingekocht, zijn, hoewel ze nu $14\frac{1}{8}$ % duurder als toen waren, toch aanbesteed. Dat betreft ook de niquaniassen, hoewel ze $11\frac{1}{2}$ % duurder waren dan in 1756. Omdat ze niet de prijs hadden die Heren XVII had voorgeschreven, hoewel ze $7\frac{5}{8}$ % goedkoper dan vorig jaar waren, zijn er geen sawagesjes van 9 wiesa aanbesteed. Om dezelfde reden zijn er geen gebleekte witte baftas, die wel f 100,- per pak duurder waren, besteld. [fol. 1835] Evenmin geschiedde dit met stoffen uit Bombay, omdat die tweemaal zo duur waren als vorig boekjaar. Omdat van het katoenen garen de

eerste soort 35$\frac{1}{8}$ %, de tweede 33$\frac{1}{3}$ % en de derde 29$\frac{1}{8}$ % duurder was dan in 1760, is die ook niet besteld. Op de bestelling van de kamer van Zeeland van 9 oktober 1760 zijn er door het bestuur 6 pakken nieuwe monsters van chelas aanbesteed, genummerd 22 t/m 27 en van iedere soort een pak, behalve pak nummer 22 met half-om-half rode en blauwe strepen. Bij de gewone brief van het bestuur van 30 april 1763 zit een memorie over de stand van zaken van de bestelling van 1762. Tot tevredenheid ging de aanbesteding voor de retouren van het nu aflopende jaar op de bestelling van 29 september 1761 uit Nederland op 25 april 1763, of vijf dagen voor het vertrek van het laatste schip uit Surat, tamelijk goed. Het uitstel van een paar dagen bracht de leveranciers tot een prijsverlaging, ook van die soorten [fol. 1836] die bij de aanbesteding van 1762 al verminderd waren. Doordat ze voor de eerste keer zijn gemaakt, is de Suratse sits van 11 en 9 wiesa niet in prijs verlaagd, en evenmin de broal, de dotia, ponnebegesjes en dorogesjes, de blauwe beraupaats, en de chelas, die alle voor de tweede maal werden geproduceerd. In Broach was de vermindering niet zo algemeen. Volgens de memorie van de facteurs was er wel verlaging op de witte doeken, doch de bonte textiel bleef op het peil van vorig jaar. De aanbesteding daar ging door, behalve voor witte en blauwe beraupaats die te Surat met een voordeel van f 720,- te krijgen waren. Hoewel een $\frac{1}{4}$ % tot $\frac{1}{2}$ % goedkoper dan in 1762, zijn witte sawagesjes en witte brede hele baftas niet besteld, omdat ze niet overeenkwamen met de prijzen die Heren XVII hadden bepaald. Doordat het verschil in prijs te nadelig was, konden de leveranciers te Surat, noch de facteurs te Broach de prijzen van katoenen garen bepalen. Bij controle concludeerde het bestuur dat de laatste uit Broach geleverde bestelling van textiel goed was, [fol. 1837] evenals de verantwoording door de facteurs van wat niet geleverd werd. Deze verantwoording is bij de uitvoering van de bestelling gevoegd. Men hoopt dat Heren XVII deze zal goedkeuren. Er valt niets op te merken op de uitvoering van de bestelling voor Azië. In de solide verslaggeving in de brief van 30 april 1763 is teruggekomen op het bevel om geen uitschot dat voor Nederland geschikt is, voor Azië aan te nemen, tenzij het de vereiste kwaliteit heeft. Er mag weer op de oude voet worden voortgegaan, maar het aannemen van ondeugdelijke waar, of meer dan de bestelling is, is voor eigen risico. Betreffende timmerwerk en reparaties is het bouwen van voorzieningen voor zieken in de twee wachthuizen bovenop de stal voor circa f 650,- à f 700,- goedgekeurd. Maar bij onderzoek van de door de dispensier ingediende en door het bestuur op 9 oktober 1762 gepasseerde specificatie van f 1608 voor onvermijdelijke reparaties aan gebouwen, is gebleken dat er enige posten voor de tuin genaamd Zorgvrij bij waren. Deze bedroegen samen f 507 [fol. 1838] en, inclusief wat sindsdien aan die buitenplaats werd besteed, zijn ze voor rekening van de vertrekkende en aantredende directeur gelaten. Het bestuur verzocht om ieder die in het directeurshuis op de werf zal wonen, de verplichting op te leggen de zaal daarbij over te nemen. Deze werd er door de directeur bij gebouwd, waarvan de noodzakelijkheid bij besluit van 23 maart 1763 is aangetoond. De prijs zal bepaald worden door van de bouwkosten van f 12.000,- vanaf 1 januari 1761, toen de zaal gereed kwam, 5 % per jaar af te trekken. Als het gebouw is afgeschreven, zal het vervallen aan de Compagnie. Dit voorstel is goedgekeurd, maar de afschrijving is op 10 % per jaar gesteld, zodat de zaal sneller haar eigendom zal worden. De reiskosten van f 1079 die aan dienaren te Broach en Ahmadabad zijn vergoed, en de f 450,- aan reiskosten voor opperchirurgijn Van der Sprenkel, die met de Getrouwigheid te Goa was gestrand, zijn goedgekeurd. [fol. 1839] De gewone geschenken bedroegen in totaal bij inkoop f 7735 en bij verkoop f 10.009, of respectievelijk f -,12,8 en f 4,6,- meer dan het vorige jaar. De buitengewone geschenken bedroegen het zeer hoge bedrag van f 3365. Omdat ze deels besteed zijn om een vrije aftocht te verkrijgen voor de dienaren van het nu eindelijk gesloten kantoor te Ahmadabad, wordt daar niet meer over gezegd dan in de laatste generale beschrijving betreffende Surat onder de inlandse zaken werd gedaan. De particuliere tol bracht f 1730 op, wat f 3962 minder is dan vorig jaar, waarin de Compagnie voor f 1205,- deelt, terwijl het overige voor de vorst van het land is. Het bericht dat wat betreft de twintigste penning niets binnengekomen zou zijn, strookt niet met eerdere uitlatingen dat in het toen lopende boek-

jaar door Mancherji f 1125,- betaald zou moeten worden wegens de verkoop door die makelaar van een scheepje. Het bestuur is hierop in een brief gewezen. De algemene uitgaven over 1761/62 waren f 130.675 en de inkomsten f 355.280, zodat er een voordelig saldo van f 224.605 is geweest. [fol. 1840] In het voorafgaande boekjaar was dit f 667.173, wat betekent dat het positieve saldo f 442.568 minder is geworden. In vervolg op wat in de oktoberbrief werd bericht over de bezetting van de logie en de werf door de troepen van de nawab, dient nog dat in een specificatie bij het besluit te Surat van 25 april 1763 de onkosten van die bezetting zijn vastgesteld op f 13.513. Maar het bestuur verwacht dat daarop bij een herziening, die na het vertrek van het bijna gereedliggende laatste vaartuig gehouden zal worden, nog wel wat zal zijn af te dingen. Samen met de f 139.500,- die de gouverneur heeft afgeperst, heeft deze schadelijke affaire f 153.013 gekost. Inmiddels is er hiervan, en wat volgens opdracht als schadeloosstelling moet binnenkomen, een speciale rekening courant gevraagd om daarover zo nodig nader te kunnen besluiten. Aangaande de debiteuren wordt [fol. 1841] aangegeven waaruit de schuld is ontstaan en welk uitzicht er op inning is, namelijk)

--- de Dende Rajapourse kooplieden Cabulbhay en Fagger Uddien *f* 11.403,4,-, wegens in anno 1757 op credit gekogte zuyker en andere koopmanschappen. 'T is zeer onzeker of men de voldoening van die schuld ooyt regtstreeks zal bekomen, want bij de nagelatene memorie van den heer raad extraordinair van India Taillefert, sub dato 15 maart 1760, werd dezelve reets als zeer dubieus opgegeven, schoon Zijn Ed. daarbij voegd dat die debiteuren voor eerlijke lieden te boek staan, die alleen niet kunnen voldoen, omdat een onverwagte invasie der Marhettas in het district van Rajapour in het voorjaar 1758 hun van alles beroofd heeft. Dan, dewijl de Souratse ministers reets bij hunne resolutie van den 13e april en 19e mey 1759 de doenmalige commissianten Sanderus en Van der Sleijden daarvoor responsabel gehouden, en wij zulx goedgekeurt hebben bij onze rescriptie van 9 april 1760, zo is er tot dies verevening op deze wijze grote hoop. Immers wij hebben de ministers zulx bij onse rescriptie van 11 november dezes jaars in de allerdringenste termen aanbevolen.

De zoon en erfgenaam van wijlen den Amedabaatse makelaar Girderdas Doosje, genaamt Mitalaal, *f* 5850,2,- wegens de nog onbetaalde helft der in maart 1759 op credit verkogte 100 canassers poederzuyker. Deze schuld taxeerd de voorsz. memorie ook voor zeer dubieus. Dog wij hebben bij onze bovengemelde jongste rescriptie deselve gelaten voor reekening van diegeene welke tot dien verkoop op tijd, buyten onze toestemming qualificatie verleend hebben.

De Cambaids gouverneur Mominchan *f* 27.379,15,- wegens in anno 1756 geroofde cattoen te Jamboeser. Om in dit opzigt aan ons guarand te komen, hebben wij de ministers reeds voor lange gequalificeerd represailles op de te Souratta aankomende vaartuygen van de inwoonders van Cambait te gebruyken. Dog onze goede vrienden, de heeren Engelsen, zijn ons in dezen alweder in de weg, dewijl sedert dat geval geen vaartuyg van Cambait aankomt of 'tzelve is gedekt met haar convoy, naar luyd zowel van de meergemelde memorie, als de na dien tijd en nog laast uyt deze directie successivelijk ontfangene berigten. Zodat men, zonder reflexie te slaan op de telkens herhaalde goede beloften van dien debiteur, dese schuld wel op lijst der dubieuse uytstaande posten Uwer Ed. Hoogagtb. mag stellen. Moetende men egter in allen gevalle daarbij nog voegen dat van de voorsz. *f* 27.379,15,-, bij een onverwagte voldoening *f* 6000,-,-, ofte de gegiste waarde van de gehuurde horrij daar het geroofde catoen in was, aan den eygenaar van dat vaartuyg de Persie Rustun Mannik Tjauwelbeek moet uytgekeerd werden.

De Brootchiase makelaar Goordendas *f* 7900,-,-, of 't restant van *f* 16.648,13,- die hij in anno 1760 als een gewoone vooruytverstrekking op den insaam genoten, dog welke hij had kunnen goedvinden t' employeeren ter voldoening van een gedeelte zijner crediteuren. Dan, dewijl dien man toen niet alleen beloofd heeft die schuld in vijf termijnen ieder van een jaar af te leggen, maar ook aan die belofte volgens der ministers advijsen van den 30e april jongstleden regulier voldoet, zoo is voor deze verevening van deze post, alzo

wel hoop als voor die van de overleeden Amedabaets factoor De Bellon, ten emporte van *f* 5645,8,8, of sooveel hij tekort komt op zijne administratie, volgens de dezen jare ontfangene latere berigten, als uyt dewelke wij onse laaste generale beschrijving componeerden. Zeggende de ministers, bij herhaling, te sustineeren dat U Wel Ed. Hoogagtb. daarbij geen schade zullen lijden.

Fol. 1841r-1843v.

(Er is definitief afgezien van het weer oprichten van een logie te Ketsmanduwe. Het herhaalde verzoek van de radja van Haller om een kantoor te Navanagar te stichten is afgewezen, evenals een dergelijk verzoek van de gouverneur van Bassein. Daar de stadsgouverneur van Surat Miermoe Uddienchan is overleden, benoemde het opperhoofd van de Engelsen na anderhalve maand diens oudste zoon Mier Kotop Aldien als zijn opvolger. Onderwijl duren de onlusten in de Deccan voort. Een vergelijk, dat soms wel getroffen wordt, duurt niet langer [fol. 1844] dan dat een partij voordeel bij het verbreken ervan heeft. Het bestuur berichtte in de geheime brief van 30 april 1763 dat een zekere Engelse kapitein zo vermetel is geweest om op de rede van Surat aan boord van de Bleiswijk landgenoten te komen opeisen. De opperstuurman heeft dat kordaat van de hand gewezen. Ter voorkoming van moeilijkheden verzoekt het bestuur om geen geboren Engelsen op de schepen naar Surat te plaatsen. Als er één of meer Engelse oorlogsschepen op de rede zouden liggen, zouden die zich weinig storen aan weigeringen door het bestuur. Daarom zijn de nodige bevelen gegeven. Wegens de reeds gerapporteerde fatale omstandigheden in het voorjaar van 1762 te Kharg, besloot het bestuur op het verzoek om hulp daar twee smalschepen naartoe te zenden. Ze zijn op 26 mei vertrokken, maar moesten wegens slecht weer terugkeren. Desondanks liet het bestuur ze, wegens het duidelijke gevaar te Kharg, herstellen, [fol. 1845] zodat ze in juli weer konden uitvaren. Maar doordat het bestuur het te druk had werd dit evenwel verijdeld. De kosten van deze tevergeefse expeditie van f 5334 mogen Kharg aangerekend worden, maar, zoals uit de brief van 11 november via Malabar verzonden blijkt, niet zonder te wijzen op het gebrek aan overleg. In die brief is tevens ingestemd met f 506 en f 107 voor enige benodigdheden, alsmede met f 1613, of zoveel als het vernieuwen en repareren van enige goederen voor de dagelijkse huishouding heeft gekost. Maar kosten die de equipagemeester heeft opgevoerd voor vier masten die door de witte mieren zwaar waren beschadigd, worden niet afgeschreven. Ze moeten niet alleen terugbetaald worden, maar degene die moet zorgen voor het behoud van dit rondhout, dat zo moeilijk te krijgen en aan te voeren is, moeten met tweemaal de kosten worden belast. Dit is een zachte correctie voor een duidelijke wanprestatie. Het bestuur rapporteerde [fol. 1846] bij het overdragen van de logie te Broach door de nu te Batavia zijnde onderkoopman Hendrik Cronenberg aan zijn opvolger Johannes Sanderus dat onder de wevers op een schuld van f 10.326 nog f 6777 openstond. Voor de zekerheid is er van Cronenberg geëist dat hij zich daarvoor garant stelt, maar hij kreeg uitstel totdat er in het voorjaar meer informatie is ontvangen. Personalia.

KHARG

[fol. 1847] Als toevoeging op de brief van 18 oktober 1763 wordt bericht dat de lading van de Amstelveen, die in juni naar Kharg is vertrokken, heeft bestaan uit: 37.500 lb Bangka's tin, 5000 lb Siams sapanhout, 3760 lb nootmuskaat middelste soort, 11.011 lb kruidnagels, 10.000 lb Javaanse curcuma , 500 lb katoenen garen, 737.268 lb poedersuiker, 87.707 lb kandijsuiker. Samen met enige huishoudelijke goederen was de waarde f 110.862. Er kon geen tweede schip gezonden worden, doordat er geen beschikbaar was. Daarmee was niets verloren, doordat de Renswoude, die ruim 14 maanden eerder naar Kharg was vertrokken, op 11 december 1763 is teruggekeerd. Die bracht een brief van 8 mei mee waarin werd bericht, dat door toenemende onlusten in Perzië ieder uitzicht op een goede afzet in rook was opgegaan.)

Dewijl Kirim Chan zig na de verlooren slag hersteld zijn vijand Fatalichan met zodanig succes heeft geattaqueert dat hij hem niet alleen uyt het veld geslagen, maar ook

nevens de sijne in een fortres, daar zig in gereterireerd hadde, heeft gevangengenomen. Dese overwinning wel verre van de rust te herstellen heeft voorsz. Kirim Chan een nadere concurrent verwekt die, zo de gerugten willen, niet minder magtig is, als Fatalichan, dewelke te velden trekt om den jongste triumphant de Persiaanse kroon te betwisten.

Fol. 1847v-1848r.

(Deze onlusten in het binnenland hebben de handel weliswaar niet beïnvloed, maar in de buurt van de logie gaan de vijandelijkheden ook voort. Hoewel de twee aanvallen door Mir Mahanna op Bandar Bushire geen effect hadden, zou deze zijn doel zeker hebben bereikt, als twee goed bemande en bewapende Engelse compagnies schepen dit niet zouden hebben verhinderd. Voor Bandar Bushire is dit een succes, maar daar de Engelse concurrenten zich op alle manieren van de handel daar meester zullen maken, is dit een ramp voor de Compagnie. Na hun mening duidelijk kenbaar te hebben gemaakt, omdat ze door afpersing en treiterij hun logie te Gamron hadden moeten sluiten, zijn de Engelsen, naar verluid, uit Bombay gekomen en hebben ongeveer twee jaar geleden met de regent van Bandar Bushire een overeenkomst gesloten om daar een nieuw kantoor te stichten. Ze hebben een of- en defensief verbond gesloten en de Engelsen werd toegestaan op korte afstand van de stad een fort met 22 kanonnen en het noodzakelijke garnizoen te bouwen. [fol. 1849] Direct nadat zij hulp hadden verleend, pretendeerden de Engelsen als beloning het monopolie van alle handel met vreemdelingen te Bandar Bushire. De sjeik, die zijn voordeel net zo goed kent als zijn nieuwe bondgenoten, stemde hiermee in, mits hij in de opbrengst van dit monopolie mocht delen. Dat dit alles zeer schadelijk is blijkt volgens resident Johannes Wilhelmus Buschman enerzijds hieruit dat het lid van de raad te Bombay, een zekere Price, toen hij met de drie schepen op de rede van Kharg lag, aan hem voorstelde te Bandar Bushire een partij pondgoederen[20] aan de Engelsen te verkopen, of door hen in commissie te laten verkopen. Anderzijds komt er nu geen enkele koopman van Bandar Bushire naar Kharg. Men veronderstelt dat de drie Engelse schepen door zullen varen naar Basra om vergoeding te eisen voor wat de vroegere Engelse consul Schaa daar achterliet. Als dat niet goedschiks geschiedt, [fol. 1850] zullen zij de handel beletten door de rivier af te sluiten.)

Hier komt nu nog bij dat de Arabieren ter sake van een verschil tusschen Ali Pascha, gouverneur van Bagdat en Bassora, en de Arabieren van de woestijnen, de rivier de Euphraat boven Bassora hebben bezet en de communicatie van die plaats met Bagdat, Suster etc. ten eenemaal afgesneden. En alhoewel dese oneenigheden gering en van geen langen duur kunnen zijn, egter gevoegt bij den desolaten toestand in den geheelen Golf tot beneden Musquette toe, in welke plaats de binnenlandse oproeren insgelijx gewoet hebben, daaruyt dan ook volgen moet het stilstand van den handel.

Fol. 1850r-v.

(Als er een tweede schip zou zijn gestuurd, zou resident Johannes Wilhelmus Buschman teveel voorraad hebben gehad. Als de Amstelveen daar zal zijn aangekomen, wordt dat des te erger. Men verwacht dagelijks de terugkeer van dit schip om naar gelang de berichten maatregelen te kunnen treffen. Hoewel de resident meent dat de handel in Kharg slechts kort belemmerd zal worden en dat de schade door de schaarste van de suiker vergoed zal worden, [fol. 1851] is er weinig hoop op verbetering van de handel in de Perzisch Golf, zeker nu de Engelsen zich vlakbij te Bandar Bushire proberen te nestelen. Dat ze dichtbij zijn betekent nog geen vriendschap. De Engelsen toonden hun gevoelens voor Gamron toen zij het volk van de khan, dat zich in de Nederlandse logie had teruggetrokken, aanvielen en hebben gedood. Ze maakten de logie onverdedigbaar door de deuren en het houtwerk stuk te slaan, waarna ze de inlandse kooplieden beroofden en naar Bandar Bushire vertrokken zijn. De bewaker van de logie, assistent Jan Jacob Christant, kon, om aan gevaar te ontkomen, niet anders doen dan vluchten. In een expres bericht naar Kharg klaagden de gouverneurs van

20 Pondgoederen, goederen die per gewicht verhandeld worden.

Gamron en Lar over het geweld van de Engelsen en beschreven zij de toestand van de logie. Zij verzochten de Compagnie zich weer te Gamron te vestigen in ruil voor de helft van de tol. Daarop zond resident Buschman de assistent Christant weer daarheen. Hij toonde de hertog medeleven met de vijandelijkheden van de Engelsen [fol. 1852] en verzocht hem de beschadigde logie te willen beschermen. Het hervatten van de handel te Gamron zal aan de Hoge Regering worden voorgelegd. Mahamet Nasir Khan heeft met nadruk verzocht naar zijn gebied een gezaghebber en een schip met koopwaren te zenden. Ook de makelaar Naroeten te Muscat deed een dergelijk verzoek en beloofde een scheepslading goederen, waaronder t.w.v. f 3000,- in drie maanden, met winst te verkopen. Ondanks alle vijandelijkheden over en weer houdt Mir Mahanna zoveel respect voor de Compagnie dat de vaartuigen en bewoners van Kharg de hele Perzische Golf onbelemmerd kunnen bevaren, zodat er levensmiddelen in overvloed zijn. Maar doordat Mir Mahanna voortdurend te velde was, kon de gelias Draak nog niet tegen de Fervis geruild worden. Resident Johannes Wilhelmus Buschman kon niet erg op de neutraliteit en goede gezindheid van Mir Mahanna en andere krijgslieden vertrouwen, en wilde daarom de land- en zeemacht niet inkrimpen. Volgens hem zijn voor de veiligheid van het kantoor 150 militairen en zeevarenden vereist. De verdediging van het fort [fol. 1853] en de afzonderlijke vestingwerken ter bescherming van de suikerpakhuizen vragen zeker 100 militairen. Maar ter bezuiniging heeft men de regent van Ganaveh, Kaijd Hedder, met dank voor zijn diensten naar Bandar Bushire laten vertrekken. Door al deze gebeurtenissen stegen de uitgaven in 1761/62 boven het vastgestelde bedrag tot f 81.427, en waren de inkomsten f 161.788, waardoor het positieve saldo maar f 80.361 is, ofwel f 65.145 minder dan het vorige jaar.)

Sijnde met voorschreeven bodem Renswoude aangebragt 75.774 lb. swavelaarden en aan contanten

5500	goude Persiaansche ropijen	à	*f* 20,18	ider	*f* 114.950, -, -
32.000	silvere ropijen	,,	*f* 1, 8	,,	*f* 44.800, -, -
63.000	kleine nadaris	,,	*f* 17, 8	't stuk	*f* 55.125, -, -
			dus tesamen		*f* 214.875, -, -.

Fol. 1853r.

(De stijging van de uitgaven werd veroorzaakt door het onvermijdelijk aanhouden van meer dan het vastgestelde aantal militairen en zeevarenden, en de lagere inkomsten doordat er in het boekjaar 1761/62 maar één scheepslading koopwaren werd omgezet. De omstandigheden van het kantoor blijven slecht en er hoeft niet op de voorgespiegelde bloeiende handel gerekend te worden. Het besluit van Heren XVII over de loge wordt afgewacht.

Kaap de Goede Hoop

[fol. 1854] Uit Kaap de Goede is dit jaar aangevoerd: 813$\frac{32}{37}$ last tarwe, 7 last rogge, 6 last gort, 247 leggers wijn, 51.814 lb boter, en enige levensmiddelen en kleinigheden, samen t.w.v. f 167.610. Met de retourschepen, en het bevoorradingsschip Oosterbeek, is daarheen verzonden: 48 pakken Coromandels textiel, 35 pakken Suratse textiel, 70 leggers arak, 125$\frac{5}{23}$ last rijst, alsmede enig houtwerk, levensmiddelen en benodigdheden, samen met enige in rekening te brengen posten t.w.v. f 67.215. Daarbij komen nog 40 leggers arak met de in januari 1763 vertrokken retourschepen van de tweede bezending t.w.v. f 4447. Over de brieven die tussen 7 december 1762 en 30 juli 1763 werden ontvangen, is op 14 oktober 1763 vergaderd en op 18 oktober geantwoord. Om de redenen die het bestuur in zijn brief van 27 mei noemde, is het lossen en op 27 mei doorsturen van de Radermacher goedgekeurd, hoewel het enige dagen langer dan voorgeschreven was vastgehouden. De omstandigheden en voorzichtigheid [fol. 1855] hebben deze afwijking verantwoord gemaakt. Het was goed en volgens het bevel van Heren XVII dat er 125 militairen van de Vrijburg, Vredestein, De Drie Papegaaien en de Lekkerlust zijn gehaald om Ceylon van militaire hulp te voorzien. Omdat het gebrek daaraan te Batavia nog steeds even groot is, werd evenwel nogmaals aanbevolen

van de schepen op weg naar Azië geen militairen te halen. Omdat zulke informatie bij het zenden van militairen met de Jonge Lieve en Damzicht naar Ceylon ontbrak, is het bestuur van Kaap de Goede Hoop opgedragen om bij aankomst van schepen uit Nederland door te geven met hoeveel opvarenden ze zijn vertrokken, hoeveel zieken en doden er zijn geweest, hoeveel zieken er van boord zijn gehaald en met hoeveel opvarenden ze naar Batavia of elders zijn vertrokken. Dit geldt ook voor de schepen vertrekkende uit Valse Baai. [fol. 1856] Omdat uit de brief van 10 februari 1763 was gebleken dat er gebrek aan contanten was, is het goedgekeurd dat uit de Tulpenburg en Vlissingen rsd 50.691$\frac{32}{48}$, of f 121.660,-, is gelicht. Men gaat ervan uit dat dit zal worden teruggestort, wanneer de bestelling uit Nederland zal zijn ontvangen. In zijn brief van 24 februari 1763 liet het bestuur zien dat het in de memorie van bezuiniging vastgestelde aantal van 60 matrozen op de werf onvoldoende was om het noodzakelijke werk daar te verrichten. Daarbij komen nog vermindering door sterfte onder de lijfeigenen en de onlangs mislukte slavenhandel. Het bestuur moest het aantal daarom vermeerderen met 1 bootsmansmaat, 30 matrozen en 2 scheepstimmerlieden en vroeg daarvoor goedkeuring. Deze vermeerdering van 60 tot 93 personen, nog afgezien van 1 onderstuurman, 6 kwartiermeesters en 39 matrozen die dienst doen op de schepen en die in de brief van 9 juli 1756 waren goedgekeurd, is bij het huidige gebrek aan zeevarenden wel wat ruim. Er kunnen zich inderdaad omstandigheden voordoen dat 60 matrozen en werkvolk voor de aankomende schepen etc. wat krap is, [fol. 1857] maar het is niet juist om, als zich een enkel geval voordoet, als een algemene regel vast te stellen dat er zo'n groot getal van zeevarenden dient te zijn. Aangezien Heren XVII niet graag zien dat er van de memorie van bezuiniging wordt afgeweken, tenzij daar dringende redenen voor zijn, wordt een besluit over het verzoek te mogen afwijken aan hen overgelaten. Men verzoekt de bestellling aan Kaap de Goede Hoop van 1000 last tarwe, levensmiddelen, waaronder 100 vaten boter, en niet meer, precies uit te voeren. De boter, die onlangs op 9$\frac{1}{2}$ stuiver werd berekend, moet weer naar de oude prijs teruggebracht worden. Tenzij er andere bevelen van Heren XVII komen, is de opdracht voor vertrek van het vroegschip Baarzande bevestigd. [fol. 1858] Wegens een tekort aan zeildoek konden de Vrouwe Geertruida, Noord Nieuwland en Blijdorp niet zodanig uitgerust worden dat ze veilig naar Nederland konden vertrekken. Er is toestemming gegeven om deze drie schepen uit de aanwezige voorraad, en het provisieschip Oosterbeek bij terugkeer naar Batavia, van een nieuw stel zeilen te voorzien, maar overigens van de schepen uit Nederland geen zeildoek of levensmiddelen te halen, tenzij dat strikt noodzakelijk is en zeker niet als voorraad. Om zo snel mogelijk zeilen te naaien zijn er op genoemde schepen twee zeilmakers in plaats van één geplaatst, van wie er één te zijner tijd weer naar Batavia dient terug te keren.

JAVA'S OOSTKUST

[fol. 1859] Naar Java's Oostkust is f 540.310 aan contanten gezonden, waaronder f 221.685 aan koperen duiten en penningen, en tevens aan koopwaren t.w.v. f 94.968 en diverse benodigdheden. Bovendien zijn er vier wissels met een waarde van f 43.796 en f 11.353 uitbetaald. Java's Oostkust werd zo in totaal f 690.427 in rekening gebracht. Vandaar werd ontvangen)

20.865.190	lb.	rijst of lasten à 3033$\frac{1}{3}$ ieder
660.965	,,	groene catjang of lasten
17.569	,,	cattoene gaaren
4937$\frac{1}{2}$	,,	indigo
2635	,,	zwarte peper
44.426	,,	lange peper
5130	,,	staart dito
1.259.926	,,	suykerpoeder
24	,,	fijne ruwe zijde
37.488		kannen klappusolij

200	lasten zout
2	brigantijns
22	pantjallangs, waaronder
	een van den regent van Lassum
	voor zijn jaarlijx contingent
14	schouwen in zoort
3	schuyten

Mitsgaders een groote menigte van zwaare en ligte houtwerken en 63.600 realen besnoeyt payement, bedragende het een en ander in gelde een zomma van *f* 695.860,6,12.

Fol. 1859r-v.

(Er is dus voor f 221.685 aan koperen duiten verzonden. In de brief van 18 oktober 1763 werd het gebrek daaraan reeds gemeld. Dit kan door wat uit Nederland besteld werd niet in zijn geheel weggenomen worden. Om de problemen op te lossen zijn er maatregelen genomen die in het deel over Batavia beschreven zijn. [fol. 1860] Het bestuur heeft in zijn brief van 20 oktober 1763 bericht dat, hoewel het tot dan al rsd 75.000 aan duiten en penningen had uitgegeven, het daar nog makkelijk rsd 100.000 aan kon toevoegen, zodat er in totaal rsd 200.000 nodig zou zijn. Op de eerdere bestelling is op 21 oktober alles wat er in voorraad was, ofwel ruim f 60.000, verzonden. Op 12 november bedankte het bestuur daar hartelijk voor, omdat het gebrek aan kleine munten de daar in de regel rebellerende militairen reeds opstandig had gemaakt. De aanwezigheid van officieren kon dat nog tegengaan. Ter afschrikking zijn zeven muiters gestraft, naar Batavia gezonden en bij besluit van 22 november voor twee jaar bij de lijnbaan op eiland Edam aan het werk gezet. Op 23 december is besloten om ruim f 40.000 aan duiten, of alles wat bij elkaar geschraapt kon worden, per eerste gelegenheid te verzenden. De vraag naar kleingeld, of dubbele stuivers, was ook groot. Er konden enige van verstuurd worden, maar toen had men er geen meer. Daardoor, en door het ongeldig verklaren van de oude gesnoeide dubbele stuiver, [fol. 1861] is er, volgens de brief van 24 maart 1763, zeer veel vraag naar schellingen. Eerder werd in de brief van 23 december 1762 uit Semarang bericht dat ze deze in de bovenlanden niet hebben wilden. Ondanks de ernstige droogte langs de kust en elders tijdens de laatste oostmoesson, was er boven verwachting een rijstoogst van wel 6580 last. Men was erop bedacht geweest voor Batavia vroegtijdig een voorraad aan te leggen naast wat in de gewone en geheime brieven van 20 en 23 september 1763 voor Ambon, Banda, Ceylon en Kaap de Goede Hoop was besteld. Men is tevreden over de oplettendheid van het bestuur en die van Willem Hendrik van Ossenberg. Hoewel, als reeds gemeld werd, de leverantie van kleine vaartuigen van pas kwam en voor Ceylon en de Grote Oost van nut is geweest, is nu er ruim voldoende pantjalangs zijn de bouw en inkoop daarvan stopgezet. Er heeft wel wat gehaperd aan de kwaliteit van de geleverde goederen. De van Java's Oostkust in het begin van het jaar aangevoerde rijst was zo stoffig, [fol. 1862] dat op 1 en 8 juli 1763 werd besloten dat de administrateurs van het graanmagazijn ze met 10 % overwicht moesten wegen. De desbetreffende residenten dienen met de helft daarvan belast te worden en zullen in het vervolg wat de nieuwe rijst bij het zeven boven de 5 %, en de overjarige rijst meer dan 10 % verliest, moeten vergoeden. Om de kwaliteit van de rijst vast te stellen en na te kunnen gaan waar ze vandaan komt, zal bij iedere zending een verzegelde zak als monster voor de directeur-generaal gevoegd moeten worden. Het besluit van 12 april 1763 stelt betreffende de suiker vast dat de commandanten van de schepen verantwoordelijk zijn voor het verlies door beschadiging of nat worden van de canasters. Het bestuur werd op 30 april geschreven dat die commandanten gemachtigd waren alle ondeugdelijke canasters aan de verschepers terug te zenden. Een zending van 264 canasters, of netto 106.831 lb, uit Pekalongan die volgens de factuur eerste soort zou zijn, haalde die kwaliteit op verre na niet. Daarom is besloten al wat deze suiker boven de tweede soort heeft gekost, door de afzender te laten vergoeden. [fol. 1863] Men dient zich in het vervolg aan de brief van 24 mei te houden. Daar enige tijd later suiker uit Japara in de lading van de Vrouwe Rebecca Jacoba, die reeds naar Surat was doorgezonden, bij visitatie

ook geen eerste kwaliteit bleek te zijn, is op 2 augustus voorlopig besloten om de verkoop daar af te wachten. Intussen werd de resident te Japara met nadruk opgedragen beter op de kwaliteit van de suiker te letten. Wegens het bovenstaande en klachten uit de kantoren waar suiker wordt verkocht, dat de kwaliteit afwijkt van wat de facturen zeggen, is om de plaats van origine en de leveranciers te kunnen traceren op 15 september 1763 besloten om boven de gebruikelijke merktekens op de canasters uit Pekalongan een P, die uit Japara een J en tenslotte op die uit Cheribon een C te laten zetten. Zoals te Batavia reeds gebruikelijk is, zal aan iedere leverancier op deze drie plaatsen een nummer worden toegekend. Over de besluiten betreffende het houtwerk [fol. 1864] wordt slechts opgemerkt dat, om de dienaren oplettend te houden, ze belast zijn voor alles wat er aan tekort komt, of ondeugdelijk is. Uit de brief van 4 augustus 1763 aan de resident te Japara blijkt dat het ook hierin niet aan bevelen ontbroken heeft. Betreffende belastingen en vergoedingen, in- en afschrijvingen melden een beëdigde verklaring van de pachter van Uludjami en de brieven van het bestuur van 17 januari en 24 maart 1763 dat 172 kojang rijst en 676 pikol suiker, die in de pakhuizen van die pachter buiten de logie waren, door brand zijn vernield. Daar er geen reden is iemand van wanbeleid te beschuldigen, is besloten ze in de handelsboekjes van Pekalongan af te schrijven. Deze producten waren niet alleen voor rekening van de Compagnie ingezameld, maar er is tevens geen bergplaats binnen de logie. Men heeft de pachter tevens toegestaan het afgebrande houten pakhuis te vervangen door stenen en dat, zoals hij heeft verzocht, deze pakhuizen door de opvolgende pachters zullen worden overgenomen. [fol. 1865] Overeenkomstig de brief van 2 februari 1763 kunnen, indien nodig, de producten van de Compagnie daarin veilig worden opgeslagen. Bij de brief uit Semarang van 24 maart 1763 zijn de de antwoorden ontvangen op de bevindingen in de negotieboeken van Java's Oostkust over 1741/42 tot 1751/52 en die van 1751/52 tot 1755/56 die in de vergaderingen van 14 maart 1758 en 26 november 1762 waren goedgekeurd. Uit de bijgevoegde notitie van de toenmalige hoofdadministrateur Henrik Breton blijkt aan wie vergoedingen zijn opgelegd en dat er ook schrijffouten waren. In de brief aan het bestuur van 24 mei 1763 is te lezen welke besluiten die de Compagnie ontlasten, op basis van een verbeterde opgave door de visitateur-generaal zijn genomen. Bij besluit van 27 mei zijn aan de huidige gezaghebber van de Oosthoek, Henrik Breton, het bedrag van een kabeltouw, dreg voor een boot en een paardenlijn ter vergoeding opgelegd. Om het vaartuig, waarmee hij van Semarang naar Surabaja ging, te redden, waren ze hem door de gezaghebbers van de Amstelveen verstrekt. Tenslotte is de gewezen resident te Rembang, koopman Dionisius Pauw, in de vergadering van 15 november 1763 belast [fol. 1866] met de mindere opbrengst van een pantjalang van f 2040,-. Omdat deze door beschadiging van geen nut voor de Compagnie meer was, had men op 1 juli besloten deze te verkopen. Volgt De Jonge, Opkomst *X, p. 392 r. 12v.b. - p. 394 r. 5v.b. [fol. 1868] Op grond van een brief van de Hoge Regering is hoofdadministrateur Hermanus Munnik op bevel van Willem Hendrik van Ossenberg nagegaan hoe de uitgaven verminderd en de inkomsten vermeerderd zouden kunnen worden. Daarvoor is in de memorie van overgave van de gouverneur van Java's Oostkust Nicolaas Harting en de daarop gevolgde geheime besluiten van de Hoge Regering van 11 en 16 maart 1762 reeds een stevige basis gelegd. In zijn rapport, overgeleverd in de vergadering van de Raad van Semarang van 24 mei 1763, heeft opperkoopman Munnik betoogd [fol. 1869] dat er op Java's Oostkust nog f 60.000,- te besparen is en er met de nodige zorg en oplettendheid bij het innen van de contingenten nog voordeel te behalen is. Dit rapport is bij de brief van het bestuur van 31augustus 1763 ontvangen. Daarop is besloten om bij het geheime besluit van 16 maart 1762 tot vermindering van het aantal militaire officieren te blijven en te bevelen dat sommigen van hen en enige dienaren die gemist konden worden, terstond naar Batavia gezonden moeten worden. Anderen, namelijk een kapitein en onderluitenant van de dragonders die elders niet beter gebruikt kunnen worden, moeten ter plaatse blijven, omdat het niet uitmaakt waar ze betaald worden. Het is goedgekeurd dat ter ontlasting van de uitgaven voor timmerwerk en reparatie een wagenpacht wordt ingevoerd en dat daarvoor ook de overschietende renten*

van het kapitaal van boedelmeesters wordt aangewend. Ook het voorstel om twee pantjalangs af te schaffen is overgenomen. Volgens de resolutie te Semarang van 2 maart 1763 had Willem Hendrik van Ossenberg voorgesteld om, zonder kosten voor de Compagnie, twee à drie roeigaleien langs de kust op zeerovers te laten patrouilleren. In de brief van 24 mei 1763 is daarover tevredenheid uitgesproken. [fol. 1870] Maar wat betreft voorstellen waarvan het effect onzeker is, werd aanbevolen de grootste zuinigheid te betrachten, zodat werkelijke blijken van lagere lasten zich voordoen. De besluiten over de posten waarvan geen geen vermindering van lasten te verwachten is, zijn te vinden in de brief van 23 december 1763 naar Java's Oostkust. Daaruit blijkt dat er zeer weinig van de ruim f 60.000,- te besparen is. Tevens wordt duidelijk dat er op de juiste levering door de regenten van de contingenten is aangedrongen en dat er tevredenheid is getoond dat het bestuur goed op het belang van Heren XVII let. Omdat het redelijk is, werd het verzoek van de regenten te Surabaja om ontslagen te worden van een achterstallige leverantie van 80 kojang rijst in dit afgelopen jaar, ingewilligd. Er moet voor gezorgd worden dat de Compagnie door de particuliere handel zo min mogelijk schade lijdt. Door het verstrijken van de tijd schijnt het verbod op uitvoer van koffiebonen te Surabaja krachteloos te zijn geworden. [fol. 1871] De verbouw daarvan gaat nog voort. In de brief van 15 maart 1763 is dit verbod vernieuwd. Men moest dat ook doen met het verbod van 13 april 1759 op de uitvoer van staartpeper, waarin het monopolie van de Compagnie gehandhaafd dient te worden. Immers in de brief van 18 april moest gerapporteerd worden dat te Batavia 47 pikol staartpeper uit Java's Oostkust in beslag was genomen. Bovendien werd bij besluit van 22 november 1763 vastgesteld dat op alle kantoren waar deze wordt afgezet, alle niet gestempelde textiel uit de Westerkwartieren geconfisqueerd moet worden. Uit de brief van het bestuur van 31 juli 1763 en het bijgevoegde rapport over het eiland Kangéan is gebleken hoe de smokkel daar welig tierde. Van het opperhoofd te Surabaja en de resident te Sumenep valt slechts de uiterste oplettendheid te eisen. In de geheime brief van 23 december 1763 kon nog geen besluit genomen worden over de voorstellen van het opperhoofd betreffende Kangéan. Daar de gewone driejaarlijkse pacht afloopt, [fol. 1872] werd op voorstel van het bestuur in de brief van 5 november 1763 toegestaan dat de domeinen die de regenten als gunst zijn toegewezen, voor dezelfde waarde gedurende de volgende drie jaar aan hen overgelaten worden. Voor die domeinen die geveild worden, gelden de veranderingen die in genoemde brief zijn vermeld. In zijn aparte brief van 15 december 1763 spreekt de gouverneur de hoop uit dat de opbrengst niet zal veranderen en rapporteert hij dat de pacht van het lopende jaar is geïnd. Verder wordt verwezen naar de brieven van het bestuur van 24 maart en 9 april 1763, het antwoord daarop van 24 mei betreffende het daar opgerichte college van weesmeesters, naar de staatrekening daarvan, naar die van de boedelmeesters, de middelen voor de armen en het armenhuis en naar minder belangrijke huishoudelijke zaken. Volgt De Jonge, Opkomst *X, p. 394 r. 6v.b. - p. 395 r. 16v.b. [fol. 1873] Volgens de binnenkomende aparte brief van 16 december 1763 veinsde de susuhunan dat de stropende bendes slechts landlopers waren. Ondertussen is het evident dat door dit voorval de wrok tussen de susuhunan en de Mangkunegara nog groter is geworden.)*

Andere onrustige woelingen, waarvan wij in onze eerbiedige van den 10e mey jongstleeden gewaag maakten, zijn ten eenemaal tot stilstand gebragt, wijl Praboe Joko door het volk van de vorsten zo geteisterd en in de engte gebragt is dat hij alleen met een gevolg van 40 à 50 koppen naar het ongenaekbaar Oelo Jodosche gebergte de wijk genomen heeft, en zig volgens de jongste berigten nog zeer stil in 't Malangse hieuw. Terwijl men van de regte cramans, of de bijgelovige zwervens[21], sedert het voorjaar mede niets onaangenaams vernoomen heeft. Ja dat het met hun gedaan zij, blijkt hieruyt dat hun geweesen hoofd (Abdul Cadier genaamd) door den tijger in 't gebergte na de berigten verslonden

21 Zwervens, bedoeld lijkt zwervers.

is, zeker veroorzaakt door het gering aantal van zijn geselschap.
Fol. 1873v-1874r.

(Voor de gewone versterking van het garnizoen en wegens het overdrijven van de donkere wolken zijn naar Java's Oostkust …[22]*gewone militairen gezonden. Om hen aan te sporen een nieuw dienstverband van drie en vijf jaar aan te gaan is het bestuur, evenals de twee voorafgaande jaren, toegestaan het traktement per maand te vermeerderen met drie en vier gulden voor degenen van wie het dienstverband afloopt en die nog niet de hoogste gage krijgen. De opperkoopman Abraham Christoffel Coertsen, koopman Matthijs Willem de Man en onderkoopman Isaac Constantijn Martheze zijn overleden. Tot gezaghebber van de Oosthoek [fol. 1875] is Henrik Breton aangesteld met als titel secunde van het gouvernement. Personalia. Wegens veel schrijfwerk op de secretarie is een aparte secretaris van justitie aangesteld. In plaats van De Man is de koopman en eerste administrateur in het provisiemagazijn te Semarang Isaac Reijnst tot resident te Tegal benoemd. Personalia. [fol. 1876] Personalia. De kapitein van de militie te Semarang Jan Christiaan Fiedler is overleden. Personalia.*

Cheribon

[fol. 1877] Aan contanten is dit jaar f 120.225,- naar Cheribon gezonden, aan koopwaren en benodigdheden f 54.610,-, of samen voor f 174.835. Daarvandaan is ontvangen 2.648.437½ lb koffiebonen, 11.750 lb indigo, 32.375 lb katoenen garen, 46.000 lb zwarte peper, 138.600 lb rijst, 3¼ lb ruwe zijde en een aanzienlijke partij houtwerk, samen t.w.v. f 346.331. Wat onder Java's Oostkust over de suiker is gezegd, wordt niet herhaald, maar er wordt wel op gewezen dat volgens de brief van de resident van 22 juni 1763 de indigo zowel in kwantiteit, als kwaliteit slecht is geweest. Door de zware regens in het vorige jaar zijn veel tuinen vernield en was het rivierwater zeer modderig. Er is goede hoop dat de oogst van dit jaar het tekort van het vorige opvangt, tenminste de regenten beloofden daarvoor hun best te zullen doen. In de brief van 6 september 1763 is geschreven te letten op het nakomen van deze belofte, dat men in tegenstelling tot verleden jaar wel tevreden was met de geleverde 36 balen katoenen garen, maar liever ook een verbetering in de soorten had gezien. Het is bekend dat dit geleidelijk gaat en dat bij de inlander vriendelijke aansporing het beste werkt. [fol. 1878] Men laat dit over aan de tijd en het nodige toezicht, waaraan, zo beloofde resident Pieter Cornelis Hasselaar, geen gebrek zal zijn. Daarvan wordt resultaat verwacht. Als er schepen beschikbaar waren, zijn de genoemde goederen met spoed afgehaald. Het is wonderlijk en zonder bekende oorzaak dat er dat jaar te Cheribon en tweemaal te Indramaju brand is geweest. In die laatste plaats liepen de pakhuizen groot gevaar. Wat de belastingen en vergoedingen betreft zijn door lang liggen onbruikbaar geworden duigen voor kruitvaatjes voor rekening van de posthouder en vlotmaker gelaten. Een betoog door de gemachtigden van de gewezen resident Seneca Ingerssen heeft er niet toe geleid van de besluiten van 31 december 1760 en 25 september 1761 af te wijken. Hij blijft belast met f 3631 uitgegeven voor reparatie, dan wel verbouwing van het in 1760 zeer bouwvallige pakhuis te Indramaju. Hij had het zelf pas in 1755 gesticht. Dit wordt uitgebreid behandeld [fol. 1879] in het besluit van 22 november 1763, waarin ook de argumenten van die gemachtigden voor hun verzoek zijn vermeld. Uit de staatrekening, en wat bij de brief van 24 oktober 1763 is gevoegd, blijkt dat de inkomsten in het laatste boekjaar f 93.304 hebben bedragen, ofwel f 29.304 meer dan genoemd in de memorie van bezuiniging. De uitgaven waren f 17.441, ofwel f 2904 minder dan in die memorie. Hierover is in de brief van 15 november tevredenheid betuigd om zo tot het behartigen van het belang van de Compagnie aan te sporen. In het boekjaar 1761/62 was het saldo f 2774 beter, namelijk f 194 minder uitgaven en f 2580,- meer inkomsten. De inkomsten zouden het boekjaar 1762/63 nog minder zijn geweest, als men bij het besluit van

22 Het aantal wordt niet vermeld.

11 augustus 1763 de vereiste winst op het ijzer niet met 25 % had verlaagd door de hoogte van de inkoopsprijs van 75 % op 50 % te stellen. Dat geeft op de waarde in Nederland nog een winst van 87½ %. Onbewust van het bevel bestelde de resident voor het lopende boekjaar [fol. 1880] geen ijzer en ook geen textiel, omdat volgens de kooplieden het ene door het andere van de hand moest gaan en zij daarvan slechts nadeel verwachtten. Toen de resident het genoemde bevel had ontvangen, heeft hij in zijn brief van 30 november 1763 ijzer en textiel besteld. Die bestelling zal zoveel mogelijk uitgevoerd worden. De inkomsten van de domeinen, die evenals op Java's Oostkust nu voor drie jaar vepacht worden, zullen volgens de inkomende brief van 17 september aanzienlijk dalen, doordat de pachters er de laatste twee jaar verlies op hebben geleden. Niemand heeft deze als gunst gewenst, en in de brief van 15 november moest zelfs toestemming gegeven worden om geheel van de verpachting van de pitjes af te zien. De pachters, die daar grotendeels hun inkomsten uit halen, moesten door de lage prijs de productie daarvan achterwege laten.)

Deze verliezen op de pagten zullen inmiddens zo reëel niet zijn als in den eersten opslag wel schijnen zal, omdat den overwalschen handel, die men geen reeden heeft om met goede oogen aan te zien, zeer apparent daar door in Chinase waren (welke de jongsten[23] aldaar aanbrengen, en vandaar Cheribon en elders buyten Batavia vervoerd werden) zal vervlauwen en dus allengskens de vaart der jonken op gedagte overwal, is het niet in het geheel tenminsten voor een gedeelte, difficiel maken. En daarom hebben wij ook bij ons besluyt van den 29e maart aan den Bataviaschen pagter van 't kerven der Chineese tabak per missive gegeven om van dit gewas, dat daar van elders, als dese hoofdplaats ingevoerd word, ook 10 percentos te laten heffen en dus buyten de 2 rds. per picol die den Cheribonsen pagter ervan geniet. Hetwelk in zijn samenhang nader consteerd uyt de aankomende brief van den 21e julij en ons antwoord van den 6e september anno passato.

Fol. 1880v-1881v.

(De laatste zal ook verminderen, doordat op voorstel van de resident werd besloten de roeigalei, die daar van geen nut is, naar Batavia te laten komen. Omdat ze onbruikbaar was, is deze voor de sloop verkocht. Volgt De Jonge, Opkomst *X, p. 395 r. 20v.b.- p. 396 r. 12v.b.*

Bantam

[fol. 1883] De verwerving van peper is in Bantam het belangrijkste. Het vorige boekjaar viel die niet zo slecht uit als in de brief van 31 december 1762 was geschreven. In de brief uit Bantam van 4 januari 1763 werd gemeld dat er nog een voorraad van 800 bahar was, wat met de verscheepte 1.909.500 pond op 2.209.500 pond uitkomt. Dit is 262.500 pond meer dan de oogst van 1761. Daarop is geantwoord dat men niets diende na te laten om ieder jaar een toename te bereiken. Dit jaar is te Batavia maar 2.086.500 pond aangevoerd. Evenwel moet bij wat verworven werd een restant van 589.875 pond gerekend worden, die iedere dag met de Borssele wordt verwacht, zodat men op de aanzienlijke partij van 2.376.375[24] uitkomt. Dit is 166.875 lb meer dan in 1762. Dit is zeer aangenaam en doet hopen dat de maatregelen die dat jaar zijn genomen, effect sorteren. Daarbij is niet alleen, [fol. 1884] zoals in de generale missiven van 5 mei en 18 oktober 1763 werd bericht, voor de Lampongse districten gezorgd, maar ook voor Bantam zelf. Volgens de brieven uit Bantam van 1 juli, 15 augustus en 29 oktober 1763 hebben een dienaar van de koning en één van de Compagnie de pepertuinen aan de zuid- en westkant geïnspecteerd. Zij constateerden dat er 409.557 vruchtdragende en jong aangeplante struiken waren en dat er een terrein voor 1.681.060 was, wat op ruim 2 miljoen ranken uitkomt. Gewoonlijk leveren 100 bomen 1 bahar, of 375 lb op. Over zeven à acht jaar, als alle bomen vruchtdragen, kan dat met Gods zegen 7½ miljoen pond per jaar opleveren. Uit de Lampongse districten kwam de laatste tien jaar gemiddeld

23 Jongsten bedoeld lijkt jonken.

24 Dit getal is onduidelijk; 2.086.500 + 589.875 = 2.676.375.

1.575.000 lb per jaar, wat vijfmaal minder is dan uit Bantam. [fol. 1885] Men twijfelt er niet aan dat de koning van Bantam er uit eigen belang alles aan zal doen om volgens het plan de peperoogst in zijn landen te verbeteren. De maatregelen vermeld in de brieven van 1 juli en 15 augustus 1763 voldoen daaraan.)

Zo hebben wij egter, als kunnende de natuurlijke logheyd van den Javaan, bijzonder omtrend een werk waarvan hij niet aanstonds de vrugt van zijn arbeyd ziet, als een zaak van groot belang gerecommandeert dat tenminsten alle jaaren eens een generalen opneem geschied door een gequalificeerd minister van den vorst ten bijweesen van een Compagnies dienaar, dat voorts een specificq boek gehouden worde, zo in 't Javansch als Nederduyts van de negorijen waarin de thuynen leggen, wie er de hoofden van zijn, het getal van het volk dat onder hun sorteerd, hoeveele jaren de oude boomen vrugten gedragen, en de jonge gestaan hebben. Waarvan de principale hoofden die aan 't hof resideeren steeds kennisse nemen en des gerequireerd wordende telkens den rijxbestierder en commandeur er verslag van moeten doen. Hebbende de koning gedreigd dat de nalatige zijne landerijen verbeurd verklaard zoude werden.

Fol. 1885r-v.

(Het is gebleken dat het nuttig is geweest de koning te steunen, zoals in de brief van oktober is beschreven. [fol. 1886] Verder wordt verwezen naar de geheime brief van 13 juli 1763. Want commandeur Thomas Schippers verzocht in zijn aparte brief van 18 oktober namens de koning dat deze de jaarlijkse aflossing van 12.000 Spaanse realen van zijn oude schuld, waarvan de eerste termijn eind september verstreken was, tegelijk met de tweede en laatste termijn in maart 1764 zou mogen voldoen. Eerst is door te zwijgen getoond dat men het liever anders wilde, later is de commandeur opgedragen dat, indien maar enigszins mogelijk, op een nette wijze te weigeren, zodat de afspraak over de aflossing niet wordt veranderd. Verder wordt verwezen naar het geheime briefje van 31 december 1763 naar Bantam, waarin uitsluitend het wegzenden van de broer van de koning, waar deze, omdat hij hem niet langer kon verdragen, om had gevraagd, wordt toegestaan. Overigens heerst er slechts rust. Naar Bantam is aan contanten voor f 303.842,- verstuurd, exclusief f 975 ontvangen op assignaties, [fol. 1887] en f 41.240 aan diverse benodigdheden en bouwmaterialen, samen uitmakende f 346.057,-. De ontvangen peper, inclusief de 48.750 pond die als geschenk werd ontvangen, heeft f 271.767 gekost, waaraan nog f 736,- moet worden toegerekend, samen f 272.503. De staatrekening van het afgelopen boekjaar in de brief van 14 oktober 1763 ziet er niet gunstig uit. De uitgaven inclusief de Lampongse districten bedroegen f 81.302, ofwel f 10.765 meer dan in 1761/62. De inkomsten waren maar f 7172, of f 2499 minder dan in genoemd jaar. Het laatste zegt echter niets, want de stapel van de handel moet te Batavia blijven. Wat dus Bantam tekort komt, wordt te Batavia weer ontvangen. De bestelling dit jaar van textiel voor de verkoop is daarom niet uitgevoerd. De uitgaven betroffen aanzienlijke reparaties en vernieuwingen van vestingwerken en gebouwen in het fort Speelwijk, namelijk de opbouw van een geheel vervallen bolwerk, van een gordijn, diverse verbeteringen aan een ander bolwerk en de kruitkelders. De onvermijdelijkheid van deze herstelwerkzaamheden [fol. 1888] wordt besproken in de besluiten van 12 juli en 16 augustus 1763, waar naar verwezen wordt. Er is niet nagelaten om het bestuur aan te sporen zuinig te zijn met algemene uitgaven en met die voor reparaties en om er spoed mee te betrachten. In de brieven van 30 juli en 16 september 1763 is toestemming gegeven om de redoute Carrangantoe, die van geen nut was en kostbare reparaties vereiste, af te breken. In de tweede brief is de bezetting te Lampong Semangka tot 1 sergeant en 18 militairen teruggebracht. Dat is bij rust en vrede voldoende. Het bestuur is opgedragen aan een assistent. De aanstelling van commandeur Thomas Schippers is reeds in de brief van 18 oktober 1763 gemeld. Personalia.

Batavia

[fol. 1889] Wat de Hoge Regering betreft is op 22 november 1763 nog eens bevestigd dat de schepen die uit de Westerkwartieren komen, door leden van de Raad van Justitie

doorzocht zullen worden. Schepen uit Ambon en Banda, en met opium uit Bengalen, en die waarop een lid van de Hoge Regering aankomt, worden op grond van het besluit van 18 oktober 1737 niet gevisiteerd. Ter wille van een gelijke behandeling is besloten om ook de schepen uit de Westerkwartieren niet door leden van de Raad van Justitie te laten doorzoeken, en in het bijzonder niet het schip waarmee de raad extraordinaris Louis Taillefert uit Bengalen wordt verwacht. De twee secretarissen mr. Iman Willem Falk en Paulus Godefridus van der Voort hebben sinds hun voorlopige aanstelling op 4 juni en 12 september 1763 hun taak nauwlettend en volkomen naar genoegen vervuld. Daarom wordt nadrukkelijk verzocht dat ze, als vanouds en [fol. 1890] volgens het door de Heren XVII goedgekeurde reglement, vanaf hun provisionele aanstelling de gage van f 150,- krijgen. Evenals hun opvolgers zullen ze dan de bij dit reglement verhoogde gage genieten. Aan de Raad van Justitie is een extract uit de brief van Heren XVII van 11 november 1762 overhandigd. Vanaf de ontvangst daarvan op 4 juni 1763 is de gage van het lid mr. Hendrik Adriaan Lokman op f 200,- per maand gesteld. Per 24 juni 1763 is ook die van mr. Petrus David Prud'homme daarop gesteld. Hij was toen net aangekomen en op 21 juni bij de Raad van Justitie geïntroduceerd. Op zijn verzoek werd hij overeenkomstig de wens van Heren XVII op 24 juni tot ordinaris lid benoemd. Hij overleed echter reeds begin december 1763. Personalia. [fol. 1891] Personalia. Door sterfgevallen bestaat de Raad van Justitie slechts uit de president en de vier ordinaris leden Jacobus van Haaften, P. Poelman, Dirk Joan Dibbetz en Hendrik Adriaan Lokman, zodat er zes leden ontbreken. Omdat buiten het lid extraordinaris Mullier er volgens de belofte in de brief van Heren XVII van 2 april 1763 nog maar twee leden in plaats van het overleden lid Nicolaas van Landschot en het lid Donker dat ontslag nam, verwacht worden, verzoekt men dat er spoedig drie leden worden gestuurd. Hoewel er vier geassumeerde leden zijn, kan nu en dan bij ziekte het strafrechtelijke werk niet voortgaan. Er is, zoals het besluit van 19 maart 1762 heeft voorgeschreven, voor de Raad van Justitie en het College van Schepenen een nieuwe salarislijst opgesteld. Voor de secretarissen en klerken [fol. 1892] van deze justitiële raden, voor die van Heemraden en die van Huwelijkse Zaken, voor boedelmeesters, notarissen, procureurs en colliciteurs zijn op voorstel van de gouverneur-generaal bij besluit van 3 mei 1763 in deze lijst enige veranderingen aangebracht. Opdat ieder die het aangaat zich er aan kan houden, is deze salarislijst in druk uitgegeven. Uit de bijgevoegde exemplaren valt op te maken welke maatregelen tot handhaving zijn genomen. Om de methoden die zijn uitgedacht om hun zakken te vullen tegen te gaan, is bij besluit van 15 december 1763 een nadere interpretatie van deze lijst vastgesteld. Op 23 augustus 1763 brachten de weesmeesters als administrateurs in de boedel van het lid van dat college mr. Nicolaas van Landschot, die op 12 februari 1762 was overleden, onder de aandacht van de Hoge Regering dat zij op 9 juni 1762 door de advocaat Carel Philip Johan Schippers waren aangesproken voor rsd 940 ten laste van die boedel. Hij eiste dat als salaris voor zijn diensten in het proces van Van Landschot tegen de administrateurs van de boedel van diens vader. [fol. 1893] Dat proces is al drie jaar geleden beëindigd. Na advies van het lid van de weesmeesters, mr. Hendrik Adriaan Lokman, op wie een derde van die vordering rustte, is deze op 30 juni 1762 door de weesmeesters afgewezen, daar artikel 23 van de Bataviase Statuten voorschrijft dat procureurs hun salaris en gedane verschotten binnen een jaar na een uitspraak, of afbreking van een proces moeten opeisen. Desondanks heeft Carel Philip Johan Schippers bij plakaat van 20 juli 1762 zijn vordering bij het College van Weesmeesters betekend en op 17 augustus 1763 zijn de weesmeesters en Hendrik Adriaan Lokman bij aparte vonnissen veroordeeld[25] tot voldoening van de vordering met kosten en renten. Op het verzoek van de weesmeesters om de uitvoering op te schorten is dat door de Hoge Regering geëist en is er om uitleg van het vonnis gevraagd. [fol. 1894] Dit is op 8 sep-

25 Hoewel het niet expliciet wordt vermeld, moet dit wel een vonnis van de Raad van Justitie zijn.

tember 1763 ontvangen. Daarin werd de opschorting afgewezen, omdat het de loop van het recht zou stuiten, en in het bijzonder omdat de weesmeesters revisie van het vonnis hadden gevraagd. Vooral om het laatste heeft de Hoge Regering het daarbij gelaten en is de opschorting van het vonnis beëindigd. Op verzoek van de raad ordinaris Jeremias van Riemsdijk, die zich als president weesmeester van stemming had onthouden, is bij het desbetreffende besluit van 8 september aangetekend dat de weesmeesters uitsluitend om revisie hadden gevraagd, omdat ze onzeker waren of de Hoge Regering binnen de gestelde termijn van tien dagen na het vonnis zou vergaderen en het er tevens op leek dat het vonnis in strijd met de Bataviase Statuten was. Eigenaars van lijfeigenen die worden opgepakt wegens delicten waarop lijfstraffen staan, weigeren vaak het door hen verschuldigde opvangloon te betalen. [fol. 1895] Omdat ze moeilijk verplicht kunnen worden te betalen voor slaven over wie zij niet meer kunnen beschikken, is op voorstel van de gouverneur-generaal op 1 november als compromis besloten dat het opvangloon ten laste van de officier van justitie komt onder wiens jurisdictie de eigenaar of eigeneresse van de slaaf valt. Maar als ze de slaaf terugkrijgen, dan moeten ze het opvangloon wel betalen. De premie voor het oppakken van vrije personen zal ten laste van de Compagnie komen, maar als het mensen betreft die alleen 'domesticqelijk' gestrafd worden, dus na de straf op vrije voeten komen, dan blijven ze in hechtenis totdat ze de premie hebben betaald, of die voor hen is betaald. Voor de openbare veiligheid is het opvangloon voor vrije personen, of voor lijfeigenen die voor een crimineel feit op de vlucht zijn, gesteld op tweemaal van dat wat ervoor in het plakaat van 13 december 1754 staat. Bij resoluties van 13 en 16 december 1763 zijn de uit Palembang teruggezonden konstabelsmaat [fol. 1896] Eduard de Tireltas en soldaat Herman Lausche aan de ad-imterim advocaat-fiscaal uitgeleverd. Ze waren met de burger Charles Laugier, die verscheidene personen daar in totaal voor f 96.000,- had opgelicht, gedeserteerd. Ook overgeleverd is onderkoopman Christiaan Ernst van Sijffert. Hij was van Sumatra's Westkust opgeroepen. Volgens de brief van het bestuur te Padang van 31 oktober 1763 had hij als gewezen resident van Airhadji een tekort van f 68.902 op voorschotten voor textiel, waarop weinig vooruitzicht was dat het ingevorderd kon worden. Ook uitgeleverd aan de advocaat-fiscaal is boekhouder Coenraad Meertensz die bij het transport op de kas te Baros f 19.871 tekort kwam. Evenals die van Van Sijffert uit Padang zijn zijn goederen in beslag genomen. Zij zijn om weglopen te voorkomen en om af te schrikken van zulke nonchalante, zo niet oneerlijke praktijken, in militair arrest genomen. Bij besluit van 15 april 1763 is f 817 wegens tekorten en revisiegelden, boeten etc. door de secretaris van de Hoge Regering in de kas van de Compagnie gestort. Mutaties in het College van Schepenen [fol. 1897] bij besluiten van 27 mei, 1 en 15 juli. De president en enige leden zullen nog een jaar aanblijven, omdat de vice-president en een lid ziek zijn. Bij besluit van 4 juni 1763 is een baljuw benoemd. Besluit van 6 juni 1763 over het werk aan de protocollen. [fol. 1898] Besluit van 7 juni 1763 over mutaties bij het College van Weesmeesters. Bij besluit van 18 februari 1763 is f 136.818 van het restant van de rekening van onbekende erfgenamen overgeschreven naar de kas van de Compagnie. Daaronder was ook de aan de heer van het land vervallen deel in de boedel van Anna van der Burg, waarvan in de missive van 31 december 1762 al melding is gemaakt. Per eind augustus 1763 bedroeg het kapitaal van de wezen f 5.371.689, waarvan f 3.415.054 rente geeft. In 1761/62 bedroegen de inkomsten van het College van Heemraden f 71.502 en de uitgaven f 54.593, waardoor het kapitaal met f 16.909 is toegenomen en per eind augustus 1762 volgens besluit van 17 mei 1763 f 120.911 heeft bedragen. Het kapitaal van de Bank Courant en de Bank van Lening [fol. 1899] bedroeg per eind december 1762 f 2.855.200. Bij besluit van 18 februari 1763 is een wijziging van een commissaris bij deze instelling doorgevoerd. Bij besluit van 22 februari 1763 is vastgesteld dat op de vorderingen die de secretaris en de bode van het College van Commissarissen van Huwelijkse en Kleine Rechtszaken aan verschot en salaris op de procureurs en solliciteurs die voor dit college werkzaam zijn hebben, nadat deze na gecontroleerd en goedgekeurd te zijn door de commissarissen, door hen zonder procederen, evenals andere declaraties van onkosten en salaris, na een laatste aan-

maning om te betalen, beslag gelegd kan worden. Op 7 juni 1763 zijn de president en leden van genoemd college in hun functie gecontinueerd. Mutaties bij boedelmeesters bij besluiten van 8 april en 6 september 1763. [fol. 1900] Op 7 juni 1763 bleek dat door meer uitgaven dan inkomsten het kapitaal van dit college van f 281.419 per begin september 1761 verminderd was tot f 274.606 per eind augustus 1762. Bij besluiten van 1 februari, 15 april, 1 en 22 november 1763 is het salaris van de stadschirurgijn, te betalen uit de stadskas, op rsd 300,- per jaar bepaald. Dat werd, omdat het elders de gewoonte was, bij aanstelling van een nieuwe chirurgijn door hem gevraagd. De vertalers uit het Javaans en Maleis, die buiten hun gage en kostgeld niets verdienen, is ter stimulering het ambt van waagmeester toegekend. Bij notulair besluit van 23 september 1763 is aan College van Schepenen gevraagd hoe de stadsgrachten op een betere manier zouden kunnen worden uitgebaggerd. Deze hebben geantwoord dat de gevolgde methode de beste is en dat ze er mee zullen voortgaan. Daar is mee ingestemd, als de commissarissen van de schepenen er goed op zullen toezien dat de aannemers de voorschiften nakomen, en daarover rapporteren [fol. 1901] aan de president van het College van Schepenen.)

Teneynde hierdoor zoveel mogelijk het infecteeren der lugt door schadelijke dampen te verhoeden, als een overbekende oorspronk van algemeene ziektens, en waarvan men inzonderheyt dit jaar, mits de ongemeene langduurige droogte in d' oostmousson, de droevige en jammerlijke ondervinding beproefd hebben. Alzo geduurende hetzelve alleen aan 's Compagnies dienaaren, zo gequalificeerdens als gemeene, zijn ten grave gedaald 1840 personen, met nog 225 Europese en inlandse burgers, 281 vrouwen, 304 kinderen, mitsgaders voor zoverre men heeft kunnen nagaan 957 mahumedanen, 1115 Chineesen, en 1349 slaven, die tezamen een beklaaglijk getal van 6071 komen uyt te maken.

Fol. 1901r.

(Het College van Schepenen heeft voldaan aan het verzoek te rapporteren. Op zijn verzoek van 23 september 1763 om een halve maand huishuur te mogen heffen werd besloten om een kwart maand toe te staan van de bewoners binnen de stad en in de zuider voorstad, alsmede in de Chinese kampong. Dit moet de stadskas steunen. Als het te weinig mocht zijn, wordt er nader over beslist. Ook is ingestemd met de aanbesteding van het repareren en schoonhouden van wegen en straten binnen, [fol. 1902] en gedeeltelijk buiten de stad, wederom voor drie jaar tegen rsd 330,- per maand. Het College van Schepenen bekostigt deze werkzaamheden. Bij besluit van 22 november 1763 is, in plaats van de overleden notaris Hendrik Abraham Möller, de koopman Matthijs Diderik van Haak benoemd. Deze was bij besluit van 25 november 1762 met stilstand van gage uit Ternate opgeroepen. Omdat er geen Europese vroedvrouwen zijn, wordt verzocht er zo spoedig mogelijk twee te zenden. De uitgaven van de Gereformeerde Kerk in 1762 waren f 24.822 en de inkomsten f 15.904, zodat het negatieve saldo f 8918 bedraagt. Per eind december 1762 bedroeg het kapitaal f 24.984. Onder de uitgaven was ook f 2837, ontvangen aan stoelen- en bankengeld in de Hollandse kerk, dat bij besluit van 29 april 1756 voor het bejaardenhuis te Semarang was bestemd. [fol. 1903] Maar zoals in de brief van eind december 1762 onder Java's Oostkust is bericht, zijn de uitgaven daarvoor verminderd. Omdat het hele bedrag niet meer nodig is, werd op 1 februari 1763 besloten maar de helft van het stoelen- en bankengeld naar Semarang over te maken. Raad extraordinaris Pieter Haksteen is als kerkmeester opgevolgd door baljuw Johannes Vos. Op 18 maart 1763 wees de kerkenraad erop dat, voordat het Heilig Avondmaal bij besluit van 31[sic] april 1762 werd verschoven, de begrafenis van Christus altijd voor Pasen, waarop het Heilig Avondmaal viel, werd herdacht. De raad stelde daarom voor de vrijdag voor Pasen als een feestdag in alle kerken te vieren. Geantwoord is dat het initiatief van de raad daartoe met grote instemming was goedgekeurd. Ook is met veel genoegen vernomen dat de predikant van Onrust, Arnoldus Arends, op verzoek van de gemeente op het eiland Purmerend [fol. 1904] daar op de tweede dag van Pasen, Pinksteren en Kerstmis zou willen komen preken. Daar Arends kort daarop is overleden, konden de beklagenswaardige mensen daar er niet van profiteren. De officieren van justitie te Batavia is

opgedragen nauwkeurig te letten op de handhaving van de plakkaten tegen de uitoefening van de roomse leer aldaar. Bij besluit van 26 april was daarover enige twijfel geuit. Op een extract kerkelijke resolutie van 13 juni 1763 met het verzoek om maatregelen te nemen tegen het binnendringen van missionarissen in het gebied van de Compagnie, werd op 17 juni besloten het verbod op toelaten van roomse geestelijken, behalve in gebieden waar ze van oudsher geduld werden, te vernieuwen. De besturen, in het bijzonder in de Westerkwartieren, zal geschreven worden dat ze scherp moeten letten op het binnendringen van zulke geestelijken. [fol. 1905] Dat is geschied en daarmee werd aan de bedoeling van de synode van Noord- en Zuid-Holland voldaan. De omstandigheden hebben ruimschoots aanleiding gegeven om op 13 september 1763 te bepalen dat de gewone jaarlijkse dank- en bededag op 12 oktober zal worden gehouden, maar wegens de droevige omstandigheden is er op voorstel van de gouverneur-generaal op 16 december voor 28 december een verbodsdag[26] vastgesteld met de bedoeling dat de hemel zijn straffende hand in zegeningen verandert. Van de predikanten is geëist dat zij in iedere dienst om de genade van de Heer smeken. Gods onverdiende zegeningen in dit jaar moeten aanzetten tot bevordering van het christendom en van de welvaart van het land. [fol. 1906] Onder de predikanten is ds. Wiardus Bernardus Hommes die Portugees spreekt naar Batavia opgeroepen om, naast twee anderen, de twee Portugese kerken te bedienen. Als zijn vervanger te Nagapattinam is ds. Gebhart beroepen, die net uit Nederland was aangekomen. In plaats van de naar Ambon overgeplaatste ds. Wolter Hendrik Tenkinck is ds. Johannes Bernardus Grimmelius te Banda bevestigd. In plaats van de reeds gerepatrieerde ds. Sijbrandus Columba is als permanent predikant in de Nederduitse gemeente te Batavia de reeds van Ceylon aangekomen ds. Johannes Jacobus Meijer gekozen. Ds. Franciscus Hadorn is als oudste predikant buiten beroep aangewezen om, zonder dat dit gevolgen heeft, bij overlijden of vertrek van collega's in te vallen, omdat hij de gemeente bij ziekte of ander ongerief reeds goed heeft gediend. Het verschil in beloning van een gewoon en een buitengewoon predikant is zo gering, dat men daarvoor geen predikant hoeft aan te houden. [fol. 1907] Daarom is bij het overlijden van ds. Arnoldus Arends geen ander permanent leraar op Onrust aangesteld. Bij besluit van 25 oktober 1763 is vastgesteld dat, zolang er zeven zijn, de dienst daar door één van de Nederduitse predikanten te Batavia wordt waargenomen. Men hoopt dat Heren XVII deze maatregelen goedkeuren. Door de gewezen secretaris van het College van Schepenen Johannes Vos, is bij besluit van 7 juni 1763 f 1646 aan de diaconie gegeven uit insolvente boedels waarop niemand aanspraak heeft gemaakt. Per eind december 1761 was het kapitaal voor de armen f 154.224. Door meer inkomsten dan uitgaven was het per eind december 1762 f 167.494 en met het credit van f 113.513, volgens het besluit van 12 augustus 1763, het bedrag van f 281.007. Wat de hospitalen aangaat is op 20 juni 1763 uit een bericht van raad ordinaris Jeremias van Riemsdijk, als eerste buitenregent van de godshuizen, gebleken dat er geen jongemannen meer zijn die tot chirurgijn moeten worden opgeleid en dat de informator[27] Johan George Batenhausen [fol. 1908] wel gemist kan worden. Hij is daarom ontslagen om elders als opperchirurgijn te gaan dienen. Op 14 oktober is met betrekking tot het besluit van 16 maart 1762 vastgesteld om alle ongeneeslijke patiënten te laten repatriëren, of desgewenst in het buitenhospitaal te laten verzorgen. Aan vijf soldaten werd het eerste toegestaan, hoewel drie een tekort op hun soldijrekening hadden. Men vond die schade dragelijker dan de soldijen voor die ongeschikte dienaren. Het kapitaal van het leprozenhuis bedroeg per 1 juli 1762 f 107.629,-. Door meer uitgaven dan inkomsten was het per 1 juli 1763 verminderd tot f 103.885. Dit blijkt uit het besluit van 9 augustus. De lutherse gemeente zat in het afgelopen jaar door het overlijden van ds. Henricus Hollenhagen zonder dominee. Jan Hendrik Lopke, die als soldaat uit Nederland was gekomen, hield in het begin van het jaar tot genoegen

26 Verbodsdag, dag voor de eredienst, waarop geen werk mag worden verricht.
27 Informator, leraar, instructeur.

van de volgelingen van de Augsburgse confessie een proefpreek. [fol. 1909] Het kon niet geweigerd worden dat hij deze gemeente als proponent ging dienen. Hij gedroeg zich steeds goed. Met de onlangs aangekomen predikant Jan Meulman zal hij deze gemeente dienen. Het kapitaal van deze kerk was per 1 januari 1761 f 14.006. Door meerdere inkomsten dan uitgaven, waaronder de tontine[28] *die naar Nederland werd overgemaakt, bedroeg het per 31 december 1762 f 16.851. Nadere informatie geven de besluiten van 14 januari en 5 juli 1763. Het gebruik van geld is in de brief van 18 oktober 1763 uitgebreid behandeld. Bij besluit van 27 mei 1763 zijn de keizerdaalder, zilveren Louis en Franse kroon op 60 stuiver gesteld, omdat de keizerdaalder volgens een opgave in 1760 uit Bengalen daar voor f 3,-,18$\frac{1}{5}$ was verkocht. De Franse kroon is nog beter in gewicht en allooi. Het ingewisselde is dan ook naar Bengalen gezonden. Zoals vermeld onder Ceylon, [fol. 1910] zal daarheen in januari 1764 f 120.000,-, of meer, aan dukatons worden gezonden om voor duiten in te wisselen. Wat van die koperen munt werkloos te Cochin ligt, moet zoals onder dat kantoor reeds gezegd, naar Ceylon gestuurd worden en de rest naar Batavia, hoewel het niet zoveel is. Zoals in de oktoberbrief vermeld, was met het besluit van 9 augustus 1763 geprobeerd om, van die voorheen door de grote hoeveelheid ervan zo ongewilde munt, wat in voorraad te krijgen, maar uit de besluiten van 15 en 22 november blijkt dat aan de grote vraag op Java's Oostkust niet voldaan kon worden. Zoals onder dit gouvernement reeds werd gezegd, is deze koperen munt daar zeer in omloop. Daarom wordt boven het geld dat in in oktober werd besteld, voor 1765 nog twee ton aan koperen duiten gevraagd, wat met dat voor 1764 besteld op vier ton uitkomt. Men brengt onder de aandacht [fol. 1911] dat Bengalen behoorlijk van geld moet worden voorzien. Uit de resolutie van 16 december 1763 blijkt dat er weinig kans is het nodige baar zilver in voorraad te krijgen en de ropia's die uit Surat door verwerving op Malabar en Ceylon worden verwacht, zullen ook niet overvloedig zijn. Daarom is besloten bij particulieren 80.000 Perzische ropia's tegen 28 stuiver het stuk in te kopen, daar ze te Surat nog met voordeel om te zetten zijn.)*

Den inkoop heeft dit jaar bestaan in

726.202$\frac{1}{6}$	schats marcq stofgoud	
59.387	lb.	Japansch plaatkoper
1.100.933	,,	Bancas tin
1029	,,	ordinaire witte benzuin
9694$\frac{1}{4}$	,,	cattoene gaaren, in soort
216	,,	Mallabaarsche kardemon
22.937$\frac{1}{2}$	,,	Javasche kurkuma
2340	,,	Bourbonsche coffijboonen
758.143	,,	Jaccatrasche dito
30.000	,,	Cheribonsche dito
607.305	,,	zwarte peper van diverse plaatsen
349$\frac{1}{2}$	,,	witte peeper
22.701$\frac{1}{2}$	,,	cubebe, of staartpeper
153$\frac{1}{2}$	,,	lange peper
3145	,,	Bimas sappanhout
6118	,,	Siams sappanhoud
5000	,,	Bengaalse salpeter
287.418	,,	kandijsuyker
6.548.930	,,	poedersuyker
21.000	,,	dubbelde bossen bindrottings
5212	pees	kiate kisten of baya
10.560	,,	leedige kopere kisjes

28 Tontine, kapitaal of kapitaalverzekering.

51.000	,,	stroozakken
5100	,,	stroomatten
575	,,	buffelshuyden
200	,,	vellen kalfsleer
28	kelders	gedistileerde wateren inlandsch,

en eenige verdere kleynigheeden tezamen tot een bedragen van *f* 1.482.606,15,-.

Fol. 1911r-1912r.

(Op aanraden van de net uit Japan teruggekeerde dienaren is besloten om 700 pikol staafkoper tegen rsd 30 het pikol, of zoveel als eerder voor plaatkoper werd betaald, over te nemen. Omdat de keizer het quotum op 11.000 kistjes had bepaald, konden de Japanners het staafkoper wel aan particulieren, maar niet aan de Compagnie verkopen. De verkoop bedroeg in dit jaar f 1.260.052, waaronder f 698.322 aan textiel die volgens de besluiten van 9 augustus en 23 september 1763, voor zover ze deugdelijk en onbeschadigd was, [fol. 1913] een fraaie winst heeft opgeleverd. De overige artikelen waren: 210 kisten opium, 1250 lb kruidnagels, 875 lb nootmuskaat, 62.500 lb zwarte peper, 313.750 lb Bangka's tin, 5217 lb plaatlood, 18 lb balen katoenen garen voor dagelijks gebruik. Verder zijn er diverse beschadigde en onbeschadigde manufacturen, en geconfisqueerde goederen, edelstenen etc. verkocht. Voor de in- en afschrijvingen, belastingen en vergoedingen op geleverde ladingen wordt kortheidshalve verwezen naar de besluiten van 11 januari, 1 en 18 februari, 1, 15 en 22 maart, 15 en 29 april, 17 en 27 mei, 17 juni, 5 juli, 13 september, 14 en 28 oktober, 4 november, 1 en 20 december 1763. In het bijzonder wordt aandacht gevraagd voor de besluiten van 28 maart, 2 en 14 juni, 12 juli, 12 augustus, 6 september, 28 oktober, 4 en 15 november en 15 december 1763. Daarbij werd vastgesteld dat besluiten over belastingen en ontheffingen, in- en afschrijvingen op de respectievelijke buitenkantoren pas genomen zullen worden nadat de visitateur-generaal zijn rapport over de bevindingen in de negotieboeken heeft uitgebracht. [fol. 1914] Posten die spoed vereisen vallen daar buiten. De Gecommitteerden tot de Directe Handel op China hielden zich in hun brief van 3 september 1762 uitgebreid bezig met de buitengewone tekortkomingen die het tin en de peper bij verkoop in China hebben vertoond. Daarop is in oktober 1763 geantwoord. Na rijp beraad is besloten om, zowel te Batavia als op de buitenkantoren, bij het wegen van ontvangen stukgoederen na tien wegingen het gewicht naar de andere schaal te verplaatsen. Dit is ter aanvulling op het bevel van 14 november 1696 om na vijftig maal wegen te wisselen. Als men voortdurend op dezelfde wijze weegt, slijt de balans af, wat wel verschil in gewicht moet opleveren. Om alle onregelmatigheden op de onkostenrekening van schepen, zoals die zich volgens het besluit van 14 juni 1763 bij de bark Robijn hebben voorgedaan, te voorkomen, is besloten dat geen schip de rede van Batavia, of een buitenkantoor mag verlaten zonder een onkostenrekening [fol. 1915] van al het verstrekte. Wie dat verzuimd, of verstrekkingen nalaat op te voeren, zal met de schade worden belast, maar volgens het besluit van 27 september 1763 niet ten koste van soldijen of goede maanden. Op verzoek van de administrateurs van de pakhuizen naast de Waterpoort om op 638.692 lb koffiebonen uit Réunion, die in 1761 van Joseph François de Cossigny zonder overwicht zijn gekocht, 5 % afschrijving te mogen genieten, is aan hen 2 lb per pikol en nog 2 % na de verscheping van de hele partij toegestaan. Immers, sinds de inkoop was ze onderhevig aan indrogen en verlies. Conform het antwoord van 18 oktober 1763 op wat in de brief van 25 oktober 1762 van Heren XVII onder Coromandel wordt aangesneden, is ten aanzien van de vergoeding het bestuur van Surat opgelegd wegens het verlies op enige daarvandaan teruggebrachte textiel en Chinese fluwelen, op 12 juli 1763 besloten [fol. 1916] om te herhalen dat bij het terugzenden van onverkoopbare goederen steeds vermeld moet worden waarvandaan en met welke schepen ze werden aangevoerd, en of ze besteld of niet besteld waren. Om de schade op hen te kunnen verhalen die deze goederen langer dan drie jaar lieten liggen, of een onbezonnen bestelling deden, moeten ook de nummers van de emballage en de kostprijs vermeld worden. Door de gouverneur-generaal

werd aan commandeur en opperequipagemeester Hendrik Booms gevraagd waarom, volgens de brief van 24 maart 1763 uit Semarang, de schepen Zuiderburg, Leiden en Batavier het vorige jaar op weg naar Ambon en Banda minder rijst op Java's Oostkust hadden ingeladen dan bepaald was. Booms verklaarde dat hij niet in staat was daarover te oordelen. Daarom is op 12 juli 1763 besloten dat de schippers van deze schepen zich moesten verantwoorden. Dat is zoals vermeld bij besluit van 16 augustus geschied. Onder de gebruikelijke voorzorgsmaatregelen zijn [fol. 1917] de volgende, sinds vorig jaar verzamelde, bedorven specerijen verbrand: 19.650 lb nootmuskaat, 3991 lb stof en gruis van kruidnagels, 9490 lb onrijpe, vergruisde, stoffige en witte blaadjes foelie, en 32 sokkel raapfoelie tweede soort van de aanvoer uit 1760 en 1761. In de boeken van de grote geldkamer zijn zonder vermelding van waarde enige goudwerken, of een metaal daarop gelijkend, opgenomen die de onlangs gerepatrieerde eerste opperkoopman van het kasteel te Batavia, Christiaan Zurhosen, bij het transport aan zijn opvolger Mattheus de Klerk heeft overgegeven zonder dat de oorsprong daarvan bekend was. Conform het besluit van 6 september 1763 worden de secretariële papieren daarop nagezien. Op 28 oktober is met de twintig binnengekomen memories van in- en afschrijving over de laatste zes maanden van het afgelopen boekjaar en met de op 15 april 1763 ontvangene over de daaraan voorafgaande zes maanden als gebruikelijk gehandeld. Het over deze perioden afgeschrevene is f 78.852 en het ingeschrevenef 17.973. Op 4 november is de belasting gehandhaafd die de oud-commandeur [fol. 1918] van Jaffna, Jacob de Jong, wegens door nalatigheid onbruikbaar geraakte geweren, in 1758 voor een bedrag van f 3246 door het bestuur te Colombo was opgelegd. Een bedrag van f 31.737 in de boeken van het ambachtskwartier over 1762/63 voor materialen voor voltooide en nog onderhanden zijnde gebouwen is afgeschreven. Op 15 november is besloten om f 3759, waarvoor het vermoorde Timorse opperhoofd Hans Albregt van Pluskouw verantwoordelijk is geweest, door diens executeurs-testamentair te laten voldoen. Dit bedrag stond op een door het bestuur op Timor gezonden rekening-courant. Bij besluit van 15 december 1763 zijn ze tevens belast met f 5520, die Van Pluskouw in 1761 had uitgeleend aan de Portugese gouverneur te Lifao, om met een agio van 10 % te Goa te worden afgelost. Aangezien hij daartoe niet gemachtigd was, is dat in de brief naar Timor van 31 december 1761 voor zijn rekening gelaten. Om klachten dat het Aziatische vaatwerk klein is, te voorkomen, is, als uitleg van het besluit van 1 december 1763, op 15 december bepaald dat alle hele en halve leggers, [fol. 1919] en hele en halve amen die worden ingekocht, dan wel vervaardigd, voor vervoer vanuit het provisiemagazijn door de beëdigde ijkmeester gecontroleerd moeten worden. Overeenkomstig de belofte is de grootste zuinigheid betracht met het voorstellen van de gouverneur-generaal. De kosten hebben f 8242 bedragen, wat f 14.603 minder is dan de kosten in 1752 voor Jacob Mossel. De desbetreffende bijgaande memories tonen dat aan. In de oktoberbrief werd nog niet alles gezegd over de belemmeringen die, zoals uit de behandeling van de kantoren blijkt, voortvloeien uit de gebrekkige uitvoering van de bestellingen. Aangaande Malabar wordt melding gemaakt van het besluit van 25 oktober 1763 om wegens gebrek aan equipage- en andere goederen, hoewel met tegenzin, [fol. 1920] toe te staan deze bij vreemdelingen, of op andere wijze te bemachtigen. Hiertoe moest toevlucht genomen worden om, zoals op 11 november genoteerd, het provisieschip Oosterbeek op weg naar Kaap de Goede Hoop, nog voor het opsteken van de westenwinden buiten Straat Sunda te krijgen. Het is te gevaarlijk om daarheen in januari een schip met rijst te laten vertrekken. Daarom heeft de gouverneur-generaal van kapitein Richard Doveton van het Engelse schip Glatton, dat onlangs op de rede van Batavia lag, voor rsd 300,- een nieuw voormarszeil gekocht, en 6 vaten pek van ieder 300 pond en 8 vaten teer voor rsd 18,- het vat. Het tekort duurde voort tot midden december toen er weer enige schepen uit Nederland aankwamen. Om de gebruikelijke volgorde betreffende de bestellingen uit Azië aan te houden, wordt eerst gemeld dat de besturen op 28 november in een rondschrijfbrief is opgedragen om duidelijk aan te geven hoeveel houtwerk en voor welke gebouwen ze nodig hebben, zodat de behoefte duidelijk is te beoordelen [fol. 1921] en dienovereenkomstig maatregelen zijn te nemen. Er zijn allerlei

middelen aangewend om de zeedienst volmaakt te laten verlopen. Op 1 februari 1763 zijn de verbeterde kaarten van de eilanden rond Timor en van het vaarwater ten oosten van Ternate goedgekeurd, en op 8 maart 1763 rapporteerden de commandeur en vice-commandeur van de werf en de baas-kaartenmaker dat de afgekeurde kaarten van de Grote Oost vernietigd waren.)

Terwijl ook naar 't besluyt van den 2e december 1762 aan den eerstgemelden gedemandeert onderzoek nopens de ontdekking van een zeker eiland door den in 't voorleeden jaar met schip de Vrouwe Geertruijda naar Cormandel op reys zijnde schipper Van der Nijpoort, op den 3e mey door hem c.s. van berigt gediend wierd dat in de oude kaarten, volgens het ten regten aangetekende door voormelde schipper (thans als commandeur van de retourvloot vertrokken), geen zodanig eyland bekend stond, maar dat, naar de bij desselfs journaal opgegeven lengte, en breete, bij de kaarten jongst met de Amsterdamse scheepen uytgebragt, een eyland met name Suadon gevonden wierd, zijnde dus de naam alleen onderscheyden met die Van der Nijpoort bekend stelt, noemende het Caab Moelo.

Fol. 1921r-1922r.

(Er is besloten de kaarten waarop dit eiland staat, van de schepen uit Nederland in te nemen, ze aan de schepen naar de Westerkwartieren mee te geven en de oude kaarten naar Nederland terug te zenden. Op initiatief van de gouverneur-generaal is er door het hoofd van Compagnies vloot Cornelis Houtingh een zeilinstructie voor de route Batavia via Sumatra's Westkust naar Surat opgesteld en op 15 juli 1763 goedgekeurd. Aanleiding daartoe was het vertrek van de Kronenburg om de verkozen directeur van Surat, Christiaan Lodewijk Senff, uit Padang op te halen om hem daarheen te brengen. Omdat Houtingh en andere maritieme deskundigen ze ,volgens besluit van 16 augustus 1763, te licht vonden om uit Batavia als gewoonlijk via Straat Sunda naar Ceylon te varen, zijn zes pantjalangs, die al in de brief van 18 oktober 1763 en hierboven onder Ceylon zijn genoemd, via Straat Bangka en Malakka daarheen gezonden. Omdat ze wegens hun type niet geschikt zijn om te patrouilleren, is op 6 september 1763 besloten de roeigalei van Malakka en die van Cheribon publiekelijk te verkopen. [fol. 1923] Net zoals in de brief van 18 oktober is gemeld dat de officieren en de lagere schepelingen van de verongelukte Batavier, waarover de besluiten van 15 juli, 5 en 16 augustus spreken, in handen van de advocaat-fiscaal zijn gesteld, was dit al op 22 maart 1763 met de officieren van de in de baai van Goa verongelukte Getrouwigheid gedaan. Commandeur Cornelis Houtingh en maritieme deskundigen waren van oordeel dat ze uit angst het wanhopige besluit hebben genomen naar deze Portugese haven te gaan. Tot grote ergernis is uit het rapport van Houtingh van 13 december 1763, op grond van de journalen van het schip Radermacher op de uitreis, gebleken dat waarschijnlijk zowel door het overtreden van de zeilinstructies, als door slecht zeemanschap, de reis zo lang heeft geduurd. Daarom is de schipper beboet met verlies van 6, de opperstuurman van 4 en de onderstuurman van 2 maanden gage ten gunste van de diaconie te Batavia. De laatste is daarvan op 30 december weer ontslagen, toen bleek dat hij onschuldig was aan het wangedrag van de twee eersten. [fol. 1924] Ook is op 13 december de gezagvoerder van de bark Vrijheid tot matroos gedegradeerd wegens plichtsverzuim en nalatigheid bij het ontmoeten van het Engelse schip Earl Temple, waarover reeds in de brief van 10 mei 1763 werd geschreven. Hopelijk leiden deze bestraffingen tot des te meer attentie, waakzaamheid en voorzichtigheid van anderen. Bij besluit van 2 en 16 september 1763 is als voorgeschreven gehandeld met de gage van de bemanning van de verongelukte schepen Getrouwigheid en Batavier, en van de bemanning en officieren van de Hercules en de bark Noordwijk. Op 6 december 1763 heeft Cornelis Houtingh verzocht dat de middelen van bestaan die hij sinds 8 juni 1762 op zijn missie naar Ceylon heeft moeten missen, en de extra kosten die hij daarvoor heeft moeten maken, aan hem vergoed worden. Aangezien hem bij zijn vertrek uit de pakhuizen alleen een voorschot van f 1542 is gegeven, [fol. 1925] is besloten om hem voor iedere maand tijdens zijn reis

van 15 september 1762 tot 15 juli 1763 f 500,- te betalen. Bij besluit van 16 augustus 1763 is gespecificeerd wat hem als hoofd van Compagnies vloot aan schrijfgerei en kantoorbehoeften is verstrekt. Uit de besluiten van 7 en 11 januari, 19 april, 6 en 27 mei, 14 en 24 juni, 1 en 12 juli, 2 en 23 augustus, 1 november en 13 december 1763 blijkt dat er geen buitensporige posten op de consumptierekeningen van de schepen uit Nederland voorkomen. Daar het te denken geeft dat de schippers meestal te weinig hebben aan de 200 Spaanse realen die hun voor de inkoop van ververs ingen door de kamers wordt meegegeven, is op 14 juni 1763 besloten dat zij hun extra uitgaven onder ede bevestigen. De besluiten van 1 en 12 juli geven daarvan een voorbeeld. [fol. 1926] Omdat hij geen bewijs kon overleggen, werd op 2 augustus besloten dat de schipper van De Drie Papegaaien, Volkert Groeneweg van Oudshoorn, 21 Spaanse realen van zijn extra uitgaven moest vergoeden. Aangezien hij dat op 9 augustus wel kon tonen, is hij van deze betaling ontslagen. Aan de gezagvoerders van de Baarzande, Erfprins en Rotterdam is de premie van f 1200,- voor een snelle reis verleend. Sinds 1 november 1763 tot heden zijn uit Nederland aangekomen van de kamer van Amsterdam de Oranjezaal, van die van Zeeland de Barbara Theodora, van die van Rotterdam de Huis ten Donk en de Vrouwe Petronella van die van Enkhuizen. Samen met de Radermacher en Rotterdam voerden deze zes schepen 254 gewone militairen en 730 matrozen en jongens aan. Het eerste getal is gering, omdat het bestuur van Kaap de Goede Hoop op bevel van Heren XVII 259 militairen uit de eerst genoemde vier schepen heeft gelicht ter aanvulling op de schepen die direct naar Ceylon zouden gaan. Daarmee zijn de Giessenburg en Lekkerland, die deze versterking wegens vele zieken en doden hard nodig hadden, reeds daar aangekomen. [fol. 1927] Als vervolg op het bericht in de brief van 18 oktober 1763 over uit de vaart genomen schepen, wordt gemeld dat bij besluiten van 15 november, 1 en 13 december de casco's van het scheepje Prinses van Oranje en van de pantjalangs Standvastigheid en Golconda zijn verkocht. Verder wordt voor de vloot verwezen naar het bijgevoegde bericht van Houtingh. Sinds het verzenden van de brief van 18 oktober 1763, staat de militie te Batavia er ook niet beter voor doordat, in plaats van de gevraagde 700, er naar Ambon en Banda ieder 100 gewone militairen zijn gezonden. Totdat er met de verwachte schepen versterking uit Nederland zal komen, is een besluit over de verzoeken uit Ternate en Makassar om militairen te sturen, uitgesteld. Door hoge sterfte en geringe aanvoer uit Nederland bestaat het garnizoen te Batavia, inclusief de buitenposten, per 31 december 1763 uit 741 gewone infanteristen. Op 1 februari 1763 werd besloten dat aan de bakmeester voor de eerstvolgende drie maanden [fol. 1928] 1500 pond zoutvlees, en net zoveel spek, tegen inkoopsprijs verstrekt zal worden. Wegens de regentijd was het rundvee schaars, zodat hij geen vlees voor het garnizoen kon leveren. Daarover waren al klachten gehoord. Men vertrouwt dat het zal worden goedgekeurd, dat betreffende de artillerie en lichte wapens op 7 januari 1763 is besloten per circulaire te bevelen om alle geweren te testen en daarover verslag uit te brengen. De gouverneur-generaal heeft herhaaldelijk gemerkt dat het in de memorie van bezuiniging van 1755 door Jacob Mossel vastgestelde aantal van 124 artilleristen vooralsnog te weinig is. Na legering op de onderhorige posten blijft er, afgezien van de zieken, maar een heel klein aantal voor Batavia over en kunnen ze bij gelegenheid niet elders gestationeerd worden. Daarom is op 15 juli 1763 besloten het aantal artilleristen te Batavia op 180 te stellen, omdat een geoefende artillerie de voornaamste kracht van de militie uitmaakt. [fol. 1929] Deze moet bij een vijandelijke aanval het eerst optreden en daarom vond men het nodig het aantal op 200 te stellen, verdeeld over twee compagnies van 100 man.)

En wel in dezer voegen bestaan zal als
de eerste compagnie in

1	majoor en hoofd van 't corps	
1	capitain luytenant	
1	ordinaris en	vuurwerkers
1	extraordinaris	vuurwerkers

4 bombardiers
40 cannoniers
2 corporaal, handlangers
34 handlangers en
15 ambagtslieden

de tweede compagnie in
1 capitain
1 ordinaris, en } luytenant
1 extraordinaris
1 ordinaris en } vuurwerker
1 extraordinaris
Wijders de onderofficieren en gemeene, als booven.

Fol. 1929r-v.

(Betreffende vestingwerken en gebouwen was bij het besluit van 20 augustus 1762 de slechte toestand en het hoogst noodzakelijke herstel van het oosterhoofd van de grote rivier, ofwel het zogenaamde jaagpad, vastgesteld. De baas-timmerman van de werf had toen een vernieuwingsplan [fol. 1930] ingediend. Bij hun bericht van 4 februari 1763 keurden de commandeur en opperequipagemeester, de majoor van de artillerie, de kapitein-ingenieur, de fabriek, en tevens de bazen van Onrust, de werf en het ambachtskwartier het goed. Bij het besluit van die dag en van 18 februari is dit werk aan de fabriek opgedragen en is hem toegestaan zoveel volk uit het ambachtskwartier te halen, als gemist kon worden. Bovendien mag hij vijf maanden lang 12 metselaars, 25 timmerlieden en 180 koelies gebruiken, en moet, naast het houtwerk dat uit Java's Oostkust werd aangevoerd, de materialen zo goedkoop mogelijk inkopen, of aanbesteden. Men hoopt dat dit werk op minder dan het door bovengenoemde personen gecalculeerde bedrag van rsd 40.448¼ uitkomt, waarbij niet eens rekening was gehouden met de slijtage van de sampans, heiblokken, spaden etc. Op een extract besluit van de College van Schepenen van 8 augustus 1763, waarbij drie berichten waren gevoegd betreffende de uiterste noodzaak van de reparatie van Compagnies boeien, en een verzoek om die voor rsd 1875,- die de rooimeester er voor vroeg te mogen aanbesteden, is dat op 12 augustus toegestaan. [fol. 1931] Het College van Schepenen mag dit bedrag uit de stadskas voldoen. Op 11 oktober 1763 is goedgekeurd om de zaagmolen, die in 1722 op het eiland Onrust was gebouwd, tot op de muren af te breken, nadat door de bouwkundigen was vastgesteld dat die niet te repareren was. De bouw van een nieuwe molen zal aan de baas van dat eiland voor de door hem gevraagde som van rsd 6000 uitbesteed worden. Op 20 december 1763 werd dat een redelijke som gevonden. Over de zaken van intern bestuur is besproken dat sommige crediteuren hun schuldenaren uit pure en onbillijke wraakzucht voor hun leven, dan wel voor ongehoorde tijd, laten gijzelen, welke toestand erger is dan de dood. Maar veel schuldenaren hebben slecht op hun zaken gelet en aan hen toevertrouwde zaken, of gelden er moedwillig doorheen gejaagd. Het is daarom zeer hard voor crediteuren hun bezittingen zo te moeten verliezen. Onder wijziging van eerdere bepalingen is daarom vastgesteld dat iemand na zes jaar gegijzeld te zijn geweest, bij de rechtbank die deze heeft uitgesproken, een verzoek tot invrijheidsstelling kan indienen. Bij dit besluit van 21 juni 1763 [fol. 1932] is de twee colleges van justitie tevens aanbevolen de argumenten van schuldenaren voor hun onvermogen te onderzoeken, de crediteuren te horen en dan naar billijkheid te oordelen.)

En dewijl de misbruyken in alle staten en betrekkingen zo onnut, als nadeelig zijn, zo is ook ten aanzien van de Jacatrasche bovenlanden op het aan den eerstgeteekende te vooren gekomen dat door deze en geene op eene willekeurige wijs passers, of markten, gehouden wierden, dat gevolgelijk strekte tot verduuring der leevensmiddelen, den 17e junij jongstleden door ons gearresteerd om geene der passers in 't Jaccatrase voor egt

te erkennen of te dulden, dan die door een besluyt in Rade van Indiën genomen, ertoe gepriviligeerd zijn. En dat dezelve ook niet moogen veralineerd worden, als met een drukkelijke toestemming van ons, uytgezondert alleen zulke passers waarvan het privilegie niet personeel vergund is aan den eigenaar van 't een, of ander landgoed, maar vastgehegt aan 't landgoet zelve.

Fol. 1932r-v.

(Tijdens de afgelopen goede moesson was het, zoals al herhaaldelijk vermeld, zeer droog en de commissaris van inlandse zaken, mr. Arnoldus Adrianus van Tets, sprak in zijn heden ingediend bericht van algemene onvruchtbaarheid, [fol. 1933] die men vaak op een zeer vruchtbaar jaar ziet volgen. Zodoende is de opbrengst aan producten uit de Jakatrase bovenlanden zeer sober geweest, namelijk 682.337½ pond koffiebonen, 44.864½ pond zwarte peper, 9413 pond katoenen garen, 1763½ pond indigo en 20.562½ pond curcuma. Dit is overmacht en er zijn geen andere redenen voor dan de trage aard van de inlander. Daarom is er op verzoek van Van Tets geen gebruikgemaakt van de middelen waartoe op 4 februari 1763 besloten was. Uit de brief van 10 mei 1763 blijkt dat er tot waakzaamheid en ijver is aangespoord. Men hoopt dat de komende oogst, volgens de verwachting daar, wat overvloediger zal zijn. Bij besluit van 1 oktober 1763 zijn de inkomsten van Jakatra in het boekjaar 1762/63 op f 1.083.525 gesteld, wat f 20.000,- meer dan het voorafgaande boekjaar is. De rekening van winst en verlies is met f 79.980 aan geïnde achterstallige pachtgelden gecrediteerd. [fol. 1934] Op 23 augustus 1763 is besloten om f 7920,- die in 1760 noch van de pachter van het slachten van vee, noch van diens borgen verkregen kon worden, af te schrijven. Op 31 december 1763 is de pacht van de domeinen voor 1764 geveild, en als gebruikelijk werd de pacht van de waag als pand aan de luitenants van de Chinezen gegund voor de prijs van vorig jaar. De totale opbrengst was f 883.872,-, ofwel f 6048,- meer dan die in 1761. Vergeleken met 1760 is het f 50.688,- meer en toen was het al meer dan in 1758 en 1759. Vergeleken met 1761 en 1762 was het toen respectievelijk f 31.968,- en f 22.896,- minder en met 1763 f 51.264,-. In de vergadering van 13 december 1763 is overwogen dat de Compagnie ten onrechte tol betaalt over de suiker die ze zelf van Java's Oostkust en Cheribon invoert, omdat die 30 stuiver per pikol meer bedraagt dan de pacht. [fol. 1935] Daarom is artikel 4 van de pachtvoorwaarden zo gewijzigd dat uitsluitend particulieren tol over ingevoerde suiker moeten betalen, waardoor deze pacht slechts f 2880,-, ofwel f 22.752,- minder, heeft opgebracht. Daar staat tegenover dat de Compagnie in 1761 aan tol f 26.319, of gemiddeld de laatste drie jaar f 16.867, heeft betaald. De verandering mag dan onvoordelig zijn, maar in 1762 voerde de Compagnie zeer weinig suiker in. De pacht in 1764 op de in- en uitvoer van suiker door particulieren is zo gering, doordat, wegens een slechte oogst in de Jakatrase bovenlanden, weinig handel in suiker wordt verwacht. De pachten brachten in 1763 in het algemeen vooral minder op, doordat die op de in- en uitvoerrechten f 16.416,- lager uitvielen dan vorig jaar. Dat is niet verwonderlijk, want de in verval zijnde opiumhandel laat geen verbetering zien. [fol. 1936] Men verwacht ook minder aanvoer van thee, doordat er minder Chinese jonken zullen komen. De vraag naar thee is afgenomen, doordat Heren XVII de heffing voor thee op vracht naar Nederland heeft verhoogd, om over andere kwijnende takken van particuliere handel maar niet te spreken. Om de invoer van textiel uit het oosten te belemmeren en die van de Compagnie uit het westen te bevorderen, werd op 13 december 1763 de tol op de eerste van 12 % tot 15 % verhoogd, of net zoveel als op 28 november 1763 werd bepaald voor handel in textiel tussen kantoren in de Grote Oost. Bij het besluit van 9 december 1753 is bij vorderingen op insolvente boedels geen speciale melding gemaakt van tollen en gerechtigheden voor de overheid. Dat spreekt vanzelf, want in de statuten zijn ze, direct na de schulden wegens overlijden, preferent en concurrent. Om iedere onzekerheid weg te nemen is op 14 juni 1763 vastgesteld, [fol. 1937] zoals ook in een geval van onzekerheid was geschied, om ter aanvulling op het besluit van 13 december 1753 onder de schulden wegens overlijden, tevens als degene die het eerste moeten worden voldaan, tollen en rechten voor de overheid te vermelden, mits de pachters hun vorderingen binnen drie maanden na

het overlijden van een dienaar voldoende aantonen. Behalve wat in de brief van 18 oktober 1763 over handhaving van maatregelen tegen invoer door particulieren van textiel uit Bengalen, Coromandel, Tuticorin of Surat werd geschreven, is)

--- zonder eenige uytzondering, vervolgens, ofwel den 22e november, tot een meerdere voorkoming van het sluiken gearresteerd om al de scheepen die van voormelde plaatzen koomen, evenals die bodems welke specerijen aanbrengen, door twee gecommitteerdens van den raad, geassisteert van den waterfiscaal, zo bij het arrivement, als na de ontlading exact te laten visiteeren, mitsgaders zodra die kielen hier het anker laten vallen, buyten een militaire wagt, er ook twee extraordinaire gecommitteerde onderkooplieden of boekhouders op te plaatzen, ter zorgdraging dat niet alleen geen vaartuigen ongevisiteerd van boord vertrekken, en ook geen goederen van particulieren dan die alvorens van hun gevisiteerd zijn, maar dat ook geen vaartuygen bij nagt van boord komen of na boord gaan, en zulks tot zo lange dat die bodems geheel ontlost zijn, wanneer gemelde gecommitteerdens den eed van een trouwe behandeling presteeren moeten, gelijk zulks dan ook reets gevolg genomen heeft.

Fol. 1937v-1938r.

(Het bestuur te Bantam, en in het bijzonder de commandeur en fiscaal, is bevolen er nauwkeurig op te letten dat daar, of op de onderhorige posten of nabijgelegen eilanden, door zulke schepen niets zal worden gelost. Zij ontvangen van wat zij in beslag nemen de helft van de verkoopsprijs, terwijl gedogen hen zwaar wordt aangerekend. Overeenkomstig het besluit van 18 december 1761 zullen de gevonden goederen geconfisqueerd worden en krijgen de overtreders een boete van viermaal de waarde. Bovendien is vastgelegd dat fraudeurs aanstelling, rang en gage verliezen en naar Nederland zullen worden gezonden. Bovendien zullen officieren van justitie en anderen die hun plicht verzaken, afschrikwekkend gestraft worden en de pachter van de tol [fol. 1939] die iets met opzet laat passeren, zal voor vijf jaar naar Kaap de Goede Hoop verbannen worden. Dit valt in het besluit van 22 november 1763 te lezen. Deze instructie is aan de toezichthoudende dienaren gegeven. Zo zijn dan ook enige bestelpakjes en een kleinigheid die één van de schippers meebracht, in beslag genomen. Hij beweerde het strikte verbod op invoer door particulieren niet te kennen. Zoals uit de besluiten van 13 en 15 december 1763 blijkt, is dit wegens de geringe omvang door de vingers gezien. Verder wordt verwezen naar de besluiten van 15, 22 en 24 november 1764. Om smokkel tegen te gaan zal alle textiel die van Batavia naar andere kantoren wordt gezonden, en alles wat daar nog in voorraad is, gemerkt worden, zodat alles wat niet gemerkt is als smokkel zal worden herkend. Per rondschrijven is bevolen alles precies te onderzoeken onder de genoemde voordelen voor de ontdekkers en straffen voor de overtreders. Om de particuliere handel in staartpeper tegen te gaan, [fol. 1940] waarvan in 1759 de uitvoer van Java's Oostkust was verboden, is dit op 5 april 1763 met aanplakbiljetten tevens met de invoer te Batavia gebeurd, op straffe van inbeslagname en een boete van viermaal de waarde. Aanleiding hiertoe was dat de onder Java's Oostkust genoemde 45½ pikol staartpeper die te Batavia was ingevoerd, werd achterhaald. Opdat dit ook gebeurt met alle staartpeper die te Batavia in particuliere handen is en die te Surat een aanzienlijke winst geeft, werd op 29 april 1763 bevolen dat particulieren die binnen 14 dagen aan de Compagnie moeten leveren tegen rsd 18 het pikol. Wordt het nadien ergens aangetroffen, dan wordt het geconfisqueerd. Betreffende het plakkaat van 29 maart 1754 over de verboden handel is op 26 april 1763 bepaald dat de ene helft van de boete voor de Compagnie is en de andere voor de dienaar die de inbeslagname uitvoert, mits deze de aanbrenger tevreden stelt. Naast wat onder de buitenkantoren reeds is gezegd over de vreemde Europeanen, zijn sinds het vertrek van de eerste bezending [fol. 1941] het Engelse oorlogsschip de Panther onder kapitein Matthewson, en de Engelse compagnies schepen de Glatton onder kapitein Richard Doveton, de Revenge onder kapitein John Watson en de Admiral Pocock onder kapitein Benjamin Hooke op de rede van Batavia verschenen. De Panther kwam uit Madras en was via Manilla op weg naar China, de Glatton kwam uit Benkulen en was op weg naar de Filippijnen om die aan de

Spanjaarden over te geven, de Revenge kwam uit Madras en was eveneens op weg naar deze eilanden, en de Admiral Pocock kwam uit Benkulen en ging naar China. Naar aanleiding van dit lastige bezoek is op 24 november 1763 aan kapitein John Watson tegen betaling een dreg van 500 pond afgestaan en is hem toegestaan om enige balen Surats katoen te verkopen en van particulieren enige leggers dubbele arak te kopen, omdat de Compagnie die niet in voorraad had. Op 8 december kon het kapitein Matthewson niet worden geweigerd om op het eiland Kuiper scheepsgoederen te lossen en op Onrust zijn schip tegen behoorlijke betaling te laten repareren. Deze handelwijze vloeide voort uit wat Heren XVII in hun brief van 9 april 1761 hebben voorgeschreven ten aanzien van oorlogsschepen van de koning van Engeland. [fol. 1942] Aan kapitein Matthewson, zowel als aan kapitein Benjamin Hooke is toegestaan om onder toezicht van de sjahbandar enige leggers arak en de nodige levensmiddelen in te kopen. De laatste is vergund enige kistjes met glazen ruiten voor de verkoop te ontschepen. Tevens zijn hem tegen de normale verkoopsprijs twee houten steunen voor zijn grote mast geleverd. Op 31 december is aan Matthewson nog een grote en een blinde ra geleverd, die hij nodig had om zijn schip zeewaardig te maken. Hoewel men volgens de bevelen van Heren XVII en volgens billijke regels gehandeld heeft, is deze toegeeflijkheid en behulpzaamheid door de Engelsen weinig gewaardeerd.)

En waar men 's Compagnies duur verkreege regten en privilegiën tegen onwettige handelingen en verzinde onderneemingen zoekt te mantineeren, zulks door veele van deze voorspoedige natie met de hatelijkste verwen afgeschilderd, om niet te spreeken van directe onwaarheden, doelende hier in 't bijzonder op de zeer onheusche brief van den heer Engelschen admiraal Cornisch dezer dagen bij den eerst ondergetekende ontfangen. Dog die wij om de ter resolutie van den 23e dezer vermelde redenen, goedgevonden niet te b'antwoorden, maar de daarbij voorkomende affaires van poinct te wederleggen.

Fol. 1942v.

([fol. 1943] Met de bewijzen wordt dit aan Heren XVII toegezonden om daar zonodig gebruik van te maken. Kapitein Matthewson scheen echter niet tevreden met de geleverde hulp en gaf een staaltje van de Engelse willekeur in Azië door zich te laten ontvallen dat hij een boot naar Bantam zou zenden om schildpadden in te slaan. Hij zond inderdaad zijn lange boot met een officier en negen matrozen daarheen, voorzien van een pas, waarvan een afschrift is bijgevoegd, voor de hoek van Anjer, vandaar naar Bantam en terug naar Batavia, die ten behoeve van de Panther was uitgegeven. Toen die officier te Bantam was aangekomen, zei hij dat hij voor de inkoop van schildppadden was uitgezonden. Deze onderneming was wel heel onhebbelijk, omdat de gouverneur-generaal, toen hij daarvan via de sjahbandar, Robbert Hendrik Armenault, had gehoord, Matthewson had verzocht van die inkoop af te zien. [fol. 1944] Als hij schildpadden wilde hebben, dan zouden er wel andere mogelijkheden gevonden kunnen worden. Zoals uit het bericht van Armenault blijkt, had Matthewson zijn woord gegeven dat hij van deze tocht zou afzien. Volgens besluit van 27 december 1763 is hij over zijn handelwijze ernstig onderhouden. Aan commandeur Thomas Schippers te Bantam is opgedragen een vreemd Europees schip dat zonder nautische reden in het gebied van de koning van Bantam verschijnt, in beslag te nemen en de bemanning naar Batavia te zenden. Hem is ernstig verweten dat hij dit heeft nagelaten. Ook blijkt uit het besluit van 27 december dat aan de Engelse tweemaster, de brigantijn Luconia, die op een rif in Straat Sunda was vastgelopen, assistentie is verleend. Uit het besluit van 1 maart 1763 aangaande de inlandse zaken blijkt dat volgens een ontvangen rapport drie Amoyse jonken respectievelijk 27, 31 en 147 bemanningsleden boven het toegestane aantal hadden aangevoerd. Het verbod daartegen van 31 maart 1761 is tegen de anachoda's, of schippers, [fol. 1945] ter afschrikking in die zin toegepast dat die van de jonk met 147 man teveel, een boete van rsd 6000 heeft gekregen. Deze is verdeeld zoals in voormeld besluit was vastgesteld, en dit was nog coulant, omdat dit schip een lading had die in beslag genomen had kunnen worden. In verband daarmee is aan de genoemde statuaire wet van 31 maart 1761 toegevoegd dat de vracht van de aan boord zijnde Chinese kooplieden niet geconfisqueerd zal

worden, omdat zij hier part nog deel aan hebben. Aangezien hij onkundig van het bedoelde besluit was en zijn lading geen rsd 6000 waard was, vroeg de anachoda van deze jonk in de vergadering van 17 juni 1763 om vermindering van de boete. Deze argumenten zijn vergezocht en niet ter zake doende, en daarom is het verzoek afgewezen. Een verzoek van de officieren van de Chinezen om het komende jaar met de jonken nieuwe landgenoten te mogen aanvoeren, is eveneens afgewezen. [fol. 1946] Zij vroegen eerst om 100 per jonk, wat zij in verzoeken van 8 en 15 juli tot 50 verminderden. Hoewel het aantal Chinezen in de bevolking is afgenomen, vond men het nog wel zo groot om geen vermeerdering van de aanvoer toe te staan. Daarom is het plakkaat van 23 juni 1758, waarbij aanvoer van Chinezen voor vijf jaar werd verboden, in stand gelaten. Personalia. De secunde van het loge visitekantoor, onderkoopman Jacob Broberg, en de kassier van de generale ontvang, onderkoopman Willem Hendrik Heijder, zijn overleden. [fol. 1947] De koopman en loge boekhouder, Jan Paul Emmerik, is overleden. De gage van koopman Jan Volkert Francimont, die op 14 juni 1763 als zijn opvolger werd aangesteld, was vijf dagen daarvoor, conform het bevel van Heren XVII, sinds zijn vertrek uit Colombo stilgezet. Met zijn benoeming liep die weer door, maar Francimont is enige dagen terug overleden. Personalia. Op 5 juli kreeg de ziekelijke en zeer zwakke koopman, Daniël Lacaze, halve gage. Op eigen verzoek werden vervolgens ontslagen: op 8 juli 1763 onderkoopman Gaillards Robberts, die op 1 juli tot soldij-overdrager van Colombo benoemd was, op 13 september 1763 koopman François de Valbert, die de dag ervoor tot fiscaal aldaar was aangesteld, [fol. 1948] op 11 oktober 1763 onderkoopman Jan Dreijer en op 22 november 1763, de eveneens onderkoopman zijnde, Ide Schiltman. Personalia. De eerste opperkoopman van het kasteel te Batavia, Christiaan Zurhosen, is gerepatrieerd. Het verzoek van de opperkoopman en voormalig hoofdadministrateur te Ambon, en sinds 6 september 1763 boekhouder- generaal, Govert Ludolph van Beusechem, om wegens familieaangelegenheden naar Nederland te mogen repatriëren, is 13 december 1763, na een hernieuwd verzoek, ingewilligd. Zijn gage wordt gecontinueerd, mits hij er in de kas van de Compagnie een borgsom voor stort. Wegens ziekte kon hij evenwel nog niet vertrekken. Dat zal in het najaar van 1764 gebeuren, maar zijn gage staat intussen wel stil. [fol. 1949] Personalia. De onderkoopman en korte notulist Adrianus Lugthart is gerepatrieerd. Personalia. Op 23 september 1763 is op de generale secretarie een beëdigd klerk benoemd voor het opstellen van de korte notulen en besluiten, alsmede voor het samenvoegen van de bevelen uit Nederland. Daar dit werk voorheen door twee onderkooplieden werd verricht, wordt verzocht hem tot onderkoopman te mogen bevorderen. Hetzelfde geldt voor een gewone klerk die tot volle tevredenheid het werk doet, waar eerder één à twee onderkooplieden mee werden belast. [fol. 1950] Op Java's Oostkust is koopman Isaac Reijnst tot resident te Tegal benoemd. Personalia. De onderkoopman en tweede administrateur in de westzijdse pakhuizen, Johan Laurens Huijghens, is overleden. Personalia. [fol. 1951] Zoals in de brief van 18 oktober 1763 werd bericht, is het personeel op de secretarie verminderd. Op 5 juni 1761 is de eerste beëdigde klerk op de secretarie, opperkoopman Jacobus Johannes Craan, ontslagen. Hem is opgedragen de Bataviase Statuten bij te werken. Omdat Heren XVII zich tegen het onnodig gebruik van dienaren hadden uitgelaten, stelde de gouverneur-generaal op 12 september 1763 voor hem van die taak te ontslaan en te benoemen op een vrijgekomen plaats als opperkoopman. Daar dit werk echter bijna gereed is en het belangrijk is het af te maken, werd Craan nog vanaf genoemde datum voor een jaar met het bijwerken van de Bataviase Statuten belast. Bij de militie waren geen promoties. Verwezen wordt naar de besluiten van 12 en 15 juli, en 13 december 1763. [fol. 1952] Er waren wel benoemingen wegens overlijden of vertrek. Personalia. Aan de vaandrig Thomas van Lugtenburg zijn gedurende zijn tweejarige gevangenschap bij het hof van Kandy geen gage en emolumenten toegekend, omdat dit nadelige gevolgen zou hebben. Maar omdat hij er door zijn gevangenschap en wonden zeer erbarmelijk aan toe is, mag de gouverneur-generaal hem een douceur toekennen. In het besluit van 15 juli 1763 [fol. 1953] wordt gesproken over de verbetering van het korps artilleristen. Wegens een tekort aan officieren is een gewone luitenant tot kapitein-luitenant be-

vorderd, en een gewone vuurwerker en een bombardier tot buitengewoon luitenant. Personalia. Onder de zeevarenden waren geen bevorderingen. Slechts onderstuurman Jonas Mulder kreeg op 15 februari 1763 de rustgage van f 15,- per maand. Op 12 april werd de opzichter van de steenhouwers, Cornelis van der Hoeven, zonder vermeerdering van gage tot baas benoemd. Hij is een paar maanden daarna overleden. De baas-kuiper van de equipagewerf, Christiaan Hendrik Dresel, is gerepatrieerd. Personalia. [fol. 1954] Personalia. Op 27 december 1763 is besloten om Johannes Tip als tweede opperstuurman te laten repatriëren en Claas Vermeulen, naar eerder voorbeeld, als tweede schipper. De onderkoopman Pieter Vermont is uit Coromandel naar Batavia overgeplaatst en zal met zijn familie repatriëren. Op 1 november 1763 is besloten het reglement op de bagage van repatrianten van 16 juni 1751 aan te vullen met de bepaling dat een luitenant-kornet, of vaandrig van de Bataviase burgerschutterij, net zoveel bagage mag meenemen als een luitenant of vaandrig van de militie. Als retourschepen van de tweede bezending zijn op 13 december 1763 de Sloterdijk en Radermacher voor de kamer van Amsterdam en die van Zeeland aangewezen. Overeenkomstig de toen meegezonden facturen waren er bij de eerste bezending 784 pakken Coromandelse textiel, die in oktober 1763 met de Borssele vandaar te Batavia waren aangevoerd om naar Nederland verscheept te worden, maar [fol. 1955] die wegens tijdgebrek niet meer waren geïnspecteerd. Men weet dat het beter is deze textiel met de eerste bezending te sturen, dan met die van nu. Wel verzoekt men om te mogen vernemen hoe hun kwaliteit is geweest en wat ze hebben opgebracht. De cijfers, door de negotieboekhouder samengesteld uit de negotieboeken over 1762/63, laten zien dat de inkomsten f 3.251.703 zijn geweest en de uitgaven f 2.867.059. In het besluit van 1 december 1763 is vastgesteld dat, hoewel het positieve saldo dus f 384.644 bedraagt, wat slechter is dan in 1761/62, dit niet door de uitgaven is veroorzaakt. Op 18 maart 1763 is besloten [fol. 1956] om premies voor het vinden van fouten in de negotieboeken van de buitenkantoren niet eerder uit te betalen dan wanneer deze, door die daar op de buitenkantoren schuldig aan waren, zijn vergoed en ze Batavia zijn toegerekend. Vaak worden deze vergoedingen hun zelfs kwijtgescholden. Om deze procedure bij te houden kregen de boekhouder en de visitateur-generaal ieder een rekening in de Bataviase boeken. Op 17 mei 1763 is besloten dat de fouten die in de negotieboeken zijn gevonden, voor de tweede maal slechts in de vorm van een marginale aantekening naar een buitenkantoor zullen worden teruggezonden. Als een schip waarmee ze de eerste maal zijn verzonden, verloren zou gaan, dan wordt hiermee het achterwege blijven van een vergoeding voorkomen. De bevindingen worden immers slechts in enkelvoud verstuurd. Het verzenden van een herinnering in de vorm van een aantekening in de kantlijn voorkomt veel schrijfwerk voor deze ingewikkelde verrekeningen. Ter voorkoming van veel schrijfwerk en vergissingen is op 12 augustus 1763 besloten de factuurhouders toestemming te geven [fol. 1957] om de waarde van de uit Azië te verzenden goederen alleen in Indische valuta aan te rekenen)

--- wijl de bediendens op de buytencomptoiren reets ten vollen van ons besluyt van den 31e december 1761, gegrond op U Wel Edele Hoogagtb. aanschrijvens bij missive van den 15e october 1760, g'oordeeld mogten worden g'informeert te wezen dat namelijk de vaderlandse goederen reets bij zodanige aanreekening en met 25 percent beswaard zijn.

Wijders den 24e november in consideratie komende, dat men van het ingevolge besluyt van 6 april 1759 g'erigeerd afzonderlijk visitecomptoir ter examinatie van de volumineuse Ceilonse negotieboeken nog geen het minste nut getrokken hadt, en er ook op Ceylon een afzonderlijk comptoir toe bekostigd wierd, besloten wij om dat comptoir in te trekken en den daar alleen nog op bescheyden zijnde onderkoopman Boonen, nevens eenen pennist, bij geleegentheyd elders te employeeren.

Fol. 1957r-v.

(Op 13 december 1763 werd de boekhouder-generaal gemachtigd de generale boeken over 1761/62 te sluiten. De boeken van Coromandel en Padang waren daarvan uitgezonderd, omdat ze niet compleet waren, en tevens die van Banda, omdat ze nog onder de visitateur-generaal berustten. In de vergadering van 20 december bleek dat de algemene uitgaven

[fol. 1958] in 1761/62 f 7.772.271 hebben bedragen en de inkomsten f 6.236.290, zodat het nadelig saldo f 1.535.981 is geweest. Daarbij kwam nog f 209.533 wegens nadelige partijen uit vroegere jaren, wat het nadelig saldo op f 1.745.514 brengt. De oorzaken van dit nadelig saldo zijn nog niet geheel verdwenen. Ceylon had, in tegenstelling tot jaren van vrede, f 1.200.000 meer aan uitgaven. De inkomsten op kaneel, dat op 1000 balen wordt gerekend, en f 500.000 bedragen, werden gemist. En in 1760/61 waren de inkomsten op 1200 kisten opium nog f 714.071, terwijl die in 1761/62 op 537 kisten maar f 231.513 zijn geweest. Men hoopt dat het de Hemel zal behagen, dat er zich op Ceylon en in Bengalen een verandering ten goede zal voordoen.)

Terwijl wij hier nog noteeren dat het Indisch capitaal, 'twelk ultimo augustus 1761 groot was *f* 45.433.074,17,13, door een meerdere ontfangst, als verzending in 1761/2 g'augmenteert zijnde met *f* 133.391,13,13, onder ultimo augustus 1762 groot gebleven is *f* 45.566.466,11,10.

Fol. 1958v.

(Op 15 september 1763 [fol. 1959] had men gehoopt dat in de voorjaarsbrief van Heren XVII zou zijn aangegeven, tot welk bedrag er assignaties mochten worden uitgegeven. Dat is toen op f 2.000.000 gesteld. Omdat er in die brief niets over werd gezegd en er personen waren die hebben gevraagd om nog geld langs die enig mogelijke legale weg naar Nederland te mogen overmaken, is op 6 en 13 december 1763 besloten nog eens f 608.541op assignatie te accepteren. Deze personen verklaarden onder ede dat hun gelden zijn voortgekomen uit de opbrengsten van vracht en toegestane dranken, uit kostgelden en nalatenschappen, dan wel van gerepatrieerden, of van personen die op het punt stonden te repatriëren, waren. Men wilde deze gelden gedeeltelijk aanwenden om deposito's bij de Compagnie af te lossen. Daartoe diende de gouverneur-generaal in de vergadering van 30 december 1763 een notitie in, die, met bijlagen, aan de besluiten werd toegevoegd. Daarin stond het huidige restant, [fol. 1960] de inkomsten die verwacht worden tot 1 september 1764, wanneer er weer assignaties worden uitgegeven, en de zekere uitgaven die moeten gebeuren tot die datum. Er wordt opgemerkt dat de laatste nog f 236.593,- hoger kunnen zijn en dat de ontvangsten ruim zijn begroot. Daarom werden er geen gelden afgelost en is er nog rsd 80.000,-, ofwel f 192.000,-, op assignatie geaccepteerd. Derhalve is er met de tweede bezending f 703.866 aan assignaties meegezonden, waarvan men hoopt dat ze na de voorjaarsverkoping in 1765 uitbetaald zullen worden. Omdat een aanzienlijk bedrag dat particulieren dit jaar wilden overmaken, werd afgewezen, hoewel er voor 1764 een tekort aan contanten was, vraagt men Heren XVII om jaarlijks aan te geven hoeveel er op assignaties geaccepteerd mag worden. Hiermee zijn de mededelingen ten einde en wordt overgegaan tot nog enkele onbeantwoorde punten in de brief van 2 april 1763 uit Nederland. Volgens opdracht is de opperkooplieden van het kasteel te Batavia [fol. 1961] bevolen om het lege gewicht van ieder van de kamferbalies in het lood te laten kerven. In een brief van 11 november 1763 aan Ceylon is bericht dat er een buitengewone versterking van vijf goed bemande schepen wordt verwacht en ook wat met de militaire officieren daar aan boord moet gebeuren. Een extract uit die brief wordt meegezonden. Met de buitengewone zending zijn met de Huis ten Donk, behalve een kapitein die naderhand overleden is, een kapitein-luitenant, een luitenant en een vaandrig aangekomen. Er waren slechts 47 militairen aan boord, daar het bestuur van Kaap de Goede Hoop er 110 had afgehaald voor eigen gebruik. Bij besluit van 13 december 1763 is vastgesteld dat daaruit niet, zoals Heren XVII hadden bevolen, een afzonderlijke compagnie van 100 man gevormd kon worden. Deze buitengewone versterking, en vooral de militaire officieren, zullen eerstdaags naar Ceylon vertrekken, waarvoor ze vooral bedoeld waren en waar ze hard nodig zijn. [fol. 1962] Zo mogelijk zullen de 47 man met de rekruten die nog verwacht worden, tot 100 worden aangevuld. De genoemde kapitein-luitenant zal hen aanvoeren, aan wie een vaandrig uit het Bataviase garnizoen is toegevoegd. Er is geen reden om het verzoek van de lutherse kerkenraad te Hoorn aan Heren XVII af te wijzen en derhalve is een collecte onder de lutheranen te Batavia gehouden, die f 654 heeft opge-

bracht. Dit werd per assignatie overgemaakt. Doordat het geschrift van de overleden Jan de Marre nog wordt verwacht, blijft de bespreking van de bestelde kaarten van het noorden van Azië nog achterwege. Naar aanleiding van de klachten van de bewindhebbers van de kamer van Zeeland over de slechte uitrusting van de scheepskombuizen, wordt verwezen naar het bericht van Houtingh, waarin tevens wordt aangetoond hoe onvoorzichtig hiermee nu en dan in Nederland wordt omgesprongen. [fol. 1963] Men verzoekt nederig de nodige maatregelen te treffen. Eerbiedig, maar nadrukkelijk, wordt gevraagd om de bestelling voor 1765 aan medicamenten beter uit te voeren dan die voor 1763. Daarin ontbraken, of was er te weinig van: radix althea, radix contra jerva, radix helenij, radix gentian, radix ipecacuanha, radix jalapae, radix imperator, radix vincetox, cortex perurian, cortex cascarille, cortex zuna roub., herbum absinth, herbum carduus bund., flor crocus, flor centaurium minor, flor camom rom., flor camom vulgum, flor sambuci, flor papaver errat, flor rosar rub., succus granor cherm., succus liquiritiae, succus manna calabr., rob. ribesior, [fol. 1964] rob. sambuci, theriac andromachi, diascordium fractum, cons. ros. rubr., cantharidos, ocul. kanari, sperma catil, mel albi, mel rosar, sal zedliceus, sal tartras vitriolum, sal cremor tartras, sal ciner clavell, sal armoniac, viride eris, vitriolum album, vitriolum romano, oleum laurini, oleum therebinth.[29] *Volgens de praktizijns hebben deze medicamenten de beste uitwerking op de in Azië heersende ziekten. Zoals eerder vermeld hadden deze de laatste maanden zeer droevige gevolgen. Daarom vraagt men ter wille van de gezondheid van de dienaren dat de bestelling in hoeveelheid en kwaliteit zal worden uitgevoerd. [fol. 1965] Ondertekening.)*

29 De schrijfwijze in het origineel is zoveel mogelijk gehandhaafd; afkortingen zijn opgelost.

IX. PETRUS ALBERTUS VAN DER PARRA, LIBRECHT HOOREMAN, JURGEN VAN DER SPAR, JEREMIAS VAN RIEMSDIJK, JAN SCHREUDER, HUIJBERT WILLEM VAN BAZEL, REYNIER DE KLERK, WILLEM HENDRIK VAN OSSENBERG, LOUIS TAILLEFERT, MICHIEL ROMP, MAURITS THEODORUS HILGERS, PIETER HAKSTEEN EN WILLEM ARNOLD ALTING, BATAVIA 8 MEI 1764.

VOC 3070 (Kol. Arch. 2962), fol. 1972-2035.

([fol. 1972] De schepen van de tweede bezending Sloterdijk en Radermacher zijn op 25 januari 1764 van de rede van Batavia vertrokken en zeer voorspoedig in drie à vier dagen door Straat Sunda gekomen. Deze brief is een vervolg op de generale missive van 31 december 1763 en het nabriefje van 24 januari 1764. Het schip bestemd voor de kamer van Hoorn [fol. 1973] is aangewezen als naschip.

Ambon

Met de vaartuigen die uit Batavia en Java naar Ambon gingen, is t.w.v. f 131.936 verzonden. Op 10 januari 1764 vertrok de bark Draak daarheen met een lading t.w.v. f 15.798. Dit hoofdzakelijk om Pangerang Mochamet, de broer van de koning van Bantam, mee te nemen. Deze overbrenging is reeds in de vorige generale missive vermeld.

Banda

De negotieboeken van Banda voor 1761/62 zijn nu ontvangen en door de visitateur-generaal gecontroleerd. [fol. 1974] Met diens rapport zijn ze op 30 januari 1764 behandeld. Net als het bestuur ter plaatse deed, is wegens grove gebreken en misrekeningen het eerste stel boeken afgekeurd, maar een tweede stel is voorlopig aanvaard. Omdat de visitateur-generaal posten in het eerste stel die verschillen van die in het tweede, heeft opgevoerd en zegt die alleen te kunnen nagaan als hij de originele opdrachten en specificaties heeft, is daarom gevraagd. De besluiten over buitengewone belastingen in de wanordelijke huishouding zijn te vinden onder 30 januari. Een staaltje daarvan is dat de voormalige hoofdadministrateur Gerrit Aansorg voor tekorten op nootmuskaat en foelie [fol. 1975] aanvankelijk f 53.362 heeft opgevoerd, wat in tweede instantie tot f 4755,- is gedaald. Dit is veroorzaakt, doordat een partij specerijen die in augustus 1762 naar Batavia was gezonden, niet was afgeschreven. De verontwaardiging hierover is in een brief van 3 februari 1764 kenbaar gemaakt.

Ternate

Op 7 februari 1764 kwam de Jerusalem terug uit Bengalen. Zo zou daarmee en met twee pantjalangs die al op 30 januari konden vertrekken, zodat ze aan de patrouilletocht konden deelnemen, aan contanten f 49.800,- naar Ternate gezonden kunnen worden. Met koopwaren, benodigdheden en enige posten van aanrekening was de totale waarde f 207.117. [fol. 1976] Het vertrek van de Jerusalem werd uitgesteld in de hoop dat er militairen uit Nederland zouden komen om aan de vraag van 150 man te voldoen. Op 21 februari wilde men dit schip niet langer ophouden en is het met 50 soldaten, uit het toch al zwakke garnizoen te Batavia afkomstig, vertrokken. Gouverneur Jacob van Schoonderwoerd is geschreven het hiermee maar te doen en geen hachelijke ondernemingen te entameren. Conform het besluit van 8 maart 1764 werd hem op 13 maart in een geheim briefje gevraagd hoe het met de uitroeiing van kruidnagelbomen op het eiland Gilalang stond. De dienaren in China rapporteerden namelijk dat het Engelse schip Neptune 30 pikol, dan wel 40 pikol en 7 kati, gesmokkelde kruidnagels te Kanton had aangevoerd. [fol. 1977] Het zou op het eiland Gilolo, waarvan het onzeker is of Gilalang wordt bedoeld, voor 100 Spaanse realen het pikol

gekocht zijn. Gilalang ligt onder de wal van Batjan, maar Halmaheira wordt ook wel Gilolo genoemd. Van Schoonderwoerd is bevolen onderzoek te doen.

Makassar

Het geheime briefje van 13 maart 1764 is via Makassar verstuurd. Op 7 februari was vandaar de Huis te Manpad aangekomen. Op 24 januari waren al twee pantjalangs met duplicaten van de brieven van eind december 1763 daarheen gestuurd. Nadat tevergeefs op volk uit Nederland was gewacht, werd op 13 maart 1764 besloten de Huis te Manpad te laten vertrekken. [fol. 1978] Dit schip vertrok met 40 militairen en ging via Java's Oostkust met de opdracht aan gouverneur Willem Hendrik van Ossenberg om dit aan te vullen met 60 man. Dit is gelukt met 42 uit Semarang en 20 man uit Surabaja. Men kon niet anders handelen, omdat Celebes vorig jaar geen enkele rekruut had ontvangen en er ongeveer 50 militairen zullen zijn van wie het dienstverband is afgelopen. Om bijtekenen te bevorderen mag de gage verhoogd worden, zoals dat reeds op Java's Oostkust en andere kantoren is gebeurd. Met de Huis te Manpad is f 24.000,- aan contanten en in totaal is met de posten van de pantjalangs etc. t.w.v. f 69.336 naar Makassar verscheept.

Bandjarmasin

[fol. 1979] Met antwoord op de vorig jaar ontvangen brieven is het scheepje de Oranjeboom naar Bandjarmasin gezonden met een lading t.w.v. f 7959. Door de platte bodem is het zeer geschikt voor de rivier daar.)

Hebbende teffens een hartigen brief aan den sulthan geschreeven, teneynde de daar komende vaartuygen ingevolge het contract door 's Compagnies bediendens gevisenteert en in het algemeen beter voldaan worde aan den inhoud van gedagte overeenkomst. Terwijl men ook de novo den residenten so bij gemeene, als apparte brieven aangespoort heeft om hunne bijsondere attentie geduurig op het voornaamste oogmerk van onsen zeet aldaar te laaten gaan. Terwijl eene naamwaardigen inzaam van peper, dan wel dat de Compagnie tenminsten steeds twee derden van den gantschen oogst geniet. En zulks ook tot vereydeling van des sulthans sustenue, alsof hij volgens een afschrift van het contract onder hem berustende jaarlijks aan de jonken 4000 picols van dien corl mogte afgeeven, hoedanig ook den geheelen insaam mogte komen uyt te vallen. Waarover wij insonderhijd onse beswaarnissen hebben laaten voordraagen naar den teneur dergedagte secreete letteren, en een spoedig antwoord op het vertoog deswegens te doen gevorderd.
Fol. 1979r-1980r.

Timor

(Zoals reeds in de decemberbrief aangegeven, ging het fregatscheepje de Jonge Petrus Albertus naar Timor en vertrok op 21 februari 1764 met aan contanten, koopwaar, diverse benodigdheden en geschenken voor de inlandse vorsten t.w.v. f 61.687.

Palembang

Uit Palembang arriveerden dit voorjaar enige schepen van de koning en andere vaartuigen met peper en tin, waaronder enige die het vorig jaar de reis niet konden maken, maar ergerniswekkend genoeg bij Bangka zijn blijven liggen. Vijf daarvan belandden begin januari 1764 te Cheribon, maar zijn nu allemaal te Batavia aangekomen. Verscheidene van deze en andere vaartuigen hadden ernstige gebreken. Op herhaald verzoek[fol. 1981] werd toegestaan dat ze op Java's Oostkust gerepareerd zullen worden. In geheime briefjes van 23 december 1763 en 2 april 1764 zijn de bepalingen daarvoor vastgelegd. Daaruit blijkt ook dat het de Palembangers pertinent geweigerd is om daar nieuwe vaartuigen te bouwen of te kopen. Uit de gewone en geheime brieven aan de residenten van 16 april 1764 blijkt dat er geen enkele reden is om dat hof tegemoet te komen. Tevens staat erin hoe te handelen, als er een schip of schepen van vreemde Europese naties in de rivier verschijnen. Bovendien is er

met klem gevraagd veel peper in te kopen.

Djambi

Opdat er in Djambi weer net als vroeger peper wordt geproduceerd, is naar Palembang de opdracht gezonden [fol. 1982] om, als beloofd, de Djambise peperplanters terug te zenden. Het contract tussen de sultan en zijn hofgroten en resident Ajax Fredrik van Solms werd immers gesloten. Bij besluit van 23 maart 1764 is het goedgekeurd en geratificeerd. De vorst beloofde de schade bij de recente sluiting te vergoeden. Men verwacht zijn plechtstatige gezantschap eerdaags te Batavia om te bevestigen dat hij uitsluitend met de Compagnie handel zal drijven. Overige zaken zijn in de brief van 9 april 1764 naar Djambi behandeld.

Siam

Op 7 februari 1764 kwam het schip de Jager uit Siam met sapanhout, gember, was etc. t.w.v. f 32.822. Volgens de brief van eind december 1763 menen de residenten dat het onmogelijk is op den duur [fol. 1983] vandaar van particulieren verfhout, gember en roggenvellen te krijgen. Zij vinden het daarom niet raadzaam de logie te verkopen en de resident in een particulier huis als facteur achter te laten. Men zal dit nader overwegen en hoe dan ook zuinigheid betrachten.

Japan

De schepen Zuid-Beveland en Enkhuizen zullen naar Japan gaan.

Malakka

Er zal binnenkort, conform het geheime besluit van 23 maart 1764, aan Malakka opdracht gegeven worden om onderzoek te doen naar het vrij loze bericht uit Djambi, dat de Engelsen aan de rivier van Riau een kantoor zouden hebben gevestigd. Het schip Huis te Manpad kwam vandaar terug te Batavia met een lading t.w.v. f 183.048. [fol. 1984]

Sumatra's Westkust

Met de Overschie en de sloep Goudvink kwam van Sumatra's Westkust uit Padang en Pulau Tjinkuk 254$\frac{1}{4}$ mark fijn goud en 88.239 lb zwarte peper. Volgens de laatste brief van 25 maart 1764 ging het daar, toen en daarvoor en speciaal op het hoofdkantoor, goed met de handel door eensgezindheid onder de inlanders en het naar de kust komen van de bergvolkeren. Eind februari 1764 was het niet onaanzienlijke aantal van ongeveer 250 pakken textiel verkocht, wat, naar men meent, vooral komt doordat de gevraagde soorten beschikbaar waren. Daarom werd op 10 en 19 april besloten om de Goudvink weer terug te sturen met de in voorraad zijnde meest gevraagde goederen voor het nieuw gestichte kantoor te Airbangis, opdat de Engelsen in het nabij gelegen Natal [fol. 1985] de markt niet overnemen en de Compagnie het goud ontzeggen. Op 24 april 1764 zijn de Overschie en de bark Mossel naar Sumatra's Westkust gezonden. De staatrekening over 1762/63 laat zeer hoog opgelopen, schijnbaar onvermijdelijke, uitgaven zien. De behandeling zal geschieden na ontvangst van het rapport van de visitateurs. In de onlangs gehouden vergadering is gesproken over het verval te Baros in verband met de vastgestelde inkoopsprijzen. De nodige bevelen zijn gegeven. [fol. 1986]

Bengalen

Ter aanvulling op de de berichten die naar Nederland met de retourschepen uit Bengalen de Welgelegen en Vlissingen zijn verzonden, wordt vermeld dat raad extraordinaris Louis Taillefert op 7 februari 1764 met de Jerusalem arriveerde en bij besluit van die dag zitting heeft genomen in de Hoge Regering. Naderhand kwam de Vrouwe Kornelia Hillegonda aan en met de Deunisveld via Ceylon, en de Lekkerlust worden de restant retouren verwacht. De ladingen van de eerste twee schepen hadden een waarde van f 473.363, waaronder 298

kisten opium, waarvan volgens de brief van 20 februari 1764 van de directeur en de secunde van Hooghly, de totale zending op ongeveer 400 kisten zal komen. De ontbrekende kisten worden tegemoetgezien. Dat de dienaren te Patna die hoeveelheid wisten op te brengen is opmerkelijk, [fol. 1987] omdat de totale oogst van dit waardevolle artikel maar op 600 à 700 kisten werd begroot. Dat is wegens de ernstige onlusten in Bihar niet onwaarschijnlijk. Bovendien heeft het Engelse opperhoofd te Patna, Batson, de Compagnie met geweld nadeel trachten te berokkenen en de particulieren deden dat door exorbitante prijzen te betalen. Zo kwamen de laatste partijen opium wel op de vrij hoge gemiddelde prijs van f 846,7,- per kist van 150 lb. Daarom zijn ze net als verleden jaar voor f 1320,- de kist, d.w.z. f 240,- meer dan voorheen, aan de Opium Sociëteit verkocht. Waarschijnlijk omdat de hele gang van zaken voor beide partijen nadelig is en om genoegdoening te geven voor het optreden van Batson, beloofde het bestuur te Calcutta eind 1763 [fol. 1988])

--- dat zij het getroffe accoord tusschen hun voorig opperhoofd Ellis en ons geweese opperhoofd Bacheracht door mediatie van hunnen president de heer Van Sittard zouden mainteneeren, mits ons ministerie ook ordres naar Patna afzond, teneynde zo de beide compagnies ieder in de helft van den inzaam participeerden. Dit heeft egter, wijl den laatsten oegst genoegsaam ingezameld was, volgens de betuyging van voormelde mr. Batson tot dezelve geen betrekking kunnen krijgen. Maar hij heeft belooft om met onse bediendens voor den aanstaanden hiertoe de vereyschte maatregulen te neemen en te sorgen dat de particuliere Engelschen er geen deel aan krijgen. Dus men eenige hoop heeft om in het aanstaande jaar beter te slaagen.

Fol. 1988r-v.

(Met de salpeter is het ook ernstig gesteld. Onder het voorwendsel dat, als de zaken bleven zoals in juli en augustus 1763 en er niet meer salpeter werd verworven, [fol. 1989] hebben de Engelsen, ondanks hun exclusieve voorrecht, ronduit geweigerd de Compagnie en anderen iets te leveren. Volgens een brief uit Patna zeker niet toen ze zelf in het nauw waren gedreven. Er kon niets anders gedaan worden dan in te gaan op het simpele voorstel van de raad van Calcutta, om voor het lopende jaar vast te houden aan het akkoord dat in de brief van 10 mei 1763 werd genoemd. Zonder van het akkoord te reppen zijn de dienaren daar maar op ingegaan, aangezien ze, evenals wij, hoopten nog wat in te slaan voordat er op andere wijze in Europa in voorzien werd. Dat lijkt temeer nodig, omdat men in Bengalen op de ondergang van de Compagnie schijnt uit te zijn. Volgens de geheime brief, eveneens van 20 februari 1764, [fol. 1990] heeft nawab Mir Jafar Ali Khan, die door de Engelsen weer in het zadel geholpen is, het gebruikelijke kleine geschenk bij de felicitatiebrief niet geaccepteerd. Waarschijnlijk om meer druk uit te oefenen. De verkoop van Japans koper is gering. Met de hele afzet gaat het van kwaad tot erger. Het retour van maar twee schepen is het duidelijkste en tevens onaangename bewijs hoe slecht het met de inkoop van textiel etc. gaat. De laatste gewone brief meldt gelukkig dat er op het eind van 1763 en het begin van 1764 enig schot in zat, maar mogelijke acties door de verdreven nawab en verwoestingen op het platteland maken alles zeer onzeker. [fol. 1991] Voorlopig zijn als retourschepen via Bengalen de Oranjezaal voor de kamer van Amsterdam en de Huis te Boede voor die van Zeeland aangewezen. Ze moeten half mei 1764 vertrekken om samen met de 's-Gravenzande, die via Ceylon zal varen, Bengalen zo vroeg mogelijk de bestelde 29 ton in contanten te leveren. Er is besloten die in gouden en zilveren specie voor 18 ton te voldoen, waar dan wat direct uit Nederland wordt gestuurd nog bijkomt. Met de 's-Gravenzande zullen naar Ceylon nog 100 van de geplande 300 leggers arak gezonden worden. Vandaar moeten er 30 balen kaneel, 30.000 lb kayirudraad en een goede partij dito touwen naar Bengalen meegenomen worden in ruil voor rijst en andere benodigdheden.

Coromandel

[fol. 1992] Er wordt verwezen naar de brieven die Heren XVII reeds via Ceylon hebben ontvangen. De Oosterbeek en Vrouwe Elisabeth zullen op de gebruikelijke tijd naar

zowel het noorden, als het zuiden van Coromandel gaan. In de geheime brief van 20 januari 1764 naar Nagapattinam werd gereageerd op de gevraagde, maar slechts gedeeltelijk toereikende overwegingen ter verbetering, voor zover de omstandigheden die toelieten. Ook is er groot ongenoegen getoond over de hulp die de gouverneur aan het Engelse koningsschip de Baleyn heeft verstrekt. De gevolgen zijn voor zijn rekening. In de generale missive van 31 december 1763 is er al verslag van gedaan. In een gewone brief van 30 april 1764 is het besluit van 20 maart vervat [fol. 1993] om de voorgestelde verbetering van de vestingwerken te Nagapattinam uit te stellen. Volgens het plan en de mededelingen van ingenieur Jan Fredrik Duntzfeld zouden die wel f 200.000,- kosten en de aller noodzakelijkste f 58.890.)

Want schoon ons ten klaarsten bleek dat het geproponeerde de genoemde vesting in een seer defensiven staat zoude stellen, verdiende egter geen mindere aanmerking bij ons dat de presente winsteloose tijden iets diergelijks seer beswaarlijk lijden kunnen. En dat, dewijl wij ook reeds bij onse eerbiedige van den 31e december 1761 ten deesen aspecte U Wel Edele Hoogachtb. ordres des aangaande, versogt hebben, die men nu eerlang tegemoetziet, de finale dispositie, dus als gesegt, verder surcheerden.

Fol. 1993r-v.

(De geheime brief van 20 januari 1764 is op 23 januari met de Vrouwe Petronella verzonden. In tegenstelling tot het besluit van 16 december 1763 werd besloten dit schip direct naar Trincomale te zenden. [fol. 1994] Daar moest het de manschappen en de lading voor Ceylon ontschepen en naar Nagapattinam verder gaan. Na het afgeven van het goud moest de in voorraad zijnde textiel, afkomstig uit alle kantoren in Coromandel, zo snel mogelijk worden ingeladen, zodat het op tijd voor de schepen van de aanstaande eerste bezending te Batavia zou worden ontvangen.

Ceylon

Met de Vrouwe Petronella werd volgens besluit van 13 december 1763 100 last rijst naar Ceylon verzonden, maar daarenboven werd er, bij besluit van 13 januari 1764, nog 50 last aan toegevoegd. Om de rijstvoorraad zo ruim mogelijk te houden, werd eveneens besloten om op de bestelling van 1000 last vroegtijdig 800 last te verschepen. De Kievitsheuvel en Tulpenburg, die daartoe rijst van Java's Oostkust hebben opgehaald, zullen daarmee binnen enige dagen naar Ceylon vertrekken. [fol. 1995] Op een bestelling van 16 ton zal f 380.000,- aan contanten worden meegegeven. Daarbij komen nog de ton die met de Vrouwe Petronella meeging, en de f 375.000 die in ropia's uit Surat en Malabar zijn ontvangen. Een nader besluit wordt pas genomen, wanneer bekend is hoeveel Heren XVII vorig najaar aan contanten met de schepen direct naar Ceylon varende, hebben meegegeven. Ondertussen zal het bestuur er over onderhouden worden de bestellingen voor Batavia, vooral wat equipagegoederen en houtwerk betreft, minder buitensporig op te stellen, hoewel dat belangrijke eiland in de huidige omstandigheden wel wat extra's nodig heeft. Men hoopt dat de hoge uitgaven door een eervolle vrede zullen verminderen. [fol. 1996] Hoewel de Huis te Boede, Vrouwe Rebecca Jacoba en Kronenburg, die op 10 februari en 3 maart 1764 uit Galle zijn vertrokken, te Batavia aankwamen, brachten ze geen berichten uit Colombo mee, in het bijzonder niet over het grote project waaraan op 10 februari 1764 was begonnen. Wellicht zijn die verzonden met de laatste vandaar vertrekkende retourschepen De Drie Papegaaien en de Vrijburg. Om herhalingen te voorkomen wordt de uitslag maar afgewacht. Mocht er informatie binnenkomen voordat het schip met deze brief zal zijn vertrokken, dan wordt die in het slot van deze brief nog vermeld. Als retourschepen via Ceylon zijn de Eendracht en Keukenhof voor de kamer van Amsterdam, de Torenvliet voor die van Zeeland, en als een vierde schip nodig zal zijn, de Kievitsheuvel aangewezen.

Malabar

[fol. 1997] Na de brief aan Heren XVII uit Malabar van 6 december 1763 zijn daar, de vanuit Batavia vertrokken, Vredestein en Erfprins aangekomen. De verkoop ging voorspoe-

dig, zodat de 100.000 ropia's die in de Kronenburg, die uit Surat Cochin heeft aangedaan, en die voor Malabar bestemd waren, door het bestuur in dat schip gelaten konden worden. Met de Jonge Lieve, die uit Ceylon daarheen was gezonden, kon het bovendien zelfs 150.000 ropia's terugsturen. Met de Vredestein zond het bestuur te Cochin ook een volle lading nely, waarvan het ruimschoots voorzien was, naar Ceylon. Dit schip, dat half februari 1764 uit Cochin is vertrokken, en de Erfprins, die in het midden van maart met een lading peper zou vertrekken, worden binnenkort te Batavia terugverwacht. [fol. 1998] Deze berichten stonden in de brieven van 21 januari, 15 en 20 februari 1764. Het is uit de eerste gebleken)

--- dat op meermeld Mallabaars hoofdcomptoir g'arriveert waaren de Engelse oorlogsscheepen de Nortfolk, te weeten eens alleen, en vervolgens andermaal met de Chettam, Weemoud en Amerika onder het commando van den viceadmiraal Cornisch, zijnde door een vehemente storm van voor Madras geslaagen en genoegsaam masteloos, of met andere gebreken geteistert. Waarop zij, naar hun verhaal, sig naar Trinconomale begeeven hadden om hersteld te worden, maar daar naar vereysch niet klaar hebbende kunnen raaken, Ansjenga meenden aan te doen, dog dat door een zware travaat belet was geworden, en dus versogten om de benodigde adsistentie. Dat de ministers dit esquader naar mogelijkheyd hebben bijgestaan, hoewel zij seggen nog gering naarmaate van den slegten toestand dier Britse scheepen. Zijnde zelfs de Weemoud, waarvoor de aangepresenteerde masten te klein waren, genoodzaakt geweest om naar Bombay te steevenen, terwijl genoemden zeevoogt wel vergenoegt zijn reise op den 21e december 1763 naar Europa heeft voortgeset. Zijnde hij in het bijzonder ook in dien goeden luim gebragt, omdat de ministers de vergaande inschikkelijkheyd gebruykt hebben, om aan hem op zijn doleantie te laaten restitueeren de door zijn secretaris reeds betaalde thol voor de bij particuliere ingekogte en uytgevoerde benodigtheeden.

Fol. 1998r-1999r.

(In een kopie van de brief van 15 februari 1764 wordt gemeld dat met een particuliere sloep in Malabar het droevige bericht van het vergaan van de Amstelveen is ontvangen. Dit schip was vorig jaar naar Kharg gezonden. Na ontvangst van de originele brief, waarbij een pak met brieven uit Kharg gevoegd zal zijn, of na directe informatie op andere wijze verkregen, kunnen nadere bijzonderheden worden gemeld. [fol. 2000] Men zend nu de memorie van raad ordinaris Jan Schreuder over Malabar, met in de marge de geheime besluiten die daarover op 2, 5 en 9 april 1764 zijn genomen, en verzoekt om orders betreffende die punten die onbeslist zijn gebleven. Hopelijk stemmen Heren XVII in met de maatregelen die ter verbetering van de situatie te Malabar zijn genomen.

Surat

Uit Surat werd met de Vrouwe Rebecca Jacoba en Kronenburg t.w.v. f 141.093 aangevoerd, exclusief f 150.000 aan zilveren ropia's die op Ceylon zijn vastgehouden. Het is zorgelijk dat het derde schip, de Amelisweert, daar eind januari 1764 nog niet was aangekomen. Met de Kronenburg [fol. 2001] kwam de oud-directeur Jan Drabbe aan, maar directeur Christiaan Lodewijk Senff bericht in zijn brief van 30 januari 1764 dat hij hoofdadministrateur David Kelby en secretaris Willem Blauwkamer te Surat moest laten blijven om de negotieboeken af te sluiten en hun rekeningen te vereffenen. Met genoemde schepen zond het bestuur 4 sergeanten, 5 korporaals en 31 gewone militairen mee. De militaire situatie is daarmee in verval geraakt. Tot grote ergernis is hetzelfde wederom geconstateerd aangaande de politieke en commerciële zaken. De ongunstige tekenen zijn reeds gerapporteerd. Er zal daar een geheel nieuw garnizoen geplaatst moeten worden dat beter gedisciplineerd is en minder geneigd om naar de Engelsen over te lopen. Er zal verhaal worden gehaald op die dienaren die hun plicht verzaakt hebben. [fol. 2002] Men zal trachten die maatregelen te nemen, die de situatie onder directeur Senff verbeteren. Deze berichtte in zijn laatste aparte brief van 30 januari 1764 dat zowel de inlandse regenten, als de Engelsen zeer inschikkelijk waren, maar dat het met de handel heel slecht ging. Als de makelaars door hun oude voor-

raden, waarmee zij nu erg mee omhoog zaten, heen zouden zijn, hoopte Senff op herstel. De gesloten vrede in de binnenlanden, waarover hij Heren XVII reeds heeft geïnformeerd, zal daar het meeste aan bijdragen. Men is van plan om eind juli of begin augustus de Barbara Theodora, Renswoude en Leimuiden naar Surat te zenden en eventueel nog een schip, naar gelang de berichten daartoe aanleiding mochten geven.

Kharg

Naast het ongeluk met de Amstelveen, [fol. 2003] waarover nog geen berichten zijn ontvangen, valt over Kharg slechts te melden dat de Lapienenburg met een gewilde lading vroegtijdig daarheen zal worden gezonden.

Java's Oostkust

Hoewel het op Java's Oostkust rustig is, is het door de laatste uitzonderlijk droge westmoesson onzeker of er een goede rijstoogst zal zijn. Men hoopt met de zegen van de Heer geen schaarste te krijgen.

Bantam

Daar men in het begin deses jaars voor eenige gevolgen te dugten kreeg, mits den genoegsaam algemeen haat van de princen van den bloede en hofsgrooten tegen den pas in augustus 1763 aangestelden rijksbestierder Tisna Nagara. Wijl die des konings gunst soverre hadde weeten te winnen dat den vorst als blind was, om deeze zijnen ministers daar uyt gevoede ondragelijke trotsheyd, die verselt ging met een verregaande schraabsucht, te zien, ja er selfs als in toestemde, waardoor dan groot en klein wars van die behandelingen wierd en onder anderen zeeven princen, meerendeels aan den kooning vermaagschapt, sig herwaards in stilte begaaven om 's Compagnies protectie te versoeken. Dog hetgeen dan ook eindelijk, gevoegd bij onse nadrukkelijke vertoogen aan Zijn Hoogheyd bij brief van den 26e januarij passato en des commandeurs Schippers nadere redenkavelingen met hoogst denselven, den vorst zo het schijnt de oogen g'opend heeft om het gevaarlijk gedrag van gedagten Tisna Nagara te beschouwen. Gelijk hij hem dan ook uit voormelde dienst gedimoveert heeft en door ons bij provisie op Edam in bewaring gesteld is. Onder toelegging van 10 rds. 's maands en eenige andere benodigtheeden tot zijn onderhoud.
Fol. 2003v-2004v.

(Na deze snel opgekomen en spoedig beëindigde kwestie is het weer rustig. Op verzoek van de vorst zijn de pangerans weer teruggekomen en volgens de brief van 2 maart 1764 van commandeur Thomas Schippers met vreugde ontvangen. [fol. 2005] Op verzoek van de koning en de Compagnie heeft de toegewijde pangeran Kusuma Diningrat, die het vorige jaar na zijn herhaald verzoek uit zijn ambt was ontslagen, het bestuur van het rijk weer op zich genomen.

Batavia

Betreffende de Hoge Regering wordt de reeds genoemde aankomst van raad extraordinaris Louis Taillefert gemeld. Zijn gage als directeur van Bengalen is bij zijn aankomst beëindigd en hij heeft de beschrijving van Japan en Sumatra's Westkust op zich genomen. Raad ordinaris Huijbert Willem van Bazel en raad extraordinaris Michiel Romp zijn daarvan ontheven. Betreffende de aanwending van geld [fol. 2006] werd op 8 maart 1764 besloten het verbod van 1763 op het uitvoeren van ongemunt goud door particulieren op straffe van inbeslagneming te hernieuwen. Zo hoopt men de gevraagde hoeveelheid van dit metaal voor Coromandel te bemachtigen. De bevolking zal aangemoedigd worden het voor rsd 19 de reaal fijn aan de Compagnie te leveren. Wegens de duurte was een lager bod onmogelijk. De besluiten van 10 en 17 januari 1764 betreffende belastingen en vergoedingen hielden het verbod van 19 augustus 1761 om betalingen uit de boedel van de overleden oud-gouverneur van Coromandel Steven Vermont te doen, in stand. Evenwel zijn de executeurs in die boedel

gemachtigd om op verzoek van de gerepatrieerde onderkoopman Pieter Vermont, onder zekerheid van terugbetaling, f 12.000,- aan hem uit te betalen. [fol. 2007] Dit bedrag was hem in het testament van Steven Vermont gelegateerd. Bij genoemde besluiten is aan de executeurs in de boedel van de overleden gouverneur-generaal Jacob Mossel f 12.038 gerestitueerd, die door diens algemeen gemachtigde in Nederland Jan Koning, schepen te Enkhuizen, als legaat en voor enige onkosten aan Abraham Vermont in Amsterdam, de broer van genoemde Steven Vermont, was uitbetaald. Deze restitutie was gedaan op 16 juli 1761en dus voor het verbod van 19 augustus 1761. Bij zijn aankomst in Batavia zijn bij besluiten van 13 en 17 april 1764 de goederen aldaar van de oud-directeur te Surat Jan Drabbe in beslag genomen. In de brief van 31 januari 1764 had het bestuur te Surat bericht dat hij naar gissing f 24.000,- aan de Compagnie schuldig zou zijn. Omdat uit de inventarisatie van deze goederen opgesteld door de opperkooplieden van het kasteel te Batavia was gebleken dat daaruit niets substantieels te verkrijgen viel, [fol. 2008] zijn ze weer vrijgegeven, maar is vastgelegd dat Jan Drabbe genoemd bedrag contant moet voldoen, of er borg voor moet staan. Betreffende de verkoop moet men de onaangename mededeling doen dat in 560.440 lb peper uit Bandjarmasin en Bantam ongedierte dat op vliegjes leek, heeft gezeten. Eind vorig jaar was er met de Jonge Petrus Albertus ongeveer 260.000 lb peper uit Bandjarmasin aangevoerd. Het lag vooraan in een pakhuis op Onrust en er was 1000 pond driemaal geharpt. De eerste keer was 8 lb, de tweede 2 lb en de derde maal 1 lb stof verloren. Een groot gedeelte van deze partij was geheel of gedeeltelijk door het genoemde ongedierte aangevreten. De fabriek, de baas van Onrust en de bazen van de timmerlieden zijn er direct op uitgestuurd om, als er nog peper lag, [fol. 2009] of als het reeds verwijderd was, schriftelijk te rapporteren waarvandaan, naar ze aannamen, dit ongedierte kwam. Er zijn zes dienaren aangesteld om de aangestoken peper zolang te harpen, totdat ze geheel zuiver zou zijn. Omdat het ongedierte uit de vrucht voortkwam, heeft dit zelfs na twintig maal harpen geen resultaat gehad. Ook na een zak met twintig pond een half uur in het zeewater te hebben gehouden en daarna de peper weer te drogen, waarbij 4 pond verloren werd, zat er nog ongedierte in de korrel. Tenslotte werd besloten de peper uit Bandjarmasin, en wat er van die uit Bantam besmet was, zo spoedig mogelijk zes maal te harpen. Dan is ze stofvrij. Om door verzending naar Kanton de peper niet in diskrediet te brengen, en zeker niet om ze voor Nederland te bewaren, zal ze aan de Chinese officieren te Batavia verkocht worden. Die zullen wel het hoogste bod doen. [fol. 2010] De voorwaarde is echter dat ze de peper niet naar Kanton, maar naar Amoy of Limpho uitvoeren. De Chinese officieren boden evenwel maar rsd 16,- het pikol en daarom mocht de directeur-generaal ze voor rsd 18,- verkopen, of desnoods voor rsd $17\frac{1}{2}$ laten gaan. Zo is het gebeurd, waarbij nog 100 % winst zal worden gemaakt. Nadere bijzonderheden zijn te vinden in de besluiten van 27 maart, 2, 6 en 10 april 1764. De dienaren die deze peper hebben geharpt, rapporteerden op 24 april in een beëdigde verklaring dat op de 260.000 lb uit Bandjarmasin 15.443 lb, of krap 6 %, verloren was. Op de 6000 lb peper uit Bantam, die er vlak naast had gelegen, was 343 lb, of ruim $5\frac{2}{3}$ %, verloren, maar geen korrel was, op een enkele na, door vliegjes geïnfecteerd. Alles in aanmerking genomen [fol. 2011] moet de oorzaak van dit ongedierte wel zijn dat de peper niet rijp of droog genoeg was ontvangen, of dat er sommige korrels waren aangevreten. De residenten te Bandjarmasin is niet alleen een monster van zo'n korrel gestuurd, maar in een brief van 11 april 1764 zijn ze gewaarschuwd in het vervolg beter op de kwaliteit te letten. Zo niet dan moeten zij schade en winstderving vergoeden. Om met de peper uit Bantam, die in hetzelfde pakhuis heeft gelegen, zo voorzichtig mogelijk te zijn gaat deze wel naar Kanton, maar deze partij van 300.000 lb gaat in een apart schip. Over de zwakte van het garnizoen en de zorgelijke gevolgen daarvan [fol. 2012] is op 30 januari 1764 een besluit genomen. Inclusief de buitenposten bestond het toen uit 740 gezonde manschappen en men vroeg zich af of de 100 Europese militairen voor Trincomale wel met de Vrouwe Petronella moesten vertrekken. Er was weinig uitzicht op versterking uit Nederland, zodat de posten rond Batavia niet als vereist bezet konden worden en de zending naar Ternate en Makassar erbij inschoot. Zoals

dat eerder met de genoemde Oosterkwartieren is geschied, werd besloten om ter wille van de positie van genoemde plaats op Ceylon toch meer te doen dan men kon, vooral omdat er met de schepen uit Nederland de Eendracht, Lapienenburg en 's-Gravenzande maar 111 rekruten en daarna met de Vrouwe Elisabeth 82 militairen arriveerden. [fol. 2013] Heren XVII kunnen hieruit opmaken hoe onthand men is en hoe men uitziet naar de schepen die nog bij Kaap de Goede Hoop lagen, toen de Vrouwe Elisabeth vandaar vertrok. Men verzoekt wederom om met spoed goed bemande schepen te zenden, zodat de normale gang van zaken ongehinderd plaats kan vinden en ze bij onverwachte gebeurtenissen ingezet kunnen worden. Wat betreft het gebrek aan lichte stukjes voor de sloepen en pantjalangs was, bij het zoeken naar een oplossing hiervoor, gemerkt dat er te Batavia een grote voorraad oud metaal ongebruikt lag en dat volgens de brief van 4 januari 1764 uit Semarang er te Gresik goede 1-ponders gegoten konden worden. Een kanon met een zwaarte van 250 pond zou aan maakloon, smeltverlies en aan oud metaal bij 8 stuiver het pond op niet meer dan ruim f 162,- uitkomen. [fol. 2014] Dit is iets minder dan een stuk uit Europa en daarom is op 14 februari en 6 april 1764 besloten om 60.459$\frac{1}{8}$ lb van het genoemde oud metaal, onbruikbare bassen etc. naar Gresik te zenden om er 1-ponders te maken.)

Ten aansien van den particulieren handel hebben wij ter wegneming van alle exceptiën in het aanbrengen van westersche lijwaaten ten vervolge of duidelijker explicatie van het gearresteerde op den 22e november 1763 den 13e april jongstleeden beslooten, dat den uytvoer der doeken van de lijwaaten geevende comptoiren nog invoer alhier of elders plaats mag hebben, schoon ook de Compagnies eysschen voor Europa en Indiën voldaan mogten zijn, dan wel onder welke benaming of pretext en zulx met de voorige pænaliteiten tegen de overtreeders.

Hiervan heeft men egter het wijnige g'excuseert dat wij eenlijk tot eigen huysgebruik benodigen, hetgeen wij onder 's Compagnies goederen zullen laaten overkoomen en op de cognoscementen doen bekendstellen.

Fol. 2014r-v.

(De aanleiding tot dit verbod [fol. 2015] is geweest dat enige daartoe gecommitteerde leden van de Raad van Justitie op verzoek van de waterfiscaal negen pakken met sitsen uit Patna in beslag hadden genomen. Deze waren door de secunde aldaar, Andries Jurgen Schultz en boekhouder Roghe met de Vrouwe Kornelia Hillegonda voor verkoop naar hun gemachtigden in Batavia gezonden. Uit de omstandigheden was evenwel duidelijk dat dit geen smokkel betrof, maar dat het met medeweten van het bestuur te Bengalen was geschied en dat er tol voor was betaald. Er was voldaan aan het besluit van 18 december 1761 en het daarop gebaseerde plakkaat van 24 december dat de bestelling door de Compagnie van deze soort textiel was vervuld. Daarom zijn de pakken bij besluit van 7 april 1764 teruggegeven. Het ongefundeerde verzoek van de waterfiscaal om deze kwestie in rechten te vervolgen [fol. 2016] is bij besluit van 17 april 1764 afgewezen. De facturen van deze sitsen die zijn berekend op f 15.672,-, of 10.448 ropia's, zijn bijgesloten met een verklaring van de administrateur van het textielpakhuis dat de pakken net zo groot waren als de gebruikelijke particuliere soort. Dit diende om te weerleggen dat ze volgens de waterfiscaal veel waard waren en uitzonderlijk groot. Enige pakjes met bestellingen aangevoerd uit de Westerkwartieren zijn aan de eigenaars gegeven, omdat ze slechts kleinigheden bevatten. Maar de actie van de waterfiscaal tegen een kist met textiel, die schipper Simon van Dalen met de Vrouwe Kornelia Hillegonda uit Bengalen meebracht, is bekrachtigd. Aangaande de vreemde Europeanen zullen de ernstige moeilijkheden [fol. 2017] met de luitenant van het Engelse koningsschip Panther, die in de brief van 24 januari 1764 zijn gemeld, niet vergeten zijn. Ter wille van de zeemacht van de koning van Engeland in Azië is hem toegestaan om, naast enige levensmiddelen, 100 canasters poedersuiker uit te voeren. Deze, Browne genaamd, dan wel zijn voorganger de overleden kapitein Matthewson, hebben 400 canasters, naar later bleek, voor de handel gekocht. Op zijn ondoorgrondelijke wijze probeerde Browne bij zijn afscheid van de gouverneur-generaal deze een geschrift op te dringen, wat deze conform

het besluit van 20 januari 1764 door de sjahbandar Robbert Hendrik Armenault heeft laten weigeren. Hij liet hem weten hoe lastig hij zich had gedragen. [fol. 2018] In het besluit van 7 februari wordt gewag gemaakt van het feit, dat waarschijnlijk met zijn schip behalve de 3 deserteurs, nog 2 militairen, 4 zeevarenden en 18 ambachtslieden zijn verdwenen. Hoewel hij al vertrokken was, was het resultaat van zijn eigenzinnigheid schadelijk. Want, zoals men later heeft gehoord, kocht wijlen Matthewson niet alleen 400 canasters poedersuiker, maar had Browne de 300 canasters die hij niet mocht uitvoeren, opgeslagen in het pakhuis van het huis waar hij had gelogeerd, de sleutels aan de verhuurder opgedrongen en gezegd dat hij het in naam van de koning van Engeland had verzegeld. De in het nauw gedreven verhuurder verzocht bij het College van Schepenen om ontzegeling. Hij vreesde diefstal van de poedersuiker, [fol. 2019] of door lekkage verlies of bederf. Hoewel het buitensporig was dat een vertrekkende vreemdeling de eigenaar het gebruik van zijn huis betwistte en hij louter speelde met de naam van zijn koning, wilde het College van Schepenen, die het verzoek wel wilden inwilligen, toch door de Hoge Regering gedekt worden. Op 14 februari werd besloten de ontzegeling te laten geschieden en het College van Schepenen op te dragen na te gaan van wie Matthewson de suiker had gekocht. Deze moest dan onder ede verklaren wat hij er voor ontvangen had en dat bedrag retourneren. De secretaris van het College van Schepenen zou het dan zonder enig salaris of kosten onder de naam van Matthewson moeten administreren. Om diens erven iedere klacht over het verbieden van uitvoer te ontnemen mocht deze er zonder bevel van de Hoge Regering niets van afgeven. [fol. 2020] Het bleek dat de verkoper van de suiker de Bataviase burger James Burnett was. Hij deed wat van hem gevraagd werd en daarna kocht de Compagnie de suiker voor een prijs die de opperkooplieden van het kasteel acceptabel vonden. Ze zou dan naar Japan verscheept worden. Dit is te vinden in de besluiten van 14, 21 en 28 februari en 13 maart 1764. Toen luitenant Browne in Straat Sunda de 's-Gravenzande, die uit Nederland kwam, passeerde, is hij er niet voor terugedeinsd om een kogel af te vuren die bij de valreep neerkwam. Hij zond een officier om te controleren of er geen Engelsen aan boord waren, maar deze visitatie is geweigerd. Het bijgesloten rapport toont de oneigenlijke pretenties van de Engelse zeeofficieren. [fol. 2021] Om problemen als deze met de suiker te voorkomen)

--- so heeft men tot nader begrip van het geresolveerde op den 2e augustus 1762 verstaan om alle de hier aankoomende scheepen van Engelschen, Franschen, Zweeden of Deenen uit 's Compagnies pakhuisen met rijst, zuiker en arak te voorsien, het eerste tegens rds. 40 het last, de poederzuyker tot rds. 5 en de candij tot rds. 10 het picol, en de legger arak tot rds. 40 buyten de fust. En men heeft bij een biljet den ingesetenen verboden om geene dier producten aan hun te verkoopen, onder pæne dat de koop g'annulleert, het goed geconfisqueert en den verkoper, zowel als den makelaar arbritalijk gestraft zullen werden.

Fol. 2021r-v.

(Ook op 14 februari 1764 is besloten om aan een zekere John Browne, commandant van het Engelse scheepje de Spencer, op zijn verzoek een zwaar touw van 13 à 14 duim te leveren met een winst van tweemaal de prijs. [fol. 2022] Uit het besluit van 6 maart blijkt dat deze dat wegens de duurte heeft afgewezen. Op zijn verzoek om levensmiddelen en rijst te mogen kopen, is hem verzocht daarvan een lijst te geven om hierin uit de voorraad van de Compagnie te voorzien. Op 10 en 13 april 1764 is ook een besluit genomen betreffende het verzoek van Thomas Austin om vijf of zes duizend pond rijst, en om voor de vloot van de Engelse koning bij particulieren 150 of 200 leggers dubbele arak en 400 of 500 canasters suiker te mogen inkopen. Austin was als commandant met het koninklijke Engelse provisiescheepje de Pigot uit Madras aangekomen en was zeer gunstig door de Engelse admiraal Samuel Cornish beschreven. Austin voerde aan dat de Compagnie geen arak in voorraad had en dat de suiker goedkoper bij particulieren te krijgen was. Hij betoogde dat hij, volgens het besluit van 13 april 1764, geen arak zoals die gewoonlijk uit Compagnies pakhuis werd geleverd, kon aannemen. [fol. 2023] Om het besluit, dat alleen de Compagnie aan vreemde

schepen mag leveren, niet krachteloos te maken, is besloten zoveel arak als Austin zei nodig te hebben, voor rsd 50 de legger in te kopen en aan hem voor rsd 65 te verkopen, waarmee de kosten van de vaten worden gedekt. Op 17 april 1764 werd besloten om Christoffel Oliphant, gezagvoerder van het Engelse particuliere scheepje de Mary uit Bengalen, 120 leggers arak en een kojang rijst te leveren en hem toe te staan bij particulieren wat levensmiddelen en wat zink, of ander metaal, als ballast in te kopen. Nog een staaltje van het onbehoorlijke gedrag van de Engelsen, waarvan de brieven nu al enige jaren overlopen, is dat hun posthouders op Krui, nabij Compagnies fort op Lampong Semangka, weigeren drie vandaar weggelopen [fol. 2024] slaven zonder toestemming van hun bestuur te Benkulen, terug te geven. Daartegen is met de eis deze te retourneren op 30 april 1764 bij dat bestuur geprotesteerd. Maar er moet ronduit gezegd worden dat er onder de Engelsen ook nog zijn die de hulp en de vele blijken van vriendschap door de Compagnie weten te waarderen. Zo betuigde de kapitein van het Engelse compagnies schip de Admiral Pocock, reeds genoemd in de brief van 31 december 1763, in een beleefde brief aan de gouverneur-generaal, gevoegd bij het besluit van 30 januari 1764, zijn dank voor de snelle assistentie, zonder welke hij zijn reis naar China niet had kunnen voortzetten. Bovendien wordt er een briefje van de gezagvoerder van de Engelse compagnies sloep Luconia bijgesloten, [fol. 2025] waarover in genoemde generale missive en het nabriefje van januari reeds werd gesproken, waarin deze bedankte voor de hem verleende hulp. Zelfs de toon van vice-admiraal Samuel Cornish is veranderd. In zijn brief, die onder de bijlagen meegaat, betuigt hij dat hij in zijn vorige brief wat voorbarig is geweest. De gouverneur-generaal had toen de moeite genomen die brief te weerleggen. Dat antwoord werd met de laatste tweede bezending meegestuurd. Toen is besloten om de gezagvoerders van vreemde Europese schepen schriftelijk te laten verklaren dat ze geen deserteurs, van welke natie ook, zouden aannemen, laat staan hen beschermen. Bij besluit van 27 april 1764 is dat uitgevoerd ten aanzien van Thomas Austin. [fol. 2026] Dit onderwerp wordt afgesloten met het voorval dat een zekere Simon Mauricet, een Fransman die zich inwoner van Macao noemde en begin maart aankwam met het Portugese scheepje La St. Adalouse, op 6 maart 1764 verzocht een partij thee, zink en porselein, die hij in dat schip en in de Kantonse jonken had aangevoerd, te mogen verkopen om een schuld bij de burger Keijsers te Batavia te vereffenen. Bovendien vroeg hij te mogen blijven totdat dat scheepje naar Timor zou verder gaan. Uit de gevraagde opgave bleek op 8 maart dat Mauricet voor Keijsers 109 pikol zink had en 68 in stro verpakte porseleinen borden. Conform het besluit van 21 mei 1763 waarbij de invoer van goederen uit China alleen aan Chinezen en burgers van Batavia is toegestaan, is de afzet van deze goederen afgewezen. [fol. 2027] Het verzoek om te mogen blijven is pertinent geweigerd, omdat het verblijf van zulke vreemdelingen in Batavia meestal erg schadelijk is. Onder het voorwendsel van ziekte heeft Simon Mauricet het genoemde scheepje toch laten varen. Wegens deze overtreding van de regels en om hem geen voordeel van een langer verblijf te laten hebben, werd op 16 maart 1764 besloten hem in de hoofdwacht te interneren totdat de La St. Adalouse uit Timor was teruggekeerd. Omdat hij werkelijk ziek was, is hem op 5 april 1764 toegestaan naar zijn logeeradres te gaan, mits hij binnen zou blijven en na hersteld te zijn zou terugkomen. De gezagvoerders van het gereedliggende retourschip, dat zeilwaardig werd bevonden, is, zoals de laatste jaren gebruikelijk, bevolen [fol. 2028] de Kaap de Goede Hoop voorbij te zeilen en zo nodig St. Helena aan te doen. Naast de gezagvoerders vaart de jong-assistent Cornelis van Zanten mee naar Nederland. Hij is steeds ziek, en omdat hij zijn dienstverband niet heeft uitgediend, is zijn gage afgeschreven. Om de wraaklust van familieleden van een Javaan te ontgaan, repatrieert ook soldaat Cornelis Coppans. Hij vreest deze te hebben doodgeschoten, maar bij besluit van 17 april 1764 is hij door de Hoge Regering daarvan vrijgesproken. Volgens de lange en korte facturen heeft dit schip een lading t.w.v. f 53.048. In totaal is er nu vorig najaar en dit voorjaar uit Batavia, Bengalen, Ceylon en China voor f 7.582.166 verzonden. Dit, en wat de kamers teveel of te weinig hebben ontvangen uit Azië, blijkt uit de meegezonden formele liquidatie voor 1764. [fol. 2029] De ladingen van de retourschepen uit China zorgen

echter voor een onregelmatigheid, doordat ze in taëls van 70$\frac{2}{5}$ stuiver, of in de Nederlandse waarde van een Spaanse reaal zijn berekend en de overige lading volgens de in Azië gebruikelijke reductie, waarbij de taël op 88 stuiver komt. De kamers die niet delen in de retouren uit China, worden zo benadeeld. Men brengt dit onder de aandacht en verzoekt om instructies hoe in het vervolg daarin te handelen. In het bijzonder wordt gewezen op de besluiten van 30 januari, 7 en 14 februari 1764 over een pak gewoon gebleekt guinees. [fol. 2030] Bij inspectie van de textiel die vorig najaar met de Sloterdijk uit Coromandel werd aangevoerd, bleek dat er binnenin tien vochtige en gevlekte stukken zaten. Men vreesde dat er meer van zulke pakken zouden zijn, maar het was te laat om dat na te gaan. Voor de tweede verzending werd aan de administrateurs in de westzijdse pakhuizen en de opperkooplieden van het kasteel te Batavia uitleg gevraagd wie had verzuimd dit tijdig op te geven. Deze verantwoording is bij genoemde besluiten van 7 en 14 februari gevoegd. Een finaal besluit is uitgesteld totdat Heren XVII hebben bericht hoe de kwaliteit van de overige pakken is geweest. [fol. 2031] Bij het lezen van de brieven uit Ceylon was men onzeker of het gevraagde rapport over de kwaliteit van enige pakken textiel in het retour van 1760 door het voormalig hoofd van de Mahabadde, koopman Jan van der Weerd, met enige papieren over de toestand van de kaneellanden van de Compagnie, wel direct vandaar aan Heren XVII was toegezonden. Voor de zekerheid zijn ze in kopie bijgevoegd. Voor het wegzenden van het retourschip is nog wel op berichten uit Ceylon gewacht, maar toen dit vruchteloos bleek te zijn, is besloten het overmorgen te laten vertrekken. De eerste beëdigde klerk op de algemene secretarie [fol. 2032] Paulus Godefridus van der Voort zal tot het eind van Straat Sunda meezeilen om, als er nog een schip uit Ceylon wordt ontmoet, de brieven vandaar naar Nederland door te zenden. Met de brigantijn het Zeepaard, die een lading tin meebracht, zijn nog uit Malakka brieven van 31 maart en 6 april 1764 ontvangen)

--- continerende dat den regent van Riouw Dain Cambodia aan het ministerie berigt heeft dat de koning van Trangano sig zoude verbonden hebben met den piraat Radja Ismaël, soon van den overleeden Radja Mahometh, teneynde naar Siac af te zakken, en daar, alles overmeestert zijnde, dan selfs naar Malacca sig te begeven. Waaraan de ministers seggen wel in het geheel geen geloof te kunnen weigeren, dog dat het hen teffens bijna onaannemelijk voorkomt dat Radja Trangano, buyten eenige bedenkelijke reedenen, sig so ontrouw tegen de Compagnie gedraagen zoude. En gissen dus of den toeleg niet eer weesen zoude om voor gemelde Radja Ismaël het Johoorsche rijk in te nemen, wijl het tog overbekend zij, hoezeer men de Bougineesen daar moede is.

Dog schoon ook dit laatste maar waar was, dan zoude zo een vijandelijke nabuur als Radja Ismaël maar van seer schadelijke uytwerkselen zijn. En (vervolgen de ministers) veronderstellende dat het dessein is op Siac, dat het daar ten aansien van de residentieplaats van Radja Alam onweerbaar gestelt is, wijl dat sorgeloos vorstje op al de aanmaningen om sig in een defensieven staat te stellen geen acht schijnt te slaan.

Fol. 2032r-2033v.

(De bezetting van Pulau Pintu Gedong kan dus vandaar geen hulp verwachten, noch vanuit Malakka, afgezien van enige geringe steun. Het bestuur te Malakka vraagt daarom om 120 militairen en 30 zeevarenden. [fol. 2034] Uit het voorafgaande is duidelijk dat deze manschappen, al was het maar voor een gedeeltelijke invulling, uit Nederland zullen moeten komen. Er zal alles aan gedaan worden om nadelige gevolgen te voorkomen. Over vestiging van Engelsen op Riau wordt niets gezegd, dus zal dat wel een loos gerucht zijn. Verder wordt verwezen naar de beantwoording van de bestelling voor 1764 van retourgoederen voor Nederland. Men bidt voor de grote belangen van de Compagnie en voor de geliefde Heren XVII. [fol. 2035] Ondertekening.)

X. PETRUS ALBERTUS VAN DER PARRA, LIBRECHT HOOREMAN, JEREMIAS VAN RIEMSDIJK, JAN SCHREUDER, HUIJBERT WILLEM VAN BAZEL, REYNIER DE KLERK, WILLEM HENDRIK VAN OSSENBERG, LOUIS TAILLEFERT, MICHIEL ROMP, MAURITS THEODORUS HILGERS, PIETER HAKSTEEN EN WILLEM ARNOLD ALTING, BATAVIA 20 OKTOBER 1764.
VOC 3095 (Kol. Arch. 2987), fol. 12-224.

(*[fol. 12] De laatste brief is van 8 mei 1764 die met het naschip Vrouwe Elisabeth Dorothea werd verstuurd. Daarbij was een brief van de eerste klerk op de secretarie Paulus Godefridus van der Voort gevoegd, die tot het einde van Straat Sunda is meegevaren om wat van belang was in de verwachte brieven van Ceylon over te nemen en te verzenden. Als dat schip veilig is aangekomen, zal het Heren XVII gebleken zijn dat dat weinig is geweest. Deze brief wordt verzonden met de voorzeiler Vrouwe Petronella voor de kamer van Enkhuizen. [fol. 13] Op 18 mei zijn van Heren XVII brieven van 29 september en 13 oktober 1763 ontvangen met de bestellingen voor 1765. Op 19 mei 1764 zijn daarover besluiten die haast hadden genomen, en daarna op 13, 16, 17 en 20 augustus 1764. Eerst wordt de brief van 29 september 1763 beantwoord.*

Ambon

De Hoge Regering is ervan overtuigd dat specerijbomen die op ongeoorloofde plaatsen groeien, vernietigd moeten worden. [fol. 14] De ondervinding heeft geleerd dat die er zijn. Er wordt niets nagelaten daartegen op te treden. Dat blijkt uit de brieven aan het bestuur en vooral uit de aparte brieven van 10 december 1762 en eind december 1763 aan de gouverneurs van Ambon, Banda en Ternate. Men vertrouwt dat Heren XVII daarover en over de oplettendheid van het bestuur van Ambon en Ternate tevreden zullen zijn. Heren XVII wilden dat er werd bepaald hoeveel vruchten van specerijen de inlander van de gevelde bomen als rooktabak en medicijn nodig heeft. Uit de berichten blijkt dat dit van weinig belang is, maar het bestuur zal gevraagd worden of het nodig is hiervoor een hoeveelheid vast te stellen. Het patrouilleren [fol. 15] krijgt alle aandacht en er wordt, meer dan men eigenlijk kan, efficient tegen smokkel opgetreden. Dat blijkt hieronder. Heren XVII toonden beducht te zijn voor vaartuigen van burgers varende tussen Ambon en Banda, en Batavia. Ze keurden de aantekening op de passen verleend in Batavia voor de Grote Oost goed, maar dat geeft geen garantie dat andere havens niet worden aangedaan, of dat er niet wordt gesmokkeld. Op de passen voor Batavia, afgegeven te Ambon en Banda, staat dat het op verbeurdverklaring van schip en lading, en een arbitraire correctie, verboden is onderweg elders aan te leggen. [fol. 16] Nu is bovendien besloten om op de pas aan te tekenen dat, zoals bekend is, ieder die op de minste smokkel in specerijen wordt betrapt, de doodstraf krijgt. Dit is alles wat tegen het aanleggen elders gedaan kan worden. Om smokkel gevaarlijk te maken en er achter te komen waarom men niet direct is doorgevaren, is het besluit van 25 november 1748 hernieuwd en de sjahbandar te Batavia bevolen om nauwkeurig navraag te doen of er elders is aangelegd en, zo ja, waarom. Als hij dat merkt of vermoedt, dan moet hij dit dadelijk aan de Hoge Regering rapporteren. Als er niets wordt gesignaleerd, of nader onderzoek niet nodig is gebleken, dan moet er toch aan het eind van het jaar gemeld worden welke burgervaartuigen er van welk type, met welke lading en bemanning uit Ambon en Banda te Batavia zijn aangekomen, of daarheen zijn vertrokken. [fol. 17] Het bestuur op Java's Oostkust is opgedragen om schepen uit Ambon of Banda die daar aanlopen op weg naar Batavia, nauwgezet te doorzoeken en bij het aantreffen van specerijen gerechtelijk tegen de schuldigen op te treden. Is er geen verdenking van smokkel dan moet worden onderzocht waarom ze aanlegden. Dat moet aan de Hoge Regering gerapporteerd worden. Naar

aanleiding van de opmerkingen van Heren XVII over 30 balen katoen die in 1759 met de Jager naar Ambon zijn verzonden, wordt opgemerkt dat die in 1756 vandaar waren besteld en, omdat ze niet voorradig waren, toen uit Surat zijn aangevoerd. Men sluit zich geheel aan bij de overweging over een douceur voor de predikanten in de Grote Oost. Op 26 november 1761 was reeds besloten [fol. 18] het bestuur aan te bevelen dat de dominees binnen een jaar in verstaanbaar Maleis zouden preken. Wegens het lage salaris, en om hen aan te moedigen, is op 11 december 1761 besloten dit met f 500,- te verhogen. Uit de brief naar Banda van 13 december 1762 blijkt dat ds. Wolter Hendrik Tenkinck dit douceur niet meer zou ontvangen, als hij binnen een jaar niet in het Maleis kon preken. In de brief van 25 juli 1763 uit Ternate staat dat dit douceur niet was verstrekt, omdat geen van de twee predikanten in het Maleis kon preken. Om ieder misverstand te voorkomen is nogmaals naar de kantoren in de Grote Oost geschreven dat uitsluitend predikanten die in het Maleis preken, deze vehoging dienen te genieten, en zij die net zijn aangekomen, gedurende een jaar. Als de laatsten dat daarna nog niet kunnen, dan moet dit douceur ophouden. Fouten in kaarten van de Grote Oost, waarop de gouverneur van Banda, Jacob Pelters, heeft gewezen, ontsnapten aan de aandacht van de Hoge Regering, doordat dit bij besluit van 23 oktober 1761 aan maritieme deskundigen was overgelaten. Men besloot daarvan geen gebruik te maken, omdat dezen in hun rapport, dat op 19 november 1762 werd behandeld, schreven dat de kritiek ongegrond was. Wel is Ambon informatie gevraagd over de banken [fol. 19] in de bocht van Sawai bij Ceram. Die is in de brief van 22 augustus 1763 ontvangen en om geen nieuwsgierigheid te wekken, geheimgehouden. Daar komen geen schepen van de Compagnie, maar gouverneur Willem Fockens, die veilig in Ambon is aangekomen, berichtte in zijn brief van 31 mei 1764 op gezag van de posthouder te Sawai dat de Engelse kapitein John Watson daar in het begin van 1764 met de Revenge was verschenen. Omdat de sloepen en pantjalangs die naar de bocht van Sawai gaan, eerst op het hoofdkantoor te Ambon informatie moeten halen, is die nautische informatie met een gerust hart geheimgehouden. Uit de besluiten van 3 februari 1763 en 9 augustus 1764 blijkt dat aan alle kaarten, vooral die van de Grote Oost, grote aandacht wordt besteed. Zo besloot men op 9 augustus om een bank die door de gezagvoerders van de Huis te Manpad bij het eiland Kangéan werd waargenomen, op de kaarten te laten intekenen. Aan enige punten in de brief van Heren XVII die in eerdere brieven reeds zijn behandeld, wordt nu voorbijgegaan.

Banda

[fol. 20] Als er klachten van gezagvoerders van schepen over sjoemelende pakhuismeesters waren die misleidende weegschalen gebruikten, zijn daar tegen, als ze terecht waren, onverwijld maatregelen genomen. Daarvan getuigen de besluiten van 9 en 14 augustus 1764, waarbij de gezagvoerders van de Borssele gedeeltelijk ontheven werden van belastingen, die dan aan de pakhuismeesters werden opgelegd. Door het besluit van 2 juni 1763, waarbij werd bepaald dat men na tienmaal wegen de gewichten van schaal moet wisselen, zullen de voor- en nadelen van een vervalste of beschadigde balans wederzijds gedeeld worden. De aanbeveling van Heren XVII om de perkeniers in deze behoeftige landstreek van rijst en slaven te voorzien, is jaarlijks een belangrijk punt in de vergaderingen. [fol. 21] Als er schepen kunnen gemist en bemand worden en de rijstoogst het toelaat, zal daarmee een hernieuwde poging worden gedaan. De arme ingezetenen zijn door het verongelukken van de Batavier en recentelijk van de Zeelelie, waarover men later meer zal vermelden, al twee jaar achtereen van rijst verstoken geweest. Op een vraag van Heren XVII wordt geantwoord dat er slechts een voorraad voor twee jaar aangelegd kan worden, omdat de rijst daarna door stoffigheid onbruikbaar wordt. Het bestuur te Timor is aangespoord slaven te verwerven, maar het schreef op 2 juni 1762 en 4 oktober 1763 dat deze voor de al eerder vastgestelde prijs en leeftijd, vooral als er rust heerst, moeilijk te krijgen zijn. Naar aanleiding van de brief naar Timor van 5 december 1763 is de prijs tot rsd 35,- het stuk verhoogd. [fol. 22] Het werd tevens in de brief van eind december 1763 vermeld. Dit heeft slechts 32 slaven

en 16 slavinnen opgeleverd, die wegens gebrek aan scheepsruimte voor Banda, volgens de brief uit Timor van 1 juni 1764, naar Batavia gezonden zijn. Van deze slaven zijn er 17 en van de slavinnen 13 goedgekeurd. Bij besluit van 3 juli 1764 zijn de slaven naar Ceylon gezonden en de overigen voor eigen gebruik in Batavia bestemd. Daartoe kon des te makkelijker besloten worden daar Heren XVII de leeftijd van lijfeigenen verruimden tot tussen de 15 en 25 jaar. Het bestuur te Timor krijgt daarvoor toestemming, omdat de behoefte aan slaven uit Timor is aangetoond met het bericht van 28 mei 1758 van wijlen de gouverneur Jacques Bariel dat slaven uit Makassar ongeschikt zouden zijn voor de specerijtuinen, daar ze geneigd zijn weg te lopen en mogelijk ook wegens hun hoge prijs. [fol. 23] Daarom werd ook het besluit van 9 december 1756 om 50 slaven uit Makassar te zenden, herroepen. Er is besloten om Timor nadrukkelijk op te dragen om ongeveer 100 slaven tegen rsd 35,- ieder en van schijnbaar genoemde leeftijd te leveren.)

Onder waarschouwing teffens dat de zulken die in ouderdom of deugd met dese voorwaarden niet accordeeren, in Banda zullen werden uytgeschooten en naar hunne waarde getaxeert. En wel in dezer voegen dat de slaven straks bij aankomste in Banda bereekent zullen werden hoe hoog de in leven overgekomene, beswaard met het kostende van de overleedenen, het stuk te staan koomen (een prijs die den perkenier zowel voor de Maccassaarsche, als Timoreesche voorheen gaf, volgens het aangeschreevene bij missive naar Banda van ultimo december 1756 en ultimo december 1757 en dat dus tot elucidatie op U Wel Edele Hoogachtbare requisit dientweegen dient). Dat dan vervolgens de leverbare uyt den hoop, naar evengemelde kavelprijs onder de perkeniers verdeelt, en eyndelijk dezulken welke in ouderdom of deugd niet voldoen, getaxeert zullen werden, en naar dien prijs verdeelt. Wanneer het meerder bedragen der kavelprijs boven de getaxeerde waarde door de Timorsche inkoopers vergoed zal moeten werden.

Fol. 23r-24r.

(Over het vervoer zijn op 13 augustus 1764 besluiten genomen. Om aan te tonen dat militair-kapitein Hendrik van den Brink er valselijk van wordt beschuldigd dongry's te hebben verkocht, wordt naar de generale missive van eind december 1762 onder Banda verwezen. Men zal op de verbouw van djati letten en ook dat wissels met de vastgestelde 4 % agio worden voldaan. In de brief uit Banda van 12 juni 1761 was het laatste voor wissels tot een bedrag van f 39.706 niet duidelijk vermeld, maar op de wissels zelf was het aangetekend.

Ternate

Direct nadat de brieven uit Nederland van 29 september en 13 oktober 1763 waren ontvangen, [fol. 25] is daaruit een extract betreffende de procedure tegen de oud-gouverneur van de Molukken, Abraham Abeleven, aan de toenmalige advocaat-fiscaal mr. Thomas Schippers overhandigd. Schippers is nu als verkozen gouverneur naar Malakka vertrokken. Het is de wens van Heren XVII dat hij motiveert, waarom hij buiten de Hoge Regering om deze zaak als ontvankelijk bij de Raad van Justitie te Batavia heeft aangebracht. De verantwoording van Schippers is in de vergadering van 3 augustus 1764 behandeld en wordt meegezonden. Men besloot geen discussie over de argumenten van Schippers aan te gaan en per eerste gelegenheid de processtukken, die bij de Raad van Justitie zullen worden opgevraagd, aan Heren XVII toe te zenden. [fol. 26] Naar aanleiding van de verwondering bij Heren XVII dat deze zaak buiten de Hoge Regering om was afgehandeld, merkt men op dat er geen expliciete wet is die de advocaat-fiscaal dit verbiedt. Omdat deze zaak aan de Raad van Justitie is overgelaten en deze hem heeft afgehandeld, worden er geen opmerkingen over gemaakt. Wel is een extract uit de brief van Heren XVII aan de beide colleges van justitie gegeven, waarin wordt bevolen de Hoge Regering in zulke zaken te kennen. Op de gevraagde uitleg over rsd 10.000 die Abeleven in Ternate als borg heeft gesteld, wordt gemeld dat die overeenkomstig het besluit van 15 januari 1754 op $4\frac{1}{2}$ % rente is uitgezet. Omdat deze borgstelling was afgelopen, is zij bij besluit van 30 juni 1762 uit de kas van de Compagnie afgelost, terwijl op 9 juli 1762 is vastgesteld dat er over zulke gelden geen rente meer zal worden

vergoed. [fol. 27] Het blijkt onjuist te zijn dat specerijbomen die geen vrucht dragen, wel een geur verspreiden. Daarom werden de plaatsen waar dat voorkomt, niet bezocht. Betrouwbare zegslieden getuigden dat specerijbomen buiten de bloeitijd geen geur verspreiden. Als zij dat echter wel doen, dan merkt men dat pas als men binnen de specerijtuinen is. In de brief van eind december 1763 is uitgebreid verslag gedaan van de ongelukkig afgelopen expeditie naar de Papuase eilanden Salawati en Woni. Hieruit blijkt dat er bij de Papuase eilanden wordt gepatrouilleerd. Wegens de ongezondheid van die wateren en omdat men meer verwacht [fol. 28] van aparte patrouillering vanuit Ambon, Banda en Ternate is dat gestaakt. Tot die aparte patrouillering was bij geheime circulaire van 20 december 1763 opdracht gegeven. Dat dit noodzakelijk is, bleek uit de geheime missive van de gouverneur van Ambon, Willem Fockens, van 31 mei 1764, waarin deze meldt dat er bij Ceram Laut en Kisar een groot aantal smokkelvaartuigen is aangetroffen en dat berichten vanuit Bandjarmasin en Bali dit bevestigden. Het blijkt dus dat er in de gehele Grote Oost smokkel van specerijen in zwang is. Verder wordt verwezen naar de brief van de residenten te Bandjarmasin van 25 juni 1764 en die van de gouverneur van Java's Oostkust van 4 augustus 1764. Men vindt, evenals Heren XVII, een strenge patrouillering veel geschikter, minder nadelig en gezien de omstandigheden nuttiger dan het stichten van forten en versterkingen. Daarom zijn, zoals reeds gemeld in de generale missiven van eind december 1763 en 8 mei 1764, onlangs naar Ambon een sloep en drie pantjalangs gestuurd, [fol. 29] naar Banda drie pantjalangs en naar Ternate en Makassar ieder twee. De voorziening van militairen is helaas erg krap geweest. Bij de besluiten van 21 februari en 12 maart 1764 konden naar Ambon en Banda ieder een 100 soldaten gezonden worden, naar Ternate maar 50 en tenslotte konden uit het garnizoen te Batavia maar 40 man voor Makassar gemist worden. Zoals in de brief van 8 mei 1764 reeds is gemeld, werd de Huis te Manpad, op weg naar Celebes, langs Semarang en Surabaja gestuurd om daar, ter aanvulling van de militie in Makassar, zo mogelijk 60 man op te nemen. Doordat de oostenwinden al vroeg kwamen opzetten, kon dit schip de reis daarheen niet afmaken. Het bestuur te Makassar moest toen wel twee sloepen naar Batavia zenden om wat strikt nodig was af te halen. Zodoende verwacht men weinig van patrouillering in de wateren rond Celebes, [fol. 30] en evenmin veel van die vanuit Ternate. Daarom hoopt men vurig dat de belofte van Heren XVII om versterking te sturen wordt nagekomen. Als deze versterking dit najaar komt, dan zal ze gebruikt worden om het zeer afgenomen gezag van de Compagnie te herstellen en haar privileges in de Grote Oost te beschermen. Door de geringe aanvoer van militairen en het uitblijven van de toegezegde schepen, is het vooruitzicht daarop nog zeer ongunstig. Later wordt daar bij de beantwoording van de brief uit Nederland van 13 oktober 1763 op ingegaan. Op het vertrouwen van Heren XVII, met betrekking tot de bewering van de bevolking van Limbotto dat de prijzen van textiel sinds het bewind van gouverneur Abraham Bernard zijn gestegen, de aandacht van de Hoge Regering wel zal hebben gekregen, wordt geantwoord)

--- dat deze prijsverhooging zedert anno 1735 (wanneer den E. Bernard gouverneur was in Ternaten) zo eene bekende zaak is dat ze bij niemand tegenspraak lijdt, en allermeest plaats vint omtrend de Bengaalsche, minder omtrend de Cormandelsche, en allerminst omtrend de Souratsche lijwaaten; dat dit toe te schrijven is aan de zeedert dier tijt in de Indostansche landen steeds gewoed hebbende oorloogen en daardoor veroorsaakte duurte van leevensmiddelen, verloop van volk en andere fataliteyten; en hoezeer derhalven op Limbotte en andere lijwaat slijtende plaatsen over dese verduuring mag geklaagt worden, zo weet men hiertegen geen andere voorziening uyt te denken, dan de b'ampten op de lijwaat geevende comptoiren gestadig te adhorteeren tot vermindering der prijsen, en zoverre mogelijk op hun gedrag te letten; gelijk zulx in beyde opzigten nagekomen werd en U Wel Edele Hoogachtbare inzonderheyt ook weer overtuygend blijken zal uyt onsen desen jaare afgevaardigde brieven naar Bengale en Cormandel.

Fol. 30v-31v.

(Het blijft het bestuur op Ternate aanbevolen smokkel van textiel die, zoals door He-

ren XVII werd opgemerkt in 1761 van Pasir naar Liwas is geschied, te beletten. Op de vraag vanwaar de textiel kwam die op Borneo gewild was, wordt geantwoord dat er niet alleen al vele jaren vaart is van Pasir naar Batavia en Java's Oostkust, maar ook misschien wel door allerlei oosterse volken [fol. 32] en zelfs door de Engelsen. Dus moet een marktplaats, die door zoveel handelaren wordt bezocht en waar zelfs gesmokkelde specerijen te koop zijn, wel van goede textiel voorzien zijn. Om dit smokkelnest en Kutai zoveel mogelijk afbreuk te doen, werd bij het besluit van 7 augustus 1764 de vaart daarheen door Chinese jonken verboden. In de brief van eind december 1761 aan het bestuur te Ternate en aan Heren XVII werd ongenoegen uitgesproken over het opdringen van tarwe aan de bakkers daar. Het is echter niet billijk dat het de gezagvoerders van de Vrouwe Elisabeth Dorothea bij besluit van 15 mei 1761 heeft belast met vier vaten zuur bier, omdat deze volgens het reglement moeten instaan voor de kwaliteit en hoeveelheid van de lading. Bovendien heeft het bestuur op 16 juni 1761 vastgesteld dat het niet onwaarschijnlijk is, dat het zuur worden aan broei in het ruim is toe te schrijven. Daarom is besloten [fol. 33] schipper Willem du Bois van zijn deel in de belasting te ontheffen en het derde deel, dat ten laste van de voormalige opperstuurman Dirk van der Hanse de Jonge zou komen, in mindering te brengen op de vergoeding waartoe deze door de Raad van Justitie te Batavia was veroordeeld wegens het als gezagvoerder verloren laten gaan van de Getrouwigheid. Deze besluiten zouden allang zijn uitgevoerd, als de gezagvoerders zich over de oorspronkelijke vergoeding zouden hebben beklaagd. Ten slotte merkt men over Ternate op dat, wegens de aanbeveling om nieuwigheden te vermijden, men ook wederom zeer zuinig is geweest met het aan de Aziatische koning van Ternate op diens verzoek leveren van 100 musketten met schietlont. Die kunnen ter wille van hun verdediging en om hen gunstig te stemmen niet steeds geweigerd worden, zonder dat zij de verkeerde weg opgaan en argwanend worden.)

En dat wij bovendien niet de minste twijffeling gehad hebben om de voormelde 100 musquetten aan geduide vorst te zenden, die niet alleen met gemak in devotie gehouden kan werden, maar ook geduurende zijn leeven (als zijnde volgens het schrijven der ministers van 25 junij jongstleden overleeden) niet de minste reedenen gegeven heeft om zijne getrouwheyt en aankleeving aan 's Compagnies belangen in twijffel te trekken.

Fol. 33v-34r.

Makassar

(Heren XVII hadden gewenst dat, als de gouverneur op het hoofdkantoor moest zijn, de vertiening door trouwe dienaren zou geschieden. Dat was in de brief van 10 december 1762 reeds door de Hoge Regering bevolen. Om Heren XVII opheldering te geven was er om inlichtingen gevraagd betreffende de beschuldiging in de brief van het bestuur van 18 oktober 1761 dat de onderkoopman Godfried Carel Meurs, voormalig resident te Bulukumba, een vervalste rijstmaat zou hebben gebruikt. Een kopie van het antwoord is bijgesloten. Daar het geen schending van de verdragen met de landsvorsten betekent, is er geen bedenking tegen het niet benutten van de sapanhoutbossen op Sumbawa. De Compagnie verplichtte zich niet tot een verzekerde afname van sapanhout en de vorsten zijn dus vrij dat wat niet nodig is, aan particulieren te verkopen. Die zijn er evenwel niet. [fol. 35] Zoals gemeld is in de generale missive van 30 december 1761, werd het kappen gestaakt om het hout dikker en beter te laten worden. Dit is niet om een overschot aan Siams hout te voorkomen, omdat volgens de generale missive van 18 oktober 1762 Japan volstrekt geen andere soort wil en er 500.000 of 600.000 lb per jaar nodig is. Bima levert per jaar niet meer dan 500.000 lb goed sapanhout, waarvan de retourschepen ruim 400.000 lb nodig hebben. Om de afpakkers met een gerust gevoel te kunnen belasten, is men tevreden met de goedkeuring van het besluit om de aanwezigheid van gescheurde en onleverbare stukken textiel, maar die in ongeschonden pakken zitten, te laten beëdigen. Daarom twijfelt men er niet aan dat Heren XVII ook het besluit van 19 april 1764 zal goedkeuren om alle verklaringen over textiel met een van de factuur afwijkende kwaliteit, lengte of breedte ook onder ede te laten

bevestigen. Men zal dit goed in de gaten houden, zodat de Compagnie op wettige wijze krijgt wat haar toekomt en, opdat er niet op wat voor manier dan ook onverantwoordelijk met haar geld wordt omgesprongen. Daarom is het bevel [fol. 36] van Heren XVII om vooral in Makassar de inhoud van de kleine kas zo klein mogelijk te houden, versterkt met het bevel om die ongeveer even groot te laten zijn als de borgtocht die een kassier daar moet stellen. Er is met nadruk aangespoord om de inkomsten te vermeerderen, wat redelijk lukt, en de uitgaven te beperken. De hogere uitgaven voor sloepen en andere bezwaarlijke posten voor het patrouilleren zijn evenwel onvermijdelijk. Men hoopt dat de vermindering van de in 1761 oninbare schulden en uitstaande gelden die in de brieven van eind december 1762 en 1763 zijn vermeld, Heren XVII genoegen heeft gedaan. Het bestuur heeft in zijn brief van 10 juni 1764 gemeld dat het rijk Boni heeft beloofd zijn schuld van f 11.000,- in slaven van rsd 50,- het stuk te voldoen. Er zijn er daarvan al 20 geleverd. Op de vraag van Heren XVII naar de kwaliteit van slaven uit Bima, vergeleken met die uit Celebes, wordt geantwoord [fol. 37] dat de eersten voor geen van de oosterlingen onderdoen en voor het werk net zo goed zijn.

Bandjarmasin

Naar aanleiding van de opmerkingen van Heren XVII over resident Lodewijk Wilkens de Lile wordt opgemerkt dat hij ook niet aan de billijke verwachtingen van de Hoge Regering heeft voldaan. Men gaf hem douceurs om hem aan te sporen tot het vinden van goud en daarom gaf men hem eerst de rang en later de gage van een koopman. Hem zijn geen ernstige vermaningen en bedreigingen bespaard gebleven. Maar hij is van kwaad tot erger vervallen, wat argwaan tegen hem rechtvaardigt. Daarom is overeenkomstig het bevel van Heren XVII op 18 mei 1764 besloten om de gage die hij boven die van een onderkoopman heeft ontvangen, af te boeken. [fol. 38] Vervolgens is op 31 juli 1764 besloten om hem, samen met de secunde Beck, die hun brief van 25 juni 1764 mede ondertekend heeft, ter verantwoording naar Batavia op te roepen. Heren XVII werd eerder in de brief van 8 mei 1764 bericht dat een partij van 260.000 lb peper uit Bandjarmasin, vervuild en aangevreten door zeer schadelijk ongedierte, in de pakhuizen op Onrust was aangetroffen. Dit kon slechts worden toegeschreven aan de omstandigheid dat deze peper niet rijp of droog genoeg was aangenomen. De residenten zijn in een briefje van 11 april 1764 ernstig gewaarschuwd daar goed op te letten en dat bij nalatigheid de schade op hen verhaald zou worden. Een monster van de vervuilde peper werd meegezonden. Zij hebben op 25 juni geantwoord dat zij, na van de ontvangen 2604 pikol 1300 pikol voor de Chinese jonken aan de koning te hebben gegeven, [fol. 39] bij vergelijking van het genoemde monster met de ruim 1300 pikol peper die nog in de pakhuizen was, geconstateerd hadden dat die nog slechter was. Wegens de straffen waarmee ze bedreigd waren, hadden de residenten deze maar aan de koning geleverd, die daar ook sterk op aangedrongen had. Daarom zonden zij de Oranjeboom zonder een korrel peper terug met slechts een verzegeld monster van de peper die zij als onleverbaar hadden bestempeld. In de vergadering werd dit geopend en wel degelijk bevonden leverbaar en veel beter te zijn dan het monster dat van de vervuilde peper op Onrust was gezonden. Het laatste was weer terugontvangen. De gouverneur-generaal vond het bovendien verdacht dat de eerste partij, die op 26 mei 1764 aan de koning was geleverd, niet vervuild zou zijn bevonden, maar het restant maar tien dagen later en twee dagen nadat het monster was ontvangen wel. Dit zijn genoeg dringende redenen om De Lile en Beck van hun post te ontheffen en hun bezittingen, die zich te Batavia onder hun volmachten bevinden, in beslag te nemen. [fol. 40] Bovendien zullen ruwe diamanten van 89 karaat en een ruwe steen van 23 karaat, toebehorende aan De Lile en die in Batavia zijn, naar de grote geldkamer worden overgebracht. De vervangers van deze twee, onderkoopman Willem Adriaan Palm en boekhouder David Rudhé, moeten direct bij aankomst in Bandjarmasin al de bezittingen van hun voorgangers daar confisqueren en naar Batavia zenden, zodat de Compagnie op basis van hun verantwoording schadeloos gesteld wordt voor het verlies op de peper. De Lile moet berichten van wie en waar de pantjalang, die hij in 1761 wilde kopen, verkregen is

en waar deze nu gebruikt wordt, en hoe hij het houtwerk, dat hij volgens zijn missive van 4 juli 1761 had verworven, verkregen is. Alles zal aan Heren XVII gerapporteerd worden. De spijkers die hij in 1761 terugzond, zijn slechts als ongewild op de factuur en als goed in de boeken van het ijzermagazijn opgenomen, zodat er geen schade op geleden wordt. [fol. 41] Bij besluit van 12 juli 1763 zijn tegen zoiets maatregelen genomen. In Bandjarmasin zijn de kosten van reparatie van vaartuigen hoog opgelopen. Naar aanleiding van het verzoek van Heren XVII daarmee zuinig te zijn, wordt verzekerd dat niets daaraan wordt besteed, als het niet noodzakelijk is. Tegen de verwachting van Heren XVII in, bleek het verschil tussen de hoeveelheid peper die in de twee Maleise afschriften van het traktaat met de koning van Bandjarmasin aan de Chinese jonken werd toegestaan, niet weggenomen. Deze vorst wil beslist aan 4000 pikol vasthouden. Zoals reeds op 8 mei 1764 bericht, blijft men erbij dat ten minste twee derde van de hele oogst voor de Compagnie moet blijven. Verder wordt verwezen naar de brief van 15 augustus naar Bandjarmasin, waarin tevens krachtig wordt aangedrongen op de totale inning van de schuld van de overleden sultan Mohammad, die volgens de brief van de vertrekkende residenten van 25 juni 1764 door betaling van 1600 Spaanse realen tot 3100 Spaanse realen is teruggebracht. [fol. 42] Het zoekraken van twee ontvangen valse dukatons is reeds in de oktoberbrief van 1763 gemeld. Op nader verzoek zend men nu slechts de uit Bandjarmasin ontvangen twee valse Spaanse realen en twee valse schellingen.

TIMOR

Uit Timor werd in een brief van 1 juni 1762, ter vervulling van de wens van Heren XVII dat het eisen van vergoeding van de oorlogskosten van Roti niet tot nieuwe onlusten daar mocht leiden, bericht dat er hoop op rust en schadeloosstelling was. Het eerste is geschied en in de laatste berichten werd op een toeneming van het aantal bondgenoten gerekend. Over het tweede wordt niet gerept en daarom zullen dat en de inlandse zaken in het algemeen in de decemberbrief behandeld worden. Hoe onaangenaam ook, moet er ook genoteerd worden dat de eind vorig jaar naar Timor [fol. 43] gezonden bark Afrikaan)

--- zijnde beladen met 26 lasten rijst en eenige andere noodwendigheeden, tezamen bedragen hebbende *f* 4.272,6,- op zijne heenreyze voor Larentoeke door de zwarte Portugeesen afgeloopen is. Waarop de scheepelingen, zig overmand en geen uytkomst ziende, het vaartuyg in de lugt hebben laten springen, zowel ten koste van haar leeven (uytgezondert alleen een jongeling), als van hunne vijanden.

Verdere bijzonderheeden zijn ons des aangaande nog onbekent, dog de bediendens die ons dit bij hunne letteren van primo junij passato bedeelden, voegden er teffens bij dat zij verhoopten men de Larentoekers dit betaalt zoude zettten en dat het te dugten was zo hun moord en rooflust niet in tijds loon na werken verkreeg, dat dan binnenkorten het geheele eyland Solor tot de zwarte Portugeesen zoude overgehaalt werden, waaromtrend wij bij de besoigne het noodige in aanmerking neemen zullen.

Fol. 43r-v.

(Uit het besluit van 21 februari 1764 blijkt dat er alles aan gedaan is om de boedel van het omgebrachte opperhoofd Hans Albregt van Pluskouw liquide te krijgen. Tevens is daaruit duidelijk gebleken dat, voor zover na te gaan, deze boedel niet onnodig bezwaard is. [fol. 44] Bij besluit van 13 augustus 1762 is het beheer van deze boedel aan de door Van Pluskouw bij codicil aangestelde volmachten overgelaten. De afdoening ervan blijft ook aan hen opgedragen. Hun was bevolen om een rekening-courant van de huidige staat van deze boedel over te leveren. Deze hebben zij op 11 september 1764 ingediend en zal worden meegezonden. Daaruit blijkt dat, als alle vorderingen binnenkomen, wat niet erg waarschijnlijk is, er dan een tegoed van rsd 3076 zal zijn. De onkosten die Van Pluskouw op zijn niet goedgekeurde tocht naar Lifao heeft gemaakt en die bij besluit van 7 december 1761 voor zijn rekening zijn gelaten, zijn dan nog niet ten laste van de rekening-courant gebracht. Bij besluit van 16 september 1764 zijn die direct met f 5960 gedebiteerd, om door

de gemachtigden die in het codicil genoemd zijn, in de kas te Batavia te worden gestort. De nabestaanden van Van Pluskouw hebben geen reden iets van deze nalatenschap te verwachten. [fol. 45] Men vertrouwt dat Heren XVII hiermee voldoende ingelicht zijn. Doordat het bestuur in zijn brief van 20 september 1762 beschrijft dat de grond daar een onderlaag heeft van kalkachtige aarde, waardoor de wortels van de peperstruiken aangetast worden en snel vergaan, moeten Heren XVII, ondanks hun goede hoop, niet veel van de verbouw van peper op Timor verwachten. Daarom is er, tevens om de vruchteloze pogingen daartoe, zoals in de brief van eind december 1762 gemeld, van deze cultuur afgezien. Het zou zinloos geweest zijn om de luie Timorezen langer aan te sporen tot werk waarin zij geen zin hebben, en waarbij de gesteldheid van de grond hen hindert. Zoals in de brief van 18 oktober 1763 bericht, geldt hetzelfde voor de gestaakte verbouw van indigo. In de brief van eind december 1763 werd de nutteloosheid van Sumba reeds onder ogen gebracht en men verwijst naar de een jaar eerder vermelde slechte kwaliteit van de daar geproduceerde salpeter.[fol. 46]

Palembang

Al twee jaar nam de leverantie van tin uit Bangka matig toe en die van peper uit Palembang verminderde. De remedie daartegen is al eerder aangegeven. Van het tin is nog 12.213 pikol niet geleverd. De Palembangers vragen de volle prijs van rsd 15 het pikol, terwijl de Compagnie maar de beloofde rsd 13 wil geven. Evenals elders moet ook hier gepatrouilleerd worden. Ondanks het tekort aan middelen werd bij geheim besluit van 4 mei 1764 vastgesteld dat tegen de ongelooflijke smokkel van tin en peper naar China een goed bewapende bark, een sloep en een pantjalang tussen de noordhoek van Sumatra's Oostkust en Bangka zullen patrouilleren. Ter geheimhouding zijn deze scheepjes bij besluit van 24 april naar Malakka uitgestuurd. Voor de doorzoeking [fol. 47] van aangehouden vaartuigen en hun behandeling wordt verwezen naar de instructie bij het geheime besluit van 4 mei. Omdat er dan geen vaart naar China meer is, zullen deze patrouillescheepjes eind augustus terugkeren. Om smokkel tegen te gaan en omdat de vaartuigen van de koning van Palembang, die de producten naar Batavia brengen, zich aan zeeroof schuldig maken, kwam men, in tegenstelling tot de gewoonte en in afwijking van de opinie van Heren XVII, tot de conclusie dat het tin en de peper beter door Compagnies schepen vervoerd kunnen worden. De argwaan over zeeroof nam nog toe, omdat, zoals in het besluit van 27 april 1764 werd vastgelegd, de te Batavia verschenen Palembangse koningsschepen 2500 lb buskruit aan boord hadden. Ook als men het gunstig beoordeelt,[fol. 48] varen ze naar plaatsen die bij contract zijn verboden. Naar men zegt en volgens de brief van 4 augustus 1764 van gouverneur Willem Hendrik van Ossenberg, zijn er twee ten oosten van Java in Straat Badung gesignaleerd. Er wordt dan ook stipt de hand gehouden aan het besluit van 12 april 1763 om zonder goede redenen geen schepen boven de 10 last aan vreemden te verkopen en men is terughoudend met verzoeken om reparatie aan de Palembangse vaartuigen. Dat is in een brief van 2 april 1764 ook aan de gouverneur van Java's Oostkust geschreven. Slechts het verminderen van de zeemacht van Palembang is voldoende om de sultan te doen inbinden en het onbeperkt overtreden van de verdragen te beletten. De kosten van het ophalen van de producten met schepen of sloepen van de Compagnie is dubbel en dwars terug te verdienen, daar het tin dat te Palembang rsd $13\frac{1}{3}$ het pikol kost, te Batavia rsd 15 opbrengt en de peper die er rsd 5 het pikol kost, rsd 6. [fol. 49] Dan wordt niet eens gewaagd van de rijst, het textiel, ijzer en andere kleinigheden die de Palembangers nu te Batavia inslaan en die dan door Bataviase en Javase handelaren te Palembang afgezet kunnen worden. De aanvoer van deze goederen door de Palembangse schepen is niet ineens te verhinderen en zo is er op 16 april 1764 nog eens geklaagd dat er minder tin en peper is geleverd dan in de passen was vermeld. Op het verzoek van Heren XVII wordt bericht dat er voor niet meer dan wat werkelijk geleverd is, wordt betaald en niet voor wat in de passen staat.

Djambi

Wat het weer betrekken van de logie te Djambi betreft, kan naar de verzonden berichten verwezen worden.)

Dog agten het egter niet geheel overtollig nog met weynig woorden aan te merken dat de intentie daartoe wel niet zozeer de peperleverantie ten doele heeft gehadt, vermits dit rijk al van veele jaaren herwaarts niets van naam heeft uytgeleevert, en ook de grootste apparentie in verre na zig daartoe niet komen op te doen, als wel voor het grootste gedeelte de vreese dat eenige andere Europische natie zig daar vestigen zoude, gelijk zulx bij de resolutie van den 19e junij 1761 staat aangeteekent en bij onse generale missive van den 18e october 1761 vermelt. Dat deze bedugting ook niet ongegrond was, is kort naar de aankomst van voormelde resident aldaar gebleeken, wijl zig daar toen een Engelsch vaartuyg voor die rivier vertoonde, dog op de tijding dat wij er weder post gevat hadden, vertrok.

Fol. 49v-50r.

(Dit staat in de marge als antwoord op het extract uit de brief van Heren XVII van 30 september 1760. Het huidige fortje is zo gelegen dat vaartuigen die stroomopwaarts naar de residentie van de vorst willen varen, het geschut moeten passeren. De op en neer vaart is dus te beletten. Hoe de zaak verbeterd is, werd in de brief van 8 mei 1764 gemeld. Sindsdien is naar aanleiding van de brief van de koning, die de gezanten hebben meegebracht, besloten hen namens hun vorst om vergiffenis te laten verzoeken. Zij deden dat en daarop is deze vorst bericht dat al het gebeurde is vergeven, maar dat men volgens het onlangs gesloten verdrag wel wenst dat hij de Pantchinas, [fol. 51] die onderdanen van de Compagnie zijn, dwingt zich aan de Kumpeh te vestigen. Ze hebben daar weinig zin in en worden, naar het schijnt, daartoe niet aangespoord. Ook moet hij de de verbouw van peper en de goudwinning met kracht laten voortzetten. De Pangeran Nata en de resident zijn hierover onderhouden. Tevens is de resident nadrukkelijk bevolen om het verbod op de komst van vreemdelingen te handhaven. De desbetreffende brief is hem toegestuurd. Uit de verantwoording van de gewezen fabriek en vroegere opperkoopman Johannes Hartkop blijkt dat de klachten van resident Ajax Fredrik van Solms over de onbekwaamheid van de ambachtslieden en slaven die hij toentertijd naar Djambi heeft gezonden, wat overdreven zijn. Het bijgevoegde stuk zal Heren XVII daarvan weten te overtuigen.

Siam

[fol. 52] De zinloosheid van het verblijf van de Compagnie in Siam, waarvan Heren XVII in hun brief gewagen, werd reeds besproken in de brief van 18 oktober 1762. In die van 18 oktober 1763 zijn de redenen voor de voortzetting op een zuinige manier uiteengezet. Er wordt nogmaals aangedrongen op de noodzakelijkheid van het aanhouden van de logie. Als die verlaten zou worden, dan kan men er niet alleen met een facteur volstaan. De resident meldt in zijn brief van 31 december 1763 dat de logie uitermate geschikt is voor het ontvangen, verzenden en opslaan van goederen, dat als ze wordt verlaten, waarbij de verkoop maar een tiende van de waarde zou opleveren, de koning ze wel in beslag kan nemen en verhuren aan een vreemdeling. Evenals de Engelsen verplicht waren, zou er dan bij terugkomst een aanzienlijke huur betaald moeten worden, terwijl er geen ander huis te huur of te koop is. De koning zal een vertrek als het begin van een blijvende opbraak beschouwen, en zich meteen al niet meer aan de contracten houden. [fol. 53] Hij zal Compagnies handel zeker in alles dwarsbomen. Het voorstel van de Hoge Regering om sapanhout van particulieren te kopen is niet realistisch, omdat deze te duur zou zijn om nog te vervoeren. Als de Chinezen, die vrij zijn van veel onkosten, al in sapanhout willen handelen, dan zou de koning vervoer naar Batavia wel eens kunnen verbieden, omdat er geen logie meer is. Men zal om sapanhout verlegen blijven, want na de inval van de Birmezen kunnen de Chinese jonken er niet meer zoveel van krijgen, als ze wensen. De verwerving van gekonfijte gember en roggenvellen zal niet minder problemen geven. De Engelsen lieten allang blijken zich in Siam te willen vestigen en zullen bij vertrek van de Compagnie zeker een contract met de koning sluiten.

Men probeerde door vrijstelling van importrechten en weeggeld particulieren te Batavia ertoe te krijgen genoemde goederen op te halen. [fol. 54] Deze getuigden echter unaniem dat het sapanhout te volumineus was om met hun kleine schepen te vervoeren, en dat het te kostbaar was door de geschenken en hoge tollen. Om al deze redenen is de resident op 25 augustus 1764 geschreven om de logie vooralsnog aan te houden en de inkoop door de Compagnie van sapanhout en de overige artikelen voort te zetten. Er is opgemerkt dat, wat de voorgewende grote genegenheid van de Engelsen betrof, het hen om de winst ging. Ook de Compagnie heeft die al zo lang tevergeefs nagestreefd. Er is gevraagd te rapporteren wat de Engelsen met een vestiging zouden kunnen bedoelen en welke voorrechten ze zouden kunnen bedingen, zodat men zo nodig maatregelen kan nemen. In zijn brief van 31 december 1763 bericht de resident eveneens dat het gestolen tin is teruggegeven, maar dat er weinig kans is dat dit met de ontvreemde contanten zal geschieden. Men heeft op het laatste opnieuw sterk aangedrongen. De resident schrijft over de gevraagde vermindering van de prijs van olifantstanden en sapanhout [fol. 55] dat de khaluangs, dat zijn de gepriviligeerde kooplieden, niet van de gebruiken, die zij als onverbrekelijke wetten beschouwen, willen afwijken, maar dat de phra-klang in zijn laatste brief meldt dat het Siamse kati zilver van 42 tot 40 en 41 dukatons en van 52 tot 50 en 51 Spaanse realen is teruggebracht. De resident is om nadere informatie verzocht over een verwachte vermindering van de inkoopsprijzen. Als gebruikelijk werd de afpakkers[1] bij besluit van 2 maart 1762 vergoeding opgelegd voor een tekort van 36 stuks textiel in zeven pakken die in goede staat waren. Aan het door de resident voorgestelde herstel aan het zeehoofd en andere hoognodige verbeteringen is niet meer dan f 909,- besteed. In de brief van 16 augustus 1763 werd de post voor timmerwerk en herstel op f 300,- per jaar gesteld. Er is herhaald dat in het algemeen niet meer uitgaven dan in deze brief genoemd, worden geduld en dat overschrijdingen ten laste van de resident zullen komen.

Japan

[fol. 56] Daar het geheime besluit van 2 juni 1761 aangaande een prijsverlaging van het koper door Heren XVII werd goedgekeurd, verwacht men, daar de afzet nog niet is verbeterd, dat dit ook met dat van 22 mei 1764 zal gebeuren. Daar moeten de eigen argumenten van Heren XVII, zowel als die van de Hoge Regering, wel toe leiden. Er is veel meer prijsverlaging toegestaan onder de voorwaarde dat de bezwaarlijke grote voorraad spoedig zal worden weggewerkt en nieuwe aanvoer niet lang renteloos blijft liggen. Een prijsverhoging kan altijd weer worden doorgevoerd. Overige maatregelen zijn in het besluit te vinden. Bij gewoon besluit van 22 mei 1764 is vastgelegd dat er 775.000 lb koper naar Coromandel gestuurd zal worden, of zoveel als het bestuur daar met het oog op een ruime afzet bestelt, naar Ceylon 50.000 lb, naar Malabar 100.000 lb, hoewel vandaar niets werd besteld, [fol. 57] en naar Surat, waarvandaan wegens het wegblijven van de Amelisweert geheel geen bestelling is gekomen, 300.000 lb. Omdat in 1750/51 in China met een winst van 130⅔ % 20.000 lb werd omgezet, is daarheen op proef 6000 lb koper gezonden. Aan de facteurs daar is gevraagd hoeveel en tegen welke prijs er te verkopen zou zijn. Dit jaar is er geen koper naar Bengalen gestuurd, omdat de voorraad daar nog 190.000 lb is met weinig hoop op verkoop. Er zal zorg gedragen worden om de handel op Japan met zo min mogelijk kosten te verbeteren. In de brief daarheen van 11 juni 1760 is de voorraad op f 50.000 of f 55.000 vastgesteld. Men vraagt wederom dringend dat de textiel die uit Nederland voor Japan is besteld, met de juiste lengte en breedte in september of oktober wordt verzonden. Uit het besluit van 31 juli 1764 blijkt dat deze dit jaar, zoals vaak is gebeurd, te laat is aangekomen en daardoor met gevaar van bederf moest blijven liggen. [fol. 58] Andere textiel had niet de juiste maat en kon daarom niet naar Japan gestuurd worden, daar men niet de kans wilde lopen dat de

1 Afpakker, inpakker.

kieskeurige Japanners ze zouden afwijzen. Uit de rapporten van het bestuur blijkt tevens dat slechts goederen die wegens enig gebrek door de Japanners niet geaccepteerd zijn, werden teruggestuurd. Conform het bevel van Heren XVII zullen de goederen die voor Japan worden ontvangen, apart in de negotieboeken worden opgenomen.

Malakka

Met goedkeuring van Heren XVII zal de equipagemeester te Malakka, zonder de mening van de gezagvoerders af te wachten, nagaan of de schepen masthout kunnen vervoeren en hoeveel. Hoewel steeds wordt vastgesteld of er voor Malakka geen schepen met lastpoorten zijn, is deze opdracht aan het hoofd van de zeemacht Houtingh en de commandeur van de werf doorgegeven. Naar aanleiding van de bijgevoegde opmerking dat de werven uitsluitend in het belang van de Compagnie mogen worden gebruikt, [fol. 59] verzekert men dat dit steeds gebeurt. Vreemde schepen krijgen niet anders dan schoorvoetend toestemming voor reparatie, zoals met de Engelse oorlogsschepen is gebeurd en waarvan nog voorbeelden zullen volgen. Het heeft echter wel moeten geschieden overeenkomstig het bevel van Heren XVII van 9 april 1761, dat ook hun niet onbekend is. Er is voor gezorgd dat de vergoeding voor het ongeoorloofd zenden van de Kievitsheuvel naar China is binnengekomen, behalve voor een bedrag van f 1078,- ten laste van de weduwe van onderkoopman Johan Gilbert, die daarvan wegens onvermogen bij besluit van 18 juni 1764 is ontheven. Wegens de bezwaren van Heren XVII tegen de toename van de leverantie van tin, de grote aanvoer uit Bangka en andere bedenkingen, is in de vergadering van 18 juni 1764 tevens besloten om, op verzoek van de aftredende en naar Nederland repatriërende gouverneur David Boelen en diens opvolger Thomas Schippers, de totale leverantie door Malakka op 500.000 lb per jaar vast te stellen. [fol. 60] Deze moet op de meest passende manier over degenen die daarbij zijn betrokken, verdeeld worden. Tevens is besloten de inkoopsprijs, die f 7,10,- per 100 lb met die te Palembang verschilt, zo mogelijk daaraan gelijk te trekken. Omdat de verdragen de landsvorsten verplichten om alle tin uitsluitend aan de Compagnie te leveren en deze dus wel verplicht is alles af te nemen, verwacht men dat een prijsverlaging niet uitvoerbaar is en een vermindering van levering veel verzet zal opleveren. Maar de buitensporige voorraden en de vrees dat die nog zullen toenemen, omdat Malakka in 1761/62 al 831.420½ lb heeft geleverd en 786.242 lb in 1762/63, hebben ertoe geleid tot deze uiterste remedie, die de verdragen in de waagschaal stelt, over te gaan. Sinds de brief van 14 september 1762 had het inwisselen van Spaanse realen tegen 68 stuivers geen succes. Het is beslist niet de bedoeling geweest die, in plaats van zilveren munten, tegen duiten in te wisselen. Omdat het ongerijmd is dat het bestuur tot ruil van de Spaanse reaal tegen 68 stuivers is overgegaan, [fol. 61] is het in de brief van 3 augustus 1764 een vergoeding van 4 stuivers de Spaanse reaal opgelegd.)

Betreffende onse sterkte te Poelo Gontong, dezelve ziet men vooralsnog voor een nodeloose lastpost aan, die 's Compagnies magt nutteloos verdeelt en de bezetting zelve aan 't uytterste gevaar exponeert, wanneer men die niet spoedig bijspringen kan, blijkens de secreete missive van den gouverneur Boelen van den 6e april dezes jaars. Zijnde dese onse sustenue overeenkomstig met het gevoelen van wijlen den heer gouverneur generaal Mossel Z.G. in zijne aanmerkingen over de vrije vaart van Malacca, behelsende dat 's Compagnies gezag in dies straat niet door permanente bezettingen, maar door herhaalde bekruyssingen met wel bemande vaartuygen moet staande gehouden werden. Waarom men ook, bij voormelde onse rescribtie van den 3e augustus passato, de consideratiën der ministers gevordert heeft noopens de noodzakelijkheyt van de aanhouding dier sterkte, met qualificatie om dezelve te demolieeren en verlaaten zo het oirbaar gevonden word.

Dat men wijders de ordres niet verwerpt die in evengemelde verhandeling van wijlen voormelden heer gouverneur generaal Mossel beraamt en g'approbeert zijn bij onse resolutie van den 13e april 1758, en dat wel na hoogst desselvs overlijden, blijkt hieruyt dat de zeedert gemaakte veranderingen eenelijk bestaan in het geresolveerde op den 21e

december 1759. Volgens 'twelk de vaartuygen die met leevensmiddelen naar Siak den wil hebben, geen passen van Malacca behoeven te haalen; dat de vaartuygen op Java, Madura en Cheribon t'huyshoorende, bij retour van Malacca volgens besluyt van den 7e october 1760 g'eximeert zijn van 't aandoen van Batavia ter visitatie, die zij toen g'ordonneert wierden op Cheribon, Samarang en Grisse te ondergaan, en dat de vaart op Siac en Riouw aan zeekere limitatiën gebonden is, om die op Malacca zelve te doen toeneemen bij resolutie van den 28e april 1761.

Fol. 61r-62r.

(Daarin is slechts veranderd dat, ter wille van het verbod van aanvoer van textiel uit de Westerkwartieren, invoer van textiel uit Malakka door particulieren is verboden. Wegens de gerede verdenking van smokkel van opium, is de toestemming aan de koningen van Boni en Gowa om één of twee vaartuigen naar Straat Malakka te zenden ingetrokken. Radja Alam werd toegestaan om vaartuigen naar Java's Oostkust voor het afhalen van rijst te sturen en bij brief van 3 augustus 1764 is vastgehouden aan het besluit van 28 april 1761 om maar zes vaartuigen naar Siak te laten gaan, hoe boos het vorstje daarover ook mag zijn. [fol. 63] Het bestuur is bevolen voortvarender op te treden in het beantwoorden van de extracten uit de brieven van Heren XVII.

Sumatra's Westkust

Men heeft er nota van genomen dat Heren XVII, evenals de Hoge Regering, van mening zijn dat de vrije vaart naar en van Sumatra's Westkust gesloten moet blijven. In 1761 werd daarheen op de bestelling van het bestuur het grote aantal van 1125 pakken textiel gezonden, omdat die te Batavia in voorraad waren zonder dat ze elders konden worden afgezet. Uit het besluit van 4 en 11 augustus 1761 blijkt dat men toen de hoop koesterde, dat de gewilde en ongewilde textiel verkocht kon worden. Uit de geheime brieven van de voormalige commandeur Christiaan Lodewijk Senff van 15 mei 1763 blijkt dat de terugkomst van de Engelsen de handel aanzienlijk gehinderd heeft. Zoals in de generale missive van 8 mei 1764 reeds werd gemeld, is daarin volgens de laatste berichten verbetering gekomen. [fol. 64] In antwoord op de opmerkingen van Heren XVII over de prijs van het zout, wordt verwezen naar het geheime besluit van 13 april 1761 om deze op rsd 55 het last te houden. Later is in de brief van 25 augustus 1761 toegestaan het voor twee taël goud van 21 karaat te verkopen, wat volgens de geheime brief uit Padang van 15 mei 1763 op rsd 50,- het last uitkomt, of ruim rsd 40 volgens de huidige berekening van het goud. Heren XVII twijfelen of de Compagnie wel alleen in zout handelt. In de generale missive van eind december 1762 is gemeld dat dit het geval is en dat er maar eenmaal 5 last uit een particulier vaartuig in beslag is genomen. Men twijfelt niet aan de oplettendheid van het bestuur en is positief over het handhaven van het verbod. Heren XVII zijn in het bijzonder pessimistisch over de afzet van textiel op Sumatra's Westkust die in Europa, of elders in Azië, meer zou kunnen opbrengen. Hierover wordt opgemerkt dat er slechts textiel wordt verkocht die niet in Europa is af te zetten, [fol. 65] noch elders in Azië meer opbrengt, behalve in de Grote Oost. Daarheen wordt de afzet beperkt tot wat er werd besteld. In de zaak tegen de ontslagen resident te Airhadji Christiaan Ernst van Sijffert, die nu onder de advocaat-fiscaal is, is er weinig kans dat de Compagnie uit zijn middelen schadeloos gesteld kan worden, noch dat de uitstaande posten, die volgens de brief van 15 mei 1763 ruim f 68.000,- bedragen, op Sumatra's Westkust te innen zijn. Daar is opnieuw op aangedrongen. Tevens is aan Padang gevraagd waarom f 6240,- aan Zeeuwse duiten, die niet net als de overige tegen goud geruild zijn, in 1761naar Batavia werden teruggestuurd met het verzoek er f 2400,- aan Westfriese duiten voor te ontvangen.

Bengalen

In de generale missive van december 1761 is bericht dat het in Bengalen redelijk ging. Hoewel dit niet uit het boekjaar 1759/60 bleek, getuigen de gemiddelde winsten over vijf

jaar op de opium daar wel van. Heren XVII merkten evenwel op dat in dezelfde periode de uitgaven de inkomsten hadden overschreden. [fol. 66] De grond voor optimisme werd daarom wankel gevonden, ook omdat er in vergelijking met eerdere jaren weinig opium was aangevoerd. De daardoor gestegen prijzen komen slechts aan particulieren ten goede. De aanvoer was inderdaad gering in vergelijking met eerdere jaren. Dit jaar was ze echter 419 kisten, maar slechts 213 kisten in 1763. Maar de Opium Sociëteit heeft daarvan niet uitsluitend voordeel, want al twee jaar lang betaalt ze, zelfs tegen haar octrooi, rsd 100,- meer per kist. Uit de brief van 20 februari 1764 van de directeur en hoofdadministrateur blijkt dat er enige hoop is om het voordeel van particulieren binnen redelijke perken te houden. De Engelse compagnie heeft geen aandeel in de opiumhandel.)

Noopens den oorsprong der schult van den overleeden Compagnies makelaar Damoedher Serkaar groot *f* 15.647,14,8, is het (met eenige verandering in opzigt van U Wel Edele Hoogachtbare gevoelen) dus geleegen dat dezelve ontstaat uyt een post die tweemaal aan zeekeren moorschen koopman Choja Wazid heeft moeten betaalt werden, om zekere schultbrief van 105.000 ropijen gequiteert te krijgen, die overlang aan Damoedher betaalt was. Dog waarvan de obligatie onder den crediteur was blijven berusten, ter zaake Damoedher het voorsz. restand van *f* 15.647,14,8 met hem nog niet hadt vereevent. Terwijl op U Wel Edele Hoogachtbare betoond ongenoegen over zeekere acte van substitutie, die het ministerie van Houglij, uyt kragte van eene op hetzelve gepasseerde procuratie van Damoedhers zoon en erfgenaam op de presidiale kamer Amsterdam ter invordering van een vrij grooter restand schult van den gerepatrieerden oud-directeur Jan Kersseboom, de heer raad extraordinair Taillefert, als ten tijde van de gepasseerde substitutie geweest zijnde directeur in dese directie, zig zodanig verklaart, als bij een ter onser resolutie van den 16e augustus g'insereerd schriftuur van Zijn Edele omstandig blijkt.

Fol. 66v-67v.

(Hoewel Louis Taillefert erkende dat, weliswaar niet door onoplettendheid, in deze zaak niet alle regels van de rechtskunde zijn gevolgd, verklaarde hij dat hij, hoewel hij er geheel buiten stond, slechts heeft bedoeld [fol. 68] de Compagnie, in ruil voor een schuld die Jan Kersseboom had erkend aan Damudar Sirkar te hebben, aan een vordering op hem te helpen. Daar zou anders niet de minste kans op zijn geweest. Zonder de desolate toestand van Kerssebooms financiën, waarvan men toen in Bengalen geen vermoeden had, zou deze schuld beslist al zijn afgelost. Taillefert beweerde dat dit geen slecht voorbeeld aan anderen kon geven. Heren XVII hadden bevolen de Compagnie zo goed en snel mogelijk schadeloos te stellen.)

Zo hebben wij, in aanmerking gekomen zijnde dat voorsz. somma onder ultimo augustus 1757 bij het Houglijse negotiejournaal, na de tweede afbetaling op ordonnantie van den oud directeur Bisdom geschiet, afgeschreeven is, zonder dat er alvorens eenige resolutie bij den Politicquen Raad te Houglij overgenomen was. Schoon anderzints de extensie bij het Houglijs journaal van 1756/7 (dat namentlijk die schult voor de tweede keer voor Damoedhers reekening betaalt wierd, om de obligatie gequiteert uyt des crediteurs handen te krijgen, wijl hij anders door den nabab zoude kunnen genoodsaakt worden het volle bedraagen dier obligatie nog eens te voldoen) niet duyster te kennen geeft dat de zaak in deliberatie moet gebragt weezen. Dog de aanteekening, 'tzij uyt onvoorzigtigheyt, of met voordagt agtergebleeven, waardoor dan ook niemand van de toenmalige raadsleeden aanspreekelijk kan gehouden werden, en er dus geen de minste weg tot een prompte voldoening openstaat, goedgevonden al de papieren uyt Nederland betreffende de voormelde schult terug ontfangen in originali en copia authenticq te zenden naar Bengale, ter generale secretarij alhier authenticque afschriften daarvan te bewaaren, het ministerie van Houglij aan te schrijven (gelijk reeds geschiet is) om alle mogelijke devoiren ter inninge van de schult des mogelijk van Damoedhers zoon en erfgenaam in 't werk te stellen, bij elke gelegentheyt van 't succes hunner pogingen kennis te geeven, en eyndelijk de reekening van voormelde gerepatrieerden oud-directeur Bisdom, den eenigsten die men,

bij ontstentenis van den oud-directeur Kersseboom, voor de tweede betaling aanspreekelijk keuren kan, te doen belasten voor het gewaagde capitaal van *f* 15.647,14,8, om 's Compagnies guarand bij faute van voldoening in Bengalen, op hem te zoeken.

Fol. 68v-69v.

(Uit deze zaak blijkt dat althans in 1757 het bevel om niets in de negotieboeken op te nemen [fol. 70] zonder het besluit daarvan schriftelijk vast te leggen, niet werd uitgevoerd. Het is betreffende buitengewone posten opnieuw opgedragen. Met de schuld van de overleden boekhouder Daniel Aukema, die eind augustus 1763 maar f 2776,1,12 bedroeg, is het beter dan Heren XVII verwacht hebben. Omdat zijn rekening bij overlijden nog niet is ontvangen, werd aan Bengalen opgedragen, mocht zijn schuld nog niet vereffend zijn, die ten laste van zijn boedel te brengen en de uitslag direct aan Heren XVII te rapporteren. Dit dient eveneens te gebeuren met de reparatiekosten, inclusief de genoten 10%, ten tijde dat ingenieur Claude Ogerdias opzichter van de werken was. Deze moeten met de vorige kosten vergeleken worden en men dient aan te geven of de gebouwen niet goedkoper zijn te onderhouden. Het rondgeschreven bevel van september 1756 om een memorandum van alle maten, gewichten, munten etc. op te stellen, is herhaald en er is op een snelle uitvoering aangedrongen. Van sommige kantoren is die nog niet ontvangen. Heren XVII wilden die verzamelen [fol. 71] en laten drukken. Aan Surat, Malabar, Ceylon, Coromandel en Bengalen is bevolen dit memorandum in duplo zo snel mogelijk met de retourschepen uit Ceylon en Bengalen rechtstreeks naar Nederland te zenden. Er is bevolen om de opgaven van maten, gewichten en munten van Java's Oostkust, Cheribon en Bantam met die van Batavia te laten drukken. Men is het eens met Heren XVII dat er in deze onzekere tijden niets bijzonders in Bengalen ondernomen moet worden. Dat blijkt ook duidelijk uit het geheime besluit van 2 juli 1764 over de memorie van de aftredende directeur Louis Taillefert aan zijn opvolger. De pogingen betreffende het eigendom van Banquibazar moeten zeker niet hervat worden. Het bestuur is hierover onderhouden en, conform de strekking van deze memorie van overgave en het besluit daarover, krachtig aangespoord de handel te verbeteren en de uitgaven te verminderen. De beste middelen daartoe zijn aangegeven. [fol. 72]

Coromandel

Heren XVII hadden geklaagd dat het bestuur te Nagapattinam geen kopieën van de brieven van 10 juli en 10 december 1761 aan Batavia rechtstreeks naar Nederland had gezonden. De Hoge Regering zend deze nu zo snel mogelijk naar Nederland en zal het bestuur het verzuim ernstig verwijten. Overeenkomstig de wens van Heren XVII krijgt de secretaris van de Politieke Raad, Hazelkamp, die toen eerste klerk was, en verantwoordelijk was voor de verzending van brieven, een boete van drie maanden gage met bedreiging van een ernstige correctie bij een volgend verzuim. De toenmalige secretaris Paulus Loman heeft minder schuld en doordat hij is overleden, kan hij zich niet meer verantwoorden. Hij vertrouwde slechts teveel op de eerste klerk. Eveneens naar de wens van Heren XVII is aan Bengalen, Coromandel, Ceylon, Malabar en Surat bevolen, steeds samen met hun brieven direct naar Nederland, kopieën van brieven aan Batavia toe te voegen. Anders dan Heren XVII hebben gewenst, [fol. 73] is na het vertrek van Lubbert Jan van Eck de verwerving van textiel niet onveranderd gebleven. In 1762 zijn er 182$\frac{1}{4}$ pakken minder dan in 1761 ontvangen en in 1763 zelfs 345$\frac{3}{4}$ pakken minder dan in 1762. Als acceptabele redenen worden de onrustige tijden en de uitzonderlijke droogte in het afgelopen jaar genoemd. In tegenstelling tot wat Heren XVII uit de brief van het bestuur van 10 december 1761 konden verwachten, is de winstrekening over 1761/62 f 741.848, terwijl die over 1760/61 maar f 641.460 is geweest. Maar volgens de brief van 19 december 1763 uit Nagapattinam is die over 1762/63 weer tot f 590.460 gedaald. De afzet van Japans koper in het noorden van Coromandel begon echter weer aan te trekken. De Hoge Regering is zeer pijnlijk getroffen door het verwijt van Heren XVII dat de aanstelling van Christiaan van Teylingen als gouverneur, [fol. 74] als deze al geen andere belangen dan die van de Compagnie dient, dan toch onberedeneerd is. Zij

verzekert met alle eerbied dat alle kandidaten voor een vrijkomende post, hoe gering ook, zorgvuldig worden onderzocht en dat men diegene kiest die men het meest geschikt acht. Dat dit ook bij de benoeming van Van Teylingen het geval is, blijkt uit het besluit van 29 mei 1761. De gouverneur-generaal wees er in die vergadering op dat, van de op Coromandel aanwezig zijnde twee benoembare personen, opperkoopman David Coenraad Vick al 60 jaar was en daarom te zwak voor de zware post van gouverneur. Van Teylingen staat bekend als ijverig, geschikt en welnemend. [fol. 75] Bovendien is hij van middelbare leeftijd en gezond. Na ruim beraad was de vergadering het daarmee eens en heeft hem benoemd. Dit betekent niet dat oude dienaren geheel niet in aanmerking zouden komen, maar ouderdom, en de zwakheden die daarmee gepaard gaan, kunnen bij zware posten niet over het hoofd gezien worden. De ervaring heeft geleerd dat het tegendeel kwade gevolgen kan hebben. Uit het antwoord van het bestuur in de marge van het extract uit de brief uit Nederland, dat bij de brief van 19 december 1763 naar Batavia was gevoegd, blijkt dat de Raad van Justitie te Nagapattinam de voortvluchtige ingenieur Pieter Coenraad Keller, als zijnde contumax, of weerspannig om na daging voor de raad te verschijnen, heeft veroordeeld. Hij bleef voortvluchtig en zou volgens geruchten op bevel van een moslim landvoogd benoorden Bimlipatam gedood zijn. Conform het bevel van Heren XVII [fol. 76] blijven in de negotieboeken van Coromandel de rekeningen van de Franse compagnie gedebiteerd voor wat uit de schepen Schellag en Haarlem in beslag was genomen en wat aan het leger van Thomas Arthur de Lally-Tollendal was verstrekt. Ze blijven gecrediteerd voor contanten van een zekere Marten Wouter Tempezel, die in 1748 in beslag zijn genomen, en voor wat de Engelsen uit de brigantijn Robijn hebben teruggegeven.

Ceylon

Over Ceylon wordt slechts gemeld dat, als de rust is weergekeerd, de voorstellen tot verbeteringen in de memorie van Jan Schreuder zoveel mogelijk zullen worden uitgevoerd.

Malabar

De aansporing door Heren XVII op Malabar zoveel mogelijk peper te verwerven wordt daar, en op andere kantoren die peper leveren, met grote kracht opgevolgd. Volgens het bestuur worden geen vriendelijkheden gespaard om de koning van Travancore gunstig te stemmen.)

Dog deze Zijn Hoogheyt betoont in allen opzigte geen slaaf van zijn woord te weezen, begeerende daarentegen continueele vooruytverstrekkingen van contanten en aanmerkelijke quantiteyten van kanon, handgeweer, ammunitie en andere goederen. Dit heeft ons daarom ook, bespeurende met zeer veel leetweesen het afneemen van de leverancie van peper, ter sessie van den 6e julij jongstleeden doen besluyten tot eene gansch geringe voldoening van de door Zijn Hoogheyt gerequireerde goederen, om. is 't mogelijk, door die weg hem bij te doen komen.

Fol. 76v-77r.

(Besluiten over vooruitverstrekkingen en verscheidene andere posten zullen pas genomen worden, als het onderzoek overeenkomstig de geheime besluiten van 30 mei en 29 juni 1764 is afgerond. Het betreft hier het feit dat het bestuur in de brief van 25 oktober 1763 om opheldering werd gevraagd over het aanzienlijke debet van de koning van Travancore per eind augustus 1762. Daar heeft het op 28 maart 1764 op geantwoord dat de gecommitteerden die de negotieboeken hebben gecontroleerd, constateerden dat de schuld van Travancore op de leverantie van peper in 1761/62 niet f 538.603 heeft bedragen, maar f 80.878. [fol. 78] Er werd evenwel geen verklaring voor deze vermindering gegeven. De raad ordinaris Jan Schreuder, die de beschrijving van Malabar verzorgt, heeft de negotieboeken van 1761/62 en 1762/63 met elkaar vergeleken en is daarbij tot zijn uiterste verbazing, en ook die van de Hoge Regering, niet alleen op het bovengenoemde verschil gestuit, maar ook op dat in de voorraden aan het eind van het eerste en het begin van het tweede jaar, zodat het credit

van deze post per eind augustus 1762 f 2.448.330 bedroeg, maar het debet per 1 september f 1.891.080 wat op een verschil van f 557.250 uitkomt. Daarop is direct de afgelopen maand september besloten om twee commissarissen naar Cochin te zenden om onderzoek te doen, maar om deze bevindingen voorlopig geheim te houden. [fol. 79] Immers, er kan niet eerder dan half oktober naar Malabar gevaren worden, zodat deze zaak geheim moet blijven totdat de schepen naar Ceylon vertrekken, opdat de schuldigen geen kennis van de besluiten zouden krijgen en vervolgens zouden vluchten. Om zoveel mogelijk informatie te verzamelen is de visitateur-generaal en zijn eerste assistent Francois van Abcouw onder strikte geheimhouding opgedragen daarvoor alles na te gaan wat maar enigszins dienstbaar zou kunnen zijn. Uit hun rapport, gevoegd bij het besluit van 20 augustus 1764, is niet alleen het bovengenoemde verschil van f 557.250 in de restanten gebleken, maar dat de verschillen reeds in het boekjaar 1761/62 waren begonnen. Een notitie van Van Abcouw toonde aan dat de boeken van dat jaar zonder balans zijn afgesloten en geheel opnieuw moeten worden opgesteld. De gouverneur-generaal heeft diverse stukken in deze zaak ingediend en Jan Schreuder heeft aangetoond dat het bestuur in zijn brief van 29 april 1762 heeft opgegeven dat de rekening van Travancore per eind augustus 1761 [fol. 80] een schuld van f 868,- vertoonde, niettegenstaande er in de negotieboeken een negatief van f 316.369 stond. Er valt niets anders te concluderen dan dat men het bedrag dat deze posten verschilden, wilde stelen, of op zijn minst de verantwoordelijkheid voor te grote voorschotten wilde ontlopen. Derhalve is besloten commandeur Godefridus Weyerman en hoofdadministrateur Jan Anthony Sweers de Landas te ontslaan en door hun opvolgers koopman en oud-schepen Cornelis Breekpot en koopman Francois van Abcouw te laten arresteren met inbeslagneming van hun goederen. Weyerman en Sweers de Landas moeten in militair arrest naar Batavia gezonden worden. De verdenking tegen hen is nog toegenomen door de zonder besluit van de raad aan de vorst van Travancore verstrekte aanzienlijke leningen, zodat volgens het geheime besluit van 30 mei 1764 diens schuld per eind augustus 1763 f 657.462,- bedroeg. Mochten zij echter hun onschuld duidelijk kunnen bewijzen, waarvoor het onderzoek uitsluitend aan Breekpot en Van Abcouw is opgedragen, en voldoende borgen kunnen stellen om de Compagnie de schade te vergoeden, [fol. 81] dan kunnen ze met stilstand van gage naar Batavia komen om zich te verantwoorden over de enorme voorschotten en de valse boekhouding. Besluiten betreffende eventuele medeplichtigen zijn te vinden onder 20 augustus 1764, in de kopieën van de instructie en de aparte brief. Daaruit blijkt ook dat de gouverneur-generaal van mening blijft dat deze zaak zo belangrijk is, dat een lid van de Hoge Regering het onderzoek had behoren te doen. Wegens alle omstandigheden, en in overeenstemming met de brief van Heren XVII, werd het bestuur nadrukkelijk bevolen het voorschot aan de vorst van Travancore op f 40.000,- of f 50.000,- te brengen en te houden, de schuld jaarlijks te laten vereffenen, geen voorschotten te geven voordat de vorige zijn afbetaald en niets te verstrekken zonder een beredeneerd besluit van de raad. Daarvan zijn gevallen [fol. 82] die wegens geheimhouding alleen aan de commandeur en hoofdadministrateur zijn toevertrouwd, uitgezonderd.)

Middelerwijl hebben wij de ministers ook gelast om U Wel Edele Hoogachtbare over Ceylon aan te bieden een accurate vertooning van de landen die den Maatschappij langs dese cust in eygendom behooren, van de peeper die er vijf jaaren door elkanderen geslagen is ingezamelt, en welke middelen er tot aanmoediging van de aanqueeking in Compagnies domainen zouden kunnen in 't werk gestelt werden. Waarvan wij ook een afschrift gevordert hebben.

Fol. 82r.

(Betreffende het verzoek van Heren XVII om informatie over de geringe winsten te Malabar in 1760 wordt verwezen naar de generale missive van eind december 1762. Toegevoegd wordt dat de winsten in 1760/61 maar f 252.851 hebben bedragen, het volgende boekjaar f 261.676, en in 1762/63 zijn toegenomen tot f 329.258.

Surat

Naar aanleiding van een partij staal die nauwelijks beter was dan ijzer, is goede nota genomen van de handelwijze [fol. 83] met goederen uit Nederland die zo slecht zijn, dat dit op bedrog wijst. Dat geldt niet alleen voor de aanvoer te Batavia, maar ook is aan de kantoren in Bengalen en Ceylon opgedragen op kwaliteit te letten. Het bestuur te Ceylon heeft in de brief van 24 januari 1764 gemeld dat veel van de goederen die met de Duinenburg uit Nederland waren aangevoerd, niet de vereiste kwaliteit hadden. Het rapport van wijlen de examinateur Jan de Marre is nog niet ontvangen. Eveneens kon er dit jaar, anders dan voorgeschreven, niet overlegd worden over de bestellingen uit Surat, omdat het bestuur de verzending van de stukken had uitgesteld tot het vertrek van het schip Amelisweert. Men heeft zich naar de bestellingen van het vorige jaar gericht. Men is het met Heren XVII eens dat de handel te Surat behouden moet blijven en daarom werd er opgedragen dat alle geschillen met de concurrenten zoveel mogelijk moeten voorkomen, [fol. 84] of opgelost worden. Voor het afzien van hervestiging in Ketsmanduwe wordt verwezen naar de brief van oktober 1763. Er wordt door de Compagnie, zoals gevraagd, wel eens een enkele stuurman of dekofficier aan particuleren uitgeleend, maar geen matrozen. Van hen heeft de Compagnie zelf nooit genoeg. Particulieren pikken wel inlanders op, wat slecht volk is, en dat beter betaald wordt dan de Compagnie zou doen. Zo wordt de kwijnende Nederlandse particuliere vaart gaande gehouden, terwijl het in de Aziatische wateren wemelt van Engelse en andere particuliere vaartuigen.

Kharg

Over het inkrimpen van de vestiging op Kharg, wat geheel aan de Hoge Regering is overgelaten, en de handel daar kon sinds de bespreking in de vergaderingen van 11 maart en 6 april 1762 geen gefundeerd oordeel gevormd worden. [fol. 85] De inkrimping moest wegens de onzekere tijden uitgesteld worden. Door de mislukking van de reis van de Renswoude in 1762 en het verongelukken van de Amstelveen in 1763 kon de handel telkens maar met één schip gedreven worden. Het was raadzaam de uitslag van de laatste zending af te wachten. De Lapienenburg is in mei naar Kharg vertrokken en de Lekkerland op 1 juli 1764. Zij kunnen het eind van dit jaar, of het begin van het komende jaar, terug zijn met berichten over het voornemen tot inkrimping.)

Eghter is men vooraf al van oordeel dat, wijl de Engelschen nu eene sterkte te Boucheer hebben en dien oord met hunne vaart vervullen, dat men de Persische Golff niet geheel zal konnen verlaaten zonder bij eene favorabele verandering van omstandigheeden de gelegentheyt benoomen te zien, om er ons weer te vestigen, of ten minsten zulx zeer moeyelijk en kostbaar te vinden.

Fol. 85v.

(Conform het bevel van Heren XVII werd de opperkooplieden van het kasteel te Batavia gevraagd [fol. 86] hoe het met de in 1761 teruggestuurde manufacturen, pelings en chiavonijs staat. Hun rapport gaat als bijlage mee. Op 12 juli 1763 zijn, zoals in oktober 1763 aan Heren XVII is medegedeeld, reeds besluiten genomen over het aanhouden van ongewilde goederen en het vaststellen wie schuld heeft aan hun verzending. Naar de bedoeling van Heren XVII is, zoals op sommige kantoren gebruikelijk en op andere niet, per circulaire bevolen om van ieder schip dat naar Batavia zal gaan, een dagelijks rapport op te maken van het lossen, laden en werk aan het schip op de rede, zodat beoordeeld kan worden of het onnodig is opgehouden en de eventuele schuldigen gestraft kunnen worden.

Batavia

Zoals Heren XVII onder Batavia hebben geschreven, zal men er steeds op letten waardige personen als gouverneur van Java's Oostkust aan te stellen. Dat was ook het geval toen het bij de laatste verkiezing een lid van de Hoge Regering betrof. Dat geldt evenzeer het kiezen van gouverneurs en lagere hoofden [fol. 87] van verder weg gelegen buitenkantoren. Om de bevelen van Heren XVII direct uit te voeren, is het verlies op de te Batavia van de

Armeniër Alexander Satoer gekochte Bengaalse textiel bij besluit van 21 juli 1761 ter vergoeding opgelegd aan de inkopers, koopman en schepen Cornelis Bruijn en onderkoopman Joannes Frisch, juister geheten Fraijss, en wel ieder voor de helft. Hun soldijrekening is daarmee belast, behoudens dat zij garantie kunnen geven op degenen die zij daarvoor menen te kunnen aanspreken. Dit dient slechts om te gehoorzamen en houdt geen rekening met de ontlastende argumenten die deze inkopers in de vergadering van 20 september 1763 hebben aangevoerd en die in de generale missive van 18 oktober 1763 zijn vermeld. Nu wordt nog bericht dat ter ontlasting van Frisch geldt, dat hij bij de keuring van die textiel bedlegerig was. Maar dat verleent hem nog geen gratie, want hij heeft de verwijtbare toegeeflijkheid gehad om, [fol. 88] na bespreking, het rapport samen met Bruijn te tekenen. Tevens kan worden aangevoerd dat de facturen van alle retouren met 4 % rente belast worden, waar evenwel geen uitgaven tegenover staan, zodat er slechts een reëel verlies van $1\frac{5}{8}$ % is geleden. Tenslotte hebben Frisch en Bruijn geen voordeel van het keuren van de textiel gehad, ze hebben niet ter kwader trouw gehandeld, maar zich uit louter onkunde en licht vertrouwen door de leverancier laten misleiden. Daarentegen is de oud-directeur Adriaan Bisdom, conform het bevel van Heren XVII, ontheven van iedere verantwoording over twee partijen firtij, die voor zijn rekening naar Nederland zijn gezonden. Ter informatie dient gemeld dat Bisdom zeer ongunstige opmerkingen heeft gemaakt over de fiscaal en de secretaris van de retourvloot van najaar 1761. Er zullen geen personele maatregelen meer genomen worden, omdat het toen niet de gewoonte was dit bij [fol. 89] een repatriërend lid van de Hoge Regering te doen. In het bijzonder werd secretaris Adolph Thierens op voorspraak van wijlen Jacob van der Waeyen, die als admiraal van de retourvloot was aangewezen, tot onderkoopman aangesteld, terwijl notaris Jacob Levier op 14 oktober 1757 als koopman met f 60,- in dienst is genomen om samen met Joan Gideon Loten, als fiscaal van de retourvloot te repatriëren. Toen is daar door Heren XVII geen bezwaar tegen gemaakt, terwijl het nu verweten wordt. Dat er bij besluit van 1 oktober 1761 een bedrag van f 21.324 uit de boedel van Steven Vermont is afgegeven, werd door Heren XVII beschouwd als een overtreding van het bevel van 15 oktober 1760 om in de zaak van de brigantijn Robijn maatregelen te nemen om schade voor de Compagnie te voorkomen. Als uitleg en verontschuldiging wordt aangevoerd dat deze som op grond van een wissel die door de Nederlandse gevolmachtigden van oud-gouverneur Steven Vermont op hem was getrokken, aan de executeurs in de boedel van wijlen gouverneur-generaal Jacob Mossel is uitgekeerd. [fol. 90] Dit geld uit de boedel van Mossel in Nederland was aangewend voor een gedeeltelijke uitkoop van het burgerweeshuis te Amsterdam op grond van een overeenkomst van 20 augustus 1760, dus bijna een jaar voor het verbod om geld uit de boedel van Vermont af te geven. Het was derhalve een reële schuld van die boedel. Bovendien heeft het geld gediend om de hele nalatenschap van Steven Vermont, die anders aan het genoemde burgerweeshuis zou zijn vervallen, in de huidige staat te brengen. De verdere uitbetalingen van legaten, waarvoor bij besluiten van 20 juli 1762 en 19 januari 1764 toestemming was verleend, zijn gedaan om het geld niet renteloos bij de executeurs van de boedel te laten liggen. Er zijn voldoende voorzorgen voor terugbetaling getroffen. Die zijn niet genomen bij het geven van toestemming op 17 januari 1764 voor de uitbetaling uit de boedel van Jacob Mossel van f 12.038 voor een legaat van rsd 5000 met de kosten. [fol. 91] De volmachten van Mossel hadden dit bedrag op 16 juli 1761 aan Abraham Vermont uitbetaald, dus voor het genoemde verbod. Om onverwijld aan de opdracht van Heren XVII te voldoen is op 16 augustus 1764 besloten om van de executeurs in de boedel van Jacob Mossel voor de posten van f 21.324 en f 12.036[2] een bereidverklaring tot restitutie te vragen, onverlet hun vorderingen op de boedel van Steven Vermont op bovengenoemde gronden. De executeurs in de laatste boedel is bevolen om het batig slot daarvan, voor zover onder hen, bedragende f 37.728 aan de in Azië verblijvende erfgenamen van Mossel uit te

2 Dit bedrag strookt niet met het bovengenoemde van *f* 12.038.

keren, waarvoor deze op hun beurt een notariële bereidverklaring tot restitutie moeten tekenen.)

Zonder ons met nadere consideratiën op te houden over de door U Wel Edele Hoogachtbare g'ordonneerde reductie van de Nederlandsche factuurprijsen tot Indisch gelt, noteeren wij eenlijk dat dit zedert den 1e september 1762 bij de Indische negotieboeken g'executeert is en in train gehouden word, zullende den tijt moeten leeren wat uytslag de zaaken van den handel daardoor neemen zullen. Egter dient dat door deze nieuwe bereekening eene noodzakelijke alteratie vereyscht word in 't stuk van de avancen, waarmeede de Nederlansche goederen bevoorens van de hand gezet wierden, wil men de pakhuysen niet overpropt met renteloose capitaalen en de goederen door lang leggen aan bederf en vermindering onderworpen zien.

Fol. 91v-92 r.

(Daarom is op 3 augustus 1764 de winst op de verkoopsprijs van ijzer van 50 % tot 40 % teruggebracht, want bij 50 % zou de winst nu 87½ % hebben moeten zijn. Bij dit besluit is het staafijzer door de kamers met f 10,5,- à f 10,17, 8 de 100 lb aangerekend, terwijl het in de Amsterdamse prijscourant maar f 6½ à f 6¾ heeft gegolden. Zo is er weinig hoop op vermindering van de excessieve voorraad. De concurrenten, die niet zo'n hoge inkoopsprijs rekenen, hebben kopers genoeg. Heren XVII herhaalden het bevel om de inkoopsprijzen [fol. 93] met enige bijkomende kosten te vermeerderen. De beide opperkooplieden van het kasteel, de boekhouder en de visitateur-generaal kregen de opdracht over dit onderwerp een advies uit te brengen. Zonder goedkeuring van Heren XVII zal er door de Hoge Regering geen verandering in de koers van Europese munten worden aangebracht. Heren XVII merkten over de staatrekening van 1759/60 op dat er aan goederen en gelden op assignatie f 11.122.362 was ontvangen, maar dat aan retouren maar f 8.059.111 was teruggestuurd. Het tekort bedroeg f 2.066.066. Zo zou er dan, tot groot nadeel voor het bedrijf in Nederland, f 997.184 zijn gebruikt voor de verbetering van de Compagnie in Azië. De algemene restanten in Azië zijn in vergelijking met het boekjaar 1758/59 inderdaad vermeerderd, maar dat moet niet aan wanprestatie van de Hoge Regering worden toegeschreven, maar aan toevallige omstandigheden. [fol. 94] Er is alles aan gedaan de retouren te vermeerderen en het kapitaal in Azië te verminderen. Dat dit niet is geslaagd komt door de roerige tijden en de concurrenten van de Compagnie. Het laatste is in de Westerkwartieren het geval. De retouren uit Bengalen en Coromandel zijn aanmerkelijk verminderd. Dit is, evenmin als de teruggang in de andere retouren, veroorzaakt door een gebrekkig bestuur. De Hoge Regering ziet niet in hoe het bedrag van f 997.184 ten nadele van het bedrijf in Nederland voor verbetering in Azië kan zijn gebruikt. Dit zou erop kunnen slaan dat de gelden die ter overmaking naar Nederland zijn geaccepteerd, daar bij de uitbetaling niet erg van pas zijn gekomen. Evenwel hadden Heren XVII eerst het bedrag aan te nemen op assignatie op het onhoudbare getal van 9 ton gesteld, maar dit bij brief van 17 november 1738 weer ingetrokken. Daarom kon niet anders gedaan worden dan het geld dat werd aangeboden, te accepteren.[fol. 95] Noch met het aannemen van dit geld, noch met het doen van de bestelling heeft men bedoeld iets ten nadele van de financiële staat in Nederland te doen. Zeker niet nu er een beperking was opgelegd, waardoor nauwelijks werd voorzien in wat nodig was, terwijl tegelijkertijd een ruimere acceptatie van gelden werd geprefereerd. Hiermee is de brief van Heren XVII van 29 september 1763 beantwoord. In de latere brief van 13 oktober 1763 werd bericht dat de vloot voor 1763/64 zal bestaan uit 26 schepen met hun bemanning. In verband daarmee wordt het al jaren dringende verzoek om personeel, voornamelijk militairen, nadrukkelijk herhaald. Dit komt voort uit een groot tekort. Van de laatste vloot zijn bij het verzenden van deze brief slechts de Aschat, Velsen, de Hoop, Vrouwe Elisabeth, Westfriesland, Immagonda en Vosmaar aangekomen. [fol. 96] Van de vorige vloot ontbreekt nog de gekaapte Nijenborg. Daar komt nog bij dat, zoals de klacht vorig jaar reeds luidde, er aan de schepen uit Nederland het nodige moet worden gedaan, zodat ze een tijd uit de vaart zijn. Zelfs zijn ze

soms te beschadigd om nog een tocht te maken. Dit jaar blijkt uit het bericht van Houtingh, gevoegd bij het besluit van 11 september 1764, duidelijk dat dit het geval is met de Immagonda en Wildrijk. Voor het betere behoud van de schepen en om rampen te voorkomen, verzoekt men eerbiedig hiertegen de nodige maatregelen te nemen. Het kleine aantal timmerlieden heeft genoeg aan het dagelijkse werk. De Hoge Regering dringt erop aan om uit de problemen verlost te worden. De vloot heeft dit jaar ernstig geleden [fol. 97] door het verongelukken van de Amstelveen en Zeelelie, en de vermissing van de Amelisweert. Tevens zijn bij besluiten van 12 en 19 juni, 24 juli en 14 september 1764 de schepen Brouwer, Leiden, Kasteel van Tilburg en Overschie uit de vaart genomen, terwijl de Zuiderburg en Gustaaf Willem in zo'n gebrekkige staat zijn dat ze de rede niet kunnen verlaten. Er wordt niet ontkend dat Heren XVII in het begin van 1763 hebben besloten extra schepen uit te rusten, maar dit helpt niet, als er daarom geen extra schepen worden gebouwd. Het schreeuwend gebrek aan personeel is duidelijk bewezen en de extra schepen hebben daaraan, Ceylon uitgezonderd, niet veel kunnen verhelpen. Van zulke schepen die de laatste twee jaar werden gezonden, zijn op bevel van Heren XVII aan de Kaap de Goede Hoop bijna 600 militairen, als aanvulling op de tijdens de reis overledenen, op de schepen naar Ceylon overgeplaatst. [fol. 98] De Hoge Regering moet die nu missen. Na het vertrek van het naschip kwamen er uit Nederland te Batavia 3167 zeevarenden, 86 ambachtslieden en maar 1007 soldaten aan. Onder andere doordat de kermisschepen[3] daarmee slecht voorzien waren, blijft er een zeer groot gebrek aan militairen. Op het dringend verzoek van de besturen te Coromandel en Malabar om soldaten te sturen, konden er slechts naar ieder kantoor 50 gezonden worden. Men vraagt zich ongerust af hoe de Oosterkwartieren, waar de garnizoenen voortdurend kleiner worden, van de gevraagde soldaten zouden kunnen worden voorzien. Deze zijn daar met inlanders zeer gebrekkig uitgerust. Ook weet men niet hoe de garnizoenen op Java's Oostkust en dat te Bantam, waarvan het laatste bijna tot de helft is teruggebracht, voltallig gemaakt zouden moeten worden uit de maar 1289 gezonde soldaten die eind september 1764 in Batavia aanwezig waren. [fol. 99] Weliswaar wordt al drie jaar enig soelaas gevonden door verhoging van de gage degenen die uitgediend zijn, tot verlenging van het dienstverband aan te sporen. Dat is echter zeer kostbaar en door het lange verblijf van militairen op één plaats, en vooral daar ze veel vrije dagen hebben, zijn ze niet beter dan een burgermilitie. Het bitterste is dat het God heeft behaagd de aankomende schepen en hospitalen te Batavia met een buitengewoon grote sterfte te bezoeken. Op de 22 schepen die dit jaar zijn aangekomen, vielen er, exclusief die aan de Kaap de Goede Hoop zijn gestorven, 612 doden. Dit jaar waren er tot eind september 1764 in de ziekenhuizen te Batavia 1390 sterfgevallen, terwijl er nog 468 personen verpleegd worden. Gezien de omstandigheden met weinig inkomsten en de desastreuze rampen wordt er sterk aangedrongen op een groot aantal bemanningsleden van de aankomende schepen. [fol. 100] Omdat de ervaring leert dat er veel ziekte en grote sterfte op schepen is die in de periode tussen mei tot september uit Nederland vertrekken, vraagt men de schepen zoveel mogelijk niet voor september in het najaar en niet na april in het voorjaar te laten uitvaren. De vijf extra schepen die naar Ceylon werden gezonden, hebben het vorig jaar het bewijs geleverd van de gevaren van vertrek buiten die maanden. Behalve de zieken zijn er toen tussen Nederland en Kaap de Goede Hoop 206 personen overleden en tussen die plaats en Ceylon 223. Dit is in totaal 429, ofwel 86 per schip. Wat het geldwezen aangaat, hadden Heren XVII vastgesteld om voor 1764, inclusief Ceylon, Coromandel, Bengalen en Kaap de Goede Hoop, 28 ton te zenden. Op deze krappe voorziening met contanten, waarvan slechts f 312.500,- voor Batavia was bestemd, ontbreken nu nog ruim twee ton, waaronder bijna een ton aan baar zilver. Uit het vervolg zal blijken [fol. 101] hoeveel moeite de Hoge Regering heeft gehad om genoeg kapitaal voor het belangrijke kantoor Ceylon, en vooral het benodigde zilver voor Bengalen bijeen te krijgen.

3 Kermisschip, schip vertrokken uit Nederland in september, de kermismaand.

Op de verhoogde bestelling van contanten uit Colombo is op 3 juli 1764 besloten die geheel met 19 ton uit te voeren. Men wist dat het bestuur slechts 8 ton in baar goud uit Nederland zou ontvangen en geen geld. Op de 19 ton wordt in totaal f 854.945,- in mindering gebracht, omdat volgens de brief van 8 mei 1764 Ceylon dit reeds uit Surat en Malabar, en uit Batavia had ontvangen. De rest zou bij gebrek aan payement in Suratse ropia's gaan, waaraan Ceylon voor de huishouding grote behoefte heeft. Daaraan was evenwel zo'n gebrek dat de directeur-generaal toestemming kreeg om die tegen 28 stuiver het stuk bij particulieren in te kopen. Op Ceylon doen ze 30 stuiver het stuk. [fol. 102] Tenslotte werd besloten om voor de rest ruim 3 ton aan gekartelde dukatons uit de grote geldkamer en wat uit de dagelijkse kas genomen kon worden, te gebruiken. Drie dagen na het geven van toestemming aan de directeur-generaal is, om maar zilver te krijgen, besloten om ook tegen 28 stuiver Perzische ropia's in te kopen. Als deze op Ceylon niet voor 30 stuiver konden worden uitgegeven, dan moesten ze met de 's-Gravenzande, die uit Batavia via Ceylon naar Bengalen zou gaan, daarheen meegegeven worden. Uit het besluit van 16 augustus 1764 blijkt dat er maar voor f 120.190,- aan Perzische ropia's is binnengekomen. Op 3 juli 1764 was al besloten om al vroeg geld op assignatie te accepteren en wel bij voorkeur, naast de overmakingen van de Weeskamer, dat wat het vorige jaar was aangeboden maar niet was aangenomen. Daar de behoefte verder toenam en de schepen op het punt stonden naar Nederland te vertrekken, is dit op 31 juli uitgebreid tot wat maar werd aangeboden, onder de restrictie niet meer dan 20 ton te zullen aannemen. [fol. 103] Het lukte evenwel niet om door inwisseling de meest winstgevende contanten te krijgen en het gehele door Ceylon gewenste bedrag te verzamelen. Toen er nog f 639.935,- tekort was, waar slechts de f 120.190,- aan Perzische ropia's van afgetrokken kon worden, is op 16 augustus 1764 besloten het bestuur te Surat op te dragen om, met het schip dat in december de retouren overbrengt, twee ton aan zilveren ropia's naar Ceylon te zenden. Tevens is het bestuur te Colombo gemachtigd om, indien absoluut noodzakelijk, nog 1 à 2 ton op assignatie naar Nederland te accepteren, of, als dat niet werd aangeboden, een lening te sluiten tegen niet hoger dan $\frac{3}{8}$ % per maand. Deze lening moet zo gauw mogelijk worden afgelost. Omdat men er zelf gebrek aan had en Java's Oostkust er ook niet naar behoefte mee voorzien kon worden, konden er, ondanks dat het er dringend om had gevraagd, geen koperen duiten naar Ceylon gezonden worden. Ook te Batavia konden geen koperen duiten gekocht worden, doordat er grote schaarste aan is door de winstgevende export van deze duiten door particulieren naar Java's Oostkust. [fol. 104] Bij besluit van 30 juli 1764 is daarom het aanbod van wijlen de oud-commandeur van Jaffna, Jacob de Jong, om door zijn volmachten rsd 23.000 aan de zo gewilde koperen duiten op Ceylon in de kas te laten storten, aangenomen. Aan hem werd daarvoor te Batavia zonder enige korting, onder borgstelling, de waarde in goud geld uitbetaald. Het is met het belangrijke eiland Ceylon evenwel schraal uitgevallen. Met de Torenvliet werd nog f 75.262 aan diverse gangbare munten gezonden. Op de bestelling van Ceylon is f 36.139,- onvoldaan gebleven. Hoewel de bestelling door het bestuur te Bengalen van 48 ton te overdreven is geweest, is het daar nog slechter gesteld. Met een wijziging van het besluit van 10 april 1764 is op 29 mei besloten maar 34 ton te zenden, inclusief wat het kantoor te Bengalen rechtstreeks van Heren XVII zal krijgen. Dat is op verre na niet gelukt, [fol. 105] hoewel er 3 ton aan gouden Nederlandse en Venetiaanse dukaten zijn verzonden en er al vroeg geld op assignatie op Nederland is geaccepteerd. Uit het besluit van 7 augustus 1764 blijkt dat er met het retourschip de Stralen maar voor 4 ton naar Bengalen gestuurd kon worden. Om de resterende 7 ton te verzamelen zijn de Vrouwe Kornelia Hillegonda en de Hoop opgehouden, in de hoop dat met de schepen uit Nederland nog wel iets van de benodigde 6 ton baar zilver ontvangen zou worden. Daar werd men in teleurgesteld en zo liet men de Kornelia Hillegonda op 17 augustus zonder geld vertrekken. De Hoop is pas op 2 oktober 1764 via Malakka naar Bengalen vertrokken met 8800 mark aan baar zilver, die sinds 14 augustus was ontvangen, en enige te Batavia tegen f 19,10,- gekochte gouden ropia's etc., samen t.w.v. f 312.618. Na veel sukkelen ontbrak aan de bestelling uit Bengalen nog f 365.302. Op 7 augustus 1764 is

ook besloten om het bestuur te Hooghly toe te staan [fol. 106] om bij uiterste noodzaak zoveel, als het nodig heeft tegen de laagste rente te lenen. Immers, het bestuur schreef op 20 maart 1764 dat het hoopte vier retourschepen te kunnen beladen.)

Een geltgebrek 'tgeene, nadat de uytterste middelen aangewend zijn, egter niet ten éénmaal heeft kunnen weggenomen werden en ook tot middelen heeft moeten doen besluyten, waartoe men anders niet treeden zoude. Ja een gebrek dat in volgende jaren naar apparentie veel erger uytwerkingen zoude kunnen hebben, door de dagelijx toeneemende verarming van Batavias ingezeetenen. Want uyt voorgeciteerde resolutiën blijkt dat wij zelfs dit jaar al tot geen negotiatiën alhier hebben kunnen treeden, mits de schaarsheyt van penningen onder de gemeente, en dat er inzonderheyt weynig of geen zilvergelt is, 'tgeen egter maar alleen voor Bengalen te prefereeren was.

Dog opdat dit gebrek aan gereede munt in deze colonie niet vreemd mooge schijnen, zo geeven wij in aanmerking dat er jaarlijx naamwaardige sommen door de Palembangers (die men reekenen kan dat in desen jare genoegsaam al het betaalde voor de ingekogte peper en thin tot een considerabel bedragen van *f* 1.084.851 meede na dat rijk hebben overgebragt), item de Chineesche jonken en andere handelaars uytgevoert worden. Contrarie hetgeene men in vroegere dagen wel heeft ontmoet, alzo doenmaals nogal een fraay montant aan lijwaaten en amfioen door de eerstgemelde, en aan dat geweef door de overige, wierden besteed bij particuliere. Dat de gewoone secoursen, die Souratta en Persië anders en de Compagnie en particulieren bijzettede, zedert eenige jaren voor een gedeelte zijn agtergebleeven, als hebbende de Compagnie in drie jare maar *f* 300.000 aan ropijen van Souratta en *f* 98.000 uyt Persië gekreegen, mitsgaders particuliere, of eygentlijk de scheepsoverheeden, op die munt een verlies van 10 percent, mits de reductie van derzelver prijse van 30 tot 27 stuivers, moetende ondergaan, daarvan geen aanvoer van belang gedaan. En al eens van het provenue der aan haar gepermitteerde lasten geschiet zijnde, dezelve vervoert of verzonden zijn na Bengale, als aldaar tenminsten tegen 28 stuivers roulleerende.

Fol. 106r-107v.

(Het geld dat voor rekening van de Compagnie uit Surat is gezonden, bleef op Ceylon. Door het mislukken van de reis van de Renswoude en het verongelukken van de Amstelveen heeft de handel op Perzië niets opgeleverd. Het aanbod van geld op assignatie is, doordat er zo lang onbeperkt geld geaccepteerd moest worden, opgehouden. [fol. 108] In de laatste 13 jaar is er f 32.233.185 van particulieren op assignatie voor Nederland geaccepteerd, terwijl er op de bestellingen veel gekort is. Zo heeft de Geldkamer in 1761/62 aan gangbare munten maar f 2.708.822,- ontvangen, in 1762/63 f 903.712 en het vorige jaar slechts f 361.223,-. Daarmee kon de geldvoorraad, nadat de betalingen voor de inkoop van producten waren gedaan, niet aangevuld worden. Zeker niet na de belangrijke geldzendingen naar Ceylon, waar voor de oorlog geen edele metalen, maar duiten uit Batavia nodig zijn. Er ging ook geld naar Java's Oostkust, de Grote Oost, Malakka, Djambi, Palembang, Sumatra's Westkust, Cheribon en Bantam. Doordat de handel op Manilla al twee jaar heeft stilgestaan, is het tekort aan geld toegenomen, terwijl het totale verval van de handel van de Spaanse kooplieden en gebrek aan bruikbare schepen, weinig hoop geeft hen te Batavia te zien. Bovendien is in Batavia de handel van particulieren in slechte staat. Deze hachelijke toestand [fol. 109] wordt niet slechts Heren XVII onder ogen gebracht, maar de Hoge Regering dringt er tevens krachtig op aan dat particulieren tegen een redelijk vrachtgeld dukatons naar Azië mogen zenden. Immers, volgens de brief van 13 oktober 1763 kregen weesmeesters van de steden Delft en Hoorn vergunning om twee kleine bedragen op die wijze over te maken. Met het verminderen van assignaties werd de bestelling van courante munten weliswaar vermeerderd, maar dat is niet voldoende om in de behoefte aan geld in Azië te voorzien. Gezien het belang van deze zaak, hoopt men dat Heren XVII dit verzoek niet van de hand zullen wijzen, zoals wel is geschied met het voorstel van wijlen gouverneur-generaal Jacob Mossel in zijn bedenkingen over de staat van de Compagnie.)

Want bij 't tegendeel is dan al verder ook niet anders te verwagten dan de vaste goederen te deser hooftplaats binnen korte jaren, gelijk zig daarvan al eenige blijken opdoen, alle waarde te zien verliesen, dat den handel nog verder verloopt en de Compagnie verstooken word van de aanmerkelijke inkomsten deser colonie zonder dat de lasten eghter verminderen zullen en dat men zal kunnen voorkomen een totaal verval derselve. 'Twelk in den eersten opslag wel alleen op den inwoonder schijnt te redundeeren, dog indiervoegen op het belang en intrest van de maatschappij hare relatie hebben zal, dat men ten eenemaal onvermogens zal zijn het vervallene weder op te beuren.

Fol. 109v-110r.

(Slechts om zeer dringende redenen zal de Hoge Regering de bepaling dat er maar 20 ton op assignatie geaccepteerd mag worden, overtreden. De directeur-generaal is opgedragen tweederde van de assignaties met de eerste bezending mee te geven en de rest met de tweede, zodat die respectievelijk na de najaars- en de voorjaarsverkoping uitbetaald kunnen worden. Er is reeds bevolen dat er in Bengalen en op Ceylon slechts in uiterste noodzaak geld op assignatie geaccepteerd mag worden. In Malabar en Coromandel is het voor dit jaar geheel verboden, omdat daar geen gebrek aan contanten is. Op 28 mei 1764 is besloten om Coromandel van goud te voorzien. [fol. 111] Om Heren XVII er van te overtuigen dat de contanten die te Batavia op assignatie worden ontvangen, die met de schepen aankomen, zowel als die van de geldgevende kantoren worden ontvangen, goed gebruikt worden, is de groot-kassier opgedragen van de inkomende en uitgaande contanten van 1 september 1763 tot eind augustus 1764 en vervolgens over ieder boekjaar een memorie op te maken. Met de memorie die de eerste koopman van het kasteel van de contanten in de Grote Geldkamer opstelt, zal die jaarlijks aan Heren XVII worden aangeboden. De plakkaten tegen het overmaken van geld door particulieren via vreemde naties, zullen gehandhaafd worden. Het geeft evenwel veel gemor en ontevredenheid dat het accepteren van geld op assignatie wordt beperkt, of zelfs geheel gesloten is, en dat dan tevens belet wordt om contanten [fol. 112] van repatriërenden, of gerepatrieerden, ofwel die van vrachtbrieven van boedels voorzien zijn, langs vreemde kanalen over te maken. Te Batavia wordt al het staafzilver per staaf op troysgewicht nagewogen. Als er afwijkingen zijn, dan moet het nawegen in Bengalen hebben plaatsgevonden. Heren XVII schreven dat de kamer van Amsterdam, tegelijk met het zilver, de twee weegschalen waarmee ze gewogen waren, heeft meegezonden. Maar de Keukenhof, die twee fijne weegschalen om 10 staven te wegen meebracht, vervoerde geen staafzilver. Conform het bevel van Heren XVII is op 18 mei 1764 besloten om schout-bij-nacht Houtingh boven de president en dus naast het jongste lid in de Hoge Regering te laten plaatsnemen. Op de vraag waarom, toen hij naar Ceylon werd gezonden, artikelen drie en vier van zijn instructie niet zijn nageleefd, antwoordt men dat, toen daartoe het geheime besluit van 3 augustus 1762 werd genomen, [fol. 113] de staat van de zeemacht, evenals nu, niet toeliet om uit Batavia schepen en bemanning ten oorlog uit te rusten. In de vergadering van 13 augustus 1762 is reeds advies van Houtingh gevraagd hoe een schip van 150 voet voor de oorlog uitgerust en bemand moet worden. Dat zou echter op Ceylon moeten gebeuren, zodat de Kronenburg en Noord-Beveland als vrachtschepen daarheen zijn uitgezonden om als oorlogsschepen te worden uitgerust. In de geheime brief van 14 september 1762 naar Ceylon is bevolen om Houtinghs advies voor uitrusting ten oorlog geheel op te volgen. Dat stond ook duidelijk in de instructie die hij uit Batavia heeft meegekregen. De Hoge Regering meent daarmee de wens van Heren XVII te hebben uitgevoerd. [fol. 114] De voorschriften betreffende onbekwame ambachtslieden zullen worden opgevolgd, maar de uitvoering van artikel 34 van de Artikelbrief wordt opgeschort. Uit het besluit van 22 mei 1764 blijkt dat deze ambachtslieden aanvoeren dat zij door de zogenaamde zielverkopers zijn geronseld. De onbekwame ambachtslieden worden teruggeplaatst tot gewoon soldaat of tot matroos. Uit genoemd besluit, en die van 5 juni en 10 augustus 1764, blijkt dat het om de volgende personen gaat: Johan Fredrik Gerritsz als geweersloten-maker aangekomen met de Vlissingen; Benedicti Wagenar als grofsmid en Philip Christoffel Kluijkmeij als scheepstimmerman

aangekomen met de Eendracht; Johannes Bacher, Jacob Preijs, Jurgen Matthijs, Johannes Heumer als scheepstimmerlieden aangekomen met de Lapienenburg; Johannes Nieuwhagen als scheepstimmerman aangekomen met de Aschat; Otto Atman als scheepstimmerman aangekomen met de Vrijburg. De eerste is in dienst bij de kamer van Zeeland, de acht anderen bij die van Amsterdam. [fol. 115] Allen zijn met vermindering van gage tot soldaat gedegradeerd. In de verwachting dat het bevel voor de verwerving van salpeter, dat de heren directeuren van de Engelse compagnie naar Bengalen gaven, beter zal worden uitgevoerd, wordt voor dit product verwezen naar de berichten die direct uit Hooghly aan Heren XVII zijn gezonden. Op Ceylon, in Coromandel of Malabar kon geen deugdelijke salpeter ingekocht worden. In een circulaire is het verbod van Heren XVII op het verstrekken van contanten aan vreemde naties voor het inkopen van benodigdheden of het leveren van levensmiddelen op krediet, bekend gemaakt. Heren XVII hebben niet alleen de twaalf in Coromandel geaccepteerde wissels, maar ook de vier die voor wat was geleverd aan het eskader van ridder Louis de Joannis waren ontvangen, voor rekening gelaten van degenen die ze aannamen. Dit besluit, betreffende de laatste vier wissels, heeft de Hoge Regering gevoelig getroffen. De motieven voor deze leningen staan duidelijk in het besluit van 21 september 1762 vermeld. [fol. 116] Bij het overleg werd stipte onzijdigheid betracht en, als er al sprake is van een vergrijp, dan komt dat door gebrek aan menselijk inzicht. Dat kan in politieke zaken dagelijks gebeuren, maar wordt beslist van de hand gewezen. Men zou nooit tot zo'n lening overgaan zonder van de noodzaak overtuigd te zijn. De Fransen hadden groot gebrek, en zonder rijst en andere levensmiddelen zouden hun vloot en koloniën op Mauritius en Bourbon tot hongersnood zijn vervallen. Dat gaf de overigens beleefde ridder Louis de Joannis driftig te kennen. Een weigering van de lening zou des te onbeleefder zijn geweest, daar pas enkele maanden geleden de Engelse oorlogsschepen te Batavia zijn gerepareerd en van het nodige zijn voorzien. [fol. 117] Dat was, evenals een stipte onzijdigheid, in de brief van Heren XVII van 9 april 1761 bevolen en zou geschonden zijn als de Fransen in belabberde omstandigheden niet waren geholpen en hun openbare vijanden, de Engelsen, in mindere nood wel. Omdat men, ongeacht de aangevoerde beweegredenen, toch verantwoordelijk wordt gehouden voor de gevolgen, vraagt men eerbiedig om duidelijke bevelen hoe te handelen, als bondgenoten van de staat, in grote verlegenheid van geld en andere benodigdheden, om hulp vragen en als die zonder nadeel voor de Compagnie is te geven. Het voorschieten van geld voor inkoop van het noodzakelijke of het verstrekken daarvan zonder betaling, wordt weliswaar niet goedgekeurd maar ook niet volstrekt verboden. Zo blijft men in onzekerheid. [fol. 118] Een duidelijk bevel zal onverkort worden opgevolgd. Wat betreft het ongenoegen van Heren XVII over de repatriëring van drie onderstuurlieden met het schip Velsen en het laten vergoeden van de premie door wie het aangaat, heeft de thans repatriërende aftredende commandeur en opperequipagemeester Hendrik Booms een rapport ingediend, dat bij het besluit van 17 augustus 1764 is gevoegd. Hij beroept zich op het tekort aan vooral bekwame derdewaaks. Dat is een dermate belangrijk argument dat zijn verzoek hem van de vergoeding te ontslaan, wordt gesteund. Voor de toekomst is bevolen per retourschip niet meer dan een onderstuurman met een gage van f 32,- en twee derdewaaks, of stuurlieden met een mindere gage, toe te staan. Mocht dat tegen de tijd van vertrek onmogelijk zijn, dan moet dat voorzien van redenen gerapporteerd worden. Dat wordt dan aan Heren XVII doorgegeven. In de brief van 18 oktober 1763 werd het overlijden van [fol. 119] de commandeur van Bantam, Hugo Pieter Faure, reeds gemeld. Hij was door Heren XVII tot extraordinaris Raad van Indië benoemd. Eveneens zijn overleden de tot onderkoopman bevorderde Gijsbert Temming en Jan Bernard Laurens de Vassij. Personalia. Zoals bevolen is de gage van essayeur Fredrik Altena op f 60,- gesteld. De huisvrouw van de assistent Eelders, Maria de Veer, betaalde te Batavia het transport- en kostgeld voor haarzelf en haar zoontje. Dat zal bij zijn aankomst eveneens door Jan Arnout Gallas dienen te gebeuren. De hoeveelheid van 3 miljoen lb bruine peper in de eis van retouren [fol. 120] zal niet overschreden worden, tenzij het vol beladen van de retourschepen dat vereist. De Ben-

gaalse retourschepen vervoerden 600.000 lb, de Ceylonse retourschepen 1 miljoen lb, zodat er 1.400.000 lb peper overblijft. Dit zal wel genoeg zijn voor de 9 schepen van de eerste jaarlijkse vloot, de twee schepen van de tweede bezending en een naschip. Heren XVII klaagde over de geringe hoeveelheid foelie in 1762. Het vorige jaar was besloten om 1000 sokkels te sturen, maar door het uitblijven van het nagewas werd dat 800. Dit jaar hoopt men minstens 880 sokkels te kunnen zenden. Op het vermoeden van Heren XVII dat er foelie voor Azië die met zeewater was afgetrapt, naar Nederland was gezonden, antwoordt men dat iedere sokkel een plankje heeft waarop de bestemming is aangegeven. Er kan dus geen vergissing gemaakt worden. Sinds het vergroten van de bestelling uit Nederland [fol. 121] worden er volgens het bevel wel sokkels voor Azië die met zeewater zijn afgetrapt, naar Nederland gezonden voor zover deze niet in Azië nodig zijn. De voorraad kruidnagels te Batavia is door het laatste goede gewas 1.039.584¾ lb en de afzet in Azië over de laatste drie jaren gemiddeld 230.000 lb. Daarom is 500.000 lb naar Nederland gezonden, ofwel 200.000 lb meer dan de bestelling. Van nootmuskaat zal de vastgestelde hoeveelheid van 300.000 lb gestuurd worden, en wel eerst de vette noten en het dan nog ontbrekende gedeelte uit de beste van de gemiddelde soort. Voor kaneel wordt verwezen naar de brieven direct uit Ceylon. Over het bevel in 1762 om als verpakking bolkvangers[4] van kayiru te gebruiken, is op 19 mei 1764 een besluit genomen, dat in de brief naar Ceylon van 24 oktober daaropvolgend is opgenomen. Wegens de klacht dat de koffiebonen zwart en wormstekig waren, werd vorig jaar de zending tot 15.000 lb aan verse waar teruggebracht. Maar omdat de partij van 1762 gunstig is uitgevallen, en wegens het expliciete bevel bij de bestelling, is nu 200.000 lb gezonden. Tevens is besloten de voorraad overjarige Javase koffie te verzenden. [fol. 122] Door slecht gewas bedroeg die vorig jaar maar 3.516.000 lb inclusief 600.000 lb verzonden via Ceylon, waar 33.062½ lb Bourbonse en 4000 lb Mokkase bonen uit Bengalen aan zijn toegevoegd. Desgevraagd wordt over de in 1761 en 1762 ingekochte Bourbonse partijen bericht, dat de eerste 638.692 lb bedroeg en de tweede maar 10.600 lb. Daarvan is in oktober 1763 600.000 lb naar Nederland verzonden en in januari 1764 26.500 lb, terwijl een partijtje voor Azië is bestemd of was ingedroogd. De rest van 10.562½ lb maakt deel uit van wat nu wordt verzonden. Deze koffie kon niet eerder verzonden worden, omdat ze bij inkoop vers leek te zijn. Over de klacht dat de schepen met thee op vracht overbeladen waren, heeft commandeur Hendrik Booms zich al verantwoord. Volgens het bevel zal men die zending niet uitbreiden. Door een gebrek zal de Huis ten Donk [fol. 123] geen volledige lading hebben. Zoals verzocht is de opperequipagemeester bevolen met suiker zo spaarzaam mogelijk te zijn en niet meer dan de op 1 november 1762 bestelde 1 miljoen lb te zenden. Aan tin verzendt men 20.000 lb Malakse en 300.000 lb Bangkase op een bestelling van 200.000 of 300.000 lb. Men zag zich tot een ruime zending genoodzaakt door een voorraad in eind september 1764 van ruim 2.100.000 lb en bovendien omdat de verkoopsprijs in China maar f 40,17,5 de 100 lb Indisch geld bedroeg, terwijl die verleden najaar in Amsterdam f 40,15,- bankgeld heeft bedragen. Hoewel er in een geheim briefje van 25 juni 1762 toestemming was gegeven om met 30 % winst in Azië te verkopen, was er in de Westerkwartieren ook geen grote afzet. Wegens de grote voorraad, de geringe afzet en om de goederen niet renteloos te laten liggen [fol. 124] zonder uitzicht op betere prijzen, moest men de verkoopsprijs te Batavia wel van 20 tot 19 rsd het pikol verlagen. Zo prikkelt men de handelaren op China tin aan te kopen, zonder dat dit de handel van de Compagnie naar Kanton benadeelt, omdat het tin alleen ver naar het noordoosten, naar Amoy, vervoerd mag worden. Volgens bevel is op 19 mei 1764 over de Satsumase kamfer besloten om niet meer dan 20.000 lb, of wat uit Nederland werd gevraagd, in Japan te bestellen. Er wordt dus niets in Azië afgezet. Hoewel de opdracht trouw werd uitgevoerd, wil men niet verhelen dat bovenvermelde inkoop niet zal verhinderen dat de Chinezen in Japan zoveel zullen inkopen, als ze aan de vreemde naties

4 Bolkvanger, overkleed om vocht op te vangen; later een overjas van pressenning.

te Kanton denken af te zetten. [fol. 125] Zo is kamfer in Azië ruim voorradig en kan altijd nog naar Nederland worden vervoerd, als dit winstgevend is. Daarom is op 18 juni 1762 besloten om, met een verbod op particuliere handel, Satsumase kamfer voor de Westerkwartieren in te kopen en aldaar, tegen een prijs die doorvoer naar Europa onaantrekkelijk maakt, af te zetten. Met een redelijk voordeel voor de Compagnie, doet men de Japanse regenten daar ook een genoegen mee. Immers zij zien graag dat grote partijen van hun producten worden uitgevoerd. Het resultaat was dat in 1762/63 te Malabar kamfer voor 24 stuiver het pond is verkocht, in Surat zelfs voor meer geld en dat Coromandel onlangs 10.000 lb heeft besteld, vanwaar, als de bestelling niet was opgehouden, zeker net als verleden jaar 25.000 lb kamfer besteld zou zijn. Om geen restant te krijgen is, na aftrek van 20.000 lb kamfer voor Nederland, besloten om 25.000 lb naar Surat en 15.615 lb naar Coromandel te zenden. [fol. 126] Daar de Compagnie makkelijk de hele handel in kamfer kan beheersen, als ze van de Japanners opkoopt wat nu door de jonken naar China wordt vervoerd, en afzet voor een prijs die doorvoer naar Europa onaantrekkelijk maakt - daar de inlanders kamfer wel degelijk tot in de binnenlanden van India afzetten -, verzoekt men Heren XVII om de beperking van de inkoop in Japan tot 20.000 lb te heroverwegen. De resident te Bandjarmasin is opgedragen 1000 karaat ruwe diamanten in te kopen. De gele steentjes in de partij van 1762 waren geen topaas, want dat komt alleen op Ceylon voor, maar gele diamantjes die ook in Azië veel minder waard zijn dan de zuiver witte. Salpeter is hoognodig, want er is maar 340.013$\frac{1}{3}$ lb voor Azië in voorraad. Voor de aanvoer uit Bengalen verwijst men naar wat hierboven is gemeld. De gevraagde 50.000 lb curcuma [fol. 127] wordt gezonden. Het rapport van de opperkooplieden van het kasteel of deze fris en van goede kwaliteit was, is in de vergadering behandeld en de wortel zelf is toen gekeurd. In de brief van 3 augustus 1764 zijn de besturen op Java's Oostkust en Cheribon nadrukkelijk aangespoord om betere kwaliteit Javase indigo te leveren. Daar geen catechu in voorraad was, is de gevraagde 4000 lb in Surat besteld. Er worden enige parelmoerschelpen gestuurd, maar Javase zijde is niet meer voorradig. Zoals reeds in de brief van 18 oktober 1763 werd bericht, is de fabricage daarvan bij besluit van 15 augustus 1763 geheel gestaakt. Voor niet geleverde artikelen verwijst men naar de besluiten van 20 augustus 1764. Latere maatregelen worden verderop genoemd. Nu volgt het verslag per kantoor en over Batavia sinds de brief van 8 mei 1764.

Ambon

[fol. 128] De jongste kruidnageloogst bestond uit 980.755 lb garioffel en 2905 lb moernagels, ofwel 400.000 lb meer dan in september vorig jaar is voorspeld. Het werd inclusief enige kleinigheden met de gewone brieven van het bestuur en de aparte van de gouverneur van 31 mei 1764 op de Huis ten Donk en Rotterdam in goede staat te Batavia aangevoerd. Na nog enige producten van Java's Oostkust te hebben meegenomen, kwam ook de bark de Draak behouden terug in Batavia. Maar volgens het bericht van het bestuur is de sloep Nagapatnam door windstilte en sterke stroom op het rif van Kabaena verongelukt, waarbij slechts de gezaghebbende stuurman en 10 gewone zeevarenden zijn gered. Hoewel de drie pantjalangs die naar Ambon waren gezonden, daar behouden zijn aangekomen, is één zo'n schip, de Honimoa, door moedwil van de gezagvoerder Laurens Thoorsen bij patrouillering langs Ceram gestrand, waarbij de bemanning wel is gered. Betreffende de patrouillering overwoog het bestuur dat er op de zuidkust van Ceram de meeste smokkelnesten zijn, die vorig jaar met succes vanuit Ambon zijn bezocht. [fol. 129] Daar het volgens het bestuur niet bekend is waar op Banda smokkelnesten zijn, besloot het conform het bevel niet alleen langs de noordzijde van Ceram te patrouilleren, maar ook langs de zuidzijde, waarbij vier pantjalangs en 24 orembaaien in twee smaldelen zijn gebruikt. De verongelukte pantjalang werd vervangen. Er is gebleken dat sommige pantallings in de districten die kruidnagels leveren, intensief met slechtgezinde Cerammers smokkelen, van wie sommigen zich dan ook opnieuw heftig tegen het doorzoeken van hun gehuchten hebben verzet. Het is gelukt

om in het bijzonder de Cerammers van het gehucht Caylon te verdrijven en aldaar een aanzienlijke hoeveelheid kruidnagels te vinden. Maar bij Pulau Geser is men door de inlanders misleid en, niet opgewassen tegen het grote aantal vijandelijke vaartuigen, moest men twee orembaaien achterlaten. Verder wordt verwezen naar de aparte brief van 31 mei 1764. Zoals boven gezegd, [fol. 130] krioelt het daar van Papuase rovers. Samen met anderen heulen die met de hardnekkigsten onder de Cerammers, boezemen ze de trouwe doch merendeels angstige onderdanen van de Compagnie grote schrik in en deden ze onlangs weer invallen op Haruku en Manipa. Het was de bedoeling dat de verzamelde patrouillevaartuigen wraak zouden nemen voor de vijandelijkheden bij Pulau Geser en Ceram Laut, maar volgens de onlangs ontvangen aparte brief van gouverneur Willem Fockens van eind augustus 1764 is dat door de sterke westelijke stromingen, die door het doorzetten van de oostmoesson waren veroorzaakt, en door ernstige lekkage aan de orembaaien niet gelukt. Die hadden samen westelijk naar Sawai koers gezet. Daar was ook jacht op Papuase vaartuigen gemaakt, hetgeen door de traagheid van de inlandse roeiers helaas mislukte. Men vreest ernstig dat er dit jaar weinig meer is uit te richten, doordat één van de Ambonse pantjalangs en enige onherstelbare orembaaien naar het hoofdkantoor moesten terugkeren. [fol. 131] Ze waren door de wormen sterk aangevreten. Bovendien waren van de drie pantjalangs die, zoals hierboven gemeld, naar Banda waren gezonden om langs de zuidkust van Ceram te patrouilleren, er volgens de brief van gouverneur Jacob Pelters van 25 mei 1764 toen nog maar twee aangekomen. Op patrouille uitgezonden is één van deze twee door de lichtgelovigheid van de gezaghebbende stuurman door mensen van Pulau Geser, van Keffing en van andere eilanden gekaapt, is de bemanning vermoord en het schip tenslotte verbrand. De andere pantjalang was lek en is vol met zieken op het hoofdkantoor Ambon teruggekeerd. Het geboefte onder de Papuase bevolking en de verraderlijke Cerammers, die leenmannen van Tidore zijn, gaat zeer ver en hun driestheid zal zeker toenemen, als men hen niet doeltreffend kan tegenhouden. Die vrees wordt schrijnend tot uitdrukking gebracht in de aparte brief van 31 augustus 1764 en wel voornamelijk wegens de zwakte van het garnizoen daar. [fol. 132] De zaken van de Grote Oost, waarheen reeds een bark, een sloep en twee pantjalangs zijn gezonden om daar vroeg een partij rijst aan te voeren, zullen alle aandacht van de Hoge Regering krijgen. Het voorstel van gouverneur Willem Fockens tegens smokkelarij de hoofden van de gehuchten van wie bewezen kan worden dat ze vaartuigen zonder pas hebben toegelaten, de doodstraf te geven, of tenminste te verbannen, zal in ernstige overweging worden genomen. De patrouillevaartuigen, hoe nodig ook, kunnen niet overal zijn. Als onderdanen van de Compagnie van smokkel kunnen worden afgeschrikt dan blijven de rovers ook wel weg, en zullen de bekende concurrenten, die de vaart door de Molukken al enige jaren bedrijven, daar wel wegblijven.)

Willende inmiddens zeeker relaas (waarvan voormelde brieff van den 31e augustus passato gewaagt) dat er ook dezen jaare weer een Engels schip op Salwattij is geweest, dat naar de Manilhas de steven wende; dat den radja van dat Papoesche eyland met eenige ververscheing ter verkoop naar boord was gegaan, maar de scheepelingen het gerefuseert en kort daarna twee schuyten, bemand met 9 mooren en 1 Europees, om water na de wal gezonden hadden, dog dat de Salwatters de eerste voor slaven verkogt en den laatsten met dwang besneeden hebbende, daarop een bezoek van de boot hadden gekreegen, waarvan het volk eenige huyzen verbrand en een schuyt weer hernomen hadden.

Fol. 132v-133r.

Banda

(Uit Banda zijn met de Langewijk en de Standvastigheid, naast een aparte brief van gouverneur Jacob Pelters van 25 mei, één van 30 mei van het bestuur en een latere van 16 juni 1764 ontvangen. Deze schepen waren geladen met 526.770 lb gesorteerde nootmuskaat, 960 sokkels foelie, benevens wat karet, parelmoerschelpen, stampparels en vogelnestjes, en daarbij wat nog op Java's Oostkust in de Standvastigheid is geladen. De bark de Buis wordt

binnenkort met het nagewas en de officiële brieven verwacht. Maar in de brief van 10 juni 1764 van het bestuur te Makassar kwam het droevige bericht dat de Zeelelie op 14 februari bij Pulau Binongko, één van de Tukangbesi eilanden, door windstilte en sterke stroom was gestrand. Met de barkas waren eerst [fol. 134] de zieken, de geldkisten en enige goederen onder toezicht van twee stuurlieden, een korporaal en zes gewone militairen aan de wal gebracht. De overige schepelingen zagen op 18 februari geen mogelijkheid meer het schip te redden en gingen met de boot en de schuit met zoveel mogelijk goederen eerst naar Caydoepa. Toen ze daar geen hulp kregen, gingen ze naar Buton en vervolgens, met achterlating van enige doden, naar Makassar. Daar kwamen later met de Butonse vaartuigen ook de geldkisten en de geredde goederen aan. Het bestuur daar heeft het geld en de pakketten met brieven aangehouden om per eerste gelegenheid naar Banda te zenden en enige geborgen goederen verkocht. De andere goederen en de schepelingen, behalve die in Makassar hoog nodig waren, zijn naar Batavia gezonden met een rapport van maritieme deskundigen over het journaal van de gezaghebber Festus de Groot. De schipper was voor het ongeluk reeds overleden. Het rapport zal door de schout-bij-nacht en andere maritieme deskundigen onderzocht worden en de verklaringen omtrent het gedrag van de overheden van de schepen in de particuliere huishouding aan boord, door de advocaat-fiscaal. [fol. 135] Op grond van hun bevindingen is op 9 en 24 augustus 1764 vastgesteld dat de scheepsoverheden betreffende zeemanschap wanprestatie hebben geleverd, maar voor het huishoudelijke gedeelte aan boord zijn vrijgesproken. Hun gage tot 24 augustus is weer hersteld en voor de gewone dienaren voortgezet vanaf dat ze weer in dienst zijn getreden. Op de berichten over dit ongeval zijn op Banda maatregelen genomen tegen gebrek aan rijst, maar op de laatst ontvangen brieven van de Hoge Regering geeft de gouverneur een in alle opzichten duistere verantwoording. Een detail van de wederom ontdekte misdadige praktijken is onder andere een tekort van 9781 lb nootmuskaat op de leverantie van 1762 uit Banda-Neira en een volstrekt onvermogen van de ontslagen hoofdadministrateur Gerrit Aansorg. Het is nadelig voor het onderzoek naar zijn beleid dat hij op weg naar Batavia is overleden. Al zijn goederen aan boord en alle papieren over hem zijn aan de sequester overhandigd en de visitateur-generaal werd gemachtigd [fol. 136] de documenten die hij wenselijk vindt, te onderzoeken ter veiligstelling van Compagnies aanspraken. Een uitgebreid verslag komt met de decemberbrief.

Ternate

Over het al berichte overlijden van de koning van Ternate meldt het briefje van het bestuur van 10 mei 1764)

--- dat zowel op het verzoek van den rijksbestierder, die om verscheyde reedenen difficulteerde het maniement van zaaken op zig alleen te nemen, als van drie der eerste rijksgrooten om neevens hen een prins van den bloede in het bewind te stellen tot voorkoming van alle wanordre, die door de influentie en den sterken aandrang van de koninginne-weduwe konde werde verwekt, door het ministerie beslooten is tot regenten van 't rijk onder het hooger gezag van de Compagnie aan te stellen voorzijde rijksbestierder en vier andere voornaame amptenaaren, nevens 's overledenen eghten broeder prins Zwaardekroon, die als de genegentheyt des volks en de meeste merites hebbende, ook voorgedragen word om in de koninglijke waardigheyt te succedeeren.

Fol. 136r-v.

(Tevens bericht het briefje van 10 mei 1764 dat de post Bwool op 29 augustus 1763, terwijl de resident 's morgens zeer vroeg aan het vissen was [fol. 137] en de benteng open was gelaten, door enige Mandarezen is overrompeld en zeven man van de bezetting, die meest nog sliepen, zijn gedood. Kapitein Jan Cornelis van Ossenberg was met 100 militairen uitgezonden om deze post weer in te nemen, maar moest wegens hevige ziekte en sterfte op de kust van Celebes van Liwas naar Menado terugkeren. Het bestuur zal nadere maatregelen treffen en resident Smittenberg, die met zijn onvoorzichtigheid aanleiding tot dit ongeval heeft gegeven, door de fiscaal laten vervolgen. Nader bericht zal volgen als de Jerusalem en

de twee pantjalangs, die in de Molukken zijn aangekomen, weer zijn teruggekeerd.

Makassar

In de beantwoording is reeds bericht dat Makassar door het mislukken van de reis van de Huis te Manpad in grote problemen is geraakt. Ter ondersteuning zijn de sloepen Sukkelaar en Verloren Zoon weer respectievelijk op 21 juli en 4 september 1764 daarheen teruggestuurd met de meest nodige goederen en rsd 6000,- aan payement. Over scheepsaanlegenheden merkt men terloops op dat het bestuur [fol. 138] op 18 juli 1764 werd opgedragen de Compagnie schadeloos te stellen voor goederen die het volk van Caydoepa uit de gestrande Zeelelie heeft gestolen. Tevens moet van de koning van Buton genoegdoening geëist worden voor de weigering van de radja van Caydoepa om de geredde schepelingen hulp te verlenen, omdat wellicht daardoor verscheidene goederen verloren zijn gegaan. Men is echter zeer tevreden over de pas verkozen koning van Buton niet alleen vanwege zijn hulp in bovenvermelde schadelijke zaak, maar ook omdat hij vijf man van een daar een dag tevoren gestrand vaartuig van een Engels schip, onder bedreiging door de kapitein, pas heeft teruggegeven toen hij zich van steun van de Compagnie ontbloot zag. Dat schip is daarna direct vertrokken. Gouverneur Cornelis Sinkelaar spreekt daarvan in zijn aparte brief van 10 juni 1764, maar vond het nog niet raadzaam deze koning door de Compagnie te laten erkennen. Uit die brief blijkt ook [fol. 139] dat Aru Mampu bij het overlijden van de vorst van Boni vermoedelijk zal opvolgen, dat er rust heerst onder de bondgenoten op Celebes en in Sumbawa en dat de koning van Bima de kust van Mangerai van Makassaren heeft gezuiverd. Daarentegen blijven de berichten over de onverdrotenheid van de Mandarezen in het smokkelen en het toenemen van geweld, onaangenaam. De overval op de post Bwool getuigd daarvan. Uit de brief van Sinkelaar blijkt ook dat men dat geboefte graag wil beteugelen of straffen en de hoogmoedige Wadjorese bevolking wenst te fnuiken, als de koning van Boni weer in oorlog raakt. Men wenst dat de Compagnie het monopolie van de handel in textiel op Celebes verwerft, omdat Wadjo thans daarvan wel voor rsd 100.000,- produceert, wat voor de afzet van textiel uit de Westerkwartieren zeer schadelijk is. Daarbij wordt nog voorbijgegaan aan de toename van weverijen in de Oosterkwartieren. Om de smokkel zoveel mogelijk tegen te gaan en omdat de vaart van de Chinese jonken op Makassar [fol. 140] zeer schadelijk is voor die op Batavia, is op 7 augustus 1764 besloten de toestemming daarvoor, die bij het besluit van 8 mei 1753 werd gegeven, in te trekken, met uitzondering van een reeds voor 1765 verleende pas voor een jonk van Amoy. De vaart van China naar Makassar is dus in het vervolg op straffe van confiscatie verboden, zoals eerder eveneens het geval was.

Bandjarmasin

Zoals hierboven reeds aangegeven is ook de vaart op Pasir verboden. Hierboven is het belangrijkste betreffende de vestiging op Borneo reeds behandeld. Er wordt verwezen naar de ernstige brieven aan de koning en de residenten van 15 augustus 1764.

Palembang

De patrouillering tegen smokkelaars in Straat Bangka was vruchteloos, omdat de gezaghebber [fol. 141] van de pantjalang Reuk de verwijtbare zorgeloosheid heeft gehad zich tijdens de heenreis van de andere schepen af te scheiden en de rivier van Palembang is op gevaren, waardoor vermoedelijk de opzet van deze expeditie werd verraden. Bij terugkomst heeft hij zich ook niet vertoond en zal wel proberen weg te blijven om straf te ontlopen. Men hoopt dat het patrouilleren afschrikt om in tin en peper particulier te handelen, en dat er dus weinig van deze producten illegaal naar China zullen gaan. De verwerving van peper te Palembang gaat helaas steeds slechter. Dit jaar voerden de 29 schepen van de koning maar 4347 pikol peper en daarentegen wel 21.597¾ pikol tin aan. Volgens de brief van 30 april 1764 van de resident is er geen peper in de logie geleverd, waarover de koning in een brief van

6 augustus nadrukkelijk is onderhouden. Er is aangekondigd dat er wegens een voorraad van ruim twee miljoen pond tin, [fol. 142] in 1765 maar twee miljoen pond van de koning geaccepteerd zal worden. Daarbij zijn de residenten op hun plicht gewezen en is benadrukt dat de Langewijk, die onlangs naar Malakka is vertrokken, langs Palembang zal komen om een lading van de zeer gewilde peper in te nemen.

Siam

De Deunisveld is eind augustus naar Siam vertrokken met diverse goederen t.w.v. f 32.959.

Japan

De Zuid-Beveland en Enkhuizen zijn op de gebruikelijke tijd naar Japan gezonden met een lading van f 355.680,-.

Malakka

De Osdorp en Langewijk zijn wegens gebrek daaraan te Malakka met 300 last rijst, met 60.000 Spaanse realen, en met diverse benodigdheden, samen t.w.v. f 258.308 daarheen vertrokken. [fol. 143] Zoals in de brief van 3 augustus 1764 aan het bestuur werd vermeld, zijn ter versterking van het garnizoen en ter vervanging van degenen die zijn uitgediend en niet willen bijtekenen, tevens 100 gewone militairen meegestuurd. Men hoopt dat de gezonden barken 't Zeepaard en Leervis met de sloep Nagelboom de vestigingen en de vaart in Straat Malakka tegen kwaadwilligen zullen kunnen beschermen. Daarover werd sinds het vertrek van het naschip geen bericht ontvangen. Tevens wordt gewenst dat de toegestane particuliere handel de inkomsten van de Compagnie te Malakka meer en meer zal vergroten en dat smokkel kan worden tegengegaan. In dat verband wordt opgemerkt dat een brief van 5 juni 1764 uit Djambi, net zoals reeds de generale missive van 8 mei 1764, meldt dat het eerdere bericht van een vestiging van de Engelsen op Riau een vals gerucht is, dat werd uitgestrooid door een Engelse smokkelaar [fol. 144] die daar opium had aangevoerd.

Sumatra's Westkust

Zoals in de generale missive van 8 mei 1764 werd gemeld, zijn de sloep de Goudvink en de bark de Mossel naar Sumatra's Westkust gezonden met een brief aan het bestuur te Padang van 24 mei. De Overschie, die samen met de Jonge Petrus Albertus en een briefje van 28 augustus 1764 daarheen werd gezonden, moest volgens het briefje van 18 september door de Westfriesland vervangen worden. Zoals daarin beschreven kwam de Overschie op 5 september op Meinersdroogte vast te zitten. Zij leed daarbij zoveel schade dat ze, met name omdat ze al in 1746 werd gebouwd, bij besluit van 11 en 14 september 1764 op de rede van Batavia in de modder is achtergelaten, nadat de lading eruit was gelost. De gezaghebbers zijn gearresteerd en ten overstaan van het hoofd van Compagnies zeemacht en andere maritieme deskundigen door de advocaat-fiscaal nauwkeurig ondervraagd [fol. 145] hoe dit ongeval kon gebeuren. Na ontvangst van het verslag zal de advocaat-fiscaal hen vervolgen. De Jonge Petrus Albertus en de Westfriesland brachten met de daar thuishorende sloep de Hazewind, naast andere goederen, 582 pakken diverse textiel en 180 last zout naar Sumatra's Westkust. Daar de brief van 25 maart 1764 uit Padang heeft bericht dat de afzet van textiel daar goed verliep, werd er relatief veel van verzonden. Bovendien is in de vergadering van 8 mei 1764 overwogen dat er in eerdere bestellingen om werd gevraagd en dat er geen voordeliger afzet voor handen was. De hoop op een goede verkoop is gerechtvaardigd, want met de bark Mossel kwam een briefje van 15 september met het heugelijke bericht dat de inlanders eensgezind waren. [fol. 146] Het bestuur juichte het toe dat zij zowel met de Compagnie, als met de Engelsen tevreden waren. Alleen al te Padang is er op een inkoop van f 205.539 een winst van f 87.133, ofwel 42$\frac{1}{3}$ %, behaald, waarbij het goud op f 331,10,- het mark fijn werd berekend. Zou het als voorheen op f 378,- zijn gesteld, dan zou de winst

f 125.804, ofwel 61$\frac{1}{5}$ %, zijn geweest. Met de sloep de Goudvink en met de Mossel is van Padang en Pulau Tjinkuk 451.19.2$\frac{1}{3}$ mark fijn gesmolten goud, 65.900 lb zwarte peper, één pikol extra ordinaire witte en 66 pikol gewone benzoë te Batavia aangevoerd.

Bengalen

Via Ceylon brachten de Deunisveld en de Lekkerlust direct de geheime, gewone en aparte brieven van het bestuur te Bengalen van 20 en 22 maart 1764 mee. Naast wat hierboven reeds is gemeld zijn er niet onwaarschijnlijke berichten uit Patna dat)

--- de nabab Cassim Alichan met één door den wazier Souja Uddoula bijeen gebragt nombreus leger, dat wel begroot wierd op hondertduyzent man, weder na de beneeden landen rukte, dat daarentegen alle de gemeene Engelsche Europeesche militairen en naderhand ook een corps van 3000 hunner sipays bij mangel van betaaling met volle wapens hun campament verlaten hebben. En schoon de eerste op 184 man na, en van de laaste ook 2000 door goede woorden van de officieren en aanbod van wat intusschen versameld gelt tot hun pligt weer gebragt waren, egter de overige, nergens naar willende luysteren, verder afgeweeken, zo de gerugten wilden, bij een bovenlandsche mogentheyt in dienst genoomen zijn. Dus er na alle apparentie nog geen eynde van den vernielenden oorlog in de provintiën van Behaar en Bengale voor eerst te wagten zij en de heeren Britten teffens in veel onzeekerheyt over de kans der wapenen verseeren.

Fol. 146v-147v.

(Door de schrik die de Engelsen de inlanders hebben aangejaagd, kunnen zij hen naar welgevallen dwingen en ook de Compagnie tonen wie rond de Ganges de baas is, zoveel ze daartoe maar gerechtigd schijnen te zijn. De genoemde geheime brief van het bestuur te Hooghly getuigd daarvan opnieuw met het nieuws dat, ondanks het protest van de gezagvoerders, een zekere matroos Anthoni Fernandus uit Livorno uit de Vrouwe Kornelia Hillegonda is gelicht. [fol. 148] Hij zou met dat schip wegens desertie naar Batavia worden gebracht. De bekende Engelse kapitein John Bladen Tinker, die de opdracht gaf Fernandus aan te houden, voerde, als dat al hout snijdt, aan dat deze een geboren Engelsman was die uit de dienst van de koning van Engeland gedeserteerd was. Tegelijkertijd klaagde Tinker dat de opperstuurman van de Vrouwe Kornelia Hillegonda een schuit met zes overlopers van het Engelse schip Winchelsea had aangehouden, waarvoor hij genoegdoening eiste. Er is geantwoord dat dat onmogelijk was, omdat dat schip naar Batavia was vertrokken. Om recht van spreken te hebben is op informatie van de advocaat-fiscaal de opperstuurman bij besluit van 29 mei en 5 juli 1764 gekort met drie maanden gage, omdat hij de Engelse jol of schuit enige dagen had vastgehouden. [fol. 149] Het is onaangenaam dat volgens de gewone brief van het bestuur de staatrekening over 1762/63 aan uitgaven f 507.565 aangeeft en aan inkomsten maar f 190.667, zeker daar ook in het boekjaar 1763/64 de verkoop zeer gering is geweest. Het enige goede is dat men verwacht meer en betere opium te kunnen kopen, maar met de inkoop van textiel is het hopeloos. Daarom zijn de retourschepen via Sumatra's Westkust gestuurd. Dit zijn de Oranjezaal voor de kamer van Amsterdam, de Huis te Boede voor die van Zeeland, de Vrouwe Kornelia Hillegonda voor die van Rotterdam met een derde van de lading voor de kamer van Delft, en de Stralen voor die van Hoorn met eveneens een derde voor de kamer van Enkhuizen. Als er slechts lading voor drie schepen is, dan valt de kamer van Rotterdam hier geheel buiten. Voor deze aangelegenheid wordt verwezen naar de besluiten van 29 mei en 4 juni 1764. Voor de prijzen van de textiel vergeleken met informatie in de brief van 5 juni 1764, wordt verwezen naar de brief van 7 augustus naar Sumatra's Westkust

Coromandel

[fol. 150] De prijzen van de textiel zijn ook een belangrijk onderwerp in de brieven naar Coromandel van 30 april, 14 juni en 24 september 1764. Daaruit blijkt dat erop wordt gelet dat de kwaliteit in overeenstemming met de prijs is, dat er vergoedingen worden opge-

legd voor achterstallen van de kooplieden en anderen, en dat het laatste opnieuw gebeurt bij afwijkingen van de omschrijving van de lengte, breedte en kwaliteit van de textiel. Er staat ook een vergoeding op verlies en winstderving bij de verkoop van partijen die niet in overeenstemming met de bestelling naar Batavia zijn gezonden. In de decemberbrief volgt het gebruikelijke verslag, terwijl tevens wordt verwezen naar het geheime besluit van 28 mei en naar de gewone besluiten van 14 mei en 30 augustus 1764. In de maanden juni en juli zijn de Vrouwe Elisabeth en de Giessenburg naar Coromandel vertrokken. Het laatst vermelde schip ging in plaats van de Oosterbeek, die te laat van Kaap de Goede Hoop terugkwam. [fol. 151] Deze twee schepen hadden naast f 1.061.211 aan baar goud en gouden kobans, een lading t.w.v. f 292.430. De Vrouwe Petronella is in het begin van 1764 via Trincomale naar de zuidelijke en noordelijke kantoren van Coromandel gezonden en keerde half september met een goede lading van ongeveer duizend pakken diverse textiel in Batavia terug, niettegenstaande ze een trage heenreis van Batavia naar Trincomale had. Van de lading textiel zullen 614 fardelen met de gereedliggende retourschepen meegaan. Via Ceylon werd een brief van 29 februari 1764 ontvangen en daarna één van het bestuur te Nagapattinam en één van de gouverneur, gedateerd op 28 juli. De afzet van Japans koper verloopt goed en de prijs hoefde nog niet tot 150 % verlaagd te worden, wat indien nodig wel zal gebeuren. Sinds het begin van 1764 verliep de verkoop te Nagapattinam, [fol. 152] Jagannathpur en Bimlipatam redelijk. Als er in het noorden geen onlusten te Palicol zouden zijn geweest, was de verkoop nog beter gelopen. Ten nadele van de handel en van de inkoop van textiel, gaan de inlandse twisten voort. Het betekent ook hogere kosten. Prins Visia Ramarasu blijft te Bimlipatam geld eisen en daardoor werd het bestuur er toe gebracht om zijn veldheer met geweld van het fort te verdrijven, zonder dat het daartoe toestemming had, of dat het echt nodig was. Het bestuur te Nagapattinam heeft dat afgekeurd en de gevolgen voor rekening van het bestuur ter plaatse gelaten. Maar de veldheer heeft wel gezien dat zijn dapperheid van weinig nut was. Het bestuur te Nagapattinam heeft de zoon van de overleden vorst van Thanjavur met zijn opvolging gefeliciteerd. [fol. 153] Hij kreeg het gebruikelijke geschenk van 1200 pagoden, wat mogelijk door de snelheid de goede uitwerking heeft gehad dat hij een caul, of gunstbrief, heeft afgegeven, waarin niet alleen de voorrechten en contracten die zijn voorganger aan de Compagnie verleende, zijn bevestigd, maar ook het aanhouden van Companies textiel door de belastinginners en het eisen van pacht voor de neli expliciet is verboden. Het is echter nadelig dat deze prins zich door zijn hovelingen laat gezeggen en het zich voorbehield om Karikal weer aan de Fransen over te geven, als deze mochten terugkeren. In dat verband wordt opgemerkt dat, conform de opdracht, het bestuur de Franse troepen die in het begin van 1761 in dienst waren genomen, heeft afgedankt behalve de commandant en acht gewone militairen. Deze troepen wilden zich niet vast verbinden. De indienst gebleven commandant wordt voor bevordering tot luitenant voorgedragen.

Ceylon

[fol. 154] In de brief van de gouverneur van Coromandel van 28 juli 1764 werd bericht)

dat op Tranquebaar de Engelsche scheepen The Panther en The Weijmouth met benodigdheeden stonden geholpen te worden om naar Tondij te vertrekken; dat egter de heeren Britten zelvs in geen geringe twijffel waaren of zij nog wel meester van de stad Madure zouden worden, uyt hoofde van het naamwaardig verlies dat zij er reets geleeden hadden, en den dapperen tegenstand die Camsaijboe aanhoudend boot; en dat zij met hunne g'allieerden (het ontsaggelijk leger van de nabab) dus al geresolveert waren om het beleg in eene blocquade te veranderen. Dog daarenteegen willen jongere Tutucorijnsche berigten dat die vesting voor de belegeraaren heeft moeten bukken.

Fol. 154r-v.

(Mocht de vesting Madurai zijn ingenomen dan heeft dat gevolgen voor de inkoop van textiel. Daarom is er in een brief naar Colombo van 24 september 1764 op aangedron-

gen bij de nawab te bewerken dat de dorpen waarin voor de Compagnie wordt geweefd, met rust worden gelaten. Voor de betrekkingen met de Engelsen op Ceylon [fol. 155] wordt naar de geheime brieven verwezen en voor het verkrijgen van een eerlijke vrede naar de geheime besluiten van 4 en 5 juni, en 27 juli 1764. Volgens de geheime brief uit Colombo van 8 april 1764 was men met de veldtocht tot 6 mijl voor Kandy gevorderd, maar dat heeft door het weglopen van koelies en de onverwachte regen helaas niet het gewenste gevolg gehad. Bijzonderheden zijn te vinden in de genoemde geheime besluiten, de geheime brief uit Colombo en de daarop volgende brieven van 2 en 28 mei 1764. Het vereiste verslag van de veldtocht en het vervolg ervan zal wel te zijner tijd ontvangen worden. Gelukkig blijkt uit de brief van gouverneur Christiaan van Teylingen van 28 juli [fol. 156] dat er elders voorspoedig meegewerkt wordt aan de uitvoering van het voorgestelde plan. Hoeveel tekort er ook is, het is in alle opzichten uitgevoerd. Boven wat gevraagd was, is, behalve de rijst en de Europese en inlandse militairen die in het begin van het jaar met de Vrouwe Petronella naar Ceylon zijn verzonden, 1457 last rijst, 656 inlandse militairen, 690 slaven om als koelies of dragers dienst te doen, artilleriegoederen en ammunitie, bijlen en kapmessen naar Ceylon gezonden. Hierbij zijn de via Ceylon terugkerende retourschepen Luxemburg, Eendracht, Kievitsheuvel en Damzicht gebruikt, de 's-Gravenzande die naar Bengalen ging, de Keukenhof die naar Cochin op weg was, en de contreischepen[5] Tulpenburg, Torenvliet en Schagen. De besluiten die op voorstel van gouverneur Lubbert Jan van Eck aangaande militaire en andere zaken zijn genomen, zullen in de decemberbrief behandeld worden. [fol. 157] Men verwijst vervolgens naar de genoemde geheime en gewone besluiten, en naar de uitgaande geheime brieven, en men hoopt dat de ondragelijke uitgaven door een vrede spoedig tot het verleden zullen behoren. Daar Van Eck zo edelmoedig aanbood wederom de troepen te gaan aanvoeren, is het opperhoofd te Trincomale, opperkoopman Marten Rein, aangewezen om het interim gezag te Colombo waar te nemen. Mocht Van Eck sneuvelen, dan moeten Rein en de commandeur van Jaffna, Anthony Mooyaart, als commissarissen het gezag voorlopig waarnemen, totdat de Hoge Regering hierover een besluit heeft genomen. De omstandigheden in aanmerking genomen gaat het met de verwerving van kaneel redelijk goed. Er zijn vier retourschepen aangewezen en die zullen wel nodig zijn, want de laatste maal is er, na het vertrek van de drie retourschepen, [fol. 158] nog een aanzienlijke hoeveelheid textiel en andere goederen op Ceylon achtergebleven. Sinds de laatste generale missive zijn de Giessenburg, Jonge Lieve, Lekkerland, Damzicht, Duinenburg, Gouverneur-Generaal en de Schagen uit Ceylon te Batavia aangekomen. Zoals in de generale missive van 8 mei 1764 al werd bericht, zijn bovendien via Ceylon de Deunisveld uit Bengalen en de Vredestein uit Malabar aangekomen.

Malabar

Uit Malabar kwam ook de Erfprins aan, maar zonder een korrel peper, aangezien volgens opdracht Ceylon de voorkeur had. Met de Damzicht is daarheen 523.876 lb peper verzonden. Door de zeer zorgelijke daling van de verwerving van de gewilde peper kon er niets naar Batavia gestuurd worden. Maar het bestuur verwacht dat het in het najaar genoeg naar Ceylon kan zenden om de retourschepen daarmee zoals vereist te beladen. [fol. 159] Het bezit van Malabar is alleen wegens de peper wenselijk. De vermindering is daarom zorgelijk, temeer omdat dit niet aan slechte oogsten maar voornamelijk aan het succes van de concurrenten te wijten is. Dit komt, naast het smokkelen, voort uit de omstandigheid dat Travancore zich wegens het geluk van de wapenen niet meer aan de contracten stoort. Hierboven is daarover in de beantwoording reeds het nodige gezegd. Opdat de koning leert dat hij de Compagnie nodig heeft, werd bevolen zijn eisen niet geheel in te willigen. Dit is met alle ernst in de brieven aan het vorige en het huidige bestuur van 24 mei en 24 september

5 In tekst conterschepen, waarschijnlijk schepen alleen varende in de Aziatische contreien.

1764 behandeld, en in het bijzonder in de aparte brief van de laatste datum aan commandeur Cornelis Breekpot. Men hoopt de koning ervan te overtuigen dat hij onbillijk is. Door de vrede tussen Travancore en de zamorin van Calicut, die wel van korte duur zal zijn, valt alle peper in handen van Travancore [fol. 160] en van Cochin, dat de verbouw van peper in de herwonnen landen bevordert. Dat is een goede zaak, maar Cochin is de facto wel een vazal van Travancore. Daar oorlog het land en volk verwoest, is de vrede voordelig en te prefereren boven oorlog met een onzekere uitkomst, en die ook nog nadelig voor de verkoop is. Men blijft echter zeer veronrust over de situatie van de Compagnie in Malabar en als er al een minder nadelige overeenkomst met de zamorin gesloten had kunnen worden, dan zou daar toch nog weinig voordeel van te verwachten zijn geweest. Zoals hij in de betrekkingen met Travancore heeft getoond, houdt hij zijn woord niet. Hij kwam het contract niet na en vervolgens heeft hij samen met de bekende Ali Raja met een gezantschap en aanzienlijke geschenken aan de beruchte Canarese[6] nawab Haydar Ali hulp verzocht tegen Travancore en diens bondgenoten. [fol. 161] Die werd de zamorin toegezegd en dan zal de oorlog wel weer uitbreken, tenzij Haydar Ali volgens de geruchten, waarvan commandeur Godefridus Weyerman in zijn aparte brief van 15 april 1764 al repte, inderdaad een nederlaag tegen de vorst van Sunda heeft geleden en zijn troepen zelf nodig heeft. Dan moet de zamorin het hoofd wel in de schoot leggen. Het bestuur is dringend aanbevolen neutraal te blijven en, omdat het niet anders kan, met handelsgerelateerde middelen en langs vreedzame weg voordeel te halen uit de staatkundige veranderingen en Compagnies belangen en voorrechten te verdedigen. In het boekjaar 1762/63 kwamen de inkomsten uit handel alleszins redelijk uit op f 321.735,-,- bij een inkoop die f 199.603 heeft bedragen. Maar de resultaten zijn sindsdien verslechterd, wat het bestuur aan geldgebrek en de zeeroof van de Marathen toeschrijft. [fol. 162] Voor wat men hiervan denkt wordt verwezen naar de geheime uitgaande brief van 24 september 1764. Om de afzet te bevorderen zijn onder andere de Kronenburg en Keukenhof vroegtijdig rechtstreeks naar Cochin gezonden met een lading t.w.v. f 224.731.

Surat

In de hoop dat de handel te Surat weer levendig wordt, zijn de Barbara Theodora, Renswoude en Leimuiden met de brieven van 14 en 16 augustus 1764 naar Surat gezonden. De goederen waren overeenkomstig de bestelling en hadden een waarde van f 380.345. Met het eerste schip gingen één sergeant en 29 gewone militairen mee. In de bovenvermelde geheime brief van 14 augustus is directeur Lodewijk Senff gemachtigd om alles wat de Compagnie in de stad heeft op de werf samen te trekken, indien dat niet nadelig is. Men vroeg een precies verslag van de gewelddadigheden van 1762. [fol. 163] Er is nog onzekerheid over de Amelisweert, die het verleden jaar naar Surat gezonden werd.

Kharg

Over de Amstelveen, die in 1763 naar Kharg was gezonden, zijn er nu zekere berichten)

--- dat dien kiel op de n[oorder] b[reedte] van 18.40 aan de Arabische cust tusschen Caeb Materaca en Curia Muria gestrand is, zijnde alleen 30 zielen van de 105 dat zeegevaar ontkoomen, en van de eerste dog door gebrek aan leevensonderhoud en andere ongemakken, die zij in de wildernis in het gaan naar Masquette geleeden hebben (voor zoverre wij als nog weeten) wel omtrend de helft besweeken. Ondertusschen is ons uyt de relaasen van de uyt het gevaar ontkoomene derdewaak Cornelis Eijks en bootsman Jonas Daalberg, tot onse uytterste ergernis, gebleeken dat de scheepsoverheeden geduurende de gantsche reyze het lood niet gebruykt hebben, en dus ook zelvs niet ten dage van dit

6 Haydar Ali was sultan van Mysore; in de tekst wordt hij nawab genoemd. Hij had Canara veroverd.

droevig ongeval. Want hieraan attribueert men eenlijk hetzelve, gelijk hiervan het berigt van den E. Houtingh en andere zeekundige, wesweegens onse resolutie van den 15e junij passato het vereyschte gewag maakt, spreekt. Dog de voormelde, maar al te zeer de gevolgen hunner reukeloosheyt[7] ondervonden hebbende, zo heeft men daar geen verhaal op gehadt.

Fol. 163r-164r.

(Het was slechts mogelijk om de gage van de gereddenen in te houden totdat zij weer dienst deden. Resident Johannes Wilhelmus Buschman schreef in zijn brief van 5 oktober 1763 dat de derdewaak heeft gemeld, dat er nog stukken geschut op het strand te zien waren en dat de oude makelaar van de Compagnie en de sjeik, of hertog, te Muscat daarheen vaartuigen hadden gezonden om die te bemachtigen. In de uitgaande brief van 29 juni 1764 is daarover tevredenheid betoond en bevolen alles wat gevonden wordt naar Batavia te zenden, behalve goederen die te Kharg nog verkocht kunnen worden. Verder wordt verwezen naar genoemde brief van 29 juni en die van 24 mei, en naar de beantwoording hierboven, waarin over de handel en het vertrek van schepen reeds werd gesproken.

Bantam

In Bantam werd in plaats van Thomas Schippers het oud-opperhoofd te Japan Johannes Reijnouts als commandeur benoemd. Wegens zijn zachtzinnige aard en het genoegen dat hij in de dienst heeft gegeven, verwacht men dat hij door minzame omgang met de welgezinde koning en inlanders de belangen van de Compagnie daar goed zal behartigen.

Batavia

Nu volgen de besluiten die de Hoge Regering heeft genomen over de instructie voor Generaal en Raden die haar door Heren XVII in de brief van 11 november 1762 ter advisering was voorgelegd. Op 15 augustus 1763 werd besloten om de verzamelde afschriften van de instructies en de opeenvolgende bevelen [fol. 166] buiten de vergadering door ieder lid afzonderlijk te laten doornemen, de gedachten daarover te noteren en er dan een aparte vergadering aan te wijden. In de brief van 18 oktober 1763 werd dat reeds bericht. De instructies zijn doorgenomen en de gouverneur-generaal heeft in de vergadering van 18 september 1764 gevraagd of de leden deze materie zo wilden behandelen, of hoe die het beste behandeld kon worden. Bij meerderheid van stemmen is toen besloten om de vergadering te beëindigen en dat ieder lid zijn advies in het geheim in een verzegelde envelop met de papieren van de Compagnie naar Heren XVII zou zenden. De motieven voor dit besluit zijn in de resolutie van de vergadering opgetekend. Het eerste lid en tevens directeur-generaal Librecht Hooreman heeft [fol. 167] in de vergadering van 17 augustus 1764 verzocht te mogen repatriëren. Hij was meer dan 30 jaar in dienst van de Compagnie, waarvan nu drie als directeur-generaal. Tot zijn vertrek heeft hij zitting, stemrecht en rang in de Hoge Regering. Hij is tot admiraal en chef van de retourvloot, en tot commissaris aan de Kaap de Goede Hoop benoemd. Er is transport verleend aan zijn vrouw Johanna Sonman en zijn twee dochters Susanna Reijnira en Anna Maria, en aan zijn geadopteerd dochtertje Josina Fredriks. Een beslissing over het vracht- en kostgeld van de twee eerste kinderen wordt aan Heren XVII overgelaten. Omdat het reglement van 1751 aan vrouw en kinderen van dienaren met lagere rang een vijfvoets kist voor kleding toestaat, maar niets zegt over een lid van de Hoge Regering, wordt aan ieder van de twee eigen kinderen zo'n kist toegestaan. Ook een besluit over het vracht- en kostgeld van het tevens vertrekkende zoontje, Librecht Senn, van het ordinaris lid Huijbert Willem van Bazel wordt aan Heren XVII overgelaten. [fol. 168] Behoudens goedkeuring door Heren XVII is raad ordinaris Jeremias van Riemsdijk unaniem tot directeur-generaal benoemd, omdat hij, zonder iemand tekort te doen, zeer geschikt is om deze

7 Reukeloosheyt, roekeloosheid.

zware taak te vervullen. Deze post is per 1 september 1764, na een generale inventarisatie per eind augustus, aan hem overgedragen. Vanaf dat moment heeft hij deze vervuld en de gebruikelijke gage van f 500,- ontvangen. Van Riemsdijk verzoekt Heren XVII eerbiedig hem te bevestigen als eerste raad en directeur-generaal. Hij is ontslagen als president weesmeester en daarin opgevolgd door raad ordinaris Jan Schreuder, en als eerste buitenregent van de hospitalen, [fol. 169] waarin raad ordinaris Reynier de Klerk hem heeft vervangen. Van Riemsdijk is ontslagen van de beschrijving van Bengalen en van het opstellen van de marginale aantekeningen bij de Indiase negotieboeken, en is belast met de brieven aan de kamers van Amsterdam en Zeeland. Het werk is onder de vijf extra-ordinaris raden zo verdeeld dat Louis Taillefert de beschrijving van Japan en Sumatra's Westkust met de marginale aantekeningen verzorgt, Michiel Romp doet Coromandel en Kaap de Goede Hoop, Maurits Theodorus Hilgers doet Bandjarmasin, Djambi en Malakka, Pieter Haksteen doet Banda, Palembang en Kharg en tevens de brieven aan de kamers van Rotterdam, Delft, Hoorn en Enkhuizen, terwijl Willem Arnold Alting Bengalen en China verzorgt. Als lid van de Raad van Justitie was in het begin van 1764 mr. Gerard Mulier aangekomen, maar door het overlijden van mr. Dirk Joan Dibbetz heeft deze raad, zoals ook eind december 1763 het geval was, naast de geassumeerde leden opnieuw de president en vier ordinaris leden. [fol. 170] Tevens is de waterfiscaal mr. Paulus Ferriet overleden en opgevolgd door de koopman en confrontist van de Bataviase administratieboeken, mr. Johannes Cornelis Verijssel, waarbij zijn gage tot f 50,- per maand is teruggebracht. Wegens de kleine omvang van de Raad van Justitie verzoekt men wederom dringend om leden te sturen. Het overige betreffende de colleges wordt in de decemberbrief behandeld. Naast wat hierboven in het antwoord over de verkoop is vermeld, bericht men dat de prijs van het ijzer slechts schoorvoetend en wegens volstrekte noodzaak, zoals in de besluiten van 3 juli en 3 augustus 1764 werd gemotiveerd, in prijs is verlaagd. Zoals vroeger al het geval was, is toegestaan om dit metaal, en spijkers te Batavia en elders, uit de pakhuizen contant te verkopen met de thans geldende winsten. Die bedragen, op wat uit Nederland daarvoor wordt berekend, nog 75 % [fol. 171] en voor sommige soorten spijkers 87½ %. Dit dient om de verkoop te stimuleren. Naar de Westerkwartieren ging de opdracht om deze winsten slechts als een richtsnoer te gebruiken. Daar is geen vaste prijs te bedingen, zolang de Europese concurrenten lagere prijzen vragen. Er moet de voor de Compagnie meest gunstige prijs behaald worden en renteloos laten liggen moet voorkomen worden. Volgens het rapport behandeld in de vergadering van 7 augustus 1764 was de Bataviase indigo vierde soort door vermenging met een kalkachtige stof ongeschikt om verkookt of hermaakt te worden, en zou niet in de Westerkwartieren en nog minder in Europa te verkopen zijn. Bovendien zou ze door indrogen en verlies slechts nadeel opleveren. Daarom is besloten deze indigo van slechte kwaliteit tegen de geldende prijs te verkopen, omdat ze te Batavia nog enigszins bruikbaar is voor het verven van grove doeken. [fol.172] Uit het rendement en de notitie die op 30 oktober 1764 werd ontvangen, bleek dat het ondergewicht 14.772½ lb, of in geld tot een bedrag van f 7523,-, is geweest en dat op de hele partij van 124.562½ lb die f 63.439 had gekost, f 59.915, of 94½ %, is verloren. Deze bedragen zijn voorlopig afgeschreven in afwachting van een nader besluit van Heren XVII. Rendement en notitie worden meegezonden en horen bij het uitgebreide verslag in de brief van 18 oktober 1763. Met tegenzin wordt gemeld dat uit het rendement, dat op 6 januari 1764 werd behandeld, is gebleken dat in november 1763 op een inkoopprijs van f 148.217 aan textiel uit Coromandel een winst werd gemaakt van f 77.018, of 52 %, op een inkoopprijs van f 8696 aan textiel uit Bengalen f 3522, of ruim 40½ %, en op f 75.798 aan textiel uit Surat f 25.051, of 33 %. [fol. 173] Wat in- en afschrijvingen, belastingen en vergoedingen betreft is uit het rapport van de administrateurs en gewone gecommitteerden in de westzijdse pakhuizen, dat op 10 april 1764 werd behandeld, gebleken dat er van een restant lange peper uit 1756 tot en met 1763 van 129.042½ lb na wannen en zuivering 114.614 lb is overgebleven. Na sortering was er 17.416 lb eerste soort, 35.943 lb tweede soort en 61.255 lb derde soort, waarvan monsters die schade toonden, zijn overlegd. Om verdere schade te

voorkomen moest deze peper wel te Batavia verkocht worden, met name omdat Heren XVII al enige jaren maar 6000 lb per jaar hebben besteld, en recentelijk maar 4000 lb, en de kantoren in Azië geheel niets. Het bestuur te Semarang is gevraagd waarom het in 1762 en 1763 in totaal 67.862 lb peper naar Batavia heeft gezonden, [fol. 174] terwijl er maar 12.000 lb besteld was. De opperkooplieden van het kasteel en de administrateurs moeten verantwoorden waarom ze die voorraad peper zo lang hebben laten bederven. De gewande 114.614 lb peper is verkocht met f 11.348,-, of ruim 46 %, verlies. Op grond van de binnengekomen verantwoording konden het bestuur op Java's Oostkust en de administrateurs bij besluit van 5 juli 1764 van vergoeding worden ontslagen, maar de aftredende directeur-generaal moet de ene helft van het genoemde verlies en de inkoopprijs van de 14.428¼ lb die bij het wannen verloren ging, vergoeden, alsmede de gerepatrieerde eerste opperkoopman van het kasteel, Christiaan Zurhosen, samen met de toenmalige tweede opperkoopman Mattheus de Klerk de andere helft. Op 9 augustus en 25 september 1764 is besloten aan de aftredende directeur-generaal Librecht Hooreman en de gemachtigden van Zurhosen extracten van alle stukken over deze zaak te geven. [fol. 175] Op 9 augustus is eveneens besloten dat Hooreman, Zurhosen en De Klerk niet verantwoordelijk zijn voor een partijtje van 4247 lb lange peper die aan het eind van 1763 van slechte kwaliteit bleek te zijn. Het moet wel als zodanig op Java's Oostkust geaccepteerd en verscheept zijn, en daarom is het verlies van f 349 en de winstderving van 50 % voor rekening van de inzamelaars daar gelaten. Omdat er met de Zuid-Beveland 100 haaienvellen zijn aangevoerd, die door verstikking of verrotting bij broeiing in het ruim bedorven waren, verzoekt men de huiden voortaan in de kajuit maar niet in het ruim, of elders, op te bergen. Al het goud dat uit Nederland, of van een Aziatisch kantoor te Batavia wordt aangevoerd zal daar voor doorzending worden nagewogen. Het goud uit Azië zal te Batavia geëssayeerd worden, [fol. 176] behalve dat uit Padang zolang de essayeur Fredrik Altena daar werkzaam is. Zo kunnen er betere besluiten over onderwicht, of mindere gehalten vergeleken met de facturen genomen worden. Bovendien is aan de kantoren waar specerijen verkocht worden, bevolen om een ondergewicht van meer dan 1 % op garioffelnagels en nootmuskaat aan de gezagvoerders van de schepen in rekening te brengen. Dit zal in de gewone scheepsinstructies worden opgenomen, zowel als via het hoofd van Compagnies zeemacht en de opper- en onderequipagemeesters bekend worden gemaakt. Het bestuur te Bengalen achtte oud-directeur Jan Kersseboom er verantwoordelijk voor dat de salpeterrekening door verkeerde belastingen en valse herstelposten met f 89.947 teveel belast was. Het bestuur is bevolen alle papieren en een beschrijving aan Heren XVII te zenden om na te kunnen gaan of er nog, zelfs in Nederland, enig verhaal mogelijk is. [fol. 177] Volgens de brief van 10 december 1763 uit Bengalen is oud-directeur Adriaan Bisdom verantwoordelijk voor een verlies op wissels van f 13.147 door oorspronkelijk 8 % agio te berekenen in plaats van rabat. Behoudens zijn verhaal op andere schuldigen is zijn rekening daarmee belast. Conform het besluit van 29 juni 1764 worden alle papieren betreffende deze zaak meegezonden. Tenslotte wordt in vervolg op de brief van 8 mei 1764 bericht dat de oud-directeur te Surat, Jan Drabbe, op 24 mei heeft verklaard dat het hem volstrekt onmogelijk was f 24.000,- te betalen, of er borgen voor te stellen. Op grond van een brief uit Surat dat hij die schuldig was, was hij daartoe op 17 april veroordeeld. Drabbe vroeg daarvan ontslagen te worden en dat zijn gage weer zou doorlopen. Hij was zeer verwonderd over deze schuld, [fol. 178] omdat, hoewel hij ernstig ziek was, bij de overdracht aan zijn opvolger per eind augustus 1763 alles in orde was bevonden. Omdat de schuld slechts globaal is berekend en het onvermogen van Drabbe duidelijk is, kan hij volstaan met een beëdigde borgstelling, maar zijn gage wordt niet hervat, omdat dat tegen de orders is. Gezien het nadeel van een beperkte uitvoering van de bestellingen, waarvan al enige jaren sprake is, wordt eerbiedig maar nadrukkelijk verzocht het gevraagde te mogen ontvangen. De bestelling werd nauwkeurig en met kennis van zaken opgemaakt. Men vraagt vooral de vijftig ton aan contanten te zenden, namelijk in)

16 thonnen aan bhaar zilver voor Bengale

13 thionnen aan bhaar goud, waarvan
8 thon voor Coromandel
5 thon voor Ceylon
6 thonnen aan Mexicanen, of ronde Spaanse realen van agten, voor den peperhandel van Bantam, Banjermassing en Palembang
7 thonnen aan ducatons heele gecartelde
3 thonnen aan ducatons halve gecartelde
2 thonnen aan payement, voor eenderde schellingen en tweederde dubbelde stuyvers, en
3 thonnen aan kopere duyten.

Fol. 178v-179r.

(Mocht er op de bestellingen van 26 april en eind december 1763, en op wat in de brieven van 10 mei en eind december 1763 werd vermeld, 4 ton aan duiten zijn gezonden, dan verzoekt men om in plaats van 3 ton van die munt hetzelfde gewicht aan baar zilver te zenden. Immers uit de notitie die bij deze bestelling is gevoegd, blijkt dat er, in aanmerking genomen wat er in voorraad is en nog zal komen, voor 1766 van diverse geldsoorten en spetie wel 58 ton nodig is. Er wordt dus minder gevraagd dan vereist is en daarom verzoekt men om de bestelling uit te voeren. Dat betreft ook het zeer noodzakelijke vlees, spek en boter. [fol. 180] Het gebrek aan contanten is reeds genoemd. Met betrekking tot het vlees is het zo gesteld dat op 24 juli 1764 weliswaar werd besloten om de retourschepen die via Bengalen en Ceylon gingen, daarvan volgens het reglement te voorzien, maar geen vlees te verstrekken aan de in Azië varende schepen, en aan de schepelingen op de rede van Batavia en op het eiland Onrust, totdat daarvan weer een voorraad is. Aan deze mensen is als tegemoetkoming gedroogde vis verstrekt en hun rantsoen van zout spek werd vermeerderd. De zeilorders voor de vaart in januari van Batavia via Nagapattinam naar Ceylon, en in februari direct van Batavia daarheen, die de schout-bij-nacht op bevel van de Hoge Regering had opgesteld, zijn op 6 januari en 7 februari 1764 goedgekeurd. Op bevel van de kamer van Zeeland [fol. 181] in de brief van 25 oktober 1763 zal de Torenvliet in Azië blijven voor de vaart daar. Het vonnis van de Raad van Justitie over de gezagvoerder Dirk van der Hanse de Jonge en onderstuurman Lodewijk Hartog van de bij Gowa verongelukte Getrouwigheid is uitgevoerd. Ze zijn voor altijd uit het gebied van de Compagnie verbannen, de eerste nadat zijn degen voor zijn voeten gebroken was. Ze zijn bij besluit van 24 januari 1764 met de schepen van de tweede bezending weggestuurd. Hun maandgelden zijn geconfisqueerd en Van der Hanse de Jonge is belast met $\frac{2}{3}$ en Hartog met $\frac{1}{3}$ van de schade van f 125.307, plus interest tot de volle betaling, van de stranding van de Getrouwigheid. Daarvan is nog niets ontvangen. De overige stuurlieden, die gedurende 6 maanden geschorst waren, zijn weer in dienst genomen, maar hun rekening is belast met waarin ze veroordeeld waren. Op 5 oktober 1764 is besloten de schipper en gezagvoerder over de mislukte patrouilletocht in Straat Bangka, Johannes Jacobus de Trein, wegens ongehoorzaamheid [fol. 182] en verwaarlozing van zijn dienst als een nutteloos persoon met stilstand van gage naar Nederland te zenden. Hij had zich op de heen-, zowel als op de terugreis met zijn pantjaling teruggetrokken. Daarom is de advocaat-fiscaal opgedragen om over de nog weggebleven pantjalang tegen hem te procederen. Op 5 juni 1764 is besloten om de voor werk ongeschikte onderstuurman Wilhelmus Jacobus van Steenwijk met afgeschreven gage met de eerste bezending te laten vertrekken. De tot matroos gedegradeerde gezaghebber Laurens Thoorsen van de te Ambon gestrande pantjalang moet op de thuisreis voor de kost scheepsdienst verrichten. De Turkse passen[8] van de verongelukte Zeelelie en Amstelveen, en van de opgelegde Brouwer, Leiden en Kasteel van Tilburg worden meegezonden. Met de vastgestelde verhoging van bezoldiging [fol. 183] waren 83 uitgediende soldaten, 9 korporaals en 3 sergeanten bereid

8 Turkse pas, bewijs dat een schip hoorde tot een staat die aanvallen door Barbarijse zeerovers had afgekocht.

om hun dienstverband te verlengen.)

Nopens de particuliere vaart en handel met relatie tot het verboodene hebben wij ter sessie van den 27e april passato het placcaat van junij 1758, waarbij allen handel in amfioen buyten de van de Societeyt gekogte op lijff en levensstraffe verbooden is, gerenoveert, en zulx ter gelegentheyt dat zeekeren gegijzelden (naderhand door scheepenen verbannen) Chinees van ons het verzogt pardon ontzegt wierd wegens een ongeoorloofd gemors in Europische opium door hem, zo voorgegeven wierd, in onnoselheyt gepleegt.

Fol. 183r.

(Op 24 mei is besloten om de aanvoer van textiel uit Malabar te Batavia met de gebruikelijke straffen te verbieden. De doorzoeking van de schepen vanuit Malabar zal geschieden net zoals die uit Bengalen, Coromandel en Surat. Nadere besluiten over het tjappen van textiel zijn te vinden in het besluit van 14 september 1764. Wat de vreemde Europeanen betreft [fol. 184] vielen sinds de brief van 8 mei 1764 vele Engelsen de Compagnie lastig met verzoeken om assistentie voor hun schepen. Dit hangt samen met hun vertrek uit Manilla en andere zaken. Om kort te gaan zal men aangeven hoe daarin werd gehandeld. Conform de bevelen van Heren XVII is aan de kapitein van het Engelse oorlogsfregat The Seafort, komende uit de Filippijnen, tegen contante betaling 30 rollen zeildoek en één kabeltouw van 13 duim geleverd. De Compagnie kon dit missen. Voor herstel van vaten is aan de kapitein een kuiper uitgeleend, en verder werd er uit Compagnies pakhuizen 7000 lb rijst à rsd 40 het last verstrekt en mocht hij bij particulieren de geringe hoeveelheid van 10 leggers arak kopen. Men deed dit temeer daar deze officier van de koning van Engeland zijn belofte om geen deserteurs van de Compagnie aan te nemen waar heeft gemaakt door twee van hen terug te geven en een derde niet te accepteren. [fol. 185] Omdat het lid van de raad te Benkulen John Herbert, die op dat schip was, en de overige officieren nimmer te Batavia waren, en de bemanning door veel ziektegevallen verzwakt was, heeft men het Engelse compagnies schip The Lord Clive onder kapitein William Webber uit Straat Sunda naar Batavia laten loodsen. Deze kapitein is toegestaan om, onder toezicht van de sjahbandar, enige provisiën in te kopen. Hem zijn na betaling slechts 8 leggers arak en 20 canasters poedersuiker uit de pakhuizen van de Compagnie geleverd. Ondersteund door de raad te Benkulen verzocht Herbert om een lading peper uit The Prince Henry in The Lord Clive te mogen overladen met op de wal gehuurde particuliere vaartuigen, om 50 leggers arak, die het verleden jaar door de Engelse compagnie gekocht waren, te mogen vervoeren en om The Prince Henry te mogen beladen met houtwerken, arak en enige andere benodigdheden. Zoals in oktober 1763 bericht, heeft Herbert verleden jaar de Nederlandse vlag beledigd [fol. 186] en was er geen reden om van wat over de vaart op Benkulen is besloten af te wijken. Daarom is besloten om, na controle, toe te staan de 50 leggers arak uit te voeren en om het overladen van de peper oogluikend te laten passeren, mits het met eigen Engelse schepen zou geschieden. Herbert is met The Prince Henry vertrokken, maar hem is wel gezegd dat hij nooit weer te Batavia zal worden toegelaten. Op verzoek van commandeur John Bladen Tinker is voor de Engelse koningsschepen, die onder zijn gezag in Azië waren gebleven, aan kapitein Sutherland van The Succes Galleij toegestaan om 25 leggers arak van particulieren te kopen en zijn hem uit Compagnies pakhuizen 300 canasters poeder- en 300 canasters kandijsuiker geleverd, in plaats van 1200 canasters poedersuiker door particulieren. Die hoeveelheid [fol. 187] vond men voor de Engelse oorlogsschepen in Azië voldoende. Tinker had de vraag vergroot met het argument dat de hospitalen van de Engelse koning in Bombay, Madras en in Bengalen wel 4 canasters per dag verbruikten. De kapitein van The Prince Henry werd 11 leggers arak verstrekt en hij mocht enige kleinigheden en levensmiddelen inkopen. De Engelse kapitein John Watson van het fregat The Revenge mocht enige leggers arak inkopen en hij werd voorzien van 100 canasters suiker en 8 last rijst. Omdat men die zelf nodig had, zijn hem diverse uitrustingsstukken geweigerd, en omdat hij zei zonder deze niet te kunnen uitvaren, is hem na herhaald verzoek enkel een 12 duims kabeltouw geleverd. Ondertussen verschenen op de rede van Batavia het Engelse koningsschip The Falmouth onder kapitein

Brereton, [fol. 188] onder wie ook de uit Manilla komende The Revenge, eerder Ilokos, en The Siam stonden. Ze waren onderweg naar Madras en brachten de troepen uit Manilla over. Aan Brereton is toegestaan om enige huizen te huren om daarin tegelijk ten hoogste 100 van de ernstige zieken te huisvesten, in plaats van 200 in de hospitalen te laten verplegen. Drie dagen later is een antwoord op het verzoek van Brereton en de commandant van deze landtroepen om de overige zieken op het eiland Kuiper te mogen brengen, uitgesteld, [fol. 189] totdat er bericht van Houtingh zou zijn over het verzoek van Brereton om The Falmouth te mogen krengen en repareren, en om diverse uitrustingsstukken uit Compagnies voorraad te verkrijgen. Op verzoek van de gouverneur-generaal was door genoemde opperofficieren aan de vergadering medegedeeld dat ze buiten de bedlegerigen een aanzienlijk aantal scheurbuikpatiënten hadden, die een verblijfsplaats voor verversing nodig hadden. Daarop is een eilandje gelegen onder het stadsbolwerk Hollandia en naast het erf van Compagnies binnenhospitaal voor nog eens 100 zieken klaargemaakt, waarbij de binnenregent van het hospitaal hen op hun eigen kosten van voedsel zal voorzien. De nodige maatregelen ter voorkoming van onrust zijn genomen. [fol. 190] Het rapport van het hoofd van Compagnies zeemacht kwam op 30 juli 1764 binnen. Daarin verklaarde deze dat de benodigde reparaties aan The Falmouth aanzienlijk zouden zijn, dat het geringe aantal ambachtslieden en ernstige ziekten die onder hen heersten, nadelig voor de schepen van de Compagnie konden zijn, terwijl de schepen voor de Westerkwartieren direct en de retourschepen spoedig daarna in gereedheid gebracht moeten worden. Houtingh werd gevraagd of de situatie onder de ambachtslieden herstel van The Falmouth wel toeliet en hoeveel tijd dat zou vergen. Hij heeft gemeld dat de baas van Onrust bezwaar maakte wegens de lange tijd die herstel van het schip zou kosten, en zelf zou Houtingh een Compagnies schip in zo'n staat niet buiten Straat Sunda durven laten varen. Bovendien kon door rommel in het ruim The Falmouth slechts oppervlakkig geïnspecteerd worden. [fol. 191] Omdat geen definitief besluit genomen kon worden, is Brereton gevraagd zijn schip op te ruimen, zodat kon worden vastgesteld hoeveel reparatie nodig was om het schip met gerust hart naar Madras verder te laten gaan. Op 6 augustus 1764 is aan Brereton gezegd dat het ongeacht de beletselen nog wel enige tijd zou duren voor The Falmouth gerepareerd kon worden. Om nodeloze moeilijkheden tussen de Engelse bemanning en Compagnies ambachtslieden op Onrust te voorkomen, is het verzoek van Brereton op 14 augustus om zijn schip ter onttakeling en berging van ammunitie naar Onrust te mogen brengen afgewezen, ondanks dat er geruchten waren dat het wel zou kunnen zinken. Mocht dit laatste werkelijk het geval zijn, dan werd besloten dat Houtingh op verzoek van Brereton [fol. 192] het schip zelf zou gaan inspecteren en het zo nodig naar Onrust zou laten gaan, of het in de modder zou laten zetten. Op 23 augustus rapporteerde Houtingh dat het timmerwerk aan Compagnies schepen bijna gereed was. Toen is toegestaan dat The Falmouth naar het eiland Kuiper zou gaan om daar onttakeld te worden om de reparatie bij eerste gelegenheid te laten beginnen. Het is verboden dat er Engelse militairen op Onrust zouden komen, en er mocht niet meer scheepsvolk aanwezig zijn dan voor het werk nodig was. De baas op Kuiper is bevolen tegen alle onordelijkheden te waken. Bij het verzenden van deze brief is het werk aan The Falmouth nog niet begonnen. In de vergadering van 6 september is met schriftelijke goedkeuring van het hoofd van Compagnies zeemacht Houtingh besloten om 2 stukken wand van $5\frac{1}{2}$ duim, 11 trossen van $5\frac{1}{4}$ tot $3\frac{1}{2}$ duim, 4 vaten teer, 20 rollen zwaar zeildoek en 16 rollen karldoek[9] aan The Falmouth te leveren [fol. 193] voor tweemaal de prijs. Conform de brief van 20 november 1745 van Heren XVII, waarbij verboden werd om buitgemaakte schepen of goederen daaruit in beslag te nemen, of dit aan particulieren toe te staan, is op 6 augustus 1764 de verkoop van The Siam en een gedeelte van de lading op beleefde manier geweigerd, omdat het een buitgemaakt Spaans schip was. De lading bestond uit ruw en scheepshoutwerk, ijzeren geschut,

9 Karldoek, doek van fijn uitgehekelde hennep, of van gesponnen garen.

ankers etc. Verkoop zou bovendien niet in overeenstemming zijn geweest met het tractaat tussen de koning van Frankrijk en Nederland van 1714, in het bijzonder omdat The Siam nog niet door enig erkend Engels gerechtshof tot goede prijs was verklaard. Als de gouverneur-generaal niet snel toestemming had gegeven het schip tegen het strand in de modder te zetten, dan zou The Siam wegens ernstige lekkage zeker op 8 augustus voor anker gezonken zijn. [fol. 194] Tegelijk is het verzoek van Brereton om de bemanning aan land te mogen brengen afgewezen. Dit is op 9 augustus door de Hoge Regering bekrachtigd. Toen vroeg Brereton ook of hij 500 vaatjes buskruit van de Engelse compagnie in The Siam in veiligheid mocht brengen bij gebrek aan bergplaats en om bederf te voorkomen. Besloten werd dat twee Engelse officieren de vaatjes met Compagnies vaartuigen naar het eiland Edam zouden brengen om ze in één van de kamers van het zogenaamde generaalshuis veilig op te slaan. Aannemende dat Brereton zijn verzoek tot verkoop van The Siam wel opnieuw zou indienen, besloot men bij voorbaat om dit op genoemde gronden af te wijzen. Op 14 augustus is evenwel toegestaan om de lading uit The Siam naar het eiland Kuiper te brengen en, omdat daarvoor geen schip gemist kon worden, de onderlaag conform het besluit van 2 augustus naar Edam te brengen. Daar het schip daardoor lichter zou worden, meende Brereton het zonder hulp van de Compagnie te kunnen lichten en repareren. [fol. 195] Daar heeft men zich op 12 augustus bij neergelegd en er is toegestaan de lading houtwerk aan het strand op te slaan en het ijzer of naar Edam, of naar Kuiper te brengen. De kapitein van de landtroepen Bakhouse verzocht de gouverneur-generaal om hem met rsd 7000 bij te staan tegen wisssels op het bestuur te Madras. Bakhouse is gezegd dat dit tegen de recente bevelen van Heren XVII was, maar dat hij zich toch tot de Hoge Regering kon wenden. Na dit besluit heeft Bakhouse afgezien van zijn verzoek en is hij met de militairen, van wie er ruim honderd waren gestorven, met The Earl of Middlesex, The Earl of Bute, The Admiral Watson en The Neptune Gally naar Madras vertrokken. Bovendien deden de volgende kapiteins van Engelse compagnies schepen verzoeken: Patrick Maitland op The Earl of Bute, die via Benkulen uit Bengalen kwam, Henry Fletcher op The Earl of Middlesex komende van Mauritius, John Blewitt op The Admiral Watson komende uit Benkulen, en Thomas Baddison op de The Princess Augusta ook komende uit Benkulen en op weg naar China. [fol. 196] Maitland bracht tevens een zeer beleefde brief van het bestuur te Calcutta mee. In de verwachting dat de Engelsen dat ook wel eens voor de Compagnie zouden doen, werd hem, op voorwaarde dat de lading naar Bengalen en niet naar elders zou worden vervoerd, toegestaan 50 leggers arak, een partij houtwerk en vaderlandse levensmiddelen etc. in te kopen, en zijn hem uit de voorraad van de Compagnie 10 last rijst, 5 canasters poedersuiker en 5 canasters kandijsuiker geleverd. In plaats van inkoop bij particulieren is kapitein Fletcher geholpen met 100 leggers arak uit Compagnies voorraadkamer, maar wegens eigen gebrek zijn hem 100 canasters suiker geweigerd. Aan kapitein Blewitt is aanvankelijk geweigerd om wat ijzer, lood en glaswerk te mogen invoeren om daarvoor enige leggers arak en andere levensmiddelen te kopen. Op zijn herhaald verzoek mocht hij het glaswerk invoeren en enige leggers arak uitvoeren onder de voorwaarde [fol. 197] dat de arak niet naar de bezetting van Benkulen zou gaan. Kapitein Baddison is toegestaan enig glaswerk te importeren, maar omdat volgens de resolutie van 5 oktober 1764 het werk aan The Falmouth nog niet eens was begonnen, is hem niet toegestaan om zijn schip The Princess Augusta op Onrust of Kuiper te krengen en te repareren. Op 9 oktober verzocht Baddison wederom om naar Kuiper te mogen zeilen om zijn lading in een pakhuis te bergen en zijn schip door zijn eigen volk te laten krengen. Dit is geweigerd, omdat de pakhuizen daar met Compagnies goederen en die van het oorlogsschip gevuld waren en het krengen op Kuiper onmogelijk is. Voor al deze zaken wordt verwezen naar de besluiten van 4, 8, 22 en 29 mei, 1, 5 en 7 juni, 17, 21, 24, 27, 30 en 31 juli, 6, 9, 14 en 23 augustus, 6, 14 en 18 september en 2 oktober 1764. The Earl of Bute zou niet zo welwillend behandeld zijn, [fol. 198] als eerder bekend was geweest dat ze opium bevatte, die de kapitein zelfs aan een hoofdparticipant van de Opiumsociëteit te koop heeft aangeboden. Conform het besluit van 6 augustus is hem dit gezegd en de straffen

daarop zijn genoemd, terwijl voorzorgen zijn getroffen dat hij niet met de opium ging smokkelen. Men achtte het niet raadzaam om ter voorkoming van smokkel elders de opium op te kopen en de Sociëteit daarmee, wegens geringe aanvoer, van dienst te zijn, omdat particuliere Engelsen daardoor zouden zijn aangespoord hun verwerving ten koste van de Compagnie te vergroten. Men wilde hen eerder afschrikken. Zo'n onverwachte aanvoer zou ook nadelig zijn geweest voor kopers van eerdere partijen. Geheel anders was het gedrag van de kapitein-militair Bakhouse. Op bevel van de gouverneur-generaal berichtte sjahbandar Robbert Hendrik Armenault, Bakhouse dat vlak na zijn vertrek met The Earl of Middelsex er twee militairen uit Compagnies garnizoen ontbraken. [fol. 199] Er is verzocht hen uit te leveren, waarop één soldaat, een Schot van geboorte, naar The Admiral Watson is gezonden met het verzoek hem te vergeven, daar hij in dronkenschap had gehandeld. Hoewel kapitein William Webber de gouverneur-generaal heeft bedankt voor de snelle hulp, is men er vrij zeker van dat Webber acht gewone dienaren van de Compagnie heeft meegenomen. Om dit kwaad wat betreft de deserteurs en de ronselaars krachtig tegen te gaan, is er in de vergadering van 9 oktober 1764 een plakkaat vastgesteld dat wordt meegezonden en ter publicatie en aanplakking zo snel mogelijk naar Bengalen, Coromandel, Ceylon, Malabar, Surat, Sumatra's Westkust en Malakka zal worden gezonden.)

Ondertuschen kunnen wij almeede met weynig lof spreeken van den al eenigen tijt bij de brieven bekenden capitain Watson. Want niet te vreede dat hij zig het gewaand caracter van 's konings officier g'arrogeert hadde, totdat de komst van 't dikwerf genoemde Engelsch oorlogschip The Falmouth ontdekte, dat hij enkel een officier van de Engelsche Compagnie was, zo heeft hij ook nog kunnen goedvinden zonder eenig salut aan de Nederlandsche vlag deze rheede te verlaaten. Gelijk hij ook het Engelsch oorlogschip niet gesalueert heeft, en dus heeft men conform het g'arresteerde op den 6e augustus beslooten om circulair naar alle buytencomptoiren te oordonneeren denzelven niet alleen met geen contrasalut te b'antwoorden, maar ook, buyten water en brandhout, niet de minste gerieflijkheyt te bewijsen, totdat hij wegens het affront de Nederlandsche vlag aangedaan opentlijke satisfactie gegeven hebbe.

Fol. 199v-200v.

(Uit de meegezonden resolutie van 9 augustus 1764 blijkt dat er geen aandacht is besteed aan de brief van kapitein John Watson aan de gouverneur-generaal, waarin hij zijn leedwezen uitspreekt dat hij zonder te groeten van de rede van Batavia is vertrokken, omdat, zoals hij zich verbeeldt, kapitein Brereton hem van zijn behoorlijke vlag had beroofd. Uit de verklaringen waarvan in de besluiten van 8 en 14 mei 1764 gesproken wordt, blijkt dat de Engelse scheepjes [fol. 201] The Pigot en Mary, die al in de brief van 8 mei 1764 zijn genoemd, naar behoren geholpen zijn. Zoals in het besluit van 17 augustus 1764 staat is aan Charles Ormston, die zich commandant noemt van twee Engelse compagnies schepen, die hij op reis van Manilla naar Batavia had verloren, zonder kosten voor de Compagnie, op de Vrouwe Kornelia Hillegonda transport naar Bengalen verleend. Hoewel de Compagnie kan verwachten in Europa van de verleende assistentie enig voordeel te hebben, moet ze geen nadeel op de verstrekkingen lijden en dient men er zuinig mee te zijn. Daarom is op 8 mei 1764 besloten de desbetreffende kantoren te bevelen bij het leveren van Nederlandse uitrustingsstukken aan compagnies en particuliere schepen een winst van tweemaal de prijs te berekenen en voor Aziatische éénmaal de prijs. Bij levering aan schepen van de Engelse koning moet voor de eerste een winst van anderhalf en voor de tweede een winst van éénmaal de prijs gerekend worden. Over de burger uit Macao, Simon Mauricet, is uitvoerig gesproken in de generale missive van [fol. 202] 8 mei 1764. Omdat hij door het wegblijven van het scheepje La St. Adalouse uit Macao met een jonk zou moeten vertrekken, is hem wegens recent herstel van een ernstige ziekte tegen betaling van vrachtgeld op het schip Huis Om vervoer naar China geboden. Het scheepje de Nossa Senhora da Luz van Anthoni Ribeiro, dat naar Timor was vertrokken, was nog niet teruggekeerd. Conform het plakkaat van 13 april 1763 is hem echter niet toegestaan om een vaartuig te kopen om met enige van zijn

achtergebleven schepelingen naar Macao te vertrekken. Uit Bantam is op 17 augustus 1764 bericht dat daar tien vreemdelingen waren aangekomen die in dienst wilden treden. Ze zijn als matrozen voor f 12,- per maand aangenomen en met de Damzicht via Ceylon naar Nederland vertrokken. Ook voor deze overlopers is het besluit van 11 mei 1764 gevolgd. De gouverneur-generaal had erop gewezen [fol. 203] dat het onjuist is dat overlopers, die gewoonlijk spoedig naar Nederland vertrekken, dezelfde premie krijgen, als die één of meer verbanden hebben uitgediend, dan wel tenminste een uit- en thuisreis hebben gemaakt. Deze overlopers zal slechts een halve premie worden beloofd, wat op de monsterrollen wordt aangetekend. Maar in Bengalen en China waren er tijden dat de retourschepen door uitzonderlijke sterfte en desertie, niet goed bemand konden worden. De besturen en supercargo's kregen toestemming om in zulke omstandigheden meer dan de halve, of desnoods de volle, premie te beloven, als overlopers zich anders niet in dienst van de Compagnie zouden begeven. Tevens is toen besloten om de acten die aan Kaap de Goede Hoop worden afgegeven ter ophoging van een halve gage op retourschepen, op ongezegeld papier te stellen, omdat er anders aan zegel en opgeld meer dan de ontvangen verhoging betaald moet worden. [fol. 204] Behalve directeur-generaal Librecht Hooreman zullen de commandant van de militie, brigadier Gerardus Beijlanus de Wendt én commandeur en opperequipagemeester Henrik Booms repatriëren. Wegens hun goede dienstvervulling oefenen de laatste twee hun functies uit tot hun vertrek. Booms heeft het commando over de Duinenburg en hij zal Hooreman als commandeur van de vloot vervangen, als deze iets mocht overkomen. Als gebruikelijk mag hij de bagage van een lid van de Raad van Justitie meenemen. Wegens vijf jaar trouwe dienst beveelt de Hoge Regering aan dat hij, net als zijn voorgangers in 1749 en 1759[10], bij aankomst in Nederland een douceur van f 4000,- in plaats van f 3000,- krijgt. Bovendien repatriëren koopman en oud-schepen Dionisius Pauw, titulair koopman en gewezen eerste administrateur [fol. 205] van de pakhuizen op Onrust Adriaan Matthijs Temmink, vaandrig-ingenieur Martin Koeter, die naar eigen aanbod vier maanden gage, die aan zijn dienstverband ontbraken, in de kas mag storten, de gewone klerk Jan Habich, de boekhouders Carel Philip Jauch, Richard van der Hardt, Matthijs van Meegden en Carel Elias Franke, van wie de gage tot f 24,- is teruggebracht, omdat hij zijn laatste dienstverband niet volledig heeft uitgediend. Ook vertrekken de buitengewone klerk Joachim Lodewijk Loose en de assistent Nicolaas Wendelin Beijts, de laatste met stilstand van gage. Onder de repatriërende gekwalificeerden en mindere burgers zijn oud burger-kapitein en gewezen eerste vendumeester Pieter Mossel, oud boedelmeester Cijprianus van Steenis, oud burgerwachtmeester Christiaan Maurits Thiel en Michiel Baars. Verder gaan er 9 vrouwen en 15 kinderen naar Nederland die de gebruikelijke bagage is toegestaan en voor wie het transport en kostgeld is verzorgd, net als voor de slaven. Een uitzondering is [fol. 206] de weduwe van het gewone lid van de Raad van Justitie mr. Jan van Oirschot. Volgens de aftredende directeur-generaal Librecht Hooreman kreeg zij bij de uitreis naar Batavia vrijstelling van transport en kostgeld. Een besluit hierover voor de terugreis naar Nederland wordt aan Heren XVII overgelaten. Dit geldt ook voor Anthonia Anna de Casembroot, weduwe van kapitein-militair en schepen Jacob Willem van der Brugghen, die wegens gebrek aan middelen vrijstelling verzoekt. Aan de weduwe van mr. Jan van Oirschot, zowel als aan de weduwe van het gewone lid van de Raad van Justitie mr. Dirk Joan Dibbetz, die het transport en kostgeld heeft betaald, is de bagage voor een lid van die raad conform het reglement toegestaan. De weduwe van schepen Van der Brugghen is de bagage vergund, zoals die bij besluit van 7 oktober 1760 aan een schepen is toegestaan. De meegezonden aktens geven aan of de repatriërende gekwalificeerde dienaren nog een vordering op de Compagnie hebben. [fol. 207] Librecht Hooreman houdt zich het recht voor om zijn belangen aangaande de hem opgelegde belasting te verdedigen. De Hoge Regering geeft deze zaak in handen van Heren XVII en verwijst

10 In de marge is toegevoegd abusivelijk.

naar het besluit van 5 juli 1764. De Jeruzalem voor de kamer van Amsterdam en de Vosmaar voor de kamer van Zeeland zijn bestemd voor de tweede vloot, waarmee de kapitein-ingenieur François Jacob Berg zal repatriëren, aan wiens vrouw en twee kinderen vervoer is verleend. De retourschepen van de eerste vloot, die rechtstreeks uit Batavia zullen vertrekken, zijn de Borssele, Jonge Lieve en Gouverneur-Generaal voor de kamer van Amsterdam, de Duinenburg en Snoek voor die van Zeeland, de Erfprins en Huis ten Donk voor die van Delft, waarvan de tweede de thee van particulieren vervoert, de Vredestein voor die van Rotterdam, de Lekkerlust voor die van Hoorn en [fol. 208] de Vrouwe Petronella voor die van Enkhuizen. Het laatste schip dient als voorzeiler. Librecht Hooreman fungeert, zoals reeds gezegd, als admiraal van deze vloot, oud schepen en koopman Dionisius Pauw als fiscaal en als secretaris, de gewone klerk Jan Habich. Als chronische zieken gaan mee konstabel Jacobus Grondhout, de soldaten Johannes Keerweer en Henrik Hoepenroer, de matrozen Theunis Arends Vermeer, Josephus Ignatius Montenie en Baltus van Komen. Over de retouren merkt men op dat, omdat ze als geen Aziatische soort slechts met groot verlies zijn te verkopen, conform het besluit van 28 juni 1764 304 pakken firtij, die bovenop de bestelling uit Bengalen te Batavia zijn aangevoerd, naar Nederland worden meegezonden. Bij besluit van 4 september zijn ze, zoveel mogelijk gelijk over de schepen verdeeld, bestemd voor de kleinere kamers. [fol. 209] Deze kamers hadden bij de laatste afrekening een achterstal op hun quota. Men verwijst naar de speciale facturen van deze textiel. Op 21 september is besloten uit de voorraad van 3745 pakken diverse textiel er 1000 naar Nederland te zenden. De bijgaande memorie van de opperkooplieden van het kasteel geeft daarvan een specificatie. De sortering bestaat uitsluitend uit die genoemd werden in de bestelling van 5023 pakken voor 1765, waarvan in 1763/64 maar 2434 fardelen verzonden konden worden. Men besloot tevens tot deze zending, omdat men zich grote zorgen maakt over de Sloterdijk en Radermacher uit de laatst uitgevaren tweede vloot, waarmee 603 pakken textiel uit Coromandel werden gezonden en die medio juli 1764 nog niet aan de Kaap de Goede Hoop waren verschenen. Op het moment dat deze twee schepen daar zouden geweest kunnen zijn, doorstond het Chinese retourschip Huis te Bijweg op 9 april en de drie volgende dagen, bij het rif van Aguilhas, een vreselijke storm. [fol. 210] Hopelijk keuren Heren XVII deze zending goed en geeft ze een goede winst. Omdat aan de bestelde 5000 lb extra witte benzoë nog 3073 lb ontbraken, is op 4 september 1764 besloten in plaats daarvan de gewone witte soort te zenden. Volgens een monster verschilt ze weinig van de extra witte soort. Na genoemde datum is er nog maar 125 lb van de extra witte benzoë aangevoerd. Mocht de gewone soort een goede winst geven, dan vraagt men of er niet meer van gezonden moet worden. Om bederf en renteloos liggen te voorkomen is op 21 september 1764 besloten 2000 lb zaadlak te verzenden. [fol. 211] Ze was voor 1762 besteld, maar met opzet achtergehouden, omdat er toen 9750 lb zaadlak uit Coromandel was gezonden. In 1763 is ze niet geleverd, omdat er voor 1764 geen zaadlak was besteld. Omdat garen in Azië met geen 20% winst verkocht kon worden, zijn er voor rekening van het bestuur op Ambon 25 balen Suratse katoenen garen verzonden. De beantwoording van de brief van Heren XVII bevat bijzonderheden. Bovendien wordt er 4000 lb Mokkase koffie, die te Batavia is ingekocht, gezonden en 209 balen Javase katoenen garen boven de bestelling van 40.000 lb, namelijk 57 lb van kwaliteit D en 152 lb van kwaliteit E. De laatste konden te Batavia gemist worden en zijn zo goedkoop ingekocht dat ze een goede winst zullen geven. Te Batavia zijn ze niet te verkopen, omdat ze in de ogen van de inlander veel te duur zijn. Bovendien neemt de vloot 2667 stuks Tonkinse pelings mee die uit Japan en Kharg zijn teruggebracht en die door speciale gecommitteerden zijn goedgekeurd. [fol. 212] Omdat er teveel in voorraad was, zijn ook 2000 stuks gekonfijte nootmuskaat verzonden, wat 1000 meer is dan besteld. Hoewel ze recentelijk niet zijn besteld, zijn er bovendien 40 potten gekonfijte kruidnagels verzonden, omdat er altijd een jaar eerder om gevraagd moet worden. Ze zijn in juli 1764 uit Ambon ontvangen. Te Batavia zijn ze niet te verkopen en in Surat, Bengalen en Coromandel zeer moeilijk verkoopbaar,

waarheen men de rest van 25 potten wil sturen. De thee op vracht is lb netto.[11] *Conform het besluit van 21 december 1762 is aan alle kantoren, behalve Bengalen, bevolen de retouren met geen interest te bezwaren, als er geen geld aan besteed is. Dit is nu ook toegepast op wat te Batavia werd verkregen en voor verzending gereed ligt. Bovendien zullen de retouren niet met 4 % interest bezwaard worden, als er geen geld aan besteed is. Zo blijkt duidelijker wat de opbrengst bij verkoop is. Betreffende de verpakking van de grove Bengaalse textiel voor Nederland [fol. 213] is bij besluit van 11 juli 1763 in een brief naar Hooghly van 27 juli een vergoeding van f 26.762 opgelegd voor onkosten boven wat daarvoor in de memorie van bezuiniging is vastgelegd. Het bestuur te Hooghly schreef op 20 maart 1764 dat zowel de vroegere, als de huidige dienaren in de kledenzaal Menso Isinck en Jan Carel Kist, en de pakhuismeester te Kasimbazar J.P. Humbert daarmee belast waren. Zij hadden ontheffing gevraagd van de geëiste vergoeding, omdat de onkosten waren gemaakt voor wasdoek en matten die volgens het uitdrukkelijk bevel van Heren XVII van april 1755 als verpakking voor de retouren waren gebruikt. Zij voerden aan dat de memorie van bezuiniging slechts gold voor textiel voor Azië, en dat Heren XVII nimmer tegen deze verpakking bezwaar hadden gemaakt. De memorie is evenwel [fol. 214] door Heren XVII in de brief van 13 oktober 1757 vastgesteld en kon deze dienaren niet onbekend zijn. Bovendien had de uitleg aan de Hoge Regering voorgelegd moeten worden. Op 28 juni 1764 is er tegen het verzoek van het bestuur bezwaar gemaakt, maar tevens besloten het aan Heren XVII voor te leggen, omdat deze dure verpakking tot nu toe niet ter discussie werd gesteld en deze dienaren, die zeer onder deze vergoeding lijden, niet uit kwade trouw hebben gehandeld. Conform de memorie van bezuiniging is bevolen om niet meer dan f 10,- per pak aan verpakking voor grove textiel te besteden, omdat men er wegens de latere goedkeuring van de memorie van bezuiniging niet aan twijfelt dat het vermijden van wasdoek en katoen wordt goedgekeurd. [fol. 215] Bovendien zullen Heren XVII niet vermoeden dat deze artikelen al f 18,8,2 per pak kosten en elders wordt deze verpakking niet gebruikt, zonder dat daar ooit bezwaar tegen is gemaakt. Er worden twee kopie verzoekschriften meegezonden van onderkoopman Anthonij van der Wal, die het verleden en dit jaar uit Cochin zijn ontvangen. Als oud secunde te Gamron verzoekt hij om ontheven te worden van vergoeding van f 6868,- voor verlies in Nederland op 17.421 lb wollen stof uit Kirman. Omdat Heren XVII deze heeft opgelegd, wil de Hoge Regering hem er niet van ontlasten. Van der Wal voert aan dat de inkoop overeenkomstig de voorschriften is geschied, dat de daling van de verkoopsprijs niet ten laste van de inkopers kan komen en dat het mogelijk is dat de wol op de lange reis buiten de schuld van de afpakkers bederft. Hierom [fol. 216] is op zijn herhaald verzoek en wegens zijn behoeftige omstandigheden besloten om een gunstige beslissing te verzoeken. Onderkoopman en essayeur Sebastiaan van Namen verzoekt, naar het voorbeeld van essayeur Frederik Altena, om een gage van f 60,- per maand en de rang van koopman. Op de gronden in de brief van 18 oktober 1763 dringt men met kracht aan op een gunstige beslissing over de besluiten betreffende rang en gage. Over dit onderwerp zijn helaas nog geen duidelijke orders ontvangen. Men kan niet nalaten om voor dit jaar aangestelde goede en bekwame dienaren [fol. 217] die rang en gage te verzoeken die tot nu gebruikelijk is geweest, omdat het het enige is waar promotie uit bestaat. Volgen de personalia van de opperkooplieden die nog niet de daarbij horende gage ontvangen. Personalia over bevordering en gage. [fol. 218] Personalia van kooplieden en onderkooplieden die nog niet de daarbij passende gage krijgen. Personalia over bevordering en gage. [fol. 219] Personalia van boekhouders die de rang van onderkoopman verdienen. Personalia over bevordering en gage [fol. 220] Personalia over bevordering en gage. Mr. Jacobus Petrus de Nijs was reeds op 17 januari 1764 met beëindiging van zijn gage benoemd tot advocaat bij beide rechtbanken te Batavia. Dat hadden Heren XVII eveneens gewenst, wat op 12 oktober in de vergadering over Kaap*

11 De hoeveelheid is niet ingevuld.

de Goede Hoop werd behandeld. Een rekest van De Nijs, waarin hij voortzetting van deze functie vroeg, kon dus te eer worden ingewilligd. Om de Compagnie echter schadeloos te stellen moet hij de twee maanden gage die hij contant in Nederland ontving, restitueren, en alsnog het transportgeld voor de reis uit Nederland naar Azië betalen. Dat wat nu op zijn soldijrekening staat, wordt ingetrokken. [fol. 221] Voor het opmaken van de soldijboeken verzoekt men om de kopie uitreisboeken van de Huis te Manpad in 1759/60 en de Vrouwe Rebecca Jacoba in 1761, die direct uit Bengalen naar Nederland zijn teruggestuurd zonder een stel naar Batavia te zenden.)

Van de assignatiën hebben wij hiervooren al gesprooken hoe men U Wel Edele Hoog Achtbare thans bepaalde ordre na gehoudenisse opvolgen zal. En dus was het ingevolge van dien dat wij, hierover den 21e september passato de vereyschte schikkingen maakende, in de eerste plaats accepteerden het toen reets in cas gestelde, dat na de gedetraheerde $7\frac{9}{13}$ percento bedroeg *f* 1.513.060,16,-, en beslooten om van de verdere ten dien eynde aangepresenteerde kapitaalen monteerende *f* 1.101.547,16,- nog aan te nemen *f* 530.120,-,-, daaronder begreepen *f* 118.400,-,- van den afgaanden heer directeur generaal en *f* 29.760,-,- van den oud gouverneur Blok, welk eerste bij de Compagnie á deposito gestaan hadde en het laatste uyt het genamptiseerde voor de thans g'expireerde borgtogt oorspronkelijk was. Voor welk een en ander men volgens onse resolutie van den 17e augustus en 31 julij passato bewilligt hadde assignatiën te verleenen. Terwijl men voorts naar billijkheyt uyt de opgegeve penningen die zo aan boedels of persoonen in Nederland t'huys hoorende competeerden, of aan persoonen die thans repatrieeren (specificq ter resolutie vermelt) het ontbreekende tot voormelde *f* 530.120,-,- als gezegt nog goedgevonden heeft te accepteeren. Zijnde na korting van het ordinaire rabat *f* 489.410,19,- en dus met de eerstgemelde toen reets getelde somma in alles *f* 2.002.402,7,-, of een kleynigheyt boven 20 thonnen schats.

Fol. 221r-222r.

(Aan degenen van wie wegens de voorschriften geen geld op assignatie kon worden aangenomen, zal bij de eerste vloot van het aanstaande jaar voorrang verleend worden, mits zij voor september 1765 het geld in de kas storten. Het overzicht van assignaties met de huidige eerste vloot, waaruit de door Heren XVII vastgestelde tijd van uitbetaling valt op te maken, geeft een totaal van f 1.331.869. Op hun verzoek zijn derde en vierde assignaties verleend aan degenen die in januari 1764 geld hadden gestort in de kas en van wie toen eerste en tweede assignaties met de tweede vloot zijn meegegeven. Dit houdt verband met onheil dat de schepen kan overkomen. Daarom gaat er ook een kopie van de brief van 31 december 1763 mee en van de bijlagen alleen een kopie van de resoluties van 14 oktober tot eind december 1763, omdat de tijd en de kopiisten voor de overige bijlagen ontbreken. [fol. 223] Verzoeken van de vaandrig te Batavia Otto Georg Camphuijs en ziekenbezoeker Reijnier la Ferte om hun huisvrouwen, respectievelijk Jacoba van Giesel te Veere en Margaretha Gruson te Middelburg, toe te staan naar Azië over te komen worden ondersteund. Voor hen zullen de gebruikelijke transport- en kostgelden betaald worden. In de hoop dat Heren XVII dit goedkeuren, is het verzoek van de nu repatriërende dienaren en passagiers om de hun toegestane bagage in het ruim te mogen opbergen, ingewilligd voor zover het de kisten met textiel betreft. Indien het wordt toegestaan wil men hiermee doorgaan. [fol. 224] Ondertekening.)

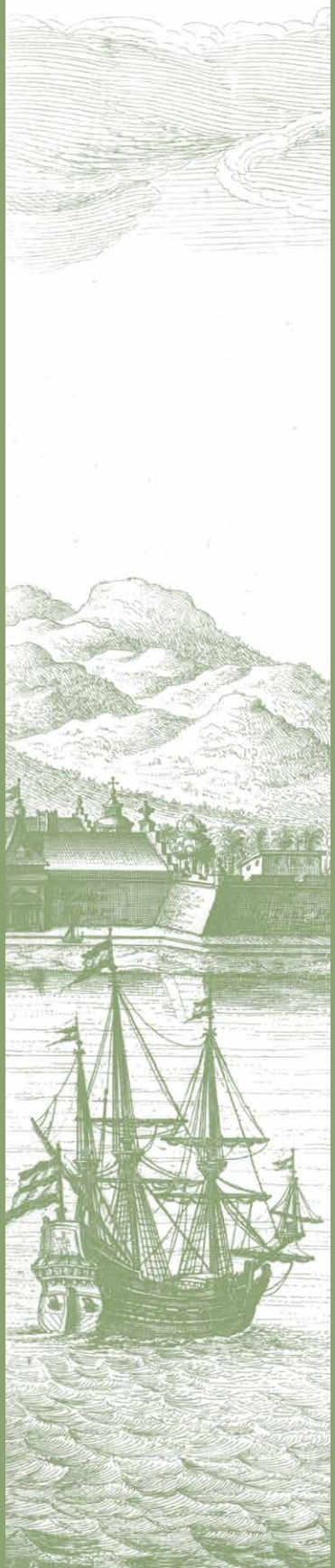

GENERALE MISSIVEN

VAN GOUVERNEURS-GENERAAL EN RADEN AAN HEREN XVII DER VERENIGDE OOSTINDISCHE COMPAGNIE | BAND 1

Deel XIV in de serie Generale Missiven van de VOC bestaat uit twee banden. Deze bevatten samenvattingen in hedendaags Nederlands en oorspronkelijke citaten van de algemene brieven van Gouverneur-Generaal en Raden in Batavia aan Heren XVII in Nederland. In deze brieven worden de berichten weergegeven ontvangen uit de verschillende kantoren, van Kaapstad in Zuid-Afrika tot Deshima in Japan en van Kharg in de Perzische Golf tot Timor in Oost-Indonesië. Die gaan over de handel, de administratie en het bestuur van de VOC, inclusief fraude, desertie en schipbreuken. Zij geven daarnaast veel informatie over plaatselijke gebeurtenissen en de betrekkingen met de inheemse machthebbers. Zo zijn deze brieven ook een belangrijke bron voor de Aziatische geschiedenis. Door verwijzingen naar in Batavia ontvangen brieven uit andere delen van het VOC-imperium zijn de Generale Missiven voor historisch onderzoekers een onmisbare toegang tot het VOC-archief. Ook op dit deel zijn weer uitgebreide indices gemaakt.

Deel XIV beslaat de jaren 1761-1767, de eerste helft van het gouverneur-generaalschap van Petrus Albertus van der Parra. De VOC voerde toen een grote oorlog tegen Kandy op Ceylon, die uiteindelijk de hegemonie van de VOC op het eiland bevestigde. Verder besloot zij de verloren vesting op Kharg op te geven en het geplunderde handelskantoor in Thailand te sluiten. Daarnaast valt te constateren dat door de machtsuitbreiding van de Engelse compagnie in Bengalen de positie van de VOC daar verzwakte. In een aantal gebieden in Azië was dus sprake van teruggang, maar in Zuidoost-Azië consolideerde de Compagnie haar macht en breidde die zelfs uit.

Hugo s'Jacob was tot zijn pensionering universitair hoofddocent aan de Rijksuniversiteit Groningen. Daarna was hij als vrijwillig onderzoeker verbonden aan het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis (KNAW). Hij is de vierde editeur van de Generale Missiven, sinds het begin van de serie in 1960.

Sidestone Press
ISBN: 978-90-8890-460-8